

אוצר הפוסקים

טו

מהדורה ראשונה — תשל"ז

אוצר הפוסקים

כנוס תמצית ספרי הפוסקים והשו"ת להלכה ולמעשה

עפ"י סדר השלחן ערוך

לוקט סודר ונערך על ידי חבר רבנים גדולים על יד
ועד העזרה התאחדות הרבנים פליטי רוסיא ושאר ארצות

מיסודם של מרבני
הרב הראשי לאה"ק הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל,
וזקן ראשי הישיבות הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל.

נדפס עם פנים השו"ע והרמ"א

בצירוף

א. באר הגולה ב. ביאור הגר"א ג. באר היטב ד. פתחי תשובה

מוגה ומתוקן לפי דפוסים ראשונים

חלק אבן העזר

כרך טו

הלכות קדושין (סימנים מ"ו-נ')

מהדורה שניה

פניה"ק ירושלם תובב"א

שנת תש"מ ו' לפ"ק

כל הזכויות שמורות

Copyright by "Otzar Haposkim"

Jerusalem, P. O. B. 5110

את הספר אפשר להשיג לפי הכתובת:

אוצר הפוסקים, ת. ד. 5110

ירושלים, ישראל.

O T Z A R - H A P O S K I M

P. O. B. 5110

Jerusalem, Israel

נדפס בארץ ישראל

דפוס ישיבת אהל יוסף, בני ברק

רח' שלמה המלך 1, טל. 788587

ההנהלה

הרב אביגדור ציפרשטיין זצ"ל הרב אלישע כהן

הרב אפרים פישל קליין הרב חנניא כהן

הרב יצחק וינשטיין הרב מנחם זאב שטרן זצ"ל

הרב שלמה יוסף זיין

הרב שמואל קיפניץ, מנהל

מרדכי קיפניץ, סגן מנהל

חבר המערכת

הרב משה שליטא הרב אליעזר דוד בראנד

✱

הרב אלתר כהנא הרב בנימין אדלר

הרב יצחק מאיר חגר הרב מרדכי דוד כהנא

הרב נתנאל ספרין

הרב חיים מיכל לוי, מזכיר

לזכר עולם יהיה צדיק

האי גברא רבא ויקירא

הרב הגאון החסיד

רבי מנחם זאב בן רבי אפרים שטרן זצ"ל

גאב"ד גבעת שאול ב' ירושלים ת"ו

מראשי מפעלינו התאחדות הרבנים ואוצר הפוסקים

ומלפנים אב"ד אייבערווישא יצ"ו

שנתבקש בישיבה של מעלה ביום ב' דחומ"ס י"ז תשרי תשל"ה

ומנצ"כ במרומי הר הזיתים

יהי זכרו ברוך ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים אמן.

לזכר עולם יהיה צדיק

האי גברא רבא ויקירא

חבר הנהלת ועד העזרה התאחדות הרבנים פליטי רוסיא

ושאר ארצות ואוצר הפוסקים

הרב הגאון המפורסם

מוהר"ר אביגדור ציפרשטיין זצ"ל

גאב"ד דק"ק לידא, הרב הכולל של יהדות ארגנטינה

ומגדולי הרבנים בארה"ב.

נלב"ע בעיה"ק טבריא בי"ט טבת תשל"ז והובא למנוחת עולמים

בהר הזיתים בירושלים

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים אמן.

ב ר כ ה נ א מ נ ה

למעכ"ק הגה"ק ציס"ע וכו' כקש"ת להו"כ הגאון האדיר שר התורה
רבי יואל טייטלבוים שליט"א רבי משה פיינשטיין שליט"א
האדמו"ר מסאטמאר

לכבוד קדושת האדמו"ר מליובאוויטש
הגאון הצדיק רבי מנחם מנדל שניאורסון שליט"א

עבור עזרתם החשובה למפעלנו

ב ר כ ה ל רא ש מ ש ב י ר

לזכרון עולם יחרת בספר שמו של הג'וינט הועד היהודי האמריקאי
המאוחד לסיוע בנייריורק (American Jewish Joint Distribution Committee)
ומנהליו הנכבדים הי"ו, ובמיוחד ליו"ר ועדת התרבות של הג'וינט הרב הגאון
מוהר"ר אליהו ד"ר יונג שליט"א ניריורק, על ההקצבה החדשית הקבועה
למען אוצר הפוסקים המאפשרת לנו המשכת עבודתנו הגדולה ובעד ההקצבה
המיוחדת להדפסת כרך זה.

ו ב ר כ ה מ י ו ח ד ת

להרב ד"ר אהרן גרינבוים שליט"א
מנהל המחלקה לישיבות ולמוסדות תרבות של הג'וינט בא"י
עבור עזרתו המסורה למפעלנו

הוצאת הכרך הזה אופשרה ע"י הקצבה
מקרון הזכרון לתרבות יהודית נ. י.

The publication of this volume was made possible by a grant from the
MEMORIAL FOUNDATION FOR JEWISH CULTURE, NEW YORK

ו ב ר כ ה מ י ו ח ד ת

לד"ר א. י. שרמן, מנהל האכסקוטיבי
ולד"ר יעקב האכבוים, משנה למנהל האכסקוטיבי

ב ר כ ה ו ת ו ד ה

למשרד הדתות למשרד החינוך והתרבות ולמשרד הפעד
במדינת ישראל
עבור עזרתם הקבועה למפעלנו.

ב ר כ ה מ י ו ח ד ת

לפוכנות היהודית לארץ ישראל

כ ר ר ז ה

יצא לאור בעזרתם האדיבה

ש ל

ידידינו הנכבדים והנעלים, רודפי צדקה וחסד

הרה"ח מוהר"ר **משה אשר אנשל דייוויס** (דוידוביץ) נ"י

וזוגתו מנב"ת מרת **רעכיל** תחי'

לעילוי נשמתם ולזכרם הטהור

של הוריהם היקרים

אביו מוהר"ר **אברהם ב"ר דוד עה"ש**

נלב"ע שבועות תש"ד

אמו מרת **צבי' רחל בת ר' אפרים עה"ש**

נלב"ע י"ד אייר (פסח שני) תש"ד

אביה מוהר"ר **דוד ב"ר אברהם יהודה הלוי הי"ד**

אמה מרת **פראדיל בת ר' שלמה הי"ד**

נספו בשואה ע"י הנאצים ימ"ש

יום הזכרון (יארצייט) נקבע ליום שבעה עשר בתמוז

ת. נ. צ. ב. ה.

THE PUBLICATION OF THIS VOLUME

WAS MADE POSSIBLE BY THE GENEROUS DONATION FROM

Mr. and Mrs. MARVIN and ROSE DAVIES

IN LOVING MEMORY

OF THEIR PARENTS

WHO PERISHED

IN THE NAZI HOLOCAUST

ל ת ש ו מ ת ל ב

אין מגמת אוצר הפוסקים לפסוק או להכריע בהלכה, רק למסור כל דעות הפוסקים בענין הגידון כמות שהם, בצירוף תמצית הטעמים והנמוקים. ולכן אין להסיק שהדעה המובאה באוצה"פ לאחרונה היא המכרעת, כי הקו המנחה בסידור הדעות מי מוקדם ומי מאוחר, הוא הדין העניני עצמו של דברי הפוסקים. וכן המלות „אמנם“, „אולם“ וכדומה שאנו רגילים לכתוב, הן רק מלות קשר הבאות להבדיל בין דעה אחת לשניה, ואין בהן משום הבעת דעה עצמית כלל, וגם ידוע מפי סופרים וספרים שאין לסמוך על ספרי לקוטים וקיצורים להלכה למעשה, עד אשר יעויין בגוף הספר.

היות וביאורי המלים שהוכנסו בדפוס השו"ע באותיות רש"י, אינם מהרמ"א, רק הוספת המדפיסים (עי' ע"ז באוצה"פ כרך א' מהדו"ב דף קפ"ו ע"ב), לכן הדפסנו מלים אלו באותיות מיוחדות, בכדי שלא לבוא לטעות בינם לבין לשון הרמ"א.

כל המובא בפנים אוצה"פ בחצאי מרובע, הוא הוספת העורכים.

באר הגולה

מו דיני קלא בקדושין ואם מבטלין הקול. וכו' ח' סעיפים :

א ל' הסור ממנה גיטין
דף פ"ח ע"ב ומה שלמרו
במנהג הרי זו מקודשת
פ"י בחזקת ספק מקודשת
וכ"כ מדברי הרמב"ם בפ"ט

א פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה (א) היום

לפלוגי

באר היטב

הוי קדושין דמפיהם ולא מפי כתבם בעינן לא הוי קלא. משפטי שמואל
סי' ס"ח. ועיין במהר"ם אלשיך סי' מ':

(א) היום. ד' דברים לריכוס להיות. א' שאמרו נתקדשה לשון עבר.
ב' שאמרו קדושין היו היום. ג' שאומרים נתקדשה לפלוגי. ד' שאמרו
נתקדשה בעיר זו. קלא דשטר כתוב וחתום שנתקדשה ומכא השטר לא

הפוסקים

סימן מו ס"א-ג

אוצר

סימן מו.

סעיף א. א. פנויה. כתב ציד דוד (פסקי הלכות) ח"צ דר"א
ד', דהא דנקט פנויה, דאם היתה ארוסה או נשואה
הא לא חיישין ליה, כמבואר להלן בסעיף ח'.

ב. שיצא עליה קול שנתקדשה. כתב צהרי בשמים מהדו"ת
סי' נ"ו, דאם נודע הדבר רק לשנים או לשלשה אנשים
לא חשיב קול, כמ"ש החוס' בחובות ד"ט"ז ב' ד"ה וזו, דבעינן שיהיה
גלוי ומפורסם לכל בני העיר וכו'. ועי' באמרי אש סי' ל"ו ד"ה ויש,
שכתב ג"כ בנידונו דאם הוא קול מפורסם יש לחוש וכו'.

ובפי' קדושין סק"ד הביא מש"כ הב"ש בשם הב"ח אהא דסעיף
ב' וכן אם באו שנים ואמרו כו', דדוקא בזה קול בעיר
שפלוגית נתקדשה, וקול המולה בעיר כו' [והוצא צבא"ט סק"ז]
ולהלן סק"ז אות א' [וכתב, דנראה דגם בזה הקול [דסעיף א']
הדין כן, שאם אין קול בעיר אף שמעידין מפי נשים לא מהני, וכן
משמע מפשט לשון הרמב"ם והמחבר.

ובחומ' המשולש (המאורף להבטח"ץ) ח"ד הסור השני סי' ד'
דף ו' עור א' כתב בנידונו, דתכסיס הקול כדי שיקרא קול,
הם שני דרכים, הא' שיהיו נרות דולקות ומעות מונעות ובני אדם
נכנסים ויוצאים ואומרים פ' נתקדשה היום, והשני שיאמרו פ' מהיכן
שמע מפי ופ' מפי והלכו למדינת הים כו', אבל קול היוצא בעיר ולא
יהיה על אחד משני דרכים אלו, אין זה נקרא קול, אלא הכרה
בעלמא כו', ואע"פ שיצא הקול על אחד משני דרכים אלו נריך
שיתחזק צ"ד כו'. ועי' להלן סק"ז אות א' מעוד פוסקים שכתבו
כן לענין הקול שמענו מפי ופ' מפי. ועי' עוד להלן סק"ח אות ו'
מה שדנו הפוסקים על סוג קול שלישי.

ג. היום. עי' ח"מ סק"א שכתב על דברי המחבר פנויה שיצא עניה
קול שנתקדשה היום, דהיום [דוקא] ולא אתמול. וכ"כ
הב"ש סק"א דצינא'ת הקול לריך שיאמרו שהקדושין היו היום.
ובמשאל בנימין סי' ע"ז דע"ז ד' כתב ד' היתר בנידונו, דלא חיישין
לקלא אלא בדאמרי נתקדשה היום כו', וכיון דבניד' יצא הקול יותר
מז' שצוה אחר הקדושין, לאו קלא הוא.

ובשו"ת הרשד"ם סי' א' כתב ג"כ ד' היתר בנידונו, דכבר מוכח
מלשון הפוסקים דאין חוששין לקול אלא כשיצא בו ציוס,
וכמו שאמרו בגמ' אמר עולא לא שמענו קול הכרה אלא כדי שיהיו
נרות דולקות ומעות מונעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ואומרים
פ' נתקדשה היום כו', וזה מצורר בפירוש צה"ש המרדכי [הגמ"ר
קדושין סוס"י תקסט] מהש"ר ה"ר אביגדור שכתב בנידונו טעם
להחיר כי קול זה לא יצא ציומו. ובסי' ד' כתב הרשד"ם עוד ראיה
לזה מהא דגרסינן בגמ' [בסוגיין] נשואה אין חוששין לה, ארוסה
אין חוששין לה, ופרש"י נשואה כו' יצא על פנויה קול שהיא נשואה
זה ימים, ואנו מוחזקים בה בחזקת שהיא פנויה אין חוששין לה,
דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלוגית, ארוסה, יצא
עליה קול שהיא ארוסה זה ימים אין חוששין לה, [וכן פרש"י במשנה
יצא שמה בעיר מקודשת, פנויה שיצא עליה קול פ' נתקדשה היום

לפ' [וכתבו החוס' לא מצעיה נשואה דאם אמת היה הדבר היה
מתפרסם, אלא אפילו ארוסה דאינו מתפרסם כ"כ אין חוששין, הרי
משמע שריך שיצא הקול ציוס שאירע מעשה הקדושין כו', עיי"ש
שהאריך עוד בזה. והביא דברי הרשד"ם כלל היתר בנידונו צנדי
לב סי' כ"ד דנ"א א'. וכן בעדות ציכוסף סוס"י מ"ג ב' ד' היתר
בנידונו, דקיי"ל שריך שיצא הקול ציוס הקדושין, ובניד' לא יצא הקול
עד אחר כמה ימים.

אולם הב"ח כאן אחרי שהביא מפרש"י הנ"ל אהא דתני נשואה
אין חוששין לה ארוסה אין חוששין לה, יצא על פנויה קול
שהיא נשואה זה ימים כו', משום דקלא דמתני' היינו שאומרים היום
נתקדשה פלוגית, ודייק על העור למה בשמיע ולא כתב בפירוש
דאם אינם אומרים שנתקדשה היום אינו קול, וכן על הרמב"ם שלא
כתב בתחילת דבריו צינא'ת הקול ש"ל היום, ואחרי שהאריך בפירוש
דבריהם בכמה אופנים, כתב בסוף דבריו דהעור ס"ל דצרייחא דתני
נשואה אין חוששין לה, הכי פירושא, אם יצא קול פשוט קול הכרה
בעלמא פלוגית נשואה היא או ארוסה היא, ואינו קול צרור שיהיו
מעידין ראינו נרות דולקות וכו' כדעולא, או שיאמרו פ' שמע מפי
כד' אבא אין חוששין לה כו', [ולא כפרש"י נשואה זה ימים], והכי
משמע להדיא מקי"ור פסקי הרא"ש שחיצר העור, שכתב שם וז"ל:
יצא קול על הפנויה שנשאלת או נתקדשה כו', אין חוששין לה אלא
היה הקול צרור שיאמרו ראינו נרות דולקות כו' או שאמרו פלוגי
מהיכן שמע כו' עכ"ל, הרי מבואר בדפרישית כו', והא דצינא'ת בגמ'
דעולא שאומרים פלוגית נתקדשה היום, היינו שהעדים מעידים
שצ"ל הנכנסים והיוצאים והנשים השמחות אמרו נתקדשה היום,
אבל הקול שיצא הוא בסתם פלוגית נתקדשה לפ' כו', וכך הוא
הפירוש בדברי הרמב"ם שהזכיר דעולא בדברי הנשים נתקדשה
היום, ושם לא הזכירו, ושלא כפרש"י דארוסה אין חוששין לה היינו
ארוסה זה ימים וקלא דמתני' שאומרים היום נתקדשה.

גם בתפארת יעקב סק"א אחרי שהביא מפרש"י הנ"ל, ושכן
משמע מלשון המחבר שהזכיר היום גבי יציאת הקול, כתב,
דמדברי הרמב"ם מוכח להיפך, דגבי יציאת הקול לא הזכיר היום
רק גבי אמירת הנשים, וכן מוכח בגמ' ממימרא דרב אשי דקאמר
קלא דצחר נשואין ל"ח ליה, ופרש"י וברין כהן שהוא נשוי אשה
ויצא עליה קול שהיתה גרושה או זונה, והשתא איך אפשר לפרש
דבאוחו יום נתגרשה והיה נשאל לכהן, והרי אפילו לזר אסורה
חוק ג' חדשים, וע"כ דינא עליה קול שהיתה גרושה קודם, ש"מ
דלא בעינן צינא'ת הקול היום, ורש"י פירש במגורשת דמתני' ג"כ
היום, והיינו שהכהן גירשה בעלמו, אבל בזה דרב אשי לא פירש
כן, ואע"פ שיש לי לדון אי בעינן צקול גירושין היום, מ"מ לפי
הנראה מפרש"י והפוסקים דגירושין וקדושין שוין, משמע ודאי
דהיום לא קאי על יציאת הקול.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דרכ"ע ד' ודף ר"ל עור א' וז'
אחר שהביא פרש"י הנ"ל, ושגם הרעב"א צחידושיו הסכים
לדעתו, לדרך שיצא הקול ציוס שנעשה השנוי דוקא כו', כתב
דברמב"ם

לפלוגי

בעיר

הפוסקים

ס"ק ג - ס"ק ד אות א

אוצר

כתב דלעתה הר"ן דא"ל להעיד היום, אפשר דא"ל להעיד ג"כ שנתקדשה לפי, והוסף, דכן משמע מלשון הרמב"ם, אלא שז"ן להריב"ש שיש לו גירסא אחרת ברמב"ם ובכסמ"ך. ועי' להלן בסוף האות מעוד אחרונים העומדים בשיטת הח"מ לחלק בין הולאת הקול לבין החזקתו ע"י העדים כ"ד.

ויש הסוברים דגם בהחזקת הקול כ"ד לריב"ם העדים להזכיר "לפלוגי". כ"כ סק"א אחר שכתב מהח"מ והכ"ח דהנשים אינן לריב"ם לומר נתקדשה "לפלוגי" רק נתקדשה סתם, כתב, מיכ"ה העור כתב דלריב"ם לומר נתקדשה פלונית לפלוגי, וכ"כ הריב"ש דכן הגירסא ברמב"ם. וכ"כ ה"ש בסק"ד. ובסק"ה כתב ה"ש דגם בעדות [דסעיף ב'] ששמעו מפ' משמע בטור שריב"ם להעיד שנתקדשה היום לפלוגי, אלא שנסתפק לדעת הר"ן וכנ"ל. ומש"כ ה"ש כ"כ הריב"ש, הוא מהכסף משנה פ"ט מאישות הל' כ"ב שכתב שאלא בתשובה אחת להריב"ש שיהיה גורם בדברי הרמב"ם שמענו שנתקדשה פלונית מפלוגי, ובכנה"ג הג"ח אות ו' כתב דתשובה זו של הריב"ש היא בס"י ק"ט, וכתב שם וז"ל: אבל מלשון הרמב"ם נראה דכל שצ"ל ואמרו ראונו כמו שמחת אירוסין ושמענו מפ' שנתקדשה פלונית מפלוגי וכו', וחשך הכ"מ דהריב"ש גורם בן בדברי הרמב"ם, ואין הדבר כן, דהריב"ש עצמו בס"י קכ"ג העתיק לשון הרמב"ם אות ב'אות בגירסתו, ומש"כ הריב"ש בס"י ק"ט, אין כוונתו לומר שזכו מלשון הרמב"ם, אלא הוספה הוא שכוסיף בדברי הרמב"ם, מפני שסובר שדעת הרמב"ם אפילו לפי גירסתו שצריך שיאמרו נתקדשה פלונית לפלוגי, וכמו שמורה תחילת לשוני שכתב האשה שאלא עליה קול שהיא מקודשת לפי כו', ועל זה סובב לשוני שכתב פלונית נתקדשה היום, והכוונה פלונית נתקדשה היום לפלוגי, וסמך אראש לשוני כו'. וציד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דל"ג עור ב' כתב דדעת מי שמצריך שהעדים יעידו למי נתקדשה, היא דעת הרא"ש כפי מה שהבין העור ממנו. [מיכ"ה דעת חיד דוד עצמו עי' להלן בסוף האות]. ועיין להלן ב'אות זה מהעני ארזים והקרית מלך רב שכתבו דגם דעת רש"י כן.

ויש מי שסובר לחלק בין אם הוחזק הקול ע"י ראיה של נרות דולקות ומעות מולעות כבסעיף א', דבזה אין צורך להזכיר לפי לא בהולאת הקול ולא בהחזקתו כ"ד, לבין שהוחזק ע"י שמעו מפ' ופ' ובסעיף ב', דבזה צריך להזכיר "לפי" בין בהולאת הקול בין בהחזקתו כ"ד. ויש חולקים על חילוק זה.

בשו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ל"ז כתב מתחילה דישה מחלוקת הראשונים אי צריך שיאמרו נתקדשה לפלוגי, דרש"י ס"ל דצריך שיאמרו נתקדשה לפלוגי, וגרים [בצרייתא גיעין דפ"ט א'] שלא לפלוגי אין חוששין לה, ופירש "שלא לפלוגי", יאל עליה קול שנתקדשה היום, אבל לא הזכירו שמו לומר "לפלוגי" אלא נתקדשה סתם, אין חוששין לה כו', והרשב"א כתב בחידושו דאין צריך שיאמרו נתקדשה לפלוגי, והגירסא הנכונה בגמרא היא, של פלוגי אין חוששין לה, ומיירי דלכא רגלים לדבר מנרות דולקות ומעות מולעות, ורבותא קמ"ל דלא תימא דאמרי אינשי נתקדשה סתם, אלא אפילו אמרו נתקדשה לפלוגי דהשתא מיהאי בקושטא טפי, קמ"ל דאין חוששין לה עד שיהיו נרות דולקות ומעות מולעות דאיכא רגלים לדבר, וכן פירשו בחוס'. אך שז' כתב מהריב"ל דרש"י נמי ס"ל בהרשב"א דא"ל שיאמרו שנתקדשה לפלוגי, ומאי דקאמר בצרייתא שלא לפי אין חוששין לה, היינו דלכא רגלים לדבר, אבל היכא דאיכא רגלים לדבר א"ל שיאמרו נתקדשה לפי כו'.

דהרמב"ם והרי"ף והרא"ש ויתר הפוסקים חלקו על רש"י, ולא הביאו כלל שהקול מחוייב לנאת חיוב זיוס שנעשה השינוי, אלא בכל עת שיואל הקול שבהחזקה שהחזקנו לא היתה מוטעה מעיקרה בעת שנתחזק לפינוי, רק אח"כ נשתנה, חוששין לקול וכו'. ובדף רל"ג א' כתב דדעת רש"י יחידאה היא, ע"כ השמיטוהו כל הפוסקים, וגם אנכי השמעתי [בפסקי הלכות] סברה זו. וכן העלה צ"ח קדושין סק"ב דהעיקר תלוי במה שאומרים העדים מפני הנשים "היום", ולא צ"ל הולאת הקול, ובמבוא להלן סק"י.

ובאמרות מהורות כאן כתב שיש לחמוה על דברי המחבר כש"ע, שכתב צ"ל הולאת הקול שנתקדשה היום, דצ"ל הולאת הקול לא צעין שאלא קול שהיום נתקדשה, ואפילו בלא היום חוששין, דדוקא בחמירת הנשים השמחות צעין לומר היום [ובמבוא ממנו להלן בס"ק ה"ל], וז"ל, והוסף עוד, דגם מדברי רש"י שכתב במתני' אהא דילא שמה בעיר מקודשת, פנויה שאלא עליה קול פלונית נתקדשה היום לפי, אין להסתייב דצ"ל הולאת הקול צעין שיאמרו היום, דליתא, ורש"י סמך על מה שאמרו בגמ' דנרות דולקות וגשים שמחות ואומרות נתקדשה היום, כי זהו הנקרא קול, ובלא זה לא נקרא קול, וזהו שכתב שם רש"י, ויש דברים נראים כדמפרשי אמוראי בגמ', כלומר, דאין נקרא קול אח"כ אומרות היום כששמחות ויש נרות דולקות.

ד. לפלוגי. א. דעות הפוסקים אם צריך שיאמרו למי נתקדשה בהוצאת הקול, וכן בהחזקתו ע"י העדים בב"ד. [וישן בזה ד' שיטות: א' יש הסוברים לחלק בין הולאת הקול לצריך שיוזכר בו גם "לפלוגי", לבין החזקתו ע"י העדים כ"ד, דאין לריב"ם לאמר "לפלוגי". (וביניהם יש שמחלקים בין החזקת הקול כדעולא, כבסעיף א', לבין החזקתו כד' אבא, כבסעיף ב'). ב' הסוברים לצריך להזכיר "לפי" בין בהולאת הקול בין בהחזקתו כ"ד. ג' דעת מי שסובר לחלק בין אם הוחזק הקול ע"י ראיה של נרות דולקות ומעות מולעות וכו' כבסעיף א', דבזה אין צורך להזכיר לפלוגי, לא בהולאת הקול ולא בהחזקתו כ"ד, לבין שהוחזק ע"י שמעו מפ' ופ' כבסעיף ב', דבזה צריך להזכיר לפלוגי, בין בהולאת הקול בין בהחזקתו כ"ד ע"י עדים. ד' הסוברים דאין צורך להזכיר "לפלוגי", לא בהולאת הקול, ולא בהחזקתו כ"ד בליזה אופן שהוא. ויתבאר כל זה לפנינו].

ע"י ח"מ סק"א שכתב על דברי המחבר בריש הסעיף פנויה שאלא עליה קול שנתקדשה לפלוגי, דדוקא לפלוגי, ולא סתם. חמ"ם לענין החזקת הקול כ"ד ע"י עדים שראו נרות דולקות וכו', כתב הח"מ בסק"ב על דברי המחבר וגשים שמחות ואומרות נתקדשה פלונית, דלא הוצרך שהנשים יאמרו לפלוגי כו', רק שהנשים יאמרו סתם נתקדשה פלונית, והקול יולא מתוך דבריהם שנתקדשה לפלוגי וכו'. וכן בסק"ג כתב הח"מ על דברי הרמ"א דאם אמרו נתקדשה סתם ולא אמרו לפלוגי לא מקרי קול, דלא קאי על הנשים היוולאות ממקום שגרות דולקות, רק קאי על המולאות הקול, דאם אמרו נתקדשה סתם אין זה קול צרור, אבל הנשים אינן מחירות פלוגי, וכן הוא כ"ח. ולענין החזקת הקול ע"י חמירת העדים שמענו מפ' ששמע מפ' וכו' כבסעיף ב', כתב הח"מ בסק"ה דלא יתבאר אם גם בקול זה צריך שאלא הקול שנתקדשה לפלוגי, או דילמא מאחר שהקול גמר לשנים שהלכו להם, כשם דלא צ"ח היום כמ"ש הר"ן סוף גיעין, ה"ה דלא צ"ח ג"כ לפלוגי. גם כ"כ סוסק"ה

הפוסקים

ס"ק ד אות א

אוצר

לא שישמעו קול הברה, רק שישמעו קול שיש צו ממשות בגון נרות דולקות, אי"כ זכה"ג דמוכת, אי"ל לומר לפלוני, דזכה"ג לעולם חיישין, כן נראה ליישב את הרי"ף והרמב"ם. והוסיף עוד שראה ברי"ף הגירסא שלא כתב [בצרייתא] לפלוני אין חוששין, וברא"ש הגירסא כמו בספרים דידן, ובדואי גירסת הרמב"ם כמו גירסת הרי"ף לכן לא העתיק לפלוני כר, ובחדושי הרשב"א כתב זכדיא שא"ל לומר לפלוני, וכן כתב בחוס', ותימה על שגשג מכ"מ והאחרונים. וע"ש מה שהקשה על הצ"ח והח"מ דמחלקים בין הולאת הקול לבין אמירת העדים, לענין אמירת "לפלוני".

אולם מלבד הח"מ והצ"ח שכתבו לחלק בין הולאת הקול דבעינן אמירת לפלוני, לבין החזקתו בצ"ד ע"י עדים דלא בעינן, מצינו לעוד אחרונים שכתבו כן, וגם פירשו על דרך זה שיעת רש"י והרמב"ם. באמרות עכו"ת דק"י אי' הביא ממנה"ל ח"ג סי' ל"ז שהקשה על סתירת לשון הרמב"ם זככה"ג, דמסקרר כתב האשה שיאל עליה קול שנתקדשה לפלוני, שנראה דס"ל דנריך שיאמרו שהיא מקודשת לפלוני, ואם לא אמרו לפלוני אין חוששים לאותו קול, ואח"כ כתב וכי"ד הוא הקול בגון שצאו עדים והעידו וכו', ונשים שמחות לה ואומרות נתקדשה פלונית היום, ולא הזכיר שיאמרו נתקדשה "לפלוני", ומה שסיים, אם לא שנאמר דסמך אמאי דכתב מעיקרא, ולישנא קלילא נקט, וכתב האמרות עכו"ת דלק"מ דודאי כשיולא הקול נריך שיאמרו העולם נתקדשה פי' לפי, דאלי"כ למי נתקדשה ולמי נאמר לה שנתקדשה עמו ולא עם אחר וזלחו, אלא דהעדים כשמעידים שראו נרות דולקות ונשים שמחות לה אי"ל שיאמרו שהנשים או בני אדם הנכנסים ויוצאים אומרים "לפלוני", דכיון דאיכא רגלים לדבר אמרינן דודאי לפלוני נתקדשה כמו שאמרו ביציאת הקול, ומשום"ה לא הנריך הרמב"ם שיאמרו העדים שהנשים השמחות היו אומרות נתקדשה לפלוני, והוסיף עוד, דזככי ניחא מש"כ רש"י אהא דשלא לפלוני אין חוששין, דאם יאל קול שהיא מקודשת ולא הזכיר לפי' אין חוששין לה, ותמה עליו הרשב"א בחידושו דא"כ כל הני אמוראי דבסמוך, דאמרי לא שישמעו קול הברה כו', הו"ל לסיומי נתקדשה היום לפי, אלא ודאי משמע דלא קפדינן בין היכא דאמרי סתם להיכא דאמרי לפי, ולדרכנו ניחא, דודאי העדים אין צריכים שיאמרו אלא שראו נרות דולקות ונתקדשה היום ואין צריכות לומר לפי, אלא כשיולא תחילה הקול, צריכים שיאמרו מוציא הקול שנתקדשה לפי, כדי שנדע למי נתקדשה, לומר לה לכשיצורר הקול, שלא תגשגש לאחר כי אם לזה, והביא ממנה"ל הג"ל שכתב דרש"י ס"ל כהרשב"א, ומאי דקאמר בצרייתא שלא לפי' אין חוששין לה היינו דלכ"ה רגלים לדבר, ותמה עליו מפרש"י במהניחין כו' [וכנ"ל בעני' ארזים וקרית מלך רב]. ובסוף דבריו הביא באמרות עכו"ת מהריב"ל דאמרינן דס"ל דבעינן שיאמרו לפלוני, ושמיסוק דלפי"ז כי אמרינן כדי שיהיו נרות דולקות כו', איירי ביאל הקול שנתקדשה לפי' דוקא, וכתב עליו דהן הן הדברים שכתבתי בדעת רש"י.

גם ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דף ר"ל עור ז', ודרל"א עור א', ביאר כן דעת רש"י והרמב"ם דמחלקים בין הולאת הקול דבעינן שיאמרו "לפלוני" לבין החזקתו בצ"ד ע"י ראיות נרות דולקות

כוונתו לחלק בין קלא דעולא לקלא דר' אבא, רק בין הני ב' קלי דלא בעינן "לפי" לבין קול הברה דבעינן לפי, ושליש"ו לדעת רש"י אליבא דמהריב"ל אם אמרו נתקדשה היום לפלוני אפילו בקול הברה חוששין, אלא שסיים דאם זאת היא כוונת מהריב"ל, הרי הם דברים בטלים, דהרי לא הוזכר תלמודא כי אם ב' קולות [דחיישין להו] ואיך לא הוזכר זה שהוא חידוש יותר.

כו', ולפי"ז רש"י ס"ל דאיכא דקאמר נתקדשה לפי' אפי"ג דליכא רגל"ד מנרות דולקות ומעות מולעות חוששין לקול, כיון דאיכא מפרש דבצרייתא מייורי דליכא רגלים מנרות דולקות כו', ותני בצרייתא שלא לפי' אין חוששין לה, משמע דאם יאל הקול שנתקדשה לפי' חוששין לקול אפי"ג דליכא רגל"ד. ועי' זככה"ג הג"ה"ט אות י"א שביאר כוונת מהריב"ל לחלק בין החזקת הקול ע"י שאומרים העדים שראו נרות דולקות ומעות מולעות, [וכייוני רגלים לדבר], דאז לא בעינן שיאמרו נתקדשה "לפלוני", אלא היכא שאינם אומרים שראו נרות דולקות ומעות מולעות, רק החזקת הקול היא ע"י שאמרו פי' מהיכן שמע וכו' [וכבסעיף ז'] בעינן שיאמרו נתקדשה לפלוני א).

אולם בעני' ארזים סק"ז שחפס ג"כ כך זכוונת מהריב"ל, הרבה לתמוה עליו שחילק כן לדעת רש"י, ובתוך שאל דבריו כתב, דהא גם במשנה דמייירי צרגלים לדבר לפרש"י הג"ל, כתב רש"י להדיא שיאל עליה קול פלונית מתקדשה היום לפלוני, וסיים בעני"א דנראה ברור כיון דליכא רגלים לדבר בעינן קלא דר' אהא, וכייוני שיאמרו פלוני שמע מפלוני וכו', לכן אין חילוק כלל בין הני דרי קלי לענין דינא. גם בקרית מלך רב ח"א פ"ט מאישות הכ"ז תמה על מהריב"ל ממה שפרש"י במהניחין יאל שמה צעיר מקודשת, פנויה שיאל עליה קול פלונית מתקדשה היום לפלוני, ויש דברים נראים כדמפרשי אמוראי בגמ' עכ"ל, הרי דאפילו באיכא רגל"ד ס"ל לרש"י דבעינן שיאמר לפלוני ב).

ויש הסוברים דחוששין לקול אף שלא הוזכר כלל למי נתקדשה, לא בהולאת הקול, ולא בהחזקתו ע"י עדים בצ"ד. ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דף ר"ל עור ז' אחרי שביאר דשיעת רש"י היא לחלק בין הולאת הקול דבעינן "לפלוני" לבין החזקתו בצ"ד דלא בעינן, וזה עפ"י גירסתו "שלא לפלוני אין חוששין לו", וכמוכח להלן בזה, כתב דהרשב"א וברין חולקים על רש"י [וסוברים דלא בעינן הזכרת "לפלוני" גם בהולאת הקול] שהם גורסים "שלא פלוני אין חוששים" ומפרשים דלא דבר הברור דעולא או דר' אהא, אפילו אומרים "לפלוני" אין חוששין לה. [עי' לעיל דצרי מהריב"ל].

ובעצי ארזים סק"ז כתב גם דעת הרמב"ם שלא הביא דאם לא אמרו לפלוני אין חוששין לה, דהוא משום שהיה גורם בצרייתא כגירסת הרשב"א וברין של פלוני אין חוששין לה, ומפרש ג"כ בצרייתא שלא יאל אלא קול הברה בעלמא, ולרבותא נקטיה, דס"ד דהשתא מיחזי כקושטא טפי, אלא בקול גמור [דעולא או דר' אהא] כמ"ש הרמב"ם, אין חילוק בזה.

ובטיב קדושין סק"א הביא מהכסף משנה שמתה על הרמב"ם למה לא הזכיר "לפלוני" ומה שהביא מהריב"ש דגרם ברמב"ם "פלוני", וכתב דל"ע, דהרי"ף ג"כ השמיט כך דשלא לפלוני אין חוששין, ואפשר שזכוונת השמיט, לכן אפשר לומר דודאי עולא שלא הזכיר לפלוני משמע דס"ל דאין נריך לומר לפלוני, אלא דבלא"ה איתא שם בכוונת פלוגתא דתנאי ביאל לה שם מזה צעיר, ומשמע דפליגי אי אסורה בקלא בעלמא, אי"כ י"ל דבצרייתא איתא כמ"ד דבקלא בעלמא אסורה, ולהכי בעינן לפלוני, אלא עולא דמוקי

(א) ועיין באה"ט סוס"ק ה' שהביא מהכנה"ג דס"ל למהריב"ל גם בדעת הרמב"ם והטור לחלק בין היכא דאיכא רגלים לדבר דנרות דולקות ומעות מולעות דא"צ שיאמר לפי, ודבריו אינם מדויקים, למעיין בפנים הכנה"ג והמהריב"ל, ויש כאן ערבוב דברים. וכבר העיר עליו בזה בעצי ארזים סק"ז.

(ב) ועי"ש בקרית מלך רב שכתב לפרש גם דברי מהריב"ל דאין

בעיר זו חוששין לה

והרי

הפוסקים

ס"ק ד אות א — ס"ק ה

אוצר

ה. בעיר זו. דין זה של הש"ע לזרז שיאמרו "בעיר זו" הוא מהטור כאן, שכתב דאפילו אומרים נתקדשה לפלוני ואומרים שנתקדשה לו בעיר אחרת כר אינו קול וכו'. ועצמי שכתב המקור לדין זה מהבירייתא [צסוגיין דפ"ט א'], בעיר אחרת אין חוששין לה, וחמה למה הרמז"ס צפ"ע [מאישות הל' כ"ב] השמיט זה, ולא הזכיר שיאמרו נתקדשה לפלוני כאן. ובצדקה"ב כתב דנראה שמכלל דבריו נשמע שנתקדשה במקום שנתן דולקוה ומעות מולטות. וכ"כ בצכ"פ משנה שם, וכן בערך לחם (למכריק"ש) כאן, כתב על דברי הש"ע הנ"ל, דדוקא שאמרו בעיר זו וכו'. וכ"כ בדיוקא דחיי עשין מ"ח דכ"ה א', דדוקא שאל קול שנתקדשה בעיר הזאת, אבל אם יאל לה שנתקדשה בעיר אחרת אין חוששין לקול זה וכו'. ובמשאל צנימין סי' ע"ז דע"ז ד כתב סוגי היחר להקל בצדונו, ולא חיישין לקול אלא היכא דאמרי כו' באותה עיר שנתקדשה, כדאמרין החם בצרייתא, ובג"ד יאל הקול בעיר זו שנתקדשה בעיר אחרת כו', הלכך לאו קולא הוא וכו'.

גם בח"מ סק"א כתב על לשון המחבר "בעיר זו", דדוקא בעיר זו ולא בעיר אחרת, אמנם לענין החזקה הקול צ"ד ע"י עדים שראו נרות דולקות כו' ונשים שמתות ואומרות נתקדשה פלונית, כתב הח"מ בצכ"פ דלא הולך שהנשים יאמרו בעיר הזאת. וכן בצכ"פ כתב דהנשים אינן מחזירות לא העיר ולא פלוני, ושכן הוא צ"ח. וכן צ"ח סק"א חילק בין מולאי הקול דדוקא כשאמרו בעיר זו, לבין החזקה הקול ע"י אמירת הנשים דלא צ"י שיאמרו בעיר זו, והוסיף עוד, דאפילו להטור שזכר שכתב שנתקדשה לפלוני"מ אין צריכות לומר היכן היו הקדושין, כי מכלל דצריכה נשמע שנתקדשה במקום שנתן דולקות וכו'. וכן בצכ"ד כתב הצ"ח דאפילו להטור והריצ"ש דאם הנשים אומרות נתקדשה סתם [ואינן מחזירות לפלוני] לא מהני, אבל ח"ל לומר דנתקדשה כאן, והוסיף עוד דצוה מדוייק שפיר מ"ש [הרמ"א] אם אמרו נתקדשה בעיר אחרת לא מיקרי קול, ש"מ אם לא אמרו בעיר אחרת וגם לא אמרו נתקדשה כאן היו קול מעליא. אולם לענין החזקה הקול ע"י אמירת העדים שמענו מפלוני ששמע מפלוני כו' בצכ"פ ד, כתב הח"מ בצכ"פ דלא נחבאר אם גם צקול זה צריך שאל הקול שנתקדשה לפלוני ובעיר הזאת, או דלמא מאחר שהקול גמר לשנים שהלכו להם, כשם דלא צ"י היום כמ"ש הר"ן, ה"כ דלא צ"י ג"כ לפי בעיר הזאת. וע"י צ"ח סק"ה.

ובאבגי מלואים סק"א, העלה דהא דאינה מקודשת לדעת הרמז"ס "בעיר אחרת", היינו דוקא כשאמרו בעיר אחרת סתם, אבל אם אמרו נתקדשה לפלוני בעיר פלונית מקודשת, ואחר שהצ"ח מהכסף משנה כ"ל, כתב דאכתי חוקשי דלמה השמיט [הרמז"ס] הדין שאמרו צרייתא בעיר אחרת, היינו שאמרו בפירוש שנתקדשה במקום פלוני אין חוששין, לכן נראה דלפי"מ שפירשו

דולקות וכו', דלא צעין שיזכרו "לפלוני", ואחר שזכר הקול, כתב הרמז"א והר"ן דלא מלכתי אמירת לפלוני אף בהולאת הקול, כתב בדל"ג סוף טור ב', דעת מי שמלכתי שהעדים יעידו למי נתקדשה, היא דעת הרמ"ש כפי שהצ"ח הטור ממנו, והריעצ"א, ואינו מוכרח שיסבירו כן, ד"ל דגם הם סוברים כהרמז"ס ג).

אמנם לענין החזקה הקול ע"י שאמרו העדים שמענו מפי ששמע מפי, סתם בדל"ג א' וכח: דאם צאו שנים ואמרו ראינו כמו שמתח אירוסין ושמענו קול הצרה שנתקדשה פלונית לפלוני, ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית לפלוני פ' ופי' וכו', הרי זה קול שמתחיק אותה למקודשת, אלא שצ"ע שם הביא גם הדעה השניה וכח: ויש מי שאינו מלכתי שיאמרו שנתקדשה לפלוני, אלא אף באומרים נתקדשה סתם חוששין לקול הזה, כיון שנסמך לעדים. ודבריו הם עפ"י מש"כ ביד דוד דל"א א' צשיטת הרמז"ס, דאם באופן הנ"ל של החזקה הקול צריכים העדים להזכיר "לפלוני" תלוי צשיטת הנוסחאות צרמז"ס כהך צצא דשמע מפלוני וכו', דצניסחא שפנינו לא כתוב צרמז"ס ונתקדשה לפלוני, והריצ"ש צסי' רס"ן העתיק כמו שהוא לפנינו, ובסי' ק"ע העתיק כהך צצא שנתקדשה לפלוני צפני פו"פ ד). ואין אחי מה להכריע בזה ה).

ב. להסוברים דבעינן שיצא הקול שנתקדשה לפלוני, האם צריך דוקא שיהיה הקול לאדם יחיד בפרטות, או אף כשיצא הקול שנתקדשה לאחד מבני משפחה ידועה נמי חוששין. ע"כ סק"א, דאף כשאמרו שנתקדשה לחד מצני פלוני אפשר דהוי כאלו יאל הקול שנתקדשה לפלוני.

וכן בהמקנה קו"א כאן, אחר שהביא סוגיית הגמ', ה"א דנפיק עלה קולא דליקדשה לחד מצני פלוני כו', כתב דמשמע דלא צעין שיפרעו אדם יחיד צפרעות, והא דנקט צצרייתא שלא לפלוני אין חוששין לה, היינו למעט כשאמרו סתם שנתקדשה לאיש, אבל אם הקול יוצא אפילו לאחד ממשפחה ידועה, מהני הקול לגבי אחרים, והטעם נראה לכאורה בזה, דדוקא כשאמרו ארוסה סתם, דאז תהא אסורה לכ"ע, דאין ידוע מי מגרש אותה, בזה לא חוששין, אבל כשאמרו לחד מצני פלוני, כיון שיכולין לגרש חוששין לה, ולריכזה גט מכל אחד [מצני פלוני], וכן מוכח מלשון החוס' צסוגיין ד"ה צעולה כו', ור"י אומר דסתם צעולה דמות שאין ידוע ממנו, פסולה לכאורה כו', ולכאורה קשה הא דחיי קול צעולה לא עדיף מקול קדושין דצעין שיהא הקול שמקודשת לפלוני, וה"ל צקול צעולה ע"כ מיירי צקול פרטי שנצולה לפלוני, וא"כ ממילא שהיה ידוע שהוא פסול, ולפמ"ש דהטעם הוא משום דאין אפשר להחזירה לשום אדם לא חוששין, א"כ גבי צעולה שאפשר שהנשא לישאל, שפיר הוי חשש אפילו בצעולה סתם כו', וכן משמע לעיל סי' ד סעיף ע"ז גבי ח"א שאל עליה קול צזינתה, דלע"ג דלא היה קול על אדם פרטי, מהני לאוסרה לכהן וכו'.

צריכים להעיד למי נתקדשה.

ד) מיהו ע' לעיל באות זה מש"כ הכנה"ג על דברי הריב"ש בדעת הרמב"ם.

ה) ונראה דמשו"ה כתב בפסקי הלכות מקודם בסתמא שהעדים מוכיחים לפלוני ואח"כ כתב ויש מי שאינו מצריך, כי מתחילה כתב החזקה הקול דמועיל לכו"פ, ואח"כ הביא הדעה השניה דאפילו לא הוזכרו העדים לפלוני, ג"כ יש לחוש.

ג) היינו לפי מש"כ בדף ר"ל טור ב', דהרא"ש הסכים לגירסת רש"י שלא לפלוני אין חוששין לה, ועוד הוסיף: "עד שיאמרו לפלוני", אך כתב ביד דוד דאין לפי גירסא זו נראה דאין הקפידא על העדים המחזיקים הקול שיאמרו למי נתקדשה [רק על מצייא הקול]. גם הביא שם לשון הריטב"א, וכנ"ל באמרות טהורות, ומתחילה תפס בפשיטות דדעת הריטב"א כרש"י, אלא שאח"כ בסוף דבריו פסק, דאולי דעתו שגם העדים המעידים צריכים שיאמרו שנתקדשה לפלוני. ועפ"י כתב כאן דאינו מוכרח שיסברו דהעדים

ביאור הגר"א
[א] והיה ספק כו'.
כמש"ש פ"ט ב' ובמש"ל
בס"ה :

[א] והרי היא ספק מקודשת אע"פ שאין שם (ה) ראייה ברורה
ובל

פתחי תשובה

ובזה אפשר לומר דמ"מ מי שנושא אשה א"י כרי דהדין עמה. אבל מ"מ יהיה הדין
לענין חרומה כו'. וכ' עוד דאפילו למ"ד סימנים דרבנן גם בליסורס מחמירין בסימן
אמנעי בנידון דמעידין דאשה בסימן אמנעי נתקדשה לוטרין לאשה שיש לה סימן כזו
להנשא ולא אמרינן דחז"ל תיקנו רק לענין אבידה דזה נסתר מדברי תשו' הר"ש ע"ש :

(ה) ראייה ברורה. ע"ן נמשו' רבינו עקיבא ליגר סי' ק"ז אחר שהביא שם דברי
הגו"צ (בסי' נ"א) שספק דמ"פ סמכין על סימנים בליסור ס"ט ולא קפלינן
ע"י סימנים ותיקן כיון דמכחש בבירי. כתב עליו ח"ל ובעיקר הסברה מכא דמכחש
בבירי א"כ נימא דין חדש במעידין שאשה אחת בסימן כך וכך נתקדשה ושאה אחת
נפנינו בסימנים כאלו אומרת לא נתקדשתי תהיה מותרת ולא נחלים אותה לס"א.

הפוסקים

ס"ק ה' - ס"ק ו' אות ב

אוצר

הפוסקים דבעיר אחרת לא מהני קול כלל, ומשמע אפילו ילא הקול
ובאו עדים שראו שמחת אירוסין בעיר פלונית ושם אמרו נתקדשה
לא מהני, ולדעתו זה אינו, וכנ"ל, ואין הפרש בין בעיר זו לעיר
אחרת. ועי' עוד בשו"ת מהרי"ט להלן סי' כ"ז דכ"ד אי מש"כ
לכאור שיעת הרמב"ם בזה, ובישא דרכה (על רי"ו) נכ"כ ח"צ דל"ג
מה שהשיב עליו.

שפירשו בשיטות [הראשונים] דכה דבעינן לפלוני, וכן בעיר הזאת,
הכל הוא להגביל את הקול שיהיה בדבר מפורש ולא בדבר סתום
כו', לפי"ז נראה דעיקר החשש דחוששין לקבל אינו אלא דלא הנשא
לכתחילה עד שחקבל גט מהמקדש שעליו ילא הקול, אבל דיעבד
לא אסרינן אותה אגבא מחמת קלא, ומשום"ה אם הקול ילא שלא
לפלוני אלא מקודשת סתם, דכה"ג ליתא בתקנתא, הו"ל כדיעבד
ולא אסרינן [אותה] לכו"ט, והיינו נמי טעמא דבעיר אחרת אין
חוששין לה, היינו שמחזירין שמו לומר מקודשת לראובן אלא שלא
הזכירו שם העיר ואמרו מקודשת לראובן בעיר אחרת, דכה"ג ליתא
בתקנתא, ולא אסרינן לה במקום דליתא בתקנתא, אבל אם אמרו
מקודשת לראובן בעיר אחרת והזכירו שם העיר, דהיינו שאמרו
[שנתקדשה] לראובן בעיר פלונית, כה"ג נמי חיישין לה כיון דאפשר
בתקנתא, ואע"ג דלא היו הקדושין בעיר שדרין בה, ומשום"ה השמיט
הרמב"ם הך דינא דבעיר אחרת, לכיון דכתב דבעינן שיאמרו
נתקדשה פלונית לפלוני, היינו ודאי שידעו שזה פלוני, ואם אמרו
בעיר אחרת ולא הזכירו שם העיר מאי מהני שם פלוני, כיון דכמה
ראובן איכא בעולם, ואם יחדו שמו [לומר] של פלוני שהוא מעיר
פלוני, כה"ג נמי חיישין, אלא בעיר אחרת דהני אין חוששין, היינו
שלא הזכירו שם העיר דהוי שלא לפלוני, כן נראה בשיטת
הרמב"ם וכו'.

ו. ספק מקודשת. א. מקור וביאור הדין. עכ"ל כאן [וכ"כ
בנאה"ג], שכתב דבסוף גיעין (דפ"ה
ז') תנן ילא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת כו', ונראה
מדברי הרמב"ם פ"ע מאישות דלאו למימרא דמחזיקים אותה בזדאי
מקודשת לאותו איש שילא שמה שנתקדשה לו, אלא בחזקה ספק
מקודשת הוא דמחזיקים לה, וכך הם דברי העור שכתב חוששין לו
ולריכה גט.

ובעצי ארזים סק"ז העלה דלדעת הרמב"ם א"ל שיאמרו כלל
"בעיר זו", ואחר שכתב לענין הזכרת "לפלוני" דהרמב"ם
היה גורס לפלוני אין חוששין לה, בגירסת הרשב"א והר"ן, ולרבותא
נקטיה דס"ד דהשתא מיחזי כקושטא עמי [וכמובא בסק"ד אות
א'], כתב עוד, דלפי"ז י"ל ד"עיר אחרת אין חוששין לה" קאי ג"כ
אלדעיל, ולרבותא, דס"ד דוקא כשילא הקול שנתקדשה בעיר זו הוא
דלא מהני קול הצרה בעלמא, דא"כ היה מחסרסם יותר, אבל בעיר
אחרת מהני אפילו קול הצרה, קמ"ל דליתא, וא"כ נימא שלא כתב
הרמב"ם בעיר זו, משום דבקהל גמור כמ"ש הרמב"ם [דהיינו קלא
דעולא ודרי אבא] אין חילוק בזה וכו'. וכע"ז כתב בנחלת נבי סק"ד.

ובתשו' ר' אברהם ב"ר יעקב לבית פרץ שנאבני שהם פ"ע מאישות
הל' כ"ז, כתב דפשוט הוא דמש"כ הרמב"ם [שם] הרי זו
בחזקה מקודשת, ר"ל מספק, והא"כ דאם פשטה ידה וקבלה קדושין
מאחר דמקודשת נמי לשני מספק, והראיה מהא דגיעין דפ"ט ז',
ילא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני ובה אחר וקדשה מגרש ראשון
ונושא שני, הרי דמקודשת נמי לשני, ופשוט הוא דהאי קול הוא
מספק ואינו כודאי, וכ"כ הרמב"ם בפירוש בפ"י מגירושין הל' כ',
וז"ל: ילא שמה בעיר מקודשת והוחזק הקול כז"ל כו' מקודשת
מספק כמו שביארנו כו' ע"כ, הרי שכתב בפירוש דהוי ספק, ומש"כ
כמו שביארנו, ר"ל הכא כפ"ט מאישות, וכ"כ בפירוש בפ"ט הל'
כ"ה ע"ש, וזו אינה לריכה לפנינו, וכן הביא מהרי"ט ח"צ סי'
כ"ה בשם הריטב"א דהקול הוא מספק ע"ש וכו' ז). וכ"כ ביקביל
שלמה כאן בדעת הרמב"ם דמקודשת מספק. וכ"כ עוד אחרונים
בדעת הרמב"ם, ולדינא.

גם בתפארת יעקב סק"ד העלה כן בדעת הרמב"ם, וכתב ג"כ
לפרש הכרייתא אליביה דמייירי בקול הצרה לבד, ו"בעיר אחרת
אין חוששין" לרבותא קאמר, דס"ד דמהני אף דלא היה שמחת
אירוסין, דדוקא בעיר זו צעיק כדעולא, כי בלא זה יש ריעותא
על שלא שמעו שמחת אירוסין [וכיו כמו שזכר לקול ו], אבל בעיר
אחרת יש לחוש דשם היתה באמת שמחת אירוסין, קמ"ל דלא
חיישין, ולכך כיון שכתב הרמב"ם סתם דבעינן דוקא שמחת
אירוסין, א"כ ממילא דבכל גווני לא מהני קול כו' רק או כדעולא
או כדרי אבא, ומכיים בתפא"י דלפי זה ל"ע על מה שהחליטו

וכן מבואר במשאת בגימין סי' נ"א דס"א א', שכתב בנדונו
דהא דתנן ילא שמה בעיר מקודשת ה"ז מקודשת כו', לאו
קדושין דאורייתא בן אלא משום חומר אשת איש מיחש חיישין
לקול הקדושין מדרבנן, דהא אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר
מגרש ראשון ונושא שני, וכדאמרינן בהם דשלח ליה שמואל לבי רב
תלא והעמידו בדבר על צוריו כו', דאי מגליא מילתא דקדושי קמא
קדושי מעליא נינוכו לא לריכה גט משני, אלמא דכל כמה דלא
מגליא לנו בקדושי קמא דקדושין גמורין בן לריכה גט משני משום
דקדושי קמא קדושי ספק בן וכו'.

ב. האם חוששין לקול כשמכחשת ואומרת שלא נתקדשה.
בפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דרכ"ט ז' כתב, דאעפ"י
שהיא מכחשת את הקול ואומרת שהקול הוא שקר, עכ"ז חוששין
לו

קאמר ספק מקודשת, דמדנפק קלא ודאי מקודשת מחזיקין לה וכו'. מיהו
בתשו' ר' אברהם ב"ר יצחק לבית פרץ, אחר שכתב כנ"ל, סיים, דהוצרך להאריך
בזה משום שראה להרב עמנואל כו' שכתב דלהרמב"ם מקודשת ודאי,
הוא פלא, ואיך לא השיבו הרא"ם, וצ"ע.

(ו) מדבריו לעיל שם.
(ז) וצ"י בתשובת ה"ר עמנואל חן לבית שאלתיאל שבמים עמוקים
ח"א סי' ל"א ד"י ג', שכתב על דברי הרמב"ם שם הל' כ"ב, דמש"כ
הרי זו בחזקה מקודשת אעפ"י שאין שם ראייה ברורה, דדוק מינה דלא

אוצר

ס"ק ו אות ב—ד

הפוסקים

דכא בעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן מן הדיון, רק שחוששין לו כיון שאין לו קול לדבר, דאם איתא שגירש קלא הוי למילתא, כמבואר בצ"צ דקל"ה, וכיון דכל איסורו אינו אלא מזד חשש, למד לא יהיו שניהם נאמנים לעקור חזקת קדושין אלו כו', וכשם שנאמנים לומר דכאי גוונא שנאגרשה, נאמנים לומר שלא קדשה כלל, דמאי שנא, ואדרבה על מעשה הגירושין יש סתירה מה שאין קול לה, משא"כ באומר שלא נתקדשה, ואין לומר דגירושין הא כל הנאמנות משום דכידו לגרשה, ובאומר שלא קדשה אין זה מינו, דכא יאסרנה לכהונה בטענת גירשתי ורואה להתירה אף לכהן, שהרי כבר הוכחתי בפ"ג הל' א' אות ב', שהנאמנות לא הוי מטעם מינו, דנימא דאין זה מינו טוב, רק מזד דכיון שגוף האיסור שאנו דנין עליו הוי בידו להסיר, הוי כבעלים עליו ונאמן להתירו בכל מה שיאמר בהיתרו, ועוד דכא שניהם ציחד נאמנים בכל התורה אף לעקור חזקות חלימות, וכמו שהארכתי בזה בפ"ג אות פ"א, דשניהם נאמנים לומר שכוו הקדושין על תנאי, וכן אף ביצם ויבמתו נאמנים שניהם לומר שלא נבעלה אף לאחר ל' ע"ש, לכן צרור הדבר דנאמנים להכחיש את הקול כו', וזה צרור בלא ספק וכו'.

ד. ואי חיישינן לקלא בקדושין דרבנן. בפני משה ח"צ סי' ק"ל דר"ט ד', צנזון שיאל קול על אשה שנתקדשה בסבולות דקושטענדינה, דן מתחילה שלא לחוש להם, וכחז דכיון דסבולות אלו דין קדושין דרבנן אית להו כו', [כמובא לעיל סי' מ"ה סעיף א'], יש לדון להקל, דאפשר דבקדושין דרבנן ליחא להאי דינא דילא שמה בעיר מקודשת, דע"כ לא שנינו יאל שמה מקודשת ה"ז מקודשת, אלא בקדושין דאורייתא דוקא, וכן כל פוסקי ההלכות הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והעור וזולתם לא הביאו כי אם דין המצוה הנז' ומאי דאחמר עלה בגמ', דהכל מיירי בקדושין דאורייתא, אבל בקדושין דרבנן לית מאן דכתב כך דינא דילא שמה בעיר, לא מהראשונים ולא מהאחרונים, ואם התרומת הדשן סי' ר"ח הולך בקלא דסבולות [שלא לחוש ליה], לטעמא דתרי חששות [דקלא ודסבולות, והביאו הרמ"א בסי' מ"ה סעיף א'], הוא משום דמיירי בסבולות דתלמודא דחשש קידושין תורה אית בהו, אבל בסבולות דידן דאין להם כי אם דין קדושין דרבנן, לא חיישינן לקלא דידהו, דכיון דאיכא ספיקא בקלא דידהו הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, וצפרע היכא דלא אחזק איסורא מלפני זה, דכרי נערה זו בחזקת היתר קיימא, דהוית פנייה כו', אלא ששז הביא משו"ת הראני"ח בתשובה הראשונה סוס"י א', צנזון קטנה שהלך אציה למדה"י ונתאסרה מדעתה לאיש אחד ע"י סבולות כמנהג קושטענדינה כו', וראה לחוש להחמיר מטעם הקול שיאל עליה שנתקדשה כו', ורק אח"כ דחאה מטעם אמתלאה וכו', וסיים הפ"מ, הרי צנזון הראני"ח אף שהקדושין היו צעודה קטנה, ומה גם שהיו ע"י סבולות קושטענדינה דלדידי לא הוי כ"א קדושין דרבנן, ועכ"ז חשש לקלא דקדושין הללו, אלמלא מטעמא דכתב דהוי קול ושוצרו עמו וכו'.

ובמשנה למלך פ"ט מאישות הל' כ"ב, אחר שהביא דברי הפני משה הנ"ל, כתב ואני תמה ע"ז, דלדידי דין זה הוא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש ד בפ"י מאיסורי ביאה הל' כ', שכתב [שם הרמב"ם], אבל אי יאל עליה קול שהיא חלוצה אין חוששין לה, וכתב הה"מ שבעטם הוא מפני שהחלוצה אינה אסורה לכהן כ"א מדבריהם, והרא"ש חולק עליו שם וס"ל דאף בחלוצה חוששין להקול, וא"כ דון מינה, דבקדושין דרבנן לדעת הרא"ש חוששין, ולדעת הרמב"ם אין חוששין וכו'.

ובבראה יחזקאל (להר"י האכנערג) סי' ב' תשובה המחבר הראשונה אות ג', כתב לז היתר צנזון, דלא נישחש לקלא כיון דלא היו רק קדושין דרבנן, כמבואר ברמ"א סי' ו סעיף

לו ולריכה גט. וציד דוד שם אות קל"ג דר"צ ג', כתב דלא נתבאר זה בדברי הראשונים, אבל כבר ביארתי בפ"ד [מאישות] אות תכ"ב, דכל מה דבעינן תנאי הקול, שיוחזק בצ"ד, ושלא יהיה קלא דבחר נשואין, [כדלכלן בסעיף זה, ובסעיף ב' וחי'], זה דוקא במקום שמכחשת את הקול, משום דכל אדם נאמן על עצמו בדברים הצוררים לו, וכמו שביארתי עיקר זה בהרבה מקומות, לכן לא חיישינן לקלא אלא כשהוא עם תנאיו כו', משא"כ באופן שלא נתחזק עפ"י התנאים המבוארים, שאין חוששין לו אם היא מכחשת כו', ואחרי שביארתי כל זה, מוכרח דכל כך סוגיא דחיישינן לקלא הוי הכל בהכחשה ממנה, וכן מוכרח מהך דילא עליה קול קדושין וקבלה מאחר קידושין תורה, דשקו"ט עלה בכך דרז המנונא [דאמר האשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה], מכלל שהיא מכחשת את הקול, דאם אינה מכחשת רק אומרת שאינה יודעת, א"כ לא שייך בזה דרז המנונא שאין האשה מעיזה כו', אלא ע"כ שאומרת שהיא פנויה, הרי דכל הענין מדבר במכחשת את הקול, ופשוט הוא לדעתי. וכ"כ בעני ארזים סק"ח וצערור השלחן סעיף י"א, דכא דחוששין לקול שיאל ולריכה גט כו', אפילו כשהיא מכחשת ואומרת שלא נתקדשה וכו'. וכן מבואר ביצועות יעקב פירוש הארוך סק"ב.

ועי' בהמקנה קו"א סעיף ב', שכתב דיש להסתפק ביאל הקול והוא אומר קדשתי והיא מכחשת אותו בפניו, אי נימא דנאמנת משום חזקה דאין אשה מעיזה, דעדיפא עובא לאפקוקי נפשה מבעלה ולגבות כחובתה, כדאיתא לעיל ר"ס י"ז, או נימא כיון דקלא איכא לא מהני חזקה, דאיתרע לה מחמת הקול, ואין לדקדק מהא דאמר שמואל [בגיטין דפ"ט ב', גזי יאל עליה קול מראשון וצא אחר וקדשה קדושין תורה] תלא מזה ומזה, משמע דלריכה גט מראשון ולא מהני כשהאמר בפניו שלא נתקדשה, דו"ל דכיון שנתקדשה שלא בפניו שוב אינה נאמנת, כדאיתא בסי' י"ז סעיף ב' וכו'.

ג. ובשגם המקדש מכחיש את הקול. כתב בהמקנה קו"א סעיף ב', ולכאורה נראה דבכל הסימן מיירי שהמקדש אומר קדשתי או שאינו לפניו, אבל אם אמר לא קדשתי נאמן במינו דאי צעי מגרש לה, כדאיתא בצ"צ דף קל"ה, ולא אמרינן דמחמת הקול הוי כמינו במקום עדים, ולכאורה מוכח כן מדקאמר בסוגיא דגיטין דפ"ט ב' אהא דשמואל [ביאל עליה קול מראשון וצא אחר וקדשה קדושין תורה] דשלא להו תלא והעמידו הדבר על צוריו כו', ופליגא דרז הונא [דאמר אשה איש שפסטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת] כו', וקשה מנ"ל דפליגא, דלמא מיירי שהוא אומר שלא קדשה, וכיון דהוא מסייע לה לא שייך אין אשה מעיזה, כדאיתא בגיטין דף ס"ד, וע"כ ל"ל דאם הוא מכחיש א"ל גט ממנו במינו דאי צעי מגרשה, וע"כ מיירי שאינו לפניו או שאמר שקדשה, מיהו לפי"מ דמסקו שם בצ"צ חוש לה, וכתב הרשב"ם דכא דאינו נאמן במינו דאי צעי מגרש, משום דאם גירשה קלא הו"ל למילתא, א"כ משמע דה"ה נמי איפכא, דבמקום קול אינו נאמן אפילו במינו, ו"ל דכא דלא משני דמיירי באומר לא קדשתי, דא"כ מאי קמ"ל שמואל, דפשיטא דלא מהימנא לומר שנתגרשה כיון דאיכא הוצא, כיון דנתצבר ע"י עדים שנתקדשה לו, ולי"ע.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דרכ"ט ב', אחר שכתב דאף כשמכחשת את הקול ואומרת ששקר הדבר חוששין לו, [כמובא באות הקודם], כתב דאם שניהם, היינו המקדש והמקדשת, מכחישים את הקול ואומרים שהוא שקר, אין חוששין לו וכו'. וציד דוד שם אות קל"ד דר"צ ג' כתב, דכ"ל מהסברה,

אוצר

ס"ק ו אות ד-ה

הפוסקים

ה' צינא עליה קול חלולא דלא חיישין לאוסרה לכהן, כיון דחלולא לכהן הוא רק איסור דרבנן, ע"ש צ"ש סק"י, וא"כ בקדושין דרבנן לא חיישין לקול, וזה צרור ופשוט.

ובבני אהובת שס, אחר שדחה דברי המש"מ, דאף המקיל בחלולא אפשר דמחמיר בספק קדושין, דשם אפילו בגרופה גופא איכא רק לאו לכהן, משא"כ כאן בגוף קידוש חורה איכא איסור אשת איש דחמור, וכן י"ל להיפך, דמלנו באיסור כהונה דהחמירו בו ביותר בכמה דברים, וכמו שאמרו מעלה עשו ביוחסין, כחצ בחו"ד לפשוט הך דינא מהא דאמרין בגיטין בסוגיין, דהכי דנפק עלה דאיסקדשה באינפא דתוחלא דלא הוה ציה שוב פרוטה, אמר אביי אפילו למ"ד לא מצטלין קלא בהא מצטלין, מומר אמרי עיינו דכו רבנן בקדושין ולא הוה דכו ש"פ, דלכאורה קשה דהרי אנו חוששין שמא ש"פ צמדי כר, וי"ל דלדעת הרמב"ם הא דחוששין לשמא ש"פ צמדי ספק גמור של חורה הוא, וס"ל ג"כ דצדור המתקלקל בהגישו לארץ רחוקה ליכא למימר שמא ש"פ צמדי, [כמוצא לעיל סי' י"א סק"י], והך דאביי הא מיירי בענין ציטול חמרים, כמ"ש רש"י, ומתקלקל בהגישו לארץ רחוקה, לכן ס"ל דמצטלין קלא בפחות מש"פ, או י"ל דכיון דקידוש קול אינו אלא מספק א"כ יש כאן ספק ספיקא, שמא אין בקול ממש, ואח"כ יש בו ממש שמא אינו שוב פרוטה צמדי, וכ"ז לדעת הרמב"ם, אבל לדעת ההוס' דהוי קידוש ודאי מדצריכס [בשורה פרוטה צמדי] מחשש הרואים כר, [כג"ל בס' ל"א], י"ל דמשו"ה ס"ל לאביי דמצטלין קלא בפחות מש"פ אף דיש לחוש שמא ש"פ צמדי, משום דבקדושין דרבנן לא חיישין לקלא, וע"ש שס"ס דמ"מ יש לדחות דהי דגזרה דרבנן היא מחשש הרואים, מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, דאם היה צרור לן דאחא אליהו ואמר דאינו ש"פ צשום מקום, לא היה מקום למראית עין ולא היה כאן חשש קדושין אפילו דרבנן, וא"כ הוה ספק דרבנן ובהא לא חיישין לקול, אבל ודאי קדושין דרבנן יש בו ספק דאולי חוששין לקול, וע"ש ציטוטות יעקב פירוש הארוך סק"א שהאריך בזה אי אמרין בקול קדושין דרבנן דלא חיישין ליה.

ה. אם חוששין לקול היכא דלית לה תקנה בגמ'. ננוצ"ק סי' ס"א דף י' עור א', והוצא בקיטור צפ"ת סי' מ"ג סק"י, צנזון קטן שהשיאו אביי פחות מ"צ שנים ואח"כ נסע מצינו ומה, ובספק אם היה צן י"ג שנים ויום אחד קודם נסיעתו מאשתו, וגם ספק שמא לא צעל, ונשאר עתה זקוקה ליבס קטן ותאמר להחטין שנים הרבה, אחר שכתב דהיכא דליכא תקנתא כלל מצטלין לקלא, וכמ"ש התוס' כתובות דכ"ז צ' ד"ה ואסקיניה [כמוצא בסק"י אות י"א], כתב ואני אומר קולא יותר מזה, דהיכא דלית ליה תקנתא כלל לא חיישין לקלא כלל, ולדעתו זהו הטעם שאמרו, שלא לפלוני אין חוששין, היינו משום דקול שנחקדשה לפלוני יש לה תקנה שיגרשנה אחוה פלוני או תנשא לו, אבל יאך קול סהם שנחקדשה ולא יאך קול למי, היא אגודה לכו"ע ואין לה תקנה כלל, להכי לא חיישין לה כלל, וזהו עלמו טעם הדבר דשפחה אין חוששין [בגמ' שס], דלדעת הרמב"ם צפ"י מאיסורי צינא כל זה מיירי אפילו בכוזק צנ"ד, והכ"מ נדחק בטעם הדבר כר, אבל לדידי א"ל לכל זה, אלא הטעם כיון שאין לה תקנה דממנ"פ אם חייש שהיא שפחה א"כ אחת אוסרה לכו"ע, וזהו טעם ממזרת אין חוששין, כמוצא שם בגמ', ולפי"ז נוכל לומר [עוד] דלא מיקרי יש לה תקנה, אלא אם מתקנה לאחרי, שאם אמרה שהיא מקודשת יכול לישא אותה או לגרשה מיד, משא"כ זו שהיא זקוקה ליבס ומי יודע אימת יצא סימני גדלות ותאמר להחטין שנים הרבה, מיקרי אין לה תקנה ולא חיישין לקול וכו', [וכ"כ שם צ"ח ס"ה ד"ה ומה שפלפל], אלא שס"ס, דגוף קולא זו שהמלחתי דמקום שאין לו

תקנה לא חיישין לקלא, לא מלחתי לי חצר ולא רב צשום אחד מהפוסקים, ולהוסיף עוד לומר, דהא דלריכה להמחין עד שיגדל היבס מיקרי אין לה תקנה, כולי האי לא מלחתי לצי להקל צלי ראיה צרורה. וע"ש מהדו"ת סי' פ"ו מש"כ הרב צן המחצר לדחות דברי הרב המשיג שם ע"ד הנוצ"י הנ"ל, וע"ש בזה צפ"ת הנ"ל.

ובעולות איש הלכות מילון סי' ה' דמ"ו עור צ', צנזון קטנה שנחקדשה לאחד לדעת אמה ושלא לדעת אביה שהיה צמדה"י, והיא ממלחנת צו ואתחזק הקול שהיא מקודשת לפלוני, אחר שהצו דברי הנוצ"י הנ"ל דהיכא דלית לה תקנתא אין חוששין, כתב דהא דס"ס דלא מלחו לבו להחזיר, היינו דוקא צנזון דלא מיקרי לית ליה תקנתא כלל, כיון שהיכה שומרת יבס וכשיגדל היבס תחזיק כר, משא"כ צנ"ד דלית ליה תקנתא כלל עד שחלצין ראשה, והוא פשוט וכו'.

גם באבני מלואים סק"א, אחר שכתב דעיקר החשש שחוששין לקלא אינו אלא דלא תנשא לכתחילה עד שחקבל גט מהמקדש שינא עליו הקול, אבל דיעבד לא אסרינן אותה אגבדא מחמת קלא, כתב עוד, דמשו"ה אם הקול יאך שלא לפלוני אלא מקודשת סהם, דכ"ג ליתא בתקנתא, כו"ל דיעבד ולא אסרינן [אותה] לכו"ע, והיינו נמי טעמא דצריך אחרת אין חוששין לה, דהיינו שמזכירין שמו לומר מקודשת לראובן אלא שלא הזכירו שם בעיר ואמרו מקודשת לראובן בעיר אחרת, דכ"ג נמי ליתא בתקנתא וכו'. וכע"ז כתב בהמקנה [כמוצא לעיל סק"ד אות צ'], לענין כשלא הוזכר לפי.

אולם בכתב סופר סי' ל"ט דנ"ה עור א' כתב על דברי הנוצ"י הנ"ל, דמ"ש דהיינו טעמא דשלא לפלוני אין חוששין כר, אינו מוכרח, דלפי הפשוט כל שלא אמרו לפלוני כיון דלא אמרו דבר צרור ולא ידעין למי, אין חוששין לקול כזה, כמו בעיר אחרת וכדומה, ואיכא ראיה חופכת מהרש"א [וכר"ן] ודעיימה, דהוכיחו דלא צעין לפלוני מדלא הזכירו האמוראים דאמרו תכסוסי הקול שצריך [לומר] לפלוני כר, [כמוצא סק"ד אות א'], ש"מ דגם היכא דליכא תקנתא חיישין, וגם להרמב"ם דס"ל כרש"י דצעין לפלוני, לפמש"כ הב"ש סק"ה דמשמע מהרמב"ם דבקול פלוני שמת [כר] לא צעין לפלוני, משום שהוא קול צרור וחזק יותר, ואם הטעם דצריך לפלוני משום דלית ליה תקנתא, א"כ מאי שנא קול דפלוני שמת כר דחוששין אפילו לא אמר לפלוני כר, ותוס' [בכתובות הנ"ל] לא כתבו רק דמצטלין קלא בדליכא תקנתא, דכל כי האי לא מחמירין כר, ואחר שדחה גם מש"כ הנוצ"י מהא דשפחה אין חוששין לה, ס"ס, הווצא לנו מזה דחיישין לקלא אפילו היכא דליכא תקנתא וכו'.

וכן ביד יצחק (להרא"י גליק) ח"ב סי' ד', אחר שר"ל צנזון שינא קול שנחקדשה ועתה היא משוגעת לפינו, דלכאורה היה מקום לומר לפמש"כ האבני מלואים, דכ"ה צנ"ד הוי ג"כ דיעבד, דאי אפשר לומר שיגרשנה כיון דעכשיו אינה צה גירושין, דהרי היא שוטה גמורה, ולכן לא חיישין לקלא דקדושין, כתב, אכן דברי האבני"מ תמוהין, דהא קיימ"ל צגיטין דפ"א א' לענין כהונה, צינא עליה קול גירושין דתאל, ואפילו דיעבד אסור, דלגביה הוי קלא דלפני נשואין כר ה, הרי דמטעם הקול אפילו דיעבד אסור לו כר, ואחר שהאריך עוד שם בזה, ס"ס דלכן להלכה למעשה אין צידי לסמוך על האבני"מ וכו'. וע"ש להלן סעיף ד' סק"י אות י"א אי מצטלין קלא דלית ליה תקנתא כלל.

וכל
(ח) מיהו ע"י לעיל אות ב' בהמקנה, שכתב לענין יצא לה שם בעולה דלא מיקרי לית ליה תקנתא, כיון דאפשר לה בישראל.

באר הגולה

ב ממילא דרב אש
דף פ"ט ע"ג

ב וכל קול שלא הוחזק בבית דין אין (ב) חוששין לו

וכיצד

באר היטב

(ב) חוששין לו. ב"ד שאלו חוששין לקדושין במי שלא אמר לי וב"ד אחר אמרו שאין חוששין לא מיקרי קול שהוחזק בב"ד. הרדב"ז ח"א סי' קכ"ט :

אוצר

סי' א אות א-ב

הפוסקים

פלוגי ופלוגי שכלכו למדה"י, או צנחתי דולקות, עד שצאו אותן עדים והעידו בציועול שלו, לכל קול שהוחזק אין מצטלן אותו, ואם לא הוחזק מצטלן אותו, וכן אם לא בדקו עליו בזמנו ולאחר זמן לא מאלו ולא ידעו מי שמעיד להם בדבר הצרור אין חוששין לו, כך פרש"י ועיקר הוא וכו'.

ובבית מאיר הנ"ל אחר שהביא פרש"י וכו', הביא דברי רמב"ן אלו והאריך בציועול, ובתוך שאל דבריו כתב, וכנראה היתה להם גירסא אחרת ברש"י או שהוסיפו ציועול על שלפניו (א). ובסוף דבריו מסיק דמסתבר שהרמב"ן תפס פירוש ב' לעיקר, וזה כפרש"י שלפניו, שהחידוש הוא דכל זמן שלא הוחזק בב"ד עפ"י עדים לא נאסרה, אלא משום שקשה על זה דמדוע לא יצדקו עוד, להכי מוסיף, ולאחר זמן לא מאלו ולא ידעו מי שמעיד בדבר צרור, וקמ"ל בזה חידוש דאף שפ"י התרשלות הב"ד נחכוה עד שאי אפשר למצוא עדים בדבר צרור, מ"מ לא חיישין משום דהיה קול לא חיתחזק בב"ד, ואילו מעולה ורי אצא לא נשמע אלא אם בדקנו בזמנו וממלא שאינו צרור דאין חוששין בו ע"ש.

וע"י בהמקנה בקו"א כאן, שכתב דהא דאין חוששין לקול אלא כשהוחזק בב"ד, היינו דוקא אם היה מכהשת ואומרת לא נתקדשה, אבל אם היא אומרת שנתקדשה ונתגרשה אינה נאמנת במיגו דאי צעי אומרת לא נתקדשה, כיון דאינה קלה דנתקדשה, כדמשמע בב"ב דל"ב בעודא דרבה בר שרשום, ובחומ"מ סי' קמ"ט וסי' ק"ג, וברמ"א סי' כ"ב, דאפילו בלא הוחזק הקול בב"ד לא הוי מיגו וכו'.

ב. ואם צריך שיוחזק בב"ד כדין שאר קבלת עדות, במושב ב"ד, וביום וכו'. כתב במשאל צנימין סי' ק"ו דק"ה טור ב', דלא מיקרי הוחזק הקול בב"ד אלא כשיושבין במושב בב"ד, כדאמרין בפרק שבעה העדות לענין קבלת עדות דבגמר דין דמי ובגמר דין כל היכא דלאו במקום מושב בב"ד כחון לב"ד דמי.

ובמראה יחזקאל (להכריע האכזערג) סי' ב' תשובת המחבר הראשונה אות ב', כתב בנדון דלא הוי בכלל הוחזק בב"ד ממכה טעמים, א' שלא היתה קבלת העדות במקום מושב בב"ד רק בדרך כו', ועוד דהיה צלילה ואין מקבלין עדות צלילה, ולא היה בחזרת קבלת עדות, כי בזה לריכס להיות הדיונים בישיבה והעדים בעמידה, ובג"ד היה על העגלה בשעת נסיעה כו', ואף דזיעבד כשרה העדות אפילו אם שניהם בעמידה או בישיבה כו', כיון דבג"ד יש עוד פסול לכתחילה מחמת שהיה צלילה בחושך דאסור לזון ולקבל העדות, ובכה"ג בשני פסולים אף דזיעבד אסור, כמבואר בכה"מ פ"ד מיבוס, ואף דהאחרונים פקפקו בזה כו', מ"מ יש להקל בזה כיון דהא דחיישין לקול הוא מדרבנן כו', וע"ש שדחה מש"כ הרב השולח דא"ל תורה גביית עדות להחזקת הקול, מהא דלא נזכר ברש"י גיטין דפ"ט ד"ה דלא חתחזק, קבלת עדות, רק ידעו בב"ד. וכן הסכימו במחזה אצרכם וצור יעקב שם סי' הנ"ל ד"כ א'.

ובקרני ראם (להכריע אנקאווא) סי' ז' ד"ד ג', כתב בנדון דאין לחוש לקדושין, דבעיר זו צאוחו זמן של קדושין לא היה להם

ז. וכל קול שלא הוחזק בב"ד וכו'. א. מקור וביאור הדין. עכא"ג דמקור הדין הוא מסוגיין דפ"ט ב', דאמר רב אשי כל קול לא חתחזק צבי דינא לאו קלא הוא. וכתב הר"ן בשם הרמב"ן דהטעם לזה שהרבה אומרים פלוגי שמע מפלוגי ומכאן אומרים אלו שמענו מפלוגי ופלוגי שכלכו למדה"י, ואילו באין לב"ד ויחקרו יאמרו לא שמענו ולא ראינו.

ובפירוש הדברים דכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין, כתב בבית מאיר כאן, דבטור סי' ו' איתא, וכל קול שלא הוחזק בב"ד, פירוש כשיצא הקול בדקו בב"ד אחריו ולא מאלו וכו' או שאינו צרור כו' אינו קול לאסור בשבילו, וקשה דא"כ מאי חידש רב אשי מדעולה ורי אצא, וק"י הוא ממה דנשמע מהם דכל זמן שלא באו עדים לב"ד להעיד חופן הקול אין חשש, מכ"ש אם אחר הצדיקה לא נמלא נכון, וגירסתו ברש"י דלא חתחזק, שלא בדקו בב"ד אחריו שלא תהא שמיעת קול הצרה לא חיישין ליה אא"כ ידעו בב"ד שכן יצא הקול פלוגי מהיכן שמע וגזרו שיחושו לקול זה, וכנראה ר"ל דרב אשי חידש דלא תימא קול דעולה ודרי אצא היינו שכן הקול יוצא בין הצריות שפלוגי נתקדשה ע"י שגשים היו יוצאות ואומרות פלוגי נתקדשה, וגם אמרו שראו נדות דולקות, וכן דרי אצא שהקול יוצא פלוגי נתקדשה ע"י פלוגי ופלוגי שאומרים ששמענו מפי פלוגי ופלוגי שכלכו למדה"י, ומ"מ לא באו עדים להעיד על זה בב"ד, קמ"ל רב אשי דכל זמן שלא נתחזק בב"ד ע"י עדים והם גזרו שיחושו אין חשש, וכן משמע מהרמ"א [סעיף ב'] שזהו עיקר החידוש, וע"י עוד בדבריו להלן.

ובברכת יוסף (להכריע לנדה) רס"י מ', כתב בנדון, דמ"ש הטור בסי' ו' דהפירוש הוא כשיצא הקול בדקו אחריו ולא מאלו וכו' כו', הוא שלא בדיוק, רק כיון שלא הוחזק בב"ד אינו קול אף שלא בדקו בב"ד אחריו, וכן מורה לשון הטור עצמו בסי' מ"ו, וכן הרמ"א [סעיף ב'] אחר שכתב ואין חוששין לקול אלא כשהוחזק בב"ד], כתב, אבל כ"י שלא הוחזק בב"ד לא, וכוונתו דהגם שכבר כתב המחבר בסעיף א', וכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו, אך היה מקום לעשות בדברי המחבר דכוונתו בדקו ומאלו שאינו נכון, לכן כתב הרמ"א עוד פעם, להורות שכן דין דסעיף א' וכן דין דסעיף ב' היינו דוקא כשהב"ד מאלו ממשות בקול, אבל כל זמן שלא הוחזק בב"ד לא, היינו שהב"ד לא בדקו אחריו כלל.

ובתפארת יעקב סק"ב, אחר שהקשה עמ"ש המחבר ורמ"א דכל שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו, דהא בסמוך כתב הרמ"א שיש לב"ד לחקור אחר הקול, א"כ לכאורה אין נפק"מ דהא יחזיקו עכשיו כו', כתב דלולי דברי הפוסקים ג"ל דדברי רב אשי צנוין על הא דאמרין דלא מצטלן קלא אפילו נחצר שהוא שקר, [כמובא להלן סעיף ד' סקכ"ה], ועל זה קאמר דהיינו דוקא בהוחזק בב"ד דאז חיישין ללעז, אבל כל זמן שלא הוחזק בב"ד מצטלן ליה כל שנחצר שאינו אמת, ופירוש זה נראה לי נכון וצור, ומ"מ לפי דעת הפוסקים לריך לפרש, דלא הוחזק צעה יליאת הקול ואח"כ אי אפשר לעמוד עליו, שוב לא חיישין.

וכבר כתבו בדברי התפארת יעקב בשני האופנים, בחידושי הרשב"א והר"ן סו"פ המגרש בשם הרמב"ן אהא דרב אשי, וז"ל: דכל שלא בדקו בב"ד אחריו אם הוא קול גמור בשמיעת קול

וכיצד הוא הקול שתוחזק זו בו שהיא מקודשת כגון, שבאו שנים והעידו

שראו (ג) הנרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסים ויוצאים ונשים

באר היטב

היה בשעתו וכו' שלילו ר"ל הנרות דולקות והיו שם בעיר בשעת שמחתן. ואם לאחר זמן נבדיקת קול וכו' פירושו שלא ראו הנרות דולקות ולא היו שם בעיר בשעת שמחתן ממנו רק שאלו לאחר זמן שם ושמעו וכו'. ע"י ב"י וכו"ל דף פ' ע"א סעיף י"א. אבל לעולם י"ל אם ראו בשעתו יכולים להעיד אף לאחר זמן מה שראו ביום פלוני וד"ק:

(ג) הנרות. ואלו ה' לריכים להיות כשרים. ואמירת אלו שנים א"ל שיעידו ב"ד זו ביום שנתקדשה אלא אפילו לאחר זמן מעידין שביום פלוני ראו בבית פלוני נרות דולקות וכו'. כ"כ ב"ח ע"ש. ומ"ש הב"ש ולכאורה לא משמע מתשובת הרשב"א דכתב רב אבא לא פליג על עולא שאלו היה בשעתו נענין כדעולא וכו' ע"ש. לא דק והפסע הוא שאלו

הפוסקים

ס"ק ז אות ב — ס"ק ח אות ג

אוצר

וכ"כ ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דל"ג טור א', דברור הוא שהמעידים ב"ד [בין בקלל דעולא ובין בקלל דר' אבא] לריכים להיות כשרים, שכן הוא לשון הרמב"ם, שצאו שנים והעידו כר', וכן מהבאר מדברי הירושלמי [פ"ט מגיעין הל' ר', בענין קלל דקדושין], נדק השם וגמלא מפי נשים וקטנים אין חוששין לו, ומפרש לה הרמב"ם והמעידים ב"ד עכ"ל לריכים להיות כשרים, דאם לפני ב"ד אין צאים להעיד אלא נשים וקטנים צודאי אין סומכין על דבריהם כלל ואין חוששין לדבריהם וכו'.

ב. וכשישנה הכחשה על תחזוקת הקול בין שתי כתי עדים, או שישנה הכחשה בין גשים בקלא דעולא, מהן אמרו שנתקדשה ומהן אמרו שלא נתקדשה. כתב בקריית מלך רב ח"א פ"ט מלישות הל' כ"ב, נסתפקתי אם צאו עדים ואמרו שראו נרות דולקות ומטות מוצעות ונשים אומרות פלונית נתקדשה [שהציוא השו"ע בסמוך בסעיף זכ], ובי עדים אחרים אמרו שלא היו בלחות שעה לא נרות דולקות ולא מטות מוצעות כי אם נשים שאמרו פלונית נתקדשה, אם חיישין לקלל כה"ג או לא, וכן יש להסתפק אם צאו ב' עדים בלבד ואמרו שראו נרות דולקות כר', אך הנשים מהן אמרו שנתקדשה ומהן אמרו שלא נתקדשה מהו, וכן יש להסתפק בקול דר' אבא [המוצא בסעיף ב'], אם צאו ב' עדים ואמרו ששמעו מאותם שכלכו למדכ"י שנתקדשה, ואחרים אומרים ששאלו לאותם עדים עלמם כשהכלכו למדכ"י ואמרו שאינם יודעים כלום מהו, וראיתי להח"ס כחצות דכ"ג ד"ה בפנייה קמסכדי, שכתבו בסוף דבריהם [בתיורן הב', אבא דבקשו אגמ' שם, דעד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה ה"ז לא תנשא ואם נשאת לא תלא, דאמאי לא תנשא לכתחילה דכא ה"ל לאוקמה אחזקת פנויה], דמייירי כגון שהיו נרות דולקות ומטות מוצעות שהיה עומד לקדש וע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה בלחות שעה עכ"ל, ולפי"ז שמענו שזדן הב' שנסתפקו [כשהכחשה היא בין הנשים] הדין הוא דלא תנשא ואם נשאת לא תלא.

ג. ואם צריכים העדים להעיד דוקא ביום שלפי הקול נעשו הקדושין. ע"י צו"ת הרשד"ם סי' א' דכשהציוא ראוהו דבעינן שיאמרו ציליאת הקול שנתקדשה היום מהא דאמר עולא לא ששמעו קול הצרה וכו', וכן מתשר ר' אביגדור שבהגמ"ר קדושין, [וכמוצא לעיל סק"ג], מסיק, הרי שצריך רגל"ד, ואתחזק ב"ד, וביומו. וכן צב"ר כשהציוא מפרש"י דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית [וכמוצא צ"ח הכ"ל], סיים, דמשמע שצריך שיהא הקול ויתחזק ב"ד ביום שאירע מעשה הקדושין. ובמשפט דק ח"ב סי' ע"ד דקפ"א ד' כשהציוא דברי הרשד"ם לנידונו, כתב, דהרשד"ם תפס כמחשבתו שאין לחוש לקול כשלא ילא ציומו וכוונתו ציומו.

אולם עבא"ט סק"ג שהציוא [מהב"ש סק"ג] צ"ש הב"ח דא"ל שיעידו אלו השנים ב"ד זו ביום שנתקדשה, אלא אפילו אם

להם שום ב"ד קצוב אפילו דיין יחידי כו', ואין לומר דכאזיל ונתקבלה העדות במוחצ' תלחא הן הן ב"ד, והיו כנתחזק הקול ב"ד, דודאי לריכים ב"ד דגמיר וסביר לדעת דיני קדושין, שיחקרו בדבר אם יש חשש בקדושין ועל ידיהם הוא שמתחזק הקול, אבל שלשה דלא גמרי וסביר מאי אהני לן, ומפורש ברש"י בסוגיין אבא דאמר רב אשי כל קלא דלא אתחזק ב"ד, שלא חקרו ב"ד אחריו שלא תהא שמיעת קול הצרה לא חיישין אלא"כ ידעו ב"ד העיר שכן ילא הקול פלוני מהיכן שמע כו' עכ"ל, הרי לך דבעינן ב"ד הממונים למשפט דק להבחין בין דין לדין וכו'.

ח. כגון שבאו שנים וכו'. א. האם צריך שיהיו אלו העדים שבאו לפנינו להעיד שראו נרות דולקות כר', כשרים. ע"י צ"ש סק"ב, דאלו השנים לריכים להיות כשרים, כמ"ש בסמוך [סק"ה] צ"ש רבינו ירוחם [לענין קלל דר' אבא].

ובמהמקנה קו"א כאן כתב על דברי הב"ש הכ"ל, דאף שרי"ז לא כתב זה אלא בקלל דר' אבא, והח"ס גיטין פ"ט א' חילקו בין קלל דר' אבא דקאמר שם עד שישמעו מפי הכשרים, לבין קלל דעולא דאמרינן ונשים אומרות כר', משום דהאם איבא רגלים לדבר מנרות דולקות, אך מה שחילקו הח"ס כן, הוא משום שפירשו דעד שישמעו מפי הכשרים קאי על אותם העדים הראשונים שהעדים שלפנינו שמעו מפיכם, אבל בעדים שהם לפנינו לא שייך לחלק, כיון שאין ידוע הרגלים לדבר אלא מפיכם, ומסתמא בעינן שיהיו כשרים בין לקלל דעולא בין לקלל דר' אבא, והציוא מרש"י שם שפירש בד"כ מפי כשרים, שיאמרו מפלוני שמענו, וכתב דמשמע מפרש"י דקאי על העדים שלפנינו, ולפי פירושו אין צאמת מקום לקושיית הח"ס מהא דנשים אומרות בקלא דעולא, די"ל דגם בקלא דעולא בעינן שאותם המעידים צפני ב"ד יהיו כשרים. וכן מבואר בצי"ב קדושין סק"י דאף בקלא דעולא לריכים העדים הצאים לפנינו להעיד להיות כשרים, ומוצא להלן סק"י"ד אות ב' י).

וכ"כ בערוך השלחן סעיף י, דשנים אלו שמעידים לפני ב"ד שראו בהכנות וששמעו הנשים אומרות או ששמעו מפלוני כר' לריכים להיות עדים כשרים, דהיינו דחוששין לקול אף שלא צאו ליסוד העדות, שכלכו למדינת הים, או שכל הבידור תלוי על אמירת הנשים וההכנות, מ"מ אלו הדברים איך נסמך עפ"י עדים שאינם כשרים לעדות, וכן משמע מלשון הרמב"ם וכל הפוסקים, ואמת שבעור הציוא צ"ש אחד מהראשונים דאפילו אשה ששמעה מחרי חיישין לקלא, היא דעה יחידא שאלו נחזררה, ולכד זה יש שם צעור טעם דפוס בכל ענין זה וכו', [ע"י צ"ח להלן סק"י"ז אות א'].

י. וע"ש בדבריו, דמבואר דמ"ש רבינו ירוחם וג"ל דהשנים צריכים להיות כשרים, הכוונה שאותם המעידים בפנינו יאמרו ששמעו מפי כשרים, אבל הבאים לפנינו להעיד לאסורה, לכר"ע בעינן שיהיו כשרים.

באר הגולה

ד' כמקסי שט נגמ'
וכמפרש רנ טעל שט

ונשים (ד) שמחות לה ואומרות נתקדשה (ה) פלונית היום - אבל אם שמעו אותן
אומרות פלונית תתקדש היום אין חוששין לה שמא נזדמנו לקדש ולא
נתקדשה

באר היטב

שיאמרו נתקדשה לפלוני אלף דליכא רגלים לדבר דנרות דולקות ומטות
מונעות אלף היכא דליכא רגלים לדבר דנרות דולקות ומטות מונעות אלף
שיאמר לפלוני ע"ש דף פ' ע"א סעיף י"א ודף פ"ב ע"א סעיף ו' * ואלף
כ"ש שכתב וכן כתב הריב"ש ע"ש ** ולכ"ע אלף לאמר היכן היו
הקדושין כי מכלל דבריהן נשמע שנתקדשה במקום שנרות דולקות כ"כ
כ"מ וכו' :

* ע"י ע"ז באוצה"פ הערה א'. ** ע"י ע"ז באוצה"פ סק"ד אות א'.

הפוסקים

ס"ק ח אות ג - ס"ק י

אוצר

ואומרים שקידש פלונית לחוששין לקול זה, אלף דעולא אורחא
דמילתא נקט, או אפשר דלרבותא נקט "וגשים שמחות לה", דאף
שתחילת הקול ילא מפי נשים כו' חוששין לו, וכ"ש אם שמעו מפי
אנשים ששמחים עמו ואומרים שהוא קידש פלונית לחוששין וכו'.
וכ"כ בערוך השלחן סעיף ט', דדיוק הפרישה אינו מוכרח, דהש"ס
והפוסקים אורחא דמילתא קתני וכו'.

י. ואומרות נתקדשה וכו'. ע"י ח"מ סק"ב שכתב על דברי
השו"ע ונשים שמחות ואומרות נתקדשה פ',
ד"היוס" פשיטא שאל שיאמרו, דהא ציוס האירוסין עושין
השמחה [וזהו לפי נוסחת השו"ע שהיתה לפניו] "וגשים שמחות
ואומרות נתקדשה פלונית", ותיבת "היוס" ליתא, וע"י ע"ז
בהערה י"ב].

אולם במשאל בנימין סי' ע"ז כתב לענין אמירת העדים מפי
הנשים ח"ל: כגון שצאו עדים והעידו שראו נרות דולקות
ונשים שמחות ואומרות פלונית נתקדשה היום לפ'.

והב"ח באן אחרי שהאריך צביאור דעת העור והרמב"ם ז"ה,
כתב בסוף דבריו, דהעור ס"ל דהא דליתא צבוגין
צקלא דעולא שאומרים פלונית נתקדשה היום, היינו שהעדים
מעידים שצני אדם הנכנסים והיואלים והנשים השמחות אמרו
נתקדשה היום, דאם לא אמרו היום, אין הנרות הדולקות והמטות
המונעות שום הוכחה לפלונית זו שנתקדשה, דדילמא לאשה אחרת
הכינו המטות והנרות, אלף כשאמרו הנכנסים והיואלים פלונית
נתקדשה היום מסתמא דצטילה דלוקו הנרות כו', והלכך
צקלא דעולא דוקא לריך שיאמרו העדים שציוס שראו הנרות
דולקות וכו', שמעו שהנשים וצניא הנכנסים ויואלים אמרו פ'
נתקדשה היום, אלף הקול שאל הוא צסחם פלונית נתקדשה לפ'
כו', וכך הוא הפירוש בדברי הרמב"ם, שהזכיר דעולא צדברי
הנשים נתקדשה היום, ושזב לא הזכירו.

גם באמרות עכויות כאן כתב דמדברי העור והרמב"ם נראה
דכשיש מטות מונעות ונשים שמחות לה, לריך שיאמרו הנשים
או צני אדם הנכנסים פ' נתקדשה היום, אלף אם לא אמרו היום
לא היו קלא. וצטעם הדבר כתב ג"כ כעין דברי הצ"ח הכ"ל,
ותמה

ראו הנרות דולקות והיו שם בשעת שמחתו, ואם לאחר זמן כו', פירשו
שלא ראו נרות דולקות, ולא היו שם בעיר בשעת שמחתו ממש רק
שבאו לאחר זמן שם ושמעו כו', אבל לעולם י"ל דאם ראו בשעתו
יכולים להעיד אף לאחר זמן מה שראו ביום פ'. ובאמת כן כתב הב"ש
עצמו במהדריק, ונראה שזהו גם כוונתו כאן במש"כ בסיום דבריו, ויש
ליישב. וכ"כ בבית מאיר כאן, המקנה בקו"א סעיף זה, עצי ארזים סק"ג,
חוקה רבה ח"ב סי' קמ"ה, דאף להרשב"א אם באו העדים אח"כ לבד,
והעידו מה שראו ביום פ', מהני.

(ד) שמחות לה. צפרישה מדיק דוקא נשים שמחות עמה ואומרים
נתקדשה. אלף אם שמחות עמו ואומרים שקידש לא היו קול. צ"ש :

(ה) פלונית. לא הנריך שהנשים יאמרו לפלוני בעיר הזאת. רק שהנשים
יאמרו סחם נתקדשה פלונית והקול יולא מתוך דבריהם שנתקדשה
לפלוני בעיר הזאת. והיוס פשיטא שאל שיאמרו דהא ציוס האירוסין
עושין השמחה. ח"מ וכו'. מיהו העור כתב דליל נתקדשה פלונית לפלוני.
וכנה"ג הביא דעת מהריב"ל דס"ל דהרמב"ם ורש"י וטור ס"ל הא דלריך

אם לאחר זמן מעידים שציוס פ' ראו צצית פ' נרות דולקים וכו'
מהני יא).

וכן פסק בפסקי הלכות דל"ב צ', דאף שהעדים המעידים לא
אמרו הדבר הזה ציוס שראו ושמעו המון השמחה, רק
מספרים מה שראו צזמן השמחה, ג"כ מחזיק הקול. וציד דוד דף
ר"ל סוף עור א', אחרי שהביא דעת רש"י והריטב"א דצטעין
שיאל הקול צאותו יוס של הקדושין, כתב, דנראה דהקפידא היא
על יציאת הקול, אלף קצלת העדות להחזיק הקול צצ"ד, יכול
להיות אף לאחר כמה ימים, וזה פשוט לדעתו. וכ"כ בדל"ג א'
דגם לדעת רש"י שמלריך שיאל הקול ציוס שהחזקה משתנית,
עכ"ז העדים המחזיקים את הקול אינם צריכים לנא לצ"ד צזה
היום דוקא, ויכולים לנא לצ"ד צכל עת שיראו ויחזיקו הקול. [וכן
נראה דעת הצ"ש, שהביא דברי הצ"ח, אף דעתו היא דציליתא
הקול צריך שיאמרו היום. וכן משמעות כל הפוסקים, חוץ
ממהרשד"ם, המוצאים לעיל סק"ג שלא נחלקו אלף לענין יציאת
הקול, ואף אלף הסוצרים דציליתא הקול צעין היום, לא הזכירו
שגם העדים צריכים להעיד צו ציוס].

ט. ונשים שמחות לה. ואי מהני גם כשאמרו שראו אנשים
[או נשים] שמחים עמו ואומרים שקידש פלונית. עכ"ש
סק"ג [והוצא צצא"ה"ע סק"ד], שכתב צסם הפרישה [אות צ'] דדוקא
נשים שמחות עמה ואומרות נתקדשה, אלף אם שמחות עמו
ואומרות שקידש, לא היו קול. וכתב צמשברי יס סי' כ"ג דל"ז
א' דצטעם הדבר נראה פשוט, דדוקא צאומרים נשים שמחות עמה,
דנראה שהיה מדעתה ורצונה אז חוששין לקול, אלף צנשים שמחות
לו, דאפשר שהיה שלא מדעת ורצון האשה, לא מהני וכו'.

אולם צטיו קדושין סק"ה כתב על דברי הפרישה הכ"ל דל"ע
אם כל הני דוקא, דהא צדברי עולא וכן צדברי ר' יוחנן
[צגמ'] לא זכר רק "וצני אדם נכנסין ויואלין ואומרים פלונית
נתקדשה היום" [ולא זכר הא ד"נשים שמחות עמה כו'"], וכו'.

ובישא ברכה (על רי"ו) דפ"ט ג', כתב על דברי הפרישה דאין
דיוקן מוכרח, דאפשר דה"ה אם אנשים שמחים עמו

יא) וע"ש בבאה"ט שהביא עוד מהב"ש הג"ל שכתב דלכאורה לא
משמע כן מתשובת הרשב"א, שכתב דר' אבא לא פליג אדעולא, שאילו
היה בשעתו בעינן כדעולא שיהיו נרות דולקות, ואם לאחר זמן בעינן
הקול מפי עדים כדר' אבא [דמשמע דדוקא בקלא דר' אבא יכול להיות
לאחר זמן אבל בקלא דעולא צריך להיות בו ציוס. בית מאיר כאן
בביאור כוונת הג' . וכ"כ בבית יהודה (להר"י עייאש) סי' י"ט דג"ז א'
לפרש דברי המ"מ בכוונת הרשב"א, עיי"ש שהאריך בזה]. וכתב הבאה"ט
דלא דק, דהפשט [בדברי הרשב"א] הוא, שאילו היה בשעתו כו', שאילו

ביאור הגר"א

[ב] וכן אם כו' או כו'. ברייתא שם :

נתקדשה : הגה [ב] וכן אם אמרו נתקדשה (ו) סתם (ג) ולא אמרו לפלוני או שאמרו נתקדשה בעיר אחרת לא מקרי קול (טור) :

וכן

פתחי תשובה

(ג) ולא אמרו לפלוני. עין במש' נ"ב פוס"י ס"ל הונח לעיל ס' מ"ג פק"ג :
הנשים אינם מזכירות לא העיר ולא פלוני. ח"מ ב"ח. ועין מ"ש הב"ש.
ועין ס"ק ה' וד"ק :

באר היטב

(ו) סתם. לפי מה שפרשתי לא קאי זה על הנשים היוצאות ממקום שנרות
דולקות רק קאי על המזליץ הקול כשאמרו פלונית נתקדשה סתם
אין זה קול ברור וכן אם יא' קול שנתקדשה בעיר אחרת אין זה קול אצל
ועין ס"ק ה' וד"ק :

הפוסקים

ס"ק י — ס"ק יא

אוצר

ובקריית מלך רב פ"ט מאישות הל' כ"ב, הביא פרש"י בסוגיין
אהא דאמרינן נשואה אין חוששין לה, יא' על פנייה קול
שהיא נשואה זה ימים ואנו מוחזקים בה בחזקת שהיא פנויה אין
חוששין לה, דקלא דמתני היינו שאומרים היום נתקדשה לפלוני,
וכתב דלכאורה מריש דבריו משמע דאם אמרו שהיא נשואה סתם
חוששין לאותו קול, כיון דלא הוי היפוך ממה שאנו מוחזקים בה
בחזקת פנויה, ומסוף דבריו משמע דלריך שיאמרו היום נתקדשה
לפלוני בפירוש, וי"ל דס"ל דמהאי טעמא גם כשאומר נתקדשה
סתם לא מהני, משום דאפשר כוונתם היא שנתקדשה זה ימים,
עד שיאמרו בפירוש היום, ונראה עוד מדברי רש"י, דאפילו בקלא
דר' אבא לריך שיאמרו היום, שהרי כתב במתני גבי מגורשת ה"ז
מגורשת, דהכי קאמר, שיא' עליה קול פלונית נתגרשה היום ע"ש,
ובגירושין לא שייך כי אם קול דר' אבא, אצל מדברי הרמב"ם
והטור לא משמע הכי, שהרי לא הזכירו [דבעין "היום" כ"א
בקלא דעולא], ונראה דבהא פליגי רש"י והרמב"ם והטור, דרש"י
ס"ל דמאי דל"ל היום, הוא משום דלא יהיה הקול היפך החזקה,
א"כ כל הקולות שווים, אצל הרמב"ם והטור ס"ל דמאי דל"ל
היום הוא משום דכיון דאומרים היום רגלים לדבר שהוא אמת,
דל"כ לא הוי משקרים לומר כן, וא"כ במילתא דר' אבא דאין
לריכים שיהיה רגל"ד, א"ל לומר ג"כ היום ד).

ובערוך השלחן סעיף ז', אחר שהעלה דעת הרמב"ם, דכשמיטה
מנשים [היינו בקלא דעולא] הוא צאופן שהן עממן ראו
שנתקדשה, ומעד אחד [היינו קלא דר' אבא] אף שהוא צעמנו
לא ראה בקדושין וגם לא שמע משני עדים אלא הוא עד מפי עד
שראה הקדושין, כתב דאפשר שלכן צגשים כתב [הרמב"ם]
שיאמרו היום נתקדשה, ובעד [היינו קלא דר' אבא] לא כתב
כן, דהנשים כיון שהן עממן ראו הקדושין לריכות לומר שהיום הוי,
אצל זה העד ששמעו ממנו אינו אומר שצעמנו ראה אלא ששמע
מאחד, א"כ מאין לו לדעת מתי היו הקדושין וכו'.

יא. ולא אמרו לפלוני וכו'. דעות הפוסקים אם לריך שיאמרו
למי נתקדשה ציניאית הקול, וכן כהחזקה ע"י העדים
צ"ד מצוה לעיל סק"ד. ודעות הפוסקים לענין אם לריכים
להזכיר שם העיר כה נתקדשה, ציניאית הקול וכהגדה העדים
צ"ד, מצוה לעיל סק"ה.

וכן

(ג) ועי' בבבא"ג תהו"ט אות י' שהביא בשם הר"מ אלבידא י"ח
כת"י דמש"כ הטור בקלא דעולא, "היום", הוא לאו דוקא. ואולי זו היתה
גם דעת הח"מ בטור וברמב"ם, כפי הנוסחא שלו בשו"ע.

(ד) כנראה שהקריית מלך רב תפס דמש"כ רש"י דקלא דמתני'
היינו שאומרים היום נתקדשה קאי גם על הגדה העדים מפי אלה ששמעו
מהם, וכן פירש דברי רש"י באמרות טהורות המובא לעיל סק"ג אם כי
לא עמד על הדקדוקים של הקמ"ר מרש"י. אולם ע"ש בס"ק הג"ל בדברי
תב"ח והתפארת יעקב והיד דוד, שתפסו דכוונת רש"י היא על יציאת
הקול, ולא על הגדה העדים מפי אלה ששמעו מהם.

ותמה על הח"מ הנ"ל, שכתב דפשיטא דהנשים השמחות אין לריך
שיאמרו היום וכו', דמדברי הרמב"ם והטור מוכח כמו שכתבתי (ב).
וכן כהפארת יעקב סק"א תמה על הח"מ דס"ל דאין הנשים
לריכות לומר היום רה נתקדשה סתם, ורק הקול יולא היום,
דמדברי הרמב"ם מוכח להיפך, דגבי יציאת הקול לא זכר היום,
רק גבי אמירת הנשים, וכן משמע בגמ' במילתא דעולא, דנקט
נשים אומרות היום נתקדשה.

ובסיב קדושין סק"ג הקשה ג"כ על שיטת הח"מ דאין הנשים
לריכות לומר היום, ורק הקול יולא היום, דהא כל כתנאי
דבעין "היום" הוא ממה שמצוה בסוגיין אלא כדי שיהיו נרות
דולקות ונשים שמחות ואומרות פלונית נתקדשה היום, והר'
לשיטת הח"מ אפ"י שלא אמרו הנשים נתקדשה היום, ודאי
באותו יום קאמרי, וע"כ "היום" לאו דוקא, א"כ גם על הקול
מנ"ל דבעין שיא' היום, ואיך הזכיר בגמ' היום כלל, ומסיק,
דלכן נראה, דודאי הנשים קאי, וכו', דאם אומרים ראינו שמחת
אירוסין והנשים אומרות פלונית נתקדשה ולא אמרו "היום"
י"ל דאין הנשים מדקדקות ואומרות צדדני, מתוך שכבר הכינו
ועשין שמחת אירוסין, אף דלפעמים נהרס הענין כו', אצל
כשאמרו בפירוש נתקדשה היום, לא חיישין שיאמרו על עתיד עבר
כו', ומסתמא דקדוק אמרו שכבר נתקדשה, וא"כ העיקר תלוי
במה שאמרו מפי הנשים "היום" כו', ומסיים דכ"כ מלשון
הרמב"ם והטור, וכנ"ל עיקר, ודלא כהח"מ (ג). וכ"כ בפסקי
הלכות (יד דוד) ח"צ דר"צ ז', שהעדים אומרים ששמעו מצנ"א
הנכנסים ויוצאים, או מהנשים השמחות לה שאומרות פלונית
נתקדשה היום.

אמנם בקלא דר' אבא כשהחזק ע"י שאמרו העדים ששמעו
מפי ופי' וכבסעיף ז', לא נזכר צרמב"ם שהזכירו
"היום", וכן הוא בטור. וכתב הר"ן בפרק בתרא דגיטין, דנראה
מדבריו דבקלא דעולא, היינו ששמעו דקאמרי עובא פלונית
נתקדשה היום, וצדד אבא, היינו אפ"י שלא שמעו [כל אחד]
אלא מאחד, ולא אמרו ג"כ נתקדשה היום אלא נתקדשה סתם
סגי, כיון שהקול גומר לשנים שהלכו להם וכו'. וכ"כ בלחם משנה
פ"ט מאישות הכ"צ צדעה הרמב"ם דבקלא דעולא לריך דוקא
שיאמרו "היום", ובקלא דר' אבא אף שלא אמרו אלא נתקדשה
סתם סגי.

(ב) וע"ש שכתב דהוה שהמחבר בשו"ע העתיק נתקדשה, "היום",
וכן היא הגירסא בשו"ע שנדפס עם הב"ש [מהדר"ק], אבל בשו"ע שנדפס
עם החלקת מחוקק ליתא לתיבת, "היום". רש להוסיף, דבכמה דפוסים
המאחרים של השו"ע חסרה תיבת היום, כן הוא בדפוס האגווא שפ"ו
ואמשטרדם ת"ב. וכן בתפארת יעקב סק"א דייק לפי נוסחא זו דס"ל
להמחבר דאין הנשים צריכות לומר היום, ועי' בערוה"ש סעיף ו' דגם
לפניו היתה נוסחא זו בש"ע, אולם בדפוסים הראשונים של השו"ע, וכן
בהרבה דפוסים קדומים נדפסה תיבת, "היום". וכן הוא בדפוס אמשטרדם
תכ"ב, שהוגה ע"י הבאר הגולה, וכן הוא בשו"ע הקטנים דפוס וילנא.

באר הגולה

ב ה (ז) [ג] וכן אם באו שנים ואמרו

ביאור הגר"א

ה לשון הרמב"ם שם
ממילא דרב שם ופולחן
הגמ' שם

ראינו

[ג] וכן אם כו' ע'
תוס' שם ד"ה עד כו'
וכ"כ הרא"ש שם דשני דברים הן וכ"כ ש"פ. וכאן לא משמע כן ועב"ש:

באר היטב

שנים ומעידים ששמעו מפלוני ששמע וכו' אבל היכא דליכא קול הכרה והמולה בעיר לא נקרא קול. ב"ח. וכ"פ מהריב"ל ח"א דף נ"ח:

(ז) וכן אם באו שנים ואמרו וכו'. היינו דליכא קול הכרה בעיר פלונית נחקדשה לפלוני וכשהב"ד חוקרים אחר הקול בעינן שיבא

אוצר

ס"ק יב אות א—ב

הפוסקים

טע"ף ב. יב. וכן אם באו שנים וכו'. א. מקור וביאור
הדין. עכ"ל כהן דמקור הדין הוא מגיעין דפ"ט א.
דאחר שהביאו בגמ' שם מעולה וכן חזי לוי לא ששמעו קול הכרה
אלא כדי שיכו נרות דולקות ומעות מולעות וזני אדם נכנסין
ויואלין ואומרים פלונית נחקדשה היום, אמרין, אמר ר' אבהו
אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הכרה אלא כדי שיאמרו
פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני כו' והלכו להם למדה"י,
וכתב הרא"ש דלא פליג רב אבהו דאמרי לעיל נרות דולקות ומעות
מולעות, דשני ענינים הם, ותרומיהו חשיבי קול או זה או זה וכו'.

וע"י ז"ש סק"ה ובאה"ט סק"ז שהביאו מהב"ח בשם מהר"ל
מפראג דמש"כ ברמב"ם ובש"ע, וכן אם באו שנים, היינו
דליכא קול הכרה בעיר פלונית נחקדשה לפלוני, וכשהב"ד חוקרים
אחר הקול בעינן שיבא שנים ומעידים ששמעו מפלוני ששמע כו',
אבל היכא דליכא קול הכרה והמולה בעיר לא נקרא קול וכו'.
ובפנים הב"ח הביא דברי מהר"ל מפראג ביתר ביאור, וז"ל: דהא
דקאמר ר' אבהו לא ששמעו קול הכרה כו', אין פירושו דזה
שאמרו שמענו מפלוני ופלוני כו' והלכו להם למדה"י כגי בצק,
דא"כ אמאי חנן יא לא שמה בעיר מקודשת, הו"ל למיתני אמרו
שנים שמענו מפלוני כו' מקודשת, אלא ודאי תרתי בעינן, דליכא
הכרה בעיר פלונית נחקדשה לפלוני, וכשהב"ד חוקרים אחר הדבר
בעינן נמי דבאו שנים ואמרו שמענו מפלוני כו', וכל היכא שאין
שם קול הכרה והמולה בעיר לא נקרא קול, דא"כ לא תהא צח
ישראל פנויה שילכו שני ריקים ופוחזים ויאמרו במסיבה פלונית
מקודשת וישמע אחד ויעיד משמם, הלכך נריך שיהא קול הכרה
בעיר, שאין צני אדם מקבלין קול הכרה אלא"כ יש צו ממש,
וכשילטוף לזה שיאמרו שנים שמענו מפלוני חוששין לקדושין, וכן
משמע בדברי הרמב"ם, שכתב וכן אם באו שנים ואמרו ראינו
כמו שמחת אירוסין כו', הרי לדברי הרמב"ם פשוט שאין לסמוך
על עדות של שמועה בלבד, והרמב"ם מדויק כך, מדתן יא לא שמה
בעיר מקודשת, דאלמא דביניית הקול בעיר תליא מילתא עכ"ל.
והביא דבריו בע"ז סק"א. ובפרק השלחן סעיף ע' אחר שהביא
דברי הב"ח, כתב דבאמת כן מורה לשון הרמב"ם והטור והש"ע,
דבעינן דוקא שיהא גם קול הכרה והמולה בעיר פלונית נחקדשה.

וב"כ ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דר"ג ג' אות קמ"ב, דפשיטא
דזהו כוונת הרמב"ם, שכתב וכן אם באו שנים כו' ושמענו
הכרה ושמענו מפלוני כו', דזולת קול הכרה שיהא בעיר שנחקדשה
פלונית אין חוששין לשום דבר, ואין מי שחולק על זה, שהרי כל
הענין [דקול כזה, פלוני שמע מפלוני כו'] הוי כעד מפי עד
ששמע משנים, שאין לו ענין כלל לחוש לו, והרי האומר לאשה

קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י אין חוששין כלל
לקדושין וכולם מותרים זה כיון שהיה מכחשת [כמבואר בס'י
מ"ח], ומבואר שם דאף אם עד אחד העיד כדברי הבעל אם
האשה מכחשת לאו כלום הוא, דעד אחד בהכחשה אינו כלום,
לכן ביאר הרמב"ם כך דשמעתי דודאי בעינן שיהא קול הכרה
בעיר שנחקדשה פלונית לפלוני, וכלא זה אינה נאסרת, וכל אלו
הדברים [דשמענו מפלוני כו'] הם להחזיק את קול הכרה שיהא
בעיר שנחקדשה, ועיקר האוסרה הוא הקול וכו'.

וע"י עוד בבאה"ט הנ"ל שכתב דכן פסק מהריב"ל בח"א. והוא
מהבבב"ג הגה"ט אות ז' שהביא כן מהריב"ל. ובמהריב"ל
עלמו ח"א סי' י"ט דכ"ד טור ז' מבואר יותר מזה, דנדרתו שפ"א
ראה הקדושין וע"א שמע מפיה הכרה פעמים שנחקדשה, והיו
כמה רישותות צעדות, כתב דאין לומר שילטופו שחי העדויות
והיו לפחות קבלא, ליחא, שהרי כתב הר"ן בפרק המגרש על
היהא דאמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הכרה אלא כדי
שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם
למדה"י, דלישנא דכדי שיאמרו הכי קאמר, שהקול יואל כך שראובן
שמע משמעון ולוי מיהודה והלכו להם שמעון ויהודה וכלא לפינוי
ראובן ולוי והעידו שהם שמעו כמו שהקול יא עכ"ל, הרי לך
בהדיא שצריך שיהא הקול ואח"כ יוחזק בצ"ד, וא"כ צ"ד אשפ"י
שהעידו אלו העדים צ"ד אחד שראה ואחד ששמע, כיון שלא
יא הקול בתחילה בעיר שיש עדים ע"ז ואח"כ צאו לצ"ד והעידו,
לא הוי קלא וכו'. וע"י לעיל סק"ב שכתב גם צחוט המשולש
(המאורף להשפ"ז) הטור השני סי' ד'.

ובבר כתב כן להדיא בעלויות דרבינו יונה לצ"ב שצדוק שיטה
מקובלת דף קל"ה, וז"ל: וכשאסרו בזההי דגיעין בהגעה
לדבר הכרור, דוקא משום קלא, אבל אם לא נתפשט הקול בעיר
אלא דאחו צי חרי ואמרי שמענו מפלוני ופלוני שנחקדשה והלכו
למדה"י, לא אסרינן לה, כיון שהיה אומרת שלא נחקדשה.

ב. האם צריך שיהיו הבאים לפנינו לחעיד על הקול, עדים
כשרים. עכ"ל סק"ה שהביא מרבינו ירוחם [נכ"ב
ח"ב] דלריכוס להיות כשרים, וכתב דלכאורה משמע מהש"ס דא"ל
להיות כשרים, דהא [בסוגיא דגיעין דפ"ט א'] צ"י למפשט מהא
דאמר רב חסדא עד שישמעו מכשרים, דמבטלינן קלא, ולרצ ששה
דאמר דא"ל להיות כשרים אלא אפילו נשים, נשמע דאין מבטלינן
קול, וקיימיל דאין מבטלינן קול, [כמוצא להלן סק"ה אות ב'],
א"כ משמע דא"ל להיות כשרים, והיינו טעמא דהרמ"ה שהביא
הטור, דס"ל אפילו אשה ששמעה מחרי הוי קול טו), מיכו נראה
דכא דאין מבטלינן קול הוא עפ"י המנהג ולא עפ"י הדין, משו"ה
לריכוס להיות כשרים דוקא.

ובטוב

כתב בשם הרמ"ה דאין אם אין מבטלינן קול, מ"מ בבא עדים והכחישו
הקול דאין בטל, ולא עדיף הקול מעדים [ע"י ע"ז להלן], וא"כ דברי
הב"ש נבוגים. וע"ע בזה בעצי ארזים סק"ה ובארץ צבי (ותאומי צביה)
סק"ו.

(טו) וע"י באבני משפט סק"ב שכתב דלכאורה תמזה, דהא לקמן
סעיף ד' כתב הרמ"א בשם הרמ"ה דמבטלינן קלא, אך עיינתי בטור
וראיתי דלא כתב בשם הרמ"ה כלל דמבטלינן קול, רק כתב דאם באו
עדים והוכחו אין כאן קול, וראיתי באבני מלואים [סק"ב] דהריב"ש

ראינו כמו שמחת (ח) ארוסין ושמענו הברה ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה

באר היטב

(ח) אירוסין. משמע אם לא ראו שמחה לא היו קול ולא משמע כן מדברי שאר פוסקים עי' ב"י:

הפוסקים

ס"ק יב אות ב — ס"ק יד אות ב

אוצר

יד. ושמענו מפלוני ששמע מפלוני. א. מקור וביאור דעה זו. לשון זה הוא מהרמז"ם פ"ט מאישות הכ"ב. ובמגיד משנה שם אחר שהביא דעת הרשב"א, המוצא ב"רמ"א, דבעינן חרי מתרי, כתב דמדברי הרמז"ם [מבואר] שאפילו באיש אחד מוחזק הקול, כל שאמרו שנים ששמעו שאמר אחד שנתקדשה בפני שני עדים יודעים, וכן מורה לשון הגמרא. ובשו"ת הכ"ח סי' ע"ד כשדן לענין אחד ששמע משנים דלא מהני, כתב דאף להרמז"ם והש"ע דנראה דחשיב קול באחד מפי שנים, ה"מ שאנו, כיון דליכא שנים בתחילה ושנים בסוף, אעפ"י שבאמצע שמע מפי יחיד ששמע ג"כ מפי יחיד, אבל כשהקול לא ילא מתחילה אלא מפי אחד שאמר שנתקדשה בפני שנים והלכו להם למדינת הים, אף להרמז"ם לא חשיב קול כלל.

והר"ן בפרק בתרא דגיטין, אחר שביאר דברי הגמ' פ' מפי ופי מפי' דהיינו ששמעו חרי מתרי, וכמוצא ב"רמ"א, הביא דברי הרמז"ם, וכתב דמה שהוא אומר דסגי בשנים מעידין ששמעו מאחד שאמר כן מפי שנים, אינו יכול ליישבו ללשון הגמ' [פ' מהיכן שמע מפי, ופי מפי, והלכו להם למדינת הים], אלא"כ גרים כדי שיאמרו פלוני שמע מפו"פ והלכו להם למדינת הים.

ובשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' ל"ז ד"ה א' הביא מ"ש המגיד משנה שלשון הגמ' מורה בהרמז"ם, ושהר"ן כתב היפך מה, דאינו יכול ליישבו ללשון הגמ' אלא"כ גרים פ' שמע מפו"פ והלכו להם למדינת הים, וכתב, דדוחק הוא לומר שהמ"מ היה גורם זאת הגירסא שכתב הר"ן, ואפשר לומר דס"ל לה"מ לדעת הרמז"ם, דמאי דאמרו בגמ' והלכו להם למדינת הים, לאו אעדים שהוזכרו קאמר, אלא לאותם עדים שנתקדשה בפניהם שהוא הזכיר, ואמר שהיו פ' ופי. ועי' גם ב"ח כאן, ובעיני קדושין סק"ח מה שכתבו ליישב שיטת הרמז"ם לפי הגירסא שלנו בגמ'. ועי' עוד בכנה"ג הגב"י אות ב' שהאריך בזה.

ובשו"ת הרשב"ש סי' תרכ"ג הביא דברי המ"מ לדעת הרמז"ם, דאפילו באיש אחד מוחזק הקול כל שיאמרו שנים ששמעו מאחד שנתקדשה בפני שנים, וכתב דבאמת ליכא למשמע הכי מדברי הרמז"ם, אלא נראה שהוא מלריך שנים ששמעו מאחד ואחד מאחד ששמע משנים, ולא יספיק באמצע אחד בלבד, שכל שאתה מוסיף אמצעיים הכל מתחזק, או אפשר שיחפרש ששנים באים לב"ד וכל אחד מעיד ששמע מאחד, ששמע כל אחד מהאמצעיים משנים שראו הקדושין. ודעת שאר ראשונים בזה, וכן דעת האחרונים דלינא, יחזקא להן בס"ק י"ז וי"ח.

ב. האם צריך שאלו ששמעו העדים מפיהם יהיו כשרים דוקא. עי' בזה משנה פ"ט מאישות ה' כ"ב, שדייק מדברי הרמז"ם שם, שממנו בעתיק השו"ע לשונו כאן, דליכא דליכא נרות דולקות [היינו בקלא דר' אבא] בעינן שיכא בעדות מכשרים.

וכן מבואר בתפארת יעקב סק"ה ובעיני קדושין סק"ו, דס"ל דכ"ה דעת רבינו ירוחם שהביא הכ"ש סק"ו, במש"כ דלריך שיכיו השנים כשרים, דהיינו שהמעידים בפנינו יאמרו ששמעו מפי שנים כשרים.

ובטיב קדושין סק"ו, אחר שכתב על קושית הכ"ש דדבריו לריכוס ביאור, דברי מ"מ דייק בש"ס מדאמר עפ"י כשרים ש"מ מצטלין קול, ודוחק לומר דכוונתו דדוקא בס"ד מדייק מהא דאמר עפ"י כשרים ש"מ מצטלין קול, אבל למאי דמוסיק דחילוק מקומות יש, א"כ אין ראייה ממה שאמר עפ"י כשרים דמצטלין, דתליא בחילוק מקומות כו', כתב, דיותר נ"ל דרבינו ירוחם ס"ל כמ"ש החו"ס דר"ה עד, דגרסין שם "ובני אדם נכנסין ויוצאין", וא"כ הכוונה עד שישמעו מפי כשרים, היינו שאותן המעידין בפנינו אומרים ששמעו מפי כשרים, לא מפי נשים, ומזה הוא דדייק דמצטלין קלא אם צדקו אחרי ויאמרו ששמעו מפי נשים ששמחו לה וכדומה, ור"ב ששה דס"ל אפילו מפי נשים, היינו כשבאין כשרים לפנינו ואומרים ששמעו מפי נשים שמחה לה כו', אבל הבאים לפנינו להעיד לאוסרה, לכו"ע כשרים צעיק, וכן מסיק שם הח"י, דעכ"פ ילא לנו דבעינן שהמעידין בפנינו יהיו כשרים, ושכן משמע פשט דברי הרמז"ם והמחבר וכו'.

וכ"ה דעת המקנה בקו"א סעיף א', ערוך השלחן סעיף ה', ויד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דל"ג טור א', והוצא דבריהם לפיל סק"ה אות א', דלריך שהעדים הבאים לפנינו להעיד ששמעו מפלוני ופלוני כו' יהיו כשרים.

ובבר כתב כן בחידושי הריטב"א גיטין דף י' ע"א, אהא דא"ר אבא אמר רב לא שישמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני כו', דדוקא כשיכיו אלו המוציאים את הקול עדים כשרים, דלא התירו [אלא] עד מפי עד בלבד, אבל שני עדים כשרים צעיק (ט).

יג. ראינו כמו שמחת אירוסין. לשון זה הוא מהרמז"ם פ"ט מאישות הכ"ב. וכתב בח"מ סק"ד וב"ש סק"ו [והוצאו דבריהם בבא"ט סק"ח], דמלשון זה משמע להדיא, דכלא שמחת אירוסין, אף שבאו שנים ששמעו מפי שנים שהלכו להם למדינת הים, אין זה קול וכו'.

וב"כ ב"ח על דברי הרמז"ם, דדוקא בכה"ג חשיב קול, הא אם לא ראו כמו שמחת אירוסין לא היו קול כו'. וב"כ ביבין וצועו ח"ב סי' א' דע"ז א' ד"ה ויש, ובמקור ברוך (להר"ב קלעי) סי' כ"ה דל"ז א', דלהרמז"ם לריך בקלא דר' אבא שיאמרו העדים ג"כ שראו כמו שמחת אירוסין. ועי' ב"ח, ובלהם משנה ובני ארובה פ"ט מאישות ה' כ"ב, ובעיני קדושין סק"ז, מה שכתבו בעטם הרמז"ם ומקור דבריו בזה.

ובדעת שאר הפוסקים, בח"מ הנ"ל אחר שכתב דמלשון המחבר משמע דכשלא ראו שמחת אירוסין לא חיישינן לקול, סיים דמדברי שאר הפוסקים לא משמע כן. וב"כ ב"ש הנ"ל, דמהר"ש והטור ורבינו ירוחם [נכ"ב ח"ב] לא משמע כן. וכן בארץ נבי (ותאומי נביה) סק"ה כתב דהרמז"ם הוא יחיד בדבר זה.

ועי' עוד מש"כ בענין החזקה קול דר' אבא אליבא דהרמז"ם בשו"ת מהרי"ט לכהן סי' כ"ז דכ"ד ג', ומה שהשיב עליו בישא ברכה (שעל רבנו ירוחם) דל"ג טור ב'. ועי' גם במשכ"י יס סי' כ"ג דל"ה ד' מש"כ בזה.

שנתקדשה פלונית בפני פלוני (ט) ופלוני והלכו להם העדים למדינה אחרת
או מתו הרי זה (י) קול שמחזיק אותה מקודשת :

הגב

באר היטב

שנתקדשה פלונית בפני פלוני ופלוני. וכיון דבין הכי לא מת מי שחלו
הדבר בו מאי איכפת לן אם מתו העדים שנתקדשה בפניהם דאעפ"י
שאמרו שמתו העדים שנתקדשה בפניהם יש להאמינם ששמעו מפי פלוני
כיון שתולין הדבר בו ומרתמי שמה היום או למחר אחי אבל לפי פ"י
הטור וסייעתו דליכא הכא אלא ב' ששמעו מפי ב' והב' האחרונים הם
עדי הקדושין מסתברא למימר דוקא שחלו ב' שכלכו למד"ה דמרתת
שמה היום או למחר יבואו אבל אם תולין בשנים שמתו לא הוי קלא. כנה"ג
דף פ' ע"ב סעיף י"ח :

(ט) ופלוני. כנאן דריכין להעיד שנתקדשה היום לפלוני כיון דליכא רגלים
לדבר כמ"ש לעיל בשם הכנה"ג דף פ' ע"א סעיף י"א. וח"מ וז"ש
מסופקים ע"ש :

(י) קול. כ"כ הרמב"ם. והטור בשם הרמב"ן כתב. ולדברי ב"י הוא
הרמ"ה ע"ש דס"ל דוקא אם אומרים בשם שנים דחין עדין אלא
הלכו למד"ה או מרתת שמה יבואו ויכחשו אבל אם אומרים בשם העדים
שמתו כבר לא הוי קול. ואפשר לומר דל"פ דהרמב"ם דס"ל אם מתו הוי
קלא היינו מפני שהוא סובר שגלו שנים והעידו מפי א' ששמע מחלח

הפוסקים

ס"ק יד אות ב — ס"ק טז

אוצר

שנקרא זה כמעט לדבר ברור, כאמרם בסוגיין דפ"ט עד שמגיעין
לדבר ברור, שהרי מתו, וכיון שכולא חששא דקול הוי דרבנן מניקט
לקולא עדיף, וכן סתמתי בפנים וכו'. ועמ"ש בפסקי הלכות דר"ג
א', שכתב דאם באו שנים ואמרו כר שמענו מפלוני ששמע מפלוני
שנתקדשה פלונית לפלוני בפני פ"פ והלכו להם העדים למדינה
אחרת כר אף שמתו העדים שאומרים עליהם שנתקדשה בפניהם,
עכ"ל כיון שצעת שהעדים העידו צ"ד ששמעו שנתקדשה בפני
פ"פ הוי עוד נחיים צמדי"י, כבר נתחזק הקול וחוששין לו.

וע"י ב"ש סק"ז, שהקשה ממש"כ הטור בחו"מ סי' ע' בשם
הרמ"ה, דאפילו אם אמר פרעתי בפני עדים שמתו נאמן,
וכיון דיש ליישב. וכן הקשה בצית הילל כאן, וכתב דו"ל דלהרמ"ה
משמע ליה שיש חילוק בין ממון לקדושין, דלענין ממון אינו יכול
להוציא ממנו, דהמוציא מחזרו עליו הראיה, וגשבע היסת ופטור,
אבל לענין קדושין להצריכה גט, אמרינן דוקא שילא הקול מפי
שנים שהלכו למדכ"י, שאפשר שיבואו לכאן ויאמרו שנתקדשה,
אבל אם מתו שאי אפשר להתברר לא הוי קול ואין חוששין לו,
וראיה דבסוף גיטין [בסוגיין] איתא, מפלוני ופלוני שכלכו
למדכ"י, ולא כתב או שמתו, ואע"ג דגם בחו"מ הוציא דינו מגז
דשבוטות [מ"א צ'], ושם איתא ג"כ "למדכ"י", מ"מ לענין
להוציא ממון אין חילוק וכו'. ובארץ לבי (ותאומי לבי) סק"י,
כתב דשאני הכא דיש לה חזקת פטויה, לכן אם אומרים בשם
עדים שמתו לא הוי קול, ובחו"מ יש לו חזקת ממון, מש"כ הוא
נאמן דפרעו. וע"ע ציטוט הקדושה, ביטעות יעקב פירוש הקלר
סק"ג, ט"ז קדושין סק"ט, תפארת יעקב סוסק"י, וכן בעלי אחרים
המוציא בסומך.

ובטעם המחלוקת צ"ח אם חוששין לקול כשתלו בשנים שמתו,
בהמקנה קו"א כאן, אחר שהביא מהטור בשם הרמ"ה
דאם חלו בשנים שמתו לא הוי קול, כתב דלכאורה מוכח הכי,
דאלי"כ למה הצריכו שיאמרו ששמעו מפלוני ופלוני, אפילו כשאמרו
סחם ששמעו מפי שני בני אדם נמי יועיל, ואין לומר דאח"כ
דאפילו אמר כל אחד סחם ששמע מאדם אחר מהני, ולאו דוקא
נקט פלוני אלא הכוונה שלא ישמעו שניהם מאדם אחד, זה אינו,
דא"כ היינו קלא דעולא שאמרו העדים ששמעו מצני אדם הנכנסין
ויולאין, ואפ"ה צ"ע עולא דוקא נרות דולקות, וכ"ש לר"ב שש
דסגי בנשים אפילו צד"ר אצא, ועכ"ל דבעינן שיפרט שמוחם
משום דבעינן דמרתתו שמה יבואו אותן עדים שפרעו אותם
ויכחישום שלא אמרו כלום, מש"כ אם אמרו ששמעו מצני אדם
סחם דלא שייך הכחשה, ובזה אחי שפיר חיצור דברי הרמ"ה
שהביא הטור, דתחילה כתב אפילו מפי אשה מהני, והיינו כר
ששה, א"כ עכ"ל דפלוני ופלוני דוקא שיפרט השמות, דאלי"כ
היינו כדעולא, וע"כ הטעם משום דבעינן מירתת, ודוקא הלכו
אבל

ובישועות יעקב פירוש הקלר סק"ז, אחר שכתב דלדידן דפסקין
דאין מצטלין קלא, מהראוי שאף אם שמעו מפי נשים
[ניחוש לקלא], דהא מצויר [בסוגיין] דלמ"ד מצטלין קלא צעינן
שישמעו מפי כשרים, ולמ"ד אין מצטלין קלא אף בשמעו מפי נשים
כג', כתב, דאפשר לומר דבאמת ספיקא היא ומהראוי להקל,
[ואין חוששין לקול אלא דוקא כשאמרו מפי כשרים דוקא], כיון
דחשש קול אינו רק דרבנן, רק כיון שהקול כבר נודע, ואנו צאים
לבעל הקול הוי כמו חזקה, ולכך לא מצטלין מספק, מש"כ
בהתחזקות הקול וכו'.

טו. בפני פלוני ופלוני. בלחם רב סי' כ"א ד"ה א"כ, בנדון
שנפלו כמה ספקות בעדות עד אחד מעדי הקדושין,
אחר שכתב דעדין יש להחמיר מלד אחר, דהא איכא חרי, חד
שראה הקדושין עצמן, דעדיף מעד מפי עד, וחד ששמע מפי אחר
כר, [כמוצא להלן סק"ז אות צ'], כתב שיש פנים להקל ולומר,
כיון שזה העד לא אמר שהעד הראשון אמר שנתקדשה בפניו
לפלוני, אלא אמר דע שהוא מקודשת, ואפשר שאמר כן מפני
שאמרו לו כן בקול בעלמא, ואע"ג דאמרינן בפרק המגרש שבששמעו
פלונית נתקדשה היום הוי קלא, היינו משום דראו נשים שמתות
כר, אבל הכא צעינן שיאמר שהוא הוי העד עלמא, ומש"כ בגמ'
שם ששמע מפלוני כר, היינו דשמע מעד הקדושין עלמא או ממני
ששמע ממנו, וכיון שלא אמר לו שהוא הוי עד הקדושין לאו
כלום הוא, [מ"מ] כיון שהעד הראשון קיים, אינו אומר שאין
להחיר אשה זאת עד אשר יצא ויחקרו לו צ"ד ויאמר להד"מ,
אבל כל זמן שלא יאמר כן יש לחוש, ואילו לא היה בעולם אפשר
היה לנו להקל, מהטעם שכתבתי שלא אמר בפירוש שהעד אמר
שבפניו קדשה וכו'.

טז. או מתו. עכ"ל סק"י, דמש"כ השו"ע דכתלו בשנים
שמתו ה"ז קול וחוששין לו, כ"כ ברמב"ם [פ"ט
מאישות הל' כ"ב], אבל הטור בשם הרמב"ן (ולדברי הב"י הוא
הרמ"ה) ה', כתב, דדוקא אם אומרים בשם שנים דחיים עדין
אלא שהלכו למדכ"י, אז מרתת שמה יבואו ויכחשו, אבל אם
אומרים בשם עדים שמתו כבר, לא הוי קול וכו'. וכתב בפרישה
אות ה' דגם הרא"ש כתב מעין חילוק זה בחו"מ סי' ע' וכו'.
ובשו"ת מהר"ת אלשיך סי' מ' כתב בנדון שלא ראה מי שחושש
כשמתו העדים, זולת הרמב"ם. ובכנה"ג הגה"ט אות י"ח הביא
דכ"כ גם מהר"א גליקו בתשרי כתי". וכ"כ ציד דוד (פסקי הלכות)
דר"ג אות קמ"א קמ"ב, דמסתבר כהטור בשם הרמ"ה שאם
אמרו בשם שנים שמתו לא הוי קלא, דאין נסמוך עליהם עד

ביאור הגר"א

[ד] וי"א כר כמש"ש פלוני כר והלכו כר פתח ביחיד ומסיים ברבים והלכו אלא דה"ק פלוני מפלוני ראובן משמעון ופלוני לוי מיהודא ושמעון ויהודא הלכו למ"ה. וג"י הרמב"ם שמע מפלוני ופלוני והלכו למ"ה וער"ג:

כגה [ד] וי"א ללא כוי קול חלא כששמעו תרי (יא) מתרי

חבל

באר היטב

(יא) תרי מתרי. אפילו כל א' שמע מא' ואין כאן שנים ששמעו מפ' שנים ביחד רק ע"א אומר אני שמעתי מראובן וע"א אומר אני שמעתי משמעון וכלן לכ"ע לא מהני אם מתו כמ"ש בס"ק שלפני זה:

הפוסקים

ס"ק טו - ס"ק יז אות א

אוצר

והרמ"ה אמאי דסליק מנייה קאי, דאפילו חד מפ' תרי כר, דנחד אינו נקרא קול חלא כשתולין שנים שכלנו למדכ"י דמרתחי דלמח אמו ממדכ"י, אבל בשנים שמתו, כל שכוף עד אחד או אשה לא כוי קלא דחיישין דמשקר, אבל בשנים שמעידים מפ' שנים, אפילו אם תולים שנים שמתו מהני, וכן לשיטת הרמב"ם, אם שנים מעידים ששמעו מראובן שמע משמעון שנתקדשה בפני שנים שמתו כוי קלא, דכל דהו תרי לא חיישין שיאמרו שקר, דהתורה אמרה עפ"י שני עדים יקום דבר, ואין לנו לחוש דמשקרי, ודוקא באחד חיישין, ולא פליגי הרמב"ם והרמ"ה, ומשום לא הביאו העור במחלוקת יט. וע"ע מש"כ בזה בשו"ת מהרש"ץ סי' כ"ז וכ"ד ג'.

ובערוך השלחן, אחר שהביא בסעיף ב' דעת הרמב"ם דנקלא דר' אבא לר"ך דוקא שיראו העדים כמו שמחא אירוסין, כתב בסעיף ה', דאף להעור בשם הרמ"ה דמתו לא כוי קול, נ"ל דלפירוש הרמב"ם דמירי בראיית הכנות, הכל מודים דאפילו במתו כוי קול.

ובבב"ם עמוקים (בחלק החשובות של ה"א מרחי) סי' ל"א ד"ח עור א', לפי מה שהעלה דפני פלוני ופלוני שכתב הרמב"ם הוא דדוקא, משום דמרתחי שמה היום או לאחר אחר, אבל בפני עדים סתם לא מהימני, סיים, דלשון "או מתו" שכתב ברמב"ם שכתב הוא, וטעמו נפלה בספרים, וכתבו זה ע"פ דמיון ללשון הרמב"ם בזה ע"ז [באותו פרק] גבי ה"א אומרת קדשתי, שכתב שם וכל אלו הקדושין בשטען שהיו שם קדושין בפני עדים והלכו להם למדכ"י או מתו, אבל הכס גם בסתם עדים נאמנת, מינו דמהימנא לשוויא נפשא חתיכה דאוסר אכור"ע, משא"כ כאן שזאים לאוסר ע"י הקול צל כרחי.

יז. כששמעו תרי מתרי. א. ביאור תרי מתרי, אם זה דוקא כששמעו שנים מפ' שנים ביחד, או דסגי כששמע אחד מפ' אחד והשני מפ' השני. ע"י ח"מ סק"י ובזה"ש סק"י דלעפ"י שאין כאן שנים ששמעו מפ' שנים ביחד, רק עד אחד אומר אני שמעתי מראובן ועד אחד אומר שמעתי משמעון. וכן הוא להדיא במ"מ בשם הרשב"א, והר"ן סוף פרק המגרש, שהם מקור דעה זו, שכתבו בפירוש הגמ' פ' שמע מפ' וכו', פ"י בדאיכא קמן ראובן שאמר אני שמעתי מלוי ושמעון שאמר אני שמעתי מיהודה, דהשתא איכא תרי דמסכדי מפ' תרי אחריני, והלכו בני קמאי למדכ"י, ורבותא קמ"ל, דלפי"ג דכל חד וחד משום חד בלחוד קמסכדי, וליכא תרי דמסכדי מפ' תרי ביחד, כדבר ברור חשצין ליה.

והב"ש סק"ח אחר שכתב ג"כ בפירוש תרי מתרי דהוא אפילו כל אחד שמע מאחד, הוסיף שכן משמע מהר"ש ולא כגירסא שלנו בעור שכתב כל אחד שמע מתרי, ואין לעיין בדרישה. ובדרישה כאן אות א' וכן בפרישה אות ד' הביא לשון הרא"ש בפסקיו פ"ט דגיוסין סי' י"א, דמירי בראיית בריה ששמעו מתרי

אבל מתו לא כנ"ל, ולשיטת הרמב"ם [דס"ל דאפילו כשתלו שנים שמתו כוי קול], נ"ל דהיינו דייק הרמב"ם בקלא דר' אבא שיאמרו שנתקדשה בפני פלוני ופלוני, דזכו עיקר החילוק בקלא דר' אבא שישמעו דבר בצדור, ושנים הראשונים ראו את הקדושין, אבל העור שלא הזכיר שראו את הקדושין, עכ"ל דבעין דוקא הלכו למדכ"י דמרתחי פן יבואו ויכחישו וכו'.

ובעצי ארזים סק"ח, כתב דלעבור בשם הרמ"ה, נ"ל דס"ל דמדינא לא כוי לן למיחש כלל לעדות עד מפ' עד להוליאח מחזקת פנויה, וגם דמסתמא מירי במסתמא ואומרת לא נתקדשה, [כמוצא לפיל סק"י אות ב'], רק משום חומרת דאשת איש חוששין שמה יבואו העדים ממדכ"י ויעידו, וכפין הא דאמרין בפ"ק דקדושין, והאיכא סכדי באידית ידעו דהו ציב שוב פרוטה, ומתוך, עדים צד אסתן ותיאמר, ואמרין שם אבוי ורבא לא ס"ל הא דרב חסדא, דאם הקלו בשבוי נקל בא"א, ומשום ס"ל דנחלו בעדים שמתו ליכא למיחש למיד, ואוקמינכו אדינא, דלא חיישין לעדות עד מפ' עד כ"י יח, והרמב"ם שכתב גם במתו, נ"ל דאזיל לטעמיה, דס"ל דלא מצטלין קלא, וכמו שמדייק הב"י, דאפילו חזרו העדים ממדכ"י ומכחישים אותם אפי"ה לא מצטלין קלא, [כמוצא להלן סק"ח אות א'], אי"כ ע"כ אין הטעם משום שמה יבואו העדים ויעידו כן, ולהכי אינו מחלק בין מתו להלכו למדכ"י, והרמ"ה לטעמיה דמצטלין קלא, וספיר י"ל כטעם הכ"ל.

ויש מהאחרונים שכתבו דהרמב"ם והרמ"ה לא פליגי, וביאור זה באופנים שונים. ע"י בזה"ש סק"י שהביא מהכנה"ג הגה"ט סק"ח, דלפטר לומר דלא פליגי הרמב"ם והרמ"ה, דהרמב"ם דס"ל אם מתו כוי קלא, היינו משום דסובר שזכו שנים והעידו מפ' אחד שמע מאחד שנתקדשה פלוגית בפני פלוני ופלוני, וכיון דבין כהי לא מת מי שהדבר תלוי בו, מה איכפת לן אם מתו העדים שנתקדשה בפניהם כר, אבל לפירוש העור וסייעתו דליכא הכא חלא צ"י ששמעו מפני שנים והשנים האחרונים הם עדי הקדושין, מסתברא לומר דוקא שחלו שנים שכלכו למדכ"י, דמרתחי שמה היום או לאחר יבואו, אבל אם תולין בשנים שמתו לא כוי קלא.

ובאמרות טהורות דק"ז עור ב', אחר שהקשה על העור שלא הביא סברת הרמב"ם שחולק על הרמ"ה, כתב דגראח

יח. וכתב שם דבזה מיושבת קושית תב"ש הג"ל.

יט. וע"י בפרישה אות ד' שלפי דקדוק לשון הסור, כתב ג"כ מתחילה לפרש דעת הרמ"ה דלא חולק אלא בחד מתרי אבל תרי מתרי אפילו אמרו שאותם שנים מתו באמצעים, אלא שסיים דצ"ע, דא"כ למה כתב הרמ"ה לשון רבים דוקא, "שתלו", "דמרתחי", "תולין", דמשמע דאפילו בשנים משנים אין באמצעים לומר שמתו, ודחוק לומר דלשון רבים דעלמא נקט.

אבל חד מתרי לא (עור בשם הראשון והר"ן והמ"מ בשם הרשב"א) [ה] ואין חוששין
לקול אלא כשהחזק צדית דין שצ"ד חקרו בדברי ושמעו שיש ממשות בקול כמו שנתבאר [ה] ואין חוששין כו'.
אבל גמ' שם:

אוצר

ס"ק יז אות א — ס"ק יח

הפוסקים

ובשור'ת מהריב"ל ח"א סי' י"ט דכ"ד עור ב', צנידון שני עדים
שאלו מהם אומר שראה הקדושין ועל אחד אומר ששמע
מפי אחר שנתקדשה בפניו, כתב דאפילו לדעת הפוסקים דמלרכי
חרי מפי חרי, צני"ד איכא גמי כה"ג, דלא גרע העד הראשון
שראה הקדושין הוא בעצמו, מעד אחד שאומר אני שמעתי מפי,
ומלכרפי. וכן בלחם רב סי' כ"א דף ע"י עור ב' כתב צנידון כג"ל,
דכיו קול שהחזק צד"ד, דהא כתב הרשב"א דצנידון חרי מפי חרי,
וכה"ג הא איכא חרי, חד שראה הקדושין עצמו, דעדיף מעד מפי
עד, וחד ששמע מפי אחר.

ובערך השלחן סעיף ה' כתב דאפשר לומר דלדינא לא פליגי
הרמב"ם ושאר ראשונים, דלהרמב"ם שפסק דצנידון גם
זכר שיראו ההכנות לקדושין די בשנים מפי אחד, ובלא ראיה
ההכנות יודה הרמב"ם דצנידון שנים מפי שנים, ושאר ראשונים
יודו להרמב"ם דכשראו ההכנות די בשנים מפי אחד, דלא גרע
מאמירת הנשים [כצט"ק ח'], והם מפרשים דזה מיירי בלא
ראיה ההכנות. וכע"ז כתב בתפארת יעקב סק"ז דהרמב"ם
לעצמו דמלכרפי שמה וקול הצדק חוץ מזה, והוא חשיב ליה כחד,
וכיו כמו חרי, ולהרא"ש דלא מלכרפי שום שמה כלל, לכך לא סגי
ליה בחד. ועי' לעיל סק"ז משוב'ת הרשב"א סי' תרכ"ג שמפרש
באופן אחד דעת הרמב"ם, ששנים צאים לצ"ד, וכל אחד מעיד
ששמע מאחד, ששמע כל אחד מהאמיתיים משנים שראו הקדושין.

יח. אבל חד מתרי לא. כן הוא בעור בשם הראשון, ולאחרי
שהצ"ח דעת מי שסובר דחד מתרי כיו קולא בא,
סיים, וא"א ז"ל כתב דלא מהני אלא חרי מתרי ב'. וכן בשו"ת
הר"ן סי' ל' כתב דלשיטת הרשב"א דוקא דאיכא חרי סהדי
דמסבדי קמן, אלא שכל אחד הוא עד מפי עד. [וכצט"ק הקודם].

ובשור'ת הב"ח סי' ע"ד כתב צנידון דכאן חד דשמע מתרי או
אפילו מרבים לא חשיב קול [לכו"ע], דכל הפוסקים
זולת הרמב"ם תופסים דלא חשיב קול כלל אלא בחד דשמעו
מתרי, וכ"כ הרמ"א, ואף להרמב"ם דגורם צדוק גיטין אלא כדו
שיאמרו שנים שמענו מפי' ששמע מפי' שנתקדשה פלוגית פני' פ"פ
וכלכו להם למדה"י, וכן פסק הצ"י בש"ע, דנראה דחשיב קול
אפילו

הביא שכן נמצא בשו"ת הרמ"ה שבספר אור צדיקים סי' רנ"ו, דאם
הגיעה החקירה אפילו לנשים או לעד אחד שיעידו בב"ד ששמעו מפר"פ
שנתקדשה בפניהם קדושין גמורים כו', ואין אותם פרי' מצויין במקום
שנוכל לשאול את פיהם כו', חוששין לה ומקדשת מספק.

כב. עי' בשור'ת פני יהושע ח"א סי' ט"ו שכתב דיש לדקדק מג"ל
להטור דהרא"ש ס"ל כן, כי הרא"ש לא כתב אלא חד מחד ותרי מחד
לא, ותרי הרמ"ה בברי מחד מודה דלא הוי קלא ובחד מתרי פליג, ואחרי
שהאריך בזה לומר דאדרבא, אפשר למידק איפכא מדברי הרא"ש, דבחד
מתרי הוי קול מעליא, סיים, אבל מה אעשה שהטור העיד בשמו דלא
כדברי, ואיני כדאי לחלוק, ואפשר שבטוחתו ראה כתוב ברא"ש גם חד
מתרי לא. ועי' גם בכנה"ג הנה"ט אות כ' שעמד ע"ז, וכ' דנראה שצריך
לגרס בדברי הרא"ש אבל חד מחד ותרי מחד וחד מתרי לא. ועי' בישא
ברכה (על רבנו ירחם) דף צ' טור ב' שהשיב על הכנה"ג דהרי רבנו
ירחם גכ"ב ח"ב הביא דברי הרא"ש כמו שהם לפנינו [ולא נזכר חד
מתרי], וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש, ועי' שכתב לפרש באופן אחר מהיכן
דייק לה הטור.

מתרי כגון ראובן ושמעון מלוי ויהודה, אבל חד מחד ותרי מחד
לא, וכתב דכ"כ ח"א לפרש דברי הרא"ש דר"ל דראובן ושמעון
כל אחד שמע מלוי ויהודה, דהא לשון הגמ' אינו כן, דהא לא
קאמר אלא פלוגי שמע מפלוגי ופלוגי מפלוגי, דמשמע ראובן שמע
מלוי ושמעון מיהודה, וכן ה"א ודאי כוונת הרא"ש, ומ"ש כגון
ראובן ושמעון מלוי ויהודה ר"ל כל חד מנהון שמע מאיש יחיד,
ולאפוקי חרי מחד או חד מתרי וכדמסיק כו', וגם הצ"י כתב
שדברי הרשב"א הן בדברי הרא"ש, ש"מ שגם הצ"י פירש דברי
הרא"ש ע"ד שפירשתי, ואחרי שכתב לפרש גם דברי הטור לפי
הנוסחא שלפנינו ע"ד זה, הוסיף שמהל צטור אהע"ז של קלף
שכתב בהדיא ח"ל: שיאמרו פלוגי מהיכן שמע מפלוגי ופלוגי
מפלוגי וכו'.

גם בשור'ת מהרי"ט צהלון סי' כ"ז דכ"ד עור ב' כתב דיש
להגיה כן בדברי הטור, ומקרי חרי מתרי כהנערפות, אבל
שיכיו שנים ששמעו מפי שנים כמשמעו, לא מלינו שום פוסק סובר
כן, ולא בגמ' הזכר כן. וכ"כ בלחם משנה פ"ט דלישית הכ"כ
דיש להגיה כן בדברי הטור.

וכן בכנה"ג הגה"ע אות י"ב כתב דהנוסחא הנכונה צטור היא
או שיאמרו פ' מהיכן שמע מפי' ופ' מפי' והלכו למדה"י,
ודוקא חרי מתרי כגון ששמע ראובן ושמעון ולוי מיששכר, וגירסא
זו מסכמת עם דברי הרא"ש בפסקיו, והוסיף שכן מלא בקיטור
פסקי הרא"ש ושראה בשו"ת מהרי"ט סי' פ"ב שפירש ג"כ דברי
הרא"ש כן כו'.

ב. דעות האחרונים להלכה. צריך להם סעיף זה כתב על דברי
המחבר דזו היא דעת הרמב"ם, וי"א דלא הוי קול
אלא בשנים מפי שנים, ויש להחמיר [כדעת הרמב"ם], אך נ"ל
שאם יש פסק אחר צנידון אוליין לקולא כדעת החולקים.

אולם נמשאת צנידון סי' פ"ה כתב דקיימ"ל כהרא"ש והרשב"א
דצנידון דוקא חרי מפי חרי. ועי' בשו"ת הצ"ח סי' ע"ד
[ומובא לקמן סק"ח] שכתב בלשוננו דכל הפוסקים זולתי הרמב"ם
תופסים גירסתו וכגירסת הרא"ש, דלא חשיב קול כלל אלא בחד
דשמעו מתרי כו', וכ"כ הרמ"א.

כ. ועי' במקור ברוך (להר"ב קל"ע) סי' כ"ה שהביא לשון הרא"ש
דמיירי בתרי ששמעו מתרי, ופירש דבריו דהיינו ששמעו השנים מן
השנים, ולא כמ"ש הרשב"א, ותמה על הב"י שכתב דדברי הרשב"א הם
כדברי הרא"ש, ומתשובת הרא"ש [כלל ל"ה סי' י"א] הביא, שכתב פ'
מפ' ופ' מפ', דנראה כדברי הרשב"א, ושבתשובה אחרת סמוכה [סי'
י"ב שם] כתב פ' מפ' ופ', ונראה כדברי הרמב"ם, וסיים בצ"ע. אולם בישא
ברכה (שעל רבנו ירחם) דף צ' טור ג' האריך לתמוה עליו, דהרי
בקיצור פסקי הרא"ש כתב כהרשב"א, ומ"ש הרא"ש בלשוננו ראובן
ושמעון מלוי ויהודה, ר"ל ראובן מלוי ושמעון מיהודה, והדבר מוכרח
כו', ומ"ש בתשו' הרא"ש כלל ל"ה סי' י"ב פ' מהיכן שמע מפר"פ, הדבר
פשוט דט"ס הוא, ודילג תיבת, "מפ", וצ"ל פ' מפ' ופ' מפ', וכדכתב
בסי' הקודם, והוסיף שכן יש להגיה שם בסי' ג', שיש שם ג"כ ט"ס.

כא. בטור שלפנינו כתוב שכן כתב הרמב"ן דחד מתרי הוי קלא,
אבל כבר העיר ע"ז בב"י וכתב, לא מצאתי כן בדברי הרמב"ן [בתשובותיו]
וגם בחידושי הרמב"ן סוף גיטין בדקתי ולא מצאתי, ובספר מדריק
מצאתי כתוב הרמ"ה. ואמנם בישא ברכה (על רבנו ירחם) דף צ' טור ב'

ביאור הגר"א

[ו] אם לא כו'. כמ"ש
בסוף קדושין דסוקלין
ושורפין על החזקות
ועי"ד סימן קס"ה ס"ג
דאפילו אמתלא לא

אכל כל זמן שלא הוחזק (יב) בבית דין לא [ו] אם לא במקום שיש חזקה טובה שנתקדשה
 אז לא צעיק הוחזק בבית דין (מהרי"ק שורש פ"ז) [ו] ויש לבית דין לחזור (יג) • [ולדקדק]
 אחר הקול כדי לזרר אם יש בו ממשות (צ"י צ"ס התשצ"ז) וצ"ס הרשצ"א :

במה

[ז] ויש לב"ד כו'. גמ' דגיטין שם והעמידו דבר כו' :

דאפילו אמתלא לא מהני כה"ג :

באר היטב

(יב) בבב"ד. אפילו אמרו שיש עדים במקום קרוב אין מונעין אותה להנשא ולא פלוג רבנן בין במקום קרוב למקום רחוק מיהו הכל תליא בחקירות צ"ד יראי שמים עין ד"מ: (יג) ולדקדק. היינו קודם הגשוחין דוקא. הר"ן:

הפוסקים

אוצר

ס"ק יח — ס"ק כ

חשש בשאינו קול מוחזק, וסיים הצ"ש עפ"י החשד שצצ"י הני"ל, מיכה למעשה הכל מסור לחקירת הדיינים.

ובערוך השלחן סי' מ"ב סעיף ל"ב, הביא דברי הב"ש הנ"ל, ואלו סיומו בתוספת ציבור, דאין משגיחין צו אלס אין קול שקדשה כדון קול צבי' מ"ו, וכן אלס הב"ד מציינים לפי הענין שיכול להיות שקדישה, אל חוששין לדבריו וממתינים על העדים, אבל בלא זכ' אין לחוש, והבוסף עוד בערוכה"ש, דלג' דמי למ"ש צבי' קנ"ז צמי שמה בחזקת שאין לו אחים ואלא קול שיש לו אחים, והעדים שיודעים מה לפי הקול הם צמדינה אחרת, שיש לחוש לקול אפילו לא בחזקת הקול צ"ד, ואסורה להנשא עד שישאלו העדים, שאני הכנס, דהיא היתה אשתו מכבר וצמיחתו הותרה, וכיון שיש קול עדיין לא הותרה כראוי, משא"כ בקדושין שאשה זו אין לה שום שייכות למוציא הקול, ואפילו היא משודכתו, מה צ"ד, עדיין לא אגידה צו בקדושין, ועוד דשם אין את מי לחשוד, אבל בכהן יש לחשוד לזה שרואה להוציא ממנה ממון כ"ר, ולכן אלס אין הב"ד רואים לפי הצנחם שצאמת יש לחוש, אין לחוש כלל צ"ב.

וע"י צפנים חשובה הריב"ש סי' קכ"ג שהביא הדרכי משה הנ"ל
דלחור שכח צנידו שאין חילוק בין אם אמר שהעדים
במקום רחוק או במקום קרוב כל שאינם כאן, כחצ עור, דכן
מוכיח לשון הגמ' בפ"ק דקדושין ד"י"ז ה' גבי ההוא גברא דקדים
בצננא דכוחלא, ורז חסדא ה"כ מתירה לאחר מפני שראה שאין
בו שום פרועה, ולא היה חושש שמא צעעת קדושין יהיה בו שו"פ
ועתה הו"ל, ואמרי ליה רבנן לר"ה ובה אמרי דאיכא סבדי
באידיה דידעי דהכא יומא הוי צב שו"פ, השתא מיהא ליתנייהו
הבא, לאו היינו דלמור רב חנינא עדיה צלז אסתן ותיאסר,
גראה מלשון זה דכל שאין העדים כאן הרי הוא כאלו רחוקים
הרבה, ומדלמדין ובה אמרי משמע דבאי קלא לא איתחזק צבי
דינא, דאי איתחזק אפילו רב חסדא מודה דחיישין, אלא דבכא
הוי סברי רבנן דאיכא למיחש אפילו לקלא דלא איתחזק, כיון
דידעי בדואי שהיא פשטה ידכ ונתקדשה, וליכא ספיקא אהא
אלא אי אית צבו בקדושין שוב פרועה, אבל לאחזוקי לכולה מילתא
[אפילו לא ידעו שנתקדשה] משום קלא דלא איתחזק, הא
ודאי לא.

ובן בשו"ת התשב"ץ ח"א סי' קל"ז שכצ"ה הד"ת הג"ל הסחייע
מגמ' קדושין הג"ל שאין חילוק בין מקום קרוב למקום רחוק,
דברי אמרינן וזה איכא סכדי צאדיק וכו', ואפ"ה אמרינן השעה
מיהא ליתנייחו קמן לאו היינו דר' חנינא דאמר עדים נלד אסתן
ותאמר, ובהם בדנפק קלא עסקינן, כמו שפירשו המפרשים, שכול
ינא שיש עדים בדבר זה, ואפ"ה לא חש לה רצ' חסדא, ואפילו
אצוי ורצא דחיישי לה, היינו דוקא הכם שאינה עדות בקיום
הקדושין, אלא אי הוי צבו ש"פ, שברי היינו יודעים בקדושין,
אבל לקיום הקדושין מפני קול שיש עדים במקום פ' שידועים זה,
אפילו אצוי ורצא הוו מזדו דלא חיישי כלל כר', אלא שסיים, דזכו
שורת

אפילו צאחד מפי שנים, האם [שאני], כיון דאיהא שנים צתחילא ושנים צסוף, אע"פ שבאמאע נשמע מפי יחיד ששמע ג"כ מפי יחיד, אבל כשהקול לא יאז מהחילא אלא מפי אחד שאמר שנתקדשה צפני שנים והלכו להם למדרי"י, אף להרמצי"ם לא חשיב קול כלל.

ובתרי המעידים מחד. עי צעור כאן דמצואר צדצריו דאפילו
להסובר דחד מתרי הוי קלא, אכל חד מחד או תרי מחד
לא. וכ"כ להדיא צשו"ת רש"ל סי' ק"ב, דאפילו לדברי הרמ"ה
שכתב דלא צעין תרי מפי תרי, ה"מ דוקא בחד ששמע מפי
שנים דמקור הקול הוי בתרי, אכל שנים ששמעו מפי אחד כו"ע
מודים דלא הוי קול, כדאמר להדיא [בגמ'] "והלכו" למדינת הים.

יט. אם לא במקום שיש חזקה טובה. כגון שמוחזקת צעיר לודאי נתקדשה, דכרי סוקלין ושורפין על החזקות, ורק בקול בעלמא צטיין חקירת צ"ד (ערוה"ש סעיף ח'). וכל דיני החזקות שמוחזקין על ידן לאשה איש והגדרותיהן, מבוארין לפיל צסי י"ט ובאורח"פ שם.

כ. ויש לביד לחזור ולדקדק אחר הקול וכו'. מקור דברי הרמ"א הם מהצ"י בשם הרש"א ונשם התשצ"ן כמזוין בפנים, והוא דצ"י כאן הביא מהש"ר הרש"א [ח"ד סי' רפ"א], ואחר שכתב דכל קלל דלא איתחזק צי דינא לאו כלום הוא, הוסיף עוד, ואילו צ"ד עכשיו לחזור ולדקדק אחר הקול עושין, וראוי לפשות כן. ובדרכי משה אות צי הביא על זה מהריצ"ש סי' קכ"ג דכל היכא שלא הוחזק הקול צ"ד אע"פ שאומר שקדשה צפני פ' ופ' והם במקום קרוז ויבאו בקרוז חוץ יום או יומיים, אין חוששין למנוע אותה מיד להנשא, ושכ"כ הצ"י [סכ"י מ"ב] בשם התשצ"ן, דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ולא חילקו בין מקום קרוז למקום רחוק, [וסיים התשצ"ן], ומיחו הכל תלוי ומסור לדיינים יראי השם אם יראה להם שום ממשות צדצר וכו'. ועפ"י דברי תש"ר הרש"א צ"ירוף דברי התשצ"ן, הם דברי הרמ"א כאן. [ומדברי הד"מ נראה, דלפי דברי התשצ"ן יוחא דלא תקשי דברי הרש"א על הריצ"ש שכתב דאפילו כשאמר שהעדים הם במקום קרוז יכולים להחירה להנשא מיד, והיינו משום דשם היה נראה שאין שום ממשות צדצר. ולפי"ז ל"ל דמ"ש הרמ"א "אם יש צו ממשות", חוזר על הצ"ד, שיש לצ"ד לחזור ולדקדק לצרר הקול, אם הם רואים שיש ממשות בקול, ובגשון הדרכי משה "אם יראה להם שיש ממשות צדצר", אבל אם אין רואים שום ממשות, אין לריכים גם לדקדק אחרי הקול. ועיי' בסוף אות זה מה שהוצא מהערה"ש סעיף י"ח].

ועי' צ"ש סי' מ"ב סקט"ו שהצ"ח משי"ח הרמ"א סי' ל' דאם אחד הול"א קול שקודש אשכ, ואומר שיש לו עדים וינ"א מהפיר ולא הרחיקו, מותרת, ולא חיישינן לדבריו, אפילו אם אומר שצ"ח היום או מחר, אפילו אם אומר פ' ופ' הם עדיו, ואפילו אם היא משודקת שלו לא משגיחין בדבריו, ומחמת הקול אין

אוצר

ס"ק כ

הפוסקים

לכאורה שיש ממש בדבריו לא חיישין לאותו הקול, והיכא שהוא מסתם בני אדם ויש ממש בדבריו, חיישין.

ובבגדי כהונה ח"א סי' א' האריך בזה הרבה אם חוששין לזכר במי שטוען שיש לו עדים במקום קרוב שקודש לפי, וצדוק התשובה דף ח' א' הביא מחש' הריב"ש הג"ל, ושתי התשובות מהשצ"ץ המובאות בצ"י, ושבתהשבה השניה לא תלה הדבר בצ"ד, וכתב דהיה אפשר לומר דהתשובה השניה היא כשניכרים הדברים שהם כדי לעגן האשה או לצטל זיווג המדובר בה, אלא ממה שכתב שם וז"ל, ומה שכתב שכן היה המנהג לעגנה ולהאמינו, הוא מנהג צורות וכו', משמע שקורא חגר על כללות המנהג, ומ"מ אפשר שלא אמרה אלא כלפי מה שנהגו [להחמיר] בכל גיווגא, ולא תלו הדבר בראיית הדיונים, ושם הביא להריב"ל הג"ל שראה ליישב שתי תשובות השצ"ץ באופן אחר, וכתב דהדברים חלושין לפי חומר הכושר, ומסיק בצגדי כהונה, דלמעשה ראוי לחוש לדברי השצ"ץ שחלה הדבר בצ"ד, שלכך צ"ד יוכלו זאת ציונה יתירה למשש את כל דברי הטוען בחקירה גדולה, אם דברי אמת ניכרין, אצל כל סתמא והדבר שקול, לא חיישין ולא מיד.

ועי' עוד בדרכי משה אות ז' שסיים צדוק דבריו ויכולים צ"ד להחריס על מי שטוען דברים שאינם, וכ"כ הרשצ"א כו'. וגם דברים אלה הם מהשצ"ץ ח"א סי' קל"ב הביאו בצ"י בקיור צדוקי מ"צ. ועי' בפנים תשובת השצ"ץ הג"ל שכתב בזה פירוש צדוק שמועג להנהיג הדיונים, וז"ל: מיכה הכל מסור לדיונים יראי שמים, שאם רואים שטענותיו הם כדי לעגן אשה או לצטל זיווג אחר המדובר בה, ראוי להם לגעור צו ולייסרו, ואם רואים שיש ממש בטענותיו ואין בהם שום דבר ממה שכתבתי, אפשר להם לקבוע זמן לזכר טענותיו, אצל זין כך וצין כך יכולים צ"ד להחריס על מי שטוען דבר שאינו, אי"כ יכולין לבקש אותו מיד לגרש בגט אם רואין שיש לורך בדבר זה, וכ"כ הרשצ"א בתשובה, בענין אשה שאלה עליה קול שהיה מקודשת, שמחרימין על מי שטוען דבר שאינו, וכי הטעם שהחרס תקנה הגאונים הוא, ואם מפני ממון הקל עשו תקנה זו, משום תקנה עגונות ותקנה ממחרס

שורת הדין בזה, מיכה הכל מסור לדיונים יראי שמים כו' וכנ"ל בדרכי משה כג).

ובשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' ק' חקר מהחילה מדעת עצמו, דמאי דלמרינן דכלל הוחזק לא חיישין לקלא, אולי זה דוקא כשיש הקול שיש עדים במדינת הים, ולא אפשר להחזרה, אצל היכא דלא קול שיש עדים במקום מסויים אולי חיישין, ולא עוד, אלא אפילו שלא ידע קול, רק שזה איש אחד ואמר שיש לו עדים במקום פ' שקודש לפלונית אולי חיישין לה כיון דאפשר להחזרה, וכדלמרינן ברוב מזויין אלל שחשט מומחין כן [ציו"ד סי' א' סעי' ז'], דלא סמכין אלא רובא אלא היכא דליתיה קמן דנשיליה, אצל אי איתא קמן בדקין ליה, ואחר שכתב דהא לא מילתא היא, ופשיט לה מעצמו מהכא דקדושין י"ב א' והא היכא סהדי באידית, הביא מחש' הריב"ש הג"ל שכתב כן בזה, ושמעון מדבריו דאפילו במקום דליכא אלא עכוב בעלמא אין מעכבין, ושם הביא מחש' השצ"ץ הג"ל [כפי מה שהיה מועתקת בצ"י], ומה שסיים דלמעשה הכל תלוי ומסור לדיונים יראי שמים אם רואין שיש ממש בטענותיו וכו', ומחרימין על מי שטוען דבר שאינו, וכ"כ הרשצ"א [וכדלהלן באות זה], וכתב דל"כ, דאלו הדברים שכתבו אין להם שורש בתלמוד, ואפשר דס"ל דמאי דקאמר בגמ' [דלא חיישין], ה"מ היכא שאין הדין רואה שיש ממש בדברי הטוען, אצל היכא שיש ממש בדברי חיישין. גם הביא במהריב"ל שם מהתשובה אחרת מהשצ"ץ [ח"א סי' קנ"ד, ומועתקת ג"כ בצ"י סוס"י מ"צ], הנראית כסותרת לקודמת, שכתב שם צידוק דומה דאין לחוש כלל לדבריו, ואין ראוי להחמיר בזה משום שלא יהיו צנות ישראל החשובות מדרך כך רגל לבני פריי עמנו, וכמו שכתב הרשצ"א בחש' על תלמוד אחד שראה להחמיר בכיוולא בזה, שהיה רעה חולה שיתעלל פריץ אחד על אחת מצנות החשובים כדי לעגנה או להוליא ממון מידה כו', ואין חוששין אלא לקול היוולא מהדברים שראוי לחוש להם כחותם הנזכרים בגמ' כו', ולא חילק צין היכא שיש ממש בדברי הטוען להיכא דאין ממש, וסיים המהריב"ל דמלין למימר שהתשובות אינן סותרות, דהיכא דהוא אחד מן הפרושים אע"פ שיראה

וצע"ג על דבריו, כי הם תמוהים למאוד, בין בעצם חידושו בין בראיות שהביא, דמה שחילק בין היכא דליכא קול דאיכא עדים, לבין שהקול הוא דאיכא עדים דאז יש לחשוש אפילו כשלא הוחזק ואפילו אחרי הנשואין, קשה מאוד, דהרי בקלא דר' אבא צריך להיות הקול ששמע פ' מפ' ופ' מפ' שנתקדשה בפניהם והלכו העדים למדה"י כמבואר לעיל סק"ב אות א' במהריב"ל, והביא שכן מפורש בר"ן, ועל קול זה הוא שאמרו דצריך שיחזק בב"ד, וכן שאין חוששין לו אם יצא אחרי הנשואין, וכן מבואר בריב"ש, ויותר מפורש בתשב"ץ, דלקיים הקדושין מפני הקול שיש עדים במקום פ' שידועים זה לא חיישין כלל. ומה שהביא ראה מב"ב דקל"ה א' ומסי' קנ"ו, הגה מלבד מש"כ הפרושים לחלק בין שם לכאן כמובא בפנים, הרי בשטמ"ק שם הביא בשם רבנו יונה דבבב"ל קדושין שאני, משום שהיתה עד עכשו בחזקת פגיה וראי, ואנו באים לשנות החזקה שהיתה בה ע"י הקול, ולכן צריך גם קול ברור, היינו שיאמרו פ' מהיכן שמע כו', משא"כ שם בב"ב, אם יש קול שיש אחים, הרי הקול הזה סותר החזקה עצמה שהיה מחזק בלא אחים מעיקרא. ומה שהביא ראה מקדושין י"ב ב', הרי כבר כתבו הריב"ש והתשב"ץ שלפנינו לחלק דתתם שאני, משום שהיה ידוע שהיה מעשה קדושין, והספק הוא רק אם היה שריפ ולכן מהני אפילו כשהקול לא הוחזק בב"ד, וכן כתב חילוק זה בר"ן ס"ק דקדושין, ומתאי טעמא אין שום ראיא מדברי הבי"ש בס' ל"א, משום דמיירי לענין קול שהוא שריפ. וצע"ג.

כג) עי' בחכמת שלמה שבגליון הש"ע סי' מ"ב על דברי הרמ"א שם סוף סעיף ד' מצאו כתוב בשטר, שהביא לדברי הב"ש הג"ל דאפילו אם אומר שפ' ופ' הם עדיו לא משגיחין בדבריו כו', וכתב דנראה דהיינו דוקא אם ליכא קול דאיכא עדים, רק דהקול יצא סתם דהיא מקודשת לו והוא לבדו אומר דיש לו עדים, אבל אם יש קול דיש עדים חוששין, והביא מגמ' ב"ב דף קל"ה א' [בההוא דהוי מחזק לן דלית לי' אחי ואחר מיתתו יצא קול שישנם עדים במדינה אחרת שידועים שיש לו אחים] דלפירוש רש"ם אפילו יש רק אנשים דאמרי דאיכא עדים גמי צריך לחוש להם, ולהתוס' בעינן שיהיה קול דאיכא עדים, ועכ"פ ע"י קול ודאי חיישין לעדים וכן קיימ"ל בס' קנ"ו, וא"כ ה"נ לא מיבעי אם יש קול דיש עדים ודאי צריך לחוש להם, אלא אפילו דיש אנשים דאמרי דאיכא עדים גמי צריך לחוש להם, דכיון דאפשר להתברר ראוי לחוש לדעת הרש"ם כו', ואף בתר נשואין ראוי לחוש לקול דיש עדים, כדלמרינן בקדושין י"ב ב' דפריך שם אבי ורבא אם הקלנו בשבועה כו' נקל בא"א, הרי שם הוי קלא דבתר נשואין דקאמר שם דאשתאיר מהניא משפחה ופרשו רבנן מינה משום דס"ל כאבי ורבא כו', וגם שם לא הוי הקול מחזק בב"ד ומ"מ חיישין ליה, ועי' ב"ש סי' ל"א [סקי"א] שהביא גמ' זו, ומוכיח דמדינא חיישין לקלא בזה והוי ספק ממזר ע"ש, ומסיק בחכמת שלמה, דלכן אף לבתר נשואין, ואף דלא הוחזק בב"ד, חיישין לקלא דיש עדים, וצריך להפרישם.

ביאור הגר"א

ג

ו [ח]

במה דברים אמורים שלא היה שם אמתלא אבל אם היה שם

באר הגולה

[ח] בד"א כו' מתני' (יד) אמתלאה ושמעו האמתלאה [ט] כששמעו שנתקדשה לא הוחזקה מקודשת
שם :

[ט] כששמעו כו' כר"י שם ולא כרבר"ה :

באר היטב

(יד) אמתלאה. ולא נעין אמתלאה חשובה כלל באמתלאה כל דבר מבעלת הקדושין. מ"ב סי' נ"א. ילאו הקול ואמתלאה צבת אי' ואחר ימים נודע
שאמתלאה שקר אין חוששין לקדושין. מ"ב סי' נ"א :

הפוסקים

ס"ק כ - ס"ק כא אות ב

אוצר

אמתלא כל דהו מהני. עבא"ט סק"ד ובכנה"ג הגה"ט אות כ"ג,
שהביאו מהמשא"ת בנימין סי' נ"א דלא נעין אמתלא חשובה, כלל
באמתלא כל דבר מבעלת הקדושין. והנידון במשא"ת בנימין שם היה
בגט שיאל קלא דגזלנותא על אחד מהעדים החתומים עליו, וכח
דאין לפסול בגט מחמת הקול, משום דאיכא אמתלא, שהרי הגנה
נמצאה בציתו [ולא בידו], והוא נוזח ואומר לפני ז"ד שאין לו שום
ידיעה מזה ואפשר שאלה מצני ביתו עשה הגנה, וא"כ כשיאל
הקול מתחילה לאו בחזקת ודאי גנב יאל הקול כלל בחזקת ספק גנב,
וכיניו אמתלא, דמימר אמרי עיינו רבנן דזינא ומלאו דלאו גנב הוא,
וכה"ג מבעלין קלא אפילו בקדושין, כדאמרין בהם איזו היה אמתלא
גירש איש פלוני את אשתו על תנאי, זרק לה קדושין ספק קרוב
לה ספק קרוב לו, ושמה חומר דלא אמרין אמתלא כלל אמתלא
חשובה שנראין הדברים שהאמתלא לשון אמת הוא, ובג"ד הרי
המשפטים העידו שלפי חומד דעתן היה נראה שהוא היה הגנב,
וכה"ג אין חוששין לאמתלא, מ"מ נראה שכל אמתלא שיאלה
מתחילה עם הקול אפילו אמתלא כל דבר מבעלת הקדושין, ולשון
הפוסקים משמע דאפילו לז ספק בקדושין על הקול אין חוששין
לקדושין, וכן משמע בזה"ל מדברי הרמב"ם בפ"ט מאישות [כל'
כ"ג] ומדברי הש"ע כאן [סעיף ד'], דלא נעין אמתלא חשובה,
כלל באמתלא שיאלה כמה ימים אחר הקול וכו'.

ב. האם דוקא כשהאמתלא היתה בקול שיצא בעיר, או
אפילו בהגדת העדים בב"ד כדי להחזיק הקול.

כתב

אם לא ירצה לפטור וירצה לכונוס מוכרחת להכנס דאגידא בית, אבל
הכא אף אם לא ירצה לפטור לא ברירא מילתא דאגידא ביה אלא לפי
דבריו, אמטו להכי אמרינו או ברור וכונוס או פטור, כדי שלא יהיו
נמנעין הימנה, וסיים, דכך היה נראה ליישב דברי הרשב"א, אבל מכיון
שתשובת הרשב"א איננה לפנינו, ותתשב"ץ ראה כל דברי הרשב"א,
ואולי נמצא שם בפירוש שהיה קול גמור, והוא פלא. והנה עכשיו נדפסה
תשו' זו של הרשב"א בחלק ו' סי' ג', והמעין שם יראה כי תבגדי כהונה
כיוון אל האמת, בין בישוב דברי הרשב"א עצמן בין בישוב הראיה,
מכתובות, אעפ"י שלא כתב דבריו אלא לפי לשון הרשב"א שהביא
התשב"ץ. ומעתה יש לנו לומר שגם התשב"ץ לא התכוון לומר דהרשב"א
מירי בקול שהחזק, ולא כתב כן אלא כלפי גידונו הוא שהוא במכ"ש
מהרשב"א, כי גידון התשב"ץ היה שלא היה קול כלל רק טענת המקדש
בלבד, וכמ"ש התשב"ץ עצמו דברים דומים באותה תשובה לעיל מיניה,
כשהביא ראיה מההיא דקדושין י"ב א' והא איכא סהדי באידית, וז"ל :
ואם בקול אין אנו חוששין ב"ש בטענתו של בעל, דטפי עדיף קלא
ותיאטר אע"ג דלא איתחזק עם טענתו של בעל, מטענתו של בעל בלא
קלא, ומש"כ כאן, "שצריכה גט", אולי ר"ל דקול חמור שיש אופן
שצריכה גט, והוא כשהחזק הקול, משא"כ בטענתו של בעל לבד. וכדאי
לציין שהבי' בסוס"י מ"ב כשהעתיק את תשו' התשב"ץ לא העתיק מלים
אלו, "ואם ביצא קול שצריכה גט סובר הרשב"א כן", רק כתב סתם :
וכ"ש בענין זה שאין כאן קול כלל כו', כנראה שלא החשיב זה לעיקר
כפי לשון הרשב"א המובא בתשב"ץ. ועכ"פ בקול שהחזק בב"ד אין מי
שיאמר שיש להחרימם, ושאפשר לכופו לגרש.

ממחרים לא כ"ש, ובכמה מקומות מלינו שטעו תקנה משום
עגונות כו', וכ"ש שיש לעשות תקנה להחרים המעגן צנות ישראל
כו', עוד כתב [הרשב"א] ג"כ, שכופין אותו לזרר טענתו או
לגרש כו' (ד), ואם כשיאל עליה קול שצריכה גט סובר הרב כן,
כ"ש בזה הענין [שצנידון דידן] שאין שם קול כלל אלא טענתו
בלבד, שכן הדין אינה צריכה כלום, אלא אם רואים ז"ד שיש
ממש בטענתו שיש להחרים על הטוען דבר שאינו, ואחר שקבל
עליו החרם אם הוא עומד בדבורו כופין אותו לזרר הענין חוץ
זמן קרוב או לפטור מיד, והכל מסור לז"ד יראי ה' כו', כדי
שלא יהיו צנות ישראל מדרס לפרושים.

ועי' ברמ"א להלן סוף סעיף ד' שפסק עפ"י תשו' החשב"ץ השניה
[סי' קנ"ד] המוצא כז"י סוס"י מ"ב [כנ"ל במהריב"ל],
דכל מקום שאין צריכים להחמיר אין להחמיר בקול כלל, כדי שלא
ליתן יד לרשעים כו'. וכחצ צמח"ש סעיף י"ח לפי דברי רמ"א
אלו, ולכן במקום שאל' לחקור אחר הקול שיש צמח לתלותו,
נכון לז"ד שלא יחקרו כלל, אם לא שלפי ראות עיניהם יש ממש
בדבר, ודבר פשוט שאם הכ"ד רואים שיד רשעים באמצע להוציא
קול, מחויבים לעשות כל ענין צפועי און ולהשקיט הקולות,
כדי שלא יהיו צנות ישראל כהפקר.

סעיף ג. כא. אבל אם היה שם אמתלאה וכו'. א. האם
בעינין אמתלא חשובה כדי לבטל הקול, או אפילו

(כד) וכתב שם דהרשב"א הוכיח זה מהא דאמרין בכתובות דק"ט
א' [לענין הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל], שהיא אומרת לו
אני לא פסקתי על עצמי, אבא פסק עלי או כנוס או פטור, ה"ג היא
אומרת לו אני איני מודה בקדושין, אתה שאתה טוען כד, או ברר בעדים
וכנוס, או פטור ע"כ. ובשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ט הביא תשו' התשב"ץ
הנ"ל כלשונו, וכתב דעל מש"כ בשם הרשב"א יש לתמוה שלש תמיהות,
חדא דמה יועיל אם יחרימו על מי שטוען דבר שאינו, אם יצא הקול
והחזק בב"ד, לא מפיו אנו חיים אלא מפי העדים, ועוד שכתב שכופין
אותו לגרש אע"ג דמיחש לקלא חששא דרבנן היא, מ"מ תמוה הוא
שיכופו אותו לגרש, ועוד מה ראייה מביא לדבריו מאבא פסק עלי וכו',
שאני התם שאינו רוצה לא לכונוס ולא לפטור, וסיים, דמכל הנ"י יראה
שזאת התשובה לא כתבה הרשב"א, אלא היא מהמייחוסות להרשב"א ואינה
שלו, ואני לא הייתי סומך על התשובה הזאת להקל. והנה שתי התמיהות
הראשונות של מהריב"ל על הרשב"א, הן מתוך ההנחה דהרשב"א מירי
שהקול נתחזק בב"ד ע"י עדים כדיו, ובשביל זה הוא החשש. ותמיהה
השלישית היא על הראיה שהביא הרשב"א מכתובות שהיא אומרת לו
או כנוס או פטור, ובבגדי כהונה ח"א חלק ב"ד סוס"י א' אחרי שהביא
דברי מהריב"ל הנ"ל, כתב דקושיות מהריב"ל הן רק לפי מה שהביא
התשב"ץ בתשו' הרשב"א [דמירי בקול שהחזק בב"ד, שהרי כתב, "ואם
ביצא עליה קול שצריכה גט סובר הרשב"א כן, כ"ש בזה"], אבל התשובה
עצמה אפשר להעמידה בשלא היה שם קול מחזק בב"ד, אלא קול
שנחפז מחמת הטוען עד שמחמת זה היו נמנעין מלישא אותה, ולא
נשאר אלא מה שתמה מהריב"ל על הראיה מכתובות, ואפשר דדוגמא
בעלמא היא, והכוונה שיש ביד ב"ד לכופו למשרי האי תיגרא, והתם

[י] כיצד היא האמתלאה פלונית נתקדשה על תנאי או קדושי ספק כגון

שאומרים שזרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה

[י] כיצד כו'. מתני'
שם :

או

הפוסקים

ס"ק כא אות ב — ס"ק כב אות ב

אוצר

עם הקול אין לנו להקל אלא דוקא במאי דאשכחן בתלמוד להדיא, דהנך תרי עובדי דספק שוב פרועה וספק דשמא קטן היה וכו'. ועי' להלן סקכ"ו אות א' בדברי הב"ח מש"כ עוד בדעת הטור דזה. ועי' צ"ש סוסק"י שכתב בשם הר"ן, דאם בתחילה ילא קול שזרק קדושין ואח"כ נחזר שיהי קרוב לו, מתירים אותה, ואם לא נחזר שיהי קרוב לו אסורה להנשא ואם נשאת לא תלא, אף כי בקול סתם תלא מחמת הקול.

אולם בעיני קדושין אם כי לענין אמתלה דפחות משום פרועה או קידושין קטן, כתב דלא תלין אלא כשנחזר שהאמתלה אמת, [כמוצא להלן סקכ"ג], מ"מ לענין אמתלה דזרק לה קדושין, העלה בסק"י דאף שילא קול שזרק לה קדושין, ולא ילא עמו שיהי ספק דזה, מיקרי נמי אמתלה, דאחר שהציר סוגיית הגמ' דגטין, דאמר רבה אמתלה שאמרו אפילו מכאן ועד עשרה ימים, רב זבד אמר במקום אמתלה חיישין לאמתלה, ופרש"י במקום אמתלה, אפילו אין אמתלה, אם יש דבר שנוכל ללמוד אמתלה חוששין והקול בטל, כתב, דלכאורה קשה לפרש"י, איך משני מקום אמתלה, הא ודאי אמתלה דמתני' ממש הוא, דאלי"כ איך נפרש מתני' [דקתני בהדיא איזו היא אמתלה גירס' חס' פלוני את אשחו על תנאי כר], ונראה ביאור הדברים לפרש"י, דודאי כך מתני' גירס' פלוני על תנאי הוי אמתלה ממש, והיינו דקשיא לאמתלה קתני, ומשני דמקום אמתלה קאמר, דלא איירי באמתלה ממש, דהיינו שילא קול שגירס על תנאי, רק אם ילא הקול שגירס והיה איזה סכסוך צניחם תלין בסתם שגירס על תנאי, ובקדושין מוכן בפשיטות יותר, דהיינו אם זרק לה קדושין אף שלא ילא הקול שיהי ספק בקדושין רק שזרק לה קדושין, כיון דצוריקה אפשר שיצא לידי ספק קרוב לו ספק קרוב לה, תלין בקרוב לו, כן נראה ביאור הדברים לפרש"י, וא"כ לפירושו אפילו ילא הקול שזרק לה קדושין אין תלין דקרוב לו היה ובעל הקול, ועצו"ש שכוונה דכן ס"ל ג"כ להר"ף והרמב"ם, ודלא כמש"כ הרמב"ן [שהציר הר"ן והב"מ, ומוצא להלן סקכ"ו אות א', שממנו מקור דברי הב"ש בגי'ל], דלא תלין בקול דצוריקה שיהי קרוב לו, עד שיחזר אח"כ שכן היה, וסיים, דיאל לנו מה דבעא ליכא דפליג ארב זבד, דאפילו בקול שזרק [לה] קדושין לחוד מיקרי מקום אמתלה לחלוט שיהי קרוב לו, כנ"ל ברור, ובלדד שילא הקול מיד שיהי ע"י צוריקה.

ב. וכשיצא קול שנתקדשה לפלוני בפני שתי בתי עדים אחת אוסרת קרוב לו ואחת אוסרת קרוב לה. עב"ח כאן שהציר מהמרדכי סוף גיטין [סי' תנ"א] בשם הר"מ, שאין הפירוש דהא דאמרין כילד ספק קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה, דהיינו דשני עדים מספקא לכו אי קרוב לו אי קרוב לה, דכהאי גוונא אין כאן בית מייחוס דאוקימנא אחזקה, אלא מייירי בשני בתי עדים אחת אוסרת קרוב לו ואחת אוסרת קרוב לה עכ"ל, וכתב דממילא למדן דהוא הדין לענין קול דקדושין הוי אמתלה על הקול, כשאמרו פלונית נתקדשה לפלוני בפני שתי בתי עדים אחת אוסרת קרוב לו ואחת אוסרת קרוב לה והלכו להם העדים למדע"ה, דאפ"ה הוי אמתלה והקול בטל. וכ"כ בע"ז סק"ב.

אולם בעלי ארוס סק"י כתב על הב"ח בגי'ל שלא העתיק יפה דברי המרדכי דדיון זה של המרדכי בשם הר"מ כתוב בלחובה

כתב בהמקנה ק"י"א כאן, דלכאורה משמע דהאי אמתלה היינו בקול שילא בעיר, שהקול היה שנתקדשה בספק או על תנאי, אבל אם הקול היה סתם, אלא מה שנתחזק בצ"ד ע"י שמיעת העדים מנשים השמחות לה ואומרות פלונית נתקדשה, או קול דר' אבא ששמעו מפו"ם, היה בקדושין ספק או על תנאי לא הוי אמתלה, אבל מלישנא דר' יוחנן ובני אדם נכנסין ויוצאין אמרו דבר זה קול לא אמרו דבר זה אמתלה כר', משמע דקאי על אותן בני אדם שיהי אמתלה בדבריהם, אלא דלפ"ז הא דאמר לאפוקי מדבריה שאמר [אמתלה שאמרו] אפילו מכאן עד עשרה ימים כר', קשה דלמא רבה כר' קאי על אמתלה דמתני' דהיינו אמתלה בקול, ור' יוחנן מייירי על חיזוק צ"ד, ונראה לפרש עפ"י מש"כ הב"מ והר"ן לפרש דברי רב זבד [שם בגמ', דאמר] במקום אמתלה חוששין לאמתלה, שהצ"ד מצויים האמתלה עפ"י העדים שלא אמרו דבר ברור, אז חוששין לאמתלה שהוא בקול אפילו אחר י ימים, [כמוצא להלן סקכ"ו אות א'], והיינו דאמר ר' יוחנן אמרו דבר כר', דמשמע ליה אמתלה דמתני' אפילו לאחר י ימים כר', אלא דס"ל דלא מהני אמתלה שהוא צניחם הקול אלא אם אותן בני אדם לא אמרו דבר, דהיינו שלא אמרו דבר הנראה לצ"ד שהוא כן, אז מהני האמתלה שהוא בקול אפילו לאחר י ימים, והיינו כמש"כ הרמב"ם והשו"ע בסמוך [סעיף ד'], אם נראין הדברים לצ"ד שהוא כן כר', היינו שצנעמית העדים לא שמעו דבר הנראה לצ"ד שהוא כן, וע"י כן נראה לצ"ד שהאמתלה הוא אמת, כנ"ל לפרש שיטת הרמב"ם, ועצו"ש מש"כ דזה.

ועי' בצרכת יוסף (להרי"י לנדא) סי' ל"ז ד"ה וע"ד, דאחר שהציר צנידונו מש"כ צדינא דחיי עשין מ"מ, דקול של עיר אחרת לא איכפת לן רק קול של עיר, [כמוצא לעיל סק"ה], כתב דמסתבר דה"ה כשהקול של עיר שנתקדשה בו ילא צו האמתלה, ובמקום אחר ילא צלי אמתלה וכו'.

כב. שזרק לה קדושין וכו'. א. מקור הדין דביצא קול שזרק לה קדושין ספק קרוב לו מיקרי אמתלה, ודעות הפוסקים ביצא הקול שזרק לה קדושין סתם, ולא שיהיה ספק קרוב לו, אי מיקרי נמי אמתלה. לשון זה של השו"ע הוא מהטור, שכתב וכל קול שיש לו אמתלה שצוריקה אותה, כגון שילא הקול שקדשה על תנאי או שזרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה כר' אין חוששין לקול.

ועי' ח"מ סק"ה [הוצא צבא"ע סקט"ו], שכתב ע"ד השו"ע דאם יש להסתפק אם יש בקדושין שוב פרועה, דמשמע דאם ילא הקול פלוני זרק לה קדושין, לא אמרינן דגם זה מסתמא מיקרי אמתלה, אלא אמרינן שיהי קרוב לה עד שילא אמתלה אח"כ, כמו שיחזר צנע"ה בסעיף הסמוך [סקכ"ו אות א'], ע"ש שכן דעת עוד פוסקים], ואין זה ראוי להסתפק ממילוי כמו קידושין שוב פרועה וקידושין קטן [המבוארים בסקכ"ג].

ובן בב"ח אחר שהקשה על הטור בגי'ל, דאמאי לא כתב נמי כגון שילא קול שזרק לה קדושין אפ"י שלא ילא אמתלה עמו שיהי ספק קרוב לו ספק קרוב לה, מ"מ אין הוא דחיישין לאמתלה זו שמה קרוב לו היה והקול בטל, והוי ניתח עפי להזכיר אמתלה שהזכיר קודם זה, כתב די"ל דהטור ס"ל דצוריקה אין סומכין על אמתלה זו להחירה לכתחילה, דכיון שלא ילא האמתלה

או אם יש להסתפק, אם יש בקדושין (טו) שזה פרוטה

באר הגולה

ז פטורה דהכא וכו'
לקמיה דלכא וכו' שם דף
פ"ט ע"ב

או

באר היטב

אמתלא אח"כ ח"מ ב"ש. יאל קול שנתקדשה בליה ושהעידו בפני חכם יחידיו הוי אמתלא. מ"ב סי' ק"ו. מי שהביא עדים שקידש אשה ויש ב' כתי עדים שהאחת אומרת שהיה גדול כשקדש והאחת אומרת שהיה קטן כשקדש לא חיישין לקלא. משפטי שמואל סי' קי"ז כנה"ג דף פ' ע"ב:

(טו) ש"פ. ואפילו לא נתברר לנו שלא היה ש"פ או שהיה קטן תלין אנו לקולא. והיינו אם יאל הקול שקידש בחפץ קל תלין שלא היה ש"פ וכן אם יאל קול שקידש אחד מבני פלוני ואחד מבניו הוא קטן תלין אנו שהקטן קידש אותה אבל אם יאל קול פלוני זרק לה קדושין לא אמרינן דגם זה מיקרי אמתלא אלא אמרינן מסתמא היה קרוב לה עד שיאל

הפוסקים

ס"ק כב אות ב — ס"ק כג

אוצר

בחפץ קל תלין שלא היה שזה פרוטה כו', וכן אם יאל קול שקידש אחד מבני פלוני, ואחד מבניו הוא קטן, תלין אנו שהקטן קידש אותה וכו'.

וכתב ב"י כאן דמקור הדין מהא דאמרינן בגיטין דפ"ט א', הריא דנפק עלה קלא דאיקדשה באיפא דהוחלא (אובל שנשאר על הגרעין של תמרים), שלח רב אידי בר אבין לקמיה דאביי כי האי גוונא מאי, א"ל אפילו למ"ד לא מצטלין קלא בהאי מצטלין קלא, מימר אמרי עיינו רבנן בקדושין ולא הוו שזה פרוטה, הריא דנפק עלה קלא דאיקדשה להד מבני פלוני (ולא אמרו את שמו), אמר רבא אפילו למ"ד לא מצטלין קלא בהא מצטלין, מימר אמרי עיינו רבנן בקדושין וקידושי קטן הוו, הריא דנפק עלה קלא דאיקדשה לקטן הנראה כגדול וכו'.

ובב"ח כאן הביא על דברי הטור ה"ל פרש"י בסוגיין, אהא דאמר רב זביד אמתני וכלד שלא חתא שם אמתלא, במקום אמתלא חוששין לאמתלא, אפילו אין אמתלא אלא מקום ופתח יש לדבר שנוכל ללמוד שם אמתלא חוששין שמה אמתלא פלונית יש לדבר והקול בטל, וכח דפירש הטור כגון שיש להסתפק אם יש בקדושין שזה פרוטה או שמה קטן היה אין חוששין לקול, דהכי אשכחן בתלמודא תרתי עובדי [כנ"ל].

וכתב עוד ב"י דהרי"ק והרמב"ם השמיטו כל זה, ואפשר שסמך הרי"ק על מ"ש מהני דקתני וכלד שלא יחא שם אמתלא כו', והרמב"ם ג"כ כתב [בפ"ט מאישות ה' כ"ג] ד"א שלא היה שם אמתלא כו', כיצד היא האמתלא פלונית נתקדשה על תנאי או קידושי ספק, לא הוחזקה אלא שולין [אותה] וסומכין על דבריה הו"ל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק. וכ"כ בכסף משנה שם, דהא דהשמיט הרמב"ם הא דאם יש להסתפק בקדושי שזה פרוטה או שמה קטן היה דאין חוששין לקול, אפשר דכלל מ"ש או קידושי ספק הוו בני מילי.

ומהר"ן סוף גיטין הביא ב"י שם שכתב בשם הרמב"ן, ולדעת הראב"ד [הסובר ביאל קול קדושין סחם וגירושין על תנאי אין קול זה דגירושין שובר הקדושין, ובדלכלן סקל"ז אות ז'], אפשר שלא תלו בשמעתין בקידושי קטן ופחות משה פרוטה אלא לומר שאם נמצא בן מצטלין הקול, דמימר אמרי הכי ולא חשדי לכו, ואינו נראה, דהא לא חזינן בגמ' דדקו עלה דמילתא כלל, אלא בסתם תלו להקל, והא דאמר רבא אפילו למ"ד לא מצטלין קלא בהא מצטלין קלא, היינו לומר שאפילו לדברי המחמיר שלא לבטל אפי' בידיעה גמורה, הכא מצטלין אפילו בסתמא. והר"ן עצמו כתב שם, דגם לדעת הראב"ד יש לחלק בין בני עובדי דתלין בסתמא לקולא, לבין יאל קול קדושין סחם וגירושין על תנאי דלא תלין, שכל שהקול יואל באמתלא וזו בחזקת פנויה עומדת אין לבן של בני אדם מתיישב שהיא מקודשת, ובכל מאי דאיכא למילתא תלו, ומש"ה אמרינן דמימר אמרי עיינו רבנן בהו בקידושי כו', אבל כשקול קדושין יואל בלא אמתלא, ומחזיקין אותה במקודשת גמורה, לא תאל מלכין מחזקה מקודשת מחמת קול גירושין שיש בו ספק וכו'.

בארוכה בתשובה הראשונה שבסוף ספר נשים שרמב"ם, ובשני המקומות קאי אמתני דבמות דף ל' ע"ב, וכולן שהיו בהן ספק קדושין או ספק גירושין לרבותיהן חוללות ולא מתייבמות, כיצד ספק קדושין זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה כו', וכח שם בזה"ל: לא איירי בזה"ג ששני העדים לא ידעו אם קרוב לו אם קרוב לה, אלא כדמוקי לה בגמ' בכת אחת, אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, ואפי"ג דמדאורייתא אינה מקודשת דאוקי חד לבהדי חד כו', מ"מ כת אחת ספיקא דרבנן היא ומשום דאיכא חד דאמר קרוב לה גזרו בה רבנן עכ"ל, הרי שלא כתב כן בספק דב' כיתי עדים אלא בכת אחת, וא"כ יש לפקפק עובא דב' כיתי עדים אין הדבר מוחלט דהוי ספיקא דרבנן, כדאיתא בסוגיא דבמות ה"ל, ואפילו לדעת החוס' [שם ל"א א' ד"ה אין] דס"ל דבשני כיתי עדים נמי הוי ספיקא דרבנן, לא מיבעיא לדעת הראב"ד, דנתבאר לעיל בסי' ג' [סעיף ז'] דאף דרבנן חיישין לקול, אלא אפילו לדעת הרמב"ם שם, י"ל דבגד"ז יש לחוש, שהרי אין שתי הכחות בפנינו, רק הקול יואל שהיו כאן ב' כחות אחת אומרת קרוב לו ואחת אומרת קרוב לה, והרי הכ' דינא חומרא היא שהחמירו חכמים לחוש לעדות עד מפי עד, כדאיתא בירושלמי, א"כ י"ל דלאותה הכת שהם מעידים מפיכם שהיה קרוב לה אנו חוששין להחמיר, אבל לאותה כת שמעידים מפיכם שהיה קרוב לו אין אנו מאמינים, כיון שהיה עדות מפי עד, ואפילו היו ב' הכחות בפנינו, ג"כ היה הדין שאפילו אם נישאת תאל, זולת בניסה לא מעידה, כמבואר בסי' שאח"ז, א"כ י"ל דבקלא כה"ג חיישין עכ"פ לאוסרה לעלמא לכתחילה, ומתני [דהכא בגיטין] דזרק לה קדושין ספק קרוב לו דהוי אמתלא, יש לפרש בכת אחת, דבכה"ג אפילו העדים לפנינו אם ניסת לא תאל, לכן בקלא אפילו לכתחילה לא חיישין, או י"ל דמתני כפשוטו שלעויד הקדושין שהלכו למדכי לא היה הדבר ספק, רק העדים שלפנינו שמעידים מפיכם שכתו אם אמרו שהיה קרוב לו או לה, דבכה"ג הוי ספק קדושין ולא חיישין לקלא.

כג. או אם יש להסתפק וכו'. דין זה של השו"ע הוא מהטור כאן, שכתב וכל קול שיש לו אמתלא ששוברת אותה, כגון שיאל הקול שקידשה על תנאי כו' [כמבואר לעיל], או אפילו אם יש לחוש לאמתלא לבטל הקול כגון שיש להסתפק אם יש בקדושין שזה פרוטה או שמה קטן היה אין חוששין לקול וכו'. וכח הפרישה דמ"ש או אפילו אם יש לחוש כו', פירוש אפילו אם לא יאל הקול שיש ספק בקדושין, רק שהקול יאל סתם, אלא לנו יש ספק בקדושין הללו, כגון שהקול יאל סתם פלוני קידש פלונית בפני פלוני, ולא יאל שום ספק בדברי הקול אלא לנו יש ספק אם יש שזה פרוטה בפני פלוני שנתקדשה בו, או שהקול יאל שפלוני בן פלוני קידש פלונית ואותו פלוני יש לנו ספק אם היה קטן או גדול. וכעין זה כתב ב"ש סק"א בשם רבינו ירוחם [נ"ב ח"ב, והוצא בבא"ע סקט"ז], דהיינו אם יאל הקול שקידש

באר הגולה

ח מעובדל דהקל וכו'
נקמה דרנא דס ע"כ

או שהיה קטן לא הוחזקה

אלא

אוצר

ס"ק כג - ס"ק כד אות א

הפוסקים

לכאור שלדעת גדולי הפוסקים באמתלה תולין מסתמא להקל, ואפילו אם לא שכיח כולי האי, כגון אמתלה דתנאי בשב ואל תעשה, ודון מינה, דעכ"פ אף בפתח אמתלה ומילתא דשכיחא תולין להקל בסתמא, וכל זה כדי להחלמא במקום אחר, דנ"ד אין לנו לריבם לכל זה, שהקול לא הוחזק בנ"ד וכו'.

ויותר מזה כתב במשאלת בנימין סי' נ"א [והוצא בקיצור בבא"ע סק"ד], דהיכא שהקול והאמתלה ילאו צדא אחת ואחר איזה ימים נודע שהאמתלה שקר היא, אפי"ה אין חוששין לקדושין, משום דסוגיא דשמעתא משמע דלא חיישינן לקול הקדושין רק בקול פשוט בלא אמתלה או לא ספק בעולם, וטעמא, דכל שיאל הקול פשוט העולם מרניין ומחזיקין הקול בקול אמת וקדושין גמורין ואיכא לעז המשפחה, אבל היכא דאין הקול פשוט כגון באמתלה ולא ספק שיאל עם הקול, אין העולם מחזיקין מתחלה כשיאל הקול לקול אמת ולא הוחזקה מקודשה בשעת ילידת הקול, ולכן אפילו אם אחר כך יודע שהאמתלה שקר היא, שוב לא חיישינן לקול למפרע, דליכא לעז המשפחה, וזה מוכח ממה דמסיק היכי דמי אמתלה ספק קרוב לו ספק קרוב לה, וכל הכי עובדי דמייחתי התם כגון ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה באינפא דתותלה, וההיא דספק קטן או גדול, בכל הנכו לא הכריכו חכמים לבדוק האמתלה אם אמת הוא או שקר, אלא בסתם אמרו דלא חיישינן, כדעת הרמב"ן ורוב המחברים, [הג"ל], ש"מ דאפילו אם יודע שהאמתלה שקר לא חיישינן לקדושין, דאלי"כ הא דאמרין יאלא אמתלה מצעלת הקול, הלא היה לנו למיחש שמא אחר שחשבה האשה יודע שהאמתלה שקר היתה ויהיו הקדושין שעי' הקול הראשון קדושין גמורין למפרע, אלא ודאי ע"כ כיון שלא הוחזקה מקודשה בתחילה כשיאל הקול, שוב לא חיישינן לאותו קול כלל וכו'.

כד. או שהיה קטן. א. קטן שהשיאו אביו פחות מ"ב שנה ואחר זמן כשהגדיל מת, וספק אם הביא ב' שערות, וגם האשה אומרת שלא נבעלה בגדלותו, האם חוששין בזה מבע"מ קול קדושין. בנז"כ סי' ס"א דמ"ע סוף עור ב' [והוצא בפ"ת סי' מ"ג סק"ב], בגדון כזה, אחרי שחתר לבטל את עמם הקדושין מכמה טעמים, כתב דלדינא אשה זאת חסורה [לעלמא] משום קול בה, שהרי בשלחי גיטין [אמרין] האי דאיקדשה לקטן הנראה כגדול כו', הוה עובדא ואמרו עדיין לא הגיע לפלגות ראובן, ופרש"י אין חכמה לקטן בשנים כו' וניכר הוא צמטשו לצריות שהוא קטן בשנים, וכל זה בשנים, אבל אם [הוא] גדול בשנים אף שלא הביא סומנים אינו ניכר בפלגות ראובן, דאלי"כ איך משכחת למיחש שמא נשרו, [עי' בנדה דמ"ו ע"א], ונראה אם הגיע לפלגות ראובן, ועוד בנ"ד בגדול מחזיקין ליה כחזקה דרבה, ועיקר הכיתור משום שלא צעל וכיון שהיה עמה כאלו ואשתו וסתמא צעיל, אף אם יהיה אמת שלא צעיל אין לך קול מוחזק יותר מזה, ואי"כ כבר אחזקו קלא שהיא אשתו

(כה) הנה הגוב"י תפס בפשיטות, דקול כזה הבא מחמת קדושין, אעפ"י שאי"כ נתגלה שהיו קדושי טעות ונתבטלו הקדושין, מ"מ עדיין אסורה משום קול, ולא דן אלא אם זה נקרא קול עם אמתלה, וכן הוא ברא"ה שבאות ב', וכמ"ש בדעתו הפני משה ח"ב סי' ק"ל המובא להלן סק"ח אות ו', אולם עי' בס"ק ואות הג"ל, דיש חולקין וסוברין, דאין לחוש לקול כזה הבא מחמת קדושי טעות.

ועי' צ"ש סק"ח שכתב, דיותר מחזקר דהרמב"ם ס"ל דהסוגיא איירי שיאל הקול דנתקדשה לחד מצני פלוני, או באינפא, ואי"כ נתברר שהיה קטן או שלא היה שוב פרוטה, אז מצטלין הקול, לכן לא הביא סוגיא זו, כי כבר נשמע ממ"ש הרמב"ם יאל עליה קול כו' [ולאחר ימים אמרו אמתלה אם נראים הדברים לבנ"ד שהוא כן סומכין על האמתלה כו', כמוצא בשו"ע סעיף ד'], ואין שום חידוש נשמע מסוגיין וכו'.

ובמביב קדושין סק"ח כתב ליישב את הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הכי עובדי, משום דס"ל דלעולם מצטלין קלא אם נמלא שהיה שקר, ואם לא נמלא שהיה שקר גם לפחות משום פרוטה יש לחוש, וגם בקדושי קטן אם לא נתברר באמת לא תלין כו'. ולעיל מיינה כתב, דקשה ליה על הטושי"ע דמשמע דכנה"ג דיש להסתפק אם יש בקדושין שו"פ או שהיה קטן לא חיישינן כלל, דהא בגמ' איתא אפילו למ"ד לא מצטלין קלא בזה מצטלין, מומר אמרי עיינו רבנן בקדושין ולא הוה דכו שו"פ, וכן בקטן, והך דמצטלין קלא היינו בנתברר ששקר היה, כפרש"י ורמ"א בסמוך סעיף ד', ואי"כ קשה דלמא בגמ' איירי שנתברר ששקר היה, דבהא בלא"ה איכא מ"ד דמצטלין קלא, קאמר דבהא לבו"ע מצטלין דאמרין עיינו רבנן, אבל אם לא נתברר ששקר היה מנ"ל דתולין בכך כו', ואף דהרמב"ן כתב דלא חזין דדקו עליו, י"ל דכבר נודע ששקר הוא, ולא קאמר אלא אי מצטלין קלא, ואחר שכתב ליישב עפ"י דעת הרי"ף והרמב"ם וכנ"ל, סיים, דכן נראה עיקר בדעת הרי"ף והרמב"ם, ודברי הטור והמחבר ל"ע.

אולם עי' בהמקנה בקי"א סעיף ד', שכתב על דברי הב"ש לדעת הרמב"ם הא דאין חוששין לקול באמתלה היינו דוקא כשנתברר אח"כ שהיה קטן או שלא היה שוב פרוטה, דזה אינו, דאם נתברר שאין הקדושין כלום מודים כו"ע דמצטלין הקול אפילו אין שום אמתלה, [כמוצא להלן סק"ח אות ד'], ולא הולך לומר מומר אמרי רבנן וכו'. וטעמ"ש בסעיף ג' ד"ה שם או, מה שהאריך בזה. גם צעלי אחרים סק"ז האריך לדחות דברי הב"ש ע"ש, וכתב דהא דהשמיט הרמב"ם דינים אלו, נראה שסמך עמ"ש כינא היא האמתלה פלונית נתקדשה על תנאי כו', ולא כתב ולא נתקיים, דמשמע אפילו מספק תלין לקולא, ואפילו היה התנאי בשו"א"ה, דאמרין מסתמא נתקיים, אפי"ה תלין שלא נתקיים, מדלא חילק בכך, אי"כ כ"ש בזהך דינים דתלין לקולא וכו'. וכי"כ במחנה אפרים על הטור, דלסברת הרמב"ם לא צעין שיתברר הדבר שהוא שקר, אלא באמתלה לבד מצטלין קלא. וכן ס"ל בדעת הרמב"ם, בארץ נצי (ותאומי נציה) סקט"ו, בית מאיר סעיף ד', בית אפרים הלכות קדושין סי' נ"ז ד"ע עור ב' ד"ה אמנם, תפארת יעקב סק"ט ואמרות טהורות סעיף ד' ד"ה ורלוית.

ועי' צבית אפרים ב' קדושין סי' נ"ז ד"ה סוף עור א', שכתב דמשי"כ הרב המשיב שם בפשיטות דלקול בספק קדושין לא חיישינן, באמת הוא מילתא דתליא באשלי רבנן הרמב"ן והראב"ד, ולדעת הב"ש דעת הרמב"ם כהראב"ד, וכי"כ בשלטי גבורים בשם רי"א"ו, והרשב"א בגיטין הביא הפלוגתא בזה, ובחידושי קדושין משמע שדעתו כהראב"ד כו'. ולעיל מיינה דרי"ז עור ג', הביא הבית אפרים מחידושי הירושלמי למס' גיטין דמפרש הסוגיא דמיירי דאוגלאי מילתא שהקול שקר ולא היו שם קדושין כלל כו', אלא שמי"מ מסיק בסוף התשובה דף כ' עור א', שהאריך בזה

אלא שואלים אותה וסומכים על דבריה הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק:

יצא

הפוסקים

ס"ק כד אות א — ס"ק כה

אוצר

דאמרי שאמר לו כו', אבל קטנה המתקדשת, כיון שהיא קטנה, כיו ודאי קול ושוצרו עמו וכו'.

כה. אלא שואלים אותה וסומכים על דבריה. נטיץ קדושין סק"ז נסתפק בזה, וכחצ, דמלשון הרמב"ם והשו"ע שואלין אותה וסומכין על דבריה, משמע דלויירי באומרה צרי שאינה מקודשת, וא"כ אם יאל הקול שאינה קדשה ומת או שהלך למדה"י אין חולין באמתלה, דכיון שהיא בעלמה אינה יודעת אם נתקדשה לא שייך לומר דסומכין על דבריה, ול"ע דפשט שאר הפוסקים משמע דמשום אמתלה לא חיישינן לקלל כלל, דחולין שלא נתקיים התנאי או שהיה קרוב לו כו', ואפשר שלא היו קדושין, ול"ע.

ובהסקנה קו"א כאן, אחר שכתב ג"כ דמלשון זה של הרמב"ם משמע דהא דמכני אמתלה היינו דוקא אם היא לפנינו ומכחשת, אבל אם אינה לפנינו שאינה יודעת אין סומכין על האמתלה, כתב עוד דלכאורה היה נראה דנפקא ליה להרמב"ם דין זה, מהא דאמרין בקדושין ד"צ ע"ב, [בהכרח גברא דאקדיש באגבא דכוחלה יתיב רב חסדא וקא משער ליה אי חית זיב שוב פרוטה אין ואי לא לא כו', אמר ליה אימיא והא הכוח יומא דקדשה הוה זיב שוב פרוטה, אמר לה לאו כל כמיך דאסרת לה אצתתא כו', אמרי ליה רבנן לרב חסדא אמאי הא איכא סהדי דבהכרח יומא הוה זיב שוב פרוטה, השתא מיכא ליחנכו קמן, לאו היינו דרב חנינא, דארי"ה עידיה צלד אסתן ותיאסר], אציי ורצא לא ס"ל להא דר"ה אם הקלו בשבויב נקל באשת איש כו', וכתבו החוס' דר"ה וכו' איכא סהדי כו', שאל הקול שיש עדים באידיה כו', וברי החס' לא היה קול ברור שהיה זו שוב פרוטה, אלא דאיכא סהדי שיודעין מה, וכל זמן שלא העידו צ"ד אין בדבריהם כלום ויכולים לחזור בהם, ואפ"ה אציי ורצא היו חוששין לקול, ואף דהרמב"ם לא פסק הלכתא כאציי ורצא צהני עוצדי דפחות משום פרוטה, מ"מ קשה על אציי ורצא עולם דס"ל הכא דהוי אמתלה ומצטלין הקול, ובקדושין שם מחמירין באשת איש, עכ"ל דהא דמקלין באמתלה היינו אם אומרת צרי שלא נתקדשה, שהיה פחות משום פרוטה, משא"כ החס' בקדושין דמשמע שלא ידעה, שהרי אמר שם אמרה ליה אימיא וכו'.

ובבית אפרים הלכות קדושין סי' נ"ז ד"ע ג' ד"ה וכו', כתב דהיינו טעמא דשואלין אותה וסומכין על דבריה, דכיון שלא נתברר האמתלה לצ"ד שנתבעל [הקול] מחמת התנאי או מחמת שהיה קרוב לו, וכיון שהיא שותקת כהודאה דמיא להחזיק הקול כו', ולא גרע הקול מעד אחד, כמ"ס החוס' בכתובות [דכ"ו א' ד"ה וכו' אמר], והוי כפי"א אומר שנתקדשה קידושי ספק, וחו ליכא למיתלי לקולא וכו' (ז).

ונפסקי

שמעון חציף כולי תאי למסור בת של אחרים לקדושין, ובר לדבר הא דאמרין בפרק חזקת הבתים [דל"ג ע"ב], לא חציף אינש למיגור דיקלא דלאו ידידה, ועוד הואיל שגדלה הבת קדם שבא האב ומיאן צווח, וקדם שמיאנה היא, יש לחוש שאותו ריוק שמא בצנעא בא אצלה ובא עליה בגדלותה לשם קדושין וכו'.

(ז) וע"ש בבית אפרים שדחה מש"כ המקנה תנ"ל בטעם דברי הרמב"ם מתא דקדושין ד"ב דהא התם לא היה הקול ברור שהיה בו שום פרוטה כו', דמה אמתלה יש בהא בקדושין, דכיון דאיכא קלא דסתרי

אשתו ואסורה לשוק עד שתחלוץ, אמנם חולי זה מיקרי קול עם אמתלה, שהרי לא ראו שנבעלה מתם, אלא שכיון שהיו יחד אומרים ממילא שנבעלה, וא"כ סומכין על דבריה, וכמ"ס כאן צ"ע, ועי' צ"ע סק"ז דלפמ"ש צ"ע הרמב"ם כו' דלא חלין לקולא רק לריך להיות צדיקור שהיה קטן או שהיה פחות משום פרוטה [כמוצא לעיל סק"ג], א"כ גם בזה לריך להחמיר וכו'. ועי"ש מה שהאריך בזה.

ובתשובת בעל תקלין חרותין שצחקרי לב מהדו"ת סי' כ"ה דקכ"ה א', נדון אצ שהשיא אשה לבנו וספק אם הגיע ל"ג שנה ויום אחד וכו' צ"י שערות, ואחר זמן כשהגדיל מת, וידוע עפ"י השכנים שלא בא עליה כל הזמן, כתב דאין לאסור מטעם קלא, דהוי קול ואמתלה עמו כו' שהרי ודאי לא צלל כו', וכתב עוד, דבר מן דין הטיקר בגירסה הר"ה שהציא הר"ש [גיטין פ"ע סי' י"א], עדיין לא הגיענו לפלגות ראובן, שהיו בהם חכמים גדולים חקרי לב והם היודעים אם הגיע זה הקטן הנראה בדרכיו כשאר גדולים ולחשבו גדול להיות קדושי קדושין, אבל אנו אין בנו כח להבין בין קטן הנראה כגדול ובין קטן זולתו, ואין לנו אלא הלכה שצודקין לקדושין ולגירושין, הלכך צעיקי י"ג שנה ויום אחד ולמעלה, וכו' דאייחתי צ"י שערות עכ"ל, ושיטה זו נראה דנקטו כל הראשונים לדינא, דמה"ט השמיטו הפוסקים חילוקא בין קטן הנראה כגדול ובין קטן זולתו, משום דחלין דהכל צודקין [אם הציא צ"י שערות], ולפי"ז אין כאן חשש כלל צ"ד. ועי"ש בחש"י החקרי לב צ"י שאלה וכו'.

ב. קטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה, האם חיישינן בזה מטעם קול קדושין, או דמיקרי שיצאה אמתלא עמו. צ"י הר"ה סוף הכתובה הראשונה סי' א' ד"ה סוף דבר, [וכו' צ"ע הגה"ע אות כ"ו], נדון קטנה שהלך אציה למדה"י ונתארסה מדעתה לאיש אחד, ואח"כ מיאנה בקטנותה, אחר שהעלה לענין ע"ס הדין דאין חוששין לקדושין, [כמוצא צ"י ל"ז סק"ג], כתב דאין לחוש לקול קדושין, דהוי קול ושוצרו עמו, משום דהוי קטנה ויש שם אמתלה, ולא חיישינן לקול אלא כשאין שם אמתלה כו', ומה שחשש צ"ה"ד סי' ר"ח נדון כזה כו', ל"ל דהיינו דוקא בשעתה עם צעלה זמן הרבה, ועוד דהצ"ד לא סמך כלל על טעם זה לאסור אלא לעשותו סוף לעצמים אחרים שהיו לו לאסור, וכן מהר"ם [בכתובות מיימוני סי' ג'], נדון שאמר השליח הרי את מקודשת לי, במקום שהיה לו לומר שם המשלח, שגורא מדבריו שם שהיה חושש לקול אלא משום דהוי קול ושוצרו עמו, שהעדים עולם דאמרי שאמרה "לי", אמרו שמתחילה אמר שהיה רוצה לקדשה למשלחו, הא לאו הכי הוי חיישינן לקלא, לא דמי כלל, דהתם דוקא משום דלא היתה קטנה והיה הקול צלי שוצר אי לאו דהני עדים עולם

(ז) היינו נדון מי שמתה עליו אשתו והניחה לו בת קטנה, והשאיר את הבת אצל קרובו, והלך ההוא והשיאה לאחר, וכשחזר האב אחר שנתגדלה מיחה בקדושין, דאחר שהעלה דכיון שהשאירה האב אצל קרובו ואהבו הר"ל כיתומים שסמכו אצל בעל הבית שמעשר ומתקן את פירותיה, ויכול להשיאה, כתב, ותו דאיכא למיחש בני"ד לקלא דמקמי נשואין, וא"ת דהוי קול ושוצרו עמו דכ"צ יד"צ דאין מעשה קטנה כלום בחיי אביה, י"ל דיסברו שהאב נתן כח ורשות לקרובו זה להשיאה למי שירצה והוי כמו שלחו, ואמרו דע"כ כך היו הדברים דא"כ לא הוי

באר הגולה

ד ט"צא עליה קול שנתקדשה לפלוני ולאחר ימים אמרו אמתלאה אם נראים הדברים לב"ד (טז) שהוא כן סומכין על האמתלאה ולא הוחזקה מקודשת ואם לאו הואיל ולא נשמעה האמתלאה בעת שנשמעו הקדושין אין

נמקום אמתלאה נמקום הוכחה שהאמתלאה אמתית

באר היטב

אח"כ שהיה ספק קרוב לו אין ממירין אותה הואיל וינא קול הראשון שזרק לה סתם. ואם ינא קול הראשון שזרק לה הקדושין ואח"כ אמרו שקידש על תנאי אפילו אמרו שלא נתקיים התנאי לא חלין לקולא כי קדושין על תנאי לא נכלל בכלל הקול הראשון שינא שזרק לה קדושין. ח"מ ב"ש :

(טז) שהוא כן. כגון שנתחלה ינא קול שקדשה בזריקה ולא ינא אמתלאה שהיה קרוב לו אם נראה לב"ד לסמוך על אמתלאה זו לא הוחזקה מקודשת אבל אם ינא הקול סתם פלוני קידש פלונית משמע בסתם קדושין שלא בזריקה ואם אח"כ ינא אמתלאה שהיה בזריקה וקרוב לו אז אין לסמוך על אמתלאה זו מאחר שלא ינא קול אמתלאה מיד. וכן אם אמרו

הפוסקים

ס"ק כה—ס"ק כו אות א

אוצר

מיד אלא לאחר י ימים ינא שהקדושין נפלו קרוב לו, גם העור סובר שסומכין על האמתלאה, ואין זה יליפת קול ברור מתחילה, וזה שכתב הרמב"ם אם נראים הדברים לב"ד שהוא כן סומכין על האמתלאה, היינו שלא ינא קול הקדושין בתחילה ברור אלא כגון שנתקדשה ע"י זריקה כ"י כדפרישית וכו'.

והב"ח כאן כתב לפרש לשון העור "והרמב"ם כתב"ו, דהעור חולק בזה עם הרמב"ם, דמש"כ העור וכגון שילאח האמתלאה מיד וכו', קאי אחרווייכו, [היינו על שתי האמתלאות שהזכיר קודם, קדשה על תנאי וזרק לה קדושין], דלא מצטיי אם ינא קול שנתקדשה סתם, ולאחר זמן ינא האמתלאה דנתקדשה על תנאי, דאינה מצטלת הקול, אלא אפילו כשינא הקול דזרקו לה קדושין בסתם, ואח"כ ינא האמתלאה דקרוב לו, אין הקול בעל כ"י, וטעם מחלוקתם היא בפירוש דברי רב זצ"ל, דהעור מפרש כפירוש רש"י, אם יש מקום ופתח כ"י, כגון דאיכא להסתפק אם יש בקדושין שום פירוט או שמה קטן היה כ"י, אבל הרמב"ם מפרש דהכי קאמר רב זצ"ל דאין חוששין מכאן ועד עשרה ימים אח"כ במקום הראוי להסתפק, הסתם הוא דחוששין כשנראה לב"ד שיש לסמוך על האמתלאה, כגון שינא קול שזרק לה קידושה וכו', ולא כמ"ש הב"י דהרמב"ם אינו חולק עם העור בזה, אלא שמסיק בב"ה דמדברי הרי"ף והרא"ש נראה כדברי הרמב"ם, שהרי כתבו דמסתברא כר"ב זצ"ל, אלמא דס"ל דפליג ארצה בר רב הונא דקאמר אמתלאה שאמרו אפילו מכאן ועד עשרה ימים, וקאמר רב זצ"ל דדוקא במקום הוכחה וכנ"ל. [ולפי פרש"י רב זצ"ל לא פליג ארצה בר רב הונא, רק מילתא אחריתא קאמר].

וע"י דדרישה אות צ' הנ"ל דאחר שהביא דברי הב"י, כתב לפרש לשון העור בזה שהביא דברי הרמב"ם בלשון פלוגתא בכתב חופנים, או משום שפירש דברי הרמב"ם דאפילו אם ינא הקול ברור בתחילה אפ"ה חוששין לפעמים לאמתלאה, או שהעור מפרש דברי רב זצ"ל, דאין חוששין לאמתלאה אם לא שמיד ביניאח הקול נשמע ונראה מדברי האמתלאה, או שמה שכתב העור "והרמב"ם כתב"ו הוא בלא דקדוק כ"י, ולא הביא לדברי הרמב"ם כאן אלא לחוספת ביאור.

ובמשפם צדק ח"ג ס"י ו' ד"יז ד', אחר שהביא בגדולו מש"כ ה"ר ובה"מ הנ"ל דעת הרמב"ם כהרי"ף, דרב זצ"ל דאמר במקום אמתלאה חוששין לאמתלאה, פליג ארצה דאמר אמתלאה שאמרו אפילו מכאן ועד י ימים, אלא דוקא אם היה מקום אמתלאה, כגון שאמרו שמשעה ראשונה זרק לה קדושין, חוששין שמה קרוב לו היה, כתב, דאף שמדברי העור נראה שחולק הרמב"ם עם הרי"ף, ופוסק כרצה, מ"מ אפשרי מחלוקת לא מפשין כ"י וכ"כ הב"י וכו'.

והח"מ סק"ט כתב ג"כ צ"יאר דברי הש"ע אם נראים הדברים שהוא כן, כגון שנתחילה ינא הקול שקדשה בזריקה, ולאחר זמן ינא אמתלאה שהיה קרוב לו, אם נראה לב"ד לסמוך על

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דר"ז א', כתב דאף אם האמתלאה היא שנתקדשה על תנאי או ספק קרוב לו והיא מכהשת את הקול לגמרי ואומרת שלא נתקדשה, סומכין על דבריה. וצ"ד דוד שם אות קס"ח כתב בטעם האמתלאה ששוצרת את הקול דלא משום דאמרינן כיון דילאח האמתלאה עם הקול ויש צמח לתלות שלא נתקדשה אינה נאסרת ע"י קול כזה, אלא דהאמתלאה עושה את הענין לספק, ובמקום ספק סומכין על דבריה להכחיש כ"י. ולעיל מיינה בזה קס"י כתב לפרש כן לשון הרמב"ם במש"כ שואלין אותה וסומכין על דבריה הואיל ואין שם ראייה ברורה ולא קול חזק, דהכוונה כיון שהדבר ספק אם נתקיים התנאי או לא אזי אין הקול חזק ויכולה להכחישו מכל וכל כ"י, וסיים צ"ד דוד דכן נראה להורות.

טע"ף ד. כו. אם נראים הדברים לב"ד וכו'. א. מקור הדין וביאורו, דענות הפוסקים בזה. סעיף זה הוא מלשון הרמב"ם פ"ט מאישות הל' כ"ד. וכתב בה"מ שם דמקור הדין מהא דאמרינן בגיטין דפ"ט ע"ב, אמר רבה בר רב הונא אמתלאה שאמרו אפילו מכאן ועד י ימים, רב זצ"ל אמר במקום אמתלאה חוששין לאמתלאה, וזה פירושו לדעת הרמב"ם, דרב זצ"ל פליג עליה דרבה ואמר דאין סומכין על אמתלאה שלא ינא בשעת הקול אח"כ במקום אמתלאה, במקום הוכחה שהאמתלאה אמתית, וכן דעת הרי"ף דרב זצ"ל פליג עליה דרבה והלכתא כוותיה, וקרוב לזה פירש הרמב"ן, וכתב במקום אמתלאה, כגון שמעיקרא אמרו זרק לה קדושין ולאחר י ימים אמרו שהיה קרוב לו, תולין באמתלאה וממירין אותה להנשא, כיון שמתחילה אמרו שהיה בזריקה, וכן כיונא בזה, וכן עיקר.

והעור כאן אחר שכתב דכל קול שיש לו אמתלאה ששוצרת אותה כ"י אין חוששין לקול [כמוצא לעיל סק"ב אות א'], כתב ח"ל: וכגון שינאח האמתלאה יחד עם הקול, אבל אם ינא הקול ברור ולאחר זמן ינא האמתלאה אינה מצטלת הקול, והרמב"ם כתב ינא הקול שנתקדשה ולאחר ימים ינא האמתלאה, אם נראין הדברים לב"ד שכן סומכין על האמתלאה לא הוחזקה מקודשת, ואם לא, הואיל ולא נשמע האמתלאה בעת שנשמעו הקדושין אין חוששין לאמתלאה וכו'. וכתב בב"י דהעור כתב דברי הרמב"ם כאילו הוא חולק על מש"כ תחילה, וכבר נחבאר דמש"כ תחילה הוא לפסוק כר"ב זצ"ל ואין חולק בזה, ודברי הרמב"ם הם פירוש לדברי רב זצ"ל. וכתב הדרישה אות ג', דר"ל אפי"ג דכתב העור לפני זה דבעינן שתנא האמתלאה מיד, היינו אם ינא הקול ברור, אבל אם ינא הקול שנתקדשה ע"י זריקה, אפי"ג שלא ינא האמתלאה

במה"י ידע"ם שהוא שוה פרוטה, הוי כאומרים שיש עדים שראו שנתקדשה והלכו למדה"י, שהוא קול גמור בלא אמתלאה אף שלא העידו בב"ד כ"י, משא"כ בענינו שהאמתלאה הוא שמא פחות משה פרוטה או קטן [וכדומה] וכו'.

ביאור הגר"א

אין חוששין לאמתלאה: הגב [יא] נתברר אחר כך ששקר היה הקול [יב] כגון שצאו העדים שחלו בזה הקדושין ושנתקדשה צנוניהם ואומרים לא היו דברים מעולם מצטלן קלא (עור צשס הרמ"ה)

[יא] נתברר כו'.
דבוח"ז מבטלין קלא
ועי' ברא"ש שהאריך
בוה: [יב] כגון שבאו כו'. כפי' שני של רש"י תוס' ד"ה מבטלין ור"ב ורש"פ:

ו"א

הפוסקים

ס"ק כו אות א — ס"ק כו

אוצר

שהצ"ש כתב, וכן אם אמרו אח"כ שהיה ספק קרוב לו אין מחירין, וזה לדעתו היפך דעת הרמב"ם והש"ע.

ויש שכתבו דעת הרמב"ם, דאפילו כשיצא מתחילה הקול סתם, ואח"כ יצאה האמתלא, סומכים על האמתלא, אם נראה לצ"ד כן עפ"י הוכחות. עיין בחידושי מהר"ל מפרג' על הטור, דאחרי שר"ל דהרמב"ם איירי כמו הרמב"ן, שהאמתלא מוכחה מהחילה, כגון שאמרו מתחילה בזריקה ואח"כ אמרו ספק קרוב לו, כתב שז"ל, דמדברי הרמב"ם לא משמע כן [דמייירי דוקא כשהאמתלא מוכחה מתחילה הקול], מדכחם ואמר שגראים הדברים לצ"ד, דמשמע באיזה ענין שיהיה נראה לצ"ד שהאמתלא אמת.

ובסיב קדושין סק"ג אחר שהעלה דקול שזרק לה קדושין לצד חשיב נמי אמתלא, [וכמוצא לעיל סק"ב אות א'], כי עוד דנ"ל ברור בפירושו דשמעתא לדעת הר"ף, דמשו"ה לא תלין באמתלא שלאחר זמן, מאחר שאין הוכחה על האמתלא, וככה דאמרינן [בסוגיא שם] לאו כל כמינך דמחזקה אמתלא, אבל כשנראה לצ"ד האמתלא, אפילו שיהיה לאחר זמן, שפיר איגלאי דמשיקרא הוי באמתלא, והיינו אם יצא קול נתקדשה סתם ואחר זמן יצא קול שהיה ע"י זריקה, לא מחזקין האמתלא, אבל אם לאחר זמן נראה לצ"ד שכן היה שפיר מהני, והן כן דברי הרמב"ם, שכתב אם נראים הדברים לצ"ד שכן הוא, סומכין על האמתלא, היינו שיש הוכחות ע"י, אבל לא צביל שהקול יוצא אח"כ שהיה ע"י זריקה וכדומה.

ב. אחרי כמה זמן צריך שתצא האמתלא שנסמך עליה כשנראים הדברים לב"ד. צטור כאן כתב, ולאחר ימים אמרו אמתלאה, כלשון הש"ע, וכתב הפרישה אות י"א דלשון הגמ' [גיטין דפ"ט א'] והרמב"ם שהביא הר"ן [פ"ט דגיטין] כתוב בו, אחר י' ימים, אבל ברמב"ם שצדיקו כתוב בו, ולאחר ימים אם נראין הדברים לצ"ד שהוא כן סומכין על האמתלא כו', וכ"ה בש"ע. וכן ציכין וצטו (להרשב"ה) ח"ב סי' א' ד"ה ויש, כתב צלשונו דאף אם יצא האמתלא לאחר זמן מרובה ונראין הדברים שהוא כן סומכין על האמתלא.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דרל"ז ב' הגב י"ז כתב, דסברא זו דדוקא לאחר עשרה ימים מזכרה בריעב"א [בחידושו לגיעין שם ד"ה הדין דנפק בשני] כח, ובר"ן העתיק כן לשון הרמב"ם, ולפי"ז אפשר לומר דדוקא לאחר עשרה ימים סומכין על האמתלא במקום שגראה לצ"ד שכן הוא, אבל לאחר זמן יותר מעשרה ימים אין סומכין על האמתלא בשום פנים אף שגראה לצ"ד שכן הוא, אבל לא ראייתו לע"ע מי שיטעורר בחילוק זה וזאת בריעב"א, וכן לפנינו בגירסא ברמב"ם היא, ולאחר ימים אמרו האמתלא אם נראין הדברים לצ"ד שהוא כן סומכין כו', הרי שלא חילק בין לאחר עשרה ימים ויותר, ול"ע למעשה.

כו. נתברר אח"כ כו' מבטלין קלא. מקור דעה זו דמצטלן קלא הוא מהטור צשס הרמ"ה. וכתב צשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ח החשובה השלישית דכ"ג ג', דמדכחיה

בז. שכתב שם ח"ל: דאיכא מ"ד דעד עשרה ימים דוקא קאמר, ואיכא מ"ד דלאו דוקא.

על אמתלא זו, לא הוחזקה מקודשה, אבל אם יצא הקול סתם פלוגי קידש פלוגית, ואח"כ יצאה אמתלא שהיה בזריקה וקרוב לו, אין לסמוך על אמתלא זו, מאחר שלא יצא קול אמתלא מיד. ודברי הח"מ הם עפ"י דברי הח"מ הג"ל, בפ"ט מאישות הכ"ד. והצ"ש סק"יז הביא דברי הח"מ הג"ל, ושכן מצואר צמ"מ, והוסף, דה"ה אם אמרו אח"כ [האמתלא] שהיה ספק קרוב לו אין מחירין אותה, הואיל והקול הראשון יצא שזרק לה סתם.

גם בפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דרל"ח א' כתב, דאם יצא הקול שקדשה בזריקה, ואח"כ יצא הקול שהיה קרוב לו, ונראה לצ"ד שהוא כן סומכים ע"י. וציד דוד שם אות קס"ה כתב דכן נ"ל דעת הרמב"ם, דדוקא במקום שהצ"ד חוששים שהאמתלא היא אמיתית, ר"ל שאין זה כ"כ סתירה לקול הקודם, אזי אף לאחר כמה ימים יכולים לסתור הקול, ונראה דזה דוקא כשיצאה הקול עכ"פ אח"כ שהקדושין נתבטלו צודאי ע"י אמתלא זו, וכאן שהדבר קרוב, כגון שקדשה בזריקה, דיכול להיות שהיו קרובים לו, לכן אח"כ כשיצא הקול שהיו קרובים לו, אף שהוא לאחר זמן מרובה, סומכין ע"י להחיר הקול, [וכעין זה כתב להבסציר בנכורה דיעקב סעיף זכ], אבל ביצא אח"כ קול שיש ספק בקדושין אלה, נראה דלא מהני צוה, דנימא כיון שנשאר הענין בספק נסמך על נאמנותה להחירה מקול, דזה לא אמרינן אלא ביצא הקול בספק מעיקרא [בכסעף ג', וע"ש בסק"ה צדברים המוצאים שם מהיד דוד].

עוד כתב שם בפסקי הלכות הג"ל, דאם תחיש האשה לגמרי ותאמר שלא נתקדשה כלל, יראה לי שיש לחוש לקול, וציד דוד שם אות הג"ל כתב, דכיון דכל מה שיכולים להחירה הוא על [סמך] מה שלצ"ד נראה שכן הוא, ע"כ אינה יכולה להכחיש לגמרי. וסיים, שאינו רוצה לסמך להחיר כשיצאה האמתלא לאחר זמן, אלא באופן שעכ"פ נתברר שכן הוא, והיא אינה מכחשת המעשה לגמרי, וכן סתמתי צוה [בפנים הפסקי הלכות], להורות הלכה למעשה.

ובבית מאיר כאן השיג על הח"מ והצ"ש הג"ל שכתבו להחיר רק באופן שיצאה האמתלא אח"כ שהיו קרובים לו, ולא בספק, וכתב, דהח"מ והצ"ש העתיקו לשון הח"מ צשס הרמב"ן על הש"ע שהוא לשון הרמב"ם, וכל מעיין ישפוט צדק ששם אמתלא הנאמר ברמב"ם אינו מורה על שנתברר אח"כ שהיו קרובים לו, אלא מה שזכר [שם ברמב"ם] מקודם, שהיו קדושי תנאי ואפשר שלא נתקיים, או שהיה ספק קרוב לו, שצוה חילק דאם נשמעה האמתלא מיד כששמעו שנתקדשה, לא צעין נראים לצ"ד, אבל אם לאחר ימים אמרו [האמתלא] אז צעין נראים כו', ואפשר דהיינו כמו שהמשיל הרמב"ן כשהיה ראשית הקול שנתקדשה ע"י זריקה, ומשום זה כתב הח"מ שקרוב פירושו לפירוש הרמב"ן, [אבל לענין האמתלא שיוצאה אח"כ, מספיק להרמב"ם גם ספק קרוב לו], וע"ש צבית מאיר שכתב לצד צממה אופנים טעם המחלוקת בין הרמב"ן להרמב"ם ציניחא האמתלא שאח"כ, גם כתב דלפי מה שהעתיק הר"ן לשון הרמב"ן, אפשר לפרש דגם דעת הרמב"ן שהאמתלא שיצאה אח"כ היא שהיה ספק קרוב לו, ומסיק צבית מאיר שם, דלא יפה עשו הח"מ והצ"ש שהעתיקו צסתם דברי הח"מ על הש"ע שהוא לשון הרמב"ם כו', ויותר מזה יש לתמוה,

[יג] וי"א (ג) דבזה"ז אין מבטלין (יז) קלא (כ"י) שכן דעת הרמב"ם ושכן משמע מהרי"ק
וכ"כ הר"ן פרק המגרש

ביאור הגר"א
[יג] וי"א כ"י. כיון
דלא ידעינן מהמקומות
אוליגן לחומרא שם:

שלח

באר היטב

(יז) קלא. ר"ל שזמן הש"ס היו מקומות שמבטלין הקול. אבל בזמן
הזה חוששין להחמיר דלולי אנהו מאותן מקומות שאין מבטלין
הקול. אבל הר"ם כתב דמיחש לקול חשש דרבנן וזשל סופרים הלך אחר
המיקל וכ"פ הר"ש בפסקיו וכ"פ מהריב"ל ומשפטי שמואל סי' ס"ח.
והרש"ך ח"א סי' כ"ה ומהר"ם ד"כ סי' י"ד. והרש"ם ח"א סי' ל"ג כתב
מירא הוראה א"י וזכרנו להלכה דבזמן הנוגע בערוה ומדברי רש"ל בתשובה
סי' ק"ב נראה דס"ל דהלכה כמ"ד דלא מבטלין קלא. עין כנה"ג דף פ"ב ע"א סעיף י"ד.

פתחי תשובה

(ג) דבזה"ז אין מבטלין קלא. ענה"פ ועין בתשובה נו"ב סי' ס"ה וסי' מ"ט
זוה וע' כס' בית מאיר תוס' [ובגליון ש"ע דהגר"ע ח"ג וז"ל י"ב לס' הוחזק
הקול ואח"כ נמלכו העדים פסולים לכ"ע אין חוששין הר"ם אלשקר סי' ז"ט וק"י"ר אבל
הר"י אורני סי' ד' כ' דל"ך ג"פ להחמיר לעולם והר"ם א"סרן סי' י' כתב שם
העדים עולם אומרים להד"ס היו קול ושזכרו עמו. כנה"ג נהגה העור א"ת
כ"י עכ"ל]:

הפוסקים

ס"ק כז — ס"ק כח אות א

אוצר

על סדרתם הראשונה הם עומדים, וכ"ש [דלשון] שזה משמע קלח,
הוא חלוש עד מאוד, ואדרכה משם ראה להיפך, כמ"ש המרדכי
בסוף גיטין בשם הר"ם [ומוצא להלן], וז"ל: ועוד מדקאמר החם
כמה זמני אפילו למ"ד לא מבטלין קלא, מכלל דלדין מבטלין קלא.
וכ"כ להדיא בשו"ת הרא"ש ע"מ כלל ל"ה סי' י"א [והוצא
בכ"י כאלן], בגזון ראובן שכשכח לפרוע חובו לאשה אחת
אמר לה הרי את מקודשת לי, וכששמעה כך השליכה המעות מידה
ולעקב, וראה לי דאין כאן בית מיהוש כיון שהעדים מעידים שלא
נתרנית בקדושין ורקתן לאלתר מידה כ"י, ועוד דקיימ"ל כסורא
אחריה דרז מבטלין קלא כ"י, דהלכתא כרז באיסורי כ"י, ועוד
מדקאמר תלמודא אפילו למ"ד לא מבטלין קלא, מכלל דלדין
מבטלין קלא וכו'.

וכן כתב בחידושי הריב"ש גיטין דף י' ע"א, דכשנתברר
הדבר בעדות ברור שאותו הקול שקר הוא, כגון שזכו אותן
עדים שחלה העדות זכר ואמרו שלא ראו מעולם, מבטלין קלא,
ולא חיישינן משום לעז כ"י, דקיימ"ל כרז באיסורי.

וכ"כ בתשו' רבני קאטאלוניה, הוצאה בשו"ת מהריב"ל ח"א סי'
י"ח, דמסתברא ודאי דהלכתא מבטלין קלא, דהא סורא
אחריה דרז ונהרדעא אחריה דשמואל, ורז ושמואל הלכה כרז
באיסורי, ובסורא הוא שראוי להרחיק השקר ולקרב האמת וכו'.
וכן ס"ל בתשו' ר' שלמה לרפחי [המוצא ג"כ שם בשו"ת מהריב"ל],
שהציו בגזונו דברי מהרי"ם דס"ל מבטלין קלא [המוצא לעיל],
ודחה מש"כ רבניו פרץ דלא מבטלין קלא [כמוצא להלן הערה ל"ה].

ודעות שאר הראשונים בזה, וכן דעות האחרונים להלכה, יתבארו
בס"ק שאח"כ.

כח. וי"א דבזמן הזה אין מבטלין קלא. א. מקור דעה
זו ודעות הראשונים הסוברים כן. מקור דעה זו
דאין מבטלין קלא, לויין פנינים שהוא מהכ"י שכן דעת הרמב"ם
וכן משמע מהרי"ק וכ"כ הר"ן. והיינו דהכ"י הביא מהר"ן סוף
גיטין שכתב דנראה שפסדו בסתם מקומות אין מבטלין הקול
בשום מקום אפילו ככעין זה [שחזרו פלוני ופלוני ממדכ"י ואמרי
להדימ], ולפיכך לא כתבה הר"ק בהלכותיו, והוסיף הכ"י דנראה
שכך היא דעת הרמב"ם, שגם הוא לא כתבה בפ"ט [מאישות] ד'.
ועצא"כ

הרמב"ם דאם הב"ד סומכין על האמת לא הוחזקה מקדשת, יש לחלק
דבאיכא אמתלא שטומכין עליו הב"ד ליכא ריגון על הב"ד שמתירין
אשת איש, אבל בדליכא אמתלא איכא ריגון וכו'. וכ"כ בתשו' ר' עמנואל
חן שבמים עמוקים סי' ל"א ד"ז ב', דהרמב"ם ס"ל כנהרדעא [בסוגיין]
דאפילו אתו הגזו סהדי ואמרי להדימ לא מבטלין קלא. וכ"כ בתפארת
יעקב סק"ט דהרמב"ם סובר דלא מבטלין קלא. וכ"כ בערוך השלחן סעיף
י"ג בדעת הרי"ף והרמב"ם.

דמדכצא הטור דעה זו בסתם ואינו מציא עליה שום חולק,
נראה דס"ל ג"כ מבטלין קלא. וכ"כ במשפחא משה סי' א' דל"ט,
פני משה ח"ב סי' ק"ל דרמ"א א', חוט המשולש (המאורף לתשצ"ז)
ח"ד הטור השני סי' י"ב ד"ה איברה, בית מאיר כאן ובתפארת
יעקב סק"י, בדעת הטור, מבטלין קלא. וכן באדני מלואים
סק"ב, כתב דמדברי הכ"י משמע דהטור ס"ל כמ"ד מבטלין
קלא, ומשום דכן ס"ל להרא"ש בתשובה [המוצא בסמוך] וכו'.

וכתב הב"י דמקור דין הטור מהא דאמרין בגיטין דפ"ט א',
א"ל אביו לרז יוסף מבטלין או לא, ואסיקנא אחרותא
נינהו, בסורא מבטלין קלא כנהרדעא לא מבטלין קלא כ"י, וכחז
הרא"ש [שם סי' י"א] דלפום אורחא דשמעתא דפליגי בביטול
קול, מיירי בקול שיא כלל ביטול שזכר ואמתלא, ונתחזק בצ"ד,
ושז נתברר לצ"ד ע"י אותם שהיאזו הקול שהוא שקר, ואין
בדבר אלא חשד וריגון שירגו על צ"ד שמתירין אשת איש, וכחז
עוד [הרא"ש], דפסק הר"ם מבטלין קלא, דסורא אחריה דרז
ונהרדעא אחריה דשמואל והלכה כרז באיסורי כ"י, ועוד דמיחש
לקלא חשש דרבנן היא וזשל סופרים הלך אחר המיקל, ועוד
דבירושלמי [שם פ"ט הל' י'] משמע דר' יוחנן סבר מבטלין
קלא וכו' בט).

וכתב בחוט המשולש, (המאורף לתשצ"ז) הטור השני סי' י"ב
ד"ה לכאורה, דמדכצא הרא"ש בפסקיו [כנ"ל] דעת
מהר"ם מבטלין קלא בלי שום חולק, נראה פשוט דס"ל כוותיה.
וכ"כ בשו"ת מהריב"ל ח"א סוס"י י"ח דכ"ג ג', והוסיף, דאעפ"י
שכסף דבריו נראה כמתפק, שכתב הגהה עובדי, הוה דנפק
עליה קלא דקדיש צ"פא דחולא, שלחכ רב ארדי בר אבין לקמיה
דאביו ורצא כה"ג מאן, א"ל אפילו למ"ד לא מבטלין קלא כי האי
מבטלין, מימר אמרי עיינו רבנן בקדושי דלא הוו שזכ פרוטה,
ואין כאן ריגון וחשש דמי לקול ושזכר עמו, הוה דנפיק עליה
קלא דאיכדשה לחד מבני פלניא, אמר רבא אפילו למ"ד לא מבטלין
קלא כי האי מבטלין, מימר אמרי עיינו רבנן בקדושין וקדושי קטן
הוו, מהנהו חרי עובדי משמע קלח דאביו ורצא לא צעו לצטלי
קלא אלא ככה"ג, דמי קלח לקול ושזכר עמו עכ"ל, בזה לקח לו
[הרא"ש] דרך כחוס' שמציאין קלח משמעות נגד דבריהם, ועכ"ז

(כט) כן הוא בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (מהדורת בלאך מכת"י
אמסטרדם) סי' מ"ב עמ' קס"ב, והובא בקצרה בהגהות סמ"ק סי' קפ"ג
אות י"ב. ועי' עוד בתשו' מיימוני דשייכי להלכות אישות סי' ב', ובשו"ת
מהרש"ם סי' ס"ו.

ל) וכ"כ בשו"ת הרמ"א סי' ל', דכ"ה דעת הרמב"ם מדלא כתבה
שם. והביא דברי הר"ן והב"י בלחם רב סי' כ"ו ד"ה ועוד. ועי' ב"ח
כאן, דאחר שהביא דברי הב"י, כתב דהא דהביא הטור כאן בסמוך בשם

אוצר

ס"ק כח אות א—ב

הפוסקים

כוח עובדא והתירו משום דעדיין לא הגיע לפלגות ראובן, כלומר לא הגיע לפלגות חכמת גדול, והלכך אפילו קלא נמי לא הוי גס מעיקרא, משמע דאי לאו הכי טעמא מיתסרר משום קלא, אלמא לא מצטלין קלא, והתם לא קאמר אפילו למ"ד לא מצטלין קלא כהכירא לעיל, ועוד מדקאמר כוח עובדא ואמר עדיין כו', משמע דאין להחיר כי אם מטעם זה, וכן כתבתי בתשובה, וכן נראה עיקר וכו' (א).

ב. דעות האחרונים להלכה. בשו"ת הצ"י סי' ז', אחר שכתב להחיר צדונו מטעם שהעדים היו פסולים, סיים בצוף בתשובה דכאן לא היה קול, ואפילו היה קול הא קיימ"ל דמצטלין קלא (ב).

ובשו"ת מהריב"ל ח"א כוס"י י"ח דכ"ג ג', כתב דאפילו למ"ד לא מצטלין קלא, מדאורייתא היה מותרת להנשא לשוק, וליכא אלא חששא דרבנן שלא יאמרו צ"ד מתירין אשת איש נעלמא, וכיון דאיכא חרי, הר"ן ורבינו פרץ שאוסרין, לגבי חרי מהר"מ והרא"ש שמתירין, הלך אחר המיקל וספיקא דרבנן לקולא כו', וכן ס"ל כוותיבו הרמ"ה כו', וגם הטור נראה דס"ל דמצטלין קלא, וכן ס"ל לר' שלמה לרפחתי כו' וכן בתשובה לרצני קאטאלוניא כו', וכתבו שם ג"כ דכ"ה דעת הר"ף וכו'. וכ"כ שם סי' י"ט דכ"ד טור ז'. ובשו"ת הרש"ד"ס סי' ל"ג הביא דעות המקילים דמצטלין קלא כלירוף היחיר צדונו שכו' רגלים לדבר שהכל שקר ע"ש. וכ"כ

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דר"ג טור ב' אות קל"ט, כתב דאף שרבים מרבוינו הראשונים כמו הר"ן וסיעתו הבינו מדברי הר"ף והרמב"ם דסוברים דלא מצטלין קלא, לא אוכל להבין, דאם סוברים לחומרא איך השמיטו סוגיא ארוכה, אם לא דסוברים שאין זה אלא מנהג המקומות לפי המסקנא דגמ', וכל החומרא שחוששין לקלא הוי רק מדרבנן, לכן מסתמא תלינן לקולא, אך עכ"ז סתמו הדברים שלא להקל יותר מדאי, וסמכו על מנהג המקומות בזה.

(א) ועי' בשו"ת מהר"ם ב"ר ברוך כת"י אמסטרדם סי' מ"א עמ' ק"ט, דאחר שהעלה דמצטלין קלא, [כמובא לעיל סק"ז], כתב דמה שהביא רבינו פרץ ראייה דהלכה דלא מצטלין קלא, מדאמרי אב"י ורבא אפילו למ"ד לא מצטלין קלא, מכלל דהכי ס"ל, אדרבה איפכא מסתברא, דאשכחן לרבינא בפ"ב דקדושין (דמ"ה ב'), אפילו למ"ד שמא נתרצה האב, שמא נתרצה הבן לא אמרינן, ואיהו סבר בהדיא התם דלא חיישינן לדרב ושמאל דאמרי שמא נתרצה האב, אלמא דה"ק אפילו למ"ד ולא ס"ל, וה"נ איכא בפ"ק דעירובין דף ח' ע"ב, אמר רבא אף לדברי האוסר גמי אסור, וליה לא ס"ל, וכמדומה אני שהמדקדק בכל התלמוד ימצא דכל היכא דאיכא האי לישנא, לא ס"ל וכו'. ובתשו"י ר' שלמה צרפתי, המובאה בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ח כתב, דהא דהביא רבינו פרץ ראייה מההיא דאקדיש לקטן הגרוא כגדול והתירוה משום דעדיין לא הגיע לפלגות ראובן כו', האי דנקט טעמא דלא הגיע לפלגות, לאשמעינן דלא תימא תגדלנו וכי גדל גדלי בהדיא, כדאמרינן [יבמות ק"א, ב] קטן הבא על יבמתו תגדלנו וכו', ועצ"ש מש"כ בזה. ובמהריב"ל שם הוסיף, דמש"כ רבינו פרץ דמשמע מתם דאין להתיר אלא מטעם זה [דעדיין לא הגיע לפלגות ראובן], כבר כתבו הרמב"ן והר"ן דהני עובדי לא בדקו עלה דמילתא כלל, אלא בסתם תלו להקל, דכיון שלא היה הקול שלם לא חשו לספיקא דקלא, והשתא אתי שפיר תאי דקאמר והתירוה, בלא חקירה, משום דעדיין לא הגיע לפלגות ראובן, דמחיו כקול ושוברו עמו, אבל בחקירה אה"נ דבלאו האי טעמא מצטלין קלא.

(ב) ועי' בישא ברכה (על רי"ו) דע"ז א', ובמשפט וצדקה ביעקב סי' קכ"ט ד"ה והנה, שכתבו בדעת הב"י דס"ל דלא מצטלין קלא, וכנראה שנשמט מהם מש"כ בתשובותיו להדיא דמצטלין קלא.

ועבאה"ט סק"ז [וכו' מהח"מ סק"א וכצ"ש סק"ד], שכתב בטעם הי"א דצו"כ אין מצטלין קלא, דאעפ"י שצומן הש"ס היו מקומות שמצטלין קול, מ"מ צו"כ חוששין להחמיר, דאולי אנתנו מאותם מקומות שאין מצטלין קול וכו'. וכ"כ בצדני מלואים סק"ג בטעם י"א אלו, דבגמ' אמרינן דאתרווחא נינו, צבורא מצטלין קלא וצבורא דלא מצטלין קלא, וחוששין למקומות דלא מצטלין קלא, ומכר"ש [סי' י"א] בשם ר"ח משמע שאינה מחלוקת של אמוראי, אלא בחילוק המקומות הדבר תלוי, יש מקום שצקל מצינאין קול ויש מצטלין, ובמקום שאין מצינאין קול צקל מסתמא אם י"א קול יש צו ממש ואין מצטלין אותו ע"ש, [ולפ"י] לא שייך לומר דנחוש לאותם מקומות דלא מצטלין קלא], מיהו מדברי החוס' משמע דפליגי, ע"ש ד"ה וצבורא כו', ומש"כ חוששין למקומות, דשמא גם אנו מאותם מקומות דס"ל לא מצטלין קלא.

ובהגהות רבינו פרץ שכל הסמ"ק סי' קפ"ג אות י"ב, השיב על מהר"ם וכתב, דיש להציא ראייה דלא מצטלין קלא, מהכחו עובדי דהביא שמעתתא [דהכירא דנפק עלה קלא דאיקדשה באיפסא דתוחלל כו', והכירא דנפק עלה קלא דאיקדשה לחד מצני פלניא], דקאמר התם אפילו למ"ד לא מצטלין קלא [צדא מצטלין קלא כו'], משמע דיש לחוש לדברי האומרים דלא מצטלין, אע"ג דיש לדחות דלרווחא דמילתא קאמר הכי, מ"מ יש ראייה מהכירא עובדא דנפקא עלה קלא דאיקדשה לקטן הנראה כגדול, ומסיק,

אולם בתשו"י רבני קאטאלוניא, המובאה בשו"ת מהריב"ל ח"א סו"י י"ח דכ"ג ד', אחר שהעלה דלהכתא דמצטלין קלא, דהא סורא אתריה דרב ונהרעדא אתריה דשמואל ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי, [כמובא בס"ק הקודם], כתבו דזהו דעת הר"ף שהשמיט שמורה זו [דמצטלין קלא או לא מצטלין], ולא הוצרך לכתובה, דהא סברא היא שראוי להרחיק השקר ולקרב האמת. ועי' בשו"ת מהריב"ל שם, שכתב דזה החכם סובר דס"ל להר"ף פירושא דמצטלין קלא כפירוש הראשון של רש"י [בסוגיין, ד"ה מצטלין קלא], וז"ל: שמענו קול יוצא מפי נשים ותינוקות משתקין להו לבטולי קלא או לא משתקין להו, א"כ וכינו לשני דברים, הא' דס"ל להחכם דמצטלין קלא כפסקי הראשונים, עם היות כי פירושם בהא דמצטלין קלא הם חולקים, והב' שהוא דוחה סברת הר"ן שכתב דס"ל להר"ף דלא מצטלין קלא. וכ"כ בשו"ת מהרש"ד"ס סי' ס"ו ובברכת יוסף (להר"י לנדא) סי' מ' ד"ה ובטעם, בדעת הר"ף והרמב"ם דמצטלין קלא.

וכ"כ בהמקנה בקו"א סעיף ג' ד"ה שם או, דנראה עיקר בדברי הרמב"ם דס"ל מצטלין קלא, תדע דהא אמר בסוגיא שם דלמ"ד עד שישמעו מפי כשרים ש"מ מצטלין קלא כו', דהא בהא תליא, וכיון דמשמעות לשון הרמב"ם באו שנים משמע דוקא אנשים ולא נשים, ממילא ס"ל דמצטלין קלא, והא דלא כתבו בפירוש משום דממילא הוא כן, דכיון שכתב דקלא דלא אתחזק בבי דינא לא חיישינן ליה, א"כ כיון שנתברר לב"ד שהחזיקו שנתחזק לפניהם היה שקר ממילא דלא חיישינן ליה וכו'. וכ"כ בטיב קדושין סק"א דלהר"ף והרמב"ם מצטלין קלא, והביא שם גם ראיית המקנה הנ"ל, מהא דאמרינן בגמ' דלמ"ד עד שישמעו מפי כשרים ס"ל מצטלין קלא, וא"כ הר"ף והרמב"ם שכתבו שמענו מפלוני כו' סתמא דמילתא כשרים הם לעדות, לכן בודאי מצטלין קול, ועצ"ש מה שהאריך בזה.

ובכתב סופר סי' ל"ט דנ"ז, האריך ג"כ להוכיח דלדעת הר"ף והרמב"ם מצטלין קלא, אלא שסיים שם בטור ב' דבכל זה קשה לחלוק נגד הר"ן דנראה לו דס"ל להר"ף, וב"י כתב שכן דעת הרמב"ם, דלא מצטלין קלא, ומביאו הרמ"א בשם י"א, ומ"מ ראוי לצרף זה היכא דיש עוד צדדים, לומר דאפילו ס"ל דלא מצטלין ככה"ג מודה וכו'.

אוצר

ס"ק כח אות ב—ג

הפוסקים

בדבריו, דכסי' כ"א נראה דס"ל כהסוברים דמבטלין קלא, ואילו כסי' כ"ז כתב דיש להחמיר כהר"ף והרמב"ם דלא מבטלין קלא. וכבר העיר ע"ז בכה"ג הגצ"י אות י"ד לג).

ג. דעת הסוברים דבכה"ג שבאו העדים שתלו בהם הקדושין ואמרו שלא נתקדשה בפניהם, לכו"ע מבטלין קלא, והמחלוקת היא רק בשאמרו העדים שהיתה אמתלא וצד ספק בקדושין, והחולקים על זה. כתב בשו"ת הריב"ש סי' ק"ע ורס"י בשם הרמ"ה, דאם נחזר מפומא דהנך דאזלי למדינת הים דתלי בהו עיקר קלא ואמרו להדימ לכו"ע מבטלין, והפלוגתא [אי מבטלין קלא או לא מבטלין] לא הוי אלא היכא דלא אשתכח ריעותא דמטעלה ליה לגמרי, כגון שיאסא אמתלא וכיוצא בזה, דלד ספק הוא, ומספיקא לא מבטלין קלא, דחיישינן לנפח.

ובן בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ל"ט דמ"ח ג', הביא דברי הריב"ש בנדון, וכתב דזה מושכל ראשון דכיון שעמדנו על המקור של הקול ומניין יאל ואין לו עיקר, ידוע הוא דמבטלין ומבטלין ליה אפילו למ"ד אין מבטלין וכו'.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' ס"ז, אחר שהביא בנדון דברי הריב"ש בשם הרמ"ה, כתב, ונראה צעניי שכן הוא דעת הרמב"ם, שכתב בפ"ט מאישות וז"ל: כולד היא האמתלא, פלונית נחקדשה על תנאי או קידושי ספק, לא הוחזקה אלא שאלין אותה וסומכין על דבריה, כואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק, יאל עליה קול שנתקדשה לפלוני ולאחר ימים אמרו האמתלא חס נראים הדברים לנ"ד שהוא כן סומכין על האמתלא ולא הוחזקה מקודשת, וכן נראה מדברי הרי"ף, שהרי הביא [בסוגיין] מעשה דגמ' וז"ל: ההיא דנפק עליה קלא דאיקדשה לנר צי רב כו' א"ל על תנאי קדים כו' א"ל כיון דציעידנא דהוי קלא לא הוה אמתלא לאו כל כמינה דמתקנת אמתלא ע"כ כו', ומדקאמר לאו כל כמינה, משמע דדוקא כל כמינה, הא אי איכא צירור שכן הוא מבטלין.

וב"ב בפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דל"ט צ', צאו העדים שאמרו עליהם שנתקדשה צפניהם ממדעי' והכחישו ואמרו שלא נתקדשה צפניהם ואינם יודעים כלל מזה, מכריזין שהקול שקר ומבטלין אותו וכו'. וביד דוד שם אות קפ"ח קפ"ט, אחר שכתב דלדעת הרמ"ה אס נחזר צירור גמור שהקול שקר לכו"ע מבטלין קלא דלא עדיף מחילו שני עדים מעידים שנתקדשה פלונית, אס נחזר שהעידו בשקר מתירין אותה, ולא נחלקו רק אס יאל קול אחר שסותר הראשון וכדומה כו', כתב דנראה בדבריו, דהיכא דהוי צירור גמור לכו"ע מבטלין, ולא נחלקו אלא ביאל קול אחר כנגדו, או שנחזר ממילאיו הקול צענאם שהוליוו הקול בשקר ויכול להיות שדבריהם האחרונים שקר, אבל צירור גמור שהקול בטל מבטלין לכו"ע וכו'.

ואולם צלחם רב סי' כ"א ד"ה א"ב, מצוה דמחלוקת הפוסקים אי מבטלין קלא הוי דוקא צעניי זה שנחזר צודאי דשקר היה הקול, ולהסוברים דלא מבטלין קלא אף בכה"ג לא מבטלין, שכתב בנדון דאף להסוברים דמבטלין קלא, היינו דוקא היכא שנחזר הקול שהוא שקר, דנ"ד שאלו לעדים שאמרו אלו מפיהם ואמרו להדימ, אבל אי לא העמידו הדבר על צוריו לכו"ע לא מבטלין קלא, וכ"כ החו"מ [בסוגיין ד"ה מבטלין] וכפירוש השני של רש"י [בד"ה מבטלין קלא, שחזרו אותן פלוני ופלוני ממדעי' ואמרו

וב"ב בשו"ת מהרש"ך ח"א כוסי' כ"ה, דהיחר בנדון, דאיכא רבנותא עובדא דסבירא להו דמבטלין קלא כו', וגם מהריב"ל נטה והסכים להקל כיון דהוי מידי דרבנן וכו'. וב"ב במשפטי שמואל סי' ס"ח דהיחר בנדון, כדעת הפוסקים דמבטלין קלא.

גם בשו"ת מהרש"ש סי' ע"ז כתב דהיחר בנדון, דאפילו היה קול גמור מ"מ כיון שהוצרך לח"ב שלא היו קדושין כו' כדאמר, מבטלין קלא, ואע"ג דאיכא פלוגתא אי מבטלין קלא או לא, מ"מ כיון דהך מילתא למיחש לקלא חששא דרבנן היא, בשל סופרים הלך אחר המיקל וכו'.

ובן העלה בפני משה ח"צ סי' ק"ל דרמ"א טור צ' בנדון, דמבטלין קלא כדעת מהריב"ל ומהרש"ש.

וב"ב בשו"ת מהר"ם די בוטון סי' י' דכ"ז א', דהיחר בנדון, דאע"ג דכתב הר"ן דעכשיו צמחם מקומות לא מבטלין קלא, ושכן דעת הרי"ף והרמב"ם, מ"מ דעת הרב פוסקים דמבטלין קלא, וכן העלה מהריב"ל [בה"ל] דמילתא דרבנן היא ולקולא, וכתב שם בשם רב אחד [רבני קאטאלוניא], ומוצא לעיל הערה ל' שדחה סברה הר"ן וס"ל דעת הרי"ף והרמב"ם דמבטלין, וא"כ ראוי להקל וכו'.

ובן בשו"ת ר' עקיבא איגר (תנינא) סי' מ"ה ד"ט טור א' הביא דעת הסוברים דמבטלין קלא כד היחר בנדון להקל. וב"ב צלחם דרך (מלויצאוויטש) סי' ל"א אות ע', דהיחר בנדון, דהרבה גדולי האחרונים ס"ל דמבטלין קלא כו', ובכה"ג הגצ"י אות י"ד, והביאו הב"ה"ט סק"ז, נראה דהמקילים הם רבים מהמחמירים, וכן פסק הריב"ז דחידושי סוף גיטין דקיימ"ל כרצ צא"סורי, ומש"כ המרדכי [סנהדרין סי' תשי"א] בשם ר"י [בנדון מי שהטעה עדים להעיד שקר ולנסוף חזר צו אחד מהעדים] דאע"ג דיכולין לומר מצודין היינו, עכ"ז לריכס גט משום הקול, י"ל דהתם שאני שלא חזר צו רק עד אחד כו' ומש"כ החמיר לחוש לקלא כיון שלא נחטט עדות הראשונה לגמרי, מש"כ בנ"ד שנחזר היטב שהקדושין אינם כלום מודה ר"י דמבטלין קלא וכו'. וב"ב צלחם השהם (להר"א געץ) סי' נ"ד דכ"ט ג', דהיחר בנדון, דהא רבו האחרונים דס"ל שמבטלין קלא וכו'. וב"ב צלחם דבש סי' כ"ח ומ"ג בנדון שנחזר לנ"ד שלא היו קדושין, דמבטלין קלא. ועי' עוד בדברי הבית יהודה (להר"י עייאש) שצסוף אות ג'.

ואולם צחוט המשולש (המאורף לחש"צ) העור השני סי' י"ב ד"ה איצירא, אחר שהביא מחלוקת הפוסקים אי מבטלין קלא, ושהר"ף והר"ן ס"ל דלא מבטלין קלא, כתב דמי הוא זה אשר לא יחוש להקל בדבר שהם מחמירים, ובפרט בנושא חמור שהוא דבר שצערור, ואעפ"י שמאניו דהר"ש ומהר"ם ס"ל דמבטלין קלא, מי יכניס ראשו בין ההרים הרמים האלה וכו'.

ועי' צ"ש סק"ה, שכתב דקיימ"ל דאין מבטלין קול כו', והוא עפ"י המנהג ולא עפ"י הדין וכו'. ובצ"ה"ט הנ"ל הביא מהכנה"ג הגצ"י אות י"ד, שכתב דמדברי רש"ל בנשואה סי' ק"ב נראה דס"ל להלכה כמ"ד דלא מבטלין קלא. ועי' בכה"ג שם שכתב דכן משמע צמחא צנימן סי' ק"ו. ועי' בפני משה ח"צ סי' ק"ל דרמ"א סוף טור ד' שכתב צדעת הבה"ד סי' ר"ח והרא"ג סי' א' דחיישי לנסבת הסוברים דלא מבטלין קלא. וב"ב בפרשת מרדכי סי' ל' ולי"ג בנדון, דקיימ"ל כהסוברים דלא מבטלין קלא.

ובדברי ריבנות יש סתירה בדבריו, דכסי' ה' כתב בנדון דלכו"ע לא מבטלין קלא, ואילו כסי' ש"ל הביא בנדון דעת הסוברים דמבטלין קלא, דנראה משם דס"ל כדבריהם. וכבר העיר ע"כ ציטא ברכה (על ר"י) דל"ז טור צ'. גם צלחם רב יש סתירה

(ג) ועי' בפני משה ח"ב סי' ק"ל דרמ"ב טור א', שהביא בנדון דברי הלאה רב בסי' כ"ז דס"ל דלא מבטלין קלא, וכנראה שלא ראה התשובה האחרת שם בסי' כ"א.

אוצר

ס"ק כח אות ג—ד

הפוסקים

ואמרו לא היו דברים מעולם כו', והוצא צ"י כאן], וכ"כ הרא"ש בפסקיו [סי' י"א], וכן הטור בשם הרמ"ה דוקא שנחזר בודאי שהוא שקר, כגון אותן שחלה בהן הקדושין שנחקדשה בפניהם אמרו להד"מ כו', ח"כ צ"י שאלו לא בעד צפנינו ואמר להד"מ לכו"ע לא מצטלין קלה וכו'.

וכן בפני משה ח"כ סי' ק"ל דרמ"ה טור א', אחר שהביא מהרי"ט בשם הרמ"ה, דאם באו העדים שחלו בהם הקדושין ממדה"י ואמרו להד"מ לכו"ע מצטלין ליה, ושלפ"י מש"כ הטור בשם הרמ"ה דהא דמצטלין קלה מיירי בדסהדי עקרי עיקר הקדושין מעיקרה, ל"ל דהיינו לכו"ע מצטלין ליה באופן זה, כתב דרמ"צ טור א', ולפ"י קשה עמ"כ מהר"ם אלשקר ע"ד הרי"ט בשם הרמ"ה דהא מושכל ראשון דכיון שעמדנו על המקור של הקול כו' דמצטלין ומצטלין ליה [כנ"ל], דהא ליחא, שהרי רש"י והרא"ש ס"ל דלמ"ד לא מצטלין קלה היינו אפילו שנחזר אח"כ שהקול שקר וכו'.

ובאבני מלואים סק"ב, כתב דמדברי הרי"ט בשם הרמ"ה דהיכא דנחזר ששקר היה לכו"ע מצטלין קלה, ח"כ הא דפליגי צ"ח"ס אי מצטלין קלה, למ"ד מצטלין קלה אפילו נחזר אח"כ באמתלה [היינו שלא נחזר דשקר היה הקול אלא שהיה באמתלה] נמי מצטלין קלה, ולפ"י גם הטור שכתב בשם הרמ"ה דוקא שנחזר דשקר היה ס"ל דלא מצטלין קלה, ומדברי צ"י משמע דהטור ס"ל כמ"ד מצטלין קלה ומשום דכן ס"ל להרא"ש בתשובה דמצטלין קלה, ע"ש צ"י [ומוצא לעיל סק"ז], ח"כ משמע להיפך דלמ"ד לא מצטלין קלה בשום אופן לא מצטלין אפילו נחזר בודאי דשקר היה, אלא דמ"ד מצטלין קלה [היינו דוקא] שנחזר בודאי דשקר היה, אבל ע"י אמתלה ודא ספק אפילו למ"ד מצטלין קלה כה"ג אין מצטלין, וכן נראה מדברי חו"ס צסוגין ד"ה מצטלין קלה או לא מצטלין, [שכתבו] נראה כפי שני שצדקו, כגון שחזרו פלוני ופלוני ממדה"י ואמרו להד"מ כו', ומצואר דעיקר פלוגתא דמצטלין קלה היינו שנחזר דשקר היה, וכן מוכרח מהא דאמרו שם, שחלו ליה מצי רב לשמואל ילמדנו רבינו ולא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קדושי חורב מהו, שאלו לאו והעמידו דבר על צוריו, אילימא דאי מגליא מילתא דקדושי קמא לאו קדושי מעליא הוא מצטלין ליה והא נכרדעא אחריה דשמואל ולא מצטלי קלה ע"ש, ומאי קושיא, נימא בעמידו על צוריו, דאי אשתכח צבירור דקדושי קמא לאו קדושי, וצדק גווי שכתב הרי"ט, כגון דאמרי להד"מ, או כפחות משום פרוטה, או על תנאי ולא נתקיים, אלא משמע דמ"ד לא מצטלין קלה, בשום אופן לא מצטלין ואפילו אחר דשקר כו' (ד), והטור שכתב בשם הרמ"ה דמצטלין כשנחזר דשקר ס"ל כמ"ד מצטלין קלה, ודברי הרי"ט ל"ע, והרמ"ה שכתב וי"א דצמח"ז אין מצטלין קלה, משמע דאפילו באו עדים ואמרו להד"מ נמי לא מצטלין קלה, דהא קאי אדממך [ליה], כגון שצאו עדים כו' ואמרו להד"מ.

ובבית יהודה (להרי" עיי"א) סי' י"ע דנ"י ד', אחר שכתב דלפי לשון רש"י צדק פלוגתא דשקר, ולפ"י מש"כ הטור בשם הרמ"ה כו', משמע דגם הרמ"ה פוסק כמ"ד מצטלין קלה, ואחא

וכן בפני משה ח"כ סי' ק"ל דרמ"ה טור א', אחר שהביא מהרי"ט בשם הרמ"ה, דאם באו העדים שחלו בהם הקדושין ממדה"י ואמרו להד"מ לכו"ע מצטלין ליה, ושלפ"י מש"כ הטור בשם הרמ"ה דהא דמצטלין קלה מיירי בדסהדי עקרי עיקר הקדושין מעיקרה, ל"ל דהיינו לכו"ע מצטלין ליה באופן זה, כתב דרמ"צ טור א', ולפ"י קשה עמ"כ מהר"ם אלשקר ע"ד הרי"ט בשם הרמ"ה דהא מושכל ראשון דכיון שעמדנו על המקור של הקול כו' דמצטלין ומצטלין ליה [כנ"ל], דהא ליחא, שהרי רש"י והרא"ש ס"ל דלמ"ד לא מצטלין קלה היינו אפילו שנחזר אח"כ שהקול שקר וכו'.

ובאבני מלואים סק"ב, כתב דמדברי הרי"ט בשם הרמ"ה דהיכא דנחזר ששקר היה לכו"ע מצטלין קלה, ח"כ הא דפליגי צ"ח"ס אי מצטלין קלה, למ"ד מצטלין קלה אפילו נחזר אח"כ באמתלה [היינו שלא נחזר דשקר היה הקול אלא שהיה באמתלה] נמי מצטלין קלה, ולפ"י גם הטור שכתב בשם הרמ"ה דוקא שנחזר דשקר היה ס"ל דלא מצטלין קלה, ומדברי צ"י משמע דהטור ס"ל כמ"ד מצטלין קלה ומשום דכן ס"ל להרא"ש בתשובה דמצטלין קלה, ע"ש צ"י [ומוצא לעיל סק"ז], ח"כ משמע להיפך דלמ"ד לא מצטלין קלה בשום אופן לא מצטלין אפילו נחזר בודאי דשקר היה, אלא דמ"ד מצטלין קלה [היינו דוקא] שנחזר בודאי דשקר היה, אבל ע"י אמתלה ודא ספק אפילו למ"ד מצטלין קלה כה"ג אין מצטלין, וכן נראה מדברי חו"ס צסוגין ד"ה מצטלין קלה או לא מצטלין, [שכתבו] נראה כפי שני שצדקו, כגון שחזרו פלוני ופלוני ממדה"י ואמרו להד"מ כו', ומצואר דעיקר פלוגתא דמצטלין קלה היינו שנחזר דשקר היה, וכן מוכרח מהא דאמרו שם, שחלו ליה מצי רב לשמואל ילמדנו רבינו ולא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קדושי חורב מהו, שאלו לאו והעמידו דבר על צוריו, אילימא דאי מגליא מילתא דקדושי קמא לאו קדושי מעליא הוא מצטלין ליה והא נכרדעא אחריה דשמואל ולא מצטלי קלה ע"ש, ומאי קושיא, נימא בעמידו על צוריו, דאי אשתכח צבירור דקדושי קמא לאו קדושי, וצדק גווי שכתב הרי"ט, כגון דאמרי להד"מ, או כפחות משום פרוטה, או על תנאי ולא נתקיים, אלא משמע דמ"ד לא מצטלין קלה, בשום אופן לא מצטלין ואפילו אחר דשקר כו' (ד), והטור שכתב בשם הרמ"ה דמצטלין כשנחזר דשקר ס"ל כמ"ד מצטלין קלה, ודברי הרי"ט ל"ע, והרמ"ה שכתב וי"א דצמח"ז אין מצטלין קלה, משמע דאפילו באו עדים ואמרו להד"מ נמי לא מצטלין קלה, דהא קאי אדממך [ליה], כגון שצאו עדים כו' ואמרו להד"מ.

ובבית יהודה (להרי" עיי"א) סי' י"ע דנ"י ד', אחר שכתב דלפי לשון רש"י צדק פלוגתא דשקר, ולפ"י מש"כ הטור בשם הרמ"ה כו', משמע דגם הרמ"ה פוסק כמ"ד מצטלין קלה, ואחא

ד. דעת מי שסובר דלא נחלקו אי במצטלין קלה, אלא כשבאו העדים שחלו בהם הקדושין ואמרו שלא נתקדשה בפניהם, אבל אם אומרים שהיתה ריעותא בקדושין המבטלת אותם, לכו"ע במצטלין קלה, והחולקים על זה. כתב בהמקנה קו"א כאן, דנראה פשוט דאם באו עדים והעידו שלא נתקדשה כלל פשיטא דמצטלין את הקול לכו"ע כו', אלא דהכא מיירי שהצטלו לא היה להכחיש את הקול שלא נתקדשה, אלא להכחיש את החזק שנחזק צ"י על פיהם כו', וצדק מיושג מש"כ צ"ח, דמעשים בכל יום שאלו הקול שנתקדשה והעידו העדים צ"י ואח"כ נחזר עפ"י הדין ע"י גדולים אשר בארץ המה שהקדושין אינם כלום דמחירין אותה, ולפמ"ש ח"ס נודע צבירור שהקול שקר ואינם קדושין כלל לכו"ע מצטלין, ולא פלוגי אלא היכא שנחזר שהחזק צ"י הוא שקר אבל הקול אפשר שהוא אמת וכו'.

וכן בצמח צדק (מליבוואוועט) סי' ל"א אות ט', כתב דהיה צדקו כהצ"ח דהיכא שנחזר ע"י עדים שאין בקדושין ממש לכו"ע מצטלין קלה. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' נ' אות כ"א, צרכה יוסף פוסק ל"ו, תורת חסד (מלוצקין) פוסק"י ח' וצמח"ז אצרכם (להרא"ש שטיינברג) סי' מ"ה.

חולס

אבל אם יכולין להעיד בבירור שלא נתקדשה כלל, נראה פשוט דבמצטלין אותו וכו'. ובדד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דר"מ אות קפ"ח, כתב דלמ"ד לא במצטלין קלה אין הב"ד וקוקין להודר ולבטלו, אדרבה משמיטין עצמן מזה שלא יהיה עליהם חשד וריגון, ולכן קפריד הגמ' למה מהדר שמואל לבטל הקול וכו'.

לד) ועי' בהמקנה בקו"א כאן, שכתב דהא דקאמר הש"ס אילימא דאי מגליא מילתא דקדושי קמא לאו קדושי מעליא ניגהו במצטלין קלה כו', דלמא אמר אי מגליא מילתא ע"י שני עדים שהעידו שלא נתקדשה, ד"ל דהא מילתא דפשיטא היא, ותו דלא שכיח כולי האי שיכולין להעיד בבירור שלא נתקדשה, ודלמא קדשה ע"י שליח קבלה או שליח הולכה,

אוצר

ס"ק כח אות ד—ו

הפוסקים

אחר החקירה והדרישה, ומאחר שחזרו מדבריהם ואמרו להדי"מ לית כאן בית מיוחד להחמיר ולהלכיה גט וכו'. וכן העלה במשאלת צנימין סי' קי"ז דק"ה עור צ' צדונו, דאם תיכף כשצא הדבר לפני צ"ד ראו שאין צקול הוא ממנו, אין זה קול שהוחזק צ"ד דלכו"ע מצטלין ליה. וכ"כ בספר יהושע, פסקים וכתבים, סי' פ"ט דע"ה ד' ד"ה והדבר.

ו. כשיצא הקול עפ"י עדי הקדושין עצמם הנמצאים בעיר שאמרו שנתקדשה בפניהם, ואח"כ נמצאה ריעותא בקדושין ונתבטלו, האם יש לחוש ולהצריך גט מחמת הקול. [וישנן בזה ג' דעות: א', דקול זה אלים מקול דעלמא המצואר בש"ע, ולהסבירים דלא מצטלין קלא, אע"ג דבשאר קלא הוא דוקא כשהוחזק צ"ד, מ"מ קול כזה לא מצטלין גם כשלא הוחזק צ"ד. ב', דקול זה הוא כקול אחר, וכל שלא הוחזק צ"ד מצטלין ליה. ג', דקול כי הוא לא חשיב בכלל קול, לחוש ליה, ואפילו כשהעידו העדים מקודם צ"ד. ויתבאר כל זה לפנינו:] : בשו"ת מהרי"ל ח"ג סי' ל"ז ד"ה א' כתב דישנו עוד סוג קול שלישי [מלבד שני הסוגים של ראיו נרות דולקות ושמענו מפלוגי שמע מפלוגי, שהזכיר לפני זה], והוא כשנתקדשה קדושין רעועים, ולפני שנודע הפסול יאל הקול צעיר שהיא מקודשת, והביא מרבינו ירוחם [נתיב כ"ב ח"ג] שכתב בשם הרמ"ה בתשובה וז"ל: המקדש צפני שנים ואחד מהם קרוב מחזירין אותה לבתולה בלא גט, ולא חיישין לקול מקודשת שיהא דמצטלין קלא, וקיימיל כרז באיסורי ע"כ, וכתב מהרי"ל צד"ה עור צ', דמסתברא דלמ"ד לא מצטלין קלא, דחוששין ליה הקול כשנמצא אחד מהם קרוב או פסול, ולא שייך לומר בזה הקול כל קלא דלא התחזק צ"ד לאו קלא הוא, דדוקא בהגבו תרי קלא דאיתנייהו בשמעתין, נרות דולקות ומטות מוצעות והביא דפלוני מהיכן שמע מפלוגי כו', הוא דשייך למימר הכי, אבל כשנתקדשה צפני שני עדים ולא נודע שאלה מהם היה קרוב או פסול, קול גמור הוא אע"ג דלא נתקבלו העדויות צ"ד וכו', והביא דברי מהרי"ל לנידונו בלחם רב סי' כ"ו ד"ה ועוד מטעמא.

ובפני משנה ח"ב סי' ק"ל דר"מ ג', אם שהוכיח דמהרי"ל ש' והרא"ש נראה קלה שחולקים על מהרי"ל, מ"מ סיים דיש להחמיר כוונתו. וכתב, דמדברי הרי"ש סי' רס"ו מוכח קלה דחולק אמהרי"ל, שכתב צענין אשה שנתקדשה לאחד ושני הוליא שני קול שנתקדשה לו קודם לראשון, והביא עדים ע"ז ונתקבלו צ"ד, ושקרי"ע שם והעלה שהקדושין אינם מועילים, ועל הכל חשש שם מטעם הקול שכבר יאל שנתקדשה לשני, דלמ"ד לא מצטלין קלא אף שנמצאו קדושי השני בעלים אכתי מטעם הקול יש לחוש, ויחא ליה משום שהקול ההוא לא הוחזק צ"ד כו' עכ"ל, הא קמן דמתוך דבריו מוכח דאף דאיתנהו עדי הקדושין בעלמא צעיר והם בעלמא מוציאים הקול, עכ"ז קרי ליה קלא דלא התחזק צ"ד דיוא כל זמן שלא העידו צ"ד כו', גם מתשרי הרא"ש כלל ל"ה סי' י' יש קלה ניגוד לסברת הרי"ל הכ"ל כו', [והביאו שם דרמ"צ ד], אמנם עכ"ז מסתיין דמהרי"ל סובר הכי, וצפרע שהוא להחמיר, וכן מוכח בשו"ת הראני"ה סי' א', שחשש שם בדרון קטנה שנתקדשה בזהות אציה צמדה"י ע"י סבלנות לקלא דקדושין, ולא בא שם לא בשאלה ולא בתשובה אם העידו עדי הסבלנות צ"ד או אם הוחזק הקול ההוא באופן אחר, ועכ"ז חשש לקלא אף שלא הוחזק כו', [וכמוצא לעיל סק"ד אות ב'], משמע דאית ליה צפשיטות הכי סברא דמהרי"ל דהיכא דאיתנהו לעדי הקדושין צעיר שהם הם הוליא הקול לא צעין צכה"ג שיתחזק הקול צ"ד, גם בלחם רב סי' כ"ו ס"ל כמהרי"ל וכו'. [וכן חפס צפשיטות צמוצ"י קמא סי' ס"א צידון כזה דיש לאסור

אולם צבית אפרים הלכות קדושין סי' י"ז ד"ה עור א' ד"ה ואמנם, כתב ע"ד המקנה הכ"ל דאם נודע צבירור שהקול שקר לכו"ע מצטלין ליה, דזה אינו, דא"כ הא דאמרין צנימין דפ"ח בהא דקאמר שמואל והדבר נריך צדיקה, [ופריך צגמ מאי היא, חילומא דאי מצטלין קלא או לא מצטלין, והא נהרדעא אחרים דשמואל היא וצנהרדעא לא מצטלי קלא, ומאי קושיא, והרי עדיין נריך צדיקה] לחקור שאם יתבאר שהקול שקר לגמרי אין לחוש בו אף באחרים דשמואל דאין מצטלין קלא, אלא ע"כ דכל גוויי תליא צפלוגתא אי מצטלין קלא וכו'.

ועי' צפני משנה ח"ב סי' ק"ל דרמ"ה עור א', שכתב צמו"ד דלפרש"י [דפ"ט א' ד"ה מצטלין קלא, צפירות השני, והסכים לו החוס' שם] והרא"ש, המחלוקת צגמ אי מצטלין קלא או לא מצטלין, הוי גם צכה"ג שהיכה ריעותא צקדושין.

ה. הא דלא מבטלין קלא, אם זה דוקא בקול שהוחזק בב"ד עפ"י אחד מהתנאים דנרות דולקות כו' או פלוגי שמע מפלוגי. כתב צמו"ד המשולש, ח"ד להתשצ"ן סי' ד', דאף להסבירים דלא מצטלין קלא, צעין שיהיה קול ותכסיסיו כו', הא' שיהיו נרות דולקות ומטות מוצעות וצני אדם נכנסים ויואלים ואומרים פלוגי נהקדשה היום, והשני שיאמרו פלוגי מהיכן שמע מפלוגי ופלוגי מפלוגי והלכו למדה"י, ועל הקול הוליא באלה משני דרכים אלו איפליגו הכי רבוותא אי מצטלין קלא אי לא, אבל קול הוליא צעיר ולא יהיה על אחד משני דרכים אלו אין זה נקרא קול אלא הכרה בעלמא וא"ל ציעול, שאין כאן מה שיצטל, ואעפ"י שיהא הקול באלה משני דרכים אלו נריך שיתחזק צ"ד, כדאיתא בתם צנימין דפ"ט ב', אמר רב אשי כל קלא דלא התחזק צ"ד לאו קלא הוא וכו'. וכ"כ שם צס"י י"ב ד"ה לכאורה, וצס"י ט"ז ד"ה וא"ת. וכ"כ צפני יתחק (להר"י אצולעפיה) ח"א סי' י' דף סי' ג' צדונו, דע"כ לא נחלקו הפוסקים אי מצטלין קלא או לא, אלא בקול ברור שהוחזק צ"ד באלה משני אופנים כו', שראו נרות דולקות ומטות מוצעות וצני אדם נכנסין ויואלין וגשים שמחות לה ואומרות פלוגי נהקדשה היום, או שיעידו צ' עדים ששמעו מפלוגי ופלוגי והלכו להם למדה"י כו'. וכ"כ צמספט ודקה ציעקב סי' קכ"ט צדונו שלא הוחזק הקול צ"ד, וגם באו עדים והעידו שנתן הקדושין ציד אמה ולא ציד אציה, דאף להסבירים דלא מצטלין קלא, היינו דוקא בקול ברור ואחר שיתחזק הקול צ"ד כו', אבל צנ"ד בטל מעיקרו ואין נריך כלל לצעלו וכו'.

ובסוים עמוקים, חלק התשובות של הר"ה מזרחי, סי' ל"ה ד"ה עור א', כתב ג"כ צדונו, דאף להסבירים דלא מצטלין קלא, אינו אלא כשצאו העדים שאמרו להדי"מ אחר שנתחזק הקול צ"ד וגזרו שיחשו לו, משום דהיכא חשד וריונו על אותו צ"ד שגזרו שיחשו לאותו קול ושבו חזרו בהם, שיאמרו מתירין אשת איש, אבל אם באו העדים שאמרו להדי"מ קודם שנתחזק הקול, שעדיין לא גזרו צ"ד העיר שיחשו לו דהיכא התם חשד וריונו כלל, כו"ע מודו דמצטלין ליה וכו'.

ובשו"ת מהרש"ל צסוף תשובה אחרונה, אחר שכתב צדונו דאף להסבירים דלא מצטלין קלא היינו דוקא באלה ששמע משנים דצכה"ג הוי קלא, אבל לא באלה ששמע מאחד כו', כתב דאפילו אי הוי שנים בעדות זו, ובגון שאמר אותו פלוגי שמעתי, שנים ואותם שנים אמרו להדי"מ לית כאן בית מיוחד, דלא אמרינן לא מצטלין קלא אלא גבי הלכו למדה"י דאיתחזק קלא צ"ד ושבו חזרו ממדה"י ואמרו להדי"מ, כה"ג לא מצטלין קלא שכבר נתחזק, אבל היכא שלא נתחזק הקול כלל, כגון צ"ד שאמר אותו פלוגי שמעתי מפי חכם פלוגי והוא קרוב אללנו הוי מילתא דעצידא לגלווי, ולא נחאמת הדבר אללנו עד

אוצר

ס"ק כח אות ו

הפוסקים

ובשור"ת מהר"י בי רב סי' כ' דע"ז ח' צידון שילא קול קדושין ע"י קדושי שחוק שחיו שם, כתב דכין דאסורא דרבנן הוא וחומרא בעלמא, שמן הדין הוא שנעמיד אוחס בחזקת פטויה, כהן שבעמידו דבר על צוריו, ונחצר שלא היה ממשות בקדושין, לכונ"ע מצטלין קלא.

ובמשפטי שמואל סי' קי"ז צידון מי שביא עדים שקידש אשה ויש צ' כיתי עדים שה' אומרים שהיה גדול כשקידש, וה' אומרים שהיה קטן כשקידש, אחר שהעלה להחיר בעלם הדין מכמה טעמים, כתב דאין לפקפק ולהחמיר מטעם דכבר ילא עליה קול דמקודשת, ועדיפא האי קול טובא מהביא דשליה המגרש, דשמענו מפלוני, או דרמינו משה מולעת כ' דחיישין לה, וכ"ע לדעת קל' [פוסקים] דהחמירו ופסקו דלא מצטלין קלא כו', [במובא לעיל אות ח' צ], וניחוש להחמיר דאמרו כי אשה מקודשת החירו ולא ידעו אינשי דמשום דקטן היה, ואחו למיטעו, ולמלא איכא אינשי דלא הוו צדיקא, וכדאמרו בהחולץ, דלמא איכא דכור באיסורא ולא ליכא צדיקא ע"ש, ליכא למיחש להא, דדוקא כשאנו מתירין מכה ציטול בעלמא דנחצר הקול ולא אתחזק, ואע"ג דאחו הנכו דאמרי משמיכו דהו קדושין וצטלו הקול, דכנה"ג מפרש לה רש"י בשליה גיטין [דפ"ע ח' ד"ה מצטלין קלא], מ"מ היה ראוי לחוש דלמא אחריו הוו ואזלי לכו ולא היו אלו, ואיכא למיחש לאיסור א"א דקלא צכדי לא נפיק, אבל כשאנו עדים בפני צ"ד ואמרו דשעת הקדושין קטן היה ודאי דייקי בצדקותיהו כו', דצפירוש אמר הכס בשליה גיטין עובדי טובא, הדיא דנפק עליה קלא דאיקדש באינפא כו', עד אפילו למ"ד לא מצטלין קלא צבא מצטלין, מימר אמרי עיינו צבו רצן בקדושין ולא הוו צבו שוב פרוטה, וכן נמי מייחי הכס הדיא דנפק עליה קלא דאיקדש לחד מצני פלניא, אמר רצא אפילו למ"ד כו', מימר אמרי עיינו רצן צבו דקדושי קטן כוכ כו', הדיא דנפק עליה קלא דאיקדש לקטן הנראה כגדול כו', וכן עוד דמייחי הכס, וכי חומא היינו טעמא כשאין שם אלא קול, אז בטעמא כל דכו מצטלין, אבל צ"ד דדבר צרור לכונ"ע שנתקדשה צפומצי וצפרסום גדול מאן לימא לן דבעטם כל דכו מצטלין, פשיטא דליחא, דאטו קטן שקידש צעדים ונודע לצדוק דקטן היה לא תהיה מותרת האשה, א"כ מחני דהאיש מקדש [קדושין דף ג' ע"ב], דחני וכן קטן שקידש דלא חיישין כלל כו', הלא סוף סוף ראוי לחוש מפני העולם, וכן מייחי לה צבמדיר [כתובות ע"ב צ'] על מחני דהמקדש על חנא, ומייחי הכס ענינים רבים, ומכא מאותה סוגיא צפירוש דליכא למיחש להא כלל, דהא שאלו בקדושין אולי לא היה כהוגן ע"ש וכו'.

ובדברי ריבוב יא סחירה צדצורו, דכסי' ה' צידון שהחזקה האשה למקדשה ושוב נמלא שאלו מצדי הקדושין פסול לעדות, אחר שכח דחיישין צבא מטעם שילא עליה קול קדושין, כתב וכי חומא כיון שילא קול אמתלא על הקדושין שפסלו עד אחד מצטלין ליה לקלא, ליחא, כיון שלא ילא האמתלא עם הקדושין ממש, דצעינ קול ושוצרו עמו, ורמיא לה, מדאמרינן צפרק המגרש, הדיא דנפק עליה קלא דאיקדשה לצר צי רב, אחיא רב חמא לאצור א"ל חומא לי גופא דעובדא היכי הוה, א"ל על חנא קדיש כו', א"ל כיון דצעינא דכות קלא לא הוה אמתלא לא כל כמינך דמחזקת אמתלא, הרי דצעינ קול ושוצרו עמו, וכ"כ הרשב"א צתשר סי' תנ"י, דמקדש צעד אחד חין חוששין לקדושו ולא צבי גט, ואי משום קלא דמקמי נשואין הוי קול ושוצרו עמו, אבל אי משיקרא נפק עליה קלא דקדושין גמרינן ואחר זמן נודע דלא קדשה אלא צעד אחד, אי לא מצטלין קלא לריכא גט כרצ ששה דהלכה כותיה באיסורי, וצ"ד לא היה שוצרו עמו, שמתחילה החזקה למקדשה

לאסור משום קול, ולא דן להחיר אלא מכה האמתלא וכמובא לעיל סקנ"ד אות ח'. ועיי"ש בהערה כ"ה].

ובכס חיי סי' ח' ד"ח ח', אחר שהביא צידון דברי הפני משה הנ"ל, כתב דיש להחיר מטעם ס"ס, ספק אי הלכה כהסבורים דמצטלין קלא, ואח"ל דלא מצטלין, שמה הלכה כהריב"ש הנ"ל.

וכן צחקרי לצ סי' כ' דמ"ז טור צ', צידון שילא קול ע"י שני עדים שראו הקדושין ולא הוחזק הקול צ"ד, ומח המקדש, ואח"כ נמלא שהיו רישות בקדושין, כתב, דלדעת הריב"ל גם כה"ג דלא אתחזק צ"ד חוששין לו, ויש סמך לדבריו ממשי"כ הר"ן צפ"א דקדושין גבי קדיש צבצנא דכוחלא, וכי צבי הוחזק צ"ד היינו לאחזקי כולי מילתא, כיון דבחזקת פטויה היחה, אבל פשטא ידה וקבלה קדושין אעפ"י שאין ידוע אם שוב פרוטה הוי קול גם צלי צ"ד ע"ש כו', אלא דלפמשי"כ הפני משה דהריב"ש חולק על מהריב"ל, יש להקל כאן מטעם ס"ס הנ"ל, וא"כ אשה זו מותרת לעלמא צלי חליה ויבוס וכו'. גם צישמח לצ סי' י"א כתב דהיחיר להקל צידון מטעם ס"ס הנ"ל, והכנים לו שם צבוס"י ו"צ הר"א אשכנזי, וכ"כ ציביע חומר ח"ד סי' ה' אות י"א. וע"ע צבא צנדיס לצ סי' ח' דל"ג ג'.

אולם דעת כמה פוסקים, דצקול כה"ג שילא מחמת עדי הקדושין הנמלאים לפנינו, ואח"כ נחצר צ"ד שחיו קדושי טעות, לא חיישין כלל לקלא, אליבא דכו"ע. צשו"ת מהר"ם צר צרוך (מהדורה צלון מכת"י אמסטערד) סי' מ"צ עמ' קס"ב, ומובא צקצרה צבהכות סמ"ק סי' קפ"ג אות י"ב, צידון מי שקידש אשה, ואח"כ נודע שהיו עדי הקדושין קרובים זה לזה, כתב צין שאר העצמים להחיר, דברי אמרינן צגמ לא ששמעו קול הצרה אלא שיצאו שנים ויאמרו ראינו נרות דולקים וכו' או שיאמרו שמענו מפי ששמע מפי שנתקדשה פלונית צפני פו"פ, שהוא כעין דבר צרור, והלכו להם למדכי", שעדי הקדושין אינם לפנינו לצדוק אם אמת הוא אם לאו, אבל איכא דעדי הקדושין איתנייכו קמן, ואיגלאי מלחא דקרובים נינהו, מימר אמרי קמו רצן צמילתיה וקרובים נינהו, וכחני עובדי דמייחי הכס צגמ, וטעמא הוי, משום דכל איכא דמקדש והעדים לפנינו, כי מפקטי רצן לקדושין, ליכא למחלי צמיד אלא צמאי דקמו רצן צמילתא כו'.

ובסי' מ"א שם צידון שקידש צפני שנים, ואח"כ נמלא שעד אחד קרוב למקדש, כתב, נקוט האי כללא צידך לידע מאי מקרי ציטול קלא, דכל שאנו משנים הדבר להכחיש הקול, כגון שילא הקול פ' מבינן שמע מפו"פ, ואותם פו"פ צאו לאחר זמן ואמרו להדי"ם, הדיא יקרא ציטול קול כו', אבל צידון זה וכל כיוצא בו, שהעדים לפנינו שנתקדשה צפניהם, ואנו אומרים לאותם שמוציאים את הקול, גם אנו אומרים כמותכם שנתקדשה צפני פו"פ, ועתה תדקדקו צדבר צעלמכס ותראו שהם קרובים ואין ממש צעדותם, הוי כהנך עובדי דשליה גיטין דאינפא דכוחלא ולחד מצני פלניא ולקטן הנראה כגדול, וכן הנך עובדי צפיק דקדושין [ט' ח'] דבצא מיהבא ואשקויי אשקויין, דאע"ג דנפיק עלייהו קול קדושין אמרינן צבו דלאו כלום הוא ולא צעיא גיעא, וליכא למימר דשאני הכס דמעיקרא ידעי דספקא הוי, אבל הכא נפק עליה קלא סתמא דנתקדשה, הא ליחא, דלא אשכחן הכס דאלרכוה למצדק אי נפיק עלייהו קלא צעיר שם קדושין סתמא או לא, ועוד, מדלמא משכח חלמודא אלא פלוני מבינן שמע מפי' ופי' מפי' והלכו למדכי", ולא קאמר מפו"פ והרי הם לפנינו ונמלא קרובים או פסולים, ש"מ דכל כה"ג דאיתגבו קמן וצדיקנא לכו ואשכחנא לכו קרובים או פסולים לכונ"ע לא חיישין, ואין לומר להצריך גט לחומרא, דכיון דלא צריך, אסור להחמיר ולפוסלה לכהונה וכו'.

אוצר

ס"ק כח אות ו—ט

הפוסקים

הרמב"ן והב"י והר"ם ל"ע ס"י מ"ז וס"י קט"ו, ומש"כ הטור שהוליו הקול, קאי על העדים שצאו ממדכ"י שעל פיהם הוליו את הקול. וכ"כ בעלי ארזים סק"ד, דאם חזרו צהם מוליו הקול לכו"ע לא מצטלין קלא, ודלא כהב"ח, ע"ש ראיותיו.

ובתפארת יעקב סק"ז, כתב דמה שדקדק הב"ח מלשון הר"ם והטור דאפילו צאו העדים שהעידו ואמרו שהוא שקר מהני, אינו נראה, דה"ל להטור להזכיר דברי הרמ"ה בלשון פלוגתא, דהוא מלריך דוקא העדים שחלו צהם הקדושין, וצאמת כוונת הטור ג"כ על אותם שהקול הראשון יא מפיהם, והבירור שהוא שקר היינו שלא אמרו שנתקדשה רק שנתן לה קדושין והיא זרקה אותם צאופן דאינס קדושין, ואותם שהעידו מפיהם [על] קדושין מעליא שקר העידו וכו'.

ח. ואם מצטלין נמי ע"י עד אחד, או בעדים פסולים. כתב במחנה אפרים הלכות אישות ס"י ד' דכ"ג ג', דאף שנראה מחו"ד הפוסקים דהא מצטלין קלא שהחזק צ"ד, היינו דוקא כשצאו אותם שעל ידם הוליו הקול ואמרו שהוא שקר, ומשמע לכאורה דעפ"י עד אחד לא סמכין לצטלי קלא שהחזק צ"ד, אך מסוגיית הגמ' צ"ד דל"ז א', וצתחצות דכ"ו א', דאמרין התם דמחזקין ליה בצאצוב דהאי דכחן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה וכן חלוה הוא ואחתייה, ואחא עד אחד ואמר דכחן הוא ואסקיניה כו', נראה כהדיא דעד אחד מועיל לצטלי קלא, אמנם מחו"ד הרש"ם שם [צ"צ] ובר"ן צתחצות היה נראה לומר דההיא מייירי בשלא החזק צ"ד, מדאילטריכא למיכב טעמא דהא דנחתין ליה עפ"י הקול היינו משום דמעלה עשו ביוחסין כו' ונחתין ליה עד שיצדקו הדבר כו' ע"ש, אך מדברי החוס' שם שהקשו דהיכי מסקינן ליה עפ"י עד אחד וכו' קיימ"ל דלא מצטלין קלא, ומאי קושיא דשאני הכא דלא אתחזק הקול צ"ד וכי הא ודאי מצטלין ליה לקלא כו', מה נראה דס"ל להחוס' דמייירי הכא צקלא דאתחזק צ"ד כו', ואפ"ה סמכין אעד אחד לצטלי קלא כיון דהוי מידי דרבנן וכו'.

וכן בהמקנה בקו"א באן, אחר שהעלה דאם צאו עדים והעידו שלא נתקדשה כלל פשיטא דמצטלין את הקול לכו"ע [כמובא לעיל בערה ל"ד], כתב דאפילו עד אחד י"ל דמלטק עם חזקה פנויה להכחיש את הקול, כדאיתא צתחצות [שם] דנפיק עליה קלא דבן גרושה הוא ואחתייה ואחא ע"א ואמר ידענא ציה דכחן הוא ואסקיניה כו', וכמ"ש החוס' שם צדיח וכו' וכו' וכו'.

ובמראה יחזקאל (להר"י האלכנרג) ס"י צ' תשובת המחבר הראשונה אות ד', אחר שהביא מהא דאמרין צתחצות שם דעד אחד יכול לצטל הקול, וכמבואר לעיל ס"י ג' סעיף ז' וצ"ט שם סק"ה, כתב דא"כ לפי"מ דאמרין צתחצות דהרבה פסולים כע"א דמי כו', גם פסולים וחשודים יכולים לצטל הקול כו', ואחר שהביא דה"ט צח"מ ס"י ל"ד כתב להיפך, סיים, דמי"מ אין דבר צרור לומר דחשודים ופסולים לא מהימני לצטל הקול וכו'.

אופנים שרנו הפוסקים להחמיר, אף להפוברים דמבטלינן קלא. (אותיות ט"ו)

ט. כשנמשך הקול זמן רב עד שהחזקה מחמתו בעיני העולם למקודשת, ואח"כ באו עדים המבטלים הקול. צבגדי יו"ט ס"י ע' דס"ג ג' צנידון שהחזקה מחמת הקול כמו שנתיים ימים שנתקדשה, כתב כאלה מהטעמים להלריך גט, דכל כה"ג שעבר זמן הרבה שנתחזקה בחזקה מקודשת צקלא דלא פסיק, ודאי לריכב גט כדי להנשא לאחר, וכמ"ש מהרי"ק בשורש פ"ז צנידון כעין זה, דהוי חזקה אלימחא שאין לריך אפילו עדים

למקודשת גמורה ואחר כמה ימים נפסל בעד כו', וגדולה מזו כתב הר"ן צ"ס הראב"ד, דלא מיבעיא צתחצות שהוא היפך הקול, כגון דנפק קלא דאיכדשה סתם ואח"כ אמרו על תנאי קדים, דפשיטא דלא מצטלין קלא כו', אלא אפילו שיהיה צתחצות צאופן שאינו היפך הקול כו', כגון שיא עליה קול קדושין ואחר עשרה ימים יא עליה קול גירושין, דלא מצטלין קלא דקדושין כו', כ"ש צ"ד שהצתחצות היה היפך הקול דפשיטא דאליבא דכו"ע לא מצטלין קלא, כיון שלא היה שובר עמו, ולריכב גט וכו'. ואילו צ"ס ש"ל צנידון דומה, כתב דהיה להקל, לפמ"ש הר"ם ס"י ק"ע צ"ס הרמ"ה, דאפילו למי"ד לא מצטלין קלא, היכא דאתברר דשקרא הוא לא תהא אלא עדות גמורה כי אתברר דשקרא הוא מי לא מצטלין לגמרי אליבא דכו"ע, הרי דכשנתברר הדבר דשקרא הוא כו"ע מודו דמצטלין קלא אע"ג דאתחזק צ"ד דינא, וצ"ד אין לך צירור גדול מהעדים שהעידו צ"ד על פיסול עדי הקדושין שנעקר הדבר מעיקרו, ועוד כתב שם הר"ם דאיכא דרבנן הוא וחומרה צעלמא אפילו בשלא העמידו הדבר על צוריו לחוש לקול, ונעמיד אותה בחזקת פנויה, וא"כ כשהעמידו הדבר על צוריו כו' חזקין לקולא למפסק כמ"ד מצטלין קלא וכו'. וכבר העיר ע"כ צ"ס צ"ס (על ר"י) דל"ז טור צ'.

ז. האם דוקא כשבאו העדים שחלו בהם הקדושין ואמרו להד"ם מבטלין הקול, או אפילו כשבאו אותם שהחזיקו הקול ואמרו שקר העדנו, ג"כ מבטלין. צ"ס כ"א הביא לשון הר"ם [המובא לעיל סק"ז] דלפום זרתא דשמעתא דפלוגי צביטול קול, מייירי צקול שיא צלי שובר ואמתחא ונתחזק צ"ד ושוב נתברר צ"ד ע"י אותם שהוליו הקול שהוא שקר, ואין צדבר אלא חשד וריון שירנו על צ"ד שמהירים אשת איש כו', וכתב דנראה דס"ל דלאו דוקא צעין שיצאו השנים שחלו צהם הקול ממדכ"י ויאמרו להדי"מ, אלא אפילו לא צאו ממדכ"י אלא שאותם שהוליו הקול הם עלמם חוזרין צהם צפירוש, דאיכא ריון עוצא, דמאי חזית דסמכת אהני דברים סמוך אדברים הראשונים, אי נמי שלא חזרו צפירוש אלא שמתוך חקירות ודרישות נתפסים צדצריהם ולמדן מתוך דצריהם צירור גמור שהקול שהוליו הוא שקר, אפ"ה הואיל ואינו אלא חשד וריון מצטלין קלא, ואחריו נמשך הטור שכתב, נתברר אח"כ ע"י אותם שהוליו הקול שהוא שקר מצטלין אותו, פירוש דאפילו צה"ג מצטלין אותו, וא"ל אם חזרו אותם פלוני ופלוני ממדכ"י ואמרו להדי"מ דפשיטא דמצטלין אותו.

ובשו"ת מהרש"ל ס"י ק"צ כתב לאידך גיסא, דמדברי הר"ם ה"ל נראה לחלק ולומר דדוקא כה"ג [שנתברר צ"ד ע"י אותם שהוליו הקול שהוא שקר] הוא דמצטלין קלא, אבל היכא שחזרין [העדים שחלו צהם הקדושין] ואומרים להדי"מ ומכחישין לאותו שהוליו קול והוא עומד דציבור, אפשר דלא מצטלין קלא כו'.

אולם צ"ס סק"ג, כתב ע"ד הרמ"א כגון שצאו העדים שחלו צהם הקדושין כו' ואומרים להדי"מ מצטלין קלא, דמשמע דוקא שצאו אלו עדים, אבל אם צאו העדים שהוליו הקול אע"ג שאמרו שקר הוא לא מהני, והביא מהב"ח שדייק מהר"ם והטור להיפך [כנ"ל].

ובהמקנה בקו"א סעיף ד' כתב על דברי הב"ח ה"ל, דלא נהירא, דקיימ"ל כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וחו דאין אדם משים את עצמו רשע, כדאיתא צתחצות ד"ה ע"ב, ואפילו אם עדים אחרים צאים ומכחישים את הראשונים שהעידו צ"ד, אין זה כדאי לצטל הקול, דמאי חזית דסמכת אהנכו יותר מהנכו, משא"כ כשצאו העדים ממדכ"י ויכחישו דנאמנים יותר, כמ"ש

אוצר

ס"ק כח אות ט"א

הפוסקים

מפי נשים וחטאות משתקין להו לצטלי קלא או לא משתקין להו הוילי וזמרי פלוגי שמע מפלוגי וליהנהו דלישיליהו, אי נמי חזרו אותן פו"פ ממדכ"י ואמרו להד"מ מצטלין או לא כ"ר, א"כ כ"ר צין לפירוש הא' וצין לפירוש הב' אין מצטלין קלא, לפירוש הא', שהרי המכריזין, בסתמות היו כ"ר בעיר ולא נשים וקטנים כ"ר, ולפי הב' שהסכימו לו החוס', כ"ר הרי הכריזו שנתכרר להם שנתקדשה, ולא היו כהתם שצאו העדים שחלו בהם הקדושין ממדכ"י ואמרו ששקר היה דלא מקיימין אותו קול למ"ד דמצטלין קלא, דכ"ר כ"ר כו"ע מודו דאין בהכרחם השניה שאחר כמה ימים כ"ר לצטל מה שהכריזו בתחילה שנתכרר להם שנתקדשה לפלוגי, דאחר שהגידו שנתכרר להם הוו כמעידים על צירור הקדושין, ואין יוכלו לחזור ולהגיד וכו', ע"ש שהאריך בזה.

וכ"כ בפתחי שערים סי' כ"ז, צנזן שאל קול שנתקדשה לפלוגי ואין ידוע היכן הוא, ולפמ"ש"כ החוס' גיטין דף פ"א ד"ה וצנהרדעא, דאף דמלינו בכתובות דמצטלין קלא, היינו משום דנפסל לעולם, אבל הכא הרי אסורה רק לצטלה אין לצטלו, א"כ כ"ר דאיהו יודעת היכן הוא הצטל, וממילא אם אסורין אותה ויהיה נריך לגרשה תהיה אסורה כל ימי חייה ותשאר עגונה, שפיר מצטלין קלא לכו"ע, והביא דברי הנוצייק [המוצא בזהו י"א].

וכן בחדות יעקב ח"ב סי' כ"ג ד"ה ומשום, הביא מהנוצייק הג"ל לנידונו, שהיה רשע ואין לו תקנה כלל שחשף לו, ולגרשה בודאי לא ירבה.

ובפרשת מרדכי סי' ל' דפ"ע ד' ד"ה ולא, אחר שכח צנזן דקיימיל דאין מצטלין קלא, ולא מדינא אלא ממנהגא, כמ"ש הב"ש [ומוצא לעיל אות ב'], כתב דא"כ י"ל דלא נהבו רק לכתחילה, והיינו צקול שקדשה אחד חיישין לה אפילו איחזר דאין ממש צקול לא מצטלין [ליה] וצטלי גיטא, אבל לענין דיעבד כ"ר שכבר נתקדשה לאחר מקודם ועי"ז שאם לא נצטל הקול השני נאסרה על הראשון דהוי כדיעבד, מ"ל דלא מצטלין קלא בכה"ג, ומכ"ש דמילתא דלא שכיחא היא בכה"ג ולא שייך ביה מנהגא על כוונתו, אך לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה לחומר הנושא, ועכ"פ יאל לנו שצכה"ג מותר לכופ צטוים למקדש השני לגרש, ואין לחוש בזה לגט מעשה כיון דכל הגט רק חומרא בעלמא ולא מהדין וכו'.

אופנים שדנו הפוסקים להקל אף להסוברים דלא מצטלין קלא. (אותיות יא-טו)

יא. מה הדין כשאין לה תקנה ע"י גט, ואם לא נבטלנו תצטרך להתעגן. כתב צניה מאיר כאן, דמחירן הא' של החוס' גיטין דפ"א א' ד"ה וצנהרדעא [וכתובות דכ"ז ע"ב ד"ה ואסיקניה], נשמע דבמקום עיגון צקלא דגט לכו"ע מצטלין כ"ר, [דאחא דאמרינן בגמ' גיטין שם, שלא ליה רב יוסף כ"ר לשמואל ילמדנו רבינו יאל עליו קול איש פלוגי כהן כתב גט לאשתו ויושבת תחתיו ומשמשתו מהו, שלא להו חלא והדבר נריך בדיקה, מאי היא, אילומא דאי מצטלין קלא או לא מצטלין, והא נהרדעא אחריה דשמואל וצנהרדעא לא מצטלי קלא, אפילו ע"י עדים, כהבו החוס' וז"ל: והא דאמרינן צחוקה בכתובות וצפ"צ דכתובות גבי מעלין לכהונה עפ"י עד אחד דמצטלין קלא, החס' משום דנפסל מתרומה לעולם, אבל משום דנאסרה לצטלה משום גרושה אין לצטל], משא"כ לחירון השני [שהחירון דשאני החס' דלתרומה דרבנן אין לחוש אי מצטלי קלא], ולמעשה יש לסמוך על חירון הא'. וצמח נדק (מליצאוויעט) סי' ל"א אות ט' בסתמך

צדכר שנתקדשה כ"ר, וא"כ כ"ר אף שלאחר זמן מהקדושין אמרו בעדים דמחמת שגלה ואימה חתמו אשקרא, אנו חוששין לקדושין. והסכים לו שם צסוף התשובה גם הר"ה פאלאג'י, וכתב, דהגם שיש צפוסקים כמה חילוקים דמצטלין קלא, צקול גדול כזה כו"ע מודו דהוו קדושין ולריכה גט.

אולם בפני משה ח"ב סי' ק"ל דרמ"ג ג', צנזן אשה שכיחה צחוקה מקודשה לאחר כמה שנים ע"י סבלנות שקבלה ממנו והלך למדכ"י וגשאר עגונה, אחר שהעלה דלא חיישין לסבלנות שחלה מקודשה בהם, כתב, דאף שהאריך זמן הקול הדין זה זמן מרובה כ"ר, ועד עלם היום הזה הוצחקה מקודשה לו כ"ר, ולא עוד, אלא שהוגד לו ושמעתי כי זה דרכה של אם הנערה לחזר אולי ימלאו עדים ממיתה האיש כדי להחיר את בתה מכבלי העיגון כ"ר, והנערה תצב על צחוליה, א"כ אין לך חזקה גדולה הימנה, ומה גם כי הוגד לי ושמעתי ג"כ שלנערה הזאת הייתה אחות נשואה לאיש ומתה והשיאה לו אמה בת אחרת נערה מהנערה הדין כי צחוקה אשה איש מן האירוסין הייתה עומדת, א"כ אין לך חזקה גדולה ואומדנא דמוכחא מזו, וכמ"ש המהר"י"ק סי' פ"ז צנזן שהחמיר מטעם שכיחה צחוקה מקודשה כ"ר, אמנם עכ"ז יש להקל כ"ר, דעד כאן לא החמיר המהר"י"ק אלא צנזנו שהבאים להפקיע חזקה הקדושין היו קרובים, וכמ"ש צנזנו שם, ש"מ דקרובים הוא דלאו כל כמיניהו לצטל חזקה קדושין, הא אנשים שאינם קרובים דהוו עדים מעליהם כ"ר כ"ר מהני סכדותיהו לצטל חזקה קדושין כ"ר, אח"כ מלאתי שדיק כן מהרש"ם צסי ס"ו, שכתב דכל מה שנתרעם המהר"י"ק לא היה אלא מפני שהמעידים על האמתלה היו קרובים, משמע צפירוש דקרובים אין מולאים מחזקה הא אחרים מולאים עכ"ל, הא קמן כמו שכתבתי כ"ר, וכיון שכן כ"ר דהוי ע"י כשרים מצטלין חזקה, דכי היכי דקיימיל ונקטין להקל כמ"ד דמצטלין קלא, ה"ה נמי דמצטלין חזקה וכו'.

וכ"כ בתשובת מהר"י אלפאנדארי [צטל מולל מאש] שצמחנה אפרים הלכות אישות סי' ד' ד"ה ואם, צנזן אשה שאל עליה קול שנתקדשה וצא עד אחד והעיד שקבלה סבלנות ונחאריך הקול, ומשום חשש דסבלנות הוורו כ"ר דלריכה גט, ולא הגיע הגט לידה עד שמת, דיש לפקפק בזה מטעם שהוצחקה למקודשה, וכיון שכן הוי חזקה גמורה, וכבר ראינו להמכרי"ק צסי פ"ז שהפליג להחמיר בזה כ"ר, אלא ד"ל שכבר הסכימו המהרש"ם והפני משה דכי היכי דמצטלין קלא ה"י מצטלין חזקה, וכ"ר שנתצטל הקול [דסבלנות, כמ"ש לעיל מינה דלא חיישין לקול זה], ה"י נצטל החזקה כמ"ש הפ"מ שם וכו'.

וע"י צמחנה אפרים שם בתשובה שלאחר תשובת הר"י אלפאנדארי הג"ל, שכתב דלא אמרו הרבנים [המהרש"ם והפני משה, שהביא הר"י אלפאנדארי] דמצטלין ליה לחזקה אלא דוקא בדאיכא שני עדים שמעידים לאפקועי הקדושין, אבל עפ"י עד אחד לא שמענו כ"ר, ואחר שהביא שם דלדעת החוס' בכתובות נראה דלצטל קלא סמכין אעד אחד נמי, סיים, דכל זה אינו אלא לצטלי קלא, אבל להפקיע החזקה נראה ודאי דלא סמכין עפ"י עד אחד וכו'.

י. כשהכריזו הב"ד דפלוגית מקודשת לפלוגי, ושוב נתנו בידה פתקה דלא היו דברים מעולם, ומה שהכריזו כן מקודם לא היה אלא לסיבה ידועה. צמחפט נדק ח"ג סי' ו' ד"ה עור א', כתב צנזן דומה, דאף להסוברים דמצטלין קלא כ"ר מ"מ אחר שהכריזו סתם ולא יאלה האמתלה רק אח"כ, וכן המעשה כ"ר [היינו הפתקה] שנתנו צידה היה אחר ימים, לא מהימני צדכר ולא מצטלין להכרחם, ומה שהכריזו קיים, דהנה פרש"י [צסוגיין, ד"ה] מצטלין קלא, שמענו קול יואל

אוצר

ס"ק כח אות יא—ג

הפוסקים

כ"י דחיישין שמה אמת הדבר, חזל אס נמלא הקול שקר צזה ודאי אס נשאת לא חלא כ"י, ודביא כמה ראיות לה. וזנוביי שס אס כי השיג על ראיותיו, מ"מ הסכים עמו לדינא עכ"פ לדין, דהא דאין לא מצטלין קלא לדעת המחמירין, היינו רק חומרא בעלמא ולא מזל דין, כיון דבאחרת דרב מצטלין ובאחרת דשמואל לא מצטלין א"כ הלכתא כרב כ"י, עפ"י כללי הש"ס דהלכתא כרב באיסורי, וא"כ נשאר הדין דמצטלין קלא חלא דמחמירין מספיקא שמה אן מצי נהרדעא כ"י, וזודאי חששא בעלמא הוא, דאפילו לגבי איסור דאורייתא לענין עמון ומואז אמרינן כל דפריש מרובה פריש, והא ודאי דנהרדעי לא רוצה דעלמא כ"י, חלא ודאי גס כאן רק חששא בעלמא ולבטחילה הוא דחיישין חזל אס נשאת לא חלא וכו'.

ואם מותרת נמי לראשון אחר גירושי השני, כשנצטר ששקר היה הקול הראשון, או דאסרינן אותה עליו מטעם שלא יאמרו שמחזיר גרושתו משנשאת, ע"י להלן סקליג אות ב'.

יג. כשבאו עדי הקדושין להעיד בב"ד והב"ד לא גמרו חקירתם, או שמצאו ריעותא במעשה הקדושין אבל לא החליטו אם הקדושין מתבטלים, ובינתיים יצא קול מקודשת, האם מבטלינן קלא בשנתברר אח"כ שהקדושין בטלים. בשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' ל"ז, נדון אחד שהוליא קול שפלוגית נתקדשה לו, ודביא עדים לפני ב"ד ונפלו בזהות העדויות כמה ספיקות ולא החליטו הב"ד בדבר, ואח"כ הסכימו שאין ממש בקדושין חלו, אחר שהאריך צזה, כתב דלכו"ע לא חיישין לקלא כי כך, דכיון דנפלו כמה ספיקות בזהות קדושין ואמרו הב"ד שצריך לעיין בזה, מימר אמרי עיינו רבן בקדושין וראו שאין לחוש וכו'.

וכן בשו"ת מהר"ם פאדווא סי' כ"ח, נדון אשה שקבלה סבלנות, אחר שבעלה לביתר ודלא כדעת קלח המורים לאסור, [כמוצא לעיל סי' מ"ה סק"ד], כתב דאין לחשוש למח שכוזר קלח המורים שיהיה כמו קול, כי אס תלמידי חכמים מנאחין זה את זה בכלכלה דיני קול מה לי עליכם, בזודאי על כיוצא צזה יאמרו עיינו צו רבן ולאו קדושין הוא, כי חלו אוסרין וחלו מתירין הוא קול ושוצרו עמו וכו'.

וכ"כ בב"ח כאן עפ"י תשי' הרא"ש, דמעשים כמה פעמים שכשנעשה מעשה קדושין ויאל קול צעיר פלוגית נתקדשה לפלוגי ועיינו צוה רבן ושולחים לגדולים אשר בארץ כמה ויסכימו שאין ממש בקדושין, דנשאת חלא גט, דאפילו למ"ד לא מצטלין קלא, ליכא למימר דכיון שהחזק הקול צב"ד ע"י שנים הראשונים חו לא מצטלין קלא, חלא כיון דצ"ד עומדים כל שעה לחקור ולדרוש, אס לבסוף נצטר ששקר היה בעל הקול, דפשיטא דא"ל שיעירו העדים כל העדות צזה אחת, ואז"ל אס כפי הדין אין במעשה הקדושין ממש, דפשיטא דלא חיישין לקול שילא, דאין כאן חשד ורינון, כדאמרינן בגמ' מימר אמרי עיינו צוה רבן בקידושי ולא הוי צוה שוב פרוטה אי נמי קידושי קטן הוו.

ובפני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"א סי' ט"ז הביא לנידונו דברי מהריב"ל הנ"ל, וכתב, ש"כ הרדב"ז ח"ב סי' נ"ד, הוצא בכה"ג הגה"ע אות כ"ה, וכן הסכים במשאת משה סי' א' צידונו, ח"ל: ואי צתר דאחזק צב"ד ואשתהווי צ"ד לעיינו צדינא ימים או עשור, הא לא איריא, דכיון דצ"ד אמרו לעיין צדינא ימים מספר, לא אחזק קלא בימים שבינתיים, וכי שרינן לה אמרי עיינו צה רבן ואשכחו וכדאיתא הכס צגמ', והביא ממהריב"ל הנ"ל ומסוק בפני ילחק דה"ג צ"ד דכוותה ממש, דכיון דתיכף לטענת המקדש שקידש לפי העידו העדים לפניהם וכחצו עדותם כדי לעיין

הסתמך ע"ד הצית מאיר נדונו שיש חשש עיגון שאינו רואה ליתן גט, דלכו"ע מצטלין קלא וכו'.

ובנוב"ק סי' ס"ה הביא ג"כ ראי' מדברי התוס' הנ"ל בחירושם הראשון, דבמקום דלית לה תקנתא מצטלין קלא, והוסיף עוד דנ"ל דאף לתירוצ' השני של התוס' מודה לגוף הדין הזה, חלא שצחירושם השני חששו כי חולי לא מיקרי זה אין לו תקנה, שאף שנאסר בחרומה מ"מ הרי אפשר לו לאכול חולין, וכמו קול גרושה שהוא חוסר לכהונה, ואף שאין לאשה זו תקנה להנשא לכהן מ"מ כיון דעכ"פ יש לה תקנה להנשא לישראל חיישין לקלא ומיקרי יש לה תקנה, ולכן הוצרכו לחדש דבחירומה דרבן מצטלין קלא, וחדע שכן הוא כ"י דהיכא דאין תקנה בזודאי מצטלין קלא, דל"כ קשה בסוגיא דקדושין דס"י בעוצדא דינאי מלכא, דמוקי ליה צעדי הזמה, ומה מועיל הזמה כיון שכבר נתקבלה עדות הראשונים שז לא מצטלין קלא, ושם הוי איסור דאורייתא, שהרי כהן גדול היה ועשה עצודא במקדש ובשבת וציוה"כ, חלא ודאי דהיכא דאי אפשר צענין אחר מצטלין קלא וכו'. ועט"ש דמסיק דבמקום דליכא תקנה לא חיישין כלל לקלא ואפילו לא נתבטל, [כמוצא לעיל סק"י אות ב']. ועט"ש מהד"ת סי' פ"י, ובפ"ת סי' מ"ג סק"ב.

יב. ובשיצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוגי, והלכה ונשאת לאחר, ושוב נתברר ששקר היה הקול הראשון, האם מותרת לשני. כתב צצית מאיר כאן, דיש להסתפק לדעת הסוברים דלא מצטלין קלא, אס נשאת אחר קלא דמקמי קדושין ושז נצטר ששקר היה, אס גס צזה לא מצטלין להחמיר, או דלמא ע"כ לא מחמירין חלא קודם קדושין להחירה, חזל נשאת מודו דמצטלין, ומלשון הטור שכתב לא נתאמתו קדושין הראשונים מגרש ראשון כ"י דלא מצטלין קלא אעפ"י שנשאת כ"י, [ומוצא להלן סעיף ה'], ליכא למפשט, שהרי לא העתיק כ"ה לא מלאו דבר על צוריו [מגרש ראשון ונשאת שני, כדאיתא בגמ' בסוגיין], ולכן כתב כנ"ל, חזל היכא שנתאמת ששקר היה, מח לא דיבר, כי כבר פסק דמצטלין קלא אפילו לבטחילה, [כמוצא לעיל סק"ז], נמלא לדעת המחמירין [דלא מצטלין קלא] עדיין יש להסתפק, חזל נ"ל מוכרח מן הגמ', דמתקשה [אחא דאמרינן, ילמדנו רבינו יאל עליה קול מראשון וצא אחר וקדשה קדושי תורה מהו, שלה להו חלא ובעמידו הדבר על צוריו והודיעונו, מאין], אילימא דאי מגליא מילתא דקדושי קמא לאו קדושי מעליא נינהו מצטלין קלא, והא נהרדעא אחריה דשמואל הוא ולא מצטלי קלא כ"י, ש"מ דאפילו אחר שנתקדשה לא מצטלין לנהרדעא, ומשמע דה"ה לדעת סוברים חלו דלא מצטלין קלא כ"י, ומ"מ נ"ל להכריע דנשאת יש לסמוך על דעת הסוברים דמצטלין קלא, ודרכי משה [אות ג'] כתב ע"ד הטור אעפ"י שנשאת [הנ"ל], דכ"ה בהגהמ"ר [גיטין סי' תס"ח], שהרי כתב מעשה בזה שגירש אשתו ונשאת לאחר וקודם הנשואין הוליא קול שכת משה וישראל היה צרי"ש כ"י וכפאלו ר"ת לתת לה גט כשר, דכל קלא דקודם נשואין יש לחוש אפילו ידוע שלא ימלא אמת כ"י ע"כ, וכתב צ"מ דל"ע למח יש לחוש במקום שידוע שלא ימלא אמת, ואפשר ר"ל דידוע שלא יחזיר וימלא אמת, ומ"מ אי אפשר נמי לברר שהוא שקר, חזל אס אפשר לברר שהוא שקר ודאי מצטלין כ"י ע"כ, וכו'. ע"ש צצית מאיר שהאריך צזה.

ובנוב"ק רס"ה הביא ממהרי"ר פייבוש חז"ד ליסא, שכתב דע"כ לא אמרו צגיטין [בסוגיין, כנ"ל] בקלא דקמי נשואין דאף אס נשאת חלא, חלא בקלא דנפקא ברור, כגון חרי מתרי והלכו למדח"י, דצזה חששו רבן לאסור מספק מזל הדין

ביאור הגר"א

[יד] שלח כר שכן כר. כמ"ש עד שמגיעין כר:

[יד] שלח לה סבלנות והוא בדרך שאין חוששין לסבלנות ששלח לה אפי"ג עליה מה קול מקודשת אין חוששין לקול שכן דרך לקרוא לסבלנות קדושין (כן משמע בתשובת הרא"ש כלל ל"ה) וכל מקום שאין צריכין להחמיר אין להחמיר בקול כלל כדי שלא ליתן יד לרשעים שיולאו קולות על צנות ישראל לעגן או להוליא מהן ממון (כ"י בשם הראשונים): ה יצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני ובא אחר וקדשה (יח) בפנינו בודקין על קדושי ראשון שהם בקול אם באו עדים ברורים בראיה ברורה

שהיא

באר היטב

(יח) בפנינו. לפילו קדשה הכי במזיד נמי דינא הכי עין כנה"ג פ"א ע"כ סעיף נ"ד. ואם קידש בפני הראשון תליא דבין אם אמרה לבעלה גרשתי כמ"ש סי' י"ז:

הפוסקים

ס"ק כח אות יג — ס"ק לא אות ב

אוצר

ובב"ש סקט"ז כתב לפרש דברי הרמ"א, דאפילו אם ילא קול סתם שהיא מקודשת מ"מ הוי קול ושוצרו עמו, כיון דידוע הוא ששלח סבלנות, ממילא תלין שהקול שילא הוא ממחמת הסבלנות, כמו אם ילא קול שקדש בכלי וחפץ קל כאיפא דתוחלא וכו'. וכ"כ בערוך השלחן סעיף י"ח, דר"ל שאין הצ"ד חוששין לצדוק אחרי הקול אף שילא קול סתם שהיא מקודשת, דזהו כקול ושוצרו עמו, דכיון דידוע ששלח לה סבלנות תלין את הקול ממחמת, דאלולי הסבלנות היו הצ"ד חייבים לחקור אחר הקול, וכמ"ש בסעיף ח' וכו'. וכ"כ בארץ נבי (ותאומי נביה) סק"ב.

ועי' בנכורה דיעקב כאן, דאחר שכתב דאם ילא קול שקדשה בצריקה ואח"כ ילא אמתלא שהיה קרוב לו, דאפילו למ"ד לא מצטלין קלא אין חוששין לו, כיון דאמתלא כזו יש לה דמיון לקול הקדושין, דגם בשעת יליאת הקול גלוי לכל דיש מקום להסתפק אם יש צו ממש, והסתפק הוא באותו דבר דאמתלא, כתב ד"ל דמשו"ה דיוק הרמ"א [כאן] וכתב שכן דרך לקרוא לסבלנות קדושין, דע"ז גלוי לכל דמתחילה יליאת הקול יש מקום להסתפק אם קול הקדושין הוא ממש הסבלנות או לא, וספק זה הוא ממש באותו דבר דאמתלא, והו"ל דאמתלא הנ"ל שיש לו דמיון לקול הקדושין ומותרת, ומש' שזוין [בפנים] דכן משמע בתשרי הרא"ש, אפשר דכוונתו למח שכתבתי, וכדי פירשו, כמו שם דדרך לקרוא למשודכת ארוסה, זאת אומרת קול צרור, ה"י ממש שכן דרך לקרוא לסבלנות קדושין הוי אמתלא עובד לסמוך עליה, ובזה מיושבת קושית הח"מ [הנ"ל].

ובשיצא קול שהאשה קבלה סבלנות, מצוה צרמ"א לעיל סימן מ"ה סעיף א'.

ל. וכל מקום שאין צריכין להחמיר וכו'. מקור דברי הרמ"א וביאורם, עי' לעיל סוסק"ב.

טע"ף ה. לא. וקדשה בפנינו. א. ביאור לשון "בפנינו". עי' בית הלל כאן, שכתב דכ"ה לשון הרמב"ם [פ"ט מאישות הל' כ"ו], אבל העור לא כתב תיבת "בפנינו" כר, ונראה שגם העור כיון לזה, שכתב וקדשה קדושין גמורים כר, דהיינו בפנינו ע"י עדים כשרים. ועי' זאת בסמוך, מש"כ הח"מ והב"ש דהא דכתב המחבר [והרמב"ם] "וקדשה בפנינו", היינו לומר שנתקדשה שלא בפני הראשון, דאם קבלה קדושין בפני הראשון נאמנת מדבר המנוגא, ועמ"ש בזה.

ב. דעות הפוסקים בקבלה קדושין מהשני בפני הראשון, ונתברר אח"כ דמקודשת לראשון, אם צריכה גמ' משני. עכא"ש סק"ה דאם קידש בפני הראשון תליא דבין אם אמרה לבעלה גרשתי המצוה צ"י. והוא מהב"ש סקט"ז. וכ"כ בח"מ סק"ז דמש"כ המחבר וקדשה בפנינו, כלומר שלא בפני

בדינא, ולא החליעו לאיסורא כלל, וא"כ כשהותרה הבערה מדינא בלי גט, מימר אמרי דעיניו רבין בדינא ואשכחו דמותרת, וכעין זה כתב בחק"ל ח"ד סי' כ'.

יד. ובשגרא שמהמת שנאה וקטטה יצא הקול. צר"ה הרמ"א סי' ל', בנדון מי שהיה משודך עם אחת ואח"כ נפרדו זה מזה, ושז' הוליא קול שקדשה בפני עדים, ושאלו לעדים ולא ידעו מזה מאומה, כתב ד' היתר בזה, דלא מייבטינ' לדעת הסוברים דמצטלין הקול, א"כ פשיטא שמצטלין הקול שהרי בעדים עממן שסמך עליהם צאו ואמרו שלא ידעו ממש קדושין, אלא נראה דאף להסוברים דאין מצטלין קלא, מ"מ צ"ד נראה דלכ"ע מצטלין, דלא הוי קול כלל והוי כקול ושוצרו עמו, דהא בכל ראו שמהמת קטטה ושנאה הוליא הקול, שהרי בתחילה בקש הקנס ובאשר ראה שנתחייב צדינו הוליא הקול ההוא, ודמיה להא דאמרין ביצמות (דכ"ה א') [צ"ה קול זאת דחוששין, ולא אמרין אלא דליכא חויבים אבל איכא חויבים] חויבים אפיקו לקלא וכו'.

טו. האם מבטלינן קלא לגבי איסור חדר"ג. בתשובות מהר"ל סי' ל"ו, דן באחד שילא קול שקידש אשה, אם אסור לו לישא אחרת ממש איסור חדר"ג, וכתב ד' היתר, דאפילו למאן דאית ליה דלא מצטלין קלא דילמא ממש תקנת בגאון מודה דמצטלין.

כט. שלח לה סבלנות כר אין חוששין לקול וכו'. בפנים זוין שכן משמע בתשרי הרא"ש כלל ל"ה. ועמ"מ סק"ה שכתב דדברי הרמ"א סתומין, דאם ילא קול גמור שפלונית נתקדשה והוחזק צ"ד, בדרך שנתבאר תחילה סימן זה, א"כ למח אין חוששין לקול, מה בכך שכן דרך שקורין לסבלנות קדושין, לו ילא שהקול הוא שקר גמור, למ"ד לא מצטלין קלא צריכה גמ' מנה הקול, ואם לא ילא קול גמור רק שילא הקול שפלוני שלח סבלנות וסברו העולם שסבלנות הם קדושין, הא כבר נתבאר צ"י שלפני זה סוף סעיף א' כר דאין חוששין לקלא דסבלנות, אף שיש ליישב דמירי שילא קול אמתלא אחר זמן ששלח לה סבלנות והוא שובר לקול הקדושין, וכמ"ש [המחבר] לפני זה שאם נראה לצ"ד שהוא כן סומכין על האמתלא אף שילא לאחר זמן, רק זה דוחק דאין זה במשמעות הלשון, והמעיין בגוף תשובת הרא"ש יראה שאין שום ראייה מתשובה זו לדון זה, דשם מירי שילא קול על משודכת אחת שהיא ארוסה, וכתב הרב שדרך העולם לקרוא למשודכת ארוסה ואין זה קול צרור להצריכה גמ', וכ"כ צ"י שלפני זה סעיף א' בהגה ששם בלה וחתן יולדק על משודכת ומשודכת כמו על ארוס וארוסה, אבל אם ילא קול צרור שפלונית נתקדשה לפלוני והלכו העדים למדו"ה, אף שאח"כ נתברר שלא היו קדושין רק סבלנות, למ"ד לא מצטלין קלא צריכה גמ', אם לא שנתפשט ג"כ קול האמתלא שהיו סבלנות ולא קדושין וכמו שכתבתי.

באר הגולה

כ' עמ"ס דרב הונא ע"ס

שהיא מקודשת לראשון אין קדושי שני כלום כ' [טו] ואם לאו מגרש ראשון שקדושו בקול ונושא שני שקדושו ודאי ואם גירש השני לא יכנס ראשון שמא (יט) יאמרו החזיר גרושתו מן הארוסין אחר שנתארסה לאחר ואם

באר היטב

(יט) יאמרו. ואם כנס ראשון הח"מ מסופק אם לריך להוליא. וב"ש כתב דבדיעבד ח"ל לגרש. ובתשובת הרב בנאל סימן ז' כתב אם כנס ראשון כופין אותו לגרש:

הפוסקים

ס"ק לא אות ב — ס"ק לג אות א

אוצר

ה' סק"ט, ועמ"ס ב"ח סק"ז, אי חיישין לקלא גם בחיסורי דרבנן כו', וכיון דאיסור פנויה בלא קדושין לדעת כמה פוסקים לית בה איסור מדאורייתא, [עי' בזה לעיל ב"ח סק"ט סי' כ"ו סק"א], לכן יש לסמוך על הקדושין הראשונים של השני שהיו קדושין מעליא שלא נתקדשה לראשון, ועדיין ל"ע. [דבריו ל"ע, דאם המהמר דעתו אחרת, היה לו לכתוב זה בצ"י, ולהקשות על הטור, ולבאר דאם אפשר לומר דהמהמר השמיט זה מפני שסובר שזה פשוט, וכמו שהשמיט עוד פרטים מהטור שכתב עליהם בצ"י שזה פשוט, ותפס כאלו הם לשון הרמזים, ועוד דלפמ"ש הרב"ל הג"ל דקיימ"ל כל ספק לריך לחזור ולקדשה, והסתייע מהרמזים פ"ד מאישות, והוא מ"ש הרמזים שם בזה' ו' וכן דין כל קידושי ספק אם ראה לכוון חוזר ומקדש ודאי, וכ"כ המהמר בסי' מ"ב סעיף ה', וא"כ נראה שסמך ע"י, והטור השמיט מלים אלו מדברי הרמזים שם בסי' מ"ב, ולא כתב רק מה שנוגע לפרט המדובר שם, שאם קידש בפני עדים שהם ספק פסולי תורה אם ראה לכוון חוזר ומקדש בפני עדים כשרים, ולכן חזר וכתב זה כאן לענין פרט דהבא].

לג. ואם גירש השני לא יכנס ראשון. א. ובדיעבד כשכנסה ראשון אחר שגירשה שני, אם צריך להוציא. בח"מ סק"ג [הוצא בקרנה בב"ח סק"ט] נסתפק בזה, וכתב דמשמע לבאור [מלשון לא יכנס שמא יאמרו], דרך לבתחילה לא יכנס משום שמא יאמרו, ואם כנס ח"ל להוליא, ומיכה אפשר דאף דיעבד לריך להוליא משום שמא יאמרו וכו'. ועי' גם בהפארת יעקב סק"ט שנסתפק בזה, ומעט אחר, וסיים דל"ע לדינא.

ובב"ש סק"ז [הוצא בב"ח סק"ט] הביא מש"כ בחידושי הרשב"א בסוגיין, דאע"ג דהוי ספק ספיקא, שמא לא קידש הראשון, ואח"ל קידש שמא לא גירש וקדושין וגירושין של השני לאו כלום הוא, מ"מ לא יכנס, ולפי"ז כתב דאפשר לומר דאם כנס הראשון ח"ל לגרש כיון דספק ספיקא הוא, ולא דמי להא דאם כנס השני חסור לו [כמוצא בשו"ע בסעיף זה בסמוך], דשם ליכא אלא ספק אחד וכו'. גם בקו"א להמקנה כאן אחרי האריכות בזה, מסיק דנראה דלא החמירו אלא לבתחילה, כמ"ש בב"ש, אבל אם נשאל לא תלא.

וכן בפיב קדושין סק"ט, אחר שכתב בטעם הדבר דגירש שני לא יכנס ראשון, דאע"ג דהוי ספק ספיקא, מ"מ קיימ"ל דחסורה וכבר הוגא, כתב דמ"מ אפשר דבדיעבד לא תלא מדאשון, דהא קיימ"ל לעיל סי' י"ב [סעיף א'], בכל בני דתן לא יכנס, אם כנס אינו מוליא, בפרט דאיכא מ"ד לבתחילה נמי שריא, ועוד כיון דטוענים צרי שלא גירשה, לא גרע משנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, דבנשאלת לאחד מעדים לא תלא, [כתובות כ"ב, צ'], ולא מלינו חילוק אימת בלו השנים שאומרים לא נתקדשה, אף שנסתמא הוחזק הקול עפ"י אותן שאמרו נתקדשה, ולפי"ז נראה דאפילו למ"ד לא מצטלין קלא מ"מ אם נשאל לא תלא, אם נמלא שבדאי שקר היה הקול.

בפני הראשון, דאם קבלה קדושין בפני הראשון הא נאמנת מדרב המונא (גיטין פ"ט צ'), דאמר האשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, וליין לעיין לעיל סי' י"ז סעיף ב' ברמ"א, דו"א דאף בפניו אינה נאמנת רק לחומרא, [והוא דעת הר"ן בפ"ב דכתובות בשם י"א]. וכע"ז כתב הב"ח כאן.

ובתפארת יעקב סק"ג כתב דל"ע בכה"ג דילא עליה קול קדושין לפלוני, [איך שייך דין דרב הונא], דהא כשאנו בודקים הדבר עכ"פ לריכוס אנו לשאול למקדש ולמקודשת מה הם אומרים, ח"כ אם מודים בקדושין פשיטא דלריכוס גט בלי הקול כלל, ועל כרחק דכופרים, ח"כ איך שייך דר"ה אפילו בפניו, כיון שהוא בעלמו מכחיש הקדושין איזו העזה יש כאן כמה שקבלה בפניו קדושין מאחר, ואפילו נדחוק ונאמר דמייירי שהוא אומר שקדשה באתם רק האשה מכחשת דלא נתקדשה, ח"כ לא שייך העזה כיון שמכחשת שלא נתקדשה, ואין לך העזה גדולה מזו כו', ועכ"פ מאי קאמר בגמ' [גיטין פ"ט ב' שמעם מקור הדין בש"ע], דהא דשמואל דקאמר בעמידו הדבר על צוירו דאי מיגילא מילתא דקדושי קמא קדושי מעליא נינהו לא לריכוס גט משני, פליגא אדרב הונא דאמר אשת איש שפסטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת כו', הא שמואל מלי איירי כשהבעל אומר שלא קדשה כלל, ורב הונא לא מייירי רק באשה שמוחזקת לאשת איש וקבלה קדושין דהוי העזה כו', וע"כ אנו לריכוס לומר דמאי דפריך בגמ' לשמואל, היינו משום דמשמע ליה דשמואל סתמא קאמר, אפילו לא שאלו אותם כלל וצדקו ומלאו קדושין גמורים, מ"מ לא לריכוס גט משני, ש"מ דפליג על ר"ה, אבל אי שאלו [אותם] וכפרו וקבלה קדושין מאחר ונתברר דקדושי הראשון אמת, ח"ל גט משני כלל וכו'.

לב. מגרש ראשון כו' ונושא שני. הא דאמרין מגרש ראשון ונושא שני, האם צריך השני לחזור ולקדשה אחרי שגירשה הראשון. בעור כתב ונושא שני אם יראה, ויתן לה עתה קדושין גמורים וכו'. וכתב הפרישה אות י"ח, הטעם דכיון דקדושין שקידש כבר אינם כלום, דהוי כאילו קידש אשת איש. גם בשו"ת רב"ל אשכנזי סי' ר' דכ"א ג' כתב בתוכ"ד, על מה שפרש"י בסוגיין ונושא שני, אם יראה, דאין לפרש דאח"כ [רב הונא] לאשמעין ונושא שני, דאינו לריך קדושין אחרים אלא ישאנה בקדושין הראשונים כו', הא ודאי ליתא, דקיימ"ל כל ספק קדושין לריך לחזור ולקדשה ודאי אם יראה לכוונה, וכמ"ש [הרמזים] בפ"ד מאישות וכו'. וכן בלבוש כאן כתב, דמ"מ יחזור [השני] ויתן לה קדושין שניים שיכיו בלי דופי. וכ"כ בערוך השלחן סעיף כ', דלריך לקדשה מחדש, דשמא אמת היה הקול של הראשון, ואין קידושי קדושין.

ועי' בפני אחרים סק"ח, שכתב ולא ידעתי למה השמיטו המהמר, שהרי אם קול קידושי הראשון אמת, קידושי השני קודם הגירושין מהראשון לאו כלום הוא ולריך שיקדשה מחדש, ואפשר דס"ל דחלו במחלוקת הרמזים והראש"ד שכתבתי בסי' ר' [סעיף

ביאור הגר"א

[טו] ואם לאו כו'. עי' תוס' שם ד"ה אף בזה כו' וכ"כ הר"ף והרא"ש וש"פ:

אוצר

ס"ק לג אות א—ב

הפוסקים

מהשני, ודאי קמו במילתא שגירשה הראשון, ויאמרו שהראשון מחזיר גרושתו, לכן אפילו כנס כופין אותו להוליא.

ובאבנני מלואים סק"ד, כתב דמש"כ הכ"ש [הג"ל] עפ"י הרשב"א, דאם כנס ראשון א"ל לגרש כיון דס"ס הוא, [הנה] ברשב"א לא כתב להך ס"ס אלא אם לא יאמר רב הונא טעמא דיאמרו מחזיר גרושתו, אבל צתר דא"ר הונא טעמא דיאמרו מחזיר גרושתו, תו לא שייך ס"ס, דאפילו אם צאמה לא גירשה ראשון אסורה משום גזירה דיאמרו מחזיר גרושתו הוא, חדע דהא לדידן דס"ל דלא כר"ה, ואם פשטא ידה וקבלה קדושין שלא בפניו אסורה לשני, ולא חיישין לגירש ראשון אלא היכא דפשטא ידה וקבלה קדושין בפניו, דחזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה דוקא, וכן נפסק בשו"ע סי' י"ז סעיף ב' ע"ש, וא"כ תו ליכא למיחש כלל לומר שמה גירש ראשון, ואפ"ה כל שמגרש שני ונושא ראשון גזרו חכמים דאחו למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין, וא"כ תו לא מהני תורת ס"ס, וזה פשוט. ועשו"ש שכתב דבעיקר דברי הרשב"א קשיא לן, דהא לא אמרינן ס"ס אלא היכא דשני הכפיקות שקולין כו', אבל הכא דספק שמה לא גירש אינו ספק שקול, כיון דס"ל לרי"ה אפילו שלא בפניו חזקה דאינה מעיזה, ובדלתי גירשה בעלה, וא"כ היכי מנערף לס"ס, ולי"ע.

ובמלואות אבן באן, כתב דלפמ"ש הרמב"ם פ"י מגירושין [הל' ד' וי'] בטעמא דנשאת בגט צטל [דאסורה על שניהם לעולם], מטעם שמה יאמרו החזיר זה גרושתו אחר שנשאת, וכן הדין באשה שבאו עדים שמת בעלה ונשאת ואח"כ בא בעלה כו', וכן פרש"י בגיטין דפ"ע ב' [ד"ה אי הכי], לכאורה מבורר דחלף, וע"ש שכתב ג"כ לדחות מש"כ הכ"ש דלא חלף מכה ס"ס, וכעין מש"כ האבני מלואים הג"ל.

ב. ובשנתברר שקדושי הראשון לא היו קדושין מעולם, האם מותר לו לבגוסה אחרי שגירשה השני. הנה העור כאן כתב וז"ל: לא נתאמתו קדושין הראשונים מגרש ראשון דלא מצטלינן קלא דקדושין הראשונים אעפ"י שנשאת ונושא שני כו', וכתב בכנה"ג הגה"ע אות ל"ה, פירוש שלא נתברר שקדשה וגם לא נתברר שלא קדשה, אלא קול בעלמא עומד כו', אבל אם נתברר שלא קדשה מעולם והקול הוא שקר, או שנתברר שקדשה אבל אין בקדושין כלום, שקידש בפסולי עדות דאורייתא וכיוצא בזה, אף מגרש שני ונושא ראשון, ותמיכתי מחכם אחד, הוצאו דבריו במשפט דק ח"ה סי' מ"ד, שכתב דאף כשנתברר שאין קדושיו קדושין ואין לורך לגירושין, איכא למיחש שמה יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין, וצאמה אינו יכול להעמיס לפי דעת החכם הזה לשון הש"ס [בסוגיין], דאמר מגרש [ראשון] ונושא שני, דלפי דבריו דאפילו בלא גירושיו ראשון אינו יכול לקדשה, היל"ל מגרש שני ואינו נושא ראשון.

ובתפארת יעקב סק"ד, כתב ע"ד המחבר דאם לא באו עדים צראה צרורה שהיא מקודשת לראשון מגרש ראשון ונושא שני אבל לא להיפך, דלא נתברר אם הכוונה שלא נתברר כלל והדבר בגדר קול, או אפילו נתברר שהקול שקר, למ"ד לא מצטלינן קלא לא יגרש שני ויכנס ראשון, ובגמ' [בסוגיין] דקאמר לא מלאו דבר על צוריו מאי [כו', מגרש ראשון ונושא שני, אבל מגרש שני ונושא ראשון לא כו'], משמע דוקא שלא מלאו על צוריו, [היינו שלא נתברר דלא היו קדושין], אבל מלאו שאינן קדושין נהי דלא מצטלינן קלא, מ"מ כיון שנתברר שהוא שקר בודאי לכו"ע לא חיישין תרתי, לביטול קלא ולשמה יאמרו מחזיר גרושתו, ומדברי העור אין ראיה, דהוא סובר מצטלינן הקול, אבל למ"ד לא מצטלינן, משמע בפוסקים וברמב"ם דכה"ג מודו וכו', ועשו"ש בזה כנסה

אולם בשו"ת רצ"ל אשכנזי סי' ו' דל"ע ג', אם שרפה מתחילה להוכיח מדברי הרמב"ם בפ"ט מאישות [הל' כ"ו] בזה דינא עליה קול, דאם גירש השני לא יכנס הראשון כו', דדוקא לכתחילה לא יכנס, אבל אם כנס לא יוליא, כתב שוב דליתא, דגרסין ביצמות סו"פ כ"ד [דכ"ה ב'], אמחני דחכם שאמר את האשה בגדר על בעלה לא ישאנה כו', איצט"ל להו כנס מהו שיווליא כו', רב אשי אמר כנס אינו מוליא כו', מחני' הוא, הנטען משפחה ונשחררה, מאשה עכו"ם ונחגיגה, ה"ז לא יכנס ואם כנס אין מוליא, אלמא צרונה לא מפקינן ה"נ צרונה לא מפקינן, ושיעט החוס' [שם ד"ה אמר להו] והרשב"א, דבעינן אהכס שאמר את האשה בלחוד, דליכא למיחש בה דליגע לידו איסורא דאורייתא, שאפילו לא היה הגדר כלום הרי נחגרשה וליכא אלא ריגון בעלמא, והיינו לישנא דאמרינן צרונה לא מפקינן, אבל רש"י [ד"ה כנס] פירש דבעינן אכולה מחני, ואפילו אמציה גט, ואחומר מה, הרגתיו, הרגתו, [משנה שם ב"ה כ"ה א'], דאיכא חשד איסורא דאורייתא, אם איתא דאסכידו שקרא ונתנו עיניהם בה והרי היא אשה איש גמורה, וזוהי שיעט הרמב"ם בפ"י מגירושין, וכ"ד השאילתות כו', נמלא דלשיעט החוס' הא ודאי דצמקום שאמרו חכמים מגרש ראשון ונושא שני אבל לא יגרש שני וישא ראשון, אפילו אם כנס מוליא, דהא משום איסורא דאורייתא קא נגעו בה, דהיינו מחזיר גרושתו, ואפילו לשיעט רש"י, דוקא צרונה לא מפקינן, פירוש חשד שכלב וריגון שהעם מרגינן, דאין להוליא משום אומד וחשד כיון דליכא מעשה מוכיח, אבל צמקום שאמרו חכמים מגרש ראשון ונושא שני, הרי מעשה מוכיח קמן וידיים מוכיחות דראשון נותן גט וגם השני נותן גט, וקרוצ הדבר מאד שיאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין, וראוי לגזור בזה כו', הלכך פשיטא דאם כנס יוליא וכו'.

גם בפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דל"ע א', כתב דאם עבר הראשון וכנסה אחר שגירשה השני יראה שחלף ממנו וכו'. וביד דוד שם אות קפ"א קפ"ב כתב ג"כ מקור לזה, מהא דיצמות דכ"ה ב', [כג"ל בדברי רצ"ל], דמסקינן התם אהבך שאמרו במחני לא יכנס, דאם כנס לא יוליא, משום דצרונה בעלמא, ר"ל בחדא בעלמא לא אסורה כ"כ עד שנאסרה, משא"כ הכא שנתחזק הקול הראשון צ"ד, וכיון שקבלה קדושין מאחר מעיד שנתגרשה, בודאי חיישין אף דציעדא אם עבר וכנסה שחלף ממנו, ועוד דאף בזהך דלא יכנס משום רגנה וחשדא בעלמא דקיימ"ל אם כנס אינו מוליא, לפי גירסא אחת בירושלמי שהוצא ברשב"א סופ"צ דיצמות, אם התרו צו שלא לכנס אף אם כנס מוליא, לכג"ל דיווליא אף אם עבר וכנסה אחר שגירשה השני.

וכ"כ בעצי ארוזים סק"ט, דאם עבר הראשון וכנסה אחר גירושיו השני כופין אותו להוליא, ובהרצ"ה הג"ל, והוסף עוד, דמ"ש הכ"ש להחזיר מטעם ס"ס דשמה לא קידש הראשון ואח"ל קידש שמה לא גירש, י"ל דאפילו לדעת כל הפוסקים שפוסקים כשמואל, י"ל דודאי גם לשמואל ס"ל דאית לן למיחש לחומרא כר"ה ולהצריכה גט, דחזקה אין אשה מעיזה פניה לקבל קדושין אפילו שלא בפני בעלה, רק דבאשה איש דעלמא לא חששו חכמים לזה להצריכה גט, דע"כ נאסרה על בעלה משום חשש שמה יאמרו גירש זה וקידש זה ונמלא מחזיר גרושתו לאחר שנתאסרה לשני כו', אבל צו שילא עליה קול מראשון והשני קדשה קדושין גמורים, דלא סגי להחזיר בלא גט מהשני, שהרי קידושי הראשון הם קידושי ספק והשני קידשה קדושין גמורים, וכיון שצריכה גט מהשני אסורה לחזור לראשון, דאין להחזיר מטעם ס"ס, דאח"ל קידש שמה לא גירשה, דיאמרו ודאי גירשה הראשון, דא"כ לא היתה מעיזה פניה לקבל קדושין מהשני, וגם מדבריכות חכמים גט

באר הגולה

ל [טז]

ואם כנסה שני קודם שגירש ראשון הרי זו אסורה (ד) עליו (ב) עולמית
אף לאחר שגירש ראשון (ועיין לעיל סי' ל"א סעיף ד) :

ל טור ופסוק הוא וכומו
שפי' שם כיון שמאריכין
למה גם מרשון הרי הים בחזקת שהיה ששחו ונמלא שבה עליה השני בזנות ואסורה עליו עולמית

יצא

[טז] ואם כנסה כו'.
ע"י רש"י שם ד"ה
דבחר בשואין כו' :

פתחי תשובה

באר היטב

(ד) עליו עולמית. ענה"ט מ"ש אצל מהר"ל שזון כתב דלא כפי בהכי ואפילו
היתה נדה אלא דוקא כשנאלו עדים שלא זה ידן כו'. והנה פסק מהר"ל שזון
אין אפי' אך רפואה בשעת"מ פ"י מה"ל בקנ' חופה חתנים ס"ה הניח שם דברי
מהר"ל שזון אלו קלה באריכות ומבואר שם דלא כמו שהעתיק הכנה"פ משמו. רק
דמחילה ענה בדעת מהר"ל שזון דלפילו חופה עדים שלא זה ידן אילו מועיל לפי
דקיי"ל בפ' הכע"י דף נ"ו כרב דאמר י"ט חופה לפסולות וע"כ אפילו בדיעבד כדלפי
שלא נבעלה דל"כ הכי פליג שמואל ואמר אין חופה לפסולות נישוא שמה נבעלה ואפ"ה
וא"כ ה"נ חשיבה כביאה לחופה עליו. ושוב מביא דלפילו באין עדים שלא זה ידן רק שהיתה נדה מותרת לו
ומצינו להרמב"ם והר"ף סבוכים דחופה נדה לא חשיבה חופה (ע"ל סי' ס"א) א"כ בנ"ד שהיתה נדה הו"ל
ועיין עוד בשעת"מ שם שהשיג על מהר"ל שזון בכל דברי התשובה הנ"ל וגם האריך שם בענין אי חופה חשיבה
הרמב"ם וז"ל ולדינא י"ט לחוש לתורתא ומ"מ בנדון מהר"ל שזון נראה דלכ"ע כל שנכנסה לחופה ולא נבעלה
כביאה עמה לא כתבו כן אלא היכא דמן הדין הוא חופה משא"כ ביאה עליה קול שנתקדשה ונשאת
ונושא שני דמצינן שם לא נתקדשה לראשון כלל ה"ו מותרת ולא נתקדשה לראשון חופה דשני לא חשיבה חופה
ע"ש היטב. וע"ל סי' ו' פ"ב בח"מ וב"ש ומ"ש שם ס"ק כ"ב :

(כ) עולמית. היינו לשניהם לבעול ולבטל והיינו שהיה עכ"פ עדי יחוד
שנתייחדה עם השני אבל אם לא היה אלא חופה מותרת כיון
דקדושי ראשון ספק הוא. הרשד"ם חל"ה סי' כ"ב, אצל מהר"ל שזון
סי' קע"ג כתב דלא כפי בהכי ואפילו היתה נדה אלא דוקא כשנאלו עדים
שלא זה ידן מתוך ידן ולא נתייחדו ולזה הסכימו רוב חכמי שאלונקי :

לרב דהחופה פוסלת מלכול בתרומה משום דחשיבה כביאה כמ"ש רש"י שם
שם דהא דחופה נדה מותרת לו שהרי כתבו החוס' שם דהא דחופה פוסלת אילו אלא מדרבנן
ומצינו להרמב"ם והר"ף סבוכים דחופה נדה לא חשיבה חופה (ע"ל סי' ס"א) א"כ בנ"ד שהיתה נדה הו"ל
ועיין עוד בשעת"מ שם שהשיג על מהר"ל שזון בכל דברי התשובה הנ"ל וגם האריך שם בענין אי חופה חשיבה
הרמב"ם וז"ל ולדינא י"ט לחוש לתורתא ומ"מ בנדון מהר"ל שזון נראה דלכ"ע כל שנכנסה לחופה ולא נבעלה
כביאה עמה לא כתבו כן אלא היכא דמן הדין הוא חופה משא"כ ביאה עליה קול שנתקדשה ונשאת
ונושא שני דמצינן שם לא נתקדשה לראשון כלל ה"ו מותרת ולא נתקדשה לראשון חופה דשני לא חשיבה חופה
ע"ש היטב. וע"ל סי' ו' פ"ב בח"מ וב"ש ומ"ש שם ס"ק כ"ב :

אוצר

ס"ק לד אות א-ב

הפוסקים

לד. כנסה שני כו' אסורה עליו עולמית. א. מקור ופועם
הדין. דין זה הוא מהעור, והוסף שם בטעם
הדבר לכיון שמאריכין אותה גם מראשון הרי הוא בחזקת שהיתה
אשחו, ונמלא שבה עליה השני בזנות ואסורה עליו עולמית. ובצ"י
כתב ע"י דפשוט הוא.

ובשו"ת מהר"א ששון סי' קע"ג דקפ"ח טור ג' כתב דהעור
הוא"ל דין זה מפרש"י גיעין דפי"ט ז' אהא דכל קלה
דבחר בשואין לא חיישינן לה, וז"ל : לאסורה על בעלה ולא להנריכה
גם מצעל הקול, שאם אחת מאריכה גע נמלאת אסורה על זה
דמחזקת לקלה, ונמלא זה בועל א"ל וקיימ"ל כשם שאסורה לבעול
כך אסורה לבעול.

ב. הא דאסורה עליו עולמית, אם היינו דוקא שחיו עכ"פ
עידי יחוד, או אף שלא היה אלא חופה נמי אסורה
עליו. כתב הב"ש סק"ח, דהא דאסורה עליו עולמית, היינו שהיו
עכ"פ עידי יחוד שנתייחדה עם השני, אבל אם לא היה אלא חופה
מותרת, כיון דקידושי הראשון ספק הוא וכו'.

ובעין דברי הב"ש מצואר בשו"ת הרשד"ם סי' כ"ב, והוא צידון
שנ"א קול שנתקדשה לאחד, ושוב קבלה קדושין מאחר, וכנסה
לחופה וחס אומרים שלא נתייחדו, וכתב דאשכחא ז' מותרת לשני
אחר שיגרשה הראשון, דהרי כתב הרמב"ם פ"י מאישות [הל' א'],
דאפילו אם קידשה צביאה אסור לו לבוא עליה צביאה שניה צביה
אזיה עד שיצא אותה בחור ציתו וייתחד עמה ויפרישה לו,
ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא בשואין בכל
מקום כו', ומשחכנס לחופה נקראת נשואה אעפ"י שלא נבעלה,
והוא שחיה ראוייה לבעולה, אבל אם היתה נדה אעפ"י שנכנסה
לחופה ונתייחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדיין
עכ"ל, והב"מ שם לא הביא שום חולק בפירוש חופה, כמו שהביא
בדין חופה נדה, משמע דודאי חופה לא הוי אלא שנתייחד עמה
כו', וכ"כ מדברי הטור סי' ס"א שכתב וז"ל : ומה היא החופה,
שנתייחד עמו אפילו לא בא עליה, כיון שנתייחדו לשם נשואין
הרי היא כאשחו, וא"כ מש"כ הטור [כאן] אבל אם כנסה אסורה,
היינו שנתייחדה עמו כנזכר, וכן מוכח בסיפא דלישנא דקאמר
ונמלא שבה עליה בזנות, דנראה שאין האיסור בא אלא מטעם
שהכנס [היינו מקום החופה] היה מקום מיוחד וראוי לביאה,
וכן ראוי לומר, כיון שכתב כן בפשיטות בלי שום מחלוקת, דככה"ג

דפרישנא אליבא דהרמב"ם [שחיה חופה הראוייה לביאה] פשיטא
דכו"ע מודו דאסורה לשניהם כו', ובנ"ד כיון שחלש והאשה
אומרים שלא נתייחדו כלל הם נאמנים, דלא גרע זה משנים אומרים
נאגרשה ושנים אומרים לא נאגרשה שאם נשאת לאחד מעידיה
שלא חלל, דכיון שהעד והאשה אומרים שנאגרשה נאמנים, והדברים
ק"ו, ומה התם דהיתה בחזקת נשואה ואיכא עדים שלא נאגרשה
אפ"ה הם נאמנים, צ"ל דליכא חזקת יחוד וליכא עדים שנתייחדו
עאכ"כ שיש לנו לומר שנאמנים, ומה שכתבתי אילו אלא לרווחא
דמילתא, דצ"ל כבר באו עדים שלא נתייחדו כלל, גם ידוע שפירסם
נדה וא"כ אין שום פקפוק כלל ועיקר דמותרת לשני אחר שנתגרשה
מן הראשון וכו'. וע"ש במהרשד"ם שכתב צדוק דצ"ל דמי
לאשה שהעידו שמת בעלה והתירוה ונשאת ואח"כ בא בעלה דחלל
מזה ומזה, ואפילו נכנסה רק לחופה ולא נבעלה [כמצואר בס"י
י"ז סעיף ג'], דדוקא התם קנסוה משום שהיתה אשת איש
גמורה, דכל טעמא דהקלו רבנן בעדות אשה הוא משום דדייקא
ומינסבא כו', אבל צ"ל דלא הוי מעיקרא אלא איסורא דרבנן
אין לקנוס.

ובשו"ת מהר"א ששון סי' קע"ג צידון הנ"ל, כתב ז' היתר
משום שהיתה נדה בשעת חופתה ולא חיישינן שבה עליה.
ומתחילה הביא שנחלקו בזה חכמי העיר, יש אומרים גם על השני
יש מתירין לשני, וטעם האוסרים הוא ממש"כ הטור כאן, ודוקא
שקדשה השני ולא כנסה, אבל אם כנסה אסורה לו אחר שגירשה
הראשון, דכיון דמאריכין אותה גע מראשון הרי היא בחזקת שהיתה
אשחו ונמלא שבה עליה השני בזנות ואסורה עליו עולמית ע"כ,
ודייקו מתחילת דבריו, שכתב אבל אם כנסה כו', דמשמע חופה
ואפילו שלא נדע אם נבעלה, משום דסתם חופה לבעולה עומד
בכל מקום, ומאי דסיים ונמלא שבה עליה בזנות כו', לאו דוקא
דבעי צעילה ודאית, אלא דסתם חופה לבעולה קיימת, והמתירין
היו מדקדקין סוף לשון הטור שכתב ונמלא שבה עליה כו', דמשמע
דוקא צעילה, ומה גם שכתב הב"י ודוקא שקידש השני ולא כנסה
אסורה לו כו', פשוט הוא כו', ומדכתב פשוט הוא, נראה שהוא
מבין מדברי הטור דמייירי צעילה גמורה ולהכי הוא דבר פשוט
מאד, דא"כ היה לו לומר דסתם כניסה לבעולה קיימת כו', והוא
כתב דיש להחיר מטעם דאף אם נאמר דסתם חופה לבעולה קיימת
מ"מ לא חיישינן צ"ל להכי, שהרי זאת הנערה היתה נדה בשעת
החופה, ולא מיבעיא לדעת הרמב"ם דס"ל דלא הוי חופה כיון
שהיא

באר הגולה
מ' ה'תרפ"ט ע"ס כ"א
דלפיסקא הלכות כותים
ע"ס ר"ע דף י'

ו מ'יצא עליה קול שהיא מקודשת לפלוני ויצא קול אחר כמותו שהיא
מקודשת לאחר אחד מגרש ואחד כונס בין ראשון בין אחרון :

יצא

אוצר

ס"ק לד אות ב — ס"ק לה אות א

הפוסקים

ומה גם דיאלמו העולם דאסור לבעל ומותרת לבעל, כי היכי דחשו
הפוסקים שלא יאלמו דמותרת הגרושה לינשא תוך ג' חדשים,
וכ"כ דמי לבעלה דאסורה לבעל ולבעל, וי"ע, באופן דליל דאפילו
איכא סכדי דלא נבעלה אסורה לשניהם.

ועי' בהמקנה בקי"א כאן, שדן לומר דדין זה דאם לא היה אלא
חופה לנד חלוי במחלוקת בין רש"י לחוס, וסיים ב"ע.

ובדעת הב"י ז"ל, אי אסורה לשני כשכנסה לחופה ולא בעלה.
עי' בנכ"ג הב"י אות כ"ז, דאחר שהביא מש"כ הב"י
על דברי הטור, דלא מצטלין לקלל דקדושין הראשונים אפ"י
שנשאת, ונושא שני כ"י, דכיון דקול הקדושין הראשון קדם כי
נתקדשה ונשאת לשני מאי הוי, כתב דנראה מדברי דמש"כ הטור
אפ"י שנשאת קאי לשני, ולפי"ז מש"כ הטור חזל אם כנסה
אסורה לו, מייירי כשנבעלה או כשנתיחדה עמו, וכמ"ש הרש"י
סי' כ"ב, דאי כנסה לחוד ולא נבעלה, או לא נתיחדה, כרי כתב
כאן אפ"י שנשאת מגרש ראשון ונושא שני אם ירלה, חזל הרי"א
שכן סי' קע"ג, כתב דהאי אפ"י שנשאת, לא קאי לאיש השני
הנושא, אלא שנשאת לעלמא, ואפשר דאף הב"י דעתו כן, ומש"כ
כי נתקדשה ונשאת לשני מאי הוי, לא קאי לאיש השני הנושא
עכ"ל, אלא לעלמא קאי, ושני קרי לעלמא, בערך הראשון שאלא
עליה קול שנתקדשה לו.

ג. כנסה שני קודם שגירשה ראשון והוליד ממנה, אי
הוי הולד ממזר. עי' בתפארת יעקב סקט"ו, שהביא

מהח"מ סק"ג דאחר שכתב דהא דכנס ראשון אחר שגירש שני
אם לריק להוליד, [כמוצא לעיל אות א'], לין לעיין בסי' ל"א
סעיף ד', בקידוש בפחות משוה פרוטה, דכתב הרמ"א דאף דמוציאין
משני אין הולד ממזר, וכתב התפא"י דלא ידע מאי ציקש דזה,
כי ככאן בל"א אין הולד ממזר ממחזיר גרושתו, ואולי כוונתו
אסיפא, דאם כנס שני קודם שגירש ראשון, דכיון שאינו רק קול,
אף דאלא אין הולד ממזר, להרמ"א, כמו שם בפחות משוה פרוטה,
דקול נמי אינו רק חשש דרצון בעלמא וכ"י.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דל"ע א', כתב עבר השני וזה
עליה קודם שגירש ראשון, תלא מה ומזה, והולד שילדה
ממנו קודם שגירש הראשון אינו ממזר אלא ספק וכ"י. וציד דוד
שם אות קפ"ג קפ"ד כתב, דהוי ספק ממזר מלד הקול הראשון,
שהרי גם הבנים נפסלים מלד הקול, כמו שנבאר בגיטין דפ"א א',
בדן אשה כהן, דפריך נמלא אהב מוליד לעז על בניו, ומתוך כיון
דמשני מפקיין לה ולא מראשון יאלמו דסמוך למיתה גירשה, מכלל
דבני השני נפסלים וכ"י.

טע"ף ו. לה. אחד מגרש ואחד כונס וכ"י. א. האם
צריך האחד לגרש גם כשיצא הקול השני לפני
שנתחזק הראשון בב"ד. כתב בהמקנה בקי"א כאן, דלכאורע
נראה דאם שני הקולות ילאו זיוס אחד ולא הוזק הקול הראשון
עד

לסתור ההיתר שכתב מתחילה, דלא חיישינן שבעלה משום שהיתה נדה.
ועיין בפ"ת סק"ד מה שהעיר על הבאה"ט, אבל גם הוא לא העתיק רק
מסוף דבריו ולא את ההיתר הנ"ל שכתב בתחילת דבריו, והוא משום שלא
ראה את המהר"א ששון בפנים, וכמ"ש בעצמו.

שהיא נדונה, אלא אפילו נאמר דיש לה דין חופה, עכ"ל נחיר
אוחה, דע"כ לא קאמר הטור דכנסת חופה אסורה עליו עולמית,
אלא דשמה בעלה, שהרי חלה העעם בדיאה, חזל בני"ד לא חיישינן
שמה בעלה זה השני זיוס אחר החופה עד שגזרו עליהם בהפרשה
והופרשו, שהרי היתה נדה ולא חיישינן שצא עליה בנדונה כ"י,
אחר כל זה צאו עדים שלא זכר ידם מחמת יד החתן הנד' כל
היום משעת החופה עד אוחה שעה שגזר עליה בהפרשה, והפרישו
החתן מן הכלה כדן, באופן שאין מקום לחוש לביאה, ועל זה
הסכימו כמעט כל החכמים והרבנים שהיא מותרת לשני דה.

ובשו"ת מהרש"ך ח"א סי' נ"ב בנדון הנ"ל העלה דאף שלא
היה אלא חופה לא סגי בזהי ואפילו היתה נדה, אלא
דוקא כשצאו עדים והעידו שלא נתייחדו, וכתב דאפ"י ששעה
זאת פירסה נדה יום אחד קודם נשואיה, אין מקום להחיר ולומר
דודאי לא נבעלה, דמכאן אנפי יש לחוש לבעילה אם נתייחדה
עמו אף שפירסה נדה, דהא אפילו בחתן דעלמא קיימיל דכל
שלא בעל אם פירסה נדה אסור להתייחד עמה, דתקין ליה יצירה
ואחי למבעל, כ"ש בחתן זה שהכניס עמו כספק אסור לכונוס
אשה שאפשר שהיא אשה איש, ומאן דעבד הא דנפיל בזה כ"י,
באופן שדעתי נוטה להצריך עדים כשרים שיעידו שלא יתייחדו,
ואם לא נתייחדו היא מותרת, ואם לא יצאו עדים אין להחיר וכ"י.
וכ"כ בעדות ציהוסף (להריי אלמושנינו) סי' מ"ג דע"ז ג', דאיהא
מותרת לשני אלא דוקא דידעין ודאי שלא נבעלה, כגון שלא זה
יד העדים מתח"י ולא נתייחדו.

ובאמרות טהורות כאן, העלה יותר מזה, דאם נכנסה לחופה
אף שהעידו עדים שלא נבעלה אסורה, וכתב ראי' שהיה
לזה, שהרי כתבו על הפוסקים דמי שגירש בגט שלא עליו קול של
פסול, והצריכה גט שני לבעל לעז הקול, דלריבה להמתין ג' חדשים
מזמן הגט השני, דלא דמי להא דילא קול מה ומזה דמותרת
לשניהם, [המוצא בשו"ע בסעיף שאל"ז], דהאם אינו דומה למחזיר
גרושתו אלא ע"י שחאמר ש' הקולות אמת, חזל היכה דליכא אלא
קול אחד יש להחמיר, כי היכי דמחמירין בלא מלאו דבר על צוריו,
דדמי למחזיר גרושתו, וכ"כ יאלמו העולם דמותרת הגרושה לינשא
תוך ג' חדשים, כמ"ש החוס' והרשב"א והר"ן והריטב"א והמרדכי
בסוגיין, וסיים המרדכי, דכיון שקידושי השני הוי מן התורה דמי
שפיר למחזיר גרושתו, וכוונת דבריו צוררים, דכיון שקידושי השני
הוי מן התורה גזירת חכמים קיימת דיגרש ראשון וישא שני, ולא
להיפך, דדוקא כששני הקדושין הם קול בעלמא לא החמירו, חזל
כשיש קידושי תורה באלה מהם כ"י דמי למחזיר גרושתו, דלא
חילקו חכמים, כרי דאפ"י דקידושי ראשון הוי קול בעלמא, כל
דאיכא קידושי תורה בשני אמרינן דדמי לקידוש ראשון קידושי
תורה, והוי מחזיר גרושתו, וכ"כ נמי דאם נשאת לשני אסורה
לו אחר גירושי ראשון, אפ"י שיש עדות צרורה שלא נבעלה, דהא
דמי לקידוש אחר קידושי תורה, ובקידוש ראשון קידושי תורה
כבר כתב הריב"ש סי' תק"ח דאפילו לא נבעלה לא פלוג רבנן,

לח) ועי' באה"ט סק"כ שהביא מההר"א ששון דלא סגי בהכי
[שלא היו עידי יחוד] ואפילו היתה נדה, אלא דוקא כשבאו עדים שלא
זוה ידן מתוך ידן ולא נתייחדו, ולזה הסכימו רוב חכמי שאלוניקי.
ודבריו הם מהבנה"ג הגה"ט אות כ"ט, וצ"ע דאף שבסוף דבריו הביא
מהר"א ששון שבאו עדים שלא זוה ידן מתוך ידן כ"י, אבל לא כתב

באר הגולה

ז. יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני (כא) וגירשה אין חוששין לאוסרה

משום הקדושין ואסורה לכהן משום קול הגירושין:

ג. משנה וכתמיה נגמר
שם דף פ"ח ע"ב

קול

באר היטב

(כא) וגירשה. ולא יצא קול שנתקדשה לפלוני וגירשה ע"ת כתב הר"ן דפליגי בזה הראב"ד והרמב"ן. לראב"ד לא תלין שנתקיים התנאי

הפוסקים

ס"ק לה אות א—ס"ק לו אות ב

אוצר

אחרים, אלא בהחירה בידה, ואי ניחא לה בזה כיפיון ליה לאידך לגרש [גם בלי שיקדשה הראשון קדושין ודאיים מקודם], ועיי"ש שהאריך לדייק בן גם מפרש"י בסוגיון, וסיים, דמדברי שניהם למדנו דהיכא דקדושי שניהם בספק, תלין בראשונה, ואי ניחא לה בזה כיפיון ליה לאידך לגרש.

סעיף ז. לו. אין חוששין לאוסרה משום הקדושין.

א. האם זה דוקא בשיצאו קול הקדושין והגירושין בבית אחת. עי' צ"ש סק"ט ודגמ"ר שם לו, שכתבו דעת הראב"ד דדוקא כשיצא הקול שגירש עם הקול שקידש בפעם אחת, דלא הוי קול ושזכרו עמו, ודברי הראב"ד הם צפ"י מכלי גירושין ה"ל כ. וצמגיד משנה שם כתב דעת הרמב"ם אינה כן, דמה שזכר בגמ' דלריך שיהיה ביחד, הוא רק באמתלה, שזכר לבטל עיקר הדבר, אבל גירושין מילתא אחריתא היא, ואין קול זה מבטל קול האחר, הלכך קול אחר לה וקול שרי לה, ולא הזכירו כאן בגמ' שיהיו צי' הקולות ביחד, זו היא דעת הרמב"ם, וכן דעת הרמב"ן, ועיקר. ועי' צ"ש לעיל סי' ו' סק"י דגם מרש"י משמע דדעתו כהרמב"ם, אלא שבדעת העור, כתב שם, דדעתו כהראב"ד. ועי' באוה"פ שם סק"ז אות א' שהוציא מחלוקת האחרונים בדעת העור, אי דעתו כהרמב"ם או כהראב"ד.

ובתפארת יעקב סקט"ז כתב דלשון הש"ס מורה כדברי הראב"ד, דצטין קול קדושין וגירושין באחד, דהא קאמר [בצטין דפ"ח א'], ה"ק יצא קול מקודשת הרי זו מקודשת, מקודשת ומגורשת הרי' מגורשת, ומדבר נקט מקודשת, ש"מ דלא מהני רק דנפקי תרומתו כחדא, ועממא דמילתא נראה, דכמו ביצא שם מזה בעיר, אמרין דאויבוס אפקוהו לקלא, כן י"ל בזה דאויבוס וצני משפחה אפקוהו לקלא דגירושין להוציאה מחשש קדושין, לכך צטין שילא קול הקדושין והגירושין יחד.

ב. יצא קול שנתקדשה ונתגרשה על תנאי, אי חוששין לקדושין. ענא"ט סק"א [וכו' מהצ"ש סק"ט], שהביא מהר"ן שכתב דפליגי בזה הראב"ד והרמב"ן, דלראב"ד לא תלין שנתקיים התנאי והיא פנויה ואסורה לכהן. וצ"ח שלבי גיעין ביאר טעם מחלוקתם, דהרמב"ן כתב דהא דקאמר בסופא דמתניתין [אחרי הדיון דמקודשת ומגורשת ה"ז מגורשת], ובלבד שלא יבא שם אמתלה, אחרי אמתלה גירש פלוני אשתו על תנאי כו', לא ארישא קאי, דאפילו יצא קול מקודשת ומגורשת על תנאי קול ושזכרו עמו הוא ושריא לעלמא, דהא חזין בשמעתין בגמ' דלא חשו רבנן לספקי דקלא כלל, וכיון שהיב אפשר להם לתלות תלו להקל [כמבואר בסעיף ג'], ואף כאן תולין שמא נתקיים התנאי והרי היא מגורשת, והוי שובר לקול הקדושין, אבל הראב"ד פירש דאגופא דרישא קאי, שאם אמרו מקודשת ומגורשת על תנאי אין קול זה דגירושין שובר לקדושין וחוששין לה, וכתב הר"ן בטעמו, דאינו דומה להני עובדי בגמ' שחלו בקדושי קטן ובפחות משום פרוטה, שכל שהקול יוצא תחילה באמתלה וזו בחזקת פנויה עומדת, אין

עד שילא הקול השני, ובי דמהני הקול לגבי עלמא, כמו שנתקדשה לחד מצני פלניא, מ"מ לגבי אותם שנים עממא שילא הקול עליהם, כיון דלא הוי קול ברור למי נתקדשה לזה או לזה, לא חיישין לקלא לכל אחד נגד חזירו ומותרת לכל אחד בלא גט משני, אך לפי"ז אפילו הוחזק הקול הראשון תחילה ואח"כ יצא הקול השני, הוי דמראשון לריכב גט בודאי משום שהוחזק בזמנו, והוי קול השני כאמתלה לאחר זמן, מ"מ מלשון הרמב"ם וטו"ש"ע אחד מגרש ואחד כונס, משמע דאפילו אם הראשון נושא לריכב גט משני, ואמאי לא ליהוי קול הראשון שובר לקול השני, כיון דכבר נתקדשה לראשון כו', ונראה דכל שיש הכחשה בשני הקולות אינו חשוב כאמתלה, דשמא יאמינו לקול זה יותר מזה, ודמי להא דאיתא בגיטין דפ"א, דאע"ג דאריכא דקרי לכתובה כתיבה חיישין לקלא, כיון דאריכא נמי דקרי לנתיבה כתיבה וכו'.

ועע"ש בהמקנה שכתב, דהא דלריך השני לגרש ולא מהני לכשתאמר צפניו שלא קדשה, ותהיה נאמנת מדרי המנוגה דאין אשה מעיזה [פניה צפני בעלה], דנהי דלגבי הראשון י"ל דכיון דכבר נתקדשה לשני שוב אינה נאמנת לגבי הראשון כו', אבל לגבי השני למה לא תהיה נאמנת כו', ונראה הטעם בזה, דכיון דקול הראשון מסייע לה דכבר נתקדשה לו ואין קדושי השני כלום, וקול עדיף מעד אחד, כמ"ש החוס' בכתובות [כ"ז, א'] ד"ה ובהמר ר' יוחנן כו', וקיימ"ל דהיכא דפ"א מסייע לה שפיר יכולה להעז ואינה נאמנת, וצ"ע.

ב. וכששניהם אינם רוצים לגרשה, אם אפשר לבוא לאחד מהם שיגרשנה כדי שלא תתעגן, ולא יזהר מהם. צט"ח ר' צלאל אשכנזי סי' ו' דכ"א א', אחר שהעלה דכל היכא דאמרין מגרש ראשון ונושא שני כיפיון ליה לגרש, דכיון דאסורה על הראשון יש לבוא למי שאסורה עליו ולא נשני לו, חקר מה הדיון אם גם קדושי השני הם בספק כהא דילא קול מה ומזה דמותרת לשניהם, ושניהם אינם רוצים לגרש, מאי תקנתא שלא תתעגן, ואחרי שזו בזה אי כיפיון לשני מפני שטעם שלא כהוגן, או מאחר דשניהם שוים זה ומותרת לשניהם א"ל לבוא לשום אחד מהם, הביא מהדיושי הריעב"א בסוגיון שכתב וז"ל: מותרת לשניהם, דאי ניחא לה בשני מגרש ראשון ונושא שני, ואי ניחא לה בראשון מגרש שני ונושא ראשון, דכיון דקדושי שני לאו קדושי ודאי ניכח לא גזרינן בזה שמא יאמרו וכו' ע"כ, וכתב דמהוך לשון זה נחזר לנו שורת הדיון, דאי ניחא לה בזה, כיפיון לאידך לגרש, ושוב הביא מהרד"ז בזה שכתב וז"ל: והיכא דשני הקדושין ספק כגון ששניהם ע"י קול, אחר אמימר מותרת לשניהם, ונשאל את פיה, ולמי שתתירא בו תקבל ממנו קדושי ודאי, ויכו של האחר ספק, וכופין אותו לגרש, וחזר הדיון כמו בחלוקה הראשונה [כשקידש השני קדושי ודאי דמגרש ראשון ונושא שני], וכחב, דמלשון הריעב"א הג"ל לא משמע כן, שכתב דאי ניחא לה בשני מגרש ראשון ונושא שני, משמע להדיא דאין כאן עסק קדושין

(לו) כמובא ממנו לעיל סי' מ"ב סקמ"ח. ועיי"ש שיש חולקים על הרבצ"א, וטוברים דאפילו במקום שמגרש ראשון ונושא שני אין לבוא לראשון לגרש ולפי שיטתם כ"ש כאן דאין לבוא.

ח. קול היוצא אחר הנשואין או אפילו אחר ארוסין לומר שנתקדשה לאחר
באר הגולה
ס' מפרש דרב ג' ע"ב
ובגרי"ח שם דף ס"ט ע"ב
ע' שם בגרי"ח

אוצר ס"ק לו אות ב — ס"ק לו אות ב הפוסקים

לה גם ונפל ספק קרוב לה ספק קרוב לו. כתב בתפארת יעקב סקט"ז, דנראה דע"כ לא פליג הראב"ד רק בגירושין על הנאי, דכיון שלא ראה לגרש רק על הנאי אין זה שובר לקדושין, כיון שחלוי אס קיימה התנאי דכלי זה לא ראה לגרש, אבל בזרק לה גט לחלוטין רק שיש ספק אי קרוב לו, כיון שפס"פ ראה לגרש וזידו לגרשה, צ"ע הוי שובר לקדושין דמסתמא גירשה, ואי נפל קרוב לו הוי זורק לה שנית כיון שדעתו וזידו לגרשה צ"ח מוחה, אבל בקדושין אפילו צב"ג מהני, דמי"מ לא הוי כ"א לעולם קול צור, רק ספק קדושין, וראיה לזה מלשון המשנה א"ח הוי אמתלא גירש פלוני על הנאי, זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה כ"ו, ויש להבין דלמה נקט בגירושין כה"ג, ומכאן ראייה לשיטת הראב"ד וכחילוק הנ"ל.

טע"ף ח. לז. קול היוצא אחר הנשואין וכ"ו. א. האם אין חוששין לקול היוצא אחר ארוסין להצריכה גם, אפילו בשלא נתאסרה לכהן, רק לישראל. עכ"ל סקט"ז שכתב מהב"ח והח"מ [סקט"ז] והצ"ח [סקט"ז], דבב"ב הוי"א אחר נשואין או אירוסין כ"ו אין חוששין לו, וא"ל גט ממנו אפילו נתאסרה לישראל. וע"י צ"ח שכתב העט"ס דלא חיישין אפילו צאירות ישראל, ולא מחמירין להצריכה גט, עפ"י פרש"י [דפ"ט צ' ד"ה לא חיישין] שלא תתנגד על צע"ה. וכ"כ צמ"ח ארזים סקט"א, אר"ן צ"ב (ותאומי צ"ב) סקט"ב וצפס"ק הלכות (יד דוד) ח"צ דקל"ח צ', וע"ש ציד דוד אות קל"ד וקל"ה. וע"י בתפארת יעקב סקט"ח שכתבין לומר דין זה אס חוששין צ"ח ישראל מן האירוסין, שנוי צמחלוקת צ"ח רש"י לחוס', [ע"ש שכתב להוכיח כן מקושת החוס' דפ"ח צ' ד"ה והאמר], אלא שגם הוא סיים, דמי"מ כיון דלפרש"י מיושבת קושיית החוס' צפשיטות, לפי מה שהעלה שם, יש להקל, אס לא צמקוס שצקל יוכל ליתן גט נ"ל להחמיר.

ב. ואם מותרת גם לאחר, אחרי מיתת בעלה זה או אחר שיגרשה, או דלאחר הוי כקול קודם הנשואין. בקריית מלך רצ ח"א פ"ט מאישות הל' כ"ב נסתפק צ"ח, אי אמרינן דלא תנשא לאחר, דלא הוי קול דקודם קדושין, ודמי למש"כ הרמב"ם פ"י מגירושין הל' י"ט [והוצא לעיל סי' ו' סעיף ג'], י"א עליה קול איש פלוני כהן כהן גט לאשתו או נתן, וכרי הוי יושבת תחתיו ומשמשו, אין מוציאין אותה מתחת צע"ה, ואס נשאת לכהן אחר חלל מהשני, וכתב מה"מ, דהיינו טעמא דלגבי שני הוי קול דקודם נשואין ע"ש, או דלמא לא דמי, דהתם צבוגיא דהזרק דפ"א א' הקשו ע"י א"כ אהת מוציא לעז על צניו של ראשון, וסירלו דכיון דמשני מפיקין ומראשון לא מפיקין אהו למימר סמוך למיתת גירשה ע"כ, וא"כ הכא אפשר דחיישין דלמא ישאלו לראשון ויאמר שלא קדשה עכשיו, וי"ט.

ובמלח

הרמב"ן, דביצא קול שגירש על הנאי, צריך שיצאו שני הקולות בבת אחת אף להרמב"ן, וכן הגיה בב"ש גם בבב"אור מנחם. ולדבריהם צ"ל דמ"ש הב"ש דוקא שיצא בפעם אחת וכו' חידש זה מדעתו, וגם צ"ל דדעת הראב"ד דאף בלא תנאי צריך שיצאו שני הקולות ביחד, לא הביא הב"ש כלל, אולם בדגול מרבבה כתב על הב"ש הג"ל, דמ"ש דוקא כ"ו זו חומרא אחרת שהחמיר הראב"ד, ואפילו יצא קול שנתקדשה ונתגרשה בלי תנאי. ולפי דבריו הפתק הב"ש תג"ל מהר"ן.

אין לבס של צני אדם מחייב שיהא מקודשת וכלל מאי דאיכא למיתלי תלו כ"ו, אבל כשקול קדושין יוצא בלא אמתלא ומחזיקין אותה במקודשת גמורה, לא תלא מלבס מחזקת מקודשת מחמת קול גירושין שיש בו ספק, ולא אמרינן עיינו רצון צגיטא ומעליא הוי, אדרבה אמרינן אס איתא דעיינו קלא הוי"ל למילתא, כיון שמתחילת החזיקו אותה במקודשת גמורה, וצב"ב חתיין מחגי ועובדי דגמי כפסטייהו.

ובערך לחם כ"א, כתב י"א קול שנתקדשה ונתגרשה על הנאי, לא הוי קול ושוברו עמו וחוששין לקדושין. וכ"כ בתפארת יעקב סקט"ז, דנ"ל עיקר דכדברי הראב"ד, שלא אמרו אמתלא רק צצורתה הקול מעיקרו, אבל גירושין שאינו שובר הקול מעיקרו ואדרבה מחזיק קול הקדושין טפי כ"ו, לריך קול גירושין צצור שוכל לומר שנתגרשה, ולא צספק גירושין או על הנאי, כיון שקול הקדושין לא נצבר כלל ואדרבה נתחזק טפי וכ"ו. וע"י צ"ח שכתב שכתב ראייה לשיטת הראב"ד מלשון המשנה.

וע"י צמ"ח קדושין סקט"ז, דאחר שכתב מהב"ש הנ"ל דלהרמב"ן תלינן שנתקיים התנאי והיא פנויה ואסורה לכהן, כתב דאין דבריו מוכרחים, דנ"ל דלא קאמר הרמב"ן אלא שאין לאסרה לישראל כיון דיש לתלות שנתגרשה, ואף שאין הגירושין צצורים מפיקין מהקול [שנתקדשה], שאין הקול צצור גמור דהא נקלא דצחר נשואין לא חיישין כלל, אבל אס מת המקדש קודם שנשאת יש לתלות איפכה שלא נתקיים התנאי ומותרת לכהן, דאיכא ספק ספיקא שמה הקול שקר ואח"ל אמת שמה לא נתקיים התנאי.

ג. להסוברים דתלינן שנתקיים התנאי ונתגרשה, אם זה דוקא בשיצאו שני הקולות בבת אחת. בתפארת יעקב סקט"ז כתב, דנ"ל לומר דאפילו להרמב"ן דמהני נתקדשה ונתגרשה על הנאי, היינו דוקא צ"ח קול הגירושין צפס"ס אחת עם הקדושין, דמעולם לא היו הקדושין צצורים בקול, אבל אס י"א קול קדושין צצורים, ואחר זמן י"א קול גירושין על הנאי, אפשר דמודה הרמב"ן דלא מהני.

וכ"כ צ"ח פ"ה (ודרישת ארי) סקט"ז דלהרמב"ן דמהני נתקדשה ונתגרשה על הנאי, לריך שילאו שני הקולות צצת אחת, וטעמו של דבר, דהא דמהני קול הגירושין אפילו אחר כמה ימים, היינו משום דקול הגירושין עדיף מאמתלא, כמ"ש בחידושי הראב"ד [שלהי גיטין], א"כ י"ל דזה דוקא אס קול הגירושין הוי צדדאי, אבל אס הוי צספק אינו אלא כמו אמתלא, וכ"כ צמ"ח יחושע צפירושו לדברי רש"י [דפ"ט א' ד"ה כרי זו מגרשה וכו']. וע"ש צ"ח פ"ה שהעמים זה צצורי הב"ש סקט"ב, לפי מה שהגיה צצרי. וכ"כ גם צצאור מנחם כ"א לח. וע"י צצית מאיר כ"א מש"כ צ"ח.

ד. להסוברים דבב"ב שנתגרשה על תנאי לא תלינן לקולא, מה הדין כשספק קול הגירושין הוי שזרק

לח) ז"ל הב"ש שם: ואס יצא קול שגירש על תנאי, כתב הר"ן דפליגי בזה הראב"ד והרמב"ן, לראב"ד לא תלינן שנתקיים התנאי, והיא בחזקת מקודשת, ודוקא שיצא בפעם אחת קול שגירש עם קול שנתקדשה, ולרמב"ן תלינן שנתקיים התנאי והיא פנויה עכ"ל. וכתב באבן פינה דדברי הב"ש תמוהים במ"ש דוקא וכו' אחר דברי הראב"ד, דהא לדעת הראב"ד אף בלא תנאי צריך שני הקולות בפעם אחת [כמבואר באות א'], לכן נראה להגיה בדבריו דהאי דוקא וכו' צריך להיות אחר דברי

לאחר תחלה אין (כב) חוששין לו: הגב [אין] ואפילו אם ילא קול כבר רק שלא הוחזק
בזית דין עד לאחר שנתארסה אין בודקין אחר הקול להחזיקו (כ"כ הכ"י צ"ס הרמב"ן)
מ"כ
הר"ן שם בשם הרמב"ן
אמ"ש שם כל קלא
דלא אחזק בו וא"ת יחזיקו עכשיו בב"ד ושמא אם נישאת קודם בדיקה אין בודקין אחר גישואין עב"ח:

באר היטב

(כב) חוששין לו. וא"ל גם ממנו אפילו נתארסה לישראל. ב"ח ח"מ צ"ש:

הפוסקים

ס"ק לו אות ב — ס"ק לט אות ב

אוצר

בסי' קע"ח, דצמח"ז דליכא חדר"ג אינו נאמן לומר כלל שמאמינה
ע"ש, וממילא כ"כ אינו נאמן לומר צמח"ז שמאמין לקול, ליתא,
שהרי מצוה צמח"א כאן, דאף בקלא דבתר נשואין אם הוא מודית
שנתקדשה לראשון נאמנת ואסורה עליו מחמת הקול, ולפי"ז ק"ו,
מה אשה שאומרת עמא לאני לך דאינה נאמנת עפ"י דין להפקיע
עמא מצעלה דמשועבדת לו, מ"מ במקום קול נאמנת, כ"ש בדיוקה
דעפ"י דין נאמן להפקיע אותה, כיון דצידו לגרשה צע"כ, וכמ"ש
הפוסקים, ועי' צ"ח כחצות ריש המדיר, רק כיון דליכא חדר"ג
שלא לגרש צע"כ אינו נאמן, מכ"ש דנאמן במקום שיש קול וכו'.

לט. אין בודקין אחר הקול להחזיקו. א. מקור וביאור
הדין. מקור הדין לוי"ן צפנים שכוה מהכ"י צ"ס
הרמב"ן. ובצ"ח כתב דכן פסק בתש"י הר"ן סי' ל', והביא ראיה
לדבר. ובתש"י הר"ן שם כתב דהא דאמר רב אשי כל קלא דלא
אתחזק צ"ד לא חיישין ליה, בודאי לא אחא לאשמעין דאי לא
אתחזק לעולם בו דלא חיישין ליה, דהא מילתא כבר פשטיה
לביחוריה רבי יוחנן ורב, דקאמרי לא שישמענו קול בצרכה בו, אלא
ודאי דרב אשי הכי קאמר דכל היכא דלא אתחזק צ"ד מקמי
שילא שוברו עמו, דהיינו דבר המצטלו כגון נשואין או דבר אחר,
אעפ"י שילא תחילה, כיון דלא אתחזק הרי הוא כאילו לא ילא,
וכ"כ הרמב"ן וכו'.

וב"כ בערך לחם כאן, דאפילו ילא הקול קודם ולא החזיקוהו צ"ד
עד שנתארסה, לא מחזיקין ליה בזה הכי וכו'. וצ"ב כאן
כתב דאין בודקין אחר הקול להחזיקו, הואיל וקדשה אחר קדושין
גמורים, וכ"ש אם נשאה וכו'.

ב. ומה הדין כשבאו עדי הקול אחר האירוסין, או שעברו
הב"ד והחזיקו הקול, אם חוששין לו. ע"ש סקכ"א
דאפילו אם צאו לצ"ד והעידו כן, אין חוששין. ועי' להלן במשכ"י
יס שכתב כן בחוך דבריו צפשיטות.

אולם בקריית מלך רב ח"א פ"ט מאישות הל' כ"ב, הביא לשון
הר"ן צ"ס הרמב"ן, "שאל נשאת קודם בדיקה אין בודקין
אחר הנשואין", וכן מה שנתן טעם שאין חוששין לקול שלא הוחזק
"שהרבה אומרים פלוני שמע מפלוני שכלכו למדכ"י ואילו יצאו
לצ"ד ויחקרו יאמרו לא שמענו ולא ראינו", וכבר דמדברים אלו
נראה דאין צ"ד בודקין אחר הקול [ר"ל שאין צ"ד נחקקין לצדוק],
אבל אם צאו העדים לפניו ואמרו שמענו מפלוני ופלוני שכלכו
למדכ"י חיישין לו, וכנ"ל לדקדק מהא דאמרין בהם, כל קלא
דבתר נשואין לא חיישין, ופרש"י דאירי שנשאת היום ואח"כ ילא
הקול

שנתקדשה, אבל עדים האומרים שמענו מפלוני ופלוני והם הלכו למדכ"י,
היינו קול בעלמא, ואפילו באו לב"ד והעידו אין חוששין עכ"ל. ונראה
שהב"ש הכריח פירוש זה מהתחלת דברי הרמ"א: "רק שלא החזק בב"ד
עד לאחר שנתארסה", אשר לשון זה מורה שאחר שנתארסה כן הוחזק,
ומ"מ אין חוששין.

ובמלאת אבן כאן, כתב דמדסתם המהצר דקול היואל אחר
הנשואין בו אין חוששין לו, משמע דאין חוששין לו כלל,
ואפילו אם מת זה או גירשה מותרת לאחר בלא גט מהרש"ש שילא
עליו הקול, ולא דמי להא דילא קול פלוני כהן גירש את אשתו בו,
דאם מת ונשאת לכהן אחר חלא, די"ל דהטעם הוא עפ"י ש"כ
החוס' יצמח דל"צ אי ד"ה כל, צ"ס י"מ, דלקלא כי האי שהנשואין
או האירוסין היו באיסור, לא חיישין ליה כלל אפילו לאח"כ בו,
ואע"ג דלא קיימ"ל כ"י"מ אלו, וכמו שהקשו שם בחוס' צ"ס ר"י
ע"ש, היינו משום דכל ענין לא חששו חז"ל לקלא כל כך להולאה
מתחת צעלה היכא דנשאת בזהיר, אבל לאח"כ כההיא דסי' ו' יש
לחלק בכך וכו'.

וב"כ בפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דל"ח צ', דבקהל היואל
אחר נשואין או אפילו אחר אירוסין בו, י"ל דאפילו אם
מת זה בשני או גירשה, מותרת לאחר, דכיון דלא חששו נקול
בשעתו שוב אין חוששין לו וכו'. וציד דוד דל"צ אי כתב, דלא דמי
לאשת כהן שילא עליה קול שגירשה דאף שאין מוילין אותה ממנו
עכ"ז לאחר מותו אסורה לכהן, דשם ילא הקול על מעשה שאוסר
אותו עליו עתה, אך אין זיכלתנו להולאה ממנו כיון שהיא אשתו
ולריכה ממנו גט להחירה לעלמא, דאף אם נימא שגירשה יכול
להיות שקדשה לאח"כ, ואין זיכלתנו לכופו על זה עפ"י הקול בלא
עדים, לכן נשאת תחתיו, משא"כ צ"ד שלפי דברי הקול אינה
מקודשת לו כלל ואינה אשתו, והיא אשת איש, אך אנו מתירין
אותה לו מטעם דאמרין דכיון דלא ילא הקול קודם שנתקדשה
לזה ש"מ דאין צו ממנו בו, לכן כשם שאין חוששין לו בשעה שהיא
תחת צעלה, כך אין חוששין לו גם לאחר מיתתו, ועוד דאם יכיו
לה צנים ממנו נמלא אתה מוילא לנו עליהם, דהכא לא שייך לומר
כמו דאמרין בנשאת כהן, דסמוך למיתה גירשה, דהא היתה כל
ימיה באיסור א"ל, וכן מפורק לזה סברה רב הונא דאין אשה
מעוזה פניה צפני צעלה, לכנ"ל דא"ל גט מזה שילא עליה קול
שקדשה צערס שנתארסה לזה וכו'.

לח. אין חוששין לו. כשהצטל אומר שמאמין לקול שנתקדשה
לאחר תחלה, אי נאמן לאוסרה על עמא. כתב צפתיה
שערים סי' כ"ז, דיש להסתפק בזה, למאי דמבאר בסי' קע"ח
סעיף ע', דצד אחד אומר לו אשתו זינתה, אף דאינו נאמן, דאין
דבר שצערורי פחות משנים, מ"מ אי דעתו סומכת עליו אסורה
בו, וא"כ כ"כ הרי קול לא גרע מעד אחד, דמילוי דמינו במקום
קלא לא אמרין, ומינו במקום ע"א אמרין להרבה פוסקים,
וממילא אם הצטל מאמין אסורה, ואין לומר שהרי פסקין שם

(ט) מה שדקדק מלשון "אין בודקין" דרך הב"ד אינם נוקקים
לבדוק, אבל אם באו עדים והעידו על הקול חוששין, כבר תירץ זה הב"ש
בתחילת דבריו בסקכ"א ח"ל: "כלומר אין בודקין לברר הקול שנתקדשה",
ור"ל שאין ב"ד בודקין אחר הקול לברר אם נתקדשה ודאי בפני עדים,
אבל לפני הקול בלבד אפילו הוחזק ע"י עדים אין חוששין. וכן הוא
להדיא בב"ש מהדו"ק ח"ל: כלומר אין בודקין שמא יבורר עפ"י עדים

(ה) מיהו אם היא מודה אח"כ שנתקדשה לראשון אסורה לבעלה (כך משמע מתשובת הרא"ש כלל ל"ה) (ו) הואיל ויאלה הקול תחלה (הרב נתן טעם לשבח לחלק בין גזון לזון ובין ההיא שהמרה עמאה אני וכו') ועיין לקמן סוס"י מ"ח:

שנים

פתחי תשובה

מ"ל פ"ק דנדרין פ"ח ה"א וי"ד בשמעתא דתנא ע"ש. ועיין בתשו' פהר"ש ח"ל סי' י"ב שהשי' עליו דגם בפרוסה היו לנדרת ביה דלא מליא שו"ס ע"פ חר"ל. וגם על גוף סברת מוס' ר"ד הנ"ל דנשאלה כיון דלנדרת ביה לא אמרינן שו"ס חר"ל הלאך לתפוס על זה. וגם כתב שם לתרץ דברי הרא"ש הנ"ל בלשון אחר (ע"ל סי' קפ"ו סי' פ"ק כ"ה) יו"ש בלחכות. ועיין בס' שעה"מ פ"ט מה"ל דין ס"ו שחפ"ה על מהר"ש שם והלאה בלח דעת התוס' רי"ד וגם כתב ישוב אחר על דברי הרא"ש הנ"ל. ועיין בתשובת גרי"ה פ"ח ס"ה אות י"ד וס"י י"ד אות כ' וס"ה י"ב מ"ש בזה וגם בס' בית מאיר מזה. וע' עוד בס' קרבן נחמאל פרק בתרא דגיטין אות ע"ב שם ג"כ ישוב על דברי הרא"ש הנ"ל:

(ס) מיהו אם היא מודה. ע"ש ס"ק כ"ב ועיין בתשו' רע"ק ליגר סי' קע"ג מ"ש בזה:

(ו) הואיל ויצא הקול. ע"מ וצ"ש ועיין בס' עולמות יוסף בקדושין דף י"ב הלכה ג' שם לישב דברי הרא"ש בלשון אחר והמ"ל חידוש דין מדעתו לחלק בזה ולמרינן התם לאו כל כמינה דלמך כו' דהיינו דוקא משום שהיתה נשואה מש"ס לא אמרינן דשו"ס נפשה חר"ל דמלחך שער זמן זה בלא עליה בעלה כתיבאר לא כל כמינה לחוב לבעלה וללאסור עליו מה שכבר קדם לו שהיה בלא עליה אבל אם היתה מפורסת ואמרה שקבלה קדושין מחלך גרסה דכיון דשו"ס נפשה חר"ל מונעים הבעל מלכל עליה ובהכי א"ש דברי הרא"ש בתשובה כו' משום דמירי בפרוסה כו' ושוב

הפוסקים

ס"ק לט אות ב—ס"ק מ

אוצר

לכחזק הקול צ"ד אחר אירוסין שאין חוששין לו, אבל באומר שעדי הקדושין לפנינו ואפשר להגיע לעדות וידיעה ברורה על דבר הקדושין, צודאי גם כשלא נשמע כלל שום קול תחילה, ורק אחר אירוסין או נשואין יאלה קול שנתקדשה לאחר תחילה צפני עדים וחס לפנינו, שאפשר להגיע לדבר ברור, צודאי כל היכא דאפשר לצרורי מצררינן וחייבים צ"ד לחקור אחר זה, וזה ברור ופשוט צעיני וכו'.

מ. מיהו אם היא מודה וכו'. מקור הדין ודעות האחרונים בזה. ע"ש סק"כ דהרמ"א הו"א דין זה מתשר הרא"ש כלל ל"ה סי' ל"ד. והוא, דצ"י הביא תשר הרא"ש הנ"ל באחד שהו"א קול שקידש אשה, לפני שקדשה בעלה, ומחמת פחד שמא יביא הו"א הקול עדי שקר על קדושיו, הלכא האשה וקרוביה ושכרו עדי שקר לכחזר גט ע"ש זה שהו"א הקול, ואחרי שכתב הרא"ש דאין זה קול, ואפילו אם היה קול גמור, לקלא דחתר נשואין לא חיישינן, הוסיף עוד, ואי משום דשכרו קרובי האשה עדי שקר לכחזר גט, והיו כאלו הודית שקבלה קדושין ממנו, נ"ל דלא הוי הודאה, דמשום שראו מעשיו והצינו מחשבותיו עשו כן, ואפילו אם היתה מודה בפירוש שקבלה קדושין ממנו, נ"ל כל כמינה ללאסור עצמה על אותו שקדשה, אלא דהוי אמרינן דשו"ס נפשה חר"ל דאסורא דאסורא ויוליאתה בלי כתובה וכו'. וצ"י כתב דיש לתמוה על דבריו האחרונים דאם היתה מודה היינו אומרים שו"ס נפשה חר"ל דאסורא, מהא דאיתא בקדושין ד"צ ב', יהודית דציתיה דר' חייא הו"ל לער לידה, אמרה ליה, אמרה לי אם, קציל ביד אביך קדושין כי זו ערת, אמר לה לאו כל כמינה דאמך דאסרה לך עילואי, ואפשר שיש לחלק בין כשהיא עצמה מודה לכשאומרה כן בשם אחרים. וצדרכי משה אות ד' דחה חילוק זה של הצ"י, וכתב ליישב קושיותו, וכן מה שהקשה הוא עצמו מעוד מקומות, דשאלו בנידון הרא"ש דהוי קאת קול מעיקרא, לכך כתב דאילו הודית אף לאחר נשואין משוית נפשה חר"ל דאסורא. ועפ"י פסק הרמ"א כאן דאם היא מודה אח"כ שנתקדשה לראשון, אסורה לבעלה. גם בב"ח כאן דחה תירוצ הצ"י, וכתב דשאלו בנידון הרא"ש דאיתא קאת קול מעיקרא דנתקדשה מאחר, וכמו שפסק הרמ"א.

הקול שהיום נתקדשה לאחר קודם נשואין ע"כ, ואם איתא דאף שאלה הקול קודם קדושין כל דלא אתחזק לא חיישינן, אמאי לא פירש צכ"ה"ג דהוי חידוש טפי, ועוד לפי"ד הר"ן הנ"ל, הא שמעינן לה מההיא דכל קלא דלא אתחזק צ"ד לא חיישינן, אלא ודאי נראה דכל שאלה הקול קודם נשואין אף דלא אתחזק, אם בלא עדים השתא ואמרו שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדה"י, חיישינן ותנא, אבל אם יאלה הקול אחר שנשאת לא חיישינן כלל וכו'.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דר"ל"ה צ', כתב דאם הקול יאלה קודם שנתקדשה לאחר וקודם שכוזק צ"ד נתקדשה לאחר, אין הצ"ד נחקקים להחזיק הקול, אבל אם הצ"ד עצרו והחזיקו אותו, או שצאו העדים מעצמם לצ"ד, הדבר ספק אם חוששין לזה הקול או לא, ולכן לא תנא ממנו, ואם מת או גירשה זה השני, לא תנשא לאחר עד שתתגרש מהראשון, ואם יש לה בנים מהשני לא תנא אף מהשלישי וכו'. וציד דוד שם אות קע"ו אחר שהביא מש"כ הרמב"ן כנ"ל, דאם נשאת קודם שהחזיקו צ"ד את הקול שוב אין מחזיקין אותו, כתב דאף דמדצריבס נראה שאין חוששין עוד לקול אף אם בלא העדים לצ"ד והחזיקו אותו, עכ"ל אין זה מוכרח, דאפשר לומר דהיינו שאין הצ"ד מחזיקים שוב להחזיק הקול, אבל אם עצרו והחזיקו אותו יכול להיות דכיון שהתחיל הקול קודם שנתקדשה, אף אם נשאת חוששין לו, ולפי"ג למעשה בזה, כי צעיקר חירותו של הרמב"ן נראה שמתחפך בזה ולא אמרה בהחלט, לכנ"ל דלא תנא, דאף דקול שאלה קודם שנתקדשה ועברה ונתקדשה קיימ"ל דתנא כר, מ"מ צ"ד שנתקדשה קודם שכוזק צ"ד, דבר ספק ולא תנא, וכן אם מת או גירשה השני הדבר ספק כנ"ל, כי לא אדע צירור שיטת הרמב"ן, וכן לא תנאחתי לו חזר צדכרי הפוסקים.

וכתב צמשצרי יס סי' כ"צ דפ"ו טור צ', דהא דאין צודקין אחר הקול להחזיקו, היינו דוקא בלשון שגם אחר הצדקה לא ישאר אלא קול שכוזק צ"ד, כגון שיאמרו ראינו נרות דולקות כו', או שיאמרו פלוני שמע מפלוני והלכו למדה"י, דאם הוזהק קול כזה צ"ד לאחר האירוסין אין חוששין לו, לכן בלא הוזהק הקול קודם אף שאפשר להחזיקו אח"כ אין מחזיקין אותו, דדמי

הר"ן סי' ל' לצדונו, וגם לענין עצם הדין כשהחזק הקול אחר אירוסין, פסק הר"ן בתשרי הנ"ל להדיא דאין חוששין לו, וז"ל: ולא עוד, אלא אפילו היה בכל זה תרי סהדי דמסתדי קמן פלוני מהיכן שמע מפלוני, וכפי פירושן של ראשונים, לא היה ראוי לחוש לקול זה, משום דלא אתחזק בבי דינא עד לבתר אירוסין כו', ותביא ראיה מהא דאמר רב אשי כל קלא דלא אתחזק בב"ד כר.

(מ) ר"ל דהר"ן כתב בשם הרמב"ן בלשון זה: ושמא אם נשאת קודם בדיקה אין בודקין אחר נשואין. וכן הוא בחידושי הרמב"ן סוף גיטין. אולם רבינו ירוחם המובא בב"י הביא את הרמב"ן בלשון החלטי, וז"ל: וכתב הרמב"ן אפילו יצא הקול קודם שנשאת, כל דלא אתחזק קלא בב"ד קודם נשואין לא חיישינן ליה ולא מחזיקין ליה בב"ד בתר נשואין, עכ"ל, ועפ"י הוא פסק הרמ"א. וכן הביאו בלשון החלטי בשו"ת

באר הגולה

מז

עדים המכחישים זה את זה בקדושין או היא אומרת נתקדשתי וחזרה.

ובי ד' סעיפים :

א כריסוס כתובות דף
כ"ב ע"ב וכדלמך לה רב
לשי שם דף כ"ג ע"ב
ב שם כגמ'

א שנים אומרים ראינו שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינו שנתקדשה
הרי זו (א) מקודשת ב אפילו כולם [ה] דרים עמה (ב) בחצר לא ראינו ראייה

שאפשר

באר היטב

(א) מקודשת. אפילו נשאת לאי מאלו שאומרים לא ראינו חלל :
(ב) בחצר. אבל אם כולם היו במעמד אי הוי כאלו אומרים כי נתקדשה
ובי אומרים לא נתקדשה כמ"ס בסמוך ס"ב. ועיין בתשובת מהרש"ש
סי' נ"א :

לעיל סי' מ"ב סק"ק י"א :

פתחי תשובה

[ה] דרים עמה בחצר. עכ"ל מ"ס שם כלל אם כולם היו במעמד אי כו' ובגליון
ש"ע והגאון רע"ק חובר ז"ל נ"ב ע' בשם הרמ"ה ח"ב סי' מ"א עכ"ל.
ור"ל דשם הניח דעת קלם פוסקים דדוקא אם היו מזומנים לעסק ההוא הא לא
לא דק"ל כרע"ס ס' שבוטח דדיינים דכל מלתא דלא רמי עליה דלינש לאו אדעתיה
וכדכר שם הרמ"ס ז"ל ס"ו מהל' טוען דקאי לעדים שאין העדים זוכרים חלל דבר
שם עדים בו כו' (עש"ך בח"מ סי' ע' סק"ו) והאריך בזה ע"ש ועמ"ש לעיל

הפוסקים

אוצר

סימן מז ס"ק ב אות א — סימן מז ס"ק מ

ובערוך השלחן סעיף כ"ב אחרי שכתתיק דברי הרמ"א, כתב,
אבל גדולי האחרונים חולקים בזה, דמוכח מכמה מקומות
בש"ס דאין חשך נאמנת לאסור ענמך על צעלה חף כשיש לה מקל
סיוע, (ובעודי דשלהי נדרים), אם לא צריכה צרורה או רגלים
לדבר שנראה כן להדיא, והפירוש בדברי הרמ"א צרור הוא כמ"ס
הח"מ.

ועי' בארן לבי (ותאומי לביה) סק"ז שהאריך בזה, ובסוף דבריו
סיים, דאף שדברי הרמ"א אינם מכוונים בשם הרמ"א כמ"ס
הח"מ והב"ש, מ"מ לדינא יש להחמיר כמ"ס הרמ"א, וכן עיקר,
דגם מהמדרכי משמע בדבריו, דצרכה"ג שילא הקול לפני הקדושין,
נאמנת לאסור ענמך על צעלה.

ודעות הפוסקים בעלם הדין לענין נאמנות האשה כשאומרת
נתקדשתי מקודם לאחר, והפירושים השונים שנאמרו בשם
הרמ"א הנ"ל בקשר לזה, יוצאו להלן בסי' מ"ח סק"יב.

סימן מז.

סעיף א. א. הרי זו מקודשת. ואפילו נשאת לאחר מאלו
שאומרים לא ראינו, חלל. כן כתב בצ"ח"ע סק"א.
וכאן מדברי רי"ז בנתיב כ"ג ח"ג בשם המפרשים, ומוצא צ"י
כאן. וכ"כ בסי' העיטור אות ק' דס"א אי. וצרי"ו שם כתב עוד,
דהיינו אפילו כשהיא אומרת ג"כ שלא נתקדשה.

ב. אפילו כולם דרים עמה בחצר. א. ואם היו כולם
במעמד אחד. כתב בצ"ח"ע סק"ב, דהוי כאלו
שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה המוצא בסעיף
ב

שהודית. ועי' לעיל בפנים בלשון הלבוש ששינה מלשון הרמ"א, ולא
כתב, „הואיל ויצא הקול תחילה“, רק, „הואיל והקול מסייעה אסרינו לה
עליו“ ויתכן שנתכרז ג"כ להנ"ל, וא"כ לא תקשה קושיות תח"מ והב"ש
מתשו' הרא"ש. אולם עי' בהמקנה בק"א כאן. שכתב מתחילה מעצמו
ליישוב שיטת הרא"ש דקלא דבתר נשואין מצטרף לאמירתה, והוי כמו
רגלים לדבר דמהני באומרת טמאה אני כדאיתא בסי' קט"ו, וסיים, כן
נראה ליישוב שיטת הרא"ש, אך מלשון הרמ"א שכתב הואיל ויצא הקול
בתחילה, משמע דלאחר הנשואין לא מהני קול אפילו אם היתה מודה,
ונראה דנפקא ליה מדמקשה הש"ס [בגטין דף פ"ח ב'] בפשיטות, ואסרינו
לה אגבא, והא אמר רב אשי כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן ליה,
משמע אפילו כשהיא מודה.

וכן בלבוש סעיף זה אחרי שכתב הדין ללקול דבתר נשואין או בתר
אירוסין לא חיישינן, ואפילו אם ילא קודם שנתקדשה חלל שלא
הוחזק בצ"ד עד לאחר שנתקדשה, סיים, מיהו דוקא אם היא
מכחשת הקול הראשון, אבל אם היא מודה אח"כ שנתקדשה
לראשון, הרי שויה נפשה חתיכה דאירוסה לגבי צעלה, והואיל
והקול מסייעה אסרינו לה עליו. ועי' בארן לבי המוצא בסוף
האות. ועי' עוד בשו"ת רעק"א סוס"י קע"ג שכתב לסייע להבנת
הרמ"א בשם הרמ"א, נגד הצ"ח.

אולם בח"מ סק"יז תמה על הרמ"א והצ"ח, וכתב דהמעיון בשם
הרמ"א יראה דלא היה שם קול לפני הקדושין, רק שחלל
הוציא קול אחרי קדושי המקדש שקדשה [מקודם], וכמ"ס שם
הרמ"א ז"ל : ועוד אפילו היה קול גמור, לקלא דבתר נשואין לא
חיישינן, וכן צידדו זה, מאחר שכבר קדשה פ', הו' לא חיישינן
לקלא דנפיק בתר הכי עכ"ל, ואפילו קול אחר נשואין לא היה שם,
כמ"ס הרמ"א לפני זה, „חלל דאין זה קול“. וע"ש בח"מ שכתב
ליישוב דברי הרמ"א מקושיות הצ"ח והד"מ באופן אחר. גם בצ"ח
סק"יז כתב על דברי הד"מ והצ"ח, דבשם הרמ"א אין שום
משמעות שילא הקול לפני קדושין של זה מא. וכן צ"ח סי' מ"ח
סק"ד הקשה על הרמ"א דשם בתשובה מצוה דלא היה בזה קול
כלל, ומי הוא שחלק לנו לומר דעכ"פ מקרי מקלח קול ומהני צירוף
הודאחה. וכתבו אופנים אחרים ליישוב דברי הרמ"א.

ובישועות יעקב פיה"א סק"ה כתב ג"כ לפרש דברי הרמ"א באופן
שונה מהרמ"א, וסיים דהדברים צרורים, ומעתה הגב
זו ל"ע לדינא. וכ"כ ליישוב דברי הרמ"א בתשובה באופנים שונים,
בעני אחרים סק"ג, ובצית מאיר כאן, ודלא כהרמ"א.

מא) הנה תח"מ והב"ש תפסו בפשיטות דמש"כ הרמ"א מיהו אם
היא מודה וכו', קאי על מש"כ מתחילה כשיצא הקול לפני האירוסין, ושזו
היא כונת הרמ"א בסוף דבריו הואיל ויצא הקול תחילה, היינו שיצא
לפני האירוסין. אבל בבירית אברהם סי' צ"ד אות י"ב כתב, דגם מש"כ
הרמ"א הואיל ויצא הקול תחילה, אין הכוונה לפני הקדושין, רק לפני
ההודאה, ומהני אחרי זה הודאתה, דאילו היה הקול אחרי ההודאה י"ל
דהיא הוציאה הקול, והו' הן דבריו שבדרכי משה. ור"ל דמש"כ הרמ"א
מיהו אם היא מודה כו', היא מילתא באפי נפשה, ואפילו יצא הקול אחרי
האירוסין רק לפני שהודית, אסורה לבעלה, משום דהודאתה מתחזקת
ע"י הקול שקדם לה ומסייע לה, ובדרכי משה לא חזכיר בכלל הדין של
יצא הקול לפני שנתאסרה ולא הוחזק עד אחר שנתאסרה. רק כתב :
אלא שאני הכא, דהוי קצת קול מעיקרא, ואפשר לפרש שהיה קול לפני

שאפשר שנתקדשה בצינעה: ב ג שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים

לא נתקדשה

באר הנוהל

ג טז בבבא

לא

הפוסקים

ס"ק ב אות א — ס"ק ד אות ג

אוצר

יומר בתוספת הכחשה האחרת, אם כי לכאורה החילוק הזה הוא חלוש וקלוש, כגר אמרתי [בתחילה התשובה] כי בענין זה [יש כאן כמה אמללואות גדולות ומוכחות שהכל שקר וכזב], יראה דחילוק כל דכו יספיק, וכתבתי בנושא ונותן אם יערך למקום אחר. וצידון ידידי שאופני הכחשות היו שז' עדים הכחישו את עדי הקדושין, ועוד שנים הזימו אותם, אלא שהכחשה הינה שלא בפניהם, באופן דנקמין דלא הוי רק הכחשה, כתב דיש טעם נכון לחלק בפשיטות ולומר דאין שום חשש כלל, והוא, כי מכה הכחשה בגופה של עדות אין כאן אלא ספקא דרצון מהטעם דהוי תרי ותרי וכ"ל, ואיכא פלוגתא דרבותא אי הזמה שלא בפניהם מהני גם לפסול העדים או רק גופה של העדות, וצמילתא דלא הוי אלא ספקא דרצון, יש לסמוך על המקילין [דמהני הזמה שלא בפניהם לפסול העדים הראשונים עלמם, וממילא עדותם בטלה לגמרי].

ג. ובשעך אחד והמקדש אומרים שלא נתקדשה, האם מהני הכחשתם דלהוי תרי ותרי ולהצריכה גם בשנתקדשה לאחר. בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ק"ד כתב צידון כזה, דיש לפקפק בעדויות שצידונו לזלתי החזיקה למקודשת גמורה ושם תקבל קדושין מאחר תעטרך גע גם מהשני, ולמה לא יעטרך המקדש עם העד להכחיש את שני העדים האחרים ולהוי תרי צדדי תרי ונוקים איתתא אחזקתה דהיא בחזקת פטויה היתה, ואין המקדש נוגע בעדות, דאילו הוי איפכא דאיהו הוי קאמר קדשתך ואחי סהדי ואמרי לא קדשת אותה הוי נוגע בעדות, אבל השתא לאו לאסבדי עליו קאחי, אלא לאסבדי עלה אי הוי אי"א אי לא, ואין זה נוגע אל המקדש ויכול הוא להעטרך עם אחר ולהכחיש את העדים, והוא תרי לצדדי תרי, וגדולה מזו [אמרין בסנהדרין ט' צ']. שהאומר פלוני רצעני לרצוני הוא ואחר מעטרפין להורגו דפלגין דיבורא, וכ"ש הכא דלא לריכין להכי, דהוא והאחר מעטרפין להכחיש את שני העדים, ונוקי תרי לצדדי תרי ואיתתא בחזקת פטויה, וליכא למימר דהוי נוגע בעדות משום דלשחרו ליה קרובותיה, [והעד משום האשה עלמה שיוכל לישאנה] ג, דהא צכ"ג לא פסלינן משום נוגע בעדות גדולה מזו, דהמציא גע ממדכ"י ואמר בפני נכתב וצפני נחתם או אשה שנדרה מצעלה לפני חכם ואסרה, שכל אחד מאלו לא ישאנה משום חשד, והעפ"כ אם כנס לא יוליא [כמבואר בסי' י"ג], ואם איתא דצכ"ג שייך טעמא דנוגע בעדות מאי אם כנס לא יוליא, אלא ודאי כדאמרן, וכן שנים אומרים נתקדשה ציוס פלוני ושנים אומרים לא זכא ידונו אותו היום מתוך ידה, אמרין חוקי תרי לצדדי תרי ואוקי איתתא בחזקת פטויה ולא אמרין דנוגעין בעדות לישא אותה, וה"ע צ"ד. וכ"כ שם בסי' מ' דכ"א ג' צידונו, דאפילו הוי צ' עדים היה יכול המקדש להעטרך עם עד אחר להזימם כו', דלאו נוגע בעדות הוי, דאדרבה זה הפך הנחתו וכו' ד.

אולם

ב. והוא מהב"ש סק"א. [ודבריו הם כנראה עפ"י הרמ"א סי' קנ"ג סעיף ד'. ועי' גם בחו"מ סי' כ"ט סעיף ג', דאע"ג דלא ראינו אינה ראייה, היכא דתרווייהו כי הדדי נינהו ואמר האחד לא ראיתי הו"ל כאומר לחברו לא ראית והו"ל הכחשה].

ב. ובשעך אחד אומר ראיתי שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינו, וכולם דרים עמה בחצר, האם יש לחוש לדבריו, להחוששים לקדושי ע"א. צצנימין זאב סי' ל"ה עמוד קל"ו צ', כתב צין שאר הטעמים להחיר צידונו, דאף דכשהוי צחור אחת ושנים אומרים ראינו שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינו שנתקדשה, אמרין דמקודשת דאיכא אינשי דמקדשי צצנימין, אבל היכא דליכא אלא ע"א [שאומר ראיתי שנתקדשה], אין צדדיו כלום, ודמי כאלו אחד אומר נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה שאין דבריו של אחד צמקום שנים [עי' ע"ז בסק"א אות י"ג].

ג. שאפשר שנתקדשה בצינעה. צכ"ג הגה"ע אות ד' הביא מהדברי ריבון סי' קנ"ג א), דגם לא ראינו שנכנסה לחופה ראייה, שאפשר שנכנסה לחופה צצנימין, וכתב שהוא מגמגם בזה ב).

טע"ף ב. ד. ושנים אומרים לא נתקדשה. א. ובששה שנים האחרים מצימים את העדים האומרים שנתקדשה. כתב צתום ר"ד כתובות כ"ג צ', והוצא גם צרי"א שצכ"ג צס מצי"ה, דצכ"ה האמינה התורה לאחרונים וצטלי עדות הראשונים כו', ותנשא לתחילה. וצצ"ת מהר"י צירב סי' מ"ב, ונדפסה התשובה גם צצ"ת מהר"צ"ה סי' קל"ו דל"ו ג', כתב כן צצידונו, דכיון שהם מצימין את עדי הקדושין, העדות אינה כלום. ועי' גם צצ"ת מצי"ע סי' מ"ט וצצ"ת מהר"ם אלשיך סי' ס', שהשיבו ג"כ צאותו צידון, ולא נחלקו על מהר"י צירב אלא אם צאותו צידון מיקרי הזמה או לא.

ועי' בפסקי הלכות ח"צ דרמ"ט א' וציד דוד שם, שהאריך בזה צפרטי דיונים שונים, כשהכחשה היא על מקום עמידת המקדש והמתקדשת, או על מקום עמידת העדים, אי הזמה הוי או הכחשה, ומה דין צדדי הכחשה והזמה גם יחד.

ב. וכששתי כתות עדים מכחישות בהכחשות מחולקות דברי השנים האומרים שנתקדשה. כתב צצ"ת מהרש"ך ח"ג סי' א' דף ג' עור ד', דאע"ג דגם כשהמכחשים ארבעה והמוכחשים שנים, הלכך רווחת דמאה כחרי ותרי כמאה, אפשר לחלק ולומר דזה דוקא כשהכחשה היא על אופן אחד, אך אם הכחשות צאות על אופנים מחולקים, יש להקל ולומר, דכיון דמכה הכחשה האחת נעשה זה המאורע ספקא דרצון, דהיינו מטעם תרי ותרי [עי' ע"ז בסק"א אות א'], ראוי להקל

א) ונדפס אחר סי' קס"ו.

ב) עי' ביפה ללב ח"ד סק"ג, שכתב ע"ז דיפה גמגם, שהרי מברכין ברכת התנים תחת החופה כו', ואין מברכין ברכת התנים אלא בעשרה כו', ובכל מקום דאיכא עשרה מישאל בפרהסיא מקרי וכו'. אולם כבר עמד בזה הדברי ריבון בעצמו שם, וכתב דזאת אינה קושיא כלל, שהרי הרא"ש כתב דאפילו בברכת ארוסין בעינן עשרה [עי' ע"ז בסי' ל"ד סק"א], ועכ"ז אמרין דעבידי אינשי דמקדשי צצנימין, בגשואין נמי אמרין הכי, וכ"ש שאין צריך עשרה אלא לברכות כו', וברכות אינן מעכבות שאע"פ שנשא ונכנס לחופה ולא בירך הרי היא כנשואה גמורה,

עי' בטור סי' ס"ב, וכיון שכן הוא לא ראינו שנשאת אינה ראייה. ג) מדבריו שם להלן.

ד) ועיין בדברי חיים (להר"י אויערבך) סוסי' א' המובא בסי' מ"ב סק"ב אות א', שכתב לענין כשהמקדש מכחיש לע"א בקדושין, דהוי כע"א נגד ע"א. ועי' עוד שם בסק"א אות א' דף כ' טור ב', דיש סוברים כן גם לענין כשהמקדש אומר שקידש, שכתבו בטעם החוששין לקדושי ע"א משום דהודאת המקדש שקידש אותה נחשבת ג"כ לעדות, ובצירוף הע"א יש כאן ב' עדים שאסורה לעלמא. מיהו ע"ש דהרבה חולקים על טעם זה.

באר הגולה

ד' עור מדברי סמוך' שם
ופי' דאפשר דקרוז נה
הוי והני טועים לומר
קרוז לו דעניני חניני
דטועים בקרוז לו אלם
אפילו אמרו ס' שמעולם וכו' חל

[א] לא שנא שזרק לה קדושה שנים אומרים קרוב לו ושנים אומרים
קרוב לה לא שנא אמרו השנים שמעולם לא היו לה ספק קדושין לא תנשא
[ב] ואם נשאת תצא

ואם

[א] ל"ש כו' ע' תוס'
שם ד"ה תרווייהו כו'
וי"ל כו' ושם ד"ה
מ"ש כו' וי"ל כו':
[ב] ואם נשאת כו'.
שם בא"ד וי"מ כיון כו' ורבנן דוקא שנישאת לא' מעידה כמש"ש:

אוצר

ס"ק ד אות ג — ס"ק ו אות א

הפוסקים

אולם בשו"ת הרב"צ אשכנזי סי' ד' דו"ד טור צ' כתב, דעדות
המקדש לא מהניא כלל ואפילו להעיד שלא נתקדשה כו',
דהרימ"צ"א כתב בתשובה [סי' נ"ב] דכל מה שאדם מעיד לעלמו
בין לזכות בין לחובה אין עליו שם עדות, אלא כבעל דבר עלמו
שטען ומחזק או מחייב לעלמו כו', ודמיה למאי דאמרין במכות
ו' ח' גבי הא דתנן שאם נמלא אחד מהם קרוז או פסול כולן
פסולים, ופרכין אלא מעשה רוצע יול נרצע יול, ופרכין
במקיימי דבר הכתוב מדבר, כלומר רוצע ונרצע אינם בכלל עדים,
הלכך כל שמעיד דלא נתקדשה לו היינו עדות לעלמו ולא מקרי
עדות, והא דאמרו פלוני רצעו לרצונו הוא ואחר מאתפסים להורגו,
אינו ענין לה כלל, דכי קמסכיד פלוני רצעו לרצונו, הא קמסכיד
שתי עדויות חלוקות שאין לריכות זו לזו על שני ענינים חלוקים שיואל
מהם שני מעשים, חד דפלוני רצע דהיינו חד עדות, ואידך דמסכיד
אנפשיה דנרצע לרצונו, ואין מהימנין ליה אמאי דקמסכיד אחצריה,
ולא מהימנין ליה אמאי דמסכיד אנפשיה וכמאן דליתא דמי, ומהאי
טעמא אמרין דלא שייך בזה למימר עדות שבעלה מקלחה בעלה
כולה, דעדות דאנפשיה לא מיקרי עדות כלל, וכי מדלית סכדותא
דנפשיה הרי נשאר סכדותא דאחצריה כשאר כל העדויות, אלא כי
מסכיד דלא נתקדשה ע"כ קמסכיד דגם לעלמו לא נתקדשה, ולגבי
עלמו לא מיקרי עדות כלל כדי לבעל עדות המעידים דנתקדשה לו,
וכ"ש דכמה שאומר דלא נתקדשה הוי ליה נוגע בעדות, דלא מתסר
בקרוכותיה וכו'.

ה. לא שנא שזרק לה קדושה וכו'. פירוש, לא מצטוי בזרק
לה קדושה דאפשר דקרוז לה הוי, והני טועים לומר קרוז
לו, דעבידי חניני דטועים בקרוז לו וקרוז לה [וכמבואר בסעיף
שאחר זה], אלא אפילו אמרו השנים שמעולם לא זרק לה קדושין
כדי שיהא שם מקום לספק קדושין ואין ספק אצלנו דלא נתקדשה
כלל, אפ"ה לא תנשא לכתחילה. צ"ח כאן. וכ"כ בצב"ה"ג. וכ"כ
בעני ארזים סק"ה, דמשום שצב"ה"ג שאחר זה בשני עדים
המכחישים זה את זה, יש חילוק אם שניהם מודים בזריקה
הקדושין או לא, לכן כתבו הטו"ע כאן דבשתי כתי עדים אין
חילוק, ואפילו כת אחת אומרת שמעולם לא היה בה ספק קדושין,
אפ"ה חיישין לכת האומרת נתקדשה.

ו. לא תנשא ואם נשאת תצא. א. מקור וטעם הדין, ואם
הוא מדאורייתא או מדרבנן, ואם יש חולקים על
זה. דין זה הוא מהטור, שכתב דלא תנשא ואם ניסת לאחד מעדיה
כו' לא תלא הא לאו הכי תלא. וכתב צב"י דזה נלמד מדיון שנים
אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה דליתא צב"י
דכתובות ה'. דגרסינן שם דף כ"ב ב', ת"ר שנים אומרים מה
ושנים אומרים לא מה שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא
נתגרשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תלא כו', מכדי תרי ותרי

יניחו בצא עליה בראשם תלוי קאי, אמר רב ששה כגון שנשאת לאחד
מעדיה כו' באומרת צרי לי. גם בשו"ת מהרשד"ם סי' ר"ב כתב,
דהטור למד דין זה משנים אומרים נתגרשה, דאמרין הכי בגמרא.
וציד דוד (פסקי הלכות) ח"א דרמ"ה ע"כ כתב, דגם לדעת
הרמב"ם העיטור הרמב"ן התוס' והרי"ף, שזה כזה דין קדושין
לגרשין.

ואי תצא מדאורייתא או מדרבנן, בתוס' רי"ד כתובות כ"ג
ח' כתב, דאין לומר כזה חוקי תרי לבעדי תרי וחוקי איתתא
אחזקה (שהיתה פנויה), דתרי ותרי ספקא דאורייתא וצב"ה"ג
דאורייתא לא חזינן בזה חזקה אלא בצא עליה בראשם תלוי קאי.
וכ"כ בצב"ה"ג שם בשם הרי"ף, דאף אם נשאת תלא, דאע"פ
שהיתה בחזקת פנויה, אין חזקה מועלת לה במקום שיש שתי
כתי עדים שהוא ספק תורה. ועי' בפרישה אות ג', שכתב בטעם
הטור ולהכי בתרי ותרי אף צדיעצד תלא, משום דהוא קאי
בראשם תלוי כשצא עליה.

אולם רוב הפוסקים סוברים דתלא מדרבנן. צב"ה"ג סק"ה ובעי"ז
גם צב"י סק"ה כתבו עפ"י התוס' כתובות כ"ג ח' ד"ה
מאי, דלא אמרין חוקי תרי לבעדי תרי וחוקי איתתא בחזקה
פנויה, דמ"מ תרי ותרי ספקא דרבנן (כדמוכח ביצמות ל"א ח' א'
וע"ש בתוס' ד"ה שתי), ותלא מדרבנן. וצב"ש סק"ב הוסף,
דלא דמי למ"ש צב"י ג' [סעיף ז' לענין כהונה] דמשכירים בתרי
ותרי, משום דמילי דאיתותא שאלו. ובשו"ת מהרש"ם סי' ל"א דק"ג
ח' כתב, דאי אמרין תרי ותרי ספקא דרבנן, מדינא דאורייתא
אוקמינן אותה אחזקה דהיתירא, אלא שחכמים החמירו ועשאוהו
כספק. וצב"י נכ"ג ח"ג כתב, דלא אמרין העמד אשה בחזקה
ובחזקת פנויה עומדת, דמדרבנן אחרע חזקה ותלא.

ובשו"ת מהר"י בי רב סי' נ"ו דס"ד ח', אחר שכביא מהתוס'
הג"ל דתרי ותרי הוי ספקא דרבנן ואפ"ה תלא, כתב
דכ"כ הרא"ש שם והטור ורי"ז, והם כולם מצעלי זאת הסברה דתרי
ותרי ספקא דרבנן, וגם הרימ"צ"א שהוא אחד מצעלי זאת הסברה
כתב שם, דאפילו תימא שהיתה בחזקת פנויה מ"מ לא נפקא
מידי ספקא דאורייתא או דרבנן, וגם הרי"ן שם נראה שסובר כך
שאם נשאת תלא, ואף שהוא ג"כ סובר דתרי ותרי ספקא דרבנן
וכו'. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' נ"ו ונדפסה בתשובה גם צב"י
סי' נ"א, דאפילו למ"ד תרי ותרי ספקא דרבנן הסכימו רוב
הפוסקים דאפילו נשאת תלא. ובמים עמוקים חלק התשובות של
הרי"א מרחי' סי' ל"א ד"ה ג', וצדדרי ריבות סי' קפ"ז ורי"ד,
וצשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' ק"ה, הביאו דברי התוס' הכ"ל.

ויש שכתבו דלדעת כמה ראשונים אם נשאת לא תלא. צשו"ת
מהר"ם אלשקר סי' ע"ז דף ח' טור ד', כתב כסניף לטעמי
הביתר שצנידונו, ד"ל דאף דהו"ל תרי ותרי כיון שנשאת לא תלא,
ומכאן הא מילתא שפיר מהכיה דכתובות כ"ב ב' שנים אומרים
נתקדשה

לתניהי, דאף דבסי' י"ז לא מיירי בנתגרשה, מ"מ כתב הב"י דנתבאר
בסי' י"ז, דגירושין ומיתה דין אחד להם, ובגמרא ובברייתא כ"ל להו
בכל הדינים.

ה) בב"י שם סיים, שנתבאר בסי' י"ז [סעיף מ"ב]. וכתב בהגהות
מהר"ל"ח, דנראה להגיה בב"י, וצ"ל סי' קנ"ב [סעיף ג'], דבסי' י"ז לא
נתבאר אלא דין שנים אומרים מה וכו'. ובספרי הב"י הנפוצים כבר
נדפס כן בפנים הב"י, כמ"ש מהר"ל"ח. ובדרישה אות ד' כתב, [דא"צ

אוצר

סי' ו אות א—ב

הפוסקים

נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה דקחני צרייתה דאם נשאת לא תלא, ואפי' דלפוס מסקנא אפכה רב אשי ומוקי לה בשנים אומרים ראיונה שנתקדשה ושנים אומרים לא ראיונה שנתקדשה ואם נשאת תלא, איכא למימר דדוקא היכא דאמרי הכי לא ראיונה שנתקדשה ומשום דעבדי אינשי ומקדשי בלגטא, הא לאו הכי תלא שבעידו דדבר ברור לעולם אימא לך דאם נשאת לא תלא, וכי תימא דהא חוקי רב שעת לצרייתה דלעיל בשנשאת לאחד מעדיה, והי' איכא למימר הכא גבי נתקדשה [דדוקא בכה"ג הוא דלא תלא, וכנ"ל בעור וצ"י], הא ליתא, דלא אשכחן דקאמר רב שעת הכי תלא צמת או נתגרשה דכולהו צא"ח קמסכדי, אכל גבי קדושין מהיכא תיתי לן דנימא הכי, וכן נראה מדברי הרמב"ם שלא כתב הדין דנשאת לאחד מעדיה תלא גבי מת או נתגרשה צפ"י גירושין, אכל גבי קדושין צופ"ט לא הביא דברי רב שעת כלל כו', וכי' לפי דעת רוב המפרשים דאית לכו דתרי ותרי ספקא דרבנן, דמאן דאית ליה הכי [בדלתי] דלא מחמרי בה כל כך בכגון עובדא דילן לימא דאם נשאת תלא, ובהדיא כתב הרי"ש [צ"ס רס"ו דע"ג עור צ"], גבי שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, דלמאן דאמר צימנות דתרי ותרי ספקא דרבנן ומוקמינן איתתא אחזקה כרי זו לא תנשא לכתחילה, כרי בהדיא דלמ"ד דהוי ספקא דרבנן דיעבד אס נשאת לא תלא, ועי' דליכא למימר הכא כשנשאת לאחד מעדיה, דא"כ מאי איכא לדידיה בין מדאורייתא לדרבנן, הא מדאורייתא קאמר לעיל דאם נשאת לאחד מעדיה לא תלא וכו'.

ובבבב"צ הגה"ע אות ל"ו כתב צ"ס מהר"ש חקאן הלוי בתשובה כת"י, דאפי' דהתוס' [הנ"ל] כתבו תרי לנשי [ר"ל שני תירושים], ללישנא קמא אס נשאת תלא וללישנא בתרא לא תלא, הרשב"א⁽¹⁾ והרי"ש תפסו לשון שני, וכדל' הם לסמוך עליהם צעט הדחק, ועי' מש"כ בזה בתשובה ה"ר יוסף שלום צתת ישרים סי' ק'.

ובמאירי כתובות כ"ב צ' כתב, דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, אס נשאת תלא דאפשר שנתקדשה צפעס אחרת כו', ואס על דבר אחד הם מעידים שאלו אומרים לקדושין נתנם ואלו אומרים לא כו', אס נשאת לא תלא. ועי' במשפטי שמואל סי' קי"ז, שהאריך לומר דלעת כמה ראשונים היכא דאיכא חזקה היתר חוקמינן בתרי ותרי אחזקה ואלו מחמירין אפילו מדרבנן, וגם האריך ליישב סוגיית הגמרא דכתובות אליבאיה, תלא שסייט דכיון דגאונים אחרים סברי דלא חמירין חוקי אחזקה, מי יכניס ראשו בין במחלוקת כו', ולריכים ליישב נ"ד חף לפי סברתם לאפקוקי נפשין מפלוגתא.

ובשוואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' ע"ג, כתב צין שאר טעמי הכיתר שנידונו, דאף דתוס' וצ"ש כתבו דמ"מ תלא מדרבנן, אמנם בשו"ת הרמ"א סי' י"ב מבואר בהדיא דבתרי ותרי מוקמינן בחזקה היתר לבעלה, ובצו"ב מהדו"ק סי' ע"ב כתב

שנעלם ממנו דברי התוס' והצ"ש כו', אמנם הרי"ש [הנ"ל] כתב כן בהדיא כו', ומעתה צ"ד עכ"פ להרי"ש והרמ"א מותרת בתרי ותרי דיעבד כו', וגם צמשפטי שמואל [הנ"ל] דעתו להקל כו', וא"כ עכ"פ אין להוציאה מתחת בעלה כו', תלא שכתב צנידונו להחזיר גם לדעת השו"ע.

ואולם הרבה חלקו ע"ז וכתבו דתלא אליבא דכו"ע. צ"ש מהרי"ט ח"ב סי' ל"ז כתב, דאם נשאת תלא [לכו"ע], למ"ד תרי ותרי ספקא דאורייתא תלא מדאורייתא, ולמ"ד ספקא דרבנן תלא מדרבנן.

ובשו"ת מהר"ח"ש סי' ל"א דק"ג עור צ', כתב ע"ד הרי"ש הנ"ל, דליתא, דאף אס הוי ספקא דרבנן תלא מדרבנן וכמ"ש התוס', ועד"ז כתב גם בהגהות אשר"י צ"ס מהרי"ח כו', וזה מתבאר גם מדברי הר"ן שכתב דאם נשאת לאחד שאינו מעדיה תלא, אפי' שפסק צפשיעות דתרי ותרי ספקא דרבנן.

ובמים עמוקים בחלק התשובות של הרא"ה סי' מ"א דמ"ה ח' כתב ע"ד הרי"ש, דאיתו כן שיטת הפוסקים, תלא דאפילו נשאת תלא מדרבנן, ואפשר שהרי"ש שם ראה לומר, דלכו"ע ואפילו למאן דמיקל עובא לא ימנעו מלומר דלכתחילה לא תנשא וכו'.

ובעצי ארזים סק"א, כתב ע"ד המשפטי שמואל הנ"ל, דלא ראה לאחד מן הפוסקים הראשונים שיחלוק בזה לומר דאפילו ספק דרבנן לא הוי, רק דעת כמה פוסקים דאפילו מדאורייתא לא חמירין חוקמי אחזקה כמ"ש המ"מ צפ"ב דאישורי ביאה, ורוב הפוסקים חולקים וס"ל דמדאורייתא מוקמינן אחזקה רק חכמים החמירו, אכל להקל אפילו מדרבנן לא שמענו מעולם, וכמבואר בסוגיא דיצמות ל"א ח' ודוכתי עובא, ודלא כמשפטי שמואל שהאריך להביא ראיה מכמה פוסקים דאפילו ספקא דרבנן לא הוי, וגם בדברי העור נדחק לפרש פירוש זר ורחוק, ואין מן הנורף להאריך בסחירת דבריו, כי איך נאמר שיחלקו הפוסקים הנ"ל על סוגיות ערוכות דמחמירין בתרי ותרי עכ"פ מדרבנן דלא נסמוך אחזקה, ומש"כ מלשון רש"י בקדושין צעודא דינאי מלכא שכתב העטם דלא מהני חזקה האס לינאי, ומשמע דחזקה גמורה מהני, אין ראיה כלל, דהתם ליכא עדי עומאח תלא שנים אמרי אישתבאי ושנים אמרי לא אישתבאי, ובצו"ב הקילו כיון דגם להעדים שאומרים שנשצית אינו תלא ספק, וכן מש"כ ראה גמורה מש"ס עירובין, התם משום דתחומים דרבנן וענין תרי ותרי אינו תלא ספק דרבנן ואלו החמירו דרבנן כו', ועכ"פ אין לסמוך על קולא זו לסמוך על חזקה בתרי ותרי שהוא נגד דעת כל הפוסקים, ואפילו לנרף לקולות אחרות וכו'.

ועי' בשטחית יאודה סי' ל', שהאריך לדחות דברי המשפטי שמואל הנ"ל.

ב. ואם הולך מהשני הוי סמור. צעיט קדושין כאן סק"צ, אחר שכתב דהטעם דתלא הוא משום דתרי ותרי ספקא דרבנן, כתב עוד, דלכאורה נראה דכולד כשר כדלעיל סי' ל"א סעיף

י"א כתב צנידונו להקל, משום דהני סהדי קא מבחשי אלו לאלו אם היה דבור המקדש בשעת הגתינה או לאחריה, ודבריו תמוהים, שהרי בשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, בין שהיו מחולקים בקרוב לו וקרוב לה בין שמבחישים לגמרי, לא תנשא ואם ניסת תצא כו', ונשאר בצ"ע. ולפי המובא באות ג' דבתרי ותרי יוש עוד ספק אחר בקדושין דעת הרבה פוסקים להקל, אפשר דכן היא גם כוונת מהרשד"ם הנ"ל, שהרי מהרשד"ם כתב דבריו הנ"ל בין שאר טעמי ההיתר שבצנידונו. גם אפשר דכוונת מהרשד"ם היא, דכיון שכולם באו להעיד על הקדושין דינם ככת אחת שהבחישו זה את זה בחקירות ודרישות דעדות כולם בטלה, עי' ע"ז בסק"א אות ה' ד"ה ועי' בבאה"ט, ובסק"ב אות י"ו.

(1) כנראה הכוונה כמ"ש בשו"ת מהר"י בירב סי' נ"ו דס"ד ע"א, דהרשב"א בחידושו לקדושין ס"ו פירש סוגיא זו דכתובות באחד מן התיירושים, דהא דלא תירצו הברייתא דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה לא תצא, דמשו"ה לא תצא דהוי בחזקה פנויה, כדי להעמיד הברייתא אפילו למ"ד תרי ותרי ספקא דאורייתא כו', ומשמע מדבריו דאליבא דמ"ד תרי ותרי ספקא דרבנן אם נשאת לא תצא. גם בשו"ת הרדב"ז ח"ד סו"ס נ"ו כתב, דבתוס' איכא תרי לישנא אם תצא או לא, וכן בחידושי הרשב"א. ועי' עוד להלן ע"ד הרשב"א בזה.

(2) ע"ש בעצי ארזים סי' כ"ח סק"ד, שכתב דבשו"ת מהרשד"ם סי'

אוצר

ס"ק ו אות ב—ד

הפוסקים

בעלה, מידי מוכחשת לא נפקא שאין איסורה אלא מדרבנן, וכענין דמקילין בס"ס וכו'. ועיי' בפני משה ח"צ סי' דף ה' טור ד', מש"כ על דברי ראנ"ח אלו.

אולם יש מהאחרונים שלא התירו זאת אלא בדיעבד, שאם נשאת לא תלך. בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' נ"ו דף ע"ד, הגם שכתב ג"כ מתחילה, דכיון דתרי ותרי הוי ספקא דרבנן לדעת רוב הפוסקים, אם יולד ספק אחר צתרי ותרי ניזיל להקל, מ"מ מסיק, שעדיין לזו מהבס, דלילמא משום חומרא דא"ל לא נקל כל כך, דהא אפילו למאן דאמר תרי ותרי ספקא דרבנן הסכימו רוב הפוסקים דאפילו נשאת תלך [וכמבואר בלכות ח"א], וכיון דהחמירו זה כולי האי, דילמא גם אם יש ספק [אחר] לא יתירכו לינשא לכתחילה בלא גט, ובשלמא אם נשאת לא תלך כיון דאית זה תרתי לתיבותא, חדא דתרי ותרי ספקא דרבנן ועוד ספק אחר שגולד, לא תלך, אבל להתירה להנשא לכתחילה בלא גט אני חוכך להחמיר בו, ובני"ד איכא עוד טעמים לאוסרה בלא גט וכו'.

ובשוואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' ע"ג, בנידון דתרי ותרי והיה עוד ספק דעות העדים האומרים שנתקדשה נתקבל שלא בפני בע"ד, כתב ג"כ טעם אחד ולא תלך בדיעבד, דהרי דעת הריב"ש דתרי ותרי מותרת בדיעבד ולא תלך [וכמבואר בלכות ח"א] כ"ל ד"ה ויש שכתבו, ואף להשו"ע שפסק כהסוברים דתלך, הרי כיון שנתקבלו שלא בפני בע"ד, אף אם נימא דדיעבד מועיל מה שקיבלו שנית בפני בע"ד [עיי' ע"ז בס"י מ"צ סק"מ אות כ"ד], מ"מ בכה"ג ודאי לא החמירו מדרבנן, שעכ"פ הוי כתרומה דרבנן דהקילו [כמבואר בס"י ג' סעיף ז'], כיון דבאמת צעי לגבות עדות בפני בע"ד, ואף דמהב"ש [המבואר ג"כ בלכות ח"א ח"א] נראה דשאני אישות דהחמירו, מ"מ המעיין צ"י סי' ג' יראה דהר"ן תפס לו החילוק שצין תרומה דאורייתא לדרבנן, ומשמע דלא מחלק בין אישות לתרומה בו, וגם כיון דעכ"פ הו"ל ספקא דרבנותא אי מחמירין להוליא מדרבנן, נראה דאין להוליא מוספק.

ובפתי עזרה סק"צ, כתב כן צתרי ותרי שמכחישים זה את זה על קדושין דרבנן, דו"ל דאוקי על חזקת פטויה ולא תלך ורק לכתחילה לא תנשא בו, דהוי כמו תרתי דרבנן וכו'. ועיי' בפני אחרים המבואר בלכות ח"א.

ד. ובשהעדים המתירים באו תחילה. צננימין זאב סי' ל"ו, צנער שקידש והעידו עדים שהיה קטן כשקידש, ואח"כ באו עדים אחרים והעידו שהיה גדול כשקידש, כתב צין שאר דבריו בדף קמ"ד ד', דנראה דדוקא אי אסכידו [תחילה] לאיסורא כהביא דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, אין להתיר האשה עפ"י האחרונים כיון דנאסרה לעלמא עפ"י הראשונים בו, אבל כשהעידו הראשונים צטריותא אן סכדי דדייקי צדודות ואין אנו מאמינים לאחרונים בו, ויש להביא ראיה דהעדים הראשונים הם העיקר, מהא דכתבו החוס' בכתובות כ"ז צ' סוד"ה אן, צטט רבינו יתחק צ"ר צרוך, דהא דלא אמרינן בכל תרי ותרי אוקמא אחזקה, לפי שהשנים שמוציאין אותו מחזקתו של היתר הם מעידים תחילה, ומיד כשהעידו יאל מחזקתו ע"י עדותו ותו לא אמרינן אוקמא אחזקה, ולהכי פריך צננר מ"ש רישא ומ"ש סיפא דשנים שאומרים נתקדשה העידו תחילה, ובשנים אומרים נתגרשה אע"פ שהם העידו תחילה מ"מ היתה בחזקת ח"א, הא קמן דהאומרים תחילה הם המוציאים אותו מחזקתו וה"ה להעמידו על חזקתו.

ובשו"ת הרדב"ז ח"ד סוס"י נ"ו, צאשה שנשאת צעורה קטנה, וצאו עדים שהקדושין והנשואין היו שלא בראון אציה והתירכו

[סעיף ד' וצאוה"פ סק"צ, צספק שמה שזה פרוטה צמדי, דיש פוסקים דכיון דלא הוי אלא חשש דרבנן הולד כשר, אלא דו"ל דגם לדידם הולד פטויה].

אולם בפני משה ח"צ סי' דף ו' טור צ', כתב עפ"י ד מהר"ש סי' ל"א, דלמ"ד דתרי ותרי ספקא דאורייתא הוי הולד ספק ממזר מן התורה, ולמ"ד דתרי ותרי ספקא דרבנן, הולד ספק ממזר מדרבנן. גם צפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דרמ"ח ע"א כתב, דהולד ספק ממזר.

ג. ובשנוסף להכחשה בין העדים יש עוד ספק בקדושין. בשו"ת מהר"י צי רצ סי' מ"צ, ונדפסה התשובה גם בשו"ת מהר"צ"ח סי' קל"ז דל"ז ג', כתב צנידונו, דאם נימא דהוי עדות מוכחשת, הוי [רק] איסורא דרבנן, ונפק"מ שכל ספק אחר שיהיה צקדושין, אזלינן לקולא מפני שאין איסור תרי ותרי אלא מדרבנן וכו' [עיי' ע"ז בלכות ח"א]. וכתב בשו"ת מצ"ע ח"א סי' מ"ט, דכוונתו דכיון שעדים מכחישים את עדי הקדושין הוי ספק צקדושין, וכל ספק צקדושין הוי דרבנן, וכל ספק אחר שיוולד ע"ז הוי ספקא דרבנן ותהיה מותרת לכו"ע. ובכה"ג הגה"ע אות ל"ה, כתב כן גם צטט מהר"ש חקאן הלוי בתשובה כח"י, דכשיש ספק אחר חוץ מתרי ותרי, הוי ספקא דרבנן ולקולא. וכע"ז כתב גם בשו"ת מהר"ש"ך ח"ג סי' א' דף ג' טור ד'.

ובשו"ת מהר"י"ט ח"צ סוס"י ל"ז, בנידון שנים אומרים נתקדשה ושנים אחרים מכחישים אותם באופן דמסתפקין אי הזמה הוי או הכחשה הוי, כתב דהא עיקר הקדושין ספקא הוי דתרי ותרי נינהו, ואפסוקא לרובא דרבנותא דתרי ותרי ספקא דרבנן בו, והשתא דמסתפקא אי הכחשה הוי או הזמה הוי ואצטלל עדותן של ראשונים לגמרי, הו"ל ספקא דרבנן לקולא.

ובשו"ת רע"ק איגר מהדו"ת סי' נ"ג ד"ה ואף, כתב הרי"ש ה"ר עקיבא אצ"ד אלטונא, דצנידונו הוי כמו תרי ותרי והקדושין הוי רק צתיקה דלאחר מתן מעות, וא"כ מדינא מותרת ורק מדרבנן אסור, כמו בכל תרי ותרי דהוי ספק דרבנן, ולגבי דרבנן י"ל דאין חוששין לשתיקה דלאחר מתן מעות.

ובבני שמואל סי' נ"ו, בנידון שלדברי שני עדים לא אמר המקדש כלל לשון קדושין, ולדברי שני עדים אחרים אמר לשון שאני צרור דהוי קדושין, כתב צדק"כ ע"א, דראוי להקל אפילו למאן דס"ל דתרי ותרי ספקא דאורייתא, כיון דאיכא תרי ספקי והוי ס"ס דאזלינן לקולא אפילו דאורייתא בו, כ"ש דספק דתרי ותרי לדעת רוב הפוסקים הוי ספקא דרבנן וכו'.

ובשו"ת הראנ"ח סי' ס"ח כתב, דאפילו להסוברים דתרי ותרי ספקא דאורייתא היא בו, הרי זו מחלוקת ישנה בין הראשונים צאיסור הספקות של תורה שהולכים בהם להחמיר, אם הוא מן התורה או מדברי סופרים, שהרמב"ם סבור שאיסור הספקות הוא מדרבנן, וכמ"ש צפ"ע דעומאת מת, וגם הראב"ד שחלק שם עליו, לא על עיקר דברי הרמב"ם שאיסור הספקות מד"ס הוא שצא לחלוק, אלא צמה שנתן הרמב"ם טעם דמה שהקיל צאיסור העומאת הוא מפני שהספק מדברי סופרים, ע"ז הוא דמקשה לו, דע"כ לא מטעם זה הוא שהקיל צו עפי, שאף שהוא מד"ס, כבר אמרו שהולכים צו לחומרא, והיה לריך לומר טעם אחר, והוא מה שסיים שהיה לו לומר משום דהוי ס"ס ואפילו דאורייתא לקולא בו, וא"כ לדעת הגדולים האלו כיון דאית לן צנידון זה עדות מוכחשת אע"ג דהוי ספקא דאורייתא, אין איסורו אלא מדרבנן, ומעתה כל ספק שנסתפק אם עדות עדי הקדושין בעלה אם לאו, יש מקום להקל, כיון דאף כשתמלא לומר שאין העדות

אוצר

ס"ק ו אות ד—ה

הפוסקים

בעלה היבא דבאו עדים לאחר שנשאת בו, כיון שנשאת קודם שבאו עדי איסור.

גם בשו"ת הרדב"ז ח"ד סוס"י נ"ז, כתב טעם אחד להתיר בזהו נידון, דעד כאן לא אמרו דתנא חלל אם באו עדים ואח"כ נשאת דעברה אדרבנן וקנסיה, אבל נשאת בהיתר עפ"י צ"ד ואח"כ באו עדים, לכו"ע לא חלל כו', והסתייע ג"כ מדברי הרשב"א הנ"ל. ובכנה"ג כאן הגה"ע אות ל"ז, כתב כן גם בשם מהר"ש חקאן הלוי בתשובה כח"י, דאם נשאת עפ"י עדי ההיתר קודם שבאו עדי האיסור, לא חלל. וכן הביא בשו"ת מהר"י זי רב סי' נ"ז דס"ד ע"כ בשם רב אחד [וכנראה שהוא מהר"ש הנ"ל, שכתב בזהו נידון], שיש להתיר אשה זו לפי שנשאת קודם שבאו עדי איסור, ושכן נראה מדברי הרשב"א שכתב [שם לעיל מיינה, טעם אחד דבשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה לא מוקמינן לה אחזקה פנויה], דכיון דנפק עלה קלא מעיקרא דנתקדשה ועמדה ונשאת, הו"ל לאפוקה כו', הרי דהטעם הוא לפי שנשאת אחר שנפל הספק.

ובשער המלך פ"ב דגירושין הל' ו' כתב, דכן נראה עיקר בדברי הפוסקים הנ"ל, שהרי כתב ר"י בנתיב כ"ג ח"ג, שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, לא תנשא ואם נשאת חלל, דהו"ל הרי ותרי ולא אמרינן העמד אשה בחזקת פנויה, ותנא מדרבנן, ואילו בנתיב כ"ה ח"ג כתב, דאם הלך בעלה למדב"י ואמרו לה שמת בנה ואח"כ בעלה ונתייבמה, ואח"כ אמרו לה ביהבך, חלל והולד ממחר, ודוקא שבה ע"א תחילה ואח"כ באו שנים, אבל באו שנים תחילה לא חלל, ולא דמי לשנים אומרים מה ושנים אומרים לא מה, דנשאת ואח"כ באו עדים חלל, דהתם אחזקת איסורא דא"א הכא לא אחזקת איסורא דאשה אח אם מה הבן תחילה, עכ"ל, ולכאורה נראה דבדברי כסותרים חלו את חלו, שהרי כפי מש"כ בנתיב כ"ג בשנים אומרים נתקדשה, דאפי"ג דאיכא חזקה היתר אפי"ה חלל מדרבנן, כ"ש בשנים אומרים מה בנה ואח"כ מה בעלה, דליכא חזקה היתר לחא, דודאי דאית לן למימר דחלל מדרבנן, ואיך כתב דלא חלל, אכן לפי הנ"ל דבדרי נכונים, דמש"כ בנתיב כ"ג היינו דוקא בבאו עדים ואח"כ נשאת, אבל בנשאת ואח"כ באו עדים ס"ל לר"י דדוקא היבא דאיכא חזקה איסור חלל, אבל כל דליכא חזקה איסור אם נשאת ואח"כ באו עדים לא חלל, והיינו מש"כ בנתיב כ"ה, וזו ראייה שאין עליה תשובה, ועי' צ"ח סי' קע"ה סק"ז.

ובזית רענן ח"א יו"ד הל' ב' סי' י"א, האריך דין כל שאסורה להנשא מדרבנן מטעם ספק וניסת אם חלל או לא, ובדברי הראשונים בזה, והעלה בזהו ז', דהדבר תלוי באופן תקנתם וגזירתם, אם החמירו בו כעין דאורייתא שגם צדיעצד חלל, או שלא חששו רק לכתחילה אבל צניסת לא חלל, ושדעת הטור בסי' קס"ד לחלק בין ניסת בהיתר לבין ניסת באיסור כמבואר שם בצ"ח ועי' סק"י"א, וכתב, דנראה דמהאי טעמא פסק הטור כאן דאם ניסת חלל, ולא הביא דעה חולקת כו', דאזיל לשיעוריה בסי' קס"ד כנ"ל, ולכן נראה באשה שנתחזקה לפנויה ונתקדשה ואח"כ באו שתי כתי עדים והכחישו את עצמם ששנים אומרים שכבר נתקדשה [לפי כן] לאחר ושנים אומרים לא נתקדשה, דיש לסמוך בזה על דעת כל הפוסקים שהבאנו ועל דעת הטור שהכריע בזה בסי' קס"ד, דצניסת בהיתר לא חלל, רק דלריכב גמ מן הראשון וכו'. ועי' בשמחת יאודה סי' ל', שדן בזה באריכות.

ואולם עי' בכנה"ג הגה"ע אות ל"ז, דאחר שהביא דברי הפוסקים הנ"ל דנשאת לפני שבאו עדי האיסור לא חלל, כתב דמהר"י זי רב סי' ע"ה חולק. ובמהר"י זי רב שלפנינו הוא בסי' נ"ז

והתירוה לינשא לאחר ונשאת, ואח"כ באו עדים אחרים שנתרבה האב ונשואיה הראשונים תפסו כדון וא"כ אסורה לשני, כתב ג"כ טעם אחד להתיר, משום דסהדי דקא שרו לה אחו צרישא, והכי כתב ר"י ז"ר ברוך [הנ"ל], ואפי"פ שהתוס' חלוקים עליו, כדאי הוא לסמוך עליו היבא דנשאת, דאין לך טעם הדחק גדול מזה.

וב"ב בשו"ת מהר"ם אלשקר סוס"י ע"ז בזהו נידון, טעם אחד דלא חלל מצעלה השני, דבג"ד באו עדי ההיתר תחילה והולאוה מחזקתה, אפילו אי אמרינן דהוי בחזקת איסור, וכמ"ש בר"י ז"ר ברוך, וכ"כ רש"י שם בכתובות כ"ז ב', [לענין כהן שבוחק עפ"י ע"א ואח"כ יאל עליו ערעור], דאוקי גבירא אחזקתיה עפ"י סבדא קמא ואז הוי מהימן דלא הוי עוררין, משמע מדבריו דמחזקינן ליה עפ"י עדות הראשונה, ואמרינן ביה אוקי גבירא אחזקתיה, ואפי"ג דהרשב"א הקשה עליו כו', מ"מ כך היה דעת רש"י והנמשכים אחריו, והיינו הנידון שלנו.

ובכנה"ג הגה"ע אות ל"ח, כתב כן בשם מהר"ש חקאן הלוי בתשובה כח"י, דאם באו עדי ההיתר תחילה לא חלל. ועי' בשו"ת רב"ל אשכנזי סי' י"ט דמ"א ג'.

ואולם במשפטי שמואל סי' קי"ז דקל"ה ד', צידדו הנ"ל בצנימין ואב, כתב על דברי בר"י ז"ר ברוך הנ"ל, דעדיין לא ילאנו ידי חובתנו בדין זה, דמ"מ איכא שאר גאוניס דס"ל דלא אמרינן בתרי ותרי אוקי אחזקה, ואין לחלק בדבריהם ולומר דלא קאמרי חלל היבא דאחו הפוסלים תחילה כו', וא"כ לפי הגאוניס קשישי הנ"ל יש לחוש בקדושין הללו, דליכא לפחות קדושין דרבנן, וגריכיס אכן ליישב ג"ד אף לפי סברתם ולאפוקי נפשינ מפלוגתא. גם משו"ת מהר"י זי רב בתשובה כח"י סי' ע"ה, הביא בכנה"ג שם, שחולק על הרדב"ז הנ"ל ודעימיה. והדברים הם בשו"ת מהר"י זי רב הנדפס סי' נ"ז, וכתב שם צד"ס ע"א, דהמתיר טעה בזה, דהר"י ז"ר ברוך הנ"ל מייירי [רק] כשנשאת לאחר מעדיה.

ה. וכשנשאת בחזקת היתר עוד לפני שבאו העדים האומרים שנתקדשה. כתב בשו"ת מהר"ש ח"ב סי' ק"ה דע"ג ח', דנראה דכיון דמאי דאמרינן דחלל אינו חלל משום ספקא דרבנן, דמדינא אית לן לאוקמא אחזקה פנויה [עי' בזהו ח'], מסתיין להחמיר היבא שנשאת לאחר שבאו עדים שנתקדשה, אבל כל שנשאת קודם שבאו העדים אין לאסורה, דנעמא רבא איכא לפלוגי. וצלחם רב סי' י"ח, הסכים לדבריו.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר סוס"י ע"ז דף ח' עור ד', כתב כן בטעם אחד להתיר צנידונו, שבאו העדים האוסרים כמה שנים אחר שנשאת, דלא דמי להביא דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה דע"כ שבאו קודם שנשאת, וצודאי דבכ"ג כו"ע מודים דאם נשאת לא חלל, וכדאיתא דיצמות נ"ד ח' אמרו לה מה צנך ואח"כ מה בעליך ונתייבמה, ואח"כ אמרו לה חילוף בדברים חלל והולד ממחר, ואקשו התם היכי דמי חילומא תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, כלומר אהני דמכשרי ולא חלל, ומסיק דבשנים הראשונים הזימו את האחרונים, ש"מ דתרי ותרי דמכשרי אהדי בלא הזמה, בכ"ג שבאו האוסרים לאחר שנשאת לא חלל, וכ"כ הרמ"ה דדוקא אם הזימו חלל אבל אם הכחישום לא חלל, גם הרשב"א בקדושין סי' ח' ד"ה מאי לא נמלא, כתב, דהביא דיצמות דאקשינ תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, כלומר ולא חלל, מסתברא משום דהני תרי דאמרי חילוף היו הדברים לא באו עד שנתייבמה, לכן אמרינן מאי חזית דסמכת אהני דאחו צתר יבום ומפקו לה סמוך אהני דנתייבמה אפומייהו כו', אלמא דמספקא לא מפקין איתתא מתותי

אוצר

ס"ק ו אות ה—

הפוסקים

י"ו, וע"ש בדס"ה ע"א, שדחה דברי הכהם המתיר בנידונו המוצא לעיל, וכחצ שאין הפרש בין בלא עדי האיסור אחר שנשאת או לא.

ו. וכשנשאת בהיתר ב"ד. בשאל ומשיב מהדו"ט ח"ד סי' ע"ג, כתב טעם אחד להתיר בנידונו, דכיון שהב"ד הורו לה היתר ונתנו לה כחצ שמתרת להנשא, אי"כ עכ"פ אין לך נשאת בטעות יותר מזה, והרי דעת הרשב"א וכן העתיק הרמ"א בסי' י"ז סעיף י"ה דנשאת בטעות שהורו לה ב"ד מותרת כו' [לפעולה הראשון], ואף דהע"ז והב"ש תמכו על הרשב"א, כדאי הוא הרשב"א לסמוך עליו כו', ואף לפי מש"כ המהר"י"ק וכן קו"ל בסי' ל"א סעיף ד' לאסור, מ"מ נראה דכיון דבתרי ותרי מוקמינן מדאורייתא אחזקה רק דרצנן החמירו, אי"כ הרי אמרו ביצמות י"ד ב' אשתו דבמחזיק אסורה מדאורייתא, בשוגג גזרו בה רבנן, אחרת אשתו דבמחזיק לא אסורה מדאורייתא, בשוגג לא קנסו רבנן, ואי"כ כאן דאינו רק איסור דרבנן פשיטא דלא גזרו בשוגג, וע"י כע"ז באבני מלואים סי' ל"א סק"י, ומכל אלה נראה דפשיטא שמתרת להיות תחת בעלה והמחמיר יחוש לעצמו, והדברים ק"ו, דמה הם נשאת בטעות מתירין אותה להנשא לראשון, כ"ש בזה שאין מו"לית אותה מתחת בעלה.

ה. וכשההבחשה באופן הקדושין היתה גם על העדים עצמם שמשקרים בעדותם. כתב בפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דר"צ ע"א, דאם כת אחת אומרת שנתקדשה ביום א' בחודש, ובכת השנייה מכחשת את הראשונה ואומרת שלא נתקדשה ביום שאתם אומרים, רק נתקדשה ביום אחר ואתם ג"כ הייתם צעת מעשה הקדושין, והראשונים מכחישים את האחרונים ואומרים להפך, ה"ז ספק אם דנים מה שמכחישים ז"ל"ז להכחשת תרי ותרי, או דנחשבת למקודשת בודאי, וכמו כן במכחישים ז"ל"ז שכת אחת אומרת אתם לא ראייתם הקדושין רק אנהנו ראינו הקדושין, וכת שניה אומרת להפך, אבל שניהם אמרים שנתקדשה, ג"כ הוי ספק אם נחשבת למקודשת בודאי או למקודשת בספק. וכי"כ בה"א דקמ"ו ע"ג, דאם מכחישים אותם שלא ראו כלל המעשה, ר"ל שאומרים אתם לא ראייתם כלל המעשה רק אנהנו, ואילו אומרים להפך אתם לא ראייתם כלל המעשה רק אנהנו, אבל שניהם אומרים שנתקדשה, ה"ז ספק.

ז. וכששנים אומרים שנתקדשה קדושין ודאין, ושנים אומרים שנתקדשה באופן דהוי רק ספק קדושין. ע"י בכנה"ג הגה"ע אות י"ג צ"ש מהר"א די צוען [וכאן צלחם רב סי' י"ט], דלא תפסי בה קדושין [מאחר] מכה ס"ס, ספק אם האמת כדברי העדים האומרים שנתקדשה קדושין ודאין, ואח"ל כמותם שאומרים שבספק קדושין נתקדשה, שמה הלכה כמ"ד דהוי קדושין ודאין. ול"ן למש"כ בתשובותיו סי' קכ"ג. וע"י בשמחת יאודה סי' ל', דבין שנים אומרים שנתקדשה קדושין תורה ושנים אומרים שלא נתקדשה אלא קדושין מדרבנן, שהאריך בזה, וחסר שם סיוס התשובה.

י. וכששנים אומרים שנתקדשה לאחר, ושנים אומרים שנתקדשה לאחר. כתב בחדושי הרשב"א קדושין סי' ב', בזה דאמרין ה"ס דאית ליה סבדי להאי ואית ליה סבדי להאי, דפירשו הרשב"א והרב אב"ד, דאיירי בשאין מכחישים אלו את אלו, אלא אלו מעידים שנתקדשה לזה ואלו מעידים שנתקדשה לזה, ואינם מעידים על זמן ידוע ואפשר שנתקדשה לשניהם בזה אחר זה, גירס זה וגש"ז, אבל אם היו מכחישים אלו את אלו לא היתה לריבך גע מאחד מהם שאין כאן עדים, ותמיהא לי, דהא אפילו במכחישים אלו את אלו הויא לה כשנים אומרים שנתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, דאמרין הרי זו לא תנשא, וכאן נמי זיל לגבי האי וי"ל כשנים אומרים שנתקדשה לו ושנים אומרים לא נתקדשה, וכן נמי לגבי אידך, ועוד דהא קו"ל בשתי כתות עדים המכחישות זו את זו דזו באלו בפני עצמה ומעידה כו', והלכך הכא ודאי חד מינייהו מהימנא ולחד מהני ודאי דנתקדשה, וכיון שכן ע"כ לריבך גע משניהם, ואפילו אם נשאת תלא.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דר"צ ע"א, כתב לדינא עפ"י הרשב"א ה"ל, דאם בלא שנים ואמרו שנתקדשה לראובן, ובאו אחרים ומכחישים אותם ואומרים שנתקדשה בזו העת לשמעון, הוי כהכחשה בגוף העדות, והוי כאילו שנים אומרים שנתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, ולא תנשא עדי תתגרש משניהם, ואם נשאת לאחר שאינו משניהם, תלא, והולד מסופק אנוכי אם הוי ממזר ודאי או ספק ממזר, ואם תתגרש מאחד לבד ותנשא לאחר מעדיה האומר שנתקדשה רק לזה, לא תלא. וביד דוד שם ביאר, דנסתפק

י"ו, וע"ש בדס"ה ע"א, שדחה דברי הכהם המתיר בנידונו המוצא לעיל, וכחצ שאין הפרש בין בלא עדי האיסור אחר שנשאת או לא.

ו. וכשנשאת בהיתר ב"ד. בשאל ומשיב מהדו"ט ח"ד סי' ע"ג, כתב טעם אחד להתיר בנידונו, דכיון שהב"ד הורו לה היתר ונתנו לה כחצ שמתרת להנשא, אי"כ עכ"פ אין לך נשאת בטעות יותר מזה, והרי דעת הרשב"א וכן העתיק הרמ"א בסי' י"ז סעיף י"ה דנשאת בטעות שהורו לה ב"ד מותרת כו' [לפעולה הראשון], ואף דהע"ז והב"ש תמכו על הרשב"א, כדאי הוא הרשב"א לסמוך עליו כו', ואף לפי מש"כ המהר"י"ק וכן קו"ל בסי' ל"א סעיף ד' לאסור, מ"מ נראה דכיון דבתרי ותרי מוקמינן מדאורייתא אחזקה רק דרצנן החמירו, אי"כ הרי אמרו ביצמות י"ד ב' אשתו דבמחזיק אסורה מדאורייתא, בשוגג גזרו בה רבנן, אחרת אשתו דבמחזיק לא אסורה מדאורייתא, בשוגג לא קנסו רבנן, ואי"כ כאן דאינו רק איסור דרבנן פשיטא דלא גזרו בשוגג, וע"י כע"ז באבני מלואים סי' ל"א סק"י, ומכל אלה נראה דפשיטא שמתרת להיות תחת בעלה והמחמיר יחוש לעצמו, והדברים ק"ו, דמה הם נשאת בטעות מתירין אותה להנשא לראשון, כ"ש בזה שאין מו"לית אותה מתחת בעלה.

וע"י בכנה"ג הגה"ע אות י"ט, שכתב צ"ש מהר"י די רב"ה, דלא אמרין שאם נשאת לא תלא, אלא כשנשאת בשופי בלי ערעור, אבל אם היה מחלוקת בדבר כשנשאת להנשא והיו ק"ת מהב"ד אוסרים להנשא, אם נשאת תלא, ושהר"ש חק"ן הלוי חולק ע"ז, ושכן נראה מדברי מהר"ם אלשקר סי' ע"ז, [ונראה ג"כ לכאורה, דאם נשאת עפ"י ב"ד ולא היה שום אוסר בדבר, מותרת לכו"ע].

ז. וכשגם השנים האחרים אומרים שנתקדשה, אלא שישנה הבחשה ביניהם באופן הקדושין. בשו"ת הרי"ש סי' תע"ט ומצא בקצרה צ"י סי' מ"ב, כתב בנידונו, דמאחר ששתי כתות העדים תרוייהו ב"א"א קמסהדי, אע"פ שיש ק"ת הכחשה ביניהם, שהכת האחת אומרת שנתן הטבעת לתוך סרבל האב, והכת האחרת אומרת שנתן ליד הקטנה, מ"מ כיון שכולם שוין שהקטנה מקודשת, ע"כ מקודשת היא, כדאמר ר' שמעון בן אלעזר בסנהדרין ל"א ב', לא נחלקו צ"ש וצ"ה על שתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה כו', וה"ל בכלל דברי שתי הכתות יש שנתקדשה, וליכא למימר דר' שמעון בן אלעזר דוקא נקט כגון מנה ומאתים, ומשום דיש בכלל מאתים מנה ואין הכת האומרת מאתים מכחשת המנה כו', אלא אפילו יש הכחשה גמורה ביניהם נמי הכי הוא, דבמה שהן שוין יש לדון עפ"י עדותן, דע"כ אחת משתי הכתות כשרה היא, שאין להחזיק הכת האחת במכחשת אם לא נחזיק הכת האחרת בכשרה וכו'.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"א דקמ"ו ע"ג כתב בן מדעה ע"מנו, דשתי כתות עדים שמעידות שנתקדשה, ומכחישות כת אחת לכת שניה בחקירות, ה"ז מקודשת בודאי. וביד דוד שם כתב, שד"ן זה לא ביארו הפוסקים, אבל בן מתבאר מתוך דברי הירושלמי ע"ש.

וע"י בתשובת הר"י מליסא שבצית אפרים סי' י"ו, שכתב בתוכ"ד, דאם שני עדים יעידו על קדושין ניסן ושני עדים יעידו שראו קדושין [שאותו המקדש קידש אשה זו] בתשרי, לא

ח) בכנה"ג שם כתב זאת עפ"י בתשובה כת"י סי' צ"ה, ודברים אחרים שהביא הכנה"ג מאותה תשובה, נמצאים במהר"י בי רב הגדוס בסי' ג'ו, ודברים הג"ל לא מצאנו שם.

אוצר

ס"ק ו אות י"ג

הפוסקים

יג. וכשחיתתה בחזקת נשואה, ובאו שנים ואומרים שקדושיה לא היו כדין ושנים אומרים שבדין היו, אי הוי ככל תרי ותרי בקדושין או דהוי בחזקת א"א. בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' נ"ז ד"כ א', בנידון אשה שהיתה בחזקת נשואה ובאו עדים ואמרו שהקדושין לא היו כדין לפי שנתקדשה בעודה קטנה שלא לדעת אביה, והתירו לה נשואה לאחר, ואחר שגרר כמה שנים עם צעלה השני, באו עדים אחרים ואמרו שקדושי הראשון היו קדושין גמורים, לפי שנתקדשה לדעת אביה, כתב [דאין כאן חזקת א"א מהקדושין הראשונים], דתרי ותרי יניחו והוי ספקא דרבנן לדעת רוב הפוסקים ואוקי איתתא לחזקת פנויה [מדאורייתא], דאשעת קדושין קמסכדי, וחזקה הכאה מכה עדות לא עדיפת מעדות, וכיון דצעלה עדות צעלה חזקה, וכ"כ הריטב"א בשם החוס', וכן העלה הרמב"ן והר"ן ובעל ספר המאורות בעובדא דינאי [בקדושין כ"ז א'], וכ"ש בני"ד דלא הויא חזקה אלא מחמת פרכוס בטעותא, דאפילו הוי חזקה אלימתא לא הוי אלא מדרבנן כו', ובכ"כ א' אפילו למ"ד [דכתרי ותרי] אם נשאת תלף, הכא לא תלף.

גם בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ע"ז דף ח' עור ד', הביא כלידוף באותו נידון דעת הסוברים דכתרי ותרי אם נשאת לא תלף [וכמוצא באות א'], וכתב עוד דף ע' עור א', דליכא הכא אלא חזקה דהיתר, דהא תרי ותרי דמכתשי אהדדי בכ"כ, הני אמרי נשאת שלא לדעת אביה [בעודה קטנה], והני אמרי נשאת לדעתו, עדות שתי הכתות צעלה, כמ"ש המפרשים והרמב"ם בפיהמ"ש פ"ב דכתובות [צינא קול על כהן שהוא חלל ואח"כ באו עדים], שעדות השנים שהעידו זו שהוא כשר והשנים שהעידו זו שהוא פסול תצטל, וישאר בחזקת אביה כו', וכ"כ כי צעלה עדות שתי הכתות נשארה בחזקת קטנה וכו' ט).

גם בתשובת ה"ר שמואל חקאן הלוי, הוצא בכ"כ א' הגכ"ע אות י"א, וכן בשו"ת מהר"י זי רב סי' נ"ז דס"ג ע"ב בשם החכם המתיר, כתבו באותו נדון, דיש להחזיר [לצעלה] מעטם דהוי תרי ותרי ומדינא אוקמה אחזקה.

אולם מהר"י זי רב שם דס"ד ע"א, כתב על דבריו, שזאת האשה חזקה היתה חזקת א"א, ואי אוקי לה לחזקה הוי חזקת א"א, וחזקה זו לא באה לה מחמת העדות, אלא מחמת כו"ע שראו אותה נשואה עם צעלה כשאר כל הנשים הנשואות בלא שום ערעור, וזה גלוי ומפורסם לכל אנשי קהלתם, ואי קשיא לך הא דאמרינן בכתובות כ"ז א' צהכוא כהן דנפק עליה קלא דהוי בן גרושה כו' דאוקי תרי צהדי תרי ואוקי גברא בחזקה, ואמאי לא אמרינן אוקי גברא אחזקת פסול כמו שהיה כשינא עליו הקול, כך הקשה בתוס' הרא"ש שם, ותימן דמיקרא קודם שצאו העדים הורידוהו בעצור הקול ולדרוש אולי יש ממשות צקול, והרי נתברר שהקול יא' ע"י עדים שהעידו לפסולו, וכן דליתנהו לעדים ליתא נמי לקול, אמנם בני"ד אינו קול שינא [ע"י עדים], אלא חזקה של ידיעה גמורה של כל בני הקהל, ואמרינן הכא אוקי תרי לצהדי תרי וכו"ל כמאן דליתנהו ותשאר בחזקה שהיתה לה מחמת ידיעת הקהל זולת העדות, וא"כ למ"ד תרי ותרי ספקא דרבנן [ומדאורייתא מקמינן לה אחזקה], הויא ודאי א"א וצניח ממזרים, ולמ"ד תרי ותרי ספקא דאורייתא הויא ספק א"א וצניח ספק ממזרים.

ואם

אומרים מת ושנים אומרים לא מת, לא מוקמינן לה אחזקת א"א משום דחזקה דאשה דייקא ומנסבא מרעה לה לחזקה דא"א, וכ"כ התוס' בס' חזקת הבתים [כ"ב ל"ב א' ד"ה אגן].

אוצר

לנסתפק אם הוי כדן הכחשת תרי ותרי שלדברי הכת האחת פסולה הכת השניה, ולכן אין עושים מעשה על פיהם אף צמח שמסכימים שניהם כו', דכיון שכת אחת אומרת לראובן נתקדשה והשניה אומרת לשמעון, הוי כאלו מכתשת אותן לומר שלא ראו כלל, וכן הראשונה מכתשת את השניה שלא ראתה כלל, וא"כ אין לנו שום עדות שלא תהיה מוכחשת כו', [וא"כ הולד לא הוי אלא ספק ממזר], או אפשר דחשיב גוף הקדושין בעדות אחרת לגמרי ואין על גוף הקדושין שום הכחשה, ודנים אותה למח שמסכימים שתי הכתות לדאי, ר"ל דנחשבת למקודשת ודאית לענין שאם נשאת לאחר שלא מן השנים תלף והולד ממזר ודאי.

ועי' בבבב"ג חו"מ סי' ל' הגכ"ע אות מ"א, מתשובת מהר"ש חקאן ומהר"י זי רב בכ"ה, צמח אחת אומרת שנתקדשה לראובן בן יעקב וכת אחת אומרת שנתקדשה לאחד מצני יעקב, ועי' מש"כ ע"ז בויקרא אברהם (להרא"ה אדאדי) סי' ו' דמ"ד א', וצחיים ושלוס סי' כ"ח דמ"ה עור ב'.

יא. וכששנים אומרים שנתקדשה באונס ושנים אומרים שנתקדשה ברצון, עי' באוה"פ סי' מ"צ סק"ג אות ט'.

יב. וכששנים אומרים שהמקדש היה גדול בעת שקידש, ושנים אומרים שהיה קטן. צמחעטי שמואל סי' קי"ז דקל"ז א', כתב טעם אחד להחזיר בנידון כזה, אף דלכאורה הוי ראוי לחוש בדבר ולהחמיר, אחרי דתרווייהו מודו שנתקדשה אלא דהני אומרים קטן הוי והני אומרים גדול הוי, והוי ספקא דא"א כו' דאפילו כשני חזקה דהיתר ראוי להחמיר כתרי ותרי כו', מ"מ יש להקל בני"ד, משום דליכא תרי חזקה להחמיר, הא' העמד הבן בחזקת קטן שהיתה לו בתחילה, ולגבי הצה העמידנה בחזקת פנויה ואימא לא נתקדשה, וליכא דליכא תרי חזקי כו"ע מודו, דדוקא דליכא חדא חזקה ליכא למימר דלחו צ' עדים ומרעי לכה חזקת היתר ונמאל הדבר שקול, אצל לא הויא דליכא תרי חזקי, דזו העמידנה בחזקת פנויה וזה בחזקת קטן כו', ורליה גמורה מדאמרינן בעירובין [ל"ה צ'] גבי קושא דמקשי לרבי מאיר מדידיה אדידיה, ומוקי לה רב יוסף בשתי כתי עדים, קאמר רבא, הכם תרי חזקי לקולא והכא חדא חזקה, וכתב רש"י, הכם תרי חזקי יניחו, ואוקי תרי לצהדי תרי והעמד על חזקתו, הכא חדא חזקה הוי, ומשום חדא חזקה לא מרעינן סכדי, הלכך אולינן לחומרא, הרי לך צהדיה דיש חילוק גדול בין הויא דליכא תרי חזקי להויא דליכא אלא חדא. ועי' באוה"פ סי' ג' סקמ"ב, שכן כתב צ"ש שמתא ר' פ"י וי"ת, לענין הגידון דהתם, דצמקוס דליכא תרי חזקות אולינן צתרייהו כתרי ותרי.

אמנם מלנו להרבה פוסקים שנידוניהם הוי כע"ז, או שהיו תרי ותרי אם המתקדשת היתה גדולה צמחעטי שקיבלה הקדושין, ומ"מ לא נחתו לחילוק זה, ומחם גם שלא מלאו שום היתר צנידוס. עי' תמח ישרים סי' ק', צנימין זאב סי' ל"ז, שו"ת מהריב"ל ח"ד סי' ז', שו"ת מהרש"ם סי' פ"ד ור"צ, דברי ריבז סי' ש"ע, לחם רב סי' כ"ד, שו"ת הרא"ה סי' כ"ז, שו"ת מהרש"ך ח"א סי' כ"ג וכ"ה וח"ד סי' כ"ז צמחעטי כח"י מר' מרדכי ור' מנחם צני ר' למח, שו"ת ר' צללאל אשכנזי סי' ו', משפטי דק ח"א סי' ס"ה, ושו"ת מהר"ע ח"א סי' י"א.

ט) וכתב עוד שם, דלו הונח שהיתה כאן חזקה לאיסור, איכא למימר הבא [דנשאת כבר לאחר], דאי לאו דידעה בבירור כו' לא הוית מיקדשה ומשיאה נפש, הלכך איתא חזקה זו דאיתתא דייקא ומנסבא, ומרעה לה לחזקה דא"א, וכמ"ש התוס' בכתובות [כ"ב ב' ד"ה הבא], דבשנים

באר הגולה

וואם נשאת לאחד מעדיה ואומרת (א) ברי לי שלא נתקדשתי לא תצא :

עד

ה כלוקימחל ורב שש
שם דף כ"ב ע"ג

באר היטב

הראנ"ח ח"ב סי' מ'. שנים אומרים נתקדשה וא' אומר לא נתקדשה גם האשה אומרת לא נתקדשתי אין דבריו של אחד במקום שנים והיו מקודשת. תשובת ז"ל סימן כ"ד *** שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ואח"כ בלו שנים ואמרו נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה מותרת מטעם ס"ס. עין כנה"ג פ"ב ע"א סעיף ט' :

*** דין זה אינו מהב"י עצמו רק מתשובת מהר"י חן שהובאה בשו"ת הב"י, וכן העתיק הכנה"ג. ומה שצויין סי' כ"ד, בשו"ת הב"י שלפנינו ליתא כלל סי' כ"ד, ותשובת מהר"י חן הג"ל היא בסי' י', וכמובא באוצה"פ סק"ב אות י"ז.

* ע"י ע"ז באוצה"פ סק"ז אות ג'.

** כן הוא בכנה"ג תגה"ט אות מ"ג, אך בשו"ת מהרשד"ם המדפסים ליתא שם, אלא בסי' ר"ב, וכמובא באוצה"פ סק"ז אות ב'.

הפוסקים

ס"ק ו אות א—ג

אוצר

אומרים ברי לנו, אפילו נשאת תלך. ולשון הבא"ה"ע הוא מהכנה"ג הגה"ע אות מ"א שהביא כן מתשובת ה"ר חיים זאסן שצמח"ש"ך שם, (וידפוסה התשובה גם בשו"ת מהר"י זאסן סי' ק"כ). והלשון בפנים התשובה הוא : דהיינו דוקא כשהמקדש צעמו הוא יודע ויכול לומר ברי לי שלא נתקדשה וכן המתקדשת, וצ"ל [שהכנה"ג בין העדים היתה אם צעת הקדושין היתה כבר גדולה] לא מליא היא למימר ברי לי דקטנה אני, דלא ידעה יום הולדתה חלף עפ"י אחרים, כ"ש שגם המקדש אינו כ"כ גדול בשנים לדעת אם קטנה או גדולה רק מאחרים, והסתיע שם דנ"ח א', מדברי הר"ן שכתב דרש"י פי' בכתובות כ"ב ז' באומרת ברי לי, אין לצי נוקפי שצרי לי אילו היה קיים היה צא כו', ואין פירושו מחזור, שודאי כיון שאינה יודעת בדבר צירור באשם תלוי קיימא, אלא פירושו שאומרת ראיתי שמת כו', וצ"ל לא מליא היא למימר ברי לי כו', דלא ידעה חלף מפי אחרים.

אולם בשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' ק"ה, כתב עטם אחד להחיר צידונו שנשאת לאחד שאינו מעדיה, שזה האיש הוי כאילו נשאת לאחד מעדיה, דעממא דמפלגין בין נשאת לאחד מעדיה לנשאת לאיש אחר, משום דבעד הנושא ברי לו שלא נתקדשה, וא"כ האיש הזה קודם שנשאת חקר כל מה שיהיה אפשר לחקור, עד שנתאמת ועמד על הענין ואומר שלא נשאת שום ספק בלבו שלא היה שום חשש קדושין על האשה הזאת, א"כ מהני כה"ג כמו היכא שנשאת לאחד מעדיה, וסגי להקל בהכי במילתא שאינו חלף ספקא דרבנן.

ובלחם רב סי' י"ח כתב צאתו נידון, דיש לסייע דבריו מההיא דפרש"י [הנ"ל בדברי הר"ח זאסן] באומרת ברי לי, שר"ל שאין לצי נוקפי, ודלא כהר"ן שם שחלק עליו שהאשה ראתה שמת, וכיון דלרש"י אע"פ שלא ראה בדבר, אלא כיון שסר החשש מלבו מהני לאפוקי מאשם תלוי, א"כ צ"ל ג"כ זה שנשאת אותה חקר ודרש ובסתלק הספק מלבו ואין לצי נוקפו, וא"כ הוי כאומר ברי לי, ואע"ג דהר"ן חלק על פרש"י, מ"מ כיון דתרי ותרי הוי ספקא דרבנן, אזלינן בזה המיקל בדבר דרבנן.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ע"ז דף ע' א' כתב, דבהא דאמרין ציבמות ל"ב ז' האשה שהלך בעלה למדב"י ואמרו לה מת צנה ואח"כ מת בעלה ונתייבמה ואח"כ אמרו לה חילוף בדברים תלך, ואקשו עלה צמח"ה היכי דמי אי דאיכא תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ולא תלך, כתב הר"ן פ"ב דכתובות, דאי אמרת חוקי תרי לבעדי תרי ואוקי איתתא אחזקה, הכא דין הוא שתלך שברי חזקה לשוק וכו' וכו' אשם אח שלם במקום מלוה [ואיך הקשו צמח"ה שלא תלך], אלא ש"מ דלא אמרין אוקי תרי לבעדי תרי ואוקי איתתא אחזקה להוליאח מצעלה באומר ברי

(ג) ברי לי. דוקא הס עממא נריך שאלמרו ברי לי אכל אם אחרים אומרים ברי לנו אפילו נשאת תלך הרש"ך ח"א סי' כ"ח * ועין מ"ש בח"ב סי' ק"ה. הא דאמרין דלם נשאת לא מעדיה לא תלך. היינו דוקא דיעבד אכל לכתחלה לא תנשא. רש"י ח"א סי' י"ד ** אע"ג דלענין הדין אם נשאת לא תלך. הוא והיא יש לחוש ללנות שפחים.

ז. ואם נשאת לאחד מעדיה וכו'. א. מקור הדין ובראורו. דין זה הוא מהטור, עפ"י הגמרא בכתובות כ"ב ז', וכמציין בבא"ה"ג, ומוצא בסק"ז אות א'. וכתב זמים עמוקים בחלק התשובות של הראנ"ח סי' מ"א דמ"ג ד', דאפילו למאן דאית ליה דתרי ותרי הוי ספקא דאורייתא, מ"מ צמח"ג לא תלך.

וכתב ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דרמ"ח ג', דכיון דקיי"ל דלם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי לא תלך, דרור הדבר דבניהם באופן זה כשרים גמורים ואינם ספק ממזרים, דלם היה צמח חשש ממזרים היה לנו להורות דתלך שלא ירבו פסולים בישראל וכו'. ובערוך השלחן סי' י"ז סעיף ז"א, כתב כן דין שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת ונשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי, דהבנים כשרים.

והוסף שם בסעיף ז"ב, דמ"מ העדים המכחישים אותם אסורים לישא צת הולדת להם, כיון דלדבריהם היה א"א הוי הבת ממזרת, והרי כל אדם נאמן לשויה עליו חתיכה דאיסורא, וכ"ש צמח"ג דמדינא אסורה לכל אדם.

ואם מת זה שנשאה, כתב שם בערוה"ש, דאסורה להנשא לאחר. ב. אם מותרת להנשא גם לכתחילה לאחד מעדיה. ע"י צמח"ג הגה"ע אות מ"ג, שהראנ"ח בח"ב [הוא סי' מ"ס עמוקים] סי' מ"א, נסתפק למ"ד דתרי ותרי ספקא דרבנן ומדאורייתא חוקמה אחזקה, אם יכולה להנשא לכתחילה לאחד מעדיה.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' ר"ב, והוצא צמח"ג בבא"ה"ע סק"ג, כתב בפשיטות דוקא דיעבד אכל לכתחילה לא, שכן משמע מן הברייתא, ומלשון הרמב"ם שכתב [בפ"ב דגירושין הל' ז' גבי שנים אומרים נתגרשה מכמה ימים ושנים אומרים לא נתגרשה], דלם נשאת לאחד מעדיה לא תלך, ואם איתא דלכתחילה תנשא מאי קאמר לא תלך, אלא פשיטא דלכתחילה לא תנשא כיון דאיכא שנים שאומרים שאסורה לו. [וכן משמע מהרש"ה צמח"ש"י לקדושין סי' ז' ד"ה מאי, קרוב לסופו, שכתב בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת ונשאת לאחד מעדיה, דלא מפיקין לה כו', דלגבי עממא נאמנים הן "דיעבד"]. ובכנה"ג הנ"ל הביא, שכן כתב גם ה"ר ישראל מזרחי בתשובה כת"י. וכ"כ בפריש"ה אות ד', דאע"ג שצרי לו ולאשה, מ"מ לכתחילה לא תנשא לו, הואיל ששנים אומרים נתקדשה.

ג. ואם נשאת לאחד שאינו מעדיה, שאומר ברי לי שלא נתקדשה, או כשהיא עצמה אינה אומרת ברי לי אלא עפ"י אחרים. ע"י צמח"ע ריש סק"ג צמח"ה ח"א סי' כ"ח, דלריך דוקא שם עממא יאמרו ברי לי, אכל אם אחרים

ביאור הגר"א

[ג] אם אמר כו'. תוס'
הג"ל ד"ה תרומה
כו' :ג. עד אחד אומר (ד) נתקדשה ועד אחד אומר לא (ה) נתקדשה [ג] אם אמר
שמעולם לא היו בה ספק קדושין

באר הגולה

ו. כריתות שט וכדומה
כ"ה שט דף כ"ג ע"ה
וכת"ל תוס' שט

תנשא

באר היטב

כגון שא' אומר אביה קיבל קדושין וא' אומר לא קיבל קדושין אוקי עד לגבי עד ואשה בחזקת פטויה ותנשא לכתחילה. ואם ע"א אומר לא נתקדשה והיא ג"כ אומרת לא נתקדשה כתב המגיד והרמב"ם ס"ל בזה גרע עפי כיון דעד מסיע לה יש לומר דמעשה ואסורה והראב"ד והרמב"ן והרשב"א ס"ל דמותרת :

(ד) נתקדשה. כבר מבואר לרוב פוסקים ע"א בקדושין לא מהני ולי' הכל איירי בלומר נתקדשה בפני ובפני אחרים. עין ב"ש :

(ה) נתקדשה. ה"ה אם היא לבדה מכחשת העד האומר נתקדשה ג"כ נאמנת דע"א בהכחשה לאו כלום. וכאן מיירי אפילו בהיא שותקת

אוצר

ס"ק ז אות ג — ס"ק ט אות א

הפוסקים

לא תנשא. גם ביום של שלמה פ"ב דכתובות סי' ל"ג, כתב עפ"י החוס' הג"ל, דאם ע"א אומר נתקדשה והשני אומר לא נתקדשה מעולם, פשיטא דשרי אף לכתחילה. וכן במים עמוקים חלק הכתובות של ה"ה מזרחי סי' ל"א ד"ה ג'. ובלבוש כאן, כתב כלשון השו"ע.

ועיין בסק"י אות ז' דיש מהרש"שונים שכתבו, דהגמרא הג"ל מיירי באופן שלא היה לה חזקה פטויה לפני כן, וגם לשיטתם אם היה לה חזקה פטויה לפני כן מותרת להנשא לכתחילה.

וברמב"ם פ"ט דאישות הל' ל"א כתב, אחד אומר מקודשת ואחד אומר אינה מקודשת לא תנשא, ואם נשאת לא תלא שבהי היא אומרת לא נתקדשתי. וכתב בה"מ שם, דדבריו מהמיידין ממש"כ בסמוך [בתחילת הל' זו] בע"א אומר מקודשת והיא אומרת לא נתקדשתי שהיא מותרת, ומשמע מלשון שאפילו לכתחילה תנשא, וכן מוכח בסוגיא שבפ"ג דקדושין, [ע"י ע"ז בסי' מ"ב סק"י אות ז', ועפ"י בסק"י אות ח'], וא"כ ככאן ע"א אומר כדבריה והיא אומרת לא נתקדשתי למה לא תנשא לכתחילה, וי"ל לדעתו דעפי עדיף כשאין ע"א אומר כדבריה משאם הוא אומר כן, והטעם מפני שכל שאין לה עד כלל חזקה אינה מעיזה פניה להכחיש בעד אם היה אמת, דהא ליכא מי שמסייע, אבל כשע"א אומר כדבריה סומכת עליו ומעיזה, ולפיכך לכתחילה לא תנשא, ודומה קצת לנזכר גבי גירושין [בגיטין ס"ד ז', דהאשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת, דחזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, וה"מ היכא דליכא דקמסייע לה, אבל היכא דמסייע לה מעיזה]. וכ"כ באופן אחד לבאר דעת הרמב"ם, במגדל עוז שם. ובמאירי כתובות שם, כתב כן דעת הרמב"ם, בדרך אפשר (א).

ובשוואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' ל"ד דכ"ז ג', כתב להסביר דברי הרמב"ם, עפ"י מש"כ בכתובות סי' ל"א בציאוריים סק"א, דכל הטעם דע"א אינו נאמן, נראה דכ"מ ז' ב' משום דע"א לא דייק כל כך ואומר דדמי כו', ובזה נראה הטעם דע"א בהכחשת בע"ד לאו כלום הוא, וע"א נגד ע"א אינו נאמן להכחישו לגמרי ע"י ב"ש סי' מ"ב סק"ז, והיינו משום דכל שהבע"ד מכחיש לעד שפיר נאמן דהבע"ד בודאי מידק דייק בדבר שלו ויודע היטב משא"כ בעד, אבל בעד נגד עד מאי חזית לומר דהראשון לא דייק דילמא השני לא דייק, ובזה מיושבים דברי הרמב"ם הג"ל, דכשהיא לבדה מכחשת אמרין דבעד אומר דדמי והיא יודעת דציור כו', אבל כל שיש לה ע"א היא לא דייקת כל כך וסומכת על בעד ולכך לכתחילה לא תנשא, דאם נתיר לה להנשא שוב הוי נשאת ברשות ולא תידוק כ"כ, אבל כל שנשאת ע"כ שדייקה וכו'.

וע"י באות ז"ה' מכמה פוסקים שכתבו בציאוריהם ללאת ידי דעת הרמב"ם דכנה"ג לא תנשא. וע"י גם בשו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ז', שחשש בציאוריה ללאת ידי חומרת הרמב"ם הג"ל עפ"י ה"ה

הסוברים]. והב"ש עצמו כתב בסק"ו, דהר"ן מפרש דברי הרמב"ם דמיירי שלדברי שניהם זרק לה קדושין וכו'. ובב"ש מהדו"ק מבואר גם בס"ק זה, דהר"ן מפרש דברי הרמב"ם דלא כה"מ.

צרי לי שמונתת לי כו', הא קמץ כהדיא דכנה"ג לא צעיק נשאת לאחד מעדיה כו', וידוע דכ"ז הם אומרים צרי לי כו', וכ"כ החוס' שם בצימות ל"ב ז' ד"ה מאי, דאע"ג דחרי וחרי ספקא דרבנן ואיכא לאוקמה בחזקת איסור ליבם, אומר ר"י דהיכא דהיבם אומר צרי לי והיא אומרת צרי לי לא הוי לן למימר הלא, מיירי דהוי אשאת לאחד מעדיה, וכדברי הר"ן הג"ל, ואע"ג דבהאי מילתא נמי איכא חזקה דאיסורא ליבם, אפ"כ לא מוקמינן לה כהיכא חזקה משום דאיכא דייקא ומינסבא כו', וכ"ש צ"ל דליכא חזקה דאיסורא.

ועיין בנה"ג הגה"ע אות מ"ב, דאחר שהציא דברי ה"ה בסאן הג"ל צריש האות, ל"ן לדברי שו"ת מהרשד"ם סי' ר"ב. והכוונה דמהרשד"ם שם השיב ג"כ על ידון ה"ה באסן, ומ"מ כתב דאם נשאת לאחד מעדיה ואומרת צרי לי לא תלא.

טע"ף ג. ח. ע"א אומר נתקדשה וכו'. עכ"ה"ע סק"ד שם הב"ש סק"ג, שכבר מבואר [בסי' מ"ב] דלרוב הפוסקים ע"א בקדושין לא מהני, ולי' דהכא איירי בלומר נתקדשה בפני ובפני אחרים אז חיישין לכתחילה ולא תנשא, [בדליכא עד המכחיש. ע"י ב"ש סי' מ"ב סק"ק ז', ובאור"ח"פ שם סק"ק כ"ד]. וכ"כ כללם משנה פ"ט מאישות הל' ל"א. ובמאירי כתובות כ"ג ח' כתב בציאור הסוגיא דהתם, שהיא מקור דיונים אלו, דע"א אומר נתקדשה, ר"ל שנתקדשה בפני שנים והלכו להם. וכ"כ בזקן אהרן (להרי"א הלוי) סי' ז' דף ד' עור ג', דהיכא כשמעיד שנתקדשה קדושין גמורים שהיו בפני עדים כשרים והלכו להם למדה"י.

ט. שמעולם לא היו בה ספק קדושין וכו'. א. מקור וביאור הדיון, ודעות הפוסקים בזה. לשון המחבר כאן הוא מהעור. ומקורו בכתובות כ"ג ח' עפ"י החוס' שם, כמו שז"ל בנה"ג. והוצא צ"י כאן, דח"ר שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תלא כו', ואוקי אצ"י בע"א, עד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה, תרומה וכו' פטויה קא מסהדי כו', ופרש"י דלדברי שניהם עד עכשיו בחזקת פטויה היתה, וכתבו החוס' ד"ה תרומה וכו', תימה אמאי לא תנשא לכתחילה דהוי לן לאוקמה אחזקה, וי"ל כגון שאנו יודעים שזרק לה קדושה ומספקא לן אי קרוב לו אי קרוב לה, והני תרי סהדי חד אומר קרוב לו וחד אומר קרוב לה, דכיון דודאי זרק לה קדושין לית לן למימר אוקמה אחזקה להחריה לכתחילה כו', [ומבואר מזה דבעלמא היכא שלדברי השני אין זה שום ספק, מותרת לכתחילה]. וכ"כ בכתובות מהר"ם מרובנורג שכתובות מיימוני אישות סי' ח', הגהות אשר"י שם שם מהרי"ת, והר"ן שם בכתובות, דגמרא שם מיירי בזרק לה קדושין כו', ולהכי

(א) ע"י בב"ש סק"ד שכתב, דכ"כ הר"ן לדעת הרמב"ם דכשעד מסייע לה מעיזה. וכבר תמה ע"ז באמרי יושר סי' ס"ד, דהא לשיטת הר"ן ברמב"ם אין הטעם משום דמעיזה [וכמובא להלן בד"ה ויש

אוצר

סי' ט אות א

הפוסקים

שמעין שפיר דאפילו כשהיא מכתשת לעד הראשון ויש עד כוחה לא תנשא, ומדעיה וכתב ואם נשאת לא תנא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי, ש"מ דתחילה כשאומר העד כ"י לא נתקדשה היא שתקב ולא דברה דבר, וע"ז כתב הרמב"ם שלא תנשא לתחילה, אלא דאם עברה ונשאת אז שואלים את פיה, אם אומרת עתה הן שלא נתקדשתי איגלאי מילתא למפרע שהיא מותרת להנשא ולא תנא, אבל חכ"י דאם מתחילה הכניסה לעד גם הרמב"ם מורה דתנשא לתחילה, ובמגדל עוז כתב ליישב דעת הרמב"ם [באופן אחד בדרך אפשר], דמש"כ שהרי היא אומרת לא נתקדשתי ר"ל שיכולה לומר כן, ונראה יותר כמ"ש כו, לפי"ז נמלא דגם הרמב"ם לא החמיר כשהכניסה מכתשת צדדיא.

ובמרכבת המשנה על הרמב"ם שם, כתב כן בפשיטות, דהרמב"ם איירי בזה שותקת ולהכי לא תנשא כו, והא דאמרין בקדושין סי' ב' ע"א בכהכחשה מי מהימן, היינו כשהבעלים מכחישים כו, ולא מצעיר כשזה העיד תחילה שנתקדשה דהחזק איסור על פיו, אלא אפילו באו צ"א לא תנשא כיון שהיא שותקת כו, דע"א נאמן לחומרא אלא"כ האשכח מכחישהו, ומה שסיים הרמב"ם ואם ניסת לא תנא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי, צ"ל לחלק דדוקא צע"א אומר מת וע"א אומר לא מת הוא דאמרין דאפילו באו צ"א אם ניסת תנא עד שתאמר צרי לי שמת, דהתם לא הציג הנשואין בכהכחשה שצרי לה, דשמת אין יודעת בצירור שמת רק סמכה על העד, משא"כ הכא דיודעת בנפשה אם נתקדשה או לא, הלכך כל שניסת הוי כאומרת צרי שלא נתקדשתי וחשיב מכחישהו, משו"כ לא תנא אע"ג שלא ניסת לעד כו, ואפילו צ"ל תחילה זה שאמר נתקדשה ושתקב דאחזק איסורא, מ"מ משבצת השני ואמר לא נתקדשה וניסת לא תנא, דהיא נאמנת, דע"א בכהכחשה לאו כלום הוא אפילו כשהבעלים מכחישים רק בצוף.

וב"ב בערוך השלחן סעיף ח' באופן אחד, דיש לפרש דברי הרמב"ם דמיירי שהיא שותקת ולכן לתחילה לא תנשא, מפני שסובר דע"א בכהכחשה שאמר חז"ל [בקדושין סי' ב'] דלאו כלום הוא, אינו אלא בכהכחשה צע"ד ולא בכהכחשה עד, או שסובר דכיון דשותקת אחרע חזקה, ומש"כ דאם נשאת לא תנא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי, ר"ל דזכו כאומרת לא נתקדשתי כיון שנשאת, ומדוייק בלשנו שכתב "שהרי היא אומרת" והרי לא ביאר שאומרת, אלא דנשואין שלה הרי אומרת לא נתקדשתי. וכ"כ בקל"ר בתשובת רב אחד שבנחלת שמעון (להר"ש זרחי) סי' כ'. וע"י מש"כ צ"ל, בפתחי עזר סק"ד.

ויש הסוברים דגם להרמב"ם כשמכחישים זא"ז צעיקר הקדושין תנשא לתחילה, ולא החמיר אלא כשלדברי שניהם נעשה מעשה קדושין, והכהכחשה היא אם המעשה מועיל. צ"ן בתשובת שם, אחר שהקשה ג"כ ע"ד הרמב"ם כה"מ ה"ל, כתב, דהכא איירי שניהם מודים שזקק לה קדושין אלא שהם חלוקין אם קרוב לו אם קרוב לה כו [ובענין שיטת תוס' ה"ל], ולפיכך כתב הרמב"ם דלא תנשא כו, וזה נכון לפירוש הגמרא, אבל הרמב"ם הוה לו לפרש. וכתב בערוך השלחן סעיף ח', דלפי"ד הר"ן ה"ל, לא פליג הרמב"ם עם שאר הפוסקים, וציאור דבריו, [דבתחילה לשון כשהיא לצד אומרת לא נתקדשתי, הכוונה לפי הפ"י ה"ל, שמכתשת את עצם הקדושין, ובהמשך לשונו, כשגם ע"א אומר לא נתקדשה, הכוונה שהוא מודה בזריקת הקדושין אלא שאומרת שהיו קרוב לו], דהיא שמכחישהו לעד יוכל להיות צעיקר הדבר, אבל סתם בני אדם המכחישים זה את זה בדבר שאינו נוגע להם, רחוק הוא שהכהכחשה תהיה צעיקר הענין אלא היא בפרטיו.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' א' דף ב' עור ד', כתב ג"כ ד"ל שהרמב"ם סובר פ"י שלא ינגד לשאר פוסקים, וגם לא לדבריו

הה"מ, אלא שכתב להחזיר צירוף ספק אחר מטעם סי', דאע"ג שכתב המרדכי [ביבמות סי' כ"א] דמילתו בכתב דוכתי סי' א' דאורייתא לחומרא כו, מ"מ צ"ל ליכא למיחש, כיון דספק זה דלדעת הרמב"ם לא תנשא אפילו במכתשת, הוי סברה יחיד.

אולם בשו"ת מהרשד"ם סי' א' דף ב' עור ד', אחרי שהציג דברי התוס' ה"ל, ושכ"כ הגהת אשר"י והר"ן, כתב דאעפ"י שכפי דברי הרמב"ם נראה שיש שום חשש בזה כו, הנה הר"ן והמ"מ כתבו שדבריו תמוהים כו, ואפילו היה אפשר לתרץ דבריו, אפ"כ בעל דעתו אלא שאר הפוסקים ראשונים ואחרונים, שהרי הראש"ד והרמב"ן והרשב"א [המביאים צאות ו'] והתוס' והר"ן והעור והגהת אשר"י, כולם סוברים שדוקא צורק לה קדושה הוא דאיכא למיחש, ולכתחילה לא תנשא, אבל היכא שאחד אומר שמעולם לא היה זה ספק קדושין, ושלא ראה ולא שמע שום דבר מקדושין, תנשא לתחילה, והתה"ד שהוא נוטב תמיד בדבריו לחומרא, הביא לנידונו צ"י רי"ב בצוף דבריו דברי התוס' ה"ל, דמוקמינן לה אחזקת פנויה, וא"כ זכינו צ"י, שאין בזה ספק כלל ועיקר שאין לחוש.

ובדברי חיים (מלאנו) ח"א ה"י מ"ו כתב, דלית חשש לחומרא זו להרמב"ם לפי הה"מ, כמבואר בשו"ע ואחרונים. ובתפארת צבי (מגלוגה) סי' ס"א דע"ז ד' כתב, שכבר הסכימו כל הפוסקים דלא כהרמב"ם וכן הוקצע בשו"ע ולא הזכיר דעת הרמב"ם כו, וגם הרמב"ם לא החמיר רק לתחילה והוא מדרבנן, ואין לנו להחמיר כלל בזה.

ובפני יצחק (להר"י אבועלפיה) ח"א סי' י' ד"ה ג' כתב, דכל הראשונים והאחרונים חלקו עליו בזה, ולית דחש ליה. ויש שפירשו גם דעת הרמב"ם דלאו בכל גוונא הוא דקאמר דלא תנשא. בנחלת שמעון (להר"ש זרחי) סי' כ' בתשובת רב אחד, כתב דמשמע בפוסקים דהרמב"ם דמחמיר בכהכחשה ע"א וע"א, מיירי רק אם אמר העד שנתקדשה בפני שנים והלכו להם וע"א מכחישו כו, אבל אם אמר העד המעיד על הקדושין שנתקדשה בפניו ובפני חבירו, ואותו חבירו מכחישו בזה מותרת להנשא לתחילה לדעת הרמב"ם, ונראה דדינו כמו אם אין כאן אלא קדושין צע"א, דכיון שאומר העד שהיה הקדושין בפניו ובפני חבירו, ואותו חבירו המעיד שלא היה קדושין כו, בזה גם הרמב"ם מודה דמותרת להנשא לתחילה כו, דה"ל תולה דבריו בחבירו וכו', [וכמבואר בסק"י אות י"ח].

וב"ב בשיבת ציון סו"ס סי"ט, דע"כ לא ס"ל להרמב"ם לחוש לדבריו העד שאמר שנתקדשה, אלא כשאמר שנתקדשה בפני צ' עדים אחרים וע"א אומר שלא נתקדשה, אבל צ"ד דהעד שאמר שנתקדשה אומר שנתקדשה בפניו ובפני חבירו, והעד השני אומר שלא ראה נתינת הקדושין, והיא מכתשת את עיקר הקדושין, היא נאמנת.

ויש שכתבו דהרמב"ם איירי כשהיא שותקת ולהכי הוא דלא תנשא לתחילה. בהמקנה קו"א כאן כתב, דהרמב"ם מיירי ששתקב בתחילה כו, וכיון דהוי עד כנגד עד אין שתיקתה ראייה לאיזה מהם ומספקא לא תנשא, ומש"כ שהרי היא אומרת שלא נתקדשה, היינו דלאחר שנשאת אמרה כן כו, וכיון שנשאת כבר ואומרת שלא נתקדשה, אף ששתקב בתחילה, כיון שנוכל לומר דמה ששתקב היא בשביל שהיה העד שאומר נתקדשה מוכחש מן השני, לכך לא תנא, כ"י לדעתו ו"י.

ובחיים ושלום סי' כ"ב דמ"ו א' כתב, דאם הרמב"ם איירי כשהיא מכתשת צדדיא ועכ"ז ס"ל דלא תנשא, א"כ היה להרמב"ם לאומרו צדדיא כמו בחילוק הראשון [שם הרמב"ם] כשאמר ע"א אומר מקודשת והיא אומרת לא נתקדשתי, דהוי

אוצר

ס"ק ט אות א—ד

הפוסקים

אופנים שדנו הפוסקים להתיר לפתחילה, גם להפוכים בדעת הרמב"ם שאסורה להנשא אפילו כשהיא מבחשת (אות ב"ה).

ב. כשהיא הכחישה לפני שהעיד העד השני. כתב בערוך השלחן סעיף ג, ולפי מש"כ ה"מ דעת הרמב"ם דכשיש עד המכחיש מיגרע גרע דמעשה פניה ולכן לא תנשא לכתחילה [וכמוצא בזה הקודם], לפי"ז ל"ל דזה דוקא כשהעד אמר תחילה שלא נתקדשה ואח"כ אמרה היא כמותו, אבל אם היא אמרה תחילה שלא נתקדשה הרי הותרה מיד, וגם לא שייך הטעם דמעשה, שהרי לא ידעה שיש עד האומר כמותה.

גם בדברי חיים (מלאנו) ח"א סי' מ"ו, כתב טעם אחד שלא לחוש בנידון לדברי הרמב"ם לפי ה"מ, שהאשה הכחישה את העד קודם שהעיד השני, וא"כ לא היה אז מסייע לה ואליבא דכו"ע האשה נאמנת.

ג. כשהעד השני אומר שאינו זוכר או שלא ראה. נחמס ל"ז סי' קל"ה ד"ה ואם, בנידון שהעד השני אמר שאינו זוכר מה שאמר המקדש נשעת הנתינה והאשה מכחשת דברי העד האומר שנתקדשה, כתב שבהכחשת האשה יש להחמיר לדעת הרמב"ם לפי מה שפי' דבריו ה"מ דדלויבא עד המסייע לה גרע טפי, אף שיש לפקפק בזה מטעם שאין העד אומר ממש כדבריהם וה"ל מסייע שאין בו ממש.

אולם בדברי יוסף (להרי"א אירגאס) סי' י"ז ל"ד ג', כתב בזה דבריו נידון, דנ"ד ודאי ליכא עד מסייע אותה, שהרי אינו זוכר, וכמאל דליתיה דמי.

ובשיבת ציון סוס"י ס"ט, בנידון שהעד השני אומר שלא ראה נתינת הקדושין מידו לידה ובאחר סיבה בזה הקדושין לידה, כתב דנ"ד ליכא עד המסייע לה, דהא גם העד השני אינו אומר שלא נתקדשה, אלא שלא ראה הנתינה, אבל יכול להיות כדברי העד הא', ולא הוי עד המסייע, וגם להרמב"ם מהני הכחשה.

ד. כשההכחשה בין העדים היא בפרט מסויים של הקדושין, שלדברי האחד הוי קדושין ולדברי השני לא הוי קדושין, או שמחמת הכחשתם מתבטלים הקדושין, והיא מבחשת דברי שניהם בעיקר מעשה הקדושין. נתפארת ל"ז (מגלוגה) סי' ס"א, בנידון שהעד השני אמר שלא ראה נתינת הקדושין לידה אבל שמע אמירת הקדושין, והיא אומרת שלא קיבלה וגם לא שמעה הקדושין, אחר שכתב דהוי כע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה לדעת השו"ע תנשא לכתחילה ואין להחמיר בהרמב"ם, כתב דנ"ד ד', דגם י"ל הא דנ"ד גם השני אינו מסייע לה, דהוא אומר עכ"פ שמע אמירת הקדושין והיא אומרת שלא שמעה כלל, וגם הרמב"ם מודה דמהני הכחשה יב'.

ובתועפות ראם (להר"מ טויצש) סוס"י ל"ז, ונדפסס התשובה גם באריה דבי עילאי סי' ט"ז, בנידון שהעדים הכחישו עתהם באופן נתינת הקדושין לידה, שלדברי אחד מהם אינה מקודשת ולדברי השני הוי עכ"פ ספק קדושין, כתב, דכיון שהאשה מכחשת שניהם, ליתא כאן סברת ה"מ.

ובחתם סופר ח"א סוס"י פ"ד בזה דבריו נידון, ונדפסס ג"כ התשובה שם באריה דבי עילאי, אחר שכתב דלדברי שניהם ניתנו

הקדושין

(יב) ע"ש מש"כ עוד דאין לומר שהחזקה כפרנית, והסתיע מדברי מהרי"ט המובא בסי' מ"ב סקכ"ב אות ט"ז לענין קדושין ע"א והיא מבחשת ובפרט אחד ממעשה הקדושין היא מבחשת משני עדים. וע"ע בברכת יעקב סי' ד' המובא שם בסי' מ"ב סקכ"ב אות י"ז, לענין החזקה כפרנית בבח"ג.

לדבריו [שצריש ההלכה וכנ"ל בזה"ע], ואחר שהא' ג"כ סובר כמותם אע"פ שלא פירש.

ובבני אהובה על הרמב"ם שם, כתב בדרך אחר, דפי' דברי הרמב"ם הוא כמ"ש החוס' [הנ"ל בחירון שני, ומוצא בסק"י אות ג'], דאיירי שהיו נרות דולקות בו כמו שמחת גשואין, וזהו הענין מיירי בגמרא כאן בו, ולכדי לא תנשא לכתחילה בו, ואף להרמב"ם סתם הדברים, מ"מ דרכו הוא לסתום ולהעתיק לשון הגמרא וחד פירוש הוא לדבריו ולדברי הגמרא.

ועיין בסק"י אות ב', דיש שפירשו דברי הרמב"ם דאיירי כשאין לה חזקה פנויה, ומשום אסורה להנשא.

ויש עוד פוסקים שכתבו שגם הרמב"ם אינו מחמיר אלא כשגם העד השני אומר שהיה זה התחלת מעשה קדושין רק שלא נגמרו הקדושין, אלא דהא ללא תנשא לכתחילה הוא משום שהיא מכחשת דברי שניהם ואומרת שלא היה זה מעשה קדושין כלל. בעיני קדושין סק"ד, אחר שהקשה כמה קושיות על דברי ה"מ הנ"ל, כתב דלכן נראה יותר לפרש בלשון הרמב"ם שדייק לכתוב גבי העדים מקודשת היא, וגבי האשה כתב והיא אומרת לא נתקדשתי ולא קאמר שהיא אומרת שאינה מקודשת, דה"ק הרמב"ם, ע"א אומר מקודשת היינו שנעשה זה מעשה קדושין כגון שתן לה כסף משקל פרוטה, והשני אומר אינה מקודשת שלא היה פרוטה וא"כ לא אהנו מעשיו כלום ואינה מקודשת, והאשה אומרת לא נתקדשתי מעולם ושניהם משקרין ולא נעשה זה מעשה כלל, נמלא שמוכחשת משני עדים, וכעין שכתב הרמ"א לעיל בסי' מ"ב סעיף ג' בו, ומש"כ שהרי היא אומרת לא נתקדשתי, ר"ל אע"פ שמוכחשת משני העדים, מ"מ אין להחמיר עליה שהרי מ"מ אינה מודה באיסור שעכ"פ אומרת לא נתקדשתי, ולפי"ז אם היא אומרת כדברי העד השני, מודה הרמב"ם דתנשא לכתחילה, וכן עיקר, וכדעת הרמב"ן ורשב"א וראש"ד [שצחות ו'] דבכה"ג תנשא לכתחילה.

ובמשרת משה על הרמב"ם כאן, כתב לדיוק כן משינוי לשון הרמב"ם בזה ל' ובה"ז ז', דבה"ל ל' כתב שנים אומרים [ראינו שנתקדשה, וכאן כתב ע"א אומר מקודשת ולא כתב ע"א אומר נתקדשה בו, ובה"ל ז' צצצא ראשונה כתב והיא אומרת לא נתקדשתי הרי זו מותרת, וצצצא אחרונה [שהוא הדין שלנו] לא כתב והיא אומרת לא נתקדשתי כמו צצצא דרישא, רק נקט דינא דלא תנשא ואם נשאת לא תלא, והדר נקט טעמא שהרי היא אומרת לא נתקדשתי בו, השינויים האלו יורו בצאצא על פירוש בגמרא, דתרווייהו מודים בקדושין, רק אחד אומר שנתקדשה שנעשה זה מעשה קדושין, ונעשו באופן המועיל באופן שהיא מקודשת, ואחר הן אמת שנעשה זה מעשה קדושין, אך אינה מקודשת ר"ל שמעשה הקדושין לא היה באופן המועיל באופן שאינה מקודשת, וא"כ תרווייהו מודים במעשה הקדושין ואם היתה מודה במעשה הקדושין אלא שהיו באופן שאינו מועיל, לא היה שום חשש והיתה מותרת, אך היא אומרת לא נתקדשתי ר"ל שלא היה זה כלל מעשה קדושין וא"כ היא מבחשת ד' העדים יחד, ועכ"ז כיון דתרווייהו בפניהם קא מסכדי ע"כ דינא ספק, ולכתחילה לא תנשא דלויבא בזה לזות שפתים בו, ואפשר דאם היתה שותקת היתה מותרת דלויבא לזות שפתים בו, זהו דעת הרמב"ם, וזה נכון מאוד בפשט דברי הרמב"ם והגמרא, ואף שלא פירש הרמב"ם בזה היעב, נקט בלשון הגמרא וכו'.

אולם עי' להלן אות ד' דיש סוברים דבכה"ג שאין חי מהעדים אומר כדבריה, מותרת לכתחילה אפילו לשיטת המ"מ דעת הרמב"ם.

אוצר

ס"ק ט אות ד-ו

הפוסקים

לזדה, את העד האומר נתקדשה, ג"כ נאמנת, דע"א בהכחשה לאו כלום הוא. וכן מצאנו צ"ש סק"ה.

ובדעת הרמב"ם, כתב בה"מ צ"ח פ"ט, לפי שיטתו [הג"ל בזה] א"ל, שאם היא מסופקת אפילו נשאת תלף, דסלק עדים מכאן הרי היא חוששת לעצמה בספק מקודשת. וכ"כ בלחם משנה, ובקריית מלך רב על הרמב"ם שם. וציד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקכ"ז ג' כתב, דכן נראה מלשון הרמב"ם שכתב דלא תלף שהרי היא אומרת לא נתקדשה, ומוכח דהיכא שאינה מכחשת אף אם נשאת תלף.

אולם בשם יוסף על הרמב"ם שם, אחרי שכתב ג"כ מתחילה, דמדברי הרמב"ם יש ללמוד דאם אינה יודעת אם נתקדשה כו', אפילו אם נשאת תלף, מדקריב עממא דלא תלף משום שהיא אומרת לא נתקדשתי כו', דמשמע דעל דבריה הוא דקא סמכין, כתב שו"ב, דבגמרא קא מסבדי, כלומר שהיתה פנויה והו"ל האומר דתרוויכו בפניו קא מסבדי, כלומר שהיתה פנויה והו"ל האומר נתקדשה חד לגבי שנים כו', וי"ל [דגם במסופקת לא תלף, אלא דהרמב"ם דיוקא קמ"ל, דהא אם היא אומרת נתקדשתי תלף אפילו אם נשאת, דכיון שע"א מעיד דנתקדשה לא אמרינן דכדי להו"א עצמה מצעלה קאמרה נתקדשתי, ובהכרח דרי חייב בקדושין י"ב ב' דקאמרה ליה דזיאתו דקבל לה אציה קדושין כשהיתה קטנה כדי להו"א עצמה מצעלה.

והראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם שם, אחר שהקשה ג"כ על הרמב"ם כהה"מ הג"ל, כתב אבל צא וקבל דבר אמת, שאם היתה היא מכחישה מותרת היא, וכ"ש הוא [ממש"כ הרמב"ם בתחילת דבריו דכשיש רק ע"א והיא מכחישה מותרת], אלא בשאינה מכחשת כגון דאמר ע"א אציה קידשה וע"א אומר לא קידשה כו', והיא אינה מכחשת כלל, בזה אמרו תרוויכו בפניו קא מסבדי כו', ולכתחילה לא תנשא יג).

וב"פ בתשובת ה"ר מרדכי קמחי בהשגות חכמי פרוצניא ס"י ז' עמוד ל"ח, עפ"י הראב"ד הג"ל, דהיכא דהיא מכחשת תנשא לכתחילה.

וכתב צ"ח שם, דכן נראה דעת הרמב"ם והרשב"א בהראב"ד, והוסוף, דלדבריהם אם נשאת לא תלף, דאעפ"י שהיא מסופקת בדבר, כיון שהיא בחזקת פנויה, ואין שם עד שנתקדשה אלא אחד, ואחד מכחישו.

וע"י במאירי בהשגות כ"ג א' שכתב בפירוש בסוגיא דע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, דצמקוס שאין היא מכחישה לא תנשא לכתחילה משום לזות שפתיים יד) ואם נשאת לא תלף כו', ואם היא מכחישה תנשא לכתחילה.

וברי"ו נכ"ג ח"ג כתב כן לדוגמא, דע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה לא תנשא משום לזות שפתיים הרחק ממך ואם נשאת לא תלף.

ובח"מ

כמו שפירשנו. וע"י גם בחידושי הרשב"א לכתובות [נדפס בירושלים תשל"ג], שכתב באופן אחד לפרש דברי הגמ' בכתובות שם, דמשום לזות שפתיים הרחק ממך קאמר לא תנשא, אבל אם נשאת לא תצא משום לזות שפתיים. וזהו כדאמרינן לעיל מיניה דכ"ב ב' לענין ע"א אומר לא נתקדשה וע"א אומר לא תנשא לכתחילה, משום דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה ולזות שפתיים. וע"י באוצה"פ ס"י י"ז ס"ק ש"י אות ב', דיש שכתבו לענין דינא דהתם, דחשש דלזות שפתיים אינו איסור, רק צוה טובה.

הקדושין באופן המועיל, אלא דכיון שמכחישים עצמם באופן הכתיבה שהוא מגוף המעשה ולפעמים יש בזה נפק"מ לדוגמא, הוי כמכחישים זה את זה ומסלקים עדותם לגמרי [ע"י ע"א צמקוס אות ה'], כתב עוד, דלא דמי לשני עדים המכחישים זה את זה וגם היא מכחשת לדעת הרמב"ם מייגרע גרע, דהכא היא אומרת כרי לי שלא נתקדשתי מעולם והעדים אינם מסוייעים לה רק שנפסלים מטעם אחר, ואיתתא מותרת לעלמא.

גם בחיים ושלום ח"א ס"י כ"ב דמ"ה ד' כתב, דדין עדים שמכחישים זה את זה בדרישות וחקירות דעדותם בטלה כו', אינו ענין למש"כ הרמב"ם כשיש לאשה עד המסייעה וכו'.

ובברכת יעקב ס"י ד', בנידון דומה לנידון התועפות ראם והחתי"ם הג"ל, אחר שכתב דאף אם נאמר דעדי קדושין המכחישים זא"ז בחקירות הוי עכ"פ בקדושין בע"א, ומ"מ צמקוס הכחשת בע"ד אין חוששין [ע"י ע"א צ"ח ב"ב סק"כ אות י"א], כתב ג"כ דאין לומר לפי"ד הרמב"ם הג"ל דלא מהכי הכחשתה, דבני"ד אף שהעדים הכחישו זה את זה כו', מ"מ לפי הגדת כל אחד קיבלה עכ"פ הקדושין, וכשהיא אומרת שלא קיבלה כלום, בזה ליכא מי שמסייע לה, ולכן אף לכתחילה תנשא.

אולם ע"י לעיל אות א' מהע"ב קדושין והמשרת משה, שכתבו דכל חומרת הרמב"ם אינה אלא צב"ג, שהיא מכחשת דברי שניהם. וע"י להלן סק"כ אות ו', בנידון שהכחשה בין העדים היא מי הוא המקדש, אם נאמנת האשה להכחיש כל עיקר הקדושין.

ה. כשגם המקדש מכחיש דברי העד האומר שנתקדשה. כתב צחיים ושלום ח"א ס"י כ"ב דמ"ו ג', בין שאר הטעמים לבחור בנידונו גם לדעת הרמב"ם, דע"כ לא קאמר הרמב"ם להחמיר כשהאשה מכחשת את העד האומר שנתקדשה בגם שיש עד המסייע לה, אלא כשהיא לצד מכחשת, דרם כשגם המקדש עצמו מכחיש בדבר, גם הרמב"ם מודה דהוי הכחשה, דהשתא איכא ע"א והמקדש והמקדשה כולם מכחישים את העד האומר שנתקדשה, וכן מתבאר מדברי מהר"ם אלשיך ס"י מ' [המוצא צמק"ד אות ג'], וכן נראה לדקדק מדברי מהר"ם מלוצ'ין ס"י ס"ד דכ"ו ג' ע"ש. ולעיל מיניה כתב שם צחיים ושלום לענין היתר אחר לדעת הרמב"ם הג"ל, דיש כלל מסור צידונו דגם צפוסקים אמרינן דכו' דלא להוסיף עלה, ועיקר מש"כ הרמב"ם להחמיר הוי דין תמוה ואין צו אלא חידושו, וכל שיש שינוי יש לנו לומר דצב"ג לא אמרה הרמב"ם [והוצא צמק"כ אות ו'].

ו. ואם יש לחלק לכל אחת מהשיטות בין שהאשה עצמה ג"כ אומרת שלא נתקדשה, לבין שהיא מסופקת בדבר. ע"י ח"מ סק"כ, ומוצא צב"ג סק"ה, דלדעת החוס' בעור והמחזק, מיידי כאן אפילו בזה שותקת [ומסופקת], כגון שאחד אומר אציה קבל קדושין וא' אומר לא קבל קדושין, חוקי עד לבכדי עד ואשה בחזקת פנויה, ותנשא לכתחילה, דאם היא מכחשת, אפילו

יג) וע"י בש"ר הרד"ך בית כ' חדר ג' שהביא כן מהראב"ד בתגהות הרי"ף פ"ג דקדושין. וכתב בכנה"ג הגב"י אות י"א, שהרד"ך לא ראה דברי הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, שאם ראה אותם לא היה מביא כן מתגהות הרי"ף.

יד) כנראה שהמאירי מפרש כן דעת הראב"ד דהא דלכתחילה לא תנשא הוא משום לזות שפתיים, שכן להלן שם אחרי שהביא דעת הרמב"ם ומה שקשה עליו, כתב, שכבר הגיהו עליהם גדולי המגיהים ופירשה

אוצר

ס"ק ט אות ו

הפוסקים

ובח"מ סק"צ אחרי שהביא דעת הראשון והרשב"א דגם אם העד אומר שלא היו כלל קדושין, ג"כ לא תנשא לכתחילה כשהיא אינה יודעת, ודלא כדעת החוס', כתב דגם הראש"ש סתם הדברים, ולא הביא דעת החוס', ומתחילה שלא הביא [השו"ע] כאן דעתם, בפרט להחמיר לכתחילה.

ובקריית מלך רב פ"ד דאישות הל' ו' דמ"ו טור ז', כתב דהכי נקטינן, דכל שהיא מכחישה תנשא לכתחילה אף דאיכא עד דמסייע לה כו', כיון דהראשון הכי ס"ל וכן נראה מהחוס', ואם היא מסופקת וכ"ש אם היא שותקת, נראה דודאי לא תנשא, אפילו איכא עד אחר האומר לא נתקדשה טו'.

ובחכ"מ צבי סי' קל"ה, אחרי שהביא שיטות הראשונים הנ"ל, סיים, הנך רואה שלדעת אבות העולם הי"ה הרמב"ם והראשון והרמב"ן והרשב"א והרמ"מ, ופשוטו של שמועטנו נראית כדבריהם, דזכ"ג לא תנשא לכתחילה.

אולם בעצי ארזים סק"ד, כתב באופן אחד ליישב תמיכת הח"מ הנ"ל על הש"ע, ד"ל דס"ל להמחזר שהרמב"ן והרשב"א דמחמיר לכתחילה, אזלי לעממיהו בסוגיא דקדושין סי' א' בנאמנות ע"א, שהעלו להלכה דע"א נאמן באיסורין כל שאין הצעלים מכחישים להדיא רק אומרים אינו יודע, ואע"ג דזכ רק בשאר איסורין ולא בדבר שצערור דבעינן שנים, י"ל דהיינו מדיון תורה, אבל מדברין יש להחמיר עכ"פ לכתחילה כשע"א אומר נתקדשה בפני שנים והיא אומרת אינו יודעת ואע"ג שגם ע"א מכחישו, אבל לדעת ר"ת דאף בשאר איסורין אין ע"א נאמן לאסור אלא כשהצעלים שותקים ומטעם שתיקה כבודא, ומשום זה דוקא באופן שהיה לו לידע אבל צענין אחר לא, א"כ צ"ל שאומר שאביה קיבל לה קדושין הרי לא היה לה לדעת כו', ותנשא לכתחילה, וצו"ד סי' קכ"ז סתם השו"ע כדעת ר"ת ולא הזכיר דעת החולקים כלל גם לא בספר הארוך, ולכן סתם הדברים גם כאן.

עריב שם צעני ארזים, ד"ל דס"ל להמחזר, שגם הרשב"א לא כתב כן אלא לשנויה דאזני דמפרש לה צע"א, [דהוא הנו בעל האוקימתא בסוגיין דכתובות הנ"ל דאזני צע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה], ועפ"י מה דאיתא שם בקדושין אשמו זינתה צע"א מהו אומר אביי נאמן ורבה אומר הוי דבר שצערור כו', והקשה שם וכי לית ליה לאזני אין דבר שצערור פחות משנים, ומתוך דאזני מוקי לה במכחישו דוקא ורבה מוקי לה אף בשותק, א"כ י"ל דאזני לעממיה דהתם נמי איכא חזקה היתר ואפ"ה אסורה אפילו דיעבד מטעם שותק, וא"כ הי"ג אף שע"א מכחישו יש לאסור עכ"פ לכתחילה בשותקת, אבל לרבה דס"ל אף בשותק אין דבר שצערור פחות משנים, ס"ל דזכ"ג דנ"ל שע"א מכחישו מותרת אפילו לכתחילה. ועי' כע"ז גם בתפארת נבי (מגלוגה) סי' ס"א סוד"ה והנה.

ויש שכתבו דגם לרמב"ן והרשב"א מותרת להנשא לכתחילה אפילו כשהיא מכחישה. צע"ז קדושין סק"ה כתב, דיש לתמוה על מש"כ בה"מ דעת הרמב"ן והרשב"א דאם אינה מכחשת לא תנשא, דרמב"ן שם מבואר דזה רק לרצ פפא דאזיל לעממיה דמקדש צע"א חוששין לקדושין כו', אבל למאן דס"ל דמקדש צע"א אין חוששין לקדושין, א"כ צ"ל אפילו שותקת אינו נאמן עליה כו', ואפילו לכתחילה תנשא כו', וכן מבואר בשעמ"ק שם הראש"ה והרשב"א כו', גם מדברי הר"ן מוכח דלרמב"ן דוקא לר"פ לא תנשא כו', ולדין לכתחילה נמי תנשא ודלא כבה"מ טו', וכן נראה דעת המחזר שלא חשש לדברי בה"מ, וגם חלקה תלונת בה"מ.

וכ"כ באגודת אוזב (להרמ"ז יעב"ז) חו"ד סי' ז' אות ע"ז, דפי' הרמב"ן והרשב"א הנ"ל הוא אליבא דאזני או ר"פ, אבל לדין דקיי"ל דמקדש צע"א אין חוששין לקדושין אלא לכתחילה בלבד כשאומר העד שקדשה בפני שנים וכמ"ש המהרש"א, [במונח צסי מ"צ סק"ד אות ז' ד"ה ודבריו אליעזר], א"כ פשיטא דלאיכא עד המכחיש מוקמינן אחזקה ושריא אפילו לכתחילה לכו"ע, דהא באיסור דרבנן אפילו תרי ותרי נמי מוקמינן אחזקה [ובמבואר בסק"ו אות ג'], ולכן לא הביאו הרמב"ן והרשב"א דין זה להלכה, והראשון שהביאו להלכה הוא יחיד בדבר זה.

גם בתוספות חיים ח"א סי' מ"צ סעיף ז' כתב, דמש"כ בה"מ דעת הרמב"ן והרשב"א, לכאורה אינו נראה כן, דהם מפרשים כן בגמרא דכתובות אליבא דר"פ, אבל לא אליבא דידן.

וכן בתשובת הרא"ה אדאדי ברוח חיים סי' מ"צ דף ל' טור א', כתב, דהרמב"ן והרשב"א לא כתבו דיש לחוש כשהיא שותקת, אלא משום דגרסי בסוגיין ר"פ ואיכו ס"ל דחוששין לקדוש ע"א, וכ"כ במשפטי שמואל סי' פ"ג [דפ"א טור ד'], ודבריו ריבות סי' טו, אבל לדין דקיי"ל דלא כוותיה דר"פ, בשותקת נמי אין הדין כן, ואין כאן בית מיוחד, דכוונתו על פירושא דשמעתא, ומרשב"א במקום אחר יש להוכיח שכן הוא, דהא כתב ביצמות [דף ל"א] דבאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, הו"ל חד ובכחשה וע"א בכחשה לאו כלום הוא, ולא עוד אלא אפילו ע"א לבדו בלא הכחשה לאו כלום, וכדאיתא בכתובות תרומהו צפנויה קא מסהדי כו', וסוים דאפילו ספקא דרבנן ליכא, וכן נראה ממש"כ בתשובה סי' תקמ"ה הרמ"א צו"ד סי' קכ"ז ע"ש צ"ח יו'.

ומשור"ת הרשב"א סי' אלף ר"י, הביא בשו"ת מהרשד"ם סי' א' דף ז' טור ד', דמדבריו מוכח שאין שום חשש, [שכתב בסוף התשובה צנידנו, דהוי כעד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה, ותרומהו צפנויה קמסהדי, והאי דקאמר נתקדשה הו"ל חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים].

תנשא

דר"פ דס"ל דהמקדש בע"א חוששין לקדושין, הוא דאמרינן הכי, הא למאן דס"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושין תנשא אפילו לכתחילה, הא לא קושיא היא, דאיכא למימר דהרמב"ן לא אתי אלא לתרצוי אמאי צרכינו להתלוקה שלא תצא, להבטחת השני, תיפוק ליה דבלא"ה לא תצא, כיון דקיי"ל דהמקדש בע"א אין חוששין לקדושין, וע"ז תירץ דר"פ לטעמיה, אבל בחלוקה האחרת שלא תנשא לכתחילה, אפשר לומר דאפילו למ"ד דאין חוששין לקדושין בע"א הכא לא תנשא לכתחילה, כיון שלדברי הע"א נתקדשה בפני שנים.

(ז) ועי' בב"ש סי' מ"ב סק"ו, מש"כ בפ"י דברי הרמ"א הנ"ל שם ביר"ד.

(ט) ועי' שם דלענין כשנשאת אם תצא או לא צ"ע עדיין יותר נוטה דעת דתצא, מאחר שכן נראה מדברי הרמב"ם, וכ"כ מדברי הראב"ד. וכוונתו כשהיא מסופקת ואין עד אחר שמכחיש את העד האומר שנתקדשה, דבאופן זה כתב שם למעלה דגם להראב"ד תצא, אבל לענין שלנו כשישנו ע"א המכחישו, הא כתב הראב"ד להדיא דלא תצא.

(טז) וכ"כ בשו"ת הרמ"א סי' ל' דל"ו ג', דמשמע מהר"ן בפ"ב דכתובות, דדעת הרמב"ן כהטור דתנשא לכתחילה. אולם בחכ"צ סי' קל"ה כתב, דאין להקשות על הה"מ דמהר"ן בשם הרמב"ן משמע דדוקא לטעמיה

תנשא (ו) לכתחלה

ואם

באר היטב

(ו) לכתחלה. כלל המגיד כתב בשם הראשון והרמב"ם אפילו אם העד אומר לא היו קדושין כלל לא תנשא כיון דהיא ח"י כלום. עין מ"מ פ"ט מה"א :

הפוסקים

ס"ק י אות א-ג

אוצר

ובים של שלמה פ"ב דכתובות סי' ל"ג, מצוהר כע"ז לדינא, דכשהיתה בחזקת ח"א חלה שאמר מה בעלי חלה לא התיר לה להנשא, וזה אחר ואמר שנתקדשה ואחד אמר שלא נתקדשה, ה"ז לא תנשא לכתחילה אף כשהיא מכחישה, וכתב דאף שהתוס' הבי"ל בסק"ט אות א' לא מתיר הכי, אין זו ספקא, כי נראה להם דומק דסתמא דתלמודא איירי בכה"ג, וצפרט דיש יט) להם שינויי אחרוני.

ובבני אהובה פ"ע דאישות הל' ל"א, כתב באופן אחד לפרש כן דברי הרמב"ם [המוצא בסק"ט אות א'] שפסק ח' אומר נקדשה ואחד אומר אינה נקדשה לא תנשא ואם נשאת לא תלה, ודברי הגמרא אליבא, דמדקאמר שם בגמרא תרווייכו צפוניו קמסדי, ש"מ דזולת הגדה העדים היתה אשה זאת עומדת בחזקת ח"א, רק דשני עדים חלו אמרו דפנויה היא חלה האחד אומר דנתקדשה מחדש ואחד אומר לא נתקדשה, ולכך אמרין דתרווייכו צפוניו קמסדי כו', ולפי"ז ע"כ אתה לריך להעד השני שאומר לא נתקדשה להוציאה מחזקת ח"א הקודמת, דבדאיכא רק העד האומר שנתקדשה, אף דהאשה מכחישהו ובעלו דבריו, מ"מ מי מוציאה מחזקת ח"א הקודמת, משא"כ בדאיכא ע"א נמי דאמר לא נתקדשה, ח"כ מצין שניהם בעלי חזקת ח"א, ואפ"ה לכתחילה לא תנשא כיון שהיתה מקודם בחזקת ח"א, ולכך נמי אי לאו דמכחישהו רק דהיתה מסופקת אפילו אם נשאת תלה כו', [כמ"ס הה"מ המוצא בסק"ט אות ו'], דאם היא צענמה בספק, ח"כ העמד אשה בחזקתה, דכאן זולת עדות העדים ליכא חזקת פנויה דהיא עומדת בחזקת ח"א, ואין מפי עדים חלו חיים והרי הם נחלקו ולדברי האחד עדין ח"א היא, ולכך צעין שבהא האשה מכחישהו כו', ובכדי איירי גם הרמב"ם וכו'.

ובכר כתב לפרש כן דברי הרמב"ם באופן אחד, בשו"ת הרד"ך בית כ' חדר ג'. ושם הוסיף לפרש כן גם דברי הראשון שמתקן בין היכא שגם היא מכחשת לבין היכא שאינה יודעת [וכמצוה בסק"ט אות ו' הבי"ל]. ועי' באמרי יושר סי' ס"ד שכתב כן בדעת הראשון.

ובשיב קדושין סק"ה, כתב ע"ד הרא"ה הבי"ל, שלא הוצא בפוסקים, וגם ל"ע בדבר כו', ויש ליישב כו', ול"ע לדינא.

ג. וכשהיתה בחזקת פנויה אלא שנתאספו יחד כדי להתקדש וכדומה, והעדים מחולקים אם נתקדשה או לא. בתוס' כתובות כ"ג ח' ד"ה תרווייכו, אחר שכתבו דהא דלא תנשא לכתחילה צ"ע אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, הוא משום דכיון שדאי זרק לה קדושין לית לן למימר אוקמה אחזקה להחירה לכתחילה, כתבו עוד, ח"כ בגון שחיו נרות דולקות ומעות מולפות שהיה עומד לקדש כדאמרין בגיטין פ"ע ח' [לענין יא' קול קדושין המצוהר בסי' מ"ו], וע"א אומר נתקדשה באותה שעה וע"א אומר לא נתקדשה. והוצא בקלר' צ"ג סק"ו, דאם היו נרות דולקות ומעות מולפות כו', כו'

י. תנשא לכתחלה. א. האם מותרת להנשא גם לדעת הסוברים יח) דיש להחמיר בקדושי ע"א. כתב ב"ס של שלמה פ"ג דקדושין סי' י"ח, דצ"ע אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, מותרת לכו"ע אפילו אי הוי חוששין לקדושין צ"ע, דע"א בהכחשה לא מהימן כלל.

גם בשו"ת מהרש"ך ח"ג סי' ל"ג, צידון שצ"ע העיד שהמקדש אומר לשון קדושין כהוגן וע"א העיד שהשמיט משלון הקדושין מלת לי, כתב דאין לחוש לקדושין חלו אפילו להני רבונתא דס"ל דהמקדש צ"ע הו"א מקודשת כו', כיון שהאחד סותר דברי חברו ואיכא ע"א בהכחשת עד אחר.

ובכרם שלמה סי' כ"ד כתב צידון כזה, דברי אפילו למאן דחייש לע"א חרגם החשב"ן דהיינו דוקא כששניהם מודים, חלה אם המקדש או המתקדשת מכחיש אין לחוש כו' [המוצא ברמ"א סי' מ"ב סעיף ב'], ונראה דה"ל, ואפשר דכ"ש הוא, אם ע"א מכחישה.

וב"כ דבכה"ג מותרת לכו"ע, במשחא דרבונתא (חלק החי' של ה"ר שלמה אלפאסי) סי' מ"ב, דברי מלכאל ח"ד סי' ק"ג דע"ג טור ב', תעלומות לב ח"ד סי' י"ג, ברית יעקב סי' מ"ח דע"ג טור ב', קונטרס אמרי שלמה (שצס"ו) אמרי צינה ח"ד) חלק השו"ת סי' א', ושו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קל"ה וח"ז סי' קכ"ח.

ובערך השלחן סי' מ"ב סק"ד, הביא משו"ת הראשון ח"ב (הנקרא תולדות אדם) סי' רנ"ז שכתב, דאפילו במקום שצ"ע נאמן אם יש אחר מכחישו אינו נאמן וכדאמרין בקדושין סי' א' ע"א בהכחשה לאו כלום הוא, וכתב הערכ"ש שכן פירש"י שם, ע"א בהכחשה דאיכא חד סבדא דמכחיש ליה כו', ונראה דס"ל דאפילו אם מקדש צ"ע לריבה גט, אם ע"א מכחישהו אינו כלום. וע"ע ע"ד רש"י הבי"ל, באולח"פ סי' מ"ב סק"ב אות א'.

ועיין מש"כ בזה בחקרי לב סי' כ' דמ"ה טור ב', ובמש"כ עליו בתשובת ה"ר רחמים חי חויתה ציטל עבדי ח"ה סי' כ"ה דקט"ז טור ב'.

ב. וכשלא הוחזקה לפנויה לפנינו רק ע"י עדי הקדושין המכחישים זה את זה אי מותרת ג"כ להנשא לכתחילה. בתוס' ר"ד כתובות כ"ג ח' א', בזה דליתא שם בגמרא שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תלה, וכתבמה צ"ע אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, כתב דלא מתקום חלה באשה ממדכ"י שאין לה חזקה מה היא, והלשון מוכיח דקאמר תרווייכו צפוניו קמסדי, דמשמע שלא הוחזקה פנויה חלה על פיהם, דבאשה העומדת לפנינו בחזקת פנויה וצ"ע אומר נתקדשה צפני פ' ופי' והלכו למדכ"י, אע"פ שאין עד אחר שיכחישהו אינו נאמן לאוסרה וכו'. גם בחידושי הרא"ה שם והוצא בשעמ"ק כתב, דאיכא דאחי לאסרודי צפוניו, ודאי דע"א בקדושין לא מהימן, והכא בזה אומר ח"א היתה ונתגרשה ונתקדשה, וזה אומר ח"א היתה ונתגרשה ושוב לא נתקדשה.

יט) ביש"ש שם כתוב: דאין, אך הוא ס"ס דמוכה, וצ"ל כמ"ש

בפנים.

יח) בסי' מ"ב סעיף ב'.

ואם זרק לה קדושין אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה
לא

הפוסקים

ס"ק י אות ג — ס"ק יא אות ב

אוצר

בע"ל אין חוששין לקדושין, ד"ל דכיון דתרווייכו מסכדי שזרק לה,
האי דאמר קרוב לו ה"ל כחד לגבי שנים מדרבנן כ"א.

ובר"ן שם כתב, דכיון שיש כאן שני עדים צריקה הקדושין, ועידי
אינשי דעמי בקרוב לו קרוב לה, אמרינן דמדרבנן לא תנשא,
דחיישין שמא צעפת הקדושין ראו שניהם שקרצים לה היו, וזה
טועם עכשיו, וצ"ד ד' אחין [שם ציצמות] נמי אמרינן דכה אחת
שאלה אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה ספקא דרבנן הוא.
ועי' צט"ז קדושין סי' מ"ב סק"ה, שכתב דע"כ גם להחוס' [הג"ל]
הטעם משום דחיישין שהשני טעה. הלא שצ"ס מ"ז סק"י כתב
צעמנו, דטעם החוס' אינו כטעם הר"ן.

ובתשובות חכמי פרוניצא סי' ז' עמוד ל"ט צתשובה ה"ר
מרדכי קמחי כתב, [דליכא] למימר שכל אחד מכתוב
חצרו לגמרי, שהרי הם מעידים בדבר שחלוי צאומדן דעתא,
ואפשר שכל אחד ואחד מכיון אמר [אמרוטיו] לפי צאומדן דעתו
דאמיר בקרוב לו או קרוב לה. וכעין זה כתב בחידושי הריטב"א
לכתובות שם בחד תירוצא, דהכחשה של זה אומר קרוב לו וזה
אומר קרוב לה לא חשיבא הכחשה גמורה דהא עטותא היא.

ב. האם דין זה הוא דוקא כשהיתה לנו ידיעה מוקדמת
על זריקת הקדושין לפני שבאו העדים המבחישים
זה את זה, או גם כשלא ידועה לנו זריקת הקדושין רק
מפי עדים אלו. כתב צ"ש סק"ו, דממש"כ החוס' [צתכחות כ"ג
ה' הג"ל צלות הקודם], שאנו יודעים שזרק לה קדושין כ"ו, משמע
דאם אינו ידוע לנו שזרק לה קדושין, חט"ג דאלו צ' עדים אומרים
שזרק לה ומכחישים זה את זה א"כ ה"כ קרוב לו או לה, אוקמינן
אותה צתזקת פנויה, ולא כמשמעות הפרישה, [שכתב צלות ו',
דכחיל שניהם מודים שזרק לה קדושין אחרת צתזקת ק"ח שלא
תנשא לכתחילה], ולהר"ן [המוצא ג"כ צלות הקודם] אף צתכ"ג
דאין ידוע לנו א"כ זה זרק לה קדושין לא תנשא, משום דחיישין
שמא טעה זה שאומר שהיה קרוב לו. ונראה בדבריו גם צס"י
מ"ב סק"ז.

ובעצמות יוסף קדושין דף ס"ד כתב, דכן נראה מדברי התה"ד
סי' ר"צ שהצ"ן כך בדברי החוס', דלא חיישין צתחד
אומר קרוב לו אלא כשאנו יודעים בודאי שזרק קדושין אלא דלא
ידעין אי קרוב לה, אכל אי לא ידעין עיקר הקדושין אלא מתוך
דצריכה ואחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, [לא] חיישין
לה משום דלא ה"ל אלא ע"א והוא מוכחש.

ובסיב קדושין סק"ו כתב, דדברי צ"ש מוכרחים, דא"כ יהיה
אותו שאומר לא נתקדשה נאמן צמנו דאי צעי שתיק צב)
דאז לא היה ע"א נאמן לומר נתקדשה, א"י מיירי שידוע שזרק לה
קדושין וכ"ו.

וכ"כ צכוונת דברי החוס' הג"ל כהצ"ש, צשו"ת מהר"י סי' ס'
מ"ג דס"ו ג', שער המלך פ"ט דאישות ה"ל ל"א, קרית מלך
רצ פ"ד דאישות ה"ל ו', ויקרא אצרכס (להר"ה אלאדי) סי' ו'
דמ"ג א', לוף דצ"ס סי' מ"ג, תוספות חיים ח"א סי' מ"ב סעיף צ',
ואמרי יושר סי' ס"ד.

וצשו"ת

כשנים, עיין בדבריו. אלא שהיד דוד בעצמו כתב להלן שם בטור ד',
דהוא דבר חדש וגזירה חדשה שגזזר אטו שנים. (ועי' גם בחזון איש
סי' נ"ט אות ג', שכתב מדעת עצמו, דכיון דהוי חד וחד ושניהם נאמנים,
הוי כעין תרי ותר"י). וכנראה שלא ראה אלא תחילת דברי מהר"ם הג"ל.
כב) וכמו שהקשו ב"ת כתובות כ"ב ב' גבי גירושין כה"ג.

הוי כאלו אמרו זה קרוב לו וזה קרוב לה. וצח"מ סי' מ"ב סק"ה,
כתב כן בלי ליון המקור, דהיכא דאחרת צתקת פנויה דהיינו ששניהם
מודים שנתאספו יחד לקדש, ואחד אומר נתקדשה צפני שנינו
ואחד אומר לא נתקדשה, לא תנשא לכתחילה.

וכתב בדרך יצחק סי' נ"ד, ע"ד הח"מ הג"ל, דהיינו כשידוע
שנתלטה גם האשה להתקדש, אכל צ"ד דאין עדות כלל
שנתלית האשה לקדושין, מה מהני שנתלטה המקדש והעמיד עדים.
וכ"כ צמשחא דרצותא (חלק חידושי ה"ר שלמה אלפאסי) צתשובה
צס"ב מ"ב, דדוקא כשנכנסו שניהם המקדשה והמתקדשת אדעתא
להתקדש, אז איכא למימר דהוי צה ספק קדושין.

ובמגן דוד סי' ח' דמ"ח א' כתב, דנראה דס"ל להח"מ דאף
דלא ידעין שנתאספו לקדושין כי א"כ עפ"י העדים [האלו]
שאלה אומר נתקדשה ואחד אומר לא נתקדשה, מ"מ חוששין
לקדושין ואחרת צתקת פנויה על פיהם, ודלא כמ"ש צ"ש [המוצא
צסק"י אות ב'] לענין אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה,
דאם אין אנו יודעים שזרק לה קדושין אלא מפי עדים אלו, הרי
היא צתזקת פנויה. ועי' דעת שאר אחרונים שחלקו צזה.

ואם האשה מבחשת ג"כ. כתב צתוספות חיים ח"א סי' מ"ב
סעיף צ', דאם הוצמנו לקדשה וע"א אומר נתקדשה וע"א
אומר לא נתקדשה והיא מבחשת, לדעת הרמב"ן והרשב"א [המוצאים
צסק"י אות ו'] תנשא לכתחילה, ולדעת שאר הפוסקים [צס"ס
ואות הג"ל] ל"ע אי תנשא לכתחילה. ועי' צס"ד, שכתב על
כללות דבריו, שאינם רק לעורר ולא לפסוק.

ד. וכשיצא קול שנתקדשה ואח"כ באו עדים אחד אומר
נתקדשה ואחד אומר לא נתקדשה. עי' צתמקנה
המוצא צסק"י אות ב'.

ה. ובשהאיש או האשה מודים לדברי העד האומר
שנתקדשה. כתב צח"מ סי' מ"ב סוף סק"ה,
דשוי אנפשיה חתיכה דאיסורא, דלא יכא [אלא] צלא הע"א, א"כ
אומר שהיו קדושין צפני שנים, לגבי נפשיה נאמן. והוצא צקלרה
צצח"ט שם סק"ז. וכ"כ צ"ש מהדו"ק שם סוף סק"ו, דשוי
אנפשיה חתיכה דאיסורא.

יא. ואם זרק לה קדושין וכ"ו. א. טעם הדין, עצה"ט
צס"ס צ"ש סק"ו, דכיון דידוע לנו שזרק לה קדושין
אחרת צתקת פנויה שלה. והוא מדברי החוס' צתכחות כ"ג א'
[הג"ל צסק"י אות א'], דכיון שאנו יודעים דודאי זרק לה קדושין,
לית לן למימר אוקמה אחרת להחירה לכתחילה. וכ"כ צתגהות
אשר"י שם צס"ס מהר"י. ועי' צנפש חיה המוצא צלות ה', מש"כ
צתסצר הדבר. ועי' צתפארת לצי המוצא צלות ז'.

ובתשובת מהר"ם בר ברוך שצתשובות מיימוני סי' א' כתב,
דאע"ג דמדאורייתא אינה מקודשת דאוקי חד לצדדי
חד ואוקי אשה אחרתה, דמטיקרא צתזקת פנויה הוא, מ"מ כה
אחת ספקא דרבנן הוא [כדאמרינן ציצמות ל"א א'], דמשום חד
סכדא דאמר קרוב לה גזרו צה רבנן כ"ו. ולהלן שם כתב עוד צ',
דאין להקשות דהא ליכא אלא חד סכדא דקדושין ואמרינן דהמקדש

כ) תשובה זו נדפסה גם בשו"ת מהר"ם מרטנבורג סי' תתקצ"ג
ובמרדכי גיטין סי' תנ"א, אך הדברים ואחרונים ליתנהו שם, כי שם לא
נדפסה התשובה בשלימותה.

כא) עי' ביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקכ"ח א', שכתב דטעם
הדבר שחוששין כה"ג לדעת מהר"ם הג"ל, הוא משום גזירה דמחוי

אוצר

ס"ק יא אות ב-ג

הפוסקים

ובמגן דוד סי' ח' דמ"ח א' כתב, דמדברי הח"מ [המוצא בסק"י אות ג'] לענין שנתאספו יחד כדי להתקדש וע"א אומר שנתקדשה אז וע"א אומר שלא נתקדשה אז, נראה דס"ל דאף דלא ידעין שנתאספו לקדושין כי אם עפ"י העדים [כאלו] מ"מ חוששין לקדושין כו', ודלא כהב"ש [הג"ל].
וכן מצואר בהפרישה הג"ל, בלבוש כאן. ועי' בפסקי הלכות המוצא בסק"י אות א'.

אופני הבחשה בעיקר הקדושין שרנו בהם הפוסקים אי הוי בבחשה דקרוב לו וקרוב לה, או בנתקדשה ולא נתקדשה (אות ג' י"א).

ג. כשהבחשה היא אם אמר לשון הקדושין, או שלדברי ע"א אמר לשון מעליא, ולדברי השני לא היה בלשון משום קדושין. באמרי יוסף ח"א סי' ס"ד, צידדו ש"ע"א אחר שראה שקדשה, והשני אמר שלא שם לב לשמוע אם אמר לה דבר צעה שנתן לה, כתב דכיון שהעיד השני לא שמת הקדושין, לפי דבריו לא אחרע חזקת פטויה כלל, ובכ"כ לכו"ע אין חוששין לקדושין כו', וצ"ד לא שייך סברה הר"ן צ"ע"א אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה, דיש לחוש שצשעת מעשה ראה העד שהיה קרוב לה, ועתה עושה לומר שהיה קרוב לו כו', דדוקא צין קרוב לו לקרוב לה י"ל דעשה, אבל הכא אם היה העד שומע דברי קדושין צשעת מעשה, לא יאמר עתה שלא שמת, וכן נראה מדברי החכם צבי סי' קל"ה, דבעצדא דידיה היה כעין י"ד, ש"ע"א אומר ששמת לשון קדושין, וע"א אומר שלא שמת רק תיבת לך, ולא חש לה מטעם הר"ן שהביא שם תחילה, וע"כ ל"ל דהוי הכחשה גמורה.

ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' נ"ד, אחר שכתב דלפי העד שהמקדש אמר לה רק "זה בקדושין" לכו"ע לאו מידי הוא, כתב עוד, דאף שלפי עד אחר אמר לה האמק"ל כו', אכתי לא הוי אלא ע"א כו', ועוד דהא הו"ל עדות מוכחשת כו', דאיכא מאן דסבר דאפילו צדיני ממונות היתה, ולדברי כולן בקדושי אשה הו"ל עדות מוכחשת, ומה גם שהוא צגוף העדות ועיקר.

ובפני משה ח"א סי' כ"ח, צידדו שאחד העיד שהמקדש אמר לאביה אם תקבלנה לקדושין צעד צחק אחננה לך והשני העיד שאמר אם תוליכנה לבחך אחננה לך, כתב דס"ח טור צ', דלא דמי לאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דהתם עבדי אינשי דטעו, משא"כ בהכחשה דג"ד דלא עשו אינשי צין תוליכנה לבחך, וכיון שכן הכחשה גמורה מיקרי, דאפשר שבהכחשתם זו יש נפקותא לענין דינא, דכפי העד שאמר אם תוליכנה אין כאן קדושין, שהרי שלוח להולכה שזויה כו', וכיון דאיכא הכחשה ציניהם דנפק"מ לענין דינא, לכו"ע הוכחו בחקירות ודרישות מיקרי עדותם בטלה.

ובחקרי לב ח"א סי' כ' דמ"ח טור צ', צידדו ש"ע"א העיד שאמר הרי את מקודשת והשני העיד שאמר הרי את בלצד, כתב דיש לך להחיר צ"ד מלד הכחשת העדים, ודעת הרצב פוסקים דבהכחשה צגופה של עדות עדותם בטלה כו', וכן צ"ד כיון שהוכחו שאחד העיד שאמר האמ"ק, דלמה שביארת [לעיל מניה] דאע"ג דהוי ידים שאין מוכחות מ"מ הוי קדושין מטעם שזוכין ועוד טעמים, ואילו לעד השני שהעיד שאמר הרי את בלצד דאין בלשון זה לשון קדושין, אי"כ הו"ל הכחשה גמורה צגוף העדות עדותם בטלה כו', אלא שאין זה היתר צרור, שהרי כתב צבני שמואל

דגם לידם אתרע לה חזקת פגיה.

(כו) שם כתוב: שדקדקו בדבריו, אך לפי הענין נראה שצ"ל בג"ל.

ובשטמ"ק העתיק: שאומרים בדבר.

ובשו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ז', כתב כן בדעת הגהות אשר"י [שם, שכתב בלשון החוס'], דמשמע מדבריו דחון מעדות העדים קים לן שזרק לה קדושין, ואף שאפשר לדחוק בלשון ולומר דמאי דקאמר כגון שאנו יודעים שזרק לה קדושין, היינו עפ"י העדים המעידים שזרק לה קדושין, אלא דפליגי בקרוב לו או קרוב לה, אבל פשטן של דברים לא משמע הכי.

ועי' בחדושי הריטב"א שם, שכתב כן להדיא בשם חוס', והכא כשזרק לה קדושין צפני עדים ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ואילו כל היכא דלא אהו אידך סכדי היתה ספק מקודשת מדרבנן כג', דחיישין שמא קרוב לה היתה, וכדאיתא ביצמות [ל"א א'], אבל השתא דאחו סכדי שאומרים שדקדקו בדבר כו' זה אומר קרוב לו וזה אומר קרוב לה, אמרינן דהוי תרווייהו צפנויה קמסכדי לאפוקי מספקא דרבנן דמעיקרא, וכיון שכן הוי דקאמר נתקדשה חשוב כאלו צמקום שנים.

אולם יש הסוברים כמשמעות הפרישה הג"ל צ"ש, דגם כשלא ידועה לנו ע"כ הזריקה אלא מפי עדים אלו, לא תנשא. בהמקנה קו"א כאן כתב, דמלשון השו"ע משמע שאין ידוע לנו עיקר הזריקה אלא מפי עדים אלו, וכמ"ס צפרישה כו', ע"ש שהאריך בזה, וכתב עוד דאפשר דגם החוס' שכתבו שידענו שזרק לה קדושין, היינו עפ"י ע"כ, ויותר נראה דמש"כ החוס' סתם שידענו, היינו שידענו עפ"י קול, דאע"פ שעי' הקול אינה נאסרת אלא בהחזק צ"ד ומלאו דבר צרור כמצואר צס"י מ"ו, מ"מ כש"ע"א מעיד שנתקדשה והיה קרוב לה הוי דבר צרור כו', אלא דכיון דאיכא ע"א המכחישו ואמר שהיו קרוב לו [שצו] אין דבר צרור, ומ"מ לא תנשא לכתחילה כיון דאיכא עד כנגד עד ואחרע לה חזקתה מחמת הקול כו', והא דלא אוקי החוס' כשי"א קול שנתקדשה ועד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה ומכחיש את הקול, י"ל דס"ל להחוס' דאין ע"א נאמן להכחיש את הקול לגמרי דקול עדיף מע"א כו', לכך כתבו החוס' צענין שאין העד שאומר קרוב לו מכחיש את הקול.

ובחזון איש סי' נ"ע אות ג' כתב, דלפי הב"ש הג"ל שפי' דברי החוס' שהיו עדים בספק קדושין, קשה [דהר"ן] גם באחד אומר קרוב לו וליכא מאן דמכחיש ליה אינו נאמן, כדאמרינן ביצמות ל"ג צ' דאין אחד נאמן לומר מת צנה ואח"כ צעלה או איפכא אע"ג דמסייע ליה חזקה כיון דמחמרינן מספקא, ועוד דהני עדים אינם מוסיפים כלום, וליתני צנה אחת מספקא לכו"א קרוב לה או קרוב לו, ולכן נראה דמש"כ החוס' שאנו יודעים, היינו ידועה צעלמה ע"י קול, והעיקר משום שהעד שאמר לא נתקדשה מעיד שזרק לה קדושין, ואפשר "שאנו יודעים" שכתבו, היינו אחר העדות, ור"ל ששניהם מקיימים הדבר שהיה כאן ספק קדושין.

ובעצי ארזים סק"י, כתב כן בצפישות, דמש"כ החוס' שאנו יודעים, י"ל דהיינו עפ"י העדים האלו, ומש"כ הב"ש אינו מוכרח כו', וראה לדברי מסיפא [דצריחתא שם בכתובות] ע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה כו', דאמרינן התם תרווייהו צ"א קמסכדי, משמע שלא נודע לנו שהיה ח"א כי אם על פיהם, וא"כ ע"כ שגם זריקה הגע לא נודע לנו כי אם עפ"י עדים הללו, וה"כ נמי בקדושין כה"ג. וכ"כ בקפ"ה גם צס"י מ"צ סק"י.

ובערך השלחן סעיף ו' כתב, דדברי הב"ש ל"ע, דנראה עיקר בהפרישה, ומש"כ החוס' שאנו יודעים, ר"ל כיון דשניהם אומרים כן, ומה לי תרי או מאה.

(ג) עי' באוצה"פ סי' ל' סק"א אות א', דיש מהראשונים הסוברים דבכ"ה שגם להעדים עצמם הוי ספק אי קרוב לו אי קרוב לה, לא הוי אפילו ספק קדושין, אלא שמבואר בשער המלך פ"ס הל' ל"א ד"ה כתב,

הפוסקים

ס"ק יא אות ג-ד

אוצר

ובלב מרפא סי' א' כתב טעם אחד להחיר בנידון, דלפי דברי עד אחד אמר לה אני קדשתך צוהת הפרועה, ולפי דברי העד השני אמר לה את מקדשתה צפרועה, וא"כ אין לך הכחשה גדולה מזו, שהוכחשו צעיקר בעדות, ואין לנו יכולים לתרץ דבורייכו, דהא חד אמר בלשון עבר אני קדשתך, וחד אמר דאמר לה את מקדשתך, וא"כ עדותן בעלה ואין כאן עדות, ועוד דמלכד ההפרש בלשון הקדושין עלמו, עוד יש שינוי אחר, דלפי דברי האחד, כשמשעה האשה דברי המקדש נלעצרה, ונחנה הפרועה מידה לפני, ולפי דברי העד השני לקחה הפרועה ונשארה בידה, וכאילו סברה וקבלה הקדושין מעובר ראוה, אלא שנסתפק אם אמר "לי" או לא, המורס מדבריהם, שיש הפרש וחילוק גדול ונפקותא דדינא צעיקר בעדות, ובכגון דא ודאי עדותן בעלה, ואשה זאת מותרת בלא גט כלל, דכל אחד מהעדים לשונו מופרש ומחולק מדברי חברו, וכו"ל כמקדש צפני ע"א, דאין קדושו קדושין.

ד. וכשההכחשה היא אם סיים המקדש בלשון הקדושין תיבת "לי". כתב צ"ח מהרש"ך סי' א' ל"ג, דאם אחד מעיד שהמקדש אמר האמ"ק לי והאחר מעיד שלא אמר לי, אין לומר כמ"ש החכם הפוסק בנ"ז, דדמי לזרק לה קדושין אחד אומר קרוב לה ואחד אומר קרוב לו דכיו ספק מקדשת, דאין לדמות הא"י להכיר דרק לה קדושין, דהתם טעמא דמילתא הוי כמ"ש המפרשים משום דעבדי אינשי למיטעי בזה, ואפשר שהעד שהעיד שהיה קרוב לו טעה בזה שערטו ואפשר שהיה קרוב לה, אבל אם העד אומר צרי לי שלא אמר לי אין כאן מקום לומר שטעה כ"ר. ובנידון שהעד השני לא הזכיר אם המקדש אמר מלת לי, כתב לעיל מיניה, דאין לומר דלא חיישינן למא שאלא אמר העד מלת לי, כיון שלא אמר צבירור שלא שמע שהזכיר מלת לי, והדיינים לא דרשו ולא חקרו כ"ר, דכל עדות קדושין המתקבל באיזומים וגיוזומים מקפידים ומדקדקים העדים להעיד מה ששמעו לא פחות ולא יותר, וא"כ העד המעיד עדותו בלא הזכרת מלת לי לא חלינן שהשמיעו העד או הסופר, אלא ודאי שדקדק העד בעדותו ששמע, וגם הסופר דקדק לכתוב מה ששמע מפי העד כ"ר, ובאופן זה היה קלת מקום להקל באלו הקדושין, [אלא שמי"מ כתב להחמיר בנידון מעט אחר].

ובמשפטי שמואל סי' פ"ג דפ"ה טור צ' בתשובת ה"ר גריאל מצרסא, כתב ג"כ שאם העד ב' לא העיד על המקדש שאמר לי, לא דמי לאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה כ"ר, דש"א"כ דיש רגלים לדבר ותרווייכו מסכדי צעיקר הקדושין כ"ר, ואנו מסופקים אי מסכדי צדדמי משום דאפשר דעטי דדמי ליה שהיו קרוב לו וחיישי רצון בספק קרוב לו וספק קרוב לה, אי נמי לפי מה שחירטו החוס' שם דמייירי כשראו נרות דולקות וכיאלא צוה, אבל כ"ר הא"י שהא"י אמר שלא אמר לי הו"ל כאילו אינו, כיון דצעיקר הקדושין פליגי וזה ברור אללי וכו'. וכ"כ בתשובת המחבר שם דפ"א ג', בנידון דומה, דלפי סברת הר"ן הנ"ל וכן לחירון החוס' הנ"ל, אין כאן חשש, וא"כ צ"ל עדות ב' כמאן דליחא דאין כאן לשון קדושין כלל, א"כ ליכא למיחש וכו'.

ובשר"ת מהר"ם סי' א' קל"ח דל"ט טור צ', בנידון ש"א העיד שהמקדש אמר חתה זה לקדושין והשני העיד שהמקדש אמר חתה זה לקדושין בשבילי, אחר שכתב להחיר משום דגם הכחשה בצדיקות מצטלת עדות קדושין, ועוד דזה הוי הכחשה צגופה של עדות [וכמוצא בסק"י אות י' ואות ה'], כתב עוד, דאין לומר דמה שלא הזכיר העד שאמר בשבילי לא מקריא הכחשה דאפשר

שמואל כה) סי' נ"ז דאם הוכחשו דאחד העיד שאמר הריני והשני העיד שלא אמר, דמי לאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דעבדי אינשי למיטעי, דלא חנשא בלי גט, גם צ"ח מהרש"ד"ס סי' ל"ט [המוצא צאות ד'] כתב, דאם הוכחשו אם אמר לי דלא הוי הכחשה שזה שמע וזה לא שמע, מי"מ נראה עיקר כדעת רוב הפוסקים המתירים בהכחשת עדים צמידו דנפק"מ לדינא אי חיילי הקדושין דעדותם בעלה, ואף למש"כ דדרכי נועם סי' צ' דאין להחיר בהכחשת עדים כי אם היבא שהעיד השני צפירוש להפך מעדות הראשון, הרי צ"ל חקרנו לעד השני ואמר דברור לו שלא אמר מקדשת, וגם מאד אחר י"ל כן דהכא לא שייך לומר זה שמע וזה לא שמע, דאדרבה העד השני הוא שהיה קרוב למקדש והוא סגר פי המקדש שלא יגמור לשון הקדושין, וכל כי הא"י הכחשה גמורה הוי כ"ר, ואף דאכתי מדעת מהרש"ד"ס והרש"ח [הנ"ל] לא ילאנו, וצדד ערוה אין להחיר נגדם, מי"מ צ"ל יש להחיר בלא"ה וכו'.

וכ"כ בשפת הים סוס"י י"א, טעם אחד להחיר באלו נידון, משום דהוכחשו צגוף בעדות.

ובישמח לב סי' ז' בתשובת ה"ר חיים רומאנו, בנידון ש"א העיד שאמר הרי את מקדשת [האות קוף צניקוד פתח] והשני העיד שאמר הרי את לי, כתב טעם אחד להחיר, דלדברי העד שאמר לה הרי את מקדשת, הרי הוי כאילו עשאה שליח לקדש איהו אשה כ"ר, ולפי דבריו אין כאן קדושין, ולפי דברי העד השני שאמר הרי את לי, א"כ לפי דבריו הויא מקדשת כאילו אמר הרי את שלי שפסקו הפוסקים דמקדשת, ובכגון דא מלינו צפוסקים שכתבו להחיר מטעם דהוי עדות מוכחשת וכו'. וכ"כ המחבר שם צ"ח י' באלו נידון, דעיקר העדות מוכחשת היא כ"ר, וכמ"ש הרב הפוסק.

ובתעלומות לב ח"ד סי' י"ג, בנידון ש"א העיד שהמקדש אמר לה האמ"קל בזה כדומי, והשני העיד שאמר זה הקידוש שלך, האריך לבאר דזה הקידוש שלך אינו לשון קדושין כלל, וכחצ דכיון שההכחשה היא בחקירות שבו חלוי קיום הקדושין או בעולם, לא מציעא לדעת מהר"ם ודעמיה דאפילו הוכחשו בצדיקות עדותם בעלה, אלא אפילו להחולקים בזה וס"ל דדוקא בחקירות הויא דמצטלין עדותם, אין לך הכחשה בחקירות וצגוף הענין גדול מזה, וכבר האריך החקרי לב [הנ"ל] וכתב, דהעיקר כדעת רוב הפוסקים המתירים בהכחשת העדים צמידו דנפק"מ לדינא אי חיילי הקדושין דעדותם בעלה, אלא שסיים דאכתי מדעת מהרש"ד"ס והרש"ח לא ילאנו וצדד ערוה אין להחיר נגד דעתם, וע"כ חתר למאן ריעותא אחרת כדי להחיר לכו"ע, וצ"ל גם הם יודו להחיר, שמוצא שם בדבריהם שלא חששו להחמיר אלא היבא שיש לומר דלא הוי הכחשה, כגון שזה שמע וזה לא שמע או צדד דעבדי אינשי למיטעי וכיאלא צוה, אבל כשהם מוכחשים צנוסה לשון הקדושין דליכא למימר זה שמע לשון זה וזה שמע לשון זה, שאם אמר זה הקידוש שלך לא אמר האמ"קל, ואם אמר האמ"קל לא אמר זה הקידוש שלך, וגם לא עבדי אינשי למיטעי צשינוי לשון זה כמובן, בזה ודאי כו"ע אולי ומודו דעדותם בעלה.

ועיין צדדרי שמואל וצאמר שמואל המוצאים להלן בהערה מ"ה, בנידון ש"א העיד שאמר אני אני מקדשת לי והשני העיד שאמר הרי את מקדשת. וע"ש בפנים האלוה"פ מש"כ הלל הכסף באלו נידון. וע"ש צדדרי שמואל הנ"ל סי' ד' בנידון ש"א העיד שאמר האמ"קל, ולדברי השני אמר רק צסימן עוב.

אוצר

ס"ק יא אות ד

הפוסקים

שלדברי זה העד אין כאן קדושין כו', ואין כאן אלא ע"א כו', אם שניהם מודים על הקדושין היות מקודשת, [כמ"ש ברמ"א סי' מ"ב סעיף ז'], וגם בס"י י' שם כתב בסוף דבריו, דנ"י דאיכא שני עדים אלא שהאחד לא שמע לי יש לחוש כו'.

ובישיבא לב סי' י"א, צנידן ש"א העיד שאמר האמק"ל והשני אמר שלא שמע רק ג' חיצות האמ"ק, כתב דנ"י ד' דודאי יש להחמיר, דכיון ש"א שמע חמירת לי הרי הוי ידים מוכיחות בע"א וקדושין בשני עדים, וראוי לסמוך האחד אל השני דזה שמע וזה לא שמע, וכמ"ש מהרש"ד"ם [ה"ג'], וכ"כ הרב הפוסק בשו"ת מהרש"ך [ה"ג'] דדמי לאחד אומר קרוב לו וכו', ולי נראה דעדיף עפי מאלה אומר קרוב לו כו', שאם החמיר בדבריו אינה מקודשת כלל, משא"כ צ"ד דאף להעד שנה שמע, הרי איכא רבנותא דס"ל דחוששין לקדושין, ושפיר איכא מקום לומר דבע"א שמע לי וע"א לא שמע הוי מקודשת גמורה כו', ומהרש"ך שם דחה דברי הרב הפוסק דהתם טעמא דמילתא משום דעדידי חגיגי דעשו דהכי כו', ואינו מובן, דכן חמת דאין כאן מקום לומר שטעה שלא שמע ואפשר ששמע, אמנם יחזק שצאמת אמר המקדש לי והוא לא שמע כו', וגם מהרש"ך לא סמך על דחייתו ה"ל להתיר ורק כתב שהיה קצת מקום להקל כו', וגם מש"כ מהר"ע [ה"ג'] דבעדי קדושין שהן תלויים בלשון לקיימם ולצטלן אין לנו לומר דאפשר שלא שמע, אינו מובן, דאחר דאיכא אפשרות לאחד שמע ואחד לא שמע מפני מה לא נאמר כן בעדי קדושין, וגם מהרש"ך [ה"ג'] לא כתב דודאי לא אמר המקדש ולכן לא שמע, אלא דאם שמע העד ודאי מדויק לומר כל מה ששמע כו', והכי חזינא להדרכי נועם סי' ז', שכתב דכל מה שאנו יכולים לתקן דברי העדים הנראים כמכחישים זה את זה ולכוון דצריכהם כדי שיהא עדות מכוונת, וכן בכל מה שדרך בני אדם לטעות, תלינן בעדים דעשו ולא מיקרי הכחשה כו', וכ"ש צ"ד דיש מקום לתלות כי העד שהיה קרוב להם שמע כל הדברים והעד שהיה רחוק מעט כמ"ש בנ"י לא שמע, והרי אין כאן הכחשה כלל וכו'.

וכ"כ בשערי רחמים סי' כ"ב, צנידן דומה, דאין להתיר מפאת העד השני שלא הזכיר חיצה לי, דאולי לא כוון לצו, ובספרא זו היא מולאת בשו"ת מהרש"ך [דלעיל] בשם רב פוסק אחד, דדמי לזרק לה קדושין אחד אומר קרוב לה ואחד אומר קרוב לו דהוי ספק מקודשת, וכ"כ בעד המעיד שאמר לי דודאי הוי ספק מקודשת, וראייתו זאת נכונה היא, דאף לדעת המתירין בקדושין שאין

דאפשר שלא שמע, אין לנו לומר כן, דעדי קדושין תלויים בלשון לקיימן ולצטלן, ואין לשו"ת מהרש"ך [ה"ג'] שכתב דמה שלא הזכיר מלת לי הוי הכחשה, משום דעדות קדושין מתקבלת באיומים וגיוזומים ודייקי שפיר.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ל"ט ד"ה ועוד דלא, כתב טעם אחד להתיר צנידן ש"א העיד שאמר לי והאחר העיד סתם, משום דהוי האחד מוסיף על דברי חברו ואין מקבלין מהם אלא מה שהשנו שניהם בו, וכמ"ש מהרש"א בתשובה [ב"ח] סי' ר"ל צ"ח גבי הא דאמרין בקדושין סי"ה צ' דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, דאם אינה מכחישים זא"ז אלא שהאחד מוסיף על דברי חברו, מקבלין מהם מה שהשנו בו שניהם, וזהו ע"א אומר מנה וע"א אומר מאתים דמחייבים אותו מנה מחוץ מאתים, והכא בעובדא דילן לא השנו שניהם אלא בארסחיהן או בקדשתיהן, אבל לי היא תוספת מן האחד מהם ואין מקבלין מהם, אלא דלא במקום עיגון הייתי חושש לדעת המחמירים גם בלא אמר לי כו', אבל במקום עיגון לא הייתי חושש.

ובבני משה (להר"מ שלטון) סי' ל"ה דע"ו טור ז', צנידן שהמקדש שאל את האשה אם תקבל החפץ בעד קדושין והשיבה כן וזרק לה הקדושין, ולדברי ע"א אמר צעטת הזריקה קבלי זה בעד קדושין לי ומדברי השני משמע שזרקו צעטתה, כתב טעם אחד להתיר, דכיון שלפי דברי שניהם לא אמר לי כששאל אותה אם תקבלי בעד קדושין, הויין ידים שאינם מוכיחות, וא"כ כשזרקו צעטתה לא מהני ולא מידי לפי העד הצי, וא"כ הוי הכחשה בגופה של עדות דלכ"ע עדות בטלה, דהרי כתב בשו"ת מהרש"ך [ה"ג'] דאיכא דאיכא שנים המעידים ואחד מעיד שהזכיר מלת לי ואחד מעיד שלא אמר לי נמצא שאחד סותר דברי חברו, ואין לומר דלא חיישינן למה שלא אמר העד מלת לי כיון שלא אמר צבירור שלא שמע שהזכיר מלת לי, דכל עדות קדושין מדקדקים בעדותם להעיד מה ששמעו כו', באופן שצ"ד העדים מוכחישים, וזאת הטענה היא טענה אלימחא ועליה אני סומך להקל צ"ד ולהחזיר בלא גט, ואף שצעטנות האחרות שצ"ד איכא למושידי נרגא, אבל בזאת הטענה אין שום פקפוק כלל.

ובבני שמואל סי' י"ו דק"ט טור ז', צנידן שלדברי ע"א אמר המקדש תקבלי זה בעד קדושין ולדברי השני אמר עוד שתי מלים שמשמעותם כאילו אמר הריני נותן זה בעד קדושין ד"א דמקודשת, כתב דלא דמי לספק קרוב לו או לה, וכמו דהתם עדידי חגיגי למטעי ה"נ יש מי שמדקדק וסומע את שתי המילים הנוספות ויש מי שאינו מדקדק כו', אלא דמי לזה אומר נתקדשה וזה אומר לא נתקדשה, וכמו שגראה מדברי מהרש"ך ח"ג סי' נ"ט צנידן דומה.

ובאהלי יעקב סי' ל"ח, צנידן ש"א העיד שהמקדש אמר הוי עדים שאני נותן קדושין אלו לאשה זו וע"א מעיד שלא אמר "שאני", כתב צ"ח שאל הטעמים להתיר, דאינו דומה לזרק לה קדושיה וע"א אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה דאיפסקא הלבנתא דלא תנשא לכתחילה, וא"כ צ"ד נמי נימא דלא תנשא לכתחילה שמא העד השני לא העה אהן לדקדוק דברי המקדש, דהתם העד האומר קרוב לה בקדושי תורה קמסחיד ומשוי"ה החמירו בספק, אבל הכא גם העד האוסרה ומעיד שאמר שאני נותן כו' אין איסורו לכל הדעות כו', ואיך נחמיר בכך בע"א המוכחש לומר שלא תנשא לכתחילה.

אולם במשנה למלך פ"ג דאישות ה"י א' כתב, דבשו"ת מהרש"ד"ם סי' נ"ט, בשתי כתי עדים שכתב האחת העידה שאמר לי והשניה העידה שלא אמר לי, כתב דאין כאן הכחשה שאפשר שהאחת שמעה לי והשניה לא שמעה, וא"כ נמלינו למדים שאם ע"א מעיד שאמר לי והשני אינו מזכיר בעדותו שאמר לי, אף

(כו) במהרש"ד"ם שם כתב הטעם, דאע"פ שנתפשטה ההלכה שאין חוששין לע"א, מ"מ בנ"ד דאיכא שני עדים אלא שהאחד לא שמע מלת לי, יש לחוש.

ועצ"ש במשל"מ, שכתב דצ"ע שם במהרש"ד"ם סי' י"ג וכו', דלא נראה כן. וכתב בחוקי חיים (להרא"ח גאגין) דקל"ה ד', דשא"ה בס"י י"ג וכו' שהע"א היה מוכחש מב' ג' עדים ואיכא למימר דאחד שמע וכולם לא שמעו, דודאי אין שמועתו של אחד במקום שנים ושלושה כמו דאמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים [ע"י באות י"ב], ולכן ביטל דבריו של הע"א. ועי' מש"כ עליו בשערי רחמים סי' כ"ב דל"ט א'. וע"פ בשו"ת מהרש"ד"ם סי' ל"ח, צנידן שאחד העיד שלפני הקדושין שאל לה המקדש אם תרצה לקבל קדושין ואחד העיד שבשעת הנתינה אמר לה לשון קדושין, שכתב דאין כאן הכחשה, דתרווייהו מסהדי שנתן לה חפץ בעד קדושין, אלא שהראשון לא שמע דברי המקדש האחרונים, והשני לא שמע דברי המקדש הראשונים, אבל שניהם מודים שנתן לה לשם קדושין כו', ולא מבעיא שלא הכחישו, אלא אדרבה קיים דבריו וכו'.

הפוסקים

ס"ק יא אות ד-ה

אוצר

החשבה בזה ו' הוסיף עוד דכיון דבג"ד גם המתקדשת מכתובה ואומרת שלא שמעה בכלל לשון קדושין, אפילו אם נישא דבזה הוחזקה לשקרנית, דהא אמירת כרי את מקודשת שמעו ב' העדים, מ"מ צמיתה לתיבת לי לא הוחזקה לשקרנית, ונאמנת לכ"פ לומר שלא שמעה חיצת לי, דכמו דמתרין דברי ב' העדים דיכול להיות דהעד הראשון לא שמע חיצת לי משום שהמקדש אמר בקול נמוך, כן יכול להיות דגם המתקדשת לא שמעה זה, אי"כ גם קדושין צ"ל ליכא בג"ד, דהא גם העד השני אינו מעיד שהיא שמעה הכל מתחילה ועד סוף.

ובמגן דוד סי' י"ט, צידדון שצ"ל העיד שהמקדש אמר קדשתך בזה וכשני העיד שאמר קדשתך לי, כהצ' דלפטר ללד דבג"ד גם מהרש"ם [ה"ל] יודה דהוי הכחשה, דדוקא כאשר בלשון הקדושין כולם שוים חלה שזה שמע שסיים מלת לי וזה לא שמע הסיים, ע"ז פסק דלא הוו מוכחשין דלפטר שזה שמע וזה לא שמע, אך היכא דמוכחשין בלשון שאמר כבג"ד, אין סברה לומר שזה שמע חצי דבור דהיינו מלת בזה ולא שמע מלת לי, ודב' שמע מלת לי דהיינו חצי דבור ולא שמע בזה ולשונם דאמר כל הלשונות, כיון דשניהם מודים שלא אמר חלה או מלת לי או מלת בזה, וא"כ ודאי דהוו מוכחשין ולא חלין דזה שמע וזה לא שמע, ולפי העד שלא אמר מלת לי לא הוו קדושין כו', וליכא בג"ד חלה כמקדש צ"ל חף לדעת מהרש"ם וכו'.

ה. כשאחד אומר שאמירת הקדושין היתה לפני הנתינה, ואחד אומר אחרי הנתינה באופן שלדבריו לא חלו הקדושין. צו"מ מהריב"ל ח"ג סי' פ"ד, והוצא בקצרה בצ"ח"ט סי' כ"ח סקט"ו, צידדון שצ"ל אומר שאמר שקבלה את החפץ אמר לה לשון הקדושין [וא"כ לא הוי קדושין, ע"י ע"ז צ"ח סקל"א אות מ"א—מ"ד], וע"ל אומר שצבעת הנתינה אמר לה, כהצ' דבג"ד ע"ל אומר קרוב לה וע"ל אומר קרוב לו, דאמרינן דלא תנשא לכתחילה ואם נשאת לא תלא, כהצ' הר"ן [המוצא בזה ח']. בטעמא דלא תנשא לכתחילה, משום דעבדי דטעו בין קרוב לה לקרוב לו, ולריך לחקור בג"ד אי נישא דעבדי דטעו אי אמר לה צבעת מתן מעות או לאחר מתן מעות. וצ"ח סי' כ' כהצ', דכיון שצ"ל אומר דלאחר שקבלתך אמר שכתב לשם קדושין וע"ל אומר דצבעת נתינה אמר לה, לדעת החו"מ והטור [שבאות ה"ל] לא תנשא, דג"ד דומה להכיר דאם זרק לה קדושין אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה לא תנשא ואם נשאת לא תלא, וה"ל ע"ל אומר צבעת נתינה ואחד אומר לאחר נתינה.

גם בדברי ריבוב סוס"י ר"ז, כהצ' צידדון כזה, דלכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תלא, דמדברי החו"מ [ה"ל] מצואר, דאפילו במקום שמכחישים בגוף העדות, שלדברי האומר קרוב לה היא מקודשת גמורה ולדברי האומר קרוב לו אינה מקודשת כלל, מ"מ לא הוי עדות צעלה שתנשא לכתחילה, וגם לא מכני לה חזקה פנויה כיון דאיכא רגלים לדבר שהיו כאן קדושין, גם בג"ד כיון דאיכא רגלים לדבר שהיו כאן קדושין לדברי שני העדים, חלה דפליגי אם אמר קודם מתן מעות או לאחר מתן מעות, ודאי שלא תנשא לכתחילה משום האי טעמא.

וב"ב להחמיר צידדון כזה, בצלמת קודם סוס"י ל"ט, מזה כהונה סי' ו', ישמח לב [לה"ר ש"ח גאון] סי' ה' וי"ד, תשובת ה"ר חיים רומאנו שם סי' ז' כו', וחיי עמרם סי' נ"ב עמוד קכ"א. וצ"ח

שאין להם ידים ואין לחוש להם כלל, אפ"כ י"ל דהוי ספק מקודשת, דמי ממש לאחד אומר קרוב לו ולדבריו אין מקום חשש בקדושין הבה, ועכ"ז חשבינן לה ספק מקודשת כיון דהא איכא עד אחר המעיד שזרק קרוב לה ואולי טעה חצרו בהשערות, וה"ל הא איכא עד המעיד שאמר לי ואולי לא שמע חצרו כו', ובשלמא כשהעד אומר ברי לי שלא אמר לי, וכוונתו ששמר פיו ולשונו של המקדש שלא אמר רק האמ"ק לבד ולא אמר לי, כבג"ד אין מקום לומר דאולי אמר לי ואין לא שמעתי ראייה, משא"כ בג"ד שהעד השני המעיד ששמע האמ"ק לא העיד שלא אמר לי רק ששמע האמ"ק, וכל כה"ג אפ"ל שאמר המקדש מלת לי כדברי העד הראשון והוא לא כוון לבד ולא שמע, ובפרט לפי מה שהעיד כי אחר שאמר האמ"ק הלך משם, יתכן סיבת הליכתו חובק גרמה לו שלא כוון לבד לסיום דבריו.

ובדמשק אליעזר [להר"א נוקר] סוס"י ח', צידדון שצ"ל העיד שהמקדש אמר האמ"ק והשני העיד שצמקום מלת לי אמר נ', אחר שהעלה דהוי מקודשת אפילו בלא אמירה זו משום שהיה מדבר עמה על עסקי קדושין, ועוד טעם אחר שהיה צידדון, פקפק שוב דאכתי כיון שמכחישים זא"ל, אי"כ חד מהני ודאי משקר ואיך הו' יכולים לפרש שיהיו ב' עדים על הקדושין, וכהצ' דבזה שייך לומר דעבדי דטעי כמ"ש הר"ן כו', וכ"כ צמק"י צ"צ מ"א ב' גבי חד אמר חרי אולייתא וחד אמר ג', ואמרינן זיל שלים ליה חרי מנו ג', דהטעם משום דעבדי דטעי ע"כ לא חשיבא עדות מוכחשת, וא"כ כ"ש בג"ד י"ל דטעו דחד נדמה לו שאמר לי וחד נדמה לו שאמר נ', ע"כ שפיר הוי קדושין גמורים וא"ל לקדשה מחדש אפילו לכתחילה.

ובמגיד מראשית חלק התשובות מנן המחבר סי' ג' דף י' טור ג', הגם שכתב מתחילה, דנראה דחסרון מלת לי הוא הכחשה בגופה של עדות לדעת רוב הפוסקים המקילים בחסרון לי וסברי דאינה מקודשת כו', ואף שהעד ב' לא הכחיש בפועל לאמור "לא אמר מלת לי כמו שאתה אומר" חלה כיון שמתוך דבריו הוכחש, עדות מוכחשת מיקרי כמ"ש בדברי ריבוב סי' ח', מ"מ מסיק דאין להחיר בזה, דהלא לגד ענינו סברה המחמירים אף בחסרון לי כו', בצופן דלעתם בג"ד גם הכחשה חסרון מלת לי לא הוי בגופה של עדות וה"ל כהוכחו צדיקות דעדות קיימת וכו' [פי' ע"ז צסק"צ אות י'].

ובצירוף ספק אחר. ע"י צמ"ת כהונה סי' ו' המוצא בזה הסמוך ד"ה וצ"ח.

ובעין יצחק ח"א סי' י' צידדון שצ"ל אמר שמדומה לו כי המקדש לא אמר "לי", והעד השני הכחישו שכן אמר לי, אחר שחשש מתחילה להחמיר משום דגם העד הראשון אמר בלשון כמדומה לי, אי"כ מספקא אין להקל בחזקת ח"א, ואף דיש לדון בזה לחזקת פנויה, עכ"ז הא במקום דאחרעי לי חזקה פנויה אין להעמידה בחזקת היתר, כדמצינו בחו"מ כהצ' ח' כעין זה, כהצ' שוב בזה צ', דעכ"ז יש לדון להיתירא, דלפי דברי העד הראשון שהעיד שאמר חובק למקדש כמדומה לי שלא אמרת חיצת לי, מוכח לפי דבריו דלא אמר [באמת] לי, דאם איכא דאמר, לא היה נשכח ממנו חובק בזה צ"ח רגע למה ששמע ממנו, דהא מצואר צו"מ סי' ל"ד וצ"ח סי' ל"ב דאינו נאמן לומר שכחתי צומן מוטע וקרוב, וכ"ש בזה רגע, ועוד דהא מעיד שהמקדש לא השיב לו שכן אמר, רק העד השני הכחישו שאמר לו המקדש כן, אי"כ הוי עדין רק ע"ל על הקדושין, וגם י"ל דהא קיימ"ל בשני עדים המכחישים זא"ל דמתרין דברי עדות, וה"ל כאן יכול להיות דלא שמע הראשון חיצת לי, אי"כ ממילא גם לפי דברי העד השני לא הו' לנו מעולם ב' עדים על הקדושין המעילים, רק ע"ל. ובסוף

כו) וע"ש שכתב להחמיר עפ"י המהריב"ל ה"ל, גם בגידונו שאחד אמר שהנתינה היתה לפני אמירת הקדושין ואחד לא הזכיר בעדותו מתי היתה הנתינה אם לפני האמירה או לאחריה. אולם בתשובת המחבר שם סי' ח' דט"ז ד' כתב, דזה אינו ענין לספקא דמהריב"ל, דהיינו ודאי

אוצר

ס"ק יא אות ה

הפוסקים

שני עדים על מעשה הקדושין, ואף לדברי העד השני יוכל להיות שהיתה האמירה קודם ואיכא שני עדים על הקדושין כו', ומכאן שם באחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דאף שאחד אומר בדלתי קרוב לו, מ"מ כיון דיכול להיות שטעה לא מחשבינן טענתו לטענת דרי כו', כ"ש היכא שהעד אומר בפירוש ספק על ציטוט הקדושין כו', והיו באחד אומר קרוב לה ואחד אומר שמסופק אם היה קרוב לו או לא בדלתי לא תנשא, ובזה אפשר דאף חשש דאורייתא הוי, דהיכא דהשני אומר שראה שהיה קרוב לו אף שאנו חוששין שמה טועה הוא הוי רק חשש דרבנן, אבל כשאומר בעלמו שאינו יודע אפשר דהוי חשש דאורייתא ג"כ, אלא שכתב שוב, דכד דייקין אין ראיה משם, דהר"ן כתב שם דחיישין שמה בשעת הקדושין ראו שניהם שהיו קרוב לה וזה טועה עכשיו, ולא כתב סתם דיכול להיות שטעה וסבר שהיו קרוב לו ובאמת היו קרוב לה, משום דאילו היה טועה בשעת הקדושין וסבור שהם קרוב לו, אף שבאמת היו קרוב לה אין עדותו עדות כלל, שהרי הוא לא ראה קדושין כלל כו', ושוב לא הוי קדושין רק בפני ע"א שראה שהיה קרוב לה, ומשום כן הר"ן דחשש הוא שמה בשעת הקדושין ראו שניהם שהיה קרוב לה אף עכשיו טועה ופירי הוי קדושין בפני שני עדים, וא"כ צ"ד בספק אם היתה האמירה קודם מתן מעות או אח"כ, דבזה לא אמרינן שבתחילה ראה שהיה קודם הנתינה ועתה שכת, דמהיכא תיתי לומר כן, דלא מצינו סברא זו רק גבי קרוב לו וקרוב לה, וא"כ כמו שעתה מסופק אימת היתה האמירה גם בשעת הקדושין היה לו הספק כו', ולא הוי הקדושין רק בפני ע"א שאמר שראה שהיתה האמירה קודם כו', אף עדיין ל"ע, דמה שאומר שאינו יודע אימת היתה הנתינה, אפשר שזה תלוי במחלוקת הראשונים היכא דהעדים ראו ספק קדושין, אי הוי כמקדש בלא עדים או לא וכו', [כמבואר בס"י ל' סק"י"א אות א'].

וע"י בבאח"ט ס"י כ"ח סקט"ו, דגם הרשד"ם ס"י י"א חולק על מהר"ז"ל הג"ל, וס"ל דכנה"ג הוי הכחשה. והוא מהכנה"ג ס"י כ"ח הגה"ע אות ל"ב. והיינו דהרשד"ם שם כתב בפשיטות דכנה"ג הוי הכחשה, ולא נסתפק כלל אי הוי בהכחשה דקרוב לו קרוב לה, לאסור לכתחילה. גם צ"ח ל"ד שם במהרשד"ם, צידון כזה, כתב עתם אחד להחיר, מטעם שאין כאן [שני] עדים, דאע"פ דאין עדי נשים לריבוי דריש וחקירה כו', מ"מ אם צ"ד חקרו אותם ונמצאו מוכתשים דדרו"ח אין עדותם עדות כו', כ"ש בדבר כזה שהוא גוף בעדות ממש, שהרי כתב הרא"ש בחשובה [כלל ג"ע ס"י א'], דעד המעיד ראיתי דבר זה ופלוגי היה עמי ואותו פלוגי אומר לא ראיתי ולא הייתי עמך, אין זו הכחשה כי צגוף העדות לא אחכחוש כלל, כי לא רמיא עליה דסהדא למידבר מי היה עמו בעדות כו', הרי מפורש דדוקא בדבר שאינו צגוף העדות ולא רמיא עליה למידבר הוא דאמרינן דאין זו הכחשה, אבל בדבר דהוי עיקר העדות ועלמותו הוי הכחשה, ואפשר דלכו"ע דינא הכי הוי עדות כזו

לא עוררוהו והוא לא נתעורר, ומסתמא אמרינן דבזה שוה הוא אל העד הראשון, דמפני מה נאמר שחלוק עליו וכו'.

וע"י גם בבבית יעקב ס"י מ"ח דע"ג טור ב', בנידון שצ"א העיד שלאחר שנתן המטבע אמר לשון הקדושין והשני אינו יודע אם בעת שאמר לשון הקדושין היתה כבר המטבע בידה, שכתב כי מה שהגיד העד השני שאינו יודע כו' לא היה הכחשה לדברי העד הראשון, וא"כ לכל העדות הוי שתיקה דלאחר מתן מעות דלאו כלום הוא.

(כח) ולא ציין מקומו. וע"י במשמרת הבית הל' שחיטה שער א'. (ובדפוס ברלין שנת תקכ"ב הוא ברך ח' ע"א).

ובשיבת ציון ס"י ס"ט דמ"ד ג', צידון שנתן טבעת לאשה ואח"כ אמר לה קדושין, וע"א מעיד שראה את הטבעת על אצבעה עוד לפני אמירת הקדושין והשני מעיד דאחר שאמר הקדושין שמה את הטבעת על אצבעה, אם כי העלה דזה הוי הכחשה בחקירות, דלפי דברי העד הראשון היתה הטבעת על אצבעה קודם שאמר לה האמק"ל, וא"כ אם נתן לה הטבעת בסתם ואח"כ קידש אותה אין כאן קדושין ודאי כו', דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות כו', אבל לפי דברי העד השני שמה הטבעת על אצבעה אחר ששמע הקדושין, לא הוי שתיקה דלאחר מתן מעות, אלא גילוי דעת שנתינת לקדושין והוי קדושין ודאי כו', ולפ"ז הוי הכחשה הוי הכחשה בחקירות כו', מ"מ כתב שם להלן דיש לאסור לכתחילה כמו צידעין שהיה ציניהם עסק קדושין דאמרינן דאחרת חזקה פנויה שלה, דהרי גם צ"ד עכ"פ יודע לנו שהיה עסק קדושין ציניהם. אלא שכתיר משום שהאשה מכחשת את העד האומר נתקדשה וכדלהלן בסק"י"א אות א'.

אולם בנפש חיה ס"י כ"ב דל"ז טור ב', כתב עפ"י התוס' הני"ל, דאפשר לחלק בין אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, לבין היכא דמחולקים אם האמירה היתה קודם הנתינה או אח"כ, דבספק קרוב לו כיון דשניהם נתרנו בקדושין ובשעת הזריקה היה עכ"פ אפשר שיפול קרוב לה אחרת חזקה פנויה, כעין שכתב הרשב"א (כח) לענין רוב מצויין אלא שחזקה מומחים הם, ולא אמרינן סמוך מיעוטא דאין מצויין לחזקה איסור ואחרת לה רובא, כיון דנעשה זה מעשה לסלק החזקה אחרת לה, וה"ה כאן צורק לה הקדושין לקדשה ושניהם נתרנו בקדושין, (וע"כ מיירי שאמר הכן שרואה להתקדש, דבשלמא היכא דקבלה הקדושין לידה ממש אינה לריבוי שחאמר הכן, רק כיון שקבלה הקדושין לידה מהכני, אבל צורק לה קדושין והיא לא עשתה מעשה לריבוי שחאמר קודם הזריקה שרואה להתקדש, כמבואר בס"י ל' סעיף ו'), וא"כ שפיר נעשה זה מעשה לסלק החזקה ואחרת לה החזקה, והמעשה הכוא היה צו לגמור הקדושין אם היה נופל קרוב לה, אבל צ"ד אם היתה האמירה לאחר מתן מעות מעולם לא היתה דעתה להתקדש והמעות קבלה לפרעון חוב, ולא נעשה זה מעשה כלל לסלק החזקה, והוי כע"א אומר נתקדשה ואחד אומר שלא נתקדשה כל עיקר, והתוס' הני"ל כתבו עוד דצגוף שהיו גרות דולקות ומטה מולצת שהיתה עומדת להתקדש אחרת לה חזקה פנויה כו', וצ"ד לא שייכי שני הטעמים, דלא היתה עומדת להתקדש ולא נעשה זה מעשה לסלק החזקה.

ובנידונו שצ"א אמר שאמירת הקדושין היתה קודם הנתינה וע"א אמר שאינו יודע אם האמירה היתה קודם הנתינה או אח"כ, כתב מהחילה דל"ד ג', דעפ"י הר"ן [הני"ל] דעצודי אינשי דעשו בקרוב לו, נראה דמכ"ש צ"ד ששניהם ראו הקדושין ואחד אומר שהיתה האמירה קודם מתן מעות, והשני אומר שאינו יודע אם היה קודם מתן מעות או אח"כ, דיש להחמיר כיון דאיכא

בהוכחושו העדים הכחשה גמורה, דע"א אומר בשעת מתן מעות אמר וע"א אומר לאחר מתן מעות אמר לה, וכמפורש בדבריו, בזה נסתפק אי דמי לע"א אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה, דעכ"פ לדברי העד האומר ברי לי שקרוב לה היו היא מקדושת, ע"כ אמרינן דלא תנשא, וכמ"ש הר"ן דאפשר שזה שאומר קרוב לו טעה כיון דעבידי אינשי דטעו בהכי, אשר לא כן בני"ד שצ"א אומר בפירוש שאחר הנתינה אמר לה, והשני לא אמר שבשעת הנתינה אמר לה כי אם דובר סתם, א"כ מפני מה נאמר על העד שאמר בפירוש שאחר הנתינה אמר לה דילמא טעה נגד השני שלא אמר כלום, ומכ"ש דאית לו למימר שלא בא לפרש דבריו כמו הראשון שנתן לה וקבלתו ואח"כ אמר לה, אלא אמר סתם והב"ד

אוצר

ס"ק יא אות ה

הפוסקים

לשון העדות דמהרי"ט ח"צ סי' ל"ח, לבין לשון העדות דח"א סי' קל"ח.

ובצוף דבש סי' מ"ג כתב בנידון, דלע"פ שיש מי שאומר דאף שמכחישינן זא"ז בחקירות, כל מאי דאפשר לן לפרושי סבדווייהו כי יכי דלא ליכחי אהדדי מפרשין ותלינן בטעותא דלא ידע לכוון את דבריו, הרי בני"ד שאומר בפירוש שלא אמר לה אלא עד שנתן לה וקבלה, לא שייך בזה טעות הלשון.

ובבבבבב עולם ח"א סי' מ"ה כתב, דיתכן דבני"ד [שהמקדש נתן לה פרי] ואחד אומר דכשהתחילה לאכול [אמר לה הקדושין] והשני מכחישו שלא היה צעת האכילה אלא קודם הנתינה, צה"ג ודאי דדכירי אינשי אס היה צעת האכילה אס לאו, באופן דלכ"ע אין ספק שעדותם בטלה.

ובדבריו מלביאל ח"ג סי' קכ"א קרוב לסופו, בנידון שלדברי אחד העדים נתן לה תחילה את הטבעת להוליכה לאמה והעד הא' לא הזכיר זאת, כתב טעם אחד להחיר, דהוי הכחשה בחקירות בגוף העדות, ואף שכתב מהריב"ל שלא תנשא לתחילה, היינו רק שם דמייירי שנתן לה סתם ולא יש לחוש דטעי בזה, אבל בני"ד שאמר לה בפירוש שנתן לשם פקדון, לא שייך סברה זו.

ובצירוף ספק אחד, כתב במלות כהונה סוס"י ר בנידון, דאף שיהיה נראה להחמיר בדברי מהריב"ל הנ"ל, מ"מ בני"ד דהעדים מכחישים זה את זה גם אס אמר תיבת ל, מותרת להנשא לתחילה, דגם בזה איכא פלוגתא דרבותא אי תנשא לתחילה, והוי תרתי פלוגתא דרבותא והוי כעין ס"ס דשריא לתחילה וכו'.

ובתעלומות לב ח"צ סי' א' דכ"ע ג', בנידון שפ"א העיד דכשהושיע ידה אמר לה הקדושין והשני והשני סתמא שנתן ואמר לה, כתב שיש לפרש דברי העד השני צעני אופנים, או שנתן ואח"כ אמר או שבעדו נתן אמר, ואף דהפירוש היותר קרוב הוא שנתן ואח"כ אמר, מ"מ לפי משמעות ומנ"כ הענין או לפי דברי העד האחר, אנו מפרשים דברי העד הזה, ובני"ד שדברי העד הא' באו מזכררים דכשהושיע ידה אמר לה כו', אנו טורחים ליישב דברי העד הב' בכל מה דאפשר כו' אפילו במשמעות רחוקה, וגדולה מזו כתב בשו"ת הרצ"ל אשכנזי סוס"י ד', דאין לצעל העדות מטעם דמדברי העד הא' משמע דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות, דהא העיד צה"א שכך אמר לה "צעת" הקדושין, ואס הלשון מקולקל כו' יש לנו לתקן דבריו כו', הרי דאפילו כשיש דקדוק לשון, בכל זאת כתב שחפסינן כפשט דבריו להשוותו אל העד הב', וכ"ש היכא שאין דקדוק לשון לתלות הפך דבריו, דודאי מפרשין ליה כדברי העד הב', והוא צרור.

ועי' בשו"ת מהרש"ך ח"ד סי' פ"ט, בנידון שהיה שתיקה לאחר מתן מעות, אלא שלדברי ע"א ענתה היא כן [והוי קדושין, עי' ע"ז צס"ה סעיף ד'], ולדברי השני לא אמרה כלום, שכתב דקמ"ד ע"צ דאין לחוש, כיון שאין כאן אלא ע"א שאמר שענתה כן.

ובכרם שלמה סי' כ"ד, בנידון שהמקדש אמר הקדושין בלשון שאלה, וע"א אמר שהשיבה הן והשני אמר שלקחתם ולא אמרה כלום והלכה לה, כתב דיש בזה סניף להקל, דמלישנא דאמר העד השני ולא אמרה כלום, משמע שצא לשלול ולהכחיש דברי הראשון שאמר שהשיבה הן, וא"כ הו"ל ע"א צה"כשה, וכי תימא דלע"פ שהעד השני מכחיש לראשון, מ"מ לדברי שניהם נתקדשה בשתיקה ודילמא שתיקה כבודאא דמיא והו"ל מקדש צפני שנים כו', לזה אמינא דכיון דאיכא פלוגתא דרבותא כשאמר הקדושין בלשון שאלה אס נריך שחשיב הן בפירוש או דאפילו בשתיקה מקודשת, וא"כ בני"ד דהמקדש לא סיים בלשון הקדושין מלה ל, אפשר להחיר מטעם ס"ס, דילמא שתיקה דלאחר שאלה לאו כלום הוא

כזו לא הוי עדות. וצבבבבבב עולם ח"א סי' מ"ה, כתב דהכי פשיטא ליה להצ"י צס"ה ז', [שכתב טעם אחד להחיר בנידון כזה, משום שלדברי אחד העדים היה שתיקה דלאחר מתן מעות], וכן מתבאר מדברי הרצ"ל אשכנזי ומהר"ם אלשיך ומהרי"ט [המובאים בסק"י אות ה'] וממהרש"ך [המובא להלן], ואף שמהריב"ל [הנ"ל] נסחפק בזה, אין ספק שלו מו"ח מידו ודאי של הפוסקים הנ"ל.

ובן מבואר בשו"ת מצ"ט ח"א סי' רנ"א, שכתב טעם אחד להחיר בנידון כזה, משום שאין כאן רק עדות ע"א שהאמירה הייתה לפני הנתינה, ולפי עדות השני הוי שתיקה לאחר מתן מעות. ועיין בדבריו מלביאל ח"ג סי' קכ"א קרוב לסופו שכתב דהאחרונים הסכימו בנידון המהריב"ל דתנשא לתחילה, וליין למהרש"ם סי' י"א ולכה"ג סי' כ"ח הנ"ל.

ובן חפס צברית יעקב סי' מ"ח דמ"ג טור ז', דזה הוי הכחשה בעיקר הקדושין, כמו אחד אומר נתקדשה וא' אומר לא נתקדשה, ולאחר שחשש בנידון לקדושי ע"א, כתב טעם אחד להחיר, משום דלדברי עד אחר כבר היה כסף הקדושין צידה צעת האמירה, והוי הכחשה בחקירות דפסול אפילו צדיני ממונות, ולא דן כלל לאסור לתחילה משום שהיה כאן מעשה קדושין.

ובחתם סופר סי' ק"א דף ע' טור א', כתב בנידון שהינה ליון הנ"ל, דאי היו מכחישים זה את זה, כבר העלה מהרי"ט צס"ה סי' מ"ג, דלא תימא דנהי דאכתחש בזמן האמירה [אי הוי לפני הנתינה או לאחר], מ"מ בגוף הקדושין לא אחכשה, והו"ל ע"כ תרי עדים שנתקדשה עכ"פ בשתיקה דלאחר מתן מעות, וניחוש להפוסקים דמהמירים בזה, דזה לא אמרינן, דלא דמי להא דליתא צס"ה ל"א א' דאמרינן נהי דאכתחש באכילה באכתחש מי אכתחש, דהתם אכילה ואכתחש תרי מילי נינוכו משא"כ כאן כל ענין קדושין אחד הוא, והו"ל עדות מוכחשת. [אלא שבנידון כתב, שלא ראה שום הכרח בעדותם שהיו מכחישים זא"ז כו', ואפילו היה ק"ח נראה כסותר, היינו מחוייבים להשוות עדותם שלא יהיו נראים כמוכחשים, כמ"ס הר"ן ונפסק כן בשו"ע חו"מ סי' כ"ט סוף סעיף א' וסי' ל' סוף סעיף ז' וכו'].

גם בפני יצחק [להר"י אבולעפיה] ח"צ סי' י"ב דע"ז א', כתב טעם אחד להחיר בנידון, דכיון דהעד הראשון אמר בפירוש שנתן לה ואמר לה, והדברים כפשטם שהנתינה קדמה לאמירה, והוי שתיקותא דלכתר מתן מעות ולא מהני לרוב הפוסקים, ומוכחש מהצד שהעיד כפשט שבעד אמר לה האמק"ל נתן המעות צידה הפך מעדות הא', נמלאו מוכחשים בגוף נתינת הקדושין, שהוא עיקר קיום מעשה הקדושין וציעולם, ועדיפא מחקירה ודרישה ובעלה עדותן, כדברי מהרי"ט ושאר רוב הפוסקים [הנ"ל].

וב"כ להחיר צה"ג, צידיו של משה סי' ע"ז דל"ב טור ז', דברי מלביאל ח"ד סי' ק"ג דע"ג טור ז', שמעתתא דרצ"א ח"צ סוס"י ז', ובית אב שציעאלי סי' ג' אות ח'.

וב"כ טעם זה לסניף היתר בנידוניהם, צחמדת שלמה סי' פ"ג, ובנידון לב סי' ז'.

ובפרי הארץ ח"א סי' ג' דל"ד ד' כתב בנידון, דהגם שיש לתקן דברי העד הא' דהאמירה היכה בין נתינת המקדש לנעילת המעות בעודם אדוקים שניהם, וכמ"ס בשו"ת מהרי"ט ח"צ סי' ל"ח ד"ה ונצא, בנידון דומה, מ"מ צה"א סי' קל"ח חשיב לה מהרי"ט הך הכחשה להכחשה גמורה לצעל העדות כו', ומשמע דמש"כ צה"ג דיש לתקן דברי העדים, לאו להלכה קאמר לה, דאליה תקשי לן דבריו דסתחן אהדדי ממש"כ צה"א למש"כ צה"ג וכו'. ועי' צידיו של משה סי' ע"ז דל"ב טור ז', מש"כ לחלק בין

אוצר

ס"ק יא אות ה-ט

הפוסקים

אי נתקדשה אי לא, ואפי"כ כתב דאחרת חזקה פנויה, וא"כ כ"ש
בג"ד דשניהם מודים שנתן לה לשם קדושין ואמר לה צאופן המועיל,
דולאי אמרינן אחרת חזקה פנויה וחוששין לקדושין וכו'.

אולם בפני יצחק (להר"י אבואלעפיא) ח"א סי' י' דנ"ח ג', כתב
בגדון כזה, דכיון שאחד אומר שקיבלה הקדושין מרצונה
ואחד אומר שלא רצתה להתקדש לו ולא קבלה הקדושין מידו כלל,
הוי כאומר בפירוש שמעולם לא היה זה ספק קדושין דנפסק בשו"ע
דחננאל לכתחילה.

ועיין בסק"י אות ג' ה"ל, דכמה פוסקים כתבו להדיא על דברי
הח"מ ה"ל, דזה דוקא כשידוע שגם היא נתרצתה לקדושין.
ובתעלומות לב ח"ד סי' ל"ח, בגידון שו"ע העיד שחייב שנתנה
העצמה באלצעה השליכה אותה בעד החלון והשני
העיד שלא השליכה אותה אלא הלכה עם העצמה לבית הסמוך,
כתב טעם אחד להחיר, שהעדים מוכחשים בגוף העדות של קיום
הקדושין, וכבר כתבו הפוסקים שאם הוכחשו בדבר דנפק"מ לענין
חלות הקדושין עדותן בטלה כו', ולא דמי למש"כ מהרש"ד"ס סי'
ל"ט דאם הוכחשו אם אמר לי לא הוי הכחשה שזה שמע וזה לא
שמע [וכמוצא להלן], דהתם מוזן שיש לחוש שאמר ולא שמע ולא
מיקרי הכחשה, משא"כ בג"ד דהוי הכחשה גמורה בהשלכת העצמה
לא שייך למימר לא ראה, שהרי הוא מכחיש ואומר שלא השליכה
אלא הלכה זה אל בית אחר, ואין לך הכחשה גדולה מזאת וצגופה
של עדות, ועי' דבריו נועם סי' ז' שכתב להחיר כשהעיד בעד הצי'
בפירוש הפך עדותו של ראשון, וצפרט שדעת רוב הפוסקים להחיר
בהכחשה בגוף העדות שמתעטלים הקדושין כמצואר להעומד על
דבריהם.

ובשארית יוסף (להר"י רייזין) סי' מ"ג דנ"ו ג', בגידון שהמקדש
לקח יד האשה צערמה ונתן לה קדושין בחזקה וסגר
ידה בידו כדי שלא תשליך המטבע, והעיד ע"א שהיא החזיקה את
המטבע עד אחר שיאל המקדש ואז השליכה והשני העיד שהוא
ניגש אליהם להפרידם זה מזה, ואז נפלה המטבע לארץ, כתב טעם
אחד להחיר, דיש לפסול העדות משום דאיכא הכחשה ביניהם,
ונראה דזה הוי כמו הכחשה בחקירות ודרישות דגם בגידון ממונות
עדותן בטלה כו', ובג"ד הוי הכחשה בגוף הדבר, דלדברי העד הא'
שהחזיקה המטבע עד שיאל המקדש, א"כ הוי שחיקה דלאחר מתן
מעות דיש לחוש לה, ולדברי העד השני לא היה [אפילו] שחיקה
דלאחר מתן מעות דחייב נפלה המטבע, וא"כ בודאי עדותן בטלה
כו', ובג"ד א"א לתרץ דבריהם כו', דאח"כ כששאלו לעד הצי' אמר
בפירוש שחייב נפלה המטבע ולא אחר יליאחו, וא"כ הוי עדות
מוכחשת.

ובדברי מלביאל ח"ג סי' קכ"א קרוב לסופו, בגידון שו"ע העיד
שאחר רגע אחד מהקדושין השליכה והעד השני העיד
שאחר דקה או חצי אחר לעקת המז"ע השליכה, כתב טעם אחד
להחיר, דכבר הוכחנו [לעיל מיינה] דע"כ מה שאמר העד הא' רגע
הוא פחות מחצי דקה כו', וגם דהעד הא' הזכיר המז"ע אחר
ההשלכה, ועוד יש הכחשה לדברי העד הא' אמר סתם איני
רואה, ומשמע שאין ראוה בקדושין, וכן נראה מדבריו שאמר זה
כשמעב לעקת המז"ע, והעד הצי' העיד שהיא אמרה אמי לא תרצה
לקנות [העצמת], ונפק"מ עוצא זה, כי לדברי העד הא' מוכח
שהצינה שקדשה, ולדברי העד הצי' מוכח שלא הצינה שקדשה, וכיון
שהעדים מכחישים זה את זה א"כ אין ממש בקדושין הללו. ועי'
עוד בדברי הלז מרפא המוצא בזה.

ח. ובשהאחד אומר שלא היו הקדושין אלא דרך צחוק
והיתול. צ"ס של שלמה פ"ג דקדושין סי'
י"ח, כתב עפ"י דברי התה"ד סי' רי"ב, דבהכחשה גמורה שצא
ע"א

הוא, ואח"ל הלכה כמ"ד דמהני, דילמא הלכה כמ"ד דאם ליכא ידים
מוכחות לאו כלום הוא, ואע"ג דבג"ד איכא ע"א דאמר הן, הא
אמרינן דע"א בהכחשה לאו כלום הוא.

ו. ובהכחשה אם שמעה המתקדשת אמירת הקדושין.
בשו"ת הצי' סי' ז' כתב בגידון, דיש מקום
לבעל העדות מפני שהעד הא' אומר שאינו יודע אם שמעה אמירת
הקדושין, ואם אינו צרור לו ששמעה אין כאן עדות, שהרי זה
מכחיש את חברו בחקירה בדבר שהוא עיקר העדות. והציאו לגידון
במאות כהונה סי' ו', כטעם אחד להחיר.

ועיין בצאר מים חיים (להרצ"מ מולירי) ח"א סי' י', שכתב
ע"ד הצי' ה"ל, דקשה איך קרי ליה מכחיש את חברו,
והלא לא הכחיש, דאינו יודע קאמר, מיהו י"ל דצריח להצי' הא'
מפי העדים, דהאחד העיד שהמקדש אמר בקול רם והאחר העיד
שבלשם אמר ומפני זה לא ידע אם שמעה, והוי האחד מכחיש את
חברו. אולם כשמחה לאיש סי' ע"ו כתב, דיש לתרץ דברי הצי'
ה"ל, עפ"י מה שפסק בחו"מ סוסי' כ"ט דאע"ג דלא ראינו אינו
ראיה, איכא דתרווייבו כי הדדי ואמר אחד לא ראיתי הו"ל כאומר
לחברו לא ראית והו"ל הכחשה בעיקר המעשה, וא"כ אף בגידון
הצי' באמר ע"א איני יודע אם שמעה האשה הו"ל כאומר לחברו
שגם אחת לא יודע אם שמעה האשה, מאחר כי שניהם צהדי הדדי
היו שם בשעת הקדושין ומכחישו בדבר שהוא עיקר המעשה.
[אפשר לומר דכוונת הצי' דכיון שאחד אומר איני יודע אם שמעה
הרי אין כאן עדות על הקדושין, ואין כוונתו להכחשה ממש, רק
שחסר עדות בדבר שהוא עיקר הקדושין. ולעיל מיינה כתב הצי'
דגידון חסוד דין מרומה ולריך דרישה וחקירה, וצמקוס ולריך
דרו"ח הרי בדיון דאם אמר אחד מהעדים איני יודע עדותן בטלה
כמצואר ברמז"ס פ"ב עדות ה"ל א', וע"ז הוא דקאי התם הצי'
במש"כ דיש מקום לבעל העדות וכו'.

ז. וכשמכחישים זה את זה אם בא בסף הקדושין לידה,
או שהיתה רק אמירה לבד. כתפארת לבי.
(מגלוגה) סי' ס"א בגידון שאחד מעדי הקדושין אמר שלא ראה
הנתינה, רק שמע אמירת הקדושין, כתב דלפי שיטת השו"ע והר"ן
ליכא בג"ד חששא כלל, דלא דמי לזרק לה קדושין וספק קרוב לו
קרוב לה, דהתם ע"כ נתרצת לקבל הקדושין כמצואר בסי' כ"ח
וסי' ל' בשם הרמ"ה, א"כ כיון שנתנה וספק היכן נפלו הקדושין
אחרת חזקה, אצל כאן אם י"ל שלא נתן לידה, מה ריעותא יש
שהוא רוצה ליתן לה, שמה היא לא רצתה להתקדש ולא קבלה
הקדושין, וא"כ לא אחרת חזקה, וזה צרור ופשוט, ע"כ בג"ד
ולאי חננאל לדעת החוס' וכו"ן כפי דעת השו"ע וכו'.

ח. ובהכחשה אם קיבלה הקדושין מרצונה או שנתן לה
בע"כ. צמגן דוד סי' ח', בגידון שו"ע אומר
שקיבלה הקדושין מרצונה וע"א אומר שנתן לה בע"כ ומיד זרקתה,
כתב בדמ"ה עור ז', [דלכאורה] איכא לספוקי בג"ד דע"כ לא אמרינן
דהיכא דשני העדים מודים בעיקר הקדושין דחוששין לקדושין, אלא
כשמודים בעיקר הקדושין דהוא נתן לשם קדושין והיא ג"כ קיבלה
לשם קדושין, אלא שהכחשה היא אם היו הקדושין כחיקוק, וזה
הוא דחוששין לקדושין כיון דבין שניהם אחרת חזקה פנויה, אצל
כשמוכחשים אם היא קיבלה הקדושין מרצונה וא"כ ליכא קדושין
כלל והוי בחזקה פנויה ומיקרי מוכחשין בעיקר הקדושין כו', ואפשר
דכזה לא אחרת חזקה פנויה ואין חוששין, אולם מדברי הח"מ
[המוצא בסק"י אות ג'] שכתב דהיכא ששניהם מודים שנתחבסו
יחד כדי לקדש לא חננאל לכתחילה, נראה דגם בג"ד חוששין, דהא
בגידון הח"מ לא חושד בעדותם אלא שנתחבסו לקדש והם מוכחשים

לא תנשא ואם נשאת לא (ז) תצא (ועיין לעיל סי' מ"ב סעיף ב') :

אמרה

באר היטב

(ז) תצא. כיון דידוע לנו דזרק לה קדושין אחרע חזקה פנויה שלה עיין ב"ש. ואם שנים אומרים קרוב לו וא' אומר קרוב לה תנשא לכתחלה. הר"ש חיון בתשובה סי' נ"ו. ומהרי"ט סי' כ"ח :

הפוסקים

ס"ק יא אות ט — ס"ק יב אות א

אוצר

יב. וכששנים אומרים קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, או כשיש הכחשות אחרות במעשה הקדושין בין שנים לאחד ורק לדברי האחד הוי קדושין. כתב במים עמוקים (חלק הכחשות של הר"א מזרחי) סי' ל"א ד"ח ג', והוצא בקלרה בצאה"ע סי' מ"ב סק"ז, דאם שנים אומרים לא נתקדשה ואחד אומר נתקדשה, אין דבריו של אחד במקום שנים ולא כלום כ"כ (ט), ואפילו בזרק לה קדושין ושנים אומרים קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דליכא חזקה פנויה, כרי היא מותרת להנשא לכתחילה כאילו אין שם מכחש כלל, והא דקאמר חז"י [בכחשות כ"ג ח' דין ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה], תרומתו בפנויה קמסכדי והאומר נתקדשה הו"ל חד ואין דבריו של אחד במקום שנים, ואפ"ה לא תנשא לכתחילה, אינו רואה לומר שהשנים מכחישים את האחד, אלא שהשנים החזיקו אותה לפנויה והאחד אומר דנתקדשה אח"כ כו', ופירוש אין דבריו של אחד במקום שנים, דאין להניח דברי השנים שמעידים שהיתה פנויה ולתפוס דברי האחד שאומר שנתקדשה אח"כ, מפני שעדותו של זה עדות יחיד היא ואין לחוש לו להוליא את האשה מידי פנויה שהעידו זה רבים.

ובבני שמואל סי' נ"ו דק"ע טור ב', ומוצא בקלרה בצאה"ע כאן סק"ז, כתב בנידון, דכששנים אומרים קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, דהא ודאי דתנשא לכתחילה, דאין לומר דאחד דקרק וכולם טעו, וזה ודאי דבר פשוט שלא אמרו כן אלא באחד אומר קרוב לה ואחד אומר קרוב לו.

וע"י בחוקי חיים המוצא לעיל בהערה כ"ו, שכתב כן בדעת מהרש"ד"ס, באחד אומר שהמקדש אחר חיצה לי ושנים אומרים שלא אחר חיצה לי, דליכא למימר שהאחד שמע והס לא שמעו. וע"י מש"כ עליו בשערי רחמים סי' כ"ב דל"ע ח'.

ובשלדברי השנים הוי קדושין ולדברי האחד לא הוי קדושין, ע"י בסק"יז אות י"ז.

יב. לא תנשא ואם נשאת לא תצא. א. האם יש לחלק בזה בין היבא שהיא בעצמה מסופקת בדבר לבין היבא שהיא ג"כ מבחשת. כתב בשו"ת ליון סי' ס"ט דמ"ד ד' לענין נידון, דאף דפסקין בשו"ע דליכא שיש בה ספק קדושין לא תנשא לכתחילה, שם מייירי דהיא אינה מבחשת את העדים כו', אבל במכחשת ס"ל לרוב הפוסקים דתנשא לכתחילה. וכ"כ בהמקנה קו"א כאן, דהטור והשו"ע מייירי שהיא מסופקת אם היא קרוב לה או לו, וכיון דליכא חזקה ואיכא ע"א כנגד ע"א, לכך לא תנשא לכתחילה ואם נשאת לא תצא.

גם בקרית מלך רב פ"ד דלישות סוף ה"ו כתב, דנראה דנקטין דכל שהיא מבחשתו תנשא לכתחילה כו', אפילו כשזרק לה קדושין וע"א אומר שהיו קרוב לה וע"א והיא אומרים שהיו קרוב לו, [הגם] דאפשר שהיא והעד האחר עושים, אפ"ה תנשא לכתחילה

מכחשת ואומרת כדברי העד האומר לא נתקדשה, גרע טפי ולא תנשא [וכמובא בסק"ט אות א']. היינו דוקא היבא דהוי חד לגבי חד, אבל חד לגבי שנים אין דבריו של אחד במקום שנים, ואפילו כשגם האשה מכחשת תנשא לכתחילה.

ע"א ואמר שלא היו שם קדושין כלל אלא דרך לחוק וכוונתו, פשיטא דע"א בהכחשה לא מהימן כלל, דלא גרע מע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, דמותרת לכונ"ע וכו'. וע"ש בהכ"ד, דבנידון אחר העד שהכל היה דרך שחוק ובדיחותא ולא הזכיר שום לשון קדושין כלל. וע"י בעמנוח יוסף קדושין ס"ד ד"ה היכי, שהבין דהכ"ד התיר שם רק מפני שלא ידענו כל עיקר הקדושין אלא מתוך דברי ב' עדים אלו, והוצאו דבריו באות ב'.

י. כשטכחישים זה את זה אם היה באפשרות העדים לראות את הנתינה. במשחא דרבותא (חלק חידושי כ"ר שלמה אלפאסי) בתשובה שצ"ח מ"ב סעיף ד', בנידון שע"א העיד שהיה עמדה מאחורי הוילון והמקדש הושיט ידו לשם ואמר הקדושין, ולפי דבריו אי אפשר היה לראות את הנתינה, והשני העיד שהוילון היה נעול לאחוריה, וגמלאה היא גלויה ורואים אותה כשנתן מידו לידה, כתב דלכאורה יראה דהו"ל כאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה דלא תנשא לכתחילה, כיון דשניהם מודים דלשם קדושין נכנס לשם כו', מיהו כד דייקין בה נראה דהא ליתא, דדוקא כשנכנסו שניהם המקדש והמתקדשת אדעתא להתקדש, אז איכא למימר דהוי בה ספק קדושין, אבל הכא מי יאמר שקיבלה קדושין כו', וכ"ש לסברה הר"ן שכתב דהטעם דלא תנשא בע"א אומר קרוב לו וע"א אומר קרוב לה, משום דעבדי אינשי דטעו בזה, א"כ צ"ד ודאי דליכא טעות והו"ל ע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה דלא נפקא מחזקה ותנשא לכתחילה כו', ועוד נראה דצ"ד הו"ל הכחשה וא"כ עדותן בעלה כו', שזו היא עיקרה של עדות שיעידו שנתן הקדושין בידיה או בחיקה, וכיון שהוכחשו בה אין כאן עדות כו', והכא נחלקו בדין ואמר לא כו', לא היתה הפרכה נעולה לאחוריה אלא כנגדה צענין שאינו רואה את הנתינה כלל, ואף אם צדיקות לא מיקרי הכחשה דלא דמי לדיני נפשות ממש כו', מ"מ צחקירות הוי הכחשה, והכא אין לך דרישה וחקירה יותר מזה שהוא עלם הקדושין.

יא. כשאחד אומר שבפניו בלבד נתקדשה והשני אומר שגם הוא ראה הקדושין. צו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ז', בנידון שאלה אומר שבפניו בלבד נתקדשה וכו' קדושין בע"א דאין חוששין, ואחד אומר שגם הוא היה שם ולדבריו הוי קדושין מעליא, נסתפק מתחילה אי עבדי אינשי דטעו בזה"ג, ולא תנשא לכתחילה, דומיא דקרוז לו קרוז לה, או דלא עבדי דטעו בזה הא ואפילו לכתחילה תנשא, ולצטוף כתב, דמסתברא דלא עבדי אינשי דטעו בזה"ג.

ובתשובת ה"ר יעקב פאריינעני ציטמה לצ סי' י"א דכ"ז ח', בנידון דומה, כתב טעם אחד להתיר מטעם ההכחשה שבין העדים, דכיון שהעד הא' מעיד על העד השני שלא ראה ולא שמע וכאילו לא היה בעולם, הכחשה כזו כו"ע מודו דמצטלת בעדות.

(ט) וכ"כ בתוה"ד בבנימין זאב סי' ל"ה עמוד קל"ו ב', לענין אחד אומר נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, דאין דבריו של אחד במקום שנים. וכתב בשופריה דיעקב סי' ט"ו ד"א ד', דאפילו לדעת הרמב"ם דס"ל בע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה, דאם גם האשה

אוצר

ס"ק יב אות א—ג

הפוסקים

והוא עומדת בחזקת היתר, לענין שלא תלא אין דבריה שאומרת שאינה יודעת מסלקים חזקה.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"א דקב"ח ע"ב, כתב, דהיכא שכל עולם הזריקה לא נודעה לנו רק מפי צי עדים אלו, אין חילוק בין אם היא מכחשת ובין אומרת שאינה יודעת ולא תלא. והיכא שנודע לנו מפי עדים אחרים שזרק לה קדושין, ומלכדס יש עוד צי עדים שאחד אומר קרוב לה ואחד אומר קרוב לו, כתב שם בדק"ל ע"א, דאם היא אומרת ג"כ שהיא קרוב לו, לא תלא, אבל אם היא אומרת שאינה יודעת, אף אם נשאת תלא. והעטס ביאר שם בדקב"ח ע"ב דהגה א', דכיון שצאו העדים [הראשונים] ועשו את הענין ספק, לכן אין זיכולת האחד [מהכת השניה] שאומר שהיא קרוב לו] להחיר מה שנסתפק לשנים ונעשה על ידם איסור ספק, ומה גם שהוכחש מהשני.

ב. ובשרק נתקדשה ועדיין לא נשאת. כתב בנכ"ה"ג הגה"ע אות י"ה, דה"ר גבריאל בן אליה נסתפק בזה בתשובתו שצמטפטי שמואל סי' פ"ג. וכתב שם בדף פ"ה טור צי בנידון, דהכא הרי נתקדשה עפ"י צ"ד, ואפילו אח"ל דקדושין לאו נשואין נינהו ולא אמרו לא תלא אלא באם נשאת אבל לא בנתקדשה, [מ"מ] צ"ד דאיכא ספקא טובא כו', ומספקא לן נמי אי קי"ל כמאן דמפרש דוקא נשאת, או כמאן דמפרש אפילו נתקדשה, [עי' ע"ז באו"ה"ס סי' י"א סק"ט], והו' דגמרא אמרינן כהד"א צכגון זאת לאו דוקא נשאת אלא התירוה לינשא כו' [ונפסק בשו"ע סי' י"ז סעיף ל"ז], ומכאן כל הדברים האלה אין בקדושין אלו [של הראשון] ממש.

ג. וכשידוע שהיו עוד עדים אחרים בשעת הקדושין, האם יש לחוש שמא יבואו ויתברר שהיה קרוב לה. כתב בפסקי הלכות ח"א דקב"ח ע"ב, דנראה דהא דלא תלא כשאחד מעיד שהקדושין היו קרוב לה ואחד מעיד שהיו קרוב לו, זה דוקא במקום שאין לחוש שמא יתברר הדבר אח"כ, אבל במקום שיש לחוש שמא יבואו עדים שהיו בעת מעשה ויעידו איך היה, מפרשין אותה מצעלה עדי יתבררו הדברים. והוסיף שם ציד דוד אות קכ"ג, דצריכ"ס סי' קכ"ג איתא שכלל מקום שאין חוששין שמא יבואו עדים, לא חילקו בין אם במקום קרוב או מקום רחוק [עי' ע"ז צ"ח צ"ח מ"ו ס"ק כ'], אך נ"ל דבאופן זה לריך לחוש, שהרי נעשה מעשה שיש לחוש לו, והיו כמו כן דקדושין י"ב צי דאיכא סכדי צמד"י יודעי דזהבוא יומא הוי ציה שו"פ, דאסקינן שם וצ"ב קליה א' דחוששין, וע"ש ברש"א וצ"ר דחוששין אף לאין צו תנאי הקול, כיון שנעשה מעשה שפסעה יד וקיבלה קדושין, וכמו"כ צ"ד, ואף לפי מה שכתבתי בזה דשם חששו משום שהיא אומרת איני יודעת, עכ"ל נראה דאף באופן שהאשה מכחשת ואומרת שהיא קרוב לו, ג"כ יש לחוש שמא טעה, ועי"ל דדוקא במקום שאין לחוש שמא יתבררו הדברים לריך תנאי הקול, משא"כ במקום שיכולים לברר בנקל, ודאי דחיישינן אף במקום שאין לו תנאי הקול, והיו כמו כן דשלא ואחוי בקדושין ס"ו צי, לכן נדעתי ברור דבמקום שיש לברר בנקל, צודאי חוששין לזה עדי יתברר, אלא אף במקום שרחוק שיצא הדבר לידי צירור גמור, עכ"ל כיון שנעשה כאן מעשה אשר יש זיכולתו להוציא מידי חזקת פטויה, והעדים אומרים שעוד עדים יודעים מה וכן צמד"י, והיא אינה מכחשת שהיו גם עדים אחרים בעת מעשה אלא שאומרת שהיא קרוב

לכתחילה כיון דהראש"ד הכי ס"ל, [כמ"ש צפ"ע דאישות ה"ל ל"א, דכש"א אומר קרוב לה וע"א אומר קרוב לו והיא אינה מכחשת כלל, בזה הוא דאמרינן לכתחילה לא תנשא (ז)], וכן נראה מדברי התוס' וכו' [דכש"א ידוע לנו ע"ס זריקת הקדושין אלא מפי עדים אלו מותרת להנשא, כמוצא בסק"י"א אות צי ע"ש].

ועיין לעיל סק"ע אות א' שלפי מה שפירשו הט"ז קדושין והמשרת משה דצרי הרמז"ס בזהב"ז, וז"ל שכן היא דעת הרמז"ס. וע"ע במשיבת נפש (הראשון) סי' ל"ז ד"ה מיהו, שכתב דאם היא טוענת צרי לי שהיא קרוב לו, כיון דלא הוי רק ספקא דרבנן, נאמנת לומר שלא נתכוונה לקדושין משולם.

אולם בים של שלמה פ"ב דכתובות סי' ל"ג כתב, דמה שמשמע מדברי הראש"ד דאם היא מכחשת ואומרת שהיא קרוב לו תנשא לכתחילה, לא נ"ל, דלא מהימנא היא בזהב"ז אלא בזהב"ס, אבל בקרוב לו מאחר ששניהם אומרים שזרק לה קדושין, כשם שהעד המכחיש אינו נאמן להחיר לכתחילה דשמה לא דיוק, ה"נ אפילו האשה מסויעתו ג"כ אמרינן דלא דיוקה, ובלא"ה הסבירא נותנת לאין הגשים דיוקי כל כך ואיכא למימר דטעי, וכ"כ להדיא הר"ן [דאיכא למימר דטעו, וכומוצא בסק"י"א אות א'], ועיקר.

ובשו"ת מהריב"ל ח"ב סי' ז, כתב בן צדך אפשר דעתה הטור, שלא פירש אי קמייירי במכחשת או במסופקת כו', דאפשר דס"ל דלא שנה במכחשת ולא שנה במסופקת בתרווייהו לא תנשא לכתחילה, כיון דהוי ספקא דעצדי אינשי דטעו, ואם נשאת לא תלא, כיון שהיא בחזקת פטויה ואין שם אלא ע"א וע"א מכחשו.

ובטיב קדושין סק"י כתב, [דאף] דצדרי החוס' אפשר לומר דרך באינה מכחשת לא תנשא כו', [מ"מ] מפשט דצרי המהצר משמע דאפילו מכחשת לא תנשא, ואפשר להצ"ח רח"ה לזה מקדושין ס"ה א' וכו'.

ויש שדנו לאידך גיסא, דהא דצדריב"ד לא תלא היינו במכחשת, אבל בשותקת אפילו צדריב"ד תלא. צעלי ארזים סק"ד כתב, ד"ל דהטו"ש"ע מייירי צה"א מכחשת, דכש"ס מחולקים צענין זריקת הקדושין אפילו היא אומרת צצרי שהקדושין היו קרוב לו, אפ"ה לא תנשא לכתחילה, אבל כשהיא צענמה אינה יודעת, מה לא מייירי המהצר כלל, ואפשר שדעתו כדעת הרמז"ס [וכפי מה שפירש ה"ה"מ המוצא בסק"ט אות ו'], שאפילו אם נשאת תלא, צגס"ל דגם לדעת החוס' [שמכ"ס מקור דין זה כמוצא בסק"ט אות א'], הדין כן, דמייירי ג"כ שהיא מכחשת כו', אבל כשהיא צענמה מסופקת אפשר דס"ל כהרמז"ס שאפילו נשאת תלא וכו'.

ובערוך השלחן סעיף ו', כתב מתחילה, דדבר פשוט הוא דגם לשיטת הטור והשו"ע מייירי שהיא אומרת ג"כ לא נתקדשה או שאומרת שאינה יודעת כלל מהקדושין באופן שאינה צריכה לדעת, כגון שהע"א אומר שאצ"ח קיבל צה קדושין בקטנותה, אבל אם היא צענמה מעלת ספק בקדושין ואומרת שמסופק אלהא אם היו קדושין אם לאו, מודים להרמז"ס דהוי נפשה ספק איסור (א), אלא שכתב שוב, דאפשר דכשהיא אומרת שאינה יודעת אם קרוב לו או לא, דצריה כמו שאינם ולא תלא, וכ"מ מהראש"ד וכ"כ ה"ה"מ [דעתה הראש"ד הרמז"ן והרש"א כמוצא בסק"ט אות ו'], דלא מיקרי זה שחוששת לספק קדושין, דדוקא אם לא היה העד האומר קרוב לו, היה ספק קדושין, אבל צעד כנגד עד

(ל) וכן דעת הרמב"ן והרשב"א. תוספות חיים ח"א סי' מ"ב סעיף ב' וע' לצ"ל סק"ט אות ו'.

(א) החילוק בשותקת בין היכא שהיה לה לדעת לבין היכא שלא

היה לה לדעת, כבר כתב באופן אחד בעצי ארזים המובא בסק"ט אות ו', אלא שכתב שם להדיא, דכשהם מחולקים בקרוב לו וקרוב לה, הוי כאומר שאביה קיבל לה קדושין דלא היה לה לדעת.

הפוסקים

ס"ק יב אות ג—ה

אוצר

אולם בשו"ת הריב"ש סי' רס"ו דע"ג א', כתב טעם אחד להתיר בנידון, משום דהו"ל עדות מוכחשת בחקירות, שפסולה אפילו בדיני ממונות ולא צעין זהו דרישה וחקירה, דדוקא במוכחשת בצדיקות היא דכשרה בדיני ממונות, ובהנהו גווני דאחמל בסנהדרין ל' ע"ג, אבל בחקירות לכו"ע פסולה אפילו בדיני ממונות. וכ"כ בקצרה בס' קל"ג דמ"ח א'.

וב"ב להקל בעדי קדושין שהכחישו עולם בחקירות, מטעם דאפילו בדיני ממונות דא"ל דר"ח מ"מ אם הוכחשו בחקירות עדותן בטלה, וכדעת הרמב"ם הג"ל, בשו"ת מהר"י בי רב סי' נ"ז דס"ז ע"א, תשובת ה"ר אברהם בן נחמיהש בשו"ת הב"י סי' י' לה, שו"ת מהרי"ל ח"ג סי' י"ג, דברי ריב"ז סי' א', שו"ת מהר"ם אלשיך סוס"י מ', תשובת ה"ר יששכר בער ווינר בשב"ע יעקב סי' י"ד וגדפסה התשובה בלי חתימה גם בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ט, נוב"י מהדו"ק סי' נ"ח קרוז לסופו, שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' נ"ג דכ"ה א', ויד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ז עור ב'.

גם בשו"ת מהרשד"ם סי' כ' ונ"ד, כתב כנ"ל. והוסיף שם בס' ל"ד, דאע"פ שבעל התרומות [הג"ל] נראה חולק ע"ז, אפשר דדוקא בדיני ממונות אבל בקדושין מודה. וכ"כ בשו"ת הרצ"ל אשכנזי סי' ד' דע"ז ד', דאפילו לסברה בעל התרומות, אפשר דדוקא בדיני ממונות משום דקיל לכו' לסכדי לא דיוקי, אבל בקדושין דהיינו ערוה החמורה וחליא במילי הא ודאי דדייקי סכדי, ואי תכחשו עדותן בטלה. ובשו"ת מהר"יט נהלן סי' נ"ד, כתב כן בפשיטות, דבקדושין לכו"ע הו"ל עדות מוכחשת. והביאם לנידון בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' י' אות י'.

ובפני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"א סי' י' דס"ז עור ב', הוסיף, דכן מוכח ריהטת כל הפוסקים המדברים צעין זה בהכחשת עדי קדושין בחקירות, דלא לשחמית חד מינייהו לחוש לסברה הראצ"ן, דפרע להחמיר ולמיהש, אמנם ברור דטעמם או משום דסברי דסברה יחידאי היא זו, או משום דאיסור ערוה שאני דאליבא כו"ע אם הכחישו זא"ז בחקירות עדותם בטלה. וכע"ז כתב גם צמ"ח סי' י"ג דף ע' עור א'.

ובדין מרומה כתב צרכת יעקב סי' ד', שנראה ברור דאף הראצ"ן מודה דבהכחשו בחקירות עדותן בטלה כו', דאם נימא דאף דין מרומה אינה בטלה עדותן, אי"כ מה הועילו חכמים בהא שהלכינו דין מרומה דר"ח, דהא אף אם יכחישו זא"ז בחקירות לא תצטל עדותן, אלא ודאי דדין מרומה אף הראצ"ן מודה דבהכחשת בחקירות עדותן בטלה וכו'.

ה. כשמכחישים זא"ז בדברים שאינם משבע החקירות, אלא שהם בעצם מעשה הקדושין ולפעמים יכול להיות בהם נפק"ם לדינא במקום אחר. בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ק"ד, בנידון שאלה מהעדים אמר שנחמיל לא נתן לה צורת קדושין ולא גילה לה שרונה לקדשה, אלא שהעדים ואמר ר"א

דאפילו אומר בפירוש שלא הלוח בניסן אפ"ה מצטרפי, וע"כ הטעם משום דמשהו חקירות לבדיקות וכמו שבבדיקות מצטרפי בכה"ג משום דלא דייקי, ה"נ בחקירות מצטרפי משום דלא דייקי, וא"כ ה"נ כוונתיה בקדושין מצטרפי. ועי' להלן אות ט'.

(לד) בבית שמואל אחרון שם אינו מבואר דלהכי החמיר ליתן גט, משום דחש לדעת הראב"ן הג"ל, כי היו שם גם פסוקים אחרים בנידון ע"ש.

(לה) וכן כתוב שם בתשובה אחרת שחתום עלה הב"י, אולם עי' באוצה"פ סי' כ"ז סעיף ד' הערה ט"ו, דתשובה זו אינה אלא קיצור תשובת ה"רא בן נחמיהש הג"ל.

קרוז לו, נראה דודאי חוששין לשמא יבואו העדים ויעידו כדברי האומר שהיה קרוז לה, וגרע טפי מעודא דאב"י ורבא דקדושין י"צ ה"ל, דשם אינו ידוע שיש עדים צמדה"י אלא עפ"י הקול, משא"כ צ"ד ידוע לנו שיש עדים שידעוים מזה המעשה אך אין לנו ידעוים אם יאמרו שהיה קרוז לה או לו, דודאי חיישין להם ומפרישים אותה עדי יחזרר הדברים, וזה פשוט לדעתו.

הפחשות שונות בין עדי הקדושין, שדנו בהם הפוסקים אם העדות מתבטלת על ידן, אף שלדברי שניהם נתקדשה קדושין מצעילים (אות ד—ט"ו).

ד. כשמכחישים זה את זה בחקירות. בשב"ע יעקב סי' י"ד, בנידון שהעדים הכחישו זה את זה בחקירות, כתב דכיון שהפוסקים רוצים ככולם מסכימים דגיטין וקדושין שוים לדיני ממונות ולא צעין דרישה וחקירה, אולי יש לחוש לחומרה כחותם הפוסקים הסוברים דהיבא דאין לריך דרישה וחקירה אף אם הוכחשו כשרים, ובהא הראצ"ן (ב) בתשובה סי' מ"ג, שכתב דבדיני ממונות אם הוכחשו בחקירות כשרים הוצא צמ"ח ח"מ סי' ל' סק"ו, וכן הביא הב"י שם בשם בעל התרומות שער נ"ט, דעדים המכחישים זה את זה בדיני ממונות בחקירות כשרים, ואף שסיים הב"י ע"ז דהרמב"ם חולק והכריעו חכמי לוגיל בהרמב"ם [וכ"כ בטושו"ע שם], י"ל דהיינו בדיני ממונות, אבל דאיסור א"א יש לחוש לחומרה כו', ומסיק דכללל של דבר, אם אי אפשר להשתדל שיתן הגט, דהוי במקום עיגון, ודאי יש לסמוך על רוב הפוסקים והתשובות שכתבו דגיטין וקדושין אם הוכחשו בחקירות דהעדות בטלה ולא לריבה גט כלל, משא"כ שלא במקום עיגון אין דעתי נוטה להחמיר בלא גט, אם לא בהסכמת עוד רב מפורסם שסכים להחמיר בלא גט אפילו בלא מקום עיגון, ואז גם אני מצטל דעתי להסכים להחמיר.

גם בספר יחושט סי' ס"ז כתב בנידון, דלכאורה יש לחוש לדעת הראצ"ן ה"ל, דסובר דהיבא דאין לריך דר"ח אפילו הוכחשו בחקירות כשר בדיני ממונות, ודיני קדושין שוים לד"מ וכו'. וכן באריה דני עילאי סי' ט"ז דק"ד ד' כתב, דיש מקום פקפוק בנידון, מחמת שהביא הש"ך דעת הראצ"ן דאפילו הכחשת בחקירות כשרה כו', אלא דגם פקפוק זה בטל כאשר האריכו הבית שמואל אחרון חח"מ סי' ט"ז והבית אפרים סי' נ"ד [באותו נידון שכתב יחושט ה"ל], והסכימו שניהם שאין לחוש לדעה זו (ג), ועכ"ז מאחר שסיים הבית שמואל אחרון דמחמת חומרה דא"א נכון להחמיר במקום שאפשר לכופ ליתן גט (ד), והבית אפרים מסכים לדבריו, אי"כ אין לנו כח להקל יותר, וצ"ד נראה דלא נקרא אפשר ליתן גט רק כשלא יצא המקדש יותר מכפי שיהיה חומד דעת הצ"ד ליתן לו כו', אבל כשיתעקש המקדש לצקש תרקזי דינרי אז נקרא נ"ד מקום עיגון ויש להחמיר לשוק אף בלא גט. ועי' בתשובת ה"ר יוסף אלרומי דבדרי ריב"ז סי' א'.

(לב) שם כתוב: הרמב"ן, וכ"ה בש"ך המובא בפנים, ובעד פוסקים שלפנינו שדנו בזה, וגמשו אחר לשון הש"ך. אולם כבר כתב בבית אפרים סי' נ"ד דף ח' טור א', דברמב"ן לא נמצא כלל מזה. וט"ס נפל בש"ך, ובמקום הרמב"ן צ"ל הראב"ן, שכן הוא שם בראב"ן להדיא. וכ"כ בנתיבות ביאורים שם סוס"ק א'.

(לג) עי' בבית אפרים שם ובסי' נ"ו, שהאריך להוכיח דגם להסוברים דעדים שהוכחשו בחקירות בד"מ עדותן קיימת, מ"מ אם אחד מכחיש את חברו בפירוש דלא היה כמו שחברו אמר, לכו"ע הוי הכחשה. אולם בתשובת ה"ר מליסא שם בסי' נ"ז דחה דבריו, וכתב דהראב"ן ס"ל

ובשורת מהרי"ט ח"ב סי' מ"ג ד"ה ונצו לחקור, אחר שכתב
דבקרדושין גם הכחשה צדיקות מצלת העדות וכמוצא
באות י, כתב עוד, דכ"ש שהכחשה כגון זו בגופה של עדות היא,
אם נתן לה בשתיקה או שאמר לה בתחילה, ולא דמי להכחשה
דצדיקות שאינה בגופה של עדות, ובהכי אפילו צדיני ממונות
עדותן בטלה, דאע"ג דזה אומר מנה שחור וזה אומר מנה לבן
זה אומר דזיומא התחטנה וזה אומר דזיומא העליונה, עדותן
קיימת דעבדי אינשי דטעו בהכי ולא אורחיהו למידק כדאמרין

אוצר

ס"ק יב אות ה

הפוסקים

עמס אחד להחזיר, דאף אם נאמר דלאו דוקא הוא דבעינן שיהיה המקדש מדבר עמה על עסקי קדושה, וה"ה אפילו העדים מדברים עמה [ע"י ע"ז צ"ח] כ"ז סקט"ו אות ז', מ"מ הכי העדים מכחישים זה את זה כו', והו"ל ע"ה בהכחש דלאו כנוס הוא, דבני"ד עיקר הקדושין אינם אלא לפי שהיו מדברים על ענין קדושה, ובזה הם מכחישים זה את זה.

ובדמשק אליעזר סוס"י א', בנידון ש"ה העיד שהמקדש אמר האמק"ל וע"ה העיד שבמקום מלת לי אמר נ"י, כתב ג"כ, דאע"ג דלענין עובדא דילן [שהיו עסוקים בזהו ענין], ליכא נפקותא לדינא, דאפילו אמר נ"י הו"י קדושין, אכל מזאור צחח"ס צ"ח מהרי"ט ומהר"ם אלשיך, דכיון דלפעמים אית צדו נפקותא לדינא הו"ל מכחישים זא"ז בצדיקות ומסלקין עדותן לגמרי, ובני"ד ה"ה נפקותא לדינא אם לא היו עסוקין בזהו ענין וכו'. אלא שמי"מ כתב דאין להקל בגידונו, וצ"ח שייך לומר דעבדיו דעמי כו' [וכמוצא בסק"ה אות ד'].

וב"נ דעת הר"י מליסא המוצא בזה"ל ס"י מ"צ סק"מ אות ו' ד"ה וכשהעדים. וע"ה גם צמח"ט רע"ק ח"ג והחמדת שלמה. אולם בשערי רחמים ח"א ס"י כ"ג דמ"ז ג', בנידון דומה לנידוני החת"ס והצרכה יעקב הכ"ל, כתב דנראה דאין זה הכחשה כלל, דמלכד מה שאנו יכולים לבזק ולתקן דצריכס כדי שיהא עדותם מכוונת כו', מלכד זה, אף אי נימא דצ"ח הכחשה גמורה הו", מ"מ כיון דלדברי שניהם מקודשת גמורה היא, לא הו"י אלא הכחשה בצדיקות ולא בחקירות, דלא גרע מאחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן, דאע"פ שהכחשתם היא בגוף העדות עכ"ל כיון דעבדיו למטעי מיקרי צדיקות כו', ויותר מזה כתב הריב"ש [הג"ל צמח"ט זי רב], דמאחר שחורוויכו צ"ה קא מסבדי אע"פ שיש קצת הכחשה ביניהם, מ"מ כיון שכולן שוין שהיא מקודשת הרי היא מקודשת גמורה, והגם שמהר"י זי רב כתב דלא אמרה הריב"ש למילתיה רק בהכחשה שבין צ"ח עדים, אכל אם היתה הכחשה בכת עומה עדותן בעלה, הנה מדברי הריב"ש לא נראה כן כו', ואף לפי דבריו הא לא חצא בני"ד, וצ"ח דגם הוא מודה בזה, כיון דמידה לאצבע עבדיו אינשי למטעי כו', אמנם החת"ס [הג"ל] כתב צמח"ט ז"ד, דכיון שהעדים סותרים זא"ז בענין שהוא מגוף המעשה דלפעמים אית צדו נפקותא לדינא מסלקין עדותם לגמרי כו', אלא שלא ירדתי לסוף דעתו בזה, דמאחר דהשתא לפי עדותם לא ראינו שום הפרש ונפקותא לענין דינא ולדברי שניהם מקודשת גמורה היא, מה לנו למיחש אם יהיה קפידא דצריכס להיכא שישתנה הגידון, הא השתא מיכא ליכא שנינו ביניהם לענין הדין כלל, וכגון זו לא שמענו נהקל בצד ערוה החמורה, ועוד תמוה שסמך להחזיר על דברי מהר"ם אלשיך, והלא הוא גופיה שם צמח"ט דצ"ח חשש לדברי חכמי דורו שהחליטו שהיא מקודשת גמורה והודה להם צמח"ט, גם מה שסמך עמנו אסצרת מהרי"ט אינו רואה מקום להקל מטעם זה לצד אחרי שהרבה פוסקים חולקים עליו, וס"ל דעדות נשים כדינו ממונות חשיבי, ואם הוכחשו בצדיקות עדותן כשרה לו. ובתעלומות

לדינא, הו"ל מכחישים זא"ז בצדיקות ומסלקים עדותם לגמרי, ודבר זה כבר אמר בצירור צו"ת מהרי"ט ומהר"ם אלשיך [הג"ל] כו', אך יען לא מלחתי שום היתר רק את זה, [והמהרי"ט לא ע"ז לו] לצד סמך, ע"כ אין לעשות מעשה על הוראתי, אך יצאו הדברים לפני גאון הדור הראוי להורות בענין חמור כזה.

וכ"כ בברכת יעקב ס"י ד', בנידון כזה, דמה שאחד העיד שתחז העצמת על אצבע והשני העיד שנתן אותה בין אצבעותיה והיו שניהם אוחזין בעצמת, בודאי הו"י הכחשה בחקירות, ואף שלא היה נפק"מ לדינא, מ"מ אחרי דלכ"ע צמח"ט שנתן המקדש הקדושין לידה וא"כ תלוי הקדושין בנתינת מידו לידה, והשתא כשהעדים הכחשו זא"ז בנתינת איד, הו"י מכחישים עמם בצד שגוף העדות תלוי בו דהו"י הכחשה בחקירות, דפסקין צו"מ ס"י ל' דעדים שהכחשו זא"ז בחקירות עדותן בעלה, וגדולה מזה כתב מהרי"ט צ"ח ל"ח, דצריכא הכחשה ביניהם בגוף העדות שאחד העיד שהיא השיבה כן והשני העיד שלא דיברה דבר, דאע"ג דבין שתקו ובין אמרה הן מקודשת, מ"מ הכחשה כגון זו מצטלת עדות העדים אף כדינו ממונות כו' [וכדלעיל], ודברים אלו נאמרים ג"כ צ"ד, דאע"ג דבין שתחז העצמת ובין שנתן העצמת לתוך אצבעותיה מקודשת, מ"מ כיון דגוף הקדושין תלוי בקבלתה, ואחד שאמר שתחז העצמת קדושין על אצבע מוכחש מחצרו שהעיד שלא חזר על אצבעה אלא נתן לתוך אצבעותיה, ושניהם היו אוחזין בעצמת צמח"ט שקדש אותה, הו"י הכחשה בגופן של הקדושין שהעדות תלויה בו כו', ושפיר הו"י הכחשה בחקירות ועדותן בעלה, אף שלדברי שני העדים היא מקודשת כמ"ס מהרי"ט הג"ל. אלא שסיים, שלא ישען הרה"ש על דבריו, עד שיכסיס עמו גדול אחד.

ובשו"ת מהרש"ם ח"צ ס"י קל"ה, בנידון שאחד העיד שהמקדש קרא את הנערה ויאלץ אליו מצין חצרותיה ופשט ידה ואצבע וקדשה והשני העיד שהמקדש קרב אליה ודיבר עמה ולקח את ידה וקדשה, כתב עמס אחד להחזיר, דדבר זה הו"י הכחשה בחקירות בצד המוגע לגוף הקדושין, שאם הלכא אליו ופשט ידה איכא הוכחה שהיה צר"ן, אכל אם הוא הלך אליה ולקח ידה י"ל שהיה שלא צר"נה, ומצאור צו"ת מהר"ם אלשיך [הג"ל] דהיכא שמכחישים העדים זא"ז בגוף מעשה הקדושין, כגון שאחד אומר שלא גילה לה תחילה שנתן לשם קדושין אלא בסתם הו"י הפרש יותר מחקירות, אף שאין נפק"מ לדינא דגם צמח"ט צמח"ט מתן מעות מהני, כיון דלפעמים יש נפק"מ בזה כגון אם היה השתיקה לאחמ"מ הו"ל הכחשה בחקירות ועדותן בעלה, וה"ע צ"ד, ודעת רש"י וראב"ד דוקא ז' חקירות הנאמרים צמח"ט מקרי חקירות, אכל דעת רוב הפוסקים אינו כן, וצמח"ט דעת מהרי"ט [המוצא צאות י'], דגם בהכחשה בצדיקות עדותן בעלה וכו'.

ובתשובת ה"ר רפאל חסון צ"ל הכסף ח"צ חלק התשובות של הרה"ש גאטיניו ס"י כ"ז, בנידון שנתן קדושין בשתיקה צמודם עסוקים בזהו ענין, וע"ה אמר שהמקדש דיבר עמה על עסקי קדושה והשני אמר שהעיד דיבר עמה ולא המקדש, כתב

(לו) כן הוא באריה דבי עילאי שם דק"א א'.

(לז) ע"ש שהסתייע מדברי הב"י בתשובותיו ס"י ב', שבנידונו העיד אחד דכשנתן המקדש עד ארבעה אמר לשון הקדושין והשני העיד שלא אמר הקדושין עד שגמר למנות שמונה, וכתב הב"י שמצד זה אין לבטל הקדושין דהני מילין שהכחישו זה את זה אינם בחקירות ולא בדרישות כו', והרי יש הפרש לענין דינא היכא דשתקת, דלדברי העד שלא אמר הקדושין עד שגמר למנות הו"ל שתיקה דלאחר מתן מעות כמ"ס הב"י להלן שם, ומתבאר מדברי הב"י שממאן בחידושו של מהר"ם אלשיך.

ושם בדמ"ג טור ב', כתב עוד, דכד דייקנן שפיר נראה ברור בכונת מהרי"ט, דמאי דחשיב ליה הכחשה בגופה של עדות, היינו לפי שבנידונו שאל לה המקדש אם לוקחת אותו לקדושין, וא"כ אם גימא שאמרה הן כדברי העד הב' הו"ל לעד הא' למיתב אדעתיה ולהעיד כן בפירוש, דמאחר שדברי המקדש באו בתורת שאלה, לא יספיק מה שאומר שלא דברה דבר לומר שנתרצית, כי אם עד שתאמר הן דוקא, ובאמרו שלא דברה דבר נמצא מוכחש מחברו העד, ברם בני"ד שנתן לה סתם שלא בתורת שאלה ופשטה ידה וקבלה, אף שהאחד מעיד שאמרה טוב וחברו

אוצר

ס"ק יב אות ה—ו

הפוסקים

ומהקירות חלל שהוא בגוף העדות, ומדברי רש"י דסנהדרין [מ ע"א] נראה דזוקא הני שבע הקירות שזכרו שם במשנה, הני זוקא מיקרו הקירות לפי שהזמנה תלויה בהן, וחזן מהני שבע אפילו דברים שהם בגופה של עדות כולם דזיקות מיקרי, וכן דעת הגמוןקיי [שם] והסמ"ג והרא"ש [ע"י כסף משנה פ"צ עדות הל' א'], ודעת הרמב"ם [שם] דדברים שהם בגוף העדות הקירות מיקרו, ובס"מ הקשה עליו מן הגמרא והניחו ז"ל כו', והרמב"ם יחיד הוא בדבר וכו'. [ולא הזכיר כלל דברי הפוסקים המוצאים לעיל].

ו. כשמכחישים זה את זה מי הוא המקדש. כתב צניח אפרים ס"י נ"ד דף ע' עור א', דרמב"ם פ"צ גירושין הל' א' כתב, אשה ושני אנשים שזכו ממדכ"י זה אומר זו אשתי כו' וזה אומר זו אשתי כו' הרי היא מותרת לכל, ואע"פ שניהם החזיקו באשה איש הואיל וכל אחד מעיד לעצמו אינם נאמנים, ולכאורה דבריו תמוהים, דהני טעמא הואיל וכל אחד מהם מעיד לעצמו, דמשמע הא אס כל אחד מעיד שנתקדשה לאחר כגון זה אומר נתקדשה לראובן וזה אומר נתקדשה לשמעון הרי היא מוחזקת בא"י, ואמאי הא עדות מוכחשת היא, וי"ל דטעמו הוא דע"כ לא הוי עדות מוכחשת אלא כשהכחשה באה בתחילת דבריהם, משא"כ כאן שהעיד מתחיל לומר פלונית נתקדשה עדיין אין שם הכחשה ועדותו מתקיימת, רק אח"כ כשאמר למי נתקדשה נופלת הכחשה צניחהם הלבך אדבורא קמא קסמכין שאמר שנתקדשה והוחזקה בחזקה א"ל כו', וכבר נגמרה עדותו בזה, וזה שמכחישין עצמם למי נתקדשה, כהכחשה בעדות אחרת היא ולא נפסל למפרע, אך קשה שברי דין הרמב"ם נוצע מסוגיית הש"ס דקדושין ס"ח ב' דמיייתי הכס לאותוהי אמ"ר דהמקדש צ"ל אין חוששין לקדושי, מצרייתא דשנים שזכו ממדכ"י ואשה עמהם זה אומר זו אשתי וזה אומר זו אשתי כו' אלא לאו צ"ל כו' [לכל אחד יש ע"א המעיד כדבריו], ולכאורה קשה [לדעת הרמב"ם] מאי ראייה מהכס דילמא שאני הכס כיון דעכ"פ יש כאן שנים שמחזיקין אותה בחזקה א"ל, ואע"פ שזה אומר לזה נתקדשה וזה אומר לזה נתקדשה מי"מ שניהם החזיקו בא"י כו', וע"פ מש"כ דיש ליישב זה על דרך הפלפול. אלא דלהלן שם בעור ב' כתב, דל"ע, שהרי הרמב"ם פ"צ עדות ס"ל דבמה הרגו צסיף או צאריין דרישות מיקרי, והטעם כיון שהוא בגופה של עדות ע"פ צמפרשים, וא"כ נראה דבעדות למי נתקדשה כדרישות דסיף ואריין דמי. גם צ"ל ס"א דכ"ז ד' כתב, דמדברי הרמב"ם ה"ל משמע דאם אחד מעיד שנתקדשה לראובן ואחד מעיד שנתקדשה לשמעון

שאלה כו', וא"כ היו צריכים לכוון לבם לדעת תשובת האשה, ועוד כי העד הראשון שהעיד בחברת חברו אמר שלא דברה דבר כו', משא"כ בג"ד שהעידו זה שלא בפני זה, וגם לשון הקדושין לא היה בלשון שאלה כו', וגם כי העד לא מצמצמו אמר שלא דברה דבר, אלא שהשיב כן אחר שנשאל מהב"ד, ש"ל שהבין בשאלת הב"ד אם דברה דבר הסותר כמ"ש לעיל.

לט) ובנידונו שלדברי שני העדים היתה הטבעת על אצבעה בשעת הקדושין וברצונה נטל בידו אצבעה שהטבעת עליה ואמר הקדושין, אלא שהכחישו וא"ו אם הוא תחב הטבעת באצבעה או שהוא גתנה לידה והיא בעצמה תחבה באצבעה, כתב דבזה ליכא נפק"מ לעיקר הקדושין, [דהרי] לפי דברי שניהם היתה הטבעת על אצבעה בשעת הקדושין, ודל מהבא מה שאומרים על תחילת נתינת הטבעת אם תחב על אצבעה או נתן לידה, עיקר עדות גוף הקדושין דכשהיתה הטבעת על אצבעה נטלה בידו ואמר הקדושין, ואין כאן הכחשה כלל בגוף מעשה הקדושין כו', ועוד דיש לפרש לשון העדים באופן דליכא הכחשה וכו'.

ובתעלומות לב ח"א ס"י כ"ח, כתב צניחן כזה, דמלכד ש"ל אלא הוי הכחשה כלל דעבדי אינשי דקרו לאצבעה ידה, וסברה הוא שכלל הוי הוא האצבע, וכל דאפשר לפרושי סהדוטיהו כי היכי דלא להו מוכחשים עבדין כו', אלא דאפילו חימא שמכחיש בפירוש ואומר שנתן בידה ולא באצבעה, כיון דלדברי שניהם מקודשת ואיכא למיחש שטעה, ודאי דהכחשה צדיקות קריין להו כו', ודברי החת"ם [הג"ל] לריכס יסוד כו', ועכ"פ לא דמי לנ"ד שלא הכחיש האחד לחברו בפירוש כו', ובכגו"ד ודאי דלא מקרי הכחשה לכונ"ע, ואפילו אי הכחיש בפירוש, לדעת רובא דרבנן אינו אלא הכחשה צדיקות ועדות קיימת לה.

ובכתב סופר ס"י ל"ח כתב, דדינא של המכרי"ע ומכרי"ס אלשיך אינו ברור כל כך, ותורה חדשה מאתם יאלה דין זה, וחזי דאזא מאוה"ג [החת"ם הג"ל] לא ראה לסמוך ע"ז, אכן מה נענה בתריה לט).

וע"י בישמח לב (לה"ר שמי"ח גאלין) ס"י י"א דכ"צ ד', מה שהאריך להקשות ע"ד מכרי"ע הג"ל. ורמז לזה גם בתשובתו שבושב יוסף ס"י ג' המוצא בזה י"ג.

ובאריה דבי עיראלי ס"י ע"ז, צניחן החת"ם הג"ל, הביא דבריו, וכחז עליו, דעדיין יש מקום לפקפק צני"ד מחמת דעת הראש"ן דאפילו הכחשה בחקירות כשרה צדיני ממונות [ע"י ע"ז בזה ד'], וממילא דכ"ש הכחשה שגוף העדות תליא בה דכ"ל להרמב"ם דהוי הכחשה דדרישה, ולפי דעה זאת יש לרף את שני העדים כמו בהכחשה צדיני ממונות וכו'.

ובצל הכסף ח"צ חלק התשובות של הרח"ש גאטיניו ס"י כ"ז ל"ח א', צניחן המוצא לעיל בדברי הר"ר חסון, כתב על דבריו, דכיון דבין הכי ובין הכי הקדושין הוי קדושין גמורים, דלאו דוקא צניחן שהוא ידבר עמה על עסקי קדושה, אלא אפילו אחרים הוי מדברים עמה הוי שפיר מקודשת, נמלא דזה מיקרי הכחשה צדיקות וכו'.

ובאבני האפוד ח"צ חלק התשובות ס"י כ"ב דקל"ח עור ב', צניחן שהעדים הכחישו זא"ז אם אמר המקדש צלשון הקדושין גם תיבת ל', אלא שצ"ל מקודשת. לדברי שניהם כיון שכו מדברים על עסקי קדושין, הביא דברי הפוסקים הג"ל ודברי הפוסקים לענין הכחשה צדיקות, ומסיק דצני"ד כיון דליכא שום ריעותא אחריתא, הוי קדושין גמורים ולריכב גט.

וע"י בבאר מים חיים (להרמ"ר מו"רי) ח"א ס"י י', שכתב לענין כשאחד מהעדים אומר איני יודע על דבר שאינו

מעיד שלא דברה דבר, אפשר דגם מהרי"ט מודה דאין זו הכחשה בגופה של עדות, דכיון דבין אמרה טוב ובין לא אמרה, כל שלא דברה דבר הסותר לקדושין הרי זו מקודשת גמורה, ע"כ לא יתיב אדעתיה לומר שאמרה טוב, רק שלא דברה דבר המנגד לקבלת קדושה.

לח) ולענין ההכחשה אם אמרה דבר אחר הקדושין, כתב שם, דאינו רואה בזה הכחשה, שיש לפרש בפשיטות דברי העד שאמר שלא דברה דבר, שאין כוונתו להכחיש את דברי העד הב' אלא לומר שלא דברה דבר הסותר לקדושין, וכל כי הא שאמרה טוב או שתקה שאין נפקותא לדינא איכא למימר דלא יתיב אדעתיה, ובפרט שהעידו זה שלא בפני זה, וכששאלו הב"ד את הא' אם דברה המקדשת איזה דבר ודאי כוונתם היתה לדעת אם דברה דבר הסותר לקבלת הקדושין, וע"ז השיב שהלכה ולא דברה דבר הסותר כו', ואם תראה למהרי"ם [הג"ל] דחשיב לה בכח"ג הכחשה, לשיטתיה או"ל דאפילו הוכחשו בבדיקות עדותם מתבטלת, ואין סברתו מוסכמת כו' [ע"י ע"ז באות י'], והגם שכתב דזה הרי הכחשה בגוף העדות כו', היינו ודאי מפני שבנידונו הוי הקדושין בלשון

אוצר

ס"ק יב אות ו-ז

הפוסקים

ובחיים ושלום ח"א סי' כ"ג, האריך ג"כ בזהו נידון, וכחצ
בדמיון סוף טור ד', ולענין קדושי האב אין לחוש, כל
שמלנו הכחשת העד האחר והמקדש והמתקדשת, שהכחישו לעד
הראשון שאמר שקדשה לעלמו. ושם צטור צ' כתב ג"כ, דאפילו
אח"ל דעת הרמב"ם דאפילו כשמכחשת האשה כל שיש לה עד
מסייע גרע כוחה [ובג"ל צווקרא אצרהס], מ"מ זה דוקא כשע"י
שהיא מכחשת לעד היא יולאה מחזקת ח"א לפנויה, אינה נאמנת
משום דע"י העד המסייעה היא מעצה, משא"כ צנ"ד דגם
כשמכחשת דברי העד האומר שנתקדשה לאציה, הרי היא מודה
לדברי העד השני שאומר שנתקדשה לצנו, וכל כה"ג דליכא חילוק
רשות מרשות פנויה לרשות ח"א גם הרמב"ם מודה דכיו הכחשה
כו, ועוד דכלל מסור צידיו דגם בפוסקים אמרינן כצו דלא
לבוסיק עלה, ומעיקרא מש"כ הרמב"ם להחמיר הוא תמוה [עי'
ע"ז בסק"ט אות ח' בג"ל], ואין צו חלל חידושו, וכל שיש שינוי
צדדי ו"ל דצב"ג לא אמר הרמב"ם, ולכן שם בדמיון ד' כתב
צין שאר העצמים שלא להאריך גט מהאב, דלו יכא כדברי העד
שאמר האמ"ק לי כו', הרי המקדש טוען שעשה ואמר לי במקום
לצני חיים, וצב"ג אין להאריכה גט מהשליח דכיו קדושי טעות
[עי' ע"ז צ"ב סי' סעיף ע']. אלא לענין קדושי הצנ העלה שם
דכיו מקודשת גמורה לו, ואם לא יחרטו צנשוין לריכה הימנו גט.
וכן מצויר באמרי יושר סי' ס"ד בתוכ"ד, דכשע"א אומר נתקדשה
לפלוגי וע"א אומר שנתקדשה לאחר, והיא אומרת פנויה אני,
לא שייך חומרת הרמב"ם בג"ל. וע"י צדדי חיים (להרח"ט
מאליניק) סי' ה, מש"כ על דברי הבית אפרים בג"ל.

ז. כשהקדושין ניתנו לאבי המתקדשת, ולדברי ע"א קידש
בתו הגדולה פלוגית, ולדברי העד השני
קידש בתו סתם, (וכן באב שקידש אשה לבנו, ולדברי ע"א
קדשה לבנו פלוגי ולדברי השני קדשה לבנו סתם). בתשובת
ה"ר רחמים חי חויתא ציט"ל עבדי ח"ה סי' כ"ה עמוד קע"ז
טור צ', כתב טעם אחד להחזיר צידיו כזה, דעת הרב פוסקים
דאם הוכחשו בחקירות לכונ"ע עדותם בטלה כו' [עי' ע"ז בזהו
ד'], וצב"ג טעם סי' מ"ה כתב, דאם הוכחשו צמדי דנפק"מ
לדינא עדותם בטלה, אלא שחשש צידיו שאחד העיד שאמר
האמ"ק"ל והשני העיד שאמר האמ"ק לצד, למש"כ צשו"ת מהרש"ם
סי' נ"ו צאחד העיד שאמר הריני והשני העיד שלא אמר, דדמי
לאחד אומר קרוצ לו כו', וגם צשו"ת מהרש"ם סי' נ"ט כתב
דאם הוכחשו אס אמר לי לא כיו הכחשה, שזה שמע וזה לא שמע
[ובמובא בסק"ט אות ד'], וגרס דדוקא הכס שהכחשה היכה
שאחד שמע חיבה זו ואחד לא שמע דחלינן צטעות כמו צקרוצ לו
וקרוצ לה, אצל צב"ג גדולה צנ"ד שאחד אומר שקידש רק זו
וקרא אותה צממה, והשני אומר שקידש צחו סתם, ואיכא נפקותא
לדינא, לכונ"ע כיו הכחשה, ומש"כ צדדי נועם סי' צ' כשאחד
העיד שאמר אבי צכה אני רואה לתת לך את צתי פלוגית והשני
העיד שאמר אני רואה לתת לך את צתי סתם, דלא כיו הכחשה,
היינו מהטעם שכתב שם דהעד השני אינו מכחישו לומר אני יודע
צודאי שלא אמר כך אלא אמר צתי סתם שמעתי, ויכול לומר שאפשר
שהצדדי שמע ולאו אדעתי, לפי שהיה עסוק צסעודתו, ועוד אפשר
שצ'

כיון שעכ"פ גם הוא לאוטרר אתי ואי אתי אחרינא מצטרף בהדיה, ונהי
שאינו מכחיש אותה במה שאומרת שלא נתקדשה לראובן, מ"מ סיוע לא
מסייע לה במה שאומרת שהיא פנויה לגמרי, וע"כ לא אמרינן דהיכא
דמסייע לה מציוח אלא כשהעד המסייע אומר כדבריה ממש, אבל לא
היכא שגם לדברי המסייע היא שקרנית, [עי' ע"ז בסק"ט אות ד'].

לשמעון היו נאמנים, ו"ל דמדמי לה לצדיקות, וקנת ל"ע שזה גופה
של עדות היא ודמי לסיף וארירן.

אולם בתשובת הר"י מליטא שם צבית אפרים סי' נ"ו, כתב
ע"ז, דמה שהציר ראוה מהרמב"ם שכתב הואיל וכל אחד
העיד לעלמו, נראה דטעם הרמב"ם משום דפסק צפ"ט דחיות
צאחד אומר נתקדשה והשני מכחישו, דאף שגם היא מכחשת
הקדושין לא תנשא, משום דכיון דאיכא דמסייע לה מעיזה [ובמובא
בסק"ט אות ח'], וכאן נמי יש לה נגד כל אחד עד המסייע לה
שלא נתקדשה לה, ואפ"כ כאן תנשא לכתחילה משום דכל אחד
לעלמו העיד, אצל ודאי דאם אחד אומר נתקדשה לראובן ואחד
אומר לשמעון כיו הכחשה צגוף העדות, דהאוסר לה לזה מתיר
לה לזה ולא מלטרפי, דגרע מחציות יין ושמן דלא מלטרפי לדברי
הכל כדמוכח צסנהדרין [ל"א ח'], וכן הוכיח [בצית אפרים]
צעלמו מש"ס דקדושין מ.

ובויקרא אברהם (להר"ח אדאדי) סי' ו, צידון שאחד נתן
קדושין למשודכת צנו, ולדברי אחד העדים אמר לה
האמ"ק לי ולצדדי העד השני קדשה לצנו, וכן אומר האב
והמשודכת, כתב צדמ"ג ד', דלא דמי להכיו דורק לה קדושין
וע"א אומר קרוצ לו וע"א אומר קרוצ לה, דהתם צלא דברי
העדים נפל לנו ספק ואחרע חזקה פנויה כמ"ש החוס', וכן לדברי
הר"ן דצידדי אינשי דטעו צבכיו ואותו האומר קרוצ לו טועה
צדמיונו, וגמלא דאחרע חזקה עפ"י שניהם יחד כו' [ובמובא
בסק"ט אות ח'], אצל צב"ג טעם גמורה זה אומר צענין דכיו
קדושין וזה אומר צענין דלא כיו קדושין, אכתי צחזקה פנויה
קיימא כו', וכן צאשה צבאח ממדכ"י [זה אומר זו אשתי כו'
זה אומר זו אשתי כו' וכל אחד חית ליה חד סכדא], חנן לא
ידעין מידי ומקמינן לה אחזקה פנויה כו', ואע"ג דלצדדי שניהם
היא ח"א, מ"מ לא דמי להך דהר"ן צאחד אומר קרוצ לו ואחד
אומר קרוצ לה, דמחמירין צה משום דצידדי דטעו צבכיו והו"ל
צ' עדים, ועוד דעל צעל אחד קאמרי, משא"כ כאן דאם נתקדשה
לראובן אינה לשמעון ואם לשמעון אינה לראובן דחיתתה לצו
חרי לא חזיא, ו"ל השיעב לא נודע למי צקדושין סי' צ' ד"ה
אלא צע"א, דכיון שעדותן חלוקה שזה אומר שהיא אשתי של זה
וזה אומר שהיא אשתי של זה, אין עדותן מלטרפת למחשצניכו
כשני עדים אלא כע"א, ולא מלרפינן עדות שני עדים שעדותן
חלוקה אלא צכגון שזה אומר מנה וזה אומר מאתים שיש צכלל
מאתים מנה עכ"ל, ואפילו להרמב"ם דמחמיר צע"א אומר נתקדשה
וע"א אומר לא נתקדשה ואפילו צמכחשת [ובג"ל], מ"מ צאשה
שצאח ממדכ"י שכל אחד אומר זו אשתי מותרת לעלמא כמ"ש
צפ"י דגירושין [בג"ל], וכתב בה"מ שם דמצויר שם [בגמרא]
כיון דאין לאחד מהם עדים היא מותרת, ומשמע עדים שנים
אין כאן אצל משכחת לה שיש ע"א לכל אחד [ואפ"כ מותרת] כו',
ויש לתת טעם דצשלמא צאחד אומר נתקדשה ואחד אומר לא
נתקדשה, מעיזה פניה לכפור כיון שיש עד המסייעה, לא כן
כשאחד אומר לה ואחד אומר לה והיא כופרת ודאי קושעא
קאמרה דאין לה על מי לסמוך להע"י פניה כו', וצנ"ד איכא עוד
ריעותות אחרות וכו'.

מ) וע"ש בבית אפרים שכתב על דבריו, דהם תמוהים מאוד, שהרי
שפתי הרמב"ם ברור מללו אצ"פ ששניהם החזיקה באשת איש, אלמא
דלא מטעם ע"א המסייע לה אתי עלה רק מחמת שני עדים האוסרים
אותה, ואמנם גם גוף סברתו צ"ע, דגרסא דאם כה"ג שזה אומר
שנתקדשה לראובן וזה אומר נתקדשה לשמעון אין כאן דין צירוף, יש
להתירה להנשא לכתחילה אף להרמב"ם בג"ל, דזה לא מיקרי ע"א מסייע.

אוצר

ס"ק יב אות ז—ט

הפוסקים

בג"ד דאין זה גוף הדריש רק מהחצב מזה נפק"מ כו', ועי' בזה
סופר [המוצא ג"כ שם] שלפעמים יש נפקותא בזה לדינא אע"ג
לפענן עובדא דידן ליכא נפקותא לדינא כו', ויש לחלק.

ט. כשהעדים מבחישים זה את זה בזמן, מתי ובאיזה
אופן נחשבת כהכחשה לבטל הקדושין
לגמרי, ומתי יש לתחשיב זה בקדושין בפני ע"א, ומתי אף
מצרפינן ב' העדים לקדושין גמורים. בתשובת ה"ר יוסף אלרנטי
דדברי ריבוב סי' א', בנידון שהאחד אמר שנתקדש ביום ז' והעב
השני אמר שנתקדש ביום ה', כתב דאע"פ שהעדים לא כוונו זה
לזה עכ"ל ו"ל שהם קדושין גמורים כו', דמדברי הרמב"ם צ"ג
דעדות ה' ג' וצ"פ ה' ד' מצוה, כי דייני נפשות די להכחיש
כשאחד אומר צ"ב ואחד אומר צ"ג, אמנם דייני ממונות אינו
הכחשה עד שיאמר לא כי אלא, ר"ל לא כדבריו צ"ב אלא צ"ג,
וקדושין הם כייני ממונות לענין הכחשה, ובג"ד לא הכחישו זה
לזה כדן הכחשת דייני ממונות כי אם האחד אמר צ"ב והשני אמר
צ"ג, הכחשה כזאת אינה הכחשה לעדי קדושין [אף אם יהיה דין
מרומה מא], וא"כ הם קדושין גמורים.

אולם הדברי ריבוב שם השיב עליו, וכתב דדבריו אין להם
שחר, דודאי דבר ברור הוא שכשמעידים צ' העדים על דבר
אחד מסויים, ומכחישים זא"ז בחקירות או דרישות, הרי"ז עדות
מוכחשת, ולכן בעדות דייני נפשות פ' הרג את פ', שהנשוא מחייב
שלא היה בשני זמנים, שאם הרגו צא' בשבת לא הרגו צ"ב בשבת,
וגם אם הרגו פעם אחת בסייף לא חזר והרגו פעם צ' ברומח,
דבר ברור הוא דבכ"ג חשיב הכחשה אע"פ שלא אמר "לא כו",
אבל בהודאות והלואות, כיון שלפי נוסח הענין אפשר שיעידו
על צ' דברים, שהאחד מעיד שהלכו צא' בשבת [פעם אחת], והצ'
מעיד שהלכו בשני בשבת פעם אחרת, אע"ג שהמלה יודע דלית
לזה גציה אלא הלאה אחת, מ"מ אינה מתבטלת העדות לגמרי,
שהרי עד אחד קיים לחייבו שבעה, ולכן לא מלא הרמב"ם עדות
מוכחשת לבטל העדות לגמרי בהודאות והלואות אלא כשאומר
"לא כו", ולפי"ז בג"ד אם כוונת העד השני להכחיש הראשון לגמרי
ולומר שאותם הקדושין שאתה אומר שהיו ביום צ' לא היו אלא
ביום ה', הרי העדות בטל לגמרי שהוכחשו בחקירות ולא עשו
חינשי מיום צ' ליום ה', ואם נאמר שאין כוונתו להכחישו לגמרי
אלא שהוא מעיד בפני עצמו, כיון שהמקדש מודה שלא קדש
אלא פעם אחת, הרי אין כאן אלא ע"א והמקדש צע"א אין
קדושין קדושין כו' [עי' ע"ז צ"ג סי' מ"ב סעיף צ'], ואפילו אם
המקדש אינו מכחיש לשום אחד מהעדים אלא שטוען שקדשה שתי
פעמים ומקיים דברי שניהם, מ"מ לא מלערפי כמ"ש הרשב"א
צ"ח דגיטין [ונפסק כן בשו"ע שם], דאפילו בפני ע"א שחרית
וע"א ערבית אין חוששין לקדושין וכו'.

וכ"כ בנודע ביהודה מהדו"ק סי' נ"ח קרוב לסופו, בנידון שהעד
הראשון העיד שהמעשה היה צליל אחרון של פסח ועד אחר
העיד שהיה צליל שביעי של פסח, דאפילו נאמר דלא מחשב כאומר
לא כי, ונימא שאין כאן הכחשה ואולי נעשה מעשה זה צליל
שביעי ושוב קדשה שנית צליל אחרון, וכל אחד העיד על מה שנעשה
בפניו, לו תהיה כוונתו כך, א"כ אין צכל המעשה רק ע"א, ולדעת
המחבר אין כאן חשש כלל וכו'.

ובתשובת ה"ר יששכר בער ווינר צ"ב יעקב סי' י"ד, ונדפס
התשובה צלי חתימה גם בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ט,
בנידון שצ"א אמר שהקדושין היו ביום א' דר"ח תמוז והשני אמר
שהיו ביום צ' דר"ח, כתב טעם אחד להחזיר, להכחשה זו בחקירות
היא

שצ' פעמים איתנהו ע"ש, וזה לא שייך שיהא מכחישו להדיא,
וגם שניהם מעידים על זמן אחד מה שאמר המקדש בשעת נתינת
הכסף לקדושין וליכא למימר שאמר צ' פעמים.

ועי' בבנה"ג חו"מ סי' כ"ט הגב"י אות י"ב, וסי' ל' הגב"ע אות
מ"א, צע"א אומר שנתקדשה לראובן בן יעקב וע"א אומר
שנתקדשה לאחד מבני יעקב. ובמש"כ ע"ז בויקרא אברהם (להרא"ח
אלדד) סי' ו' דמ"ד א', ובחיים ושלום סי' כ"ב דמ"ח טור צ'.

ח. כשמבחישים זה את זה על מה שהיה אחר הקדושין.
כתב ביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ז טור
צ', דיש הרבה ענינים שכשרה הכחשתם אף דייני נפשות, כמו
ענינים שנעשים אחר המעשה חיקף, כגון אנה פנה הרולח לפון
או לדורם וכו'.

ובעין אליעזר סי' א' אות י"ג, בנידון שהעד הראשון אמר שאמר
שנתן לה הקדושין כרכה המטפחת עם המטבע סביבות ידה
ואח"כ הניחתה צביסה והשני אמר שחיקף ומיד הניחתה צביסה,
כתב דזה ודאי דלא נקרא הכחשה כיון שהוא לאחר מעשה הקדושין,
וע"כ לא אמרו אלא כלים שחורים ולבנים, דכיון שעליהם להתבונן
ולראות בגוף הרולח והגרולח ודבר הרליחה, וממילא חוש הראות
מקיף אז כל חלקי הענין אף כמה שאינו נוגע לעצם הענין כמו כליו
שחורים וכדומה, וכיון שהכחישו את עצמם אין עדותם נכונה,
אבל כמה שהוא לאחר המעשה, כגון אם אמר ה' שקברו במקום
זה, והשני אמר במקום אחר, ודאי דזה לא מעלה ולא מוריד דאין
עליהם אז לראות ולהתבונן, וכיון דלא רמיא עליהו לאו אדעתיהו,
וכ"כ להדיא בירושלמי [פ"ה דסנהדרין ה' צ'], אחת אומרת
בסייף ואחת אומרת במקל, הכחיש עדות בחוק עדות בטלה עדות
כו', אחת אומרת לפון נטח (הרולח אחר שברגו) ואחת אומרת
לדורם פנה, דברי הכל הכחיש עדות לאחר עדות לא בטלה עדות,
הרי הוא מצוה כדבריו.

ובתעלומות לב ח"א סי' כ"ח כתב בנידון, דמה שחיקף הרכ"ש
הא שהעד ה' העיד שהזכירם המקדש אחר גמר
הקדושין שלא יגלו הדבר והצ' אמר שלא דיבר כלום, כגון דא ודאי
שלא יכנס בסוג הכחשה כלל, כיון שהוא בענין אחר כלות מעשה
הקדושין לגמרי, ואע"פ אם יוכחשו בענינים אחרים באותו מעמד
היעלה על הדעת שיקרא הכחשה, וחו דבכ"ג לכ"ע איכא למימר
זה שמע זה לא שמע זה כיון לבו זה לא כוון, וע"כ לא קחשיב
מהרי"ט [הני"ל] הכחשה באופן כזה, אלא כשהוא בגופו של מעשה
דעליהו רמיא לכון לבם צעת הקדושין לשמור מולא שפתיהם, אבל
בגמ"ד לכ"ע לא חשיב הכחשה.

ובבית זבול ח"ג סי' ס"ג אות ו', בנידון שאחד העדים אמר על
עצמו שחיקף אחר נתינת הקדושין פנה לשב אחר והשני
אמר שראה שלא השליכה את הקדושין וחיקף החזרו פניו אנהו
העדים, כתב דכיון שהעידו שניהם על מסירת הקדושין חו לית לן
למיחש למאי שמכחישים זא"ז בדברים שאחרי מסירת הקדושין,
דחתי מילי נינהו כו', והגם דיש כח בדברים שאחרי הקדושין
לבטל ולעקור הקדושין מעיקרם כו', היינו אם היו מכחישים זא"ז
צע"ס הדבר אם השליכה חוכ"ד אם לא, דאזי שפיר י"ל דהוי כחדא
מילתא משום דאם תשליך חוכ"ד נמלא דמעולם לא היה כאן ספק
קדושין, אמנם בג"ד הלא אינם מכחישים זא"ז צע"ס הדבר, רק
אימתי החזיר פניו זה העד, וזה אינו הכחשה לדברי העד השני
שאומר שלא השליכה חיקף כו', לכך ראוי לחוש לקדושין כו',
ושמענו בענין זה מרבינו יהושע צבי מיכל שפירא, שראה לדמות
הכחשות אלו למה דמבאר במהרי"ט צע"א אומר שהשיב הן
וע"א אומר שלא השיב דבר ועדותן בטלה [וכמוצא בזה ח'],
ולדעתו לא דמי, דהאם מכחישים זא"ז צע"ס הדרישה, משא"כ

אוצר

סיק יב אות ט

הפוסקים

זלנעה, היינו משום דהתם איכא עדים ע"ז, ע"כ לומר זימנן דמתרמי דמגרשי זלנעה, משא"כ כאן אין לנו לתרץ דברי העדים בכך שלא יהיו מוכחשים כיון דליכא קלא דגירשה, וכ"כ הר"ן חילוק זה הביאו הב"ש בס"י קנ"ג, ועוד נראה דאפילו תימא דבעלמא זכ"ג איכא למימר שנתגרשה בינתיהם, מ"מ זי"ד שנצחנו דצריכה שעל מעשה קדושין אחד הם מעידים, זכ"ג כו"ע מודו דעדות זכ"ג לאו כלום הוא כ"ר, ותצנא לדינא דזי"ד כהכחשה גמורה דמי כיון שזה אומר אני ואתה ראינו וכו'.

אמנם כשנאמר אומר דנתקדשה בפניו ופניו אחרים ציוס פלוני, ואחד אומר דנתקדשה בפניו ופניו אחרים ציוס אחר, ולא הזכירו זה את זה, כהז שם ציוס אחרים דל"ע זכ"ג לא הוי הכחשה גמורה, וא"כ אם קדושין לדיוני ממונות דמי שפיר מטערפים כ"ר, ואע"פ שגם זכ"ג יש מקום לחלק דהתם [בהלואה אחר הלוואה] י"ל ששניהם אומרים אמת וכל פעם הלוכו מנה ומיירי שחובע שניהם, משא"כ זכ"ג, דאי קמא קושטא קאמר שנתקדשה ציוס ז', בחרא משקר ש"כ לא נתקדשה ציוס ה', ואפילו תימא שנתגרשה בינתיהם מ"מ ע"כ לדברי סהלא בחרא פקעי זיקת קדושין דמסכיד סהלא קמא, וא"כ אין כאן רק ע"א, ואפילו שאומר שנתקדשה בפני עדים, הרי אין דבר שצערות פחות משנים, מ"מ ל"ע כ"ר, וכן יש לפקפק דמדצרי הח"מ בס"י מ"צ סק"ה משמע דהיכא דאתרע חזקה פנויה דהיינו ששניהם מודים שנתחלפו יחד לקדש, ואחד אומר נתקדשה בפני שנינו ואחד אומר לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לכתחילה [וכמוצא בסק"י אות ג'], לפי"ז זי"ד נמי אתרע לה חזקה פנויה כיון דע"כ לדברי שניהם ודאי נתקדשה, ועדיף ממש"כ הח"מ שנתחלפו לקדשה, דהתם זה אומר לא נתקדשה לגמרי, משא"כ זי"ד שאומר שנתקדשה אלא שהוכחשו בזמן וא"כ לא עדיף מאחד אומר לא נתקדשה כלל כ"ר, וגם הכחשה זכ"ג אינה מועלת וכו'. [ועי' באו"ה"פ סי' מ"צ סק"כ אות ג', שדנו שם בעדות זכ"ג אי מטערפי, אבל לא דנו ע"ז דליהוי כהכחשה צין העדים].

ובתשובת ה"ר יששכר בער ווינר זצ"ל יעקב סי' י"ד, ונדפסו התשובה בלי חתימה גם בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ט, צידדון שהעדים הכחשו זא"ז בלחץ יום בחודש היו הקדושין, כהז דאף שמוצא דמדצרי הרמב"ם זי"ד דעדות [הל' ד'] זהא דאמרין זכ"ג דטעו צעירות דירחא, היינו דוקא כשכונו עדותם בלחץ יום בשבוע ה"ה, משא"כ זי"ד שלא הזכירו יום בשבוע, י"ל דהוי עדות מוכחשת ולא אמרין דטעו צעירות דירחא, אמנם משום הא לא חצרה, ד"ל דטעם הרמב"ם דצטעין שיכונו ליום בשבוע, הוא משום קושיית התוס' בסנהדרין [מ"א ז' ד"ה שז' ובפסחים י"א ז' ד"ה זכ"ג], דשמא לא טעה צעירות דירחא ואין נקטל מספקא, ותירצו דכיון שכונו ליום בשבוע ש"מ טעה, ומטעם זה כתב הרמב"ם שכונו ליום בשבוע דאליכ לא קעלינן מספקא, משא"כ בקדושין אפשר לומר דחיישינן לקדושין אף שלא הזכירו העדים בלחץ יום [בשבוע] ה"ה, ותלינן טעותם צעירות דירחא ועדותם קיימת.

י. וכשמכחישים זה את זה בבדיקות, או בדברים אחרים שאינם מעיקר הקדושין ואין בהם נפק"מ לדינא, צו"ת מהרי"ט ח"צ סי' ל"ח דנ"ח טור ז', צידדון המוצא בלחץ

ובענין הלואה אחר הלואה אע"פ דאמנה דמסחיד האי לא קמסחיד האי, מ"מ מצטרפים כיון שע"פ מתחייב לו מנה בין למר ובין למר, וזה אין לו שייכות בקדושין.

היא ועדותו בטלה, כמבואר בחו"מ דבסמך דנים אותם כאילו אמרו לא כי [ע"ש בחו"מ סי' ל' זנו"כ השו"ע], ובהכחשה זו לא שייך לומר דטעו צעירות דירחא, דלא אמרין כן אלא כשנאמר אומר בשנים בחודש והשני אומר בשלשה בחודש, דשם תלינן לומר שזה שאומר ז' בחודש ה"ה המעשה לא ידע שחודש שטער נתעצר והתחיל למנות ימי החודש מיום ראשון דר"ח, משא"כ זי"ד דשניהם היו יודעים דר"ח תמוז היו ז' ימים וזה אומר יום ה' דר"ח היו זה אומר ציוס ז' דר"ח היו, זה ודאי הכחשה גמורה.

ובשב יעקב שם כתב, דהגם דאיכא פוסקים דס"ל דלא מיקרי הכחשה אלא בלחץ העד הכ' לא כ"ר, מ"מ זה לא שייך צי"ד, דהעפס דלר"ך לומר לא כי דלח"ה י"ל דעל ז' זמנים העידו, אבל צי"ד שכל אחד אומר שהיו שניהם ביחד ופעם אחת ה"ה המעשה, א"כ הוי כאילו אמר לא כי.

וכ"כ בחקי חיים (להרא"ח צורגול) בתשובה שבס"י מ"צ דף ה' טור ד', דאע"פ דאם הוכחשו בזמן צטעין שהעד השני ואמר לא כי אלא בזמן פלוני, האל"ה לא הוי הכחשה משום דאיכא למימר שתי הלוואות הם, כמבואר בחו"מ סי' ל' סעיף ז', ובסמ"ע שם, מ"מ צי"ד אין לר"ך לומר לא כי, שהרי העד הראשון אומר בפני ובפני פלוני היו הקדושין בזמן פלוני והשני אומר בפני ובפני העד הראשון היו הקדושין בזמן [אחר]. הרי על מעשה קדושין אחד העידו והו"ל הכחשה גמורה.

גם ב"ה הלכות אישות סי' ד' דכ"ג טור ז', כהז טעם אחד להחזיק, צידדון שאלה העיד שהמעשה היה צטעו שהיה השמש בראשי הרים והשני העיד שזכר היו נראים הכוכבים, דאף שיש פוסקים המצריכים לא כי כ"ר, גם אינהו נמי לא אמרוהו רק לגבי ממונ דמטערפים, והכא לא בלא לישאל רק על חד קדושין ולא על חרי, ובשו"ע [חו"מ סי' ל' סעיף ז'] פסק דכשהחובע אינו חובע רק חד מנה והעדים מחולקים, אפילו בהלואה אחר הלוואה אין מטערפים כ"ר, אלא דאכתי לא פלגינן מע"א בקדושין כ"ר, אמנם צי"ד נראה להדיא מדברי העדים דמשהוים בסיפור המעשה כולו, דאינם מעידים רק על ענין אחד ולא על שני ענינים כ"ר, ואין כאן אפילו ע"א וכו'.

ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' נ"ד כתב כע"ז, צידדון שאלה העיד שאמר האקמ"ל ואחד העיד שאמר זה בקדושין, דאם נאמר דלא הוי עדות מוכחשת משום דאפשר שלא היו כולם ביחד, א"כ הוי מקדש זע"א, ועוד שכו"א אמר יש לי עדים והביאם, משמע שכולם היו מצויים יחד וא"כ הוי הכחשה.

ובבית אפרים סי' נ"ד דף ה' טור ג' כתב צידדון, דכיון שזה אומר שנתקדשה לפניו ולפני השני ציוס ז' ולפי דברי השני נתקדשה לפניו ציוס ה', הוי הכחשה גמורה, שאין קדושין אחר קדושין, דאם נתקדשה ציוס ז' שזכ לא נתקדשה ציוס ה', וא"כ זה הוי כמכחישים להדיא, שזה אומר נתקדשה ציוס ז' ולא ציוס ה' כלל וזה אומר להיפך כ"ר מ"ב, ואין לומר שגם זכ"ג לא הוי הכחשה גמורה, שגם לדברי האומר דנתקדשה ציוס ז' ויכל להיות שנתקדשה ציוס ה' ג"כ, וכגון שגירשה בינתיהם, שאין זה צממעות דברי העד כלל לומר שהיה שם ז' פעמים קדושין, וגירושין בינתיהם, ועוד דהא כתב הרשב"ם זי"ד קל"ה א' דאם איחא דגרשה קלא אית לה למילתא, וכדאיחא זכ"ג שנתארמלה [כתובות כ"ג א'] וכ"כ התוס' שם, ואע"פ דכתובות שם אמרין דעבדי אינשי דמגרשי

(מב) וע"ש בס"י נ"ו, מה שהקשה עליו הר"י מליסא בתשובתו שם, ומה שהשיב לו המחבר, וכתב שלא עלה על לבו לומר שיהיה בקדושין שניים הכחשה לבטל הראשונים [כשיש על כל פעם ב' עדים], רק לענין אם צריכים לצרף שניהם יחד ולומר דבכל פעם היה קדושין גמורים.

אוצר

ס"ק יב אות י

הפוסקים

והביאו דברי מהרי"ט הנ"ל לנידוניהם, צני משה (להרי"מ שלטון) סי' ל"ב דע"י טור ב', ידיו של משה סי' ע"ז דל"ב טור ב', דברי מלכאל ה"ד סי' ק"ג דע"י טור ב', לב מרפא סי' א' דס"ג ד', ופעולת דליק ח"א סוס"י ג'.

ועיין גם בתשובת ה"ר יצחק מיוני צו"ת מהרש"ך ח"ד סי' ס"ז דקט"ז ע"א, שכתב צנידנו, דיש לדון להעדות מוכחשת ואפשר דאין לחוש לעדותם, ואע"ג דאינו מעיקר העדות של גוף הקדושין וכו', ע"ש ראיותיו.

ובפני משה ח"ב סי' ב' דף ח' טור ג', כתב דאף שלדעתו אין ראיות מהרי"ט מתשובת הרא"ש מברעת, וכבר רמזתי ע"ז בספרי ח"א סי' כ"ח, דנידון הרא"ש הנ"ל לאו צעדי קדושין גרידא הוי, אלא דצאו עדי הקדושין אחר שנשאת לאחר וצאו להוילאח מצעלה כו', וצכ"ג לכ"ע לדיני נפשות דמיא, אבל צעדי קדושין לצד שצאים להעיד שנתקדשה לפלוני מצלי שצאים לאסרה על אדם [מסויים], כגון דא אפשר וקרוצ לודאי דיודה הרא"ש דלאו לדיני נפשות מדמינן לה, וראיה מתשובת הרשב"א שצביא בצ"י צס"י י"א דס"ל דעדי קדושין דמו יותר לדיני ממונות מלדיני נפשות, ואפ"ה צעדי אדם שצאים להעיד שזינתה ולהוילאח מצעלה כתב צפירוש דלדיני נפשות מדמינן לה וצעי דריות, ומדברי הרא"ש הנ"ל עלמו מוכח דלא קאמר דכדיני נפשות דמיא אלא צנידנו שכתב נשאת לאחר כו', ומ"מ אף אם שדינ נגרא צראית מהרי"ט מהר"ש, הרי מהרי"ט שם הביא מהר"ן שכתב צפירוש לענין עדות מיוחדת דעדי קדושין לדיני נפשות מדמינן להו כו' [וכמוצא צס"י מ"ב סק"כ אות א'], וכיון שכן לדברי הר"ן אם הוכחשו צדיקות עדותן בטלה וכמ"ש מהרי"ט וכו' [ודעת הפני משה לדינא, עי' להלן].

אולם בשו"ת הב"י סי' ב', אחר שכתב דאין לריך דר"ח צקדושין דהוי כדיני ממונות (מג), כתב צנידנו, דאע"פ שהעדים הכחישו זה את זה שהאחד העיד שאמר לה חכי לי מקודשת בזה והאחר העיד שלא אמר בזה, מאחר שקדושין חשבוין להו כדיני ממונות כמו שנחבאר כו', והכי מילין שהכחישו זה את זה אינם בחקירות ולא צדיקות, דלא עדיפי הכחשות הללו מזה אומר מנה שחור וזה אומר מנה לבן כו', וא"כ הו"ל עדות המוכחשת צדיקות דכשרה כדיני ממונות כו', נמלא שמאד זה אין מקום לבטל עדות זו.

וב"כ בתשובת ח"ר יהודה חן שם סי' י', צנידנו שאחד העיד שהמקדש אמר לה האמק"ל בזה והשני העיד שאמר לה אני נותן לך זה לאשתי, דהרי זה הכחשה צדיקות שלא שמו לבם לכך, ואין זאת הכחשה, ודוקא עדות נפשות בטלה כה"ג משום דמהדרין אצותא כו', אבל צא"ה, הואיל וצדו"ח כוונת עדותם, הו לא חיישינן וכו'.

ובתשובת ח"ר אברהם נחמ"אש שם, כתב צאותו נידון, דאע"פ שנראין כמכחישין זה את זה, י"ל דגם העד הכי צעי למימר כמו שאמר העד הא', אלא דטעה ולא ידע לכיוון הדברים בלשון הקודש, וכל מאי דאפשר לן לפרושי סהדותיהו כי היכי דלא ליכחשו אהדדי מפרשין ותלינן בטעותא וכו' (מג).

גם בשו"ת מהרשד"ם סי' י"א, צנידנו שנתן קדושין לאחר עצור בזה, וע"א העיד שהשיב האב ויהי ויהי והשני העיד שהשיב תן פה תן פה, כתב דלא מפסל עדותן צכ"י, מאחר דצין כך וצין כך לא מיגרע צחפיסת הקדושין כו', והו"ל כמכחשין צדיקות, וצעדות ממון וקדושין דלא צעינן דר"ח לא הוי הכחשה צדיקות הכחשה

צאות ה', שחשצו מחחילה להכחשה צדיקות, כתב דאע"ג שלדברי שניהם היא מקודשת, מ"מ הא תנן צפ' היו צודקין [במהדרין מ' ע"א] אחד חקירות ואחד צדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה כו', ואע"ג דאמרין צפ' זה צורר [שם ל' ע"ב] דעדות המכחשת זו את זו צדיקות כשרה כדיני ממונות, איסור ערוה שאני דכדיני נפשות דמיא שחרי סוקלין על ידן, והא דאמרין בשלהי יצמת אין צודקין עדי נשים צדיקה וחקירה, דכיון דאיכא כחוצה למשקל כדיני ממונות דמיא, היינו עדי נשים להחיות להנשא, אע"ג דאית צה דיני נפשות כיון דאית צה דיני ממונות איכא נעילת דלת משום חניא, אבל לאסור אשה צעדות קדושין לא שייכא כלל לדיני ממונות כו', וכדיני נפשות דמיא וצבו דרישה וחקירה [ע"י ע"ז צס"י מ"ב סק"ט אות א'], וכ"ש שאם הוכחשו העדים צדיקות עדותן בטלה.

ובח"א סי' קל"ח דף ל"ט טור ב' כתב, דאם נפסק לומר דאמאי דאחכחוש אחכחוש אמאי דלא אחכחוש תחקיים עדותן כו', וכדאמרין צצ"ב ל"א א' זה אומר של אצותי וזה אומר של אצותי הא איתיי סהדי דאצותיה ואכלה שני חזקה והא איתיי סהדי דאכלה שני חזקה, אמר רב נחמן אוקי אכילה לצדדי אכילה ואוקי ארעא צחזקה אצותא, אמר ליה רבא הא עדות מוכחשת היא, אמר ליה נכי דאחכחוש צאכילה צאצותא מ' אחכחוש, וקיי"ל כרצ נחמן, ה"ג נימא דתחקיים העדות צמה שהעידו שניהם כו', אין לומר כן, דתנן צסנהדרין אחד חקירות ואחד צדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותם בטלה כו', ולא דמי לזה אומר של אצותי כו', דהתם עדות דאכילה ועדות דאצותיו תרי מילי נינהו, ואע"ג דעדות המכחשת זו את זו צדיקות כשרה כדיני ממונות, מ"מ דיני נשים כדיני נפשות דמינן כו', ואע"ג שכתב הגמק"י צשלהי יצמת צסם הרמב"ן דעדי נשים דמי טפי לדיני ממונות כו', וה"ה עדי קדושין כו', מ"מ אפשר דדוקא לענין שלא להצריכה דרישה וחקירה דאיכא צבו נעילת דלת משום כחוצה, אבל אי אחכחוש צבו עדותן בטלה כמו כדיני נפשות, דדוקא צדיני ממונות דקילי אמרין דאע"פ שהוכחשו עדותן קיימת, משום דמעיקרא לא נתנו לבם לדקדק צכס כיון שהיא עדות של ממון ועצדי אינשי דטעו צבו, אבל צדיני נפשות דחמרי וה"ה ערוה דחמירא, מעיקרא מידק דייקי שודעים חומר הדברים כו', וכי אחכחוש צבו הו"ל הכחשה גמורה, וכן מוכח מתשובת הרא"ש כלל מ"ו צהדיא וכו'. וכעין כל הנ"ל כתב גם צה"צ סי' מ"ג.

ובתב בבית יצחק ח"א סי' ל"ח אות כ', [דאף] דל"ט צמש"כ מהרי"ט דהכחשה צדיקות מצעלת הקדושין, דהרי הא דצעי עדים צקדושין ילפין מדבר דבר מממון כו', ואיך יתכן שיהיה עדיק מממון, צשלמא לענין עדות מיוחדת דלא מהני צקדושין וכן לענין דצעינן דר"ח, אין ראיה משם, דצדיני ממונות ג"כ צעי דר"ח מדאורייתא, וכן עדות מיוחדת לא מהני מדאורייתא צממון לדעת הנציבות והחומים צחו"מ סי' ל', ורק משום נעילת דלת [מהני], משר"ה י"ל דצקדושין לא שייך נעילת דלת, משא"כ עדים המוכחשים צדיקות דמשמע דכשר מדאורייתא צדיני ממונות, איך לא יועיל צקדושין דלא ידעינן צ' עדים רק מדבר דבר כו', וי"ל דס"ל למהרי"ט דהא צדיני ממונות מהני עדים שהוכחשו צדיקות לא הוי רק מדרבנן, וכ"כ צאמרי צינה דיני עדות סי' י"ט צסם הראצ"ן ושכן נראה קל"ה מלשון הרמב"ם, ולפ"ז לא קשה, דכיון דצדיני ממונות לא הוי רק מדרבנן משום נעילת דלת, לא חקנו כן צקדושין כו', וצשו"ת רעקיא סי' ל"ד, כתב עפ"י דברי החוס' והרא"ש, דגיטין וקדושין דומה לדיני נפשות כו', ומעתה יש להחזיק דברי מהרי"ט, דמכ"ע עדים המכחשים צדיקות פסולים צקדושין, דמקשינן לנפשות.

(מג) וכמוצא באוצה"פ סי' מ"ב סק"ט אות א'. וע"ש דבתשובה אחרת כתב הב"י דאין להקל בגד הפוסקים צצריך דר"ח.
(מד) ע"י בהערה ל"ה.

הפוסקים

ס"ק יב אות י

אוצר

על שמה ועל שם אציה, כתב דלא הוי הכחשה חלה צדדיקות כו', ואפילו לדעת הרמב"ם דלית ליה שדבר שגוף הענין חלוי בו מקרי דרו"ח [ע"י ע"ז צחות ה'] היינו שזה אומר חזית של יין וזה אומר חזית של שמן שמהולקים בגוף הענין, אבל צ"ד לא מקרי מהולקים בגוף הענין, וכולהו מעידים שהמקדשת היא פלונית בת פלוני כו', [וצל"ה] לא הויה הכחשה, דדבר כזה לא דכירי אינשי כו', ועוד שאנו יכולים לומר שגם העדים חזרו ושאלו וכולהו איתנהו זה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

וביחי עוד חלק השו"ת סי' י דקס"ז עור ז', צנידון שמדברי ע"א נשמע שהמקדש שאל את המתקדשת אם ראוה לקבל קדושין ואמרה הן ומדברי העד השני נשמע שהעדים שאלוה אם ראוה לקבל קדושין, כתב דכיון שהכחשה היא צנינוי דברים בלבד וצין כולם הקדושין חיילי, הגם דאיכא אחז שנינו צנינוהם כל היכא שאינם נוגעים לעיקר הקדושין לא מיקרי הכחשה, וכן נראה מדברי מהרשד"ם סי' י"א כו', גם מהדרכי נועם סי' ז' משמע הכי כו', דאף כי איכא אחז שנינו בהעלאת העדים, כיון שמאותו השינוי לא נפיק מינה מידו לענין חלות הקדושין, דצין הכי וצין הכי הקדושין היו חלוק, לא מקרי הכחשה, וצ"ד נמי דכוותה היא כו', וקדושיה קדושין בלי חשש ופקפוק כלל.

ובתשובות חכמי פרובינצא סי' ד' בחשבות ה"ר צרוך צ"ד יחאק, צנידון שאחד העיד דקודם שגמר המקדש את דבריו הגיע כבר כסף הקדושין ליד האשה וחזרו העיד שעדיין היה ציד שניהם כשגמר דבריו, כתב דנראה שאין לחשוב העדות מוכחשת באלו הדברים, דעבדי אינשי דעטו בלמנום הדברים, כי הא דאמרינן בסנהדרין דף מ' ע"א, אחד אומר צענים בחודש ואחד אומר בשלש בחודש עדותן קיימת, ונפסחים י"ב ה' איתא אמר רבא לדברי ר"מ אדם עושה שתי שעות חסר משהו, כ"ש בלמנום כזה אם קודם גמר דבריו אם לאחר גמר דבריו כבר היה צידה, ועוד שאין צד קפידא כיון שהתחיל דבורו קודם שנתן לה וכו'.

ובתשובות ה"ר יששכר בער וויגר נשצ יעקב סי' י"ד, ונדפסה התשובה בלי חתימה גם בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ט, צנידון ע"א העיד שקודם אותה צמטע מוחבז והעד הכי העיד שהצטע היה לכן, כתב דבאחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לכן היה, עדותן קיימת דעטו אינשי צהכי [כמבואר בחו"מ סי' ל' סעיף ז'], ומנא לן לחלק בין לכן ושחור לבין לכן ומחבז. וכ"כ בעל השבות יעקב שם, דמה שהכחישו זה את זה, זה אמר צמטע לכן וזה אמר צמטע מחבז, זה לא הוי הכחשה כמבואר בכל הפוסקים, וכמ"ש השואל.

ובשו"ת מהרי"ט צהלון סי' כ"ט דכ"ז ג', צנידון שלדברי ע"א נתן לה המקדש חפץ מסויים ולדברי העד השני נתן לה גם חפץ נוסף, כתב דאינה הכחשה, דלא אמר העד הא' חלה היתה לה אותו חפץ, אבל לא שלל נתן לה שום דבר אחר, שלא היתה כוונתו

(מו) ובסי' קצ"ג דמ"ח א', כתב כן הריב"ש להדיא לענין עדי קדושין שהכחישו זה את זה, דבדיני ממונות אפילו תימא דלא טעו כו' נימא דהכי והכי הוי עובדא כו' כדי לכוון עדותם, וקדושין מממון ילשינו כמו שפסקו הגאונים דאין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה, וה"ה לכל דיני קדושין וכו'.

(מז) ע"ש במגיד מראשית שהביא עוד כן מדברי מהרשד"ם בסי' י"ד. אך ליתא שם, והנידון שהוכיר שם המגיד מראשית בשם מהרשד"ם סי' י"ד, נמצא במהרשד"ם סי' י"ב, אך הדברים שהביא שם המגיד מראשית בשמו, ליתא גם שם.

הכחשה. ובסי' כ', צנידון ע"א העיד שהמקדש אמר אני נותנו צעד קדושין והשני העיד שאמר שנותנו צמטען של קדושין, כתב דשמה צני אדם עמי הארץ אינם מצחינים צין זה לא והושעים שבענין אחר, וא"כ יש להחמיר וכו'.

ובצל הבס"ק ח"ב סי' ז', צנידון ע"א אמר אני אני מקודשת לי והשני העיד שאמר הרי את מקודשת ואינו זוכר מה שאמר עוד, כתב דהעד הכי אינו מכחיש דברי העד הא' שאמר לי, כיון שאמר שאינו זוכר, ומה שמכחישים זא"ז שהא' אמר שהמקדש אמר אני אני והכי העיד שאמר הרי את, אינו מזיק כלל כיון שאינו צגופה של עדות, שעיקר גופה של עדות הוא מה שאמר מקודשת לי שמוכית שהוא המקדש והיא המתקדשת, והכחשה כזו אינה מזקת, ויכיר שזה צא להם מחמת חסרון ידיעה לשון הקודש מה).

ובמגיד מראשית חלק התשובות מנן המחבר סי' ג' דף י' עור ג', צנידון ע"א לא הזכיר מקום מיוחד לזריקת הקדושין חלה שזרקו כלפי המקום שהיתה הנערה והשני העיד שאמר לה בואי לך ושם זרק לה, ועוד יש שינוי צנינוהם בלשון שהשיבה הנערה על קבלת הקדושין, כתב דכיון ששניהם מודים בקדושין ואין כאן כי אם שנינו מקום ולשון שאינו מעכב כו', הרי אף שכתב המהרי"ט דדיני נשים כדיוני נפשות דמיין כו', אבל ראונו לראשונים חלוקים ע"ז, הרשב"א והריב"ש וכמה גדולים שהציא הכ"י [לענין דרו"ח, ומוצא ג"כ צסי מ"צ סקל"ע הכ"ל], דס"ל דעדי קדושין דמו יותר לדיוני ממונות כו' מו', וכ"כ צשו"ת הרשב"ס סי' י"א [הכ"ל] דהכחשה צדדיקות לא הוי הכחשה בקדושין כו' מו', ואם מהרי"ט מקיל אין ידיו כידו החזקה להקל.

וכ"כ דהכחשה צדדיקות צדדות קדושין, לא הוי הכחשה ואינה מצטלת העדות, וכדעת הכ"י הכ"ל, צסס חיי סי' ז' דו"ג ד', צאר מ"ס חיים (להרחי"מ מולירי) ח"א סי' י', שיבת יוון סי' ס"ט דמ"ד ג', גושפנקא דמלכא פ"ד דאישות ה"ל י"ד דו"ד א', מלות כהונה סי' כ"ד ד"ה עוד יש, יד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ז עור ז', מגן דוד סי' י"ט, תעלומות לב ח"א סי' כ"ה, ועין אליעזר סי' א' אות י"צ. וצשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ה' אות ט' כתב, שכן דעת שו"ת מהריב"ל ח"ג סי' י"צ, שו"ת מהרי"ט כהלון סי' כ"ט, פני משה ח"א סי' כ"ה וכ"ט, פרי הארץ סי' ג', כהונה שולם סי' מ"צ, ושו"ת רעק"א סי' פ"ו.

ובצל הבס"ק ח"ב חלק התשובות של הרח"ש גאטניווי סי' כ"ז דל"ה א', כתב, דרובא דרבוותא הסכימו דהכחשה צדדיקות עדותם קיימת כו', וצ"ד דליכא גמגום אחר בקדושין חלה לך זה לחוד, אי לאו דמסתפינא הוי חמינא דהיא מקודשת גמורה, אך לחוש מיהא לסדרת מהרי"ט כו' לא נפקא אשה זו מספק מקודשת וכו'.

ובגושפנקא דמלכא פ"ג דאישות ה"ל י"ד דו"ד א', צנידון ע"א אומר שהמקדש שאל אותה לפני הקדושין אם היא פלונית בת פלוני והעד השני אומר שהם [העדים] שאנו אותה

(מה) וע"ש בסי' ו' בתשובת ה"ר שמואל בן חביב, ונדפסה התשובה גם בספרו אמר שמואל סי' ו', שתפס בפשיטות דלדברי העד הב' אינה מקודשת, וכתב דמלבד דאין כאן אלא ע"א, עוד בה שערות זה בטלה מטעם עדות הב' שמכחישו כו' וע"א בהכחשה לאו כלום הוא. ובדברי שמואל (להרש"י ארדיטי) סי' ב' דק"כ ע"א, האריך באותו נידון, דאיכא ביניהם כמה הכחות בגופה של עדות, דלדברי הא' אמר לי ולדברי הב' לא אמר לי, ולדברי הב' אמר הרי את ולדברי הא' אמר רק אני אני, באופן דליכא לא „הרי" להורות שמקדשה להבא ולא „את" להורות שמקדש לזו, ובכה"ג אפשר דכו"ע מודו דהוי הכחשה.

אוצר

ס"ק יב אות י"ג

הפוסקים

בפירוש זה אומר באלצב וזה אומר בקמילה והוי מכחשי בבדיקות, היה מקום ללרף לסיף עפ"י דברי מהרי"ט [הנ"ל], אבל מכיון שהם לא העידו כלל בזה, רק שתפסם הרה"ש ודקדק עליהם, אין דקדוקו אחריהם מבטל עדותם, ואע"ג דדקדק ר' יוחנן בעוקאי חאנים [בסנהדרין מ"א א'], הכא כיון דאין דרך בכך, שייך לומר כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה.

יב. ובשיש ביניהם הכחשות רבות בבדיקות. כתב בלל הכסף ח"ב בחלק התשובות של הרמ"ש גאטניווי ס"י דל"ה ד', שעלה דעתו לומר, דע"כ לא קאמרי החולקים על המהרי"ט והכחשה בבדיקות לאו כלום היא, אלא דוקא בדאיכא ביניהם הכחשה אחת או שתיים, אבל בדאיכא הכחשות רבות אף בבדיקות מתבטלת העדות, אך חזרתי מחילוק זה, ובפני משכ ח"א ס"י כ"ט ציאר צנידו דאיכא שלושה מיני הכחשות בין ב' העדים, ולא אחי לבטל עדותן מלד, גם בפני הארץ ס"י ג' מלא כמה הכחשות בין העדים ולא נשחמט בזה לחלק בין הכחשה אחת ושתיים להכחשות רבות, איך שיהיה בזה סלקינן דאשה זו קשורה היא מלד קדושין וגיעאל בעיאל. וכ"כ בסם חיי ס"י ז' ד"ג ד', דאע"פ שיש כמה מיני הכחשות בנ"ד, כיון דלא נפקא מידי לענין דינא דבין הכי וצין הכי יש כאן קדושין, נראה דלא מבטלינן העדות בשבילם. וע"י בדברי שמואל (להרש"י ארדעיו) ס"י ב' דק"ב עור ד', המוצא בהערה מ"ה.

יג. וכשההכחשה בבדיקות היא בדבר שאי אפשר למענות. בפני משכ ח"ב ס"י ב' דף ע"י א', צנידון שלדברי ע"א נתן לה המקדש בעלמו את הקדושין ולדברי השני נתן לה אבי המקדש בעד בנו, כתב דיש לז להקל אף לפי השיטות דס"ל דעדי קדושין לדיני ממונות מדמינן להו ואם הוכחשו בבדיקות לית לן בזה, דמ"מ היינו היבא דהכחשה ממנין לתלותה בעדות, כגון אחד אומר בנ"ד לחודש ואחד אומר בנ"ד לחודש דעבידי אינשי דטעו בקביעא דירחא, או בעדי חזקה כגון אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה שעורים, דעבידי אינשי למטעי בין חטים לשעורים, אמנם אם אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה קטניות דלא עבידי למטעי בכה"ג, קי"ל דאין מלמפרין [ע"י ב"ב נ"ו ב' עור חו"מ ס"י קמ"ה], דכיון דהענין לר"ד ב' עדים כו' ואין העדות מתקיימת בלתי אם נועדו ב' עדים, ואם העדים בעלמם מכחישים זה לזה באיזה פרט מהעדות אע"ג דבעיקר העדות הושוו כו', מ"מ כיון דקא מתכחשי בפרט אחד במידי דלא עבידי למטעי בכה"ג, א"כ חד מנייהו שקורי משקר בודאי, ואיך יעלו וימטרפו שניהם יחד באותה עדות וכו', ע"ש שכתב לדיוק כן גם מדברי מהרשד"ם ס"י י"א, דס"ל דהכחשה בבדיקות קדושין לא הוי הכחשה [וכנ"ל באות י'], דזה דוקא כשאין ביניהם הכחשה גמורה דלא עבידי למטעי בכך. וכ"כ בכרך של רומי ס"י כ"ד, דהיבא דאיא לטעות, לא דמי למנה שחור ומנה לבן, ולכ"ע עדותם בטלה. ובכסאות למשפט ס"י ג' דע"י ג', כתב טעם אחד להחזיר צנידונו, עפ"י הפני משה הנ"ל.

וכן ביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ז א' כתב, דאם האחד אומר שקדשה צמיה והשני אומר באלף וכדומה, נראה דהוי הכחשה כו', וכמו בעדי חזקה שזה אומר אכלה קטניות וזה אומר אכלה שעורים דלא הוי חזקה כמבואר בתוס' ור"ש ב"ב נ"ו ב', ואף שהצ"י חלק ע"ז ולא הביא זאת בשו"ע חו"מ [ס"י קמ"ה הנ"ל], מ"מ שם [בש"ך הסכים דבעיקר כהתוס' והר"ש], ואף לסדרת הצ"י יש צ"כ ענין שאין יכולים לטעות בו אף שלא בדקדוק, וכוונתו דבחזקה אין העדים מדקדקים כלל לידע מה אכל, אבל בקדושין באופן זה יכול להיות שאף הצ"י יודה דהוי הכחשה, ולר"ך להחישב

כוונתו אלא לדבר שנוגע לעדותו שחיה מקודשה, ובאותו חפץ בלדד היא מקודשת ולכן לא הזכירו, ואפילו אמר בפירוש שלא נתן לה, לא הוי הכחשה, דמיא לדיוטא עליונה או תחתונה דלא דכירי אינשי [כמבואר בחו"מ שם], ה"י לא שם אל לבו כיון דלא הוי לר"ך לקדושין.

ולצדק לסניף, או כשיש עוד ספק בקדושין, בשו"ע מהרש"ם ח"ב ס"י קל"ה כתב, דאף שרבים חולקים על מהרי"ט, מ"מ חזי לאלטרופי להיתר.

גם בפני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"א ס"י י' דס"ג ד' כתב, דהגם שכתב כל הפוסקים חולקים על המהרי"ט כו', עכ"ל כדאי הוא סדרת המהרי"ט להיות סניף כו', והוסף, דהגם דאין צחריה דהצ"י גררין דקבלנו הוראותיו, והוא פליג בהדיא על המהרי"ט כו', מ"מ לא חצרה, חדא שכבר הארכנו והוכחנו [לעיל מיינה] שהכחמה האחרונים דעבדינן ספק ספקא להקל אפילו היבא לסדרת הצ"י צדד לז מינייהו להחמיר והכי נהוג, ועוד שידוע דעיקר הא דלחזין עלה ממה שקבלנו הוראות הצ"י, במחלוקת היא שניה בין האחרונים, אי קי"ל כהצ"י אף במש"כ בתשובות [או רק מה שפסק בשו"ע] וכו'. וכ"כ בח"צ ס"י י"ב דף ע"י עור ב'.

ובפני משה ח"א ס"י כ"ח דס"ה עור ב', צנידון שע"א העיד שהמקדש אמר לאחי המקדשה אם תקבלנה לקדושין בעד בתך חתונה לך והשני העיד שאמר אם תוליכנה לבתך חתונה לך, כתב דאפילו נימא דאין בהכחשהם נפקותא לענין דינא ולדברי שניהם איבא קדושין, מ"מ איכא ביניהם הכחשה בלשון הקדושין, ואשכחן למהרי"ט שכתב דעדי קדושין כדני נפשות דמיא ואף אם הוכחשו בבדיקות עדותם בטלה כו', אמנם רבים חולקים עליו כו', ועכ"ל דעת מהרי"ט מסתיין לסיף, דלפי שיטתו דעת הרא"ש אם הוכחשו בבדיקות עדותם בטלה כו', ומה גם דהר"ן אית ליה בפירוש דעדי קדושין לדיני נפשות מדמינן להו וכו'. וכ"כ שם בס"י כ"ט, צנידון שהיה הכחשה בין העדים בלשון המקדש כלפי מי היה מדבר, שע"א העיד שאמר אל העדים שיהיו עדים שנתן לה קדושין והשני העיד שאמר אל האשה קחי זאת לקדושין, דאף אם נימא דאין בהכחשה זו נפקותא לענין דינא ולדברי שניהם הוי קדושין כו', אכתי הוכחשו בבדיקות מיקרי כו', אף דאלמלא היו טעמים אחרים להקל בנ"ד מהך טעמא לבד לא היה ראוי להקל וכו'. ובח"צ ס"י ב' דף ח' עור ד', צנידון שלדברי ע"א נתן לה המקדש בעלמו את הקדושין ולדברי השני נתן אבי המקדש בעדו, מסיק דכיון שהדבר במחלוקת הוא שנוי, לדין הוי ספקא כו', וכיון דאיכא בנ"ד ספק אחר הוי ס"ס וכו'.

וב"ב בלך שלמה ס"י ז', דמידי פלוגתא לא נפקא, ולפחות הוי ספק קדושין, ובהלעזר [שהמקדש החסיר מלשון הקדושין] מלת לי, יספיק לבטל הקדושין. וכן בשערי רחמים ס"י כ"ב דל"ט עור ב', לר"ך לנידונו הא דהוכחשו בבדיקות, דעכ"פ מידי ספקא לא נפקא.

ובפרי הארץ ח"א ס"י ג' דל"ה עור ב', צנידון שהיו כמה הכחשות בין העדים, כתב דאף אח"ל שכל אלו ההכחשות אין בהם כדי לבטל העדות, אכתי איכא למימר דלא גרע מהוכחשו בבדיקות, ושמא הלבחא דעת מהרי"ט דאם הוכחשו בבדיקות עדותם בטלה, והפני משה עשה דברי מהרי"ט סניף לעשותן ס"ס, ונמלא דהוי ס"ס המתהפך וכו'.

יא. וכשההכחשה בבדיקות לא היתה עפ"י הגדה מעצמם, רק ע"י שנחקרו על זה. במשיב שלום ס"י ד' דף ח' עור א', צנידון שע"א הראה שעל האלצב נתן המקדש את הטענת ועד השני הראה שעל הקמילה נתן, כתב דאי הוי מסבדי

אוצר

ס"ק יב אות יג—טו

הפוסקים

מרומה צעי דרומה, [וכ"פ הרמ"א בסי' מ"ב סעיף ד'], ועי' צו"ת הרצ"ל אשכנזי סי' ד', שמכלל דבריו מוכח דבמכחישים זא"ז דין מרומה מיהא עדותם בטלה, ואף דדעת המאירי בשם גאוני ספרד דדיני קדושין וגירושין אינם לריכוס דר"ת אפילו דין מרומה, אף שכוונתו בו במזמן לריכוס דר"ת, [ובמחצת באוה"פ סי' מ"ב סק"מ אות א'], ובאיסור ערוה הכתובה ראו לחוש לכל הדעות, גם לזה חמינה לדוקא אם לא נחקרו ולא נדקו הוא דאינו מעכב, אבל אם כבר נחקרו ונדקו ונמצאו מוכחישים גם המאירי מודה דעדותם בטלה, ואפוא פלוגתא לא מפשינן, וכיון שלא גילה דעתו בזה, שפיר אמרין דס"ל ככל גדולי הפוסקים דדין מרומה עדותן בטלה, דבהדי סכדי שקרי למח לי.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ו ח' כתב, דדין מרומה אף שטעה הטעין שיכולים לעשות בזה, עכ"ל כיון דאין רוב מצורע שטועין בזה עדותן בטלה בהכחשה, ויש להחמיר בזה בכמה דברים כמו ד"ל, שזה נחשב הכחשה וכו'.

ובבית שמואל אחרון חזו"מ סי' ע"ו, כתב כן כשהאשה מכחשת את העדים, דכ"ע מודים דהוי כדני נפשות [פי' ע"ז באוה"פ סי' מ"ב סק"מ אות ג'], ואף אם הוכחשו העדים בצדיקות עדותן בטלה, ואין כאן שום חשש קדושין.

ובשמענתא דרבא ח"ב סוס"י ב', הביא בשם ה"ר מרדכי גימפל יפה א"צ"ד ראוניאלי בתשובה, שכתב כן כשהיא אומרת שלא קבלתו לקדושין, ולריכוס דרומה, ואם הכחישו זא"ז אפילו בצדיקות כדאי לבעול העדות.

אולם בסם חיי סי' ז' ד"ג ח' כתב, דגם דין מרומה לריך דרומה כדני נפשות כו', מ"מ הא כתב צו"ת הרצ"ש סי' רס"ו, דאפילו דין מרומה לא צעי דרומה כדני נפשות ממש שאם אמר בלחת מן החקירות איני יודע שהיא עדותן בטלה, אלא שצריך הדין לחקור בכל מאי דאפשר [ובמחצת בסי' מ"ב סק"מ אות ו'], הרי צפירות דלא השוה דין מרומה לדני נפשות רק לענין דצעי חקירה ודרישה אבל לא לענינים אחרים כו', וגם צו"ת הכ"י סי' ב' חילק בין הכחשה בחקירות לבין הכחשה בצדיקות ח"ע"פ שהיה דין מרומה כו', [שכתב צידונו דאין לבעול העדות מעטם הכחשה בצדיקות וכ"ל צאות י', ח"ע"פ שהצריך שם דרומה משום שהיה דין מרומה], באופן דטעם זה אינו מספיק לבעול סהדויותיו, אם לא בהצטרפות טעמים אחרים דאיכא ציד"ד ולעשותו סניף.

וכן מצינו לעוד פוסקים המוצאים בלח"י הנ"ל שכתבו צידוניהם דאין לבעול העדות מעטם הכחשה בצדיקות, ח"ע"פ שידוניהם היו דין מרומה. ועי' מש"כ בזה צנודע צשערים מהדו"ת סי' מ"ו דנ"ו ד'.

פו. וכשהעדות היא על אשה שכבר נשאת לאחר. כתב צו"ת מהרי"ט להלן סי' כ"ט קרוז לסופר, טעם אחד להתיר צידונו בזה, דכיון דנשאת הו"ל דיני נפשות, כמו שגראה מדברי הרצ"ל בתשובה סי' אלף ר"ט, שכתב לענין דרומה צעי קדושין, דכשתמצא לומר שהוא כדני ממונות הו"ל ועדיין לא נשאת לאחר ואין כאן עדיין דיני נפשות כו', ומשמע מדבריו שאם נשאת לאחר הוי דיני נפשות, הלא כן חומרי דיני נפשות עליה, ואפילו הוכחשו בצדיקות עדותן בטלה, וא"כ ציד"ד בכל ההכחשות לא פלטינן מהכחשה בצדיקות, ח"ע"ג דכפי הנראה מהרמב"ן [המוצא בדברי מהרי"ט שצאות י'] משמע דלא דייגינן לה כדני נפשות האידנא, כיון דלא קטלינן לה, מ"מ הרצ"ל כתב כנ"ל. ועי' צאות י' הנ"ל בדברי הפני משה, שכתב כן עפ"י הרא"ש בתשובה

להחייב בזה בעת המעשה על איזה אופן היה, אם יכול ליתן הפול הטעות בזה או רחוק מאוד שיפול בזה הטעות, וכן אם אחד אומר שקידשה צמטעות והשני אומר שקידשה בחפלים, לדעתו הוי הכחשה.

ועיין מש"כ בזה צנודע צשערים מהדו"ת סי' מ"ו דנ"ו ג', ומה שזן שם אם יש לחלק בין היכא שהעדים מחולקים באיזה חפץ קדשה, לבין היכא שלדברי שניהם קדשה צמטעות אלא שמכחישים זה את זה בסך המעות.

ועי' בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' פ"ג, שכתב טעם אחד להחיר צידונו, שהעדים מכחישים זה את זה, דהאחד העיד שאמר בלשון הקודש חתא לי מקודשת בזה והאחר העיד שאמר לה בלשון יון אני נותן לך לאשה, ואין לך הכחשה גדולה מזו. והביאו בתשובת ה"ר אברהם חיים אדלדי [בעל ויקרא אברהם] בחיים ושולם ח"א סי' כ"א, לציודו שאחד העיד שאמר לשון הקדושין בלשון הקודש ואחד העיד שאמר בלשון ערבי.

ובישוב יוסף סי' ג' דף ל' עור ב' בתשובת ה"ר שמו"ה גאון [בעל ישמח לב], צידונו ש"ע"א העיד שהמקדש אמר האמק"ל צמטע והשני העיד שאמר האמק"ל צמטע, כתב שדעת מהרי"ט דעדים שהוכחשו בגופא דעובדא צמטע או בלשון, חשיבי הוכחשו בחקירות ועדותן בטלה [ובמחצת צאות ה'], ועם שדבריו בזה תמוהים כמו שעמדתי עליהם ציטטתם לב סי' י"א, מ"מ בהכחשה כעין זאת דנ"ד ודאי דחד מינייהו משקר הוא, שאם אמר מטבע ודאי לא אמר טבעת, ואם אמר טבעת ודאי לא אמר מטבע, ושפיר י"ל דהדי סכדי שקרי למח לן כו', ואפילו לסברת הפוסקים המחמירים בזה, הוי כמו זה אומר חצית יין וזה אומר חצית שמן דכ"ע מודו דהויא הכחשה ועדותם בטלה, ועי' מש"כ בדרכי נועם סי' ב', ודוק מינייהו דהכחשה כעין זאת ודאי דהוי הכחשה. גם המחבר שם בסי' ב' קרוז לסופר, לירק טעם זה לסניף.

אולם בצל הכסף ח"ב חלק התשובות של הרח"ש גאטניווי סי' כ"ז דנ"ח ח', כתב על דברי הפני משה הנ"ל, דלא מלאו לבו למעבד עובדא נהקל בכל כי הא, דמלמד דהפני משה הנ"ל קאמר למילתיה צירוף טעם אחר דאיכא צידונו, משא"כ ציד"ד דליתא להאי, זאת ועוד דדברי הפני משה בזה תמוהים, דבהכחשה דאיכא למילתיה צמטע דטעו אינשי בכה"ג, לכ"ע לא מיקרי הכחשה כלל, ואפילו חסדי הכחשה הויא צנוף העדות עמנו או בחקירות, אמרין לכון דברי שניהם כדי שלא חסדי עדות מוכחשת ומלפנין דברי שניהם, ובכל מיני הכחשות שצטעם כד אין יכלינן לכון דבריהם עבדינן כמוצא צו"מ סי' כ"ט, וא"כ הו"ל כשהיא כשאלתה שהיא עדות מוכחשת ומצטעל העדות, היינו ודאי כשהיא מוכחשת לגמרי באופן דלא טעי אינשי בכה"ג מילתא וליכא מליאות לכון דברי שניהם, אז מיקרי עדות מוכחשת, והשהא לפי דעה הסוברים דעדות מוכחשת בצדיקות לאו מילתא היא ולא מצטעל העדות, ודאי כוונתם לומר דאפילו כשהיא מוכחשת לגמרי דחד מינייהו משקר הוא, עכ"ל לא הוי ולא כלום.

יד. ובדין מרומה מה או באופנים אחרים דצריך דרישה וחקירה מדינא והכחישו זא"ז בבדיקות. כתב צכסאות למשפט סי' ג' דע"ת ח', דע"כ לא פליגי הצ"י והמהרי"ט [הנ"ל צאות י'], אלא דין שאינו מרומה, אבל דין מרומה כו"ע מודו דאם הוכחשו אפילו בצדיקות עדותן בטלה, כיון דאפילו לדיני ממונות מדמינן לה, הא כתבו כל הפוסקים דעדות שצדין

מה) עי' בסי' מ"ב סק"מ אות ב' פרטי גידונים שונים שיש לחשיבם כדין מרומה.

אוצר

ס"ק יב אות טו—טז

הפוסקים

הסמ"ע דאף שזוהי אין לריך נגד העד אף דחוצטו שניהם, וכבר השיגו על הב"ש הגר"א והנו"י ועוד כמה מגדולי האחרונים.

ובברכת יעקב סי' ר' כתב, דדברי הב"ש [הנ"ל] ז"ע מהסמ"ע [הנ"ל ציית אפרים], שכתב גבי אחד אומר חצית יין והשני אומר חצית של שמן היחב, דהוי הכחשה בחקירות ובעלה עדותן, דאע"ג דהוא תובע שניהם מ"מ אפילו שזוהי נגד העד אין לריך, וגם הש"ך הסכים עמו, הרי חזין דכדרי היכא דשני עדים הכחישו זה את זה בחקירות לא מהני עדותן אף לדבר דדי בע"א, דהא לשזוהי חזין לריך אלף ע"א, ויש ליישב דבריו שלא יתנגדו לדברי הסמ"ע והש"ך כו', דגם הב"ש מודה דצממון היכא דהעדים הכחישו זה את זה בחקירות אפילו שזוהי נגד העד אין לריך, אף דידעינן שפ"א אומר חצית וצשזוהי די בע"א, מ"מ כיון שאחד מהם אומר שקר ממילא בטלה אף העדות של העד שאומר חצית מטעם עדות שבעלה מקצתה בטלה כולה כו', דשזוהי ע"א כשר צעין שיוכל להטערף לחייבו צממון כו', אלף דגבי מיתת הצעל דשם אף פסול נאמן דלא לריך לעדות, לכן לא פסלינן שם הגדה ע"א מטעם עדות שבעלה מקצתה בטלה כולה, ושפיר כתב הב"ש דגבי מיתת הצעל כיון דדי אס אחד מעיד שאינו חי, וכוונתו דלא צעי כלל ע"א כשר רק די באחד אף שהוא פסול, לכן אף שהכחישו עלמין בחקירות, מ"מ כיון שידעינן שפ"א אחד מהם אומר חצית שאינו חי, תוכל להנשא ולא מצטלינן עדותו מחמת עדות שבעלה מקצתה בטלה כולה, משא"כ שזוהי כו' מט), והנה צו"צ מהדו"ק סי' ס' כתב, דאף המחמירין בקדושין ע"א מ"מ לא פליגי על גזירה שוב דדבר דבר צממון אלף דמהני ע"א שהרי קם לשזוהי, והשתא כשהכחישו זה את זה בחקירות דבעלה עדותן ולא מהני אף לשזוהי, לא הוי עוד אף כמקדש בע"א, ועוד דבקדושין צא כל אחד לסייע לחברו, דהא כל אחד אומר שצפניו וצפני חברו נעשו הקדושין, וכל אחד מסייע לחברו דעכ"פ הנערה נתקדשה, צכה"ג צודאי אמרינן עדות שבעלה מקצתה בטלה כולה, ולא מהני עדותן אף להיות קדושין בע"א.

ובשפת הים כו"ס י"א כתב, דבחקרי לב סי' כ' דמ"ה טור ב' בעלה עפ"י המהרי"ט צח"א סי' קל"ח וח"ב סי' מ"ג, דבהכחשה גמורה דעדותן בטלה הו"ל כמקדש בע"א כו', ולדעתי המתבאר מדברי מהרי"ט, דכל היכא דאיכא הכחשה, אף דלדברי שניהם מקודשת, אינו מועיל עדותן אף צמקום שמחיימת העדות בע"א, ואפילו למ"ד דהמקדש בע"א חוששין לקדושין, וכמ"ש צח"ב סי' ל"ח, דגם צוה אומר מנה וזה אומר מאתים, אס היב צעין שמחישים זה את זה, לא מקצלינן עדותיהו אפילו לשזוהי שיהא מתקבלת בע"א.

וב"מ דבעדים המכחישים זא"ז לא הוי אפילו כמקדש בע"א, דדברי ריבז, שו"ת מהרי"ט להלן, ונדע ציבדא, המוצאים צלות ע"י. וכ"ג דעת הסוצרים צלות הסמוך דבהכחשה צין שני עדים לע"א בטלה כל העדות.

ובחקי חיים (להר"א צורגול) צהשזוהי שצסי מ"צ דף ר' טור א' מסיק, דדין זה שני צפלוגתא וא"כ יש להתיר מטעם ס"ס, ספק אס הלכה כהסוצרים דהוי עדות בע"א או כהסוצרים דבעלה עדות שניהם לגמרי, ואח"ל דהלכה כהסוצרים דהוי עדות בע"א, שמא הלכה כדעת רוב הפוסקים דאין חוששין לקדושי ע"א וכו'.

וכשצאו

בעינן עדות כמ"ש הב"ש בסי' מ"ב בשם התשב"ץ דנשים פסולות לכו"ע. אלא שלדינא כתב ההלכות אישות, דמה אעשה כי הפני משה [הנ"ל בפנים] כתבה גם לגבי קדושין, ומבעיא לן לצאת י"ח מסברתו.

צהשזוהי כלל מ"י, דכשצאו עדי הקדושין אחר שנשאת, וצאים להוליאה מצעלה, צכה"ג לכו"ע לדיני נפשות דמ"א.

טו. כשמתבטלת העדות מטעם הכחשה בחקירות וכה"ג, האם מותרת גם להחוששין לקדושי ע"א. צשזוהי יעקב ח"ג סי' קי"ט, ונדפסה צהשזוהי גם צשז יעקב סי' י"ד, צנידון שהעדים הכחישו זא"ז בחקירות, כתב דהב"ש צסי י"ז סקכ"כ כתב, דצשני עדים המכחישים זא"ז [שאחד אומר מת ואחד אומר נהרג] הוי כע"א כו', ואפילו מכחישים זא"ז בחקירות אפ"ה עדותן עדות, כיון שאין לריך שני עדים כמו צדיני ממנות, וא"כ ה"י נימא כיון דיש מחמירין ואוסרין אס מקדש לפני ע"א, כדאיחא צסי מ"ב סעיף ב', א"כ הוי אסורה, [אלא שמי"מ כתב להתיר משום שהיא מכחשה. וע"י צסי מ"ב סקכ"ב חות י"צ שדנו צוה האחרונים חי מהני הכחשה צכה"ג שהיו צ' עדים אלף שהכחישו עלמם]. וכ"כ צשו"ת רע"ק חוגר מהדו"ת סי' נ"ג דכ"ה א', דיש לפקפק להתיר מטעם שהוכחשו בחקירות, דלפי מה שחשש הרמ"א להתיר בע"א בקדושין, י"ל דצמחישין הוי עכ"פ ע"א בקדושין, וכמ"ש הב"ש צעדי מיתת שהוכחשו בחקירות.

גם צפני משה ח"ב סי' צ' דף ע' טור ב' כתב צנידון, דלא חשצין לעדי הקדושין לחרי סהדי מפני הכחשה זה לזה, וא"כ הו"ל מקדש בע"א וכו'. וכ"כ צשיצת ליון סי' ס"ט דס"ד ד', לצ מרפא סי' א', ומגן דוד סי' י"ט, המוצאים צסקי"א חות ג"ה', וצסי הלכות אישות סי' ד' המוצא לעיל חות ע' ולהלן בהערה מ"ט. וצדברי שמואל (להרש"י ארדיעי) סי' ב' דק"כ טור ד' כתב, דאית לן למיחש לדעת הסוצרים דהוי כע"א. וע"י גם צאריה דבי עילאי סי' ע"ז קרוב לסופר, וצחיים ושלום ח"א סי' כ"צ דמ"ה ד'. וע"ע צלשון השיטה לא נודע למי שצביא צויקרא אצרהם סי' י' המוצא צאות ו'.

אולם בבית אפרים סי' נ"ד, אחר שהאריך צוה הרצב מסיק צסוף צהשזוהי, דנראה דודאי חי הכחשה בחקירות מצטלת העדות צדיני ממנות, אין לחוש אף למ"ד דבע"א חוששין לקדושין, שהרי טעמא דכך חששא דהוי כמו צדיני ממנות דע"א מחייב שזוהי [ע"י ע"ז צסי מ"ב סקכ"א חות א'], וברי בהכחשה דחקירות כתב הסמ"ע צסי ל' סקיט דאפילו שזוהי אין לריך, ואע"ג דצסי"ק כ"ה כתב דהיינו דוקא בהכחשה דלא כי וכו"ל צו, כבר כתבתי לעיל דהא צני"ד בהכחשה דלא כי דמ"א, שא"א לומר שנתקדשה צ' פעמים [וכמוצא צלות י'], ואע"ג שצאוי"ת השיג על הסמ"ע מדברי חכמי לניל שהציא צספר התרומות [שער כ"ט דס"ל דחייב שזוהי], כבר כתבתי דחכמי לניל שם מיירי שהשני מכחיש את הראשון, אלל מ"מ הראשון לא מכחיש את השני, הלכך השני זוקק לשזוהי, משא"כ היכא דתרווייהו מכחישין זא"ז שלדברי האומר נתקדשה צ' לא נתקדשה צה' וכן להפך, הלכך צדיני ממנות כה"ג אין מקום לשזוהי וכה"ג צכה"ג אין כאן חשש קדושין, ולפ"ז גם לצצרת היש מי שאומר שמציא צעה"ת דמלטרפי אף צלא כו', אין לנו לחוש כאן כו', דאית לן למינקט חומרא לחוש לדעת היש מי שאומר שצצעה"ת, וגם לדברי מי שחושש בקדושין בע"א בהכחשה, דתרווייהו הם צצרת יחיד וכו'.

גם בשארית יוסף (להר"י רייזין) סי' מ"צ דני"ו ג' כתב, דאין להתיר צוה אף דעת המחמירין בקדושין בע"א, כדברי

מט) ובס' הלכות אישות סי' ד' דכ"ג ד' הביא, שכבר כתב כן בגוב"י מהדו"ק סי' מ"א ומ"ו, דהב"ש קאמר דוקא בעדות אשה [שמת בעלה] דאפילו גוי מסיח לפי תומו מהימן, דלא בעינן עדות רק שנדע האמת, משא"כ גבי ממון כו', ולפ"ז בקדושין גמי הא מיהא לכו"ע

אוצר

ס"ק יב אות יז

הפוסקים

בע"ל לאו כלום הוא, אף שלשה נמי [ע"י ע"ז צסי מ"צ סקכ"ה], וא"כ צ"ד אף שהיו שלשה נחצטלה עדות כולם וכמו שהעלה מהרי"ט, ולדעתו זו ראייה שאין עליה תשובה.

עוד כתב במהרי"ט שם, דצנידונו שלדברי האחד כיון שתיקב ללאחר מתן מעות, יש לגמגם [ולאורח דביתר זה], דכיון שלפי עדותו אין כאן קדושין, אין עדותו מועלת לבעל עדות שני העדים המחזיקים אותה בחזקת מקודשת, דאמרינן ה"ל למעקר סהדוהא קאחא ולא להעיד על הקדושין כ"ר, או דילמא כיון שראה הקדושין וצא להעיד [אינו נחשב כאלו למעקר סהדוהא קאחא], דאמרינן בעלמא גבי פסולי עדות דשיללינן להו לאסבדוי איתו, ולכאורה ה"ו קדושין דלאו כו"ע דינא גמירי, והרי אף שתיקב ללאחר מתן מעות איכא מ"ד דה"ו קדושין, ועוד שכרי אמר לה קודם מתן מעות דברי קדושין, אלא שכיון שלפניו שאלה, הלכך לא חשיבא כאומר לא נתקדשה, דהכחא ודאי לבעל הקדושין הוא דאחא ולכחיהא את העדים, אבל זה לקיים הקדושין צא אלא שהוכחש, וכ"כ מסתברא, דא"כ אף בעדים שהוכחשו בחקירות ודרישות חתקיים העדות בשאר, שניחוש שזה שאמר באריותו הרגו לבעל דברי שאר העדים צא, שיועד שעדותו מתבטלת בכך, אלא כל עדים שצאו להעיד על הדבר, הרי הם עדות אחת להכחשה.

ובגודע בשערים מהדו"ט סי' מ"ז דנ"ז ד, צנידון דומה, כה"ד דיש להביא ראייה צרורה לדברי מהרי"ט, דאף היכא שלדברי האחד נחצטלה עדותו, מ"מ אמרינן עדות שבעלה מקלחה בעלה כולה, מהירושלמי סופ"ו דטובה, שנחטף שם כשהיו שלשה עדים על אשה שנסתרה, ואחד מהם מעיד שלא נעמאה באותה סתירה, וא"כ נחצטלה עדותו לענין הסתירה דמה בכך שנסתרה כיון שיועד שלא נעמאה באותה סתירה, ובעי אי נחצטלה כל עדות הסתירה אף דיש שנים זולתו כ"ר, ומסיק דכאן לא אמרינן עדות שבעלה מקלחה בעלה כולה מפני שרגלים לדבר, משמע דבמקום אחר אמרינן כה"ג נמי דבעלה כולה כ"ר, וה"ה נמי צ"ד, דאף שאומר דה"ו שתיקב לאחר מתן מעות ואין כאן קדושין, אפ"ה כיון דבמסורה לשם קדושין הוא מועדף עם העדים כ"ר נחצטלה כולה כ"ר, אכן באמת י"ל דהירושלמי פליג עם ש"ס דין במכות ו' צ' גבי פלוני רבעני לרעני עפ"י שיטת הראב"ד שם כ"ר, אך צ"ד נראה דה"ו גם פסול, מחמת שמכחישים זא"ז נדבר דשייך לגופה של עדות, וי"ל דה"ו נמלא אחד מהם קרוב או פסול דנחצטלה כל העדות, וע"כ לא פליג ש"ס דין על הירושלמי אלא היכא דאף עכשיו אינו פסול, וכגון צה שאומר שהל"ן חוץ החור וראה שלא נעמאה דאינו מוכחש מהעדים האחרים, א"כ היכא שמוכחש מהעדים, אף שלפי דבריו הקדושין אינן קדושין, הוא לאו דינא גמירי וה"ה סבור שיהיו קדושין, וה"ו נמלא אחד מהם קא"פ ועדות כולם בעלה כסדרת מהרי"ט כ"ר, ומ"מ קשה הדבר להקל כיון דבחוס' צ"צ מ"א צ' ד"ה נחלקה, כחצו צדד חירולא, דכי אמרינן נמלא אחד מהם קא"פ, ה"מ כי מסייעי אהדדי אכל היכא דמכחשי אהדדי לא כ"ר, אלא דצדן מרומה י"ל דהכל מודים דאפילו היו עדים מרובים והוכחש אחד מהם בדרישה וחקירה עדותן בעלה, וא"כ צ"ד דה"ו דין מרומה כ"ר, י"ל דכל העדות בעלה כ"ר, ע"ש שהאריך עוד בזה, ובסוף דבריו הביא ממנה"ס חלשקר

יז. וכשבאו כמה עדים להעיד בבת אחת, וישנה הכחשה בין האחד להאחרים, האם אמרינן בזה דבטלה כל העדות כמו בדיני נפשות, או דאין דבריו של אחד במקום שנים. בשו"ת מהר"ם חלשקר סי' פ"ד, צנידון שהמקדש הזמין ג' אנשים להיות עדים בקדושין וצאו שלשתם ביחד להעיד צ"ד, ושנים מהם אמרו שנתקדשה ואחד אמר שלא נתקדשה, כתב [דכ"ה אפשר להחזירה] משום דכחיהא האחד את השנים דאין עדותן עדות, כדאמרינן צ"ה היו צודקין [סנהדרין מ"א צ'] וכמ"ש הרמב"ם צ"ב דעדות [כל ג'], שאם הכחיש האחד את השנים אפילו בצדיקות עדותן בטלה, ואע"ג דלא אמרו הכי אלא גבי דיני נפשות, מ"מ אין לחלק, דבעיקר העדות לא שנה נפשות ולא שנה ממון. [אלא שדחה היתר זה, משום שצנידונו היה העד המכחיש קרוב, ואין בעדותו ממש].

ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קל"ה דל"ט טור צ', חולק בזה בין אם ההכחשה היא בעיקר הקדושין אם נתקדשה או לא נתקדשה, לצין שההכחשה היא באיזה פרט ממשעש הקדושין ולדברי כולם נתקדשה, וכחצ דכי אמרינן דעדים המכחישים זה את זה דרישות וחקירות עדות כולם בטלה, היינו [היכא] לדברי כולם קדושיו קדושין אלא שזה אומר צ"ה וזה אומר צ"ה, דכיון שכולם עדים הכחשתו של אחד מהם פוסלת את כולם, דה"ו נמלא אחד מהם קרוב או פסול דמדין חורה עדותן בטלה, אבל זה שלדבריו אינה מקודשת ה"ו כעד אומר לא נתקדשה ושנים אומרים נתקדשה דאין דבריו של אחד במקום שנים ג'.

ובצנידונו ג' העדים העידו שנתן לה קדושין, אלא שאחד הכחיש את השנים מחי היתה נתינת הקדושין, אחר שכתב טעם אחד להחזיר מפני ההכחשה שבין העדים [וכמוצא באות ה'], כתב עוד, דאע"פ ששנים מכחישים אותו, לא אמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים, [אלא] בעלים דומיא דנמלא אחד מהם קרוב או פסול כ"ר אפילו כן מאה [עדותן בעלה], וכ"כ הרמב"ם צ"ב דעדות דאם אחד הכחיש את שניהם אפילו בצדיקות עדותן בטלה נא. וכ"כ דעת השארית יוסף [להר"י ריוזין] סי' מ"צ דנ"ז טור צ' ע"ש.

גם בפרי הארץ סי' ג' דף ל"ה טור צ', צנידון שאחד הכחיש את השנים באיזה מקום עמדו כשנתן לה הקדושין, כתב דאין לומר שנקבל עדות השנים שהשוו צנייהם ועדות ה"ו כמאן דליחיה, שכרי העלה מהרי"ט [ה"ל] דהואיל והוכחש אחד מהם הוכחשו כולם, ואוסף נופך משל, דיש לדון כן ממש"כ התוס' במכות ו' א' על הא דאמר ר' יוסי צנמלא אחד מהם קרוב או פסול, צ"ה דברים אמורים צדיני נפשות אבל צדיני ממונות חתקיים העדות בשאר, דהטעם משום דצדיני נפשות שייך שפיר למילף משנים דעדותן בעלה, משום דמה שנים כי נמלא אחד מהם קא"פ עדותן בעלה לגמרי, ומעשה אינה מועלת לכולם, הלכך ג' נמי כולם בעלים לגמרי, אבל צדיני ממונות דבשנים נמי כי נמלא אחד קא"פ השני אינו בעל לגמרי דחייב לו שבועה, לכך שלשה נמי חתקיים העדות בשאר, ומזה למד מהמנה"ש צ"ה מ"צ דקפ"ה א', דלפי"ז בקדושין נמי איתא להך טעמא דשייך לומר דמה שנים אם נמלא אחד מהם קא"פ העדות מתבטלת לגמרי, דהא המקדש

וכתב מהרי"ט, דכיון שעדות הא' שהעיד עם העד המכחיש נבטלה בהכחשתו, שוב אין עדותו מצטרפת עם עדות הג', אע"פ שהעיד ביום שלאחריו, אם לא שהיו באים כת אחת בפני עצמה היינו אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים. [ולכאורה נראה שבצנידון כזה שהשנים האומרים נתקדשה לא באו ביחד, בטלה כל העדות גם להחולקים דלהלן, ע"י בדברי מהרי"ט חן ובהערה שם].

(ג) וכ"כ בתוה"ד בשו"ת מהר"ם אלישיב סי' ק"ד, דבע"א אומר לא נתקדשה ושנים אומרים נתקדשה, אין הכחשתו של הע"א כלום, דה"ו חד לגבי תרי.

(גא) ע"ש במהרי"ט שבצנידונו לא באו שלשתם יחד, אלא שתחילה באו שנים והכחישו זה את זה ואח"כ בא השלישי והעיד כדברי הא',

אוצר

ס"ק יב אות יז—יח

הפוסקים

נכון שאין זה נכון, וא"כ ה"ה והוא העטם בשלשה עדים ואחד הוכחש מהשנים, אם כי מן הדין אין דבריו של אחד במקום שנים, עכ"ל כיון שנלמדו כולם ביחד להעיד והוכחשו בזה פרע מהחקירות והבדיקות אין זה נכון, וא"כ לפי מה שכתבתי לעיל לחידוש הוא שהידוש תורה במלת נכון דייני נפשות דוקא ומשום הלל הנידון, אבל בשאר עדויות שכתורה הכחשה בבדיקות לא מעלה ולא מוריד [ע"י ע"ז באת י'], א"כ ה"ה והוא העטם בשלשה ואחד הוכחש מהשנים אפילו בחקירות, אין דבריו של אחד במקום שנים ותקיים העדות בשאר.

וביר דוד (פסקי הלכות) ח"א דקמ"ז טור ג', כתב כן בפשיטות דמש"כ הרמב"ם דהיכא דאחד מכחיש השנים אף בבדיקות עדותן בטלה, נראה דזה דוקא דייני נפשות, דכיון שנלמדו יחד ויש הכחשה אין זה נכון כו' [והתורה אמרה וכתב אמת "נכון" (דבר נד)], שג"כ שלא תכחש הכת בין עמה צדק דיקה וכו'. ובשנים אומרים לא נתקדשה וא' אומר נתקדשה, ע"י בסקי"א אות י"ב.

בשהע"ד הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מבחישה, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלין בכל אופן, או דהוי בהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא. ואופנים שונים בזה.

יח. כשהכחשה היא על מעשה הקדושין. באבני מלואים סי' מ"ב סק"ה הביא מהר"ד סי' רי"ב, היכא דלא היו עדי הקדושין רק שנים, וא' אומר קרוב לו וא' אומר קרוב לה, שדן מתחילה לומר, דכיון דאין ראובן יכול לקיים עדותו אלא בזהדותיה דשמעון, ושמעון מבחישה, לא מהני, ודמיא להא דכתב הר"ש פ' הנזקין ומרדכי צ"ה האשה רבה בבאורי י"ד חילוקים בגאמנות ע"א, דאם אמר ע"א על עבל שהוא מתוקן כי אמרתי לפי לתקנו, והלכו ושאלו לאותו פ' ואמר לא תקנתיו, הרי זה בחזקת עבל, כיון שזה מודה שלא תקנה הוא, אלא אמר לפי לתקנו, והבוא אומר לא תקנתיו, אך שוב הביא מהר"ד מהר"ש פ' המדיר [לננין אשכ שחמרה פ' כהן תקן לי את הכרי או פ' חכם טיבר לי את הכתם ואשכח שקרא דיואלת שלא בכתובה כמבואר בסי' קט"ו], דמיתתי מהירושלמי דכל בני אשכח שיקרא חייירי בעדים דוקא שהכחישו, אצל החכם או הכהן אינו נאמן נגדה להכחישו, וכתב הר"ש דהכי מסתברא, דאין להפקיע ממון כחובצה צע"א, ומסיים מהר"ד, הרי דאעפ"י שהיתה תולה חקונה בכתם וכאן לא מהימני כנגדה כדי לאפוקי ממון מחזקתו, ומ"מ שפיר דייקי רבין לענין עבל צ"ד חלוקים, דהתם אדרבא, העמיד עבל על חזקתו והרי הוא עדיין עבל גמור, הו"ל והוא מודה שלא תיקנה אלא אמר לחברו לתקנה, ומסיק מהר"ד דלפ"י צענין נ"ד נמי איכא למימר נחמיר משום חומרא דא"ל להאמין לע"א שהוא וחברו ראו ושמעו הקדושין, ולא נישחש בראי חזרו מבחישה כיון דלאו סברא ברורה היא, כדמוכח מן הירושלמי.

ועיין ב"ש סי' מ"ב סק"ז שכתב עפ"י מהר"ד ה"ל דאם אמר בעד נתקדשה בפני ובפני פ' ואותו פ' מבחישה יש לומר דזה נאמן שכתובה בסי' ז' ובסי' קט"ז, נמי שחולה דבריו בחברו אם

אלשקר שכתב [באותו הסי' המוצא לעיל], שכל המפרשים חולקים על החוס' הני"ל, ומסיק מהר"ם אלשקר שם פשיטא ליה דנתבטלה כל העדות, ודיון עדיפת מדידיה, דשם לא היתה התחנה לשם קדושין רק שנתועדו לשם קדושין, וכאן נתן לה לשם קדושין כו', ודבריו מהר"ם אלשקר הם סמך גדול בהיתירה דהך איתתא, אף כי לדידי הדבר י"ע עדיין.

אולם יש הסוברים דכל הדין דבטלה כל העדות ע"י הכחשה בחקירות ודרישות, אינו אלא דייני נפשות אבל לא בקדושין. בתשובת ה"ר יהודה מן צו"ת הבית יוסף סי' י' עמוד נ"ו טור ז', והוצא בקלרה בצאה"ע סק"ג, כתב צידון מהר"ם אלשקר הני"ל, דהיי דייני נפשות ודיני ממונות היכא שצאו שלשה עדים ביחד והעידו ושנים מהם כוונת עדותן ואחד הכחיש אותם נתבטלה עדותם, באיסורין מיהא לא אמרינן הכי, אלא אמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים, דשאני דיני נפשות דמהדרינן אחרתא דכתיב והלילו העדה, ודיני ממונות נמי הוי טעמא משום דלא נחתין לנכסי דבר נש לאפוקי מניה ממונא אלא בדבר ברור, וכשאחד מכחיש אין זה דבר ברור כו', אבל דיני גיטין וקדושין וכיוצא בזה משאר איסורין, דאי לאו משום דבר שצער, ע"א נאמן באיסורין, [אלא] דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, [אבל] תרי בהכחשה, עדות היא והכחשה לאו כלום היא, ונראה להביא ראיה לזה, דהא שחי כתי עדים המכחישות זו את זו דברי שחיהן בטלים, בין דייני נפשות ובין דייני ממונות, ואילו בקדושין ובגרשין תלינן והוי ספקא דאורייתא או דרבנן ולא חוקמינן אחזקה [ע"י ע"ז בסק"י אות א'], וכיון דתרי ותרי הוי ספקא, בתרי וחד לא הוי ספקא, אלא ודאי שאין דבריו של אחד במקום שנים כו', וכיון דאמרינן דאין דבריו של אחד במקום שנים, לא שגא צאו צבת אחת בעין כת אחת, לא שגא צאו צבת אחר זה בעין שחי כחות, לעולם סמי חד מקמי תרי כו', והאי [דבני"ד] בעד הראשון העיד נתקדשה והעד השני העיד לא נתקדשה [ורק אח"כ העיד גם השלישי שנתקדשה], לא בשביל זה נתבטלה עדות הראשון, דמאחר שכולם צאו צבת אחת הרי הוא כאלו שנים העידו נתקדשה ואין בכך כלום, דבכה"ג אין מוקדם ומאוחר וכו' (ג).

ובתשובת ה"ר אברהם בן נחמיה שם צו"ת ה"י, כתב באותו נידון, דהא דמשמע בגמרא וכתבו הרמב"ם שם הכחיש אחד את השנים אפילו בבדיקות עדותן בטלה, היינו דוקא דייני נפשות משום דכתיב והלילו העדה, אבל דייני נשים ודיני ממונות לא, ואע"ג דייני נשים אפשר לצוא לדי נפשות, כיון דהשתא מיהא ליכא קמן דיני נפשות לא אמרינן הכי, תדע דמהאי טעמא נמי עדי נשים שוין לעדי ממון דלא צע"י דרישה וחקירה, והא דקיי"ל דאפילו דייני ממונות אם הכחישו העדים זה את זה דדרישות וחקירות עדותן בטלה, נראה דדוקא כשלא היו אלא שני עדים, אבל אם היו ג' או יותר אע"פ שהכחיש אחד את השנים דדרישות וחקירות ותקיים העדות בשנים, דכלל גדול הוא דאין דבריו של אחד במקום שנים (ג).

ובעין אליעזר סי' א' אות י"ע כתב, דלולי דמסתפינא מרבין קשישאי, הייתי אומר בטעמו של הרמב"ם הני"ל, דהוא משום "נכון", דכיון דחזין בשני עדים המכחישים זא"ז בבדיקות דכלים שחורים ולבנים, אם כי באמת אינו נוגע בעלם הענין כלל ואין לנו צמח לפסול עיקר עדותם, עכ"ל הקפידה התורה במלת

(ג) אמנם כשמחילה באו רק שני עדים והכחישו זא"ז, ורק אח"כ בא השלישי ומעיד כדברי הא' שנתקדשה, כתב בחיי עמרם סי' נ"ה עמוד קכ"ג א', דגם לפי שיטה זו אין לצרף עדות תג' עם עדות הא' שכבר הוכחשה מכת העד הב' בזמן שעדיין לא היתה ולא נבראה עדות

תג', דאחר שכבר נתבטלה עדות הא' איך תחזור להיות עדות כו', וחילוק זה הוא אמיתי מצד הסברא ומצד הדין וכו'. וע' לעיל בהערה ג"א. (ג) ע' בהערה ל"ה. (ד) מדבריו בדקמ"א טור ב'.

הפוסקים

ס"ק יב אות יח

אוצר

לא מהימן בלא עדים כדפירש הרא"ש, היינו לשויה עוצרת על דת ולאפקועי שטרא [ר"ל להפסיד הכתובה] כו', אבל הכא הא סהדוהא לאו כלום אלא מכה הא, והאי לא ידע מיד, אי"כ אין כאן אלא אחד אפילו אי אמר לא ראייתו ולא שמעתו, וכ"ש שהוא מכחישו בשניו המעשה והלשון, ואינו נאמן כלל אפילו בשאר איסורים, כ"ש לעדות אשה דע"א אינו נאמן, והביא דפ"ד דכתובות כו', מיירי שאומר שנתקדשה בפני שנים והלכו להם למדע"י כו', אבל בג"ד דאין כאן אלא ע"א שראה הקדושין ומכחישין ליה, אין כאן בית מיוחד כלל.

אולם יש מהאחרונים שכתבו דאין לדמות דין זה לחולה בחצרו אפילו להרמזין, רק הוי כצ' עדים המכחישים זה את זה. באבני מלואים סי' מ"ב סק"ה הג"ל כתב בסוף דבריו, דבגוף הדין דמדמה התה"ד להאי דהראשון נאמן יותר, לזו מהבס, דגם הרמזין לא קאמר אלא היכא שאומר השני בשם הראשון ששמע ממנו או אפילו ראה צעיניו שחיקן לו הכרי, וכשהוא מכחישו נאמן יותר, כיון שהוא בעושה או האומר כו', אבל הכא שאינו מעיד אס הראשון ראה כן, נראה דהרמזין לא קאמר בכגון זה, והרי הוא כאומר פ' היה עמי, דאינו אומר משם הראשון כלל. וכע"ז כתב גם צעני אחרים שם סק"ו.

וכן באבני משפט סי' מ"ב סק"ד כתב דיש לעיין במה שמדמה התה"ד זה לחולה דבריו בחצרו, דשאני התם שהיה אינה יודעת כלל אם טבור או עמא רק מפי החכם, וגם לפי דבריה תלחה הכל בחכם לכן החכם נאמן, אבל כאן הרי המעשה בעד יודע בעלמו, ורק אומר שגם השני היה אצל המעשה, ואי"כ יש ללמוד זה צמח"ש מהא דסי' ל"ה סעיף ט"ו, דאם השליח אומר שקידש פלונית והיא מכחישה, דנאסר המשלה בקרובותיה וברי שם השליח תלוי זה, דאם אין ריונה להתקדש אינה מקודשת, ומ"מ כיון דאינו אומר דהיא אמרה לו שוב לא הוי כעמפ"ע דנאמר דהיא נאמנת, כ"ש כאן דלא תלה כלל בחצרו, דאין לנו לומר דהוי כחולה בחצרו, והח"מ בעלמו כתב לקמן סי' קט"ו סק"ד חילוק זה שכתבתי, ליישב דהרא"ש והרמזין לא פליגי, והרא"ש מיירי דאמרה אני ראיתי [שצפני חיקן, וע"כ אינו נאמן להכחיש שחן זה עמפ"ע, שהרי היא אומרת שראתה שחיקן], ומשמע דבזה יודע הרמזין דלא מקרי תולה בחצרו נ"ו. וכן משמע מלשון מהר"ם בר צרוך [המוצא צסק"א אות א'] דגם כשלא היו שם אלא שנים והשני מכחישו, הוי כדן ע"א נגד ע"א, וכן משמע מדברי הרבב מלאו מן האחרונים שתפסו כן בפשיטות בנידוניהם.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"א דקכ"ח צ' פסק דאם לא היו עדים אחרים כי אם אותם השנים, וא' אומר שהיו הקדושין קרובים לו, וא' אומר שהיו קרובים לה, והיא אומרת שיודעת שבה קרוב לו, אינה מקודשת, ואם היא אומרת שאינה יודעת, הרי"ז לא תנשא ואם נשאת לא תלא, ויראה שצטעת הדחק מחירים להנשא לכתחילה. ודבריו הם עפ"י מה שציאר ביד דוד דקכ"ז ד' ודף קכ"ח שיטות הראשונים בזה, דלדעת החוס' אף לכתחילה תנשא, דאף אם נימא שהוא קרוב לה הא אין כאן אלא ע"א, שהשני מכחיש בודאי ואומר שבה קרוב לו ואין כאן קדושין, ולדעת הר"ן לא תנשא לכתחילה, משום דגזירין דילמא צטעת קדושין ראו שניהם שבה קרוב לה, אך עתה שכת בעד האומר קרוב לו, וצדקכ"ח ד' הוסיף לדעתו סברת הר"ן היא גזירה חדשה, שנגזור שמה

אם חצרו יכול להכחישו, ופליגי בזה הרמזין והרא"ש, לרמזין יכולין להכחישו ולהרא"ש חוששין לחומרה, אף כאן חיישין לחומרה, מיהו [כשהכחשה היא בזה שהראשון אומר נתקדשה והשני אומר לא נתקדשה] י"ל דמותרת אפילו לדעת הרא"ש, דאוקמינן אותה אחזקה והיא בחזקת פנויה ומותרת, ואפילו אינו תולה דבריו בחצרו, רק אומר שהיו שם כמה אנשים והלכו למדע"י, אבל כשאותם שני עדים מכחישים זא"ז אם היה קרוב לו או לה, איתרע החזקה, ואף שבהיה בחזקת פנויה לא אמרינן דאוקמה אחזקה וכמ"ס החוס' צפ"ד דכתובות, ואין היתר בדבר אלא מעטס דחולה דבריו בחצרו [ותלוי במחלוקת הרמזין והרא"ש ובג"ל]. וכ"כ בח"מ סי' מ"ב סק"ה עפ"י התה"ד בג"ל, דהיכא דאיתרע חזקת פנויה לא תנשא לכתחילה. והוצא צבאה"ע שם סק"ז. גם בחאומי לזיה (שעם ארץ לזי) שם סק"ע כתב, דאע"ג שתולה דבריו בחצרו, מ"מ יש להחמיר כהרא"ש. וכן תפס לחומרה בדרך יבחר סי' נ"ד. וע"י מש"כ בזה במגן דוד סי' מ"ח דמ"ח א'.

אמנם למאן דחייש לקדושין בע"א לבד, כי צב"ש סי' מ"ב בג"ל בסוף דבריו, דאפילו להרמזין יש להחמיר, דלא הוי תולה דבריו בחצרו.

ובב"ש מהדו"ק סק"ו כתב עוד, דלדעת הר"ן [המוצא צסק"א אות א'] דלהכי אסורה לכתחילה בהכחשה של קרוב לו וקרוב לה, משום דאמרינן שמה טועה וסבר שבה קרוב לו, אי"כ אף צב"ג שתולה בחצרו וחצרו מכחישו, אסורה [דלא שייך טעמא שהשני נאמן יותר משום שהראשון תלוי בו והוא מכחישו, דבהכחשת השני לא הוי הכחשה כלל, כיון דחיישין שטעה] נה. וכן מוצא צב"ש מהדו"ק סי' מ"ב סק"ז. וכ"כ צט"ז קדושין כאן סק"ו, דלדעת הר"ן מ"מ לא תנשא, דיש לחוש דצטעת קדושין ראה ג"כ שבה קרוב לה, רק אח"כ נדמה לו שקרוב לו היה נ"ו.

ויש שכתבו להקל בזה, אם עפ"י הרמזין, או אפילו להרא"ש. בהמקנה קו"א סי' מ"ב סוף סעיף צ' כתב, דמהבסוגיא דהאומר לאשה קדשתך וכו' בקדושין סי"ה א', משמע כהרמזין, דכיון שזה בעד לר"ך להגיד שחצרו ראה ג"כ הקדושין, וכיון שחצרו מכחישו נאמן יותר. ע"ש בדבריו. וע"ע בדבריו להלן בהערה נ"ז.

ובאבני מלואים סי' מ"ב סק"ה אחרי שהביא מהתה"ד דיש להחמיר עפ"י הרא"ש ובג"ל, כתב, דלפמ"ש הצ"י ביו"ד סי' קפ"ז להקשות דברי הרא"ש אהרדי, דצ"י המדיר הביא דברי הירושלמי דאשתתה שקרא [מיירי] בעדים דוקא, וצ"י הנזקין הביא דברי הרמזין דהראשון נאמן יותר, וכתב לחלק בין ממון לאיסור, והביא דפ' הנזקין דהוא לכתובה אינו נאמן יותר, אבל לאיסור הראשון נאמן יותר, ואי"כ לפי"ז צב"א קרוב לו וע"א קרוב לה דאמרו בגמ' כתובות דלא תנשא, מיירי דוקא בזה שם עדים הרבה, ואינו אומר בשם חצרו דוקא, דאלי"כ הראשון נאמן יותר. [אלא שסיים דעל ע"ס הדמיון דמדמה התה"ד לחולה בחצרו לזו מהבס, וכמוצא ממנו צסמוך].

ובבר כתב כן צשו"ת מהר"ל סי' ע"ד בהשיבו על דברי התה"ד בג"ל, דצעות אשה כשאמרה פ' אמר לי שמה צעלי, והוא מכחיש שאלא אמר לה, איכא פלוגתא דרבותא אי מהימנא, מכה הדיא דאמרינן הכל מודים צב"א אומר מת דהמנוהו רבנן כצי חרי [ע"י ע"ז בלח"ה"פ סי' י"ז סקע"ה], אבל בעלמא ליכא מ"ד כו', אע"ג דעוצרת על דת כי שילינן לחכם או לכהן ואשתתתה שקרא

שכתב הח"מ בסי' קט"ו, וכתב דלפי"ז גם כאן כשאמר שראה פ' שהיה שם והחזמן לעד אינו נאמן להכחישו, אך כתבתי שם בסי' קט"ו דאין דבריו מוכרחים, ומשמעות הראשונים שם אינו כן.

נה) מדברי הגנש חיה סי' כ"ב דל"ה ד' כשהביא דברי הב"ש.
 נו) וע"י בבגדי שש סי' מ"ב מש"כ בדעת הר"ן.
 נז) וע"י בהמקנה קו"א סי' מ"ב סוף סעיף ב' דאחר שכתב דמהסוגיא דהאומר משמע כהרמזין וכמוצא בפנים לעיל, הביא החילוק

באר הגולה

ז' בריה"ט ס"ד דף כ"ב
ע"ט

ד. ואמרה היא בעצמה נתקדשתי וחזרה ואמרה פנויה אני

תוך

אוצר

ס"ק יב אות יח — ס"ק יד אות ב

הפוסקים

הסמ"ט, דנח"ד מצאנו דהדיא דכיופון, דגם דנח"ד אחריו
שניה אנפשיה דחתיכה דאסורא, ורק דאמתלא נאמן לחזור.
וביחיי יעקב סי' ה', כתב דאפשר דצוה לכו"ט כתיבה דכיוצא
ועדיק מדיבור דכיו מעשה, דלא שייך פלוגתא דכתיבה
דכיוצא דמי או לא אלא היכא דצוה דכיו דוקא, כשצוה וספירה
העומר וכדומה, משא"כ היכא דלא צוה דכיוצא כלל רק לראיה
בלחוד, פשיטא דאין שום סברא לומר דלא תחשב הכתיבה דכיוצא.
ועיין ביד שלום סי' ט"ו אות ז' וג', דפשיטא ליה ג"כ דגם
דכתיבה אחריו שניה אנפשיה דחתיכה דאסורא, ודן לאידך
גיסא, דלא ליהני חזרה אפילו דאמתלא ומשום דכתיבה חשיבה
כמעשה, אלא שמיסך דמהני אמתלא גם על מעשה הכתיבה, כמו
דצוה דנח"ד דהר"ד ה"ל לענין השבועה.

יד. נתקדשתי. א. ובשאמרה אשת איש הייתי וחזרה
ואמרה פנויה אני, או נתגרשתי, יבואר
להלן בסי' קנ"ב.

ב. הא דנאסרת באומרת "נתקדשתי" אם זה דוקא בשאמרה
כן בפני בית דין או בפני שני עדים. דש"ח מהריב"ל
ח"א סי' י"ט, דנכון אשה שאמרה לפני עד אחד שנתקדשה, כתב
דבעל המאור כתב דהודאה דפני אחד לאו כלום היא עד דאמר
לשנים אחת עדי, וכ"כ הרשב"ד בשם גאון, כמו שכתב בעור בחו"מ
סי' מ', אמנם יש לחוש להחמיר בזה, כיון דהרמב"ן והר"ש [פ"ג
ד"ב סי' ל"א] כתבו דהודאה דפני עד אחד הוי הודאה, פשיטא
ופשיטא דאסורא אשת איש אין לנו לזוז מדבריהם. ועיין בחזקת
חיים (למחבר"ש) ח"ג סי' י"ב, דמ"מ לירק זה כד קולא דנדונו,
שלא אמר דבע"ד דכיו לאסור אלא לפני החכם לבד, דמחוק דכיו
מהריב"ל משמע דלהני רבנותא מיהא דהודאה דפני אחד לאו
הודאה היא, גם טעמא דשויא אנפשיה דחתיכה דאסורא ליהא,
כל שלא אמר אלא בפני אחד.

ובשו"ת פני יהושע סי' א' דכ"ה ז' כתב דפשוט וברור הוא,
דאם אמרה בפני אשה אחת ואפילו בפני עד אחד אשת
איש אני וחזרה אח"כ ואמרה פנויה אני, לא לריכב אמתלא,
ויכולה לומר שקר אמרתי ולחקתי זו, כי עד אחד אינו כלום
ויכולה להכחישו, וא"כ לא שוית נפשה דחתיכה דאסורא, וזה ברור
בלא ספק.

ובשערי ציון ח"ב סי' ל"ד כתב דכשם דממון פסק הש"ך בסי'
פ"א דלא מהני הודאה בפני עד אחד, ה"כ לא מהני
הודאה דאסורא לגבי ע"מ בפני ע"א, וטעמא דכשם דבעד אחד
כיון שיכול להכחישו לא מיתשב הודאה אף אם אין מחיש לו,
ה"כ דאסורא לא מהני מדין נאמנות אם הודה לפני ע"א.

ויותר מזה דן רב אחד דש"ח בית אפרים סי' א', דלא מקרי
שויה אנפשיה דחתיכה דאסורא אלא כשהודאה בפני צ"ד,
על פי מה שכתב דשער המלך להסתפק בזה דשויה אנפשיה דחתיכה
דאסורא דהוא מטעם הודאה בעל דין, וא"כ אינו מועיל אלא
צ"ד כמו מודה במקלף. אולם המחבר שם חולק עליו וכתב דאף
הודאה בע"ד לענין ממון מועיל אף שלא צ"ד, היכא דליכא
עענה השטאה או השבועה, ועיקר החילוק בין הודאה צ"ד או
לא לענין דלא מלי טעין מעשה, עיין בחו"מ סי' פ"ו וש"ך שם בחו"ד.

ובבית שלמה (להר"ש מסקאלא) סי' ל"ו כתב שהוא חמם על
דבית אפרים והרב השואל שם, איך נעלם מהם אז השוה

שמה שכתב אח"כ מה שראו בעת קדושין, ולדעתו הוי במקדש בלא
עדים [וכנ"ל] כו', ועכ"ז באופן שזה אומר לחברו יודע אנכי דכיוצא
שצבעת הזריקה ידעת שהיה קרוב לך, אך עתה תראה לשקר, לא
מלאני לבי לחלוק ולהקל, אבל באופן שגם הוא אינו יודע אם חברו
ראה שהיה קרוב לך כו', ברור לדעתו הלכה למעשה שאין חוששין
לקדושין כלל אם גם האשה מכחשת ואומרת שהיה קרוב לו, וצבעת
הדחק נראה להחיר אף כשהיא אינה יודעת כשזה האומר קרוב
לך אינו אומר שידע שגם חברו ראה שהיה קרוב לך, אך לירך
בזה ישוב הדעת בעת המעשה. ולא דן כלל אם זה תלוי במחלוקת
הרמב"ן והר"ש בדין חולין.

יט. ואם השני מבחישו שלא ראה הקדושין, או שלא היה שם
בלל. ביום של שלמה פ"ג דקדושין סי' י"ח כתב, דאף אם

נימא דתחילה עדותו דחברו וחברו מבחישו מהימן חברו, היינו
היכא שחולה כל הענין דחברו ובלתי חברו אינו מחוקן כלל, אבל
הכא גבי קדושין, אם נאמר להחמיר להאריך גט בע"א, נהי דחברו
מהימן לומר שלא היה לפניו זה המעשה ולא ראה הקדושין, מ"מ
הוא אומר שראה, והיו קדושין בע"א, וכן משמע מתשו"ה הרשב"א
דכ"ה"ג אין להחמיר אלא מכה דאין חוששין לקדושין בע"א כו',
אלא שבהכחשה גמורה שצ"א ואמר שלא היו שם קדושין כלל,
רק דרך לחוק וריחוק, פשיטא דע"א דבהכחשה לא מהימן כלל, דלא
גרע מע"א אומר נתקדשה וע"א אומר לא נתקדשה דמותרת לכו"ט,
אפילו אי חוששין לקדושין בע"א.

ובמביב קדושין סי' מ"ב סק"ח חילק בזה בין הסוברים דחוששין
לקדושי ע"א אפילו כשראה הוא לבדו, לבין הסוברים דרק
כשאמר נתקדשה בפני ובפני אחרים חוששין, וכתב, דמה שחלה
הה"ד אם חברו מבחישו צביעת הרמב"ן, היינו לפי מה שז"ד
שם מהחילה דכשאומר נתקדשה בפני ובפני חברי חיישין טפי,
[מע"א שאמר נתקדשה לפני לבד], לזה אמר כיון דחברו מבחישו
בעל נאמנות שלו על חברו והיינו דוקא למ"ד מקדש בע"א שאומר
שלא היה רק הוא לבדו אין חוששין, אבל למ"ד חוששין א"כ דל
חברו מהכא, מ"מ הוא לבד ראה הקדושין, ואיכא עכ"פ מקדש
בע"א אפילו כשבאמת לא היה חברו שם. אמנם גם להר"ש, כתב
בטיב קדושין שם להלן, דלא הוי טפי מקדושין בע"א, ד"ל שנאמן
[השני] על ע"מו שלא היה שם, ולא דמי לפי חכם עיבה לי את
הכחם והכחם מבחישו דס"ל להר"ש דהיא נאמנות, ד"ל דהיינו
שנאמנות על ע"מא ואין ממונה נפקע עפ"י ע"א, אבל כאן שריך
לעדו חברו לענין הקדושין, א"כ י"ל דאם חברו מבחישו אין כאן
רק ע"א, שעל ע"מו הוא נאמן יותר ממה שהעד נאמן עליו. וכן
מצאנו דש"ח מהרי"ל סי' ע"ד המוצאא בזה הקודם, דצמחישו
ואומר לא ראיתי ולא שמעתי לא הוי יותר מע"א, עיי"ש בלשוננו.

טע"ף ד. יג. אמרה. ואם גם כשכתבה שנתקדשה נאסרת
עיי"ו. כתב בזכרון יוסף (להר"י משטיינהרע) סי' ח'

דע"א א', דמי שכתב בכתב ידו אני פלוני קידשתי את פלונית, ודאי
לא הוי הודאה כו', והא דתנן בקדושין סי' א' האומר לאשה
קידשתיך כו' אסור בקרובותיה, י"ל "אומר" ולא "כתב", דכתיבה
לחוד לא משויה אנפשיה דחתיכה דאסורא, ויש להביא ראיה מדברי
הסמ"ע סי' ע"ג סק"ח צ"ש חכ"ד [לענין שבועה בכתב דלא הוי
כשבועה בפיו].

אולם בשו"ת מהר"י אסאד חו"ד סי' שצ"ז כתב עליו, דלא
ראה דברי הש"ך ביו"ד סי' רל"ב סק"ח, דיפה השיג על

אוצר

ס"ק יד אות ב-ג

הפוסקים

לפרש דבריה שנתקדשה על תנאי ולא נתקיים והרי היא פטויה, אלא ודאי דבסתם נתקדשתי הוה קדושין גמורים, וכ"ש בזה האומר קדשתיך, ומש"כ הטור קדשתיך בפני פלוני ופלוני, לשון הגמרא הוא דוקט, וכמ"ש בש"ע להלן סעיף ה', לאפוקי אם אמר בפירוש קדשתיך ביני לבין עמך, ומדן פלגש אין ראיה כמ"ש בח"מ [הג"ל].

ואולם בדי השב ס"י ו', כתב דאף לכה אפסר לומר דלא כתב הרא"ש כן אלא [בנדון] בפלגש דמיירי בה, דיש לתלות דמשום כיסופא אמרה הכי, אבל באשה דעלמא אפילו באומרת קדשתי סתם גם הרא"ש מודה דהו"א מקודשת, מיהו מדברי הב"י נראה דלא ס"ל חילוק זה, שהרי העתיק תשו' הרא"ש סתם, ולא כתב פלגש, משמע דס"ל דדיון זה דהרא"ש הוא בכל אשה דעלמא ולאו דוקא בפלגש.

ובתוספות חיים סעיף זה, כתב דמדברי הב"י יש להוכיח דלא שגא פלגש או בשאר איש ואשה כל שלא אמרו שנתקדשו בפני עדים אין דיובורם כלום.

ועיין בחוט המשולש שכתב"ן טור ז' ס"י ט"ו, שהסתמך בנדון על דברי הרא"ש שצאמרה נתקדשתי ולא אמרה שהיו בפני עדים אין לאסרה. וכ"כ בשו"ת פני יבושע ס"י א' דכ"ד ג'.

ובשו"ת מהרש"ג ח"ב ס"י רמ"ז, בנדון שהאשה אמרה שנתקדשה ולא אמרה שהקדושין היו בפני עדים, כתב דאף דמבואר בש"ע וברא"ש להקל בזה, מ"מ אי משום הא לחודא אכתי לא היה צורך אללי להעמיד יסוד על זה כל כך, משום דמ"מ מן הסבירא קושית הע"ז שם לבאור נכונה היא, דכיון דאומרת קדשתי נכלל בלשון זה שקדשה כדן והיינו בפני עדים, דל"כ אכתי נימא שמה קידשה במלוה או בפחות משוה פרוטה, וע"כ נכלל בדבריה כדן של קדושין, אך כהן צ"ל שיש עוד נד היתר נראה להקל.

ועיין בהמקנה ק"א ס"י מ"ה סעיף א' שכתב דיש לחלק דאם כוונה בשעה שאמרה מקודשת אני לקדושין גמורים, שוב אינה נאמנת לומר מוטעה הייתי [ומשכתי שקדושין הם גם בלא עדים], אבל אם אמרה דרך סיפור בעלמא שקדשה ראובן ולא היתה כוונתה להחזיקה בהוראת מקודשת, שפיר נאמנת לומר שלא היתה כוונתה בתחילה לקדושין גמורים, וי"ע.

ובמאורות גתן (לכ"י שפינגלנאס) ס"י מ"ו, כתב בנדון דאף לפי מש"כ במהריצ"ל [הג"ל] דיש חולקים וסוצרים דצאמרה נתקדשתי נתכוונה בעדים, מ"מ צ"ל שלפי דעתה היו עדים בקדושין, אלא שאחר דו"ה העדים נתברר שאין עדותם עזות, א"כ יש לומר דלא שו"א אפסר חד"א, שאפילו אם נאמר דכו"ע ידעי שאין קדושין בלא עדים, מ"מ הלא גם היא חשבה שיש כאן עדים.

ואם צעיק, לדעת הרא"ש, שהאשה תחזור ותאמר שכוונתה היתה שלא בעדים. צדי השב הג"ל הביא מהח"מ ס"י מ"ה סק"א שכתב דדיון האומר לאשה קדשתיך, דאם אמר סתם משמע צטור דיוכל לפרש דבריו שהיה שלא בעדים ושכן כתב הרא"ש [הג"ל], וכתב עליו דדבריו תמוהים, דמשמע דדוקא היכא דפירש אח"כ שהיו בלא עדים, אבל כל שלא פירש דבריו מידי ספקא לא נפקא, ואילו מדברי הרא"ש דמייתי מבואר להדיא דכל שאמרה סתם קדשתי אין דיובורה כלום.

גם בשו"ת מהרש"ג ח"ב ס"י רמ"ז תמה על הח"מ [הג"ל] דמשמע מלשון דע"כ הוא לר"ך לפרש דבריו, וצאמנת זה אינו, דמדברי הרא"ש בתשובה וכן מדברי הש"ע לעיל ס"י ט"ו סעיף ל' [שהביא דברי הרא"ש] משמע להדיא דצאמרת קדשתי סתם אין כאן חשש כלל ואינה צריכה לפרש דבריה.

ובתשובה

י"ל ס"י ז' שהוכיח בראיות דאף צאמר שלא צ"ד שו"א אפסיה תתיבה דליסורא, ועוד אני תמה איך אפשר להעלות על הדעת לומר כן, דל"כ בהך דאמרה עמאח אני וחזרה ואמרה עכורה אני, דמבואר בפ"ק דכתובות [בסוגיין] דבלא אמתלא אינה נאמנת, ואיך שייך לומר דאמרה עמאח אני צ"ד וכו'. ובהגה מנן המחבר שם אות ה' הוסיף, דכן נראה מהשו"ב צ"ד ס"י ז"ח שכתב שם דהא דמהני אמתלא מיירי דוקא חוץ לצ"ד, אבל צ"ד לא מהני שום אמתלא, וכ"כ בהפלאה המוצא בסק"י אות ג', וא"כ מוכח מדבריהם דס"ל בפשיטות דע"כ בלא אמתלא לא מהני אף חוץ לצ"ד וכו'. ובחכם צבי ס"י קע"ז הוכיח דדיון האשה שאמרה אשת איש אני, אין האמירה צריכה להיות בפני צ"ד דוקא, מהא דאמרינן בפ"ב דכתובות [שמעם מקור דין זה], מעשה באשה אחת גדולה שקפלו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה להם מקודשת אני וכו', אף שלא הודית אלא בפני אותם האנשים שצאו לקדשה.

ג. ומה הדין כשאמרה "נתקדשתי" סתם, ולא הזכירה שהקדושין היו בפני עדים. צ"י כאן בסוף הסומן, הביא מש"כ הרא"ש בתשובה ריש כלל ל"ב, דאם יש עדים ששמעו מפי האשה שאמרה קדשתי ראובן בפני צ' עדים והלכו למדינת הים לאסרה בקרובי ראובן על פי דיוברה, אבל אם אמרה קדשתי בסתם ולא אמרה בפני צ' עדים אין דיובורה כלום, דקדושין שלא בפני עדים לאו קדושין נינהו.

ובשו"ת מהריב"ל ח"ג ס"י פ"ה, כתב בנדון דיש להסתפק אם אמרה מקודשת אני ואח"כ חזרה ואמרה מה שאמרת מקודשת אני לא לפני עדים נתקדשתי וסבורה הייתי דאפילו בלא עדים הוה קדושין [אם נאמנת], או דילמא דכיון דאמרה מקודשת אני הו"ל כאילו אמרה נתקדשתי בפני עדים, ושם אינה נאמנת לומר שלא בפני עדים נתקדשתי, ולא מלאחי זה נשום אחד מן הפוסקים זולתי בתשובה אחת מהרא"ש [הג"ל], הא קמן דצ"ד אם זאת האשה אמרה שנתקדשה לאותו ראובן, ולא אמרה [שהיו] בפני שני עדים יכולה לחזור ולומר לא היו הקדושין בפני עדים ומה שאמרת שנתקדשתי סבור הייתי דהקדושין חלין אפילו בלא עדים היכא ששניהם מודים בו, ולריך לעיין במה שכתב הרשב"א [סופ"א דגיטין] דאפילו נשי הך דינא גמירא דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין, ונראה לבאור דפליגי על כך דתשובה הרא"ש. ובדי השב ס"י ו', אחר שהביא דברי מהריצ"ל, כתב דקשה על הב"י שכתב דברי הרא"ש בסתם ולא כתב שהרשב"א חלוק עליו.

ועיין בח"מ ס"י מ"ה סק"א, דדיון האומר לאשה קדשתיך וביא אומרת לא קדשתיך הוא אסור בקרובותיה, שהביא לשון הטור: קדשתיך בפני פלוני ופלוני, וכתב דמשמע דאם אמר סתם קדשתיך, יכול לפרש דבריו [שהקדושין היו] שלא בעדים, וכ"כ הרא"ש בתשובה [הג"ל], ויש להסתפק דאולי דוקא בפלגש [שצנודן הרא"ש] פסק כן, אבל איש ומ"ש תלמיד חכם היוודע שאין קדושין בלא עדים, [אפילו] אם אמר סתם קדשתיך, מסתמא כדיון קדושין קאמר ואינו נאמן לומר אח"כ שהיו בלא עדים. וצ"ש סק"א דייק ג"כ מדברי הטור דאם אמר סתם קדשתיך יכול לפרש דבריו שקידש בלא עדים, וליין לתשובה הרא"ש הג"ל.

ובעצי ארוים ס"י מ"ה סק"א השיג על הח"מ וצ"ש שכתבו בפשיטות דעת הטור דאם אמר סתם קדשתיך יכול לפרש דבריו שהיו שלא בעדים, דליחא, שהרי דיון [שצנודן זה] שאמרה היא בעלמא נתקדשתי כר', אינה נאמנת לאחר כדי דבור בלא אמתלא, ואמאי לא תהיה נאמנת לפרש דבריה שנתקדשה בלא עדים, וכ"ש לפמ"ש הטור בח"מ ס"י כ"ע שאפילו לאחר כדי דבור נאמנים העדים לומר תנאי היו דבריו, ה"נ תהיה נאמנת

אוצר

ס"ק יד אות ג-ו

הפוסקים

בלשון אחר "אמרה אשה איש אני", וע"ז כתב הב"י [בשם הרא"ש] דלריכא לומר "בפני עדים", אלמלא אין חילוק, שהרי הטור כולל דין זה משם, ופשוט הוא.

אולם בתשובות הרא"ש (מרגליות) סי' א' כתב דדברי הפני יבושע צדק לא נכירין כלל, דודאי יש לחלק בין אמרה שנתקדשה דמשמע חירוסין, ד"ל דלא נתקדשה בעדים, אלא באומרה זה בעלי דמשמע נשואין וכניסה לחופה, וזה אין דרך לעשותו בלא עדים, ובפרט בזה"ל שעושין החופה בפומבי, ועיין בהמקנה קו"א סי' מ"ח סעיף א' מה שדן בזה בתוך שאר דבריו שם.

ד. ואם נאסרת גם כשאמרה נתקדשתי בפני עד אחד. בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' כ"ז, נדון אשה שהודתה שנתקדשה לפני עד אחד והעד אינו לפניו, כתב דלמ"ד חוששין לקדושי עד אחד שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, ומה לנו לחקור על העד ולהמתין על ביאתו הרי היא נאמנת על עצמה, ואף דאי ניימא [דקדושי עד אחד] הוי רק מדרבנן, מ"מ כבר העלתיו בחבורי דעת חורה סי' א' סקס"ח צכמה ראיות, דגם דרבנן אמרינן שאחד"א.

ובשו"ת מהר"ש (פנגל) ח"ח סי' ר"ח, נידון שאמרה נתקדשתי בפני עד אחד וחזרה ואמרה פטויה אני, כתב דיש להסתפק אם מהני חזרה בלא אמתלא, ולפ"מ בשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' א' דגם בחזרה בלא אמתלא אפי"ה חשיב ככלל ספק שמא דיבורה האחרון אמת, אי"כ י"ל לפ"מ בנו"ב [מכדו"ת סי' ע"ד] דגם למ"ד חושין לקדושין בעד אחד, מ"מ הוא רק משע דרבנן, אי"כ באיסור דרבנן מהני חזרה אף בלא אמתלא, דבספק אזלינן לקולא דרבנן.

ה. אם גם כשאמרה שנתקדשה בקדושי ספק נאסרת. בשרש לשלמה סי' ב' דף י"א טור ב', כתב נדונו דלכאורה לא נשאר לנו אלא ספק אחד, בפסול העדים, דאין אנו יכולים לסמוך ע"ז לחוד להחיר, אולם כד דייקין פורחא נראה דשרי, שהרי כתב הרמב"ם [פ"ע מאישות הל' ל"א, ועי"ז בש"ע כאן להלן] אמרה מקודשת אני ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה כי קדושי שני קדושי ספק כו', מצוה מדרבי הרמב"ם דהיה דשו"א אנפשה אינן קדושין גמורים אלא קדושי ספק, ואי"כ נוכל לומר דאם נתוסף ספק אחר אפילו לכתחילה לא נישא.

ו. אשה שאומרת נתקדשתי ועדים מכחישים אותה, אם נאסרת ע"פ דבורה, ואם יש לחלק בזה בין שהיא מוכחשת מעדים סתם לבין שהיא סומכת על עדי קדושין מסויימים, ואותם העדים מכחישים אותה. עכ"ל"ע סי' מ"ח סק"צ שהביא מהרש"ד"ס סי' ע' ומכרש"ך ח"ג סי' ל"ב, דאפילו יש עדים מכחישים שויה אנפשה חתיכה דאיסורא ב'.

גם בשו"ת מהר"ם די בוטון סי' נ"ז כתב דהאשה נאמנת על עצמה לשויה אנפשה חתיכה דאיסורא, וכמו שכתב הרשב"א לענין טבח [ה"ל בהערה ב'], וכן כתב בתשובה אחרת המובאת צ"י סי' מ"ח א, והביא ממכריז"ל ח"ג סי' פ"ה שנסתפק אם אמרה

שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, הרי שאפילו במקום שיש עדים מכחישים אותו בפירוש אסורה לו, ה"נ הוא הדין והוא הטעם, ואפילו תימא דיש לחלק, מ"מ לא דבר ריק הוא, ובפרט שנוגע לענין ערוה.

(ג) והוא בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רכ"ו, במי שטוען שקידש את האשה ובשעת נתינה אמר לה התקדשי לי בזה, אע"פ שעדים מכחישים אותו ואמרו שבתחילה נתנו לה בתורת פקדון ואח"כ אמר לה שנתקדש בו, ולדבריהם אין כאן קדושין כלל, מ"מ איהו שויה אנפשה חתיכה דאיסורא ואסור בקרובותיה, דנאמן על עצמו יותר מק' עדים.

ובתשובת הר"י סאמון שחקרי לב בהשמועות סי' פ"ג כתב לפרש שגם הח"מ והצ"ח סוברים שאפילו אם לא חזר ופירש שהיו בלא עדים, מאחר דיוכל לפרש כמפרש דמו, ועפ"י החיר נדונו בלא שאלו על בזה קטנה שקידשה, ולא אמר שקידשה בפני עדים.

אולם בתשובת הרב המחבר שם סי' פ"ד השיב לו דיש לפקפק בהיתר זה, דמדברי הח"מ והצ"ח מפורש דכל שאל פירש דבריו אסרינן ליה, ומה שנתחבך הר"י סאמון לפרש בדבריהם אין זה במשמע, וכ"ש להקל א), וגם מתשובת הרא"ש לא מוכרח שאפילו לא פירש דבריה לא נאסרה, דנדון הרא"ש שעמדה וניסת לאחר אחר שאמרה נתקדשתי לפלוני, הו"ל כפירשה דכלא עדים נתקדשה, דלא משוינן לה שזנתה בעודה אשה איש וכ"ש להנשא לאיש בפומבי, וכל כי האי סתמא כפירוש, אלא בעלמא אה"נ דכל שלא פירשה דבריה [אסורה] מדינא, ושוב מלאחי בשו"ת פני יבושע [ה"ל] שכתב דמתשובת הרא"ש מוכח דאם אמרה קדשני סתם אנו אומרים דכוונתה בלי עדים, ואין דבריו מוכרחים.

ועיין ביטביל עבדי ח"ז סי' ע' שכתב שאינו מצין את דברי בעל חקרי לב, שהרי בש"ע לעיל סי' ע"ז סעיף ל' הביא פסקו של הרא"ש בזה"ל: אלא אם אמרה קדשני סתם ולא אמרה בפני עדים אין דיבורה כלום, ומשמע דבש"ע הבין בכוונת הרא"ש דהוא אפילו בלא נשאל ובלא פירשה דבריה, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא בכוונת הרא"ש, ויש לנרץ לשאר ספיקות להחיר. ועי' לבושי מרדכי מהדו"ת סי' מ"ח.

ועיין בערך השלחן כאן שהביא דברי מהר"י צאסן סי' ל"ד, וכתב דמדבריו נראה דאפילו לאחר זמן נאמן לפרש שלא היו שם עדים.

והיבא שכתבישע לגמרי שאמרה שנתקדשה, כתב בהמקנה קו"א סי' מ"ח סעיף א', דמלשון הרא"ש שם "אבל אם אמרה קדשני בסתם ולא אמרה בפני עדים", י"ל ע"כ שהיה מודה לדברי העדים שאמרה בפניהם קדשני סתם, דאם היא מכחשת ואמרה לא קדשני כלל ולא אמרה בפניהם כן, הוחזקה כפרייה, כדאיתא לעיל סי' מ"ב סעיף ג'.

אולם בשו"ת מהריז"ל ה"ל אחר שהביא מהרש"ש דנתקדשתי סתם יכולה לפרש שלא היו בפני עדים, כתב דאפילו תכחיש דבריה הראשונים אינה מקודשת, כיון דמטיקרא לא קאמרה אלא מקודשת סתם. ובחקרי לב סי' פ"ד הסתמך נדונו על דברי מהריז"ל אלו.

ובתעלומות לב ח"ג סי' ל"ה, אחר שהביא ג"כ את דברי מהריז"ל ה"ל, כתב דעם שיש להחיש צבצבא זאת, מ"מ בלעפרות עוד סופי היתר יש להחיר.

וכשאמרה "זה בעלי" האם אפשר ג"כ לומר שכוונתה שהיו קדושין בלי עדים. בשו"ת פני יבושע ה"ל, אחר שהעלה דכל שלא אמרה שנתקדשה בפני עדים אין לאסרה, כתב דאין נראה כלל לחלק בין "מקודשת אני" ובין אמרה "בעלי הוא", שהרי דין זה שכתב הטור [וש"ע] "אמרה נתקדשתי", בגמרא חגא לה

(א) ועיין בדברי מהריב"ל ה"ל דגראה להדיא שהיא צריכה לחזור ולפרש.

(ב) דברי מהרש"ם הובאו באוצה"פ סי' ל"ז סק"צ אות ו', והוא נדון אב שקדש בתו לאחר והעידו עליו עדים שהמקדש היה קטן בשעת קדושין והוא אמר שהיה גדול, שכתב חכם אחד דלא אמרינן שאח"כ נגד עדים, ומהרש"ם השיב לו דמצא תשובה של הרשב"א אשר ממנה יש הוכחה גמורה שאפילו היבא דאיכא עדים היא אסורה, והביאה בב"י יו"ד סי' א', על אחד שראו עדים ששחט בהמה אחת והוא אמר שלא שחטה כלל, והשיב שלאחרים מותר לאכול ממנה ולא לו, מטעמא דכבר

אוצר

ס"ק יד אות ו

הפוסקים

ובמאיירי קדושין הביא שחי שיעות צוה מהראשונים. שצדק ס"ח
א' כתב שדורות שלפניו אירע מעשה בזה שחש אהת שאמרה
נתקדשתי פלוני ביום פלוני פלוני פלוני, והעדים הכחישו
ואמרו שלא היו דברים מעולם, ודנו בה שאעפ"כ שויה אנפשה
חתיכה דאיסורא, וכן כתבו אחרוני הגאונים שנספרד [הרמ"ה]
צ"ק דכתובות [ח, צ], ובמסכת כריתות [י"ג א'] אמרו אדם
נאמן על עצמו יותר ממאה עדים.

ושם צמחוד צ' הביא בשם גדולי הדורות דכל שיש עדים מכחישים
אותה אע"פ דשויחיהו אנפשה חתיכה דאיסורא אינה נאמנת.
ויש שמחלקים בין שמכחישים אותה אותם העדים שאמרה
שנתקדשה לפניהם לבין שמכחישים אותה עדים אחרים.
בשער המלך פ"ט מאישות הע"ז, הביא את דעת הרשב"א [הג"ל]
דהעבד נאמן לאסור על עצמו נגד עדים, והביא עוד משו"ת
התשב"ץ ח"ב סי' רע"ט שהשיב בנידון אשה שאמרה נתקדשתי
בפני פלוני ופלוני והעדים מכחישים אותה, דהיא אינה אסורה
בקרובין, דלא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא אלא באותן עדים
והרי הכחישוה, וכתב דמזו"ר מדברי התשב"ץ [דלא פליג על
הרשב"א], דדוקא באומרת נתקדשתי בפני פלוני ופלוני והעדים
מכחישים הוא דלא אמרינן שויה אנפשה חתיכה דאיסורא משום
דתולה איסורא באותן עדים שהרי אין דבר שצערות פחות משנים
ואפילו שניהם מודים, אמנם בזה"ל דעבד דליכא האי טעמא מודה
הוא דאמרינן שויה אנפשה חתיכה דאיסורא אפילו כנגד עדים,
ומכלל האומר אין מקום למה שהקשה המש"מ ומהר"ם רי צועון
[הג"ל] מהשוצת הרשב"א על מהר"ל. וכתב בפתחי חשוכה סי'
מ"ח סק"ב דלכאורה נראה שאין עיקר החילוק בין שאר איסורים
לבין דבר שצערות, אלא דגם בדבר שצערות גופיה יש נחלק בין
אם באו אותן העדים עצמם שחלה איסורא בהם שאמר שקידש
בפניהם ובין אם באו עדים אחרים, ועפ"י אפשר ליישב ג"כ
דברי תה"ד שהזכיר המש"מ [פ"ט מאישות ה"ל ע"ו, דסובר דאין
נאמן לאסור על עצמו נגד עדים], דלא פליג על הרשב"א, דבתה"ד
מיירי שצאו אותן העדים עצמם שאמר שקידש בפניהם, ואילו
הרשב"א מיירי שצאו עדים אחרים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא
ולא פליגי, ומעתה אפשר לומר דגם מהרש"ם ומהרש"ך [המוצאים
לעיל] הסוברים דאפילו יש עדים מכחישים אותו שאנח"ד, מיירי
ג"כ בכה"ג שצאו עדים אחרים, אבל אם באו אותם העדים עצמם
שאמר שקידש בפניהם והכחישוהו, אפשר שגם הם מודו דלא אמרינן
צוה שאנח"ד, וכדברי התשב"ץ הג"ל, ולי"ט.

ובחקרי לב יו"ד ח"א סי' ה', הביא דברי התשב"ץ הג"ל, ומה
שסיים שם עלה דהכי מוכח צ"ג דקדושין, וכתב לצאר
דכוונתו לקדושין דף ס"ה שהעלו בגמ' דהמקדש צ"א אין חוששין
לקדושין ואפילו שניהם מודים, דאין דבר שצערות פחות משנים,
והקשו מה דעתך דילפת דבר דבר מממון אי מה להלן הודאת
צ"ד כמאה עדים אף כאן, התם לא קחייב לאחריו הכא קחייב
לאחריו, ומזו"ר דאע"ג דכלל איסורים שוי אנפשה אף צלי עדות
כלל, הכא גבי קדושין אפילו שניהם מודים ואף דליכא עד בדייכו
לא נאסרו בקרובות, ולפי"ז כשאמר שנתקדשה בפני פלוני ופלוני
וצאו והעידו שלא נתקדשה, הו"ל כאילו אמרו שנתקדשה בינו
לבינה שלא בעדים דאינם קדושין כלל, ולא שייך כאן שויה אנפשה
חתיכה דאיסורא, דאין כאן איסור כלל, והוסיף בחקרי לב שם דזו
נראה ראיה גמורה צעיני, וכן מתברר מדברי הרמב"ן בחידושו
לקדושין צ"ב סוגיא כו', ומדברי הש"ע לא נודע למי שם,
ולכאורה קשה ע"ז מהשוצת הרשב"א שהביא ה"ב סי' מ"ח שכתב
דאף נגד צ' עדים בקדושין נאסר בקרובות, ונראה ליישב דנדון
הרשב"א היה שאמר שנתקדשה בפני ראובן ושמעון והלכו למדע"י,
וצאו

אמרה נתקדשתי בפני עדים וצאו העדים ואמרו שלא נתקדשה
בפניהם, ונ"ד לדדים שם אם נאמר כיון שהעדים עצמם מכחישים
אותה לאו כל כמינה למימר מקודשת כו', וכתב עליו דמזמורה
שלא ראה השוצת הרשב"א הג"ל, דאלו ראה אותה היה מסכים
כמותו, או לפחות היה לו להזכירה, וכן עיקר דעת הרשב"א,
ונאמנת האשה על עצמה לשויה אנפשה חתיכה דאיסורא, ובה"ה
דפ"ו דשבוטות שכתב מהריב"ל [דאמרינן התם דף מ"א ב', מי
שאמר לא לוייתו וצאו עדים ואמרו שזוהו ופרע אפ"ה חייב לפרוע
דכל האומר לא לוייתו כאומר לא פרעתי דמי, הרי דאע"ג דעדים
מכחישים אותו ואומרים שפרע אפ"ה הוא נאמן על עצמו שאמר
שלא פרע], ומה שראה מהריב"ל לדמות זה למה שכתבו ק"ח
מרבנותא בעד מפי עד דמהניא בעדות אשה שמת בעלה, שאם
הראשון מכחיש העד ה"ב ואמר שמתעלם לא חמר דבר זה כל
כמיניה להכחישו, לא דמי, דשנא ושנא, דהתם ה"ב שהעיד מפי
הראשון לא חייב את עצמו בשום דבר, ולא אסר עליו שום דבר
זולת שהעיד מפי עד אחר שמת בעלה, ולזה אם הראשון מכחישו
כל כמיניה להכחישו שמפיו העיד, אבל בזה"ל שאמרה נתקדשתי
ושויה אנפשה חתיכה דאיסורא, נאמנת על עצמה אפילו אם העדים
עצמם מכחישים אותה.

ובשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' נ"ג כתב דשויה אנפשה חתיכה
דאיסורא גם בקדושין מהני נגד עדים, וכמו שכתב הרשב"א
בזה"ש המוצא צ"י סי' מ"ח, ומ"ש הרב השולח דהוי כתרי ותרי
ולדון ציה דין חזקה פנויה, אין דבריו מחוורין, דמלבד דהרבה
פוסקים ס"ל דתרי ותרי הוי ספק דאורייתא, גם אף לאיך פוסקים
זהו שייך לגבי הצ"ד ולכל מי שאינו יודע הדבר מדינא לסמוך
אחזקה דשמה הנך עדים אומרים אמת, אבל לגבי נפשיה דיודע
בדואי שהם משקרים לא נשאר לו מקום ספק בדבר שיודע בודאי,
ולא שייך צוה ספיקא ולא ענין חזקה היתר.

ובערך לחם סי' ל"ז סעיף כ"ז, אם כי לענין אב על צחו הקטנה,
כתב דלא הימניה רחמנא נגד עדים, מ"מ לענין האשה
עצמה פסק דשויתה נפשה חתיכה דאיסורא אף נגד עדים. ובנדע
ביהודה מהדו"ק סי' נ"ח, השיב להרב השולח שר"ל דמקום שהעדים
מכחישים אותה בפירוש לא מליית משוי נפשה חתיכה דאיסורא,
דישחקע הדבר ולא יאמר ובודאי אדם נאמן על עצמו יותר ממאה
עדים. ועיין להלן אות ז' דיש סוברים דגם כשחזרה צה והסכימה
לעדים לא מהני, היכא דשויה עליה חתיכה דאיסורא.

ובפתחי תשובה סי' מ"ח סק"ב, הביא מהמש"מ דדין זה
צמחולקת שנוי, דצ"ע מה"ל אישות ה"ל ע"ז כתב
דמדברי הרשב"א הג"ל מוכח דאמרינן שויה אנפשה חתיכה
דאיסורא נגד עדים, וכן מזו"ר מדברי הרי"א שכותב בשלטי
הגבורים פ"ב דכתובות, ומדברי התה"ד ח"ב סי' רכ"ז נראה
לכאורה שחולק על זה, אלא שכתב דאפשר לומר דלא פליגי דבתה"ד
מיירי כשהמקדש חזר צו [וכלהלן באות ז'], אך צ"ג מה"ל יבום
הי"ג דהה"ל המש"מ חילוק זה, ופשיטא ליה דתה"ד הוא נגד
הרשב"א, וס"ל לתה"ד דכל כנגד עדים לא מהימנא אפילו לשויה
נפשה חתיכה דאיסורא.

ועיין פסקי דין צחי הדין הרבניים כרך צ' עמ' קנ"ה, שכתבו
דיש שיעת ראשונים שסוברים שאין אדם נאמן לשויה אנפשה
חתיכה דאיסורא נגד עדים, שכן כתב צה"ס ר"י הזקן קדושין
ס"ו א', דמסתברא דהא דאמרינן דשויה אנפשה חתיכה דאיסורא,
הני מיני היכא דליכא סהדי, אבל היכא דליכא סהדי דליכא איסורא
מותר, ובתח"ס ח"ב סי' ק"א הוכיח גם מדברי הרי"ט שאל
נעשה חד"א נגד עדים.

אוצר

ס"ק יד אות ו-י

הפוסקים

ובכתב סופר יו"ד סי' צ', אחר שדחה דברי השער המלך הג"ל, וכחצ דמהריצ"ל מצואר דחולק על התשצ"ץ ומוסיף על הרשצ"א דאפילו אמר בפני פלוני ופלוני והכחישו ג"כ אסורה, מסיק דעולה לדינא דהיכא דאוחס העדים שאמר שנתקדשה לפניהם מכחישים אותה, פליגי זה התשצ"ץ ומהריצ"ל, נקטין כחומרת מהריצ"ל.

ובעשרת חכמים סי' י"ג, אחר שדן לחלק בין אם המכחישים הם אותם העדים שהסתמך עליהם שפניהם היו הקדושין, לבין שהמכחישים הם עדים אחרים, כתב דמקום דאוחס העדים עומן הם מכחישים היב אפשר לפקפק להחיר, מ"מ מי ירים ראש להקל במקום שדעת המשלי"מ פשוט לאסור מבלי שם על לב לחלק בזה, שכנראה לא נחית לחילוק זה.

ז. אם יש לחלק בין שהאשה מחזקת בדבורה, לבין שחזרה מדבורה וחזרה לעדים. במשנה למלך פ"ט מה' אישות הל' ע"ו [והוצא בקלרס בפ"ט סי' מ"ח סק"צ] כתב דמהרי"א [התה"ד] ח"צ סי' רכ"ו שכתב דנגד עדים לא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא כו', אם שלכאורה נראה שדבריו חולקים על סדרת הרשצ"א וברי"א שכתבו דאף כנגד עדים אמרינן דשויה אנפשיה חד"א, מ"מ י"ל דלא פליגי, דמהרי"א מייירי כשהמקדש חזר בו ולא היתה אמתלה בחזרה, דקיי"ל דכל היכא דשויה אנפשיה חד"א וחזר בו ולא נתן אמתלה לדבריו אין בחזרתו כלום ועדיין באיסורו עומד, אבל כל היכא דאיכא עדים דמכחישים אותו והוא חזר בו ס"ל למהרי"א דחזרתו חזרה אף אם לא נתן אמתלה לדבריו אלא שאמר שמה שאמר בתחילה שקר ענה בלתי שום טעם כו', והרשצ"א וברי"א נמי יודו דאם חזר בו אף שלא נתן אמתלה לדבריו דחזרתו חזרה כיון דאיכא עדים המסייעים לחזרה כו'. אך בה"י יבום פ"ג הל' י"ג שכתב ג"כ דברי הרשצ"א ומהרי"א הג"ל כתב דאין לחזק בדברי התה"ד דלא אמר אלא בחזרה בזה, דאין בזה טעם כלל, דמאחר דלא נתנה אמתלה הראויה בפני צ"ד על דבורא קמא מה לנו אם חזרה בזה.

ועיין בש"ע הרב יו"ד סי' א' בקו"א אות י"ד, שהביא סתירה דברי המשלי"מ הג"ל אי מהני חזרה בלא אמתלה כשהוכחש מעיקרא ע"י עדים, ומסיק לענין הלכה דבשל חזרה הלך אחר המחמיר ואסור מספק. וזפרמ"ג יו"ד שפ"ד סי' א' סק"ל"ע כתב על דברי המשלי"מ דהרשצ"א יודה דכשחזר מדבריו לא משוי אנפשיה חתיכה דאיסורא, דהוא חידוש גדול, ומסתמך דברי הש"ע צו"ד לא משמע כן, ושם ראיתי בהלכות יבום שחזר מזה החילוק וסובר דלהרשצ"א אף בחזרה לא מהני.

ובבני אהובה פ"ט מאישות הל' ע"ו בלי להביא דברי המל"מ בה"י יבום הג"ל כתב דמה שחירץ במשלי"מ פ"ט מאישות הע"ז דהיכא דחזר ועדים מסייעין לו נאמן אפילו בלי אמתלה, יש מקום לספק בזה, דהא באומר לא לויתי ועדים מעידים שפרעו אין נאמן לומר אחר שבאו עדים נזכרתי שפרעתי, כמבואר בחו"מ סי' ע"ט סעיף ג' ע"ש, והעטם התם נמי דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והוא העטם הכל נמי, וא"י יכול לחזור מהודאתו במה דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא.

ובישועות יעקב סי' מ"ח סק"א, כתב בפשיטות שצויה אנפשיה חד"א לא מהני חזרה אף כשעדים הכחישו אותו מקודם, וכ"מ מהא דאמרינן לעיל באומר קדשתיך סתם יכול לפרש דבריו דכוונתו היתה שלא בעדים, כו', אבל כשאנו מזהרין דבריו אינו יכול לחזור, אף דהוא מכחישו ויש חזקה גמורה דאין אשה מעכה בפני בעלה, מ"מ אסור בקרובותיה, וממנו נלמד דאף היכא דאיכא

וצאו לוי ויהודה והכחישו שם היו בלתי מעמד ולא נתקדשה באופן המועיל, דכ"י הא כיון שהגך עדים שאמר שנתקדשה בפניהם לא הכחישו, רק אחרים הכחיזו חזר הדין דנאמן על עצמו יותר ממאה עדים, דהא אומר דפלוני ופלוני יעידו כדבריו, משא"כ באמר קדשתיך בפני פלוני ופלוני וצאו פלוני ופלוני והכחישו כו', כי ע"כ דברי רבני האחרונים דפשיט להו לאיסור אינם מוכרחים.

ובע"ז כתב בבני אהובה פ"ט מאישות הע"ז, דהא דקדושין אינו דומה לנידון הרשצ"א בעצת, דודאי אם הוא אומר שהיא עריפה נאמן על זה, וכיון דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, אמרינן דלגבי נפשיה הגך סהדי שקרי נינהו והשוהט אסור באכילת הכהמה, משא"כ בקדושין דאף דשניהם מודים שנתקדשה בלי עדים וכן האמת, או דהיו עדים ולא ראו הנהיגה אינה מקודשת דגז"כ הוא להיות שם עדים אלא הקדושין והמקדש בלא עדים אין קדושין קדושין, וא"כ האומר קדשתיך בפני פ' ופ' והם אומרים שלא קדשה אעפ"י שהאמת איתו מ"מ הוי כמקדש בלא עדים ופשיטא דאין כאן קדושין כלל, ולא שייך כאן דהעדות בע"ד יותר ממאה עדים, והוסיף דלפי"ז י"ל דדברי התה"ד דמייירי גבי קדושין אינם סותרים לדברי הרשצ"א.

ובאבני האפד שו"ת סי' י"א כתב דבנדון שהאשה אומרת שנתקדשה בפני פלוני ופלוני ואותם העדים מכחישים אותה, היב מקום להקל ולומר שלא תטעך גט, דיש כאן ספק ספקא להקל, ספק אם העדים מכחישים אותה היא אסורה כדעת מהרשד"ם ודעימיה, או שמה הלכה כהסוברים דבהכחשת העדים היא מותרת, ואח"ל דהלכה כהאוסרים דלמא הלכתא כהסוברים דלא אסרו אלא היכא דבאים עדים אחרים ומכחישים אותה, אבל לא היכא דבאים אותם העדים עצמם, ומתהפך שפיר ספק דהיכא דמכחישים אותה אותם העדים עומן אין כאן איסור לכו"ע, ואח"ל דאפילו בזה נחלקו דילמא אטיקרא הלכתא כהרשצ"ץ ודעימיה דהיכא דמכחישים אותה עדים מותרת.

אולם יש מהאחרונים שמחמירים גם בכה"ג שמכחישים אותה אותם עידי הקדושין שתולה בהם. בחקרי לב יו"ד ח"א סי' ה', אם כי פקפק דעת המחלקים בין אותם העדים לעדים אחרים, וכמוצא לעיל, מ"מ סיים שאין צויו להכריע נגד דעתם ונקטין לאסור, ומש"כ בשער המלך שלפי דברי התשצ"ץ לא תקשי קושיית המשלי"מ ומהרי"ם די צוען מהרשצ"א על מהריצ"ל, אין זה מספיק דאי ס"ל להריצ"ל לחלק בזה מה ראיה הביא מהא דהאומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי כו', וברי התם לא תלה הודאתו שלא פרע באותם העדים שהעידו שפרע, וע"כ מהני נגד עדים, משא"כ צו"ד שתלה איסורו בהם.

ובישא ברכה דף פ' טור ג' דהר"ה ראויה החקרי לב מהרשצ"א כמוצא צו"י סי' מ"ח, וכתב דחשובה זו היא צו"ת הרשצ"א ח"ד סי' רכ"ו, ושם הוכחש המקדש מאחד מהעדים שתלה בהם הקדושין, וע"ז כתב הרשצ"א בסוף התשובה דהיתר רחל [אחות המתקדשת] להנשא לזה לריך דקדוק כו', דלפי דבריו מקודשת אחותה לו, ואפילו יכחישו העד, שויה קרובותיה אנפשיה חתיכה דאיסורא, והוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים ע"כ, הרי דלא מייירי בגוונא דכתב החקרי לב ד). וע"ש שכתב לדחות גם ראיית החקרי לב מהגמ' קדושין הג"ל.

ד) ואע"ג דבנידון הרשב"א לא הכחיש אלא עד אחד, אך כנראה דראיתו היא מסיום דברי הרשב"א שכתב והוא נאמן על עצמו יותר ממאה עדים.

אוצר

ס"ק יד אות ז

הפוסקים

דאיכא עדים לא מהני חזרתו, וללא כתרומת הדשן [הג"ל], ובמשל"מ [הג"ל] ראה להסכים גם דעת הרשב"א לתרומת הדשן, ולדעתו אין ספק שהרשב"א חולק על זה, וכדבריו נראה לי עיקר.

אולם יש שדנו להקל בחזרה צד והודחה לדברי העדים. ציד המלך (להרי"א גלד) פ"ט מאישות הל' ט"ו, אם כי על פירוש המשל"מ בדעת הרשב"א כתב דל"ע עובד, דדיונו של הרשב"א בעצם שאמר על צדמה שלא שחטה, בודאי מיירי שחזר אח"כ ואומר כדברי העדים ששחטה, ומ"מ אסורה עליו משום דשאנחד"א ושז אין צידו לחזור, דאי מיירי בעומד בדבורו שלא שחטה, לא היה לריך הרשב"א להסמיק דין זה לשאנחד"א וכו', דכל זמן שעומד בדבורו ואומר שאסורה עליו בלא"ה נאמן, ואף דאיכא כמה עדים המכחישים אותו, ומימרא פשוטה היא בגמרא דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה איש, ונאמנות זו אינו ענין כלל ואינו נוגע לנאמנות של שאנחד"א, דנאמנות זו נאמנות גמורה היא וכמוכן בהדיא מסוגיית הגמ' בכריתות ריש פרק אמרו לו, ועיקר נאמנות של שו"א אנפשיה הוא רק בחזר אח"כ, דשז לא שייך עוד הנאמנות של אדם נאמן על עצמו, שהיה רק בשעה שעומד בדבורו, וכיון דבולרך הרשב"א לאסור הבחמה על העצה מכה שו"א אנפשיה וכו', ע"כ דמיירי שחזר אח"כ, וממילא נשמע דעת הרשב"א דגם אם יש עדים המכחישים אותו לא מהני חזרתו ולא כסברת המשל"מ, אלא שמי"מ לענין גוף הדין כתב, דלולא שאינו כדאי להגיד דעתי נגד דעת הרשב"א הו"א דאיכא דיש עדים המכחישים אותו לא שייך צד שאנחד"א, והוא לפי מה שציאר בעטם דשאנחד"א, דכמו דמן החזרה אין שום נאמנות לע"א, ובכל זאת דבר שהוא צידו נאמן אף לאסור לאחרים, כמו כן יש ציד כל לאסור על עצמו איזה דבר שיראה, כיון דנגד עצמו כל הדברים הם צידו לאסור עליו בקונמות, נאמן ג"כ לאסור מלד איסור אחר, והאי נאמנות הוא מעטס מגו, ולפ"י"ו כמו שאינו נאמן צמיגו נגד עדים, כמו כן לא שייך שאנחד"א נגד עדים, וגם בנאמנות ע"א גופא אף דבר שהוא צידו, כי איכא צ' עדים דמכחישים אותו אינו נאמן כו', ומסיים דלפ"י"ו צירור הדברים צדין זה הוא, דבעומד בדבורו בכל אופן אסור עליו, אבל אם חזר אח"כ יש צידו לחזור היכא דעדים מכחישים אותו, וכמו שהילק המשל"מ, אך לא מעטמיה, כן נראה לי.

ובברת סופר חו"ד סי' ג' פסק להקל עפ"מ שחקר בעטס סברת הרשב"א וסיעתו הסוברים דאמרינן שו"א אנפשיה חד"א אף נגד עדים, דהמשפטי לרק כתב משום דס"ל דשו"א אנפשיה חד"א משום נדר הוא שאוסר על נפשו כנודר נדר וכן אינה מעילה הכחשת עדים, אמנם הוא הוכיח מלשון הירוש"י פ"צ דכחצות שכתב וז"ל דאדם הכא לאסור על עצמו נאמן על עצמו יותר מק' עדים עכ"ל, הרי מפורש גילה עטמו דהא דלא מהני הכחשת עדים הוא משום נאמנות ולא משום נדר, וכ"כ הרשב"א בחשו"ש שהצ"ח הצי"ו [כאן והוצא צרי"מ די צוטון לעיל אות ו'] דנאמן על עצמו יותר ממאה עדים, ולא משום נדר, ועפ"י מסיק דסברת המשל"מ צד אישות שמחלק בין עומד בדבורו להיכא דחזר צו, נכונה מאד, דכל זמן שעומד בדבורו נאמן על עצמו כל שעה יותר ממאה עדים, אבל כשחזר מדבריו, הגם היכא דליכא עדים אינו נאמן לחזור מדבריו, אבל כשיש עדים מכחישים דבריו הראשונים ומסייעים לדבריו האחרונים למה לא יאומן כי שקר אמר תחילה כיון דאיכא צ' עדים המסייעים לדבריו האחרונים, והמלי"מ בה"י יצום וחלי"ה דדחה חילוק זה אפשר דס"ל דעטס שו"א אנפשיה חד"א הוא משום נדר, ולעטס זה פשיטא דליכא חילוק צין חזר

לעומד בדבורו כיון שכבר קבל על עצמו כנדר א"א לחזור צו ככל נדר ושצועת איסור וגרע מזה דגם שאלה לא מהני, אבל לפ"מ שהוכחנו וציררנו דעטס זה אינו, והרשב"א והירוש"י עטמס לא ס"ל האי עטמא אלא משום דאדם נאמן ע"ע יותר מק' עדים, מסתברא דהיינו דוקא כשעומד בדבריו אבל כשחזר מדבריו בעצמו נאמן, כיון דעדים מסייעים לדבריו האחרונים, ומעטמנו היה ראוי לחלק כן בשעת הירוש"י והרשב"א, כ"ש כדי להשוות השיטות שלא לפשות פלוגתא בין הראשונים דיש לנו לחלק כן, וראיתי צפמ"ג יו"ד שכתב על חילוק המשל"מ שהוא חידוש גדול צעינו ומסתימת המחבר לא משמע כן וכו', הנה מ"ש שהוא חידוש כו', לפמ"ש מלחא דפשיטא ומסתברא הוא, ומ"ש דמסתימת המחבר לא משמע כן, הנה לדיוה דס"ל דחידוש גדול הוא, שפיר מדויק מדסתס המחבר ולא השמיטנו חידוש גדול כזה משמע דלית לי חילוק זה, אבל לדברנו דמילחא דפשיטא הוא, י"ל דסמך המחבר דנצין מסתמא כפירושו דדוקא כשעומד בדבריו ופשוט. וצטוף החשו"ב הוסיף, דאיכא דסמך עצמו על העדים [וכנ"ל צאות ו'] מהני חזרה לכ"ע, וכתב דגם מי שלצו מהסס להקל ולסמך על חילוקו של המשל"מ, מ"מ כה"ג צנסמך ע"פ עדים ומכחישים וחזר בעצמו סמוך לצו לא יירא להקל ולהחיר.

ח. והיכא שהיא נותנת אפלתא אלא שאין האמתלא מספקת. כתב צמלחא אצן כאן דצככ"ג נאמנת היכא שהעדים הכחישו אותו ואמרו שלא נתקדשה, והן כן דברי הרמ"א לעיל סוכ"י ל"ה דשליח קדושין שאמר לעצמי קדשתי וכו' ציב ואמר נזכרתי שקדשתי לשולחי מותר השליח בקרצותיה אפי"ג דשוניכו מעיקרא חתיכה דאיסורא, כיון דחזקה שליח עושה שליחותו מסייע ליה.

ט. ומה הדין כשאמרה נתקדשתי ואחר כדי דיבור אמרה שהקדושין היו בפני פלוני ופלוני, ואותם העדים מכחישים אותה. בעטרת חכמים סי' י"ג, אחר שכן צנדונו אם אמרינן שואנחד"א נגד עדים, כתב דצ"ד, שלפי הנראה מה שאמרה "צפני פלוני ופלוני" לא היה חוכ"ד לאמירתה שנתקדשה, הרי אף אם היה צד קולא צבהכשת העדים לא היה מוציאה מאיסור דשאנחד"א, דמה שאמרה אחר כדי דיבור "צפני פלוני ופלוני" הוי כחזרה לאחר כדי דיבור שאינו מועיל, [דאפשר שצוי הקדושין צפני עדים אחרים ולא מהני הכחשת עדים הללו], ואף שלדעת המשל"מ [המוצא צאות ז'] היכא שחזר מעיל אם העדים מכחישים לכ"ע, שאני הכא דעדיין עומדת בדבריה שנתקדשה ואינה סותרת דצריה הראשונים ולא הוי חזרה צעיקר האיסור שאסרה על נפשה ה).

י. וכשעדי הקדושין אומרים שהיה פסול בקדושין אשר יכול להיות שהיא לא ידעה מזה, או שלא הכחישו להדיא את מעשה הקדושין, רק אמרו שהם לא ראו ולא שמעו. כתב צשו"ת אצני האפד סי' י"א דאפילו הסוברים דהאשכ שאמרה נתקדשתי נאמנת נגד עדים, לא אמרו אלא דוקא היכא דאיכא הכחשה צינה וצין העדים צגוף המעשה דהיא אומרת נתקדשתי והם אומרים לא קבלת קדושין, דאז היא נאמנת דנאמן אדם על עצמו יותר ממאה עדים לענין לשו"י נפשיה חד"א, משא"כ צגונא דצ"ד דהיא אומרת נתקדשתי ושום אחד מהעדים לא מכחישה על עטס הקדושין אלא שאומרים שהיתה רשותא צקדושין אשר היא לא ידעה, נמלא דאין כאן הכחשה ולא שייך לומר שו"א אנפשיה חד"א.

וצשו"ת

בפני אי אלו עדים, אפשר לומר שאין זו חזרה רק פירוש הדברים הקודמים.

ה) יש להעיר, דלמה נאמר שזה נקרא חזרה, דהא באמירת נתקדשתי אינו כלול רק שנתקדשה לפני עדים אבל לא לפני מי, וכשאומרת אח"כ

באר הגולה

ח עור מדברי הפוס'
ואכיל פר"ש שם בפסקיו
וכ"כ סר"ן שם

תוך כדי דבור נאמנת [ד] לאחר כדי דבור אינה נאמנת

ביאור הגר"א

ואם

[ד] לאחר כ"ד. ע'
תוס' שם סד"ה מגין
כו' :

אוצר

ס"ק יד אות י — ס"ק טז אות א

הפוסקים

ובשו"ת מהרש"ג ח"ג סי' רמ"ז, נדון אשה שאמרה נתקדשתי לפני פלוני ופלוני ואותם העדים מכחישים אותה ואומרים שלא שמעו ולא ראו, כתב שזכר לא שייך שאמרה, דכזה חין האשה יכולה לידע, ואפשר אף שהעדים היו שם מ"מ לא שמעו ולא ראו, לכן לא שייך שאמרה, ואפילו הסוברים נדון קדושין דשאמרה נגד עדים, מיידי באומרת האשה דהעדים הוזמנו לכך וצודאי ראו, אבל כענין י"ד דהעדים לא הוזמנו לכך והיו אלא העדים מילתא דלא רמיא, שפיר יכול להיות דאמרת לא ראו ולא שמעו, וא"כ אף אם תאמר שהיו במעמד העדים, כל שהם אומרים שלא ראו ולא שמעו, לא שייך כאן שוויא הנפשה חד"א.

יא. אשה שקבלה עליה בחרם לפני ב"ד שלא נתקדשה, ואח"כ חזרה ואמרה שנתקדשה. בעבודת הגרשוני סי' מ"ז, בנידון כ"ל ואלה הרב השולל לומר שאין ממש בהודאתה, אחרי שכבר קיבלה עליה בחרם ובנדוי שלא נתקדשה, והוא כתב דדעתו אינה כן, דמה צ"כ שכבר קיבלה עליה בחרם, סוף סוף עכשיו שהודתה שזית נפשה חתיכה דאיסורא לעלמא, ואם דעת הרב השולל דקיי"ל חין אדם משים עלמו רשע, והאשה הזאת בהודאתה זו משוית עלמה רשעה שעברה על חרמות ונדוים שגזרו עליה הכ"ד, אי משום הא לאו מילתא היא, דלא אמרינן חין אדם משים עלמו רשע אלא לענין פלוני רבעני לרצוני וכיוצא בזה, אבל לענין שויה נפשה חתיכה דאיסורא ודאי חוששין לדבריה, כגון אשה שאמרה שזנתה תחת בעלה לרצונה, לולא דחיישינן שמא עיניה נתנה בזה היתה נאמנת ואסורה לבעלה, אע"פ שמשוית עלמה רשעה.

טו. תוך כדי דבור נאמנת. כתב צ"ש סק"ג דהא דמכני כאן חזרה תוך כדי דבור אע"ג דקיי"ל דקדושין לא מהני חכ"ד [ע"י להלן סי' מ"ט סעיף ב'], היינו דוקא כשעשה מעשה ומקדש לא מהני חזרה אפילו חכ"ד, אבל אם לא עשה מעשה רק דברה שנתקדשה נאמנת חכ"ד. וכענין כתב צפרישה אות ז' דשאני הכס שנתן כמעות בידה, וא"כ הואיל שנעשה מעשה הקדושין לא תתא דיבור ומצטל מעשה, אבל כאן דלא הוי אלא

דיבור בעלמא שאמרה שנתקדשה וכולה לחזור תוך כדי דיבור, דתתא דיבור ומצטל דיבור. וצ"ח קו"א כאן בעיר על דברי צפרישה דקדושין לא אמרינן אחי דיבור ומצטל דיבור, וכגון שמכר לאשה פקדון והוא צעין ואח"כ אמר לה צפני עדים הרי את מקודשת לי בפקדון, וחזר תוכ"ד ואמר דלכווי מחנה, דלא מלי חזר, ואע"ג דליכא מעשה אלא דיבור, אלא י"ל דדוקא לענין חזרה לא מהני תוכ"ד, אבל הכא לא קא עסיק אלא לענין נאמנות, ואינו ענין למקדש אשה וחזר צו ו'. ועי' עוד באוה"פ להלן סי' מ"ט סעיף ב' סק"א אות ד'.

טז. לאחר כדי דבור אינה נאמנת. א. וכשאמרה מקודשת אני, וכעבור זמן אמרה מת בעלי. כתב צ"ח קדושין סק"ז דפשוט הוא אם אמרה [אשה איש אני ואח"כ אמרה ה] לפלוני נתקדשתי ומת דודאי נאמנת, דלא גרע מאשה איש גמורה שנאמנת לומר מת בעלי. ובהמקנה קו"א כאן אחר שכתב ג"כ דאם אחר זמן שאמרה מקודשת אני, אמרה שמת אותו שקדשה, נראה דנאמנת, דלא גרע משאר אשה איש גמורה שאמרה שמת בעלה דנאמנת, כתב ש"ב, מיהו יש להסתפק, כיון דטעמא דנאמנת באומרת מת בעלי הוא משום דאשה דייקא ומיינסבא מחוך חומר שהחמרת עליה בצופה, כדאיתא ברפ"י דיבמות, א"כ י"ל דהכא שאינה יראה, שחולל להכחישו שלא נתקדשה לו, אפשר דלא מהימנה, מ"מ נראה דאם מפרשת דבריה הראשונים ואומרת שנתקדשה לאדם שידוע לנו עתה שמת, כיון שיכולה לפרש דבריה מהימנה נמי בזה, כמ"ש בצ"ח ס"ז, ואפשר דאפילו אם אמרה סתם שמת אותו שקידשה, נאמנת צמנו שהיתה אומרת שנתקדשה לאדם שידוע לנו שמת. ועיין גרוע ביהודה מהדו"ק סי' י"ד. וכן מצאנו במאירי בצוגין, שכתב שם דדוקא כשידבור האחרון של פוסל את הראשון אינה נאמנת בלא אמתלא, כיצד אמרה אשה איש אני, כלומר שעכשיו אני אשה איש, אם לאחר כדי דיבור אמרה פנויה אני אינה נאמנת, והיינו כשהדבר ידוע שלא על דל אלמנות וגרושין אומרת כן, שאף היא לפנינו כל שעה, או אף לאחר כמה [ימים], אלא שנתברר שלא נחאלמה או נתגרשה אחר כך ח'. וכשאמרה

דתוכ"ד נאמנת אפילו בלא אמתלא, וז"ל: והיבא דלא נתנה אמתלא לדבריה דתתני אינה נאמנת דוקא לאחר כדי דיבור, אבל תוכ"ד אע"פ שלא נתנה אמתלא לדבריה נאמנת, דקיי"ל תוכ"ד כדבור דמי, לבד מעכ"ם ומגדף ומקדש ומגרש, ע"כ. וכן הובא בשטמ"ק שם בשם הרשב"א דקאי ג"כ בשיטת רבנו יונה לענין אומרת א"א הייתי וגרושה אני דנאמנת רק תוכ"ד, מ"מ כתב לענין אמרה א"א אני וחזרה ואמרה פנויה אני, דתוכ"ד נאמנת אע"פ שלא נתנה אמתלא לדבריה, מפני שהיא יכולה לחזור בה, דכל תוכ"ד כדבור דמי בר מעכ"ם, וגם תירץ שם קושיות העצ"א לפי שיטתו, וז"ל: וא"ת א"כ א"א הייתי וגרושה אני, למה לי [דנאמנת] משום מיגו, תיפוק ליה דלא תתא אלא חזרה ואי יכולים הם לחזור בהן תוך כדי דיבור, דמיגו נמי בתוך כדי דיבור הוא, י"ל דשאני התם, דעומדין בדיבורן הן אלא שהם מתירין עצמן מצד אחר, וכיון שכן אי לא הפה שאסר הוא הפה שהתיר לא מהימני. (ז) מתו"ד שם.

ח. ועיין בטיב קדושין הג"ל שכתב דקשה למה לא תהא נאמנת שפנויה היא ודברה מילי דכדי, מיגו דאי בעי הוי אמרה שנתקדשה לאיש שכבר מת, וצ"ל דהוי חזקה אלימתא דלא אסרה נפשה בלא אמתלא, לכן אפילו במיגו לא מהימנא.

(ו) ע"י בעצי ארזים סק"ז שכתב דדין זה דבתוכ"ד מהני חזרה בלי אמתלא במחלוקת שנוי בין שיטות הראשונים, דבגמרא ליתא להאי חילוקא וגם הרי"ף והרמב"ם לא הוזכרו חילוק זה דתוכ"ד, רק הרא"ש והטור כתבוהו, ויש לפקפק ע"ז מזה דתנן במתניתין התם, האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר כו', ולדעת הרא"ש והטור הו"ל לאשמענין רבותא טפי שאפילו אמרה, „אשת איש אני" דמשמע שהיא עדיין אשת איש, אפ"ה אם חזרה תוכ"ד ואומרת גרושה אני נאמנת, כ"ש כשאומרת „אשת איש הייתי וגרושה אני" שאינה סותרת דבריה הראשונים, וג"ל שהטור אויל לסעמיה, שכתב בסי' קנ"ב בדיון דא"א הייתי וגרושה אני, שאפילו לא אמרה תוכ"ד נאמנת אפילו בלא אמתלא, וא"כ לדידה י"ל שפיר דבא"א אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת תוכ"ד בלי אמתלא, והא דתנן במתניתין „אשת איש הייתי" משום דבכה"ג מהני אפי' לאחר כדי דיבור, אבל לדעת רבינו יונה והר"ם המובא בטור שם, דאף בדינא דמתני' באמרה א"א הייתי וגרושה אני אינה נאמנת אלא תוכ"ד, נראה דבאומרת „א"א אני" וחזרה ואמרה גרושה אני, שסותרת דבריה ולא שייך טעם דהפה שאסר כו', אפילו תוכ"ד אינה נאמנת בלא אמתלא. אולם בשיטה מקובצת לכתובות דכ"ב א' כתב להדיא בשם הר"מ עצמו לענין א"א אני וחזרה ואמרה פנויה אני,

ט ואם נותנת (ה) אמתלאה (ח) לדבריה שאמרה כן תחלה כדי שלא יקצו עליה

אנשים

באר הגולה
ט ממעלה דרכה וכו' שם
ומעלה כחמית

פתחי תשובה

(ה) אמתלאה לדבריה. ענה"ט ועין בשא"ו חות יט"ר סי' קל"ח בעמ"ס זר ומר שירע בקה"ל חתם שם נש"ט אורח חמד והכיר שפחה בתולה שניתן לה חתם היסוד בתינו לפני ח"י שנה מעוטפת רשעה בחזקת נשואה עם איש א' שהיה בחזקת בעלה ועל כן השכינס בחזקת א' והיה הודית ונמנה מעט לזה ופס"ט בחזקת א' והסריך שם לנדר דמהני אמתלאה עלה וכתב שם ולי משום דקיי"ל הוחזק נדס בלבישם בנדיס ל"מ אמתלאה וז"ל דדוקא בלבישם בנדי דנודס כמ"ס הרשב"א דלעשות מעשה כולי הכי כו' והיינו משום דלון אשה מנולת עולם בהם כי מלופים ומגורים ופמלים הם בעיני משא"כ לנזק מלפניה כדרך הנשים לפעמים גם בחולות מבין רשען ממני כימור רשען בשחין וכה"ג י"ל דמהני אמתלאה כו' ע"ש באורח. ונע"ד י"ש לפקפק הרבה בזה חדש של הוציר דברי הרמ"מ בפ"ט זה י"ש דדוקא בלפניה נקדשתי סתם אבל אמרה נקדשתי לפלוני שוב א"כ נומר פנויה אפי' כו' והוא מדברי הר"ן בשם הרשב"א (עמ"ס שם בפ"ק ג'). ועוד שלא הוציר דברי מהר"ם סי' א' הנזכר הכה"מ כגון דנפטר לה אחד ולא ח"ל את ואמרה הן ל"מ אמתלאה וכ"כ ספרד זו הכנה"ג בשם רבו ביו"ד סי' קפ"ה ע"ש. ועוד דגוף האמתלאה שהוציר שם שעי' ריטוי כסף עשאה זאת אינה אמתלאה טובה ומקובלת כלל ע' בשא"ו חות השני סי' י"ז שכתבתי לעיל סי' ו' סק"ט ובשא"ו שבז"י ח"ג סי' ק"ט שכתבתי לעיל סי' י"ט סק"ג. ועוד דע"ש דדוקא בלבישם

באר היטב

(ח) לדבריה. וה"ה אם נתקדשה לאחר ואח"כ נותנת אמתלאה לדבריה מהני. עב"ח בק"א * אם היה שם ע"א שמעיד עליה או שאמר לה ולאו ח"ל את ואמרה הן לא מהני אמתלאה מהרי"ט ח"ב סי' א'. הא דמהני אמתלאה היינו שלא עשאה מעשה אלא שאמרה בפיה אבל היכל דעשאה מעשה המוכיח קיום דבריה הראשונים אפילו באמתלאה אינה נאמנת. הרי"ה הלוי סי' ל"ג ועין ביו"ד סי' א' ס"ק ל"ב וסי' קפ"ז מש"ס. לא אשכחן בשום מקום דמועיל אמתלאה אלא בלפניה לא בחזקה. בל"ח שבע דף קי"ז. ושם אדם לא יוכל לסמוך על אמתלאה ידידה עד שישאל לחכם שבעירו שיזכר להשיג אמתלאה ראוי' היא ואי אמרה אמתלאה שהוא רחוק מן הדעת אסור לקבלה. בל"ח שבע דף קי"ז ע"ג. ואם האב שאמר שקדש את בתו ואח"כ נתן אמתלאה ע"ל ס"ס ל"ז. אם נשבע האב שקדש את בתו או האשה שנתקדשה לא מהני אמתלאה. מהריב"ל ח"ה סי' מ"א. כנה"ג פ"ג ע"ב סעיף ס"ג :

* על ציון זה, עי' בארצות"ם סק"ז אות א'.

בנדי נדום כו' אין חילוק זה מוכרח כלל ומלפני בשא"ו חתם שם נש"ט אורח חמד והכיר שפחה בתולה שניתן לה חתם היסוד בתינו לפני ח"י שנה מעוטפת רשעה בחזקת נשואה עם איש א' שהיה בחזקת בעלה ועל כן השכינס בחזקת א' והיה הודית ונמנה מעט לזה ופס"ט בחזקת א' והסריך שם לנדר דמהני אמתלאה עלה וכתב שם ולי משום דקיי"ל הוחזק נדס בלבישם בנדיס ל"מ אמתלאה וז"ל דדוקא בלבישם בנדי דנודס כמ"ס הרשב"א דלעשות מעשה כולי הכי כו' והיינו משום דלון אשה מנולת עולם בהם כי מלופים ומגורים ופמלים הם בעיני משא"כ לנזק מלפניה כדרך הנשים לפעמים גם בחולות מבין רשען ממני כימור רשען בשחין וכה"ג י"ל דמהני אמתלאה כו' ע"ש באורח. ונע"ד י"ש לפקפק הרבה בזה חדש של הוציר דברי הרמ"מ בפ"ט זה י"ש דדוקא בלפניה נקדשתי סתם אבל אמרה נקדשתי לפלוני שוב א"כ נומר פנויה אפי' כו' והוא מדברי הר"ן בשם הרשב"א (עמ"ס שם בפ"ק ג'). ועוד שלא הוציר דברי מהר"ם סי' א' הנזכר הכה"מ כגון דנפטר לה אחד ולא ח"ל את ואמרה הן ל"מ אמתלאה וכ"כ ספרד זו הכנה"ג בשם רבו ביו"ד סי' קפ"ה ע"ש. ועוד דגוף האמתלאה שהוציר שם שעי' ריטוי כסף עשאה זאת אינה אמתלאה טובה ומקובלת כלל ע' בשא"ו חות השני סי' י"ז שכתבתי לעיל סי' ו' סק"ט ובשא"ו שבז"י ח"ג סי' ק"ט שכתבתי לעיל סי' י"ט סק"ג. ועוד דע"ש דדוקא בלבישם

הפוסקים

ס"ק טז אות ב — ס"ק יז אות א

אוצר

ושם בחלק א' סי' י"ח פסק צ', אחר שזכר שהקדושין שבנדונו קדושין פסולין הן, כתב ואין לנו לומר דכיון ששאלו לה אם קבלה קדושין מפלוני והרכינה בראשונה הרכנת הן, על קדושין גמורים הרכינה בראשונה ושאלה קבלה קדושין מה האיש פעם אחרת קדושי ודאי, דלאו כולי עלמא דינא גמירי. [ועין סק"י אות ב'] מה שנכתב מהריב"ל שם בנע"ז דין אמרה נתקדשתי סתם, אם יכולה אח"כ לומר שהקדושין היו שלא בפני עדים, וע"ש דעת שאר פוסקים בזה].

ה. האומר לאשה קדשתך והיא מכחישה, וכשהביא עדים שקבלה קדושין ממנו, חזרה ואמרה שאמנם קבלה אלא שהקדושין היו פסולים. בשו"ת מצ"ע ח"ב סי' ק"ד בנידון כנ"ל, כתב דאינה נאמנת לחזור, דהוי כמו שטוען על חצרו מנה לי בידך והלה משיב להד"מ ואחר שהביא עדים אמר פרעתי, הוא הדין זה שהאיש אמר שקידשה והיא הכחישה ואחר שהביא עדים שקדשה אמרה שאסרה עומה בנדר, כלומר אע"פ שיכיה אמת שקבלה אינן קדושין, והוי כמו שאמר פרעתי אחר שאמר להד"מ דאינו נאמן וכ"כ לא חכיה נאמנת.

אמנם בנדונו שם שהביאה עדים שמעידים כדצריך שאסרה עליה כסף קדושין, כתב דלא דמיא לטוען על חצרו מנה כו', דהתם נמי אם אמר פרעתי והביא עדים שפרע נאמן, וכ"כ אית לה עדים שקבלה עליה איסור לכל מה שיצא לידה בחזרת קדושין, וא"כ אפילו קבלתם לא הוי מידי, הא למה זה דומה למי שטוען על חצרו מנה והלה אמר להד"מ, והביא עדים שהלכו לו, והלה הביא עדים שקודם אמר לו כמה שיצא מידי לידך אפילו דרך הלואה ויהיה לך מתנה, שאינו חייב שום דבר, דאינו אומר פרעתי אלא איני חייב.

יז. ואם נותנת אמתלאה לדבריה וכו'. א. אם מהני אמתלאה גם לאחר שנתקדשה לשני. עי' באה"ט סק"ח דכ"ה אם נתקדשה לאחר ואח"כ נותנת אמתלאה לדבריה מהני. והוא מהצ"ש סק"ז, וכתב שם דכן הוא בגמרא וכ"כ הרמב"ם. והיינו מה שאמרו בגמ' בסוגיין מעשה באשה אחת כר שאמרה מקודשת אני, לימים עמדה וקדשה את עצמה כר, ואמרו אם נתנה אמתלאה לדבריה נאמנת. וכ"כ לשון הרמב"ם בפ"ט מאישות הל' ל"א : אמרה מקודשת אני ולאחר זמן עמדה וקידשה עומה

ב. וכשאמרה שהקדושין היו על תנאי ולא נתקיים התנאי. בהמקנה קו"א כגון כחז דאם אמרה אח"כ על תנאי נתקדשתי ולא נתקיים התנאי דנאמנת, כמו גבי עדים שאמרו תנאי היו דברינו נאמנים, דאין זה חוזר ומגיד אלא כוספה על דבריהם הראשונים, ואפשר דהוא בכלל אמתלאה, כדאיתא במתניתין גיעין פ"ה צ', איחבו אמתלאה, גירש איש פלוני את אשתו על תנאי וכו'.

ג. אמרה גרושה או אלמנה אני, ואח"כ חזרה ואמרה שלא נתקדשה מעולם. בשו"ת פני יבושע סי' א' דכ"ה צ', בנדון אשה שאמרה שהיא גרושה ואח"כ חזרה ואמרה שלא נתקדשה מעולם, כתב דפשיטא דנאמנת לחזור באמתלאה, ומה אם אמרה אשת איש אני דשויתא נפשה חתוכה דאיסורא ואיסורא עומה, נאמנת באמתלאה לסחור דצריה מאיסור להיחר, ק"ו צ"ב של ק"י בשאמרה גרושה אני שהחירה עומה גם בעמדה זו פשיטא דנאמנת לחזור מפיטור לפיטור, ולא עוד אלא ברור בעיני שאפילו בלא אמתלאה נאמנת וכו'.

ובוואת ליהודה (להרי"ז זל"ר) סי' צ', בנדון אשה שצאח מארץ אחרת ואמרה שהיתה נשואה לבעל והוא מת במלחמה, ואחר שהודיע לה הרב שצמח במלחמה לרין צירור אם מותרת לינשא, חזרה בה ואמרה שמעולם לא נישאת לאיש, אלא הוניהא קול שהיא אלמנה אחר שאיש אחד חנסי אותה, כתב בשם רב אחד שהיא מותרת לינשא ומהני אמתלאה שלה, מפני שבאמת לא החזיקה עומה בא"א, דהא אמרה שבעלה מת במלחמה, אלא שאנו חוששים לבדלמי במלחמה, ועל זה הרי היא נותנת אמתלאה ואומרת שלא היתה א"א כל עיקר. וע"ש שגם הרב המהצר לא פקפק ע"ז אלא משום שלא גילתה את האמתלאה רק בסוד לרב, וכמוצא להלן סק"ח אות ב'.

ד. אשה שנתקדשה קדושין שאינם כהלכה, ואחר כך אמרה שנתקדשה סתם, אם יכולה לומר שבאמרה מתחילה שנתקדשה בתבונה על קדושין הללו שלא נעשו כהלכה. בשו"ת מהריב"ל ח"ג סי' פ"ה, בנדון אשה שאמרה נתקדשתי בפני פלוני ופלוני ואותם העדים אומרים שהקדושין שנתקדשה לפניהם היו פסולים, נכתב שם אם האשה נאמנת לומר שעל קדושין הללו נתכוונה באמרה שנתקדשה.

אוצר

ס"ק יז אות א—ד

הפוסקים

מסקנא) סי' ע"ב פסק שלא לחלק בזה ולעולם מהניא אמתלא אף לדברים הנאמרים בפני צ"ד, ובהגה בן המהצר שם אות ז' הביא שכן העלה בשו"ת הרא"ם (מגליות) סי' נ"ו, והוכיח בן מדברי בעל העיטור, ומה שכתב בשאלות יעב"ץ [הני"ל] להוכיח דלא מהניא אמתלא על הודאה צ"ד, מהניא דקיי"ל בחו"מ סי' פ' דהודה בפני צ"ד אינו נאמן לחזור, הכה יש מקום לחלק בזה בין איסורא לממונא, וכמ"ש להדיא בחו"מ סי' קט"ו סק"ב דהא דקיי"ל אשה שאמרה א"א אני ואח"כ אמרה פניוה אני נאמנת בשנוחנת אמתלא אפי"ג דקיי"ל בחו"מ סי' פ' דצ"א מצ"ד אינו חוזר וטוען אפילו ע"י אמתלא, שאני איסורא מממונא, וכן מוכח להדיא בנודע ביחודה מהדו"ק סי' ס' צ"ה ועוד (בראשון), דמהניא אמתלא גם כשהודית בפני צ"ד, וכן פסק בפשיטות הגאון מהר"ח מוואלזין בחוט המשולש סי' ג', ולפי האמור הא ודאי שכיון שרבים תפסו במושג דשפיר מהניא אמתלא על הנאמר בפני צ"ד, וכדברי בעל העיטור, הכי נקטין למעשה.

ובחכם צבי מ"נו, לכאורה, סתירה בדבריו, שכן בסוסי מ"ד כתב דמה שצ"ק למדן אחד לומר דדוקא בזה שאלה שאמרה אשה איש אני שהיא פתחה בקלקלה מהני אמתלא, אבל ע"י חקירת צ"ד לא מהני אמתלא, לאו מילתא היא דאשה איש הייתי [שאמרו בגמרא דמהני אמתלא] מאן לימא לן דלאו על פי צ"ד הוא, דסתמא תניא. ואילו בסי' קט"ו כתב בנודע דלא מציעה האשה שהיא לריבה גט שהרי הודית בפירוש בפני שני האנשים ששלחו לה צ"ד, והא דידן עדיפא שהרי הצ"ד שלחו לה צ' האנשים כדי לעמוד על אמתת הענין, ושם אינה נאמנת לסחור הודאחה בפניהם בשום אופן אפילו אם חתן אמתלא לדבר.

ועיין באבני נזר סי' קל"ד שכתב בנודע, דמה שחשש כיון שאמירתם היה בפני צ"ד לא יועיל אמתלא, ליחא, דמה שאינו מועיל אמתלא על הודאה צ"ד הוא מדכתיב כי הוא זה, שסמכה תורה על הודאחו כמו על עדים, וע"כ לא מהני אמתלא, וזה בהודאה שעי' תביעה, כעין מודה במקלף, אבל הודה מעצמו נאמן לומר טעיתי כמו שהעלה הש"ך סי' פ"א ס"ק נ"ו, והוא הדין דמועיל אמתלא.

ובזכרון יוסף (להר"י משטיינארט) סי' ח' אחר שהביא דעות החולקות אם מהני אמתלא לאחר שהודאה בפני צ"ד כתב דצ"ד אפשר דמהני אמתלא גם לדעת הב"ח בתשובותיו סי' נ"ח שסובר דאינה חוזרת באמתלא, כיון שהוכרחה להודות בפני הצ"ד, [ע"ש גוף המעשה], דאילו בנדון הב"ח צ"ח צכ"י וצ"ק על רוב פשיטה וצ"ק תשובה, מסתמא נאמנים דצ"ה, משא"כ בזה שז' שוכרחה לאמת דצ"ה ולהודות בפני צ"ד על הקדושין.

ושם כתב עוד דלכתור, דצ"ד נראה מן הסברה דמהני אמתלא, מאחר שגם האיש שאמרה שנתקדשה לו מודה לה, והרי זה דומה למודה בפני צ"ד שחייב לחזור מנה וחוזר מדבריו באמתלא, וזה חזרו ומודה לו שאינו חייב לו כלום, דודאי לא מחוייבין ליה מפני הודאחו, ורק דצ"ד שו"א אנפשה חתיכה דאיסורא, ולא ודאי מהני אמתלא מן הסברה, אפילו בהודה לפני צ"ד.

ד. ובשארמה לפני רבים שנתקדשה. בחות יאיר סי' קל"ח, בנדון אשה שדרה עם בחור בחדר אחד ואמרה

שהיא אשתו, אח"כ חזרה בה באמתלא שדרה באיסור, כתב דיש לעיין בזה לפי מש"כ בע"ז יו"ד ריש סי' קפ"ה בשם מהר"ל מפראג שאם החזיקה את עצמה כנדה בפני רבים שז' לא מהני לה אמתלא לחזור, ולדבריו הוא הדין כשאמרה בפני רבים אשה איש אני, רק שיש מקום לפקפק בסברה מהר"ל מגמ דכתובות [שממש הוא מקור דצ"ד הש"ע כאן] מעשה בזה ששקלף עניו דאי חסר כי ואמר

עלמה אם נתנה אמתלא לדבריה כי הרי זו מותרת לשני. [ומה שאין צ"ח ל"ח בקו"א, אינו מדויק, כי צ"ח לא דובר מה, אלא שצ"ח סוסי"ק הני"ל יין ל"ח בקו"א והוא על ענין השני שהזכיר שם למה מהני חזרה חוכ"ד].

ב. הודתה בפני שני עדים שנתקדשה אי מחני לחזור באמתלא. בשאלות יעב"ץ ח"ב סי' קי"ב כתב, דאם אמרה בפני שנים הו' עלי עדים ודעו כי אשת איש אני, פשיטא לי דאסרה נפשה אכולי עלמא וחו' לא מליא הדרא בה באמתלא. אולם בזכרון יוסף (להר"י משטיינארט) סי' ח', בנדון שאמרה בפני שנים שיכתבו שהיא מקודשת ואח"כ חזרה בה באמתלא, כתב דבשו"ת הב"ח סי' נ"ח משמע דאפילו בהודה לפני עדים מהני אמתלא, וכן משמע בעבודת הגרשוני סי' מ"ו.

ג. ובשהודתה בפני בית דין. עיין פתחי תשובה סק"ב, שהביא מהפלאה כתובות בסוגיין, דהא דמהני אמתלא באומרה אשה איש אני, היינו דוקא בלא אמרה בן צ"ד, אבל אמרה צ"ד כיון דנאמנת מדין עדות אינה חוזרת ומגדת באמתלא, ושצ"ח רעק"א ח"א סי' פ"ח וסי' ק"י פקפק על דבריו ומא"ד להקל דמסתומת הפוסקים לא משמע דמייירי דוקא חוץ לצ"ד.

ובשאלות יעב"ץ ח"ב סי' קי"ב כתב דמה שצ"ק למדן אחד לומר [בשו"ת חכם נבי סי' מ"ד] דדוקא בזה שאלה שאמרה אשה איש אני מהני אמתלא, אבל צ"ד שעי' חקירת צ"ד אמר לא מהניא אמתלא, דינא קאמר, דהכי קיי"ל בחו"מ סי' פ' שאפי"פ שכל זמן שלא כפר צ"ד חוזר וטוען מ"מ כפפר או הודה בפניהם וי"א, שז' אינו נאמן לחזור ולסחור דבריו הראשונים, וע"כ הדין דאשה איש אני לא מתקומא באמרה בן בפני צ"ד, אבל היכא דאמרה דרך הודאה צ"ד חו' לא מליא הדרא באמתלא. וכ"כ בהגהותיו למסכת כתובות בסוגיין, דבגמרא מייירי שאמרה שלא בפני צ"ד וגם לא אמרה לסהדי להו' עלי עדים צכ"ג הוא דמהני אמתלא, אבל בדרך הודאה גמורה חו' לא מהני אמתלא. וכ"כ בהגהות חכמת שלמה כאן דאם אמרה לפני צ"ד שנתקדשה, י"ל דלא מהני אח"כ אמתלא.

וב"כ בחזון איש נשים סי' נ"ט אות כ"ד דמסתברא דלא מהני אמתלא לחזור בו מהודאחו צ"ד, כמ"כ הפלחה.

אולם בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' ל"ט כתב, ראיתי מגמגמים דשמא לא יועיל אמתלא אחר שהודו צ"ד, דהאי דאחמר בגמרא [בסוגיין] ואם נתנה אמתלא, לא צ"ד מייירי, והא לאו מילתא היא, שכבר האיר עיניו בזה בעל העיטור וז"ל: ואם אמר צ"ד קדשתיה [את בתי] כי וחזר ואמר לא קדשתיה אם נתן אמתלא לדבריו נאמן. [וע"ש שמסיק דאם אמרה נתקדשתי לפלוני ואמרה זאת צ"ד ולפני המקדש לא מהני אמתלא לחזור, ויוצא סק"כ אות ג].

ובשערי ציון ח"ב סי' ל"ד כתב, דבח"מ וצ"ח סי' קט"ו סק"ב מצאנו צדדיה שגם בהודה בפני צ"ד מהני אמתלא, ורק לענין ממון לא מהני אמתלא בהודה בפני צ"ד, וכן מצאנו בשו"ת שז' יעב"ץ [סי' ו'] וצ"ח נדק [סי' ק"ד] דהתם היה המעשה להודתה בפני צ"ד ואפי"ה מהני אמתלא, וכן מוכח בנצ"י בכמה תשובות, דאף בהודתה בפני צ"ד מהני אמתלא.

וביביע אומר ח"ג סי' ו' אות כ"ב אחר שהביא דברי בעל העיטור דמהני אמתלא גם על מה שאמרה צ"ד, כתב דכן העיר זה בשער החדש על העיטור שם אות כ' על דברי הפתחי תשובה [הני"ל] שנעלם מהם דברי בעל העיטור, ובשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' פ' הביא ג"כ דברי בעל העיטור דלא שאני לן בין הודה בפני צ"ד לחוץ לצ"ד, גם בצ"ח שלמה (להר"ש

אנשים שאינם מהוגנים (ג) וכיוצא בזה וראינו בדבריה ממש הרי זו נאמנת

ואם

פתחי תשובה

ועיין בתשו' רבינו עקיבא איגר ז"ל סי' ס"ה שהניח דברי החס' כינמות דף ק"ח ובמהרה"ל שם דמבואר דאמתלא מהני רק לרונן בשתיקה מתחלה ועד סוף אבל לא להחזיר ע"י דבור השני ע"ש והקפס מזה על פסקי דה"ל סי' ק"ד דמבואר שם דאמתלא מוכח לענין מעוברת חכרו מהני (ע"ל סי' י"ג ס"ק י"ח) וכמו שכתב דמכירת מהרה"ל הוא רק דה"ל לרונן לשוים דבורו השנים לעדות כהה"ל דמת בעל דהימנוטו רבנו מדין עדות לכל בנדרון דה"ל דלף דעני הודלתו מ"מ לאו מדין עדות הוא אלא מדין כרי וכרי לענין זה מהני אמתלא דמ"מ אומר דברי לו שמומרת ע"ש. ומבואר עוד מדבריו שם דבנדרון דה"ל אף אם הוא גולן ולוריימה מהני הודלתו כיון דלאו מדין עדות הוא. ועיין בתשו' חמדת שלמה סי' נ"ט שהניח בשם סי' ס"י סי' א' בלשון

(ג) וכיוצא בזה. עיין בתשו' נוי"ב מהרי"ל סי' ל"ח בד"ה ואמנם מה שאני חושש. שבי' עוד אני אומר דע"כ לא מצינו שמועיל אמתלא אלא היכא שעתה נסתלק הגרס הראשון כגון בלשון שפלו עליה אנשים שאינם מהוגנים שעתה נמקדשה להגון לה וכן בלשון שעתה אני מחמת שלם היתה בריאה או משום שהיה שם אחותו או אמו ועמה היה בריאה וכבר הלכו להם לכל אם לא נמחדש דבר כגון שפלו עליה אנשים ש"מ ואמרה מקודשת אני ושוב נמקדשה לזאתן שפלו עליה וזוהמרת שמתחלה אמרה שנמקדשה לפי שלם רצתה להקדש למי שאינו הגון לה ועכשיו נשתנה דעתה ונמלצתה מנה לן שמועיל אמתלא כו' ע"ש. ועפ"ל סי' קנ"ב ס"ו עוד מדין אמתלא. ועמ"ש לעיל סי' ו' סק"ח בשם תשובת חזק השני סי' י"ז כמה כללים דיניי אמתלא :

הפוסקים

סי' קיז אות ד - סי' קיח אות א

אוצר

ובתב באבני האפד סק"ג, דנראה מדברי מהרי"ט דכוח הדין אם ילא קול דלא פסיק על אשה אחת שהיא מקודשת, והודתה היא ואמרה אחת, ושוב נחנה אמתלא לדבריה, דאזנה נאמנת, דיש לנו לומר דאי לאו דידעה דיש רגלים לדבר לא היתה מודה.

אולם בידי דוד סי' ק"ו דק"י כחצ דדברי מהרי"ט הם היפך דברי הרא"ש בתשו' כלל ל"ה סי' ג' ושם יעקב סי' ו' ועוד כמה גדולים. ועיין בפתחי תשובה סק"ח שחמה על הכות יאיר סי' קל"ח שלא הזכיר בנדרון דברי מהרי"ט הכ"ל. וכשלא הודתה ורק שהקט כשאלמרו לה שהיא מקודשת, כתב בכנה"ג סי' מ"ב הגה"ע אות ט', דבכנה"ג אין צדק כלום.

ו. אי מחזי אמתלא גם בשיש מקום לחוש שחזרה בה מחמת טעם וסיבה שנתחדשו בינתיים. צפרי כשרה ח"ד סי' ק"צ, בנדרון אשה שהגיעה לארץ אחרת ביהוד עם איש ואמרה עליו שהוא בעלה, ואח"כ חזרה בה וגם הוא אומר שאינה אשתו, ובינתיים נודע שיש לו אשה אחרת צמדינה אחת, כתב דצמח לך סי' ק"ד מבואר דהיכא שיש לחוש שנותן האמתלא משום איזה טעם וסיבה שמכריחו לזה, כמו בנדרון שאפשר שמשום שהצטוו לו ליהן מעות שיאמר שממנו נחשברה ויכיה מותר לו לישא אותה, לא מהני אמתלא, וא"כ ה"ג י"ל כיון שהיה ירא שיתודע שיש לו אשה אחרת צמדינה ויכיה לו לחרפה או יענש מלד חוקי המדינה לכך הסכימו שניהם שיחזרו מדבריהם הראשונים ויעטנו שלא קדשה עוד, וא"כ ודאי לא מהני אמתלא, ואין לומר דאדרבה, כיון שנתודע שיש לו אשה אחרת נימא דמסתמא לא נשא זאת שלא לעבור על חדרי"ג איסור שתי נשים, וכמ"ש הרמ"א בסי' ל"ג סעיף א' צפנוי הבא על הפנויה צפני עדים דאם יש לו אשה אחרת לא חיישינן שכיון לשם קדושין, דזה אינו, דהתם דוקא שצא באקראי בעלמא, אמרינן מסתמא לא יעבור על חדרי"ג לעשות איסור לעולם כל זמן שאינו מנשא את הראשונה, משא"כ הבא דחזין שצד צאשה נעוריו אשתו הראשונה ועצ אותה ונתחבר עם אחרת והחזיקו עמם שניהם לאיש ואשה, אין סביר לומר שלא רצה לעבור על חדרי"ג, ואמרינן איפכא דמה שחזר מדבריו הראשונים משום שלא רצה שיתגלה קלונם שיכיו לו צי נשים שהיה חרפה אפילו לאחרי"ע, וא"כ כה"ג ודאי הוי אמתלא חלושה ביותר ולא מהני, דכל שיש לנו איזה טעם למד נותן האמתלא לא מהני אמתלא כלל.

יח. וראינו בדבריה ממש. א. פירוש הדברים מה נקרא וראינו בדבריה ממש. כן הוא לשון הרמב"ם פ"ע מאישות הל' ל"א. ובמ"מ שם כתב דפירוש אמתלא הוא טענה הנכרת שהיא כדאי לסמוך עליה. וכמו שחוט המשולש המעורר לחש"צ"ן, עור צי סי' ע"ו, דנראה שהרמב"ם למד זה מהבוא עובדא דאשה

ואמרו חכמים נאמנת, אף שהיו בני אדם הקופאים רבים. [לנאורה נראה דלף המהרי"ל לא אמר אלא כשהחזיקה עממה צפני רבים, דהוי פרסומי מילתא, אבל במעשה באשה דגמ, אף שהיו הקופאים רבים, אבל היא לא אמרה אלא צפני כל אחד לחוד].

ובתעלומות לב ח"ג סי' ל"ה כתב בנדרון דחוקך היה מתחילה להחמיר, לפי שהודתה של האשה שמקודשת היא היה צפני רבים, ולדעת מהרי"ל מפראג [הג"ל] לא מהני בכנה"ג אמתלא, אף מלכד שיש חולקים בסבירא זאת על מהרי"ל, [פי' צפ"ת שם סק"ג], עוד זאת, דכגון י"ד לכ"ע מהני אמתלא, כיון שהאמתלא הזאת היתה מוכרחת להביד צפני רבים כדי שלא יחשדוה, ואם היתה מסתרת את הדברים מהרבים מה כועילה למנוע החשד, וכיוצא כחצ הש"ך ציו"ד שם והם דברי עטם.

ובזכרון יוסף (להר"י משע"ינארט) סי' ח' כתב, דלגבי אמרה נמקדשתי מהני בזה אמתלא אף לדעת מהרי"ל, דדוקא לענין נדה דינא הכי, כיון דהיא נאמנת בדבריה כתרי סבדי, לא מהני שוב אמתלא לסתור עדות, וביינו דוקא כשאמרה כן לפני רבים אשר לא יתגלה להם אח"כ אמתלא דידה, משא"כ באשה איש דלא מהימנא לעלמא כלל, כיון דקא מחייבא לאחרינא, ורק לשוויה חנפשה חתיכה דאיסורא, ודאי מהני לגבי נפשה אמתלא שחאמר אח"כ, אפילו החזיקה את עממה כן לפני רבים, וכן מוכח משו"ת מהר"ם פאדוהו סי' ל"ד, וכן משמע מהחוס' סוף נדרים דמהני אמתלא בכנה"ג אפילו אמרה כן צפני רבים.

גם בדי השב סי' ז' כתב לחלק בין אמרה עממה אני לבין אמרה נמקדשתי, דשאני הדין דכתובות דהוי ענין קדושין המסור לב"ד, ועשויים צ"ד לחקור בדבר, וכ"ע ידעי דקיימי רבנן עלה דמילתא, ולו לא נחנה אמתלא לדבריה לא היו מניחים אותה חכמים לינשא [וכו"ל כאילו אומרת גם את האמתלא לפני רבים], משא"כ בנדה שאין הדבר מסור לב"ד אלא צינה לבין עממה, ולאו כ"ע ידעי אמתלא, ומש"כ אפילו בנחנה אמתלא אינה נאמנת כיון שאמרה צפני רבים, וא"כ צ"ד לענין קדושין אפילו אמרה צפני רבים מהני אמתלא.

ה. אמרו לה שהיא אשת איש, או שיצא קול על זה, והודתה, אם נאמנת לחזור באמתלא. כתב בשו"ת מהרי"ט ח"צ סי' א', מסתברא שאין מקבלים אמתלא אלא כשהוא אומר ומודה מעלמו, אבל היכא דהיה שם מי שמעיד וכו' מודה לו, לדבריו, אי לאו דידע [דאזכא] רגלים לדבר, לא היה מודה לו, ובהכרח שאמרה אשת איש אינו, אינו היה שם עד אחד שהיה מעיד עליה, או שאמר לה ולאו אשה איש את? ואמרה הן, לא מהני לה אמתלא, דאין אדם עשוי להודות בדבר שאינו. והביאו בקלרה צבאר היטב סק"ח.

פתחי תשובה

שאלנו אותה ממי היא מעוברת ואמרה מפלוני בעלי ואח"כ אמרה שאינו בעלה וסי' פנויה ונתעברה ממנו בזנות ונותנת אמתלה לדבריה ויודע שם דמהני אמתלה. והוא ז"ל כתב עליו ולדעתו יש לדון הרבה אם בזה מהני אמתלה הואיל ועכ"פ איתרע חזקה דזנות לא שכיח וכיון דלריבין לברי שיהי' י"ל דאמתלה ל"ת רק לבעל דבריה הראשונים אבל לא לקבל דבריה האחרונים אם לריבין להעדרתה ור"ה לא מתוס' יבמות דף ק"ח ובת"ש מהרש"ל שם עכ"ד ע"ש. ולפי דברי רבינו עקיבא ז"ל שהובא למעלה דסברה מהרש"ל הוא רק דא"ל לדון לשויה דבורו השני לעדות כו' אין זו השגה דגם כן לא מדין עדות הוא. אך זאת יש לפקפק גם עליו (כמו על תשובת חו"י שם"ק הקודם) מדברי הרמ"ל בס"ס זה ד"ל באתרה נקדשתי לפלוני שוב אינה נאמנת כו' וכאן נמי מתאר שאתרה מפלוני בעלי אינה נאמנת לחזור אח"כ אפילו באמתלה וז"ל: רציון עוד בתשו' רע"ה אינר סי' ס"ה שם בזה הגאון בעל הפלאה (בכתובות דף כ"ב) דהא דמהני אמתלה באתרה א"ל מני דוקא בלא אתרה כן בנ"ד אבל אתרה בנ"ד כיון דנאמנת מדין עדות כיון דבידה לקדש א"ע אינה חוזרת ומגדת

באמתלה כמו בלנוסים היינו מחמת נפשות דלויס נאמנים ואין לה אמתלה גדול מזה ע"ש. והוא ז"ל כתב עליו שדבריו מתוהים דבאמתה היא אינה נאמנת מכח דבידה כת"ש חוס' ישנים בכתובות דף כ"ו דלא מקרי בידה כיון דלולי לא תתלה איה שירלה לקדשה אלא דהתורה האמינתו ללא מבוה"כ כ"ו שבידו לקדשה אבל היא לא מהימנת רק מדין שויה אכפסה חד"ל וא"כ שפיר מהני אמתלה. אלא דמת' י"מ לדברי הרב בלא שאתר בפני הכ"ד קדשה את בתי דלא מהני אמתלה עכ"ד (עב"ש לעיל סי' ל"ז דמשמע דעתו בפשיטות דמהני אמתלה ועין בתשו' מהרי"ל כלל ו' סי' ל"ט דדבר זה נסתפקו חכמי פרונינאל והובא ג"כ בס' שב שמעתתא שמעתא ו' פרק ח'. ובתשו' חמדת שלמה סי' כ"ו ופולפלו בזה באורך). וע"ש בס' ק"י שהביא ג"כ סברת הפלאה הנ"ל על דיון ידיה (הובא לעיל סי' י"ג סי' ק"ח) ובסוף התשובה כתב ומ"מ י"ל לנדר להקל דמאחיתא הפוסקים גבי אשה איה מני ומדברי הגהה ש"ע לעיל סי' ד' פכ"ט בזה הרב מרחיב דלא משמע דמחיי דוקא חוץ לב"ד גס ו"ל כו' ע"ש (גם בס' ש"ש שם הביא ר"ה זאת מדברי הרמ"ל הנ"ל ובתשו' חמדת שלמה שם האריך בזה):

הפוסקים

סי' ק יח אות א-ד

אוצר

אמתלה מה שהודע שהוא חייב לזה, דהרי היה יכול לומר סתם שהי"ב כדי שלא להשביע, ואפ"כ מהני באמתלה, וא"כ ה"ה הכא אף אם הוסיפה דברים שבעלה חי מהני אמתלה, דיש לחלק ביניהם, דבעצנת שלא להשביע עיקר כוונתו שאחרים יאמינו לו שאינו עשיר, לכך י"ל דמפרט למי הוא חייב כדי לחזק דבריו שיאמינו לו ביושר, אבל בנ"ד כיון שלא היתה לריכב לומר שבעלה חי ממילא לא מהני אמתלה.

אולם בבית אפרים סי' א', בנדון אחד שאמר שהוא נשוי אשה ויש לו בת ממנה, ושם חזר בו ורואה לישא אחרת ואומר שמחמת צושה אמר שהוא נשוי, היות וכו' כבר בא צימים צן ל' שנה ועדיין הוא פנוי, ודן הרב השואל אם להחיר לו לישא אחרת, כי יש לדון באמתלה זו דמה לו להוסיף שיש לו בת אחת מאשתו, שהוא ללא לורך, ובספר זה כחצ צנוצ"י [מהדו"ק סי' ס'] טעם לדין באומרת נקדשתי לפלוני דלא מהני אמתלה [ובדלהלן בסעיף זה], וע"ז השיב לו הרב המחבר, דאפילו תימא שלא היה לורך לומר שיש לו בת עם אשתו, מ"מ צעזיל שאמר מילתא יתירתא לאחזוקי שיקרא לא נגרע כח האמתלה, וצנוצ"י משמע שלא בא לגרוע כח האמתלה צעזיל שאמרה שפת יתר שנתקדשה לפלוני, רק משום שנגד זכותו אין לה אמתלה.

ד. אשה מעוברת שאמרה מתחילה שזה מבעלה, וחזרה ואמרה שהיא פנויה ונתעברה בזנות, אי מהני בזה כשנותנת אמתלה על אמירתה הקודמת, כיון שע"י האמתלה אנו צריכין להאמין לה לא רק על חזרתה מהקדושין אך גם ע"י שאומרת עכשיו שנתעברה בזנות. עיין פתחי תשובה סי' ק"ב שהביא מחמדת שלמה סי' כ"ז שכתב על תשו' פני יחושע סי' א' דמהני אמתלה לאשה שאמרה שהיא מעוברת מבעלה, וכעת עושנת שנתעברה בזנות, דיש לדון הרבה אם בזה מהני אמתלה, הואיל ועכ"פ איתרע חזקה דזנות לא שכיח, וכיון דלריבין לברי שלה י"ל דאמתלה לא מהני רק לבעל דבריה הראשונים, אבל לא לקבל דבריה האחרונים, ור"ה לא מתוס' יבמות דף ק"ח ומהרש"ל שם, וכתב בפת"ש דלפי דברי תשו' רעק"א סי' פ"ה, דסברת מהרש"ל הוא רק דא"ל לדון לשויה דבור השני לעדות כו', אין זו השגה, דגם כאן לאו מדין עדות הוא.

ובאחיעזר ח"ג סי' כ"ד, בנדון אשה שאמרה שהיא הרה מפלוני, ואח"כ חזרה בה באמתלה שאמרה כן שלא יודע קלוה, הביא משי"ב בחמד"ש הנ"ל דיש לדון אם מהני אמתלה בזה, וכתב דאין דברי החמד"ש מוכרחים, דגם באשה הרה הלא יש כמה נדדים לומר שלא נשואה היא כעת, אלא שהיא אלמנה או גרושה וחזקה פנויה מסייעתה, וי"ל דגם בלא אמירת פיה, כמו באמתלה מותרת להגשיל אשה הרה שלא הוחזקה באשה איה, דאע"פ דאם נימא שהיתה א"ל ונתאלמנה או נהגרשה, מ"מ לא הוחזקה ע"י למפרע

דאשה גדולה [בכתובות כ"ב א'] שלא האמינוה חז"ל אלא מנד שהיתה גדולה בזוי ומנד זה קפלו עליה בני אדם שאינם מהוגנים ולמי שקדשה עומה היה הגון, וכשנתנה אמתלה זו לדבריה ר"זו שדבריה כנים, וקלת סיוע יש לדברים אלה מדברי הריב"ש סי' ק"א.

ועיין בזה היטב סק"ח, שכתב בזה שבע דקו"ז ג', דשם אדם לא יסמוך על אמתלה ידיה עד שישאל לחכם שבעירו שיוכל להשיג שאמתלה ראויה היא, ואי אמרה אמתלה שהיא רחוקה מן הדעת אסור לקבלה, ובכנה"ג הגה"ע אות סי' כתב זאת גם בזה מהרש"ל צביאורו לסמ"ג.

ובשו"ת הרא"ם (מרגליות) סי' א', כתב בנדון זה שאמרה שהיתה מתיהשת מלהנשא עוד מחמת חסרון כוס להשיג רשיון [ולכן אמרה שהיא נשואה לאיש, וכעת חוזרת בה באמתלה זו], אין זו אמתלה של כלום, דמה בכך שלא איכפת לה, אכתי לאיזה לורך החזיקה עומה בא"א, ולא מלינו בכל הש"ס אמתלה כזו, ובכל מקום האמתלה שהיא נותנת הוא טעם שהיתה מוכרחת לשקר צעזיל עובדה, וכאן לא היה לה שום עובד מה שהחזיקה עומה בא"א. וע"ש שהביא ראיה לזה.

ב. וכשלא רצתה לגלות את האמתלה ברבים רק אמרה לרב בסוד. צווחת ליהודים (להרי"ל זלר) סי' א', השיב לרב אחד שפסק להחיר לאשה אחת שאמרה א"א אני וחזרה באמתלה, אלא שהאמתלה אמרה רק לרב צאופן סודי, וכתב שיש לפקפק, כי באמתלה שלה שמגלית רק לרב בחור סוד אינה אמתלה עובה, דאפשר שמה שאמרה א"א אני הוא משום שמפחדת שאם תאמר פנויה אני יכחישו עדים ויאמרו א"א היא, דהרי אף עכשיו שאומרת פנויה אני אינה נותנת לפרסם הדבר ורק צסוד מגלה היא את דבריה לנו, וא"כ אפשר לומר שצאמת א"א היא ומפחדת לומר שפנויה היא שמא יבואו עדים ויכחישו, ומנין לנו שהאמתלה שצפיה אמת הוא.

הגדרות באמתלאות, מה חשיב אמתלא המועילה, ונידונים שונים בזה.

ג. כשהאמתלה היא רק על עיקר אמירתה שנתקדשה, אבל לא על מה שהוסיפה עוד פרטים בעניני המקדש והקדושין. בשו"ת הרא"ם (מרגליות) סי' א', בנדון שהאשה אמרה שנתקדשה ובעלה חי, כתב להרב השואל שיהי' כתב דאף דעל מה שאמרה שקר [שנתקדשה] יש לה אמתלה, מ"מ יש לדון לאסרה מנד שאמרה שבעלה חי וע"ז אינה נותנת אמתלה, ואין להביא ראיה דאף שאמרה דברים יתירים מהני אמתלה, ממה שאמר [בסנהדרין כ"ט א', לענין הודע שהי"ב לפלוני מנה שנאמן לחזור בו באמתלה שאמר כן] שלא להשביע עמו, ודרי אין כאן

אוצר

ס"ק יח אות ד—ו

הפוסקים

איסור, ודברי אמתלאו שקרים המה, וכ"כ בספר זו נבוצי"ק סי' ח', אמנם בטעמיה"ד סי' י"ז, נדון אשה אחת שאמרה ח"ל אני ואח"כ חזרה ואמרה פנויה אני, ורק מפני הבושה שהיה לה ולא אמרה שהיא ח"ל, העלה שם כלל חדש, דלא שייך לדון בזה במה שמשימה עצמה רשעה באמתלא שזינתה עכ"פ בעודה פנויה, דהא דאמרינן דאם הוא משים עצמו רשע אינו נאמן, וזו דוקא אם נאמר דמשקר אינו עושה עצמו רשע יותר מאם נאמן לדבריו אז אמרינן דאינו נאמן בשביל שלא יהיה רשע יותר, כיון דכלל אדם ואדם מישראל שלא יש לו חזקת כשרות, על כן יותר עדיף להעמידו על חזקתו שלא עבר על עון שיותר חמור, משא"כ הכא, אי נימא דמשקרת ח"כ אם חננאל לאיש עושה עצמה רשעה יותר ממה שנאמר שהיתה זונה פנויה, על כן שפיר יותר עדיף להאמינה שזינתה בעודה פנויה, ממה שנאמר שהיא אשה איש ורואה לשבח באיסור, אמנם נראה כי אין מקום לסברת הטעמיה"ד כלל, דכרי להדיא אמרינן בכתובות ד"ט, בעדים שאמרו אמנה היו דברינו אינם נאמנים מ"ע כיון דעולה היא לעולה לא חתמי, וכן פסק הרמב"ם, והרי גם בזה אי נימא דמשקרים בזה במה שאמרו אמנה היו דברינו הרי הם נפסלין מן החזרה [מטעם לא תענה ברעך עד שקר], ובאם נימא דהאמת הוא שחתמו על השקר מבח אמנה הרי לא נפסלין כלל ורק שעושה עולה, ואעפ"כ אין נאמנים משום דאין אדם משים עצמו רשע, ובט"כ משום חזקת כשרות, וכל מה שנוכל לאחר זמן גריעותן מאחרינן, ח"כ הרי מצוה שלא כסברת הטעמיה"ד.

אולם בגור אריה יהודא סי' י"ז, נדון אשה שהחזיקה עצמה בא"ל ועתה חוזרת בזה באמתלא שמחתה שהיה לה בן בזנות הוכרחה לומר שהיא אשה איש, כתב דל"ט ד' דמ"ש הרב השואל דלא נאמן לה על אמתלא שאמרה שזינתה, משום דאין אדם משים עצמו רשע, אף שהדבר נמאץ נבוצי"ק מהדו"ק סי' ח', מ"מ גוף בספר לא נהירא לי, דאין אדם משים ח"ע רשע שייך אם אנו נריכים לומר ולדון בדודאי אמת כמו שאומר, ע"ז אמרינן אין אדם משים ח"ע רשע, כמו פלוני רבעני דאין אנו מאמינים לעדות עליה ידידה, אבל צ"ד אינו משמש רק לאמתלא לחרץ דבריה שאמרה בראשונה והיא אומרת דמשום כך אמרה משום שהיא יודעת בעצמה בצירור דהיה כך, ח"כ אם יש רגלים לדבר דיש ממש בדבריה אף נימא דלא הוי אמתלא וכי אינו יכול להיות דעשה מעשה רשעה, ועתה מנאתי עד לעצמי, בשו"ת רשב"ש סי' תקל"א ותקל"ב, שכתב דלענין עדות בלבד הוא דאמרינן אין אדם משים עצמו רשע, משא"כ לענין שאר דברים אמרינן דיכול להיות אמת, ע"ש שמצוה ראיה מהרמב"ם ותשובות הרא"ש, ועוד אמינה מילתא חדתא, דאף דנימא בזה בספר דאין אדם משים עצמו רשע, מ"מ צ"ד דאית לה מינו דמת בעלי, תהא נאמנה, ע"פ מה שכתב במהריב"ל ח"ג סי' כ"א בשם תשובת הרשב"א דאף דאמרינן אין אדם משים ח"ע רשע, מ"מ היכי דאית לה מינו מהימן, וא"כ צ"ד דאית לה מינו מהימנה אף דמשימה עצמה לרשע, ועי' בש"ך יו"ד סי' קס"ט סקע"ט דמצוה פלוגתא הפוסקים בזה.

ומה הדין כשגם אם לא נאמן לאמתלאה היא עושה איסור, בדי השב הכ"ל, אחר שכתב דאינה נאמנה באמתלא כיון שעושה עצמה רשעה, כתב אמנם נראה דהוא ודאי ליתא, דהכא לא על ידי אמתלא של עכשיו הוא דקא משיא נפשה רשעה, דהא אפילו נימא דמה שאמרה מקודשת אמת הוא, מ"מ הרי היא הפקירה עצמה להתייחד עמו בלא כתובה וגם היא נבדוקה כו', וא"כ ע"י אמתלא זו לא הוסיפה על חטאתה.

ו. האם מהני רק אמתלא שענינה שאמרה כן בכדי לחסוך מעצמה נזק וצער, או גם כשרצתה באמירתה להפיק

למפרע לא"ל, כמו נצחו עדים שהיתה ח"ל שהחזיקה בדודאי לא"ל, ובזה שאינו מצוה שהיתה ח"ל ורק שאנו דנין כעת ע"י מה שאמרה שהיא הרה, וי"ל דזינתה, כמו כן אפ"ל שנתגרשה או שנחתלמה.

ובגור אריה יהודה סי' י"ז, נדון אשה שאמרה ח"ל אני וחזרה באמתלא שילדה בזנות ומחתה כסופא אמרה שהיא ח"ל, כתב דמה שהמציא הרב מחלעטשוב לשדות נרגא באמתלא זו, מ"מ הש"ך יו"ד סי' קפ"ה סק"ה לחלק דבהחזקה נדה בשכנותיה לא מהני אמתלא, ולא דמי לדלעיל סי' א' בעצת שטעה סימן בראש הכבש לומר שהוא עריפה דמהני אמתלא, דהתם לא היה אפשר בענין אחר, אבל הכא היה אפשר שהאמר עמאלה אני ולא היה ללבוש בגדי נדושה, ולפי"ז י"ל גם הכא מפני הבושה למה אמרה אשה איש אני היה לה לומר גרושה אני או מת בעלי, ולהכי באמתלא היא גרושה ולא מהני, בזה היטב אשר דבר [רבי מאיר אצ"ד בראש] כי אין רחיה כלל, דהתם דעשה מעשה שפיר אמרינן דלמה לה לעשות מעשה הלא משום אמתלא דידה היה כפי לה באמירה לחוד, וא"כ המעשה היה למוחר ולהכי לא מהני, משא"כ בעצת שטעה סימן בראש הכבש דלא היה אפשר בלא מעשה להכי מהני אמתלא אף על המעשה, אבל לענין דבור בלא מעשה דמהני לעולם אמתלא, מנא לן לחלק [דדוקא] אם אי אפשר לה לומר באופן אחר מהני אמתלא זו, וגם אנו קיימתי לסברא זו מדעתי דנפשי, והסברא ברורה. ועיין פ"ת סק"ה וסק"ג.

ה. אי מהני אמתלאה כשעל ידה היא משווא נפשה רשעה. בנות יאיר סי' קל"ט, נדון אשה שנתייחדה עם בחור ודרכה עמו בחדר אחד ואמרה שהיא אשה, ואח"כ חזרה בזה באמתלא שדרכה באיסור ואינה אשה, כתב שהיה מקום לומר דנאמנת לחזור ולומר פנויה אני ע"י אמתלא, רק שיש לפקפק ולומר דהני מיילי באמתלא נכונה ומסתברת, משא"כ לאחזקי נפשה ברשיעה לומר שאמרה שזה בעלה למלא חזוהה הרע, אין זו אמתלא כלל.

ובפרי השדה ח"ד סי' ק"ב, נדון אשה שהגיעה לארץ מסוימת עם איש ואמרה עליו שהוא בעלה וגרו בחדר אחד ביחד, ואח"כ חזרה בזה באמתלא שהתבטלה לגור ביחד עם אחד שאינו בעלה, כתב דבנדע ציהוד מהדו"ת סי' ל"ח כתב דהיכא שעל ידי האמתלא נמאץ שטעה איסור למפרע לא מהני אמתלא, וא"כ הכא אם יהיה האמת כדבריה האחרונים, שלא קדש אותה ואין זה בעלה, עשה איסור למפרע שהיתה דרה עמו כאיש ואשה, ועברו עכ"פ על יחוד דפנויה, ח"כ לא מהני אמתלא כה"ג.

ובדי השב סי' ז', הביא בכעין נדון הכ"ל, מהמהריב"ל ח"א סי' מ"א בתשובת רבני פרוצניאל, במעשה שהיה על איש אחד שהוציא קול שקידש את בתו בעודה קטנה וגשע שקידשה לפלוני ואח"כ עמדה זאת האשה וגשעה לאחר, ואסורה מעתה שנשבע ולא תועיל אמתלא לשווי נפשיה עבריינא, וכ"כ מהרמב"ם בתשוב' ח"א סי' ל"ז על אחד שקיבל חרם על חזרתו ואח"כ נתן אמתלא לדבריו דאינו נאמן מהך טעמא דלא משי נפשיה רשיעה לעצור על החרם, וא"כ הי"ל דאינה נאמנת באמתלא זו לשווי נפשה עבריינא.

ובדי השב סי' ז', הביא בכעין נדון הכ"ל, מהמהריב"ל ח"א סי' איש ואח"כ חזרה באמתלא שדרכה עם איש באיסור, ומחתה בזה אמרה שהיא אשה איש, כתב דבנדע השני סי' י"ז העלה בתוך דבריו כלל חדש בענין אמתלא, דהא דאמרינן דמהני אמתלא בשאחרי"א, וזו דוקא בשלא עשה שום איסור ע"פ דברי האמתלא שלו, אבל היכא שעושה איסור ע"פ דברי האמתלא אינו נאמן לעשות עצמו רשע באמתלאו, הלא מוקמינן ליה אחזקת כשרות שלא עשה

באר הגולה

י' הרמב"ם שם ספ"ט

ואם לא נתנה אמתלאה או שנתנה ואין בה ממש אינה נאמנת ואם קדשה
אחר הוי ספק קדושין לפיכך נותן לה גט ותהיה אסורה עליו ועל הכל עד
שיבא (ט) ארוסה :

הגה

באר היטב

ופשוט הוא אם מתחלה הזכירה למי נתקדשה ואח"כ חזרה ואמרה פנויה
אני שהיא אסורה לכל עד שיבא אותו פלוני או עד שימות ח"מ ע"י כ"ע :

(ט) ארוסה. כלומר שיבוא א' ויאמר אני הוא שקדשתי כז' והיא תודה
לדבריו שזה הוא ואפשר אף שלא תודה רק שתעמוד בדבריה
אחרונים ותאמר פנויה אני והיא אומר אני הארוס שלך ג"כ מותרת לו

הפוסקים

ס"ק יח אות ו - ס"ק יט אות ב

אוצר

דאפילו אמר איני יודע למי אסור עד שיאמר נודע לי למי קדשתי,
כרי כהדיו דאפילו אמר בפירוש שאינו יודע, מ"מ אם אמר אח"כ
נודע לי למי קדשתי נאמן, ולמה לא תהא היא נאמנת לומר
לזה נתקדשתי.

ב. וכשהיא מבחשת את הארוס. ע"י צבא"ט סק"ט [והוא
מכח"מ סק"ג], דאפשר שאף שלא תודה, רק
שתעמוד בדבריה האחרונים ותאמר פנויה אני, והוא אומר אני
הארוס שלך, ג"כ מותרת לו.

ובתב עליו צמלח אבן כאן, [דלכאורה] קשה דכרי דאינה נאמנת
לחזור מדבריה, אבל להכחישו אחרי לא תהיה נאמנת, ועוד
אפילו באינה יודעת [ולא מכחישו לגמרי] לכאורה אינו נאמן
משום שמחפה עליו, ולא שייך לומר מירתת צבא"ג, כיון שידע
שאינה נאמנת להכחישו, אלא דאפשר לומר כיון דלענין לומר זה
הוא, לא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא מעולם, משום דנאמנת
לפרש דבריה ולומר שזה הוא, א"כ לענין זה מהני חזרתה מה שהוא
בכלל דבריה עכשיו שמתרת לזה אם יקדשה עכ"פ, ולא תאסור
לעלמא משום דצורה הקודם, זה אפשר לדחוק צבונות כח"מ.

ובערוך השלחן סעיף י' כתב דיש לפקפק על דברי הח"מ, ודברי
היא אלנינו בחזקת א"א, ועתה שהיא מכחישתו הוי
כאומרת לא לך נתקדשתי אלא לאחר, דמה שאומרת פנויה אני כרי
אין אנו מאמינים לה, ונ"ע לדינא.

ובהמקנה קו"א כאן, אחר שהקשה על הח"מ, דכיון דקו"ל לעיל
סי' ל"ז סעיף כ"ד דאם אומרת נתקדשתי ואיני יודעת
למי, וזה אחד ואמר אני קדשתיך נאמן ליתן גט, אבל לא לכונסה,
משום דחיישינן דיליך תקפיה, ולא מירתת שמה תכיר אותו, א"כ
כ"ש הכא שהיא אומרת שהיא פנויה דלא מירתת, ואיכא למיחש
לשמא ילכו תקפיה, כתב דיש לפרש דברי הרמב"ם [וכש"ע] עד
שיבוא ארוסה ויכיר נאמן ליתן גט להחירק לעלמא, כדלעיל שם,
ולא שייך בזה לומר כיון שהיא מבחשת אותו שויה אינה אנפשה
חתיכה דאיסורא, דעכ"פ אין צד א' אסור על פיה כיון שאומרת
פנויה

שזה ארוסה אסורה לחזור לראשון משום חששא דיאמרו שהחזיר גרושתו,
דאין לומר שנתנה אמתלא לדבריה הקדמים שאמרה שהיא מקדשת,
שהרי יש עדים שהוא הארוס שלה. ועמ"ש בזה בספר בית אל חדר ג"ב
אות ב'.

(י) ובהמקנה קו"א כתב על דברי הב"ש דלא נהירא, דא"כ למה
כתב הרמב"ם [וש"ע] ונותן לה גט כו', דגט זה למה, כיון שהיא עומדת
באיסור עד שתביא עדים שזה הוא הארוס אינה צריכה גט משני, ועוד
נראה דבזה אסורה לחזור לראשון משום חששא דיאמרו שהחזיר גרושתו
[וכמובא להלן]. גם בתפארת יעקב סק"ו הקשה על הב"ש דלדבריו
למה יתן לה המקדש גט. אמנם בבני אהובה פ"ט מאישות הל"א כתב
דאפשר דס"ל להב"ש דאף נגד עדים אמרינן שויה לנפשה חתיכה
דאיסורא, וא"כ היא שאמרה פנויה היא שויה קדושי שני לממש ולכך
צריכה גט משני.

לחפיק תועלת לדבר מה. בזכרון יוסף (להר"י משטיינהרט)
סי' ח', צדון אשה שאמרה שנתקדשה לאחד, ושז' חזרה צד
צמלחא שפלוני לא ישא אחרת, כתב דמ"ש צחוט השני סי' י"ז
דדוקא כשהאמתלא היא להסיר ממנה נזק ולער מהני, אבל לא
כשהאמתלא היכה לקבל תועלת, כ"ל דיש לפקפק על דבריו, ואינו
כדאי להוילא אשה מצעלה.

ובאבני נזר סי' קל"ד, צדון אחד שאמר שקידש אשה ועתה
חוזר צמלחא שאמר כן כדי שיתרצה אצלו לתת לו, כתב
דמה שהציו הרב השאל דאמתלא לא מהני רק כשאומר שכוונתו
היה לסלק נזק, מ"מ גם צ"ד מאחר שהעלמה רצתה צו ואצלו עיכב
על ידך דומה למסלק נזק, גם אין דברים אלו שהציו מוסכמים.

יט. עד שיבא ארוסה. א. האם מותרת להנשא לארוסה,
ואם בעינן ב' עדים שזה ארוסה. כתב ציד דוד
(פסקי הלכות) ח"צ דר"ז ג', דלכאורה נראה שאינו נאמן לכונסה
רק ליתן גט [להחירק לעלמא], כדון שנתבאר לעיל [כש"ע] סי'
ל"ז סעיף כ"ד צאשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי], אבל
אם כנס לא יוליא, ואם יש לו עד אחד המסייעו מותר לכונסה
לכתחילה, וכמו שנתבאר לעיל שם ט).

ובמלאת אבן כאן כתב, דאין להקשות [אין מותרת להנשא לזה],
הא מצוהר לעיל [כני"ל] דאינו נאמן לכונס, היינו אם
אינה יודעת, אבל אם אמרה נודע לי למי נתקדשתי נאמנת, כמו
שכתב שם בסעיף כ' גבי אב, מכ"ש הכא דלא אמרה בפירוש
דאינה יודעת.

ועיין בב"ש סק"ח שכתב דלולא דברי הר"מ [שכתב צפ"ט
מאישות הל' א' דמיירי דאין עדים מעידים שזה ארוסה],
היה נראה לפרש מ"ש הרמב"ם [וכש"ע] עד שיבוא ארוסה, היינו
שידוע בעדים שזה הוא הארוס.

אולם בפיב קדושין סק"ח כתב דלא ידע מה נסתפק בצ"ש
בזה, דפשיטא דנאמנת שזה ארוסה [אף בלא עדים], דהא
מצוהר לעיל סי' ל"ז סעיף כ' [לגבי אב שאמר קדשתי את צחי],

(ט) וע"ש שדן ד"ל שאסורה לארוסה מטעם דחיישינן שמא יאמרו
גירש השני ונשא הראשון, וכמבואר בגיטין פ"ט ב' [והכי נפסק בש"ע
לפיל סי' מ"ו סעיף ה', בענין יצא על אשה קול שהיא מקדשת לפלוני
ובא אחר וקדשה מגרש ראשון ונשא שני ואם גירש השני לא יכנס
ראשון שמא יאמרו החזיר גרושתו מן הארוסין אחר שנתארסה לאחר].
אולם בלח"מ פ"ט מאישות הל"א, אחר שהקשה ג"כ אמאי לא אמרינן
הכא גזירה שמא יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוטין, כתב ד"ל דשאני
הכא, דיש להם תלות לומר דאולי מה שאמרה שהיתה מקדשת הוי
משום ענין שנתנה אמתלא לדבריה, וקדושי השני קדושין, לכך הצריכה
לגרשה מן השני, אבל התם אין להם במי תלות, וכיון שראו שיצא
עליה קול מראשון ואח"כ גירש השני, יאמרו דאי גירש הראשון ונשאה
השני, וגירשה אח"כ, ועתה מה, ונשאה הראשון, והוי מחזיר גרושתו,
דלא אטיקו אדעתיהו דקול קמא הוי שקר, כיון דראו עדים שהיה על ככה.
ועיין בהמקנה קו"א כאן שכתב על פי דברי הלח"מ דאם יש עדים

הגה כ"י"א דכל זה מיירי באמרה נתקדשתי סתם (ג) אבל אמרה נתקדשתי לפלוני

באר הגולה

כ הר"ן בשם הרא"ה כ"י

ש"ז

פתחי תשובה

להחמיר גם לענין איסור (ע"ש בס"י ח' וי"א שרואה להעמיס כן גם בדעת הרמב"ד סי"ח מהל"ב ע"ש) ומעמדה יש להבין מה זכות ממון יש לארוס בארסותו קודם הנשואין שנאמר שלא כל כמינה לחוב לו והרי ח"ל חס אמת שנאקדשה ואינה רואה להנשא לו מה יש לו עליה כו' וי"ל דעיקר הזכות והחוב הוא על כסף הקדושין שחס יקחנה א"ל לתת לה כסף קדושין מחדש ועכשיו שמחזרת בה שלא קידשה חס יקחנה לר"ד לתת לה קדושין זהו זכות וחוב שיש להמקדש בדברים הללו ומעמדה המקדש בעד ח' דרוב הפוסקים פסקו כרב ושמולד ד"ח לקדושין וסמ"ג שמחמיר היינו חוששין לקדושין אבל חס יקחנה ודאי שצריך לקדשה מחדש שבדבר שבממון היא מוחזקת ולפי"ד ח"ח לקדושין הפעוטה היא ממנה גמורה כמ"ש הכות' בקדושין דף ס"ו (ע' בזה בנ"ב חניינא סי' ע"ג) וא"כ ח"ל לפי הודלחה הרשעונה אין לו עליה דררה דממנה ואין לנו לדון רק לענין איסור פשיטא דמהני אמתלא גם לדברי הר"ן והרא"ה. עוד י"ל שאפילו הודית בפני ב' עדים שנאקדשה לפלוני בפני ב' עדים ג"כ יכולה לחזור וליתן אמתלא אפילו לדעת הרא"ה ודוקא בהודית בנ"ד או בעדים ואמרה חס עדי דלא מהני בממון אמתלא בזה סובר דגם לענין איסור דבהדיא ממון לא מהני אבל בהודית חוץ לנ"ד ולא אמרה חס עדי גם לענין זכות ומוכה שבממון מהני אמתלא ולא קאלי הרא"ה רק בחסם עדים או באמרה בנ"ד :

(ג) אבל אמרה נתקדשתי לפלוני. עין בשמ"ו נו"ב סי' סמ"ך ע"ד המאזכרה שהודית בפני אביה שנאקדשה למשדך שלה בעד אחד וכעת חוזרת ונותנת אמתלא על הודלתה שמה שאמרה כן היה כוננה להוציא פלגיה ההתחייבות שהתחייב ליתן לה. אי מהני בזה אמתלא כיון שאמרה נתקדשתי לפלוני וכזה הרמ"א דבזה שניה נאמנה כו' ושורש דבר זה הוא מדברי הר"ן בשם הרא"ה. והלכך בזה ותורף דבריו הרא"ה עצמו בחידושו לכתובות כתבה בלשון אפשר כמסתפק בדיון זה ולא בהחלט וא"כ יש מקום לומר באמרה שנאקדשה בעד ח' קדושי ע"ה אפילו בודאי הוא רק חשש ואין נלמד בזה נמחשת ספקיו של הרא"ה ובצירוף שני החומרות יחד הרי יש כאן ב' ספקות ואין נחמיר כמ"ס והבטולה בחזקת הימך עומדת אמתם אולי הר"ן היה בקי פני דברי הרא"ה. והר"ן כתב דבר זה בהחלט. ואעפ"כ נראה להקל בנ"ד דהנה עמנו של הרא"ה נראה שהוא סובר דלענין ממון לא מהני אמתלא על דרך שכ' הח"ח בס"י קפ"ו סי"ק כ"ב ולענין איסור מהני אמתלא וא"כ באמרה סתם נתקדשתי אין כאן דררה דממנה שמי הוא התובע ואין כאן רק דררה דאיסורא לכן מהני אמתלא אבל באמרה נתקדשתי לפלוני שיש כאן דררה דזכות אמתו פלוני וזהו לא מהני אמתלא אין בידיו לפסוק בנושא ח' תהי דמחרי להאמינה לענין איסור ולהכחישה לענין ממון לכן לרבינו אנו

אוצר

ס"ק יט אות ב — ס"ק כ אות א

הפוסקים

ובעבודת הגרשוני סי' מ"ו, כתב בנדונו דאם האשה נותנת אמתלא מספקת למא אמרה שנאקדשה מפלוני מקצלים ממנה, אע"פ שדעת הרא"ה דלא מהני, כבר כתב מהרי"ל [ע"י להלן] שלא ראה לחוש לדבריו.

ובבב"ב קדושין סק"ע כתב דעיקר סברת הרא"ה חמוכה מאד, דהא חזין בממון דהודאת בע"ד כמאה עדים, ואם הודה לאחד שחייב לו שוב אינו יכול לחזור, ואפ"כ אמרין היכא דו"ל שהודה שלא להשביע, לא הוי הודאה, ובפניו אמרין משטה, כפי שיטת הפוסקים בחו"מ סי' פ"א, וא"כ גם כאן למה לא חתא נאמנה באמתלא להפקיע עמה ממנו, ובחדושי הרא"ה בענין לא החליט את הדבר, ומסתברא דלעולם אמתלא מהני, כיון דהרא"ה גופיה לא החליט.

ובשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ח דו"צ ח' כתב לז' היתר בנדונו, שאין לחוש לדברי הרא"ה שהרי יש כמה תשובות מכמה רבנים דלא כהרא"ה. ושם בס"י ל"ע כתב דעת הרא"ה הם דברי יהודי וכל הפוסקים אשר מעולם הם חלוקים עליו, ולא שנה דאמר מקודשת סתם ולא שנה אמר מקודשת לפלוני, חס נחנה אמתלא לדבריה נאמנה, דאי הוי סבירה לכו בסברת הרא"ה לא נשחמיע חד מנייהו לכתוב זה החילוק, ואדרבא איפכא מסתברא, דכיון דאלימא אמתלא לאפקועי איסורא דאשת איש איך נאמר דבשביל שאמר "לפלוני" דלא אלימא האמתלא, והלא האומר על חפץ שהוא של פלוני יכול לחזור בו, כלל העולה מהדברים שאם היה זה מעשה ידיו באשה האומרת מקודשת אני לפלוני ואח"כ נתנה אמתלא לדבריה, הייתה קרוב לומר שהיתה נאמנה.

והחלן שם כתב, דאחרי שכתב כל הנ"ל מלא בזה רבני פרוצניא [והוא בתשובות חכמי פרוצניא סי' י"ב—כ"ד] צממשה שהיה ציממשה בטולושה על איש אחד שהוציא קול שקדש את בתו בעודה קטנה ונשבע שקדשה לפלוני בן פלוני ואחר כך עמדה זאת האשה ונשאת לאחר, והגיעו הדברים לכל חכמי פרוצניא וזרפת וקצת מהם היו חוסרין מטעם שנשבע ולא יועיל אמתלא לשווי נפשיה עבריינא, וקצת מהם התירוה שהיו חלוקים על צעל העטור דדוקא באשה אמרו צממשה דאם נתנה אמתלא לדבריה אבל לא באב, סוף דבר שעלתה ההסכמה להתירה, והגיעו הדברים עד הרשב"א בצרלונגה וגם הוא הסכים עמהם להתירה, למדנו מדברי חלו התשובות דאפילו האשה האומרת מקודשת אני לפלוני חס נתנה אמתלא לדבריה נאמנה, דכל הנהו רבוותא דהו עובא, לא האוסרים ולא המחמירים, לא הזכירו כלל בדבריהם לאסור מטעם שאמר

פנויה אני, אלא דאכתי יש לדקדק כיון דקיי"ל דחזקה דאין אשה מעיזה אלימא טובא אפילו לאפקוי מחזקה אשת איש, א"כ נימא כיון שהיא אומרת בפניו שהיא פנויה, איכא חזקה דאין זה ארוס שלה, מדבעיזה בפניו ואינו נאמן אפילו ליתן גט [להתירה לעלמא], דאין ע"ה נאמן במקום חזקה, מיהו י"ל דקאי אהא דאמר חס קדשה אחר, ומיירי הכא שכבר נתקדשה, ואזלה חזקה דאין אשה מעיזה, כדאיתא לעיל בס"י י"ז סעיף ב' דאם נתקדשה כבר אינה נאמנה, דמעיזה, ומהו מדוקדק היטב שכתבו הרמב"ם ועוש"ע דבר זה עד שיצא ארוסה בזה דקדשה אחר, ולא כתבו זו בתחילת דבריהם דאסורה עד שיצא ארוסה, ולפמ"ש אחי שפיר, דאינו מועיל ח"ל שיצא ארוסה, ואינו נאמן ח"ל ליתן גט, אלא כשנאקדשה לאחר, דלא שייך חזקה דאין אשה מעיזה.

וביר דוד (פסקי הלכות) דרע"ז ג', כתב בזה דאף להתירה לעלמא נראה שצריכה להצא עדים שזה ארוסה, ואפשר [היה לומר] שאינה יכולה להנשא לאחר, ח"ל שיש עדים שקידשה, דכיון שאומרת בפניו שאמרה שקר שהיא אשת איש א"כ הוי כאלו מהשחת הארוס שאומר שקידשה, והוי כדיון האומר לא ליתוי באומר לא פרעתי דמי שמתחייב הלה ח"ל שהעדים מכחישים אותה, ועכ"ז נראה דבמקום שיש עדים שהוא ארוסה, או שמעידים שנתגרשה [מארוסה הראשון], ח"ל שהיא אומרת שלא נתקדשה מעולם אינה אסורה להנשא, כיון דכל איסורה נמשך רק מחמת דיבורה הקודם, וכיון שעקרה דיבורה שוב סמכין אעדים, ולא דמי לדיון כל האומר לא ליתוי באומר לא פרעתי דמהימן ח"ל להכחיש העדים ולא משגיחין על דבריו האחרונים, דשם הא הודה לאחד [שלא פרע] וזיכהו בהודאתו, אבל באיסור ח"ל שאין הודאתו שהודה לפלוני עושה יותר איסור מאילו הודה סתם, אין לתפוס חומר שני הדיבורים וסמכין או על דיבורה הראשון [שהיא ח"ל] וניתחת בעדות העדים [שזה ארוסה], או על דיבורה האחרון [שהיא פנויה], ובפרט כי גוף הדיון שויה אנפשה אחיכא דאיסורא במקום הכחשת עדים ג"כ משוקפק, ועכ"פ כשיש לו להארוס רק עד אחד או שצא להתירה בגיטו, הדעת נוטה שאינו נאמן ולע"ג.

ב. נתקדשתי לפלוני וכו'. א. ע"י צא"ה"ג דמקור דין זה הוא מהר"ן כתובות כ"ב ח' בשם הרא"ה. ובחדושי הרא"ה עצמו שם כתב וז"ל: דאפשר באומרת מקודשת אני לפלוני לא סמכין באמתלא, שכבר הודית לו, ושזו לא כל הימנה נחוב לו. ובתשובת הר"א חסון שצט"ת מהר"ש הלוי חו"מ סי' כ"א כתב דסברת הרא"ה לא ס"ל לרוב הפוסקים.

פתחי תשובה

ולא מטעם זה הרחיק השידוך רק מטעם אחר אבל מעולם לא היה מקום לחשוב שענין זה בהתחייבות של גמול או אמתלה זו חין בה ממש וחוששין לקדושין עכ"ל ע"ש :

ועיין בס' יד המלך פ"פ מה"ט ופ"ג מה"ל עדות שהלריך ג"כ בטעמו של הרמ"ה הנ"ל. ומבואר שם דלף מור כדי דבור קאמר הרמ"ה דא"י לחזור ואף דבכל התורה תכ"ד דכבוד דמי מ"מ יש לחלק בנפיל כלל זה דוקא היכא דגוף הדבר נגמר ע"י דבור וכמו במקדש ונודר וכדומה משא"כ היכא דהדבור הוא רק גילוי מלתא על דבר הנעשה כבר דלף א"ס יבוסל הדבור ע"י התורה תכ"ד מ"מ מה שנמנהג לנו ע"י הדבור חין כח בידו לנפלו. ואין סתירה לזה מהלך דקמ"ל דעדים יכולים לחזור מעדותן תכ"ד שאני עדים דלף בעדותן לא נחביר לנו האמת דלמס שקר העידו רק דחק התורה להלמין להם משא"כ בהודאת פיו לטענתו של חבירו דזה הוא בירור גמור כו' ולפי"ז נכון שיתא הרמ"ה הנ"ל דמ"י שטותו הו"ס אחר מתחלה שקדשה והיא גם היא אמרה כן הרי יש בדבריה הודאה שהודית להמקדש והודאת בע"ד לטענתו של חבירו הוא כנחביר לן בדבור גמור אמתית הקדושין וכי חורה אח"כ תוכ"ד נהי דמחדל"ס שטותה עליה יש כח בידה לחזור ולנפול פ"מ נשאר הבירור מכח הודאתה שטענתו אמת ע"ש שהלריך בזה. וכאן שם דעס"ו ל"ך לפרש הא דלית' בח"מ סי' ס"א סכ"ב הודה בפני ב"ד בין שהודה מעצמו ובין שטענו אחר והודה א"י לחזור

וכתב עוד ואי לאו דמתקדשה אמתית עוד כפרה אחת דהרמ"ה קאי על אמתלה שאמרו בגמ' שקפלו עליה ב"ה שאינם מהוגנים ואמתלה זו מהני לענין היתרה לריכה לומר א"ה א"י אכל אכתי לא היתה ל"ל שנתקדשה לפלוני וא"כ נגד זכותו שהודית לית לה אמתלה לכן ל"מ אמתלה אלה גם נגד האיסור אבל היכא שהאמתלה הוא גם על מה שאמרה נתקדשתי לפלוני כמו בנ"ר שיתנה לריכה לומר שנתקדשה להמשדך לפי שאינה אמתלה לא נחייב להשדך אחר ועוד שאלו היתה אומרת מקודשת אני סתם ואוסרת עמיה על כל העולם למי יתן אביה ההתחייבות והיתה לריכה לומר שנתקדשה להמשדך הוא אמתלה גמורה גם נגד המשדך בזה אולי מודה הרמ"ה (כעין חילוק זה כתב הש"ך ביו"ד סי' קס"ה סק"ה לענין מעשה דלגשה בגדי נדות וגם בנ"כ סי' א' בהיה דעכת ע"ש וכיוצא בזה כתב ג"כ בנ"ר מניח"ס סי' ל"ט דהיכא דע"י האמתלה היה מוכרח להכחיש ורעו מהני הוכח לעיל סי' י"ג ס"ק י"ח). ומסיים בלחץ שיש לפנינו כמה גחני להקל ולקבל האמתלה זו ועכ"פ בלירוף כולם וגוף הדבר של קדושין בעד א' הוא חומרה בעלמא יש לסמוך ולהקל ולדחות ההודאה שלה. אמנם על הרב דמקום המעשה מוטל לעיין בדבר האמתלה זו אם היא אמתית ועוכה או לא דהיינו כך כן הדברים לפי טעם הענין אם זה עריחק אבי הכמולה השידוך הוא מחמת שקשה בעיניו עיקר המורה שפסק לבנו ולכך ראה להרחיק השידוך למעט לה במורה א"כ הוא אמתלה טובה וחוקה אבל אם טעם האב שזע ונדיב נגד ורעו

הפוסקים

ס"ק כ אות א—ג

אוצר

יכולה לחזור באמתלה, והוא ע"פ מה שביאר דברי הרא"ה במה שכתב שכבר הודית שנתקדשה לו ושז לאו כל כמינה לחזר לו, דכל הזכות והחוב שיש לו זה הוא על כסף הקדושין שאם יקחנה חין לריך לתת לה כסף קדושין מחדש, ועכשיו שחוזרת זה שלא קדשה, א"ס יקחנה לריך לתת לה כסף קדושין, ושז כתב דעדין חמורה דאטו מודה לחברו ממש ממון גמור מי לא יוכל ליתן אמתלה, והרי המודה שחייב לחברו יכול אח"כ לומר משטה בייתי כך או שלא להשביע, כל אחד לפי ענינו, כמבואר בחו"מ סי' פ"א, והרי כל זה אמתלה הוא, ומהני ליתן אמתלה לחוב לחברו שכבר הודה לו זכותו, ע"י בחו"מ סי' מ"ז סעיף א', ועפ"י מסיק דלא קאמר הרא"ה אלא באמר צ"ד או לפני עדים ואמרה אחת עדי, דצב"ג לא מהני אמתלה גם לענין ממון, וסובר הרא"ה דכי היכי דלא מהני לענין ממון ה"כ לא מהני לענין איסור דצב"ג ממון, ע"ש שנסתייע ע"י מהכח"מ סי' קט"ז סק"ב, אבל במודה חוץ לצ"ד ולא אמרה אחת עדים מהני אמתלה.

ובאגרות משה סי' פ"ט, הביא דברי הנוצ"י הנ"ל, ועל פי זה מסיק צנזנו דלף א"ס אמרה שהוא בעלה, מ"מ לא היתה על ידי חציפת הא"ס צ"ד, ולא אמרה אחת עדי, ולכן מועלת אמתלה.

אולם בערך השלחן סק"ב כתב דבתשובת מהרשד"ם (סי' ד') משמע דאפילו חוץ לצ"ד ולא אמרה אחת עדי הוי הודאה ולא מהני אמתלה. ובתפארת יעקב סק"ז כתב דבהודאה ממון כל שהודה סתם ולא אמר "אחת עדי" אינה חשובה הודאה, אבל בהודאה באישות לא שייך זה, רק כל שהודית ונשבעה גופה לזה, שז לא מהני אמתלה להפקיע עצמה, וכמו דלא מהני א"ס עשהה מעשה ליתן אמתלה [כמוצא בסי' י"ט], כמו כן לא מהני אמירה בהודאה ליתן אמתלה, דאמירה שיש זה הודאה חשיב כמעשה.

ובבית אפרים סי' א' דף א' עור ג' כתב, דמה שדקדק צנז"י על דברי הרא"ה דלא גם צממון יכול לטעון השטאה או השבעה, א"ס בפשיעות, דהתם חין זו סתירה לדבריו הראשונים כלל, דבשעת הודאה גופה לא היינו חופסין זה לדבר צרור כיון שהיה מקום לתלות שהוא אומר כן דרך השטאה או השבעה, ואע"ג דמשטה אי לא טעין לא טענין ליה, היינו משום ריעותא שהכל חובצנו הרי הודית בפני עדים, והוא אינו משיב שמשטה בייתי לך לא טענין ליה, אבל הא ודאי שמשטה חין הספק מחמת טענתו דוקא, דכלא טענתו יש ספק לצ"ד, וגם ליורשים טענין משטה, והיינו משום שכן דרך העולם להודות לפעמים דרך השטאה או השבעה

שאמר קדשה לי לפלוני יא). וכדברים האלה כתב גם בצדושיו דינים דסי"א טור צ', וסיים שכבר מלא תשובה אחת בחרה"ל שגראה שהוא מסתפק בדברי הרא"ה.

אך שם בסי' י"ד, אחר שכתב ג"כ דנראה דהפוסקים לא ס"ל כדעת הרא"ה, סיים, ומ"מ לא מלאני לבי לעשות מעשה אחר שילא הדבר מפי הרא"ה, ולא מלינו מי שיחלוק עליו בפירוש.

ועיין ביד אהרן הגב"י אות ח', שכתב שבעל עבודת הגרשוני [שהקיל בזה, וכנ"ל], לא ראה כי א"ס מ"ס מהריב"ל בח"א סי' י"ח, דאילו ראה מ"ס שם בסי' י"ד דראוי לחוש לדברי הרא"ה, חף גם הוא היה חושש לסברת הרא"ה.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' ד' כתב צנזנו, דכיון שהר"ן כתב זה בשם הרא"ה בלי חולק, ראוי לחוש ולהלכיכה גט.

ועיין בפתחי תשובה סק"א שחמה על תשו' חות יאיר סי' קל"ח, שלא הזכיר צנזנו דברי הרמ"א דדוקא באמרה נתקדשתי סתם אבל אמרה נתקדשתי לפלוני שז אינה נאמנת לומר פנויה אני.

וע"ע בפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דרע"ז א', שאחר שהעלה ג"כ לדניא כדעת הרא"ה באמרה נתקדשתי לפלוני לא מהני אמתלה, כתב א"ס לא שתיבה האמתלה צרורה לכל שכן נראה בדברים.

ב. ובשאמרה שנתקדשה לפלוני בקדושי ספק. עיין בפתחי תשובה סק"ג מהנוצ"י סי' ס', בדבר אשה שאמרה שנתקדשה לפלוני בקדושי ספק, שזן מתחילה להחיר מטעם דהרא"ה עצמו כתב ד"ז דלא מהני אמתלה בלשון אפשר כמסתפק ולא בהחלט, וא"כ יש כאן ספק ספקא להחיר, ושז כתב דכלא הר"ן כתב דבר זה בהחלט, ואולי הוא היה בקי עפי בדברי הרא"ה.

ג. אם יש לחלק בין כשהודתה בב"ד או שאמרה "אתם עדי" לבין שהודתה סתם ושלא בב"ד. בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' ל"ט, אחר שזן לומר דא"ס אמרה נתקדשתי לפלוני נאמנת לחזור באמתלה, כתב דא"ס היתה אומרת "מקודשת אני לפלוני" צ"ד ולפני המקדש, בזה הייתי חושש להחמיר מכח קל"ח טעמים שיש בידו.

ובגודע ביהודה מהדו"ק סי' ס', מוצא צפ"ח סק"ג, העלה דכל שלא אמרה לעדים "אתם עדי" או שלא אמרה בפני צ"ד,

יא) ע"י בשי למורה כאן, שציין לשרת הרשב"א ח"א סי' תר"ג, שכפי הנראה כיוון הרב השואל שם לחילוקו של הרא"ה כאן. וע"ש שהרשב"א השיב לו שלא הבין דבריו.

(ד) שז' אינה (י) נאמנת לומר פנויה אני דלאו כל הימנה לחוב לו ולחפקיע ענמה ממנו :

האומר

פתחי תשובה

חלק חכ"ד. הך חלק חכ"ד קט' דוקא סבורה מעמנו ולא סתבעו אחר וסבורה ומיושב
זוה קושית הש"ך שם מן התוספתא ע"ש :

(ד) שוב אינה נאמנת. עח"מ שחמה למה אינה נאמנת במינו דגרשתי ועכ"ל
ועיין בס' שט"מ פ"ו מה"ל דין י' מ"ש בזה :

הפוסקים

ס"ק ב אות ג—ה

אוצר

את חצרו בעדים, דאילו נאמן במגו דפרעתי בפני פלוני ופלוני
מהאי טעמא.

ובב"ש סק"ט כתב דהר"ן לטעמיה, דס"ל דהאשה שאומרת
גרשתי אינה נאמנת להנשא לאחר, [ומיבא ברמ"א לעיל
סי י"ז סעיף ב'], משו"ה אפילו אם מכחשת אחרת אינה נאמנת.

ובאגרות משה סי' פ"ט כתב בנדון שגם הח"מ משמע דמודה
שמלך הדיון אמתלא לא מהני, רק הקשה שחבא נאמנת
מטעם מינו דגרשתי, ועי' חיד"ק חכ"ש שלהר"ן אינה נאמנת לומר
גרשתי להנשא לאחר, וא"כ דזכ"ל שפסק ברמ"א סי' י"ז סעיף
ב' דאינה נאמנת לומר גרשתי ואין לה מינו, גם לח"מ לא מהני.

ועיין בישועות יעקב סק"ג, לאחר שהקשה דבאומרת בפניו
שלא נתקדשה למה לא חבא נאמנת ע"פ חזקה דאין אשה
מעזיב פניה בפני בעלה, ומ"ש חכ"ש דהר"ן לטעמיה דלא מהני
חזקה אין אשה מעיזה להנשא לכתחילה, אינו נראה, דזכ"ל י"ל
דהר"ן מודה כיון שהאשה בחזקה פנויה, כתב דל"ל דאם כי הדיון
נכון דבאומרת שנתקדשה לפלוני לא מהני אמתלא, אבל הוא מטעם
אחר, ולא מטעמו של הרא"ה דהוי כמו לחוב לאדם, דבאמת קשה
דחא קיי"ל [בשי"ע סי' מ"ו סעיף ח'] ולא שמה צעיר מקודשת ה"ו
מקודשת, וא"כ באומרת נתקדשתי ה"ו כבר י"ל הקול וא"י נותרת
באמתלא, אמנם הרי ידוע דבמקום שלא י"ל הקול למי נתקדשה אין
בזה חשש כלל [ברמ"א שם], א"כ ה"ה בזה שהיא אמרה סתם
נתקדשתי, שהקול ש"ל הוא ג"כ נתקדשה סתם ולא לפלוני ולכ"י
מהני אמתלא ש"ל כן [ולפי"ז כשאמרה נתקדשתי לפלוני נאסרה
מטעם קול ולא מהני להחזיר אפילו כשמכחישהו בפניו], ועי'
ברשב"א צ"ש הרא"ה שכתב דלכ"י מהני כאן אמתלא נגד הקול
דבמקום אמתלא אין חוששין לקול, וכ"ז לשיטתו, דס"ל דאף רב
זכ"ד [בגיטין פ"ט ב' ע"ש] מודה דאם י"ל אשה באמתלא אחר זמן
מהני ג"כ, אבל לדיון קיי"ל דוקא במקום אמתלא אין חוששין
דהיינו חזקה. [עיין ש"ע שם סעיף ד'].

אך בהמקנה קי"ל כאן כתב דמ"ש חכ"ש דהר"ן לטעמיה דאשה
שאמרה לצעלה גרשתי אינה נאמנת, הוא דוחק, גם הר"ן
עמנו לא כתב זאת חלק צ"ש י"ל ולא הוי להו לסתום, ותו דלפמ"ש
דאין כאן מינו חלק מטעם חזקה דאין אשה מעיזה לומר לא
קדשתי, א"כ כיון די"ל שהצ"ח הר"ן לא החמיירו חלק לכתחילה
משום איסור אשת איש, אבל אם נשאת לא חלק, כמפורש שם
בר"ן

דהעזה, ואף לדעת הש"ך בחו"מ [סי' רצ"ו סק"א] דאמרינן מינו דהעזה
בכה"ג, היכא דנאמנת בלא שבועה, וטעם הנאמנות הוא מכח החזקה
דאינה מעיזה, בודאי לא אמרינן מינו, וצ"ע. ובהמקנה בקי"א כאן כתב
על דברי הח"מ, דנראה דאם היא אומרת בפניו לא קדשתי אין צריך
למינו דגרשתי, אלא משום חזקה דאינה מעיזה בפניו לומר לא קדשתי,
וכן הוא לקמן סי' פ"ה סעיף י"ב כשמכחשת את הבעל ואומרת אתה
נתתי לי במתנה נאמנת משום חזקה דאין אשה מעיזה כמ"ש הב"ש שם
בשם המ"מ.

באר היטב

(י) נאמנת. אפילו חכ"ד ואפילו אם נתנה אמתלא אינה נאמנת. וב"ש
כתב דיותר מסתבר דא"י אחר כ"ד דאינה נאמנת אפילו אם
נתנה אמתלא דהא קי"ל בכל התורה כולה חכ"ד כדכור דמי. עיין
אחרונים :

השצעה, משא"כ באומרת נתקדשה, דמכ"י חתי ועלה על הדעת
שאומרת כן מהמת אינו אמתלא, ואנו מחזיקים הדבר מיד לודאי
שזכ"ל אחר פלוני במקומו, ושוב אין מועיל אמתלא שלה להוציא
מיו, וכן בממון כה"ג, כל שלא היה מקום לאמתלא בשעת הודאה
ענמה, רק שאומר אמתלא מלך אחר, אע"פ שהיא אמתלא עונה
לא מהני, דבאמתלא לא מהני רק להחזיק זכותו ולא להוציא זכות
חצרו, וכל שהודת בסתם ולא היה מקום לחוש לאמתלא, הוי כאילו
כבר זכה חצרו והוא רוצה להוציא מידו ע"י האמתלא שאומר, ולאו
כל כמנייה, וכע"ז כתב בקצו"ה סי' פ'. וי"כ בהשגות הרא"ה
(מרגליות) סי' א'. ועיין מש"כ בזה בהמקנה קי"ל כאן, ובערוגת
הבוסם קוני חדי"ל ואמתלא אות י'.

ד. כשהודתה שנתקדשה לפלוני בפני עד אחד אם מועיל
אמתלא. עיין בפ"מ סק"ג צ"ש הנוב"י דבאופן
זה חוזרת באמתלא, כיון שאין זה חוב להאיש, דטעמו של הרא"ה
דלאו כל הימנה לחוב לו שיערך לחזור ולקדשה מחדש, אבל זכויות
אחרות אין לו עליה שהיא רק ארוסה, וכל זה כשאמרה שנתקדשה
לפני צ' עדים, אבל כשאמרה שנתקדשה לפני עד אחד, דבין כך
יערך לקדשה מחדש, א"כ אפילו נאמן לה שלא נתקדשה אין עליו
חובה, ועל כן נאמנת לחזור באמתלא. ובערך שי כאן כתב על דברי
הנוב"י, דמ"ש דזכויות שיש לו בארוסה, הוא רק כסף הקדושין,
הוא דחוק, אך נראה דיש זכות אחרת לאיש בארוסותו, לפימ"ש
ברמ"א לקמן סי' ע"ז דארוסה שאינה רוצה בחתונה אין כופין
אחר לגרשה, א"כ יש לו זכות בזה, שחתן לו מעות שיגרשה ולא
תשכ עגונה, או שתנשא לו, ויחיה לו זכות נשואה בזה, [וא"כ אפילו
כשאמרה נתקדשתי לפלוני בפני עד אחד אינה חוזרת באמתלא].

ה. אם יש לחלק בין חזרה בה בפני המקדש לבין חזרה
שלא בפניו. עי' בח"מ סק"ד שכתב דלא ידע אם נותנת
אמתלא ומכחשת אחרת בפניו למה אינה נאמנת במינו דגרשתי,
כדן אשה שמקבלת קדושין מאחר בפני בעלה יב).
ובעצי ארזים סק"ט כתב דלאו קושית היא, דלא ינחל לה להפסל
בכהונה. וכ"כ בישועות יעקב סק"ג, והוסיף דאפילו במקום
דפסולה לכהונה בלתי, י"ל דאין רעיוה לאסור ענמה לקרוביו,
או דכיון דגרשין לר"ך עדים, ובאומרת גרשתי ע"כ לריבך לומר
בפני פלוני ופלוני והלכו למדכי, אין זה מגו, דיאמרו הרו"ה
לשקר ירחיק עדותו, וכמ"ש הר"ן בשבועות [פרק ו'] גבי המלוה

יב) באבן פינה ודרישת ארי סק"ב כתב דדברי תח"מ אינם מובנים,
חזא הא דכתב, "כדן אשה שמקבלת כו" הא הטעם באשה שמקבלת
קדושין דהוי כאומרת גרשתי, א"כ מה ענין זה לדיון מינו, ותו תא
דכתב, "למה אינה נאמנת במינו דגרשתי" הא הטעם דנאמנת באומרת
גרשתי הוא משום חזקה דאינה מעיזה פניה בפני בעלה, א"כ קשה
ממ"נ, אי אמרינן דאינה יכולה להעזי לומר בפני בעלה לא קדשתי
כמו דאינה מעיזה לומר גרשתי, א"כ למה לי מינו, בלא מינו גמי קשה
למה אינה נאמנת מטעם חזקה דאינה מעיזה כמו בגרשתי, ואי אמרינן
דיכולה להעזי לומר לא קדשתי א"כ לא שייך גמי לומר מינו דהוי מינו

אוצר

ס"ק כ אות ה

הפוסקים

דכיון שמחמת צושה היתכ מוכרתת לומר שנתקדשה לזה, מכני שפיר אמתלא, אולם שוב כחז דהמעין בנוז"י יראה שלא סמך ע"י רק לסניף בעלמא, וגם לא רלא לסמוך להחיר לגמרי, א"כ קשה להחיר כזה.

ועיין בויחי יעקב סי' ה', דמבואר בדבריו דדן זה במחלוקת שני, לאחר שהביא מחלוקת האחרונים אי מהני אמתלא כשאמר לפלוני [כמוצא לעיל אות א'], כחז דאפילו לדעת הח"מ [המוצא בזה ה'], דבאמתלא נאמנת גם כשאומרת לפלוני, פשוט דבעינן שיהא האמתלא לתרץ גם את זה שיהא כבודאסא זה האיש פלוני דוקא, וצ"ל א"כ אע"פ שנתנת אמתלא לכודאסא שנתקדשה לא מהני. [ומבואר דלכחולקים על הח"מ, אפילו כשאמתלא היא על מה שאמר "לפלוני" לא מהני].

ט. ואם יבוא לחזור בתוך כדי דיבור, כשאמר נתקדשתי לפלוני. כחז בח"מ סק"ד, דמפשט לשון הרמ"א דאם אמר נתקדשתי לפלוני שוב אינה נאמנת לומר פנויה אני, משמע דבין חוב"ד ובין לאחר כ"ד, ולא ידעתי למה לא תהיה נאמנת בחוב"ד, דהא קי"ל בכל התורה חוב"ד כדבור דמי. ובצ"ש סק"ט כתב דיותר מסתבר דליירי אחר כדי דיבור. ובעני אחרים סק"ט כתב דלא מלא שום משמעות בדברי הר"ן והרא"ה דלא תועיל חזרה בחוב"ד, ולדעת האומרים שבאומרת נתקדשתי חוזרת בחוב"ד ואין לר"ך אמתלא [כמוצא בסק"ט], נראה שאין חילוק שאפילו אמר "לפלוני" דינא הכי. גם נתפאר יעקב סק"ז כתב דלדעת הר"ן והרא"ה חזר בחוב"ד. ובצ"ת מאיר דייק בן מדברי הרא"ה בכתובות בסוגיין. וכ"כ דדי השב סי' ז', ובטיב קדושין סק"ט.

ועיין בפתחי תשובה סק"ג צ"ס יד המלך, דהרמ"א מייירי שהאיש אמר מתחילה שקידשה והיא הודית לו, דצב"ג אינה יכולה לחזור בחוב"ד.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"צ דרי"ג ג', הביא מש"כ בח"מ [הנ"ל] דלעת הר"ן דאף בחוב"ד לא מהני חזרה, וכחז דזה מסכים עם הסברה שהבאתי בפרק ז' אות ר"ע ובצ"ג אות כ"ד דבמחזיק ליד חצרו לא מהני חזרה בחוב"ד. ושם צדק רע"ו א' כתב שיש הרבה חולקים בזה, וסיים שירא להכריע באיסור אשת איש והכרעתי דהוי ספק.

וע"ש שהוסף דע"ז נראה דמהני אמתלא [שאמר חוב"ד], אף שאינה צרורה, כיון שרוב הפוסקים סוברים דיכול לחזור בו בחוב"ד אף בלא נתינת אמתלא, ועכ"פ בנתינת אמתלא שדעת רוב הפוסקים דמהני אף לאחכ"ד [אפילו בנתקדשתי לפלוני, עיין בזה ה'], לדעתי נוכל לסמוך על דברי האחרונים להאמינה.

י. אב שאמר שקידש את בתו הקטנה לפלוני, אם יכול לחזור באמתלא ולומר שלא קידשה. עיין בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ח [המוצא לעיל אות א'], שד"ן זה שוב לד"ן אשה שאמר נתקדשתי לפלוני, דלדעת הרא"ה לא מהני אמתלא לחזור בו ולדעת החולקים על הרא"ה מהני אמתלא לחזור. גם בפסקי הלכות (יד דוד) ח"צ דרע"ו א' כתב דדן זה דומה לד"ן אשה שאמר נתקדשתי לפלוני, ומסיק דיש לחוש לדעת הרא"ה שלא תועיל אמתלא לחזור.

ועיין בתשובת הר"ש צרור בחוט המשולש (המחזור להשצ"ן) העור השני סי' ע"ו שכתב בדגונו דאף שאמר שנתן מקדשת לפלוני, מ"מ נאמן לחזור בו באמתלא מפני שאותו פלוני בא לפניו ואמר שמעולם לא קידשה א"כ אפילו לדעת הרא"ה אין כאן בית מחוש.

האומר

צ"ק, א"כ הכא כיון דלענין איסורא מהימנה מעטם אמתלא, ממילא מהימנה אף להפקיע ענמה ממנו משום חזקה דאין אשה מעיזה, וי"ל דהרא"ה מייירי בענין דלא שייך חזקה דאין אשה מעיזה, כגון שהוא שלא בפניו או שכבר נתקדשה, אבל היכא דאיכא מינו וחזקה י"ל דמהני אמתלא, וי"ע.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"צ דרע"ז ד', כתב דאם עמדה וגשאת בפניו, הא איכא חזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, וי"ל שאינה מעיזה להוליא ענמה ממנו בטענת שקר, וא"כ מה לי במוציאה ענמה מתחת ידו בטענה שלא נתקדשה או בטענה שנתגרשה, שכרי לאו דוקא בטענת גרשתי אחריון שאינה יכולה להענין זה, אלא אף להכחישו בשארי טענות שיודע שמסקרת אינה חלופה לטעון כדי להוליא ענמה מתחתיו, ואין לומר דדוקא היכא דאיכא עדים שנתקדשה לו אינה מעיזה, אבל באין עדים שנתקדשה לו יכולה להענין אף בפניו, דאין זו סברה כלל, דהא ההענין הוא מודה אף בדבר שלא נתפרסם, וראיה מהסוגיא סוף גדרים.

ועיין בפרי השדה ח"ד סי' ק"ב, בדגון אשה שאמר על אחד שהוא בעלה ואח"כ חזרה באמתלא, כתב דאין לומר דהכא אילו היתה אשתו באמת לא היתה מעיזה א"כ לומר בפני בעלה שאינה אשתו, דכאן לא שייך הענין, דכיון שהוא ג"כ מודה לה לא הוי הענין, ומי יודע אילו עלת בוגדים היתה ביניהם לחזור מדבורם הראשון.

והיבא שאין לה אמתלא, עיין בהמקנה הנ"ל שכתב דצוה אינה נאמנת משום חזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, דכיון דהודאית צ"ד כמאה עדים דמי, אינו מועיל חזקה במקום עדים.

ז. ובשפלוני מודה לדבריה שאמנם לא נתקדשה לו. כתב צ"ק בסוגיין צ"ס הרא"ה דצב"ג נאמנת. וכן העלו בגדוניהם בחוט המשולש שצ"שצ"ן העור השני סי' ע"ו, ובשו"ת פני יהושע סי' א' דכ"ג ג'. וכתב בערוך השלחן סעיף י"ח, דדוקא באמתלא נאמנת לחזור, אבל בלא אמתלא הוי כאומרת קדשתי והיא אומר לא קדשתיך, שנתבאר בצ"ע סי' מ"ח.

וביד דוד (פסקי הלכות) דרע"ז ד', כתב דכשאומר פלוני שאינו יודע כלל מזה, י"ל שאף הרא"ה יודה שנתמנת לחזור בזה, ע"י אמתלא, דכיון שאינו יודע כלל הוי כאומר לחצרו חייב אני לך מנה והלה משיב שאינו יודע שבדאי יכול הלה לחזור בו אף שכבר היה בידו של חצרו המנה שלו, כיון שכלה אומר שאינו יודע אם אוכל לזכות במנה זו.

ז. כשעיר אחד או קרוב מסייע לה שאמנם לא נתקדשה. באחינעז ח"ג סי' כ"ד אות א' כתב די"ל דלשיטת הראשונים דבדבר שבערוה ולא אחזק איסורא נאמן עד אחד כמו באיסורין, הרי הכא לא איתחזק איסורא ולא איתחזק היתרא, ובפרט לפי מה שז"ד הש"ס ש"י פ"ג דאיכא דאינו יודע אם הוי דבר שבערוה, בודאי מהימן ע"א, וא"כ [הוא הדין] דנאמנים הקרובים שלא היו שום קדושין.

ח. וכשאמרה אמתלא גם על מה שאמרה "לפלוני". עיין צ"ת סק"ג מהנוז"י סי' ס' שדן לנדר היתר היכא שבאמתלא היא גם על מה שאמר נתקדשתי לפלוני. ובפרי השדה ח"ד סי' ק"ב, בדגון אשה שהגיטה לארץ אחת ביחד עם איש ואמר עליו שהוא בעלה, ושוב חזרה בזה באמתלא שהצטיישה על הילוכה עם איש זר, דן מתחילה להחיר ע"פ דברי הנוז"י הנ"ל,

באר הגולה

מח אמר לה קדשתך והיא אומרת לא או להפך. וכו' ז' סעיפים :

א משנה קדושין דף ס"ט
ע"טא האומר לאשה (א) קדשתך והיא אומרת לא קדשתני הוא (ב) אסור
(ב) (ג) בקרובותיה

והיא

פתחי תשובה

(ה) אסור בקרובותיה. כ' בהגהת יד אפרים לכל סט כל ענינם לא סמנים מן הכנסה וליכא הול דעולם אנפשיה ח"ל לכל לגביהו מ"י לפומנס כמו שהלפס מותרת ואפי"ג דליכא לא ידעי סט הלפס סמו סט לא וכן מבואר ברמ"ע פ' החולין ע"ט :

(ג) בקרובותיה. עכ"ל מ"ס ח"ל סט י"ט עדים כו' ועין במל"מ פ"ט מהל' אישות דין ט"ו שכתב דכחשו' מהרי"ל ח"ב סי' פ"ה נמסר כזה בלפס שפירמא נמקדשתי בפני פלוני ופלוני ובלו פ' ופ' ואמר שלם נמקדשתי בפני פלוני ופלוני לא לוימי כלומר לא פרעתי דמי ואח"כ הכי מחלוקת הרמב"ם ז"ל בעד פפי עד והעד הרמב"ם מביא עד השני יע"ל והוא ז"ל כתב עליו דאין מכל אלו הרמב"ם דמיון לנדון זה אך בלפס נראה דדין זה הוא פשוט מתשובת הרמב"ם שכתב ביו"ד סי' א' בטעם שפירמא על כהנה לפס שהוא לא שפסע ובלו עדים כו' וכן מבואר עוד במש"ו הרמב"ם שכתב הכ"י בסי' זה במי שפוטק שקיבס סט הלפס ונשעת נתיבס סמר לס התקדשי לי כזה ע"פ שפסע מביאס סמוטו ואומרים שכתבס נמנו לס כחורס פקדון כו' וכן מבואר מדברי רי"ף שכתב בסי' פ"ב דכתובות. ולפי דמדינר מהרי"ם בכתביו סי' רכ"ו נראה לכאורה דחולק על זה. כד מעיינין שפיר נראה דלא פליגי דמהרי"ם מ"י כשהמקדש חור כו' ולא היתב סממלס כחורסו כו' לכל לעולם שפס הוא עומד בדבריו הרמב"ם סף מהרי"ם מודה דלדידיה שפס חד"ל סף דליכא עדים המביאס סמוטו. והרמב"ם והרי"ף נמי יודו דלס חור כו' סף שלם נמן סממלס חורסו חורס כיון דליכא עדים המביאס לחורסו עכ"ל ע"ש. אמנם בפ"ג מהל' יבוס דין י"ג ספס הרב מל"מ עומד כחורס דדברי מהרי"ם סמס נגד דברי הרמב"ם ופ"ל נמהרי"ם דכל כנגד עדים לא מהימנל ספילו לשו"ס חד"ל. וככס שס דסין נחוק דלס סמר הרב מהרי"ם סלל כחורס כה מהוללמס כהס שפמר עניה. דסין כזה פסס כלל דמסמר דלס נמנל סממלס הרמב"ם בפני כ"ד על דבורל קסל מה לנו סס חורס כה יע"ל :

הפוסקים

סימן מח ס"ק א אות א—ה

אוצר

סימן מח.

ואסור לישא אשה אחרת מחמת חדרי"ג, וכן להכריז עלה חנשא לאותו איש אשה אחרת מחמת שקדש האשה הזאת כו', ועי' ב"י שם ע"ד הרמ"א בהג"ה סעי' י' דרי"ג לא החרים על היבמה וכן בארומס, שכתב ח"ל וכן בארומס אין כופין אותו לכנוס ואם רוצה מגרש אותה אבל אם לא רוצה לכנוס וגם לא לגרש כופין אותו ע"ש, ובג"ד סף דהמקדש רוצה לכנוס אותה, כיון שאינו נאמן לכנוס אותה מחמת שכיחא מכחשת, וכיון דשו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא, מחוייב לגרש אותה קודם שישא אחרת.

ד. ואם נפלה אחת מקרובותיה לפניו ליבום. כתב בתפארת יעקב דאף דאסור בקרובותיה מ"מ נראה פשוט דלא חשבינן לה עליו כערוס גמורה רק לחומרא, או כמו נדר וכדומה, אבל אם נפלה קרובה לפניו ליבום אינה נפטרת ממנו בלי חליה, סף דלכאורה דין שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא דאורייתא הוא, מ"מ לא חמרינן דהוי כערוס עליו רק אסורה עליו.

ה. נשא אחת מהקרובות אם כופין אותו להוציאה. עכ"ל ס"ק סק"ז שכתב מחש"י הר"א מרחי דכופין אותו להוציאה. וכו'א כח"א סי' כ"ה בתי"ד נדונו באחד שאמר על אשתו שראה שזינתה, והביא מהרמב"ם שפסק בדין הג"ל דאין כופין אותו להוציאה, ותמה ע"ז מהל' דש"ס בכתובות דף ע' א' דהאומר פ"פ מלאתי נאמן וכו', מדמי לה תלמודא להאומר לאשה קדשתך כו' דהוא אסור בקרובותיה, והתם נראה דאילו רצה לישא שום אחת מהקרובות לא שצקין ליה ואם נשאה כופין אותו להוציאה, ומשמע דה"ל מוליאין אותה ע"ש.

ועיין צבית מאיר סי' קע"ו ס"ז שכתב מחש"י מהרי"ם הלוי סי' ל"ט שדחה דברי הרא"ם וכח דס"ל להרמב"ם כדעת הרי"ף דכל שאין עדים בדבר אין כופין את הצעל להוציאה סף אי שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא כו', והב"י ביאר סברתו דכל שאין צרור לב"ד בעדים אין עושין צדבר, ולכן אין צ"ד יכולין לכופו כו', ואחר שכתב עוד ראי' לדבריו מהגמ' דיבמות, כתב דא"כ ה"ל נמי יש לפסק דיינא דסי' מ"ה גופיה ולי"ע. ובפ"ה שם סק"ז כתב על זה דאפשר לחלק דשאני הכא שנאסרה קודם הנשואין, וכמו דמחלקין כה"ג גבי קול לעיל סי' מ"י ולי"ע.

ואם

באר היטב

(א) קדשתך. היינו באומר קדשתך בפני ב' עדים והלכו למד"ה כ"כ הסור ואם אמר קדשתך סמס יוכל לפרש דבריו שקדש בלא עדים. עיין ח"ת ב"ש :

(ב) בקרובותיה. אפילו יש עדים מכחישים אותו שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא. רשד"ס ח"א סי' ט' והרש"ך ח"ג סי' ל"ה. ואם נשא מקרובותיה כופין אותו להוציאה. הרא"ם ח"א סי' כ"ה :

אמר' שו"ס אנפשיה חד"ל והביא עומד מרחוק לפסוק דין זה מהה"ל דכל האומר לא לוימי כלומר לא פרעתי דמי ואח"כ הכי מחלוקת הרמב"ם ז"ל בעד פפי עד והעד הרמב"ם מביא עד השני יע"ל והוא ז"ל כתב עליו דאין מכל אלו הרמב"ם דמיון לנדון זה אך בלפס נראה דדין זה הוא פשוט מתשובת הרמב"ם שכתב ביו"ד סי' א' בטעם שפירמא על כהנה לפס שהוא לא שפסע ובלו עדים כו' וכן מבואר עוד במש"ו הרמב"ם שכתב הכ"י בסי' זה במי שפוטק שקיבס סט הלפס ונשעת נתיבס סמר לס התקדשי לי כזה ע"פ שפסע מביאס סמוטו ואומרים שכתבס נמנו לס כחורס פקדון כו' וכן מבואר מדברי רי"ף שכתב בסי' פ"ב דכתובות. ולפי דמדינר מהרי"ם בכתביו סי' רכ"ו נראה לכאורה דחולק על זה. כד מעיינין שפיר נראה דלא פליגי דמהרי"ם מ"י כשהמקדש חור כו' ולא היתב סממלס כחורסו כו' לכל לעולם שפס הוא עומד בדבריו הרמב"ם סף מהרי"ם מודה דלדידיה שפס חד"ל סף דליכא עדים המביאס סמוטו. והרמב"ם והרי"ף נמי יודו דלס חור כו' סף שלם נמן סממלס חורסו חורס כיון דליכא עדים המביאס לחורסו עכ"ל ע"ש. אמנם בפ"ג מהל' יבוס דין י"ג ספס הרב מל"מ עומד כחורס דדברי מהרי"ם סמס נגד דברי הרמב"ם ופ"ל נמהרי"ם דכל כנגד עדים לא מהימנל ספילו לשו"ס חד"ל. וככס שס דסין נחוק דלס סמר הרב מהרי"ם סלל כחורס כה מהוללמס כהס שפמר עניה. דסין כזה פסס כלל דמסמר דלס נמנל סממלס הרמב"ם בפני כ"ד על דבורל קסל מה לנו סס חורס כה יע"ל :

סעיף א. א. האומר לאשה קדשתך כו' אסור בקרובותיה. א. עכ"ל ס"ק א ס"ק א חס זה דוקא כשאומר קדשתך בפני עדים, או אפילו קדשתך סמס. ועי' עוד בצאה"ע סק"ז ובפ"ה סק"ז חס חמרינן שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא נגד עדים. ונתבאר דינים אלו וכן שאר דיני שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא בקדושין, והגדרותיהם, באול"ע סי' מ"ז סעיף ד'.

ב. ואם אסור גם בשניות דרבנן. בקו"א להמקנה הביא מרש"י כתובות דף ע' א' שכתב הוא אסור בקרובותיה באמה ובתה ואחותה כו', וכתב דנראה דלאו דוקא דה"ל בשניות אסור, סף דביבמות דף מ' ע"ב דקתני אסור בקרובותיה, מבטיח ליה אי גזרו שניות, מ"מ הכא מבאי טעמא דשו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא אין לחלק, דשייך ג"כ באיסור דרבנן, וכן משמע בסיפא דקדשתי את בתך דמיירי צבת קטנה כמו שיבאר דלוינה סלל קדושי דרבנן, והא דאמר בסוגיין בקדושין סי' א' סיפא מאי קמ"ל ומשני אידי כו', ולא משני דקמ"ל דאפילו דרבנן חמרינן שו"ס אנפשיה חד"ל, היינו משום דמילתא דפשיטא היא להבג' דגם דרבנן שייך טעמא דחד"ל, דהא בנשביתו ועבורה אני ג"כ הוא איסור מדרבנן ואפי"ה אינה נאמנת סלל משום שהפס שאסר כו'. ובחידושי בסוגיא שם הוסיף, דכזה סרה קלת תמיכה הרש"א דח"י על הרמב"ם שכתב ג"כ כך בצא דקדשתי את בתך כו', הא מחני' לא נקטל סלל אידי וכו', ולהב"ל י"ל דאשמעינן כזה דאפילו באיסור דרבנן חמרינן שו"ס אנפשיה חד"ל כו' ע"ש.

ג. ומה הדין לענין לישא אחרת (משום חדר"ג). צבית שמואל אחרון ח"י חו"מ סי' ע"ו נדון אחד שהוציא קול על בתולה אחת שקדש כו', אחר שזן בארומס על עולם הקדושין כתב בסוף התשו' ועוד נלפע"ד לפי"מ דקיי"ל בגמרא ופוסקים האומר לאשה קדשתך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה דשו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא, והנה ב"י סי' א' סק"ז מבואר דאף בארומס נובא איסור חדר"ג, וא"כ ה"ל חס האיש אומר שקדש, סף דהאשה מכחשת, שו"ס אנפשיה חתיכה דליסורא,

(ג) והיא מותרת בקרוביו :

קדשתני

פתחי תשובה

כלו אותן העדים עומם שלמר שקדש בפניהם והכחישוהו וכגון דמהריב"ל הג"ל אפשר שגם הם ז"ל מודו דלא אמרי' בזה שו"א אנפשיה חד"א וכדברי הרשב"א הג"ל וז"ל. וע' עוד במ' בני אהבה פ"ט מה"א שם ובמ' יד המלך שם ובמ' גט מקושר במג"ל אות קצ"ה מענין זה. ועי' במ"ס לעיל סי' מ"ב סק"ז. וכדברי הגו"צ שהוכרתי בפ"ת שם ס"ק י"ז. ובבה"ט לעיל סי' ד' ס"ק י"ז ומ"ס כפ"ת שם וע' עוד מ"ס לעיל סי' ל"ז ס"ק י"א :

ומ"ס הבה"ט בשם הרמ"ס ואם נשא מקרובותיה כופין אותה להוציא עת"ס בזה לקמן סי' קפ"ו ס"ז ס"ק ל"ז :

(ג) והיא מותרת. עי' בתשו' שב יעקב סי' כ"ב דמתחלה נכתב בלשון לשון הש"ס כגון דלמר קדשתני בפני פ' ופ' והלכו להם למדה"י משמע שם העדים שפרט בשמ"ס ישנם במקום קרוב נכון לשאלו את פיהם עכ"ל דמקום שיש לבד נכון לבד כדל"י בריש חולין כו' ושוב הביא תשובת רמ"ס סי' ל' והוזכר בקצרה בב"ש לעיל סי' מ"ב ס"ק מ"ו דמבואר שם דלמן חוששין לדבריו כלל וא"ל להמתין על העדים כלל לשאלו את פיהם אפילו הם במקום קרוב ומ"מ מפיח הוא ז"ל דאם לא תפסיד כלום בהמתנה זו אפשר הו"ל דליכא לבד ע"י שאלת פיהם של העדים לריבין לבד ע"ש וכבר נכתבתי בזה לעיל סי' מ"ב ס"ק מ"ו :

ועיין במ' שעה"מ ס"ט מה"א דין י"ז שהביא תשובת הרשב"א ח"ב סי' רע"ט שהביא על השגה שאמרה נפקדשתי בפני פ' ופולגני והעדים מכחישים אותה והיא אינה אסורה בקרוביו דלא שו"א נפשה חד"א אלא בלאתו עדים והרי הכחישוהו יע"ש וכחש עליו דמבואר מדבריו (דלא פליג על הרשב"א) דדוקא בלאתו נפקדשתי בפני פ' ופ' והעדים מכחישים הוא דלא אמרי' שו"א אנהד"א משום דהו"ל איסורא בלאתו עדים שהרי אין דבר שבערוה אחרת משנים ואפילו שניהם מודים אמנם בהיות דמנה דליכא ה"ל מעמל מודה הוא דלמרינן שו"א אנהד"א אפילו כנגד עדים ומכלל האמור אין מקום למה שהקשה הרב מל"מ על מהריב"ל וכמונן עכ"ל. ולכאורה נראה דאין עיקר החילוק בין שאלו איסורים ובין דבר שבערוה אלא דגם בדבר שבערוה גופיה יש לחלק בין אם בלא אותן העדים עומם שתלה איסורא בהם שלמר שקדש בפניהם ובין אם בלא עדים אחרים. וזה מוכרח ממ"ס השעה"מ דאין מקום לקושיות המל"מ על מהריב"ל. דל"כ אכתי קשה מדברי הרשב"א שהביא הב"י בפ"י זה בני שמוען שקדש את האשה כו'. ועפ"י אפשר לישב ג"כ דברי מהרי"ל בכתביו שהסיר המל"מ ה"ל ולומר דלא פליג על ה"ל דהרשב"א דמהרי"ל מירי האם שכלו אותן העדים עומם שלמר שקדש בפניהם והרשב"א מירי שכלו עדים אחרים ומר אמר חדא ומא"ה ולא פליגי. ומעתה אפשר לומר דגם הרשב"א והרשב"א שהביא הבה"ט כלן דאפילו יש עדים מכחישים אותו כו' מירי ג"כ בבה"ט שכלו עדים אחרים אבל אם

הפוסקים

ס"ק א אות ו—ס"ק ב אות א

אוצר

ח. ובשעשע שליח שיקדש לו אשה פלונית, והשליח אמר שקדשה והיא מכחישתו, אם נאסר המשלח בקרובותיה. בשו"ת הריב"ש סי' פ"ב צנזון ראובן שעשה שליח לקדש לו אשה פלונית צעיר אחרת, והשליח צא ואמר קדשתיה לראובן כו', כתב דהשליח צמקוס הצעל קאי דשלוחו של אדם כמותו, והרי זה כאלו הצעל עצמו אומר שקדשה, ואין לנו לריבין בזה לחזקת שליח עושה שליחותו, כי הטעם הבה"ט לא נזכר בש"ס אלא בשאין השליח לפנינו ולא ידענו אם עשה שליחותו או לא כו', ואם השליח אומר קדשתיה למשלח וביא אומרת לא נפקדשתי, הנה המשלח אסור בקרובותיה מפני דברי השליח שהוא כמותו, והיא מותרת בקרוביו המשלח שהרי היא אומרת שלא נפקדשה, ואע"פ שאין השליח צעל דבר לגמרי, דהא אפסוקא הלכתא בקדושין מ"ג א' שהשליח נעשה עד כו', היינו משום דאינו נוגע בדבר ואין לו הנאה בעדות זו, מ"מ הרי הוא כמותו בכל עניני השליחות, ולזה ה"ל דעת מי שסובר שאין השליח נעשה עד לומר שהוא צע"ד לגמרי אע"פ שאינו נוגע בדבר, ויזהר לא נפסקה הלכה כמותו, אמנם כל מה שהשליח אומר צענין השליחות הרי הוא כאלו אמר המשלח, וכיון שאומר שקדשה להמשלח, נאמן אף אם אין העדים לפנינו, דהא צהייה דמת השליח שאסור בכל הנשים אין עדים שקדש לו אשה, ואע"פ אסור כהן דחזקה שליח עושה שליחותו וקדשה בראוי, וכ"ש כשהשליח אומר שקדשה למשלח שהוא נאמן.

ועיין בקול אריה חו"מ סי' קי"ט צסופו שהעיר על זה, דהנה הא דאסור בקרובותיה הוא מטעם שו"א אנפשיה חד"א נחלקו אבות. העולם, דאיסורא, והא דהך דינא דשו"א אנפשיה חד"א נחלקו אבות. העולם, דעת הרשב"א הוצא צ"י סי' מ"ח צסופו שהוא. מטעם הודאה צע"ד, ואולם בשו"ת מהרי"י באה"ט סי' פ' כתב שהוא מטעם נדר וכ"כ בשו"ת מהרי"ט סי' ל"ב ח"א, ובשערי תורה ח"א כלל ה' הביא כמה פוסקים דהוא מטעם נדר, והנה אין פסקין דנדר ע"י שליח לא מהני, כמבואר צ"י אריה סי' חל"ד לענין ציטול ע"י שליח דלא מהני כיון דהוא מטעם הפקר והפקר מחזרת נדר דלא מהני ע"י שליח, ומעתה ליתא לכאורה לדינו של הריב"ש דע"י שליח לא שייך שו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא כיון דהוא מטעם נדר ונדר לא מהני ע"י שליח.

ב. והיא מותרת בקרוביו. א. ומה הדין כשהיא אומרת איני יודעת. כתב המקנה בקי"א מדנקט המחבר דהיא אומרת לא קדשתני וכ"כ לשון המשנה, ולא קאמרי רבוחא טפי

ו. ואם פוסל הקרובות לכהונה בביאתו עליהם. בפ"ת סק"א הביא מהגהות יד אפרים דאם צא עליהם לא פסלם מן הכהונה, דאיכא הוא דשו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא, אבל לגבייהו אינו יכול לפוסלם כמו שהאשה מותרת, ואע"ג דאיכא לא ידעי אם האמת אחר אם לא, וכן מבואר בר"ש יצמח פ"ד סי' ל"ה. ובתוספות חיים כאן כתב על זה, דאם אמנם שכן מבואר בר"ש הג"ל, וכן מבואר בתוס' יצמח שם דמ"ז א' גבי מי שצא ואמר נתגיירתי ביני לבין עמי דנאמן אהא לפסול את עמך כו', דאם צא על צד כהן לא פסלה, וכ"כ הב"ש סי' ד' סק"ג לענין ממזר וכו' פשוט, אבל יש להעיר דברמז"ס פרק כ' מאיסור"ב ה"ל י"ג כתב מי שצא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן כו', אבל אסור עצמו בגרושה וזונה כו', והנבעלת לו ספק חללה, והביא דבריו העור והמחזר צ"י ג', ופירשו ה"ה"מ והצ"י והה"מ והב"ש דאם הוא מפסולי כהונה ונבעלת לו אינה חללה ודאית לענין כהן אחר שילקה עליה משום חללה ודאית אבל ספק חללה מיהא הו"ל, וכן מבואר מלשון ה"ה"מ והצ"י, א"כ מה מוכח דלא כמ"ס היד אפרים, ואמנם יש לדחות ולומר דגם שם לענין הצנים קאמר, ועל הצנים נאמן כמ"ס בהערתו לסי' ג'.

ז. ומה דין הבנים שהוליד מהקרובות. צמחח פתח כאן אחר שדן לענין מי שאמר נתגיירתי ביני לבין עמי וצא על צד ישראל אם הצנים כשרים, והכריע מדברי היש"ש יצמח דפוסק כהתוס' והר"ש דהאשה לא נפסלה צדיאחו ועל כרחך דגם הצנים כשרים כו', כתב מיהו נראה דוקא שם לא פסל הצנים שוליד אח"כ, דהא לדבריו נכרי הוא ואין עדות לנכרי, אבל הכא בישראל שאמר שקדש אשה וצא על אחת מקרובותיה שהם ערוה עליו לפי דבריו והוליד ממנה, אף שהאשה לא נפסלה לכהונה [וכנ"ל בזה הקודם], מ"מ הצנים פסולים, דהא האז נאמן על צדו לעשותו ממזר, והכא לפי דבריו ה"ן ממזר, שהרי אמר מקודם שקדש את קרובתה והיא ערוה עליו, אמנם לפ"מ דמבואר לעיל צ"י ג' סעי' א' צ"ח"מ וצ"ש בשם ה"ה"מ צמי שצא ואמר שהוא כהן ואח"כ נשא פסולה זרעה ספק חלל, והקשה צ"ח שצמחחח ש"י פ"א דאמאי לא הוי חלל ודאי דהא נאמן אדם לומר צדי זה בן גרושה וכן חללה, ותיירך דכיון דכל נאמנות האז הוא מטעם יכיר וקודם שגולד לא שייך הכרה ע"ש, ולפ"ז גם צ"י"ד כיון שאמירתו היתה קודם שגולד אין הולד ממזר מה"י, מיהו צ"ש"ש שם לא החליט בדבר והניחו צ"ח"מ מקדושין ע"ח.

ב ב קדשתי והוא אומר לא קדשתך (ד) הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו :

ב שס נפסוק

קדשתך

פתחי תשובה

ותפיתי על חכם גדול כמותו דהא דמי אסורה בקרוביו בתה התקדש אירי ולק"מ
ע"ש וכן מירץ בס' בני אברהם ובס' שבע"מ פ"ט פס"ל סוף דין ט"ו ובסופת
ביאור ע"ש :

(ד) הוא מותר וכו'. ע"ן בס' לח"מ פ"ט מה"ל שנתקדש בזה בתמי קמירי לי
אחר שנתן לו גם ה"ל כל שנתן לו גם נאסר בקרובותיו ואי אירי קודם
נתינת הגט הלא היה אסורה לכל העולם וכו"ל אך קאמר אסורה בקרוביו משמע הלא
לכל העולם אירי והנה נ"ע ועי' בס' קרבן נתנאל פ' האומר אוח נוי"ן שכתב עליו

הפוסקים

סי"ב ב אות א — סי"ג אות ב

אוצר

מ"ג ב' ד"ה והשתא, כ"ש זה האומר שקדש שעכשיו הוא בעל דין
ולא עד אלא אחר שיגיש גט כשר יחשז עד, זה ודאי אינו וא"ל
כלל ראה על זה כי זהו נגד השכל כו' ע"ש.

טפי דאפילו היא אומרת שאינה יודעת או שאמר לה שקדש אותה
ע"י אביה כשהיתה קטנה, משמע דכזה אסורה להנשא לכתחילה,
וכדעת הראש"ד והרמב"ן שנתבאר לעיל בס' מ"ז דבעד אחד
אומר קדש והיא אינה יודעת אסורה להנשא, וה"ל לענין קרוביו,
והא דאמר בסמוך סעי' ד' צאמר קדשתי את בתך כו', והבנת
מוחרת לקרוביו, אף דמשמע שהיא אינה יודעת, י"ל דשאני ההם
שהאם מכחשת אותו, אי נמי י"ל דהאם מיירי בקדושי יתומה קטנה
שהם מדרבנן לא חיישין כולי האי, אף לכאורה ל"ב דכיון דהוא
כאן נוגע בדבר, שרואה לכונסה אין בו דין ע"א כל כך, כדאמרין
גבי ע"א המעיד שמת בעלה דאם כנס מו"א, וכ"ש בכ"ג, אלא
דנראה דהמשנה מיירי אפילו באומר קדשתך וגירשתך, וכמ"ש
בחי' בסוגיא שם דמשמע הכי מדקאמר והיא מותרת בקרוביו,
משמע דלכל אדם, אפילו לפי דבריו מותרת, וכיון שאמר גירשתה
ממילא אינו נוגע בעדות, ובסיפא דהבנת מותרת, כתבתי לעיל
הטעם משום שהאם מכחשת אותו, אע"ג דהוא עד כשר ונאמן
טפי מאשה כדאיתא לעיל סי' י"ז, מ"מ לענין שחשבה לקרוביו י"ל
דלא הוי עד כשר לגבי קרוביו כו' א"כ י"ל כחי' הכי שכתבתי לעיל
דמיירי בקדושי קטנה דרבנן וכו'.

ועי' ב' ג. הוא מותר בקרובותיה. א. ביאור הדין. בע"ז
יו"ד סי' קכ"ז סק"ד הקשה ע"ז מהא דמצואר מגמ
גיטין נ"ד ב' בסופר שאמר שלא כתב האזכרות לשמן, מחוץ שנאמן
להפסיד שכתב נאמן להפסיד ספר תורה, וא"כ גם כאן אמאי לא
אמרין מחוץ שהיא אסורה נפשה תבא נאמנת גם על אחרים
דהיינו קרובותיה, ואין לומר דשאני הכא שהוא מכחשת ואמר לא
קדשתך משא"כ ההם שאומר איני יודע, דהא קי"ל דזה דאומר
איני יודע הוי כהכחשה, ונראה לתרץ דשאני הכא דאע"פ שיש ספק
לקרובותיה אם נתקדשה זו אם לאו, הן מותרות, כיון שיש לזו
חזקה פנויה דמעיקרא, ע"כ מוקמינן לה אחזקה דלא נתקדשה,
משא"כ בס"ת שאין לה חזקה תחילה להחיר בצירור.
ובחמדת שלמה או"ח סי' י"ח אות ל"ד חמה על תי' בע"ז
דתינה בס"ת דלא ה"ל חזקה דמעיקרא, אבל דיינא
דש"ע שם גבי יין דהיון ה"ל חזקה כשרות מאי איכא למימר, ולכן
הוכיח מכה ק"ו זו מה שהעלה שם בחש"י דדבר שצטורח לא מהני
מיינו ושאר נאמנות, דכיון דאמרין אין דבר שצטורח פחות משנים,
לא מהני שום נאמנות מלכד עדות, ומש"כ גם כזה אין לדמות
נאמנות דעלמא לענין דשצ"ע ע"ש. ובשאלת יעקב סי' ל"ב אות ח'
כתב דלא שייך לומר מחוץ אלא היכא שאינו רואה להריות בו, אבל
כאן אפשר דעיניה נחנה בו ובממונו על כן נכנסת לזה הספק
ליאסר בקרוביו, משא"כ בהיהא דס"ת דבסופר מפסיד צודאי.

ובמנחת פתים כאן כתב לתרץ ק"ה המקנה עפ"י דברי הרא"ש
ביבמות פ"ד סי' ל"ה [והוצא לעיל בסק"א אות ו']
שכתב דאף דהוא אסור בקרובותיה מ"מ אם בא עליהן לא פסלן,
ודייק לה מלשון המשנה דנקט הוא אסור בקרובותיה, ומשמע דרק
הוא אסור אבל הן אינן אסורות לו והיינו דאם בא עליהן לא
פסלן, וזהו דוקא במכחישו, אבל אם אינה מכחישתו כתב להדיא
צ"ש ציבומה שם סי' מ"ח דגם הצנים פסולים עי"ש, ולכן נקטה
המשנה ד"ז במכחישתו ע"ש.

ב. וכשהיא פוענת שהדבר יתברר בקרוב שקדשה, האם
מעכבים אותו מלהנשא. בעטרת חכמים סי' י"ג
כתב דהדבר פשוט שאין לעגן אותו בשום אופן אף אם לפי דבריה
אפשר שתמלא עדות במשך זמן, כיון דליהנכו קמן, והוי כהא
דאמר' בקדושין י"ב ב' עדים צ"ד אסתן ותאסר כו', ולא דמי להאי
עובדא דהתם דאקדים צאצא דכחלה כו' דמסקינן לחומרא, דהתם
עכ"פ ידעי דהוי קדושין והספק הי' אם ש"פ, ועי' צ"ש"ש שם
פ"ג דין י"ט שמקיל ג"כ בזה, והגם דבמשאלת בנימין סי' פ"ח
מצואר בנדוניו דאם אפשר לשאול העדים ולמיקם עלה דמילתא
שאינם במקום רחוק דהוי מילתא דאיכא לברורי חיישין לקדושין
ולריכים שאלת העדים אף אם אינם במקום האשה כו', והסכימו
עמו גאוני דורו, אפשר לומר דאף לדעת המחמירים להלריך חקירה,
היינו נגד האשה דיש חשש איסור א"ל והכשלת אחרים ורצוי
ממחרים, משא"כ לגבי האיש אם הוא אומר שלא קדשה דאין חשש
איסור לאחרים רק לו מפאת חרגמיה, וכיון שהוא עומד בצירור
שלא קדשה וליכא קלא דאתחזיק, אפשר לא מעבדינן אותו מלישא
אשה עד הצירור אם העדים ליתנכו קמן, וש"כ ל"ד דאפשר לומר
להיפך, כיון דהיא אומרת דנתקדשה ואיכא סברא דאי לאו דקים
לה בדבורא לא הוית אמרה כמצואר בגמ', ואף דלא נקטינן סברא
זו לצירור לאוסרו בקרובותיה, כיון שהוא מכחיש, מ"מ אפשר
דפועל

ב. וכשהוא אומר שעדי הקדושין נמצאים במקום קרוב,
האם חוששין לאסורה עד שיתברר. עי' באו"ח"פ
לעיל סי' מ"ו סק"כ.

ג. ומה הדין כשאינו רוצה לכונסה רק לפומרה בגמ', אם
נחשב כע"א שאומר נתקדשה בפני שנים. בלמח
לדק (מלוצאוויטש) סי' קכ"ט צדון בתולה שנשדכה לאחד וצא אחר
ועטן שלפני זמן קידש אותה בפני עדים והעדים הלכו לעיר אחרת
ועכשיו רואה ליתן לה גט צדדי להלינה מאיסור חמור, והיא
מכחישתו בפניו על כל דבריו כו', כתב צאצא ג' דמ"ש הרא"ש דכיון
דהאיש הזה אינו רואה לכונס רק לפעור אותה בגט א"כ שוב לא
הי"ל נוגע בדבר והי"ל כע"א שמעיד שנתקדשה בפני שנים כו',
נראה שאינו דומה כלל לע"א, דאולי כאשר יסדרו את הגט וצטעת
נתינה יחזור בו ויאמר איכה לשון שמקלקלה כו' שצ"ב בעל הגט
כו' ולא אפשר תחי' מוכרתה להנשא אליו דכיון שכבר סדרו גט
כדרך שמגרש האיש את אשתו מחזקה עי"ז בחזקה א"ל כו' וא"כ
י"ל דאף שרואה ליתן גט חש"כ נוגע בעדות וצ"ע"ד ממש דגרע
מנוגע בעדות ול"ד כלל וכלל לע"א, גם י"ל דאיתא במכ"ש ממה
שנד הלריך שצויה אף שנשבע לא חש"כ עד כמצואר צחוסי קדושין

באר הגולה

ג שם כמשה
ד שם כמשה

ג. קדשתך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי הוא אסור בקרובות האם והאם מותרת בקרוביו ומותר בקרובות הבת (ה) והבת מותרת בקרוביו:
ד. קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו ומותר בקרובות האם והאם אסורה על קרוביו:
כל

פתחי תשובה

(ה) והבת מותרת בקרוביו. ע"י נס' שעה"מ ס"פ מה"א דין ס"ו:

הפוסקים

ס"ק ג אות ב—ס"ק ז

אוצר

לוקמא מתני' בהכי וקמ"ל דאפי' צהא מותר, הא ליתא, דא"כ חקסי סיפא צהא וצת דהא צה"ג צהמת אסור כיון דלא קידש עוד אחת בכתובה אחרת, רק זו, ש"מ דזו קדש.

ה. והבת מותרת בקרוביו. ואם גם כשהצת היא יתומה קטנה אין אמה נאמנת עליה, צעלי ארזים סק"צ הביא ע"ז מהגמ' דאלעריך ה"י צהא סד"א מדאורייתא הימניה רחמנא לאצ מדרבנן הימניה רבנן לדירה ותתסר צהתא צדורה קמ"ל, וכחצ דמשמע דאפילו כשיש ציד האם לקדשה מדרבנן, כגון יתומה קטנה אפי"ה אינה נאמנת צלה עדים לומר שנתקדשה, דאילו צאין צידה לקדשה למ"ל לאשמועינן, שגם האב אינו נאמן כשאין צידו.

סעיף ד. ו. הוא אסור בקרובות הבת. צערוך השלחן סעי' ו' כתב דיש להסתפק כשאמר קדשתי את בתך שנאסר בקרובות הבת, אם זהו דוקא כשאומר שקדשה קדושי תורה כגון שהיא בוגרת, או אפילו קטנה כגון שאומר שקדשה ע"י אביה והאב מת או הלך למדינת הים, אבל כשאומר שלא קדשה אלא ע"י אמה או אחיה קדושין דרבנן אז לא נאסר בקרובותיה, או אפילו בקדושין דרבנן נאסר בקרובותיה, וכן נראה עיקר, דהא טעם דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא הוא משום דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים, א"כ מה לי דאורייתא או דרבנן. ועיין לעיל בסק"א אות צ' מהקו"א להמקנה שכתב צפישות דגם לגבי קדושין דרבנן שייך כך דינא דשויא אנפשי' חד"א, ומפרש כן הסיפא דמתני' דקדשתי את בתך דמייירי בקדושי קטנה צכה"ג ע"ש.

ז. והבת מותרת בקרוביו. וכשהצת עשהה לאמה שליח לקבל עבודה קדושין ממנו, צעיר קדושין סק"צ הביא ק"י המפרשים הא דפריך הגמ' שם על הצהא דקדשתי את בתך כ"י הא חו למ"ל, ומשני אידי דתנא הא כ"י, וא"כ למה העתיקוה הפוסקים, וכתב דלכאורה קשה על ק"י הגמ' הא חו למ"ל הא י"ל דעובא קמ"ל דהנה הלשון קדשתי את בתך משמע דהיא קבלה קדושין בעד הבת, ועל כרחך שהצת עשהה להאם שליח, וא"כ קשה לפ"מ דמבואר לעיל צסי' ל"ה סעי' ע"ז גבי שליח קדושין דאם הוחזק בשליח צעדים הוא אומר לעצמו קדשה והיא אומרת לראשון חזקה לראשון, וא"כ הכא אמאי הבת מותרת בקרוביו, ונריך לומר דמייירי דלא הוחזקה בשליחות צעדים, אלא דז"א, דהא שליחות קבלה לריך עדים אף לדעת הרמב"ם כמבואר שם צסעי' ג', וי"ל שעשהה שליח לקדש סתם ולא יחדה לפלוני, לכן שפיר יכולה לומר שקבלה הקדושין בצביל עמה ולא בצביל צהא והוי רצותא עובא, אלא דז"ל דלפי הס"ד צגמרא דקדושין מהני אפילו צלה עדים י"ל דגם שליחות קבלה א"ל עדים, והרמב"ם דפסק דשליח קבלה לריך עדים הוא לפי המסקנא דקדושין צבלא עדים לא מהני, וא"כ י"ל דהוי הרצותא צד"ז דבסתמא לא אמרינן שעשהה שליחותה, כיון דלא עשהה אותה שליח מפורש לקדושין מפלוני, והוי שפיר חיידוש אף לדינא, דהגם דעשהה

דפועל עכ"פ שיהיה לפי ראות עיני הצ"ד שקרובים הדברים לאמת, אלא צנודנו מסיק דצלה"ה אין לעכצו כיון שכבר נתכחשה היא ע"י שנים שאמרו להדי"ת, אין להמתין עוד לחקור צלותו מעשה, והוסיק, ומה גם שאין פשוט אם יש צארוס חרגמ"ה ע"י צסי' א' כ"י.

ג. ובשהוא מודה לדבריה אם הוית מקודשת ודאי. צערך השלחן סעיף ה' הביא לשון הרדב"ז צה"ה ס"י של"א שכתב צתו"ד דאם היא אומרת קדשתי וכו' מודה לדבריה כ"י היא מקודשת ומה לו לשקר אי צעי מקדש לה צפנינו [וכו"ד להלן צסעי' ו'], וכחצ דנראה דמקודשת ודאי ואם צה אחר וקדשה אין חוששין לקדושי, כדאיתא צצ"ב קל"ד צעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן הואיל וצידו לגרשה, ואע"ג דקוי"ל התם כמ"ד אינו נאמן, כבר כתב הרשב"ם הטעם דאם איתא דגירשה קלא אית ליה למילתא, הלכך לא אמרינן מה לי לשקר, דכמינו צמקום עדים דמי ע"ש, וגם למאי דקוי"ל צסי' קנ"ב דצעל שאמר גירשתי את אשתי אפילו היא מודה שגירשה אינה נאמנת והיא ספק מגורשת, כבר כתבו הרשב"ם והג"י שם משום דכל המגרש יש לו קול וכו' וכנ"ל, אבל אם הוא מודה שנתקדשה נאמן צמינו דצידו לקדשה עכשיו, ואם קדשה אחר אין חוששין לו, ולפמ"ש הר"ש צסי' קנ"ב דמלשון העור והרמב"ם משמע דאפילו אמר גירשתי כבר מוזמן נאמן מכאן ולהבא דק"ל כמ"ד פלגינן צדורה ע"ש, וא"כ הכא נמי אם צה סיון אמר שנתקדשה כבר מתי ניסן נאמן מכאן ולהבא אבל למפרע אינו נאמן כ"י, ורא"י לדברי הרדב"ז דצאמר קדשתיך נאמן צמנו, מהא דאמרינן בקדושין ס"ד א' גבי קדשתי את צתי כ"י כשהיא קטנה דנאמן מהא טעמא, דצידו לקדשה עכשיו, ומה לו לשקר אי צעי מקדש לה ע"ש.

טע"ף ג. ד. ומותר בקרובות הבת. כתב צתפארת ועקצ כאן, דיש להסתפק צאתה דכתבי כתובה וכו' מקדשי וכתובה יולדת צסם הבת או האם, צהא נראה לכאורה דיש לחוש, דרגלים לדבר דכמו שכתוב בכתובה כך קידש, ואינו נאמן לומר שקידש שלא כמו שכתוב צשער כתובה, ויש ראייה לזה, ממה שכתבו הפוסקים ליישצ ראיית החוס' שם צסוגיא דף ס"ה א' דארוסה יש לה כתובה, דו"ל דהכא מייירי צאתה דכתבי וכו' מקדשי [ע"י רמב"ן ורשב"א שם], ולכאורה יש לחמוה א"כ מאי קשיא להו צש"ס צסיפא, לימא דמייירי צאתה דכתבי כתובה, וצרישא שהיא אומרת לא נתקדשתי אין ראי' מהכתובה שכתב שהיא נתרנית, אבל צסיפא דהוא כופר שלא קדש ס"ד דיש לחוש למשקר כיון דחזינן דכתב כתובה, ועל כרחך י"ל דצהאי גוונא הוא אסור צאמת, א"כ כ"י ופה הקשו החוס' דמכח דארוסה יש לה כתובה, דליכא לאוקמי צאתה דכתבי כתובה וכו' מקדשי דא"כ הוא ג"כ אסור כנ"ל, ומה מוכח דצסיפא כ"ע מדוד כיון שקדש אחת וליכא כתובה רק לזו אינו נאמן לומר שקדש האחרת שלא נכתבה בכתובה, ושפיר י"ל דרב מייירי צאתה דכתבי וכו' מקדשי, ומי"מ מותר בקרובות דו"ל דאחר דכתב בכתובה נמלך מלקדש, ואי קשיא

ביאור הגר"א

[א] ואז כו'. שם אלא כופין כו' :
[ב] אבל אם כו'. דל"ד להג"ל דשם כותב וכדו פטריה כו' אנת אנתתי כו' וע"ש במדכי :

ה כל אלו שטוענין הקדושין בשטען הטוען שהיו שם עדים והלכו להם למדינה אחרת או מתו, אבל אם הודו שהיו הקדושין בלא שני עדים אין כאן קדושין : ו כל מקום שאמרנו שאמרה האשה לאיש קדשתני והוא אומר לא קדשתך (ו) מבקשים ממנו שיכתוב לה (ג) גט להתירה : הכה [א] ואז נאסר (ד) בקרובותיה הוהיל ונתן לה גט [ב] אבל אם הוא אומר קדשתך והיא אומרת לא קדשתני וכפאו לגט משום חשש הנמנע לנושא

אין

פתחי תשובה

(ו) מבקשים ממנו. ע"ן נחשו' הרד"ז ח"ה סי' שני אלפים של"א שכ' שם טוענת שישיבועו על ככה אין שומעין לה ע"ש :

באר היטב

(ג) גט. משום דאסור לישא בקרובותיה בשביל הגט מש"ה מבקשין. ודוקא באומרת היא קדשתני בודאי אבל מי שאומרת אני זקוקה לך בשביל שנתת עלי ואני רואה גט אפילו מבקשין ליכא. מהרשד"ם ח"ה סי' ס"ה. ע"ן כנה"ג פ"ד ע"ה סי"ד : (ד) בקרובותיה. ע"ן מ"ש הח"מ כ"ש :

הפוסקים

ס"ק ז - ס"ק י אות א

אוצר

הסוגיא בקדושין דאין לפרש דאסור בקרובותיה מטעם הודאה, אלא שאני התם דהגט לריך לה וכשיראו שבצ"ד אין כופין אותו לגרש אלא מבקשים אינו נאסר בקרובות כו', אבל כ"ע מודים שא"ל לכופו כמו שכופין על מדה סדום, כי אז ודאי נאסר בקרובותיה כמבואר בגמ', ומה חו קשה על הלשון מבקשים, דאם אי"ל לבקש פשיעא לריך בקשה, משא"כ התם צינמות גבי חליצה לולא הטעם שכתבו החוס', הי קשה דליכפיהו על מדה סדום.

ב. ואם אפשר לעכב אותו מלהנשא עד שיתן גט, צעטרת חכמים סי' י"ג אחרי שכתב דהדבר פשוט שאין לעגן אותו בשום אופן אף אם לפי דבריה אפשר שתמלא עדות במשך זמן כיון דליתנהו קמן, [וכמוצא לעיל סק"ג אות ז'], הוסיף עוד, דאם סיבת עיכוב האיש ועיכוב הנשואין יגרום שיוכרח ליתן גט, הוי ככפיה במקום שריך בקשה ופיוס, כי גדולה בושא, וגם נאסר בקרובותיה.

ג. וכשהיא טוענת שישיבע על דבריו שלא קידשה, אם כופין אותו לישבע. ברד"ז ח"ו סי' ז' אלפים של"א באשה שאמרה קדשתני והוא מכחישה, וטוענת שישיבעוהו על זה, וא"ל הורה דמשבעין ליה, והשיב דאין זו הוראה נכונה כלל, וגורמת להולאת שם שמים לבטלה, חדא שכל טענה שאין צה דררא דממונא לא תקן רב נחמן שצוה היסת, דהא אפילו יודה ראובן שקידשה אינו חייב ממנו, והו דהיא רוצה להשביעו כדי שיוכח לה ויפטרנה בגט, לא משבעין ליה, אלא השב עד שתלצין ראשה או תרצה את ראובן שיפטרנה בגט, ומבקשין ממנו ליתן לה גט להתירה לעלמא ואין כפיה, כיון שהוא מכחישה, ודברים ברורים הם.

י. ואז נאסר בקרובותיה. א. מקור הדין וטעמו, ודעות הפוסקים בזה. ד"ז הביא בצ"י מהר"ן שם אלא דאמר רב כופין אותו ליתן גט ושמואל אמר מבקשין ופריך בגמ' אהייא כו' אלא אסיפא [היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתך] בשלמא מבקשין לחיי, אלא כופין אמאי, אמר לא ניחא לי דאיתסר בקריבה כו', וכחזר הר"ן דמכאן נראה דכל היכא שנתן גט אפי"פ שהוא אינו מודה בקדושין נאסר בקרובותיה, כדי שלא יאמרו שהוא נושא קרובת גרושתו. וכן מבואר מפרש"י שם שכתב צ"ה לחיי שריך בקשה לאסור ענמו בקרובותיה וכו' ב).

וכ"כ

(ב) בכנה"ג הגב"י אות ד' הקשה על הוכחת הר"ן דאף שפירש רש"י בשלמא מבקשין לחיי שצריך בקשה לאסור עצמו בקרובותיה, אין זה מוכרח, דהא אפשר לפרש בשלמא מבקשין לחיי, דבמבקשין אינו אוסר

דעשהה הבת להאסר שליח והוא אומר קדשתני את בתך וכו', אפי"ה הבת מתרת בקרוביו, ויאל לנו מזה דאם עשהה הבת להאסר שליח מפורש להתקדש משלוני, כיון דפסקין לעיל חזקה לראשון, ח"כ הבת אסורה לקרוביו.

טע"ף ה. ח. שהיו שם עדים. כ"ה לשון הרמב"ם צפ"ט הל' ט"ז, וצטור העתיק לשון הגמ' שם דמקי מחיי דאמר לה קדשתך צפני פלוני ופלוני והלכו להם למדכי. וצמים עמקים בחלק התשובות של הרי"א מרחי סי' ל"א צדון אשה שאמרה קדשתני כו' אחר שהביא אוקומתה דגמ' הני"ל כתב דלאו דוקא צפני פלוני ופלוני, אלא אפילו צפני עדים סתם הרי היא אסורה בקרוביו ומבקשין ממנו גט, דכיון דשוויא נפשה חתיכה דאיסורא ח"כ לריכב גט ממנו, לא שגא באומרת צפני פי ופי, ל"ש באומרת צפני עדים סתם, ולכן כתב הרמב"ם כה"ל הני"ל וכל אלו שטוענין הקדושין כשטוען שהיו שם קדושין צפני עדים והלכו להם למדכי או מחו, מדקאמר או מחו, ש"מ דצפני עדים דקאמר צמחם עדים קמיייר, דאי ס"ד דמייירי כשאמרה צפני פלוני ופלוני, וטעמא משום דמרתחא שמא יבואו היום ומחר ויכחישוהו כו', ח"כ צמחו כיון דלא מרתחא שמא יבואו ויכחישוהו, הו"ל למיחש דלמא משקרא ומחייבה לאחרים וכמ"ש הרמ"ה לענין יאל עליה קול דדוקא כשחוליס בשנים שכלכו למדכי דמרתחא שמא היום או למחר יבואו אבל אם חוליס בשנים שמתו לא הוי קלא, אלא על כרחך דצמחם עדים קמיייר, וס"ל להרמב"ם דכיון דמחיימא לגבי דידה לשוויי נפשה חתיכה דאיסורא, מחייבא נמי לאחריו, דאי אפשר שתהי היא אסורה להם והם מותרים לה, דלא דמי להיות אסורה בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, דהתם בתרי גופי והכא צדד גופא כו' ע"ש.

טע"ף ו. ט. מבקשים ממנו שיכתוב לה גט להתירה. א. הפעם שאין כופין אותו. כתב בצ"ש סק"ז משום דאסור לישא קרובותיה מש"ה מבקשין ממנו שיתן גט, ולהפוסקים דס"ל דמותר בקרובותיה [כמוצא בצק"י] יש ליישב הלשון מבקשים ממנו כמ"ש צמ"י קס"ו וצתוס' יצמח קי"א צ' [ד"ה לאחר שלשים יום שכתבו דלהכי מבקשים ממנו שיחלוץ לה, מפני שהוא מחייב צבית דין לחלוץ לה]. וצבית מאיר השיג עליו וכחזר דזה לא שייך בגט שיוכל לגרש ע"י שליח וכלא צ"ד א), אבל אינו יודע מה קשה, הא המחירין אינם אלא הראצ"ן שכתבי רש"ל סי' כ"ה שכתב על

(א) ובמנחת פתים כתב צ"ד הבי"מ, דזה אינו, דבקדושין דף ג' ע"א בהא דאמרינן שם בההוא אתרא ניחא לי דניבוי וברש"י שם, מבואר דגם המגרש ע"י שליח בזית איכא ע"ש.

אוצר

ס"ק י אות א

הפוסקים

כהגדולים שבמדרכי שחלקין על ר"י הלצן והרא"ם כו' ד) גם נהגה ש"ע פסק כן, וכך נראה מדברי הטור שכתב בסתם מבקשין אותו שיתן גט להחירה, ומשמע דדינה כשאר גרושתו ולאסור בקרובותיה כו'.

ובעצי ארזים סק"ד השיג על המהרש"ל שחלק על ה"מ מכה מחלוקת הרא"ה מבי"ם ור"י הלצן והרא"ם במרדכי, וכן על ה"מ סק"ג שכתב דלכמה פוסקים הוא מותר בקרובותיה [וכוננו להראשונים הג"ל], וכתב ואני לא מלאתי כן במרדכי, דנראה משם דאין בזה מחלוקת כשהוא אומר לא קדשתי וכפובו בשבילה או אם עשה דרך בקשה לתת לה גט שנאסר בקרובותיה כיון שכתב בגט וכדו פטריה וכי' דכוותי אנתתי מקדמת דינא, הרי הוא כמודע שהיתה אשתו, ואם היא אמרה לא קדשתי וכפאובו משום דנמנעים מלנשואה, שהיא אינה אסורה בקרוביו, דקבלת הגט ממנו אין זה הוכחה להודאחה, והפוסקים הג"ל פליגי בעובדא דהתם דפרין אחד שכפובו קרובי האשה לתת לה גט וזה ה"ל שלא עפ"י צ"ד כמבואר שם שהשאו כל הגדולים שלא ה"ל שם חשש קדושין, והרא"ה מבי"ם דימה אותו לדין דאומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך דאמרי אמאי כופין נימא לא ינחא לי דאיתמר בקרובותיה, אלמא דאע"ג שהי מחשית הקדושין אפ"ה נאסר בקרובותיה אחר שנתן לה גט, ור"י הלצן חלק עליו ומדמה אותו לדין דהיא אומרת לא קדשתי שאינה נאסרת בקרוביו אפילו לאחר קבלת הגט, והיינו בעובדא הג"ל שנתנית גט לא היא אלא בעלת קרובי האשה שלא עפ"י דעת צ"ד, אבל בנותן גט עפ"י צ"ד לא שמענו שיש חילוק בין דרך כפייה או שהצ"ד מבקשים ממנו לתת לה גט, וכ"כ הר"ן והרשב"א להדיא, ואילו ה"ל מחלוקת הראשונים בזה לא היו נמנעים מלנשואה, והרשב"א הביא שם עוד בשם הראב"ן וז"ל דאין לפרש דאסור בקרובותיה מטעם הודאה כו' [וכנ"ל בדבריו] והנה מ"ש בשם הראב"ן י"ל דהוא ע"ס כי חיפשתי בכל ספרי הראב"ן ולא מלאתי מאומה מזה, רק י"ל שצריך להיות הרא"ם שכתב כן במרדכי בשמו שם בתחילת דבריו, אבל מה שמסיים וכשיראה ה"מ כו' מבקשים אינו נאסר, לא מלאתי לשון זה, ואין נראה מדבריו לחלק בזה, רק כל שהגט צריך לה בין אם הוא דרך כפייה או דרך בקשה עפ"י צ"ד ולאפוקי מעובדא הג"ל שלא היה עפ"י צ"ד, ולכן נראה דברי ה"מ נכונים וכמ"ש הרשב"א והר"ן. וכ"כ נחלת צבי סעיף זה ע"ש. וכן פסק הלבוש כאן.

ובישובות יעקב סק"ג הביא ראייה לאסור הקרובות בנתן גט מהירושלמי קדושין שם וז"ל מפסחין ליתן גט וקונסין כחוצה הגט עלמך הרי שהיה חבר וקדם וגשא אחותה לא מסתבר נו"מא ממנו אשחו בשביל ז', ופירוש הדברים דאם אינו רוצה ליתן גט וכנס אחותה ואם יתן גט תיחסר עליו אחותה, לכך אינו נותן גט, מבואר מזה דאם נתן הגט הקרובות נאסרות עליו ה' והוא ראי' ברורה וכן מורין לדינא כדעת רמ"א וכן מהרש"ל צ"ש"ש לקדושין הביא בעלמו דברי הר"ן והסכים עמם.

חמרה

שפסק כן בהחלט, רק בדף י"ג טור ב' כתב לענין גידונו שהמגרש רצה לבטל הגט עד שיתנו לו הכסף שהבטיחו לו, וז"ל: ואף שיש לזה האיש לומר מאן לימא לן דדברי הרא"ם עיקר שכתב שלא נאסר בקרוביה, דלמא דברי הבתראים עיקר הרשב"א והר"ן והמ"מ והר"א מביהם שפסקו דכל מי שנותן גט נאסר בקרובים אפילו בחשש חומרא וכו', הרי שלא תחילת הרשב"א דהעיקר כהרא"ם רק אמר דאפשר לטעון גם להיפך דהלכה כהמ"מ, מיהו ע"י בסמוך בסוף דברי הישובות יעקב, שביש"ש הסכים הרשב"א להר"ן.

ה) וע"י בתוספות ירושלים סעיף זה שכתב, דמהירושלמי הג"ל מוכח דאפילו אם קדם ונשא את אחותה, קודם הגט, נאסרה עליו אשתו.

וכ"כ ה"מ בזה ע"י דמהגר הג"ל מוכח שכל שנתן גט נאסר בקרובותיה, ושכ"כ קלה מן המפרשים, ולשון הרמב"ם שכתב מבקשין ממנו שיכתוב לה גט שאין לו בזה הפסד, ל"ע, ואולי רוצה לומר שאין לו הפסד ממנו, והרבה נשים יכול לישא חוץ מקרובותיה.

ובשו"ת הרשב"א סי' כ"ה הביא בזה מחלוקת הראשונים, דהרשב"א כתב כחז"ל כהר"ן וה"מ מכה הרא"ה מהגר הג"ל, וכ"כ הרא"ה מבי"ם במרדכי קדושין אות תקל"א, אלא שר"י הלצן שם חלק עליו ויותר מזה כתב הראב"ן ג) דאין לפרש דאיתמר בקרובותיה מטעם הודאה, אלא שאני התם דגט צריך לה, וכשיראה שצ"ד אין כופין אותו לגרש אלא מבקשין אותו, אינו נאסר בקרובותיה ע"ש, וכן יראה מלשון הרמב"ם שכתב שהרי אין לו הפסד בזה, ומשמע להדיא דכשאין כופין אותו לא איתמר בקרובותיה, אף שה"מ כתב עליו דאולי ר"ל שאין לו בזה הפסד ממנו, מ"מ אני אומר דליתא, דתלמודא קאמר צדקיה לא ינחא לי כו', א"כ מה מועיל זה שמוסיף שאין לו הפסד גדול כו', ובדאי שדברי ה"מ הם ד' הרשב"א כתב הג"ל וכדו שלא יאמרו שהוא דעה יחיד לא הזכירו בשמו, ואומר אני אם ראה ה"מ דברי הרא"ם שפירש דדוקא אכופין קאי לא היה כותב על הרמב"ם דל"ע, ואולי אף הר"ן ה"ל מודה כי הם לא הורגלו בדברי הרא"ם אף שהוא קדמון להם כידוע, בפרט שרוב דבריו אין בספר מפורש אלא מלוקט בתשובות וכמ"ש מהר"ק, ואף שהרא"ה מבי"ם ס"ל כהרשב"א לאסור, הלא הר"י הלצן והרא"ם נחלקו עליו וכתבו להקל וכן המסקנה בכל התשובות שראיתי כו' ע"ש. [ודעת הרשב"א עלמו ע"י להלן בסוף דברי ה"מ ובהערה שם שמתחת לקן].

גם בבתי בהונה ח"א סי' א' אחר שהאריך בדברי ה"מ הג"ל בדעת הרמב"ם, מסיק דנראה דדברים שאין דעת הרמב"ם כד' המפרשים שהביא ה"מ, אלא דעתו דאפילו שנתן לה גט דרך בקשה אינו נאסר בקרובותיה כו', ולא אמרין בשמעתין דנתן לה גט דמיתמר אלא כשכופין צ"ד, דכפייה צ"ד אלימא ועשו אינשי ואמרי אי לאו דקושטא היא לא היו כייפי ליה, אבל כשיעשו דרך בקשה לא מיתמר, דלא עשו אינשי צדקה, וכן יש לפרש כוונת הגמ' התם כו' ודלא כפירש"י, וכן מלאתי בשיטה כתיי מיוחס להרא"ה ששפירש כן כוונת הגמ' אלא כופין אמאי כו' כלומר משכחופו אותי ליתן גט ודאי לא תחירוני בקרובותיה דלמא אחו למשרי אחות גרושתו כו' ע"ש וכוננו ע"כ כנ"ל, דדוקא ע"י הכפייה הוא שנאסר אבל ע"י בקשה לא נאסר כו' ושוב ראיתי למהרש"ל כתב שעתה על דברי ה"מ צמ"כ וחלק עליו והשווה דעת הרמב"ם לדעת הרא"ם שבמרדכי, ובכלל דבריו דברי. ובמרכבה המשנה על הרמב"ם כאן הביא מסקנת הבתי כהונה דלדעת הרמב"ם אפילו נתן לה גט כיון שהוא דרך בקשה לא נאסר בקרובותיה.

אולם הב"ח אף שהשיג על מ"ש ה"מ בדעת הרמב"ם וכתב ג"כ דמ"ש הרמב"ם בסתם שאין לו הפסד משמע שאין לו הפסד כלל ומותר אף בקרובותיה, מ"מ כתב דלהלכה נקטין להחמיר

עצמו בכלל על קרובותיה וכו' וכמ"ש הראב"ן, ונראה שהכרח הר"ן הוא מפני שסובר דאפילו בכופין אותו אינו מן הדין לאסורו בקרובותיה כיון דהוא אינו מודה בדבר, אלא שהטעם הוא מפני הירואין שלא יאמרו שהוא נושא אחות גרושתו, וכיון שמפני הירואין נגעו בה, אין חילוק בין כופין למבקשין, דאיכא דשמע בגיטא ולא שמע בבקשה.

ג) ע"י בעצי ארזים להלן שכתב שהוא ס"ס וצ"ל הרא"ם. ואמנם כן נראה מדברי הרשב"א עצמו שלא הוזכר יותר את הראב"ן, ובמקום זה כתב על בעל דעה זו הרא"ם.

ד) בב"ח סיים וכן פסק מהרש"ל לשם. וצ"ע דלא נמצא שם בתשובה

אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט (הגהות מרדכי וקדושין):

מי

אוצר

ס"ק י אות ב - ס"ק יא

הפוסקים

וכיו כאלו פירש שמגרשה בשביל זה וכו', כיון דמלי למימר חנא אעדים סמכתי.

ובתב בקו"א להמקנה דאפשר אף להסוברים דארוסה יש לה כתובה מ"מ הוא נאמן לומר פרעתי לדעת הש"ע לקמן סי' ק' סעי' ו', וה"ל דנאמן לומר שלא נתן לה גט חלל להחירק דמינו דאי בעי אמר פרעתי, ובח"י בש"ס כתבנו שמשמע כן מהסוגיא (ו).

והטעם שהשמיטו הש"ע, כתב הח"מ סק"ז דלכן לא כתב כאן דין הכתובה כלל, משום דפסק לקמן סי' נ"ה דארוסה אין לה כתובה. ובמחלוקת השקל ציאר דבריו דאף דהיכא דכתב לה כתובה מדור כ"ע דיש לה, וא"כ ה"ל להצילו בכה"ג וכמו שהצילו הרמב"ם והטור הנ"ל, חלל דהמחבר ס"ל דזה כמ"ש החו"מ שם דעל כרחק מיירי הסוגיא בלא כתב דאי כתב לה מאי מבקשין שייך למימר הכא, דאיך יכול לומר שלא קדשה כיון שכתב לה כתובה.

ועי' בקו"א להמקנה כאן שהוסיף על דברי הח"מ דנראה אפילו אם אומרת שהיתה נשואה לו, מ"מ אין מן הגט ראייה שהיתה נשואה לו, דהא אף אם כתב בגט ארוסה אנתתי כשר כדאיתא לקמן סי' קכ"ז סעי' מ"ו. [ונראה סמוכין לדבריו ממ"ש הרשב"א שם להסוברים דארוסה אין לה כתובה דאפילו את"ל דמיירי בדאמרה קדשתי והכנסתני לחופה, דמ"מ כשתן גט אחאי כופין ליתן כתובה, דלמא על הקדושין הודק ולא על הנשואין. וכ"כ בחוספות הרא"ש שם].

יא. אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט. דין זה לוי שחול מהגהות מרדכי, והוא צמרדכי ענמו פ"ג קדושין סי' תקל"א בעובדא דפרץ א' נתן קדושין גרועין לנערה שהיתה משודכה לכהן, ואף שכל הגדולים השוו שלא היה ממש בקדושין מ"מ כפאורו בני משפחתה שיתן לה גט, ופסק ה"ר אליעזר מציה"ם דכיון שקבלה גט נאסרה לכהן הראשון ששדכה, והביא ראי' מהא דפריך הש"ס חלל כופין אחאי, אמר לא נישא לו דאיתא בקרובותיה, חלמא אף שנתינת הגט לא היה מעבד רק להחירה לפי דבריה מ"מ כיון שתן גט הגט אסורו בקרובותיה והיא כגרופתו, הכא נמי לא שנה כו', וחלקו עליו ר"י הלזן ורא"ם, וכתב ר"י הלזן נ"ל דאשה שאמרה לא קדשתי והוא אומר קדשתי, אם היא כופתהו לגט אח"כ לא מיתסר בקרוביו, ולא דמי להיכא דהוא אומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתי דאם נתן גט נאסר בקרובותיה, דהתם שאני, הואיל וכתב בגט אנתתי וכו', הרי הודק בקדושין להדיא, הלכך מדרבנן אסור בקרובותיה, אבל אם האשה טופתהו על גט אינה מודה, דאדרבה היא נווחת שלא קדשה מעולם, חלל שקבלה גט משום חשש הנמנע לנושאה כו', והרא"ם כתב נ"ל כל גט שאינו מחיר לא לאיש ולא לאשה אינו פוסלם לכהונה, והיו כותב ונותן גט לפניה, ואע"פ שנכתב ונתתם כהלכתו כו', ומה שדמיוהו הר"א מציה"ם להא דאמר לא נישא לי דאיתא כו', שאני התם דהגט לריק הוא לה [מדמינא משום דשויה אנפשה חד"א], וכשכופין צ"ד יאמרו גרופה היא, וע"כ נאסר בקרובותיה, והמפרש לא

ב. אמרה לכמה אנשים אחד מכם קדשני בביאה, ונתנו כולם גיטין, אם נאסרו כולם בקרובותיה. בחוספות חיים סעיף זה חקר באשה האומרת להרצה אנשים אחד מכם קדשני צביאה ואינו יודעת מי הוא, דמהראוי שכולם יתנו לה גט כמצואר בסנהדרין דף י"א א', אם נאסרים כולם בקרובותיה, וכתב דנראה דנאסרים כולם בקרובותיה. ובח"י בקונטרס השלמה דני"ו ע"א הוסיף, דכן יש ללמוד מהמרדכי פ' האומר שכתב בטעם צנתן גט דנאסר בקרובות, דכיון דכתב ופטורית ותרוכית יתיכי ליכי חנא אנתתי, הוה כמודק דהיתה אשתו ואסורה עליו מדרבנן, וכמוצא בב"ש סק"ג, וטעם זה שייך גם בכה"ג.

ג. ובשתנן גט מעצמו אם נאסר בקרובותיה. צנתי כהונה ח"א סי' א' דף א' עו"ג אחר שדן דין נתן לה גט ע"י בקשה וכנ"ל צנתי הקודם, כתב דאכתי איכא למידק צנא נתן לה גט מעצמו דאמרינן בש"ס דכופין אותו ליתן כתובה, ופירש"י משום דגלי דעתיה דקידשה, וכן פירשו המפרשים כו', אי"כ לפ"ז היה מן הראוי שיהי אסור בקרובותיה, דהא גלי דעתיה דקידשה מדיכא לה גיעא מדנפשיה בלי בקשה, וכל כה"ג הו"ל להרמב"ם לפרש דאסור בקרובותיה, וכבר אפשר לומר דהואיל ולא התפריש בש"ס לא הזכירו, אבל עדיין ל"ע, דהא לעיל רמז היתר הקרובות צנתן לה גט ע"י בקשה ואמר שאין לו הפסד כו', ואולי שדעתו דאף בכה"ג לא מיתסר, וטעמו משום דאיכא קטעין דלהחירה לעלמא משום דצורא דידה עבד שלא תתעגן חנם, ומהימנין ליה לכך מילתא, ולגבי כתובה לא מהימן כו' ע"ש.

ד. ואם מתחייב בכתובה כשתנן גט מעצמו. כתב הרמב"ם בפ"ע הל' ע"ז וכל מקום שחומר קדשתי והוא אומר לא קדשתיך מבקשין אותו כו', ואם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה. וכ"כ הטור. והכ"מ שם אחר שליון מקורו מהגמ' קדושין סי' א', כתב דלדעת הרמב"ם והגאונים שהארוסה אין לה כתובה חלל אי"כ כתב לה כו', כשאמרו כופין אותו ליתן כתובה, הוא בשכתב לה, וא"כ אי"כ איך יכול לומר לא קדשתיך, י"ל דמיירי במקום שכותבין כתובה ואח"כ מקדשין וכ"כ הרמב"ן. וכ"ה ברשב"א ובצ"ר שם.

וכשפירש שעל דעת כן הוא כותב גט שלא תתעגן, אם הוא חכם ויודע שהיא אסורה לעלמא, כתב הכ"מ שם לעיל בשם הרשב"א דאין כופין אותו ליתן כתובה, אבל אם לא פירש מראין הדברים שאע"פ שהוא יודע כופין אותו ליתן כתובה, דסתם אמרו ואם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה ולא חילקו בין חכם יודע שהוא ראוי ליתן גט לשאינו יודע. ובצ"י הביא דבריהם.

ובתב בעצי ארזים סק"ג דיש סמך לדברי הרשב"א מעובדא דר' מאיר בסנהדרין י"א א' שעמד וכתב לה גט ונתן לה, ואיך לא היה ירא שחתבענו כתובה, חלל לפי שהיה הדבר מפורסם שעשה כן בשביל התלמידים ושלא לעגנה.

ובעטרת חכמים סי' י"ג כתב מזה, דאם יש עדים שמעידים בדבריו שלא קדשה, אין כופין אותו ליתן לה כתובה, דהא עיקר הטעם צנתן גט מעצמו דכופין אותו ליתן לה כתובה הוא משום אומדנא שלילא שהאמת אתה לא היה מגרשה בלי הקדמת בקשה, וא"כ אינו רק היכא דליכא עדים, אבל כשיש עדים אין מקום לאומדנא לחייב את הכתובה, כיון דנראה לעין כל אמתות דבריו ותולין שגירשה לעוצתה להגילה מאיסור ששויה אנפשה בשקר

(ו) ושם הוסיף, ואין לומר כיון דאמר בתחילה לא קדשתיך הוי כאומר לא לית' דקיי"ל כל האומר לא לית' כאומר לא פרעתי דמי, זה אינו דכיון דלא תחזק כפרן בעדים יכול לומר פרעתי אח"כ כדאיתא בח"מ סי' ע"ט.

באר הגולה

ח טור בשם ר"מ והכינו
השם גיטין דף ס"ט ע"ב
ולכינו הרש"ש שם בפסקיו

ז ה [ג] מי שאמר קודם שקדשתי את אשתי קדשתי את אחותה בפני פלוני
ופלוני והלכו להם למדה"י ולא גרשתיה והרי היא נשואה [ד] אינו נאמן
לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים [ה] ואפילו אם תאמר היא אמת
(ו) שקדשתי אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה

ואפילו

ביאור הגר"א
[ג] מי שאמר כו'. הכל
באשרי סוף גיטין והוא
ג"כ בחומ' בנז' אחרת
ע"ש פ"ט ב' ד"ה
והלכתא כו'.
[ד] אינו נאמן כו'.
[ה] ואפילו אם כו'. כמ"ש בסוף נדרים:

דלקלא דבתר נישואין לא חיישינן אלא דוקא בעדות גמור כמ"ש ובקדושין י"ב א"ל אימיה כו' לאו היינו כו' : [ה] ואפילו אם כו'. כמ"ש בסוף נדרים:

פתחי תשובה

עוד הכ"ס והס' דאינן נאמנות על בעלה במנו גרשמי משום דהוי מגו דהעזר עכ"ל
ועי' נכש"מ פ"ה מה"ל דין י' מ"ש בזה :

(ו) שקדשתי אינה נאמנת. עכ"ל שם היינו כל זמן שהיה חתמו חלל אם גירש
אומה אסורה לו כו' ועי' לקמן סי' קפ"ו סי' בנדה ומ"ש שם ס"ק ל"ו וכו'

אוצר

ס"ק יא — ס"ק יב אות א

הפוסקים

סעיף ז. יב. אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה.
א. דעות הפוסקים בדין זה. מקור דין זה הוא מהמור
בשם רבנו חס, וכתבנו החומ' בגיטין דפ"ט ב' [ד"ה והלכתא],
וכתב"ש שם בפסקיו כמלויין בזה"ג. והנה הכ"ס בסו"י מ"ו הביא
חש"י הרש"ש בזה שכתב שנתקדשה והוליוו עליה קול שלפני הקדושין
האלה נתקדשה כבר לאחר, וכחז שם הרש"ש בין שחר דבריו וז"ל:
ואפילו אם היתה מודה בפירוש שקבלה קדושין ממנו, לא כל כמינה
לאסור עצמה על אחיו שקדשה [עכשיו], ולא היה זה שום איסור
אם היה זה עליה, אלא דהוי אמרין דשוייתה לעצמה חתיכה
דאיסורא, ויוליונה בזה בלא כתובה, וכיון שהיא עומדת בדבריה
הראשונים ואומרת שלא נתקדשה כו', לא משויין לה חד"א, וכב"י
הקשה על דבריו האחרונים במש"ב דהוי אמרין דשוייתה לעצמה
וכו', וכחז דיש לתמוה מדאיתא בפ"ק דקדושין [דף י"ב ב']
יבדית דיתבה דר' חייא כו"ל נער לידה, אמרה ליה אמרה לי אם
קביל כך אצוך קדושי כי זזרת, אמר לה לאו כל כמינה דאימך
דאסרה לך עלי, ואפשר דיש לחלק בין כשהיא עצמה מודה לבש"אומרת
כן בשם אחרים. [וכאחרונים עמדו ע"ז דגם לפי חירון הכ"ס עדיין
קשה, דדברי הרש"ש נראים כסותרים לדין דסעיף זה, דאמרין
דאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, וגם קשה מהא דאשה
שאמרה לבעלה עמאך אני דאינה נאמנת כבסימן קט"ו. ע"י צו"ח
מהר"ם די צוטון סי' מ"ג שהקשה כן על הרש"ש ולא חירן כלום.
ועפ"י דברי הרש"ש הבי"ל נחלקו הפוסקים גם בדין שלנו. יש
הסוברים דגם בדין זה רק לאסור עצמה על בעלה אינה נאמנת,
אבל היא לעצמה אסורה משום שויה נפשה חד"א, ויש שכתבו לחלק
בצידוין הרש"ש שאני, שהיו שם עומים אחרים שצגללם אסר משום
שויה נפשה, משא"כ בדין שלנו. ויש שכתבו דגם כוונת הרש"ש לא
היתה לאסור למעשה, וכמו שיבאר לפנינו]. בדרכי משה סי' מ"ו
אות ד' כתב שהוא חמה על הכ"ס שברי בסו"י מ"ח איתא בזהדיא
שלא כדבריו, [היינו הדין שלנו דאפילו אם היא עצמה אומרת
שנתקדשה אינה נאמנת], וגם לא נראה חילוק זה, דא"כ כל אשה
חאסר עצמה על בעלה בזה"ג, ואפילו בזה שכתב שכתב עמאך אני
לך אינה נאמנת, דחיישינן שמה עיניה נהנה בזה, כ"ש אם אמרה
שנתקדשה לאחר דאינה נאמנת, אלא שאני הכא [בצידוין הרש"ש]
דהוי קאת קול מעיקרא, לכך כתב דאילו הודית אף לאחר נשואין
משוית נפשה חתיכה דאיסורא ותלא בלא כתובה. ועפ"י פסק
הרמ"א גם להלכה בסי' מ"ו דאם היא מודה שנתקדשה מקודם
לאחר, צירוף קול, אסורה לבעלה ע"ש.

גם הכ"ס חמה על חילוק הכ"ס דבסו"י מ"ח מצוה דאפילו
אשה עצמה לאו כל כמינה, ותו דאפילו באומרת עמאך אני לך
אינה נאמנת כו', וכחז ג"כ כהד"מ הבי"ל דשאני צידוין הרש"ש,
שהיה קאת קול מעיקרא וכו'.

אך יש שכתבו לתרן דברי הרש"ש דגם מה שכתב בפסקיו בשם
ר"ח בדין שלנו דאינה נאמנת, הוא רק לגבי בעלה, אבל היא
לעצמה

לא ניחא לי דאיתמר בקרובותיה מטעם הודאה, לא יפה כיון, וכ"כ
רבנו צרוך ע"ש.

והח"מ סק"ג הביא דברי המרדכי בקצרה והוסיף, ולדעת הר"א
מביה"ס שהגט אסורה לכהן ממילא דאסורה ג"כ בקרוביו
כדין האומר לא קדשתיך שנאסר בקרובותיה ע"י הגט, והביא
מדברי הרש"ש בזה שכתב המוצא בעור וצ"י סוף סי' מ"ו צמי שנתן
גט לאשה מחמת קול שנתקדשה ממנו, ושם נתקדשה לשני קדושין
ודאין ואח"כ גירשה, ופסק הרש"ש דאסורה לינשא לראשון, דאף
דהגט שלו היה רק לרווחא דמילתא אסורה לו כי הודע שנתקדשה
מה יודע שהגירושין לא היו אלא לרווחא דמילתא כו' ע"ש, א"כ
לדידיה צ"ד ג"כ נאסרה בקרוביו, דהא גם שם מצוה צר"ש
דהאשה אמרה לא קדשתי, ואפ"ה הריכה גט, ולפי"ז הקשה על
הרמ"א שפסק לעיל סי' י' סעי' א' כהרש"ש, וכאן פסק כהמרדכי
וא"כ זיכה הרב שטרא לצי תרי. ועי' בלבוש שמסיים על דברי
הרמ"א וצ"ע. גם צ"ש סק"ג ל"ן לסי' י' וסי' י' שם איתא דאפילו
אם נתן גט מחמת קול אסורה לכהן ואסורה למגרש, וכחז דנריך
ישוה למה פסק כאן דמותרת לקרוביו, וכן הקשה בח"מ. ועי' צ"ש
מהדו"ק שכתב לתרן דו"ל כאן עדיף טפי, דשם יאל קול שנתקדשה
אף שלא היה מוחזק צ"ד, מ"מ מחמת הגט שנתן עכשיו נחזק
הקול, משא"כ הכא שהיה הגט לצד צלי קול ועפ"י הדין אינה
נריכה גט מותרת לקרוביו. וכ"כ צפרי לדין סי' כ"ג. וכעפ"י כתב
צק"א להמקנה כאן דכיון שגירש אלוני אלמי לקלא ע"ש. וצ"ח
הלל כאן תי' ע"פ דברי הדרכי משה בסי' י"ג שיש חילוק אם הצ"ד
הנריכוהו גט אף שהוא משום חומרא אסורה לכהונה, אבל אם הוא
מעצמו נתן גט בלא צ"ד אינו פוסלה לכהונה ע"ש, וא"כ גם כאן
לק"מ. וכ"כ בעני ארזים סק"ה, והוסיף דו"ל דהמרדכי מייירי
שכפורה ע"י גויים בלא צ"ד, אבל לעיל דמייירי שהנריכוהו גט ע"פ
צ"ד לכן יש לה דין גרושה, וע"ש מה שתי עוד בזה. ועי' צ"ש
סי' י' סק"ג.

ועיין בעיז קדושין סק"ה דאף שכתב לתרן דברי הרמ"א דו"ל
דהקרובים טוענים ג"כ צרי שלא נתקדשה והגט רק בשביל
אחרים שנמנעו, לכן לבסוף שרצה להנשא לקרובים אין לאסור אותה
עליהם שטוענים צרי שהגט בהנש, משא"כ לעיל אין לאחר טענת
צרי שלא היו קדושין, מ"מ מסיק לדיונה אין זה עיקר, ויש לאסרה
לקרובים בכל גווני כשנתן גט, דהא לעיל צבי"א קול בסי' מ"ו סעי'
ה' אמרין מגרש ראשון ונשוא שני ולא איפכא, אף שלא גירש כלל,
חיישינן שואמרו שמתויר גרושהו, וכ"ש כאן. וכן בערוך השולחן
סעי' י"א אחר שחירן ד' הרמ"א שהקיל כאן דמייירי שנתפרסם
הדבר שהיא מבקשת להנשא וכדרך העולם ששלחה לשדך אי"ע והכל
יודעים שהיא פנויה, אלא שראתה שעכ"ז נמנעים מלנשואה מפני
דבריו כו', ולכן הוי כנתפרסם שהגט הוא לרווחא דמילתא, מסיים,
דמ"מ אין להקל למעשה.

אוצר

ס"ק יב אות א

הפוסקים

הרא"ש לעשות אותה חתיכה דליסורה מדינה, ושארם להחליק
דבר האסור לה, דהלשון אינו מורה כן, אך נראה דכוונת הרא"ש
דמדינה אף שהיתה מורה בהודאה גמורה, אין זה שום איסור אם
זה עליה, אלא הוא אמרין ליה דרך ענה, מאחר שלדבריה היא
חתיכה דליסורה, אף שאינו מחוייב להאמין לה, מ"מ למה לך
אשה כזאת, ועוד להוסיף בגט בלא כתובה כו'. ע"ש שהביא ראיה
לזה. ובסוף דבריו סיכם, דמשי"כ הרא"ש בהשבעה דשויה נפשה
חתיכה דליסורה, היינו למאור ולענה עונה ולא לאוסרה. ובערוך
השלחן סי' מ"ו סעיף כ"ה כתב, דהפירוש בהשבעה הרא"ש ברור
כמ"ש הח"מ, והכוונה לענין הכתובה שזיכלתו להפסידה אם
רצונו לגרשה ז).

אולם מלבד הדרכי משה והב"ח הג"ל, שחילקו בין השבעה הרא"ש
לדין דסעיף זה, מלאנו לעוד אחרונים שחילקו את השבעה
הרא"ש בחופנים שונים, דשאני התם, שהיה מקום להחמיר יותר
אילו הודית, אבל בלא"ה אין איסור אפילו מלך שויה נפשה חתיכה
דליסורה. ע"י ב"ש סי' מ"ז סקכ"ב שבי' ליישב תשי' הרא"ש,
דלכאורה נראה דשם היה העובדא, דהמקדש והיא שניהם יחדיו
שכרו העדים לכתוב בגט על שם זה שהוסיף הקול, משו"כ הי' לאו
הטעם דעשו מחמת יראה הוא הודאה גמורה, והוא מאמין לה, כיון
דעלתו היחה ג"כ לזה ח).

ובשו"ת מהרי"ט ח"א סי' ל"ב הביא מש"כ מהריב"ל הג"ל, דמה
דאמרין הכא שאינה נאמנת לאסור עמה על בעלה,
היינו שאם יבא עליה אין איסור בדבר, אבל היא לעמה יש איסור
דשויהא נפשה חדיא, וכתב דלא נהירא כלל לומר כן, חדא דהלשון
לאסור עמה לא משמע כן, דהו"ל לאסור בעלה עליה, ועוד דלא
מצי ליה להעצירה, דהא אמרין אין מאכילין ליה לאדם דבר האסור
לו, וסוף סוף לריך לגרשה, ומה נעשה למשנה אחרונה דחזרו לומר
שלא תהא נותנת עיניה באתר כו', אלא דודאי לא מהימנא כלל
למשנה אחרונה, וטעמו של הרא"ש ממקומו הוא מוכרע כו', דהדבר
ברור דהתם צידון הרא"ש לא שייך כך טעמא דעיניה נתנה באתר,
דכרי אדרבא, מעשיה מוכיחין שרונה להפקיע עמה מראשון בגט,
אלא שנתגלה הדבר דמהדרה אזיפתא, ובהא ודאי היה לנו לומר
שהיא אסורה כדן משנה ראשונה, ולא שייך טעמא דשמה עיניה
נתנה באתר כו', אבל צאומרת נתקדשה, לפי משנה אחרונה לא
מהימנא כלל לקלקל עמה על בעלה.

ובענין זה כתב ליישב דברי תשי' הרא"ש ביטעות יעקב סי' מ"ו
פיה"א סק"ה דבאמת [צאומרת עמאה חני] מהראוי לומר
דקושטא קאמרה דשויה אנפשה חתיכה דליסורה, אלא משום שראו
קלקול הדורות, גזרו אומר שלא תהיה נאמנת לומר עמאה חני לך,
והיינו כשחזין לדעתה שרונה להשמע מחמת בעלה, אבל באם
ראינו שאדרבא, נפשה חשקה להיות עם בעלה, אלא שממילא נאסרה
עליו מחוך דבריה, בזה לא עשו חז"ל תקנה, כיון שאנו רואין שלא
נתנה עיניה באתר, ומעשה זה עובדא דתשי' הרא"ש ששכרה
עדי שקר להיות תחת בעלה השני, אילו חשזין הודאחה הודאה
שנתקדשה לראשון, היתה אסורה לשני, ודברי הרא"ש נכונים מאוד.

ובענין ארוזים סי' מ"ו סקכ"ג כתב ליישב עד"ז דברי הב"י ממה
שהקשו עליו הד"מ והב"ח, שאין הגידון הזה דומה כלל
לכך עובדי [דסוף נדרים], דמשי"כ הרא"ש ואפילו היתה מורה
צפיה

בתשו' הרא"ש יראה כי לא היה הבעל בשכירות העדים [רק האשה וקרוביה
שכרום]. ולכאורה קשה עוד על תירוצו הב"ש דאם טעם האיסור הוא משום
דהוא מאמין לה, א"כ האיסור חל גם עליו ומן הדין צריך לגרשה, ואיך
כתב הרא"ש דלא היה בה שום איסור אם היה בא עליה, אלא דהוי אמרין
שויתה נפשה חדיא. וצ"ע.

לעמה יש עליה איסור משום דשויה נפשה חתיכה דליסורה. בשו"ת
מהריב"ל ח"ג סי' ק"ד הביא דברי הרא"ש בהשבעה הג"ל, דהוי
אמרין שויה נפשה חתיכה דליסורה כו', וכתב דלכאורה היה נראה
מאחר מעשה שכתב בעור צסי' מ"ה [והוא הדין דסעיף זה],
דאפילו לשוויי נפשה חתיכה דליסורה לאו כל כמינה, ונראה לכתורה
דברי הרא"ש סותרות זו לזו, ולריך לפרש ולומר, דמאי דקאמר
שאינה נאמנת לאסור עמה על בעלה, היינו שאם יבא עליה לא
יהיה לו איסור בדבר, והאיסור הוא לעמה משום דשויה נפשה
חתיכה דליסורה.

ובבית מאיר סי' מ"ו סעיף ח' כתב ג"כ לחלק צאומרת שנתקדשה
מקודם לאחר, בין נאמנותה לגבי בעלה שאינה נאמנת, לבין
נאמנותה לגבי עמה שנאמנת לשווייה נפשה חתיכה דליסורה, אלא
שהאריך לומר דצאומרת עמאה חני אינה נאמנת גם לגבי עמה.
והוא, דאחר שהביא תירוצו הב"י, ומה שהקשה עליו הד"מ מסעיף
זה ומדין צאומרת עמאה חני לך שאינה נאמנת, כתב ליישב
דברי הב"י, דהא כבר הקשו הראשונים בהיה צאומרת עמאה חני
גופיה, דלדין אילו האיסור דשויהא נפשה חתיכה דליסורה,
ויהא לכו כדביא הח"מ צס"ה הר"י והרא"ש, לפי שראו צדורות
האחרונים קלקול הדורות שנותנות עיניהם באתר, ורוב הנשים
אומרות כך כו', וצלי ספק לא שייך טעם זה אלא צאומרת עמאה
חני, שמיד שהבעל מוסיף שריא לכו"ע, אבל צאומרת שנתקדשה,
לא מצעי כשאינה מזכירה למי נתקדשה, וכעובדא דדביתא דר'
חייא, לא שייך החשש דעיניה נתנה, דהא אסרה עמה אכ"ו"ע,
אלא אפילו כשאומרת שנתקדשה לפי, אם זה באתר נשואין לא שייך
עיניה נתנה צו דהא נאסרה עליו, ולעיניה באתר [ר"ל חוץ מה
שאומרת שנתקדשה לו] נמי ליכא למיחש, דמי יומר דאותו שאומרת
שנתקדשה לו יודה לדבריה עד שיהי מוכרח לגרשה, אלא אפילו
אחר אירוסין נמי לא סגי' דלריכה גט מהשני, וממילא אסורה גם
על אותו שאומרת שנתקדשה לו, משום שמה יאמרו גירש ראשון
ומחזיר גרושתו, וצדאי נשאר צדינה כמו למשנה ראשונה
[ונאמנת], ונהי דמבואר ברין דלמשנה ראשונה הטעם דנאמנת
[לגבי בעלה], דאי לאו דקושטא קאמרה לא הוית מואלה נפשה,
וחי לא שייך הכא [צאומרת נתקדשה], ולהכי אינה נאמנת להוסיף
עמה מהבעל משום לחא ידידה כיון דמשעבדה ליה, אבל מ"מ
שויתה נפשה חדיא כו', ולכן לא תמה הב"י אלא מעבדה דיהודית,
דמינה מוכח דאפילו חדיא לא הוי, ויפס משני. ועפ"ז כתב לפרש
גם לשון בעור צס"ה ר"ת והש"ע דסעיף זה, "ואפילו אם תאמר
אמת שקדשהני אינה נאמנת לאסור את עמה על בעלה", היינו
מטעם שמשעבדה וא"ל להפקיע עמה, ובאמת עובדא דר"ת
לא הודית מעולם, אלא שכתב זה ליתר שאת, אבל אינו היתה
מורה בהודאה גמורה נמי היה דן שאסורה מלך שויתה חדיא,
אלא דלא נראה הכי מהש"ע סי' מ"ה, ולי"ע. ובסומין זה סעיף זה,
על דברי הש"ע אינה נאמנת לאסור עמה על בעלה, לין הביא
מאיר לדבריו צסי' מ"ו הג"ל, וסיים ג"כ צ"ע.

ויש שכתבו דאין כוונת הרא"ש בהשבעה לשווייה חתיכה דליסורה
ממש מדינה, רק למאור ולענה עונה. צח"מ סי' מ"ו סק"י
אחרי שדחה תירוצו הדרכי משה והב"ח [ובמובא בלוח"פ שם
סק"מ], כתב ליישב דברי תשובת הרא"ש, דנראה דלא היתה כוונת

ז) ועי' בבית מאיר סי' מ"ו סעיף ח' שדחה תירוצו הח"מ, דזה לא
נזכר בפוסקים [באומרת טמאה אני לך דאיכא מצוה לגרשה], ומתגמרא
משמע דאפילו מצוה לית בה לחוש, ע"ש.

ח) ובבית מאיר סי' מ"ו סעיף ח' הקשה על ח' הב"ש, דהמעין

אוצר

ס"ק יב אות א

הפוסקים

בגט תאמר ששקר הוא ולא נתקדשה. ומה שאמרה בן הוא משום שעיניה נתנה בלחור, וכו' אמתלא טובה, דאם חזיל חשו לזה וכתירו לדור עמה מכה זה, מ"ש שהיה חובל ליתן אח"כ אמתלא זו, ומ"מ לא יכיה בגט צטל, דכרי תיקנו חז"ל דלא יחזירנה, ואומרים לו הוי יודע שאיך רשאי להחזירה. וסיים, שמקודם כהן מסביר דנפשי כהבית מאיר, אבל עכשיו הדרי כי מהעצמים הנ"ל.

והפ"ז כאן סק"ד ביאר גם דברי הרא"ש בתשובה דאין כוונתו לומר שיש זה איסור מחמת הודאתה, דהא לכאורה דברי הרא"ש באתה תשובה עומה סותרים זה את זה, דמתחילה החליט דאינה נאמנת לאסור, ואח"כ כתב דאילו היא מודה היה זה חתיכה דאיסורא ויזילאנה בגט בלא כתובה, אך נראה דהכל ניחא, דבסיפא דקאמר ולא היה זה שום איסור הוא דרך שני לביתר, וכדי קאמר, דאין כאן חתיכה איסור, אי מטעם הודאתה לאו כל כמינה ואין כאן איסור אפילו כע"ה, ודרך שני הוה, דהת"ל דהודאתה מכי וגחשז לעדות, מ"מ אין כאן איסור צעטס הצעילה שיצא לאשתו, ולריך שני עדים לאיסור, רק שפיה ענה זה לאסור אותה, וכאן אין שום חתיכה דאיסורא דהיא עומדת בדבריה ואין הודאה כלל, כנ"ל ביאר הדבר, ואין שום חולק לאסור עפ"י הודאתה, וכמשמעות הגמרא דדציתכו דר' חייה.

ויש מי שמחלק בין שאמרה נתקדשתי לפי כשהיה כבר נשואה לשני, דבזה לא אמרינן דשית נפשה חד"ה, לבין שאמרה בן רק אחרי הקדושין לשני, דבזה אמרינן דשית נפשה חד"ה. עי' פ"ת ס"י מ"ז סק"ז שהביא מהעצמות יוסף קדושין ד"צ ז' ה"ג, שהמ"ח חידוש דין מדעתו לחלק בזה דאמרינן בהם [צטובדא דיהודית] לאו כל כמינה דאמך כו', דהיינו דוקא משום שהיתה נשואה משו"ה לא אמרינן דשית נפשה חד"ה, דמאחר שעד זמן זה לא עליה צעלה בדיבור, לאו כל כמינה לחוב לצעלה ולאסור עליו מה שכבר קדם ליה שהיה זה עליה, אבל אם היתה מאורסת ואמרה שקבלה קדושין מאחר, נראה דכיון דשית נפשה חד"ה מוגעים הצעל מלבד עליה, וצדכי א"ש דברי הרא"ש בתשובה משום דמייירי בארוסה וכו'. ועיין בפנים העצמות יוסף שכתב דלפי החילוק הנ"ל ניחא דלא תקשי על הרא"ש מדיון שלנו דסעיף זה דאפילו אם תאמר אמת שקדשני אינה נאמנת לאסור עומה על צעלה, והיינו משום דנשואה לא אמרינן דשית נפשה חד"ה, כ"ש אם יש לה בנים [כצנידון דסעיף זה], דנמלאת חבה לאחריו, שעושה אותם ממרים. וכתב שם עוד בעצמות יוסף, ורמז ע"ז צפ"ת הנ"ל, שמהלך סמך לדבריו בדברי צעל חוס' ר"ד שכתב בזה עובדא דיהודית וז"ל: פירוש אע"ג דהיא מהימנא לשוית נפשה חד"ה כדתנן קדשתני וכו' אומר לא קדשתך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ה"מ משום דלא אגידא ציה, הלכך כי קאסרה נפשה עלה מהימנא, כיון דלא מפסדה לאחריו, אבל הכא דאגידא ציה ומשעבדה ליה ומטוה איסורא לגציה, לא מהימנא ע"כ. הרי שחולק בפירוש מה שחילקתי וכו'. ע"ש שהאריך עוד בזה.

אולם בשו"ת מהר"י ח"א ס"י ל"ב, תמה על העצמות יוסף הנ"ל, וכתב שלא ידע איך מלא העצמות יוסף מקום לטעות בדברי החוס' ר"ד, דאדרבא משם סתירה לדבריו, מדמפליג בין ההיא דקדשתני מטעם דלא אגידא ציה, שכרי הוא אומר לא קדשתך, מהימנא למשוי נפשה חד"ה על קרוביו, הא אם היתה אגידא ציה אפילו בקדושין, לא מליה שויה נפשה חד"ה עליו, ומתניתין דחזרו לומר שלא תהא אשה נוהגת עיניה בלחור ומקלקלת על צעלה אף בארוסה נאמרה מהך טעמא, וכו' וכו' על העצמות בפירוש שמעתי בקדושין גרידא. [ויש לתמוה עוד על העצמות יוסף, צמ"ש דצדכי א"ש דברי הרא"ש בתשובה משום דמייירי בארוסה, והלא צטובדא דהרא"ש מפורש שאחרי שאמרה לו שמשולם לא

צפיה כו', אלא דשית נפשה חתיכה דאיסורא, היינו אילו היתה מודה אחרי חתיכת העדים שהיתה רוצה לזייף גט מהראשון על ידם, דהו ליכא למחשדה שלהפקיע עומה מצעלה היא רוצה ונתנה עיניה בלחור, דכרי חזין דלאו הכי הוא, שהיתה רוצה לזייף גט כדי להשאר תחת צעלה, ולהכי שפיר הוי שויה נפשה חד"ה, ולפמ"ש הר"ן בדברים אחד שויה הא דאומרת עומה אני לך מותרת לצעלה אע"ג דמדינא אסורה, משום דאפקעינהו חכמים לקדושין, זה לא שייך צנידון הרא"ש הנ"ל, דקמא מאי קעביד דלפקעינהו רבן לקידושין דידיה. ושם כתב צע"ה, דלולי דברי הצ"י היה נ"ל לפרש לשון הרא"ש דשויה נפשה חד"ה ויזילאנה בגט בלא כתובה, היינו שאם הוא רוצה להזילאנה בלא כתובה ומאמין לדבריה שנתקדשה לראשון יכול לעשות כן, וגם באומרת עומה אני לך נראה שהדין כן למשנה אחרונה, דאם ירצה להאמינה הרשות צידו להזילאנה בלא כתובה, אבל אם הוא אינו מאמין לדבריה ואינו רוצה להזילאנה, מזה לא מייירי הרא"ש כלל.

ובהגהות הגר"ב פרנקל שכל הבית מאיר, השיג על הבית מאיר צמ"ש דלכדי שייך דין שויה נפשה חד"ה צטובדא דהרא"ש, וכן צטובדא דיהודית אם היתה אומרת צמ"ש עומה ולא צמ"ש אמת, משום דאומרת נתקדשתי לא שייך החשש דעיניה נתנה בלחור, וממילא נאמנת על עומה, וכתב דצטובדא דיהודית עומה אחרונה איכא [שלא להאמינה], דמפני נער לידה היא משקרת, ובחוס' ר"ד מבוחר להדיח שמדמה מעשה דיהודית להני תרי עובדי דשליה נדרים דאמר ר"ג עיניה נתנה בלחור ולא מהימנא, וע"כ שדעתו דאין חילוק בין אם י"ל שעיניה נתנה בלחור, או ש"ל דמטעם אחר היא משקרת, וכנ"ל, שהיתה משקרת מפני נער לידה, ומלבד זה לא פסיקא מילתא שלא יכיה לחוש גם צמ"ג דילמא עיניה נתנה בלחור ע"ז שחושבת שחלך עמו למקום שאין מכירים, וכמ"ש הר"ן בפירוש המשנה, חזרו לומר שמה חלך למקום שאין מכירים זה ובגדריה ותנאה, וכן הוא צפ"ש ציננות ק"צ א', גם מ"ש הבית מאיר דצטובדא דהרא"ש לא היה שייך טעמא של הר"ן דאי לא דקושטא קאמר לא היתה מזלזלת נפשה, וע"כ לא היתה נאמנת כדון משנה ראשונה, ליחא, דהמעין בתש"י הרא"ש יראה שצטע שהשתדלו האשה ובני משפחתה צעשיית גט מזויף, כבר היתה כנוסה לשני, ואם נחשז עשיית הגט כהודאה על קדושי הראשון אין זלזול גדול מזה, שכבר היתה א"ה מראשון ונשאת לשני וצטעלה לו באיסור א"ה כו', וביותר תמוה מ"ש הצ"ח דברים הנ"ל גם צטובדא דר"ת, ושם ודאי היתה מזלזלת נפשה אם היתה מודה שנתקדשה לאחר, דהא צמ"ש דר"ת אין שום רמז מנוג, וכבר היתה תחת צעלה השני והולידה לו בנים. וע"ש בהגהות הגר"ב פרנקל מ"ש ליישב עובדא דהרא"ש, דשם היה מקום לחלק בין איסורה על צעלה לבין איסורה כלפי עומה, דלגבי צעלה, בלחור רגע שהודית שנתקדשה, התירה את עומה צמה שאמרה שיש לה גט, וצמ"ג לא היה שום עדות ממנה שיהיה מחמתו איסור על צעלה, משא"כ לענין איסורה לעומה שאינה מדיון נאמנות רק מטעם שחופסין מדבריה דשוית נפשה חד"ה, דמה שאמרה שנתקדשה נחבטל ע"י הזיוף, וחפסין לשון ראשון הודאה על הקדושין נענין שוית נפשה חד"ה, [ולא שייך לומר שלכך הודית בשקר על הקדושין מפני שנתנה עיניה בלחור, דהא לא תלא מצעלה השני. מדבריו שם לעיל].

גם בחכמת שלמה (בגליון השני) סוסי"י מ"ז דחה דברי הבית מאיר צמ"ש דלא שייך חשש שמה עיניה נתנה בלחור באומרת נתקדשתי, וכתב, דכרי קיימ"ל צנתנה אמתלא לדבריה נאמנת לחזור צה, גם קיימ"ל דהמ"ח את אשתו משום שם רע הר"ז לא יחזיר, א"כ שפיר יש לחוש דע"כ ואומרת דנתקדשה לאחר, ואחר

עלמז החילוק של העזרת נשים הנ"ל דהא דלא אמרין מיגו דהעזר
הוא דוקא לענין אפטורי משצוטה, אבל לענין ממון אמרין מיגו
דהעזר, וא"כ גם הכא מהני מיגו דגירשתני [ולפנינו בראשד"ם
לא נזכר מה], כתב ואל"י אין דבריו נכונים, דאף דבעלמא אמרין
מיגו דהעזר, בזה כיון דעיקר מה שמאמינים לה לומר גירשתני
הוא משום חזקה דאין אשה מעזר פניה בפני בעלה, א"כ בזה
בדאי לא מהני מיגו, כיון דחזקה זו אלימא כל כך דמהימנין לה
משום חזקה זו, איך נימא מיגו בזה כר ע"ש ט.

וכוח כחצ בשער המלך פי"ז דאישות הלי"י לתקן דברי הרא"ש
שלא יסחור א"ע דכפ"צ דכתובות סי' ז' כחצ להדיח ולנצי
ממון דאמרינן מינו דהעזר, ובהשג' הג"ל כחצ דאפילו אם האשה
מודה שנתקדשה לאחר אינה נאמנת, וז"ל משום דהך העזר אלימא
טובא, וחדע שהרי היא נאמנת מזה לומר גירשתני בלי שום
מיוג, ועל כרחק דודאי הוא שאין האשה מעזה פניה בפני בעלה,
ולכן מודה הרא"ש דלי"א מינו זה, ובשעה"מ שם כחצ עוד לתקן
דברי הרא"ש הג"ל, דז"ל דאף דס"ל דאמרינן מינו דהעזר, מ"מ
ליכא הכא מינו דאי בעית אמרה גירשתני, דאפשר דאינה רוצה
לפסול את עצמה לכהונה, וכמ"ש הראשונים בכתובות דף ט' א'
ע"ש. גם צמ"צ קדושין כאן כחצ כמה סברות דלא שייך כאן מינו
דגירשתני, ואפילו היכא דגם בטענה שטענת עכשיו איכא העזר
כגון שאומרת שהקדושין של הראשון היו בפני בעלה השני, ואפ"ה
אינה נאמנת ע"ש.

וע"י בהמקנה קרי"א כאן שהסביר דלמה לא חתיה נאמנת, לפמ"ש
הכ"ש צסי קט"ו סקכ"ג דאם ע"א אומר שזינתה וזכא
שותקה הוי כהודאה וכו' ע"ש, ח"כ הכא כיון שהוא מסייע לדבריה
שקידשה, ולא הוי גוגע בעדותו דכיון שכבר נשאת לאחר אסורה
לו מדין סועה לבעלה, ודוחק לומר משום דאין אדם משים פלמו
רשע לא הוי כרגלים לדבר, ותו דכא קיי"ל פלגינן דבורא, ונראה
הטעם דזה משום דכשקידש את אשתו שהיא אחותה הוי כאלו
אמר שלא קידש אותה דלא גרע מעשה מדבור, כדקיי"ל ביו"ד סי'
קפ"ה דבלבשה בגדי נדות גרע טפי מהיכא דאמרה עמאלה אני
משום דעצרה מעשה, וכ"ה ביו"ד סי' א' בטבח שפשה סימן בראש
הכבש ע"ש, וא"כ תו לא מהימן לחזור ולומר שקידש את אחותה,
וכן משמע מלשון העוש"ע שכתבו בסוף הדין דכא נאסר בקרובות
שתיכן, ומשמע דקאי נמי אמה שכתבו לפני זה ואפילו אם יבואו
עדים שקידשה וכו' אפ"ה אסור בקרובות השניה, ואע"י דלפי דברי
העדים שקידש את אחותה לא הוי קדושי אשתו שאחר זה כלום
בחיי אחותה, מ"מ כיון שהוא קידשה הוי כאלו אמר שלא קידש
אחותה שלא כדברי העדים, וכיון שהכחיש את העדים שז"ל אנפשיה
חתיכה דאיסורא ואסור אפילו בקרובות שניה, ולא דמי למחני'
דיבמות ל"ד דמותר בקרובות שניה, דהתם נשאל במעשה משא"כ
הכא.

ג. ומה הדין כשגירשה, אם מותרת לחזור לו. כחצ בזהבית
פייסה אות ד' דדוקא כל זמן שהיא נחתיו אינה נאמנת
להפקיע עמה מצולה, אבל אם בעלה רוצה לגרשה ברשות בידו,
ואח"כ אסורה עליו לשובה עמה חתיכה דאיסורא. וכ"כ ב"ש
סק"ד. ועיין מדינים אלו להלן סי' קט"ו סוף סעיף ו' צרמ"א
ומפרשי הש"ע שם.

לא קבלה קדושין מאדם אחר, "עמד וכנסה", ואחרי זה פחד שמא יביא הראשון עדי שקר, ובגלל הפחד הזה הלכו האשה וקרוניה ושכרו עדי שקר לכתוב גט על שם הראשון, שהם יביא עדים שקדשה יראו גם הם הגט שגירשה, וכשנודע לו הדבר אמר שזו היא הודאה שנתקדשה לו כיון שהיא מחזרת אחרי הגט, וע"ז כתב הרא"ש דלא כוי בודלה, שהרי ראו מעשיו והבינו מחשבתו של זה העומן שקדשה מקודם, שהיה מחזר אחרי עדי שקר וחשבו לבעול מחשבתו, וע"ז הוסיף הרא"ש דאפילו אם היתה מודה בפירוש שקבלה קדושין ממנו לאו כל כמינה וכו', אלא דהוי אמרינן דשויתה לעצמה חדי"א וכו'. הרי דמש"כ הרא"ש דהוי אמרינן דשויתה נפשה חדי"א הוא במעמדה של עכשיו שהיא גשואה, דומיא דשכירת העדים שהיה אחרי הגשואין. וי"ע.]

ויש מי שחוק בן אמירה בלעד דאין עליה חיסור, לבין שעשה
גם מעשה, דכזה אמרין דשוייתה נפשה חתיכה דחיסורא.
בקרנן נחנאל גיטין פ"ט סי' י"ג, הביא על הדין דסעיף זה המוצא
בפסקי הרא"ש שם, מתשובה הרא"ש ה"ל המוצא ב"ב, דלכאורה
דבריו בפסקים ובתשובה סותרים זה את זה, וכחצ ד"ל דלק"מ,
דשאני בתם [בתשובה], דשוייתה נפשה חד"א בצירוף שעשה מעשה,
שהלכה ושכרה עדי שקר לכחוצ גט על שם הראשון, והיא הודתה
בעצמה, מש"כ ב"ד אין מעשים מוכיחין שנתקדשה, לכך חונה
נאמנת לחסור עצמה על בעלה, דאליכ, כל אשה תאסור עצמה על
בעלה בכה"ג, אבל לשכור עדי שקר אינו בידה, לכך לא שייך לומר
כל אשה תאסור עצמה על בעלה בכה"ג.

ב. וכשאומרת כן בפני בעלה שנתקדשה מקודם לאחר האם יש להאמינה בסמו דגירשתני, עי' צ"ש סק"ד שפסם בפשיטות דלוינה נאמנת, וכתב דהא דלוינה נאמנת על בעלה צמיגו דגירשתני, דהוי מיגו דהעצה. וכ"כ בהגהות כ"פ בפרישה כאן. [דבטענה שמועגת עכשיו לוכא העצה, שאין הבטל מכיר בשקרה, משא"כ בטענת המיגו דגרשתני. כן מצוהר בדברי ריבזות סי' רכ"ו המוצא בסמוך, ובשער המלך פ"ז דלישות ה"י, המוצא להלן]. ובעזרת נשים (לר"מ ו' חציג) סי' י"ז סק"ע הציא בזה מחלוקת הפוסקים, דהרש"ס צחשו סי' כ"ז כתב דאשה המקודשת קדושין ודאין לאיש, ואמרה לו אח"כ שקודם לכן הייתה מקודשת לאחר, נאמנת לאסור עליה על בעלה צמיגו דהי צעיא אמרה לו גירשתני, וכ"ד עוד אחד מגדולי דורו שם, והציאו ראי' לה ממשו' הרשב"א שצ"י סוס"י מ"ב בלחוד שהוליא שער חתום בעדים שקידש אשה אחת, וכתב דהיא נאמנת לעטון שהשער מזויף בצמיגו דהי צעיא אמרה גירשתני כו', אמנם מהר"י אדרבי בדברי ריבזות סי' רכ"ו חולק עליהם וסותר ראי' הנ"ל דשניה הדיא דהרשב"א דבשתי הטענות איכא העצה, אבל צ"ד דהטענה שאומרת עתה שנתקדשה קודם אינה העצה, וטענת המיגו דהיא גירשתני הוי העצה לא אמרינן מיגו ממשה לשאינו מעיז, וכן צחשו מהריב"ל ח"ג סי' ק"ד כתב בפשיטות דלוינה נאמנת, והציא ראי' ממשו' הבר"ש המוצא צ"י סוס"י מ"ו [ובמוצא בלות הקודם], וע"כ הטעם ממשו' דהוי מיגו דהעצה, וכ"כ צחשו מהרי"ע ח"א סי' ל"ב, והקשה בעזרת נשים שם על הפוסקים הנ"ל שכתבו בפשיטות דלא אמרינן מיגו דהעצה, והא מצוהר צ"י דף ל"ז א' בסוגיא דעיזי דאכלו חושלי דאמרינן מיגו דהעצה, וכ"כ בפוסקים צ"ד, ורק לענין לאפטורי משבועה לא אמרינן מיגו דהעצה כו' ואחר שהציא דגם בזה איכא מחלוקת בפוסקים אי אמרי' מיגו דהעצה, מסיק דלכן נראה דצ"ד הוא ספיקא אי שייך להאמינה נחקדשתי צמיגו או לא ע"ש.

וַיֵּשׁ שִׁכְחָזוֹ דְּבִנִּי לִיכָה מִיּוֹ דְּגִירְשָׁחִי אֲף לְכַסְזָרִים לְאֻמְרִין
מִיּוֹ דְּהַעֲזָה, בִּישׁוּעִית יַעֲקֹב סֶקֶצַּ אַחֵר שֶׁבָּיָא בְּשֵׁם הַרְשָׁאִים

באר הגולה

• מבואר כמ"ש בס' י"ז
סעיף ב' דהנחה שנתקדשה
בפני בעלה הוי קדושין
א משנה יבמות דף ק"ח
ע"ב וכו' וקדושין דגמרא
שם
• פ' כגון שכתב לפרוסתו
ולא הזכיר שמה או שהיו
שמותיהן שות או שקנו
מירו והלכו להם

[ו] ואפילו אם יביא עדים שקדשה אם נתקדשה אחת • אשתו בפניו אינה
נאסרת על בעלה [ז] וזה אסור (ה) באשתו שכיון שאמר שקדש אחותה תחלה
נאסר בקרובות שתיהן (ועיין לעיל סוף סימן מ"ו) :

מט

קדש אחת מחמש נשים וכל אחת אומרת אותי קדש. וכו' ג' פעיפים :

א • המקדש אחת מחמש נשים וכתב לה (א) כתובה ואינו • יודע איזו היא
וכל אחת מהן אומרת אני היא אסור בקרובות כולן ונותן גט לכל אחת ואחת
ומניח כתובה ביניהם ומסתלק

ואם

באר היטב

(ה) באשתו. דיוכל לאסור על עצמו. מיהו אחר תקנות חר"ג אינו יוכל
(א) כתובה. ר"ל ונאנדה או שלא הזכיר את שמה או איירי שכל
שמותיהן שותין ולהני פוסקים דמ"ל לפרוסה יש לה כתובה אפילו
לא כתב לה א"ל לזה תוספת י"ט עיין ב"ש :

אוצר

סימן מח ס"ק יג — סימן מט ס"ק ג אות ב הפוסקים

ב. ונותן גט לכל אחת ואחת. א. האם כופין אותו על
זה. כתב בעיז קדושין סק"ב, דכופין אותו להוציא
אם אינו רוצה לנשאה, דהא בגמ' [קדושין ס"ה א'] אפילו באומר
לא קדשתיך צדי למימר דכופין, רק משום דלא נישא ליה למיתסר
בקרובות, [אבל] כאן דכלא"ה אסור בקרובותיהן כופין [אותו]
להוציא, מיהו לאותה שרוצה לכנסה אטפי' שהיא אינה רוצה אין
לכופו להוציא, כיון שרוצה לכנסה בקדושין צורין וכו'.
וב"ב במלאת אבן סעיף א', ולכאורה נראה פשוט דהכא כופין
אותו ליתן גט, כיון דע"כ נאסר בקרובות כולן כו', א"כ
כופין אותו על מדת סדום, וכמ"ש הר"ן בסוגיא דקדשתיך כו' דף
ס"ה ע"ש כו', וכן נראה מדברי התוס' יבמות דק"ו"א ד"ה לאחר
שליש כו' ע"ש כו', ואפשר דלכא"ה הקדים הרמב"ם לכתוב הוא
אסור בקרובות כו', אלא שבא להורות דמשו"ה נותן גט כו' היינו
שכופין אותו וכו'.

ב. ובשהוא רוצה לכנס אחת מהן, והיא אינה רוצה. כתב
בעיז קדושין המוצא בזה הקודם, דבכ"ג אין
לכופו להוציא כיון שהוא רוצה לכנסה בקדושין צורין וכו'.

ג. ומניח כתובה ביניהם ומסתלק. א. מקור הדין. דין זה
של השו"ע הוא מהטור כאן והרמב"ם פ"ט מאישות
הל' כ"א, ומקורו ממתני' יבמות דק"ו"א ע"ב דפליגי בזה ר"ע
ור"ע אם צריך ליתן כתובה לכל אחת ואחת, או דמניח כתובה
ביניהם ומסתלק, ומקומין לה בגמ' בצעל, אבל בקידש [בכסף או
בשטר] ואינו יודע לאיזו מהן קידש, לכו"ע מניח כתובה ביניהם
ומסתלק.

ב. אם דין זה הוא בכל אופן, או רק באופנים ידועים (דלא
הו"ל למידק). [המפרשים תמכו על דין זה מהא דמבואר
בחו"מ סי' ט' גבי פקדון, דהיכא דהו"ל למידק צריך ליתן לכל
אחד ואחד, ולכן כתבו דמירי כאן באופן ידוע דלא הו"ל למידק,
אבל בסתמא גס הכא הדין דיתן לכא"ה, ויש סוברים דהכא לא
דמי כלל לפקדון וכלל גזווי מניח כתובה ביניהם ומסתלק דלא
הו"ל למידק, וכמו שיבאר לפנינו].

כתב בהמקנה בקר"א, דהכא מיירי ע"כ צענין דלא הו"ל למידק,
דל"ה צריך ליתן כתובה לכל אחת ואחת, כדאיתא בחו"מ
סי' ט'.

ובאבן פנה (ודרישת ארי) סק"א, העלה דהא דאינו מחוייב ללכת
ידי שמים וליתן כתובה לכל אחת ואחת, היינו דוקא בידוע
שכתב כתובה לאחת מהן ואזכרה, אבל באופנים אחרים, כגון שכתב
לה

יג. אם נתקדשה אחת אשתו בפניו וכו'. דהוי כאומרת
גירשתי כמבואר ברס"י י"ז דל"כ לא היתה מעיזה
לקבל קדושין מאחר בפניו, ועי' ברמ"א שם שכתב דצומן הזה דל"כ
חושפה, יש לילך בזה לחומרא ולא לקולא (ערכ"ש סעיף י"ג).

יד. אינה נאסרת על בעלה. כתב בפרישה אות ט' דנראה
דזהו דוקא בדאמרה כהדיא גירשתי או שותקת, אבל
אי אמרה לא קדשתי מעולם, בזה לא מהני מה שהיה בחופפה,
שהרי זה ככל האומר לא ליתוי דהוי כאילו מודה שלא פרע, ואם
יש עדים שהוא חייב לשלם, ואינו נאמן שוב לומר ליתוי ופרעתי
כמבואר בחו"מ סי' ט"ע.

ובמלאת אבן כתב על דברי הפרישה הנ"ל דיש לעיין בזה כיון
דאמרין חזקה שאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, על
כרחי דהאמת כן הוא שאין זו אשמה, אלא דנמסקינן אם הוא
מחמתה שלא היתה אשתו מעולם, או שקדשה וגירשה, א"כ אמאי
מהימנא לומר שלא קדשה מעולם מה שהוא נגד עדים כדי שפ"י
תהי' אסורה לבעלה, נישא דשמה נהנה עיניה בזה וציון היא
אומרת כן כדי שהאסר עליו, כדאמרין גבי טמאה איני נ"ל למשנה
אחרונה בסוף נדרים, והתם קאמר הש"ס לרצ המונח דלא חיישינן
כן באומרת גירשתי משום דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה
ועל כרחי אומרת אמת, והיינו דוקא אם אנו חושדין אותה
למשקרת נגד בעלה, אבל הכא אמרין דגירשה באמת ואין זה
בעלה עתה והוא נכרי אלא ויכולה להעזי נגדו לומר שלא קדשה
מעולם בכדי שתאסור עתה על בעלה משום שעיניה נהנה בזה, וזה
ולא מנינו שסילקו חכמים חשש זה אלא נגד חזקה דאין אשה מעיזה
פניה בפני בעלה שהיא חזקה אלימתא אבל לא נגד איש שאינו בעלה.

טו. וזה אסור באשתו וכו'. כתב הח"מ עי' לקמן סי' קע"א
סעי' ט' דצומן הזה שיש חרס ר"ג שלא לגרש אשה
בעל כרחי אינו נאמן לומר שמאמין לדברי אשתו שאומרת שזינחה
כדי לאסורה עליו, וה"כ בנ"ד, וכ"כ הב"ח בשם מהרש"ל. וכ"כ
בנ"ש סק"ו.

סימן מט.

טע"ף א. א. אסור בקרובות כולן. כ"כ הרמב"ם פ"ט מאישות
הל' כ"א. וכתב בה"מ דפשוט הוא שהרי כל קרובותיהן
ספק ערוה הן לו כספק ערוה החמורה, ועוד שכל שהוא נותן גט
אסור הוא בקרובות כמ"ש למעלה, ודבר צרור הוא.

אוצר

ס"ק ג אות ב-ג

הפוסקים

לה כתובה ולא הזכיר שמה, או שהיו שמתיהבן שוין וכדומה, אכ"י דמחוייב ליתן כתובה לכאוריא, דאחר שהקשה לפמ"ש"י בסמ"ע בס"י ש' [סק"ד] והש"ך סי' רכ"ב [סק"ד], החילוק שבין מקח לפקדון, דגבי מקח מדינה מניח דמי המקח ציניהם ומסתלק, וגבי פקדון חייב מדינה ליתן לכל אחד, היינו משום דפקדון שמתקידים צידו לזמן רב, הוא פושע, דהו"ל למידק שמה ישכח בעל הפקדון, אבל במקח אינו פושע כ"כ, דסבר מיד יצוא המוכר אחר מעותיו ובזמן מועט לא ישכח מי הוא בעל המקח ע"ש, ולפי"ז קשה הא דקידש אחת מחמש נשים דמניה כתובה ציניהן ומסתלק, מאי שנא מפקדון, דהכא ליכא לתרויז כמו גבי מקח, דהא בודאי לא קידשה אדעתא לגרשה מיד לומר דאינו פושע דבזמן מועט לא ישכח, וליכא לומר דקידשה אדעתא לכונסה מיד, דהא מבואר בש"ס ופוסקים דנותנים זמן לו או לה לפרנס את עצמם, וזמן הפחות הוא שלשים יום, א"כ מסתמא אין דעתו לכונסה מיד, ואין לומר דשלשים יום הוא זמן מועט, דהא גבי הלוואה כתבו הפוסקים נמי דחייב ליתן לכל אחד, ובסתם הלוואה כתבו כן, דאינו אלא לי יום, עכ"ל דהא דכתבו הפוסקים גבי הלוואה ופקדון דחייב ליתן לכל אחד, והעטם כמש"כ בסמ"ע והש"ך דפושע הוא דהו"ל למידק שמה ישכח, זה דוקא במלוה ופקדון על פה בלא שטר, אבל מלוה בשטר או הפקיד אלנו בשטר ואבד המלוה או המפקיד את השטר, אפילו ללא ידי שמים אינו חייב, דהא הכא לא פשע כלל, אדרבה המלוה או המפקיד פשע במה שאבד, לפי"ז לפמ"ש"י הרמב"ם דהכא מיירי דכתב לה כתובה ואבדה, אחי שפיר דמניה כתובה ציניהן ומסתלק, ואפילו ללא ידי שמים אינו חייב כדפרישית, ולהכי תפס הרמב"ם דוקא זה הדרך, דבשאר הדרכים המבוארים בזה"מ, באמת חייב ליתן [כתובה] לכל אחת כמו בפקדון כ"י, ועט"ש שכתב דלפי"ז מיושב נמי דעת הטור, דאף דס"ל דארוסה יש לה כתובה, אפ"ה כתב כאן דמיירי בכתב לה כתובה ואבדה, כנ"ל ברור דעת הרמב"ם והטור.

גם בעצי ארזים סק"ב הקשה מהד"ן דפקדון בחו"מ סי' ש' סעיף ג', דמבואר שם דאפילו רק אחד הפקיד אלנו וחצונו שנים חייב לשלם לכאוריא משום דהו"ל למידק, א"כ קשה אמאי מניח כתובה ציניהם אפילו בקידש בכסף או בשטר ולא עבד איסורא, דאע"פ לא הו"ל למידק איזו מהן קידש, וכתב ג"כ נחמן דו"ל דהכא מיירי באופן דלא הו"ל למידק, עפ"י דה"ב בחו"מ סי' רכ"ב, שהקשה אר"ן דלקח מאחד מחמשה שמניה דמי מקח ציניהם, ואמאי הא הו"ל למידק כמו בפקדון, ותיקן דבפקדון נמי אינו חייב מדינה אלא בשני כריכות, כדליתא בס"י ש', אבל לקח מא' מחמשה משמע דמיירי שהחמשה היו ביחד כשקנה מא' מהם, דנעשה כהפקידו בכרך אחד, דא"ל אחון גופייתו לא קפדיתו, שלא חשדו זה את זה לומר שהצירי יתצע דמי המקח כו' ע"ש, א"כ י"ל דהך דקדושין נמי מיירי בכה"ג שזרק לחמש נשים ואמר אחת שחקבל הקדושין תהיה מקודשת לי והלך לו, ואחת מהן לקחה אותן בפני העדים והעדים אינם יודעים מי מהן שקבלתן, או שהלכו למדינה, וכל אחת מהן אומרת אני קבלתי, דשייך נמי בזה טעמא דאחון גופייתו כו', כיון שקבלת הקדושין ע"כ היה בפני עדים, היה לה לו שקבלה לייחד עדים על קבלתה, שלא תאמר אחת מחצרותיה אני קבלתי, אלא שלא חשדו זה"ל, ושפיר קאמר לכן אחון לא קפדיתו אלא קפדינא, כמו בכרך אחד וכו' א.

אולם צ"ע קדושין סק"ד, תמה ע"ד הב"ח הנ"ל, מהא דאמרין הכא בקידש צביאה דנותן כתובה לכל אחת ואחת משום

דעבד איסורא, דהא סתמא צביאה לא צעל זו בפני האחרות, וא"כ קשה למה היה להם למימר בשביל דעבד איסורא צביאה, הא אפילו בקידושין כסף בכה"ג דדמי לז' כריכות לריך לשלם לכל אחת, וכתב, דלריך לומר כאן תירוצ' הנשק"י דדוקא בפקדון שהוא לזמן רב הו"ל לדקדק ממי קיבל, אבל בקדושין כ"י לא חסיק אדעתיה שיצא לידי ספק שתאמר אשה אחרת שזו קידש, דפרע דבקדושין צעין עדים, והעדים לריכין לידע למי קידש, ולא חסיק אדעתיה שיצא לידי שכתב.

וכזה כתב בערוך השלחן סעיף א' עפ"י דהנמוק"י הנ"ל, דבפקדון חייב ליתן לכל אחד ואחד מפני שפשע, דהו"ל לדעת שהפקדון ימשך זמן רב וישכח מי הוא בעל הפקדון והי"ל לכתוב שם בעל הפקדון, אבל באשה לא שייך זה, והיו דומיא דמקח שנכתב בס"י רכ"ב דמניה ציניהם ומסתלק.

גם בעצי ארזים הנ"ל בסוף דבריו, כתב דהכא בקדושין אפילו בסתמא לא הו"ל למידק וא"ל ליתן לכאוריא, דאחר שכתב דברי הנמוק"י הנ"ל, כתב ולסבירא זו לריך יישב דין דכתובה הנ"ל, דודאי הו"ל למידק יותר מבמקח ופקדון, ואמאי מניח כתובה ציניהם, ונ"ל לתת טעם, דבקדושין לא הו"ל למידק כ"כ, שיכול לומר לדידי לא חיכית, שאם יצאו כולן ויאמרו כל אחת אחי קידש אשה את כולן, אבל איננו הו"ל למידק, כי היכי דלא תהוי כל אחת ואחת אגודה ציה בספק קדושין, וכיון דאיננו לא קפדי לכן אפילו אם יולאו צגט אינו חייב לשלם אלא כתובה אחת, כיון דמסיקרא לא הו"ל למידק.

ולפי"ז כתב, דאם יש צלוחן הנשים צ' אחיות או אשה וכתב, שאינו יכול לישא אחת מהן משום ספק ערוה, אז גם בדידיה אמרינן דהו"ל למידק, וחייב לשלם כתובה לכל אחת מהעצירות.

וע"י ביטעות יעקב פירוש הארוך סק"א, שכתב דחימה אמאי לא כתבו הרמב"ם והטור"ש כאן דמחוייב ללא ידי שמים, כמו גבי מקח בס"י רכ"ב, שכתב המחבר להדיא דאם הוא חסיד חייב ללא ידי שמים, ולריך לחלק בדבר, דדוקא היכא דחסריה מידי תקנו חכמים דיתחייב ללא ידי"ש, כמו דמחלקין צעין ערצ דכתובה דלא משתעבד מהאי טעמא, או אפשר דלשון הרמב"ם הוא שכתב לה כתובה ואבדה, [וכ"ה בטור], ובזה כיון דעשהה שלא כהוגן וכתב לה כתובה ואבדה כחצוה, לא תקנו חז"ל בזה שיתן לה כתובה ללא ידי"ש, וזה נכון.

ג. מה הדין כשנשא [או שמתה] אחת מהן או יותר, האם צריך ג"כ להניח כתובה בין השאר. כתב צע"ז קדושין סק"ג, דלכאורה [גרסא] אם כנס לאחת [מהן] דממילא לריך ליתן לה כתובה, אין יכולת האחרות להוליא ממנו הכתובה, דיכול לומר שכבר כנס אחת, ושמה זו היא שקדשה באמת ואינו חייב כתובה להאחרות, מיכו מדקאמר מניה כתובה ציניהם, משמע דלא סגי אם יתן למי שחפץ ליתן לה, דאינו יולא ידי השצה רק כשמניח הכתובה ותהיה שייכת למי שהיא, אבל בנותן מעצמו לאחת אינו פטור מהאחרות, מיכו דעת הפוסקים דמניח גזילה היינו שמניח צידו וא"ל להניח ציד צ"ד, ע"י בזה בחו"מ סי' רכ"ב ש"ך סק"ו, [ע"ע בזה להלן סק"ה אות ד'], א"כ ממילא בנכנס אחת שצריך ליתן לה כתובה פטור מהאחרות, אבל להפוסקים דלריך להניח ציד צ"ד, אפשר דמי' לריך ליתן הכתובה בשביל האחרות וכו'.

ובקור"א להמקנה כאן, כתב דלפמ"ש"י הוסי' צ"ק דק"ג צ' ד"ה דברי כו', [אבא דגזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהם, וכל אחד אומר אחי גזל, מניח גזילה ציניהם ומסתלק דברי ר' ערפון, ור"ע אומר לא זו הדרך מצינאחו מידי עצירה עד שישלם גזילה]

(א) וע"ש שדחה דברי הש"ך שם סק"ד שהקשה על הב"ח הנ"ל, וסיים דדברי הב"ח נכונים.

באר הגולה

ב [א] ואם קדש בביאה ג קנסו אותו חכמים (ה) שיתן כתובה לכל אחת ואחת : ביאור הגר"א

המקדש

[א] ואם קידש כו'.
גמ' שם וכרשביא

דאוקמה למתני' אליבא דר"ע ור"ט חבירו והלכה כר"ע מחבירו הרא"ש
וכמ"ש בכתובות פ"ד ב' במסקנא ואב"א דכ"ע חבירו כו' ופליגי דר"י ס"ל
מטין דוקא ואף בזה הלכה כר"ל דעביד עובדא ואר"י שכנגדו כו' וכן שם יתיב ר' אבהו כו' והא דין כו' וכ"פ רבא שם פ"ה א' אתו לקמיה דרבא
כו' ופרי"ף ורא"ש שם ומוזה יצא הכלל שאמרו בערובין הלכה כו' וק"ל דכל ההיא כללא להלכה אע"ג דפליגי שם אם הלכה או מטין או גראין
משום דסוגיא דכתובות ס"ל כר"ל דקא' הלכה :

פתחי תשובה

(ה) שיתן כתובה. עכ"ל סק"ב שמה מח"מ סי' שפ"ב ס"ל ועין בס' קרנ נחנאל בימות ס' הלכה תנינא לוח ל' שמירן בטוב ע"ש :

הפוסקים

ס"ק ג אות ג — ס"ק ד אות א

אוצר

הבעלים, [כדאמרין] בפ"ג דצ"מ דל"ז. והביא דבריו בתהלה לזוד
סי' כ"ה, וסוים, ולא ידעתי למח לא פירשו כן מפרשי השו"ע.

ובעצי ארזים סק"ג, אחר שהביא ב' הדעות שצו"מ סי' ש'
סעיף א', בפקדון שנותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא
מונה, אם ישארו מונחים אללו או ציד הכ"ד, כתב לבאר משי"כ
הכ"מ בפ"ב מהל' מכירה ה"ב דעת הרמב"ם דלענין לקח ח'י
מחמשה יהא מונה ציד צ"ד, ומאי שנא מפקדון שמפורש בדבריו
שיהא מונה אללו, וי"ל דבפקדון ניתן לו מתחילה להיות צידו, לכן
ישאר אללו עד שיצור הדבר, משא"כ במקח שלא הופקד צידו,
ועוד דבמקח איכא עעמא דהערמה (כמ"ש המרדכי פ"ג דצ"מ
דכל אחד יערים לומר איני יודע), משום דיכול להשתמש במעות
כל זמן שהם אללו, אבל בפקדון אסור להשתמש בהם, ולפי"ז כתב,
דהכא גבי כתובה לכאורה ה"כ נראה לדמותו למקח דשייך נמי
חשש הערמה, אלא דמלשון הרמב"ם שכתב בסתמא מניה כתובה,
ולא כתב ויהיו הדמים מונחים, כמ"ש גבי מקח, משמע לכאורה
דכוונתו שיהא מונה אללו כמו בפקדון, מיהו יש לחלק מעט אחר
צין כתובה למקח, דהתם מיד צעט המקח חייב לשלם, ורק אח"כ
נולד הספק, אבל בכתובה לא חל עליו החיוב רק אחר שנותן גט
לכולן, ואז כבר נולד הספק וא"ל להוציא הממון מתחת ידו, אך
מלשון הגמ' לא משמע כן, מדנקט לשון אחד צעניהם במקח ובכתובה
מניה צעניהם כו', ומשמע דדינא שיהא, וג"ל שהוא ספיקא דדינא.

ומדברי המביא קדושין בלוח הקודם מנזר דין כתובה חלוי
ג"כ בפלוגתא הפוסקים הנ"ל גבי פקדון.

ד. ואם קדש בביאה וכו'. א. מקור וביאור הדין. דין
זה הוא מהרמב"ם והטור, וכתבו הכ"מ והצ"ח דהוא
עפ"י מסקנת הגמ' בימות דק"ח ע"ב, דמתני' כרש"ל ופולגותא
דר"ע ור"ע היו כשצטל, דר"ע אומר ישלם כתובה לכל אחת משום
קנס, דאע"ג דאיסורא דרבנן ענין קנים, וכתבו הר"ף והרא"ש
דקיימ"ל הלכה כר"ע מחבירו ור"ע חבירו הוא, כדאיתא בכתובות
דפ"ד ע"ב, [ללא כמ"ד התם דר"ע רבו דר"ע]. ועין צנאהגר"א
(כאן ב).

אם

כמו שפרש"י בכתובות דף ז' ע"ב ד"ה ואמר לנו כו', ולא הוצרך לטעם
פריצותא אלא כשכנסה לביתו ובעל ע"ש, וכ"ש דאחי שפיר לפמשי"כ
בחידושינו דהיא דמקדש בביאה בלא שידוכי איכא איסור חמור משום
דקיימ"ל תבעיה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ע"ש, כמשי"כ
הה"מ פ"ו מאיסורי ביאה, הביאו הט"ו ביור"ד רס"י קצ"ב, אך זה אינו
לדעת הט"ו שם, כמשי"כ בחידושינו שם כו', ואין להקשות כיון דהיא ג"כ
עבדה איסורא כוותיה, למח קנסו אותו יותר ממנה, י"ל דהטעם הוא, דהוא
מרגילה, כדאיתא ביבמות דפ"ה ב', דבר אחר זהו מרגילה וזהו מרגילתו
כו', דהיא ניתנה לה טפי שיקדש אותה בכסף תחילה, וכן משמע לעיל
סו"ס כ"ו שכתב מכין אותו מכות מרדות, דמשמע דהיא אינה לוקה.

גזילה [כאח"ל], דאע"ג דקיימ"ל כו' נחמן ור' יוחנן במנה לי בידך
והלה אומר איני יודע דפטור, היינו משום דהכא ממשי"כ חייב מנה
אחת, נראה מזה, דאם רוצה לישא אחת מהן אפילו היתה ממאנת
צו פטור מכולן, כיון דאינו ודאי שצריך ליתן אפילו מנה אחת,
לשמה היתה מתקדשת לו, וכיון שהיא מורדת צו ח"ל ליתן לה
כתובה, דבזה לא קנסו אפילו בקדושי ציאה, כמשמעות החו"ס שם,
ואפילו להניח מנה אחת ציניהן אין צריך, כיון דלגבי האחרות הוי
כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע דקיימ"ל דפטור, וכן אם מתה
אחת מהן פטור מכולן, כיון דארוסה שמתה אינו חייב בכתובה,
כדאיתא בכתובות דנ"ג, שאין אני קורא בה לשכתנשתי לאחר כו',
ממילא פטור לכולן, וג"ל דמיידי שהוא ממאן בכולן כו', ואחר
שהצריך עו"ש צדינא חלו, סוים, דל"ע שלא הזכירו הפוסקים
מכל זה.

אך בתפארת יעקב סק"ב, כתב דמפרש"י [בימות דק"ח בסוגיין,
ד"ה ניתן גט לכל אחת], שפירש ואינו רוצה לישא את כולן,
משמע דאינו פטור רק בשנשא את כולן, ובאל"ה צריך להניח כתובה
אחת, דדוחק לפרש לשון שאין בכולן מי שירצה לישא אחת, [היינו
שאינו רוצה לישא אף אחת מהן].

וכן בערוך השלחן סעיף ד', אחר שהביא מהמקנה הנ"ל, כתב
דהפוסקים לא הזכירו מזה, וגם מפרש"י בסוגיין משמע להיפך
[כנ"ל], דגם צכ"ג חייב, שהרי צנא לנאח יד"ש גם צאיני יודע
חייב כו', ורק מדין צ"ד אין ציכולת לחייבו, והכא הרי לא מדינא
הוא רק קנסא בעלמא, וכיון דצדיני שמים גם שם חייב, כ"ש הכא
ש"ס לחייבו מדין קנס, ועוד דכיון דגט מחוייב ליתן מדינא, ממילא
מחוייב ליתן כתובה ג"כ. וע"ע צאצני משפט סק"א מה שהעיר על
דברי המקנה הנ"ל.

ד. הא דמניה כתובה ביניהן, אי אמרינן דשקלי להו ואולי,
או שישאר מונה בידו או ביד ב"ד. כתב בתוספות
יו"ט ימות פט"ו משנה ז', אהא דאמרין התם ומניה כתובה
ציניהם ומסתלק, דלאו דוקא ציניהן דשקלי להו ואולי, דהא לידן
מספקא לן למי היא בכתובה והוי כספק הינוה דלא יטול, כדמוכח
במתני' פ"ב דצ"מ [דכ"ה צ'], אלא ינית עד שיחזר הדבר מי הם

(ב) ע"י בהמקנה בקר"א כאן, שכתב דפרש"י בסוגיא שם [ד"ה גול
קתני], דאיסורא דרבנן קעבד, דרב מגיד אמאן דמקדש בביאה, וכ"כ
בגמק"י שם, והיינו משום פריצותא, כדאיתא לעיל סו"ס כ"ו, ולכאורה
קשה דמאן דס"ל בקדושין ד"ב ב', דרב מגיד אמקדש בלא שידוכין
משום פריצותא, כדפרש"י ותוס' שם, א"כ ה"ל לר"ע לחלק גמי בברייתא
בקידש בלא שידוכין, ועוד דע"כ מיידי בלא שידוכין, דהא ע"כ מיידי
הכא דלא ה"ל למידק כנ"ל, [ומובא בפנים סק"ג אות ב'], ואי מיידי בשידך
ה"ל למידק איזו מהו שידך, דדוחק לומר ששידך לישא את כולן ואח"כ
קידש אחת מהן, ולולי דבריהם היה נראה כמשי"כ לעיל סו"ס כ"ו כו',
דאיכא איסורא דרבנן בקידושי ביאה, משום שאסרו חז"ל את הארוסה,

אוצר

ס"ק ד אות ב—ד

הפוסקים

ד. ואם צריכה כל אחת לישבע כשהיא מקבלת את הכתובה. ע"ש סק"ב, שכתב דחוי"מ סי' שס"ה [סעיף א'] מבוחר דאם גזל מאחד [מחמשה] לריך ליתן לכל אחד וכו' ישבע, ואינו יודע למה לא ישבעו כאלו ג"כ כל אחת, וצ"ש [יצמות בסוגין] ממנה חלו שני דינים להדדיו.

וכתב הבית מאיר כאן, דיש לדחוק דהא שבעה זו אינה מבוחרת צ"ש, אלא שהפוסקים המליאו אותה, ע"י צ"י סי' שס"ה, וי"ל דהיינו טעמא שהשמיטה הכא, משום דלא פסיקא לה, דהא ע"כ הקדושין היו צפני עדים, אלא או דמחו או שכלכו למדכ"י, אבל אילו היו לפנינו מסתמא יודעים חת מי קידש, ואם הלכו למדכ"י דאיכא למחשש שיבואו ויחזרו מן נשבעה לשקר, אין מוכרין אותה לשבעה, כדאיתא בחו"מ סי' פ"ז סעיף ג' וכו'.

וכ"כ בפיב קדושין סק"ו, לפי"מ דאמרינן בחו"מ שם דאין להשבע היכא דיש לחוש שיחזרו הדבר, וע"ש בסמ"ע וצ"ח העטם דמיקרי שבעה לצטלה, והיכא שאין התובע רואה להחמין יבעל כל עדים, וא"כ י"ל הכא בקדושין דלא סגי רק שהעדים אינם כאן, א"כ אין להשבע דלמחר יבואו העדים ותהיה שבעת שקר ושבעה לצטלה, וכאן לא שייך ציטול עדים, דלענין קדושין לא מהני, דאין ידעין מ"מ אותה שקידש, ונפק"מ ללקוח כהן הצא עליה משום גרושה וכדומה, וא"כ כיון דיש לחוש שיחזרו הדבר לא שייך שבעה צ"כ"ג, ואפילו אי איתרמי לפעמים שמחו העדים, י"ל דלא תקינו שבעה צ"כ"ג דלא שכיחא שלא יהיה נוחן לברורי, כג"ל ליישב.

וכ"כ בתפארת יעקב סק"ה, דפשוט הוא, דלפי מה שפירש הרמב"ם דנכתב כתובה ונאצרה אין משציעין לשום חשה, מחשש שחמלא הכתובה ויהא שבעה לצטלה, כמו במלוה על המשכון, ושאני גזל שאין חשש שבעה לצטלה.

ובעצי ארוזים סק"ד, כתב ליישב עפ"מ"כ הפוסקים שם [בחוי"מ כ"ג], העטם דלריכס לישבע, אעפ"י שכל אחד מהם טוען ברי והוא שמא ואין משציעין על טענת ספק, היינו משום שהא עכ"פ טוען ברי שלא נתחייב אלא לאחד, והם צאים להוציא ממנו שלא כדון, וי"ל שלמדו כן מדון חנווני על פנקסו, דשניהם נשבעים וטעלים מצע"כ אעפ"י שהא טוען ספק, והתם אמרינן העטם בשבעות [דמ"ה ע"א] כדי להפיק דעתו של צע"כ, וא"כ י"ל דצוה לא שייך כך טעמא, דכרי צידו להפטר מהחיוצ כשישא חת כולו, ואפשר שלא הצוהנה לעולם לידי גיבוי כתובה, ואי משום דאי אפשר למיקם בסיפוקיהו, א"כ היה לו למדק מחילה כו', ומשום זה אין לתקן שבעה שישבעו ארבע מהן ודאי לשקר, וכ"ש כזה שקידש צ"כ"ג דהו"ל למדק, לכן נטענות צלא שבעה. וע"ש שכתב דלפי"ז אם שתיים מהן עריות זו לזו, דלא סגי להו צלא גט, אפשר דצאמת אותן הנשים אינן נטענות אלא בשבעה.

וע"ש

לי, דהרי ביו"ד סי' קס"ט באומר נתתי ריבית לדעת הסמ"ג אפילו שבעה אינו צריך, מטעם דאין אדם משים עצמו רשע, וכן הסכימו כל גדולי הקדמונים, וכולם מודים דאינו יכול ליטול בודאי אפילו ביש בידו שטר, וא"כ כאן כיון שהיא אומרת שבעל אותה לשם קדושין, שעושה עצמה רשעה, וכבר מבואר ברשב"א שם דלאו דוקא רשע שפסול לעדות, [אלא] אף אם עבר רק על מילתא דרבנן אין אדם משים עצמו רשע כזה, וא"כ קשה בזה איך תהיה נאמנת ליטול בטענתה שאומרת שנבעלה ונתקדשה בביאה, דהרי אאמ"ר, וצריך לומר דמטעם קנס קאיתנין עלה, אמנם בש"ס דב"מ מבואר שעכ"ז אף בגזל לא מטעם קנס לחוד אלא דמספיקא מפקינן ממון, וכ"כ הרשב"א, והדרא קושיא לדוכתיה וכו'. וע"ש בתפארת יעקב סק"ד.

ב. אם דין זה הוא רק כשכתב לה כתובה, או אפילו בסתמא. ע"י זפרישה סק"ה, שהקשה על הטור שכתב דאיידי שנאצרה הכתובה, דהא סבר לקמן סי' נ"ה דארוסה יש לה כתובה אפילו לא כתב לה, כדעת אביו הרא"ש, וא"כ ל"ל למימר ובגון שהדבר ידוע כו', ודוחק לומר דכתב כן לדעת הרמב"ם שסובר דאין כתובה לארוסה אלא"כ כתב לה, דזה דוחק מאוד שסתם כאן נגד סברת אביו הרא"ש ונגד סברתו, ואף אם תאמר שדרך הטור לכתוב ענינים שהם אליבא דכו"ע, מ"מ לא הו"ל לכתוב ובגון שהדבר ידוע כו', דמשמע שדין זה לא נמלא צדופן אחר אלא צ"כ"ג, ויש לדחוק ולומר דהטור ס"ל דצ"כ"ג דאין כאן קדושין ידועים לאיזה מהם לקנסו וליתן לחמשתן כתובה, כולי האי ודאי לא קנסוהו אם לא שכתב לפחות לאחת מהן כתובה, דאף שתקנו חכמים לדעת אביו הרא"ש כתובה לארוסה אף צלא כתב לה, במקום קנס כי האי לא אמרו, ומכאן טעמא נראה דהטור לא כתב אלא צסיפא [דקידש צ"כ"ג] לריך ליתן כתובה לחמשתן, אבל צרישא דמניה כתובה אחת צנייכו ומסתלק, אפשר דס"ל דאפילו לא כתב כלל לריך ליתן כתובה אחת וכמו שכתבתי כו', ואף דהרמב"ם שם צפ"ע מאיפות ה"ל כ"א ג"כ כתב צסיפא, מ"מ הטור מדרכו לשנות ולפרש יותר הו"ל לפרשו צרישא, ומרישא נשמע לסיפא צמ"ש, משא"כ עתה דאית ליה צסיפא דוקא הדין כן וכמו שכתבתי.

ובעצי ארוזים סק"ה צתירונו על קושיא הפרישה כ"ג, כתב דצקידש צ"כ"ג אינו חייב כלל בכתובה [אפילו קידש חשה יחידית] אלא א"כ כתב לה צפירוש, דדוקא צקידוש כסף וטור ס"ל להטור דתקנו חכמים כתובה לארוסה אפילו לא כתב לה כו', אבל צקידוש צ"כ"ג כיון דפריאותה היא, לא תקנו לה כתובה, דעריות דצריהם כגון שניות אמרינן דכיון דהיא חזרה כשר ומרגלה ליה קנסו אותה כתובה, כ"ש שלא יתקנו לה חכמים כתובה ע"י קידוש צ"כ"ג, דאיכא נמי איסורא, ואע"ג שאין איסור זה חמור כ"כ להפקיע ממנה כתובה אפילו בכתב לה, היינו משום שנתחייב לה מדינא, אבל לא חייבוהו מתקנת חכמים היכא דקידש צ"כ"ג, דמנגדין ליה משום פריאותה, ומש"ה כתב הטור כן רק צקידוש צ"כ"ג, ולא צדין הראשון צקידוש כסף וטור, שהדין מניה כתובה צנייכו שפיר מלי מיירי אפילו צלא כתב לה.

אולם כ"ש סק"ה השיג על דברי הפרישה כ"ג, וכתב דלא משמע כן משאר הפוסקים, ויותר מסתבר דהטור סמך עלמו על הדין שכתב צ"כ"ג, וכן משמע צ"כ"ג, והציאו צארן צ"כ"ג (וחלומי לציב) סק"א.

ג. היו כולן בתולות וקידש אחת מהן בביאה, ושוב כנס אחת מהן ומצאה בעולה. כתב צע"ז קדושין סק"ו דצאופן זה פטור מהצטיות האחרות, דודאי זו היא שקידש צ"כ"ג, דהשאר צחזקת צתולות כן.

ובטיב קדושין סק"ה, כתב דהא דלא קנסו גם בקידש בלא שידוכין או בשוק, דאיכא נמי פריצותא, יש לחלק, דמ"מ גוף הקדושין אין בהם פריצות ואיסור, אבל בביאה האיסור בעצם הקדושין, והא דלא קנסו הכא גם את האשה, דהא גם מצידה יש איסור בזה שהפקירה עצמה לביאה והוי נמי פריצות כו', י"ל דלא שייך למיקנס בשביל שנתרצית ונתקדשה בביאה, דאם היא המתקדשת א"כ ודאי יש לה כתובה, דהא כל מתקדשת בביאה יש לה כתובה, ואין הקנס רק ליתן לאותה שלא קידש, וזו לא עשתה פריצות וכו'.

ובישועות יעקב פירוש הארוך סק"ב, כתב דכיון דקעביד איסורא וגם זולו בה כ"כ שנבעלה לו, קנסו אותו חכמים אף שגם היא עבדה איסורא, וכן פרש"י בסוגין, ע"י בלשונו היטב, וזה פשוט, אמנם אי קשיא

באר הגולה

ב

ד [ב]

המקדש אשה וחזר בו מיד ואמר שהמעות יהיו מתנה אפילו תוך

ביאור הגר"א

כדי דבור אין חזרתו כלום וצריכה גט :

ד פסקת הגמ' נ"ב
דקכ"ט ע"ב ונכנס דוכמי[ב] המקדש כו', סוף
בדרים ופ"ח דב"ב :

כל

הפוסקים

ס"ק ד אות ד — ס"ק ה אות א

אוצר

אשה בפני עדים וחזר ואמר צדוקי"ל לכו מתנה ולא לכו קדושין, אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת, וחומרל דרבנן היה משום לעז ממזרות אם תנשא לאחר בלא גט. והביאו צמארי שם, דכתבו גדולי הרשעים שהיה מקודשת מספק ולהחמיר.

וכתב בפני ארזים סי' ל"ח סק"ט, דנראה שהרשעים ילא לו כן, מהא דאמר רב בקדושין ג"ט ז' גבי האומר לאשה האמק"ל מעכשיו ולאחר לי יום וזה אחר וקדשה בתוך הלי יום, דמקודשת ואינה מקודשת לעולם, דמסקתא ליה אי הא דאמר לאחר לי יום תנא הוא, או חזרה הוי שחר זב מדבורו הראשון שאמר מעכשיו ואינו רואה לקדשה עד לאחר לי יום וחיינו קדושי השני, והשתא קשיא דמה בכך דחזרה הוי כיון שאמר מעכשיו מיד חיינו הקדושין ושוב אינו יכול לחזור אפילו תוכי"ד א, ולפי הנ"ל ניחא, דדוקא לחומרל הוא דאמרין שאינו יכול לחזור ולהוציאה בלא גט, אבל לא לקולא וחיינו קדושי השני מספק. וכ"כ בקצרה בישועות יעקב סי' ל"ח פ"י הקצר סק"ז, ובאן סק"ג, דראיית הרשעים היא מהגמרא הנ"ל בקדושין דמסקתא ליה אי תנאי הוא או חזרה הוא, ושי"מ דמלך דין מהני חזרה בזה. וכ"כ בסי' מ סק"ג, דאפשר שמכאן ילא לו להרשעים כן. ובקבלת יעקב חלק חספות דרבנן סי' שי"ד כתב, דנ"ל קצת ראייה לסברת רשעים, דאח"כ דמין בגיטין ל"ב א' אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול לבטלו, פריך בגמרא פשיטא, ומשני לא נריכה דמחדר עליה מעיקרא לבטולי כו', ואם איחא דהא דצמקדש ומגרש תוכי"ד לאו כדבור דמי הוא מדאורייתא ולא משום חומרא דרבנן, א"כ אמאי לא משני הגמרא דהא קמ"ל דמשהגיע הגט לידה אפילו תוכי"ד אינו יכול לבטלו, דכיון דדין זה דצמקדש ומגרש לאו כדבור דמי לא הוזכר בשם דוכחא צמתיתין, שפיר י"ל דמתניתין הכא אחא לאשמועין דין זה, [וכבר הקשה כן בט"ז סי' קמ"א סקמ"ה, ונשאר צ"ע], ולסברת הרשעים ניחא דלא מני לחוקמיה בזה, דהא מדאורייתא כל שצ"ע תוכי"ד הגט בטל, אלא דמדרבנן משום חומרא אם קדשה אחר נריכה גט כו', וע"ש ברש"י שגרא שרגיש בזה דאמאי לא משני הכי בגמרא, והתירוץ לזה חסר שם ברש"י, ולא ידעתי מה נתרץ לזה, אם לא שנאמר בדוחק, דה"ל דהמ"ל הכי ב.

גם בדעת הנמוקי"י שם, כתב צערוך השלחן סי' ל"ח סעיף נ"א, דמשמע דס"ל כן, [מדהביא שם דברי הרשעים הנ"ל דנריכה גט משום חומרא דא"ל א]. ובישא צריכה (על רי"ז) דמ"ז א' כתב

וכבר כתב כן ביש"ש בביאור הסוגיא דהתם, דהא דמוקי תלמודא הכי משום דהלכתא כאביי בגילוי דעת בגיטין דלאו מילתא היא, אבל רבא משני דקמ"ל דאפילו בתוכי"ד דנתינה לא יוכל לבטלו כו', והוסיף, דנראה דאף אביי לא פליג בזה דמסקינן בנדרים ובב"ב וכו'. גם בערך השלחן סי' קמ"א סק"ג כתב כן לתרץ קושיית החוס' בדף ל"ב [הג"ל בטיב קדושין], דהא דלא הוכיח אביי ממתניתין דגילוי דעתא בגיטין לאו כלום הוא, משום דנ"ל דמתניתין מיירי בדליכא גילוי דעתא אלא דאשמועינן דלא יוכל לבטלו אפילו תוכי"ד, אלא דהשתא דקיי"ל כאביי דגילוי דעתא בגיטין אינו כלום מוקי לה בהכי. וע"ש מש"כ בזה בכתר המלך פ"ו דגירושין הל' ט"ו.

(ג) ח"ל הנמוקי"י שם : וצריכה גט משום חומרא דא"א ואם בא אחר וקדשה קודם הגט צריכה גם מן השני גט אלא שהראשון מן התורה.

וע"ע מש"כ ליישב בזה, בהמקנה צדוקי"א, בני ארובה פ"ט מאישות הלי כ"א, צערוך השלחן סעיף ג' ובמלאת אן כאן. אולם באן פנה (ודרישה אר"י) סק"א, השיג על ה"ש הנ"ל, וכתב דהא דפשיטא ליה להב"ש בדעת המחבר דהואיל ולא כתב כאן דנריכות לישבע, צמח"ל לישבע, נ"ל דאי משום הא לא קשיא, דהא צדוקי"מ סי' ע"ז סעיף ז' גבי הלוואה, וכן [שם] בסי' ט' גבי פקדון, כתב ג"כ המחבר דלריך ליתן לכל אחד, ולא כתב כלל דנריכות לישבע, ואעפ"כ מפרשים שם הסמ"ע והש"ך דבריו דנריכות לישבע, ועכ"ל דהא דלא כתבו המחבר בפירוש היינו משום שסמך עמו צמח"כ כן בסי' סק"א גבי גזל, וה"ל להק, והא דכתבו בשנים שהפקידו זה מנה וזה מאתים, היינו משום דסד"א דהוי מחוייב שצוה ואינו יכול לישבע דמשלם, כמש"כ שם הסמ"ע והש"ך ע"ש, ולפי"ז ה"ל צמח"ה דין כן אף לדעת המחבר דנריכות לישבע כל אחת אף דלא כתבו, כמו גבי הלוואה ופקדון וכו'. וכ"כ באבני משפט סק"א, דפשוט הוא דגם כאן אין נותן [כחוצה] עד שתשבע כל אחת, רק לא ירד כאן [המחבר] להשמיטנו זה, וסמך עמ"כ צדוקי"מ [גבי גזל] וכו'.

ואמנם כן מבואר בחידושי המאירי וימות דק"ח ז' עמ' תמ"ז, דאחר שכתב בגזל מעשרה בני אדם ואינו יודע לאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל, דלריך לשלם גזלם לכאורה, דאף צענח ברי פירושא דוקא בשצוה דרבנן כעין דאורייתא, כדן חנוני ופועלים כו', כתב, וכן בקידוש חמש נשים צדיקה לענין כתובה אין גוצות אלא בשצוה.

טע"ף ב. ה. אין חזרתו כלום וצריכה גט. א. מקור וטעם הדין, ואם הוא מדאורייתא או דרך מדרבנן צריכה גט, ואם יש נפק"מ בין שחזר רק מהנתינה לשם קדושין ואומר שהמעות יהיו מתנה, לבין שחזר גם מעצם מעשה הנתינה. דין זה כבר כתב המחבר בסי' ל"ח סעיף ל"ד, דהמקדש את האשה וחזר בו מיד הוא או היא אע"פ שחזרו בתוך כדי דבור אין חזרתם כלום והרי היא מקודשת. והוא מלשון הרמב"ם פ"ז דאישות הלי כ"ב, שכתב דין זה בסוף דיני תנאי. ודברי המחבר כאן הם מלשון הטור שכתב דין זה פה. ומקור הדין הוא כמ"ש בצאה"ג שם, דאמרין צ"ב קכ"ט ז' ונדרים פ"ז א', והלכתא תוך כדי דבור כדבור דמי חוץ מע"ז וקדושין.

ואם דין זה דלא מהני חזרה תוכי"ד ולריכה גט, הוי דאורייתא, או רק חומרא דרבנן, ברשעים צ"ב ק"ל ע"א כתב, שאם קודש

(א) וכמו שהקשה הרשב"א ועוד ראשונים ותיצו דמיירי שאמר לה לפני הנתינה.

(ב) בכתב סופר סי' ל"ח דנ"ג א' כתב לתרץ הקושיא למה לא משני הגמרא הכי, דיש לדחות דדין זה לאו מקומו הוא התם לענין שליחות, דבמגרש בעצמו ג"כ הדין כן, וביותר לפי מה שביארנו בדקדושין איכא רבותא יותר מבגירושין, ואיך קמ"ל רבותא בגירושין כו', ולא קמ"ל בשום מקום בקדושין כן, וכה"ג מצינו שתיצו ראשונים ומפרשים קושיות כנ"ל.

ובטיב קדושין סי' ל"ח סקמ"ט כתב לתרץ, דאפשר דקושטא דמילתא משני דמהדר עליה לבטולי לא מהני לפי מאי דקיי"ל כאביי [שם ל"ד א'] דגילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, ובתוס' שם [ל"ב א' ד"ה מהו] הקשו לרבא דס"ל גילוי דעתא בגיטא מילתא היא, איך משני לקושית הגמרא, ולפי הנ"ל ניחא, דנ"ל דלרבא קמ"ל דאפילו תוכי"ד אינו יכול לבטל.

אוצר

ס"ק ה אות א

הפוסקים

יכול לחזור בו ממקחו, לכן תקנו חכמים שכשיעור זה יכול לחזור בו, ואף במקום דלא שייך הוא עממא י"ל דלא פלוג רבנן ד], ובשם הרב אב"ד אמרו, דכיון דאמור רבנן [הקורא את שמע] שאל מפני היראה, תקנו שלא יבא הפסד בשום דבר, משמע מדבריהם דרבנן הוא דחיקון הכי, אבל בע"ז וקדושין העמידו דאורייתא דהפסד הוא, ולא כדפי' רש"ם דחומרא מדרבנן בעלמא הוא.

גם בשו"ת הר"ן סי' מ"ג, והובא בב"י סוס"י קל"ד, כתב דאפי' שברש"ם כתב דמקודשת ואינה מקודשת, אין לשון הגמרא מוכיח כן, ואף דברי הראשונים אינו כן, שהרי הרמב"ם [הג"ל] כתב דאין חזרתם כלום וברי הוא מקודשת, אלמא צ"ל לקולא צ"ל לחומרא אמרו דחוכ"ד בקדושין לאו כדבור דמי. והטעם כתב הר"ן בגדרים דף פ"ז א', דצ"ל מילי דלא חמירי כולי האי, כשארם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה, אלא דעוהו שיוכל לחזור בו חוכ"ד, אבל הכי כיון דחמירי כולי האי, אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה, ומשום חזרה אפילו חוכ"ד לא מהני בו, ופי' ר"ת לא ניחא לי, דכי צ"ד מתנין לעקור דבר מן החורב בקום ועשה, אלא ודאי כדאמרו. ובתוס' שם ד"ה והלכתא, הביאו דברי ר"ת הג"ל בשם רבינו אליעזר, והקשו ג"כ ע"ז דהא גבי דינין דאורייתא אמרינן ליה, וכתבו דל"ל דכיון דאורייתא. ובצ"ח קו"א סי' מ"ז כתב, דעפ"י התוס' צ"צ שם [ד"ה חוץ] הוא מגזרת הכתוב (ו).

וכתב במכתב מאליהו שער ז' סי' ג', ע"ד התוס' והר"ן הג"ל, דמכל זה אנו למדים, דהא דאמרינן דלאו כדבור דמי, דאורייתא גמור הוא, ועי"כ לא איפליגו [ר"ת ור"ן] אלא בבני דאמרינן דכדבור דמי אי הוי דאורייתא או תקנתא דרבנן, אבל בבני דלאו כדבור דמי לכו"ע הוי דאורייתא גמור ולית צד שום ספקא, ואם קידש אשה וחזר בו חוכ"ד הוי קדושין גמורין, ואם קבלה קדושין מאחר לא חיישין להו כלל בו, ודלא כהרש"ם בו, וכן מתבאר עוד ממאי דאמרינן שם בגדרים חוץ ממגדף וע"ז, דודאי לענין קטלא הוא כמ"ש התוס' והר"ש שם, דמגדף ועובד ע"ז אפילו אי חזר בו חוכ"ד קטלינן ליה, וכן מתבאר מדברי רש"י שם דע"ז היינו האומר לע"ז אלי אתה דאדבור לחודיה חייב ז', גם הטור

כיון שהיה בלבו כך מתחילה, ואומדנא דמוכח הוא אחר תקנת חכמים בו, וממילא מהני חזרתו ולא עקרו דבר מהתורה. ועי' כע"ז בדברי הר"ש דימנט שם אות ח'.

ז' ודלא כמ"ש הרשב"ם בב"ב שם, דע"ז היינו שאם התפיש או הקצה דבר לע"ז ובתוכ"ד חזר בו אפי' נאסר הדבר. ועי' בתוס' ד"ה חוץ, מה שהקשו על הרשב"ם, וכתבו בשם ר"י הפי' כמ"ש ברש"י גדרים הג"ל. ועי' במכתב מאליהו, שהקשה על הרשב"ם דס"ל דאינו אלא מחומרא דרבנן, דמה יצנה על מגדף דהתם ודאי לענין קטלא הוא וגבי קטלא לא שייך חומרא בו, ואולי דרשב"ם סבור דההיא דב"ב פליגא אההיא דגדרים [דבגדרים איתא חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגדש, ובב"ב איתא לבר מע"ז וקדושין], ונקטינן כההיא דב"ב, אבל התוס' והר"ן והנמקי"י כתבו דלא פליג אההיא דגדרים, אלא שהתלמוד קיצר שם ומגדף הוי בכלל ע"ז ומגדש בכלל מקדש, ובמרדכי ריש קדושין מבואר דגם מהר"ם ס"ל דהסוגיא דב"ב הוי כהסוגיא דגדרים, [ומדברי מהר"ם בתשובות מיימוני תנ"ל בישא ברכה, לא הזכיר כלום], גם הרי"ף והרא"ש בפ"ד דשבועות כתבו דקיי"ל דתוכ"ד כדיבור דמי חוץ ממגדף וע"ז ומקדש ומגדש וכו'.

וביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דקצ"ה ע"ב הגה ב' כתב ליישב דברי הרשב"ם, דאפשר שדוקא בקדושין סובר הרשב"ם דלא הוי אלא מדרבנן, דהא מחוסר עוד שתזכה בקדושה וכן צריך הסכם דעתה לזה, אבל במגדף

כתב, דכן דעת מהר"ם בר צרוך בתשובות מיימוני סי' א', שכתב דאפי' דקיי"ל דחוכ"ד כדבור דמי כ"מ בעלמא, אבל בקדושין משום חומרא דא"ל קיי"ל דלאו כדבור דמי. וכי"כ במאות כהונה סי' כ"ד, בדעת מהר"ם הג"ל. ובלמא דזק (מליצאוויעט) סי' רפ"ח אות י"א כתב, דכן דעת הערוך צערך חן השני, שכתב דאי צ"ל למיחד בחר דקדוש, איכה או איכה, לא יכלין אפי' שפסקין בלוחות ענין בו, ודין הנותן גט לאשתו אפי' שחזר בו חוכ"ד אסורה לכהן בו, ומדכתב אסורה לכהן ולא כתב שמתרת להנשא, משמע דס"ל דהא דבגיטין וקדושין חוכ"ד לאו כדבור דמי וזו רק לחומרא, אבל לא לסמוך ע"ז להקל להתיר לעלמא, והא דלא פי' כן גם גבי קדושין, משום דשם מוזן מאליו דהפי' שפ"פ שחזר בו לריכה גט, אבל גבי גט הולך לבאר דרק אסורה לכהן ולא דשריא לעלמא.

וכ"כ בלבוש כאן, דחומרא דרבנן היא זו משום לעז ממזרות אם תנשא לאחר בלא גט. גם בע"ז סי' ל"ח סק"ז כתב, דבמקדש לא הוי חוכ"ד כדבור, לחומרא. ובתולדות אדם שם סק"ח כתב, דהיא מקודשת מדרבנן. וליין לדברי הב"ה"ט שם סק"מ, [שהזכיר בק"ה דברי הרשב"ם ודברי הר"ן דלהלן החולק עליו]. וכי' דעת הערוך השלחן, עי' לשון כאן ובסי' קמ"א סעיף קמ"א. וכי' צ"ע משפט (להר"א הלוי) סי' ג' דכ"ז טור ג', דכיון דהרשב"ם נוהג חזרתו לעשותו קדושי ספק, אי"כ יש להחמיר צ"ד כדי לחוש לקדושי שני אם קדשה קדושי ודאי. ובשו"ת מהר"ש (פנגל) ח"ו סי' קכ"א אות א', כתב בגידונו דל אחד להתיר בלא גט, עפ"י הרשב"ם דרק מדרבנן לא מהני חזרה. ובשו"ת מהריב"ל ח"א סי' כ"ה, בגידון דגירושין, חשש לשיטה זו להלכיה גט אחר. ועי' מש"כ בזה במכתב מאליהו שער ח' סי' כ"ג, פרי האדמה ח"א הל' שבועות סי' כ"ג, שדה הארץ ח"ג סוס"י ד', ולמא דזק (מליצאוויעט) סי' רפ"ח אות י"א.

אולם דעת הרב הראשונים ואחרונים דהא דאינו יכול לחזור בו אפילו חוכ"ד הוא מדאורייתא. בעטמ"ק צ"צ שם כתב בשם שיטה לא נודע שם מחזקה, דלפי מה שפי' ר"ת הטעם [דבעלמא] חוכ"ד כדבור דמי, [והיינו כדי שאינה התלמיד לרב שלום עליך רבי, לפי שכשארם עושה סחורה עם חזרו ויראה רבו או גדול הימנו צחכמה לא יתן לו שלום, שאם יתן לו שלום לא

ולכאורה אינו מובן וסוף דבריו סותרים תחילת דבריו, שבתחילה כתב דצריכה גט משום חומרא, ובסוף כתב דהוא מן התורה. ואולי כוונתו במש"כ דהראשון מן התורה, דאם בא אחר וקדשה אסורה לראשון מן התורה.

ד' מדברי התוס' שם בב"ב שהביאו דברי ר"ת. ובב"ק ע"ג ב' ד"ה כי, כתבו התוס' בשם ר"ת הטעם, דכשארם עוסק במו"מ וחברו או רבו נותן לו שלום, בהכרח יש לו להשיב ולהפסיק כדאמרינן בברכות ו' ב' הגותן שלום ואינו מחזיר נקרא גולן בו, ולכך תיקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסד וכו'.

ה' מדברי הרמב"ן והר"ן שם שהביאו ג"כ דברי הרב אב"ד הג"ל. ובהקלה יעקב חלק תוספות דרבנן סי' ש"ד כתב, דליישוב סברת ר"ת י"ל, דס"ל דקיי"ל להלכה כרב חסדא ביבמות דף פ"ט ב' דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בקום ועשה, ואפי' דדעת הרמב"ם בפ"ה דתרומות דאין כח ביד חכמים, וכן דעת הרשב"א בח"א סי' אלף רס"ו ובח"ב סי' ר"ל, מ"מ מדברי התוס' בכמה דוכתי גראה דיש לצדד דקיי"ל כמ"ד דיש כח ביד חכמים, עי' יבמות ק"י ע"א ד"ה לפיכך, וכתובות י"א א' ד"ה מטבילין, ועוד יותר מתבאר כן מדבריהם בב"ב מ"ח ב' ד"ה תיגב ובב"מ כ' ע"א ד"ה שובר.

ובכתב טופר סי' ל"ח כתב ליישב, דכיון שתיקנו חכמים שאפשר לחזור בתוכ"ד וכבר הורגלו בני אדם בכך, ממילא מהני חזרתו מדאורייתא

אוצר

ס"ק ה אות א

הפוסקים

דרישה אות זי, ז"ה כאן, ז"ש סק"ג, נחלת זבי סק"ג, וארץ זבי (שעם תלומדי זביה) סק"ג.

ובפ"ב קדושין סי' ל"ח סקמ"ט כתב בעיקר טעם הדבר דדברים אלו חוכ"ד לאו כדיבור דמי, דלפי מ"ש"כ הר"ן הטעם, שמתוך חומר ענינים אלו אינו עושה אותם אלא בהסכמה גמורה, א"כ [בהך דגיטין ל"ז א' בשולח גט לאשתו וזיטלו, דמשכגיט גט לידה שזב אינו יכול לזטלו אפילו חוכ"ד, ומיירי דרביט דתריה לזטולי ט], קשה, דכיון דרביט דתריה לזטולי א"כ ודאי י"ל דמסתמא דעתו [היתכ לפני כן] לזטולי ולא הספיק לזוא עד שזב לידה וחוכ"ד זיטלו, דהא לא שייכא סברת הר"ן וא"כ היה לריך להועיל הביטול כו', וגם בחלוכו וקידש אי חזר חוכ"ד לפי סברת הר"ן ראוי שחטול חזרה ככ"ג, וצ"למח לא מלינו חילוק דזה כו', וגרסה לומר טעם אחר, דבדאי י"ל הא דמכני חוכ"ד בעלמא ואפילו בקנין יכול לחזור חוכ"ד, משום דעדיין לא נעשה הדבר דרשותו עד שישהה ק"ח דרשותו כפי קבלת חז"ל והיינו חוכ"ד, אבל בגט ע"כ בשעת נתינה ממש הוא כורת, דהא צ"למח עלי גיטך מעל גבי קרקע לא מכני בגט [כמבואר בס' ק"ל"ה סעיף א'], אלמא דלריך שיעשה הכריתות בגופו ממש, וא"כ אי אפשר לומר שלא חל בגט אלא אחר שהייה מועטת דא"כ כבר פסק כה הנותן והוי כעלי גיטך מעל גבי קרקע, ולא דמי לאומר הכי זה גיטך לאחר ל' יום דמ"מ דא הכריתות מכוחו כו', וכיון דבגט ע"כ כורת מיד, יליף דהקישא בשטר קדושין שחל הקנין מיד, וממילא איתקוש הוויית להדיא, וניתח הכל על נכון, וכו'.

ובחמקנה ק"א סי' ל"ח סעיף ל"ד, כתב להכריח דהוי קדושין גמורין, שכבר כתב בס' כ"ח ובס' ל"ח סעיף ז' כמ"ש הט"ז שם, דמה שאינו יכול לחזור אינו חידוש, דאפילו במכר ומתנה דין כן שאחר המסירה ליד חזרו אין אחד מהם יכול לחזור, דלא אחי דבור ומצטל מעשה כו', אלא החידוש הוא משום דבקדושין וגירושין צעיק אמירה ידידה והויא דיוכל לחזור מן האמירה חוכ"ד וע"ז אמרין חזן מע"ז ומקדש כו', והוא כולל בין שחזר הוא בין שחזרה היא, ומשמע מזה דכי הוי דחזרה דידה לא מכני כלל אפילו מדין חורה, דהא דידה לא צעיק אמירה, ה"י דחזרה ידידה כו', ודלא כהרשב"ם. ובס' זה כתב ג"כ המקנה, דעיקר החידוש בקדושין וגירושין הוא משום דצעיק דהוי אמירה כו', והויא דאחי דיבור ומצטל האמירה וממילא דלא הוי קדושין, אפ"ה כיון דהוי דיבור שיש בו מעשה לא מכני, והוסיף דבזה אחי שפיר מ"ש"כ השו"ע דין זה כאן אף שכבר כתבו לעיל בס' ל"ח, [וכמו שהקשה צט"י ארזים כאן סק"ו], דעובד קמ"ל הכא, דאע"ג שאמר דהמעות יהיו מהנה דאינו עוקר המעשה לגמרי, אפ"ה לא מכני כיון שהדיבור הראשון לשם קדושין היה בו מעשה.

ובאבני נזר סי' רפ"ז אות י"א כתב [בנידונו לענין גירושין], דהא ודאי שאין לחוש לשיטת הרשב"ם שדעה יחידית היא כו', ומכריז"ל דה"ל סי' כ"ח כתב הא דרשב"ם דשם הרשב"א והר"ן וחשש להם, והנה תיבת רשב"א הוא ודאי ע"ס ו"ל רשב"ם, ומש"כ ר"ן דולאי כוונתו על הגמרא על שהביא הא דרשב"ם אך לא פסק כמותו

(ח) כבר כתב בבבית יעקב סי' מ"ז דע"א טור ב' בסוגריים, שלא נמצא שם בריב"ש דבר זה כלל. ע"ש מש"כ בכוונת דברי הד"מ. ובאבני נזר סי' קפ"ז אות י', הביא את הריב"ש בין החולקים על הרשב"ם משום דבס' רס"ו [ד"ה אבל] כתב בטעם הר"ן, ואולי גם כוונת הד"מ להריב"ש סי' רס"ו הנ"ל, וס"ס נפל בציון הסימן.
(ט) מדבריו לעיל מינה.
(י) ועי' באוצר"פ סי' ל' סק"א אות ט' מחלוקת האחרונים באומר שלי קדושין מעל גבי קרקע אי מהני.

הטור שכתב דאין חזרתו כלום, משמע שהוא חופס שהקדושין הם קדושין גמורים, ומש"כ שריכב גט, היינו כדן קדושין גמורים, גם דרשב"א ריש פ"ד דגיטין כתב דמשכגיט בגט לידה אינו יכול לזטלו אפילו בחוכ"ד כו', ומבואר ג"כ דגירושין גמורין נינהו, דאי הוי ס"ל דהוי רק ספק מגורשת לא הוי שתיק מיניה כו', והגם שהנמוקי זצ"ל הביא דברי הרשב"ם, מ"מ העומד על דבריו יראה כי לא כן הוא דעתו, דהא שהרי כתב עליו דמה שפי' לענין ע"ז ליתא ומפרש דהוא לענין חיוב מיתה, ועוד דמייתי שם דברי הראב"ד ור"ת [הנ"ל בשטמ"ק] שמבואר מדבריהם דמדין חורה לאו כדבור דמי כו', ואף שכתב דגבי קדושין אינו אמר חוכ"ד חזרתו זי אפ"ה צע"א גיטא, לא תפסוט מיניה דצע"א גיטא לחומרא קאמר, אלא צע"א גיטא מחזרת קדושין גמורין קאמר, וילמוד סתום מן המפורשות הנ"ל.

גם בכתב סופר סי' ל"ח דנ"ג ג', כתב דכן היא דעת הרא"ש, שכתב בגדרים שם, דעובד ע"ז אפילו חזר צו חוכ"ד קטלינן ליה, וכן מקדש אם חזר צו וזיטל הקדושין חוכ"ד וכן מגרש וזיטל הגט, לא משגיחין ביה, וממש"כ צט"ז דקטלינן ליה ע"כ דמדאורייתא לא מהני חזרה, וכתב דכן מקדש ומגרש, וגם מדכתב לא משגיחין ביה, נראה לעין דס"ל דכל אלו מדאורייתא לא מהני חזרה. ושם בריש התשובה כתב, דנראה שגם דעת התוס' צצ"ק ע"ג ז' והרמב"ן צצ"ז שם, היא כדעת ר"ת, דמציאם דבריו ושתיק ליה.

ובישא ברכה (על רי"ז) דמ"ו ד' כתב, דאף שדיוקו של המכתב מחליבו שדיק ממש"כ הטור דאין חזרתו כלום דס"ל שם קדושין גמורין, אינו מוכרח, ואדרבה טפי איכא למידק ממש"כ ולריכב גט, דחומרא בעלמא היא כו', אולם האמת כדבריו דלריכב גט דקאמר הוא מדין קדושין גמורין, שהרי הרא"ש פי' בגדרים דמגדף וע"ז הוא לענין קטל [וכנ"ל], הרי מבואר דהדיא דס"ל דצין לקולא צין לחומרא דהני ד' מילי לאו כדבור דמי, ואם נימא דמש"כ הטור דלריכב גט היינו מחזרת חומרא, קשה עובד איך הסכימה דעתו לפסוק היפך סברת אביו הרא"ש ולא הביא דבריו כלל, ודרכו לעולם אם דעתו לחלוק ע"ד אביו מציא דבריו וחולק עליו, אבל שלא יחוש לדברי אביו כלל אפילו להזכירו, אין זה דרכו כידוע, אלא ע"כ דאינו חולק בזה על אביו הרא"ש, ומש"כ דלריכב גט ר"ל כדן קדושין גמורין וכדעת אביו הרא"ש, וא"כ כיון דהטור בלשון הזה שכתב ולריכב גט כוונתו לומר כדן קדושין גמורין, א"כ גם המחבר בשו"ע שהעתיק כאן לשונו הכי ס"ל דלריכב גט כדן קדושין גמורין ולא מחזרת חומרא, וכמשמעות פשטן של דברים שכתב בס' ל"ח דהוא בלשון הרמב"ם. ושם בטור ג' כתב, דה"מ צ"ל סקמ"ה כתב דמלשון השו"ע שם משמע דהוי מקודשת גמורה מדאורייתא, ומלשון כאן שכתב ולריכב גט משמע דרק לחומרא לריכב גט כו', אמנם לדעתי בעיקר דעתו כמשמעות הדברים בס' ל"ח דהוא מקודשת גמורה וכדעת הרמב"ם וכו'.

ובדרכי משה כאן כתב, דאפילו להחמיר לא הוי חוכ"ד כדיבור בקדושין, ושכ"כ ברז"ש סי' ק"ע ח). והצ"ח וכו' דהנהגה כ"פ

ובמגרש מודה הרשב"ם דמה"ל חוכ"ד לאו כדבור דמי.

ובישא ברכה (על רי"ז) דמ"ו ע"א כתב ליישב, דהרשב"ם ס"ל בטעם הדבר כמ"ש הר"ן דהני דחמירי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה כו', וס"ל להרשב"ם דקדושין גמי לא חמירא [לאינשי] כולי האי כיון דלא מידי עבד בנתינת הקדושין, וכוונתו בעת הנתינה דאם יחזור בו חוכ"ד יהיו המעות מתנה, אמנם במגדף כיון דחמירא טובא וכבר יצא הגידוף מפיו כו', אין אדם עושה אותו אלא בגמר דעתו ומש"ה אינו חוזר אפילו בחוכ"ד כו', אבל בקדושין אינו אלא משום חומרא וכו'.

אוצר

ס"ק ה אות א

הפוסקים

כמותו (א), ודעה זו היא היפך דעת ר"ת ור' אברהם אב"ד וחוס' ור"ן וריב"ש, והב"מ בפ"ו גירושין הל' ע"ז [דמראה מדבריו שם דס"ל כעטס הר"ן (ב)], והס' בתראי נגד הרשב"ם, וכן פסק הב"ש בספי ל"ח סקניו דלא כרשב"ם, וכן בדברי ריבזות סי' י"א ומהרש"ם סי' מ' תפסו צפשיכות [בנידונם לענין גט], דחון ממקדש ומגרש הוא אף לקולא, ולא הזכירו פי' הרשב"ם כלל, ואין לחוש לה. וכ"כ ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דקנ"ז א', דשיעט הרשב"ם דעת יחיד הוא. ושם בע"פ הגב' ז' כתב, דלית דהש' לה. גם צלפת פטנח (הנדפס בשנת ת"ש) סי' ע"ה כתב, דקיי"ל דהא דחוכ"ד לאו כדבור דמי צגט וקדושין, זה מה"ט, לא כהרשב"ם, רק כשיעט הרמב"ם.

ויש שכתבו לחלק בין היבא שרו"ה לחזור בו מכל מעשה הנתינה, דככה"ג גם להרשב"ם לא מהני כלל חזרתו, לבין היבא שרו"ה לחזור רק מאמירת הקדושין ואומר שהכסף יהיה מתנה, דכזה דעת הרשב"ם דיכול לחזור מדאורייתא ורק מחומרא דרבנן לריב"ה גט, ומיישבים דזה דברי השו"ע כאן ובספי ל"ח. בדחושי חת"ם נדרים שם, כתב ליישב קושיית הח"מ [הג"ל בישא ברכה] על סתירת לשון השו"ע, דכאן משמע שהוא רק מחומרא דרבנן ובספי ל"ח לא משמע כן, עפ"י מש"כ הט"ז והמקנה [הג"ל] דדוקא בדבור מהני חזרה חוכ"ד [בעלמא] אבל לבתר מעשה לא יועיל שום חזרה כו', ולפי"ז נראה דבספי ל"ח שכתב המקדש אשה וחזר בו מיד הוא או היא, מיירי שרו"ה לחזור בו מגוף המעשה שהרי כשהיא חוזרת על כרחי שתחזיר לו כסף קדושיה, ודומיא דהכי כשהוא חוזר לגמרי ורו"ה שתחזיר לו כסף הקדושין, וכיון שאין חזרה אחר מעשה א"כ לא יועיל חזרת שניהם אחר מעשה שנתן הוא וקיבלה היא הקדושין או הגט, וזה הוא מן החזרה והיו קדושין גמורין, אך בספי מ"ט מיירי להדיא שאינו חוזר מנתינת הכסף אלא ממא שנתן לקדושין מזה הדבור הוא חוזר ואומר שיהיה למתנה, דזה יכול לחזור מן החזרה ורק משום חומרא בעלמא לריב"ה גט וכמ"ש רשב"ם, ובזה מיישב מה שהקשו הראשונים על הרשב"ם דהא צנדרים איתא חון ממגדף ועובד ע"ז והיינו לענין חיוב מיתה, ולא כפי' הרשב"ם שמסר בהמה לכומרים לפטומה, אלא עובד ע"ז ממש כמו מגדף ולחייבו מיתה, ש"מ דמדאורייתא אינו מועיל חזרה חוכ"ד, ולפי הג"ל נ"ל דס"ל להרשב"ם דודאי הגמרא צנדרים מיירי מדין חזרה, וכשרו"ה לחזור מגוף מעשה הקדושין והגירושין שתחזיר לו כסף קדושיה והגט שלו, דזה לא מהני חוכ"ד מן החזרה, וקדושין וגט שזין בזה, וה"ה במגדף ועובד ע"ז ממש שפושט יד בעיקר הוי כמעשה, כי היכי דאמירה להקדש הוי כמסירה להדיע כו', ה"ה מגדף ועובד ע"ז בדבורו עבד מעשה פשיעת יד בעיקר ואין בו חזרה מן החזרה וחייב מיתה, אבל צנ"ב לא נקיט מגרש משום דמיירי מחומרא דרבנן בעלמא, וזה לא שייך במגרש דהוי החזרה חומרא [דאי הוי חזרה והגט בעל אסורה להנשא] ואיך יבואו רבנן להקל, ע"כ לא נקיט רק מקדש, ומיירי שאינו חוזר מנתינת כסף הקדושין אלא חוזר מדבור הרי את מקודשת ויהיו המעשות מתנה, ובזה מן החזרה יכול הוא לחזור חוכ"ד ואינו רק משום חומרא ולעז בעלמא, ומשוי"ה לא נקיט החס' מגדף דהבוא אינו יכול לחזור מן החזרה, ונהרג, וכן לא נקיט החס' עובד ע"ז אלא נקיט ע"ז, ופי' שמסר בהמה לכומרים לפטום לע"ז וחזר בו חוכ"ד, לא ממסירת הבהמה אלא מהדבור שתיבה לפטום ע"ז ויהיה למתנה, דכיון דלא הדר ציה מגוף המעשה אלא מהדבור, הוי רק איסור דרבנן מוקלה ולא מדאורייתא.

וכ"כ בשבועותיו ח"א סי' ל"ז, דבחושו כתב ליישב דברי הרשב"ם, דלפי דבריו לא יתכן חון ממגרש, דלא משכחת חומרא במגרש, גם מה שפי' חון מע"ז שהקלה בהמה לע"ז לא משמע כן צנדרים דאמר חון ממגדף וכמו שהקשו הראשונים, וניחא לי עפ"י מה שהארכתי דחומרת קדושין וגירושין היינו משום שגשגה מעשה ומסר מידו לידה ורו"ה לעקור המסירה הדיא, לזה לא יועיל חוכ"ד דמעשה רבה עבד כו', ואחר הנחה זו אני אומר דהכי קשה לרשב"ם שינוי הסוגיא צנדרים איתא גם חון ממגדף ומגרש ובצ"ב שצ"ק להו, לכן היה נראה לו דודאי אי כבר מסר הגט או הקדושין ליד האשה ורו"ה לחזור גם מהמסירה שתחזיר לו הגט והפרוטה לא מהני חוכ"ד, ובהא מיירי צנדרים מעיקר הדין ולא רק מחומרא בעלמא, אך בצ"ב מענינא דסוגיא דהחס' במה שאומר משום ירושה וחזר חוכ"ד לומר משום מתנה, דומיא דהכי מיירי חון מקדושין, שמסר לה פרוטה ואינו חוזר מאת המסירה אלא מתחילה ויהיב לה בחזרת קדושין וחזר ואמר חוכ"ד שיהיה לשם מתנה, דאינו חוזר מהמעשה שהיה המסירה רק מהדבור, וקמ"ל החס' דגם בזה לא יועיל חוכ"ד, ומדעצ"ק החס' מגרש ש"מ שזה הוא רק מחומרא דרבנן, ובמגרש הוא קולא ולא חומרא כו', ומדוקדק מאוד בלשון הרשב"ם שכתב דמעוה הקדושין יהיו מתנה וזה נראה שפ"ה יתר, ולפי הג"ל צדקוק כתב כן, ומיישב היעצ פסקי השו"ע דסי' ל"ח וסי' מ"ט כו', דבספי ל"ח מיירי שרו"ה לחזור לגמרי כו', וכן פסק בהלכות גירושין, וכאן מיירי להדיא שהמעוה יהיו מתנה, דזה מועיל חוכ"ד מן החזרה רק מחומרא דל"א לריב"ה גט. ועפ"י"ז מסיק שם צנדרים, במגרש שהיה לו לומר הגני מצטל מדעשה ואמר הריני מצטל הגט, וחזר בו חוכ"ד ואמר לא יהיה בטל, דלכונ"ע מהני החזרה, כיון שלא היה שם מעשה דמסירה מעיקרה. וכ"כ צקלר באו"ח סי' קט"ז דמ"ב ג', דבשנחה אחת יישב דזה פסקי השו"ע באה"ע דסתרי אהרדי [וכנ"ל].

וכ"כ בדעת הרשב"ם והשו"ע, צדרי אליעזר סי' ל"ח סעף ל"ד, ובדעת מרדכי ח"ב סי' ג' עמוד כ' עור א'. ובבית זבול ח"ג סי' ס"ג אות י"ב, הביא להלכה דברי החת"ם. ע"ש גם בסוף הכ"ה.

ובכתב סופר סי' ל"ח דנ"ג ד' כתב, דצדרי אצ"ו החת"ם הג"ל אחי שפיר גם הא דבספי ל"ח נקט השו"ע שחזרו הוא או היא, ובספי מ"ט לא כתב רק שהוא חוזר, דבספי ל"ח כתב דמדאורייתא לא מהני חזרה צאופן שמצקש שתחזיר לו כסף הקדושין, נקיט בין הוא בין היא אין חזרתו כלום, אבל כאן דכתב שצריכה גט מחומרא משום שהמעוה מתנה, חונה גני ידיה שייך כל זה, אבל כשהיא חוזרת דב"כ מחזרת כסף הקדושין, לא מהני חזרה מדאורייתא. אלא שבעיקר הדבר כתב שם צדרי"ד א', דכל זה אינו נוח לו בישוב דברי המחבר, דממש"כ כאן שאין חזרתו כלום, משמע דלא מהני כלום מדאורייתא, דאי הוי מדרבנן לא שייך לומר דאינו כלום, וממש"כ אח"כ ולריב"ה גט משמע דלריב"ה גט ממונו לחומרא, וסתר דבריו מיניח וצוה ולא סופא רישא, ועוד תמוה על הטור שכתב כאן הלשון כמ"ש צש"ע ונראה דנקיט כשיעט רשב"ם, והוא נגד שיעט אצ"ו הרא"ש כו' [כמוצא לעיל], ולכל הפחות היה לו להביא דעת אצ"ו, לכן נראה דס"ל לכו"ש"ע דמדאורייתא לא מהני חזרה, אלא דמשום חומרא א"א חושש לשיעט הרשב"ם דמדאורייתא מהני חזרה, ואם קיבלה קדושין מאחר לריב"ה גט מדאורייתא, והיינו דכתבו הכו"ש"ע דאין בחזרתו כלום, וממילא נשמע דמדאורייתא לא מהני חזרה ולריב"ה ממנו גט כדי שתיבה מותרת לעלמא מדאורייתא, ומש"כ ולריב"ה גט היינו אם קדשה אחר לריב"ה גט [מהשני] כדי ללאת שיעט הרשב"ם, והא דלא כתב המחבר כן בספי ל"ח, דלפי דברי החת"ם גם הרשב"ם לא ס"ל כן רק כשהמעוה מתנה כו', ושם איירי דא"כ

(א) וכבר כתב כן ע"ד מהריב"ל, במכתב מאליהו שער ו' סי' ג'

דק"ח ד'.

(ב) מדבריו באות י"ב.

אוצר

ס"ק ה אות א—ב

הפוסקים

ואם נאמר כך הוי שיעת ר"ת כעין הכרעה צ"ח הדעות, [לדעת רש"י] בחוב"ד מדינה הוי חזרה וקדושין ואיך לא הוי רק חומרה כ"ר, והר"ן ס"ל דתרווייהו הוי מדינה ג', ודעת ר"ת [דחומ"מ] מהני חזרה לחומרה וכתוב"ד לא מהני חזרה כלל אפילו לחומרה וכו'.

וביד אליהו (להר"י פרסקי) דמ"ח טור ב' תפס כדבריו הראשונים של המלחמה אכן דעת ר"ת, וכחצ דמדברי התוס' הג"ל יש להביא ראיה לדעת רש"י, דהיכא דהוי כלל הפסק מהני חזרה לכ"כ, שכתבו שאם יראה רצו לא יתן לו שלום כ"ר, ומה ירויה במה שלא יתן לו שלום, הא בלח"ה לא יכול לחזור ממקחו אי חוקמין מדאורייתא דלא מהני חזרה, אלא ע"כ דס"ל דדברים אחרים צלי הפסקה, מדאורייתא יכול לחזור וכו'.

ובבר מצואר חילוק זה לדעת ר"ת, בשו"ת מהר"י ח"ב יו"ד סי' כ"ג, שכתב לתרץ שיעת ר"ת מקושיית הר"ן והתוס' [הג"ל בלח"ה], דמש"כ ר"ת דתקנתא דרצון היא שיוכל לחזור, היינו השיעור שנתנו חכמים לחזרה, דאם סמוך לגמר דבריו חזר ודאי מהני [מן החזרה], ורק בשהב"ל דלמח נמלך הוא [לאחר שכבר הסכים], ועכשיו רוצה לחזור בו, אלא שלפעמים צ"ח אדם שזהים מעט ואינם חוששים לפרש מיד כ"ר, והיינו עד כדי דבור, וצ"ח יש טעם לדברים אלו החמורים דלא אמרינן בהו תוכ"ד כדבור דמי, דאם איתא שחזר בו [תיקף בגמר דבריו], לא היה לו לשבות כלל, דלא עבד ח"נש למשהי צ"ח האי מילתא, אלא ודאי האי דשהק נתראה, והשתא נמלך.

וע"י ביד אליהו הג"ל שהבין כן גם צוונת דברי רש"י לדעת הרמב"ם המוצאים בלח"ה שח"ז, דחומרה הכל כדבור אחד מהני גם חזרה, ולאו דוקא הוספת תנאי. וכ"כ שהבין דברי רש"י גם הב"ח צ"ח שם בחילת דבריו ע"ש, ובהגהות חכמת שלמה [בגליון השו"ע] סי' ל"ח סעיף ד'.

ובברכת אברהם (להר"א יענער) סוס"י כ"ט כתב ג"כ דאפשר לומר דכשאנו מפסיק כלל, גם בקדושין יכול לחזור. וע"ש שהבין כן דברי המקנה המוצאים בלח"ה שח"ז.

ובשם הרב ר' אליעזר נחום [בעל חזון נחום על משניות], כתב בשדה הארץ ח"ג סי' ד' דנ"ב ג', שזן צנידון כזה דהוי מקודשת ואינה מקודשת, מטעם שכתב בקונטרסו דזו היא מחלוקת בין הפוסקים. [ודעת השדה הארץ ע"ה יוצא להלן] ד'.

ועדיין עומד ברצונו שתהא מגורשת או מקדשת אלא שרצה שתהיה מותרת לפלוני, ואתינן עלה משום תנאי שא"א לקיים כ"ר, ובה"ג לא אמרינן דלאו כדבור דמי וכו'.

והפחד יצחק חזר והשיב ע"ז שם בדף י' ע"א, דכד בעינן שפיר נראה דמיד דקאמר הרמב"ם לאו למימר דחומ"מ אפילו בתוכ"ד קטן קאמר, דא"כ מאי אצ"פ שחזרו בתוכ"ד כ"ר, והול"ל דכ"ש הוא כ"ר, ועוד דלא הול"ל אלא חדא מינייהו כ"ר, ומדנקט תרווייהו משמע דמיד דקאמר היינו אחר זמן מה בעינן דהוי יותר מתוכ"ד כ"ר, ולא מבציא קאמר, לא מבציא כשחזר בו מיד דהיינו יותר מכדי דבור אלא אפילו תוכ"ד לא מהני החזרה כ"ר, ע"ש שהאר"ך להביא ראיות ע"ז, ושם בע"ב כתב עוד, דהרי דעת הרשב"ם דאפילו בתוכ"ד החזרה מועלת ולא צריכה גט אלא משום לעז [כמובא באות הקדום], כ"ש וק"ו בתוכ"ד קטן דהחזרה מועלת ואינה מקדשת כלל כ"ר, וי"ל דגם הר"ן דפליג על הרשב"ם מדה בזה כ"ר, ואפשי בפלוגתא לא מפשינן וכו'.

וכן נסתפק בזה הרב השואל בשדה הארץ ח"ג סי' ד' ובפרי תאדמה ח"א הל' שבועות סי' כ"ג, אי הא דאמרינן בקדושין וגירושין דאפילו בתוכ"ד אינו יכול לחזור, היינו דוקא תוכ"ד גדול אבל בתוכ"ד קטן אה"ג דיכול לחזור.

דאיכא עקירת מעשה דנתינת הכסף [כנ"ל] כ"ר, והעולה מדבריו, דהעיקר לדינא בקדושין וגירושין תוכ"ד לאו כדבור דמי מדאורייתא כשיעת הר"ן והרמב"ם ושאר הראשונים כ"ר, ובעלה שיטת רש"י נגד כל בני רבותא, ולדעתו דהעושי"ע חוששים משום חומר ח"ה להאריכה גט אם קבלה קדושין מאחר, ודוקא אם המעות מתנה, אצל אם איתא בחזרה או היא שחזרה ח"ה גט מאחר.

ב. ואם יש לחלק בחזר תוכ"ד, בין שהה קצת, לבין שחזר מיד אחר אמירת הקדושין בלי הפסק כלל, במלחמה אכן כתב דעת ר"ת לפי מה שנראה בתוס' צ"ק וצ"ב [הג"ל בלח"ה], שדעתו לחלק דאם חזר בו חומ"מ צלי שום שבות כלל, בזה מדינה כדבור דמי בכל הדברים, דהוי כאילו אמרם צבת אחת, רק בשהב"ל קלח וחזר בו תוכ"ד צבה"ג הוא רק תקנת חכמים שיוכל לחזור, כמש"ס בטעמא לפי דכש"אם עושה סחורה עם חזרו ויראה רב או גדול כ"ר שאם יתן לו שלום לא יוכל לחזור בו ממקחו כ"ר, נראה מדבריו דאי לאו דשהב"ל צנתינת שלום היה יכול לחזור בו מדינה כ"ר, ולכאורה אפשר לומר לדידה, דהא בקדושין ואיך לאו כדבור דמי היינו דוקא בשהב"ל כ"ר, אצל אם חומ"מ צלי שבויה כלל צא לחזור כ"ר יכול לחזור כ"ר, כיון דהוי כאילו אמרם צבת אחת ואינו צדין חזרה כלל, ולפי"ז היה יחא מה שהקשה הש"ך בחומ"מ סי' רנ"ה סק"ה על הרמב"ם והכרעטורה והכ"מ שכתבו דבהקדש נמי אינו יכול לחזור תוכ"ד, מהסוגיא דצ"ק ע"ג צ' דרמי הש"ס דר' יוסי אדר' יוסי דבעדות גניבה ועציחה ס"ל דתוכ"ד כדבור דמי ובהקדש ס"ל דתוכ"ד לאו כדבור, ולדבריהם לאו קושיא היא, דהא ס"ל להקדש הוא מאלו דתוכ"ד לאו כדבור, ע"ש שסיים דלשתמיט להו, ולהג"ל י"ל דטעמא דר' יוסי לאו מדינה דחזרה הוא כ"ר, אלא משום דהוי כאילו העידו על הגניבה והעציחה צבת אחת, דכיון שהעידו בזה אחר זה צלי הפסק ושבות צנייבם הוי כאילו העידו צבת אחת, ולא שייכא כלל לדין חזרה דתוכ"ד, וא"כ שפיר רמי הש"ס דר' יוסי אדר' יוסי, דצבה"ג גם בהקדש הול"ל דהוי כאילו אמר צבת אחת כ"ר, וצ"ח מיושג גם קושיית התוס' שם צ"ק ד"ה כ"ר, תימא ר"ה מדפתי דאמר כמאן כ"ר ע"ש, ולפי כ"ל לא איירי הכא כלל צדין חזרה דתוכ"ד אלא אי הוי כאמרן צבת אחת כ"ר, ור"ה מדפתי איירי לענין חזרה כ"ר, אלא שכתב שוב, דאפשר נמי דגם בחזר חומ"מ לר"ת הוי נמי חומר בקדושין ודכוותיה מדרבנן דאינו יכול לחזור, וכן משמע מסתימת הפוסקים שלא חילקו,

יג) מתחילת דבריו שם.

יד) ע"י בפחד יצחק בתשובה שבערך תוכ"ד, שכדי ליישב דברי הר"מ בפ"ב דשבועות הל' י"ז, וסוגיית הגמרא בב"ק ע"ג ב' דאמרינן שם תרי תוכ"ד הוי חד כדי שאלת תלמיד לרב וחד כדי שאלת הרב לתלמיד, כי לית ליה לר' יוסי תוכ"ד כדי שאלת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי דנפיש, כדי שאלת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה, כתב בדף ח' ע"א, דגם בהני דברים דחמירי ואפילו תוכ"ד לא מהני, דוקא תוכ"ד דכדי שאלת תלמיד לרב דנפיש לא מהני, אבל בתוכ"ד דשאלת הרב לתלמיד דלא נפיש מהני, דהוי כדבור עצמו כ"ר, ובסוף התשובה שם דף ט' ע"א כתב עוד, דדוק דחומר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני, והאמק"ל חוץ מפלוני, אינה מגורשת ומקדשת ודאי, וטעם הדברים הוא, דעם כי בקדושין וגירושין לא אמרינן בהו תוכ"ד כדבור דמי, זה שסיים דבריו בתוכ"ד קטן הר"ל כדבור עצמו, ולזה אינה מגורשת ומקדשת ודאי. ותלמידו של בעל פחד יצחק כתב ע"ז שם בדף ט' ע"ב, דהרי הרמב"ם כתב בהודא המקדש את האשה חזר בו מיד אצ"פ שחזרו בתוכ"ד אין חזרתם כלום כ"ר, הרי דמיד קרי ליה תוכ"ד כ"ר, ומיד כשהציא דבורו נכנס בגבול תוכ"ד ואין חזרתם כלום כ"ר, והא דחומר הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני או האמק"ל חוץ מפלוני, אינו חזר מתחילת דבריו

אוצר

ס"ק ה אות ב—ג

הפוסקים

ועוד ראה ממשיכ הר"ן [ל"ל נמוקין] צ"צ קכ"ט ז', דאם אהר שני דברים סותרים זה את זה י"א תפוס לשון ראשון וי"א תפוס לשון אחרון כו', ואם אהר בפירות חוזרני צי הכל מודים דהוי חזרה כו', ובקדושין אפי"ה צעיר גט, הרי להדיא דאף בדבר דכ"ע מודים דמהני והוי חזרה כו' אפי"ה גבי קדושין ודומיו לא מהני זהו חזרה בשום אופן כו', ואפילו לא שבה כלל אין מועיל חזרתו כלום כו'. ולהלן שם כתב עוד ראה ממ"ש בתמורה כ"ו א' [ע"ש בתוס' ד"ה אהר], דהכל מודים בין ר"מ בין ר"י דאם אהר תמורת עולה ושלמים דלכ"ע דבריו קיימים וחליה תמורת עולה וחליה תמורת שלמים, ועצמא דמילתא משום דאדם יכול להקדיש חני בהמתו, אבל אי לא הכי הו"א דלכ"ע דבריו הראשונים עיקר והיא תמורת עולה דוקא, ואע"פ דתומ"י אהר ושלמים ואין לך תיבה סמוכה כזו, וא"כ גם צ"ד כיון דאין נד לקיים כל דבריו יען כי הם הפכים לכן דבריו הראשונים עיקר כו', והאחרונים אין בהם ממש כו', וה"ר אליעזר נחום [הג"ל] הקשה לי ולמר אחי [הוא בעל פרי האדמה שבסמוך], דאיך העלינו דבקדושין ודומיו לא מהני חזרה כלל בשום אופן, והלא משמע להדיא מלשון מהרי"ע [הג"ל] דמהני חזרה היכא דלא שבה כלל, ואני אומר דמהתם ליכא קושיא, דמהרי"ע כתב כל זה ליישב הטעם של ר"ח כו', אמנם לענין דינא אנו לא קיי"ל כטעמו של ר"ח דהלא דחאו הר"ן, וגם מהרי"ע שם בתחילת דבריו דחאו והקשה עליו שתי קושיות, אלא דלח"כ ר"ח להעלות ארובה לטעם ר"ח, אבל לפי האמת הדין הוא כמ"ש הר"ן, ולטעמו של הר"ן אין מועיל חזרה כלל דהני דברים דחמיירי.

גם בפרי האדמה ח"א ה"ל שבוטות ס"י כ"ג, השיב על אותה שאלה שבשדה הארץ הג"ל, וכתב בדקב"ג ג', דנראה להלכה ולמעשה דאינו יכול לחזור בו כלל אפילו חזר תומ"י בלי שבייה כו', וראה נכונה ממחני דמנחות פ"א א', האומר כו' חודה עלי מן החולין ולחמם מן המעשר יציא הוא ולחמם מן החולין, ופירש"י ותוס' דכי אהר הרי עלי חודה מן החולין נתחייב הכל מן החולין, וכי חדר אהר לחמם מן המעשר לא מני חדר ציה ואפילו דהוי חוכ"ד, דאמירתו לגבוי כמסירתו להדיע דאמרינן בנדרים והלכתא חוכ"ד כדבור חוץ כו', הרי לך בהדיא דתומ"י אהר בלי שבייה [ואפי"ה לא מהני], גם ראה מהביא דעני רשב"ל מר"י צבי"ה י"ט ב', האומר הרי עלי חודה ואלא צה ידי חגיגה הריני נזיר ואגלה ממעות מעשר שני מהו, א"ל נזיר ואינו יולא צה נזיר ואינו מגלה, ופסקוה הרמב"ם כו', וא"כ פשיעא נמי דבקדושין וגירושין דינא הכי דלא מני מהדר כו', וכן יש להוכיח משו"ת מהריב"ל ח"א ס"י כ"ח, שבנידוני חזר צו היכף בלי שבייה, ואפי"ה כתב דלאו כל כמיניה כו', ועוד דהא דאמרינן חוכ"ד, לאו היינו שיעור שלם של כדי דבור, אלא חוץ היינו אפילו התצב הראשונה כו', וא"כ אע"ג דנקט חוכ"ד היינו בלי שבייה כו', ואחר שבהריך עוד בראיות ע"ז, כתב בסוף התשובה, דמה שר"ה הרה"ש לעשותו ספק במחלוקת הרמב"ם והטור צהביא דתנאי קודם לנעשה כו' [המובא בלוח שח"ז], לדעתי ליתא כו', ואדרבא משם ראה כמ"ש, דהגם דליירי בלי הפסק מ"מ מהני רק משום שהוא תשלום דבריו כמ"ש הצ"ח שם וכו', ועיין בהגהות חכמת שלמה (בגליון השו"ע) ס"י ל"ח סעיף ל"ד, ובדבריו צ"ח זה, משי"כ צ"ח.

ג. וכשלא חזר בו מעצם הקדושין, רק חוסף תנאי, האם סהני כשהוסף חוכ"ד, או עכ"פ כשאמר בדברים אחדים עם הקדושין, בלי הפסק כלל. צטור ס"י ל"ח הביא מהרמב"ם פ"י דאישות ה"ל ד' דאם אחרי אמירת ונתינת הקדושין השלים בתנאי ואמר אם תחני לי מנה וכו', אע"פ שהכל היה חוכ"ד, הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה לתנאי, וכחצ עליו העור דלא נהירא, דמילתא דפשיעא היא שאם נתן צידה בלא תנאי שהיא

אולם עיין צ"ח ס"י ל"ח דין תנאי קודם למעשה, שהעלה, דלגבי חזרה [שחזר צו לגמרי מדבריו הראשונים ולא כמוסיף תנאי בלצד], אין חילוק בין שהם דברים אחדים לבין שהפסיק קלת רק שהוא חוכ"ד, ובשניהם לאו כדבור דמי.

ובבני משה (להר"מ מאגאר) ה"ל אישות ס"י ח' כתב ע"ד מהרי"ע הג"ל, דאינו נראה, ובדמיונה מדברי הרשב"א והריטב"א והר"ן בקדושין נ"ט ב', בשמעתא דהמקדש מעכשיו ולאחר לי יום, דמספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי, והקשו דהני דחזרה הוי הא קיימ"ל בקדושין וגירושין דחוכ"ד לאו כדבור דמי, ותיירא דמיירי דאמר לה תחילה ואח"כ נתן, ולדברי מהרי"ע מאי קושיא, דהרי הא דקיימ"ל דלאו כדבור דמי הוא דוקא בהפסיק ושהה מעט כו', ובכך דמעכשיו ולאחר לי יום בלא שבה מיירי, אלא שסמך לגמר דבריו אהר ולאחר לי יום כו', ומוכח להדיא דס"ל להרשב"א ודעימיה דאף שלא הפסיק כלל לא מהני חזרה, וכן יש לדקדק מדברי הרמ"ה המובא צ"ח ס"י ל"ח אות ה', גבי התקדשי לי צו וצו וצו כו', היתה אובלת ראשונה ראשונה, אם יש באחרונה שיה פרוטה מקודשת, וקשיו ליה דהא חזרה לא מהני בקדושין, וכי אהר לה צו וצו מאי הוי, הרי נתקדשה לו בראשונה [וא"כ אפילו יש בראשונה לבד שו"פ ג"כ מקודשת], ותיירא דהכא מעיקרא דעתו היה לסיים דבריו ולומר צו וצו, ולא חזרה היא, אלא פרושי קמפרש לדבריו, הרי דאליה אלא שחזר, אף שלא שבה ולא הפסיק כלל לא מהני, ובפ"י המשניות להרמב"ם בתמורה פ"ה מ"ג כתב, דגם תנאי אינו יכול לומר חוכ"ד כו', אלא דכל שלא שבה ומעיקרא כשהולא הדבור מפיו לך נתכוון לסיים ולומר ע"מ כך שומעין לו ולא תליין בחזרה, הרי מצויר דחזרה גמורה לא מהני אף בלא שבה ולא הפסיק כלל. וע"ש שכתב דזו היא גם כוונת דברי הצ"ח [המובא בלוח שח"ז] צמ"כ לדעה הרמב"ם] דכיון דגמר דברי הקדושין הוא התנאי כו' ראש דבריו אסיפא סמך. וסיים צבני משה, דמכל הלין מוכח להדיא היפך דברי מהרי"ע.

וכן בשדה הארץ ח"ג ס"י ד', נשאל בזה שאלה שאלה כדבור אחד בלי שבייה צנחיים כלל האמק"ל צה לא תהיי מקודשת לי, או אם נתן לה גט ואמר הרי את מגורשת צו ממני ומותרת לכל אדם לא תהיי מגורשת ממני, וכתב דלענין דינא [ולא למעשה טו] נראה דאפילו אהר דבר והפכו תומ"י בלי שבייה כלל, לא מהני חזרה צבני דברים בשום אופן, דהרשב"ם [הג"ל בלוח א'] כתב הטעם דחוכ"ד לאו כדבור דמי בקדושין וגירושין, משום לעז ממזרות, וא"כ אפילו לא שבה כלל אין דבריו האחרונים כלום מזה הטעם עלמו דחיישינן לעז ממזרות כו', וגם לטעם הר"ן [המובא ג"כ בלוח א' הג"ל] דהני מילי כיון דחמיירי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה, לכן אפילו לא שבה כלל אינו יכול לחזור כיון דמעיקרא לא קדשה או גרשה אלא בהסכמה גמורה כו', וכן דייקין ממשי"כ הרמב"ם והמחבר בשו"ע המקדש את האשה וחזר צו מיד כו', תיבת מיד דייקא, דאפילו מיד ממע אין חזרתם חזרה, ומשי"כ אח"כ ואע"פ שחזר בחוכ"ד כו', לא אתא אלא לומר דלא תיסק אדעתין דיהיה דין הקדושין כשאר מילי דעלמא דחוכ"ד כדבור דמי כו',

אולם השדה הארץ והפרי האדמה שם האריכו להוכיח דאי אפשר לומר כך. ושם בפרי האדמה דקכ"ד א' כתב, שבוז לא נסתפק אדם מעולם, וכמו שנראה מדברי התוס' בב"ק שם, דמה שאמרו בש"ס כל חוכ"ד היינו בין חוכ"ד גדול בין חוכ"ד קטן, וכשאמר חוץ ממקדש, קאי אתרווייהו.

וכן מוכח מכל הפוסקים המובאים בפנים, שלא כתבו דמהני אלא כשאמר הכל בדברים אחדים ללא הפסק כלל. וגם ע"ז יש החולקים וסוברים דגם בלא הפסק כלל לא מהני חזרה, וכמובא להלן בפנים. טו) מדבריו בסוף התשובה.

אוצר

סי' ק ה אות ב

הפוסקים

שהיא מקודשת בלא תנאי [אפילו אי לא הוי בעינן תנאי קודם למעשה], וכתב הב"י דקושיות הטור לק"מ, דכיון דגמיר דברי הקדושין הוא התנאי, שהרי הוא אומר האמק"ל בזה על תנאי כך וכן, אעפ"י שנתן לה הקדושין קודם שיזכיר התנאי, מ"מ כיון דדברים אחרים הם בלי הפסק, ראש דבריו אסיפא סמיק, והו"ל למימר דלא חלו הקדושין אלא על אותו תנאי, אי לאו דגמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן שאריך שיכיר תנאי קודם למעשה, ולישנא דהרמב"ם הכי דייק, מדכתב "השלים התנאי", משמע דתנאי לאו מילתא בלתי נפשה, אלא תשלום דבריו הראשונים.

וכתב בהגהות הר"ב פרנקל (שנדפס בסוף השו"ע) סי' ל"ח על דברי הב"י הנ"ל, דאף דבקדושין לא מהני חזרה אפילו תוכ"ד, י"ל דבעלת תנאי עדיף, ד"ל דנחזיקין לזה תחלה, ודברי הב"י אינם אלא בהעלת תנאי, ובלי הפסק דברים כלל בין המעשה לתנאי, דהוי כהשלמת דברים.

גם בצמח צדק (מלוצאווין) סי' רפ"ח אות ז' כתב צביאור דברי הב"י, דשאני התם שהם דברים אחרים בלי שום הפסק כלל אף תוכ"ד, וזה עדיף מתוכ"ד, וכן פירש בהמקנה [המוצא להלן], ופשט המשנה פ"ה דתמורה [דכ"ה א'] מורה, דאם ניכר שלכך נחזיקין מתחילה מהני אף היכא דתוכ"ד לאו כדבור דמי, ואיך ניכר שלכך נחזיקין מתחילה, י"ל דזהו כמ"ש הב"י, כשדברים אחרים הם בלי הפסק אף תוכ"ד. [ודעת הא"ל לדינא ע"י להלן בזה].

ובאבני מלואים סי' ל"ח סק"ב ד"ה וכה, כתב ג"כ דב"י שפיר מיישב דעת הרמב"ם, דאי לאו דילפינן מתנאי בגו"ז, היכא יכול להטיל בו תנאי תוכ"ד כיון דעל דעת כן מסר לה הקדושין, והיינו, דאע"ג דתוכ"ד לא מהני בקדושין, היינו צנמלק, אבל אם לא נמלק, אלא בתחילה על דעת התנאי מסר לה אין זו חזרה, וכמ"ש התוס' במרובה [צ"ק ע"ג ב' ד"ה וגמלק], לר' יוסף דתוכ"ד לאו כדבור דמי ואינו יכול לחזור, דהיינו צנמלק, אבל אם לא נמלק אלא בתחילה היכא דעמו כך לא שייך חזרה ע"ש. וכ"כ בערוך השלחן סי' ל"ח סעיף ל"א על דברי הרמב"ם עפ"י הב"י הנ"ל, דאע"ג דקיימ"ל בקדושין תוכ"ד לאו כדבור דמי, וזה צנמלק תוכ"ד, אבל באמירה בהמשך אחד, ודאי דאי לאו דהקדים המעשה הוי התנאי קיים.

והב"ח צ"ח ל"ח כתב בתחילה לתרץ קושיות הטור על הרמב"ם ג"כ בהב"י הנ"ל, דהרמב"ם שאמר אעפ"י שהכל היכא תוכ"ד, ר"ל שהם דברים אחרים בלי שום הפסק, ותשלום דבריו הראשונים ניהו כו', אך שזו הקשה על זה, וכתב בסוף דבריו דנראה עיקר דלהרמב"ם אין חילוק בין שהוא דבר אחד לגמרי לבין שיש הפסק קצת רק שהוא תוכ"ד, אלא דס"ל להרמב"ם דהא דקיימ"ל בקדושין תוכ"ד לאו כדבור דמי, אין זה אלא לגבי חזרה, אם חוזר בו לגמרי, אבל אם אינו חוזר בו, אלא שמפרש דבריו, אמרינן תוכ"ד כדבור דמי, והלכך גבי תנאי נמי, אם התנה עמה תוכ"ד היכא מועיל אי לאו דהמעשה קדם לתנאי, דהתנאי לא מקרי חזרה, אלא מפרש דהמעשה שעושה אינו אלא ע"י כך וכך.

ובמחנה אפרים הל' לזקה סי' ע"י הביא דברי הב"י הנ"ל שכתב על דברי הטור דאין זו טענה, דכיון דגמיר דברי הקדושין הוא התנאי, אעפ"י שנתן בידה קודם שהתנה, מ"מ ראש דבריו אסיפא סמיק, ושהב"ח כתב דאפילו שהם בינתיים כל שהזכיר התנאי תוכ"ד מהני כיון דלא הוי חזרה, וכתב דלפי דברים אלו למדנו, דכל היכא שהתנה בלשון על מנת, דלא בעינן בזה משפטי התנאים לדעת הרמב"ם וסיעתיה [ע"י ע"ז צ"ח ב' ל"ח סעיף ג'], אפילו נתן הקדושין בידה תחילה ואח"כ התנה תנאו קיים, וכן נראה שהיה דעת רש"י, דבצ"מ ל"ד א' גבי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דהתנאי בטל משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, פי' רש"י בדי"ה אפילו, משום דכי יהיב קדושין איקדשה, ותנאה דכתר הכי לאו כלום הוא

שכבר היה אשחור, משמע דאי לאו משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, אעפ"י שנתן ואח"כ התנה, והתוס' צפרק אעפ"י הקשו על פרש"י דהא בעינן תנאי קודם למעשה, ולע"ד לק"מ, דס"ל דבצ"מ לא בעינן למשפטי התנאים.

גם במים חיים (לבעל פר"ח) רפ"ו דלישות כתב בהב"ח, דהשגת הטור על הרמב"ם אינה כלום, דאע"ג דקיימ"ל בזה דתוכ"ד לאו כדבור דמי, ה"מ לחזרה, אבל להטיל תנאי לא הוי חזרה, ושפיר דמי להטילו בתוכ"ד כדעת הרמב"ם.

ובשמעתא דרבא ח"ב חזו"מ סי' ג' דק"ז א' הביא דברי הב"י, ושהב"ח מסיק דאפילו אם יש הפסק בין הקדושין לתנאי מ"מ כיון דהוי תוכ"ד מהני, משום דלא דמי תנאי לחזרה, וכתב דהכונן בהב"ח, דמפרש מהני גם בהפסק רק שיכיר תוכ"ד, אפילו במקום דלא מהני חזרה תוכ"ד כו', ויש להוכיח כן מכמה מקומות. וע"י גם צמקור מים חיים (להר"מ פאדווא) ח"ב סי' ה' אות ו' שהביא רא"י לסברה הב"ח, דאף בלא דברים אחרים יכול להתנות תנאי בתוכ"ד, ורק בחזרה ממנו אינו יכול וכו'.

ובכתב סופר סי' ל"ח דנ"ג כתב לפרש כן גם דברי הב"י בחירון דברי הרמב"ם, שהביא מש"כ הב"י ליישב דברי הרמב"ם דדברים אחרים מהני גם בקדושין, ושהמקנה [המוצא להלן] ס"ל בכוונת הב"י דהיינו היכא דאינו פוסק כדבורו, וכתב הכת"ם דמלשון הרמב"ם לא משמע כן, שכתב [בלשון] אעפ"י שהכל בתוך כדי דבור, ולא כתב שהכל בלי הפסק, ולשון כדי דבור נראה שר"ל אעפ"י שהפסקי' אבל הוי תוכ"ד כו', וכוונת חירון הב"י הוא כפשוטו, דדוקא לחזור אינו יכול בקדושין, אבל תנאי שהוא פירוש דבריו גם בקדושין מהני, ויש להמחיק חילוק זה עפ"י סברה הר"ן [המוצא בזה] דאין, דענין כזה אינו עושה רק אחר שהסכים בדעתו שחפץ ורואה בקיומו, וכל זה לענין חזרה, אבל להתנות תנאי, בודאי אומר ועושה בהסכמת הל"ב מתחילתו, שעל תנאי כן יקום ויכיר.

אמנם בדעת הטור שהקשה על הרמב"ם, [כמוצא בריש האות], כתב הב"ח צ"ח ל"ח דס"ל דמאחר שנתן בידה בלי תנאי, א"כ התנאי שהתנה אח"כ אפילו הוי תוכ"ד לא הוי תנאי, דקיימ"ל דכלל החזרה תוכ"ד כדבור דמי חוץ ממקדש כו', ואפילו במעשה עלמו אינו מועיל בתוכ"ד, כגון שאמר בתך מקודשת לי, ובתוכ"ד אמר בתך פלונית, אינו מועיל, כמ"ש הב"י צ"ח ל"ז צ"ס רב סעדיה גאון ומהר"מ [ומוצא בזה] צ"ח צ"ח ב' הנ"ל סקע"ח אות א', וכ"ש גבי תנאי ומעשה שלא יועיל התנאי תוכ"ד לבעל המעשה שהיה בלי תנאי טו. וכ"כ במכתב מאליו שער ח' סי' א' דקל"ח א', דדעת הטור היא דכיון דחזרה לא מהני גבי קדושין אפילו בתוכ"ד, הוא הדיו והוא העטם דתנאי לא מהני, דטעמא דחזרה לא מהני הוי משום דלא מלי מצטל קדושין שכבר נעשו, ותנאי נמי לבעול קדושין אחי אם לא יתקיים התנאי כו', ודעת הרמב"ם דיש חילוק בין חזרה לתנאי וכו'.

וכן נראה דעת המחירי צ"ח ל"ד א', ובקדושין ס"א א' שהקשה ג"כ על הרמב"ם כמו הטור, וכמוצא בזה] צ"ח צ"ח ב' ל"ח סק"ז אות ב' ד"ד א'. וכ"כ דעת הרמ"ך בהשגותיו כת"י שהוצא במעשה רקח פ"ו דלישות הל' ד' ומוצא ג"כ בזה] צ"ח צ"ח ב'.

ובכתב

(טז) וע"י במחנה אפרים הל' צדקה סי' ט' שכ' ליישב הדין דסי' ל"ז גם לדעת הסוברים דתנאי מהני תוכ"ד, דיש לחלק ולומר, דהתם גבי בנות כל שהפסיק בדבורו בין הקדושין שנתן לדבור השני שאמר בתך פלונית, הרי זה דומה למלק, משום דסתמא דמילתא מעיקרא מידק דייק אינש למי מקדש, כדאמרינן בבב"ב קמ"ח ב' גבי ש"כ"מ, אבל גבי תנאי אפילו בקדושין עצמם, כל שהוא תוכ"ד, איכא למימר עיוני קמעיין, ולא הוי נמלק.

הפוסקים

ס"ק ה אות ג

אוצר

כלל גרע, והמקנה כתב לחזק לדברי הב"י עפ"י רצונו ירוחם, אבל צ"ד דהיה הפסק מעט בין נתינת הגט לאמירת התנאי, אף לשיטת הב"י אין לחוש, ושם הביא בזה ג' מהצ"ח שכתב לחרץ קושיית העור משום דשאני היבא שאמר בלשון תנאי דתנאי לא מקרי חזרה אלא מפרש [ומהני אפילו הפסיק, כל שהוא בתוכ"ד], ולפי דבריו שפיר יש מקום לחוש צ"ד לשיטת הרמב"ם, אך כתב דנראה דלא כהצ"ח, דהא מלינו שיעת הרמב"ם המוצא בזה"מ סי' כ"ט סעיף א' דעדים אינם נאמנים לומר תנאי היו דבריו, וכן הוא בסי' מ"י סעיף ל"ז דכתב"י ונא ממק"א אינם נאמנים לומר תנאי היה דבריו, וכ"כ צ"ח סי' פ"ב סק"ז וסק"ד צ"ח הרמב"ם דאינם נאמנים לומר תנאי היו דבריו כשכתב ידם ונא ממקום אחר, משום דלמעקר סבדחתיבו קאחתי, א"כ חזין דס"ל להרמב"ם דגם תנאי מקרי עקירה דברים הראשונים ולא מקרי פירוש כו', וכן יש להוכיח מהא דקדושין נ"ט ז' גבי מעכשיו ולאחר ל' יום, דס"ל לר"ב דהוי ספק תנאי ספק חזרה כו', וקשה הא קיימ"ל בזה"מ סי' מ"ב סעיף ה' דאם שתי לשונות בשטר סותרין אהדדי אם אפשר לקיים שתיהן אף בפירוש דחוק מקיימין, וא"כ הכא דמספקא לן אם הוי תנאי או חזרה, מצבי לן לומר דהוי תנאי, דזה הוי פירוש לדבריו הראשונים כו', ולכן העיקר כדברי הב"י שכתב לחרץ דעת הרמב"ם דשאני היבא דלא הפסיק כלל, אבל היבא דהפסיק קאחתי אף דאמר בלשון תנאי אינו יכול לחזור אף בתוכ"ד, ולכן צ"ד דהיה הפסק קאחתי ע"י נתינת הגט צינחיים, גם לשיטת הרמב"ם אין לחוש כלל.

גם בשם אריה סי' ס"ז צידדו מי שגירש את אשתו ואחרי שמתר לה הגט ואמר הרי את מותרת לכל אדם, הוסיף "אחרי שיתן שנין", כתב, דאם היה אומר דברים אלו תיכף אחר שאמר הא"מ לכל אדם, אף שהיה אחר מסירת הגט לידה, היה מקום לחוש להחמיר לפי דברי הב"י [הג"ל], דכל שאומר דברים אחרים בלא הפסק היה מהני אי לאו דציעין תנאי קודם למעשה, וככ"צ דנ"ד דאמר אחר שתי שנין, דאינו תנאי, רק בגדר קביעות זמן שחיה מותרת להנשא רק אחרי סי' שנים, וזה לא ציעין משפטי התנאים, א"כ כל שהוא שפה אחת ודברים אחרים, אפילו לאחר שמסר לידה מהני, ולכן אם לא היה מפסיק בין מה שאמר הרי את מותרת לכל אדם לבין מה שאמר אח"כ [אחר שיתן שנין], היה מקום לפקפק בזה להחמיר, אלא שבצ"ד הפסיק בין הרי את מותרת למה שאמר אח"כ, לכן אין לחוש כלל.

ועיין בלמח נדק (מליובאוויטש) סי' רפ"ח צידדו גירושין כעין נידון השם אריה הג"ל, שהאריך בזה הרבה בדברי הראשונים ואחרונים, ומסיק דיש בזה פלוגתא וא"א להקל. ועיין גם בצ"ח נז' סי' קפ"א אות ד' ה', ולהלן שם בזה"מ וי"ב, שבי' דין זה אם נאמן בקדושין להוסיף תנאי תוכ"ד, תלוי במחלוקת הראשונים, אלא שלא ירד לחילוק זה בין שבה קאחתי, לבין שאמר דברים אחרים עם לשון הקדושין, בלי הפסק כלל.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דקל"ז ע"א כתב, דאם הוסיפת התנאי הוא באופן שניכר שנתחילה ג"כ כוון להוסיף זה, אף שזה סותר דבריו הראשונים שהיה צ"ח, עכ"ל כיון שמהלוק דבורו ניכר שגם נתחילה כוון לסיים כן, הוי תוכ"ד כדבור. וציד דוד שם כתב, שזה נמצא בדבריו צ"ד וצ"ו. ושם בזה"מ פ"ד דף ק"א א' כתב, דהראיה לזה נראה מדברי הרמב"ם ורש"י בתמורה כ"ה ז' ד"ה תוכ"ד, ותוס' מנחות פ"א ז' ד"ה תודה, דסוברים דבהקדש ותמורה ג"כ לא מהני תוכ"ד, ועכ"ל אם מתחילה נתכוון למה שמוציא מפיו אח"כ מהני לצאר זה בתוכ"ד, דלא אמרו דלא מהני תוכ"ד בהקדש אלא צמלך, ר"ל שמתחילה לא נתכוון לזה ועתה חוזר בו, אבל אם לזה היתה כוונתו מתחילה מהני, וזה נמצא מן הסוגיא דהיא שלמים וולדה עולה שם בתמורה, דאמר ר' יוסי

ובכתב סופר סי' ל"ח דנ"ג ג', אחר שכתב דמלשון "תוכ"ד" שכתב הרמב"ם נראה שר"ל אעפ"י שהפסיק רק שהיה תוכ"ד, וכמוצא לעיל, כתב, דלכן יפה תמה העור שמעתיק כל לשון הרמב"ם ומה דסיים ואפילו היה תוכ"ד, וע"ז כתב ולא נהירא דפשיטא כו', וכשלא הפסיק כלל, מודה גם העור דכ"ג יוכל לחזור וכו'. וצדק נ"ד א' צ"ח דבריו כתב הכת"ם דכשעשה מעשה קדושין, ואחר שנתן לה ואמר האמק"ל התנה תנאי תוכ"ד, תליא במחלוקת הרמב"ם והעור, והיינו כשהפסיק וחזר ואמר תוכ"ד, אבל לא הפסיק כלל גם העור מודה, ואינו מתפלל על הרמב"ם רק בתוכ"ד אחר שהפסיק. [וע"י צ"ח סי' ל"ח דמבואר בדבריו ג"כ דלא הקשה העור על הרמב"ם, אלא משום שהבין מלשנו "אעפ"י שהכל היה בתוכ"ד", דהיה הפסק בין מעשה הנתינה בידה לבין התנאי שלאחר הנתינה, אלא שהיה תוכ"ד].

אולם יש מהאחרונים שחזקו דעת הב"י, דגם להרמב"ם לא מהני הוספת תנאי בקדושין רק כשאמר דברים אחרים עם הקדושין בלי הפסק כלל, ויש מהם שכוונתו גם מעוד ראשונים הסוברים כן. צ"ח מאיר סי' ל"ח סעיף ז' כתב דדברי הב"י שרירין, שחילק בין תוכ"ד לדברים אחרים, דאף דבקדושין תוכ"ד לאו כדבור דמי, מ"מ דברים מקושרים לריכס ללא לדין מעשה קודם לתנאי [כדי לפסול התנאי].

ובקהלת יעקב (למחרי"ט אלגאזי) חלק תוספות דרבן סי' שי"ד דקל"ט ד' כתב, דאיכא למידק בן ממש"כ הרמב"ם עלמו צפיהמ"ש פ"ה דתמורה צמחני דהוא שלמים וולדה עולה, וז"ל: שהעיקר אללו תוכ"ד כדבור דמי וזלתי במקדש כו' ומקדש ומגרש כו', וכן אם אמר לאשה האמ"ק או הרי זה גיטך ונתן לה גיטה או קדושה וחזר ואמר תוכ"ד לגמר הענין, לא יהיו הקדושין או הגירושין אלא ע"מ כן, אינו מועיל ואין שומעין לו עכ"ל, הרי מפורש יולא מדבריו, דכל שלא אמר התנאי תומ"י אחר אמירת הקדושין, אלא שהפסיק ושהיה צינחיים אפילו בתוכ"ד התנאי בטל, ודלא כהצ"ח. ובהמקנה קו"א סי' ל"ח סעיף ז' ד"ה ועוד, כתב דמה שהקשה העור על הרמב"ם, כבר השיב הב"י כיון דדברים אחרים הם בלי הפסק עדיף מתוכ"ד, ודברי הב"י נכונים, דהרי צ"ח ל"א מפורש בן דבריו רצונו ירוחם, שכתב גבי התקדש לי בתמורה זו וצו, דהיבא דמפסיק בין דבור צו וצו אפילו תוכ"ד חיישין שמה חזר כו', [וכמוצא בזה"מ לעיל סי' ל"א סק"ז אות ז'], הרי דכשלאמר דברים אחרים מהני אפילו בקדושין, ומה שאמר דבקדושין תוכ"ד לאו כדבור דמי, היינו כשמפסיק מעט.

ובבני משה (להר"מ מאג"א) ה' אישות סי' ה' אחרי שכתב בדבריו הב"י על הרמב"ם מתבאר מדברי הרמב"ם עלמו צ"ח המשתנות בתמורה [ובקהלת יעקב הג"ל], כתב עוד דכן מתבאר גם מדברי הרש"א והריטב"א והר"ן בקדושין נ"ט ז' בשמעתא דהמקדש מעכשיו ולאחר ל' יום, דמספקא לן אי תנאי הוי או חזרה הוי [ע"י מה שהביא מדבריהם לעיל אות א' בדברי הב"י משה], דלא הולכו לומר דמיירי צאמר לה תחילה ואח"כ נתן, אלא משום דהוקשה להם דכי חזר בו מאי הוי, הא קיימ"ל בקדושין תוכ"ד לאו כדבור דמי, אבל לענין תנאי לא קשיא לכו כעין קושיית העור [על הרמב"ם], והיינו משום דאין זו טענה, וכמ"ש הב"י.

ובעין יצחק ח"ב סי' נ' צידדו מי שגירש את אשתו, ואחרי שאמר לה ה"ז גיטך וכו' כדן, והניחו לתוך ידה, אמר שוב רק שלא תתחנני עוד אחרי עשרים שנה, כתב בזה"מ ז' טעם אחד להחירה, דאפילו נימא דנתכוין לתנאי, מ"מ דעת העור צ"ח ל"ח דלא מהני שום תנאי אחר הנתינה, משום דבקדושין, וכן בגירושין, אף תוכ"ד לאו כדבור דמי, ואין לנו לחוש אלא לשיטת הב"י שכתב לחזק שיעת הרמב"ם, ולחרץ קושיית העור, דהיבא דאומר בלי הפסק

אוצר

ס"ק ה אות ג-ד

הפוסקים

ממילא לא מהני תנאי כזה רק בשעת מעשה או קודם, דתנאי זה חזרה הוא ממנו וכו'.

ד. ובשקדשה בפקדון שיש לו בידה, ולא היה מעשה של נתינת הקדושין, האם יכול לחזור בתוכ"ד. כתב ביד מלאכי ח"ג כללי הדיונים אות נ"ט, דבדין זה נחלקו הב"מ עם הפרישה, ולדעת הב"מ צ"ח סי' מ"ז לא מצי למיכור זיה אע"ג דליכא חלל דבור, ולדעת הפרישה שם יכול לחזור זו. והוא דצ"ח שם הביא מהפרישה שהקשה עמ"כ הטור, אמרה נתקדשתי וחזרה ואמרה פנויה אני בתוכ"ד נאמנה, הא גבי קדושין לא הוי תוכ"ד כדבור, ושחירן, דשאני התם דקעביד מעשה שנתן המעות בידה, ולא אחי דבור ומצטל מעשה, אבל הכא לא הוי חלל דבור ואחי דבור ומצטל דבור, והב"מ השיג עליו וכתב, דאע"פ דבעלמא אמרינן אחי דבור ומצטל דבור, מ"מ גבי קדושין לא אמרינן כן, שהרי בהא לאמרינן צ"ח קכ"ט ז' כל חוץ כדי דבור כדבור דמי לבר מע"ז וקדושין, כתבו החוס' וז"ל: פ"י ר"י, ע"ז, שאמר ליה אלי אחי וחזר צו תוכ"ד ולא מהני מיד, ע"כ, ולא אמרינן דאחי דבור ומצטל דבור, וא"כ דכוותיה גבי קדושין היכא דליכא חלל דבור כגון שכבר מסר בידה לפקדון ואמר לה האמ"ל בפקדון שלי, וחזר תוכ"ד ואמר להוי מתנה, נמי לא מהני חזרתו, ואע"ג דליכא מעשה חלל דבור, וז"ל דקיי"ל הכי בקדושין וע"ז מגוה"ב, כמ"ש החוס' שם, והכא [בשאלמה נתקדשתי וחזרה צו תוכ"ד] אינו ענין למקדש אשה וחזר צו חלל לענין נאמנות כו'.

אולם צבית ישחק ה"ל אישות פ"ז ה"ד מצארה, וגם לדעת הפרישה לא מהני חזרה. שכתב דמה שהקשה הב"מ על הפרישה לק"מ, דגבי ע"ז הדבור חשיב מעשה, דהא חייביה רחמנא מיתה צ"ד עלה, וכעין שאמרו בקדושין נ"ט ז' צסוגיא דאחי דבור ומצטל דבור, דשאני מהשכח דעומאה דכי מעשה דמי כו', וה"ג גבי קדושין בשמקדשה בפקדון, הדבור חשיב מעשה, דמשעה שאמר לה האמ"ל בפקדון שיש לי בידך הוי מעשה גמור, וכ"כ להדיא מדברי הרשב"א קדושין שם, שכתב בתו"ד, דאפילו אם קדשה בפקדון ואמר האמ"ל מעכשיו ולאחר לי יום בפקדון שיש לי בידך [מהני], דכבר קדמתו החזרה [ולאחר לי יום] לקדושין, והיינו לפי מה שמחלק שם דדוקא ניתן לה קודם חזרה אינו יכול לחזור, אבל נתן לה לאחר החזרה חזרתו מהני, וע"ז כתב דה"ג גבי פקדון, דוקא בשקדמתו החזרה לפני אמירת "בפקדון שיש לי בידך", אז מהני החזרה, הא אם אמר האמ"ל בפקדון שיש לי בידך קודם שהזכיר החזרה, לא מהני חזרתו, והיינו משום דפקדון חשיב ליה מעשה.

ובמלבושי יו"ט סי' י"ז, צאחד שקידש אשה בפקדון שהיה לו בידה, ואמרה כן, וחזר בתוכ"ד, אחר שהעלה דעמס ר"ת ורמב"ן הסוברים דמדין חזרה אף בעלמא תוכ"ד לאו כדבור דמי רק רצון תקנו שנחשב כדבור, ובקדושין וכדומה העמידו א"ן חזרה [מוצא לעיל אות א'] הוא משום דלא אחי דבור ומצטל מעשה, כתב, דלכאורה לפי"ז, היכא שמקדש בפקדון דהוי רק דבור וז"ל דיכול לחזור צו תוכ"ד מדין חזרה, אף להר"ן דס"ל דעממא דמקדש וכדומה אינו יכול לחזור משום דאין אדם עושה דברים אלו חלל בהסכמה גמורה, ודאי גם ככ"ד אינו יכול לחזור, אמנם, אפשר לומר דאף לר"ת ורמב"ן אינו יכול לחזור אף מה"ט, דהתוס' במנחות דף פ"א ע"ב ד"ה תורה כתבו, דבהקדש אינו יכול לחזור תוכ"ד משום דאמירתו לגבורה כמסירתו לכדיוע דמי, ואמרינן נמי בנדרים דתוכ"ד כו"ד חוץ ממגדף וע"ז ומקדש ומגרש, עכ"ל, ולכאורה דצריכה תמורה דהש"ס לא חשיב רק חלו ד' דברים ולא חשיב מקדש, ומג"ל דאף בהקדש הדין כן, וע"כ ז"ל דהתוס' אצלי בשיטת ר"ת ורמב"ן כ"ל, דלכך ל"מ חזרה בקדושין וגירושין משום דאין דבור מצטל מעשה, וילפינן הקדש מקדושין, ואף דבהקדש ליכא מעשה בפועל

אם לזה נחזיון מתחלה כו' דבריו קיימים, ומוקי לה שם בגמרא בתוכ"ד, ומפרש לה הרמב"ם דזה פשוט שאין חזרה מועלת אף בתוכ"ד כו', ועכ"ז אם נחזיון מתחילה לכך דבריו קיימין ר"ל שמפרש דבריו שהיתה כוונתו לגמור את דבריו כך כו', אבל אם מתחילה לא נחזיון לזה אף בתוכ"ד אינו יכול לגמור את דבריו כו', זה חוקן דעת הרמב"ם בזה בפע"ז דמעשה הקרצנות ה"ל א', ובפ"צ דתמורה ה"ל ד', ומעשה הרי מצוה דאף בתמורה דאינו יכול לחזור צו תוכ"ד, וגם אין לריך שיגמור בלבו למה שהזכיר בשפחיו, דאפילו גמר בלבו להזכיר שור זה שחור והזכיר לכן ג"כ הלכן תמורה, כמצוה בתמורה י"ז ז', ועכ"ז אם מתחילין בתחילה לומר תמורת עולה ושלמים, מהני מה שמפרש תוכ"ד כוונתו, ומה יכולים ללמוד צק"ז על קדושין לדרך בהם גם כוונת הלכ, דמהני לפרש כוונתו בתוכ"ד אם ניכר לעדים שכן הוא, או להתנות איזה תנאי בצופן שאינו חוזר צו רק אומר שזה היתה כוונתו מתחילה וניכר הדבר כדבריו כו' יי. ואחר שהביא כמה ראיות לזה כתב, והארכתי בזה מחמת כי לשון הרמב"ם בפיהמ"ש בתמורה [הג"ל בקבלת יעקב] משמע לכאורה דהיכא דאינו יכול לחזור צו בתוכ"ד גם תנאי אין ציכלתו להוסיף כו', אבל העיקר כמ"ש דבכל הדברים מהני לפרש סוף דבריו עם תנאי, ומה שאמר שאינו יכול להוסיף תנאי, י"ל דאיידי בצופן דניכר שחזר צו, ומתחילה גמר בדעתו בלא תנאי ועתה רוצה לחזור צו ולהוסיף תנאי כו', משא"כ אם גם מתחילה היה דעתו על התנאי, וניכר שגומר עתה דבריו, אף בהנך שאין דמיס בהם תוכ"ד כדבור, ג"כ יכול להתנות בזה. ובהנה מתחת לקו שם כתב, דמדברי המשל"מ שם משמע שסובר דלא מהני תוכ"ד לפרש חלל דוקא בצופן שלא הפסיק כלל דבורו, אבל אם הפסיק דבורו אינו מועיל תוכ"ד אף לפרש דבריו, ודבריו מחמימים, דאין אפשר שלא יפסיק קצת כדי בלעו רוקן, ומדברי החוס' צ"ק ע"ג ז' ד"ה ונמלך, ומלשון הרמב"ם שם בתמורה משמע, דלפרש דבריו שנחזיון לכך מתחילה מהני עכ"פ תוכ"ד וכו'.

וב"ב בבית ישחק פ"ז דאישות, דנראה ברור דכוונת הרמב"ם לומר דכל שנראה מדבריו דלאו חזרה היא חלל דמתחילה דעתו היה על תנאי זה דהא חזיון שהכל אמר כדבור אחד כו', ודאי דלאו חזרה היא ומהני, והכ"ז אי ידעינן צבירור מקודם שנתן לה הקדושין כשדברו על עסקי הקדושין שעל תנאי זה הוא רוצה לקדשה, ונתן לה הכסף והפסיק כדבריו ותוכ"ד אמר לה התנאי כו', שפיר דמי דלאו חזרה הוא כו', אמנם אם נראה שהתנאי הוא חזרה, שמתחילה דעתו היה לקדשה בלי תנאי ותוכ"ד חזר ואומר על תנאי לא מהני כו', ומש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש בתמורה שדברים האלה לא תועיל בהם חזרה ותוספת תנאי אפילו תוכ"ד כו', פירוש תוספת תנאי הוי ג"כ חזרה דמתחילה לא היה דעתו בתנאי ושוב רוצה להוסיף תנאי כו', וזהו שדקדק כדבריו שם שכתב וחזר ואמר תוכ"ד, וחיבת וחזר מורה על החזרה, שחוספת זו היא חזרה מה שלא היה דעתו כך מתחילה, ובספר היד כתב "והשלים התנאי" לאורווי דכוונתו לומר דמתחילה כך היה דעתו והשלים תנאו, כן נראה לי ברור וכו' יח).

ובתנאי דע"מ שיש לי מנה או ע"מ שאני עשיר וכדומה. כתב בתפארת יעקב סי' ל"ח סק"ג, ומוצא באלוה"פ שם סק"ג, דנראה דהא דמהני בתוכ"ד, היינו דוקא בתנאי שאין או מעשה, אבל בתנאי דע"מ שאני, ככל הני דסי' ל"ח סעיף י"ד-ל"ג, שחייב צעת אמירתו נחצטלו הקדושין אם אינו כמו שאמר, א"כ

יז) וע"ש שכתב דגם דברי הרשב"א בקדושין נ"ט ז', יש לכוון כו'. יח) וכ"כ בתירומוס הר"י קאפח לפיהמ"ש שם שכתב, דאם אמר לאשה האמ"ק או הרי זה גיטך, ונתן לה גיטה או קדושה, חזר בתוכ"ד, ושינה את המצב ואמר לא אלא יהיו על מנת כך הרי זה אינו כלום וכו'.

אוצר

ס"ק ה אות ד—ט

הפוסקים

בהסכמה גמורה, וא"כ כשחזר חוכ"ד אפשר לומר דגם בתחילה לא עשה בהסכמה גמורה.

ה. כשקדש רק בפני עד אחד. בהשואת ה"ר שצחי דימנט שצאמרי אש סי' ל"ז, כתב דין שאל טעמי היתור בגידולו, ולולא דמסתפינה היה נ"ל לחדש, והמקדש צ"ל וחזר חוכ"ד מהקדושין י"ל לחזרו מהני, דטעם הר"ן [הג"ל] שייך בקדושין לאוריינתא שצ"ל היא אשתו והוא איש לכל החיובים כו', ודאי בכזה עושה רק בהסכמה גמורה, אבל במקדש צ"ל דאפילו להמחמירים לא הוי קדושין גמורין כמ"ש בנוצ"י [המחזיק באלוה"פ סי' מ"ב סק"ח ד"ה והתשצ"ז], וגם למקדש עצמו עדיין חסורה בלי קדושין כשרין, א"כ קדושין אלו לא אלימי כל כך, וי"ל דאמרין דזה דחוכ"ד כדבור דמי ככל מקום ומכני החזרה כו', ועוד היה נראה לומר, דאף לשיטת הרמב"ן ור"ת [המחזיקים באלוה"פ] דס"ל דמדין חזרה בכל מקום חוכ"ד לאו כדבור דמי רק חכמים תקנו שיוכל לחזור, ובקדושין וגירושין הניחוהו על דין חזרה, הכי הקשה הר"ן דאין יפקיעו חז"ל דין חזרה, והיה נראה טעמם, דכרי לדעתם ע"כ שכל עניינים שבעולם אדם עושה אוחס בהסכמה גמורה, רק חכמים תקנו שיוכל לחזור וממילא שוב אינו עושה בהסכמה חזקה כל כך ונעשה ממילא דין חזרה, רק במקדש דלא הרשוהו חז"ל לחזור נשאר דין החזרה שנושה בהסכמה חזקה, וממילא י"ל דמקדש צ"ל דלא אלימי כל כך הרשוהו חז"ל לחזור ככל מקום כו', וכ"כ לשיטת הרשב"א [המחזיק ג"כ שם] דהוא רק מחשש לעז, י"ל דבדלוי במקדש צ"ל לא נחמיר לחוש לעז בעלמא.

ט. כשהקדושין היו רק קדושי ספק. בשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ו סי' קכ"א אות א', כתב טעם אחד להחזיר בגידולו שהעלה דהקדושין הם רק קדושי ספק, דכ"כ כ"ה סעיף ה' בקידוש ציפתא דאסא ואח"כ אמר תתקדש בדי' זוזי שבו, מפורש דהוי ספק קדושין, וכתב הב"ש שם, לשיטת הרא"ש בלחמא מתחילה נחזיון לקדשה ציפתא גופה רק דאח"כ חזר בו, וכתב באבני מלואים דאף דקדושין לא מהני חזרה חוכ"ד, מ"מ לשיטת הרשב"א [הג"ל בלחמא] דרק מדרבנן לא מהני חזרה, והכא דהוי רק ספק קדושין [דהלכתא אינה שו"פ וליכא אלא חשש דשמא שו"פ במדי], מהני חזרה דהוי ספק דרבנן ולקולא, וא"כ גם בני"ד דאינו רק ספק קדושין שוב מהני חזרה חוכ"ד כו'.

ובכתב סופר סי' ל"ה דנ"ג ג', הביא בן מהמקנה בקו"א שם, דהרא"ש כתב שם גבי ציפתא דאסא דמשום שמא שו"פ במדי לא חיישין שכבר חזר בו כשחמרה לו והא ליה ציה שו"פ, וקשה דהא בקדושין לא מהני חזרה חוכ"ד, וי"ל דס"ל כרשב"א דרק מחומרה לא מהני חזרה, ודילמא שו"פ במדי ג"כ רק דרבנן, ותרי דרבנן לא אמרינן כו', אבל א"ל לומר כן, דכרי הרא"ש ס"ל דמלאורייתא אינו יכול לחזור [כמבואר בלחמא] דה"ל חזרה, וי"ל ציפוז דכרי הרא"ש, דס"ל דהטעם דלא מהני חזרה הוא כמ"ש הר"ן [הג"ל], דמעשה חמיר כזה אינו עושה רק אחר שגמר דעתו לעשות כן כו', וזה שקידשה בפחות משו"פ והיא מספק מקודשת, י"ל דעל קדושין כאלו ודאי אינו גומר דעתו שיהיו קדושין ולא יוכל לחזור בו חוכ"ד, כיון דלר"ך לקדשה שנית קדושי ודאי כשרואה לקיימה, וקריב יותר לומר דאין סבדי שרואה בחזרה, ועכ"פ ליכא אומדנא

(כ) דברי האבני מלואים בזה הם בסק"א, אך לא הזכיר שם כלל דברי הרשב"א, רק כתב דמדינא ליכא קדושין בפחות משו"פ ואינו אלא משום חומרא דרבנן, ולא אחמור כולי האי בחזר חוכ"ד, ואולי ט"ס הוא בשו"ת מהר"ש הג"ל, וכונתו לדברי המקנה שבסמוך בפנים בתר"ד הכתב סופר.

בפועל ממש אלא חמירה שנחשב כמסירה, כוונתם דילפינן מקדושין דכ"ה"ג ליכא מעשה ממש, דהיינו כגון שאמר לה התקדשי לי בפקדון, וס"ל דמדלגא מחלק הש"ס בזה מוכח דאף בקדושין כאלו אינו יכול לחזור, ואע"ג דבזה אין מעשה בפועל ממש אלא חמירה גרידא, ע"כ הטעם הוא, דכיון דע"י החמירה זכתה האשה בקדושה הוי כמו מעשה בפועל ממש ולא אחי דבור ומצטלו, וא"כ ה"ג גבי הקדש כיון דאמירתו לגבוי כמסירתו להדיוט דמי ומיד זכה בו בהקדש, לא מלי לחזור שוב בחוכ"ד דהוי כמו מעשה בפועל ממש שאין דבור מצטלו, וא"כ דברי החוסם, אך לפי הסוגרים דגם בהקדש יכול לחזור בחוכ"ד (עי' חוס' צ"ק דף ע"ג), מוכרחין לומר דגם בקדושין הא דאין יכול לחזור חוכ"ד מה"ת זה דוקא היכא שהקדושין היו ע"י מעשה ממש, דרק אז אמרינן דלא אחי דבור ומצטלו מעשה, אבל היכא שרק ע"י חמירה חל הקדושין וליכא מעשה בפועל ממש, כמו קדשה בפקדון, שפיר יכול לחזור חוכ"ד מדין חזרה, דאמרין אחי דבור ומצטלו דבור, ולכן אף בהקדש יכול לחזור חוכ"ד, וגמלא דנ"ד, לפי ר"ת ורמב"ן תלוי בשיטת הפוסקים גבי הקדש, והוי פלוגתא דרבוותא, וע"כ לא הוי אלא ספק קדושין ואם קדשה אחר לריבה גט משניהם. וע"כ דבריו שהביא דברי הב"ח הג"ל ומש"כ על דבריו.

ה. וכשידבר עמה על עסקי קדושין ונתן לה מעות בשתיקה, ואח"כ חזר בו. כתב בעיני קדושין סק"ז, דהיכא שדבר עמה על עסקי קדושין ונתן לה מעות בלי שום חמירה, דמבואר בס"י כ"ז סעיף א' דאין לר"ך לפרש שהם לקדושין, אם חוכ"ד לנתיבה אמר שהמעות יהיו מחנה, אפשר לומר דבהא לא מהני שתיקה, די"ל דאגלגלי מילתא שלא נתן על דעת קדושין, ולא אמרינן דאין יכול לחזור בחוכ"ד, רק באומר בפירוש האמק"ל, אבל בכ"ה"ג י"ל שלא נתן כלל ע"ד קדושין, רק למתנה, ובזה י"ל דאינה ודאי מקודשת, ואפשר דאפילו אחר כדי דבור, כיון שלא אמר כלום בשעת הנתיבה, אם אמר מיד לשם מתנה, אפשר דכ"ה"ג לא הוי קדושין ודאין, ולי"ע.

גידולים שונים שדנו בהם הפוסקים אי מהני בהו חזרה תוכ"ד, מאחר שיש מקום לומר שלא נעשו בהסכמה גמורה יט).

ו. כשאנסוהו לקדש כתב בעיני קדושין סי' ל"ה סקמ"ט, דלפי סברת הר"ן דהא דלא מהני חזרה אפילו בחוכ"ד, הוא משום דדברים אלו כיון דחמירי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה [וכנ"ל בלחמא], א"כ בתלובה וקדש שצריס סי' מ"ב, אם חזר בו חוכ"ד ראוי שתועיל בו חזרה בכ"ה"ג, ובאמת לא מלינו חילוק בזה, ולי"ע, וסיים דל"ל טעם אחר להא דלא מהני חזרה בחוכ"ד וכו'.

ז. כשקדש בלא שדוכין. בשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ו סי' קכ"א, כתב כלידוף היתר בגידולו, דאף להסוגרים דקדושין חוכ"ד לאו כדבור דמי הוא מלאורייתא, י"ל דהיכא שקדש בלא שדוכין מהני חזרתו חוכ"ד, דלטעם הר"ן [הג"ל] דהוא משום שאין אדם עושה דברים חמורים כאלו רק בהסכמה גמורה, י"ל דכל זה רק היכא שהקדושין הם בהיתר גמור, אבל בקדושין כאלו דאינם בהכשר גמור, דחליף מאן דמקדש בלא שדוכין [כדליתא בשו"ע סוס"י כ"ו], ובזמן הזה המנהג שאין מקדשין רק תחת החופה, א"כ ע"כ דאיש זה ילא ממנהג רוב ישראל הכשרים ולא שייך הסברה דעושה

יט) והוא עפ"י סברת הר"ן בהא דלא מהני חזרה תוכ"ד, וכמובא בפנים. ועי' בהלכות קטנות ח"א סי' כ"ט וח"ב סי' מ"ד, שהעיר, אם יש מקום לדון דליהני שאלה על קדושין כמו דמהני בהקדש. ומה שדחו דבריו בשו"ת מהר"י הכהן (רפפורט) מהר"ת סי' י"א, שו"ת מהר"א"פ סי' מ"ב, ועורה שחר אות ק' סי' י"א.

באר הגולה

ה' ממלא דרב יוסף וכו' קדושין דף ו' ע"ל וכפי' רש"י שם

ג' ה' כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהם
[ג] (ב) להורות (א) בהם שבקל יכול לטעות ויתיר את הערוה [ד] וגורם להרבות
ממזרים בישראל:

המקדש

ביאור הגר"א
[ג] להורות כו'. רש"י
שם דלא כפי' תוס' שם:
[ד] וגורם כו'. שם י"ג
א' א"ר יוחנן וקשין כו':

באר היטב

(ב) בהם. ט"ז מדייק דוקא להורות אסור אכל לסדר קדושין מותר דאין
שם להורות אכל לסדר הגט דיש הרבה פרטים אסור לסדר אלא"כ
יודע בטיב גיטין ב"ש:

אין משמע בתשובת מהרי"ו סי' פ"ה כו' ובודאי לא בתום הורגלו בדורות הללו שאין
קשה להם כהוגן רק דה"ה שלא יסדר לכתובת וזה נכלל דין וכן
מסדרי קדושין בלתי סתם הרב כי יש לחוש להרבה מכשולים שיבא לקדש ח"ו אסור' ערוה או שני'
כאשר קרה בזמנינו כו' ויש בתשו' הגאון בעל כנ"י כתב שדבר זה
כ"א מי שנבחר לרב או מ"ש בקהלנו ומי שיעבור על אלה כו' ע"ש ועי' ג"כ מזה
בתי' כנ"י ס"ס ע"ב וע' בתי' נו"ב תנינא סי' פ"ג הובא אללנו בס"ת ליו"ד סי' רמ"ה ס"ק י"ב:

פתחי תשובה

(ג) להורות בהם. עכ"ל מ"ש פ"ז מדייק אכל לסדר קדושין מותר כו' ועיין
בתשו' שב"י ח"ג סי' קכ"א שלא כ"כ אלא דה"ה שלא יסדר קדושין לכתובת
ולכתי נקט הש"ס לא יהא לו עסק משמע כל התעסקות בענין קדושין וגיטין וגם
רש"י ז"ל שם לא יהא דין בדבר לא כחן דוקא אם יהיה דין לזון על הגיטין או
הקדושין אם הם כהוגן רק דה"ה שלא יסדר לכתובת וזה נכלל דין וכן
מסדרי קדושין בלתי סתם הרב כי יש לחוש להרבה מכשולים שיבא לקדש ח"ו אסור' ערוה או שני'
כאשר קרה בזמנינו כו' ויש בתשו' הגאון בעל כנ"י כתב שדבר זה
כ"א מי שנבחר לרב או מ"ש בקהלנו ומי שיעבור על אלה כו' ע"ש ועי' ג"כ מזה
בתי' כנ"י ס"ס ע"ב וע' בתי' נו"ב תנינא סי' פ"ג הובא אללנו בס"ת ליו"ד סי' רמ"ה ס"ק י"ב:

הפוסקים

ס"ק ה אות ט - ס"ק ו אות ב

אוצר

דבר ראוי להורות לאיסור או להיתר, ובאזהרה דבר ראוי לחוש ולהניח
מקום לספיקות.

ובט"ז סק"א הביא מש"כ בהקדמה צפירוש פשט דכל שאינו
יודע בטיב גיטין, היינו אפילו דברים שאין בהם קולא
[אפילו] יעשה, אפי"ה לא יתעסק בהם, אלא לריך שידע הכל על
בוריין, וזהו משמעות הלשון בטיב גיטין וקדושין.

ובשו"ת הריב"ש סי' רע"א דע"ה ד', אחר שהביא דברי רש"י
כנ"ל, כתב דאפילו הדין אין לו לידע אלא הפוסקים,
דומיא דהביא [בגמ' שם] דא"ר הונא הלכה כר' יוסי [זכיה]
מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה
ולא פירש, דא"ר יוסי דיון, דצטין התם אפילו לא שמיע ליה הא,
אכל אין לריך שידע כל היותה התוספות וגליוניהם ולמירמי דיקלי
ולמחקק להו כו', וגם מאי דאמרין כל שאינו יודע בטיב גיטין
וקדושין, ר"ל בהלכותיהם המלויות תמיד, ולא בדברים הזרים שאינם
נמלאים אלא לעתים רחוקות, והיינו דצמאי דצמי בגמ' אפילו לא
שמיע ליה הא דר' הונא, פרש"י כלומר מי שזכה הא או לא שזכה
שיבא אדם ונתן גט לאשה או קדושין ואינו מפרש ע"כ, משמע הא
פשיטא לן דלא שזכה אינו לריך וכו'.

ועי' בתפארת יעקב סק"ת, דהעור והמחצר נראה שצמכוון כתבו
דין זה דכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין כו', אחר
סיוס כל דיני קדושין, [דמסי' ג' והלאה אין עוד דינים מענם חלות
הקדושין], לרמזו שעל הדין להיות בקי בכל דיני קדושין שעד כאן.

ב. ומה הדין לענין סידור קדושין. עכ"ל סק"ד שכתב,
דצטין מדייק דוקא להורות אסור, אכל לסדר קדושין
מותר, דאין שם להורות וכו'. ובט"ז סק"א כתב, דממש"כ השו"ע
להורות בהן, משמע דנתינת קדושין אין קפידא כ"כ, דהיינו לסדר
קדושין תחת החופה, שאין שם הוראה כו', דאין שם הרבה פרטים
באותו סידור ואין מלוין שינויים שם ששייך בהם הוראה כו', וכן
המנהג בינינו שמכדין בסידור קדושין אפילו אינו למדן גדול וכו'.

אולם כמה פוסקים כתבו דמי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין
אסור לו לסדר קדושין. בשבט יעקב ח"ג סי' קכ"א, כתב
בנדונו (מצלי להזכיר את הט"ז והב"ש) דמש"כ רש"י שלא יהא
דין כו', נראה פשוט דלאו דוקא קאמר אם יהיה דין בדבר לזון
על הגיטין או הקדושין אם הם כהוגן או לא, רק הכוונה היא שלא
יסדר קדושין וגיטין לכתובת אם לא שהוא מומחה לרבים שידע
בטיב גיטין וקדושין, וזה נכלל ג"כ בכלל דין על גיטין, ולהכי נקט
הש"ס לשון לא יהא לו עסק עמהם, דמשמע כל התעסקות בענין
קדושין וגיטין לא יהיה דין או מסדר, וכן משמע בתשו' מהרי"י
ס

לומדנה שרונה בקיומן, והרמב"ם שכתב בפ"ה דאישות הל' כ"ה
דהא דהוי ספק מקודשת גבי ליפתא דאסא הוא משום דשמא
שו"פ צמדי, ולא נתינת להאי אסא שכתבנו, י"ל דאזיל בחר איפתא,
די"ל דרונה שיהיה להם קיום מספק עכ"ל כדי שיהיה אגידה
זיה צמ"כ ותתקדש לו אח"כ שנית כיון דאגידה זיה ואין לה מניל
ממנו ותלויה בלזונו.

י. כשקידשה ע"י שליח להולכה. כתב בכתב סופר סי' ל"ח
דנ"ג א', שיש לו הרכורי דברים לסדרת הר"ן
[כנ"ל], דהא דלא מהני חזרה בתוכ"ד בקדושין וגירושין משום
דדברים אלו אינו עושה אלא בהסכמה גמורה מתחילה, חינוך כשנתן
לה צמ"מ או ליד שליח קבלה, אכל כשמסלחו ע"י שליח הולכה דכתב
הר"ן ריש גיטין דאין מוסכם צדעתו צטעה שמסלחו שמא יחזור
בו עד שלא יגיע מיד שלוחו לידה, א"כ גם כשהגיע השליח ומסר
לידה יוכל הצעל לחזור בו תוכ"ד, כיון דצטעה מסירה לשליח לא
היה מוסכם צדעתו לזה, וצלבו היה שיוכל לחזור אחר תוכ"ד
שמסרו לשליח כו' אלא דצמ"מ פ"ז דגירושין הל' ט"ז כתב מפורש
דאחר שנמסר לידה ע"י שליח אפילו תוכ"ד אינו יכול לחזור, וי"ל
טעמא דכיון דמשלח את השליח מפניו ואינו יודע מתי יתן לה
ורחוק שיצא אללו בתוכ"ד של הנתינה, גמר צדעתו שיהיה מגורשת
מיד כשחקבלו ממנו כו', ועדיין י"ע וחקירת חכם.

סעיף ג. ו. כל מי שאינו בקי כו' לא יהא לו עסק כו'
להורות בהם וכו'. א. מקור הדין וביאורו.

עכ"ל ג' דמקור דין זה הוא מממלא דרב יוסף בקדושין דף ו'
ע"ל, וכפרש"י שם [ד"ה לא יהא לו עסק עמה], להיות דין בדבר,
שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן].

וכ"כ בתוס' ר"י הזקן קדושין שם, כפרש"י הנ"ל. וכן בחידושי
הריטב"א שם ד"ה הא, אחר שהביא מ"ש מפרשים, דלא
יהא לו עסק עמהן לדבר עם שום אשה פנויה בעסקי קדושין כו',
שמא יעשה בדבר ויקדש אותה והוא אינו מכוון, [בתוס' בסוגיין
ד"ה לא, הביא כן בשם הר"ר עזריאל], וכן הוא בספר המלוות,
סיים דפרש"י עיקר וכוון. ובחידושי תלמיד הרשב"א בסוגיין, כתב
דהראב"ד פירש לא יהא לו עסק להורות בהן אפילו צמ"לח
דפסיקא ליה, שמא יבא להורות בהן בענין אחר ויעשה.

ובחידושי המאירי קדושין שם עמ' כ"ט, כתב, כל מי שאינו
בקי בעניני גיטין וקדושין והלכותיהם הכחוצות בתלמוד,
לא יהא נמחר להורות הוראה בענינים, שמא יעשה להקל בזה
דבר, ויצא להתיר איסור ערוה ונמלא גורם רעה לעצמו ולאחרים,
הא כל שלמד הלכותיהם שנתלמד, יורה אפי"ה שאפשר שהרבה
ספיקות מחילדות בעניניהם, שכל שלמד הלכותיהם יודע הוא בזה

אוצר

ס"ק ו אות ב—ג

הפוסקים

מעשה בכל הדינים שצריך להשיגה בו, וגם דהא קיימ"ל בעירובין דף ס"ג, דהמורה הלכה בפני רבו לא מסתייעא מילתא להורות כהלכה בו, וא"כ זה שהורה בפני רבו צודאי טעה בזה, דבר, לכן נכון שיקדש שנית, רק בלא ברכת אירוסין ונשואין.

אולם הדבר חליבו (לר"א לרמון) סי' ס"ג בנדון הדיוט אחד שסידר קדושין, והרב דמחא הורח לעשות חופה וקדושין שנית ולצרך ברכת אירוסין ונשואין, כתב, דמה שהפריח הרב על המדה שהחזיק פסולים ולריכין לקדשה שנית וברכת אירוסין מחדש, דבר זה לא ידענו ולא ראינו בשום מקום ואסור לעשות כן, והבוסף, דאף אם היה מפורש בשי"ס דמי שאינו יודע צטיב גיטין וקדושין לא יסדר, י"ל צרור דצדיעבד אם עבר אחד וסידר קדושין היה כשר, וראיה מדברי מהרי"ט ח"א סי' ס"ט, אהא דמבואר בשי"ס דהנוטל שבר לדון דינו בטלים, והקשה דאם פסק כדן לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, מה ציטול שייד צזה, ומתחזן צבי אופנים, או דמיירי צשודא לדעת ר"ת דתלוי צדעת הדיון, או דמיירי לענין הודאה בו ע"ש, הרי דאף דמפורש בשי"ס דדינו בטלים סובר מהרי"ט דאם דן (חזן מאופנים הכיל) דינו קיים בו, ואחר שזן עוד מלד ברכות לצעלה בו, כתב, דאף אם יקדשה ויעשו חופה בלא ברכה בלא זה כחוכא ועלולא, ומצלעדי זאת איסור יש בדבר מפני הירואין שיאמרו דאין קדושין חופסין צזה ויבואו במקום אחר להחיר אשת איש לעלמא, וכהא דפסקינן צשוי"ע [לעיל סי' ל"א סעיף ו'] בקידוש ע"י שליח שלא יקדש פעם אחרת שלא להו"א לעז על הקדושין הראשונים שיאמרו אין קידושי שליח כלום, ומבואר שם צשם הריצ"ש דאם אין שום הוספה בקדושין השניים חוששין שמא יאמרו בו, ומכ"ש צזה שאסור לקדש פעם שנית, דהא לא יכא שום הוספה בקדושין השניים, ומסיק דאסור לעשות חופה אחרת.

ג. ת"ח היודע בטיב גיטין וקדושין אם מותר לו לסדר קדושין בלי רשות הרב מרא דאתרא. [הנה צו"ד סי' רמ"ה סעיף כ"צ צרמ"א מציא דין זה לענין סידור קדושין וחופה, וע"ש צש"ך וצפ"ת, וכן האריכו צזה הפוסקים צחשוצותיהם, ואמנם כל זה מטעם גזל והשגת גזול של חזקת הרכנות, ולכן כתב הרמ"א שם דכשנותן השכר להרב מותר, ולפינו כאן נציא מהפוסקים שדנו צזה מחמת תקנה קדומה שעשו שרק רב או מו"ל יסדר קדושין כדי שלא יבואו לידי מכשול, דלפי"ז צכל גווני יש איסור]. צשצות יעקב ח"ג סי' קכ"א, אחר שהעלה צנדונו, דאסור למי שאינו יודע צטיב קדושין לסדר קדושין, כתב, דמכאי טעמא נחפשת המנהג צכל גלילות ישראל שלא ליתן קדושין וגיטין צלתי ידיעת הרב שהומחה עליהם בו, אפי"ג דמשמע צשוי"ע [יור"ד סי' רמ"צ סעיף י"ד צרמ"א] דאם הוא מוסמך למורינו מותר לסדר גיטין וחליות וה"ה לקדושין צלי התרה, זה לא נאמר אלא צזמנים הקודמים, שלא היו מסמיכים אלא הראוי לכן, משא"כ צדורות הללו שסומכין אפי"י שאינם הגונים, דלפעמים מחמת יראה ונשיאות פנים של אלמי ותקיפי ארץ ושודד ממון מסמיכין אפי"י שאינם הגונים ואינו ת"ח כלל בו, לכן תקנה קבועה חקנו שלא ליתן קדושין צלתי התרה הרב שהומחה עליהם, אפי"ג דגם לפעמים נמלאים אחיב רבנים שנחמנו צצביל ממון או קורצה וכל רוח אין צקרבס, מ"מ הוא דבר לא שכיח בו, גם צתשו למח דאן סי' מ כתב דלא מיקרי הוראת חכם אלא כרב נחמן ורב שילא צדורו שדאחים הם לסמוך עליהם ועל הוראתם, אצל זה לא שאל אלא ללמדן היודע ספר אצל לא נהירין לו צבילי דהוראה אפי"י שהוא מוסמך בו עכ"ל, וצודאי לא לחנם הורגלנו צדורות הללו שאין מסדרין קדושין צלתי התרה הרב, כי יש לחוש להרב מכשונות בו, וראוי לקנוס את העוצרים ולהחרימם צכל חומרות החרם וכו'.

סי' פ"ה, על סידור גיטין וחליות שלא יסדר מי שאינו יודע צטיבן של אלו, ומעתיק לשון השי"ס דקדושין, אלא שלא נשאל שם על קדושין בו, וכן משמע צחוס' שם צקדושין ד"ה אפילו לא שמיע ליה, פירוש אדם שנחמנה אגיטין וקדושין עכ"ל, וכ"ה צגיטין דף ה' ע"ב, צר הדיא צטי לאחויי גיטא, אחי לקמיח דרב אחא דהוי ממנה אגיטין, פרש"י ממנה אגיטין, דקיימ"ל כל שאינו יודע צטיב גו"ק לא יכא לו טסק עמכן, והיו ממנו צברא רבא לאחויי הכי נעצדו עכ"ל, וכן מבואר צויר"ד סי' רמ"צ סעיף י"ד צבה, דאין ליתן גיטין וחליות אלא מי שהוא מומחה לרבים בו, ואפי"י שלא הוזכר שם אלא גיטין וחליות, צ"ל דה"ה לקדושין ושאר צדדים גדולים בו, אלא שדברי ההגה לקוחים מלשון חש"י מהרי"ו הכיל ושם לא נשאל רק על אחד שסידר גיטין וחליות צלי התמנות הרב ע"ש, לכן לא כתב רק המעשה שנשאל עליה, וה"ה לשאר צדדים גדולים בו, ואחר שזן עוד דצומכ"ז יש לאסור לסדר קדושין אף מי שמוסמך להוראה צלי התרה המרא דאתרא, הבוסף, וצודאי לא לחנם הורגלו צדורות הללו שאין מסדרין קדושין צלי התרה הרב, כי יש לחוש להרב מכשולים, שיצא לקדש ח"ו איסור ערוה ואיסור שניה בו, וכה"ג יש לחוש שיחתו קדושין למעוצרת ומינקת צחירו וצלי הצחנת ג' חדשים וכו' לגרשה וחלולא, ולא לחנם אמרו ע"ז דקשין לעולם יותר מדור המבול בו, ע"ש.

ובן נראה מהש"י הכנסת יחזקאל סי' ע"ב (והוצא גם צשצות יעקב הכיל שם), דאף שדחה מש"כ השצו"י הכיל להעמיס כן צדברי רש"י להיות דיון צדבר, דה"ה לסדר קדושין, מ"מ כתב, אמנם כל זה אם לחוש לקדושין או לא בו, ומסיים שם, ואשר אינו יודע צטיב קדושין לא יעשה מאמר קדושין בו, ומעולם לא שמעתי שעבר צה אדם בו ע"ש א). וכ"כ צארץ צבי (ותאומי לציב) סק"ד, דצחמת לסדר קדושין נמי יש כמה דינים, לכן יש למנוע מלסדר קדושין למי שאינו צקי בקדושין. גם צחולדות אדם (לר"א שור) צשית יחזק כאן, מסיק דלינא כהשצות יעקב ודלא כהע"ז והב"ש ע"ש.

הפוסקים שדנו דבכה"ג יש לפסול הקדושין ולהצריך קדושין אחרים, והחולקים על זה. צמנח הקומץ ח"א סי' ל"ה, הציא מתחילה פלוגתא הע"ז והשצות יעקב, דהע"ז סובר דרק להורות אסור אצל לסדר קדושין מותר דאין זה הוראה, והשצו"י סובר דגם סידור קדושין צכלל הוראה, ואחר שהציא מהשצו"י שכתב שיש לחוש להרב מכשולות [וכנ"ל], הבוסף, דצומנו יש כמה מכשולות בו וצפרע צענין חדר"ג בו, ויש הרבה דינים צענין טצעת הקדושין וצחיצת הכחוצה ועדי קדושין שלא יהיו קרובים, ויש הרבה מכשולות צזה, ומי שאינו צקי אינו יודע אפילו אם יש שאלה צזה, והנה ממילא זה ג"כ צכלל הוראה, ונכלל צדברי השו"ע דאסור להורות בו, והבוסף, דלפמשי"כ השצו"י דמשי"כ הרמ"א צויר"ד סי' רמ"צ דאין ליתן גיטין וחליות אלא מי שהוא מומחה לרבים, ה"ה לקדושין בו, י"ל דכמו שכתב הרמ"א שם צשם מהרי"ו דמי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליות אין צמעשו כלום ויש לחוש לגיטין וחליות שנתן, אך דיש מקילין, וצמקום עיגון יש להקל אם צבר נתן גיטין וחליות בו, א"כ להשצו"י דה"ה לקדושין, אין הקדושין כלום, דצזה לא שייך מקום עיגון להקל, ואולי נעשה שלא עפ"י דין וכו'.

ובדברי מלביאל ח"ד סי' קי"ע, אחר שכתב דדברי השצות יעקב י"ל עיקר, דגם צקדושין יש הרבה דינים בו והכל צריך המסדר לדעת, הבוסף, דיש לדון להצריך שיקדש פעם שנית צפני יודע צטיב קדושין, כיון שחלוק כולי האי צודאי לא נזהר צשעת

(א) גם מהפ"ת סק"ב משמע שתופס כן בדעת הכנס"י שחולק על הש"י והב"ש.

אוצר

ס"ק ו אות ג—ד

הפוסקים

דמלך המנהג אין לעשות כן, לא עלה על הדעת לבעל הקדושין או לפסול העדים [משום כך], ואף דתשמי' השבות יעקב והכנסת יחזקאל [הג"ל] הביאו תקנות קדומות בחרמות שלא לסדר קדושין בלי רשות הרב, מ"מ לא נזכר שם מענין פיסול הקדושין בדיעבד, וע"י בתשצ"ג ח"א סי' קל"ג וח"ב סי' ה' לענין תקנת הקהל, שאם לא פירשו בפירוש להפקיע הקדושין בדיעבד אין מפקיעים, ואפילו אם פירשו בפירוש אין לעשות מעשה כזה ע"ש כ"ו, וגם במהרי"ט ח"א סי' קל"ח השיג על המהרש"ם שכתב לבעל עדים משום שעברו על תקנת בחרם, והאריך שם דאין לבעל עדות כ"ו, וכן לא אמרינן בזה אפקעינהו רבנן לקדושין מנייה ע"ש, ועוד דנז"ד גם להרש"ם אין חשש כלל, דהרש"ם מייירי בתקנת הקהל שהחרימו בפומבי ונודע לכל כ"ו כמבואר שם, משא"כ תקנה זו לא פשטה כלל כמו שנראה מהרמ"א ביו"ד והפוסקים שם, שלא דנו בזה רק משום איסור השגת גבול ולא הזכירו כלל מהחרימם שיהיו צימ"ר, וגם מהתשצ"ג והרש"ם והמהרי"ט שהולכנו לדון דיש איסור בדבר להחמיר לקדשה שנית מפני הרוחין שיאמרו אין מכה התקנה וחרם שגזרו הקהל מחשד, ולא הזכירו כלל מהחרימם הקודם, ועל כרחק שלא פשט כלל בעולם רק במקום שגזרו כ"ו, ומסיק דאין שום מקום וחשש לבעל הקדושין.

גם בדברי סלביאל ח"ה סוס"י קנ"ה נזדון כע"ז, שהרב השואל הביא מאיזה אחרונים שבעלו הקדושין, והשיב לו, שחלילה לומר כן, וע"ז יתנו יד לפושעים להחיר אשת איש לעלמא, ולדבריהם בחנם נתחצטו הראשונים והאחרונים בזמנא תשובה בעסקי קדושין, דהול"ל שבעלו הקדושין מפני שלא היה מורה הוראה בשעת הקדושין.

[וע"י בדבר אליהו המוצא לעיל אות ב', ומדבריו שם לענין מי שאינו יודע צטיב גיטין וקדושין, יש ללמוד דלינא דכבא בק"י, דיש איסור בדבר להחמיר לקדשה שנית מפני הרוחין שיאמרו אין קדושין חופסין אם לא בפני רב או מו"ל שבעיר, ויבואו במקום אחר להחיר אשת איש לשוק בלא גט].

ובמנחת אלעזר ח"ג סי' ל"ט, אחר שהביא דברי השואל ומשיב מהדו"ג ח"א סי' רל"ט, שקדושין שנעשו בלי רשות מרא דאתרא פסולים גם בדיעבד, כתב, דאף שהמהרש"ם ח"א סי' ק"ם חלק עליו, עכ"ז גם הוא מסתפק שם דהוי כמו היכא שעשו תקנה לפסול הקדושין שיהיו נגד רשות הרב, כמבואר בנכ"ה אהע"ז סי' כ"ה ב, ואף שלמעשה אין לפסול הקדושין בדיעבד להקל ע"ז להפקיעה בלא גט מפני חומר אשת איש, אבל לכתחילה לכונ"ע הוא איסור גמור, וגם חזינא לרבנן קשיאאי גדולי עולם שליוו לסדר הקדושין עוד פעם כשנעשו פעם אחת בלי רשות הרב, ודברי השואל ומשיב הג"ל הם תקנה גדולה למגדר מילתא ולהגיל מהערוצי עריות ואיסורי הפקרות בישראל וכו'. גם בשלחן העזר סי' ו' סעיף ז' אות ב' מסיק שטוב ונכון בכה"ג להרריך קדושין שנית ע"ש.

גם בלבושי מרדכי מהדו"ת סי' י' כתב נזדון שר"ך לקדש שנית, דמי הוא שלא יחוש לדברי השואל ומשיב והרי בשמים שכתבו שהקדושין פסולים (*), והלא כמה פעמים כתבו בעלי תשובות בהשגח קהל מו לחזור ולקדש כ"ו, ולמנן הסר מכשול כזה [לעיתיד] יעשו אסיפה כוללת ויתקנו דמי שיסדר קדושין חוץ מן האב"ד דקהלתם ובלי רשותו הקדושין פסולים, כמש"כ גם מהרש"ם ח"א סי' ק"ם [הג"ל] שצ"ה יודה לדברי השואל ומשיב וכו'. וגם בזה נפתלי סי' ש"ה, המוצא בזה תלפיות שנת תרע"ד סי' ק' אות ה', כתב במעשה כזה בשם הרב אשר ישע"י, שעפ"י הדין חסור נהוג לדור

וכן בכנסת יחזקאל סי' ע"ב (והוצאה תשובה גם בשבות יעקב הג"ל), אחר שזן לענין מי שאינו יודע צטיב גיטין וקדושין בדיעבד אין לבעל הקדושין, כתב, אמנם שיעלה על לב שום אדם לסדר קדושין בלי רשות והורמא מהרב המקובל מפי עוצי העיר, אם שלא להזכיר, וכבר כמו רבנן על הא מילתא ולבשו בגדי נקם כ"ו כל הגאונים בכל ארצות פולין וחוגרמא ואשכנז, וקבלה בידנו שהם קבלו מרבני ארפת שהיו צימ"ר, שגזרו ואמרו שלא יסדר שום אדם קדושין כי אם הוא שנבחר לרב או מו"ל בקבלתו, בקבלה או מדינה או גילוי כ"ו, ומי שיעבור על אלה מוחרם הוא מפיהם ומפי כתבם, ופוק חזי מה עמא דבר בכל חפלות ישראל, ומימיו לא שינה זה אדם, ואשר אינו יודע צטיב קדושין לא יעשה מאמר קדושין כ"ו, ומעולם לא שמעתי שיעבר זה אדם כ"ו, לכן ראוי לנדות להחרימם את המסדר והמקדש וא"י הכלה כ"ו, ונעתי את חילי לדבר בשפת יתר שלא יפרץ ח"ו גדר של ישראל, וריקי מוח ילכו בלא רשות וכה לסדר קדושין מפי סידורי חפלות, והם לא ידעו ולא יצונו כי הרבה דינים ומשולין ישן בזה, ובדאי כבר קדמוני רבותי גאוני ארץ בחייל דרבנן על אנשים אלה, כאשר מכתלי מכתבם ויכר כ"ו, והריקו חרצם הרבנים נגדם בשלופי חרב, ואנכי מסכים עמם לכל אשר גזרו ואמרו שהמה מוחרמים עד שיקבלו עליהם את הדין מפי הרב וכו'. והביא דברי הכנס"י והשצ"י הג"ל, בצית יחזק חזיר"ד סי' כ"ו.

ד. ואם מחמת תקנה זו, שלא לסדר קדושין בלי רשות המרא דאתרא, יש להחמיר לפסול הקדושין או להצריך קדושין אחרים. בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' רע"ט, אחר שהביא שהרב השואל דן נזדון שמלמד אחד סידר קדושין שיש לבעל הקדושין ולהצריכה קדושין אחרים, עפמשי"כ בשבות יעקב ח"ג סי' קכ"א, שיש תקנה שלא לסדר קדושין אלא רב או מו"ל, ובתשמי' בעל כנסת יחזקאל המוצא שם כתב שיש בזה תקנת ר"ת בגזירת נח"ש ע"ש, ועפמשי"כ כמה פוסקים לענין עשו תקנה שלא לקדש בפחות מעשרה, שגם בדיעבד הפקירו ממונו והפקיעו קידושין, [ובע"ז דנו גם בתשמי' שארית יוסף לר"י רייזן סי' מ"ב, ובפני האריה ה"י תש"י מ"ה ע"ש], השיב לו שאין מכל זה ענין כלל לנ"ד, חדא דגוף התקנה ההיא לא נתפשטה כלל במדינתנו, שהרי הע"ז והצ"ש [כאן] כתבו בפשיטות דלסדר קדושין אין לר"ך שיהיה רב ולא הזכירו כלל מהתקנה, והרי הע"ז היה גדול מדינתנו, ואם אולי במדינת אשכנז נתפשטה תקנה זו כ"ו, אבל הצ"ש היה ג"כ במדינת אשכנז ולא הזכיר מזה, ועוד דתשמי' בעל הכנס"י הג"ל מוכרח להדיא שלא היתה התקנה לבעל הקדושין, ועוד דל"ה דמי כלל לתקנה שלא יקדש אדם בפחות מעשרה, שהיתה התקנה על גוף הקדושין, דבזה י"ל שהפקירו ממונו או דאפקעינהו לקדושין, אבל נז"ד הרי לא היתה שום תקנה על המקדש, אלא על המסדר, והוא אינו עושה מעשה הקדושין כלל, רק אומר הצרכות, וצרכות אין מעכבות, ואיך יעלה על הדעת לבעל ע"ז גוף הקדושין, וכי האי גוונא כתב הע"ז בזה"ע סי' קנ"ד בסדר הגט סק"ב, דאף שהרב נוטל שכר סידור גט וחליה, [ואמרינן הנוטל שכר לדון דיניו בעלים], מ"מ אין שייך לומר שהגט והחליה בעלים, דבה"א ה"א הבעל והיבס עושים כדון ע"ש, ואף שהמלמד הזה בודאי עשה חליפות וזה מעיד על רוע מעשיו כ"ו, מ"מ אפס מקום לבעל הקדושין ע"ז כ"ו, ולכן א"ל קדושין אחרים. וכן מבואר בח"צ סי' קס"ז ע"ש.

גם במנחת שי (לרש"י שור) ח"ב סי' נ"ב כתב נזדון כע"ז, שהדבר פשוט שאין חשש [פסול] בקדושין, משום שהרי לדעת הרמ"א ביו"ד סוס"י רמ"ה גם אכנסאי הבא לעיר מותר לו לסדר קדושין ולתת השכר לרב הקבוע, וגם להנצי"ת סי' פ"ג שכתב

(ב) דבריו צ"ע, דהלא מהרש"ם שם כתב רק דאולי השואל ומשיב מייירי דעשו שם תקנה לפסול הקדושין ע"ש.
(*) מטעם השגת גבול, ע"י בתחילת האות.

אוצר

ס"ק ו אות ד—ו

הפוסקים

קדושין שניים, וכמ"ש מהר"מ מינן סי' מ"ע ו', ולעשות קדושין שניים הוי כמתקן הדבר לכתחילה, ואפשר שהיה הרב אצ"ד מנענע ראשו לעשות בעלמא קדושין שניים, ועכ"פ היה מלווה על קדושין בלי ברכות, אבל מה שעשה ר"מ צפרסוס והלריך קדושין שניים עם ברכות, זה לא ישר כלל ושלא כהוגן עשה כזה להחזיק במחלוקת וכו'.

ו. מי זכאי לבחור ברב מסדר הקדושין, צד החתן או צד הכלה, [במקום שאין שם מרא דאתרא, או כששני הרבנים זכאים לסדר קדושין בעיר הזאת]. בשו"ת בלל החכמה ח"ג סי' ע"ג, צנזון שכורי הכלה רואים שמסדר הקדושין יהיה רב זיכונים שלהם, וכורי החתן שגרים ג"כ צעיר הזאת ושייכים לזיכונים של רב אחר רואים שהמסדר קדושין יהיה רב זיכונים שלהם, אחר שהציא מש"כ הרב השואל דבורי הכלה זכאים לצבור ברב מסדר הקדושין, וכמעשים בכל יום בכל קהלות הקודש לפנים באירופה שנהגו שהרב שצעיר הכלה היה מסדר הקדושין, כתב דלפי"ד השבועות יעקב והכנסת יחזקאל, דאיכא גזרה מהקדמונים שלא יסדר קדושין רק מי שנבחר לרב או למו"ל, [כמובא לעיל אות ג'], בודאי אין שום הבדל בין הרב שהחתן וכוריו שייכים לקהלתו, ובין הרב שכורי הכלה שייכים אליו, ומה שנהגו כ"י שהרב מקהלת כורי הכלה מסדר הקדושין, היינו עממא כיון דבורי הכלה עשו סעודת הנשואין צעירים, ולכן אם החתן גר צעיר אחרת היה מוכרח לצוא לעיר הכלה אל החתונה, וזאתו עיר הרי הזכות הצלעית לסידור קדושין היתה שייכת לרב העיר כ"י ואפילו כשהרב מקהלת החתן צא לשם כ"י, משא"כ כשהחתן והכלה דרים צעיר אחת כצנ"ד, והרב שהחתן רואה לבדו צדו בסידור קדושין וכן הרב שלד הכלה רואה לבדו שניהם נבחרו לרבינום שאין שום עדיפות להורי הכלה לבד אלא הרב שהם חפלים בו, ואדרבה נ"ל לקושטא דמילתא, דצנ"ד החתן זכאי לבדו צד"כ להרב שהוא רואה בו, והוא עפ"י המצואר ברמב"ם פ"ג מאישות הל' כ"ג, כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח, לריך לצד קודם הקדושין או הוא או שלוחו כ"י עכ"ל, וכן נפסק במוס"ע סי' ל"ד סעיף א' ע"ש, אמנם ברמ"א שם כתב צ"ש י"א דאחר מצד, ועם י"א אלו כתב צ"ש שם סק"צ שלא לזייש את מי שאינו יודע לצד כ"י, ונראה פשוט דלעת הרמב"ם והשו"ע אם אחר מצד אז הוא מצד במקום החתן ובשליחותו, וגם להי"א דאחר מצד כ"י, ע"כ עיקר הברכה שייכת להחתן ורק משום שלא לזייש כ"י חקנו שכל פעם יצד אחר, וא"כ גם לידעו ע"כ שאותו אחר רק בשליחות החתן מצד, דאלי"כ איך יצד על מזה שחברו מקיים והוא אינו שייך זה כלל, וכן יש להוכיח מהגהות רעק"א שם אות א', שאם המקדש ממקום שנוהגין לצד קודם האירוסין, והמתקדשת ממקום שנוהגין לצד אחר האירוסין, או להיפך, אזלין בחר המקדש שהוא עושה המלוה, א"כ גם למנהגו שאחר מצד ולא המקדש, מ"מ אזלין בחר המקדש כיון שהוא העושה המלוה ועליה רמ"א לצד, והרי המס"ק בשליחותו הוא דמצד, ויותר מזה נ"ל, דגם להמצואר בראשונים דברכת אירוסין לא הוי ברכה מזה אלא ברכה שבה כ"י, [כמובא שם באוה"פ סי' ל"ד סק"ב אות א'], נהי ודאי דגם אחרים שייכים לברכה זו, מ"מ גם לידעו מעיקר התקנה על החתן מעל לצד ברכה זו, כיון דמזה דידע הוא כ"י, לכן כיון דלפי מנהגו הרב המס"ק הוא המצד גם ברכה אירוסין כ"י, איך אפשר לומר שמלד הכלה יבדו איזה רב לסדר קדושין נגד רצון החתן, דלא אי אפשר לומר שהוא מצד בשליחות החתן ובמקומו, ע"כ בהכרח שהרב שיצד ברכה אירוסין ויסדר הקדושין יהיה רב שהחתן רואה בו, כנ"ל נכון. ועע"ש שכתב דהיינו דוקא שהרב שהחתן רואה לבדו זכאי לסדר

לדור ביחד עד שיטעו עוד פעם חופה וקדושין כדת משה וישראל צסידור הרב. וכן הוצא שם, שגם באוה"פ צמטש כזה שאירע שם הוכרחו עפ"י גאון א' לקדש שנית ע"י המרא דאתרא. והר"י וועלן צתל חלפות שנה הנ"ל סי' קע"י, כתב שהקדושין שנטעו שנית באוה"פ היו בלי ברכות, וע"י צנז"ג צצקדושין שנטעו ע"י טעות ולא הועילו וחקוק לקדושין אחרים אין זקוק לברכה אחרת כ"י ע"ש.

וע"י צפני האריה ה"י סי' מ"ה שכתב צנזון, כת"ר מחוייב לעשות את שלו, להשתדל שהחתן יקדש שנית עם כל דקדוקי דיני קדושין, (אולם לעשות חופה עם כלונסאות אפשר שאין לחוש כ"כ, כיון שהעיקר להלכה הוא שהחופה שקונה הוא מה שיוצאת מציב אצ"ב והולכת עם החתן לציתו לשם נשואין כ"י), אולם אין לצדך ברכה אירוסין מחדש, כמ"ש הב"ש סי' מ"צ סק"י [לענין כשקידש צפסולי עדות דרבנן כ"י], אולם אם המדקדק צמעטיו ירצה להזהיר את החתן שלא יתכוון כלל לשם קדושין ג', וגם העדים ידעו מזה, לא יצדך אחר את הברכות האחרונות אלא אותו שהתחיל צקלקלה, ולא יענו אחריו אמר, כמ"ש הרמ"א באו"ח סי' תקפ"א סעיף א' [שהמתפלל צחזקה אין עונים אחריו אמר] כ"י, ושפיר יכול כת"ר לצדך ברכה אירוסין מחדש, וכן גם ברכה נשואין.

ה. חכם שסידר קדושין [לאחד שקידש בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אם מהני], האם חברו רשאי לאסור ולהצריך עוד פעם לקדש. באריה דבי עילאי סי' י"ז דף ק"ע עור א', צנזון שהרב המרא דאתרא סידר קדושין לאחד שקידשה בהלוואה צצידו וצבעטת הממושכנת אלא על ההלוואה, ונחלק עליו רב אחד שהיה אצ"ד צקבלה אחרת והלריך קדושין שניים, אחר שהציב דעות החולקים צזה, [ומובא לעיל סי' כ"ח סקע"א אות ו'], כתב להרב המרא דאתרא, דאף שאם היה צא מעשה ליד, בודאי לא הייתי סומך על שיקול דעתי לסדר הקדושין ההם לכתחילה, ומאוד הדבר לחימה על מעכ"ת שחקע ענמו לדבר הלה ז' ולעמוד על דעתו נגד הסוצרים דאינה מקודשת כ"י, אך לאחר שכבר נעשה מעשה וסמך ר"מ על דעתו לסדר הקדושין ההם, נ"ל דציעצד לא מהדרינן עובדא, כיון שיש לנו סמך לסמך ע"ד הסוצרים דמקודשת כ"י, ואיכא זילוחא דהרב אצ"ד ה"ה ר"י, ושפסק עוד מפורש אחר סידור הקדושין דא"ל קדושין שניים, והרב החולק עליו שהלריך קדושין שניים עבר על חכם שאסר כ"י, ואף שהש"ך [יור"ד סי' רמ"צ] חולק על ה"י וסוצר דחכם שהתיר רשאי לחכם [אחר] לאסור, מ"מ י"ל דצקדושין שאנו, דיש פקפוק לעשות קדושין שניים, וכמבואר צס"י ל"ו סעיף ו' כשמקדש ע"י שליח, וע"ע מ"ש הב"ש סי' ל"ד סק"ה, וצפרט לענין דיעצד כזה דאיכא זילוחא גדולה לחכם שצעיר דהוא מרא דאתריה, ויש לחוש לכמה חורצות וקלקולים ח"ו, והוא לחילול ה' צפני רבים מהבטן שזה אוסר וזה מתיר והחורה נעשית כשתי אגודות ח"ו, לכנ"ל דשלא כהוגן עשה הרב החולק עליו שהלריך קדושין שניים, וצצנזון דידע שהיו הקדושין מפורש צמשכן עם ההלוואה, יש מקום גדול לומר דאם חכם א' עשה מעשה וסמך על הוראה זו, לא מהדרינן עובדא וכו'. ושם בהשוצב להרב מסדר הקדושין השניים, אחר שכתב כנ"ל, הוסיף, דאם ר"מ לא היה מתכוון לקנער את הרב האצ"ד, היה לו עכ"פ להיות מתון עוד ולהחישב עם שאר הרבנים, אם מהראוי שהרב האצ"ד צעלמו יאל לכל הדעות וללוות על

אוצר

ס"ק ו אות ו—

הפוסקים

ח. אם מותר לסדר קדושין למומר לערלות ולחלל שבתות. כתב במלמד להועיל יור"ד סי' ע"ט, דאף במומר לחלל שבתות בפרכסיו דהוי מומר לכל החורב כולל, לא מלינו איסור לסדר לו קדושין, דבנשואין הללו אינו עושה איסור ואדרבה מזה עבד, וכ"ש במומר לערלות דהוי מומר לדבר אחד, כמבואר ביו"ד סי' ב', בודאי דמן הדין מותר לסדר לו קדושין וכו'.

ובשארית ישראל סי' ז', כתב בנדוניו דמותר להזדקק לחתן וכלה מחללי שבתות, שלא לדחות אצלו אחר הנופל, דאם לא נזדקק להם ידורו בלא חופה וקדושין או יעשו נשואין אחרים, וניתן להם לפרץ חומה בית ישראל.

י. אם מותר לסדר קדושין לגר שספק אם נתגייר בדינו. כתב במלמד להועיל סי' ג' (והוצא גם שם בחיור"ד סי' פ"ז) בנדון הג"ל, דאם אינו רואה להתגייר מחדש ויש לחוש שאם לא יסדרו לו קדושין ישא אשתו בנשואין אחרים, וכיון שהוא ספק גר יעשו איסור זנות יותר משאם יחיו יחדיו ע"י קדושין, ו"ל דשרי לסדר להם קדושין בלא ברכה, ואפשר לומר הברכות בלא שם ומלכות כו', אך עוב שהרב בעלמו לא יסדר הקדושין משום לעז, שיאמרו שמסדרין קדושין לספק גוי, ועוב להשתמע בזה ולהניח לסדר קדושין מאיש אחר אם אפשר, ויש לעשות כן גם משום היכר שידעו שהחתן עושה שלא כדת שאינו רואה להתגייר מחדש, וצחו תהיה פסולה לכהונה וכו'.

י. אם מותר לסדר קדושין באופן שיש בזה חשש של חדר"ג. דן בזה באהל אברהם (להר"א קארפעלעס) סי' פ"ז, דלכאורה י"ל דלא חל בזה חדר"ג, דלא גזר רק ענ נשואין ולא על קדושין, כסדרת המהרי"ק, הוצא צ"י ובשו"ע סי' א' סעיף י', וא"כ כיון דהמסדר קדושין אינו עובר על לפני עור, שיוכל לקדש אותה בעלמו או ע"י אחר, כדאמרין במזיר דף ו' ע"ב, במי שהושיע יין למזיר דאם יכול לשקלו בעלמו אין המושיע עובר משום לפני עור, רק היכא דקאי צחרי עברי דנהרא כו', ורק איסור דרבנן יש בו, כמ"ש הר"ן שם, שהרי מחוייב הוא להפרישו מאיסור ואין יסויע ידו עוברי עבירה כו', ומאחר שאין חדר"ג בשעת קדושין, דומה למש"כ המג"א א"ח סי' תרע"ז סק"ב, שמוחר לאחר ליתן מאכל לקטן חוץ לסוכה, שהאחר אינו מחוייב להנכו והאכילה בעצמה אינו איסור, או דומה למש"כ הב"ח [שם סי' קס"ט] דמותר לתת מאכל למי שלא יברך, אמנם ע"י במג"א סי' תרי"ט סק"ג דאין זה מוסכם, וגם הא דחדר"ג אם חל גם על ארוסה וקדושין, ואם הראשונה בנשואין והשניה בקדושין, במחלוקת שניה, כמש"כ בצאה"ע סי' א' סק"א וצ"פ שם כו', ועע"ש מה שהאריך בזה וחסר סיום התשובה.

ובמי יהודה סי' א', בנדון איש אחד שנשבע במלחמה מארץ אחרת ואין צידו שום כתב לידע מהותו וכשרותו, אחר שהביא מש"כ הרב השואל דאין לחוש שמה הוא מפסוגי קהל וממזר וכדומה, דכל דפריש מרובא פריש, דן בזה גם אם יש לחוש שמה נשא כבר אשה אחרת במדינתו דיש כאן איסור חדר"ג, וממילא מסדר הקדושין עובר על לפני עור, והביא דברי באהל אברהם הג"ל דבכה"ג כיון שהוא ספק תלין להיתרא ולא חיישין, והוסיף דעוד י"ל דאין כאן בית מיהוש כלל מטעם אחר, דבאיסור חדר"ג הא קיימ"ל דהולכין בכל ספיקא לקולא, וכמבואר צ"ש סי' א' סק"א, דעכשיו אחר האלף החמישי דכבר בלה הזמן ואינו אלא מנהג שנהגו להחמיר, לכן במקום ספיקא אין להחמיר ע"ש כו', וזה פשוט, אולם עכ"פ מהראוי לאיים עליו, כמש"כ בצית אפרים, המבא צפתחי תשובה סי' א' סק"ד, [שכתב שם בנדוניו דיש לאיים עליו

לסדר קדושין בעיר הזאת כצ"ד, אבל לא כשרואה שיסדר לו קדושין רב שאינו זכאי לסיק בעיר הזאת.

וב"ב בחלקת יעקב ח"ב סי' קט"ו, בענין מקום שאין שם מרא דאתרא אם שייך סידור הקדושין ללד החתן או ללד הכלה, דלשונת הרמב"ם וסיעתיה, וכן אפילו למנהג הרמ"א דאחר מצד לפי הטעם שלא לזייש, פשיעא דהברכה שייכת רק להחתן, ולמי שיראה ליתן בכדי להולילו יתן, כמו בכל ברכות מזה שאחרים מוליאין שר"ך להיות דעת שניהם, מי שהוא מוליא ומי שהוא יולא, ואף שמבואר בנז"י מהדו"ת סי' א', לענין ברכת אירוסין בחרש שנשא פקחית, שיש מקום לומר שגם הכלה שייכת בברכת אירוסין, ומוליא המסדר קדושין את הכלה, היינו משום שמסיעת להאיש, שעל ידה מקיים המילה, מיקרי היא ג"כ עושה מילה, וכמבואר בר"ן רפ"ב דקדושין כו', אבל פשיעא דהעיקר הוא הבעל והוא רק עפלה להמלוה כו', ואפשר דגם להסוברים בברכת אירוסין היא שבה והודאה, יש עדיפות להחתן, עפמ"ש בפרי השדה ח"ג סי' קס"ג, לייסד דברי הנז"י שם, בחרש וחרשה שאינו מצד ברכת אירוסין, דקשה הא לסוברים אלו הוי שבה והודאה לכל ישראל, ותיזן דאף לידועו לא נתקנה הברכה רק כשאחד מ ישראל עושה מלות נשואין, אבל בחרש וחרשה הוי כאחד עומד בחזן על השוק ומצד הברכה, ולפי"ז גם לסוברים אלו הברכה תלויה במה שמוסר המלוה, וא"כ העיקר בזה הוא הבעל כו', והאריך ע"ש בזה, וסיים, דבבא נחיתנא דיש להחתן עדיפותא בזה מלד הכלה וכאמור.

וע"י בחדש הר"מ גאליעין שזכרון אבות סי' פ"ז, ע"ד אם האב רשאי לסדר קדושין אצל בתו, דאפשר ק"ל לחוש לזה משום מראית עין, ומאן דחש ליה, במקום שאפשר יתן הכתובה לקרוא אותה לאיש אחר, כי קריאתה הוא פרוסם לעיני הרוחים יותר מהברכה, אמנם מאן דלא חש לזה יעשה כדרכו.

ז. אם מותר לסדר קדושין למי שנתגייר בכדי לישא בת ישראל. כתב בפרי השדה (להר"א דייטש) ח"ב סי' ע"א, בנדוניו, דהנה צויר"ד סי' רס"ח סעיף י"ב, איתא דאפינו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל יא מכלל עכו"ם וחוששין לו עד שתצטרך דקדו, ומש"כ חוששין לו, היינו שלא להחזיקו בישראל גם לקולא, לענין שלא יהא מגעו ביין יין נכד, משא"כ לענין קדושין דהוי קדושין, כמש"כ שם ה"ט סק"ט"ז, ואפילו חזר אח"כ לסורו, כתב שם המבאר דהוי קדושין, וא"כ פשיעא דכ"ז שאין חוזר לסורו מותר לקדש אפילו לכתחילה, היינו שיכולים לסדר לו קדושין, ועכ"פ מוטב שיזדקק לו צ"ד כשר בעדים כשרים לסדר הקדושין, דאם לא יסדרו לו קדושין במקום הראוי ודאי ימלא איש אחר אפילו צור שאינו יודע צטיב קדושין ויסדר לו קדושין בעדים פסולים, וכמ"ג ודאי אמרינן דיתא ליה לאחר ליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד ע"כ איסורא רבה, ועוד יש ללד צ"ד להקל להחזיקו לגר גמור דליעבד אע"ג שנתגייר לשם אשה, לפי"ד הגהות המרדכי פרק החולץ, דכל שאפשר לומר שכוונתו היתה לשם שמים אע"ג שידוע שהיתה כוונתו ג"כ לשם דבר אחר מ"מ הוי גר גמור כו', וא"כ צ"ד שהוא עשיר והיא עניה, וכפי הגרסה שהיה יכול ג"כ למשוך אותה אחרי דחו, ולא עשה כן רק נהפך נדחה, ודאי י"ל דק"ל כוונתו היתה לשם שמים ג"כ, וא"כ אע"ג דלקולא לא נחזיק אותו לגר כשר, אין למנוע לסדר לו קדושין כו', ובנדוניו שקבלת המלוות והטבילה היתה בפני רב מכה הנעלה לאגן, כתב דאף שהטבילה דליעבד אינה מעכבת אם לא היתה בפני ג', אבל מ"מ קבלת המלוות מעכבת, כמבואר צ"ש סי' רס"ח סק"ט, ע"כ יראה דלריך קבלת מלוות עוד פסע דין.

אוצר

ס"ק ו אות י"א

הפוסקים

דהאיסור דלפי"ע הוא דוקא כשהוא נותן לו דבר שצרכו יעשה עבירה כגון שהישראל מוכר בהמה לגוי והוא מקריבה לעכו"ם, אבל היכא שהוא רק גורם לו שיעשה עבירה אח"כ ליכא לפי"ע, והוכיח כן מהגמ' דע"ז ו' א' דאיצטרי ליה אי עממא דמתני משום דרווח, ופרש"י ואזיל ומודא לעכו"ם, או דלמא משום לפי"ע וגו' ופרש"י היינו דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעכו"ם ע"ש, ולפי"ז גם דני"ד הרי העבירה הוא בדבר אחר מה שהיה לא תעבול אח"כ וליכא צד איסור דלפני עור. והר"ד גם כהפירוש הג"ל חו' ד' ס"י ל"ב ע"ש.

ובע"ז כחב הרי"מ מרגליות שם בחו' ז' ס"י מ"ט, עפ"מ שראה לפרש כן גם כוונת הב"ה הג"ל מה שמחלק בין נט"י לצרכה, היינו דנעטי כשנותן לו ע"מ לאכול והוא אחראי על אכילה זו יש צד לפי"ע, משא"כ בצרכת המזון שצאה אחר האכילה והאכילה עצמה אין צד איסור, ומה שאינו מצד אח"כ הוא אינו אחראי ע"ז אין צד לפי"ע, ועפ"ז מסיק בחו' ו' ס"י ע"ז דבסידור קדושין ג"כ אין שום חשש איסור על הקדושין עצמן, ומה שהאיסור יבוא אח"כ אין לנו אחראים ע"ז, ועוד דני"ד עדיפא מההם, דהתם העבירה שלא יצרך היא סו"ם חולאה ישירה מהאכילה שנתן לו, משא"כ צד דאיסור נדה אינה חולאה מהקדושין דמה לי איסור נדה דפנויה או דנשואה, ולכן ליכא צד לפני עור.

גם בחלקת יעקב ס"י כ"ג אף שדחה יסוד היתור של הרי"מ מעסקין הג"ל, מסיק להיתר מכה טעמים אחרים. וע"ש שחמה על חילוקו באיסור לפי"ע בין כשהעבירה נעשית מיד או לאחר כך, מהא דצט"י הגמ' דע"ז ו' א' לומר דעממא דמתני דג' ימים לפני אידיהן אין מוכרין להם בהמה הוא משום לפני עור דהגוי יקריבנה לע"ז, והא התם המכירה הוא ג' ימים קודם העבירה, וכוונת הב"ה בחילוקו בין נט"י לצרכה ל"ל על כרחך, דכשנותן לו פרוסה לאכול כשלא נטל ידיו והוא ודאי, משא"כ צרכמ"ז הוא רק ספק שמה לא יצרך, וכן משמע מהאליהו רבה והפמ"ג שם שכחצו דגם להב"ה אם יודע ודאי שמחמת רשעות לא יצרך אסור ליתן לו אף דהוא אח"כ ע"ש, וא"כ נפל כל ההיתר של הרב הג"ל, דנני"ד הוא ג"כ כמו ודאי דידוע דהללו לא ישמרו טהרת המשפחה, ואיכא לכאורה איסור דלפי"ע, ואף דאם הרב לא יסדר הקדושין יכול הוא למצוא משהו שיסדר לו, מ"מ לדעת המל"מ צב"ה"ג הוא כמו חרי עברי דנהרא כיון דגם ע"י אחר יהי צד איסור דלפי"ע [וכנ"ל ד' הרי"מ מעסקין], אכן ג"ל דנני"ד י"ל דגם המל"מ יודה דמותר, דהרי זה פשוט דאם הרב לא יסדר להם הקדושין, הם לא יסכימו בשום אופן לדור יחד בלי חו"ק, ובדאי יעשו כל ענדיק לחפש אחר משהו שכן יסדר להם חו"ק, וי"ל דדוקא התם צמלוח צרכית דש ספק אולי יחזור צו השני מחמת האיסור דלפי"ע, ואם הראשון לא יכשילו יללו כלל מהעבירה, לכן סובר המל"מ דאיכא צד לפי"ע, אבל צד דאין סבדי דהעבירה ודאי תיעשה שפיר הוא כחד עבירה דנהרא, ובחמה שהמל"מ עצמו הזכיר אח"כ סברא זו, ואף שמתחילה כתב סברתו הג"ל בסתמא, מיהו גם מהראיות שהביא שם לא נשמע רק צב"ה"ג שאפשר שלא יתעבד האיסור כלל, ומעתה י"ל כמה נדדים להתיר צד, ראשית לדעת הפני"מ שהביא המל"מ שם בודאי ליכא הכא לפי"ע [וכנ"ל], ובדבריו משמע מהחוס' קדושין כ"ז א' ד"ה אבל ע"ש, וכן לפי סברא הב' של המל"מ דנני"ד מותר, והראיות שמביא המל"מ לאסור, ג"כ י"ל דצב"ה"ג מותר כנ"ל, ועוד נראה דלריכוס לחוש שימצאו כמה אנשים שיסדרו להם קדושין שיחשצו שהם עושים מצוה בהנשואין כדי לקיים פו"ר ולא אסקי אדעתיהו כלל דאיכא איסורא צד כו', ועוד דאם אנו נסרצ להם ולכו לסדר להם חו"ק אלל הרפורמים, וכמ"פ צעדים פסולים, או אפשר

עליו ולהודיעו חומר דחרי"ג], ולדבר על לבו בחכמה וצדעת, דבאמת אם היה צנקל היה מהראוי לצרר, ממה טעמים, אבל היות דהמקום והזמן גורם שאין כעת לצרר אפילו אחר עורה רב כו', נעשה כהג"ל, ולא מחזקין ריעותא לחוש על מילתא דלא שכוחא. יא. אם מותר לסדר קדושין לאלו שלא יזהרו בדיני נדה. [המחזרים האחרונים חקרו צד, יש שדנו משום האיסור דלפני עור שהוא מן החורה, ויאלו לחלק בכמה חופנים דנני"ד ליכא איסור דלפי"ע, ויש שדנו צד דאף היכא דליכא אסורא דאורייתא דלפי"ע, אכתי ליהוי אסור מדברין משום מסייע ידי עוברי עבירה, וכמו שיוצא לפנינו]. הרי"מ הכהן מעסקין בעל ספר צית יעקב, כהפירוש שנה י"ג ח"ו ג' ס"י כ"ב דן צד מכה האיסור של לפי"ע, וכחב דלפי המבואר בע"ז דף ו' דלפי"ע ליכא רק בחרי עברי דנהרא דאינו יכול ליקח מעצמו, אבל כחד עבירה דנהרא אינו עובר, א"כ גם דנני"ד אם הוא לא יסדר להם הקדושין, ילכו אל מסדר אחר שיסדר להם וליכא לפי"ע, אמנם צמל"מ פ"ד מהל' מלוה הי"צ הביא צד פלוגתא, לענין לוח צרכית היכא שהוא לא ילוה ישיג המלוה לוח אחר שילוח ממנו צרכית, דדעת הפני"מ משה דצב"ה"ג הוא כחד עבירה דנהרא וליכא לפי"ע, אבל המל"מ חולק עליו וס"ל דדוקא גבי נזיר, שאם הוא לא יושיע לו לא יהי נעשה בכלל האיסור של לפי"ע דהוא יקח עצמו להכי שרי, אבל צב"ה"ג דאף אם ילוה לאחר יעבור על לפי"ע, לא הוא כחד עבירה ועובר משום לפי"ע ע"ש, א"כ גם דנני"ד לכאורה יהי אסור, ואין לומר דכיון דהם עוברין בשאט נפש על איסור נדה, אף אם הרב לא יסדר להם הקדושין ינהגו חיי אישות בלא זה ושוב דמי לנזיר, זה אינו דהכי דלאיסור נדה אינם חוששין, אבל בודאי שלא ינהגו חיי אישות כדרך ח"ש ואשתו בלא חופה וקדושין, ובהא דאמרין אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, דבלא חופה וקדושין הוא בעילת זנות, משא"כ בחו"ק אף שיעברו אח"כ על איסור כרת לא איכפת להם כיון דהוא דרך אישות, זהו דעת ההסכמי של בני אדם צענין האישות, וא"כ הוא כחרי עברי דנהרא כו', ונראה לפמ"ש הב"ה בחו"מ ס"י קס"ט לתרץ ק"ה הב"ה עמ"ש הטור דאסור ליתן פרוסה להשמש אח"כ יודע שנטל ידיו, מהא דכתב רבינו יונה דאף דאין ראוי ליתן לאכול אלא למי שידע צו שיצרך, מ"מ אם נותן לו בחורט נדקא מותר משום מצוה, וכחב הב"ה לחלק דנעטי העבירה היא מיד כשנותן לו כדי לאכול עובר משום לפי"ע, אבל לגבי צרכה צענה שנותן לו אין שום עבירה כו' וכשאח"כ אינו מצרך אינו עובר משום לפי"ע צענה נהינה ע"ש, ולפי"ז י"ל גם דנני"ד צענה שהרב מסדר את הקדושין אינו עובר כלום דקיי"ל חופת נדה קונה, ומה שאח"כ לא יהיו זכירים צדיו נדה אין צד לפי"ע. והוצאו דברים אלה גם בחו' כנסת ישראל סלבודקה אלול תרל"ט.

גם במנחת שלמה (לרש"י ליון) ח"א ס"י נ"ו הסכים להתיר צד מעט אחר, אחר שהשיג ע"ד הרי"מ מעסקין הג"ל ציסודו מדברי הב"ה, מהגמ' דע"ז כ"ב א' גבי לא ישכיר ביתו לכותי מפני שנקרחת על שמו והכותי עושה צד מלאכה צענה, ופריך ותפיל משום לפי"ע (דכותי גר הוא ומלווה על המלוות כישראל, רש"י), הרי דאף שהוא משכיר לו השדה בחול ואין העבירה מיד איכא לפי"ע, כתב דיש למצוא היתר לפמ"ש הט"ז בחו"מ ס"י קס"ט דלכתי מותר ליתן פת לעני אף שאינו יודע אם יצרך, משום הנדקה ודאי מצוה היא וספק אם יצרך אין ספק מצינו מידי ודאי, ולפי"ז י"ל גם דנני"ד דמה שהרב מסדר הקדושין ודאי קעביד מצוה שעי"ז יחיו כדת משה וישראל, ולענין בעילת נדה לא הוא רק ספק שמה לא יהיו נזכרים צד, ואף אם נאמר דצמדינות אלו (צב"ה"ג) אין סבדי שהרבה אינם נזכרים צד ולא הוא אפילו בגור ספק ג"ל להתיר מעט אחר לפמ"ש המהר"ם מלוצין בחי' לנסהדרין דס"ג

אוצר

ס"ק ו אות יא—ב

הפוסקים

אפשר גם שכתב מהם שאינם חוששין בלחמת להקדושין רק משום שלא יגיע להם חרפה, וילכו למקום אחר ויוליאו קול שכבר סדרו להם חו"ק, וקרב הדבר שלא יהי' להם קדושין כלל או שיכיו קדושין פסולין, ויתכן גם שהם יסתפקו בנשואין אזהרתיים וזאת תהי' סבה לפרוץ חומת חיי המשפחה הישראלית שידורו כך בלי חופה וקדושין עד ששוב לא תהי' להם הדבר לחרפה לדור כך בנשואין אזהרתיים, ויתרגלו בזה מתחילה מתוך חונם ע"י מילואן הרבנים ואח"כ גם בראון שלא ירלו עוד כלל בזה, ואח"כ לא שייך נומר בזה שמסדרים להם קדושין כשרים שאנו נוהגים להם מכשול בזה, אדרבה אנו מליים אותם שלא ידורו דרך זנות בקדושין פסולין או בלי קדושין כלל, ומליין אותם עכ"פ להקל האיסור, ואע"ג דאי אפשר לנו להליל אותם מהעצירות החמורות של ח"כ דאיסור נדה, זה אינו בגדר איסור דלפ"ע, וגם לא בגדר מסייע ידי עוצרי עצירה, כיון דאדרבה אנו מליים לתקן מה שבידינו, ומלינו סברא זו במהלית השקל אר"ה ס"י קס"ג וכן באצני נזר יו"ד ס"י קכ"ז ע"ש.

וב"ד הר"מ הירשפרונג בהפירסם הג"ל ח"ו ו' ס"י מ"ב, וע"ש שמתחילה חמה על הר"י מעסקין הג"ל, וכחצ דהנה סברת הב"ת לחלק בין כשהעצירה היא מיד או לאח"כ, לא קאי על לפני עור [דאורייתא] כשהיא בחרי עברי דהר"א, אלא על איסור מסייע שהיא אחד עברה דהר"א דהוא רק מדרבנן, ע"י חוס' ור"א שבת ג' א' ומג"א ס"י שמ"ז, וכ"כ להדיא באשל אברהם להגאון מצוטטשטעט באר"ה ס"י קס"ע דלא מלינו בשום מקום חילוק לענין לפ"ע בין כשהעצירה חובק או אח"כ, ומסיק דע"כ מיירי הב"ת אחד עברה דהר"א והמניעה הוא משום מסייע דבזה שפיר יש לחלק כג"ל ע"ש, ולפ"ז לפי הנחתו של הר"י מעסקין דהב"א הוי תרי עברי דהר"א, אח"כ לכאורה נפל האי היתרא צבירה, והנה שאלה כע"ז הוצאה במשיב דבר להגנ"צ ס"י ל"ב אם מותר לשדך זוג בזה, וכחצ שם ג"כ להתיר עפ"ד הגמ' גיטין ס"א דכל שקודם לעצירה מותר לסייע, אכן כחצ להדיא דזה הוי אחד עברה דהר"א הואיל ויכולים להזדווג לבד, והאיסור רק משום מסייע דרבנן ע"ש. ושם בח"ו ז' ס"י מ"ה מסיק אמנם אחרי כל החיובים להחמיר ג"ל בדאמת יש להקל בזה מזה חילוק הג"ל של הב"ת והגנ"צ ד"ל דגם כאן הוי אחד עברה דהר"א, דאם על השדכן כחצ הגנ"צ דאם יכולים להזדווג בלעדו הוי אחד עדי"ג, עאכ"כ אם כבר הזדווגו ומלא מין את מינו, והרב הוא רק מסייע לבטל זממם ע"י סדור הקדושין בודאי שאין עליו רק גדר מסייע, ונלע"ד דלא שייך לענינו סברת המל"מ הג"ל, בדאמת מלא עלם הווית הקדושין אין לורך לא במסדר קדושין זה או אחר, דהא אפשר שינשאו בחופה שיממיו בעלמם ושיקדש בפני עדים כשרים, ואח"כ ממני"פ אי משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והם חפאים אישות המועיל מן הדין (הגם שאין חוששים על איסור נדות), הלא יכולים לבטל זממם לחיות באישות כשנתקדשו באופן הג"ל בלי סיוע הרב, ואין הרב מוסיף כלום לעוורון הב"א מתחלה לבס של אלו הטועים המקפידים רק על אישות ונשואין מדינה ולא איכפת להו על נדה (ואולי מנ"ש על בלה בלא צרכה דהוי רק בנדה), ואח"כ דמנד הדין אין הסדור קדושין מהוים עלם האישות ממילא דהרב הוי בגדר חד עברה וכו' רק מסייע, ואם נאמר דהסכמת דעתם של הזוג שחפאים דוקא בסדור קדושין של הרב עם ברכות אירוסין ונשואין כחקנת חכמים, אח"כ שוב לא הוי הברכות כי אם סיוע בדברים [בעלמא], וכבר אמרנו דמסייע בודאי יש חילוק בין קודם עצירה ושעת עצירה.

וכן מצאנו מתוך דברי המלואי אכן (להגר"א קללקין) ס"י כ"ב דליכא בזה משום איסור דלפ"ע, וזן בזה רק משום מסייע ידי ע"ש, והביא מהמג"א ס"י שמ"ז סק"ד שכתב דאסור להשאל

לאדם כלי מלאכה אם הוא חשוד לעשות מלאכה בשבת, אם לא שיש לחלות שיעשה בזה מלאכה היתר דדוקא בדבר המלוי אבל בדבר שאינו מלוי אסור אם לא מפני דרכי שלום ע"ש, וכחצ, והנה בעובדא דהתם אין מלאכה היתר מחוסר מעשה יותר, ע"י תמורה כ"ז דאף דאסתחזק לחשוד לא שצ"ק היתרא, משא"כ כשהיתר מחוסר יותר מעשה [כמו הטבילה דהב"א], ואף לפ"מ שמפרשים הביא דבכורות דף כ' דהמלוא מסלק הגריעותא דרוב התלוי במעשה, לא שייך זה במי שמתחזק לחשוד, והנה כשיש להם דין מומר כבר כתב הש"ך יו"ד ס"י קנ"א סק"ז דמומר אינו בכלל ערבות ואין חיוב להפרישו מאיסור כל היכא דליכא משום לפ"ע, אך גם כשאין להם דין מומרין ועוצרים על מלוות התורה רק מקלות הדעת לתיאבון, אכתי מפורש ברש"י גיטין ס"א א' דדוקא בשעת עצירה יש איסור מסייע, משא"כ בג"ד שבשעת סדור הקדושין אין מעשה עצירה עדיין, ולכאורה ה"י מקום להתיר משום דרכי שלום ואיבה כמו התם, מיהו בזה"ש שם מצאנו דבמכר ל"ש דרכי שלום, והכי נמי סדור קדושין שהרב נוטל שכרו הכל יודעים שמוניחו הוי רק מחמת האיסור ושצידה לתקן לילך ולטבול ואז לא תהי' מניעה מלאו, לא יוצא ע"ז לודי שנאה ותערומות כ"י ואח"כ ל"ש להתיר מעטעם ד"ש והבית רק מלא שבשעת הקדושין אין עצירה עדיין.

וב"ב בשרידי אש ח"ב ס"י ג"ז אחר שהאריך בדנונו לענין אם מותר לשחוט לקצבים שאינם נזהרים במכירת בשר מוקד לישראל, והביא דברי הפוסקים דאיסור לפני עור הוא רק כשהוא נותן לו דבר איסור שצוה הוא מכשילו, אבל אם נותן לו דבר המותר אלא שיש לחשוש שהוא יעשה בו איסור ליכא לפ"ע ורק אסור מדרבנן משום מסייע ידי עוצרי עצירה, וכן הביא מש"כ דבאיסור מסייע יש חילוק בין כשהעצירה היא מיד או לאח"כ, כתב דמזה מצאנו דמותר לסדר קדושין לאנשים שאינם זכירים באיסור נדה. וכ"כ בח"ג ס"י כ"ח דאין בזה לא משום לפ"ע ולא משום מסייע.

יב. ואם יש להקפיד עכ"פ שלא לסדר קדושין אם לא טבלה לפני החופה. הר"ז ציעדנאווען בהפירסם ש' י"ג ח"ו ז' ס"י מ"ב כתב שבאם לא טבול אף צביאה ראשונה, הוי הברכה אירוסין ברכה לבטלה, שהרי אומר והתיר לנו כ"י ע"י חופה וקדושין, וזה שקר שהרי נדה ג"כ בכלל עריות היא, ואין לה היתר אף ע"י חו"ק כ"י וגם עובר על לא תשא. ובחלקת יעקב ס"י כ"ב אף שהעלה דמותר לסדר קדושין לשאינם נזהרים בטבילה נדה וכג"ל באות הקודם, מ"מ מסיק דזה ודאי לריך עכ"פ כל רצ לדקדק על הטבילה קודם החתונה דמה שאפשר לתקן מתקנין. ובשרידי אש ח"ג ס"י כ"ח כתב שהגר"מ זונגפלד מירושלים החמיר מאד ואסר באיסור חמור שלא לסדר קדושין עד שמתבול קודם החופה, ואע"פ שידועים דאחר הנשואין לא יכיו נזהרים בזה, וגם אני נוהג כן וכו', אולם במדינת פולין וכן עכשיו באמריקה אין הרבנים נזהרים בזה ומסדרין קדושין אף שאינם יודעים שטבול, וטעמם שאם לא יסדרו להם ילכו לרבנים הרפורמים שיסדרו להם, או שינשאו עפ"י ערכאות. וכ"כ בשאלת יחזק (להר"י אהלנבוים) ס"י ס"ב דאם לא נסדר להם קדושין יש לחוש שידורו ביחד ותגרום מכשולות גדולות ויהי' אח"כ מעוות לא יוכל לתקן, וע"כ במקום שא"א צעקן אחר יש לבחור הרע צמיטעו ולסדר להם קדושין, ואולי ע"ז יחזרו בתשובה, ובפרט שאנו רואין שאנשים שאין להם ידיעה בטוב גיטין וקדושין, מסדרים חו"ק מבלי לחקור אם בעליהם הראשונים חיים, וכן שמעתי מהגא"ד קצומארכ שסידר קדושין בכ"ג ג"כ מטעם הג"ל למוע הפקירות ומכשולות כ"י הגם שצבולתי אני נזהר בזה שלא ליתן חו"ק בלי טבילה, מ"מ הכל לפי המקום והיכא דלא אפשר אין שום עיכוב לסדר קדושין.

ביאור הגר"א

נ

מתי חוזרין הקדושין והסבלנות ודיני קנאות. וכו' ז' סעיפים :

באר הגולה

[א] אפי' קדשה כו'.
שם דתניא קדשה בכר
כו' :

א. המקדש את האשה בין שחזרה היא בה בין שחזר הוא בין שמת הוא
בין שמתה היא (א) או שגירשה אין הקדושין חוזרין לעולם ב [א] אפילו קדשה
באלף דינר הרי הם מתנה גמורה שאין לה חזרה

ואם

א בריה"ט כ"ז דף קמ"ט
ע"ט כלוקימתא דגמ' שם
וכר' יסודה הגשיל דפבר
קדושין לעבועין (פירוש
(חלוטין) נתנו וכלפסק
חמיר שם

ב ל' הרמב"ם פ"ו מהל' זכיה ומתנה

באר היטב

(א) או שגירשה. ר"ל או שגירשה מחמת שאלמורה לו דהא כשחזר הוא או היא איירי נמי שגירשה. ח"מ ב"ש :

אוצר

סימן נ ס"ק א — ס"ק ב אות ג

הפוסקים

סימן נ

סעיף א. א. או שגירשה. כתב בח"מ סק"ח, וצ"ש סק"צ
והוצא בקלר צבא"ט סק"ח, דבעור וברמז"ס ליתא
צבא זו שגירשה, דהא כשחזר הוא או היא איירי נמי שגירשה, ולריך
לפרש כגון שגירשה מלד החיוב מחמת שנאסרה לו, [וכגון שזינתה
תחתיא א], דהוא חמירא דליקנסו אותה שתחזיר גם כסף
הקדושין ב. וצבית הילל כאן כתב, ולשון חזרה [שכתב צב"ט לפי
זה] היינו שדעתה שלא לדור עם בעלה ועדיין לא נתן הגט כו',
ולכן הוסיף צב"ט על לשון העור או שגירשה וכו'. וכ"כ המקנה
צב"ט כאן, דרישא מיירי שחזרה היא ועדיין לא גירשה, וקמ"ל
דא"ג דהיא מורדת אין הקדושין חוזרים כו', והכא קמ"ל דאפילו
בגרושה דאיכא למימר גיעה מוכיח עליה כדמ"ל לרז אשי [צב"ט
קמ"ה א], וא"כ לא שייך להחשש דשמא יאמרו קדושין חופסין
באחותה, שמעטם זה הוא דאמרינן דאין הקדושין חוזרין כמבואר
בס"ק הסמוך, מ"מ גם בגרושה אין חוזרין הקדושין, והיינו
מעטמא דקאמר שם תלמודא דאיכא דשמע צבא ולא שמע צבא,
ואין לריך למא שנדחק צבא בח"מ. וכת"י כתב צב"ט קדושין סק"ח.

ב. אין הקדושין חוזרין. א. מקור ופועם הדין. עבא"ג
דכא כלוקימתא דגמ' צב"ט קמ"ה א' וכדפסק חמירא
והיינו דאפילו שם תנאי אם קדושין לעבועין ניתנו או לא, ואמר
רז פפא הלכתא בין שמת הוא בין שמתה היא או הדר ציה איכו,
קדושי לא הדרי, הדרה צה איכי קדושי הדרי, חמירא אמר קדושי
לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קדושין חופסין באחותה ג. וכתב צב"ט
דמשמע ודאי דהלכה כאמירא, ושכן פסקו הרי"ף בסוגיין והרמב"ם
צפ"ו דזכיה ומתנה ה' י"ח והרמב"ם צב"ט פ"ט ס' י"ג. וכן פסקו
כאמירא דאין הקדושין חוזרין לעולם, בערוך ערך עבא, ראצ"ן,
מאורי בסוגיין, רבינו ירוחם צמירס נכ"ג ח"ב דג"ה ד',
וצננוק"י בסוגיין.

ב. אם יש לחלק בזה בין יש להם קרובים דשייך גזירה
דשמא יאמרו, לאין להם קרובים. כתב צנור חסד
(להר"ה פרחי) ס' ע', דקשה על דברי הרמב"ם [וכש"ע] דבין
חזרה היא או הוא או מתו הרי הם מתנה גמורה, דהכי כיל
לכולהו צדא מחתא, ולדעת חמירא דוקא מהו או הדר הוא הוי

(א) מדברי המחצית השקל כאן, ושער המפקד ד"ב ב', בביאור דבריו.
וכשקדש חייבי לאוין או שניה, שמתחייב לגרשה מחמת האיסור שהיתה
אסורה עליו כבר בשעת קדושין, ע"י להלן סק"ח אות ד' וה'.
(ב) וע"ש בב"ש שמבואר עוד, דגם לדעת רי"י דבמקדש שניה דאין
לה כתובה מטעם קנס, גם כסף הקדושין צריכה להחזיר [וכמובא בסק"ח
אות ה'], מ"מ הכא שאני.
(ג) על פ"י הגזירה הג"ל, עיין בסק"ה אות ב' ד"ה ויש, וסק"ז אות
א' מד"ה ובבית מאיר, והלאה.

מתנה גמורה ולעבועין, אבל הדרה היא לא הוי מתנה גמורה אלא
דאין הקדושין חוזרין משום גזירה, ולהאי טעמא מוכח צב"ט
דאיכא דליכא למיחש להכי כגון שאין שם קרובים, אין שם מתנה
עליהם וחייבת להחזיר, דלא גמר להקנות לה הקדושין אדעתא
שתרגיל היא קטטה ותתגרש ממנו שלא לדעתו, ונראה שסובר
הרמב"ם דתקנת חז"ל היא תקנה קבועה בכל ענין, ואפילו אין שם
קרובים שאין לבוא לידי מיחוש זה, עכ"ל לא נתנו דצריכס לשיעורין
ובפיקורו ממון הצעל לאשה, דאם יהיה לז' ואופן להחזיר הקדושין
כשאין שם קרובים יבואו להחזיר גם כשיש שם קרובים כו', וצמרדכי
קדושין ס' תקל"ה כתב, דמסקנת התלמוד בין שחזר הוא בין
שחזרה היא אין מחזרת הקדושין גזירה שמא יאמרו כו', אבל הדין
לא נחזר, דהא איפלגו תנאי אי קדושין לעבועין ניתנו ולא איפסקא
הלכתא כמאן כו', ונראה דס"ל להמרדכי דאמירא חתי לפלוגי
חדרי"פ דפסק הלכה כמ"ד דלעבועין ניתנו ומפלג בין מהו או הדר
הוא דאיכא למימר לעבועין ניתנו, לבין הדרה היא דאדעתא דהכי
לא נתנס לה מעיקרא, ואמירא פליג עליה ואומר דטעמא דקדושין
לא הדרי לא הוי מעטמא לעבועין ניתנו אלא מעטמא דגזירה שמא
יאמרו, וא"כ איכא דליתא להאי גזירה דאין שם קרובים כלל לא
חתמר הלכתא בגמרא כו', וצפ"ט התשובה סיים, דבדברה היא
איכא דיש שם קרובים אין הקדושין חוזרין משום גזירה, אבל אם
אין שם קרובים הקדושין חוזרים אליה דכו"ע, זולת לדעת הרמב"ם
שנראה מדבריו דגם צבא הם מתנה גמורה, דלא נתנו דצריכס
לשיעורין.

ובאמרות טהורות כאן דק"ע ג, כתב על דברי התורת חסד הג"ל
דעת הרמב"ם, דדבריו נכונים.
וביד אהרן הגב"י אות א' כתב, שכן דעת כל הפוסקים, מדסתמו
וכתבו שאפילו חזרה היא אין הקדושין חוזרין, והיינו בין
שיש קרובים בין שאין קרובים ד.

ג. כשקידשה במנה ונתן לה או רק דינר ואח"כ השלים
השאר וחזרה בה היא, האם צריכה להחזיר
המותר מדינר, או שכל המנה הוי שלה. כתב צב"ט קדושין
סק"ה, שיש להסתפק בקידשה צמנה ונתן לה רק דינר, דקמ"ל
דשלים דהוי כתנאי כדליתא צמ"י כ"ט סעיף ז', [וכשלים] והדירה
היא, אם צריכה להחזיר המותר מדינר, ד"ל דכיון שלא נתן לה רק
השלים

(ד) ועיין בתשובת הר"י פילוסוף ובבגדי שש המובאים בסק"ח אות א',
שכתבו לדעת המרדכי סברא זו, דהיכא דליכא קרובים ולא שייך החשש
דשמא יאמרו חוזרים הקדושין, היכא שהקדושין היו רק קדושי ספק.

ועיקר הסברא דבאופן דלא שייכת הגזירה דשמא יאמרו אינה צריכה
להחזיר הקדושין לדעת המרדכי, כתב גם חב"ש היכא שהיה רק קדושי
ספק וכבר נשאת, באופן דג"כ ליכא החשש דשמא יאמרו, וכמובא ג"כ
באות הג"ל.

באר הגולה

ג ואם היו (ה) קדושי (ב) טעות חוזרים המעות ד [ב] וכן אם היתה (ג) ממאנת ביאור הגר"א

וכן

[ב] וכן כו'. ממש"ש

בב"ב גזירה שמא כו' משא"כ בממאנת דמותר בקרובותיה ולכן ג"כ בקדושי טעות הדרא :

ג מאוקמתא דרב נחמן

בר יצחק כתובות דף ע"ו ע"ב ד ה"ק שם בשם הרמב"ן בשם גאון

באר היטב

(ב) טעות. היינו מה שהדעת טועה אבל אם הוא טעות שאין דעת טועה כגון המקדש את אחותו הוי מתנה :

(ג) ממאנת. משום בממאנת הקדושין תופסין בלחופה ומועב שיאמרו הקדושין תופסין בלחופה לכן הקדושין חוזרים :

פתחי תשובה

(ה) קדושי טעות. עכ"ל מ"ש היינו מה שהדעת טועה כו' והוא לשון הב"ש סק"ג וכו"כ הח"מ לקמן סק"ו בשם המ"מ ועכ"ל לעיל סי' כ"ח ס"ק נ"ח דדוקא בלחופה אבל בלחופה אינו נותן למתנה ע"ש ועין בש"ך ח"מ סי' שצ"ו :

הפוסקים

ס"ק ב אות ג — ס"ק ה אות א

אוצר

סבור שהקדושין תופסין ונתברר אח"כ שאין הקדושין כלום, המעות חוזרין, דהא האמת הוא כן שקדושין תופסין לו בלחופה ולא שייך למיגר. וכ"כ בערך לחם כאן, וקדושי טעות היינו דלא כו' קדושין כלל. וכ"כ בח"מ סק"ו וקדושי טעות היינו דבצר כדי לעשות, כגון שהלך בעלה למדינא והגידו לה שמת בעלה ונתקדשה לאחר ואח"כ בא בעלה, שאז אינה לריכה גט מהשני, [כמבואר בשו"ע סי' י"ז סעיף י"ח], ולריכה להחזיר לו הקדושין שבטעות קידשה ואחותה מותרת לו, וכל כיוצא בזה [משא"כ כשנשאת לאחר ואח"כ בא בעלה, דאז לריכה גט מדרבנן, כמבואר שם בסעיף י"ז]. ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דקמ"ה א' כתב, דכן בקידוש אשה ע"י שאין עליה גדרים או מומים ונמלאו בה גדרים או מומים הפוסלים, דאיתא בסי' ל"ט דאינה מקודשת, לריכה להחזיר כסף הקדושין. ובקידוש ע"י שאין עליה מומין ונמלאו בה מומין אחר שנתארסה ועוד בביית אביה, ע"י באוה"פ סי' ל"ט סקל"א אות י"ד ושם בהערה ל"א.

ד. חוזרים המעות. כתב באבן פינה (דרישת ארי) סק"ב, דנראה דלפי מה דאיתא לקמן בסעיף ג' גבי סבולנות וחזרה היא דמחזרת הכלל, דאם היו מאלל או משתה או דברים העשויים לבלות ובלו מותרת דמיו בזול דהיינו פחות שליש, לפ"ז הא דכתב המחבר כאן גבי קדושי טעות דחוזרים, אם היו הקדושין מדברים העשויים לבלות ובלו, אינה משלמת כל דמי שווי רק פחות שליש, דהא חד טעמא הוא כו', ונלמד בזה"ש מסבולנות דחזרה היא.

ה. וכן אם היתה ממאנת. א. מקור וטעם הדין, ואם יש חולקים ע"ז, ואם יש לחלק בין ממאנת מהארוסין לממאנת מהנשואין. מקור הדין הוא כמ"ש בבא"ב, מהה"מ פ"ו דזכיה ומתנה כל' י"ה, שהביא מהרש"א בחידושו לצי"צ קמ"ה א', דהרמב"ן שם כתב בשם גאון, דהא דמסקין קדושין לא דרין, הוא משום גזירה שמא יאמרו קדושין תופסין בלחופה, ובממאנת דרין, דהא חנן ביצמות ק"ה א' הממאנת בל"ש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, [ונפסק כן בשו"ע סי' קנ"ה סעיף י'], ומועב שיאמרו קדושין תופסין בלחופה. וכ"כ בחידושי הר"ן ובנמוקי צסוגין. ודברי הכ"מ הובאו צ"י כאן, שו"ת הרד"ב ח"ו סי' ב' אלפים קמ"ד, שו"ת מהר"ם אלשקר סוס"י מ"ד, ח"מ סק"ג, צ"ש סק"ד, ובא"ש סק"ג. וכ"כ בלבוש כאן, ערוך השלחן סעיף ד', ונכר מלרס סעיף י"ג.

ועיין בטערת פז (על הרא"ש) כתובות פ"א סי' כ"ה, שעמד על דברי הירושלמי שם ה"ז והוצא ברא"ש שם סי' כ"ה, שאמרו על המשנה דממאנת והשניה והאילונית אין להן כחוצה בכחוצות ק' ע"כ, דכשם שקסוה שאין לה כחוצה, כך קסוהו שאם קידשה בליטרא זהב מאכד הכל, וכחצו מתחילה, שנראה דלא קאי אממאנת, דאמאי קסוהו כיון שיואלה מרלוה, ולא שייך בטעם שמא יאמרו כיון שמתר בקרובותיה, וכמ"ש צ"י בשם הרמב"ן בשם

להשלים תנאו אדעתא למיפק לא יחזי לה, או דכיון דמ"מ אמר לה התקדשי לי במנה, ובלשון הרמב"ם והמחבר כאן איתא אפילו קידשה באלף דינר, א"כ אע"פ שלא נתן לה מיד רק דינר מ"מ אין הקדושין חוזרים דכולהו חדא קדושין נינהו, או דילמא די שתחזיק במה שנתן לה מיד ובמה שמחזרת המותר לא יאמרו קדושין תופסין בלחופה ואינו דומה לנתן לה הכל בלחופה, ואם אמרינן דבכה"ג ליכא למיגרזר י"ל דתליא בקדושין לעשותין ניתנו ובהדר ביה הוא או מת הוא או היא, שלב כן, ויש לו דין מתנה.

ד. כשהבעל תפס כסף הקדושין אם מוציאים מידו. כתב במלכא שלמה פ"ו מזכיה ומתנה כל' י"ה דל"ו ד', שיש להסתפק היכא דהדרה היא והלך הבעל ותפס הקדושין, אם מפקין מיניה, מי אמרינן דכיון דמשום גזירה אינה חייבת להחזיר נמלא דשלא כדון תפס דהא חכמים הפקיעו ממון זה מהבעל ויזכו אותה לאשה והוי כעין גזל, או דילמא כיון דתפס לא מפקין מיניה, דטעמא מאי אמור רבנן שלא תחזיר שמא יאמרו קדושין תופסין בלחופה וזה לא שייך אלא קודם חזרה אבל זה שתפס ממנ"פ לא יחזיר, דאם שמעו מהתפיסה הרי הוצר דשלא צלונה תפס ומדידה תפס, ואם יתלו בדבר קדושין תופסין בלחופה א"כ מאי מהני החזרה דאיכא דשמע בזה ולא שמע בזה וכמו בגט דאמרינן בגמ', וא"כ מידי חשש לא נפיק כו', ובשו"ת מהרש"ם סי' ל"ז נשאל באשה שנהגרשה מהארוסין והחזירה המתנות לבעל ובחוכם טענת הקדושין, ואח"כ ביקשה שיחזירוה לה כי בטעות נתנה לו, דהרי הלכה רווחת קדושין אין חוזרין, והבעל טוען שלא היה מגרש אם לא היו נותנים לו הטענת, ופסק דאין מוליחין ממנו אלא מודיעים לו שהוא גזל בידו ע"ש [וא"כ לכאורה ה"כ צ"ד], ועדיין יש לגמגם דהתם שאני דבהחזרה אחי לידיה, משא"כ הלא, והבצר לריך הכרעה, ומריבועא דלשון הרמב"ם [והשו"ע] דהרי הם מתנה גמורה שאין לה חזרה, משמע ולכולם דין אחד [ובמחו או חזר הוא ודאי דמוליחין ממנו כיון דאין הטעם משום גזירה, וא"כ ה"כ בהדרה היא]. ועי' בסק"ה אות ג' בדברי הברכה אברהם (להר"א יענער) סי' ט"ז, ובמה שהביא שם מהבית מאיר כאן.

ג. ואם היו קדושי טעות חוזרים המעות. כתב בנתיבות משפט (על רי"ז) דק"ה ג', שנראה דקדושי טעות שכתב הרמב"ם הם צנוין שאינה לריכה גט ולא נאסרו הקרובים, דומיא דמקדש אחיה, דלא שייך טעמא שמא יאמרו קדושין תופסין בלחופה, דכיון דלא כו' קדושין ודאי תופסין קדושין בלחופה כו', אבל בקדושי טעות שריכה גט ונאסרו הקרובים שייך שמא יאמרו וכו' ה). וכבר כתב כן בלבוש כאן, וקדושי טעות היינו כשהיה

ה. ואע"ג דבספק קדושין צריכה גט, ומ"מ פסק המחבר דהקדושין חוזרין, ע"י להלן סק"ה אות א' בדברי האבני מלואים דבספק קדושין רק לבתחילה לא תנשא, וקילא מהיכא דצריכה גט מדבריהם.

אוצר

ס"ק ה אות א--ב

הפוסקים

ה"מ צ"פ דזכיה ומתנה ה"ח, והוצא צ"י, שם הרש"א
בחיוביו צ"ב קמ"ה א' שהרמב"ן שם כתב שם גאון, דקטנה
שולחא בגט, כיון דאסור בקרובותיה, ה"ח לעמיה דאמימר
גזירה שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה [ואין הקדושין חוזרים].
וכ"ה בחידושי הר"ן ובנמוקי צונוגין. גם בתשובות גאוני מחר
ומערב סי' י"ב כתב, דכסף קדושי קטנה [שהשאתה אמה או
אחיה] ניתנו לעבועין אם יולא בגט. וכ"ז דעת בערוך המוצא
בבער ז'. ובשו"ת מהר"ם אלחשקר סוסיי מ"ד, ח"מ סק"ג,
נחלת לבי סק"ג, הביאו דברי הגאון הנ"ל. ועי' באבני מלואים
סק"א ובערוך השלחן סעיף ו', מש"כ טעם לדברי הגאון דאין
חוזרין משום הגזירה, אף דאסור בקרובות הכא לא הוי רק
איסור דרבנן.

ויש שכתבו דאין דעה זו מוסכמת ושם השו"ע לא ס"ל הכי.
באבן פינה (דרישה ארי) סק"א כתב, שיש לדקדק בדברי
המחבר שכתב רק ריש דברי הרש"א דבממלכת חוזרין הקדושין,
ולא כתב סוף דבריו דקטנה היוולדת בגט אין חוזרין, ונראה דהא
דאמר אמימר שם צ"ב דקדושין לא דברי גזירה שמא יאמרו
קדושין תופסין באחותה, דאין הכוונה כדמשמע בפוסקים שיצאו
לחזיר לו לישא אחותה, דהא מוצא שם צ"ב דמאן דשמע שנתן
גט ליכא למיחש שיטעה בכך דברי גט מוכיח עליה, וא"כ המגרש
עלמו שצדדי יודע מהגט תו ליכא למיחש שישא אחותה, וגם אין
לחוש שמא הוא ע"ה ואינו יודע דאחות גרושתו אסורה לו, דהא
המחבר כתב בסעיף ב' גבי המקדש אחותו דהכל יודעים שאין
קדושין תופסין בעריות, ומשמע דכל עריות דאין כן [עיין ע"ז
בסק"א אות א'], אלא נראה דהחשש הוא כמו במקדש צפחות
משו"פ דחיישין שמא שו"פ במקום אחר, ומצאנו במו"ק דהכוונה
שמא איש אחר שהוא מאותו מקום יראה הקדושין ויאמר א"א
יולדת בלא גט, [ומוצא באוה"פ סי' ל"א סק"ב אות א' סוד"ה
ובחיוביו הריטב"א], וכ"כ י"ל כן, דחיישין שמא יתן קדושין
לאחותה, ואף דהוא יודע שאין קדושין תופסין בה וכיחא אסורה
לו, מ"מ יראה ליתן לה למתנה או לפקדון לכל חד כדלית ליה גבי
מקדש אחותו, וכשתלם בלא גט דאין אחות אשה, חיישין דכתי
שמשו דדברי הקדושין [של הראשונה] ולא שמעו מהגט, ויאמרו
דקדושין תופסין באחותה ונמלא א"א יולדת בלא גט, ולפי"ז
בקדושי ספק דבאמת אם מקדש אחותה לריכב גט ותו ליכא חשש
זה, שפיר כתב המחבר [בסמוך] דבכ"ה הקדושין דברי, ומטעם
זה נמי לא כתב המחבר סוף דברי הרש"א דקטנה היוולדת בגט,
דהא דהא נמי אם מקדש אחותה לריכב גט [ותו ליכא חשש הנ"ל
וא"כ אין הקדושין חוזרין], וכל זה נראה דעת המחבר, אבל דעת
הרש"א, כתב שם בסוף סק"ג, דהגזירה דשמא יאמרו כו',
היינו שמא יתירו לו אחותה, וס"ל כדעת הרא"ש [גבי המקדש
אחותו]

אולם עיין בר"י משרים גכ"ג ח"ב, ומובא בב"י ובד"מ כח"י כאן,
ובאוצה"פ בסמוך בפנים ולהלן סק"ח אות ד' וה', דנראה שהבין דהירושלמי
שם לא קאי כלל על דין ממאנת ודומיה, אלא על סיפא דמתניתין הנ"ל
בכתובות דחייבי לאוין יש להן כתובה, וע"ז הוא שכתב הירושלמי דכשם
שקנסו בה שצריך ליתן לה כתובה כך קנסו בו שיאבד גם כסף הקדושין.
ח' ולא ציין מקום המרדכי, ואולי כוונתו להמרדכי קדושין סי'
תק"ד"ט"ו שדן בדבריו לעיל מיניה, או להמרדכי המובא בשו"ע ובב"ש
שהזכיר כאן ומובא באוצה"פ סק"ח אות א'.
ט' מהשאלה שם.

י' ועי' מש"כ עליו באילת אהבים (להר"מ טייכר) סק"א. ועי'
מש"כ בענין זה, בעצי אלמוגים הלכות שניות לעריות סי' ב' סק"ג ובספרו
עצי ארזים כאן סק"א, ישועות יעקב סי' כ"ז פירוש הארוך סק"ט, מלאת
אבן כאן, וחזון איש סי' פ"ב סף אות כ"ט.

בשם הגאון דמה"ט בממלכת חוזרים הקדושין, וכן כתב בשו"ע,
ואף למ"ד קדושין לעבועין מ"מ כיון דממלכת עקרה נשואין
הראשונים לא שייך בה לומר קדושין לעבועין, וגם באילונית לא
שייך קנסא, וע"כ דלא קאי הירושלמי אלא על שניה כו', אלא שכתב
שם, שהר"ף הביא ג"כ הך ירושלמי, ומשמע שם לכאורה דקאי
על ממלכת ה', וא"כ ל"ע על ה"ב שהביא בשם הרמב"ן הנ"ל,
ולא זכר שהר"ף הביא הך ירושלמי בסתמא דמשמע שחולק על דין
זה דהרמב"ן בשם גאון. ובצ"ח ה"לל כאן כתב, דר"י [הנ"ל
בהערה ז'] הביא מהירושלמי דבאחות שיש להן כהונה דרך קנס
אין הקדושין חוזרין, ולפי מה דקוי"ל צ"ל קט"ז דממלכת אין לה
כהונה, א"כ לפי"ד ר"י הנ"ל גם הקדושין לריכב להחזיר כו'
מאחר שאין לה כהונה.

ויש מי שכתב לחלק בין ממלכת מהארוסין ולריכב להחזיר הקדושין,
לכין ממלכת מן הנשואין דאינה לריכב להחזיר. ביד דוד
(פסקי הלכות) ח"א ד"ע א' הגה ב' כתב במוסגר, דנראה להורות
דקטנה נשואה שמיאנה אינה לריכב להחזיר כסף הקדושין, וכמצינו
בירושלמי כתובות [הנ"ל] כו', ואיירי בממלכת ושניה עיי"ש
במפרש, ואף שהרמב"ן הביא בשם גאון דממלכת מחזרת הקדושין,
נראה לומר דהגאון אמר דבריו בקטנה שמיאנה מהארוסין,
והירושלמי איירי בקטנה שנשאת וממלכת אחר נשואה, כן נראה
ליישב דעת הגאון שלא יקשה עליו מהירושלמי, ובמרדכי נראה
שאינו מחלק בין ארוסה ממלכת לנשואה ממלכת ועי' בשו"ע
וצ"ש ה', ול"ע על דבריו מהירושלמי, ואולי מפרש הגאון הירושלמי
על שניה, אך בר"ף כתובות משמע שמפרש לה גם על ממלכת כו',
ואולי מפרשים הירושלמי על ממלכת ודרך זה, כשם שקנסו אותה
אם ממלכת להפסיד כהונה, כך קנסו אותה אם מגרשה [ויולא
בגט] ליתן לה כל כסף קדושיה, אבל זה דחוק מאוד וכו'.
אולם עיין בחזון איש (מהדורת תשי"ח) סי' ס"ב סוף אות ה',
דממלכת דמחזרת אפשר שזה אפילו מהנשואין כיון דעקרה
לה לקדושין למפרע. וכבר כתב כן בשו"ת הרד"ז ח"ו סי' ב'
אלפים קמ"ד, כשהביא דברי הגאון דבממלכת חוזרים הקדושין,
דלא מפלגין בממלכת בין ארוסה לנשואה אלא בכל גיוני חוזרים.
ועי' בתשובות גאוני מורה ומערב סי' י"ב, שכתב דאם יולא
במיוחן, ולא דא עליה, מחזירה כסף הקדושין, אם ישנם
מלוים, מידי דהוי אכתובה וכו'.

ב. וכשלא מיאנה אלא שיצאה בגט בעודה קטנה. עצה"ט
סוסק"ה מהב"ש סק"א, דקטנה שיכולה למאן ויולדת
בגט אין הקדושין חוזרין, אפילו אחר הנשואין, דהא קוי"ל דאסור
בקרובותיה כדליתא צ"ח קנ"ה סעיף י', וא"כ אם תחזיר הקדושין
יש לחוש שיאמרו דיוולדת במיוחן ומותר בקרובותיה. וכבר כתב כן
ד"ל הירושלמי שם, ויתומה אין לה כתובה [בתמיה], ר' חזקיה
ר' אבהו בשם ר"י תיפתר ביתומה שמיאנה, ר' אייבו ר' אימי כשם שקנסו
בה כך קנסו בו שאם קידשה בליטרא של זהב שהוא מאבד את הכל, [והיה
אפשר לפרש דר' אייבו לא קאי איתומה שמיאנה, אלא על שאר הדינים
שבמתניתין], ובר"ף שם השמיט שמות האמוראים, וכתב ביחד, תיפתר
ביתומה שמיאנה כשם שקנסו כו', ומשמע שמפרש דברי הירושלמי אממאנת.
עפ"י דיד דוד המובא להלן בפנים.

ז' גם במאירי כתובות ק' ע"ב, כשהביא דברי הירושלמי הנ"ל, כתב
בשם גדולי המפרשים [הוא הראב"ד] דזה דוקא בממאנת ושניה אבל
אילונית קדושין חוזרין כו', [הרי בהדיא שמפרש ג"כ דברי הירושלמי
בממאנת]. וכ"ז דעת בערוך בערך טבע, דשכתב דהלכתא קדושין לטבועין
ניתנו ולא הדרי, כתב בלשוננו, בין היא קדשה עצמה ובין קדשה אביה או
אחיה, כל שתפטרו לה קדושין באותו ממון אין להחזיר.

באר הגולה

ה סנהט מרדכי וקדושין
וכן פירש"י שם נכתובות

(ד) ספק:

ה [ג] וכן אם היו קדושין על תנאי ולא נתקיים התנאי [ד] וכן אם היו [א] קדושין ביאור הגר"א

(ג) וכן כו'. ע' רש"י
בכתובות שם ד"ה
ארנב"י כו' דקשיא לך
כו' ובקדושין מ"ו ב' וש"מ מעות כו' :

באר היטב

(ד) ספק. דברי המחבר תמוהין דהא בקדושין ספק לריבה גט א"כ למה
הקדושין חוזרים ולא חיישין לשמאל יאמרו קדושין תופסין באחותה.
ובזה"י וב"ש מיישב ע"ש :קדושין אחרת קדושין ספק נמצא כיון שבין כך וכיון כך א"כ להנצל ממכשול מזה יומר
הס ונק"מ כו' ושוב הביא שאלה דגם כס' יעזובו יעקב פי' לישב בן דברי המרדכי
אלה שסיים דמלא לריב"ז בקדושין ע"ס דפליג כו' והוא ז"ל תמה עליו ומסיים שדברי המרדכי מוסכמים לענ"ד נלי מחלוקת ע"ס :

פתחי תשובה

[6] קדושין ספק. ענה"ס שז' דברי המחבר תמוהים כו' ע' בזה בח"מ וב"ש ועיי'
במשו' ח"ס סי' ק"ה שז' לישב כפ"ס דברי המרדכי והמחבר דכיון דליכא
ספק קדושין א"כ כי היכי דלי דברי קדושין וליכא דלא שמת בגיטא איכא חשש שמה
יאמרו קדושין תופסין באחותה ה"נ איכא מכשול בהיפך דלי לא דברי קדושין. מלן
דשמת בגיטא יאמר ודאי קדושין ואין קדושין תופסין באחותה כדל"ל ובאמת הוה
שחזיר דלא עכ"ס מלן דשמת בתרתי' בגירושין ובחזרת קדושין ידע שקדושין אחרת פ' הם ונק"מ כו' ושוב הביא שאלה דגם כס' יעזובו יעקב פי' לישב בן דברי המרדכי
אלה שסיים דמלא לריב"ז בקדושין ע"ס דפליג כו' והוא ז"ל תמה עליו ומסיים שדברי המרדכי מוסכמים לענ"ד נלי מחלוקת ע"ס :

הפוסקים

ס"ק ה אות ב — ס"ק ח אות א

אוצר

אולם צבית מאיר כאן, הבס שכתב מתחילה דעלה צמחשבתו
דמדהשמיט השו"ע הכא וצ"ס קנ"ה דין הגאון דקטנה
היואלה צבט אין חוזרין, נראה דס"ל דהמרדכי שכתב דקדושין ספק
חוזרין במעות אף דשייך בגזירה [כמוצא בסק"ח אות א'], פליג
בסבירא זו על הגאון, וס"ל דדוקא בקדושין חזר גזרו ולא דדרבנן,
מ"מ כתב שזב, דיותר מסתבר שלא להמליך פלוגתא בגרשין קטנה,
והשו"ע פה ממילא רמזו, דמדתכח דממלאת מחזרת נשמע הא
יואלה צבט לא. וכ"כ בערך שי כאן, דממש"כ המחבר רק בממלאת
דמחזרת, ובגירשה לא כתב, הרי הוא כמבואר דדינה כגדולה שכתב
במחילה בגירשה דלינה מחזרת, וטעם הגאון ל"ל דס"ל דלאמימר
הא דקדושין אין חוזרין הוא מטעם בגזירה כו', ולהמרדכי [כנ"ל]
מדינה אינה מחזרת דלא נתברר הדין אם קדושין לעצמיהן וכו'.אחרת, דשאני בין אחרת לנוכחיה דלא עבדי אינשי דיכחי מחמת
לנוכחיה, ולפי"ז המקדש ערוה שאינה קרובה לו כגון אחרת
גרשה, הקדושין חוזרין דמחזקין ליה בטעם כו' יא), ולפי"ז
ע"כ הא דחיישין שמה יאמרו כו' היינו שחזרו לו אחרת כו' יב),
וא"כ כל היכא דאסור בקרובותיה איתא להאי חששא, ושפיר כתב
הרשב"א בקטנה היואלה צבט, דקדושין לא דברי, ושפיר הקשו
הח"מ והב"ש על המחבר שכתב בקדושין ספק דדברי וכו'.ובתשובת ה"ר יוסף פלוסוף בתורת חסד (להר"ח פרחיה) סי'
ע"א, הביא מש"כ בה"מ צפ"ד דאישות צטעס דין
הרמב"ם שם, בחרש שגשא פקחיה וקידשה פקח וגירשה דמותרת
לבעלה בחרש, ולא חיישין שמה יאמרו גירש זה ונשא זה, דלא
גזרין כן אלא כשהראשון יש לו קדושין מה"ת אבל חרש שאין לו
קדושין וגרשין מה"ת אין לחוש שמה יטעו, שאפילו יאמרו שגירש
ואח"כ החזירה אינו עובר באיסור חזרה, וכתב, דדבריו אלו של
ה"מ אינם מתקיימים לפי סחימת דבריו בזה, וז"ל [הנ"ל].
נראה מסכים לדברי הגאון דקטנה היואלה צבט איתא לגזירה
דשמה יאמרו, ולפי דבריו בזה אישית ליתא, דאפילו יאמרו הרי
אינו עובר באיסור חזרה, ונמצא לפי"ז דדין קטנה היואלה צבט
במחלוקת שני [ולהרמב"ם הנ"ל לפי הבנת ה"מ שם, חוזרין].ו. וכן אם היו קדושין על תנאי וכו'. עבא"ה דמקור הדין
הוא במרדכי קדושין. ומוצא בס"ק ח. וצטעס הדין
כתב בלבוש כאן ובתשובת ה"ר יוסף פלוסוף בתורת חסד (להר"ח
פריחיה) סי' ע"א, דכיון שנחבטלו הקדושין מעיקרה הרי מותר
בקרובותיה.ז. ולא נתקיים התנאי. וכשהמקדש הוא שגרם לאי קיום
התנאי, או שחזר בו לפני שנתקיים התנאי. בתשובת
הר"א די עולידו צ"ס יבא הלוי סי' ע', נסתפק בקידש על תנאי
והוא לא קיים התנאי אם מעות חוזרין כיון דהוא גרם מניעת
הקיום, או דילמא כיון דקידש על תנאי אמרין לזה היתה כוונתו
במחילה לתת הבחירה בידו ולא עלתה על דעתו שום חלות מחנה
כלל, וכתב דזה תלוי במחלוקת הראשונים במקדש לאחר לי יוס
וחזר בו בחוד ה' יוס, אם לריבה להחזיר כסף הקדושין, [עיין
ע"ז באו"ח סי' מ סק"ז אות ו']. ובמלאת אבן דק"ח א' כתב,
דדברי המחבר בקידש על תנאי דחוזרין במעות, לאו בכל גוונא
מייירי, דע"כ בתנאי דאס, דלא חיילי הקדושין רק לאחר שנתקיים
התנאי, אין חוזרין הקדושין בזהר צ"ה הוא, וכמ"ש הב"י בריש
סי' מ צ"ס הר"ן במקדש לאחר לי יוס כו', וע"כ דלאו בכל
ענין חיירי.ח. וכן אם היו קדושין ספק. א. דעות הפוסקים בדין זה.
מקור הדין עבא"ה"ג דהוא בהגמ"ר קדושין ופירש"י
בכתובות ע"ז צ'. דכנהג שצמרדכי שם סי' תקל"ה כתב דלא
איפסקאיאמרו קדושין תופסין באחותה, פירוש ואילו בא אחר וקידשה אחריו היו
אומרים שאינם קדושין ונמצא א"א יוצאה בלא גט. ולהלן שם כתב עוד,
דקדושין תופסין באחותה לאו דוקא, וחדא מנייהו נקט דהא איכא נמי
שיאמרו דקדושין תופסין בה לקרוביו וכו'.ועי' בתפארת יעקב סק"ג, שכתב דדברי הגאון תמוהים ממנה
טעמים כו', וגם מנין לנו דגזר אמרם היכא דליכא איסור
רק מדרבנן, דהא הכא מדאורייתא אחרת מותרת לו דאין כאן
קדושין כלל ורק מדרבנן אסור בקרובותיה, ומנין לנו דכנהג ג"כ
גזרין שמה יאמרו, ועוד קשה דהא אמרין בקדושין מ"ד צ' בקטנה
שנתקדשה שלא לדעת אביה דלא סגי צבט רק צמח"ן שמה יאמרו
אין קדושין תופסין באחותה, אלמלא דיש לנו לחוש להיפך ג"כ,
א"כ עד כאן לא קאמר אמרם רק במקום דבאמת אין קדושין
תופסין כלל שיאמרו דתופסין, אבל במקום דתופסין מדאורייתא
ורק מדרבנן אין תופסין איך שייך להפקיע הדין שלא יאמרו תופסין,
הא כמו כן יש לנו להזהר שלא יאמרו אין תופסין, ועפי"ז יש לנו
להזהר בזה דמדאורייתא תופסין ויאמרו אין תופסין, אבל עכשיו
אין מתקנין רק מלחא דרבנן, ועכ"פ איך שייך לעשות חקנה שמה
יאמרו מה שבאמת תופסין, וחזין דנעלמא עבדין חקנה להיפך
שלא יאמרו אין תופסין, ול"ע. ועי' מש"כ בזה ציד דוד (פסקי
הלכות) ח"א דנ"ע א' הגב צ' במוסגר.

(א) מדבריו לעיל מיניה.

(ב) וכ"כ להדיא ברשב"ם שם ומובא בב"י כאן, שיאמרו דאחותה
מותרת לו. וכ"כ ברבנו גרשום, ראב"ן, יד רמה, גמק"י בסוגיין, בנימין
זאב סי' מ"ה, לבוש כאן, ופרישה אות א'. והריב"א בסוגיין כתב, דשמה

הפוסקים

סי' פ אות א

אוצר

ובנתיבות משפט (על רי"ו) דק"ו עור א' כתב, דמדברי הרמב"ן והרשב"א נשם גאון [הג"ל בחי"מ] נראה שחולקים על המדברי וכו'. וכ"כ באבן פינה המוצא בסק"ה אות ז', לדעת הרשב"א הג"ל אין הקדושין חוזרין בקדושי ספק, ע"ש מה שהאריך בהסבר הדבר.

וברשותות יעקב פירוש הארוך סק"ה כתב, דאף שהש"ע הביא הדבר בלי שום חולק, אבל הרשב"א בקדושין ע"ט א' כתב להיפך, דפלוגי שם בגמ' רב ושמואל בקידשה אינה בדרך וקידשה עלמה בעיר וברי היא בוגרת, דרב אמר הרי בוגרת לפניך ושמואל אמר חוששין לקדושי שניהם והלכתא כוותיה דרב, וזממו בחום, למה הולכין לפסוק כרב הא בלא"ה קו"ל דהלכתא כרב באיסורא, וכתב הרשב"א דהולך להשמיטנו משום דכאן הוא ממון ג"כ, דהאז נריך להחזיר כסף הקדושין אליבא דרב, ומבואר מה דלשמואל דס"ל חוששין לקדושי שניהם דהוי ספק קדושין אין האז נריך להחזיר, ודלא כדעת המדברי, וא"כ כיון שהרשב"א חולק, ופשטא דמילתא נראה כוותיה, פשיטא דיכולה לומר קים לי. ולעיל מזה כתב, דמש"כ הב"ש [דלכלן] ליישב הבנת המחבר במדברי, מלכד שדבריו דחוקים מאוד, גם בשי"ס מבואר היפך דבריו וכו'. ועי' מש"כ בזה בעטרת מרדכי דף פ"ה.

ובאמרות טהורות כאן כתב, דמדברי המהרי"ק ריש שורש קע"א יש לדייק דס"ל דבקדושי ספק אין חוזרים, שכתב נשם הי"ר בנימין להביא ראיה דבטלות אינם קדושין ממה שחוזרים הסבולות כשחוזרים בהם, ומאי ראיה, הא הסבולות קדושי ספק הם ובקדושי ספק חוזרים המעות, אלא ודאי דס"ל למהרי"ק דקדושי ספק אינם חוזרים וכו'. [ודעת האמרוט טהורות לדינא עיין להלן].

ובערך לחם כאן, אחר שהקשה ג"כ על הש"ע שכתב דחוזרים, דהא איכא החשש דשמא יאמרו, כתב שנראה דלכן לא הזכיר הרמב"ם רק קדושי טעות, דלא הוי קדושין כלל, וסיים, ואנא לא עבדנא עובדא בזה להחזירם.

ועיין בדברי חידושי הר"א אויערבוך המוצא ברי"ה ובספר, וציד דוד המוצא שם ולהלן בסוף אות זה, מש"כ בדעת הרמב"ם בזה.

ובנהר מצרים הלכות קדושין סי' י"ג, הביא דברי הרדב"ז ח"ו סי' ז' אלפים קמ"ד, דגם מהגשואין אין הקדושין חוזרים משום החשש שיאמרו קדושין תופסין בלחוחה [וכמוצא בסק"ע אות א'], וכתב שמדבריו שמעין הלכה רווחת דכל היכא שנריכה גע אין הקדושין חוזרים כו', ומינה ילפין גם לקדושי ספק דהרי גע בעינא, ובכן נקטין דאין הקדושין חוזרים לא מהארוסין ולא מהגשואין ולא בקדושי ספק, וכמ"ש בערך לחם דאפילו בקדושי ספק אין הקדושין חוזרים.

ויש שכתבו דגם לדעת המדברי אינה נריכה להחזיר רק בלחוחים מסויימים. בהשוצה הי"ר יוסף פלוסוף בחזרת חסד (להר"ה פרחיח) סי' ע"א, הקשה ג"כ מדברי הגאון בקטנה, דהדברים ק"ו, ומה קטנה יולאה בגע שלא היתה נריכה גע לא מדאורייתא ולא מדרבנן דבמילאן הוי סג, ועב"ז אינה מחזרת הקדושין משום דמדרבנן בגע אוסרתם בקרובות, ק"ו זו שנריכה גע מספק מדאורייתא דלרוב הפוסקים ספק דאורייתא לחומרא הוא מן החורה, לא כ"ש דאיתא להאי טעמא, ואפילו למ"ד דספק דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן הרי אסורים בקרובות מדרבנן, וכי היכי דהתם

איפסקא הלכתא הוי קדושין לעצותין ניתנו או לא, אבל בקדושין על תנאי ולא נחקיים התנאי או בקדושי ספק, מוכח בסו"פ המדיר לכו"ע לאו לעצותין ניתנו. והוכחתו מבוארת בצ"י כאן ובחי"מ סק"ד, דבכתובות שם גבי נמלאו בה מומין ועודה בבית אינה האז נריך להביא ראיה שאחר ארוסין נולדו המומין, מוקי לה רב נחמן בר יוחנן לענין אם נריך להחזיר הקדושין, ופירש"י הלכך הכא כי הוי קדושין ספק אין כחה יפה בהם ולריכה להביא ראיה.

ובהסבר הדבר כתב בחידושי הרי"ם עמ"ס קדושין עמוד ח', דאף שאם נריכה להחזיר כסף הקדושין א"כ קשה במה מקדשה, וא"כ לא יבא אפילו ספק, וי"ל דהא גם במחנה ע"מ להחזיר מקודשת מן החורה [ע"י ע"ז באו"ה"פ סי' כ"ט סק"ה אות א'], וכאן אף דמיד אחר הקדושין אם תובע נריכה להחזיר לו, מ"מ צעקת הקדושין הוא שלם אם באמת מקודשת, ומה בכך שנריכה להחזיר לא גרע עכ"פ מע"מ להחזיר. וכע"ז כתב גם ביטעות יעקב סי' כ"ז פירוש הארוך סק"ט, שו"ת מהר"ש (ענגל) ח"א סי' מ"ג, וברכת אברהם (להר"א יענער) סי' א' ג'. ובחידושי הר"א אויערבוך בקונטרס מים חיים שבהם דברי חיים סי' ל"ו כתב, דאף דגם במחנה ע"מ להחזיר אינה מקודשת משום גזירה אטו חליפין ואפקעינהו רבנן לקדושין, י"ל דבכה"ג לא גזרו ושפיר מקודשת מספק אף דנריכה להחזיר, אלא דהרמב"ם ס"ל דבמחנה ע"מ להחזיר מדינא אינה מקודשת, וא"כ גם בספק קדושין אם נריכה להחזיר במה מקדשה כו', אמנם הרמב"ם לא כתב כלל דמעות חוזרים בספק קדושין, ולהש"ע דמעות חוזרים אזיל לשיטתו דבמחנה ע"מ להחזיר הוי קדושין [מה"ס] אלא דאפקעינהו רבנן מטעם גזירה דחליפין, ובכה"ג לא גזרו. וציד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דקמ"ח א' בהגב כתב, דבמחנה ע"מ להחזיר אם לא תחזיר המחנה תצטעל המחנה, משא"כ באופן זה אף אם לא תחזיר יבא עליה רק חוב צעלמא, אבל גוף הדבר נשאר אלא ואין לו אלא שטבד אלא ולכן יכולה להתקדש, והוי כמקדש ע"מ שחזן לו מאחיים זוז דמקודשת, ע"ש מה שהאריך עוד בהסברים שונים בזה. ועי' באבן משפט המוצא להלן, שכתב דאף כשנריכה להחזיר, מ"מ אפשר שתוכל להחזיק בכסף הקדושין עד שיגרשה [וא"כ מעיקרא ליכא קושיא כלל]. ועיין להלן בסוף הערה י"ב, דיש מפרשים דהא דקדושין חוזרין, היינו מה שיותר על שוב פרוטה שהיא דמי קנין הקדושין. וע"ע מש"כ בזה בשו"ת רע"ק איגר מהדו"ת סי' נ"ב דכ"ו ד', חב"ל השרון סי' ס"ב דפ"ו ג', עטרת מרדכי דף פ"ה, ואמרי ירוחם סי' ל"ז.

ויש חולקים על דין זה. בחי"מ סק"ד (הוצא תחילה דבריו בצאה"ע סק"ג וצ"ש סק"ה) הקשה, דהא בקדושי ספק נריכה גע, וא"כ למה הקדושין חוזרין ולא חיישין לשמא יאמרו קדושין תופסין בלחוחה כדאמר אמימר בצ"ב קמ"ה א' כו', וראיית המדברי מהביא דכתובות יש לדחות, דהתם לא קאי במסקנא תירין זה של רב נחמן בר יוחנן, דהא רמי בר יוחנאל מסיק שם לא תלייתו כו', ורב נחמן בר יוחנן אפשר דלא ס"ל כאמימר, אבל למאי דקיי"ל כאמימר [כג"ל בס"ק ז' אות א'], א"כ כל קדושי ספק יש לחוש לשמא יאמרו, ולא גרע קדושי דאורייתא בספק, מקטנה היוולא בגע, דלא הוי רק קדושי דרבנן, ואפ"כ אין הקדושין חוזרים מטעם שמא יאמרו, [כמוצא בסק"ה אות ז' מהרשב"א והרמב"ן נשם גאון], ועד כאן לא כתב הרמב"ם רק קדושי טעות [דחוזרים, והוצא בשו"ע לעיל], ולא קדושי ספק.

דא במקדש ע"מ להחזיר שורת הדין דמקודשת אלא דמשום שלא יאמרו אשה מתקדשת בחליפין אמרו דאינה מקודשת כדאיתא בפ"ק דקדושין, והלכך הכא דלא אמר לה על גנת אלא דמשום מעשה שאירע לאחר הקדושין וחזרו בהן הוא שחזרין הקדושין ה"ו מקודשת.

(ג) ועי' בחידושי הרשב"א ב"ב קמ"ה א', שכתב לענין קדושי דאי לפי המ"ד בגמרא דבהדרה בה היא צריכה להחזיר, וא"ת למ"ד דחוזרים הקדושין תאך אפשר שיהיו הקדושין קדושין ובמה נתקדשה אם חוזרין, וי"ל דבההיא הנאה דיהיב לה והווי דידה עד דהדרא בה מיקדשא, ותדע

אוצר

ס"ק ח אות א

הפוסקים

זעלי ואשמה עמו או משום לעזעין וכדמשמע בסוגיא, אבל בקדושין ספק [בכ"ג דליכא הגזירה] לכ"ע הדרי דאוקי ממונה בחזקת מרא קמא, ולכן דקדק המרדכי וכתב בתחילת דבריו אדם שגירש, ולא נקט באלמנה כו', וכן נראה גם כוונת הש"ע. ועי' מש"כ בזה במלאת חנן כאן.

אולם הרבה פוסקים העלו כהש"ע וכפשוטו דברי המרדכי, דכל אופן חוזרים הקדושין בקדושין ספק, או שכתבו ליישב דבריהם. בלבד כאן כתב, דאם היו קדושין ספק חוזרים [המעות], שהרי לא זכתה בהם מעולם בזולאי, והיו כאילו עדיין הם ברשותו ואין כוחה יפה בהם ולריבה היא להביא ראיה.

ובבית הילל כאן כתב, דרק בקדושין ודאי אמרינן גזירה שמה יאמרו קדושין תופסין באלמנה, אבל בקדושין ספק אע"ג דלריבה גט מספק מ"מ לא גזרינן גזירה שמה יאמרו, משום דהגט כיו מספק והווי כמו גזירה לגזירה (טו).

ובעפ"ר פו (על הרא"ש) כתובות פ"ז סי' ע"ו דס"ע ח' כתב באופן אחד, ד"ל דדוקא בקדושין ודאי הוא דאמרינן דאין הקדושין חוזרים משום הגזירה, ואף שזו היא חששא רחוקה מה דאמרו בגמ' ב"ב קמ"ה ח' דליכא דשמע בחזרת הקדושין ולא שמע בגט, מ"מ חששו כיון דאחותה אסורה עליו בזולאי, משא"כ בקדושין ספק דגם אחותה אינה אסורה עליו אלא מספק י"ל דלא חששו להשגא הרחוקה הזאת בספק איסור דאחותה, ולפי"ז איירי המרדכי והש"ע בכל ספק קדושין ואפ"ה חוזרים הקדושין ולא חיישינן שמה יאמרו, כן נראה לפרש דבריהם, דכיון דכתבו בסתמא משמע דכל ספק איירי.

וכן באילת אהבים (להר"מ עייבר) סק"ב, אחר שהביא ראיה מסוגיית הגמ' דבספק קדושין לריבה להחזיר, כתב בדכ"ה ד', דנראה ליישב קושיית הה"מ עפ"י מה שהעליתי בס"י מ"א דלא גזרינן גזירה אלא בזולאי איסור ולא בספק איסור, ולפי"ז כאן דאף אם יתירו לו אחותה לא יריבה ודאי איסור אלא ספק איסור משו"ה לא גזרינן, ובפרט דהך גזירה גופא חששא רחוקה היא כו' (י), וא"כ לפי"ז יש לפסוק להלכה דקדושין ספק חוזרים הקדושין בלי שום פקפוק כלל.

ובתאומי צביה (שעם ארץ לצי) סק"א, האריך בזה ודייק גם מדברי הרא"ש בכתובות דלא חיישינן שמה יאמרו רק בקדושין ודאי, אבל בקדושין ספק לא חיישינן משום דהגט רק מספק, וסיים, דזו היא כוונת המחבר שפסק כהמרדכי. וכ"כ שם בארץ לצי סוסק"ה דגם הרא"ש סובר כהמרדכי, ו"ל דקדושין ספק לא חיישינן שמה יאמרו.

גם באבני משפט סק"ב כתב ליישב דברי המחבר והמרדכי, דאף דמלאנו דחכמים גזרו בקדושין שלא יאמרו, בספק לא גזרו, וראיה לזה דהרי יש כמה ספקות בקדושין כגון ספק קרוב לו או לא ואם נאמר שאינה לריבה להחזיר א"כ יהיו קדושין ודאי, דמה חילוק בין אם נפל ודאי תוך ד' אמותיה דקנתה מטעם תקנת חכמים או דאינה לריבה להחזיר מכה שמה יאמרו, ועוד וכי אם יפול ספק קרוב לו לא יוכל הצעל להחזיק בהם, לכן ע"כ דלא גזרו בספק, ואף שכתב הב"ש בס"י כ"ה דכשנריבה להחזיר מכה דינה דמלכותא

דכתם איחא לגזירה כ"נ הכא, והכא עדיף דשמה יאמרו באיסור חורב כו', ואין לומר דבספיקא דאורייתא יש מקום להקל בו דהוי תרי שמה, שמה לא יאמרו, ואח"כ יאמרו, שמה מעיקרה לא הוי קדושין כלל, ודיינו שנחמיר על הודאי ולא על הספק, אבל איסור דרבנן גרע טפי דהרי איכא איסור דרבנן גמור בזולאי, הא ליחא כו', [ע"ש שהאריך בזה והעלה בראיות דחיישינן אפילו בתרי שמה ואין מחזיקין בגזירה], וכתב שלפי"ז י"ל דהמרדכי לא בא לומר דקדושין ספק חוזרים אפילו ביש להם קרובים, ואדרבא יש לדייק דנקט דומיא דקדושין הנאי ולא נתקיים שאין בהם חשש איסור קרובים כו', וכלפי מה שכתב מקודם דלא נתברר הדין אם קדושין לעזעין מסיק דמיהא בקדושין הנאי וקדושין ספק אי משום הא לא תברא דבזה לכ"ע לאו לעזעין, ואמר דליכא דליחא לגזירה [כגון שאין להם קרובים] לכ"ע חוזרים הקדושין, ואפשר שזה היה ג"כ דעת הב"י, אלא דעומד קלת נגדנו מש"כ הטור בס"י ל"ט בנמלאו בה מומין צדיק אביה דאם אין להאז ראיה תלא בלא כתובה ואפילו הקדושין לריבה להחזיר, ומדכתב תלא בלא כתובה משמע דצ"ע גיעא כדדייקינן התם אמתניתין [ע"י ע"ז באוה"פ שם סק"א אות י"ד], וא"כ איך כתב חזרת הקדושין בסתם ולא חילק דהיינו דוקא בשאין להם קרובים וליחא לגזירה כו', ומ"מ אף שנראה דחוק קלת כך היא חובתנו וכך יפה לנו לומר דלא נתכוון הטור אלא לומר שיש חיוז חזרת הקדושין אף שהאז מחזק, אמנם פשיטא דהיינו באופן דליחא לגזירה, דאם איחא לגזירה כבר ביאר במקומו כאן דכשחזרה היא [אין] חוזרים הקדושין, וזה ודאי משום גזירה שמה יאמרו.

גם בבגדי שש כאן כתב באופן אחד, ד"ל דהמרדכי איירי בשאין להאשה קרובים. וא"כ ליכא למגור שמה יאמרו קדושין תופסין באחותה, וכיון דליכא ספיקא שפיר חוזרים, ובחזרת חסד סי' ע' כתב [דעת הרמב"ם בסתם קדושין] דאפילו אין קרובים אין הקדושין חוזרים דלא נתנו חכמים שיעור לדבריהם דיצאו להחזיר גם כשיש קרובים [כמובא בסק"ב אות ז'], ודבריו אינם מוכרחים, דכולא האי לא חיישינן שיצאו להחזיר גם כשיש קרובים.

ובב"ש סק"ה, העלה ג"כ דכוונת המרדכי רק באופן דליכא הגזירה, וכתב דנראה לפרש דברי המרדכי במש"כ דלא אפסקא הלכתא אם לעזעין ניתנו, דאם היינו אומרים בזולאי דקדושין לעזעין ניתנו אז לא הייתה מחזרת אפילו היכא דלא שייך החשש שמה יאמרו, כגון אחר נשואין [וכוון גם צביאח לקדושין ד], וע"ז כתב המרדכי דלא אפסקא הלכתא אם לעזעין ניתנו, אבל בקדושין ספק אז לכ"ע לא ניתן לעזעין כי בספק לא ניתן לעזעין, וא"כ היכא דלא שייך החשש שמה יאמרו אין לה זכות בקדושין, אבל המחבר הבין דבקדושין ספק חוזרים הקדושין אפילו היכא דשייך החשש, וזה קשה להבין, ואפשר ליישב קלת לפי הבנת המחבר כו' (טו), אבל י"ל עיקר כמ"ש.

ובעצי ארזים סק"א, אחר שכתב דהגזירה דשמה יאמרו קדושין תופסין באחותה לא שייכה כלל צמת הוא או היא, כתב עוד דלפי"ז יוחא מש"כ המרדכי בקדושין ספק, דמיירי דוקא צמת הוא או היא דהו ליכא למיחש לשמה יאמרו, ורק בקדושין ודאי צמת הוא או היא אמרינן דאין חוזרין משום דיכולה לומר תנו לי

(טו) ובנתיבות משפט (על רי"ו) דק"ה ג' כתב כן בדרך אפשר, דשמה י"ל דכיון דעיקר הקדושין הוי ספק אין לגזור גם על כסף הקדושין שלא יחזרו לו משום גזירה, דהוי כמו גזירה לגזירה, אלא שסיים דהוא דחוק. ועי' עוד מדבריו לעיל.

(יז) ובבגדי שש כאן כתב כן בדרך אפשר, דשמה י"ל דבספק ה"ל מילתא דלא שכיחא ולא גזרו, וצ"ע. ועי' עוד מדבריו לעיל.

(יד) עפ"י דבריו במהדורא קמא. דא"כ לא היה רשאי לישאנה כיון דהקדושין היו רק קדושין ספק. וכשכוון גם בביאה לקדושין, הרי דעת הב"ש בכמה דוכתי דסגי בהכי ואין צריך לחזור ולקדש. עיי' ע"ז בדבריו בס"י ל"א סק"ז וסי' מ"ד סק"ז. ועוד אפשר לומר דאיכא נפק"מ בקדושין ספק ואחר נשואין, כגון כשלא נודע הספק רק אחר הנשואין.

(טו) דברי היישוב מובאים להלן בד"ה ושם.

אוצר

ס"ק ח אות א

הפוסקים

וכ"כ בערך שי כאן, ליישב דעת השו"ע דחוזרים, דהוי ס"ס שמא אינם קדושין ואת"ל דהוי קדושין שמא לא יטעה לישא אחותה, וכוסיף דכעייז איחא דבהבות אריה כלל ל"ט בשם ח"י דהא דאפה פת עם פשטידא של דבר וזו החת הפת דאסור לאכלו אפילו עם דבר שמא יוצא לאכלו עם חלב, שכתב דבספק חס זכ מתחתיו מותר לאכלו עם דבר דהוי ס"ס שמא לא זכ ואת"ל זכ שמא לא יאכלו עם חלב, ובש"ך סי' ל"ז כתב דזה אינו ספק דכיון דרגילות לאכול פת עם חלב קרוב הדבר לאכלו עם חלב, אבל כאן דרחוק שיעטב לישא אחותה כיון דגיטא מוכיח כו' אי"כ הוי ס"ס [אפילו להש"ך] כו', ובישועות יעקב [המוצא לעיל] הביא מהרעב"א שכתב בקדשה אציה בדרך וקדשה עומה בעיר דלרצ לריך האז להחזיר הקדושין, ומבואר דלשמואל ח"ל להחזיר אף דס"ל שם דחוששין לקדושין והוי ספיקא, ואינה ראייה, דשם ודאי אחד מהמקדשים אסור באחותה ואם האז וכתב יחזירו הקדושין שייך גזירת אמימר דאחותה ודאי אסורה לאחר מדינה, ואפשר שיטאו שניהם אחותה כשתחלמן או תתגרש, או ישאו שניהם שאר קרובותיה כו', וכיון דבספק דין האז והאשה אין לחייב שום אחד משום חזקת מלא קמא דשניהם יש חמיק וכו'. ועי"ש עוד מש"כ ליישב קושיות הח"מ מדברי הגאון בקטנה דאין חוזרים.

ובבית מאיר כאן כתב, ד"ל דעמם בגזירה, דאם תחזיר יאמרו העולם דהוא משום שלא נתן לה אלא ע"מ שיטאנה וכיון שלא באו לידי נשואין אדעתא דהכי לא הקנה לה, והגלאי דלמפרע לא קנחה בספק הקדושין וממילא אף הוא למפרע לא קנה אותה ולא נתקדשה מעולם ומותר באחותה כו', וא"כ זה תינה דהדרה מטעם אומד, אבל צמחיוצת להחזיר מכה ספק, ליכא למגזר אף צמחין דלא שמע מהגט חלל מהחזרה, דהא טעמא דמחזרת דלמא לא זכתה בזה וי"מ מקודשת היא מספק דלמא זכתה ונתקדשה כו' כ"א, ומש"כ הח"מ דסוגיא זו לא סלקא להלכה, קשה דהא לא מהאי טעמא לא סלקא כ"ב, ועוד מה יענה להר"ף וכו' ושו"ע חו"מ סי' רכ"ד דאליבאיהו קאי הסוגיא אף למסקנא וכו' כ"ב.

ובהמקנה קו"א כאן, כתב ג"כ ליישב דעת השו"ע דחוזרים, דאמרינן דמסתמא יאמרו העולם שמתחזרים מחמת שיהיה ספק קדושין ולא חיישין שיאמרו דנתעטלו הקדושין לגמרי, דהא דלא אמרינן בכל מקום שיאמרו העולם דמה שכתבנו הקדושין הוא משום שיהיה ספק בקדושין, ל"ל דהיינו משום דשמא יחקרו וידעו שהיו קדושי ודאי, אבל היכא דנאמח היה ספיקא לא חיישין להא

כה"ג שיש לו חזקת מרא קמא, ולא בא המרדכי רק לומר דבקדושי ספק מהני תפיסתו, אלא שסיים הבית מאיר דכל זה לא מעלה ארוכה להטור והשו"ע הכא [שכתבו בסתמא דחוזרים], ותיירץ כנ"ל בפנים.

כ"ב) וכבר כתב כן בב"ח סי' ל"ט, לענין החזרת כסף הקדושין בנמצאו בה מומין אחרי הארוסין בעודה בבית אביה, ומובא באוצה"פ שם סעיף ד' הערה ל"א, דאע"ג דהדר ביה תלמודא מהך אוקימתא, מטעמא אחרינא דהדר ביה, אבל הא מילתא דצריך להחזיר הקדושין הלכתא היא וכו'. כ"ג) וכ"כ במלאת אבן כאן דק"ח א', דמש"כ הח"מ דבמסקנא לא קאי תירוץ זה, וזה שיטת התוס' והרא"ש והטור ורמ"א בחו"מ סי' רכ"ד, אבל שיטת הר"י והרמב"ם והר"ה והמרדכי והמחבר בחו"מ שם, דקאי במסקנא.

וכבר כתבו לתרץ כן קשיית הח"מ הנ"ל, דהא לדעת הרבה פוסקים קאי הסוגיא גם לפי המסקנא, בעטרת פז ובבני אהובה דלעיל, ובהמקנה והחתם סופר דלהלן.

ובאמרי ירוחם סי' ל"ז כתב, דהרשב"א בכתובות שם סובר ג"כ דמסקנת הגמרא אתיא הכי, וא"כ ס"ל בהמרדכי והמחבר דצריכה להחזיר הקדושין.

דמלכותא אינה מקודשת כלל, וא"כ אם נאמר דבספק צריכה להחזיר לא תהא מקודשת אף מספק, ועי"כ דאינה צריכה להחזיר, והיינו דאפשר שחובל להחזיק עד שיגדשה יח, אך לעיל בס"י ל"א הביאנו ראייה ברורה נגד הצ"ש וגם מסוגיות הגמ' דהכא נראה דלא כהצ"ש כו', ויהיה איך שיהיה עכ"פ נראה דבספק לא גזרו וכו'.

ובאמרות טהורות כאן, האריך ליישב דברי המרדכי והמחבר, דבקדושי ספק המעות חוזרים ולא חיישין שמא יאמרו כו', ושם הרשב"א והרמב"ן בשם גאון [הג"ל צח"מ] ס"ל הכי, וצדק"י טור א' כתב עוד, [דאף] דאויכא למידק מדברי מהר"ק דלא ס"ל הכי [וכמוצא לעיל], יש ליישב.

ובאבני מלואים סק"א כתב, דמה שהקשו צח"מ וצ"ש דלא גרע מקטנה דצריכה גט מדצריכה ואין מחזירים הקדושין משום גזירה, נראה דשאינו ספק קדושין, לפימ"ש צמחיוצת שורש קט"ה דבספק קדושין אם נשאת לא תלא, דמוקי לה בחזקת פנויה ורק לכתחילה הוא דלא תנשא, והוצא צח"מ פ"י דאישות, וא"כ קדושי קטנה דצריכה גט מדצריכה חמירה מספק קדושין, דהיכא דצריכה גט מדצריכה אם נשאת בלא גט ודאי תלא, ובספיקא רק לכתחילה הוא דלא תנשא ונשאת לא תלא, ובכה"ג לא גזרינן שמא ישא אחותה כיון דאפילו נשאת לא תלא, והיכא דצדיעבד מותר לא גזרינן י"ט, וכיוצא בזה כתבו הפוסקים צו"ד סי' א' גבי רוב מזוין אלא שהיטע מומחים כו', וצמחיוצת צ"כ כתב דלאחר שדוכין קודם ארוסין חוזרים בסבלנות, והוצא צח"מ כאן סעיף ג', ומשמע דהיינו אפילו צמחיוצת שחוששין לסבלנות, וקשה דלפי פ"י רש"י הא סבלנות הן עומה קדושין וא"כ אמאי חוזרים נישום שמא ישא אחותה, ומוכח מזה דבספק קדושין לא גזרו. ובס"י ל"ט סק"ח כתב, דאע"ג דהח"מ והצ"ש השיגו על השו"ע, כבר כתבנו שם מלתא דטעמא דשו"ע.

גם בבני אהובה פכ"ה דאישות סוף הל' ד' כתב, דנראה עיקר כדעת השו"ע דבקדושי ספק חוזרים המעות ולא שייך דיאמרו קדושין תופסין באחותה, ומטעם אחר, דיש כאן ס"ס ספק ישנן לקדושין ספק ליתנייהו, ואת"ל ליתנייהו מי יימר שיעטו ויאמרו דקדושין תופסין באחותה, והבי דלא לוסף עלה, דהך גזירה דיאמרו אחת צמחיוצת ודאי אכל בקדושי ספק לא חיישין כיון דאין כאן קדושין בזהלע כו', וכן מוכח מהסוגיא דכתובות דהואיל ואינה צריכה גט צודאי לא חיישין וכו'.

יח) ועי' בחבצלת השרון סי' ס"ב דפ"ו ג', שכתב בתוה"ד, דבספק קדושין שצריכה להחזיר הכסף אסורה להשתמש אף רגע אחד דגזילה הוא בידה, ולא חלה המתנה אף רגע אחד וכו'.

יט) ובערוך השלחן סעיף ו' כתב על דבריו, דאע"ג דלא קיי"ל כן לדינא אלא דאפילו בספק בנשאת תצא דאבדה חזקת פניה שלה כו', מ"מ פשיטא דאינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא אפילו חזקה דאתרע הוי חזקה, ולכן לא גזרינן בזה דוהו רק חומרא דרבנן, אבל בקטנה בקדושין דרבנן הוי ודאי דרבנן.

כ) ועיין לעיל ד"ה ויש, מהר"י פלוסוף, שכתב דאפילו בתרי שמא אין מזיזין הגזירה.

כא) ועי"ש לעיל מזה מה שרצה לומר עוד בדעת המרדכי, דאין כוונתו דצריכה להחזיר אלא דמפרש גזירת אמימר דאמר דאין חוזרים דהיינו דהב"ד לא יפסקו דחוזרים משום שיאמרו דמדפסקו שחוזרים מותר באחותה, אבל אם תפס מעצמו אין כח ביד ב"ד להוציא מטעם גזירה, ולהמרדכי בקדושי ודאי לא ברירא ליה דמהני תפיסה, אבל בקדושי ספק דעפ"י הדין מחייבת להחזיר משום דלא ניתן לטבועין ורק משום הגזירה לא תחזיר ודאי דמהני תפיסתו, דבספקא דדינא אפשר דס"ל דמהני תפיסה, וכ"ש

אוצר

ס"ק ה אות א

הפוסקים

מאן דשמע צביטא יאמר שהיו בודלי קדושין ואין קדושין תופסין באחותה בודלי ובאמת הוי קדושי אחותה קדושי ספק, נמלא דכיון שבין כך ובין כך אי אפשר להגלל ממכשול לכן עוז יותר שתחזיר דלא עכ"פ מאן דשמע צבירוייכו בגרושין ובחזרתה הקדושין ידע שקדושי אחותה ספק הם, ולק"מ כו', ובישועות יעקב כתב ליישב פסק המרדכי ממש כמו שכתבתי לעיל, אלא שסיים דהריעצ"א פליג, שכתב בקדשה עלמה בדרך וקדשה אציה צעיר דלרז לר"ך האז להחזיר הקדושין, ומבואר דלשמואל דהוי ספיקא אין מחזירין ודלא במרדכי [וכמובא לעיל], ודבריו המוכחים, דבשלמא צבא דכתובות שגולד המוס צרעות האז דמכדין עליו להציא ראייה ועומד לנגדנו רק גזירת שמה יאמרו אבל מעיקר הדין לר"ך להחזיר, ע"ז אמרין דלא חיישינן שבהי חס לא תחזיר איכא למיחש צבייפך וכנ"ל, אבל החס אין האז מחזיר הקדושין מעיקר הדין ולא משום חששא דאמימר כיון שלא גולד הספק צרעות האז כו', וע"ז אנו דנים אם נתקדשה בעריות או בצנורות אי"כ המוציא מחזירו עליו הראיה כו' [ע"ש שהאריך בזה], וליתא לדברי הישוע"י ודברי המרדכי מוסכמים בלי מחלוקת.

גם בתפארת יעקב סק"ד כתב ליישב דעת המחבר, דכיון שהקדושין תופסין באמת באחותה מספק איך שייך לומר תיקון שלא יאמרו תופסין, ואין איפכא שמענו צ"י האיש מקדש דמקום שתופסין עושין תקנה שלא יאמרו אין תופסין, גם נראה שהיו מפרשים החשש שמה יצא ממש לישא אחותה דאיך שייך לומר שמה יאמרו כו', וצורר דהכוונה דהעולם יחשבו דקדושין תופסין ואחיה מנריכה כרוז לכהונה וכדומה, וא"כ בקדושי ספק לא שייך זה דבאמת תופסין ולריכה גט ואסורה לכהונה, או דהחשש הוא שיחשבו דקדושין תופסין ואין אחר תופס בה עוד, וא"כ בספיקא עדיין לא הועילו דכיון דתופסין באמת אכתי יחשבו דתופסין לגמרי, הכלל דבספק אין מקום לגזירה זו כלל, הלכך העיקר בפסק המחבר דבספק בדרי הקדושין בה).

ושם בתפארת יעקב הנ"ל צריש הס"ק, ל"ן לדברי הב"ש סק"א, שכתב ליישב דברי המחבר, שהבין דדעת המרדכי צ"י הסוגיא דצ"ב קמ"ה א', דר"פ וגם אמימר ס"ל דקדושין לעצותן ניתנו, אלא דלר"פ לריכה להחזיר בזהרה הוא משום קנס, ואמר אמימר דאין חוזרים משום שמה יאמרו ולכן אוקמיה אדינא דהקדושין שייכים לה, ולא פליג אמימר אלא כשהם עפ"י הדין שלה, אבל היכא דלא ניתן לעצותן כגון בקדושי ספק, לא מפקיעין ממנו מחמת החשש דשמה יאמרו, וכתב בתפארת יעקב שם, דכך משמע ברמב"ם שלא הזכיר כלל בגזירה דשמה יאמרו רק כתב הרי הם מתנה גמורה, משמע דאפילו הדירה היא מדינא לעצותן ניתנו, ואמימר לא חידש רק דמשום גזירה אין מפקיעין ואוקמה אדינא, ולכך לא הזכיר הרמב"ם רק עיקר הדין דהרי הם מתנה וזה צבור, ולפי"ז

באחותה וישא אותה, ומהיכי תיתי חשש טעות זה דכיון דלא פסקו להחזיר הקדושין איך יטעו דלא הוי קדושין, ואם יטעו וכבר קיבלה אחותה קדושין מזה איך תלך ותקבל קדושין מאחר, ונאמר שיטעו אח"כ בהיפך מטעות הראשון דהשתא יאמרו דודאי לא תפסי בה קדושין משום דאחותה היתה דאי מקדשת, ונוספי בטעויות ובטעויות ומהיפך להיפך, ועוד בשלמא אם נחייבה להחזיר יטעו דודאי אינה מקדשת דסברא הוא דאין מוציאין ממון מספק, אבל אם לא תחזיר מהיכי תיתי שיטעו דהוי קדושי דאי כיון דסברא דאין מוציאין ממון מספק, ואי משום דמדינא צריכה להחזיר בספיקא אטו כר"ע דינא גמירי, ואם יחקור אחר הדין יתברר לו גמי דהוי ספיקא, ועוד אינו דומה דאם תחזיר עשינו מעשה הגורם לטעות, אבל אם לא תחזיר לא עשינו מעשה. ויתרין באופן אחר וכמובא לעיל. וכן באבני משפט סק"ב הקשה על התירוק הנ"ל, ויישב באופן אחר וכמובא לעיל. וע"ז עוד מש"כ בזה בברכת אברהם (להרי"א יענער) סי' ט"ז דף כ"ה טור ב'.

להא, ועוד נראה דבקדושי ספק איכא נמי חששא להיפך, דאם לא תחזיר יאמרו העולם שהיו קדושי ודאי ואין קדושין תופסין באחותה, לכן הניחו הדבר על הדין דבהרה היא לריכה להחזיר הקדושין, ומש"כ הב"ש לפרש דברי המרדכי דאייירי צנשאת, מלמד שהוא דוחק גדול לפרש כן דברי המרדכי, גם ל"ע לדיוא, דסוגיא דכתובות ע"כ לא איירי צנשאת כו', וע"כ דלא מיייתי המרדכי ראייה אלא דאפילו במקום שצריכה גט לא חיישינן לשמה יאמרו, וכן כתבנו בס"י ל"ע דאין להפסיד ממון הצעל היכא דלריכה להחזיר מדינא, וזה דוחק לפרש בלשון המרדכי והש"ע דמייירי דוקא צספק מומין כהאי דכתובות ב', אלא נראה עיקר דס"ל בכל קדושי ספק בזהרה היא, דכיון דמדינא בקדושי ספק לאו לעצותן ניתנו אין להפסידו בזה משום גזירה כנ"ל וכו'.

גם במיב קדושין סק"ד כתב ליישב דעת המחבר, דהא ודאי דעל מי שידע שהיתה לריכה גט אין חשש, והחשש רק למי שידע הקדושין ושהחזיר הכסף שיאמר שלא נתגרשה רק הוי קדושי טעות, וזו אינה קושיא דאם ידע מהקדושין מסתמא ידע שאינם רק ספק ובספק דינא שתחזיר, ואין לחוש שיסבור על קדושי ספק שהם קדושי ודאי, דא"כ איך מחזירים בלי גט כשאניס קדושין עפ"י דין, ולא חיישינן שיאמרו אי"כ יולאה בלי גט, דמסתמא יהא נודע מהות הקדושין, ומי שידע שנתגרשה בגט ג"כ אין חשש, ועוד נראה ד"ל דודאי לא הפקיעו ממנו מחשש זה, רק דחכמים תיקנו כך שלא להחזיר, וממילא בתחילה נתן הקדושין לעצותן דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, וא"כ קידשה ע"מ שלא להחזיר הקדושין כלל, וזהו דוקא בקדושי ודאי דאמרין שבתחילה נתן ע"ד כן, אבל בספק דשמה אינם קדושין כלל לא שייך אדעתא דרבנן מקדש חס אין קדושין כלל, וא"כ אין להפקיע ממנו מכה גזירה זו, גם י"ל דבקדושי ספק אי"כ מן החורה היא בחזקת היתר ובאמת קדושין תופסין באחותה, ואם יאמרו שלא להחזיר אדרבא איכא למיחש איפכא שיאמרו דודאי קדושין גמורים הם ואין קדושין תופסין באחותה ובאמת מן החורה תופסין, אי"כ הא עדיף ולק"מ, ודברי המחבר עיקר, וכ"כ בס"י ל"ז סק"ד ד"ה אמנם, דבס"י ג' פסקינן דבקדושי ספק חוזרים הקדושין ותמכו האחרונים דהא איכא בגזירה, ובאמת לק"מ, דכיון דמכ"ה באמת קדושין תופסין באחותה, אי"כ חס נימא דאין חוזרים יאמרו שקדושי ודאי היו ואין קדושין תופסין באחותה ובאמת מכ"ה תופסין, לכן אוקמה אדינא שהקדושין חוזרים ולמה נפקיע ממנו על חנם. וע"ז עוד דבריו כאן סק"ג.

וכ"כ ליישב בחת"ם סי' ק"ה, וכוזא צקלרה צפ"ה סק"א (השני), דכיון דהוי ספיקא אי"כ כי היכי דאם חוזרים הקדושין ואיכא דלא שמע צביטא אמרין שמה יאמרו קדושין תופסין באחותה, ה"י איכא מכשול צבייפך דאי לא בדרי הקדושין

כד) גם בברכת אברהם (להרי"א יענער) סי' א' כתב, דמסתמא דברי הש"ע נראה, דהא דצריכה לתחזיר כסף הקדושין לאו דוקא בספק שגולד אחר הקדושין, כגון שנמצאו בה מומין אחר הארוסין והספק הוא אם גולדו המומין קודם הארוסין או אח"כ, אלא גם בקדושי ספק דעלמא שגולד הספק תיכף בשעת הקדושין, צריכה ג"כ להחזיר כסף הקדושין. וכ"כ בחידושי הרי"א איערבאך בקונטרס מים חיים שבט' דברי חיים סי' ל"ו, דצריכה להחזיר אף כשגולד הספק תיכף בשעת הקדושין. וע"ז מש"כ בזה ביד דוד (פסקי הלכות) ח"ב דקמ"ח א' בהנה, ובחזון איש (מהדורת תשי"ח) סי' פ"ב אות כ"ט ד"ה ולענין, וסי' ס"ב אות ר'.

כה) אך בערר שי כאן כתב, דמש"כ המקנה וישוע"י חת"ם דאם לא תחזיר יש חשש להיפך שיאמרו קדושין גמורים היו ואין קדושין תופסין באחותה בודאי, אין נראה, דאם תחזיר הכסף יטעו וישא אחותה הוי רק טעות אחת, אבל אם לא תחזיר החשש רחוק, דקודם יטעו דקדושין תופסין

אוצר

ס"ק ח אות א—ד

הפוסקים

הפוסק [כמובא בהערה כ"א], הרי דעת הרב השואל מופרד מדברי הבית מאיר, ובח"ס סי' ק"ה כתב דאמימר קאי להסוברים קדושין לעצמיהו ולדיוס אין מחזירים אפילו בהדרה היא משום גזירה, אבל למ"ד לאו לעצמיהו ונהגו להחזיר ליכא למגזר, ולפי דבריו הסוברים לאו לעצמיהו לא גזרו כלל, ח"כ להמרדכי דלא נהדרר הדין אם לעצמיהו, ח"כ אם הוא מוחזק בעין נ"ד ודאי דאין מוליחין מידו כסף הקדושין אף דאגלאי מילתא למפרע דהוי קדוש ודאי ולא ספק. ואחר שביא עוד ראיות לזה, סיים, דהואיל וכבר חפס ח"ל שוב להחזיר לה אף שנתוודע אח"כ דהוי ודאי, ובהיות מאיר הג"ל. ועיין בסק"צ אות ד, אי מהני הפיסח הבעל במקום שאינה לריכה להחזיר כסף הקדושין.

ד. ובשקידש חייבי לאוין. כתב צ"ש סק"א בשם ר"י, דחייבי לאוין כשם שקנסו אותו ליתן לה כתובה, כן קנסו אותו והקדושין אינם חוזרים אפילו אם קידש בליערא דהבא. ודברי ר"י הם צמשיים נתיב כ"ג ח"ב, והובאו צ"י וד"מ כח"י, בשם הירושלמי כתובות [פ"א הל"ז], דכל אותם שיש להם כתובה דרך קנס, כגון אלמנה לכה"ג גרושה וחלוה לכהן הדיוט, כשם שקנסו לענין כתובה כך קנסו לענין קדושין וכו'.

ובתשובת רב שרירא גאון בשערי דק ח"ג שער ג' סי' ג', והובא בקצרה בעיטור אות ק' קדושין, נשאל בקדוש איתחא מהני נשי דאיסור קדושה, כגון כהן ששאל גרושה או חלוה, ולא ידע שדבר זה אסור, ולבסוף נודע הדבר וגירשה, אם הקדושין לעצמיהו או לא, והשיב דאלו הקדושין שקדשה כהן לעצמיהו ניתנו, בין הכיר בה שיהא גרושה בין לא הכיר בין היה יודע שגרושה אסורה לכהן בין לא היה יודע כו', ואפילו לא הכיר בה שהיא גרושה מעות הקדושין אינן חוזרין ולעצמיהו ניתנו שהרי חפשו לו בדין קדושין ולריכה ממנו גט, דאם תאמר מעות חוזרין אותו למימר שלא חפשו בה קדושין ומתירין אחרת בלא גט, או שמתירין לו אחרת שאינה מגורשת, וזהו טעמא דמלתא דקדושין לעצמיהו ניתנו.

ועיין בשיירי קרבן (על הירושלמי) שם, שחמם על ר"י דהא מפורש בירושלמי שם דקאי אשניה, דהא [במשנה שם איתחא הממאנת והשניה והאילונית אין להן כתובה, אלמנה לכה"ג כו' יש להן כתובה, והירושלמי אחר שזן צממאנת] קאמר, כשם שקנסו בה כך קנסו זו כו', וחייבי לאוין הרי מדאורייתא יש להן כתובה, שהרי כתב לה, וקדושין תופסין בהן, ורק בשניה אין לה כתובה מטעם קנס, כמבואר ביצמות פ"ט ע"א וכתובות צסגין כו', וכן משמע בר"י ור"א"ש דהירושלמי קאי על שניה, [שהעתיקו הירושלמי בלשון: כשם שקנסוה שזין לה כתובה, כך קנסוהו כו'. וכן דעת הפוסקים המובאים בזה שאלה"ז], לכן נראה שגם טעם בר"י, ולא ראיתי לראשונים שהרגישו בזה ולי"ע. ועי"ע בסק"א אות א', דיש שכתבו דהירושלמי קאי על ממאנת. אולם בענין אלמוגים הל' שניות לעריות סי' צ' סק"צ, דהא דברי השירי קרבן הג"ל, וכתב, ולי נראה דדברי ר"י נכונים, וחולק בזה אר"י ור"א"ש שנראה מדבריהם דמפרשי לה אשניות, ולר"י אין נראה לפרש כן, דא"כ אין טעם לדבר למה בלחמ קנסו אותו שיאבד כסף הקדושין והרי מבואר דבשניה קנסו יותר אותה מאותו מפני שהיא מרגילתו, ומה שקנסו אותו בשניה לשלם בלחמ דלאן צרל, היינו שיהא היפך מנשאר נשים זה מורה על ציטול הקדושין והנשואין כו', אבל קנס זה דכסף הקדושין שיהא שלה מורה על קיום הנשואין, ויותר היה ראוי לקנום אותה שמרגילתו שמתחייב להחזיר כדי לבטל הנשואין, ולכן ס"ל לר"י דהירושלמי קאי אסיפא דמתני' באלמנה לכה"ג וחברותיה, דהתם מלינו שהחמירו עליו לקנום אותו, ומה שהקשה צ"ח"ק דמדינתא אית להו כתובה ולא מקנס, לק"מ, דמלינו לשון זה בגמרא יצמית גבי אלמנה לכה"ג כ"מ שהוא פסול קנסו אותו כתובה

ולפי"ז בקדושי ספק דמדינתא לאו לעצמיהו כדמוכח צ"ש, ממילא חוזרים. ועי"ע מש"כ בזה שם בסק"א כו'.

וכן בערוך השלחן סעיף ה', כתב דדברי המחבר לודקים, והביא מה שחידשו המקנה והאבני מלוואים דע"ל. וכ"כ בתולדות אדם (להר"א שור) כאן דבקדושי ספק חוזרים המעות. ועי"ע מש"כ עוד ליישב דעת המחבר דחוזרים, במלאת אבן כאן דק"מ א', פתחי נחמה סק"א ד"ה ומעתה, ובחזון איש סי' פ"ב אות כ"ט ד"ה ולענין ובסי' ס"ב אות ו'.

ובפסקי הלכות (יד דוד) ח"ב דקמ"ז עמוד צ' כתב, דמה שהקדושין שוים יותר מפרוטא לריכה להחזיר, וביאר שם ביד דוד אות ק"ב, דבירושלמי פ"ק דקדושין ה"ו אמר רבא כסברת רב נחמן בר יוחנן כצבלי כתובות [המובא בריש ה"ה שמתנו מקור דינו של המרדכי בזה], ושם בירושלמי דהא זאת זב"ל, תלמידי ר"י אמרין תפחר בקדושין קטנים כו', ונראה לפרש דהירושלמי סובר דכל הפלוגתא דקדושין לעצמיהו ניתנו או לא הוי דוקא בקידשה בדבר יותר מכדי קדושין, והר"א דכל מקום דנקט הגמרא הפלוגתא דלעצמיהו ניתנו קתני קדשה בכתב, ובירושלמי סופ"א דכתובות קדשה בליערא, והירושלמי סובר כמ"ד דקדושין לאו לעצמיהו ניתנו רק סובר דכדי קדושה ניתנו לעצמיהו לכו"ע ומוחלם גם על הספק כו', ואף שצבלי לא מלאנו סברא זו עכ"ל [לא] מלאנו שחלוק בזה, והרמב"ם לא הביא כלל דין המעות [בספק] ואולי סובר דהפירוש בירושלמי כ"ל, ואינו מדבר בזה, אף גם יכול להיות שסובר דאין הקדושין חוזרין דהוי דין כל הספקות דקיי"ל הממעי"ה כו', ולהלכה למעשה כיון שהמרדכי חומר בפירוש דחוזרים ומדברי הרמב"ם אין הכרע ולא נודע איך דעתו נוטה בזה, לכן כתבתי בפנים רק הנראה לי לדעת המרדכי שלשיטתו הפי בירושלמי דדבר גדול לא ניתן לעצמיהו וחוזר וכו'. ועי"ע בדקמ"ה א' בבה"ה, מה שהאריך להסביר טעם החילוק בין פרוטה לבין יותר מפרוטא כו'.

ב. להסוברים דבקדושי ספק צריכה להחזיר, אם הדין כן גם בקידש בפחות משהו פרוטה. כתב בחידושי הרי"מ עמ"ס קדושין עמוד ח' בתוה"ד, דבקדש בפחות משהו פרוטה דהוי ספק שמה שז"פ צמדי, אינה לריכה להחזיר כלל, אפילו להסוברים בכל קדושי ספק לריכה להחזיר, דלענין גזל אינו גזל בפחות משז"פ אף ששז"פ צמדי, [וכדאיתא בחז"מ סי' ש"מ סעיף צ' דהגזל פחות משז"פ אע"פ שגזר אינו בחזרת השבחה]. אף בשו"ת רע"ק ח"ג מהדו"ת סי' נ"ז דכ"ח א' כתב, דבשמי"ע סי' שס"ז סק"ז מבואר דעל הבע"ד להחזיר גם בפחות משז"פ אלא שאין הבע"ד נזקקים להוילא מידו, וא"כ מוטל עליה להחזיר כסף הקדושין.

ג. ובשהיה ספק וגירשה והחזירה לו הכסף, ואח"כ נתברר שהיו קדושי ודאי, אם צריך להחזיר לה הכסף. בצרכה אברהם (להר"א יענער) סי' ע"י, צידון כ"ל, והאשה תוצעת שיחזיר לה הכסף הואיל והדין הוא דבקדושי ודאי אין הכסף חוזר למקדש, הביא מהרב השואל דפשיעא ליה דהבעל מחייב להחזיר לה הכסף, וכתב ולדידי ספק הוא אם צריך להחזיר לה או לא, דהא כתב בבית מאיר דהמרדכי סובר דטעם דאמימר לא שייך אלא דכ"ד לא יפסקו להחזיר, אבל אם מעלמו חפס אין כח ביד צ"ד להוילא מטעם הגזירה, ובספיקא דדינתא אפשר ס"ל דמהני

(כו) ועי"ע מש"כ צ"ד ה"ש הג"ל, בישועות יעקב פירוש הארוך סק"א, ארץ צבי (ותאומי צביה) סק"ה, ואבן פינה (דרישת ארי) סק"א.
(כז) ועיין בסק"ט אות א', דיש שכתבו ג"כ לחלק בין פרוטה לבין יותר מפרוטא, לענין החזרת הקדושין אחר הנשואין.

אוצר

ס"ק ח אות ד-ה

הפוסקים

כן, רק כיון דפסק ר"פ דקדושין לעצועין ניתנו זין במת זין במתה וזין בדר חיבה, ולא משכחת לה חזרה רק בחדרה חיבה, וזה לא שכיח כל כך שהיה תחזור אחר שאין זיזה להתגרש ועצ למיתב טן דו, לכן חיישין כשיראו קדושין חוזרין שיאמרו דקדושי טעות היו ולא יתלו בגט ע"י שחזרה היא, דלא שכיח שיתן גט בשביל חזרתה דלדרכה ללעזרי מייכוון לענגה, אבל היכא דידוע שהדין להחזיר הקדושין לא שייך הגזירה כלל, ובזה מצוירים דברי ר"י שהביא הב"ש דבשניה חוזרים הקדושין משום קנס, וקשה ניוחש שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה, והב"ש מפרשו בנשואה, והא ליחא, דכבר כתבתי דגם מהנשואין אין הקדושין חוזרים, [ומוצא לעיל בס'], אלא הדבר ברור כמ"ש דהיכא דהקדושין חוזרים מדינא מלד גריעות הקדושין ושקנסו אותה בכך, ליכא למגזר כלל, דידוע דהוא מטעם דשניה היא יש לקונסה, וגבי הגזירה אמרו בגמרא דאף דנתן גט מי"מ איכא דשמע בחזרת הקדושין ולא שמע בגט, וא"כ בשניה דכריע ידעי דעמוד וכולא קאי א"כ אין לגזר כלל וזה ברור, ועי' עוד בלחך נבי (ותאומי נביה) סק"א, חבני משפט סק"א, פרי יעקב ונהורא דיעקב כאן, מש"כ ע"ד הב"ש הנ"ל.

אולם הרב פוסקים העלו דשניה אינה מחזרת הקדושין, ופירשו כן דברי הירושלמי. במאירי כתובות ק' ע"ב, כשהביא דברי הירושלמי הנ"ל דאינה מחזרת, כתב בשם גדולי המפרשים [הראב"ד] דזה גם בשניה, ועי' בדברי השירי קרבן (על הירושלמי) המוצא באות הקודם, שהקשה על הב"ש ור"י הנ"ל דהא מפורש בירושלמי דקאי אשניה, ושכ"מ בר"י ור"א שפירשו כן הירושלמי, ושנראה דנפל טעות בר"י. והביא דברי השירי קרבן בקלרה, בתוספות ירושלם כאן, דשניה אינה לריבה להחזיר הקדושין.

גם ביד דוד (פסקי הלכות) ח"א דנ"ט א' הגב' ב', כתב דהירושלמי חייבי בשניה וממאנת דא"ל להחזיר, וכן נראה מדברי בר"י, ובמצי"ן הביא בשם גאון דממאנת מחזרת כו', ואולי הוא מפרש הירושלמי [רק] על שניה. ובח"צ דף קנ"ט א' כתב, דמדברי הירושלמי נסתרו דברי הב"ש בשם ר"י דבשניה מחזרת הקדושין.

וכן בעפרת פז (על הרא"ש) כתובות פ"א סי' כ"ה, אחר שהעלה דא' אפשר לומר דהירושלמי קאי אממאנת ואיילוגית, כתב דע"כ דלא קאי אלא על שניה, והוסף, דאף דהרא"ש פסק כחמ"מ דאף בלא קנסא אין הקדושין חוזרין משום גזירה, מי"מ לא נמנע מלהביא את הירושלמי, דבהא לכריע אין חוזרין אף למ"ד דלא גזרינן, ועוד י"ל דס"ל להרא"ש כמהר"ל ורמ"א דבנשואה חוזרין הקדושין לריבה להחזרה, וא"כ שפיר הביא הרא"ש הא דירושלמי כו', [להשמיטנו דבשניה אף בנשואה אין חוזרין בט].

גם בבית יהודה (לכריע עיי"ש) סי' י"ג, והוצא באולה"פ סי' ע"ו סקע"ז אות ע"ו, כשדן בקידוש שניה באופן דלא היו קדושין, דלריבה להחזיר כסף הקדושין, כתב בסוף התשובה, מיהו אם היו קדושי ודאי פשיטא דאין חוזרין, וכיון דבשניות דרבנן קיי"ל דתופסין הקדושין ואם תחזיר איכא למיחש לכך גזירה שיאמרו קדושין תופסין באחותה, וכיון דמותרת מדאורייתא יהא נאסר בקרובותיה, וזה פשוט. [ולא הביא כלל דברי ר"י והירושלמי]. ובחזון

הגזירה, ולכן הביאו את הירושלמי להורות לנו דבשניה אף בנשואה אין חוזרין מטעם קנס. אלא שכתב שוב דבנשים דברי ר"י דהירושלמי קאי אחייבי לארין, וחולק על הר"י והרא"ש דמפרשי הירושלמי אשניה, דאין טעם למה נקנסו אותו, וכמובא באות הקודם. ובקרבן נתנאל פ"א דכתובות סי' כ"ה אות ש' כתב, דאי קאי הירושלמי אשניה [קשה], דהלא מה שקנסו חכמים הוא כדי לעקור מהם תורת נשואין, ואם כסף הקדושין לדידה נראה כמו שיש נשואין כו', ונשאר בצ"ע.

כתובה, ולדברי ר"י נראה דה"פ בירושלמי, כשם שקנסו - אותו - זה, והיינו בכתובה שהיה בלשון נקיבה כתובהה דא, כך קנסו - אותו - זו, והיינו בכסף קדושין לכסף לשון זכר כו', ופירוש זה מרובה יותר מפי הר"י והרא"ש. ועי' בדברי הבית הילל שצאות הסמוך שנשמע דמפרש ג"כ דברי הירושלמי אחייבי לארין.

ובחזון איש סי' ס"ב אות ה' כתב, דא' אפשר לפרש דברי הירושלמי הנ"ל בממאנת ושניה ואיילוגית, שהרי כתב המ"מ בשם הרמב"ן דממאנת הדרי קדושין, [כמוצא בסק"ה אות ה' הנ"ל], וכן איילוגית קדושי טעות הן, אלא הכי פירוש, כשם שקנסו זה היכא שראוי לקונסה שאינה נועלת הראוי לה אילו הייתה כשירה, כך קנסו זו שאם הוא ראוי לקנס אינו נועל מה שבטל כשר נועל, והיינו צאלמנה לכה"ג [ושאר חייבי לארין] שקונסין אותו אינו נועל הקדושין כו', והוסף דאש"ג דלדין דקיי"ל כחמ"מ אין הקדושין חוזרין לעולם, אלעריך לן הא דירושלמי, דבנשואה באיסור לא משגיחין בגזירה דשמא יאמרו קדושין תופסין באחותה דאלומי לן עפי למגדר האי איסורא שפ"ר ואזלינן לפי קנס הראוי במגדר מלתא דא ויש מקום למקנס להחזיר הקדושין להראות שאין אישות באיסור כו', [קמ"ל דאין חוזרין], ועוד דלא שייך כאן הגזירה דשמא יאמרו קדושין תופסין באחותה, דהתם באשה כשירה מלתא דחמיכה הוא שנתפרדו מהארוסין וכשישמעו שכוזרו הקדושין יתלו שמתחילה הקדושין על חנאי היו ונתבעלו, אבל הכא מידע ידעי דלגרושין קיימא אי ידעי דקדושין תופסין בחי"ל ולא יאמרו שהיה חנאי בקדושין, ולשמא יטעו שיאמרו אין קדושין תופסין בחי"ל לא מלינו שיגזרו כו', ויתלו חזרת הקדושין בזין החכמים בזה כמו שהוא בלמח כו', [וכו"ל דחזיר, קמ"ל דלא], ובצ"ש כתב בשניה דמחזרת אחר נשואין ולא בארוסה [כמוצא באות הסמוך], ולמש"כ אין לחלק בין ארוסה לנשואה בזה, וצאלמנה לכה"ג לעולם אינה מחזרת בין בארוסה בין בנשואה. ועי' מש"כ בזה באבני משפט סק"א.

ה. ובשקידש שניה לעריות. צבית הילל כאן, הביא דברי ר"י בשם הירושלמי [שצאות הקודם], דחייבי לארין כשם שקנסוהו שיש להן כתובה כך קנסוהו לענין קדושין שמאבד הכל, וכתב דלפ"ז גבי שניות וממאנת שאין להן כתובה כמבואר בשו"ע סי' קט"ז, לריבה להחזיר הקדושין, וכ"כ שם בהדיא [לעיל בשו"ע] דממאנת לריבה להחזיר הקדושין, ולפ"ז אף בשניות לריבה להחזיר הקדושין. וכ"ד העני אלמוגים המוצא להלן בהערה כ"ט. ועי' גם בדברי הקרבן נתנאל.

ובב"ש סק"א מחלק בזה בין ארוסה לנשואה, שכתב ג"כ דמדברי ר"י משמע דשניות שקנסו אותה דאין לה כתובה לריבה להחזיר הקדושין, [וקשה ע"ז למה לא חיישין שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה כו'], וי"ל דס"ל לר"י דאחר נשואין לא שייך החשש דשמא יאמרו [ע"י ע"ז בסק"ט אות א'], לכן ס"ל דהשניות מחזירות הקדושין אחר נשואין.

ובמ"ב קדושין סק"ה כתב, דא' קדושין לאו לעצועין ניתנו, דבר ידוע הוא שהדין דלריבה להחזיר הקדושין וליכא למיגזר שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה, דידעו שמחזרת משום שהדין

(ח) מדבריו במהדר"ק.

(ט) ובש"י אלמוגים ה' שניות לעריות סי' ב' סק"ג, כתב ג"כ מתחילה דלהר"ף והרא"ש קאי הירושלמי בשניה, ובטור ושו"ע לא הביאו דברי הירושלמי, ונראה הטעם, דלדין דקיי"ל כאמ"מ בכל ענין אין הקדושין חוזרין משום גזירה. וא"כ אין נפקותא בדין זה כו', והר"ף והרא"ש נראה דס"ל כמהר"ל ורמ"א דבנשואה חוזרין הקדושין לריבה

(ה) וכל זה לא מיידי אלא מן הארוסין אבל מן הנשואין [ב] הקדושין (ה) חוזרין (מכרי"ל)
סימן ס"א):

המקדש

[ה] וכו' כ"י אבל כ"י.

דלא שייך האי גזירה

כמ"ש ביבמות צ"ד ב' אלא נישואין כ"י:

באר היטב

(ה) חוזרים. זהו דעת מהרי"ל. וכתב הח"מ דמהרי"ל איירי שמהם הם והבעל יורש אותה מדינה רק מחמת תקנה שמהם בשנה שני' לריד להחזיר חלי הנדן והבעל רוצה שיחזרו לו הסבלונות ולא מחלקו ע"ז פסק מהרי"ל דודאי מותר הדרי ואפילו הקדושין הדרי אבל נתגרשה או נתאלמנה הקדושין שלה דמתנה גמורה הם עכ"ל. אבל בתשובת מהר"ם מלובלין סי' י"ט כתב דכונת הרב מהרי"ל אף במת הוא או נתגרשה אזי הסבעת הקדושין חוזר ונשום בכחובה והעיד שכן מנהג קל"ת קהלות. וכ"כ הר"ם מינץ סי' נ"ו שראה הלכה למעשה מרבתי דחוזרין הקדושין אחר הנשואין. וקל"ת פוסקים ס"ל אפילו אחר הנשואין הקדושין לא הדרי מטעם דחיישין שמא יאמרו וכו'. נמצא דין זה אם הקדושין אחר הנשואין הדרי פסיקא דדינא הוא ונראה קצתה שכולה למלך וינאה בגמ דק"ל דאסור בקרובותיה או אפילו אחר הנשואין אם תחזור הקדושין יש לחוש שיאמרו דיואלת במילון ומותר בקרובותיה לכן לכ"ע אין הקדושין הדרי. עין צ"ש:

פתחי תשובה

[ב] הקדושין. חוזרין. עכ"ל וכו' הר"ם מינץ שראה הלכה למעשה כ"י עכ"ל ומסיים בה והטעם לדבר משום מה ששם הקדושין יומר מפרופס הוא כאלו נתן לה למתנה דבר העשוי להתנאות כ"י ועין במ' צ"ט שכ' דהוא תמוה הם בפלוגמא וקידשה בכרך ליכא למידי הכי כ"י ומסיים לכן לע"ד הלכה כהח"מ ודלא ככ"ש דפסיקא דדינא הוא ע"ש ועין בתשו' ח"ס סי' ק"ה שכ' דמה שדחק הח"מ דמהרי"ל לא קאי אלא לעובדא דיליה בתוך שני חזרה וכן הפכים במ' צ"ט דלא ככ"ש הנה הרוואה במהרי"ל יראה נהי דהשאלה היה בתוך שני חזרה אבל מה שפיעד על מורו היה בעלמא כ"י וכתב שם נ"ש דברי מהרי"ל ומסיים דיפה פסק רמ"א כמהרי"ל וא"כ לכל הפחות הוה פסיקא דדינא כמ"ש בפ"ש וא"י הפס' הוא לא מפקי' פני':

וע"ש עוד אורות אחד שקידש ונשא אשה ומיד ביטל שאלתו מרס פסדה ולא נבעלה נבעלה לה מוס בפיס' ולא נבעלה לו בשום אופן ורוב הפון משנה שיפיה קדושי ונשואי טעות לגמרי כמס' כזה ויומים אחרי כן פסדה בגס כדמו"י ועמה מונע

הפוסקים

ס"ק ח אות ה — ס"ק ט אות א

אוצר

תשכח דלאו הכי [הוא] אלא לא שנה ארוסה ולא שנה נשואה הקדושין מתנה גמורה הם, חלה שלא מלינו אחד מהמפרשים והפוסקים [הראשונים] שיחלק בין ארוסה לנשואה, והא דאמרי כולה סוגיין בארוסה, דאורחא דמלתא דבארוסה איכא חזרה ולא בנשואה, ועוד דלרבותא נקט, דאפי' דאן סבדי שלא נתן לה אלא ע"מ לישאה אפי' לעבועין ניתנו, וכפרש"ם לעבועין ניתנו, שאם תמות ולא יזכה לישאה יהיו אבדוים ולא יחזרו לו ע"כ, וכ"ש אם זכה לישא אותה דפשיטא דלעבועין ניתנו כ"י, ותו דתניא שם בסוגיא בתולה גובה מאתים, ואי איירי דוקא בארוסה לריד לאורחא כגון דכתב לה כחובה מהארוסין, ותו דעמא דשמא יאמרו שייך נמי בנשואה שאם יחזרו הקדושין יאמרו קדושי טעות הוו ובעטות נשאת לו וזנות בעלמא היא ואחותה מותרת, דקיי"ל בזינה עם אשה דמותר לישא אחותה כ"י, ותו דאמרי בשם גאון דבממאנת הדרי הקדושין כ"י [כמוצא בספ"ה אות א'], ואם חיתה לפלוג הגאון בגדולה עממה בין ארוסה לנשואה דהוי חידוש טפי, אלא ודאי כי כיכי דלא מפלגינן בממאנת בין ארוסה לנשואה אלא בכל גוויי הדרי, בגדולה נמי בין ארוסה בין נשואה לא הדרי, ועוד אני אומר שאפילו תימא דלא שייך בנשואה עממא דשמא יאמרו קדושין הופסין באחותה, אין הקדושין חוזרים, שהרי קתה אותם קנין גמור, דלא אינעריך לעממא דשמא יאמרו אלא בארוסה דאיכא למימר שלא נתן לה אלא ע"מ לכונסה ומדינא היו חוזרים אי לאו שמא יאמרו, אבל נשואה קתה אותם מדינא דכתיב וזוי מקניא נפשה, וכו' דומה למוכר בהמה לחצרו ומשכה לרשותו ומתה שאין המעות חוזרים, ומרוב פשיטות הדבר לא הזכירוהו הפוסקים ולא התלמוד ולא דיברו אלא בארוסה, ונפק"מ בין טעם זה לבין טעם הראשון, אם נהגו להחזיר, דאם בנשואה ליכא עממא דשמא יאמרו, מחזירין, ואם איכא עממא דשמא יאמרו, גס בנשואה אפילו נהגו להחזיר אין מחזירים אם יבואו לז"ל, דמנהג בטעות הוא, ואני אומר דגם בנשואה איכא עממא דשמא יאמרו, ולפיכך אפילו נהגו להחזיר אם בלא לז"ל אין מחזירים, דכיון דאיכא חששא דאיסורא אין משגיחין במנהג, וקריב אני לומר דאם יחזירו הקדושין הוו צעילותיו [דמקודש] צעילת זנות, דהוי כמנהג ע"מ להחזיר דמלא לחליפין [כמבואר ברס"י כ"ע].

וכ"כ בתורת חיים עמ"ס צ"צ דקמ"ה ד"ה הלכתא, דדברי המהרי"ל ורמ"א הג"ל תמוהים, דאפי' דכולה שמעמא בארוסה מיידי, מ"מ בנשואה כ"ש הוא דלא הדרי הקדושין, דכיון דכנסה

ובחזון איש סי' ס"ב אות ה' נסתפק בזה, דאחר שהעלה דאי אפשר לפרש דברי הירושלמי בממאנת ושניה וחיילונות, ופירש דברי הירושלמי בחייבי לאוין, ודאזלינן בזה כפי הקנס הראוי ולא משגיחין בגזירה דשמא יאמרו [וכמוצא ברות הקודש], כתב עוד, ובשניה אין הכרע אי מחזרת הקדושין מטעם קנס, אף בזהר ציה איכו, או דקנסו לדידיה אף בזהר צה איכו, ובצ"ש כתב דמחזרת אחר נשואין ובארוסה לא, ולמשי"כ אין לחלק בין ארוסה לנשואה בזה, ובחייבי לאוין לעולם אינה מחזרת בין בארוסה בין בנשואה, ובשניה אי קנסוכ להחזיר, לעולם מחזרת אפילו בארוסה.

ו. וכשמחוייב לגרשה מחמת שנאסרה עליו אחרי הנשואין, האם חוזרים הקדושין, עין לעיל סק"א.

ט. מן הנשואין הקדושין חוזרין. א. דעות הפוסקים בדיון זה. מקור דין הרמ"א הוא משי"ת מהרי"ל סי' ס"א, וכמלויין בפנים. וכתב שם דהא דפסיק בגמ' קדושין לא הדרי, קבלתי מפי מורי דהיינו בארוסה, אבל בנשואה קדושין נמי הדרי, וכן ראיתי דן הלכה למעשה, ואף כי קל"ת [אני] מגמגם עליו מ"ש ראיות, אין משיבין את הארי, ובתר רישא גופא אזלינן. והביאו ב"מ אות א', וכתב דהא דקדושין אינן חוזרין עממא משום שלא יאמרו קדושי טעות היו כדאיתא בגמ', אבל בנשואה דליכא למיחש להכי, [דאם היו קדושי טעות איך נשאה ושהי עמה, וכדמחלק ציבמות ל"ד צ"ג], ועכ"פ מילתא דלא שכיחא היא שיעטון קדושי טעות אחר נשואין לא], הקדושין חוזרין וכו'.

ויש חולקים ע"ז. בשר"ת מהרי"ל ווייל סי' כ' כתב, צנידון מורדת אחר נשואין, שהיא תקה טבעת הקדושין כדי שלא יאמרו וכו' וב'. וכ"כ בשארית יוסף (להר"י כ"ז) סי' מ"ג, צנידון כזה.

ובשר"ת הרדב"ז ח"ז סי' צ' אלפים קמ"ד כתב, דלכאורח משמע דדוקא בארוסה אין הקדושין חוזרים, דכולה סוגיין דצ"ב בארוסה מיידי, ועוד דעממא דגזירה שמא יאמרו קדושין הופסין באחותה משמע דלא שייך בנשואה, דלא יאמרו שהקדושין חזרו משום קדושי טעות דהא נשאת לו, אבל כד מעיינת בזה שפיר

ל) מתו"ד החות יאיר סי' קמ"ד, בהסבר שיטת הרמ"א הג"ל. וגם בביאור הגר"א סק"ה ציין בזה להא דביבמות שם.

לא) מתו"ד שר"ת מהר"ם מלובלין סי' י"ט, בהסבר שיטה זו.

לב) ועי' משי"כ עליו, בדברי שאול — חלק לשבעה דף ב' טור ד'.

פתחי תשובה

הקדושין אינו אלא פרוסה והשאר הוא כמזהר וכמהר"ם מ"ז מיהו זה דוקא לענין דינא דעבדות עדיף בזמניו מזהר מהלמוד מפעם הנ"ל אך לעצם שאל יאמרו קדושין תופסין בלחמה אדרבה מיער גרע כיון שלעולם מקדשה בנכסיה א"כ כיון שמשלמת לו שוה הפקעת אע"פ שמתקנת לעצמה פרוסה או אפילו חצי שוה איכא למימר שימכרו שילמה כל שוה הפקעת או דלחיל גבה או איכא דלם שעת שמה החזירה ע"כ מן הארופין י"ל דלא תחזיר אבל מן הנשואין דליכא משום שאל יאמרו איכא לרופי כל מ"ש לעיל וא"כ גי"ד לכל הפחות יש לנכות הריב כי קרוב לודאי שמתחייבת להחזיר הקדושין ע"ש :

הבעל להחזיר לו טענה קדושין שלו והיא תמלן לתת לו והאריך בזה ומסיק כי בעובדא דא היה נראה להוציא ממנה הקדושין לכ"ע ונראה כמערמת להתקדש לבעל מוס ונחזור קודם צעירה ולכנסו לגם כדי להריות הקדושין כמ"ש פכרס זו תחום בכתובות ע"י גד"ה פורה ובינמות ס"ד גד"ה יולא' אלא דהמרדכי כתב שם חירון אחר כי ולכל הסמות י"ל דתחזיר עד פרוסה וכמ"ש הכ"ס בשם הר"ם מ"ז ומ"ש האחרונים שזהו המלצה נגד הש"ס י"ל דבימי הש"ס קדשה בככר או במנה וע"ד כן נתקדשה לו א"כ הכל הוא ככלל הקדושין אבל בזמנינו שנהגים לכסות פני הכלה ושומרים תחת החופה שזהו פרוסה כדי שתסמוך דעתה כמה שהוא כו' נמצא עיקר

הפוסקים

ס"ק ט אות א

אוצר

ומתנה שכולו דיני מתנה שנקנית מאומדן דעת הנותן, ור"ל דאמדין דעת המקדש שקנה את אשתו בנכסף קדושה ע"מ שחזרה בזהם לעולם, ובארוסין נוסף עוד טעם משום גזירה כו', וכן ס"ל לרוב הפוסקים דאפילו בנשואה לא הדרי ונסתלקו מן הספק.

ובן בשואל ונשאל ח"א סי' מ"ז כתב, דהגם שכתב הרמ"א דחוזרים נראה ברור דאין זה אלא לדעתו, אבל לדעת המחבר והוא מדברי הרמב"ם שכתב דהרי הם מתנה גמורה שאין לה חזרה, הא ודאי דצין מהארוסין צין מהנשואין אינם אלא לאשה ולא לבעל כלל, וכן נראה דעת הערך השלחן סק"א כו', והגם מדברי הרמ"א שכתב ע"ד המחבר וכו' וכי נראה כמפרש דברי המחבר, אינו כן, וכמ"ש צעלי הכללים דרך הרמ"א לכתוב כן הגם שאינו דעת המחבר, וכ"ש צ"ד דהאשה מוחזקת בעצמה ומשכנה אותה, דאפילו בפלוגתא שאין צירור בדעת המחבר יכולה לומר קים לי כהסוברים דהיא להאשה, אך אין צורך לזה מאחר דכן נראה דעת המחבר והערך השלחן.

ובמעשה רקח פ"ו מזכיר ומתנה ה"ח, כתב ג"כ מהחילה דמדברי הרמב"ם שסחם כלשון הגמ', משמע דצין בארוסה וצין בנשואה קאמר דאין חזרים, ודלא כמהר"ל שהביא הרמ"א, אלא שכתב שזו, דיש לדקדק דעתו ג"כ כמהר"ל, מדכתב דקדושי טעות חוזרין וזה לא שייך אלא בארוסה, ומ"מ הפוסקים לא חילקו.

ובצמח צדק (מלוצ'אויטש) סי' ק"א, באשה שנתגרשה מהנשואין וגשאר אלה טענת הקדושין ומכרתו לאיש אחר וקידש זה, וגשאל אם אין צריך לקדש שנית, אחר שהביא דברי הפוסקים הנ"ל דמהנשואין ודאי לא הדרי הקדושין, כתב וכן מלאחי בשטמ"ק כתובות ע"י ב' דכל זה רק עד הנשואין, שכתב דמשיקרא לא ניתנו הקדושין לעצונן אלא לריק שיכיו עומדים צעין כדי שיחזרו לו אם לא נשאת לו, וכ"כ שם צלשון זה בשם רש"י במדו"ק, ומצוה דהא דלא ניתנו לעצונן היינו רק עד שנשאת לו, ודומה למה שאמרו בגמ' שם קמ"ה א' בשושינות כששמה עמו ז' ימי המשחה ולא הספיק לפורשו עד שמת, וה"כ גבי ידיה כיון שנשאת לו כבר נגמר הדבר כו', ובאמת במהר"ל עלמו מצוה שאינו נראה לו רק שאין משיצין את הארץ, והיינו צדיני ממונות אבל בדבר ערוה חמורה כנ"ד חלילה להקל [לומר דלא הוי קדושין דאזינה שלה], ונראה דקדושין עדיף ממתנה [שנותן הבעל לאשתו], דבמתנה חלוי דעתו לבד לכן יש סברא לומר דאדעתא למיקם קמיה נתן [ע"י צסי ז"ע], אבל טענת קדושין הוא קנין שבו ועל ידו קונה את האשה, והוי כקונה ממכר ולא כנותן מתנה כו', ובקנין ודאי אין לומר דאדעתא דהכי לא קנה דאדרבא י"ל דבשעת נשואין נגמר הקנין לגמרי, וגבי קנין לא אזלינן בחר אומדנא אלא"כ התנה ואמר דצין אדעתא דהכי וכו'.

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחאי"ך) מערכת מ' סי' רי"ט, כתב דציר רמ"ה צ"ב פ"ט סי' ס"א כתב בפשיטות דאפילו בנשואה נמי קדושין לא הדרי, דהא דתניא מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין כו', היכא דכנסה לבי"ע לא הדרי, ואפילו מדרב, דאדעתא

דכנסה ונשאה בצינו הרי הקדושין שלה לחלוטין ומיכא תיתי דליהדר, דהרי הוא כמו שקונה חפץ מחזרו ונותן דמים שדמים אינם חוזרים לעולם, וה"כ כיון שקנה את האשה בקדושין הללו שנתן לה הרי הן שלה לעולם, וגם לישאל דקדושין לעצונן ניתנו לא שייך אלא במאמר אשה ולא בכנסה ולא נכנסה ממנה, דאז כשלא הדרי הקדושין שייך לומר לעצונן ניתנו דהוי כעצמו צים כיון שלא נשאה, אבל כשנשאה ונכנסה ממנה בצינו מאי טעמיה איכא הרי לכך מתכוון לקנותה בעד הקדושין, ועוד תימא דאמר' בגמ' מת הוא אמאי מחזרת לו השאר נימא תנו לי צעלי ואשמח עמו, ופי' רש"ב"ם כלומר אני מחזרמת להשלים תנאי קדושי דהיינו נשואין ואין העיכוב חלוי צי, ע"כ, ואי אמרת דכשמת הוא אחר הנשואין הדרי הקדושין א"כ מאי הוי כשחזרמת להשלים תנאי הקדושין דהיינו נשואין, לו יכא אם כבר קיימה התנאי דהיינו שכבר נשאה לו כיון שמת הרי צריכה להחזיר הקדושין, [אלא ודאי דא"ל להחזיר] ג', ועוד דלאו סברא כלל הוא, דכיון דפסיק בלכתא דלא הדרי קדושין בארוסה משום דלעצונן ניתנו, והיינו דמשיקרא יהיב לה אדעתא דהכא שאם ימות יהיו עצונן אלה וגמר ומקנה, א"כ כשנשאה לבסוף מי גרע וכי הנשואין מצטלים את הקנין, לכך נראה דהנשואה אשה ומת לא הדרי קדושין, ונותנים לה את הכתובה מלבד טענת הקדושין.

ובבית מאיר כאן כתב, דאף דנשאת ל"ש הנזירה, מ"מ משמע מכל הסוגיא דאחר נשואין לא עלה על דעת אדם שתחזיר, ולא צריכין לעצם אלא כיון שנתקיימה מהשכחו שנשאה, בעבור זה הקנה לה הקדושין ומיכא תיתי דתחזיר, וכדדייק בהרייתא המאמר, וכן הרש"ם דקדק לפרש מקום שנהגו כו' צימי ארוסין, וכן צסוף הסוגיא ומחזרת השאר לארוסה, ואילו יחודש דאם נשאת תחזיר, לא היו שותקים כל הראשונים, ובפרט המרדכי פ"ג דקדושין סי' תקל"ה שדקדק לכתוב אדם שגרש מן הארוסין כו', לכן נראה דלא כהכ"ס [דלהלן] דהוא ספיקא דדינא.

גם בטיב קדושין סק"ג כתב, דיש להפלא מאוד מאין הרגלים לומר דנשאת תחזיר, דבולה סוגיא איירי בארוסה אבל בנשואה פשיטא שהם שלה לגמרי לעצונן, ור"ח מהרש"ם שכתב אני מחזרמת כו' [כנ"ל בתו"ח], והוסף, דפשט לשון המחבר שהוא מלשון הרמב"ם משמע דאפילו בנשואין אין הקדושין חזרים, ודלא כרמ"א. וכ"כ בצסק"ה, כבר כתבתי להוכיח דמן הנשואין לכו"ע אין חזרים.

ובנהר פקוד (שצער המפקד) ה"ל קדושין סעיף ו' כתב ג"כ, דמסתמיות דברי הטור והרמב"ם והש"ע נראה דלא חילקו צין ארוסין לנשואין, שהרי לא כתבו טעם הגמ' משום גזירה אלא כתבו הטעם דהם מתנה גמורה שאין לה חזרה, ונראה דבכוונה לא כתבו טעם הש"ס דלא שייך בנשואה, אבל הטעם שהם מתנה שייך גם בנשואה כו', ובפרט הרמב"ם שכתב דין זה צפ"י מזכיר

אוצר

ס"ק ס אות א

הפוסקים

פוזנא דאפילו אחר הנשואין לא הדרי הקדושין כשמה או גירש, ואפילו שהוא נגד הרמ"א, וזאת במורדת לא ידעתי איך נהגו. והביאו בספר החקנות (מנהגי ירושלים) דיני קדושין אות ו', דעצת הקדושין מנהגו שאינו חוזר לעולם בין מהארוסין בין מהנשואין כשמה הצעל או גרשה. ובגית יחודה (להר"י עיינאש) חלק מנהגי ארגיל דק"ג א' כתב, דבענין עצת הקדושין צנחאלמנה מהנשואין העלה מורי [הרר"ש לרור צעל פרי לדין] בצפסק צאורד, דאם עדין היא קיימת ונעלתו האשה בלא שומא, לעולם הקדושין אין חוזרים כו', וכן הורה הלכה למעשה והעיד שראה כן גם בתשובות זקינו ה"ר שלמה לרור, וכן אנו לריכים לנהוג בפשיטות. ובגן שלמה אות ק' סי' א' כתב, שמאל כחוד ככת"י ה"ר יחזקאל חפץ שהיה חב"ד צמלים צדור שלפניו שכתב, שמאל צואו למרים היה סופר צ"ד חלל הרבנים כו', ועצת הקדושין היכה האשה נעלתו מצלי שומא עליה מסכי כחוצה בין מהארוסין בין מהנשואין בין צאלמנות בין בגרושין, והכי נהוג עד היום דנגרין אצחרייהו, עכ"ל, והמנהג הוא עיקר צדיני כחצות כוודע, וכן משמע מהגהות הריק"ש [בספרו ערך לחם], דס"ל ג"כ דאין חוזרים אפילו מהנשואין, מדשחק ולא הגיה על המחבר כמו שהגיה הרמ"א.

ובנהר מצרים ה' קדושין סעיף י"ג כתב, דהמנהג צמלים כמנהג ירושלים דאין הקדושין חוזרים לעולם אפילו צנשואין, ואפילו במורדת אין הקדושין חוזרים, וכמ"ש מהר"י והשארית יוסף כו', ומדברי הרדב"ז שמעין דכל היכה שצריכה גט אין הקדושין חוזרים, ומהיכי תיתי לאפוקי מורדת וכו'. ובספרו נהר פקוד (על שער המפקד) ה' קדושין סי' ו' הביא דברי המחבר אדמה דבמורדת לא ידע איך נהגו צירושלם, וכתב שיש לחמוה טובא דמה מקום יש להסתפק בזה, ומאי גריעותא דמורדת אטו מורדת לאו נשואה היא, ומדברי המחבר צשר"ע יש ללמוד כן שאין חילוק בין מורדת לנשואה, ראשית שכרי כתב אם חזרה היא, וכשחזרה היא הרי מרד הוא זה, שנית שכרי כצ"י הוסיף [ע"ד הטור והרמב"ם] או שגירשה, ומנא תימרא לחלק אם גירשה מחמת קטטה ומריבה או מחמת מרד הא גרשה היא, שלישית שכרי כצ"י לא מעט אלא ממאנת, דאך דנשואה היא מ"מ וילא צלי גט וקדושיה חוזרים דליכא חששא דשמא יאמרו כו', אבל מורדת דין אשה נשואה יש לה ממש כו', ולמנהגו שגם צנשואה אין הקדושין חוזרים מטעם דהוי מחנה ה"ה במורדת זכתה צקדושיה מחמת מחנה, ואין לומר דבמורדת י"ל דהצעל לא נתן צמחנה אדעתא שחמוד צו ויש לקונסה שחזיר הקדושין, הא ליחא, דכרי חס"מ פירש מה שהוסיף כצ"י או שגירשה דהיינו מלד החיוב שנאסרה עליו וסד"א שיקנסו אותה שחזיר קמ"ל דלא, הרי דאפילו זכתה תחתיו ונאסרה עליו אפ"ה אין קדושיה חוזרים, ק"י למורדת שאין צדד עון דודאי לא

דאדעתא דאינסובא ליה יכב לה וכה אינסבא כו' דה', ולענין דינא נראה דאע"ג דקו"ל הלכה כצחראי, כבר כתבו גדולי המורים דה"מ היכה צצחראי חזו לקדמאי, אבל היכה דלא חזו אמרינן מסתמא אילו חזו הוה הדרי צבו ומורו כוותיהו, ומה רב גוברין להוליא מידה נגד הרמ"ה דהוא מקמאי כו', ומש"כ הד"מ הטעם דנשואה ליכא חשש שמא יאמרו, איכה למשי צב נגרא, דלא פלוג צבנן צגזירותיהם, וכמו צג' חדשי הצחנה צצסי י"ג דקו"ל הכי גם צארוסה משום לא פלוג, וה"ג דכוותה צנ"ד, דאע"ג דנשואה ליכא למחש שיתירו קרובותיה אפ"ה לא פלוג, וכן הסכימו עמי חברי היושבים על מדין ועשינו מעשה צנידון מורדת מהנשואין.

ובבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"א כתב, דמדברי הצנימין זאב סי' מ"ה משמע ג"כ דמהנשואין אין חוזרים, שכתב צקודש אשה ולא הכניסה לחופה דאין חוזרים הקדושין, ומה שעוין [הצעל] שעדיין לא הכניסה לחופה לאו טענה היא דל"ש כנסה לחופה ל"ש מהארוסין דין אחד להם, וכן היא סברה ה"ר יואשע ו' עזר המוצא צשו"ת מהרשד"ם סי' ק"ם, דהא צגמרא אמרו סתם דאין חוזרים, והעור לרבותא נקט דין החזרת הקדושין צארוסה, למימר אע"ג דלא נגמר הציווג, ואע"פ שמהרשד"ם שם נחלק עליו, לא נחלק עליו אלא צהא דמחה היא דאין חוזרים, דכהא הוי דוקא מחה מהארוסין, דמהנשואין הא הצעל יורש כל נכסיה לה', אבל צגי מה הוא פשיטא דכ"ש מה מהנשואין שכבר נחקיים התנאי, דהא צהדר הוא דאמר צגמ' קדושי לא הדרי ומיירי צגרשה מהארוסין כמ"ש הרשב"ם והעור, כתב מהרשד"ם שם דה"ה גרשה מהנשואין (ואע"ג דמיירי שם צהדרה היא כו', מ"מ נראה דה"ה הדר הוא מהנשואין אלא שרצה להשמיענו רבותא עפי אפילו הדרה היא), אלא לית ליה למהרשד"ם דמיירי דוקא צארוסה אלא צחלוקה דמחה היא ומשום דהצעל יורשה לה', וכן משמע מלשון הריב"ש צסי קס"צ שכתב סתם דהקדושין קנאחם האשה כו', וכן נראה דעת המצ"ט ח"א סי' ס"ט שכתב דמעוץ קדושין הוי מחנה. ודעת הבית דוד לוינא, עי' להלן. ובפי ה"ר גור אריה הלוי סק"צ כתב, דגם הלוש לא כתב חילוק זה.

גם בדעת ההגמ"ר פ"ג דקדושין, המוצא צסק"ה אות א', כתב צצ"ש סק"א, דס"ל נמי דהקדושין לא הדרי [אפילו אחר נשואין לה]. ולא מטעם שמא יאמרו, אלא הטעם דלא אפשרא להכחא אם הקדושין לצצועין ניתנו, לכן אינה לריכה להחזיר. [ועי' עוד מדבריו להלן, ומה שהביא צד"ה ויש מי, ממחר"ם מינן צשם המדרכי צכחצות].

ועיין צשו"ת מחר"ם מלוכלין סי' י"ט, צצפוזנא נוהגים שנותנים לה עצת הקדושין מלצד הכחוצה. [ודעת עלמו עיין להלן]. ובמחנה אדמה דכ"ה טור צ' כתב דצביה"ק ירושלם נהגו כמנהג

בארוסה שאין הבעל יורש את ארוסתו, אם יחזרו הקדושין לבעל יאמרו שאין זה חזרה מטעם יורש שהרי אין כאן ירושה אלא מטעם שאין כאן קדושין ויאמרו קדושין תופסין באחותה, וטעם זה מספיק לגרושה אפילו נשואה, אבל נשואה שמתה שהבעל יורש את אשתו בין נכסי צאן ברזל ובין נכסי מלוג ליכא מקום לטעות, שאם הבעל יורש נכסים שנתן לה אביה על אחת כמה וכמה נכסים שנתן לה בעלה וזה ברור כשמש, וכן תמצא שכתב הטור בס' צ' דהאיש יורש את כל נכסיה, והלא טבעת הקדושין נכסיה הם, ועוד דלמה לא כתב חוץ מן הקדושין, סוף דבר שהוא יגיעת בשר להאריך בזה.

לו) וכ"כ בדעת מהרשד"ם תנ"ל, בבית יחודה (להר"י עיינאש) דק"ג א', בשם ה"ר שלמה צרור [בעל הטור השני בחוט המשולש שבתשב"ץ], ושכן דעתו גם בס' צ"ז, ע"ש.

לו) מדברי המחצית השקל כאן בביאור דבריו.

לד) וכן יש לדקדק מדברי המאירי ב"ב קמ"ה ב' דגם מהנשואין אין חוזרים, דאחר שהעלה עפ"י הסוגיא, דקדושין אין חוזרין וסבלונות חוזרין, סיים, וכל שנשא מיהא אין ספק שאף סבלונות אין חוזרים, ע"כ, ומשמע דהקדושין כ"ש דאין חוזרים.

לה) ע"ש במהרשד"ם שכתב אל הר"י ו' עזרא הנ"ל, דעם היות לך בתחילה לורה מה שפסקתי בנשואה שמתה דהקדושין לבעל, מ"מ אחר העיון היית רואה שהאמת אתי, איבעית אימא גמ' ואיבעית אימא סברא, איבעית אימא גמ' דאמרו התם מקום שנהגו להחזיר חוזרים, ופי' הרשב"ם אחר מיתת האשה בימי ארוסין כדמפרש ואזיל, ע"כ, וכאן לא שייך לרבותא נקט כי היה לו לפרש סתם, ואם הוא רבותא מי הגיד שזה החידוש אמת, וכן להלן מזה פי' הרשב"ם לטבועין ניתנו שאם תמות ולא יוכה לישאנה יהיו אבדין, הרי לך בפירוש דדוקא בארוסין לא בנשואין, ואיבעית אימא סברא דויל בחר טעמא שלא יאמרו קדושין תופסין באחותה, ובשלמא

אוצר

ס"ק ט אות א

הפוסקים

על הדעת שלא יבא שלח לגמרי, וטענת הקדושין עדיף ממתנות שנותנים לאחרים לכולם שמצוה ג"כ בסי' ל"ט דהם שלח מ, לכן נראה לפיכך צנהגרה וכו' נחלמה שהקדושין שלח דמתנה גמורה הם, ומכ"ל לא כתב רק במתנה תוך שנה או שנתיים שלא יחלוקו הסכומות והקדושין, והרמ"א קיבל דבריו במקום שיש לטעות, ואפשר שסמך דמאחר שכתב [במחבר] לפני זה דאין הקדושין חוזרין לעולם והם מתנה גמורה שאין לה חזרה, א"כ ליכא למיטעי לאחר הנשואין חוזרים במה או גרשה דא"כ אין זה מתנה גמורה, ובש"מ מהרי" ווייל [הג"ל] כתב להדיא דדין המורדת מהנשואין דאינה לריבה להחזיר טענת הקדושין וכו'.

ועי' בס"ז סק"ג שכתב ע"ד הרמ"א, דאינו מובן, דאין שייך אחר נשואין הדרי קדושין, דבשלמה צארוסין משכחה לה במת הוא או הדרה זה היא, אבל בנשואין אין שייך זה, דאם מת הוא נועלת כתובתה וכו' לא, ואי מתה היא הכל לבעל, ושם דבר חזרה לא שייך בזה, ומכ"ל קאי לענין חקנת ר"ת במתה תוך שנתיים מא).

ובאבני מלואים סק"ב, אחר שהביא דברי הח"מ הנ"ל כתב, דבמה הוא לא יכול לומר חנו לי בעלי, וכדליתא בבי' קמ"ה א' בשושבין שמת דאינו נריך לשלם דיכול לומר חנו לי שושבין ואשמה עמו, ומדמה שם אהדי קדושין לשושבין במת, וא"כ דינא דקדושין דינא דשושבין, וכיון דפסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והעור בסי' ס' דיכול לומר חנו לי שושבין כו', א"כ [גם בקדושין] אפילו היכא דלא שייך הגזירה ראוי לומר עכ"פ במת הוא דאין חוזרין כיון שאין העיבוד ממנה. ועי' שהאריך להקשות על דברי הב"ש דלהלן, וסיים דל"ע בכל זה.

ובתפארת יעקב סק"ה, אחר שהעלה לדמיון דאמר דבהדרה הוא לא הדרי משום גזירה, לא צא לשלם העטם דלעצמין וס"ל נמי לעצמין ניתנו אלא שמוסיף רק דבהדרה הוא יש גם טעם הגזירה [וכמוצא בסק"ה אות א'], כתב דלפי' אפילו חימא דנשואין לא שייך הגזירה הכי בלא"ה ניתנו לעצמין כל שלח חזרה היא, וכן דעת המחבר והרמב"ם [מדלל חילוקן], וא"כ הרמ"א שלא כתב בלשון פלוגתא ע"ד המחבר, ג"כ הכי ס"ל ולא מיידי רק בחזרה היא, אבל גם צוה ל"ע, דאפשר שאחר נשואין אפילו חזרה היא מדינא ניתנו לעצמין, וכי"ש לפי מה שפרשתי לעיל דברי הרמב"ם דלא חידש אמימר רק דמשום גזירה אוקמינן דיינא, א"כ בודאי אין מקום לפסק זה, ועכ"פ במת הוא וחזר בו, בודאי דלא הדרי קדושין, ודלא כב"ש שכתב דהוי ספק.

ובנחלת שבעה סי' ע' אות י"ט כתב, שצאצאנו כותבים בנוסח חנאים אחרונים שמתנים ציינים האוג בעטת החופה אחר הקדושין, דבמה הוא או היא נועלת היא טענת הקדושין צראש בלי ניכוי ומגרעת. [אלא שכתב דמדינא אינו הייב צוה אם לא שכתבו בפירוש, וכמוצא להלן]. ובאות יא"ר סי' קמ"ד כתב, דאף שקשה עליו מה שנחפשו מספרי דלא דייקי דכתבי צפרעון סך כל כתובתה לצד טענת קדושין כו', ובאשר נוסח לשון זה הוא חדש ומקורו צא, בודאי אפילו אם נכתב כך בקתם ואפילו צרוס, טוענים לירוש' שהסופר כתב כך בלא המלכת הצעלים כו', מ"מ נראה לחפש

(מא) ועי' בדברי המגיה שם, שדייק מלשון ה"ט שכתב שנוטלת כתובתה, וכו' לא, דגם ה"ט ס"ל דקדושין לאו לטבועין ניתנו ונישום בכתובתה, וכדעת מהר"ם מלובלין דלהלן, והט"ז לא הקשה רק על לשון הרמ"א דאין שייך בזה לשון חזרה כי הכל שלו, ורק במתה תוך שנתיים שייך לשון חזרה. אולם בצמח צדק (מליובאוויטש) סי' ק"א, הביא את ה"ט בין החולקים על הרמ"א. וכן הבינו דעת ה"ט בנהר פקוד (על שער המפקד) הל' קדושין סעיף ו', ובשושנים לדוד ח"ב סי' ק"ב.

לא קנסין לה וכסף קדושה הוי במתנה שזכחה בם, ולדידי נראה דבמורדת גרע טפי ולא תחזיר כסף הקדושין משום גזירה [אע"פ ממהלכת], דהא מורדת ענינה שמאסס בצעלה ולית לה כתובת וממלכת ג"כ מאסס בצעלה ולית לה כתובת, ובממלכת חוזרים כסף הקדושין משום דליכא הגזירה שיאמרו קדושין תופסין בלחמה משום דבאמת הוא מותר בקרובותיה והיא בקרוביו, ואם במורדת תחזיר כסף הקדושין אחי לחלופי בממלכת דהא ענינם שיה ויאמרו שגם היא מותרת בקרוביו, ולכן במורדת ל"ל דאין הקדושין חוזרים גם למאן דס"ל דנשואה חוזרים דמורדת שאני מטעם הג"ל והוא טעם נכון צעני, אלא שאיני חפץ לסמוך על דעתי בזה ולומר דגם הסובר דנשואה חוזרים מודה במורדת כל שלא מלחתי הדבר מפורש, הא מיהא לדידן דמהגנו צירושלם דלפילו בנשואה אין חוזרים פשיטא דאין לחלק בין גרשה למורדת וזה פשוט כו', ומעולם לא נשמע צירושלם החזרת הקדושין בכל חופן בלתי בדל אם גירשה ממנה קטעה או מרד וכיוצא, והכי נקטינן.

ויש שכתבו דגם לדעת הרמ"א והמהרי"ל אינה לריבה להחזיר מן הנשואין אלא באופנים מסויימים. בח"מ סק"ה, ומוצא בקטרה בצא"ט סק"ה, כתב, דפשע לשון הרמ"א משמע ללאורח דקאי דוקא בהדרה היא ומורדת בו, דאז אמרין לריבה להחזיר כסף הקדושין דאדעתא דתמרוד צו לא נתן לה לה, ואין לחוש שמה יאמרו נשואי טעות היו דבקדושין אמרין הכי ולא בנשואין כדליתא בגמ' בכמה דוכתי, אבל במת הוא וכי"ש דהר הוא פשיטא שאין הקדושין חוזרין, דהא אפילו כתובת צעי למיתב לה וכי"ש שאינה לריבה להחזיר לו כסף הקדושין, ומכי תיתי שתחזיר לירושלם או לו מה שנתן לה במתנה וקידש אותה בו, וכי האז הזכאי בקדושי צוה נריך להחזיר כשימות חתנו או מגרש צוה לט, והמעין במה שפסק המהרי"ל דנשואה הדרי קדושין יראה דהתם קאי במתה היא, שהבעל יורש את אשתו מדינא, ורק מחמת הקנה שמתה בשנה שניה נריך להחזיר לירושלם חני הנדן, [כדליתא בסי' נ"ג סעיף ג' ברמ"א], והבעל רוצה שהסכומות יחזרו לו ולא יחלוקו, ועי' פסק מהרי"ל [דהדין עמו], דודאי מותר הדרי ואפילו קדושין הדרי, כלומר דהוי"א דיש איסור בהחזרת הקדושין לו משום שמה יאמרו, לכן כתב דקדושין ומותר דין אחד להם בנשואה והדר הכל, ולא תקנו רק החזרת חני הנדן מה שהכניסה לו או נכסי מלוג מה שירשו אבל מה שנתן ושלח לה בזה לא תקנו הקהלות, ואף דיש לפקפק קצת דקדושין דקנתה האשה מיד צארוסין הוי כדירה ממש וכנכסי מלוג שלה ולריך להחזיר מיהא מחליתן כמו בנדן, עי' כתב שקיבל מפי מורו דמן הנשואין ליכא שמה יאמרו [ומעיקר הדיון הוי שלן], אבל שיהיה דעת המהרי"ל שכל אלמנה וגרושה תחזיר הקדושין זה דבר שאין לו שחר וצלי טעם, ויש לתמוה על המהר"ם מלובלין [דהלן] שפסק דכוונת המהרי"ל אף במת הוא דטענת הקדושין חוזר ונישום בכתובת ושכן מנהג קצת קהילות, והוא דבר חמור, דלמה יבא טענת הקדושין גרוע מכל המתנות שנותן הבעל לאשה שאין שמין כמצוה בסי' ל"ט, ולא פסק הריב"ש המוצא שם דהמתנות שנותן החתן לכלה דלא קנתה אלא משום דכוונת רוב ההתנים הוא לא למתנה ממש רק להתנאות בהם וכמו שהאריך שם, אבל טענת הקדושין שהוא קונה אותה בטענת זו איך יעלה

(לח) עיין במאירי בסוגיין, שכתב דאע"פ שכתבנו שהקדושין אין תחזירין כו', מ"מ י"א שאם אנו מכירים במרדה ושהיא מצערתו הרבה עד שהוא מוכרח לגרש מתוך צערה, קונסין אותה להחזיר הכל אע"פ שהלכה דקדושין לטבועין ניתנו, מדרד קנס עושין בה כו'.

(לט) עיין ע"ז להלן אות ד'.

(מ) ועיין באמרות טהורות כאן, משי"כ ליישב קושיא זו.

אוצר

ס"ק ס אות א

הפוסקים

ובחנהות שי למורה (בגליון השו"ע) כאן, כתב ע"ד הב"ש הנ"ל, שיפס כוון, שהרי רי"ז כתב שם וז"ל, ארוס וארוסו שמת אחד מהם או חזרו זהם ולא באו לכלל נשואין [אין הקדושין חוזרין], ומשמע הא כל שנשא לא שייך בגזירה שמה יאמרו- וחוזרים הקדושין, ותימה שהב"ש לא הביא דברי רי"ז אלו שמוצא צדור כדבריו, וברדב"ז [המוצא לעיל] הביא דברי רי"ז אלו ונדחק ללא דוקא נקט ארוסה וגם נשואה הדן כן, ולפע"ד דברי רי"ז כפשטם כמ"ש הב"ש, ועוד הרבה פוסקים שמזכיר הב"ש שמסכימים בזה כן, וכן עיקר מה.

ובעצי אלמוגים הלכות שניות לעריות סי' צ סק"ג כתב, דהרי"ף והרא"ש סופי"א דכתובות הביאו כן להדיא מהירושלמי שם דבשניה קנסו אותו דמאבד הכל ואין חוזרין לו הקדושין, והם הרי פסקו להמיר דכל ענין אין הקדושין חוזרים וא"כ לאיזה נורך כתבו הדן בשניה ומשום קנס, והרי בכל הנשים הדן כן, ולסדרת המכרי"ל נחא, דדוקא בארוסין שייך גזירה להמיר אכל מן הנשואין חוזרין הקדושין, ולכן הביאו דברי הירושלמי להורות לנו דבשניה אף מן הנשואין אין חוזרין מעט קנס. ולעיל מיניה כתב, שלדעתו נראה עיקר כדברי מהר"ם מלוצקין, דאף שזמכרי"ל הביא ענין זה על מעשה שמתה חוץ שי חזרה וכמ"ש הח"מ, מ"מ נראה מלשנו להדיא שהקבלה מפי רבו ושראה אותו דן כן הלכה למעשה לא היה צעון כנ"ל, וגם לפי הטעם דנשואה לא שייך בגזירה משמע דכל ענין הדן כן וכו' מה. ובספרו עלי ארוס כאן סק"ג, כתב לעיין בחיבורו עלי אלמוגים שהביא ראה לדברי המכרי"ל ומהר"ם מלוצקין מלשון הרי"ף והרא"ש.

גם בעמרת פז (על הרא"ש) שם, כתב באופן אחד, דמה שהביא הרא"ש את הירושלמי אף דפסק כאמור, י"ל דס"ל כהרמ"א בשם מכרי"ל דמהנשואין חוזרין הקדושין כיון דליכא בגזירה, וא"כ שפיר עבד הרא"ש שהביא הירושלמי וכו'.

ובתורת חסד (להר"ח פרחי) סי' ע', האריך ליישב דעת הרמ"א ומכרי"ל, וכתב דגם לשון הגמרא בארוסה אחרת פלוגתא דהנאי אם לעצות ניהו, והטעם דכיון דמשום אומדנה אחת עלה דגמר ומקנה לה לשם מתנה, א"כ י"ל דלא הקנה לה לשם מתנה אלא אם לא יזכה לישאה, וכדפי' רשב"ם, לעצות ניהו שאם תמות ולא יזכה לישאה יהיו אצורים ולא יחזרו לו, ע"כ, אכל אם נשאה, חזר וקנאם עם אשתו ע"י חופה כו', ואע"ג דבסו"פ המדיר משמע דאפילו אחר נשואין נמי אמרין קדושין לעצות ניהו

מרי"ו אינו דיוק כלל. וע"ש בסק"ה מה שהאריך דאין לפרש דברי רי"ז בנשואה, אלא דס"ל דכשהקדושין חוזרין מהדיון ליכא למגור כלל שיאמרו, ידוע דמטעם דשניה היא יש לקונסה, וכו' ידעי דבעמוד והוצא קאי ולכן חוזרין הקדושין. ובארץ צבי (ותאומי צביה) סק"א כתב, דדברי הב"ש אינם מובנים, דמרי"ו ליכא הוכחה כי אם דאחר נשואין ליכא החשש כו', אבל אכתי י"ל דס"ל לרי"ז דאמימר ס"ל ג"כ כר"פ הטעם דלטבועין ורק הוסיף הטעם משום גזירה, ולכן בשניה דבעמוד והוצא קאי ולא שייך לטבועין וגם הגזירה לא שייך לכן מחזרת, אבל במת או הדר אפשר דס"ל דאינה מחזרת אף בנשואה. ובעצי אלמוגים הלכות שניות לעריות סי' ב' סק"ג כתב, דמדברי רי"ז [הנ"ל בשי למורה] משמע, דאין לחלק בין ארוסין לנשואין, ומה שכתב הדינים רק בארוסין היינו משום סבלנות [דאיירי שם ג"כ בחדא מחתא] כו', ומה שדייק הב"ש מלשנו גבי חייבי לאוין ולא בשניות, אין זה דיוק לפי מה שכתבתי פירושו בירושלמי, הוא הנכון, [דגם בשניה, אין הקדושין חוזרים]. גם בתפארת יעקב סק"ה, נהורא דיעקב כאן, ואבני משפט סק"א, הקשו על דיוק הב"ש מרי"ו.

מו) גם בחת"ס סי' ק"ה כתב, דהרואה במהרי"ל יראה דנהי דהשאלה היתה בתוך שני חזרה, אבל עדותו שהעיד על מורו היה בעלמא, וכמ"ש בעצי אלמוגים, [אלא שמ"מ העלה דהוי ספיקא, וכדלהלן].

לחפש קצת צרכות הסופרים הללו דטיק הדן ומה שחקק בלי ניכוי מידי דהוי אמתה שנותן לה כו', ואף שכתב הרמ"א דכ"ז לא מיירי רק מהארוסין וטעמא דמילתא דנשואה לא שייך שיאמרו קדושין תופסין בארוסה כו', מ"מ כל הפוסקים לא חילקו, וגם בלבוש לא הזכירה, וטעם נכון הוא, דהא ר"פ פסק הלכתא אפילו מת הוא קדוש לא הדרי ולא משום חשש גזירה להמיר אמר לה, וא"כ אפילו אם יש לחלק בין ארוסין לנשואין. בהדרי זה היא, מ"מ צמת הוא לא שייך לחלק, ועל כן בודאי טעמה הקדושין שלה, ומכ"ש לעת עתה שנוהגים לכתוב כן בכל הכתובות, דכל הנאי שצממון קיים.

ובארץ צבי (ותאומי צביה) סק"ה כתב, דכן ראוי לכתוב בשטרות שהיא נועלת בראש טעמה הקדושין, להוציא מידי פלוגתא, מיהו אפילו לא כתבו כן אין להוציא מידה, דמשמעות הסוגיא נראה דנשאת לכ"ע א"ל להחזיר דקתה וכמ"ש צתו"ה כו', והב"ש כתב דהוי ספיקא דרינא, ולענ"ד עיקר דאין חוזרים וכמ"ש בשו"ת מהרי"ו ושארי"ו יוסף, ודברי מהרי"ל יש לפרש כה"מ וכו'.

אולם עצה"ט סק"ה, דבשו"ת מהר"ם מלוצקין סי' י"ט כתב, דכוונת המכרי"ל דגם צמת הוא או נהגרשה חוזרין הקדושין. וע"ש בשו"ת מהר"ם מלוצקין, שהאריך לבאר סדרת המכרי"ל מב, וסיים דאע"ג דסוגיא דשמעתא לא משמע הכי, אפשר שזה נחזון המכרי"ל שכתב שם דאף שקלה מגמגמים עליו בראיות אין משיבין את הארי כו', והמנהג מלוצקין ששמן לה טעמה הקדושין ושרה תכשיטים בכלל בסך כתובתה מב, וכך נהגתי כמדומה לי בזהויה אצ"ד קראקא וכו'.

גם צ"ש סק"ה כתב, דכן הוא לשיטת המכרי"ל דאחר נשואין חוזרים הקדושין אפילו מת או הדר, משום דלא ניהו לטבועין ושמא יאמרו לא שייך אחר נשואין, וכמ"ש מהר"ם מלוצקין, והיינו מש"כ הרמ"א, ודלא כח"מ כו', והוסיף שכן נראה מדברי רי"ז במוסרים נתיב כ"ג ח"ב [בשם הירושלמי, וכו' בסק"ה אות ד'], שכתב דחייבי לאוין כשם שקנסו אותו ליתן לה כתובה כן קנסו אותו דאין הקדושין חוזרים, ומשמע דשניות דקנסו אותה דאין לה כתובה לריבה להחזיר הקדושין, [ולא חיישין שמה יאמרו מד], וז"ל דרי"ז ס"ל כנ"ל דאחר נשואין לא שייך החשש שמה יאמרו, לכן ס"ל דהשניות מחזרין הקדושין אחר נשואין. [ודעת הב"ש עצמו דרינא עי' להלן].

מב) ועי' מש"כ על דבריו, בטיב קדושין סק"ג, ובנתיבות משפט (על רי"ו) דק"ו א'.

מג) וכתב בהמקנה ק"א כאן, דהטעם בזה נראה, משום דאמרין בב"ב קמ"ה א' בענין החזרת הקדושין והחשש דשמא יאמרו קדושין תופסין באחותה, דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא, וא"כ ה"ג איכא למיחש דאיכא דשמע בחזרת הקדושין ולא שמע מן הנשואין, משא"כ כשמנכים מן הכתובה, דמי ששמע שניכו הקדושין מן הכתובה ממילא ידע נמי שהיתה נשואה דאין כתובה לארוסה, ואף שהיה בדעתו שתחזיר לו הקדושין עצמן, אין בזה שינוי מדעת הנותן במה שאינה מחזרת לו הקדושין ממש, דהרי אפילו במתנה ע"מ להחזיר שהתנה בפירוש כתב הרא"ש שיוכל להחזיר לו דמים [עי' ע"ז באוצה"פ סי' כ"ח ס"ק ק"ה אות א'].

מד) מדבריו במהדור"ק.

מה) גם בבית דוד סי' ל"א ואבני האפד מלואים אות ב', תפסו בדעת רי"ז כתב"ש.

אולם בבית מאיר כאן כתב, דלו יהא כדברי הב"ש דשניות מחזרין, אכתי אין ראייה לנשואה כשרה, ד"ל דדוקא שניה דקנסהו כמו בכתובה אבל כשרה מחזירי תיתי. ובטיב קדושין סק"ג כתב, דמה שדייק הב"ש

אוצר

ס"ק ט אות א

הפוסקים

שלא תהא קלה צעינו להוליאה, דפעמים כשקדושין הם יותר מדמי כחוצה אכתי תהא קלה צעינו להוליאה, ואפילו אם הם פחותים ה' קי"ל כר"מ דכל הפותח לכתולה ממאחיים ה"ז צעילת זנות, ומשום דתקנת חז"ל שלא תהא קלה להוליאה הוא צעיר הזה מנה ומאחיים כולו כו', [וכאן יחסרו דמי הקדושין], ודומק לומר דמעשה הקדושין הוי כגון מעשה לארוסתו דס"ה פ"ה סעיף ח' דכשנשאה בעל אוכל פירות, ומשום זה לא תהא קלה להוליאה, דזה אינו, דאם בעל אוכל פירות מהמעוה קדושין צמה תתקדש, וי"ל שמתקדשת בהנחת הפירות מהקדושין עד הנשואין כו', ואפשר דמזה הטעם אין לקדש במטבע אף דבמשנה חנן דינור וצפרוטא, משום דזמן הש"ס היו נוהגים לקדש בשעת שדוכין ולהמתין י"ב חודש עד הנשואין, ושייך ציה הנחת פירות עד הנשואין, אבל בזמנינו שהקדושין והחופה כאחד ע"כ נוהגים לקדש בצענית ומשום דבעצנת אע"פ שהדין הוא שתחזיר, מ"מ מתקדשת בהנחת קישוט כדליתא ברס"י כ"ט, אבל במטבע כיון דבעל אוכל פירות משעת נשואין והמנהג לקדש סמוך לנשואין אין צפירות שצין ארוסין לנשואין שזה פרוטה.

ובערוך השלחן סעיף ח"ט, הביא מה שהקשה הח"מ למה גרע קדושין ממנהגות שאין חוזרים, ודמייירי במהה תוך שני חזרה, וכתב, דאין לשון הרמ"א סובל זה, וכן לא משמע מלשונו דמייירי דוקא צמורת כו' מט, וע"ש מש"כ ליישב דעת הרמ"א, ומסיים דשפיר פסק הרמ"א דנשואין חוזרין. ובחזון איש סי' ס"ב אות צ"ד, האריך להוכיח דבעיקר כמו שפסק מהר"ם מלוצלין, ודלא כהח"מ והצ"ח.

ויש מי שכתב דמן הנשואין חוזרין הקדושין חוץ מפרוטה שהיא כסף הקנין של הקדושין. עבא"ה"ע סק"ה שביא ממנהגים מינן סי' נ"ו שראה הלכה למעשה מרביות דחוזרין הקדושין אחר הנשואין, והוא מהצ"ש סק"א. ועפ"י סק"ב שהוסף מהצ"ש הג"ל, דמסיים ע"ד מהר"ם מינן, דהטעם לדבר דמה שהוא הקדושין יותר מפרוטה הוי כאילו נתן לה למתנה דבר העשוי להתנאות, שמוחר צ"ה סעיף ב' ששמן אותה ככתובתה. ובמהר"ם מינן שם, דן באמת לענין אם שמין טבעת הקדושין לכתובתה, וכתב שם (ד' שאלוניקי) דק' קי"א ד', דבמרדכי כתובות סי' קע"ב כתב, דבגדי שבת ומועד צע"ה [של הבעל] גובה מהם, ואי"ל שאם היו צהם טבעות ג' וכלי כסף וזהב שכל לצע"ה, ומדכתב סתמא כסף וזהב ולא הוליא טבעת קדושין או סבלנות מן הכלל, ש"מ שצ"ה גובה מהם, וכן לפרעון כתובה שמין לה גא, ואע"ג דליתא צ"ב הלכתא קדושין לא בדרי משום גזירה כו', כל אותה סוגיא מיירי בארוסין, אבל נשואין יש לדיים לכאן ולכאן, וזה לא צעין לפרושי כי פשוט הוא דשמן ככתובתה, כן ראינו הלכה למעשה כמה זמני מרביות. וכ"כ צנחלת שצעה סי' ט' אות י"ט, דטעם מהר"ם מינן נראה, משום דיוכל לקדשה בשו"פ כו', ואי"ל הא דנותנים לה טבעת זהב אינו רק לכבוד, ולכן שמין ככתובתה גב).

צתורת

טעות נפל בדפוס [במהר"ם מינן], כי לא הוזכר שם במרדכי טבעת קדושין, ולשון המרדכי הוא לשון הרמב"ם בפ"א דמלוה ולהל' ה', ולא דייק מהר"ם מינן אלא מדכתב סתמא ולא הוציא טבעת קדושין או סבלנות. גא) עיין במזבח אדמה ל"ט צ"ט דכ"ה טור ב', שכתב על ראיית המהר"ם מינן מהמרדכי, דאין הדקדוק כ"כ הכרחי. ועיין ב"ש סק"א שהביא מהגמ"ר פ"ג דקדושין דאין צריך להחזיר, וכמובא לעיל.

גב) ועיין בנחלת שבעה שם שכתב, דאע"פ שבסי' י"ז כתב מהר"ם מינן דסבלנות וטבעת קדושין הוא לאשה, [ח"ל שם בדט"ו טור ב' בגידון נשואה, דטבעת קדושין שלה דפסקינן דקדושין לא הדרי], מ"מ בסי' צ"ו פסק דחוזרים ושכן ראה לרבותיו, ואפשר דדעתו שהוא לאשה אם תרצה לקבלם בכתובתה ואין תבעל יכול לעכב, [והיינו דשמין], וזה כדי שלא

ניתנו, דמשני החס ר"נ מאי דקאמר ותנא תונא כלל דהיינו כלל צבית אציה ולקדושין ואפילו למ"ד קדושין לעצותין ה"מ קדושי ודאי אצל קדושי ספק לא, ומשמע דקדושי ודאי אמרינן לעצותין אפילו אחר נשואין דהתם לאחר נשואין מיירי כדפרש"י ואפ"ה טעמא דקדושי ספק נינהו הא קדושי ודאי אמרינן לעצותין, לא קשה מידי, דשאני התם שכסף קדושי לא צבית הם ולכן י"ל דהתם ודאי אדעתא שיהיו שלו לעולם נתן דכל שבה נעורים לא צבית הם מז, אבל היכא שהכסף הוא שלה אז נאמר דלא נתנם לעצותין אלא אם תמות קודם שנשאת לו, אבל נשאת חוזרים לו לכו"ע דע"מ כן נתנם לה מעיקרא שזכה אותם עמה ע"י חופה כו', וכן נראה לדקדק עוד דלמ"ד קדושין לאו לעצותין אפילו אחר נשואין הוא, מהכ"ה דכתובות ע"י ב' דקאמר ולא תימא אליבא דמ"ד קדושין לאו לעצותין ניתנו וכו', משמע דלמ"ד לאו לעצותין אפילו כנשואה קאמר דהכי מוקי לה רש"י וכנ"ל, והרשד"ם צ"ה ק"ס ר"ה לחלק צדן זה צין גרושין למיתה, [והובאו דבריו לעיל בתוך דברי הבית דוד], ונראה שלא כיון יפה, דאחר נשואין ודאי דליכא הגזירה, ובהדרה היא פשיטא דחוזרים אפילו אליבא דאמימר, אלא אפילו הדר הוא נמי חוזרים דאין לה טענת חנו לי בעלי ואשמה עמו דכבר שמה עמה צ"י ימי החופה כו', ועיין עוד בדבריו לדינא, להלן בסוף אות זה.

גם בנחלת שבעה סי' ט' אות י"ט, כשהביא נוסח תנאים אחרונים דהיא נוטלת טבעת הקדושין בראש צלי ניכוי ומגרעת, כתב דמדינא אינו חייב בזה כו', וכמ"ש במהר"ל דנשואין חוזרים וכו'.

ובבבב"ג הגה"ע אות ד', הביא דברי המהר"ל דנשואה חוזרים הקדושין, וכתב דדברים נכונים הם, דאחר נשואין ליכא למימר קדושי טעות היו, וכן חילק מהר"ם מלוצלין צין ארוסין לנשואין.

ובעמודי אש (להר"י אייזנשטיין) סי' כ' אות כ"ה, כתב ע"ד האצ"מ [המובאים לעיל], דלא ראה דברי המהר"ם מלוצלין צע"מ שבעלה שם דעת מהר"ל דאמימר לא ס"ל כלל טעמא דהן לי בעלי ואשמה עמו, רק הכל חלוי בגזירה כו', וי"ל דלאמימר לא דמי לשושבין דאמרינן שם חן לי בעלי, ולק"מ. ובשבילי דוד כאן אות א' כתב ליישב קושיית האצ"מ, דנראה דשם קאי הגמ' לשמאל, ולדידיה יכולה לומר כן בקדושין משום דאיכו ס"ל ככתובות דף נ"ד דבגדי אלמנה אין שמין, משא"כ לדין דקיי"ל כרצ דשמין אלמא דאינה יכולה לומר כן, ורק בשושבין כיון דאין חיוב ליתן רק בשעת שמחה יאמר השתא דליכא שמחה איך אתן, אבל בקדושין איך תאמר חנו לי בעלי דמ"מ כיון דלא ניתן אלא אדעתא שחכא אשתו והשתא דאינה אשתו תחזיר, ודמי לבגדי אלמנה, וצ"ב שם הקושית מכח כ"ש מה).

ובהמקנה קי"א כאן כתב, [דלכאורה] קשה על הסוברים דנשאת חוזרין הקדושין דא"כ מה הועילו חכמים צתקת כתובה

(מז) ע"י ע"ז להלן אות ד'.

(מח) וע"י מש"כ לתרץ עוד קושיית האב"מ, בחת"ס סי' קט"ו, דברי שאול — חלק לשבעה דף ד' טור ד', ואמרות טהורות כאן דק"ט טור ג'.

מט) גם בבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"א, כתב דאין לדחוק ולומר דהרמ"א לא קאי אלא בהדרה היא כו', דאין לשונו משמע כן, דקאמר וכל זה לא מיירי וכו', משמע דקאי אכל התלוקות.

נ) בתשובת מהר"ם מינן שם כתוב בלשון המרדכי, „טבעת קדושין" במקום טבעות, אבל בפנים המרדכי כתוב טבעות. ועיין בעושה שלום דף פ"ד א', שתמה על מהר"ם מינן דאיך הוציא דבר מהמרדכי, דהמרדכי אינו מדבר כלל בטבעת קדושין רק כתב שם סתם טבעות. אולם כבר כתב באבני מלואים סק"ב, דמש"כ המהר"ם מינן בשם המרדכי טבעת קדושין.

אוצר

סי"ט אות א

הפוסקים

ויש שפסקו דהוי ספקא דדינא (ואין מוליאים מהמחזק). עכ"ל
 סק"כ שהביא מהצ"ש סק"א, לאחר שהביא צ" הדעות בזה,
 סיים, נמצא דין זה אם הקדושין חוזרים אחר נשואין הוי ספקא
 דדינא. ובאמרו עכורות כאן דק"ט ג', הגם שכתב ליישב דעת
 המהרי"ל והרמ"א לחזרים, סיים, ולענין הלכה בנשואה הוי
 פלוגתא דרבוותא כמ"ש בצ"ש כו', ומידי פלוגתא לא נפיק, ונראה
 דאין מוליאים מידה, ואם תפס בצעל או יורשו לא מפקין מינייהו.
 ועפ"י סק"כ שהביא כן מהחז"ים סי' ק"ה, שכתב ליישב דברי
 מהרי"ל, ושס"ס דיפה פסק הרמ"א כמהרי"ל, וא"כ לכל הפחות
 הוי ספקא דדינא כמ"ש הצ"ש, ואם תפס הוא לא מפקין מיניה.
 גם בנכורה דיעקב כאן כתב, דלמ"כ הצ"ש דהוי ספקא דדינא,
 א"כ

בפרוטה כמ"ש הפוסקים לומר בפירוש דשוה רק פרוטה. וכע"ז כתב
 בדברי שאול — חלק לשבעה דף ד' טור ד', והוסיף, ובפרט דכל זמן שהוא
 חי הוא שלה, ולאחר מכן אינה מקפדת. וכ"כ בחת"ס סי' ק"ה, והובא
 בפ"ת שם, דבימי הש"ס שקדשה בככר או מנה היא ידעת וע"ד כן
 נתקדשה לו א"כ הכל הוא בכלל קדושין, אבל בזמננו שנהגים לכסות
 פני הכלה שלא תראה במה מקדשה ואומרים להדיא ששר"פ כדי שתסמוך
 דעתה במה שהוא, ולפעמים מקדשה בטבעת שאינה שלו ומתקדשת בקישוט,
 ואין שום אשה מקפדת ע"ז, נמצא עיקר הקדושין אינו אלא פרוטה והשאר
 הוי כמות כו', אך מטעם הגזירה דשמה יאמרו מגרע גרע בזמננו, דכיון
 שלעולם מקדשה בכלי בטבעת א"כ כיון שמשלמת לו שווי הטבעת אף
 שמחזקת לעצמה פרוטה י"ל שסיברו ששלמה כל שווי הטבעת או דאחיל
 גבה או דאיכא דלא שמע כמה החזירה, ולכן מתארוסין אינה מחזרת, אבל
 בנשואה ליכא שמא יאמרו. ובסי' קט"ו כתב כע"ז לתרץ קושיית האב"מ
 הנ"ל דא"כ גם מהארוסין תחזיר המותר, דהא עכ"פ גוף הטבעת צריכה
 להחזיר והיורשים נותנים לה פרוטה כסף הקדושין, וא"כ יאמרו קדושין
 תופסין באחותה כיון שמחזרת גוף החפץ, ולכן אינה מחזרת, משא"כ
 מהנשואין דלא שייך שמא יאמרו. [דעת החת"ס להלכה מובא להלן.
 ומש"כ דצריכה להחזיר גוף הטבעת, צ"ע ממש"כ הפוסקים המובאים בפנים
 דשמיין בכתובתה ונשאר אצלה, וכ"כ החת"ס עצמו בסי' הנ"ל, ולא מצינו
 מי שיסבור להיפך דצריכה דוקא להחזיר גוף הטבעת, ואפשר שגם כוונת
 החת"ס אינה דצריכה להחזיר גוף הטבעת ממש, אלא כוונתו דצריכה
 להחזיר כל שוויה של הטבעת חוץ מפרוטה אחת]. ועי' מש"כ עוד בזה
 במלאת אבן כאן, ובתורת חסד וחז"א המובאים להלן בפנים.

וכבר כתב סברא זו של הב"ש, במאירי בסוגיין, דיש שהקשו בעיקר
 הדין להסוברים קדושין לאו לטבועין ניתנו, דאיך אפשר לומר דחוזרים
 הקדושין והלא האשה נקנית בהם והרי הוא כלוקח קרקע ושטפה נהר שאין
 הכסף חוזר, ותיצרו דכיון שאין דמים לאשה ועיקר קנינה בפרוטה, א"כ
 כל מה שמוסיף על שוה פרוטה אינו אלא כעין סבלנות, ולא אמר חוזרין
 אלא על מה שיש בהם יותר משר"פ שנקנית בה אלא שמתוך שאין לה
 חשיבות [לפרוטה שנשאר אצלה] לא הוזכרה. וכ"כ בחי' הריטב"א בסוגיין,
 דלאו לטבועין ניתנו, היינו יותר משר"פ, דאילו שו"פ לטבועין ניתנו, דאי
 לא, איך היא מקדשת, ואיך היא צריכה גט, ואם וינתה למה נידונית,
 דהא התראת ספק היא, ואע"ג דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, הא אמרינן
 התם חוץ מקדושין כו', אלא דאי כדאמרן, והא דאמרינן למ"ד קדושין
 לאו לטבועין ניתנו דמחזירין אותן ולא אמרינן חוץ מכדי שר"פ, לא חשיב.
 ועי' עוד כע"ז לעיל גבי קדושין ספק בסק"ח סוף אות א', מהיד דוד
 (פסקי הלכות) ח"ב דקמ"ו ב', שהביא לשון הירושלמי תפתר בקדושין
 קטנים, ופירש דהירושלמי סובר דכל הפלוגתא דקדושין לטבועין הוי רק
 בקדשה בדבר גדול יותר מכדי קדושין, אבל כדי קדושה ניתנו לטבועין
 לכר"ע. אך בחדושי הרשב"א בסוגיין כתב, דמדברי הגמרא שאמרו קדושין
 לא הדרי משום גזירה, שמעינן דלמ"ד הדרי, כולו הדרי לגמרי, דאם לא
 איך יאמרו.

ובתורת חסד (להר"ח פרחי) סי' ע', אחר שהאריך ליישב שיטת
 המהרי"ל והרמ"א לפי סוגיית הגמרא, סיים דכל זה חוץ
 משיעור שו"פ שהאשה מתקדשת בו, כדפי הריטב"א [הג"ל בהערה
 נ"צ ד"ה וכצ"ל], דאף למ"ד לאו לטבועין ניתנו מודה בשיעור שו"פ
 שהאשה מתקדשת בו לטבועין ניתנו כו', והדין דין אחת דכסף
 הקדושין הוא כשאר נכסים שהם שלו ודין מוכר הוי לכו כמח
 שהוא עפי משיעור פרוטה, דמילי ולאומדנא נינהו דלדעתה דכדי
 נתנס לה, ואין לנו צהם אלא חידושא דדוקא בלרוסה צמה הוא
 או היא או הדרי הוא אמרינן לטבועין, וכן בהדריה היא משום גזירה
 כו', אבל בנשואין אין לחוש שמה יאמרו, ולטבועין נמי ליכא וכנ"ל,
 וזה הנלע"ד להסכים עם המהרי"ל והרמ"א.

יהיו דבריו סותרים. ועיין בעצי אלמגים הלכות שניות לעריות סי' ב'
 סק"ג, שתפס לעיקר דדעת מהר"ם מינץ דאין חוזרים, וכבסי' י"ז. [אך כל
 האחרונים הביאו דברי המהר"ם מינץ רק מסי' צ"ו].

וכמה אחרונים הקשו על סברא זו. בבית מאיר כאן, והובא בקצרה
 בפ"ת שם, כתב לתמוה על הב"ש, דהא בפלוגתא דקדשה בככר [בסי' כ"ט
 סעיף ז' ח'] ליכא למ"ד הכי, ולסברתו למה לי לאפלוגי אם לטבועין
 תיפוק ליה דכל המותר מהו יחשב דודאי הדרי לכו"ע, וא"כ מאמימר אינו
 יכול להוציא סברא זו המחודשת, וצ"ע. ובסי' קדושין סק"ב כתב, דהב"ש
 כתב כן גם בריש סי' ל"ז דכסף קדושין לא נחשב אלא פרוטה והמותר
 מתנה, וקשה דא"כ אמאי הפקיעו כל ממון הבעל [גם בעיקר הדין בארוסה],
 הר"ל לחלק שהמותר מפרוטה תחזיר ופרוטה תשאר בידה דאז נדע שהיו
 קדושין גמורים, דוחק לומר דחשבו שהחזירה הכל, דאם הדין כן שאין
 כסף קדושין רק פרוטה א"כ אטו אם תחזיר מתנה יאמרו אין קדושין
 תופסין באחותה, וכבר כתבתי שם דליתא לדברי הב"ש. וכן הקשה באבני
 מלואים סק"ב, דלפי"ד הב"ש א"כ גם מהארוסין נימא כן כו', ולפי טעמא
 דמהר"ם מלובלין אפילו קדושי פרוטה תחזיר ואפילו בדברים שאין עשויים
 להתנאות כו', וצ"ע. אך כמה אחרונים יישבו דברי הב"ש. באבני משפט
 סק"א, אחר שהקשה ג"כ דא"כ אין חילוק בין ארוסה לנשואה, כתב דאפשר
 דלא קאמר רק טעם למה לאו לטבועין ניתנו [ולא בא ליישב החשש דשמה
 יאמרו]. וכ"כ ליישב בשבילי דוד כאן אות א', דהב"ש כתב הטעם דהא
 דלאו לטבועין ניתנו היינו היותר מפרוטה כו', ורק דבארוסה איכא גם בזה
 משום שמא יאמרו, אבל בנשואה ליכא שמא יאמרו. ובערך שי כאן הביא
 קושיית הבית מאיר הנ"ל דהא בפלוגתא דככר ליכא מ"ד הכי, וכתב
 לתרץ, דהכא למ"ד לטבועין ניתנו, והיינו כמ"ש בשטמ"ק שגמר בלבו
 ע"ד שלא יחזור לו, ממילא ליכא למימר דמקצת הככר נתן ע"ד שלא
 יחזור לו והשאר נתן רק ע"מ למיקם קמיה, דכיון שאמר בדיבור אחד אין
 דיבור אחד מתחלק לשנים, [צ"ש שהביא ראיה לסברא זו מהרשב"א
 בתשובה המובא בב"י חו"מ סי' ר"ו לענין ממונות], אבל לאמימר דלאו
 לטבועין ניתנו גם הצריך לקדושין נתן רק למיקם קמיה, ורק משום גזירה
 א"צ להחזיר, וא"כ כיון שמשתיירים פרוטה תו אין חשש דהרי רואים דלא
 נעקר הקדושין מדשיירו פרוטה, ועי' בריש סי' ל"ז בב"ח וב"ש דבקידשה
 במנה המותר מפרוטה הוי מתנה.

ובנחלת שבעה סי' ט' אות י"ט, כתב מקדם ע"ד מהר"ם מינץ,
 דאין לומר הטעם משום דיכול לקדשה בשו"פ, דהא תינח אם מתחילה
 לא קדשה ביותר משו"פ משא"כ אם קדשה בטבעת ששוה יותר נימא
 דהכל שלה דכפחות מזה לא קדשה נפשה כבבנתיה דר' ינאי כו', אלא
 שכתב שוב דנראה לתרץ עפ"י הרמ"א בסי' ל"א ס"ב בשם תא"ח
 דנוהגים לשאול לעדים אם הטבעת שר"פ כדי שתדע הכלה שאין מקדשה
 רק בשו"פ כו', הרי שמדעינים לה שאינו מקדשה רק בפרוטה, וא"כ הא
 דנותנים לה טבעת זהב אינו רק לכבוד. וכדברים האלה ממש כתב במחצית
 השקל כאן. וכבר כתב כן גם הב"ש עצמו במהדור"ק, דמסתמא מקדש רק

באר הגולה

ב המקדש אחותו המעות מתנה

מפני

ו כמימרה דשמואל דהלכותא

כחמיה בדיני קדושין דף מ"ז ע"ב ונכמה דוכתי

אוצר

ס"ק ט אות א — ס"ק י אות א

הפוסקים

ג. במקום שחוזרין הקדושין, מה הדין בשנתקדשה ע"י שנתנה היא ואמר הוא באדם חשוב, האם צריך להחזיר לה הכסף. בלוחא דאברהם (להר"א יענער) סי' כ"ג דף ע' עור ד', נשאל באדם חשוב ונתנה הוא דמקדשה כדליתא בסי' כ"ז, ונתבעו הקדושין מהנשואין, אם יכולה היא לחבוע ממנו שיחזיר לה כסף הקדושין כיון דמהנשואין חוזרין הקדושין, או דלמא כיון דלינה מתקדשה רק בהנאה שקבל ממנה הכסף י"ל דאדרבא בשעת הקדושין היא רואה בקיומה של המתנה אפילו היכא שינתבעו הקדושין, וכחצ, דנראה דהואיל שהמקדש שהוא אדם חשוב נחשב לו כאילו חיסר ממון כמה שמקבל מתנה דל"כ איך מקדשה בו, וה"כ ודאי י"ל דנתבעו הקדושין יכול הוא להכריחה לקבל המתנה בחזרה כי אינו רואה בציון אם לא תהא מקדשה לו בו, וה"כ ה"ל יכולה היא לחבוע ממנו הקדושין בחזרה וכו'.

ד. ובשהקדושין היו בעודה קטנה או נערה שקדושה לאביה, האם היא או אביה צריכים להחזיר הכסף. ע"י לעיל אות א' ד"ה ויש שכתבו דגם, מה"מ סק"ה, דבחוק דבריו שגם מהנשואין אין חוזרין הקדושין, כתב רמ"ה לה, דכי האז הזכאי בקדושי בתי לריך להחזיר כשימות חתנו או יגרש בתי [בתמיה]. ובגמלה שבעה סי' ע' סעיף י"ט אות ב', הקשה על הסוברים [באות ה"ל ד"ה ויש מין] דשמן טבעת הקדושין בכתובה, דהא בקטנה אציה זוכה בכסף הקדושין וה"כ פשיטא דאם אח"כ תלא ממנו לכשגדלה במיתה או בגירושין, דלא מנכין לה מתכונתה שכרי היא לא קבלה וכו'. וכתורת חסד (להר"ה פרחי) סי' ע' המוצא ג"כ באות ה"ל כתב גם להסוברים דמהנשואין חוזרין הקדושין וכדעת מהר"ם מלובלין בכתבת דברי הרמ"א בשם מהר"ל, דמ"מ היכא שכסף קדושה לאציה שאני, ד"ל דהתם ודאי אדעתא שיכיו שלו לעולם נהן, דכל שכן נעורים לאציה הם.

אולם באמרות טהורות כאן, כתב לתמוה ע"ד התורת חסד ה"ל, דלא לשחמית לא המכרי"ל ולא מהר"ם מלובלין ולא הרמ"א לאשמועין דהא דחוזרים בנשואה היינו דוקא כשקבלה היא הקדושין, אבל בקטנה ונערה שכסף קדושה לאציה אינם חוזרים, ואדרבא סתמו דצריכה וכתבו סתם דנשואה חוזרים, וכו' אפיקרס אינו מובן מה לי אם נותנס לאציה או לה, וכו' אינו נותן הקדושין לאצ לאלא לה והוא זוכה מכת בתי, ויציא בארעא כי שלאציה נותן במתנה גמורה ולא אינו נותן לגמרי, אלא ודאי דגם בנערה שכסף קדושה לאציה אם נתבעו הכסף חוזרים הקדושין, דלא זכתה תורה לאצ לאלא כשלא נתבעו אבל כשנתבעו אין כח האז יפס מכוחה ודלא כהתורת חסד ודלא כה"מ וכו'.

טע"ף ב. י. המקדש אחותו המעות מתנה. א. דעות הפוסקים בדין זה. לשון השו"ע כאן הוא מהרמב"ם פ"ו דזכיה ומתנה הלכה כ', וכתב במ"מ שם, והוצא ב"י כאן, דזה מחלוקת רב ושמואל בקדושין מ"י ב' וב"מ ע"ז ב', דרב אמר מעות פקדון ושמואל אמר מעות מתנה, ופסק כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני. גם בשר"י הרשב"א ח"ג סי' פ', והוצא ב"י חו"מ סי' קמ"ו אות ל', כתב בחוק הדברים, דבמקדש אחותו קוי"ל כשמואל נותן לשם מתנה. וכ"כ בחו"מ ר"י הזקן קדושין שם דבמקדש אחותו מעות מתנה דקוי"ל כשמואל בדיני. וכ"כ ברי"י חלק

ח"כ א"ל להחזיר הקדושין [בשהיה מוחזקת]. וכ"כ בשער המפקד סעיף ו' בנכר פקוד. גם בשו"ע לוד (להר"ד זכאח) ח"ב סי' ק"כ, הגם שכתב דכיון דקוי"ל כהרמ"א במקום דמהחזר לא גילה דעתו ח"כ נמלא הדין דנשואין חוזרין הקדושין, מ"מ הביא דברי הב"ש דהוי ספקא דדינא, וסיים דל"כ נראה דנ"ד שהיא תפוסה בטבעת הקדושין תאמר קים לי כפירוש הח"מ [דלעיל] בכוונה המכרי"ל ואין חוזרין וכו"מ שפ"ת דאם תפס לא מפקינן מיניה. אלא שצנידנו שהיתה מורדת, כתב דכיון שמהר"י ווי"ל [המוצא לעיל] כתב להדיא בדין מורדת שח"ל להחזיר, והוצא ב"מ כאן ובבב"א ע"י ע"ז סק"י בלי שום חולק, ופשוט דלדעתם הגם דנשואה איכא מאן דס"ל דחוזרים, עכ"ז במורדת מאחר דלית לה כחובה כי אם בלאות של דנויותה לכן לא תחזיר הקדושין, דדיינו מה שהפסדנו לה בכתובתה וצמה שנתן לה הצעל ולא נפסידנה יותר גם בטבעת הקדושין, וה"כ במורדת נראה דאפילו אינה תפוסה תטול טבעת הקדושין כסדרת מהר"י וכו'.

ויש שכתבו דנוכחים להחזק. בצית דוד (להר"י דוד) סי' ל"א, צידון חלמנה מהנשואין כתב, שמקריב נהגו פה שאלוניקי לחלק הקדושין בין היורשים והאלמנה, ולכאורה נראה דלאו שפיר דמי דהא קוי"ל הממט"ה וה"כ המוחזק יזכה בכולו ויהיה היורש או האלמנה, אח"כ מלחתי קלת ישוב לזה דאשכחן כה"ג בגמ' בסוגיין בספק שופל בכסף הקדושין דיתלוקו ולא אמרינן הממט"ה כבכל דוכתא, דליתא שם דר' יוסי מספקא ליה אם לעצותין ניתנו או לאו ויתלוקו, ומיירי התם שהצעל מוחזק, הרי דלא אמרינן הממט"ה לר"י דהוי ספקא אלא יתלוקו, וכבר הקשו שם החוס' קושית זו אמאי אמר בספק זה יתלוקו ולא הממט"ה כבכל ספקות דעלמא, ובדף ס"ב ב' הקשו ג"כ על דברים אחרים דאמרו בגמ' דיתלוקו, ותירו דבכל אלו כך היה נראה להם להכמים דיתלוקו, ואף שסיימו החוס' שם דהכי דלא מפרש גמ' מידי אית לן למימר הממט"ה וכן אי מספקא לדין הלכתא כמאן הממט"ה, אפשר לומר דהיינו בספק דאחר ענינים לעולם שורה הדין לומר דהם הממט"ה, אבל באלו הענינים שמינו שאמרו יתלוקו ה"כ כל ספק שיפול בזה הענין לעולם יש לנו לומר יתלוקו כיון שהספק הוא בזה הענין עצמו. וכ"כ בבאר המים סי' פ"ד אות א' (השני), באלמנה מהנשואין, דטבעת הקדושין אם הוא צעין הוא חלו מהחזן וחלו מהכלה, ואינו נכנס לחשבון כתובה, כמ"ש בצית דוד. וכ"כ בדי דוד סי' ב' דכ"ג עור ב', בסדר גביית כתובה האלמנה כפי מנהג שאלוניקי. ובאצני האפד במלואים אות ב', הביא דברי הצית דוד ה"ל דהמנהג לחלק טבעת הקדושין בין היורשים והאלמנה.

ב. ובשנשאת אחר קדושי ספק, אם צריכה להחזיר לכו"ע. עיין לעיל סק"ה אות א' בדברי הב"ש סק"ה, דכשן על דברי המרדכי דבספק קדושין חוזרין הקדושין, כתב דבספק קדושין לכו"ע לא ניתנו לעצותין וה"כ היכא דלא שייך החשש דשמא יאמרו כגון אחר נשואין, צריכה להחזיר. וכ"כ בארץ נבי (וחלומי צניה) סק"ה, דבספק קדושין ולאחר נשואין לכו"ע צריכה להחזיר, דבספק לא אמרינן לעצותין ואחר נשואין לא שייך החשש. וכן באילת אהבים (להר"י עייכר) סוסק"ב, כשן בקדושי ספק אם חוזרים, כתב דלדין ליכא נפק"מ בזה כלל, דהא השתא נוהגין שפועים קדושין ונשואין כחדא, והיכא דהוי נשואין כו"ע מודים בכסף הקדושין חוזרים קדושי ספק.

אוצר

ס"ק י אות א

הפוסקים

ובמשנה למלך פ"ו דזכיה ומתנה ה"כ, הביא משו"ת הרי"ט
סי' תע"ח שכתב ג"כ בתוכ"ד, דמקדש אחרתו אמרינן
לדס יודע וגמר ונתן לשם פקדון.

ובשביתת יו"ט דקכ"ו ג', אחר שהביא דברי הרי"ט דהלכה
כרב, כתב דנמצא שדין זה במחלוקת תלוי בו, ומידי
פלוגתא לא נפקא.

אולם הרבה אחרונים העלו כהרמב"ם והשו"ע דהמעות מהנה,
או שכתבו ליישב דבריהם. כלבש כאן כתב, דמקדש אחרתו
המעות שלה דודאי גמר ונתן לשם מתנה. גם במשנה למלך כאן
כתב, דקיי"ל מעות מהנה דהלכתא כשמואל דזיני, והקשה על
הרי"ט [הנ"ל] שכתב דמעו פקדון. וכ"כ בתוכ"ד צפ"ד דעבדים
הל' א'. וכ"כ דמעו מהנה, צ"ש סי' כ"ח סקנ"ח בתוכ"ד, תומים
סי' קמ"ו סק"ב, ערוך השלחן כאן סעיף ז' וצח"מ סי' שצ"ו סעיף
ז', נתיבות השלום כאן, תולדות אדם (להר"א שור) כאן, ודרך המלך
(להר"ר רבי) הל' גזילה דפ"ז טור צ'.

ובלחם משנה שם כתב, שיש להקשות [לכאורה] על הרמב"ם,
דהא גבי שדה והכיר זה שאינו שלו פסק צפ"ע דגזילה
ואבידה דמעו פקדון, וא"כ ה"ל למפסק הכא ג"כ דהו פקדון
ולא כשמואל, ואין לומר דשם פסק כן משום דפסקין הכי צמ
להדיא, אבל באידך הדרינן לכליל דהלכה כשמואל דזיני, ונאמר
דדוקא דמקדש אחרתו מעות מהנה דכיון דהו אחרתו יהיב לה
מתנה, אבל בשדה דהו נכרי הלכה כרב דפקדון וכליכוסא דעבד
הסם צמ"ו, זה אינו, דא"כ במקדש נכרית כגון א"א א"ע יודע
דאין קדושין תופסין לא הו מתנה אלא פקדון, ומדברי הרמב"ם
לא משמע כן כו', וי"ל דס"ל לרמב"ם דהא דפסק רבא התם כרב
דמעו יש לו היינו משום מה דהקשו צמ"ש שם בין לרב בין לשמואל
האי לארעא צמאי נחית ופירות הכי חביל, ופרש"י סובר הו
שהמקח יהיב קיים ולא הו צקי צדון, ומעטם זה סובר רבא
דמעו יש לו דכיון דנחית לארעא סבר שהמכר קיים, ולכן התם
כיון דטעה מעות יש לו, אבל צעלמא מתנה [כשיודע שאין הקדושין
תופסין]. ועי"ש שחירץ עפ"י גם מה שיש להקשות עוד על הרמב"ם
שפסק כאן כשמואל וצפ"ד דאישות פסק כו' אמי בהתקדשי צו וצו
דעד שיהא באחרונה שו"פ, ולהג"ל א"ש, דשם מעות חוזרין משום
דכוא עושה וסובר שיחולו הקדושין. וכ"כ ליישב הקושא על
הרמב"ם, צמ"ש שם סי' ל"ג דס"ז צ' בהערה, דגבי שדה דעמו
באמת למכירה, ולא דמי למקדש אחרתו, אבל אין לחלק בין אחרתו
לנוכרחה, דא"כ בשדה באחרתו יהא נשתנה הדין, וכן במקדש ערוה
נוכרחה שאינה אחרתו.

ובכמקנה

אולם עי' בעטרת פו (על הרא"ש) פ"ב דקדושין סי' ט', ובשביתת
יר"ט דקכ"ו ג', שתפסו בדעת הרא"ש הג"ל, דס"ל דהלכה כשמואל דמעו
מתנה, [ולהכי הוצרך ליישב דמדברי רבא שם ליכא ראייה דהלכה כרב].
ועי' ברביד הזהב המובא להלן בפנים, שכתב דכן מוכח מדברי הרא"ש
בפ"ב דקדושין.

ד' וכ"כ המאירי הנ"ל לדעת עצמו, שלא הובאה שם בגמ' הפלוגתא
דמקדש אחרתו אלא לדוגמא שיש מחלוקת במעות מתנה ומעות חוזרים,
ולא שתהא האחת תלויה בהבדלתה.

ה' ועי' בש"ך שם סי' קמ"ו סק"ו, שהביא דעת הרמב"ם והמחבר
דבמקדש אחרתו המעות מתנה, וגם הסביר דבריהם כמוכח בהערה ו', ולא
הזכיר כלל שיש חולקים ע"ז.

ו' וכ"כ ליישב דעת הרמב"ם והשו"ע כאן דהלכה כשמואל, אף
שפסקו בס"י שמ"ג בשדה כרב, גם בש"ך חר"מ סי' קמ"ו סק"ו, אלא שבסי'
שנ"ו הקשה גם על חילוק זה, וכמובא לעיל בפנים.

הלך מישרים נכ"ג ח"צ (דפוס וינליאה) דנ"כ ד' א). וכן דעת
המאירי המובא בהערה ד', וכן נראה מפורש מדבריו צ"מ שם.
ועיין בהערה ג', דיש שכתבו כן גם בדעת הרא"ש.

ויש הסוברים דהמעות חוזרים. צמ"ה הרי"ט צ"א קדושין שם, צמ"ה
דחנן התם האומר לאשה התקדשי לי צו וצו וצו כו', היתה
אוכלת ראשונה ראשונה אינה מקודשת עד שיהא צלחה מהן שו"פ,
ואוקי לה רב אמי עד שיהא באחרונה שו"פ, וקאמר רבא ש"מ
מדבר אמי מעות צעלמא חוזרים, כתב דכיון דלרב אמי אחי מהני
כרב, שמעינן דמקדש אחרתו הלכתא כרב. וכ"כ בראב"ן שם,
דכיון דרב אמי ב' כרב א"ע יג דהלכתא כשמואל דזיני לגבי רב,
נראה דהא הלכתא כרב. גם במאירי גיטין מ"ה א' וצ"מ ט"ז צ'
כתב, דיש שפסקו במקדש אחרתו דמעו חוזרים, וכפשוטה של
המשנה הנ"ל בקדושין, שהביאו עליה בגמרא שם הפלוגתא של
מקדש אחרתו. ובש"ך חר"מ סי' שצ"ו סק"ז כתב, דכן נראה דעת
הרי"ף שלא הביא צמ"ש מקום הפלוגתא דרב ושמואל במקדש
אחרתו, אלא ודאי דס"ל דקיי"ל כרב והלכך כיון שהביא פלוגתהם
צ"מ ט"ז צ' גבי קנה שדה מגזלן והכיר צה, ה"ה צעלמא ג',
וא"ע יג דצ"מ עבד לריכוסא [דאין ללמוד מקדש אחרתו משדה,
דהו"א דדוקא צמ"ה קאמר רב משום דלא עבד אינשי דיהבי מתנות
לנוכרחה, אבל גבי מקדש אחרתו אימא מודה ליה לשמואל], מ"מ
כיון דלפי האמה פליגי בתרומתהו לא הולך להביאו, כן נראה דעת
הרי"ף, ואף דמה שהביא בראב"ן ראייה מדרי"א סבר כרב, אינה
ראיה, דנראה דהו גרים צ"מ קדושין שם ש"מ מעות חוזרים
"לדחמ"ה המקדש אחרתו כו', צדליה, וכבר דחו שם התוס'
גירסא זו והוכיחו דגרסין אחרתו, דלא שייך כלל המחלוקת דמקדש
אחרתו להא דרב אמי ד', מיהו בלתי"ל י"ל דהלכה כרב, דכיון דרב
ושמואל גופייהו ס"ל דאין חילוק בין אינש דעלמא לאחרתו מנ"ל
לפלוגי בהכי, וא"כ כיון דגבי שדה פסק רבא כרב ה"ה במקדש
אחרתו ה'. וכתב המקנה צק"א כאן, דנראה דדעת הש"ך להלכה
כרב דמעו פקדון. וכ"כ בדעת הש"ך צמלכתא שלמה פ"ו דזכיה
ומתנה ה"כ דל"ו ד'.

ובדיון יוסף סי' ל' דפ"ח א' כתב, דגם צעל התרומות סוף שער
מ"ז [ומובא בלוח הכסוף], פסק להדיא במקדש אחרתו
כרב דמעו פקדון וכו'. ועי"ש צה"ן יוסף שהביא עוד דגם אצי
הש"ך צמלכתא שצ"מ גבורת אנשים סי' ה' כתב [צדק ל"ז א',
ע"ש צלשונו], דפסקין כרב דמעו פקדון. [ודעת הכה"ן יוסף
לדינא, עיין להלן].

א' ועי' בחלק חוה נכ"ב ח"ה דק"צ טור א' שכתב, דהמקדש אחרתו
מעו חוזרים, אך כבר כתב בישא ברכה דף ר' טור ב', דט"ס נפל בדבריו
שם, וצ"ל אין מעות חוזרים.

ב' בראב"ן שם כתב: רב אסי, וכן העתיקו בש"ך המובא להלן
בפנים. אך לפנינו בגמרא שם איתא רב אמי.

ג' וכ"כ בלח"מ שם, דאפשר דמטעם זה השמיטו הרי"ף והרא"ש הא
דמקדש אחרתו [דס"ל דהלכה כרב דמעו פקדון, וכבר פסקו כן גבי שדה].
אך מש"כ כן גם בדעת הרא"ש, תמה בשער המלך שם, דמדברי
הרא"ש בפ"ק דב"מ סוסי" ל"ט, שכתב דמהא דפסק רבא [שם בב"מ ט"ו
ב' גבי שדה כרב] דמעו יש לו, אין לדקדק דהלכה כרב במקדש אחרתו,
דלמא שאני בין אחרתו לנוכרחה, מבווא דמספקא ליה אי הלכה כשמואל
וכו'. וכ"כ דמדברי הרא"ש הנ"ל משמע דספקי מספקא ליה, בכנה"ג חר"מ
סי' קמ"ו הגב"י אות כ' בתה"ד, הון יוסף סי' ל' דפ"ח א', משנת ר'
אליעזר (להר"א די טולידו) ח"ב קוט"ג הזכרונות מערכת ק' אות א', וערוך
השלחן סעיף ו'.

מפני שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות ואין זה טרעה אלא גמר ונתן לשם מתנה :

השולח

הפוסקים

ס"ק י אות א — ס"ק יא אות א

אוצר

אע"ג דמכשחא צטילו ליהו גבך קדושין דידך קאמר לה, הלכך כמלה דמו לאפוקינהו ומחייבא באחריות, והאי דקאמרי בגמ' לשון פקדון [ולא מלוה], לומר שאם ראה מעות חוזרים מיד צענייכו ולא דייקין בהו כסתם הלוואה לי יום.

ובאהל שם סי' ל"ג דס"ו טור ז', הביא מהרש"ש צ"מ שם ג' כי שדה דלרז דמעוה פקדון הוא חייב צגניצה ואצידה כל זמן שהקרקע צידו, וכחז שיש להסתפק בכוונתו מה דעתו במקדש אחרותו אם מותר לה להשתמש במעות ומחוייב צגניצה ואצידה, ומלשנו נראה דדוקא בשדה הוא דחייב צגניצה ואצידה, מהטעם שכתב דעת שניהם מסכמת שהלוקח ישתמש בקרקע כל זמן שלא יוציאה [והמוכר ישתמש במעות], אבל במקדש אחרותו דמני בכל עת לתבוע ממנה אפשר דאיהו חייב צגניצה ואצידה. וע"ש להלן, שכתב דמדברי הריטב"א בקדושין נ"ו ז' המוצא באצני מלוואים סי' כ"ח סק"ב, משמע דמקדש אחרותו חייב צגניצה ואצידה, ושכן נראה דעת הראש"ד השעמ"ק והר"ן צ"מ ט"ז ז'. ועע"ש בפנים ובהערה, שכן אם להראש"ש הוי לפחות שומר חנם שחתחייב בפשיעה או לא.

ובאמרי בינה ח"ד סי' כ"ח כתב, דלהסובר דהמעוה פקדון, הוי יכולה להוציא המעות דמעוה להוצאה ניתנו.

עוד הביא באהל שם שם, מהקרבן נתנאל קדושין פ"ב סי' ל"א אות ז', דאחר שהקשה ע"ד הראש"ש שם במכר איסורי הנאה וקידש צדמיהם דהמעוה מתנה, דהא קי"ל בשדה כרז דמעוה פקדון, ותיזן עפ"י הגמ' שם ונימא לשם פקדון סבר לא מקבל, וא"כ במכירה שיכול המוכר להשתמש במעות הפקדון עד שיצוא הנגזל כמ"ש הראש"ש שם, ולכן הוא מקבל הפקדון, כתב דלפי"ז במקדש אחרותו דס"ל לרז דמעוה פקדון, ל"ל שנותן לה הכסף קדושין לפקדון עד שתקבל קדושין מאחר ועל דעת זה נהן לה, דאלי"כ הו"ל לגמ' למעבד לריבוחא על הכך תרתי דרז ושמואל, וכחז ע"ז האהל שם, שחידוש גדול חידש בזה הק"ק, דלרז לא מצי לתבוע ממנה המעות עד שתתקדש לאחר, וצעניו רחוק הדבר, דלא כתב הראש"ש ג' שדה דלא מצי לתבוע המעות חזרה קודם שיוציאו השדה ממנו אלא משום דאדעתא דהכי נתן שזכר יאכל הקרקע וזה יחזיק המעות וכלאמרינן בגמ' שם, אבל במקדש אחרותו שהקדושין לית בהו משא ואין לו שום תועלת, מה נפק"מ ליה אם חקבל קדושין מאחר או לא, ובדאי יוכל לתבוע מעותיו ממנה תומ"י לרז דאמר דהוי פקדון. [וכמ"ש בספר התרומות המוצא לעיל].

יא. שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות וכו'. א. אם גם במקדש שאר עריות אמרינן דנתן לשם מתנה, או דאמרינן שנתן לפקדון. צמטין גנים (להראש"ד די אצילה) דנ"א ז' כתב, דדוקא אחרותו דמיקרצא דעתיה גבה, אבל המקדש א"ל מעוה חוזרין, דקי"ל בשדה כרז דמעוה חוזרין וכדלפסקא הלכתא צ"מ ע"ז ז', וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם כו', ונראה עוד דכל קורצא דלא הוי באחרותו, לא, ודוקא באחרותו הוא דקי"ל כשמואל, ויש להתיישב צפרט זה שאין לדין אלא מה שצנינו רואות.

ובנתיבות משפט (על רי"ו) דף ק"ו טור ז', כתב דעת הרמב"ם, דנשאר עריות אם טעה וסבר שהם קדושין חוזרים המעות, והמקדש א"ל דעלמא אפי"ש שידע דלא הוי קדושין, חוזרים המעות, דכיון דאין קורצא צדכר לא יהיב לשם מתנה אלא לשם פקדון.

ובהסקנה קו"ל כאן כתב, דלשיטת הרמב"ם באמת נריך לחלק בין אחרותו לנוכחא כו', ומה שהקשה ע"ז בלח"מ דמשמע ברמב"ם דמקדש א"ל דאי אפשר לטעות המעות מתנה, לק"מ, דגם במקדש א"ל אפשר דטעה כו', ויותר י"ל דמקדש אחרותו שאני דלא שייך כ"כ סברא דרז דהא דלא אמר לפקדון סבר לא מקבלה מיינה, דהא השתא נמי הוי יודעת שאין קדושין תופסין ואפי"ה קבלה, ועי"כ ל"ל דהוא סובר שהיה איהו יודעת, משא"כ בשדה דשפיר י"ל שהלוקח נתכוון לפקדון ולא ראה לומר לפקדון שמה לא יקבל וכו'. וכן צמט"ס ידבר ה"ל זכיה ומתנה סי' א' דנ"ד ד', אחר שדחה תירוצ' הלח"מ, כתב לתרן דנראה דרצא דפסק כרז, זה דוקא בשדה משום דהוי נוכחא וסחמא נתן לפקדון, אבל באחרותו ס"ל לרצא כשמואל דמתנה, ואפשר דזה כוונת הראש"ש הנ"ל צמט"כ דמהא דפסק רצא דמעוה יש לו, אין לדקדק דהכלה כרז במקדש אחרותו דלמא שאני בין אחרותו לנוכחא, והיינו כנ"ל דלמא כוונת רצא כו', ודייקא נמי דזה כוונת רצא ממה שאמר הלכתא מעוה יש לו, ויהי די שיאמר הלכתא כרז, אלא ודאי מדלא אמר הכי משמע דהיינו לומר דאין הלכה כרז אלא דוקא בכיוצא בזה דהוי נוכחא אבל באחרותו לא.

וברביד הזהב סי' ל"ט אות ח', אחר שהאריך במחלוקת דרז ושמואל צהכיר זה שאינה שלו, והעלה דהא דפסקין כרז דמעוה יש לו זה דוקא בקרקע דאיכא שטר, אבל בליכא שטר ובמעטלולין קי"ל כשמואל דמעוה מתנה, כתב דצוה א"ש בפשיעות מה שפסק הרמב"ם בשדה כרז ובמקדש אחרותו כשמואל, דהא במקדש אחרותו אין לו שטר עליה והרי הוא כהכיר זה במעטלולין דקי"ל כשמואל דמעוה מתנה, ולכן אע"ג דבשדה פסק כרז דפקדון, אפי"ה במקדש אחרותו וא"ל ושאר עריות שפיר פסק כשמואל דמעוה מתנה, ואפשר דלענין דינא גס הראש"ש ס"ל דאין חילוק בין אחרותו לנוכחא, וכחז כן רק לדיחוי צעלמא אבל לא לדינא, דהא לא כתב רק בלשון ספק דלמא שאני בין אחרותו לנוכחא, וכן מוכח מדברי הראש"ש פ"ב קדושין שהקשה בזה דמכר איסורי הנאה וקידש צדמיהם דמקדשה, דהא נריך להחזיר הדמים, ותיזן דאיירי צהכיר הלוקח דהוי מעוה מתנה, ולכאורה הוא תמוה וכמ"ש בקרבן נתנאל שם [דהא בשדה קי"ל כרז דפקדון], וכן הקשה צ"מ סי' כ"ח סק"ג, אלא ודאי דלפי האמת לדינא ס"ל להראש"ש דאין חילוק בין אחרותו לנוכחא, אלא בין היכא דאיכא שטר לליכא, ובנ"ל, ולכן במכר איסורי הנאה דליכא שטר הרי הוא במקדש אחרותו ובהכיר זה במעטלולין, דקי"ל כשמואל דמעוה מתנה.

ועייין מש"כ עוד לייצב דעת הרמב"ם והשו"ע דמעוה מתנה, צט"י ארזים סק"ג, ישועות יעקב פי הארוך סק"ב, צית מאיר כאן, טיב קדושין סקט"ו, נתיבות משפט (על רי"ו) דק"ו ג', הון יוסף סי' ל' דפ"ח א', יד דוד (פסקי הלכות) ח"א דל"א ג' ודקכ"ז ג', ויד אלימלך דל"ד ע"ב.

וכתב בחזון איש סי' קמ"ח לקדושין מ"ז ז', שנראה דלרז דאמר מעוה פקדון, אפילו אמר דלמתנה איכוון הוי דברים שכלב, וכן לשמואל דמעוה מתנה אפילו איכוון לפקדון הוי דברים שכלב.

ב. להסוברים דצריכה להחזיר המעות, אם מותרת להשתמש בהם וחייבת באחריותם. צמט"ס התרומות סוף

שער מ"ז, כתב ג' שדה, דלרז דמעוה פקדון, לאו פקדון גמור הם אלא הם צרשותו ויכול להוציאם, וג' קדושין דאחרותו נמי,

אוצר

ס"ק יא אות א

הפוסקים

קדושי עעות, דכיון דליכא מאן דס"ל כזה דמקדשה דאדם מקנה דשלצ"ל, י"ל דטעה כזה [כמוכח בזה] כחז שוד, אבל במקדש ח"א סתם לכאורה לדעת הרמב"ם מעות מתנה דאין זה עושה כו', אמנם בחדושי ח"א"ע כתבתי להשוות דעות הפוסקים בזה, דבמקדש ח"א הוי ג"כ מקום לעעות, וזה כמו דאמרינן בכתובות נ"ח גבי אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, דלר"מ דאין אדם מוילא דבריו לצעלה נעשה כאומר יקדשו ידי לעושיהן דמכני, וא"כ הי"ל שטעה דר"מ דס"ל אדם מקנה דשלצ"ל וכיון דאין אדם מוילא דבריו לצעלה וכלל יודעים שאין קדושין תופסין בח"א בודאי ה"כ דעתו שיחולו הקדושין לאחר שימות בעלה או יגרשנה דהוי קדושין לר"מ, ולכן מעות חוזרים אף אליבא דהרמב"ם והש"ע שכתבו הטעם בקדושי עעות שהוא דבר כדי לעשות, דה"ל בח"א ושאר ערוב שיש היתר לאיסורה י"ל שקידשה לאחר וטעה דר"מ ולכן המעות חוזרים, וזה הטעם נוחא יותר ממש"כ הרא"ש והאחרונים שאין דרך לתת מתנה לנוכחיה כו', והדבר פשוט דדוקא בחמותו דאין לה היתר בשום אופן בעולם ואי אפשר לעעות אז המעות מתנה, אבל בח"א הוי כמו קדושי עעות וכ"ע מודו דלריכא להחזיר מעות הקדושין.

ויש מי שמחלק בין קרובים בתולדה לבין קרובים ע"י חיתון וא"א. בתפארת יעקב סק"י כתב, דמלשון המחבר משמע דכל העריות מעות מתנה, ולדעתי כוונתו אמרו אחותו, דדוקא בחמותו ואמו וכדומה דבהא קים להו לאינשי, אבל איכא עובדא שאנו רואים דלא קים להו לאינשי כלל, כגון ערות אשת אחי אביו לאחר מיתת דודו, וכיוצא בזה בהאים ע"י חיתון ומת החתן, דאינו נראה לערוה כלל כיון שלא היתה קרובתו בתולדה, ובזה אפשר דלא אמרינן מעות מתנה.

אולם כמה פוסקים כתבו דאין לחלק בין אחותו לשאר עריות, ולא לח"א. דינא דחיי (על הסמ"ג) ח"א דק"כ ח' כתב בהוכ"ד, דבהא דמקדש אחותו משמע ודאי דלאו דוקא בחמותו, אלא ה"ה בכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד דלא תפסי בכו קדושין, י"ל אדם יודע וכו'. וכבר כתב כן במאירי ב"מ ע"ז ב', לענין קדושי עעות דהמעות חוזרים, דכל שקידש אחת מחייבי כריתות שהדבר ידוע שאין קדושין תופסין בהן, אין כאן קדושי עעות ואין חוזרין, שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בהן וגמר ונתן לשם מתנה.

וברביד הזהב סי' ל"ט כתב, דאפשר דלענין דינא גס הרא"ש ס"ל דאין חילוק בין אחותו לנוכחיה, ומש"כ לחלק הוא רק לדיחוי בעלמא ולא לדינא, דהא לא כתב רק בלשון ספק דילמא שאני כו', וכן נראה מדברי הרא"ש בפ"ג דקדושין כו' [וכנ"ל בסק"י אות ח' ד"ה וצ"ב].

גם בערוך השלחן כאן סעיף ז' וחומ"מ סי' שצ"ז סעיף ז' כתב, דהא דבקדושי עעות חוזרים המעות, היינו כמה שהדעת עושה, כגון שהלך בעלה למדינא ואמר לה שמת ונתקדשה ה', וכיוצא בזה, ולא במקדש ערוה, וכן המקדש אשת איש שידע שבעלה חי ג"כ מעות מתנה, ולא אמרינן דרק לקרובתו נתן למתנה ולא לזו שאינה קרובתו, ואף דהרא"ש נסתפק בזה, מ"מ לדינא אין חילוק, ואף דבגמ' עבדי לריכותא בזה, אין זה אלא לריכותא בעלמא כדרך הש"ס ולא לפי האמת, דאלי"כ נעמד לומר בשדה במכר לאחיו דמעות מתנה, ובקדושין כשקידש ערוה שאינה קרובתו דמעות פקדון

בעריות. [ויש לתרץ, דאף דיש אופנים במקדש ח"א דלכ"ע אינה מקדשת, מ"מ לאו כו"ע דינא גמירי, ועכ"פ אי אפשר לומר בחדאות דאדם יודע שאין קדושין תופסין ונתן למתנה].

(ח) כן פירש בח"מ סק"ו, הא דקדושי טעות דבש"ע לעיל.

אולם בלחם משנה פ"ז דזכיח ומתנה ה' כ', כשן בעטם הרמב"ם דגבי קנה שדה והכיר בה שאינה שלו פסק כרז דהמעות פקדון, ובמקדש אחותו פסק כשמואל דהמעות מתנה, כתב דאין לחלק דדוקא במקדש אחותו המעות מתנה אבל גבי נכרי הלכה כרז דהוי פקדון וכנריכותא דעבדי הגמרא ב"מ ע"ז ב', דזה אינו, דא"כ בנכרי כגון קידש ח"א אף דיועד דאין קדושין תופסין לא הוי מתנה אלא פקדון, ומדברי הרמב"ם לא משמע כן, שכתב דטעות חוזרין, ופי' ה"מ דדבר שהוא כדי לעשות, ומשמע דדבר שאין ראוי לעשות אין חוזרין אפילו בנכריות.

ויש שכתבו דהדבר שנוי במחלוקת בין המחבר והרמב"ם דס"ל דהמעות מתנה, לבין הרא"ש דס"ל דהמעות פקדון. בעלי חרים סק"ד כתב, דמלשון המחבר שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות, משמע שאין חילוק בין אחותו לשאר עריות, וכן דעת הרמב"ם דאפילו בח"א הדין כן, מדכתב בקדושי עעות דמעות חוזרים כו' [וכנ"ל בלח"מ], אבל מלשון הרא"ש לא משמע כן, שכתב בפ"ק דב"מ סו"ס י"ט, דמכא דפסק רבא כרז בשדה דמעות פקדון אף לדקדק דהלכה כרז במקדש אחותו, דלמא שאני בין אחותו לנוכחיה, אלמא דס"ל דדוקא בחמותו מעות מתנה ולא במקדש אשת איש. גם במשנה למלך ה' עבדים פ"ד ה"א כתב, דלפי מה דקיי"ל בשדה כרז ובמקדש אחותו כשמואל ע"כ י"ל דיש חילוק בין נכרי לאחותו דדוקא בחמותו נתן למתנה אבל בנכרי לא ובמ"ש הרא"ש כו', והרמב"ם ס"ל דלאו דוקא אחותו אלא ה"ה כל העריות. וכ"כ במשנת ר' אליעזר (להר"א די עולידו) ח"ב ק' הזכרונות מע' ק' אות כ"ב, דבקידש אשת איש יודע שהיא אשת איש, לדעת הרא"ש דס"ל דדוקא בחמותו מתנה ולא גבי רחוקה נוכחיה, ח"כ ה"ה הוי פקדון, אבל לדעת הרמב"ם הוי מתנה כמו בחמותו. גם באזן פינה (דרישת ארי) סק"ז כתב, דלדעת הרא"ש דהא דפסקינן בשדה דפקדון היינו משום דלא יכבי אינשי מתנות לנוכחיה, לפי"ז המקדש ערוה שאינה קרובה לו כגון אחות גרושתו וכיוצא, הקדושין חוזרים, כיון דאפסק הלכתא דלא יכבי מתנות לנוכחיה כו', אבל מדברי המחבר שכתב דהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות, משמע דאין חילוק בין אחותו לשאר עריות, וא"כ המקדש אחות גרושתו, וכיוצא בה ערוה שאינה קרובה, נמי המעות מתנה.

ויש שמחלקים בין ח"א לשאר עריות. בהמקנה קו"א כאן כתב, דמה שהקשה הלח"מ מדמשמע ברמב"ם דדבר שאין בו לעעות מעות מתנה ואפילו בח"א, נראה דלק"מ [דגס בח"א אפשר לעעות], דהא כתבו החוס' ב"מ שם ד"ה ונתן, גבי מכירה ביוצא דאין זה פשוט דהא רב ס"ל דמכירה ויוצאה, וא"כ י"ל גם בח"א דכיון דליכא רב הונא דסבר בסו"פ המגרש דח"א שפטעה ידה וקבלה קדושין מאחר הוי קדושין, ח"כ גס בזה י"ל דאין הדין פשוט, וכיון דליכא מאן דסבר הכי י"ל דטעה וסבר שנאגרשה, וכ"ש אם הצעל בעיר כזרס"י י"ז, ומש"כ הרמב"ם דאדם יודע שאין קדושין תופסין בעריות אין ח"א בכלל עריות ה', ובשאר עריות כתב שם בהמקנה לעיל מיניה, דס"ל להרמב"ם דכל עריות דינא כמו אחותו כיון דאית בזה לז קורבה.

גם בשו"ת מהר"ם מינץ (מאזני ישן) סי' כ"ה ד"ה ומה, העלה דבאשת איש מעות פקדון, ומטעם אחר, לאחר שהעלה באומר לח"א האמק"ל לאחר שימות בעלך או יגרשך דמעות חוזרים, דהוי

(ז) אך ברביד הזהב המובא להלן כתב, דמש"כ המקנה לתרץ דבמקדש ח"א אין הדין פשוט, אכתי לא העלה מזור בזה, דהא היכא דלא שייך לומר שחשב שנתגרשה, כגון שהמקדש הוא כהן, מודה ר"ה דאינה מקדשת כו', וכן כשהמקדש העדים יודעים שלא נתגרשה לכ"ע אינה מקדשת כו', וא"כ כה"ג הוא בכלל במש"כ הרמב"ם דאדם יודע שאין קדושין תופסין

אוצר

ס"ק יא אות א—ב

הפוסקים

שמתמיר היינו שחוששין לקדושין, אבל אם יקחנה ודאי שרץ לקדשה ולתת לה כסף מחדש, ודבר שצממון היא מוחזקת. ובמחזיקת סי' ע"ג, הביא מתלמודו ה"ר דוד קינע, שהקשה על הראיה מחוס' הג"ל, דהא צימו אצוי לא היה שום דעה דחוששין לקדושין ולכן הוי דומיא דמקדש אחותו דאמרין אדם יודע ונתן לשם מתנה, אבל עתה דבר סבר ר"פ דחוששין לקדושין ה"ז דומה למש"כ בחוס' גיטין מ"ה א' ד"ה מידו, [גבי מוכר שדכו בשנת היובל, ולא שייך לומר אדם יודע כמו במקדש אחותו, דהא רב אמר דמכורה ויולאה], וגם צ"ל דכיון דר"פ סובר בן אולי גם המקדש סבר בן ונתן לשם קדושין ולא לשם מתנה, והנזכ"י השיב על דבריו, דלא בן כוונת החוס' [דגיטין הג"ל], דאין הדבר תלוי אם יש בו פלוגתא אז או לא, אלא כוונת החוס' דלא אמרין אדם יודע אלא בדבר שההיפך הוא דבר זר ואינו עולה על שום דעת אדם, וכמו המקדש אחותו שדאי אינו עולה על שום דעת בן דעת שיחשוב שיכיו קדושין, אבל במוכר שדכו כיון דמלינו רב שסובר דמכורה א"כ אינה כ"כ סברה זרה וי"ל שגם הקונה סבר בן ונתן לשם קנין ולא לשם מתנה, ואפילו אם אירע דבר זה קודם זמנו של רב הוי המעות חוזרין כו', ולפי"ז גם בקדושין הדק"ל, דכיון שר"פ סובר דחוששין א"כ אין זו סברה זרה, וא"כ מדוע לאצוי דאין חוששין לקדושין המעות מתנה, אולי היה המקדש סובר דמכני הקדושין ונתן לשם קדושין ולא לשם מתנה, ומה צ"כ דלא אכתי לא היה ר"פ ולא אמרו עדיין, אטו בשביל זה היתה אז סברה זרה כו', אמנם כוונת החוס' [בקדושין] היא, דכיון שעכ"פ עיקר הדבר של קדושין נריך להיות בפני עדים א"כ זה שלא חשש לבצ"א עדים מסתמא לא היתה דעתו לשם קדושין רק נתן לשם מתנה, זה הוא טעם הסוצרים דאין חוששין לקדושין, ור"פ דחייש סבר דאעפ"כ חיישין אולי לא נתן לשם מתנה רק לשם קדושין, וכיון דבמה שנוגע לדיני ממונות היא מוחזקת, שפיר כחצתי דהממון נשאר לה במתנה.

וב"כ במחנה חיים חו"מ ח"ב סי' ח', דאם נתקדשה בפני ע"א אמרין דגמר ונתן לשם מתנה, וכמו שהסביר הנזכ"י דכיון שלא לקח צ"י עדים הוא האות שגמר ונתן למתנה כו', והוסו"ק, דה"כ כשהעד אומר שנתקדשה בפניו וצפני אחר והאחר אינו, דכיון דפסקין דמקדש צ"א דאין חוששין לקדושין הוי המעות מתנה, ורק עד זה אומר שהיה עוד עד, וכיון שהיה מכחשת ממילא כסף הקדושין שלה, דאין יבא העד הזה מעיד צ"י פעמים מתחילה עד לעצמו ואח"כ שבי כחן עוד עד, ודוגמא לזה בפ"ב דכתובות א"כ יבא כל הממון נבי רבע אפומא דחד סהדא. וע"ש שהעלה דאין לחייבה אפילו שצוה.

ואולם בפסקי הלכות (יד דוד) ח"א דקכ"ז צ"י כתב, דהמקדש צ"א או צ"ל עדים אין חוששין לקדושין ואריכה להחזיר הכסף. וביד דוד שם אות קכ"א כתב, דלא אמרין צ"י דמעות מתנה, דלא מציעה לסברה הרא"ש דדוקא בזה המעות מתנה ולא בזה הרא"ש כו' [עיין צ"ח א'], א"כ ודאי הוי צ"י המעות פקדון, אלא אפילו להסוצרים דכל מקום קי"ל דמעות מתנה עכ"ז בנידון זה דמקדש צ"א לא הוי המעות מתנה, דלא שייך לומר ע"ז אדם יודע שאין קדושין צ"א דאין דין זה פשוט דהא ר"פ סובר דחוששין לקדושין עכ"פ צניעה מדין, ולא אמרין סברה זו אלא דוקא בדבר הצרור לכל כמ"ש בחוס' גיטין [הג"ל] וכתובות כ"ט צ"י ד"ה חילולין, ולכן נקט דוקא דבר זה דמקדש אחותו שזה דבר צרור לכל שאין קדושין תופסין בה כו', אבל בדבר שאינו צרור כ"כ לא אמרין דכוונתו למתנה כל זמן שנוכל לחלות ולומר שטעה, ועוד דצ"י יורה מסתבר לומר שנתן לה לשם קדושין ואם אינה יכולה עתה להתקדש לו תתקדש לו צעת שיכיו עדים בדבר, דכיון שנתרנית להתקדש

פקדון, ולא ראינו לאחד מהפוסקים שיאמר כן, ומדברי הרמב"ם נשמע דגם בקידוש א"א המעות מתנה כמ"ש בלח"מ, ועוד ראה מקדושין מ"ז צ"י דאין לחלק בין אחותו לנוכרה כו', וכן מוכח להדיא בערכין ל' ע"א, ואע"פ שהרא"ש מסתפק בסברה זו, מ"מ אין לאומרה, וגם מהרא"ש עצמו נראה דלא ס"ל סברה זו, ובקדושין שם לא הזכיר הרא"ש סברה זו כלל.

ובן בעיב קדושין סק"י כתב, דדוחק לחלק בין אחותו לנוכרה, דא"כ גם בשדה ה"ל לחלק אם מכרה לאחיו או לאחותו, ועוד דמלשון הרמב"ם שכתב שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות, ושינה מלשון הש"ס שאין קדושין תופסין בזהותו, משמע דס"ל דה"ה צ"ה עריות כגון זה אשתו וזה בתה אמרין דמתנה, אף דמוכרח היה לגביה. וכ"כ צ"ה שם סי' ל"ג דס"ז צ"י בזה, דאין לחלק בין אחותו לנוכרה, דקשה ע"ז עובד דא"כ בשדה בזהותו יבא נשמה הדין, וכן בקידוש ערוה נוכרה שאינה אחותו כו', ובמהר"ם ש"ק מצוה דהא דחילקו בגמרא בין אחותו לנוכרה, זה רק לפי הה"א אבל למסקנה א"ל לזה וכו'.

ובתומים סי' קמ"ו סק"ב, ע"ד הרמ"א שם סעיף י"ה בקנה שדה פעם שנית מהמוכר דאמרין שנתן המעות למתנה, הביא מה שהקשה ע"ז הש"ך שם, דהא בקונה שדה והכיר זה שאינה של המוכר דהמעות פקדון, ורק במקדש אחותו הוי מתנה ולא צנוכרה כמ"ש הרא"ש, וכתב, דהרשב"א שהוא מקור דין הרמ"א נראה דלא ס"ל לחלק בין אחותו לנוכרה, דא"כ ליפלגו בשדה גופא ולקחה מאחיו, ובמקדש אחותו אם נאמר דהטעם דהוי מתנה הוא משום דהיא אחותו, א"כ המקדש שאר נשים שאין קדושין תופסין בהם כגון א"א ושפחה וכדומה יהיה פקדון, משום דהן נכריות לו, ולא מלינו חילוק זה בפוסקים, ומדברי הרמב"ם שכתב שהכל יודעים שאין קדושין תופסין בעריות, משמע דכל עריות דינה הכי, וכן נראה מדברי הה"מ שם בקדושי טעות, ולכן ס"ל להרשב"א דבאמת כל היבא דאפשר לומר שלא נתן למתנה אמרין, דמהיכני תיחי שיתן אדם שלו לאחרים, ואין הבדל צ"י בין קרוב לרחוק ואדם קרוב לעצמו וגבי עצמו הכל כנכרים חשיבין, וזהו אמרם לא יביא אינש מתנה לנוכרה, ורק גבי מקדש אשה שאין בה קדושין, שאין לנו טעם למח נהן, ואי משום פקדון הלא הרבה נאמנים צעולם שיכול להפקיד אלנם וא"ל ליתנם בחורת קדושין, ולכן אמרין דנתן למתנה, ולא דמי לקונה שדה והכיר זה שאינה של המוכר, דשפיר יביא לפקדון דהא צניחיים הוא אוכל ומשתמש בשדה ובפירות כו', וחזקה דנתן לפקדון, משא"כ בקדושין דאין לו תועלת צ"ה שנותן בחורת קדושין אמרין דודאי במתנה נתן, ולכן צ"כ עובד דהרשב"א דצ"י שלו פעם שניה, ג"כ אין לו תועלת בקנייתו, דצ"ה ישב בה לעולם, דמאי לגמרי לקידש אשה שאין בה קדושין דקי"ל כשמואל דהמעות מתנה, דמה תועלת יש בפקדון, ואף זה כמוהו ט.

אופנים שונים של קדושין פסולים, שדנו הפוסקים אם אמרין בהם ידיע המקדש דלא הוי קדושין ונתן לשם מתנה, כמו במקדש אחותו.

ב. המקדש בלא עדים, או בע"א. כתב במדע זיכורה מהדו"ק סי' ס', דמקדש צ"א שפסקו רוב הפוסקים דאין חוששין לקדושין, ולדידם המעות בן מתנה גמורה, וכמ"ש החוס' בקדושין ס"ו א' ד"ה אמר אצוי, [להסוצרים דאין חוששין לקדושין, דאפשר דכיון דלא קדשה בפני עדים המעות מתנה], וסמ"ג

(ט) ועיין באהלי שם סי' ל"ג דס"ז ב', מש"כ על דברי התומים הג"ל. וע"פ בהמקנה ק"א כאן, מש"כ ע"ד הרמ"א והרשב"א תנ"ל.

ביאור הגר"א

ג. ו

השלח סבלונות לבית חמיו בין מרובין ובין מועטין בין שאכל שם סעודת ארוסין בין שלא אכל בין שמת הוא בין שמתה היא או שחזר בו האיש יחזרו הסבלונות כולם

באר הגולה

ז ג"ח שם ברעכ"ט סמ"ט
דיתוב רבין סמ"ט וכו' ז"ב
דף קמ"ו ע"ב ונדעת רבו
כר"ב סמ"ט מ"ט וכו' דרכין
בין לכל בין לא לכל ולדחיל מחמתין מקמיס כל דרכין וכו' ס"ה שם :

חזן

[ו] השולח כו'. רמב"ם וכשית רבו רי"מ דמש"ש במתני' שלח סבלונות מרובין כו' ארישא קאי אם אכל סעודת חתן כו' אבל לא אכל אפילו סבלונות מועטין נגבין ולפרושי רישא דאכל אינו נגבין דוקא סבלונות מועטין ולא כרשב"ם ומרובין ומועטין כפי' ראשון של תוס' שם ד"ה סבלונות כו' והביא ראיה לפרושי רישא קאי ובשאל ממנו ש"ס בגמרא ת"ש דארי' א"ש מצשה כו' בעי רבא סבלונות כו' והתם בשאל מיירי ואמר ת"ש סבלונות מועטין כו' וכן פ' כל המפרשי' כולם ועוד כ' מש"ש יתיב רבין כו' לדחוייה למתני' אתא דבין אכל בין לא אכל בין מרובין בין מועטין שוין מדמציין גמ' אסיפא דמתני' סבלונות מועטין כו' וקאמר יתיב כו' סבלונות הדרי דאלי"ב ה"ל ציין ארישא דמתני' סבלונות מרובין כו' ועוד דאי בסבלונות מרובין דוקא א"כ ל"ל למימר דמאכל ומשתה לא הדרי השתא סבלונות מועטין דזמנין לא בלי הדרי (צ"ל לא הדרי) כ"ש מאכל ומשתה ול"ל גמי דבשלא אכל מיירי דהא מציין אמתינן סבלונות וכבר כ' דסיפא לפרושי רישא קאי דוקא שאכל חתנו דעת הרמב"ם ג"כ וב' דמ"מ מ"ש דסבלונות מועטין הדרי דוקא היכא דלא בלו אבל אם בלו ואתברו לגמרי מחמת תשמיש דמי למאכל ומשתה כיון דלאשתמושי לה שדרינהו כו' ח"ש בין כו' וכן כלים כו' : אבל כל הפוסקים חולקין עליהם בזה וכ' דרבין לפרושה למתני' אתא דלית דוקא סבלונות מועטין הדרי (צ"ל לא הדרי) באכל שם אבל כדי יין וכדי שמן הדרי אלא כל מאכל ומשתה לא הדרי באכל שם ומש"ש סבלונות הדרי היינו סבלונות מרובין וקמ"ל גמי דהדרא בה אידי אפילו כישא כו' ומ"ש הלכתא כן אורחא דתלמודא בכמה מקומות וז"ש הרב בהג"ה וי"א כו' :

הפוסקים

אוצר

ס"ק יא אות ב — ס"ק יג אות א

ד. המקדש אשה לאחר ל' יום, וחזרו או מתו הוא או היא, אם צריכה להחזיר כסף הקדושין. נחזר לעיל בלוח"פ סי' מ סק"צ אותיות ו"ע. ושם בסק"ת, כשקדשה שני אם צריכה להחזיר הכסף לראשון.

ה. כשנתן לאשה כסף סתמא, ושניהם אומרים שנתכוונו לקדושין, אם צריכה להחזיר המעות בשחזורים בהם. בהמקנה קרי"א סי' כ"ז סעיף ג', כשן דבדרי הרמ"א שם דנמקום דלא הוי קדושין אפילו חזר ואומר לה האמק"ל לריך לחזר וליעול הכסף, והעטס דבנתיב סתמא וי"ל דהוי מתנה [כמבואר בלוח"פ שם סק"ת], כתב דנראה דאם שניהם אומרים דנתכוונו לקדושין וי"ל דאף דלא הויעילו הקדושין מי"מ זכתה בהם לשם קדושין ואם יחזרו זו ולא ירצה לקדשה אינה צריכה להחזיר המעות, וכדאשכחן כה"ג במקדש לאחר ל' שכתב הרי"ן דאם היא חוזרת לריכה להחזיר הקדושין ואם הוא חוזר אינה צריכה להחזיר, והעטס דכבר זכתה לשם קדושין ולמה תפסיד בשביל חזרתו מהקדושין דעכ"פ זכתה במעות, וא"כ וי"ל דה"נ אף דאין הקדושין מועילים מי"מ זכתה במעות לשם קדושין ואם יחזרו זו ולא ירצה לקדשה יכולה לומר קדשני בפני עדים. ועי' מש"כ על דבריו בפ"ב קדושין שם סק"ט.

סעיף ג. יב. או שחזר בו האיש. כתב בשו"ת מהרש"ן ח"ב סי' רכ"ז, דמילתא דפשיטא היא, שאפילו אם חזר בו בלא שום סיבה כלל, יכול לחבוע תכשיטי כסף או זהב ששלח, וכמ"ש הרמב"ם בין שמת הוא או שחזר בו יחזרו הסבלונות כולם, ונראה שאין צוה שום חולק.

ועי' בבקש שלמה סי' ה', צנידן שהחתן חזר מהשדוך וציקש שתחזיר לו הכלה הסבלונות ששלח לה, וטענה היא שיש מנהג צעירים שאם חזר בו המשדוך לא הדרי סבלונותיו, [עי' ע"ז בס"ק ל"ח אות ג'], שהאריך להוכיח, דכיון שהחתן אינו מצני אותה בעיר אוקמה אדינא לסבלונות הדרי אף אם חזר בו המשדוך כו', וגם תפיסה לא מהני וכו'.

יג. יחזרו הסבלונות כולם. א. ובשבלו או שאבדו או נגנבו. נפתחא זוטא ח"ב סי' י"ט, צנידן שהחתן קיבל שעון מאבי הכלה ונאבד ואח"כ נחצבל השידוך, הציא מרצ אחד שכתב על נידון זה, דבדואי פטור מתשלומין כיון דלא נהנה כלום מהם ולא נפחת בהנחת שימוש רק שנאבד, ובדואי לא הוי עליו שומר להתחייב בהחזרתו כמבואר בחו"מ סי' רמ"א סעיף ח' דצנתן מתנה על מנת להחזיר אחר שלושים יום ונאבד תוך הזמן פטור כו', וה"ה צני"ד לא גרע מאם היו מתנים שאם לא יהיה חתנו

להתקדש לו חושב שבדואי יהיה שמור צידה עד שיזדמן לו עדים, ולמה לנו לחלוק במתנה, לכן נראה צדור דהמעות חוזרים, וכתוב [הג"ל] כתבו דכיון שלא קידש בפני עדים המעות מתנה, והרבה אחרונים הבינו צדברי החוס' שסוצרים דהמעות מתנה, אבל לא כן עמי בהצנח דברי החוס', דלדעתי כוונת החוס' דצקדושין לריך העדות לעטס הענין, ובלא עדים אין על המעות שם קדושין ואין גומרים הקנין כלל, ונקטו בלשונם מתנה רק לדוגמא בעלמא, ואם אין המעות מתנה הוי פקדון או מלוה כמו בכל מקח שנחצבל כו', והארכתי קלת מחמת ששמעתי שגדולי האחרונים לא כתבו כן, והנראה לי כתבתי וסתמתי הלכה למעשה.

וכן בבית יהודה (לכרי' עייאש) סי' י"ג, צנידן קדושין בע"א והמקדש לא חמר "לוי", אחר שהעלה דלא הוי קדושין, אפילו להמחמרים צקדושי ע"א, כתב בסוף התשובה, דלענין ענעת הקדושין פשיטא דכיון דאין הקדושין קדושין והוא מותר בצרכותיה, הו"ל קדושי טעות דקיי"ל דהמעות חוזרין וכו'.

ג. האומר לאשה האמק"ל לאחר שאתגיייר לאחר שתתגיייר לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחרר לאחר שימות בעלך לאחר שתמות אחותך, ואינה מקודשת כדליתא בס"י מ' סעיף ה'. כתב צ"ש שם סק"ט, דקדושין אלו לאו לטעוין ניתנו מאחר שהקדושין בטלים, ולריכה היא להחזיר לו, ולא חמרינן במתנה נתן אלא במקדש אחותו. וצבית מאיר שם הביא דברי הצ"ש, וכתב דנראה העטס שדומה למוכר שדכו צזמן שהיוצב נוכג דמודה שמואל דמעות חוזרין, דלא שייך אדם יודע, מפני דעתיה דרצ דאמר מכורין, וה"ה הכא לא שייך אדם יודע וכו'. וכ"כ צערוד השלחן שם סעיף כ"ב, דלא דמי למקדש אחותו דהכל יודעים שאין קדושין תופסין ובדואי נתן למתנה, אבל הכא טעה לומר שהקדושין יתפסו בהגיע הזמן ולא נתן לה במתנה. וצו"ת מהר"ם מינן (מאובן ישן) סי' כ"ה ד"ה ומה, כתב דכוונת הצ"ש נראה עפ"י מש"כ הרא"ש ועוד אחרונים דרק במקדש אחותו קיי"ל דמעות מתנה ולא צנוכראה כו', ויפה כתב לדינא דהמעות חוזרים, אף לא מטעמא דידיה דאין דרך לתת מתנה לנכרית כ"ל, [דא"כ להחולקים דגם צנוכראה חמרינן דנתן למתנה נאמר גם כאן דנתן למתנה], אלא העטס משום דהוי קדושי טעות, כיון דאיכא מאן דס"ל דאחר שימות בעלך מקודשת דאדם מקנה דבר שלא צה לעולם, ואף דאין לא קיי"ל כן אפ"ה וי"ל דזה המקדש טעה בזה, וכמ"ש בתוס' דאין לומר אדם יודע שאין מכר ציוצב דאין זה פשוט דהא חמר רצ מכורה, וכ"כ האחרונים סבירא זו כו', וה"ה צאומר האמק"ל לאחר שימות בעלך דהמעות חוזרים וכמ"ש הצ"ש, ולאו מטעמיה.

אוצר

ס"ק יג אות א—ג

הפוסקים

הנאה לקטן כגון נזקים וחבלות ואפילו שמונה ואפ"פ שיש לו ממנה לשלם פטור ואפילו לאחר שהגדיל בו, ואם היתה גדולה כשאבדה בו חייבת לשלם כשיהיה לה משלה, אבל ממנה שנתחייבו לתת לה נדונייתה אינו יכול לגבות בעל חובה, כי לא נתנו לה כי אם בעת נשואיה ואדעתא דהכי נדדו לתת לה, אבל לא לפרוע היזקה כי אדעתא דהכי לא נתחייבו לתת, והיא אינה יכולה לתבוע מאביה כלום בו, ותעשה לו שטר מחויבה כשיהיה לה ממעשה ידיה או מליה או איזה מתנה אז תפרע.

ובכל הדברים האלו עתה גם בדבר משה (להר"מ אמריליו) ח"א סי' ל"א, עפ"י דברי המהר"ם גאלנטי הג"ל, צידדן שלא נחבטל השידוך אלא שהמשדך תובע מאבי המשדכת לפרוע לו דמי הסבלנות ששלח לה ונאבדו בהיותם מוחזאים בארצו צדדו, שאין אביה חייב כיון שלא ערב בעדה, ואם היתה קטנה כשאבדו גם היא פטורה, ומהגדולה שנתחייבו לתת לה אביה ואמה או אחיה אינו יכול לגבות, וגם היא אינה יכולה לתבוע מאביה כלום, אלא אם יש ממעשה ידיה או מליה או מתנה שנתנו לה אחיה, יכול המשדך ליפרע ממנה, הלא"ה תעשה לו שטר מחובה כשיהיה לה באופן האמור. וכ"כ במשפטים ישרים (להר"ר צירדוגו) ח"ב סי' פ"ח, לפי שיטתו דחייבת גם באונסין, דמ"מ נראה שאין החיוב על אביה רק היא לבד חייבת, ואם אין לה יתכנס עליה לכשתשיג ידה.

ויותר מזה כתב צירך אברהם סי' ב', דגם אם ימלא החתן מקום לגבות מהכלה ממנה שהרוויחה ממעשה ידיה בו, אכתי יש מקום לומר דהכל הוא לאביה לפי מה דקיי"ל צ"מ י"ב ב' כ"ר יוחנן דאמר גדול וסמוך על שלחן אביו היינו קטן והכל הוא לאביה, וא"כ גם צ"ל כיון דסמוכה על שלחן אביה מליהא ותעשה ידיה וכל הנלוה אליה הכל הוא לאביה בו, אלא שבנידונו שלא נחבטל השידוך והם עומדים להנשא, [והוא תובע להשלים מה שנאבד לה מהסבלנות], כתב דיש מקום לחייבה לפרוע ממנה שמכנסת לו מצית אביה ממכסו נדונייתה והוא מקבלו עליו והם הנקראים נכסי לאן צדל, יש לו לפחות מהם עד כדי דמי הסבלנות בו, ובה"ג י"ל דגם למהר"ם גאלנטי הג"ל בן בו, אלא דאכתי אגידא נכסי נדונייתה צדל, והיינו בתנאי ההשכון שאם חמות צדל זש"ק מחזירים מחצית הגדולה, ואם אחת מנכה לה הרי מחייבין ליה לצד, ע"כ נראה דיש לעשות צדל האופן, דאם נכסי נדונייתה מאה מנה, ואבדה סבלנות שהם שוים עשרים מנה, יכתבו בכתובתה שמונים מנה, ובתנאי ההשכון יתחייב חמשים מנה, וכן עשיתי מעשה צידדן שלפנינו.

ועיי' בדברי שמואל (להר"ש ארדיטו) סי' ע"ו דקס"ו ד', שכתב דבש"ת מהרש"ם סי' ל"ב נראה לכאורה שהוא חולק על סברת מהר"ם גאלנטי, שהרי כתב שם דכל מי שנותן סבלנות לארוסו והיא צדל אביה, פשוטא דהרי הוא כמו שמסרם צדל אביה בו, וקשה על הכנה"ג דבהב"ט אות ז' הביא תשובת מהרש"ם הזו וצדדו ע"י שם הביא תשובת מהר"ם גאלנטי הג"ל, ולא הרגיש שהם חלוקות בו, אך נראה דבאמת לא פליג מהרש"ם בו, דכוונת מהרש"ם היא לענין תפיסת הצד בעד אביה, דכיון דהיא סמוכה על שלחן אביה הוי כאילו קבלם אביה, אבל לענין לחייב אביה אם נאבדו הסבלנות, מי זה אמר שהוא חייב.

אולם במעשה רקח פ"ו דזכיה ומתנה הל' כ"ב, הגם שכתב ג"כ דמעטם תפיסה נגע צד מהרש"ם, מ"מ הצד דלדעת מהרש"ם ה"ה אם נאבדו או נגנבו חייב האב, אלא שמ"מ מסיק דהדן נראה כמהר"ם גאלנטי. ובאבני האפד סוסק"א כתב על הדברי שמואל הג"ל, דאף שהחילוק שכתב ניתן להאמר כדי ליישב למא לא הרגיש צדל הכנה"ג, מ"מ מלמד בדברי מהרש"ם קשה להעמיס דדוקא לענין תפיסה אמרה ולא לחייבו, עוד צד דלענין דינא

חתנו יהיה מחוייב להחזירו, והוי ממש כמתנה על מנת להחזיר. אולם המחבר שם כתב ע"ז צדל כ"ג, דזה נגד המבואר בש"ע דהכלה מחוייבת להחזיר אף הכלים שצלו או שאבדו בו, ונראה דלא דמי למתנה ע"מ להחזיר וגרע טפי, שירדו חכמים לסוף דעתו שלא נתן לו רק ע"מ לכונסה, וא"כ הוי כמו שנתן ע"מ לקיים התנאי ולא נתקיים התנאי ובעלה המתנה לגמרי בו, וכיון שנחבטלה המתנה לגמרי מחוייב לשלם שכר שימוש וא"כ הוי כשומר שכר בו, וחייב לשלם.

ובבר כתב בן צש"ת מהר"ם גאלנטי סי' י"ד, ומוצא בקלרה צבאה"ט סק"ז ובהגהות רעק"א בגליון הש"ע, דמדברי הפוסקים מבואר דדוקא דבר שטעמו ליבולת אם צלו או אבדו אינם משתלמים, אבל דבר חשוב שאין דרך ליבולת כגון כלי כסף וכלי זהב משתלמים אם אבדו. גם בפרה מטה אהרן ח"ב סי' קע"ו כתב, דהא דסבלנות חוזרים היינו אפילו בליתא צעיניה שנאבד או נגנב, וכן נראה ממנה שאמרו בגמרא שצד סבלנות מהו בו, כיון דאי אבדו או מגנבו צעי שלומי בו, וכ"כ בחי הריטב"א אהא דקאמר בגמרא, דמשו"ה נקט לישנא דגובייהא, דאע"ג בליתנייהו צעיניהו וכו'. וע"ש שהאריך צידדונו, דאף שהחתן שלח לה נזמים להתפאר ולהתנאות בהם והיא הולכתם לבית המרחץ תלוים באזניה כדרך הנשים ושם נגנבו או נאבדו, מ"מ לא הוי כמתה מחמת מלאכה דפטור.

ב. ובשנאנסו. במשפטים ישרים (להר"ר צירדוגו) ח"ב סי' פ"ח כתב, דנראה דהויא עליהם כשאל וחייבת אפילו באונסין, וכדאמרין לגבי אביה צבוס"י רס"ז סעיף כ"ה, יש לו רשות להשתמש בהם לפיכך אם אבדו חייב באחריותם, והסבלנות ששולח לכלה הוא להשתמש בהם לכך חייבת באחריותם וכו'. וכ"כ בקלרה צב"א סי' שצ"ז, דחייבת באונסין.

אולם בפרה מטה אהרן ח"ב סי' קע"ו כתב, דמדברי הגמרא צ"צ קמ"ו א' איכא למידק דלית לה דינא דשאל, דאמרין שם דאי אבדו או מגנבו צעי שלומי בו, והו"ל לחלמודא למימר נמי אי מיתנים, ומדלא הוזכר שם אונס משמע דאינה חייבת באונסין, ואף שהיא נהנית מהם שהיא מתפארת בהם, י"ל דכיון שאין כל ההנאה שלה כדיון כל שאל, דאף החתן נהנה צדל וכדאמרין צ"מ דף פ"א א' הלוכה כלים מצית האומן לשגרן לבית חמיו בו הוא כנושא שכר, ופרש"י הואיל ונהנה שנחפאר בהם בו, וכיון שיש הנאה לשניהם צדל לחתן צדל לכלה אין ראוי שיהיה דין הכלה כדיון השואל כיון שאין כל ההנאה שלה, ולא מקרי שאל אלא כשכל ההנאה של שואל ולא של משאל, אבל כשהיא הנאה שניהם אין לחייבו באונסין כדיון שואל. וע"י משי"כ עליו בעל שו"ת מהר"ם יפה בהערותיו לשו"ת מהר"ם אר"י סי' רנ"ט. וכתב צ"א דהא יעלה (להר"י קובץ) חו"מ סי' ל"ד אות כ"א, דכל זה הוא אם נאבדו קודם שחזרה צדל מהשידוך, אבל אם נאבדו אחר חזרתה אין לורק לכל זה, דכיון דאלו התכשופין לחזרה הם עומדים, והיא נשתמשה בהם, הו"ל גזלנית בו, ובכל אופן חייבת.

ג. ואם החיוב מוטל על הארוסה או על אביה. בשו"ת מהר"ם גאלנטי סי' י"ד, ומוצא בקלרה צבאה"ט סק"ז ובהגהות רעק"א בגליון הש"ע, כתב שאין אביה ואמה חייבים לפרוע בעדה כי אין להם דין ערבות, כי דין הערע הוא שצריך למימר הלוכו ואני ערב או תן לו ואני אהן לך או תן לו ואני אפרע אז נשתעבד הערב, ויש מהם שצריך קנין להיותו ערב ויש שאינו צריך קנין בו, וצ"ל מאיזה דל נחייב לאביה ואמה, אטו ילאו הן ערבים בשביל תכשיטיה בו, וכיון שלא ילא ערב לא אביה ולא אמה, הן פטורים והוא פשוט, ואם המאורסת היתה קטנה צומק שאבדו [גם] היא פטורה, שכן כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' טוען דאם טוען בדבר שאין

ביאור הגר"א

חזן מהמאכל והמשתה [ו] וכן * (1) מעות •

באר הגולה

* פי' להפיל יתנו לך משכנים כדברים העשויים לבלות נ"י

וכן

* התיבות, וכן מעות" ליתגו בספרי השו"ע הראשונים של המחבר לבד, ורק בשו"ע שנדפס לראשונה עם הרמ"א, נוספו תיבות אלו באותיות גדולות, כאילו היו מדברי המחבר, אך באמת נראה שהם מדברי הרמ"א, ובטעות נדפסו באותיות גדולות.

[ו] וכן מעות. נ"י בשם הר' יונה דלהוצאה ניתנו והוא בכלל סבלנות מדעתי העשוי לבלות :

באר היטב

(1) מעות. כלומר שהולאה מעות בדברים שאינם של קיימא :

הפוסקים

ס"ק יג אות ג — ס"ק טו

אוצר

יד. חזן מהמאכל והמשתה. א. אם זה דוקא כשאני בעין או גם כשהוא בעין. כתב צניץ קדושין סק"ח ע"ד השו"ע הג"ל, דזה דוקא כשאני בעין, אבל כשהוא בעין, לשיטת הרמב"ם שסובר דכלא בלו מחזרת אפילו דברים העשויים ליצלות, וכמו שסיים המחבר ובלו כו', וכן משמע ממש"כ בחזרה דידה שמשלמת שני חלקים, ודין זה דיומו הפוסקים להניח להם אציהם פרה שאולה ולא ידעו שהיא [אינה] של אציהם ועצומה ואכלוה, [המבואר בחי"מ סי' שמ"א סעיף ג' וד'], והתם דוקא כשאני בעין, אבל כשהוא בעין ודאי מחזירין, אלא דבסתמא מאכל ומשתה אינם בעין, והכ"ד כל מה שאני בעין.

ב. וכשזון או ששילם דמי מזונות בימי השדוכין, אי הוי ג"כ כדון מי ששלח מאכל ומשתה. עיין בסקל"ג אות ג'.

טו. וכן מעות. דין זה הוא מהנמוקי" בשם רבינו יונה והוצא צ"י ובצאה"ב, דמעות דין דברים העשויים ליצלות יש להם, ולהוצאה ניתנו. ועי' בחפארת יעקב סק"ט שכתב, דאין דברי השו"ע מוכרחים, שלא כתב כן הנמוקי" רק לפי דעתו דסבלנות העשויין ליצלות וישנם בעין חלוי בסעודת חתן [וכמוצא בס"ק י"ח], ועי' כתב דמעות ג"כ תלוי בסעודת חתן, אבל להרמב"ם דסובר דאפילו עשויין ליצלות לא תלוי בסעודת חתן וחוזרים לעולם, אפשר דס"ל דמעות ג"כ חוזר. אולם בעני ארזים סק"ו כתב, דאף דהנמוקי" ס"ל דתלוי באכילה חתן ולהרמב"ם ע"כ ליחא, מ"מ משמע ליה להצ"י דמדכתב הרמב"ם בדבר הקיים שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי, משמע דדוקא בדבר של נוי או העשוי להתקטף, ולא צמעות דניתנו להוצאה.

וכתב בחי"מ סק"ו ומוצא בצאה"ב סק"ו, דמיירי שהולאה המעות בדברים שאינם של קיימא. וכ"כ בתוכ"ד בעני ארזים סק"ו, דאם הולאה המעות בדבר שאינו של קיימא ובלו או אצדו אינם משתלמים. וכ"כ בנידון דמי יהודה ח"צ סי' ז', שמבואר בראשונים דמעות יען להוצאה ניתנו הוי בכלל סבלנות העשויין ליצלות כו', ובני"ד שכבר הולאו את כל המעות הוי כמו כלים שבלו דאין לריך להחזיר ולשלם רק מה שהיה בעין.

ובשנתן לה המעות כדי שתקנה צהם תשיעיים שאינם עשויים ליצלות, כתב במנחת פתים כאן, דודאי גם דין המעות כדון הסבלנות עומד דחוזר. וכ"כ בספרו אמרי יושר ח"ב סי' ע"ח.

ואם נתן לה סתם והמעות עדיין צעין, כתב במנחת פתים הג"ל, דל"י, דאפשר דצב"ג ג"כ חוזר, וכעין מש"כ הח"מ בסק"ט [דגם דברים העשויים ליצלות אם לא נשתמש בהם חוזרים, כמוצא בסק"ב אות ב']. ועי' בשלחן העזר סי' ז' סעיף י"א ושם ששמלה לצ"י סק"א.

ובשנתן לה הרבה מעות, כתב בנתיבות משפט (על ר"י) דק"ח ג', דדבר ברור הוא שלא כתב כן הנמוקי" אלא צמעות מועטים ששלח לכלה דודאי להוצאה ניתנו, אבל צמעות מרובים לאו להוצאה ניתנו ואינם נקראים עשויים ליצלות, וכמ"ש הנמוקי" עלמו

דינא אכתי מידי מחלוקת לא ילאנו, דהריב"ש בשו"ת החדשות שהיו צב"י כתב להדיא היפך דברי המהר"ם גאלנטי ודעומיה, שכתב שם בסי' כ"ג, דתנן צב"מ מ"ג א' המפקיד מעות אצל שלחני כו' מותרין ישחמש בהם לפיכך אם אצדו חייב באחריותם כו', וסבלנות שלחן על דעת להשתמש בהן וחייב אפילו באונסין, והדין עם חמיו לא עם הכלה [ר"ל שהדין הוא בין החתן וחמיו לא בין החתן והכלה] כל שהאב נותן נדוניה, דעל דעתו הוא שולח, וכל המפקיד על דעתו של בעל הבית הוא מפקיד, ומתני' [צב"ב שם] דקתני נגבין ומשמע דמחמיו נגבין, לא מפליג בין קטנה לגדולה. ועפ"י מסיק שם האבני האפד, שהוא מסתפק אם יכול המוחזק לומר קים לי כמהר"ם גאלנטי ודעומיה, דאפשר שאילו היו רואים דברי הריב"ש הוי הדרי צהו.

ד. וכשנתייקרו הסבלנות אם יכולה להחזיר דמיהם כמחירים לפני שנתייקרו. כתב בערוך השלחן סעיף י"ד, עפ"י דברי הנמוקי" צב"ב קמ"ו א' המוצא צב"י כאן, ובקלרה גם צב"ש סק"ו ובצאה"ב סק"ח, דהא דאצט"א לן בגמרא שנה סבלנות מהו וסלקא דתיקו, היינו בסבלנות [העשויים להצלות, ודעת הפוסקים שצב"מ צב"מ] דתלוי אם אכל שם החתן כו', אבל בסבלנות שאינם תלויים באכילה וחמיו הן בחזרה כגון כלי כסף וכלי זהב שאינם עשויים להצלות, צה ליכא ספיקא כלל, דממני"פ, אם הן צעין גובה עם שצחם, ואם מכרתם או נתתם פשיטא דמשלמת מה שהצט"ח קודם הוצאה, ואם הצט"ח אחר ההוצאה לא תהא אלא גזלן וכל הגזלנים חין משלמים אלא כשעת הגזילה, ובדאי לא תחזיר השצח, ואם מכרתם והרוויחה צמעות שקבלה צעדם, חין חייבת להחזיר מה שהרוויחה, שהרי לא לורך החתן הרוויחה.

ובעי"ז מבואר גם צמאירי צב"מ ג' ג' ספרד, [והוא הרי"י מיגאש צה"י לצי"ב]. ובחפארת יעקב סק"ב כתב, דהכי ח"כא למידק גם מהרמב"ם שלא הזכיר כלל האצט"א דשנה סבלנות, ונראה ברור דס"ל כדעת הנמוקי" דהאצט"א היה רק בסבלנות העשויים לצלות דתלוי באכילה חתן, אבל צאין עשויים לצלות חין מקום לאצט"א זו כלל, וכיון דהרמב"ם פסק דאפילו צאין עשויים לצלות לא תלוי באכילה חתן [וכמו שפסק גם המחבר], א"כ ממילא חין מקום לאצט"א זו.

ועי' בארץ צבי (להר"ל פרומר) סי' ק"ב, שמתחילה ר"ל דצאופן דביטול השידוך הוא משום דנמא דהוי מקח טעות, וא"כ גם הנתינה הוי בטעות, לריך להחזיר גוף המתנה, אבל צאופן שביטול השידוך היה מפני חסרון שגולד אח"כ, אף דגם צה לריך להחזיר המתנות, אבל הנתינה לא נעקרה למפרע, וא"כ כי אייקר צרשות המקבל אייקר ואין לריך להחזיר רק כשעת הנתינה, אלא שכתב שוב, דמסוגיית הגמרא שם ומדברי הנמוקי" הג"ל מבואר, דבכל אופן חוזרים הסבלנות צעין אף שנתייקרו. ובנידון העלה דמ"מ חין לריך להחזיר גוף המתנה, משום דאצ"י החתן הוא שקנה את המתנה לבדו על דעת שהמתנות אצ"י הכלה יחזיר לו את הכסף, וא"כ לא קנה אצ"י הכלה את גוף המתנה אף ששילם אח"כ את הכסף. ע"ש שהאריך צה.

וכן כלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה אם נשתמשה בהם
ובלו או אבדו אינם משתלמין אבל אם היו קיימין חוזר הכל (ג) וגובה (ו) אותם
בבית דין שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד

הנה

פתחי תשובה

באר היטב

(ז) אותם. ואם נאכדו הסבלונות והיו קטנה אין האב והאם חייבים לשלם
וה"ה ג"כ אם אכדס בזמן שהיתה קטנה פטורה, אבל אם אכדס
כשהיא גדולה חייבת. עיין מהר"ם גלאנטי סי' י"ד. אם חזרתו הוא מפני
שחמיו לא רצה להשלים תנאו והדין נותן שישלים חמיו תנאו חוזר הכל אפילו
לשמוע לקול המדברים באזניו והלך לו ולא רצה לקדש ואח"כ הפלירו בו ובא לקדש ולא אמרה הכלה כיון שמתחלה לא רצה הוא עכשיו לא רצתה
היא ומצד החתן כל מה שהנולד לחופתו אינה משלמת כלום. שארית יהודה דף ס"ח. וה"ה בלרסה שחזרה בה מפני שהארוס שלה בעודו ארוס עמה
היה מכה אותה והיה מדבר דברים שלא ניתנו לכתוב. מהרש"ם וכו' דף פ"ד ע"ה סעיף י"א:

אוצר

הפוסקים

ס"ק טו — ס"ק יז אות ג

ב. וסבלונות ששלחו לה קרובי החתן. כתב בשו"ת מהרש"ם
סי' ל"א, דכמו שחוזרים המתנות שנתן הארוס
לארוסתו בשעת אירוסין או שדוכין ונחצטלו, כן מה שנתנים
קרובי הארוס הכל חוזר צביטול האירוסין, והסתייע מדברי הרשב"א
המוצא בשו"ע סעיף ד', דכי היכי דדורי סבלונות דשלח איוב לה,
הכי נמי דורי מדירה לדירה וכו'. גם בסוס"י ל"ז כתב מהרש"ם,
שכל אלו הדברים הולכים אחר אומדן דעת ומש"ה אמרו דכשנחצטלו
האירוסין חוזרים הסבלונות לפי שאמדו דעת הארוס שלא נתן
אלא ע"מ לכונסה כו', וגם אלו המתנות [שנתנים קרובי הארוס]
פשיטא שאין לך אומדן דעת גדול מזה דכמו שהארוס אינו נותן
אלא ע"מ שישאנה בן הקרובים, דליכא בארעא כו', ודוקא בנשואין
הוא שאינם חוזרים אבל כאשר נחצטלו מאירוסין הכל חוזר כו',
וכן נראה המנהג בשאלוניקי, ופשוט הוא.

גם בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' שכ"ט כתב, דכל מה ששלח אבי החתן
ואמו ושאר הקרובים הכל חוזר וכו'. וע"ה גם בח"ד סי' קכ"ג.
וכ"כ בשו"ת מהרש"ם סי' נ"ג דכ"ט עור ד' בתוך הדברים, דמתנות
שנתנים לנכד אבי החתן ואמו פשיטא דהם כחתן עלמו כו', וגם
מה שנתנו לה שאר קרובים איכא למימר שלא נתנו אלא ע"מ
נשואין וכל שנחצטלו חוזרות לצעליהן.

ובערך להם כאן כתב, דאף שהיה מקום לומר דדוקא בחתן הוא
שיש לומר ששלחם דרך נוי אבל קרוביו למתנה מחכונים
כו', ואע"פ שנתנום בסביבת אהבתו אין צדק כלום, דאע"פ מאן דיהיב
מתנה לרחמייה ערבא צעי למשקל מיינה לרחמים ליה לעלם כו',
מיהו קושטא דמלתא דאפילו כו' מתנה, עכ"ל אומדנא דמוכח הוא,
שלא נתנום אלא ע"מ שתכנס לחופה.

וע"י בדברי ריבנות סי' ל"ח ד"ה ולענין, שכתב צנידונו, דמה
שחפס אבי הארוסה צביטול הדורון ששלחו לארוס קרובי
הארוסה, אינו יודע מנין מאל היתר זה, דהא קיי"ל הפורע שטר
חובו של חברו שלא מדעתו, אפילו היה החוב על המשכון אין הלוה
חייב כלום ונוטל משכונו בחנם ואפ"ל זה הנותן מעותיו, שמה היה
הלוה מפייה את המלוה ומוחל לו, וכן פסק הרמב"ם בפכ"ז דמלוה
ולוה [ובשו"ע חו"מ סי' קכ"ח], כ"ש צ"ל שצא מעיקרא לידו
בחזרת מתנה שיוכל לטעון שיפיים באופן שלא יתבעו לו וכו'.

ולדעת ה"ה שצדמ"א שמחלקים בהחזרת סבלונות בין אכל שם
החתן ללא אכל שם, מה הדין בסבלונות ששלחו קרובי
החתן, מוצא בסק"י"ה אות ב'.

ג. כששלח סבלונות לאשה שאסור לו לישאנה, ואח"כ חזר
בו, אם צריכה להחזיר הסבלונות. בכפי אהבן
(להר"א עפשטיין) סי' כ"א, צנידון כהן שנשדך עם גרושה, ונתן
לה

עלמו לענין מלבושים דאם שלח מלבוש אחד נקרא עשוי ליצלות
ואם שלח מלבושים רבים אין נקראים עשויים ליצלות, [וכמוצא
בסקט"ז]. וכ"כ בשו"ת תורת משה סי' א', והסתייע ג"כ מדברי
הגמון"י ה"ל גבי מלבושים.

טז. וכן כלים מועטים וכו'. כתב צ"ח, דהטור כתב דבגדים
היו ככלי כסף וכלי זהב שחוזרים ככל ענין, וכן מוצא
בשו"ת הרשב"א [ח"ג סי' ל"ז, דבגדים אינם כדברים העשויים
ליצלות], אע"ג דלא משמע כן מדברי הר"ן, אפשר דהר"ן נמי
סבר הכי, ובגדים שכתב היינו כיצא וסבכתא, [ר"ל דמש"כ
הר"ן דבגדים היו כעשויים ליצלות, היינו רק בגדים כמו ייצא
וסבכתא שדינם מוצא בסקט"ז אות ב', אבל סתם בגדים מודה
הר"ן דהיו כדברים שאינם עשויים ליצלות]. ולהלן שם הביא הצ"ח
מהנמוק"י, דהמפרשים פירשו דמלבושים נקרא עשויין ליצלות,
ומסתברא דאם שלח ג' או ד' זוגות מלבושים ואין הדרך לצלותן
בבית אביה, דודאי יש לאלו דין סבלונות מרובין, ושכ"כ רבינו יונה.
ועי' צמחן גבורים סי' ע"ד דקכ"ד ג', מש"כ בדעת הרמב"ן בזה.

ובמשפטים ישרים (להר"ש גאון) סי' ג' כתב, דהטור עלמו כתב
גבי דברים העשויים ליצלות בגדים וכלי מילת כו',
וגבי דברים שאינם עשויים ליצלות כגון כלי כסף וזהב כתב ג"כ
מיני בגדים שאינם עשויים ליצלות כו', ומשמע שיש בגדים שראוי
לומר עליהם שהם בכלל דברים שעשויין ליצלות, ויש בגדים שראוי
לומר עליהם שהם בכלל דברים שאין עשויין ליצלות, ונראה שדבר
זה תלוי צעניי הדין אחי' בגד ראוי לומר עליו שעשוי ליצלות
ואח"כ בגד ראוי לומר עליו שאינו עשוי ליצלות. וע"ה שהאריך
בזה בדברי הראשונים ה"ל צ"ח.

ובגת"ב מושפ"ט דק"ז עור ד' כתב, דעת הטור שמחלק בין
בגדים לבגדים כו' [וכנ"ל צמשפטים ישרים], כדעת
הגמון"י, דאם הוא א' או ב' נקרא עשוי ליצלות, אבל ג' נקרא
אין עשוי ליצלות. וכן פסק צ"ח סק"ז, ומוצא בצאה"ע סק"ה,
דבגדים הכל לפי הענין.

יז. שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד. א. ביאור לשון
השו"ע בזה. לשון השו"ע כאן הוא מהרמב"ם. והכוונה
מוצאת בשו"ת הריב"ש סי' ש"א, דלא למתנה גמורה איכיון אלא
"להתנאות" בזה. וצ"ח כאן הביא מהרשב"א שכתב בתשובה
[בח"ג סי' ל"ז], דירדו חכמים לסוף דעתן של צדיות שהשולח
לצית חמיו לא על דעת ליתן לחלוטין ולטיועין הוא שולח, אלא
משום אחרוני ועל דעת שישיבו לו מצית חמיו עם אשהו, שכל
דעת לכונסה שלה.

הגב וי"א דאפילו בדבר מאכל (ח) ומשחה ודברים מועטים דלין חוזרים דוקא

באר היטב

בדלי מחל. ופי' הרמב"ם היינו מיני לעיפים וקישורי נשים. ור"י פי' שהם מנעלים ולעיפים אפילו הם בעין א"ל להחזיר דמוחל בודלי. ודברים שאין עשויין לבלות מחויבים להחזיר אפילו מכרו וזריכה לשלם כשעת המכירה ואפילו אם הרויחה במעות א"ל ליתן לו כלום. ואם היא חזרה לריכה לשלם דברים העשויין לבלות ובלו פחות שלישי משויה. ומעות היו כדברים העשויין לבלות. ובגדים הכל לפי הענין. והיכא דהדר ביה וסוף סוף נתפיים והדרה אייהו הוי כהדר אייהו ופסורה מלשלם. שארית יהודה דף ס"א. וכן כשמת א' מהם אמרין ג"כ אם מחל מחל. עין ב"ש :

(ח) ומשחה. וכלל הוא. אם לא כלל חוזר הכל אפילו הדר הוא לריכה הוא לשלם דברים העשוי לבלות וכן מאכל ומשחה ששלח ואכלה לריכה לשלם פחות שלישי. ואם הוא עדיין בעין ובלה אם ראוי למלאתה הראשונה א"ל לשלם מה שבלו. לא היו דברים העשויין לבלות ומכרה דינה כגזלן ומשלמת כשעת הגזילה ואינה פוחת שלישי. וסבלנות אם בלו משלמת כפי מה שהוא שחיס. ואם הכל אז שמה צדיק אז אם הוא חוזר אמרין דברים העשויין לבלות ובלו מחל. ואם הם דברים העשויין לבלות והשתמשה בהם ולא בלו. צעיר דלא איפשטא בש"ס ואין מוליחין ממנה. ואם חפס הוא מהני להני פוסקים דס"ל דמהני תפיסה בצעיר דלא איפשטא. וצ"ב אפסכתא

הפוסקים

ס"ק יז אות ג — ס"ק יח אות א

אוצר

בין סבלנות דהיינו דברים שאינם עשויים ליצלות, לבין מאכל ומשחה דהיינו דברים העשויים ליצלות, לפרושי מתני' אחי, דצמחני' איהא סבלנות מרובים נגבין סבלנות מועטין אין נגבין, ומפרש דסבלנות המחיימים כגון כלי כסף וחבצ הדרי לעולם, וכל שעשוי ליצלות אפילו הן מרובים לא הדרי, ובאכל מיירי, והיכא דלא אכל כולו הדרי.

ודעת המחבר לעיל בשו"ע בהרמב"ם ור"י מייגאש, שפירש דרבין למדחי מתני' אחא, וסבלנות המחיימים הדרי אפי' שאכל, ומאכל ומשחה לא הדרי אפי' שלא אכל. וכ"כ גם המאירי צ"צ שם. ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' מ"ד כתב, דהרבה מן המפרשים הסכימו לדעת הרמב"ם. ובעיני קדושין סק"ז כתב, דנראה לעשות סמוכין לדברי הרמב"ם, מסוגיית הגמרא שם צ"צ, ע"ש מש"כ בזה. ובעני אחרים סק"ה, כתב ג"כ ראה לשיטת הרמב"ם בזה. ובמשפטים ישרים (להר"ש גאון) סי' ג' דף י' טור ד', וכן במגן גבורים סי' ע"ד דקכ"ה טור ד', כתבו צנידוטהס, דאם היא מוחזקת יכולה לומר קים לי כדעת הרמב"ם, ואפילו אם הם צעין אין מוליחין מידה.

ובתשובת מהר"ם די צוטון בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כ', כתב כן לענין סבלנות ששלחה היא לו דברים העשויים ליצלות, דיכול החתן המוחזק לומר קים לי בהרמב"ם וכו'. והמהרי"ט שם סי' כ"ב כתב, דמדברי תשובת רבינו קלונימוס שצ"ב חו"י הארוך המובא בשו"ת הרא"ם סי' ע"ז [ובאח"כ סק"ז אות ב'] נראה שמסכים לדעת הרי"י מייגאש והרמב"ם, ואם החתן מוחזק מאן מרמי ליה מידיה שלא צרזון בני רבותא וכו'.

ואולם צרי"י נתיב כ"ג ח"ב, כתב דהעיקר כהפוסקים דרק אם אכל שם אינם נגבים. גם בלבוש פסק כ"יאלו שצמח"א. וכ"פ צ"צ סק"ז, והוצאו דבריו בצאה"ע סק"ח. וכ"כ בשו"ת חורת משה המובא בסק"ז אות ב'. ובדברי ריבז סי' ל"ה כתב צנידוטהס, דכבר חלקו על הרמב"ם כל גאוני עולם הג"ל [המובאים בצאה"ג], ואוליין חתר רוצא. ובשו"ת מהרי"ט להלן סי' י', תמה על הרמב"ם היכי שצוק מלחיה דהרי"ף ונקט מלחיה דהרי"י מייגאש תלמודו. ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ל"ז כתב, דכבר הכריע הרמ"א כדעת רוב הפוסקים דדוקא באכל הוא דנמחלו כו', וכבר כתב הש"ך בחו"מ סי' ס' דלין לומר ק"ל בהרמב"ם במקום שכל חכמי ישראל חלוקים עליו, ואף דצ"ג גם הרי"י מייגאש סובר בהרמב"ם, מ"מ גם צדין הג"ל שצ"ך חזיל הרמב"ם צשיטת רבותיו ואפי"ה כתב הש"ך דאינו יכול לומר קים לי.

וכתב צערן השלחן סעיף י"ח, דעכשיו אין המנהג שהחתן יוליד בעלמו הדורות לבלה לבית אציה ולאכול שם, ונראה דכעת מה שעושים משחה בעת התנאים ושמתים יחד, הוי כאכילה דינר צבית הכלה, אך להסבירים דלפני אירוסין בכל ענין חוזר [ע"י ע"ז להלן צמח"א], אין בזה נפק"מ.

להמחלקים

לה טבעת לאות ברית מהשידוך ולסבלנות כנהוג, וידעו שיש איסור בדבר, והלך אל הרב לבקש חולי ימאח לו איזה היתר לישא את הגרושה, והרב דיבר על לבו שלא לעשות זאת ונענה לו, ועתה השאלה היא אם האשה מחוייבת להחזיר לו הטבעת, וכתב דמקום הספק הוא עפ"י המבואר בסעיף ב' דאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם מתנה, וגם צ"ג י"ל כן, [דלא דמי לסבלנות דעלמא דאמרין שעל דעת לכונסה שלה], דאדם יודע שאין כהן נושא גרושה וגמר ונתן לשם מתנה, וממילא אינה לריכה להחזיר לו הטבעת, ואחרי שזן גם לענין כסף הקדושין צכהן שקידש גרושה, אי אמרין אדם יודע וגמר ונתן לשם מתנה, או דדוקא כשמתקדש אחותו שאין קדושין תופסין שייך לומר אדם יודע כו' וגמר ונתן לשם מתנה, משא"כ צכהן שקידש גרושה דקדושין תופסין, י"ל דכוונתו היכה באמת לקדש אותה ולדור עמה בחופה וקדושין באיסור, וממילא עתה שרויה לחזור שלא לישאנה, מחוייבת היא להחזיר לו מעות הקדושין, ואחר שהעלה דלמ"ד קדושין לאו לטבועין נתנו היתה לריכה באמת להחזיר מעיקר הדין, ורק משום הטעם שמה יאמרו קדושין תופסין באחותה, או משום קנס שקנסוהו אינה לריכה להחזיר הקדושין, מסיק לענין סבלנות דלא שייכי הטעמים הנ"ל, דגם קנס לא שייך בסבלנות, רק בקדושין שעבד צכן איסורא שקדשה, שפיר אמרין דלא נתן הסבלנות אלא ע"מ שישאנה, ואפי"ג יודע שאסור לישא אחת, חשב שישאנה באיסור, וממילא עתה שאינו רואה לישאנה מחוייבת להחזיר לו הסבלנות. ובנידון ידידי כתב, דנראה צרור לריכה להחזיר לו הטבעת, דברי הח"מ צסק"ו כתב דדוקא במקדש אחותו דלין הדעת טועה שיהיו קדושין תופסין בה אמרין דהמעות מתנה, אבל היכא שהדעת טועה אז לריכה להחזיר לו המעות, א"כ צ"ג שהוא בא בשאלה ובקשה שיתירו לו לנושאנה, מאחר שזה שש שנים שלא התנהג בקדושת כהונה ולא נשא את כפיו, ובצר שיתור לו לישא גרושה, א"כ הוי צכדי שהדעת טועה, ואמרין דלא נתן לה הסבלנות אלא ע"מ שישאנה אם יתירו אותה לו לפי סברתו, ועתה שאינו רואה לישאנה בודלי לריכה שתחזיר לו הטבעת שנתן לה לסבלנות, ובפרט לפי מש"כ הצ"ש צסי כ"ה סק"ה דדוקא באחותו אמרין דגמר ונתן לשם מתנה וכו'.

יח. וי"א דאפילו בדבר מאכל וכו'. א. דעות הפוסקים

בהא דמאכל ומשחה ושאר דברים העשויים ליבלות אין חוזרים, אם יש חילוק בין אכל שם ללא אכל שם. דעכ ז' היא דעת כמה פוסקים שהוצאו צעור וצ"י כאן, וליין אליהם בצאה"ג, שפסקו כמתני' צ"צ קמ"י א' דאם אכל צבית חמיו סעודת חתן אין נגבין, שמתמת חיבת שמתת אכילה שאכל ושחה ושמה עממן מחל סבלנות העשויים ליצלות, ואם לא אכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבין, והא דרבין סבא מחלק שם בגמרא

דוקא כשאכל שם החתן

ואז

אוצר

ס"ק יח אות ב — ס"ק יט אות ג

הפוסקים

ו"ל דמחמת חיבה הוא מוחל, ואיכא למימר דה"ל בשלחו או בשגרו לביתו, ועיי' באו"ח סי' תמ"ד.

ג. וכשלא אכל בשעת שליחת הסבלונות אלא לפני כן או אחרי כן. בעור כאן כתב, אם אכל כששלח שכן דרך להאכילו כששלח הדורון. וכתב צ"ח, דמשמע [לכאורה] שאם לא אכל בשעה ששלח אפי"פ שאכל אח"כ הדרי, ואינו יודע מנין לו, ולא ראיתי מי שכתב כן, ואפשר דס"ל דעיי' אכילה דשעת שליחת סבלונות מתוך אותה שמחה גמר ומחיל הסבלונות, אבל לא עיי' אכילה דבית הכי, ואפשר דס"ל דעיי' אכילה דבית הכי נמי מחיל ומש"כ כששלח לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט. ובמגן גבורים סי' ע"ד דקכ"ב ד' כתב, דהיה אפשר לומר דדוקא נקט העור אכילה בשעת שליחות, ולמד כן מלשון המשנה ונקטא אם אכל שם "סעודת חתן" כו', וזוהי דהכונה היא על שעת שליחת הסבלונות שאז נגמר החיתון וזאת היא סעודת חתן ב', אמנם לא ראיתי לפוסקים שידקדקו כן מלשון המשנה, ולכן יש לדחוק לשון העור דמש"כ כששלח לאו דוקא הוא אלא אורחא דמלתא נקט וכמ"ש הצ"ח, דבכל ענין חזקן שאכל שם מיקרי סעודת חתן.

אולם בב"ח כאן כתב, דמה דמשמע מהעור שאם לא אכל בשעה ששלח אפי"פ שאכל אח"כ הדרי, נראה שהכריח כך מדקמצי לן אכל הוא חתן שלחו מאי, משמע הוא דומיא דשלחו, ובשלחו פשיטא דדוקא כשאכל בשעה שהצא הדורון דאיכא למימר דמחמת חיבה ושמחה שהאכילו לשלחו כשהצא הדורון דחציב עליהם הדורון מחל גם הוא הסבלונות, דשלא בשעה שהצא הדורון שזו אינו שלחו ואין כאן רמז חיבה ולמה ימחול, א"כ מסתמא גם באכל הוא, לריך לפרש דהאכילו בשעה ששלח.

ובהמקנה קו"א כתב, דנראה ליתן טעם לדברי העור ד"ל דהא דאמר חז"ל דדברים העשויין ליצלות אין נגזין, לאו משום דצריח להו מילתא שנתן לה מתנה לחלוטין אלא דמספיקא אין להוציא מידה, דאפילו אם הוא עושה שלא נתן לה אלא ע"מ לכונסה והיא אינה יודעת, אפי"ה הו"ל כאיני יודע אם הלוייתי דקו"ל דעמור, ולפי"ז היינו דוקא כשאכל בשעה ששלח דהו"ל כאיני יודע אם הלוייתי או נתת לי במתנה, אבל אם אכל אח"כ הו"ל כאיני יודע אם מחלת לי, דקו"ל דחייב כיון שכבר נתחזקה ההלואה והמחילה היו ספק.

ובערך שי כאן כתב על דברי המקנה הנ"ל, דקשה דא"כ כשמת הוא למח חוזרים הסבלונות הא ליכא מי שטוען צרי, ואף ד"ל דטענת מחילה גרע מאיני יודע אם פרעהיך דעומד לפרעון ולכן לריך דוקא שיטבצו התוצע צצרי, היינו בעלמא, אבל כאן דיש ספק לפנינו שמה מחל מחמת אכילה למח תחתיי, וגם במתה היא הא היורשים לא הו"ל למידע, ואפילו חזר או מת הוא ועטן מקודם צרי, מי"מ שמה דידה אינו גרוע דלא הו"ל למידע, ועיי' כ"ז בחו"מ סי' ע"ה, ועוד יש לדייק מה צעי העור במש"כ שכן דרך להאכילו כששלח הדורון, מה לי אם כן דרך או לא סוף סוף אכל, לכן נראה דכיון דהוי רק ספק אם מחל הוי דברים

ב. להמחלקים בין אכל ללא אכל האם זה גם במתנות שנתן לה אבי החתן. כתב צצית מאיר כאן, דל"ע אם לא נאמר דלא שייך ענין מחילה עיי' אכילה אלא במה ששלחים [החתן והכלה] מדידהו, ולא במה ששלח האב על ידם כנהוג האידנא.

ובמנחת פתים סוף סעיף ד', הביא דברי הבית מאיר הנ"ל, וכתב דמלשון תשובת הרשב"א [שהוא מקור דין השו"ע סעיף ד'], שכתב דהא דלא חתן נמי בשולח אבי הכלה לחתן משום דאורחא דמלתא נקט, נראה להדיא דאין חילוק, ומי"מ אפשר לומר דאם הצותיהם שלחו אפשר אין הדבר תלוי באכילת החתן או הכלה רק באכילת מי ששלח המתנות, אם שלח אבי החתן אם הוא אכל שם מחל, וכן באבי הכלה, ונ"ל. ועיי' להלן סקל"ז אות ב', מה שהוצא ממנה"י סי' כ"ג.

יט. כשאכל שם החתן. פרטים שונים בענין אכילת חתן, לשיטת פוסקים אלו הסוברים דבלא אכל שם החתן חוזר הפל. א. אם לא אכל שם אלא שמה. בלבוש כאן כתב: אם אכל או שמה. והוא עפ"י מש"כ הצ"ח, דמסקנת הגמרא שם צצ"ז דאכילה דתן לאו דוקא וה"ל אם שמה. וכ"ה בספרי העור העתיקים: אם אכל או שמה. וכן העתיק הצ"ח לשון העור, [ולא כמו שדפס בספרי העור הנפולים: אכל ושמה].

ב. וכשלא אכל שם אלא ששלחו לו לאכול בביתו, או ששלח הדורון עיי' שלוחו ואכל שם השליח. דין זה הוא אצט"ל דלא איפשטא שם צממא. וכתב צצ"ח, דהר"ש כתב שאין נגזין, וכן דין דכיון דספק הוא המוציא מחזרו עליו הראיה, וכך הם דברי רבינו [העור] שכתב לקמן ואין מוציאין מספק ואין חוזרין, ואיני צעיי נמי קאי, ושלא בדברי הנמוקי"י שכתב דכיון דלא איפשטא לית לן אלא מאי דתן צממא אכל הוא צצית חמיו כו', לאפקויי אכל שלחו או שלחו לו. גם בצרישה אות י"ג כתב, דמש"כ העור להלן ואין מוציאין מספק, על כל הני אצטיות קאי.

ועיי' בנהיבות משפט דק"ע עור ב', שכתב דלולי יש ליישב דעת הנמוקי"י, דכיון דמתורת מחילה נגעו זה דכל דאכל שם מחל, [וכמ"ש הרשב"ם שם צצ"ז, דמחמת חיבת שמחת אכילה שאכל ושמה ושמח עמכן מחל], א"כ כל שיש ספק במחילה עליה להציר ראה שמחל ונכסים בחזקת צעל קיימי. ובהמקנה קו"א סעיף זה כתב ליתן קצת טעם לדברי הנמוקי"י, עפ"י מה שהעלה דגם באופן דאמרין דאין חוזרים, לאו משום דצריח לן שנתן לה מתנה לחלוטין אלא דמספיקא אין להוציא מידה [וכמוצא בזה ג'], וא"כ בזה דמצט"ל לן אם מחל הוי כמו ס"ם, וס"ל כדעת הפוסקים דמוציאין ממון צס"ם כמ"ש הצ"ח צס"ה ס"ח סק"י, ודעת שאר פוסקים נראה, דלא חשבינן ליה לס"ם משום דהוא אצט"ל דלא איפשטא. ובעני ארוס סק"ה כתב, דאפשר להלין בעד הנמוקי"י ולומר, דס"ל דאצט"ל זו תליא בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בפסחים מ"ע א', אמר ר' יהודה אני לא שמעתי שהוא מניח אלא סעודת אירוסין אבל לא סעודת סבלונות, ופרש"י סעודה שאוכל צצית חמיו אחר אירוסין ומשלוח דוריות, אמר ליה ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות, וכתב הר"ש דהלכה כר' יוסי, ולדידיה י"ל טעמא דבאכל סעודת חתן שאין נגזין דמשום שמחת סעודת מנוח הוא מוחל, וא"כ דוקא כשאכל הוא עומד צצית חמיו איכא מנוח ולא בשלחו ולא בשגרו לביתו, ואצט"ל [דגמרא] י"ל דקאי אליצא דר' יהודה, דלדידיה ליכא מנוח

ב) ועיי' ברשב"ם שם שכתב, דמנהג חתנים לאחר קדושין למחרת שולח לבית חמיו תכשיטין כו' ופסמים אוכל שם צמה כו', ומחמת שמחת אכילה שאכל ושתה ושמת צמהו מחל סבלונות העשויים ליבלות. גם רש"י בפסחים מ"ט א' כתב, דרך החתנים לאחר סעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לארסתו וטרעד שם.

ביאור הגר"א

[ח] ולא אפילו מה שכולו בעין אינו חוזר

אכל

[ח] ואז אפי' כו' בעיא

שם בעי רבא סבלנות כו' ולא איפשט' ולקולא דאינן נגבין טור וכ"פ שם בכל האביעיות דגמרא שם מהו שישלם שבה כו' שלוחו כו' הכל לקולא דאינן נגבין והרב קיצר והרמב"ם ושיע' כדון השמיטו דכ"ז אליבא דמתני' וכל הסוגיא בנדחית למסקנא כנ"ל :

אוצר

ס"ק יט אות ג — ס"ק כ אות א

הפוסקים

מספק ואין חוזרים. וכתב צ"י, דהוא לפי גירסת ה"ח המובא ברש"י וכתובים שם. דגמרא שלפנינו איחא מהו שישלם שבה סבלנות, וכתב ר"ח דל"ל מהו שישלם בסבלנות, ופירושו, דמתני' חנן שלה שם מאה מנה ואכל שם סעודת חנן אפילו דדינר אינן נגבין, ואמר רבא דוקא דינר אכל פחות מדינר לא, ועלה קאי האצטיו דמהו שישלם, דכי היכי דאם שלה במאה מנה ואכל דינר זככה בכל הסבלנות, היכא דאכל בחצי דינר זככה בחצי הסבלנות, וכן לשלם ולרציע.

וכתב צ"ח, דמש"כ הטור [לעיל מניה] דאכל שם פחות מדינר לריכא להחזיר, ר"ל דלפי מה שאכל הוי מחילה ואיך לריכא להחזיר, דכיון דאצטיו ולא איפשטא חנן מוליחין מספק, ולפי מה שאכל חנן לריכא להחזיר. וכ"כ בחדושי וביאורי מהרש"ל, וצפרישא אות י"ג, דכשאל בחצי דינר אינה לריכא להחזיר חצי הסבלנות.

ועיינן בעני אחרים סק"י, שכח דר"י יט לו דרך אחר צפי האצטיו הנ"ל, שכח צ"י מישירים נחיצ כי"ג ח"ג, מהו שישלם, אס מחשבין לפי חשבון זה ששלה מאה מנה ואכל דינר, כמו כן אס אכל חצי דינר ושלה חמשים מנה, וכן לפי החשבון הזה, או דלמא דינר דוקא ואפילו שלה מעט עכ"ל, [וכי"ג בשעמ"ק שם, בלו ליון מקור הדברים], ונראה דס"ל דדוקא בשלה מאה מנה משערין באכילה דינר, ואס שלה יותר צפי אכילה יתירה לפי החשבון, ואס שלה מאה מנה ואכל פחות מדינר ס"ל דנגצה הכל, והאצטיו היא רק כששלה פחות ממאה מנה או מהני אכילה פחות מדינר לפי הערך, שלא תחזיר כלום. ע"ש מה שהאריך צביאור דבריו ומה שהכריחו לכך. וע"ע מש"כ על ר"י הנ"ל, בהמקנה קריא כאן.

וע"ש בשעמ"ק, שכח לפרש לפי"ז גם המשך האצטיו שבה סבלנות מהו, כלומר אח"ל שמשלשין, מהו אס שלה סבלנות ששין חמשים מנה ואכל פחות מדינר והשביחו ועמדו על מאה מנה, דתר מעיקרא חזקין ואין נגבין או דלמא דתר השתא חזקין וכו'.

כ. אפילו מה שהוא בעין אינו חוזר. א. טעם הדבר שאינו חוזר, ומה הדין כשתפס אי מפקינן מיניה.

כתב צ"י כאן, דמש"כ הטור דאינה לריכא להחזיר אפילו הן עדיין בעין, היינו מדבשי רבא דגמרא סבלנות העשויים ליצלות ולא בלו מהו ולא איפשטא, וכיון דספיקא הוא אינה לריכא להחזיר שהמוליח מחזרו עליו הראיה.

וכתב בב"ש סק"י, ומצא צצא"ט סק"ח, דדברים העשויים ליצלות ולא בלו, דהוי צעיא דלא איפשטא, אס חפס הוא מהני להך פוסקים דס"ל דמהני תפיסה צצעיא דלא איפשטא, כמ"ש בחו"מ דכמה מקומות, וצייצא וסככתא [מבואר בגמרא] דבדלוי מחיל, ופי' הרש"ב ד' דהיינו מיני לעיפוס וקישורי נשים, ור"י פי' שהם מנעלים כו', ואינו יודע למה הטור לא כתב מה כלום.

ובנתיבות משפם דק"ז ח' כתב, דרצונו ירוחם כתב צפירוש [דמישרים נכ"ג ח"ג] דדברים העשויים ליצלות הוא צעיא

(ג) וכ"כ גם ברי"ו הנ"ל, אלא שהלשון שם משובש. ויש להעיר שבר"י הגדפס עם פי' נתיבות משפס, ליתא כלל קטע זה של פי' האבצא דמהו שישלם ושבה סבלנות.

(ד) בב"ש וכן בבאד"ט שם כתוב רמב"ם, אך הוא ט"ס וצ"ל כנ"ל.

דברים שבלב ולא הוי דברים ונוליא מידה, אלא שכבר כתב צנח"מ ס' י"ב סק"ה דדוקא מחילה על הדבר שכבר נתייב לו לא מהני כשמתל בלבו וליכא אומדנא דמוכת, אכל דור עמי או אכול עמי אס היה צדעתו למחול לו ודאי מהני מחשבתו, דהוי כחננו במחנה צשעת מעשה ופשוט ע"ש, לכן ה"כ דוקא כשאל צשעת ששלה, אף דהוי רק ספק אס נתן במחנה לחלוטין, מהני דברים שבלב, משא"כ אס אכל אח"כ כיון דלא נתן במחנה צשעת מעשה הו' הוי דברים שבלב, אלא דא"כ גם כשאל צשעת ששלה נימא דוקא אס האכילה קדמה לנתיבה ולא אס הנתיבה קדמה לאכילה, לזה אמר הטור שכן דרך להאכילו כששלה הדורין, דכשתון הדורין נתן במחנה צעד מה שיאכילוהו אז כי ידע שיאכילוהו, וע"י משל"מ שאלה ופקדון פ"ד ה"ל ח' ונחתימ ס' ע"ה ס"ט, וגם בללו דברי הנח"מ י"ל, דכיון שנתן הסבלנות סתם ולא התנה אס לא יכניסה לחופה תחזיר לו, הוי דברים שבלב מה דאמרין דלא נתן רק ע"ד לכונסה, אלא דבדלויכא אומדנא מהני גם דברים שבלב, לכן כשאל אז אלא חמיו דאפשר נתן הדורנות בלא תנאי הו' ליכא אומדנא דמוכה, ממילא אפילו לווה שבלבו היה רק ע"ד לכונסה אין משגיחין בו דהוי דברים שבלב, אכל אס לא אכל צשעת נתיבה הדורנות דאז יש אומדנא שנתן ע"ד שיכניסנה והוי כהתנה צפירוש, לכן אפילו אח"כ אכל צבית חמיו אף דאפשר מחל אז התנאי, מ"מ הוי מחילה בלב בלא אומדנא ולא מהני וליכא שום ספק, וזה יותר נכון, דאלי"כ ה"ל דללא ידי שמים מחוייבת היא או היורשים להחזיר ככל דרי ושמא, או אס חפס הצעל ועומן דרי וליכא עדים ליהבן צמנו דלא מחל כמו צב"ש כדאיתא בש"ך חו"מ ס' ע"ה סק"ו.

ובנתיבות משפם דק"ז ג', תמה על הצ"י שכח שאינו יודע מנין לו להטור כן, דהא ליטנא דמתני' דקתני אכל שם סעודת חנן הכי משתמע [וכנ"ל צמגן גבורים] וכו'. ולעיל מניה כתב, דגם מלשון ר"י שכח "ואכל שם סעודת חנן כלומר סעודת אירוסין", משמע דאס אכל אח"כ לא מהני וכדברי הטור.

וגם כשאל קודם לכן, כתב צבית דוד (להר"י דוד) ס' ל"ו, דלא מהני, מפני שאותה אכילה אינה מחמת הדורין ששלה לה.

ד. ובשנדוע אח"כ שהאכילה היתה דבר איסור. כתב צמלכת שלמה פ"ו דזכיה ה"ל כ"א, מסתפק אני בהא דאמרין דאס אכל שם מחל, אס אכל דבר איסור והוא לא ידע צשעת אכילה ואח"כ נודע שמה שאכל היה איסור, מי אמרין כיון דצשעת אכילה לא ידע, הרי מלא כרסו ואכלו ושחו וחדו, שפיר חזי ומחיל, או דלמא כיון שעכ"פ האכילה שאכל היה איסור מנן שויה, והו"ל כאילו לא אכל, דצפ"י דתרומות חנן המאכיל את פועליו תרומה כו' חכמים אומרים הם משלמים קרן וחומש והוא משלם להם דמי הסעודה, ופריך עלה בירושלמי והלא כבר אכלו, ומשני טבליס נפשו של אדם חותה צהן, וכתב התו"ע דה"ה לכל דבר האיסור, ומילת חותה לפי עניינו הוא כמו קן צמחון, וכתב עוד שם שנפשו של אדם קנה באכילה איסור אפי"פ שאינו יודע צדבר, שלבו נוקפו ואינו נחשבת לו אכילה, ולפי"ז נראה דלא מחל, ועדיין נריך הכרעה. והמגיה שם ליון לדברי הסמ"ע צח"מ ס' רל"ד וש"ך יו"ד ס' קי"ט ואמר יוסף פנ"ז [דמכירה] ה"ל י"ד.

ה. שיעור האכילה כמה יאכל. כתב צטור דאס אכל שם שזה חצי דינר, הוי אצטיו ולא איפשטא ואין מנתיחים

באר הגולה

אכל אי לא אכל שם חוזר הכל (הטור) ט (ג) חזרה היא בה חוזר הכל ואפילו

המאכל

ח וכו' כ' הר"ן וכו' נסח
הריטב"א והרשב"א במשנה וקראו' רבין לפרושי תנתינן אלא וכו' וכו' מדברי הר"ף והר"ש

ט מהא דמינן רבין וכו' שם

פתחי תשובה

(ג) חזרה היא בה חוזר הכל. עין במש' סרדב"ו ח"ט סי' תקע"ט :

אוצר

ס"ק כ אות א — ס"ק כב אות א

הפוסקים

במסקנא, [ר"ל לפי דעתם דרבין למדחי מחני' אחי ודלא כדעת י"א אלו, וכנ"ל בסק"י' אות א']. וכבר כתב בן המאירי בסוגיין, דמאחר שפסקו שאין האכילה עושה כלום, אין צריך לשאלות אלו כלל, וחמה אני על גדולי הפוסקים למה טרחו להביאם.

ב. וכששאלה דברים העשויים ליבולות ולא נשתמשה בהם כלל אי חוזר. כתב בח"מ סק"ע, דבעור [שכתב דין זה: ושמשו בזה בניה אציה] משמע דאם שלא דברים שעשויים ליבולות, צריך ששתמשו בהם, ואם לא נשתמשו משמע דחוזרים ח"ף שאלו שם. וכ"כ בפרישה אות ב' על דברי הטור הנ"ל, דאם לא שמשו בהם הדרי, דדעתו היחה ששתמשו בהם. וכ"כ בצית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ו.

וכתב בב"ח, דהטור למד בן מדלא אציעו לן בגמרא אלא בעשויין ליבולות ולא בלו, ולא קמבעי' לן נמי בעשויין להשתמש בזה בניה אציה ולא שמשו בהם, מכאן דפשיטא לן דבעינן ששתמשו בניה אציה דא"כ הדרי. ובתשובות משפט דק"ז ג', כתב בן דודך אפשר, שהטור דקדק בן מדאציעו לן רק בבלו, משמע דפשיטא דדוקא בנשתמשו הוא דאינם חוזרים, דא"כ טפי הו"ל למבעי' בלא נשתמשו כלל.

אולם עי' בהמקנה קו"א כאן שכתב דמלשון הרשב"ם ד"ה בעי רבא, שכתב אם לא בלו בשעת חזרה חזון שאין עשויים ליבולות, מיהדרו עמיהן או לא, נראה, דכוונתו הוא בעי' רבא, אם היו עשויין ליבולות עד זמן הנשואין אלא שלא בלו מפני שעת חזרה היחה בדרך זמן זה, וכיון שהיו נוצלין אילו הגיעו עד זמן הנשואין אם לא חזרו, היינו דאציעי לן על שעת החזרה בזה שלא נבלו עד זמן הנשואין. אבל אם היו עשויין לבולות עד שעת חזרה, אלא שהיה לא שמשו בהם ולכן נתקיימו, בזה ודאי זכתי בהם, דברי דעתו היה למתנה והיה למתנה עם שלה, ובזה יש לפרש דברי הטור דמש"כ דשמשו בהם, היינו לרבותא, דאעפ"י ששמשו בדרך הראוי להשתמש ואפ"ה לא בלו ועדיין הן בעינן מפני שלא היה הזמן לבולות והיה ראוי להתקיים עד שעת נשואין אפ"ה אין צריך להחזיר.

כא. אי לא אכל שם חוזר הכל. כתב בצ"ש סק"ו, והוצא בצאה"ט סק"ח, דלשיטה זו דאם לא אכל שם חוזר הכל

אפילו הדר הוא, לריבה הוא לשלם דברים העשויים ליבולות וכן מאכל ומשתה ששלה ואכלה בו, ולכאורה נראה דאם הוא עדיין בעין ובלה, אם ראוי למלאכתו הראשונה אין צריך לשלם מה שבלה, כמ"ש ברי' סי' פ"ח] בעינן נדוניה, [שכל זמן שראויים לעשות מעין מלאכתן הראשונה אפילו הם בלויים הרבה נועלתם כמו שכן].

אולם צע"ב קדושין סק"ע כתב, דדמיונו של הצ"ש אינו מובן, דגם שם מדינה צריך לשלם, רק מן המנהג נועלתם כמו שכן, וא"כ בזה שלא מצינו מנהג, ודאי צריכה להחזיר [דמיון] לשיטה זו בלא אכל. וכ"כ באצני משפט סק"ד, שאינו מובן כלל, דברי גם שם הדין לשלם מה שבלה, רק דנהגו בן להחזיר אם עדיין ראוי למלאכתו, וא"כ איך שייך ללמוד ממנהג, וגם משמע שם דרק משום דדרך להזכיר בכתובה כל מה שהכניסה כל כלי וכלי, וא"כ אין ראוי כלל לכאן.

כב. חזרה היא בה חוזר הכל. א. לדעת הי"א שברם"א, האם זה גם כשאכל שם. כתב בעור, דאם היא חוזרת

בעי' דלא איפשטא ומש"ה אינם נגזים, ומינה דאי תפס הכתן לא מפיקין מיניה, אבל על דברי הטור קשה, שכתב הני בעי' דלא איפשטא [המובאים בסק"י' אות ב'], ולא הזכיר בכללם הוא בעי' דלא בלו, ולמעלה מזה כתב מלחא פסיקתא דאינם נגזים אע"פ שהם בעין, והו"ל לומר דגם זה בעי' דלא איפשטא ונפק"מ דאי תפס בעל לא מפיקין מיניה.

ובבית מאיר סוף סעיף ד', כתב ג"כ דל"ע צטור שכתב דאפינו הן בעין אין צריך להחזיר, ולפי מש"כ הצ"י דהוי אציעו דלא נפשטא, א"כ היה לו לכלול זה עם יתר הדיונים שמוציא שכן אציעו דלא נפשטא, וידוע דלהטור נפק"מ לענין תפיסה, [אמנם י"ל] דמדהשמיט הטור גם דין דהכשעטים קטנים כיצא וסבכתא וכמו שחמה הצ"ש [הנ"ל], נראה דס"ל דהכוח תרגמה בייצא וסבכתא לאו הלכתא, וא"כ ממילא נפשט דאפילו לא בלו נמי לא הדרי כשאכל, [ר"ל דגמרא ראו לפשט האציעו דסבולות העשויין ליבולות ולא בלו, מדתנן סבולות מועטים ששתמשו בהם בצית אציה אין נגזין, דמשמע אע"פ שכן בעין ולא בלו, ודחה רבא תרגמה בייצא וסבכתא, ומדהשמיט הטור הדין בייצא וסבכתא א"כ נשאר במסקנא הא דרלו לפשט דאין נגזין], אולם צראה"ש ורמזים מבואר דהוא אציעו דלא נפשטא, וי"ע.

ובהמקנה קו"א כאן כתב, דהא דלא כתב הטור שהוא אציעו דלא איפשטא כמש"כ באינן אציעות, נראה משום דקאי נמי על מאכל ומשתה דהוי בייצא וסבכתא, דמשמע בסוגיא דבזה ליכא ספיקא כלל ואפילו לא בלו אין צריך להחזיר בו, וכן משמע בתשובת הרשב"א שהוציא הצ"י, דמאכל ומשתה הם דומיא דייצא וסבכתא דאמרו בגמרא שאפילו הם קיימים אין צריך להחזירם, וכן משמע ממש"כ הצ"י לפרש דברי הר"ן שכתב דסבולות מועטים היינו מאכל ומשתה ובגדים, דהיינו בייצא וסבכתא, ומשמע דשוים הם, וכן נ"ל לפרש דברי הרמזים שכתב דמאכל ומשתה אינם חוזרים אע"פ שלא אכל, דלכאורה משמע פירושו דאפילו לא אכל שם החתן אינם חוזרים בו, אך אי נפרש בן, הוא סותר דברי עמנו שכתב בעור דאפילו במאכל ומשתה בעינן דוקא שיאכל שם החתן, ונראה דמש"כ אע"פ שלא אכל היינו שהמאכל והמשתה עדיין קיימים, ואינם חוזרים משום דייצא וסבכתא וכו'.

ובעצי ארזים סק"ע כתב, דדין בייצא וסבכתא לא הולך הטור לצאר, דלא מחלק בגמרא אלא אי אמרינן דעשויים ליבולות ולא בלו חוזרים דאפ"ה הכך לא הדרי, וכיון שכתב הטור דדברים העומדים להשתמש בצית אציה עד שיבלו א"ל להחזיר אפילו הם עדיין בעין, לא הולך לכתוב דין כלים הנ"ל, ומה שלא כתב הטור דדברים העשויים ליבולות אי תפס לא מפיקין מיניה, אין זה קושיא, דנראה בזה מקומות בחו"מ דס"ל כדעת אביו הרא"ש דלא מהני תפיסה בספיקא דיניה וכו'.

ובארץ צבי (וחאזמי לביה) סק"ז כתב, דהטור לא השמיט דין בייצא וסבכתא, דהא כתב דין דבגדים העשויים לבולות בצית אציה, והיינו ייצא וסבכתא כדמוכח מרשב"א ור"ן. וכן בערוך השלחן סעיף י"ג כתב, דהטור מפרש בייצא וסבכתא זהו בגדים וכלי מילת כמ"ש הצ"י, ולחנם תמה עליו הצ"ש. ועיין בצנה"א סק"ח, דהרמב"ם והמחבר השמיטו כל האציעות דלא נפשטו, וכל זה הוא אליצא דמתני' וכל הסוגיא נדחית

המאכל והמשקה נותנת דמיו • בזול דהיינו שאם היו דמי המאכל והמשקה

באר הגולה

ששה

י' תימרא דרב כונן נריה
רב יוסע שם

הפוסקים

ס"ק כב אות א — ס"ק כג אות ב

אוצר

וכן משמע ד"צ קמ"ו ז' דקאמר התם הדרכה זה איכה הדרכה
אפילו כישא דירקא אמר רב הונא דריב דרב יהושע ושמן לה
דמי דשר בזול כו', ומשמע דבסבלנות שלא ממאכל ומשקה לריכה
לשלם משלם, דהא לא אמר אלא דמי דשר בזול, וכן דש"ע כתב
חזרה היא זה חוזר הכל ואפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו
בזול כו', ולא הזכיר כלום דמשמחזרת לו הסבלנות של דברים
קטנים מנכה לו שליש, כך היה נראה לכאורה, אלא אי אפשר
לומר כן, דהא הרשב"א כתב בשבועה [בחי"ג סי' ל"ו] ומוצא ד"צ,
דמה שכלה בצגדים אפילו חזר בו הוא פוחת שליש כו', [ולפי"ז ל"ל]
דמה שאמרו בגמרא ושמן להם עד כדי דמי דשר בזול ולא נקט
שאר דברים, משום דלפני זה מיירי שם במאכל ומשקה כו', ומש"כ
הרא"ש חשבין דמי הסבלנות מעיקרא דשבועה כו', היינו מלכד
מה שצריך לפחות לה דהיינו שליש, והרא"ש לא מיירי בהשגח דהכי
וסמך על הדין שכתב במקום אחר. ועי' עוד להלן, מה שהוצא
מהדרישה אופן אחר ליישב דברי הרא"ש עם הרשב"א.

ובגמ' יבוא משפט (על ר"י) דק"ט ג', כתב על דברי הפרישה
הנ"ל, דמש"כ דה"ל דפוחת השליש אלא דהרא"ש לא
נחית להכי, הוא חיומה, שהרי כתב דישבע כמה הוליו ויתן המותר,
דנראה שלא יפחות כלום כו', ולדעתו נראה דנזידון הרא"ש כו"ע
מודו שאינו פוחת כלום כיון שהוא עומן שמן מעות המדודים שהיו
נתנה לו שלא לה חכשיטין, כנראה שם בשאלה, וא"כ מה שכלה
מנכסיה ה"ל, ואין כאן מקום לפחות שהרי ידעו ששלא לה מנכסיה
ולכך אינו פוחת.

ובמגן גבורים סוס"י ע"ד כתב, דכיון שהרשב"א כתב בפירוש
דחכשיטין צגדים ומאכל ומשקה דין אחד להם ופוחת שליש,
אע"פ דמלשון הרא"ש והרמב"ם לא משמע הכי, אין להניח מה
שפירש הרשב"א משום מאי דמשמע מלשון הרא"ש והרמב"ם, ופירט
כשהכלה מוחזקת בחכשיטין. ובצ"ח קי"א בלא כתב ע"ד הפרישה,
לדעתו נראה [ג"כ] דאין חילוק בין מאכלים וסבלנות, אלא
דהרא"ש מיירי בלא קידוש רק שידך לחוד [וכמוצא בסק"ט
אות א'].

וכ"כ עפ"י הרשב"א הנ"ל, דגם בהחזרת צגדים פוחת שליש, בחי"מ
סקי"ז ומוצא בצאה"ט סקי"ז, ערך לחם כאלו, ע"י ארזים
סקי"א, עמודי אש (להכריז איזנשטין) סי' כ' אות כ"ה, ובית
יחזק (להכריז שמעלקים) ח"א סי' קי"ז אות ג'. ובדברי ריבון
סי' ל"ח כתב כן מעלמו, דכשגזרים דברים העשויים ליכלות וכישא
דירקא, פוחת לו שליש. ועי' מש"כ בזה בצאני משפט סקי"ד, ובשבות
יעקב המוצא בפ"ת סקי"ד.

ויש

וע"ע ברבנו גרשום שם בב"ב, ובשערי צדק (תשובות הגאונים,
ירושלים תשכ"ו) ח"ד שער ג' סי' ל"ו ומ"ח, ובהה"מ פ"א דשאלה ופקדון
הל' ה'.

(ז) ע"י בגמ' יבוא משפט (על ר"י) דק"ט ד', שנסתפק אם זה שאמרו
דפוחת שליש הוא דוקא כשחזרה בה היא דקיי"ל דאפילו אכל שם חוזר
הכל, או גם כשחזר בו הוא ולא אכל שם דחזר הכל, וכתב דמדברי הר"י
נראה דס"ל דלא שוא, דלא כתב האי מימרא דבשר בזול במקומה האמור
בגמרא כשחזרה בה היא, אלא בתחילת הסוגיא אחר מה שאמר רבא דוקא
אכל שם בדינר אבל פחות לא, ונראה כוונתו במה ששינה את מקומה
ללמדנו שבכל ענין פוחת שליש.

חזרה זה אפילו כישא דירקא חזרה אפילו אם אכל שם. וכתב
ד"צ שכן כתב גם הר"ן, ומוכרח הוא, דאי בדלא אכל שם אפילו
הדר ביה איכו נמי הדרי. וכתב דש"ת הרד"ז ח"א סי' תקע"ט,
דאין מנכין לו מה שאכל הוא וקרוביו, וכן נהגו.

ב. אי צריכה להחזיר גם דברים מועטים שקבלה. כתב
ד"ש סקי", ומוצא בצאה"ט סקי"א, דרבינו ירוחם פסק
דאפילו אם הדרכה היא ה' אין צריך להחזיר ייצא וסבכתא, [שהם
כלים קטנים כגון מנעלים לדעת ר"י, ולדעת רש"י הם מיני
לעופים וקישורי נשים], וגרע טפי ממאכל ומשקה. וכתב דע"י
ארזים סקי"ט, דנראה שר"י למד כן מתימרא דרבין מדקאמר
סבלנות הדרי מאכל ומשקה לא הדרי, והול"ל נמי ייצא וסבכתא,
דמוכח נמי דלא הדרי אפילו ה' צעין, אלא ודאי דבהך אפילו
הדרכה איכה לא, דגרעיה ממאכל ומשקה, ומש"כ לא חשיב להו
[רבין] דלא מלי למימר בזה דין דהדרכה איכה.

אולם בנתיבות משפט דק"ז ד', כתב על ר"י הנ"ל דקשה להולמו,
דברי בהדרא היא חסיקא דגמרא דאפילו כישא דירקא
הדרכה, ולא מסתבר דייצא וסבכתא גרעיה טפי מכישא דירקא,
ולא נזכר ייצא דגמרא אלא לענין שאפילו הם קיימים גמר ומחל
כיון שהם דבר מועט, והיינו כשהדר ביה הוא ואכל שם כו', אלא
אם לא אכל אפילו ייצא הדר וכו"ש כשהחזרה היא, ואולי ע"ס הוא
בר"י [ובמקום תיבת אפילו] ל"ל "אלא אם כן" הדרכה זה איכה.

ג. נותנת דמיו בזול. א. טעם הדין. דין זה הוא מגמרא
ד"צ קמ"ו ז', וכתו שלין בצאה"ג (ז). והטעם כתב
הרשב"ם שם, ול"ן אליו ד"צ בלא, שבענין זה שמין כל מחזירין
אוכלים הנאכלים מתחילה שלא לדעת חזרה, שאילו היה יודע שצריך
להחזיר לא היה אוכל משלו, והכי אמרו ד"צ דף כ' ע"א גבי
אכלה מתוך הרחבה, וכן בכתובות ל"ד ז' גבי הניח להם אציהם
פרה שאלה שחטוה ואכלוה.

ב. וכשצריכה להחזיר דברים העשויים ליכלות שאינם של
מאכל ומשקה ומשלמת דמיהם, כגון כשלא
אכל שם לדעת הי"א שברמ"א, או כשהיא חוזרה בה לדעת
כו"ע, אם נותנת ג"כ רק שני שלישים משוויים (ז). כתב דהרישא
אות ו', ולכאורה היה נראה דמשי"כ דמנכה לו שליש, זה קאי
דוקא ממאכל ומשקה אלא הסבלנות של דברים העשויים ליכלות
לריכים לשלם משלם, דהא צמחון הכיח תשובה הרא"ש [בכלל
ל"ה סי' ח'], וכתב בסופה דכיון שחזרה זה חשבין דמי הסבלנות
מעיקרא דשבועה כו', ומשמע שצריכה לשלם לו כל מה שהיו שווים,

(ח) בב"ש שלפנינו כתוב: הדר הוא. וכבר כתב במחברת הקודש
דהוא ט"ס וצ"ל הדרה היא. וכן הוא בב"ש מהדו"ק, וכן הוא ברבנו ירוחם
עצמו נתיב כ"ג ח"ב.

(ו) ומש"כ להלן בשו"ע שאם היו דמיהם ששה משלמת ארבעה, כתב
בב"י, דכן מבואר בגמרא. ואמנם כן איתא בגמרא שלנו, אמר רב הונא
בריה דרב יהושע ושמן להן דמי דשר בזול, עד כמה בזול עד תילתא.
ועי' ברש"י כתובות ל"ד ב' ד"ה דמי. אך בר"י לא הביא מהגמרא רק
אמר רב הונא בריה דרב יהושע ושמן להן דמי דשר בזול, וכתב ע"ז
ופירשו קמאי האי שיעורא דכל זוחא חשבינן ליה ארבעה דנקי דהוי תרי
תלתי דזוחא. וכ"כ ברמב"ם פ"ו דזכיה ומתנה הל' כ"ג, נותנת דמיו בזול,
וכבר הסכימו הגאונים שאם היו דמיהם ששה משלמת ארבעה.

אוצר

ס"ק כג אות ב-ג

הפוסקים

לשמחה בעלמא יותר ממחנה שחוג בלא שמחה, לכן כיון דלא עבד רק לשמחה יתירה כמו שנוהגין להרבות במאכל ומשקה בשעת חדוה, נמנע שהוא יותר מן הראוי רק לפי שעה, ואז אמרין בחזרה לא תשלם משלם שהרי לא נוסחה באלה רק בשביל שמחת אירוסין, אבל מלבושים שאינם בשביל שמחת אירוסין, דבשעה זו המועטת לא נחצלו רק מה שצלתה בכל עת, לריבך לשלם הכל, כן י"ל בדעת הרמב"ם והרא"ש, אלא שמדברי הטור לא משמע כן.

ובשו"ת הרדב"ז ח"א סי' תקע"ט כתב, דלא לשחמית חד מרבותא קמחי או בחרחי לאשמועינן דגם כשמשלמין סבלנות שצלו וחזרה זה היה משלמין דמיהם צול, וכולם לא כתבו דין זה אלא במאכל ומשקה, וכן נראה מהשוצה הרא"ש, המוצא בטור, וכן נראה מלשון הרמב"ם שכתב דאפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו צול, ולא קאמר ונותנת הדמים צול, וכן משמע ממש"כ שהסכימו הגאונים שאם היו המאכל והמשקה שזה ששה משלמת ארבעה, ומעתה מש"כ הרמב"ם צפי המשניות דכל שצלה או אצד דינו כדון המאכל והמשקה, לא להשוותם לגמרי כתב כן אלא לענין החזרה לבד, ולפיכך אני אומר דטעמא דמאכל ומשקה לא שייך כולי האי במלבוש דאמרי איניש עשוק לגביך ושוי לכריסך, כי דרך העולם לנמנע באכילה ושתייה ואין דרכם לנמנע במלבושים, אלא אדרבה מתכבדים בהם כדקרי להו ר' יוחנן מכבדותא, ותו דע"י מלבושים הנאים תהיה חשוכה צעיני בני אדם ויקפלו עליה, ותו דאין דרך המלבושים לזלזל בהם השליש, ותו דמאכל ומשקה אוכלים אותו כל בני משפחה וקרוביה ואינו צדיק ששולם הוא אלא צול, אבל מה שלבשה הוא אם לא היה בדעתה להנשא לו הניחם בקופסא ח.

ג. החזרת מתנות שונות אחרות שדנו עליהן אם פוחתים בהן שלישי. כתב צ"ש סק"ו, דאם לא היו דברים העשויים ליצלות ומכרתם, משלמת ואינה פוחתת שלישי. וכתב באבני משפט סק"ד, דאינו מוצין [מה הרבנות] דהרי פשוט דאין עשויין ליצלות אין פוחתים שלישי, ואף בעשויין ליצלות כיון דמכרה הרי קיבלה דמיה ולמה תפחות שלישי, דלא שייך אילו היו יודעת לא היו אכלה, ואפשר שיש חסרון בדבריו, וקאי אלא נחתן במתנה. [דבזה י"ל אילו היו יודעת לא היה נחתן במתנה].

ובבית יצחק (לכרי' שמעלקוס) ח"א סי' קי"ב, צידדו שאצי הכלה שילם כסף עבור מזונות החתן, ואח"כ נחצלו השידוך ונתחייב החתן להחזיר דמי המזונות, כתב באות ג', דהדבר פשוט שצריך לפחות שלישי כמ"ש הרשב"א כו', והרב השולח מייחתי חסוצה מהר"ט סי' כ', וכ"א דמשמע מדבריו דצריך להחזיר הכל, ובאמת אין להוכיח מלשון מהר"ט, ואף אם יסבור כן, אין להוילא מהמחזיק כו', וכ"כ בבית מאיר דאף בשדוכין מנכה שלישי אם שלח מיני אוכלין, וכ"ש בנתן לו מזונות, ועוד דבמהר"ט נראה הטעם דכיון שנתחייב בשעת התנאים לזון לחתן, לאו בחזרה סבלנות האכילו אלא מפני החיוצ שנתחייב ואומדן דעתו שלא נתן רק ע"מ לכנס, משא"כ צ"ד שלא נתחייב לזון להחתן, י"ל שדינו כסבלנות שכתב הרשב"א בחסוצה דאף בשדוכין מנכה שלישי מדברים העשויים ליצלות, ועוד י"ל מהסביר דכיון דמה שמתחייב לשלם דמי המזונות הוא משום דגם אי לא יהיב ליה אצי הכלה היה צריך לפרנס עצמו כמ"ש שם מהר"ט, ע"כ א"ל לשלם כמו ששילם עבורו אצי הכלה דמי מזונות רק כפי מה שנתן לו אציו, ע"כ

ויש שמחלקים בין שהוא כבר מוחזק דאין צריך לפחות לה לבין שהיה מוחזקת וכו' צריך להוילא מידה דאז פוחת לה שלישי. בדרישה הנ"ל כתב בסוף דבריו אופן אחד ליישב דברי הרא"ש עם הרשב"א, ד"ל דהכא סבר הרא"ש שאין צריך לפחות לה כלום הוילא שהוא מוחזק והיה צאה להוילא מידה, ואינו דומה להיכא שהיה מוחזקת וכו' צא להוילא מידה.

ובב"ש סק"י, אחר שדחה דברי הב"ח דלענין הפחתת שלישי אין לחלק בין שדוכין לאירוסין, [במוצא בסק"ט אות א' הנ"ל], כתב דהעיקר כחירון בחרת של הפרישה, דבשעה החוזר מוחזק אז משלם פחות שלישי, אבל אם כל אחד שלה, נמנע כל אחד מוחזק, מוכיח כל הפחת כאשר היה שזה בשעה הראשונה, לפי"ז אפילו אם שלח מאכל ומשקה נמי מנכים [כל הפחת], מיהו י"ל דשם היתה העובדה שהחזרה היתה מזה הכלה ומש"כ פסק דהחתן מנכה ממנה שהוא מוחזק כל הפחת שנפחת ממנה שהיה שזה בשעה הראשונה, כי היה תרתי לביצותא שהיה מוחזק וכו' לא היה חוזר, אבל אם הוא מוחזק וכו' חוזר י"ל דאינו מנכה כל הפחת, דאע"ג דהוא מוחזק מ"מ כיון דהוא חוזר אינו מנכה כל הפחת.

ויש שדחו חילוק זה. בנתיבות משפט הנ"ל כתב, דמש"כ הפרישה דבשכור צא להוילא אז פוחת אבל בשכר להחזיק מה שצידו אינו פוחת כלום, גם זה תמוה, דכיון דהטעם הוא משום דהיתה לובשת בפחות, מה לי צא להוילא מה לי צא להחזיק. ובבית מאיר כאן כתב ע"ד הפרישה והצ"ש הנ"ל, דאם הדין ברור בגמרא לפחות שלישי מה יועיל תפיסה, ותו דא"כ למה פסק הרא"ש בכלל ל"ה ומוצא ג"כ צ"ח זה ובשו"ע סי' נ"א, על ראובן ששדך אשה ושלח לה סבלנות והיה חזרה זה וטענה שאכלה וצלתה הכל שמחוייבת לשלם, ואינו מחזיר מדון פוחת שלישי, ושם היה להוילא, אלא דיש לדחוק שהטענה היתה שמכרה הסבלנות וצלתה הדמים, ובכזה"ג מציא הב"ש צ"ס הגמוק"י דאין פוחת שלישי.

אולם יש סוברים דהא דפוחת שלישי הוא רק בדברי מאכל ומשקה אבל לא בדברים העשויים ליצלות. בבית מאיר כאן כתב, דיותר נראה מדסתם הרא"ש ואינו מחזיר כלל מדון פוחת שלישי, שחולק על הרשב"א, וסובר כמבואר ברשב"ם שפירש שצטנין זה שמין כל מחזירי אוכלים שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל משלו, ומבואר דדוקא באוכלים דינא הכי ולא בתכשיטים ומלבושים, כדאמרין עשוק לגביך ושוי לכריסך, וכן מבואר בלשון הרמ"א שלא כתב דין זה אלא באוכלים, ובזה אחי שפיר מה דהשו"ע השמיט בצע"פ ד' המסתבר שכתב הרשב"א לפחות שלישי, [י"ל דהרשב"א שם מחדש דכי יהי דודרי מה דשלח איזה לה דודרי נמי מה דשלח איזה לדודיה, ומסיים שם דמסתבר דמה שצלה בצגדים אפילו חזר צו הוא פוחת שלישי, והשו"ע מציא בצע"פ ד' הדין דהדרי מה דשלח איזה והשמיט מה שסיים מענין פוחת שלישי].

גם בבית קדושין סק"י כתב, דמלשון הרמב"ם שדייק לכתוב דמי המאכל והמשקה כו', נראה דלא מצינו בגמרא רק דמי צער צול, וי"ל דדוקא במאכל ומשקה שאינם רק הנחת שעה ואינו שזה כ"כ, דבאחרת דע"ל צינור מצי למיטל ירקא, לכן לא חשבינן רק צול, אבל סבלנות ומלבושים שנהנית בהם בכל שעה לריבך לשלם משלם, שהנחה זו שזה בכל פעם הנחת הקיטוע, לכן לריבך לשלם משלם מה שצלתה, ודוקא מאכל ומשקה שאינו רק לפי שעה

איינושטיין) סי' כ' אות כ"ה, וגם הקשה על הכנה"ג בתה"ט אות י"ב, שהביא רק מש"כ הרדב"ז דאינו פוחת ולא השגיח בדבריו שבח"ד. אולם ע"ש ברדב"ז בח"ד, דאפשר שלא כתב זאת אלא בדרך סיד, ובלא"ה מסיק בנידונו דאין צריכה להחזיר כלום.

ח) וע"ש בב"ד סי' רל"ד, שכתב בפשיטות, דנראה שגם במלבושים שמין בפחות שלישי, דהא טעמא דמאכל משום דמצי אמרי אילו היינו יודעים שטופנו להחזיר לא היינו אוכלים כל כך ביוקר אא"כ היינו מוצאים בזול, והוא הדין והוא הטעם במלבוש. וכבר עמד ע"ז בעמודי אש (להר"י

ביאור הגר"א

ששה משלמת ארבעה כ [ט] ואם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה

באר הגולה

[ט] ואם הי' מנהג כו'.

ראכיל

רמב"ם שם בשם רבותיו שהרי זה גרמה לו לאבד ממון כו' ר"ל מדינא דגרמי דקיי"ל דחייב ע"ש אבל הראב"ד השיג עליו וכ' כל איבוד ממון שבעל הממון עושה אותו אע"פ שזה גרם לו פטור וכמש"ש צ"ג ב' ת"ר מהו כו' דלת"ק אינו משלם לו ההוצאה וקיי"ל שם כת"ק ובתוספתא הלוקח קנקנים מחבירו ונמצא פטסאות ונשתברו חייב להעמיד לו דמי קנקנים ולא דמי יין ועמ"מ שם שישבן בדוחק והניח בצ"ע:

הפוסקים

ס"ק כ"ג אות ג — ס"ק כד אות א

אוצר

ע"כ הדבר פשוט דמנכח שליט, ואולי עוד יותר, ועכ"פ שליט פוחחין לו. ע"ש שהרי"ך עוד זכר.

כד. שיעשה כל אדם סעודה וכו'. א. דעות הפוסקים בדין זה. דין זה הוא מהרמב"ם פ"י דזכיה ומתנה

הל' כ"ד, וכמו שז"ל צנח"ג, שכתב כן בשם רבותיו. והוא צ"ח הרי"ף סי' קפ"ה ט. שכתב לענין חתן שהוליד הולאות בחופה וסעודה, ואם מנהג חתן בלתי מקום לעשות כן, רואים הכל כאלו שגרו חליה בסבלות כו', ומחזרת עפ"י מה שאמרו הדורא זה חליה חליה כ"ש דירקא הדרי כו', ועוד שהוא דיונה דגרמי וחייבת לשלם הכל אי הדורא זה כו', ואם אין מנהג כל חתן לעשות כן אלא הוא מעצמו עשה ליהנות זו ולשמות, כבר נהנה ושמה וכו'. והראב"ד השיג על הרמב"ם, וכתב שאינו משום כזה עם רבותיו, דגרמא זו דומה למוכר זרעו גינה ולא למחור [דמכורא צ"ג ז"ג צ"ל] שאינו משלם כל ההוצאה, דאיבוד ממון שבעל הממון עושה אע"פ שזה גורם לו פטור.

והה"ם שם הוצא צ"י כאן, כתב לתוך השגת הראב"ד על הרמב"ם, שאינו דומה לזריעה, דשם היה מוליד בזה הולאות כדי להרויח אלא כאן לא הייתה כוונתו להשתכר בדבר אלא להתנהג במנהג העיר, וכיון שהוא נסמך עליה והוא חזרה זה דין הוא

(ט) ועי' באבני האפד המובא בסוף אות זה, ע"ד הר"י מיגאש בזה. (י) במהרי"ק שם כתב, שנמצא בתשובה בין תשובות ר"פ מייזפריג, בתובע שגרם לו להוציא בצרכי הסעודה כו', ישלם לו מה שיברר בעדים שהפסידו בכך.

ועי' בנחפה בכסף ח"א חר"מ סי' כ"ט דקמ"ז טור ב', שכתב דבשרות מהרי"ק שורש קל"ג כתב בנידונו דאע"פ שהוציא מעותיו על סמך דברי חברו איהו הוא דאפסיד אנפשיה כו', וכתב ע"ז המשל"מ בפ"ו דזכיה, דנראה דהאי מילתא תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד דהכא, ולדעת הרמב"ם חייב ולדעת הראב"ד פטור כו', ולפי"ז קשה על מהרי"ק דסתר ידיה אדידיה, שהרי בשורש י' פסק כדעת הרמב"ם, ובשורש קל"ג פסק כדעת הראב"ד, [וכן הקשה במלאכת שלמה (להר"ש חכים) על הרמב"ם שם, דעפ"י המשל"מ הג"ל סתור דברי מהרי"ק משורש י' לשורש קל"ג. אך ע"ש במהרי"ק דההיא דשורש קל"ג איננה תשובת מהרי"ק אלא של ה"ר אברהם זאכש, כמ"ש שם בתחילתה], ונראה דמעיקרא אין זמיונו של המשל"מ עולה יפה, דבאותה תשובה עצמה דשורש קל"ג כתב לחלק בין נידונו לבין ההיא דפועלים שחזרו בהם באמצע המלאכה דשוכר עליהן או מטען, דהתם דוקא הוא דשוכר עליהן כו' משום דנשכרו לו לעשות מלאכתו וכי הדרי בהו עבדי שלא כדיון כו', אבל בג"ד שלא היה ראובן נוטל שום שכר משמעון כו' כי הדרי ביה אפשר דלאו שלא כדיון עבד כו', ולפי חילוק זה לא דמי גמי לדין הרמב"ם והראב"ד הג"ל, דע"כ לא קאמר הרמב"ם שהיא חייבת לשלם אלא דוקא התם באירוסין דדמי לפועל בשכר ולא הו"ל לבעה"ב לאסוקי שיהזור בו הפועל, וה"נ כיון שכבר נגמרו האירוסין אינו מן הדין שתחזור בה כו', ולכן דין הוא כשהורה בה היא שתהיה חייבת לשלם משום דאיהו לא הו"ל לאסוקי אדעתיה שתחזור בה, וכן גמי באותה תשובה דשורש י' דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה שתחזור בה כו', אבל בנידון דשורש קל"ג שמן הדין תגמור יכול לחזור בו כיון שתוא בחנם, שמעון הוא דאפסיד אנפשיה דהו"ל לאסוקי אדעתיה דילמא הדר ביה כו', ולא דמי כלל להך פלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, [וכן האריך

שחשם, וכן נראה שאינו דומה למח ששנינו בחוספתא צ"ב פ"ו הל' ז' הלוקח קנקנים מחבירו ונמצא פטסאות ונשתברו חייב להעמיד לו דמי קנקנים, אלא לא דמי יין, דהתם היה מתכוון ליהנות בחשמימן, זה נראה דעת המחבר, ולי"ט.

ובב"ח כאן כתב שחילוקו של הכ"מ אינו מובן, דבין צו ובין צו כרי גרם לו לאבד ממון, ואם יש לפטורו מטעם גרמא צנזיקין דפטור, גם כשאין כוונתו להשתכר פטור הגורם, כיון שלא חיזקו בידים, אלא נראה עיקר דהכא אע"פ דגרמא הוא מ"מ חשבונו ליה כאלו הוליד הולאות על פיה, כיון שנהגו כל אנשי המדינה לעשות סעודה כו', ואין אחד שלא יוליד הולאות הללו, הלכך דינא הוא שחשם את הכל כי דינא דגרמי הוא, כאלו ליתא לו להוליד הולאות אלו ואינו בכלל גרמא צנזיקין דפטור. ול"ן לשו"ת מהרי"ק סוף שורש י'.

ובנתיבות משפח דק"ט ד' כתב, דגמי מוכר זרעו גינה שאינו משלם ההוצאה, הוא משום דהמוכר [עלמו ג"כ] לא היה יודע שאינו לומחים, אלא אם היה יודע ואפ"ה מכרם משלם כל מה שהוליד צזריעתם, וכמ"ש העור צסי ר"ג צ"ג שם הרמ"ה דאם ידע המוכר שיהיה צו מוס חייב אף בהוצאה, והיינו טעמא דכיון דאפסידה בידים חייב מדינא דגרמי ומחזרת מחיק נגעו זה, וכו'.

להוכיח במשנת ר' אליעזר (להר"א די טולידו) ח"א סי' ק"ל דקפ"א א', דהתא דשורש קל"ג לא שייכי לפלוגתא הרמב"ם והראב"ד. ועי' מש"כ בזה בבני בנימין וקרב איש סי' כ"ט, ובדבריו המובאים להלן אות ב', ובתשובת ה"ר אברהם אשכנזי שם סי' ל', אלא שסיים הנחפה בכסף, דמ"מ קשה על מהרי"ק דהיה לו לבאר זאת דלא דמי לההיא פלוגתא מטעם זה, וכן קשה עמ"ש"כ בשורש י' דאדמיתיה ליה הך דינא בשם ר"פ מייזפריג, ליתיה ליה מהרמב"ם. ועי' על תשובת מהרי"ק זו דשורש י', להלן סק"ז אות א'.

ועי' במשל"מ הג"ל, דבשרות הריב"ש סו"י ה' כתב בנידונו אל השואל, דבדינא תוכל לתבוע מהם ההוצאות שעשית בעדם ושכר הטרחה שטרחת בעדם, אחר שנדרו לך בשכר לתת לך הבחורה ועתה חוזרים בהם, וכתב במשל"מ שם, דלאו כל אנפין שוין בהא מילתא אלא הרמב"ם סבר הכי, אבל לדעת הראב"ד אינו חייב, והריב"ש סתם הדברים. גם בנחפה בכסף חר"מ סי' כ"ט דקמ"ז טור ב' כתב, דקשה על הריב"ש דהו"ל לאודועי לן שהדין כהרמב"ם, ולא למסתם לה בפשיטות. אולם בגמ' השלחן סי' י"ג דט"ז טור ב' כתב, שאין דברי הריב"ש ענין לדברי הרמב"ם והחולקים עליו, שבנידונו טרח בחבור בעדם וגם הוציא הוצאות להצילם מאיזה ענין ובעבור זה נדרו ליתן לו הבחורה, וא"כ דאי דהשתא שחזרו בהם לכר"ע חייבים להחזיר לו ההוצאות שהוציא ושכר הטרחה שטרח, דהא דאי לא מחל להם טרחתו והוצאותיו אלא בעבור שנדרו ליתן לו בתם ועכשיו שחוזרים חייבים ליתן לו הכל, וזה מוסכם באין ספק, אבל בהוצאות שעשה סעודה למידעיו וכיו"ב לא איירי הריב"ש.

וכבר כתב כן במשנת ר' אליעזר (להר"א די טולידו) ח"א סי' ק"ל דקפ"א א', דלדעתו איירי הריב"ש שהתנו ביניהם שישתדל הארוס לעשות איזה דבר שהיה צריך אבי הנערה, ובשכר טרחתו והוצאותיו נדרו לתת לו הבחורה, ואחר שהוציא הדבר לפועל חזרו בהם, ועי' הוא שכתב הריב"ש שיוכל לתבוע הוצאותיו, והכי דייק לישנא דהריב"ש שעשית בעדם, שטרחת בעדם וכו'.

אוצר

ס"ק כד אות א

הפוסקים

עומדת עוד לג' דברים [לולדות לחרישה ולשחיטה], אלא דאם השחיטה כשרה נוחל ליה בכך אצל אס נתגלה בידו שוב הוי הוזהר ניכר בו, וה"ה לענין הולאות השידוך כסדרת הע"ז (א).

ובחמקה ק"א כאן כתב, דנראה דס"ל להרמב"ם דלא דמי לזרעוני גינה, דהתם היתה הצריכה בידו שלא לזרוע עד שיחקור עליה, והוא לא חמר לו שזרע, ואם חמר לו תליא בפלוגתא הפוסקים בחו"מ סי' ש"ו גבי מראה מטבע אי צענין שיחמר לו חזי דעלך קסמיכנא, משא"כ הכא א"א לשנות המנהג ולריך לעשות לפי כבודו.

גם בעין יצחק ח"א סי' ס"ח אות כ', כתב עפ"י המבואר שם בחו"מ סי' ש"ו סעיף ו', דשיטת הרמב"ם והר"ף שם במראה דינר לשולחני דחינו חייב עד שיחמר לו חזי דעלך קא סמיכנא או שיחא מוכה דסומך עליו, והטעם הוא דיכול לומר כמו ששאל ממני כן יחקור אצל אחר ובמ"ש בחו"מ סי' קכ"ט סק"ג, א"כ צמח זרעים יכול המוכר לומר דלא הו"ל ללוקח לסמוך עליו רק הו"ל לחקור ולשאל על הזרעים אצל אחר שהוא מבין בזה אם ראוי ללמנו או לא, וגם להרא"ש דס"ל במראה דינר לשולחני דחייב אף בלא חמר לו חזי דעלך קא סמיכנא כמבואר שם בחו"מ, ו"ל דמודה בהחזרת הולאות לחמירין דלא אצטריי ליה לסמוך על המוכר, ולכן פסק הרא"ש דצ"צ דהמוכר פטור, ומשמע דמייירי אף בידע המוכר מהמוס, משום דדוקא בזה שחינו צע"ד כתב הרא"ש דלא צעי לומר חזי דעלך קא סמיכנא דכיון שבראה לו לא יראה שוב לשום בן אדם וסמך עליו, משא"כ במוכר שהוא צע"ד לא אצטריי ללוקח לסמוך עליו והו"ל לחקור בו, משא"כ התם בחזרה היא שפיר פסק הרמב"ם והמחבר דחייבת לשלם ההולאה, ולא הביא כלל שיטת הראב"ד אף בשם י"א, משום דבזה לא שייך לומר דהו"ל לחקור, דמה יכול לעשות והיה מוכרה לעשות כמנהג המדינה, ע"כ חייבת לשלם דחינה דגרמי וכו'. והוסף שם באות כ"ג, דכפי הכלל המסור בידנו דשיטה שלא הוצאה צשו"ע אין חוששים לה, לכן כיון שלא הוצאה שיטת הראב"ד צשו"ע ע"כ לדינא נקטינן כפסק המחבר.

וב"כ בערוך השלחן סעיף כ', דפוסקים בפשיטות בהרמב"ם, דרבותינו בעלי השו"ע לא הביאו בזה רק דעתו. ובסעיף ע"ז כתב, דעפ"י רוב עושים פשרה ביניהם. וכ"כ לפסוק בהרמב"ם, צו"ת הרד"ק ח"ד סוס"י רל"ד בתורה"ד, ובזמן גבורים חלק החשובות מן המחבר סי' ד'. וכן דעת החשב"ץ בח"ב סי' קס"ו. ועי' צו"ת מהרש"ם סי' כ"ג בסיפור הגידון. ובצני צנימין וקרב איש סי' כ"ט דמ"ז א' כתב בגידונו, דאף שדין זה במחלוקת הוא שני בין הרמב"ם והראב"ד, אמנם לגבי דידן שקבלנו הוראות מן הרי פסק צשו"ע בהרמב"ם. ובנכח השלחן סי' י"ג כתב, דלדין שקבלנו דעת הב"י אפילו להוליא מיד המוחזק, בודאי דנקטינן בהרמב"ם גם להוליא מהמוחזק.

וע"ע מש"כ בזה צעני אחרים סק"י"ב, מלאת אבן כאן, אבני משפט סק"ה, ערך שי כאן, שאילות משה חו"מ סי' מ', ואבן האזל על הרמב"ם שם.

ואולם בתשובת ה"ר שמואל טאטיוולק בשארית יבדוק דף נ"ט כתב, דהטור הביא דברי הראב"ד החולק על הרמב"ם, וגראה דכוותיה ס"ל, עוד נראה דלפי מש"כ הרא"ש צ"י הגוזל עצים [ומוצא צטור חו"מ סי' שפ"ו צשמו וצשם הרי, ומזכרים לעיל בדברי השער משפט], צ' חילוקים בין דינא דגרמי לגרמא בנזיקין נראה

וה"נ כיון שטעם סעודה על פיה ושוב חזרה צה חייבת לשלם מטעם מזיק בידים. וצ"ע"ז כתב גם בחדושי מחנה אפרים על הרמב"ם שם.

ובח"מ סק"י כתב ג"כ, דזה דומה לדינא דגרמי, והוסף, דגם בגרמא בנזיקין אם הוא דבר השכיח ורגיל חייב לשלם משום קנס.

גם בביב קדושין סק"י"א כתב, דחייבת מדינא דגרמי שהרי סמך עליה להוליא הולאות, ובתחילה הו"ל לאסוקי אדעתא שאם תחזור יתבע ממנה ההולאות, כיון דהיא גרמה לו שעל פיה הוליא בו, והא דפטור דזרעוני גינה מן ההולאה, אי לא ידע המוכר שלא ילמחו ודאי אין לחייבו שהרי לא פשע כלום, עי' צש"ך חו"מ סי' שפ"ו בשם הנמוקי, ואפילו נימא דאייירי שידע המוכר שאין לומחים, ו"ל דמ"מ הלוקה לא נחית אדעתא שיחזור לו ההולאות דשמא לא ידע המוכר, אצל כאן שהפשיטה מלדה מחמת שחזרה שפיר חייבת וכו'.

וב"כ בערך שי כאן, דשאני התם דהוי ללוקח להעלות על דעתו דאפשר שהמוכר נמי אינו יודע, וא"כ לא סמך על המוכר ולא הוליא על פיו בו, והוסף, דהתום ב"פ המוכר פירות כתבו דזרעוני גינה ע"כ מייירי לידע המוכר, דא"כ לא היה מחייב רש"ג ההולאה דאין סברה לחייבו כשלא ידע, ו"ל דהרמב"ם לא ס"ל כהתום בו, ע"ש שהאריך בזה.

ובמ"ז סק"י"א כתב דנראה לחלק, דצורעה אין שם הרגש בשעת התחלת המעשה דהיינו כשהוא מוכר, ואח"כ כשלא נמחו דהיינו בשעה שההיזק מורגש אז המוכר לא עבד מיד, אצל בכה"ש בשעה שהיזק מורגש, דהיינו צמח שגרם לו הולאות הוא הגורם ההיזק, ולא בחזרתו נעשה ההיזק, דמתחילה שכיח סבור שלא יחזור בו היה נוחל ליה באותן הולאות ולא היה נקרא היזק, אלא בשעה שחזר אז מתחיל ההיזק וצולאות שעה הוא חוזר, ועקימת שפתיו שחזר הו"ל מעשה והוי כמו בידים.

ובשער משפט סי' שפ"ו סק"א, כתב כן עפ"י המבואר בחו"מ שם סי' שפ"ו, דדעת התום והרא"ש דכל היכא דההיזק צא מיד הוי גרמי וחייב והיכא דלא צא ההיזק מיד רק אח"כ אינו אלא גרמא בעלמא ופטור, ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם, דבשלמא במוכר זרעוני גינה לא נעשה ההיזק מיד רק עד שזרע אותם, וכן במוכר קנקנים לא נעשה ההיזק מיד רק עד שיתן בהם יין, משא"כ בשדוכין שכבר האכיל לרעייו או שנתן מעות לשמשים, א"כ כי חזרה אח"כ הרי חייב צעת חזרתה נפסדו כל ההולאות שבו לו עד עתה, ודמי למוחל שטרו ולמוסר דחייבים מדינא דגרמי בדבורא בעלמא, וזה נכון, וכ"כ להדיא הרשב"א בסי' הולדות אדם סי' נ"ג, דלא הוי דינא דגרמי אלא כגון שעם גמר מעשיו או דברו צא ההיזק מיד וכו'.

גם באור שמח על הרמב"ם שם, כתב להסביר שיטת הרמב"ם עפ"י דברי התום הנ"ל, דאם צעת המעשה נעשה ההיזק נקרא דינא דגרמי, וכתב שכבר הרגיש בזה קל"ת הע"ז [הנ"ל].

ובשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ה סי' נ"ג, כתב להסביר דברי הע"ז הנ"ל, דבאמת הא ההיזק ניכר מיד, אלא דאם נגמר השידוך נוחל ליה בזה הולאה אצל כשהחזרה צה איגלאי מילתא למפרע שהיה היזק ניכר מיד בשעת מעשה ושפיר חייב בו, וסברה זו מפורשת ברמב"ן בשו"ת ונתגלה בידו דלא חשיב בכלל היזק שאינו ניכר, דבאמת כל שחיטה הוי היזק ניכר דכו"ע רואים שאינה

מלבושים חייבת לשלם ההיזק, כיון דלא היתה כוונתו להרויח רק שהיה מוכרה לעשות כפי מנהג המדינה, בכה"ג אם חוזרת בה מיקרי היזק ברור חייבת לשלם.

(א) ע"ש שכתב עוד, דלפ"ז ו"ל דכל זה לענין הוצאות שדכנות וסעודה, אבל לענין מלבושי חתונה הרי כל איש עושה מלבושים לצורך נשואין וההפסד בא רק בשעה שחוזרת, א"כ אז לא עשתה שום מעשה ודמי שוב להאי דזרעוני גינה, אולם לסברת המ"מ [שבתחילת האות] ו"ל דגם

אוצר

ס"ק כד את א—ג

הפוסקים

וע"ע בלב מבין חו"מ סי' רמ"ט, שהביא מפסקי הרב מו"ח בשם מהרי"ח שלא נהגו לנדות הכולאות, וכתב שהדבר קשה בעינינו, לכן ראינו שכל החזר צו יפרע מחלית הכולאות.

ב. ואם יש חילוק בזה בין אירוסין לבין שדוכין. כתב בשו"ת הרד"ק ח"א סי' שצ"ט לענין החזרת הכולאות, שאין חילוק בין אירוסין לשדוכין. וכבר כתב בן בתש"ץ ח"צ סי' קס"ו. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ז כתב בתורה"ד, דגם אם עשו רק ר"פ בלא תנאים חייב להחזיר הכולאות אם חזר צו.

ועיין צבני צנימין וקרב איש ח"א סי' כ"ט, צנידון שדוכין שערב הזמן שקצצו לחתונה ונפרדו זה מזה, ואח"כ נתרנו שניהם בלא קבלת קנין לעשות החתונה והולידו לז' אחד הכולאות להכנת החתונה, ושבו נחפרדו ולא עשו החתונה, כתב דב"ד שאבי הכלה הוליד הכולאות משום שסמך על דיבורו של אבי החתן מצלי שיקנו מייד ומיד החתן, במחלוקת הוא שגוי בין המשנה למלך והגהפסח בכסף [המוציא לעיל בהערה י'], ולדעת המסלי"ם חלוא בפלוגתא בין הרמב"ם והראש"ד, ולדעת הנחפס בכסף כו"ע יודו הכלה דפטור החתן ואצ"ל מלשם כ"ר, ומסיק דאם אבי הכלה הוא מוחזק יכול לעטון קים לי כחילוקו של הנחפס בכסף.

ג. אם החיוב לשלם החוצאות הוא גם במקום שיש תשלום קנס. בשו"ת הגם שאל סי' כ"ג, צנידון שהחתן חזר צו מהשדוך ורואה לשלם הקנס, אבל הכולאות אינו רואה לשלם בטענה כי ע"ז בא חיוב הקנס, כתב דחייב לשלם גם הכולאות ואין בטענתו שום מועיל, כי מי תלם זה בזה וחוצה שניהם עליו, וע"י בשו"ת הרד"ק ח"א סי' שצ"ט, שחייב צנידון תשלומי הקנס וגם הכולאות, ופשוט הוא. וע"ע בשו"ת מהרי"ע ח"צ סי' ל"ח ד"ה ועוד.

אולם בפיב קדושין סוס"ק י"צ כתב צ"ח ד"ע, דכיון שמשלמת הקנס שפולה כנגד הכולאות ח"כ לא גרמה לו הפסד ממון שהרי נותנת קנס, ואפשר דהקנס הוא צושהו לחוד ומ"מ הכולאות לריבא להחזיר מדין גרמי. ובערך שי כאל, כתב על הרד"ק [כנ"ל] בהגם שאלו] ד"ע, דמלבד שהראש"ד חולק על הרמב"ם ורבותיו, אפשר שגם הם יודו היבא דמחייב בקנס על חזרתו שאין לחייבו הכולאות, דכיון דגרמא הוא אין לחייבו רק היבא דאם נעמיד על ד"ת יפטר לגמרי כדי שלא יגרמו החק, וגם לפי מה שכתבתי בטעם הרמב"ם משום שסמך עליו, י"ל דהיינו דוקא כשלא עשו שום קנסות דהרי סמכו זה על זה לבד, אבל כשיש קנס אדרבא חזינו שלא האמינו זה לזה שלא יחזרו אלא סמכו על הקנס, ח"כ י"ל דהוליד הכולאות על סמך שאם יחזור שכתבו וקח קנס. וע"י מ"כ עליו בשלחן העזר סי' צ' סעיף י"א בשמלה לצ"ז סקט"ז יד. וכשהבא

(ג) ובחשובת ה"ר ישמעאל הכהן בעל רוע אמת, שבמקור ישראל ונחת יהודה סי' י"ד ובחיים שאל סי' י', כתב על הרמ"ז הנ"ל, דדבריו תמוהים, דהרי אדרבא מצינו להנמוקי" דבשדוכין הדר הכל יותר מבאירוסין, ואף להחולקים על הנמוקי" היינו דשוו אירוסין לשדוכין, אבל לומר דבשדוכין אינו חייב לפרוע אפילו הדברים שחייב לפרוע בחזרת אירוסין כדעת הרמ"ז, לא אמרה אדם מעולם.

ובחיים שאל סי' י"א כתב, דבדאי לא נעלם מהרמ"ז שלפי דברי הפוסקים יש לדון בדבר, רק יצא לדון בדבר חדש מתורת מנהג, דמאחר שפשוט המנהג דאין דורש ואין מבקש שום תוצאה מצד אל צד, אומדן דעת הוא דאדעתא דהכי גמרי השדוכין, ואין להם זה על זה תוצאות.

(ד) ועיין בנות שלום (מנהגי נא אמו) האה"ע סי' י"ז את ה', שכתב בין תקנות שדוכין, דמלבד הקנס הקצוב, אין מחייבים להכת החזרת לשלם שום תוצאה של אכילה ושתייה וכדומה, וזאת הדורות ובגדים שהם בעין, ותו לא מיד.

נראה ברור שג"ד אינו נכנס בכלל דינא דגרמי, שכתב דהיבא שהוא בעלמו עושה ההיזק לממון חברו ובכ"י הזיקא איקרי דינא דגרמי אבל בחדא מנייהו לא מיקרי אלא גרמא, וא"כ צ"ד שאינו עושה בעלמו ההיזק לממון חברו פשיטא דגרמא מיקרי ופטור, וגם לפי החילוק ה"ב של הרא"ש שם נראה שג"ד אינו נכנס בכלל דינא דגרמי, ולכן נראה שהרמב"ם הוא יחיד בסברה זו ואין לדון כן, ומה גם להוליד ממון, וראוי לפסוק בהראש"ד וסיפתו דהא עיקר חיוב דינא דגרמי הוא קנסא דרבנן כמ"ס החוס' צ"ק נ"ד ע"א ד"ה חמור, [וע"י ש"ך חו"מ סי' שפ"י סק"א], ולכן בספיקו נקטינן להקל ופטור יב.

גם בלחם רב סי' ל' ד"ג עור צ', כתב דהר"י והרא"ש שצטור חו"מ סי' שפ"י, ס"ל בהראש"ד, וסיים, דא"כ אין לנו יכולים להוליד מידה מאחר שהיא מוחזקת, וחולל לומר ק"ל בהראש"ד ודעמיה. וכ"כ במשפטים ישרים (להר"ש חסון) סי' מ"ד צנידון, דמאחר שז' הכלה מוחזק פשיטא שיכול לומר ק"ל בהראש"ד. והסכים על פסקו ר' יצחק צ"ר שלמה לצית הלוי. גם בחלק התשובות של הר"ש גאון שם במשפטים ישרים סי' ה', כתב דה"ל המוחזק יכול לומר ק"ל כה"ל.

ובאבני האפד סק"ג כתב, דגם בשו"ת הר"י מייגאש סי' נ"ח ס"ל להיפך מדעת הרמב"ם, שכתב צנידון דלענין מה שהוליד שמעון בחופה אין לו לתבועו מראובן להיות שלא הולידו אלא לעלמו, ומה שאמרו הדרה זה אינו אפילו כישא דירקא דדרי, הוא במה ששלח לה, לא במה שהולידו על הצאים לחופה, אע"פ שהוא היה הסיבה בזה, וכך הדין.

ובס' פסקי הגר"א כתב, דמדברי הגר"א בסק"ט משמע, שנוטה להלכה לדעת הראש"ד.

ועי' בשו"ת הרמ"ז סי' מ"ח, שכתב צנידון, שהמנהג באיטליה לשדך בלי אירוסין ולעמוד כך שנה או שנתיים, לראות תוך זמן זה מה עינן של השדוכים שלא יתאלו זה מזו וזו מה זה, ומעשים בכל יום שאחרי השדוכין נתפרדה ההצילה ומשיצים הסכלות והדורות שצטור ציניהם כ"ר, ומעיקרא אדעתא דהכי שדכי ולא ארסו למען יתצררו הדברים, ולא ראינו מעולם שיפרע אחד לחברו מההכולאות שנעשו ציני וציני, לא לחלק הכלה מה שהולידה ולא לחלק החתן מה שהוליד כ"ר, וכן העיד לי בעל תורה מנזין שצטור מנוצח היה הוא דין בטענה כזו, ופטור הוא והדין השני את הנדדים מכל הכולאות שנעשו שום אחד מהם, רק להחזיר הדורות ותו לא מיד, כי מי הכריחם לעשות אותם הכולאות וכ"ר יב.

(ב) ובמגן גבורים בחלק התשובות של בן המחבר סי' ד', האריך להשיב על כל דבריו של הר"ש טאטייצק הנ"ל, וכתב דהן אמת שדרכו של הטור שהסברא שמביא באחרונה כוונתה ס"ל, היינו בשאר פוסקים, אבל גבי הרמב"ם והראב"ד אפשר דלא אמרינן הכי, דמה שמביא דברי הרמב"ם ראשונה היינו משום דהראב"ד כתב על דברי הרמב"ם ולפיכך הביא דברי הרמב"ם ואחריו דברי הראב"ד שבה על דבריו כו', אבל באמת ס"ל בהרמב"ם כו', ומש"כ עפ"י הרא"ש דהיבא שהוא בעצמו עושה ההיזק לממון חברו ובכ"י הזיקא מיקרי דינא דגרמי אבל בחדא מנייהו לא איקרי אלא גרמא בנזיקין, כבר הארכתי בדבר זה לעיל וכתבתי שהוא מוכרח דבחד מנייהו מיקרי דינא דגרמי כו', ומדברי הרמב"ם נראה שאינו יחיד בזה, שהרי כתב הורי רבותי כו', ועוד יש בידינו כלל מבעל הב"י בכמה דוכת' דהיבא שמצינו שנים מהני זוגי בעל סברא אחת שהם הרמב"ם והרשב"א הרי"ף והרא"ש קי"ל כוונתיה, והרי הכא בדין זה איבא הרי"ף והרמב"ם ובדאי דהכי נקטינן וכ"ר.

וראכיל לריעזי או יחלק מעות לשמשים ולחוננים וכיוצא בהם ועשה כדרך
שעושים כל העם וחזרה בה

משלמת

אוצר

ס"ק כד אות ד — ס"ק כו אות א

הפוסקים

שעושים כל העם], דאם פזר יותר מהנהוג אינה משלמת לו אותה
המותר. וכן דייק מלשון הרמב"ם בעיז קדושין סוס"ק י"א.
ובתשצ"ן ח"ב סי' קס"ז כתב, דאם הולאה הולאות יתרות מהמנהג,
יכול לעטון דלדעתה דכתיב לא שדיכת. ובשו"ת מהר"ש (ענגל)
ח"ה סי' נ"ג כתב, דכן מפורש בחו"מ סי' קפ"ג סעיף ג'
ברמ"א ע"ש.

כו. וחזרה בה. א. ובשחזרה בה מחמת שנמצא בו מום
או שקלקל מעשיו ובדומה אם מחזירה לו
הוצאותיו. כתב בנתיבות משפט דק"ט ד, דבשו"ת מהרי"ק שורש
י' כתב על ראוון שטען לשמעון ארסתי בתך בחזקת שלא היו זה
מומים בו, דמה שהאב תוצטו שגרם לו להוליא צרכי הסעודה בו,
ישלם לו מה שיצרר בעדים, והציאו הצ"י כאן וכתב שדכריו ל"ע,
וכן הוא שם קשים להולמם, דכיון שיש לראוון טענה שאירס
אותה בחזקת שלא היו זה מומים ואח"כ נודע לו שיש זה מומים,
למה יתחייב לשלם לחמיו, איכו הוא דלפסיד אנפשיה בו, ואפשר
שדכריו הם במומים שבגלוי, או אפילו בסתר, אלא שיש שם מרחץ
דקו"ל דבזקק בקרובותיו בו, הלכך לר"ך לשלם גם מה שהוליא
חמיו, ומ"מ אינו מספיק. גם צצית ילחק (להר"י שמעלקיש) ח"א
סוס"י קמ"א, כתב דכשהיא חוזרת מהשדוך מחמת שנתגלה שהיה
בו מום אינה נריכה לשלם הולאות, דהבזקק גרם החתן לעצמו שלא
הודיע לה וכו'. ועי' מש"כ בזה בפתחא זוטא ח"ב סי' י"ט וכו'.
ועיין גם בתשובת ה"ר יוסף פיזא, בקובץ פרי עץ חיים כרך י"א
סי' ל'.

ובשאיין עדים ע"ז אלא שיצא קול שכן הוא. עפ"ת סוס"ק
י"ד מהשבות יעקב ח"ג סי' קי"ז, דביא עליו קלא בישא
שהולך בדרך לא עוזים ואינה יכולה לצרר טענה בעדים, דאף
דמיקרי טענה מצוררת ויכולה לעטון מאים עליו, אבל מ"מ כיון
שחזרה היא לריכה להחזיר ההולאות בו, דאע"ג דפטורה מקנס
מ"מ עכ"פ לא יפסיד ה"ד שכנגד שום דבר מכיסו. והציאו לנידונו
במטה לחם סי' ז' ד"ג א', ובשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ה סי' נ"ג.
ושם בח"ד סי' ע"ח, צנידון שילא קול שהכלה אין לה סדר נשים
והיא כבר בת עשרים, כתב דזה לא חשיב בכלל מום ברור, רק י"ל
דחשיב עכ"פ אמתלה מצוררת לענין שיוכל לעטון מאים עליו, אבל
עכ"פ קשה להפסיד להשני ההולאות בלא טענה ברורה וכו'.

ובישועות מלכו סי' מ"ה כתב, שאם היא עוונת אמתלה מצוררת
ודאי יש להורות שפטורה גם מהולאות, וא"ל בקלקל
המשדך מעשיו, אלא אפילו בשאר אמתלות, כל שמצרת באמתלה
נכונה שהדרך להקפיד ושלא ידעה צעת ההתקשרות, פטורה גם
מהולאות, דהא להראצ"ד לעולם פטורה והה"מ היות הדין בל"ע,
וא"כ אפשי פלוגתא לא מפשינן, כיון די"ל דגם הרמב"ם מודה
שפטורה, אמנם כשאין לה אמתלה מצוררת, י"ל דהיה דעל הקנס
אנו מאמינים לה בצבועה, מ"מ על הולאות דהנזק ברור שהזיקה
אינה נאמנת, ודוקא על חרם ושצוה אדם נאמן על עצמו, וכן על
הקנס, שהרי אם הוא בדבריה לא התחיל החיוב כלל, משא"כ היכא
שהבזק ברור אינה נאמנת לפטור עצמה מנזק הברור עד שתצטר
בעדים בו, כן י"ל להלכה דכל שאינה מצרת לריכה לשלם ההולאות.

אולם בשב יעקב ח"ב סוס"י כ"ג, והוצא ג"כ צפ"ת שם לעיל
מ"ה, צנידון שהכלה חזרה מהשדוך מחמת שילא קול שהחתן
הוא

ד. ובשהאב התקשר בשדוך עבור בתו והיא ממאנת אם
חייב הוא לשלם הוצאות הצד השני. צצית ילחק
(להר"י שמעלקיש) ח"א סי' ק"י, נשאל במשדוכה שטענת מאים
עליהם מחוייב אציה להחזיר למשדך ההולאות, וכתב דבשבות
יעקב ח"ג סי' קי"ז והוצא צפ"ת סק"ד, מצוה דאף שאציה
המשדוכה פטור מקנס מ"מ חייב בהולאות, וביאור דכריו דאף
שאציה פטור מקנס משום שהוא אונס, מ"מ עכ"פ לא יפסיד
החתן מלדו, ואמנם לא נודע אם השצ"י פוסק כן בדרך פשרה
או דינא קאמר, כי לא ביאר טעם דכריו, ולכאורה אם האב פטור
מקנס מטעם שהוא אונס למה לר"ך לשלם הולאות, והיותה קשה
דכריו הלכה דגרם היזק באונס פטור, עי' בחות יאיר המוצא
צפ"ת חו"מ סי' י"ד סקט"ו ובקלוה"מ סי' ר"ז סק"ד, אמנם י"ל
לענין שדוך הנכון כמ"ש השצ"י, דכריו יש הסוצרים דגם בקנס
חייב האב כשצחו ממאנת בשדוך בו [עי' ע"ז בסקמ"ה אות א'],
אלא דאמרין דאיכא אומדנא שדולאי לא התחייב האב ליתן קנס
אם יהיה אונס בו, וזה דוקא לענין קנס, אבל לענין שלא יזיק
להצרו בהולאות, כיון שכתבו החוס' צצ"ק כ"ז ד' ד"ה אמאי,
שיותר יש לו לאדם לשמור שלא יזיק משלל יזק, ודאי אומדן דעת
שלא צהו תמאן לא יזק ה"ד השני, ע"כ לא אמרין אומדנא וחייב
בהולאות כמ"ש השצ"י. וכ"כ בקלרה בסוס"י קמ"א ויין לדכריו
שצ"י ק"י.

אולם בזכרון יהונתן סוס"י ד', כתב דכיון שהצת חזרה זה פטור
האב מקנס ומהולאות דהוי אונס בו, והצת נמי פטורה
מקנס, רק ההולאות מחוייבה לשלם אם יש לה מעות משלה, אבל
לחפוס מעות האב זה אינו רשאי דאב אינו מחוייב לשלם חובות
בתו. וצנידונו שכבר נתן לו אציה הצת סכום כסף כפי שטען
ההולאות לפי דעתו לפני שעמדו לדין, כתב דמחוייב להחזיר לו
הכסף שנתן לו אציה הצת עבור ההולאות, כי הוא לא נתן לו רק
באופן שלא ירד עמו לדיון ועבד אינש דצין דינא, וכיון שהזמינו
לדיון מוקמינן הדבר על שורת הדין ומחוייב להחזיר לו, ובשצ"י
כתב לחייב את האב לשלם ההולאות, ודכריו אינם מוכרחים בזה,
רק בכל גווני פטור האב.

ובלב מבין חו"מ סי' רמ"ט כתב צנידונו לענין החזרת ההולאות,
דאם היתה הצת גדולה ושדוכה אציה וחזרה זה היא
ואציה, נראה שהיא חייבת לכשיהיה לה ממון ואציה פטור אפילו
לימדה לחזור, ואם היתה קטנה כששדוכה ואחר שגדלה חזרה זה
היא פטורה מכל וכל ואציה ג"כ פטור, ואם היא יתומה קטנה
שהשיאה אמה ואחיה וחזרה זה, אפילו למדוה פטורה שאין זה
אלא גרמא בעלמא.

ובישועות מלכו סי' מ"ה, כתב ג"כ דאם האב עשה שדוך והצת
טענת אמתלה שאינה מצוררת, האב ודאי מיקרי אונס
גם על ההולאות, אמנם כשנעשה מרצונה היא חייבת בהולאות,
ואין נותנים לה רשות להשדוך עם אחר עד שתתן ההולאות, ע"ש
שהאר"ך עוד בזה.

כה. בדרך שעושים כל העם. ענאכ"ט סק"ט צ"ס הרדב"ז,
שאם הוליא הולאות מצוררת יותר מן הראוי פטור
מלשלם אותה היתרון בו. ובספרי הרדב"ז שלפנינו הוא בח"א סי'
שכ"ט, ולשונו שם: והוא שחיה ההולאה שדך אדם כמותו
להוליא בו, ושכן העלה בתשובה אחרת. ובלחם רב סי' ל' ד"ג עור
ז' כתב, שכן נראה מדברי הרמב"ם [והשו"ע שכתבו ועשה כדרך

אוצר

ס"ק כו אות א-ב

הפוסקים

להנחתו ולא מחכוון להזיק פטור מדינא דגרמי, וכ"ש אם כוון להזיל עמו מהנזק.

והביאו לגידולו בתשובת ה"ר יצחק לבעון כבוד יוסף סי' ג', וביטול עבדי ח"ה סי' ל"א אות ה', וכן בהערות צעל ויטול עבדי הנ"ל ל"ר ודובר שלום סוסי' ג'. ועי' באבני האפד ח"ב סק"ג, מה שהביא בזה בשם סי' כוכב מיעקב סי' ח'.

ב. ובשחזר בו הוא מחמת שנמצא בה מום, אם חייבת היא לשלם הצאותיו. במגן גבורים חלק התשובות של בן המחזר סי' ד', צידון שנמצא מום בבהמה ומקדש החתן החזרת הולאותיו, כהן דף' י' עור' ג', דכין שמעפחת האשה ידעו שיש בה מום כשנשחזר ולא גילו לו חייבים לשלם, וכמ"ש העור צח"מ סי' רל"ב בשם הרמ"ה דאם המוכר ידע שהיה בו מום חייב אף בהולאה שהולאה הלוקח להוליכו למקום אחר משום דינא דגרמי, ועממא, משום שהיה לו לומר לחברו מום פלוני יש בו כדי שלא יוליכו, וכיון שהניחו לילך ולא גילה לו והולאה הולאות לריק חייב לשלם לו ההולאות שהולאה, וא"כ ה"ר צ"ד שמעפחת האשה הזאת היו יודעין שהיה בה מום ולא גילו לו והעוהו, גרמו שיפזר ממנו לריק, וחייבים לשלם לו כל מה שהולאה, וכן הם דברי החו"מ צ"ה המוכר פירות, דאין סברא לחייבו כלל על ההולאה אלא כשלא היו ראויין כלל לזריעה וידע המוכר שלא היתה ראויה לזריעה כו', הרי דכיון שידע המוכר והיה לו לגלות הדבר ללוקח ולא גילה לו חייב לשלם ההולאות כו', וכן הם דברי ההגמ"י פט"ז למכירה וכו'. ועי' באבני האפד ח"ב אות ג', מש"כ בזה בשם סי' כוכב מיעקב סי' ח'.

אולם בב"ש סק"ז כתב, לכו"ע אם זה שעשה הסעודה חוזר אין צריך להזד השני להחזיר לו כלום, ולא דמי לשלה [לה סבלות], דאף שחזר הוא צריכה להחזיר לו. ומוצא צבא"ש סק"ע. וכתב בארץ נצי (ותאומי נצי) סק"ע, דנראה כוונתו דכיון שאינה צריכה לשלם אלא מדינא דגרמי, והיכא דחזר הוא לא שייך דין דגרמי כי הפסיד לנפשו. ובש"מ הרד"ב ח"ד סי' קכ"ד, והוצא ג"כ בקצרה צבא"ש שם, צידון שהחזן חזר מהשדוכין מחמת שנחזר שהיה בו מום, ותוצע הולאותיו מאבי הכלה, כתב דהדבר צריך דמני למימר ליה היה לך לצדוק קודם שהולאה הולאות, וחו דמני אמר ליה פוק חזי כמה בעלות מומין נשואות, וכיון שהיה מותרת לו מן הדין אין לו עליו אלא תרעומת. ועי' בחוט המשולש (להר"י דיוואן) סי' י', מש"כ ע"ד הרד"ב הנ"ל.

ובעין יצחק ה"א סי' ס"ח, צידון שנשא אשה בחזקת בתולה ואח"כ נמצאת בעולה ותוצע הבעל שחזיר לו דמי הולאות החתונה, האריך הרב הצ"ח השיטות צח"מ סי' רל"ב סעיף ב' וכ"ל לענין החזרת הולאות צנמצא מום צמקת, וצמחלות הרצ"ד והרמב"ם כאן, ובענין כנס אשה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אי צריך לחזור ולקדשה המצואר צו"כ השו"ע סוסי' ס"ח, וכתב עפ"י צסוף הסי', ולשיטת הרמב"ם פטורה מלשלם, דהרי פסק דנמצאת בעולה לא נחשבו הקדושין עכ"פ מספיקא, וא"כ לא צריך לקדשה מחדש, וגם לשיטת החו"מ דפסקו שנחשבו הקדושין וצריך לקדשה מחדש, עכ"פ הא שיעת החו"מ צ"ד דף' ל"ג צמוכר זרעונים ולא נמחו דפטור מהולאות, וא"כ ה"ה צ"ד מיפטר, ואף דכל אחד חולק על טעמו של חברו, הא ציאתי בצפרי צאר יצחק א"ח סי' ז' צסוף, דהיכא דלדינא מסכימים כולם לדעה אחת, אף דכל אחד חולק על טעמו של חברו עכ"פ מסכימים עליהו, וה"ה צ"ד כיון דלכל השיטות פטורה היא מחיוב הולאות לכן אין לחייבה, וצפרע צ"ד דהוא להחזיק ואין מוילין ממון מספק, ואף די"ל דגם החו"מ דפערני מחיוב הולאות צמוכר זרעונים ולא נמחו

הוא נכפה, כתב דאם אינה יכולה לצר צדורר גמור שיש חשש באותו קול, תשבע הכלה שהחתן מאים עליה מחמת החשש הנ"ל ולא ניסת כך מקרוביה, ואז פטורה מקנס ומהולאות סי'.

ובחמדת משה סי' קס"ט בהבה, כתב ע"ד השו"י הנ"ל, דאין מוצן, דאמאי תשלם לו בכלל ההולאות, כיון שהוא הגורם ולא היא.

ובנכח השלחן סי' י"ג כתב צידונו, דכיון דחייב החזרת הולאות הוא מחמת דינא דגרמי, י"ל דחייב דינא דגרמי הוא דוקא במחכוון להזיק אבל במחכוון להנחת עמו פטור, וכדמשמע מדברי הרמב"ם צ"ד דחזקי ממון וכמו שציאר הה"מ שם ומוצא צח"מ סי' ש"י סעיף ג' וד', גבי לסטים שפרטו גדר צפני בהמה כדי לגנבה והניחוה וילאה והזיקה דפטורים הלסטים מלשלם הנזק, ולפ"י ל"ל גם כאן דהא דחייבת הכלה מדינא דגרמי היינו במחכוונת להזיק, אבל במחכוונת להנחתה פטורה והגם שהיא מזיקתו בזה לא איכפת לן, ודמי ממש ללסטים שכוונו לגנוב וכמעט שהוא כ"ש וק"י לדין זה כו', ומעתה צ"ד אם חזרה בה הכלה מחמת שהמסודר קלקל מעשיו או מפני עניוהו פטורה, כן נראה לדעתו כו', עוד נראה דצ"ד כיון שפגע בעמלו וקלקל מעשיו איכו דאפסיד אנפשיה כו' ואפילו אם נחכוונה להזיק פטורה, ודמי ממש להא דאמר צ"ק כ' ע"א כל המשנה וצא אחר ושינה בו פטור כו', גם מדברי הנחפה צכספ חו"מ סי' כ"ט [המוצא בהערה י']. נראה צדור דלא אמר הרמב"ם דחייבת בהולאות אלא כשאינו מן הדין שחזר בה, אבל היכא שהיא חוזרת מן הדין הגמור פטורה מהולאות, ואחד מגדולי המורים דהא ראה זו, דלא כתב הנחפה צכספ אלא היכא דהוא אפסיד אנפשיה וכו"ל לאסוקי אדעתיה דלמא דור ציה אידך, אבל צ"ד שילא על החתן קול שם רע יאמר החתן שקר ענו צי ומאי איפסידת אנפשיה איכא והיכי הו"ל לאסוקי אדעתיה כו', ואני אומר דאין זה נכון, דהא ודאי עיקר חילוקו של הנחפה צכספ הוא אם חזרה בה צדן או שלא צדן, ומש"כ דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה לאו למימרא דאי לא ידעין צודאי דאיהו אפסיד אנפשיה חייבת, דהא ודאי ליתא, דהרי הוא צא להולאה ממנה והיא יכולה לומר מאן לימא לן דלא איפסידת אנפשיה, וחס"ל דקול בעלמא הוא מחלך גרם שילא עליך קול כו', ולא יחא צ"ד גרוע מהיכא שהנזק צא ע"י שניהם כגון המצעות שהוא מזיק ממש, ואפ"ה כיון דאיכא למימר שהוא גרם לעמו אמרי דאיהו אפסיד אנפשיה כו', כ"ש וק"י צ"ד דעיקר דין זה דהרמב"ם אינו מוסכם מהאחרונים, הא ודאי כל כמה דמצינו דלא לאפשי צפלוגתא אמינא, ויותר טוב לקרצ הסצרות ולומר דע"כ לא אמרו אלא בחזרת בה להזיקו מצלי שום סיבה וטעם, אף אם כוונתה להנחתה, או שהוא ג"כ פגע וגרם לעמו, או שחלו גרם וע"י חזרה בה, אמרינן דגם הרמב"ם ורבותיו יודו כו', עוד יש להביא ראיה צ"ד לפטור, ממש"כ הגמוק"י והוצא צרמ"א חו"מ סי' שפ"ה סוף סעיף ג', היה רואה נזק צא עליו מותר להזיל עמו אפ"פ שעי"ז צא הנזק לאחר, וה"ה צ"ד כיון שרואה הכלה שזק צא עליה להכשא למי שאינו הגון, ודאי שמוחרת לחזור בה אפ"פ שעי"ז צא הנזק לאחר שמפסיד הולאותיו, שאינה חייבת להזיק לעמו עצמו שלא יזק, וכיו"צ כתב הסמ"ע צסי' שפ"ו סק"י כו', וכמעט שזה דומה למש"כ למעלה דכל מי שכוונתו

(טו) בפתחא זוטא ח"ב סי' י"ט אות כ"א כתב, דלכאורה היה נראה ליישב שני הפסקים ולומר דהשו"י מיירי בקלא שהחתן הולך בדרך רע, והשב יעקב מיירי בחולי נכפה דאיכא סכנה בדבר כו', אולם מי יבוא לחלק בזה בסברת עצמו כו', ובפרט שהכלה מחזקת ותוכל לטעון קים לי.

משלמת הכל שהרי גרמה לו לאבד (ט) ממון

והוא

באר היטב

הנאמנות מרובות יותר מן הראוי פטור מלשלם אותו היתרון אפילו יש עדים דמיו למימר את הוא דאפסיד אנפשיך ע"ש. ובסי' קכ"ד כתב הרב הג"ל דאם הוליד הנאמנות ואח"כ גירשה בשביל מוס שאינו יכול לומר לאבד תן לי הנאמנות ע"ש :

(ט) ממון. ואינו פוחת שלישי. וז"ע מ"ש ממאכל ומשתה ששלח לה דאיה משלמת כל ההנאה. מיהו לכ"ע אם זה שעשה הסעודה חוזר ח"ל הנד השני להחזיר לו כלום. ול"ד לשלח. ב"ש ע"ש. כתב הרדב"ז ח"א סי' רל"ד דאין מחויב לשלם אלא ההנאה שדרך בני אדם להוילת כמותו. אבל אם הוליד

הפוסקים

ס"ק כו אות ב - ס"ק כז

אוצר

ברירה ממני הוא, וא"כ דינא הוא כזה ג"כ דהממע"ה, ואחר שמשפט ההנאה הממע"ה אין מועלת לו תפיסת הסבלונות, כההיא דספק כזור דאמרין הממע"ה, ושם בפ"ק דצ"מ אחרת עלה דאם תקפו כהן מוילאין אותו מידו, וכ"כ המרדכי שם בשם המאור שכל דבר שחילת דינו הוא הממע"ה אין מועלת תקיפה ומוילאין מיד התוקף, אכן הא כתב המרדכי בפ"ד דכתובות דדוקא כההיא דתקפו כהן הוא דלא מהני תפיסה משום דספק הוא גם לגבי כהן, אבל אם התופס טוען כרי לא מפקינן מיניה ומכני תפיסתו של כרי, וא"כ צ"ד שאזי הכלה טוען כרי ודאי מהני תפיסתו של הסבלונות בעד תציעת ההנאה.

ד. ובשצד אחד היה הגורם הראשון לסכסוך שהתחווה ביניהם עד שחזר בו הצד השני. עכא"כ סק"ז מהשארית יחודה, בכלה שלא רתח ליכנס לחופה מפני שמתחילה לא רתח הוא, דאיה נריכח לשלם הנאמנות החופה.

ובישיביל עבדי ח"ה סי' ל"א, כתב צנידונו עפ"י דברי הבא"כ הנ"ל, דאף ששני הדידים הם שותפים בגורם הסכסוך שנתהוה צניחם והגיע עד לפירוד השדוכין כרי, מ"מ כפי השתלשלות העניינים ניכרים הדברים שהוא היה הגורם הראשון לסכסוך, שהיה דוחה התחנה מיום ליום בטענות שונות כרי, עד שסו"ס קלח נפשה צו כרי, ואיכו דאפסיד אנפשיך כרי, ופטורה להחזיר לו מה שהוליד עליה.

כז. משלמת הכל. כתב צ"ש סק"ז, ומוצא בקרר צבא"כ סק"ט, דממע"ה השו"ע משלמת הכל, משמע דאיה פוחת שלישי, ולבאורה קשה מ"ש ממאכל ומשתה ששלח לה דאיה משלמת כל ההנאה, ואפשר דשם איירי היכא דאין מנהג לשלח פחות שלישי, משא"כ צ"ד שהיה מוכרח לעשות סעודה עפ"י המנהג חייבת לשלם הכל (ט), מיהו רש"ים פי' צמתי' דהשולח סבלונות דמנהג הוא לשלח מיני מאכלים, ומ"מ אינה משלמת כל ההנאה. ובלב מצין חו"מ סי' רמ"ט כתב צנידונו עפ"י דברי הב"ש הנ"ל, דאיה משלמת כל ההנאה רק פחות שלישי. וכתב שם המגיה ה"ר שלם משא"ש, הטעם שבעל לב מצין פסק כה"ש אף דמשמעות לשון השו"ע דמשלמת הכל, ד"ל דמשי"כ השו"ע משלמת הכל ר"ל כל הדברים האלו שאמרנו, דהיינו אכילת ריעיו וחלוקת מעות לשמשים ולחזנים וכיו"צ כל שהם מחמת המנהג, כולם משלמת אותם, אבל לעולם תשלם בפחות שלישי (י).

ובמשפט וצדקה ציעק ח"א סי' ס"א, כתב ג"כ דגם כזה מנכין שלישי, דחידוש הוא שחידש הרמב"ם דכשם שחייבת להחזיר מה ששיגר לה ואכלה היא כך תהיינו צמח שאכלו רעיו אע"פ

למחר, מ"מ מודו בהחזרת הנאמנות כשהזרה היא מהשדוכין דחייבת, דשא"כ צריכים דהיה ללוקח לחקור אצל מצויים, משא"כ בהחזרה האשה שהיה מוכרה להתנהג כמנהג המדינה חייבת לשלם, וה"ה צ"ד, עכ"ז אין אנו יכולים לחייבה ולהוליד מהמוחזק, דהא נשיעת הרמב"ם והטור דס"ל דלא נחבעלו הקדושין צנמלחת בעולה ודאי שאינה חייבת לשלם הנאמנות, וא"כ אין מוילאין מהמוחזק מהפיקא נגד שיטת הרמב"ם והטור, וצ"ע לזה שיטת הרמב"ם החולק על הרמב"ם וס"ל דגם בהחזרה היא מהשדוכין פטורה מלשלם ההנאות, וע"כ קשה להוליד מהמוחזק נגד הפוסקים האלה, אמנם היכא שהבעל מוחזק צמעותיה של האשה י"ל דיכול להחזיק מספק וקשה להוליד מן הבעל.

ובשפת הים סי' ע"ו, צנידון שנמלא מיד אחרי הנשואין שהאשה היתה מעוברת מאיש אחר, כתב דאע"פ שלא כנסה אלא בחזקה בתולה ונמלאת בעולה, וכיון שהיא מעוברת חסורה לו אחר שתלד וזמן ההנקה, והיו מקח טעות, מ"מ חופה ונשואין איכא, ואהנייא ליה לענין שאם חמות יירש חלי עזובה, וכיון שכן לא מחייבין לה לשלומי הנאמנות החופה כרי, ועוד יש טעם אחר לפטורה מלפרוע, מכיון שהיא מותרת לו מדינא אחר זמן היניקה ונמלא שלא הלכו לאיבוד הנאמנות החופה, שהרי יכול לקיימה ואיכו הוא דלא צעי לקיימה משום דמאיסה ליה, ואיכו מאית אמריה ליה פוק חזי כמה צעלות מוס כזה הן נשואות, וכמ"ש בעי"ז בשו"ת הרדב"ז [הג"ל], אלא שיש מקום לחלק צנידון הרדב"ז ליכא איסורא כלל והיא מותרת לו לגמרי, משא"כ צ"ד שכתום הזה היא הציאה צידיה מחמת שזינתה והשתא חסור לקיימה משום מעוברת ומיניקה חזרו, אלא שאחר היניקה תהיה מותרת לו, וא"כ אפשר דהא שהיא מותרת לו לאחר זמן לא יועיל לפטורה מלשלם ההנאות, אולם הטעם הראשון שכתבתי נראה עיקר, ובהכי ניחא הא דלא אשכחן בשום אחד מהפוסקים ראשונים ואחרונים שחייבו לשום אחת מהגרסאות כמו מורדת או מלא פתח פתוח וכיו"צ, שהגרסין צאים ממחמה, שחפרע היא הנאמנות החופה, וצודאי דהטעם הוא כמ"ש, מכיון דאהנייא ליה החופה לקנותה להיות לו לאשה וכו'.

ג. וכשאי אפשר לברר מי הוא החוזר בו וכל צד תובע הוצאותיו מהשני. בשו"ת הגם שאל סי' ח, צנידון שהחתן טען שכבר עבר הזמן המוגבל לחתונה ודורש לעשות החתונה תיכף או שיחזירו לו הסבלונות וההנאות, ואזי הבת אומר שטרם הגיע הזמן המוגבל וימחין החתן עד הזמן או שישלם כל הנאמנות, כתב דכאשר יהיה צאופן דליכא ראייה לאמת טענותיהם, רק כל אחד טוען כרי על שכנגדו, קם דינא דהממע"ה, וא"כ אזי הכלה שהוא מוחזק דתפיס הסבלונות והחתן הוא המוילא, עניו להציא ראייה בעדים שהעכוב צא מלא הכלה, וגם יציא עדים כמה הוליד ויעול הסבלונות וההנאות, ואם לא כן ישבע אזי הכלה שהזמן שהצבילו טרם הגיע, ויציא עדים על הנאמנות, ואזי יגבה מהסבלונות שצידו שיעור ההנאה ויחזיר המותר בסבלונות, ואף שצב"ג דנ"ד אפשר לומר דלא מהנייא תפיסת הסבלונות לגבי ההנאה, יען טענת תציעת ההנאה נמשכת מסיבת העכוב, וצדד העכוב אין

(ט) עפ"י דבריו במהדר"ק.

(י) ועי' בהגם שאל סי' ח' שכתב, דתקנה גהוגה בעיר מרקאס, הביאה בעל ב"א דע"ט ע"א, דאם חזר אחד מהשדוכין ונתחייב לפרוע לחברו הוצאותיו, המנהג שיטול פחות שלישי. וכ"כ בסי' כ"ג ד"ה אמנם.

ביאור הגר"א

[י] והוא שיהיו לו (י) עדים כמה הוציא :

[י] והוא כו'. שאין זה נשבע ונוטל. רמב"ם ור"ל כמ"ש ר"ח דוקא שהוציא ברשות נשבע ונוטל האי דידע וכמ"ש בח"מ סימן צ"א ס"ג בהג"ה :

באר היטב

(י) עדים. אבל בשבועה א"י להוציא אלא כשהוא מוחזק ישבע. צ"ע :

אוצר

ס"ק כז—כח

הפוסקים

בשבועה דהתם צא להוציא. ועי' במלאת אבן כאן, מש"כ ע"ד הב"ש הנ"ל.

ובכשיש לו גם ע"א המסייעו והוא מוחזק, כתב במטה אהרן סי' כ"ה, דפטור משבועה וכמבואר בחו"מ סי' פ"ז סעיף מ' וכי"א קמא שהכריע הרמ"א כוותיה, וסיים שם וה"ה נשבע ונוטל.

ובשור"ת הגם שאול סי' ח', כתב על דברי הפרישה והב"ש הנ"ל, דכל זה נראה שהוא הפך סברת הרדב"ז בח"א סי' שכ"ט,

שהלריך בנידונו עדים להוציא אף להחזיק, והיה אפשר לומר שגם הרדב"ז מודה בדבר זה, ולא כתב שם דבעינן עדים רק בנידונו

שלא היו הסבלונות מספיקים להוציא ולריך להשלים משלו, ועל העודף הוא שהלריך את העדים, אבל על מה שנגד הסבלונות

המותפסים די לו בשבועה, אמנם מריבוע דבריו לא משמע הכי כו', אך אף אי נימא דיש פלוגתא בזה אם גם המוחזק לריך עדים

או דיו בשבועה, יכול המוחזק לומר קים לי כמ"ד דדי בשבועה, ובנידונו שכל אחד מהלדים טען שהשני חייב בהחזרת ההוצאות,

והעלה שאבי הכלה שהוא מוחזק בסבלונות ישבע שהאמת בדבריו ואז יגבה מהסבלונות שצידו שיעור ההוצאה, וכמובא בסק"ז אות ג',

כתב גם לענין אם לריך עדים על שיעור ההוצאה, שיכלול בשבועתו כמה הוציא וכו' (יח).

עו"ב שם בשור"ת הגם שאלו, שמאלנו תקנה נהוגה פה מרקאס, הביאה הרב צ"א דע"ע ע"א, שאם חזר אחד מהם מהשדוך

ונתחייב לפרוע לחברו הוצאותיו, המנהג הוא שישבע החובע בחפלין כמה הוציא כו', הרי שבעלי התקנה לא הצריכו עדים על

ההוצאה ואמרו שדי לו בשבועה אף להוציא כו', וכ"ש צ"ד שנשבע להחזיק.

ועי' בתשב"ץ ח"צ סי' קס"ו, שכתב בנידונו לענין החזרת ההוצאות סעודה שעשתה היא וחזר צו הוא, דמה שנהגו שהיא נשבעת

ונוטלת, זה הוא שלא כהלכה אם הוא מכחישה צרי, ואם טוען שמה נוטלת בלא שבועה כדמוכח צ"י שבועת העדות, ומ"מ בזה

אנו יכולים לסמוך דין מנהג מצטל הלכה, ובלבד שיהא מנהגם מוסכם מאנשי המדינה וכו'.

ובכשדוע כמה הדרך להוציא ע"י. עפ"י סק"ז, דהשבות יעקב ח"ג סי' ק"יז, כתב בנידונו שהשלים מה שיצרר בעדים,

או ידוע כמה דרכו להוציא על שדוכין כאלו כפי מנהגם. גם בלב מצין סי' רמ"ט כתב, דאף כשאין לו עדים כמה הוציא, מ"מ ע"י

שומא יכול להוציא, דהיינו אחר שיסומו בפחות שבעטרים.

וע"ע שם צפ"ח בשם השב"י, מש"כ באופן אחד שבנידונו, שישבע החתן כמה הוציא ויעול.

ובכשאי אפשר לברר בעדים וגם לא בשומת ב"ד, כתב בשור"ת מהר"ש (ענגל) ח"ה סי' נ"ג, דאף דבח"מ סי' י"ד גבי

סרבן מבואר דמחוייב לברר ההוצאות ואינו נוטל בשבועה, וע"ש בסמ"ע ובש"ך, מ"מ בנתיבות מסיק דאם א"א לברר בעדים וגם

א"א בשומת ב"ד נוטל בשבועה דין ניזק.

אבל

אפי"פ שאין כאן אלא גרמא כו', אכן ודאי לא עדיף ממה שאכלה היא דאינה משלמת אלא פחות שלישי וכו'.

אולם בהמקנה קו"א כאן כתב, דמה שהקשה הב"ש דמ"ש ממאכל ומשחה דאינה משלמת כל ההוצאה, נראה דלא דמי, דהתם

שלא סבלונות מדעתו ויכולה לומר לו לא היה לך לשלוח, ואפילו במקום שהמנהג לשלוח סבלונות, מ"מ לא היה לו לשלוח דברים

העשויים ליצלות, ולהכי משלמת רק בפחות שלישי, אבל הכא היה לריך לעשות כפי המנהג. וכ"כ צבית מאיר כאן, לתרץ קושיית

הב"ש הנ"ל, דהכי דהמנהג בזה נמי לשלוח סבלונות, מ"מ יכולה לומר היה לך לשלוח מידי דלגבי דידי ולא מידי דאך לברכי [ולאכי

פוחתה שלישי], משא"כ בהוצאות שהזכיר הרמב"ם מה היו ליה למעבד. וע"ע מש"כ לחלק בין י"ד לבין המנהג לשלוח לה מיני

מאכל ומשחה, בעני אחרים סוס"ק י"ב, ובעני קדושין סק"יג, ובערך שי כאן. [והב"ש טעמו במהדו"ק, אחר שהקשה מהא דהמנהג

לשלוח מיני מאכלים, כתב בטעמו, דיש לחלק. אלא שלא פירש מהו החילוק].

ובארץ צבי (ותאומי נציה) סק"ע כתב, דקושיית הב"ש לא קשה מידי, דגבי מאכל ומשחה הטעם הוא שאילו היתה יודעת

שצריכה להחזיר לא היתה אוכלת משלו, אבל כאן צריכה לשלם מדינה דגרמי ומש"י צריכה לשלם הכל.

גם בערוך השלחן סעיף ע"ז כתב, דאין כאן ענין לפחות, דאין זה אלא במתנת אכילה ושתייה.

ובכר כתב בן בתשב"ץ ח"צ סי' קס"ו, דאפשר שיש להחמיר בהחזרת ההוצאות סעודה, יותר מבשולח סבלונות וחזרה בזה

הוא, דאילו התם אינה משלמת אלא דמי בשר צול ואילו הכא משלם כל מה שהוציא משלם, והטעם לפי דכשהוא שולח המאכל

והם אוכלים אותו יכולים לומר זה דורון היה ואילו היינו יודעים ששלם אותו ביוקר לא היינו אוכלים כל כך, מש"י אינם משלמים

אלא דמי בשר צול כו', אבל בהוצאות לרכי סעודה משלם כל מה שהוציא דגרימת אבוד ממנו הוא. והביאו לנידונו בשאלות משה

ח"מ סי' מ' אות ו'.

כח. והוא שיהיו לו עדים. עבא"ע סי' קס"י בשם הב"ש [סק"ה] דבשבועה אינו יכול להוציא. והוא עפ"י

מש"כ הרמב"ם שממנו מקור הדין, שאין זה נשבע ונוטל. והטעם כתב בשבות יעקב ח"ג סי' ק"יז, דל"ל דאע"ג שזה הוציא ברשות

ובמציאות ברשות קי"ל דישבע כמה הוציא ויעול, [וכמבואר בחו"מ סי' ל"א סעיף ג' ברמ"א], היינו דוקא במוציא מתחילה ע"י

שיחזירו לו, משא"כ בזה דכשהוציא לא הוציא ע"י שיחזירו לו רק היה סבור שתנשא לו, לכן אין לריך לשלם רק מה שיצרר.

ובכשהוא מוחזק. עי' בבא"ע הנ"ל בשם הב"ש, דאם הוא מוחזק נוטל בשבועה. והב"ש כתב זאת בשם תשובת הרא"ש

שהביא הטור ועפ"י מש"כ הפרישה. והוא צעור כאן שהביא מתשובת הרא"ש כלל ל"ה סי' ח', בנידון ששלח סבלונות למשדכחו

וקיבל מאביה שלוש מאות זהובים ונתבעל השדוך, וכתב שישבע המשדך כמה הוציא בקניית הסבלונות והמותר ישלם. וביאר

בפרישה אות י"ה, דכיון שהשבועה היא להחזיק מה שיש צידו לכן נאמן, משא"כ בהוצאות סעודה שכתב הרמב"ם שאינו נאמן

(יח) ועי' בשור"ת הרדב"ז ח"א סי' תקע"ט, שכתב לענין החזרת סבלונות שבלו, נשבע כמה הוציא ויעול. [ומלבד מה שקשה לכאורה שהרי לא מצאנו בזה חולק על הרמב"ם דס"ל דצריך עדים, גם נראה שזה סותר למש"כ בעצמו בס"י שכ"ט המובא בפנים וצ"ע].

(יא) וי"א דכל זה מייירי צמה ששלה לאחר אירוסין אבל קודם אירוסין (ד) לאחר שדוכין ביאור הגר"א חוזר הכל (כ"י פ' מי שמת וכ"כ הרמב"ם) (יא) [יב] ויש חולקין (כ"י צ"ח הרשב"א) :

[יא] וי"א דכ"ז כו'. דבלא קדושין לא מחיל כלום כיון דמצו למיהדר בהו ולהכי נקט בית חמיו. שם : (יב) וי"ח. כ"מ מדברי הרשב"א וע"ס :

המשדך

באר היטב

(יא) ויש חולקים. ע' ב"ש ובה"י :

פתחי תשובה

(ד) לאחר שדוכין, הפסע מבורר כ"י דנשדוכין ודאי לא מחל כלום ואפילו אכל שם כיון דמצי למיהדר ביה ע"ש. ועיין בס' בית מלך שם דהאידנא ששדוכין נח' וקנס לע"ד אף ה"א מודה דאין חילוק. אך צ"ע אם לא נאמר דלא שייך ענין מחילה ע"י אכילה אלא צמה ששלה לאחר אירוסין (ד) לאחר שדוכין (כ"י צ"ח הרשב"א) : (יא) וי"א דכל זה מייירי צמה ששלה לאחר אירוסין אבל קודם אירוסין (ד) לאחר שדוכין ביאור הגר"א חוזר הכל (כ"י פ' מי שמת וכ"כ הרמב"ם) (יא) [יב] ויש חולקין (כ"י צ"ח הרשב"א) : (יא) וי"א דכ"ז כו'. דבלא קדושין לא מחיל כלום כיון דמצו למיהדר בהו ולהכי נקט בית חמיו. שם : (יב) וי"ח. כ"מ מדברי הרשב"א וע"ס :

הפוסקים

ס"ק כט אות א

אוצר

שליש. ובפנים הצ"ח כתב עוד דהר"ש ס"ל כהנמוק"י דכלא קדושין לא מחיל כלום ואפילו אכל שם ואפילו איכא שדוכין, ולפיכך פסק דכל אחד מהם לריך להחזיר כל מה שקבל ולא ינכה כלום, אבל הרשב"א בתשובה כתב גבי החוזר צו לאחר שדוכין דמה שזלה צבגדים אפילו חזר צו הוא פוחת שלישי, כדאמרין בגמרא בצרורא כשחזרה צה איכא, וחזר צו דהכא כחזרה צה דהתם, דכאן וכאן מי שהוטל עליו לשלם הוא שחזר צו עכ"ל, ואע"ג דדמי צשר צזול לא אמרו אלא בצרורא למד משם הרצ דה"ה צשדוכין, דצענין זה שמין כל מחזירי אוכלין הנאכלין מתחילה שלא לדעת חזרה שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל משלו, דהכי אמרין צצ"ק דכי אכלה מחוך הרחצה משלמה מה שנהנית דמי עמיר צזול או דמי שעורים צזול, וכך גבי הניח להם אציהם פרה שאולה ושחטוה ואכלוה משלמין דמי צשר צזול, וכן פ"י הרשב"ם צדף קמ"ו. ובעצי ארזים סק"ג, ציאר על דרך זה דצרי הצ"י והרמ"א צמחלותק הנמוק"י והרשב"א (מצלי להזכיר דצרי הצ"ח), דהצ"י והרמ"א לא כתבו מחלוקת הנמוק"י והרשב"א אלא לענין פוחת שלישי, לדעת הנמוק"י בחזרה היא לאחר שדוכין לריכה שהשלם הכל צלי פחת, ועי"ז כתבו שפיר הצ"י והרמ"א דיש חולקים, דהרשב"א ע"כ ס"ל דגם בחזרה היא פוחת שלישי, מדכתב דצמחנות ששלה אצי הכלה לחתן פוחת שלישי אפילו חזר צו החתן, וה"ה בחזרה צה הכלה. ובה"ש דחה דצרי הצ"ח, דלענין הפחתה שלישי כו"ע ס"ל דפוחת, וציאר דצרי הרמ"א צמש"כ דחוזר הכל לענין עיקר הסבלנות דאפילו אכל שם לא מחל, אלא שתמה על הצ"י והרמ"א צמה שכתבו דיש חולקים עי"ז. עי' ב"ש סק"י שכתב, דצצרי הצ"ח אינם נראים לו, דעד כאן לא מחלק הנמוק"י צין שדוכין לאירוסין אלא לענין [מחילה הסבלנות] דאם אכל שם אז י"ל דלארורא מחל ולא למשדוכת, אבל פרעון פחות שלישי קו"ל צצמה מקומות דפוחת שלישי כו', לכן אפילו צמשדוכת א"ל לשלם יותר וכו'. ובסק"ט כתב צציאר דצרי הרמ"א כאן, דקודם אירוסין [אף] אם אכל שם מ"מ לא מחל כלום, ואפילו אם חזר הוא לריכה לשלם אפילו דצרים העשוין לצלות והיינו פחות שלישי, והצ"ח הקשה אם הוא חוזר

כט. אבל קודם אירוסין לאחר שדוכין וכו'. א. דעות הפוסקים בדיון זה. מקור שתי הדעות הוא צצ"י כאן, שכתב דהנמוק"י כתב צצם הרמב"א דהשולח סבלנות לבית חמיו פ"י לאחר קדושין, דכלא קדושין ודאי לא מחיל כלום, ואפילו אכל שם ואפילו איכא שדוכין כיון דמצי למיהדר בהו, ולהכי נקט צית חמיו יט, ואין נראה כן מדצרי הרשב"א בתשובה שאכתוב. ועי' צצמוך צצ"ח שכתב דכן הוא גם דעת הר"ש. ובמלאכת שלמה פ"ו דריכה ה"ל כ"ה, הציא כן משר"ת הרצ"ש ס"י ש"א, שכתב דלפעמים שולחים קודם אירוסין שאין שם אלא שדוכין לצד ואומרים ומכריזים שנותן החתן לכלה וצודאי דקודם אירוסין אין שם מתנה כלל, ומתני דסבלנות לבית חמיו חתן, דמשמע שיש שם אירוסין, הלא"ה לאו כלום הוא. ובמשפטים ישרים (להר"ש גאון) ס"י ג' ד"ה א', כתב על דצרי הצ"י ה"ל, שחפש צצצריו צכל הסימן, ולא מלא להרשב"א שכתב הפך דצרי הנמוק"י, ואדרבא הרשב"א כתב אגב גרר דמתני דהשולח סבלנות לבית חמיו מייירי כשנתארסה כו', דמשמע דהרשב"א ג"כ סובר כהנמוק"י וכו'. ובח"מ סק"י כתב, דמלשון הרמ"א שכתב חוזר הכל, משמע דאף דצרי מאכל וכלים מעטים שצלו לריכה לשלם, ואף שחזר צו הוא, וקשה אם המניעה מאלו וצלו צרשותו למד השלם, ואפשר דקאי על דעת הטור דס"ל דכשאל שם אפילו מה שצענין אינו חוזר, זה הדיון לא שייך [אלא] בצרורא ולא צמשדוכת, [אבל] לענין החזרת דצרים שצבר צלו לכוי"ע אין חילוק צין ארורא למשדוכת], אך קשה [מה שסיים] דיש חולקים עי"ז. ובב"ח כאן וצקו"א, ציאר דישנה מחלוקת צין הר"ש והנמוק"י לצין הרשב"א, לענין הפחתה שלישי מדצרים שצלו, אם מפחיתין צשדוכין כמו בצרורא, שכתב על הר"ש כלל ל"ה ס"י ד צנידון שהמשדך שלה לה סבלנות וצלו, ואציה נתן לו כסף על חצונו הנדוניא שפסק לו, וצו שידך אותה לאחר, והשיב הר"ש שיחזיר לה הכסף וינכה דמי הסבלנות כמה שצלו לו מעיקרה, דאע"ג דסבלנות העשוין לצלות פוחת שלישי, מ"מ תשר הר"ש דמייירי צלא קדשה אלא צדשדיך לחוד ס"ל להר"ש דאינו פוחת

היתה אשתו באירוסין אין כאן תביעה על מה שאינו בעין, משא"כ אחר שדוכין כיון שצדיין לא היה שום ענין אישות, ממילא כל מה שנעשה על תנאי של גשואין נעשה, וכשנתפרדו [ולא באו לכלל גשואין] יש חיוב תשלומין.

(ט) ועי' בשאילות משה חר"מ ס"י מ' אות ג', שכתב להסביר החילוק בין אחר אירוסין לבין אחר שדוכין, דכשהיו אירוסין הרי יש כאן קצת מנהג אישות, וממילא מובן דכמו שאין אדם תובע אחר גירושין של גשואין הדברים שצלו וכ"ש מה שצבר נאכל, כמו כן גם אחר אירוסין כיון שצבר

אוצר

סי' כט אה א

הפוסקים

מ"מ פשט דברי הרשב"א נראה כמ"ש הב"י שחולק על הגמוק"י, וגם מדברי הרא"ש [הנ"ל צ"ח] בתשובה שבציא בעור נראה שחולק על הגמוק"י, שכתב צופק דבריו דכיון שחזרה זה חשזין דמי הסבלנות בחשבון כו', ונראה מדבריו דדוקא משום שחזרה היא הוא שחזרין הסבלנות, הא אם חזר צו הוא אינם חוזרים אע"פ שנידון שלו לא היו קדושין כי אם שדוכין לצד, אי"כ ע"כ שהוא חולק על הגמוק"י וס"ל דשדוכין וקדושין אחד הם.

ובשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' רל"ד כתב, שחזר על כל המפרשים ובעלי החדושים ולא מלא לו חזר להרשב"א צוה, ולא

לשחמ"ט חד מנייהו לומר דמחייב וסוגיא דאתאמרא עלה איירי באירוסין דוקא, ואי משום לישנא דמחייב דקחני השולח סבלנות לבית חמיו, לא מכרעה כלל, דאורחא דעלמא לקרוא בית חמיו אפילו בלא קדושין אלא ע"י שדוכין לצד, אי נמי אורחא דמלתא נקט תנא דאם אירסה דרכו לשולח סבלנות הרבה, אצל לאו למימרא דאם שדך לצד ושלה שלא יהיה דקין כן, ואי משום דכיון דמא דברי צוה לא סמכה דעתיה, אי משום האי עממא כ"ש דהוי מחילה כו', דבשלמא באירוסין סמכה דעתיה ולא גמר ושלה אלא לשמחה חתנות, אצל בשדוכין כיון שהוא יודע דמניא למיחדר זה ואפי"ה שלה, מחנה צעלמא הוא דיהיב, ויש לתרץ בדוחק כו', אצל קושטא דמלתא דכיון ששדכו וכתבו שטר שדוכין ואיכא קנין וכ"ש אי איכא שטובה כאשר נהגו במדינה זו, מסמך סמכי אכדדי דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה גור, וכ"ש במקום הזה שעושים סעודות גדולות ומחמנים קרואים לסעודת שדוכין ואין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ולפיכך סמכי אכדדי ואגב שמחתו מחל מה ששולח.

וב"כ צח"א סי' שצ"ט, שאין חילוק בין אירוסין לשדוכין. והוצא צערך לחס כאן, וכתב דאע"פ דאיכא מאן דפליג, כן עמא דבר.

ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ל"ז כתב, דהשואל בשו"ת מהרי"ע ח"ב סי' כ' מפשט פשיטא ליה דגם בשדוכין לאחד הוא מחילה כו', וגם מהמהרי"ע שם סי' כ"א נראה שזוהי צוה לשואל, דכל הנהו דינים דשולח סבלנות לבית חמיו איננהו גם בשדוכין.

ובבית מאיר כאן כתב, דהע"ז והב"י הבין דמש"כ הב"י על הגמוק"י שהרשב"א חולק, הוא מדכתב הרשב"א דפוחת שליט, ולדעתו זה אינו, ועיקר המחלוקת צוה, דהגמוק"י כתב דשדוכין לא מחל כלום כיון דמניא למיחדר ולהכי נקט בית חמיו, וע"כ הדקדוק אינו מדנקיע בית חמיו וצטסק שדוכין לא שייך למיקרי חמיו, דבמשנה לא מצינו כלל שדכרה מעסק שדוכין, אלא הדקדוק מדלא תנא ששלחה לבית חמיה, ש"מ דדוקא איכו ששלח לה שהיא לא מציא הדרה דאין צידה לגרש שייך לחלק בין אצל [ללא אצל], דאם אצל שם מחל הסבלנות העשויים ליבולת, משא"כ היא ששלחה לו מפני שצידו למיחדר ולגרשה בלא כתובה ואפילו איסור דלא יגרש ליחא באירוסין, לכן ליכא לחלק בלא כתובה ואפילו לא מחלה, ולמד מה דשדוכין דשניהם מניא למיחדר לא מהני אכילה, ולפי"ז שפיר כתבו הב"י והד"מ דלא משמע הכי מחשבות הרשב"א, שהרי דחק ליישב מפני מה חני בית חמיו, ואדרבא משמע מנייה שהורף לדחוק להוליא דקין שיהא דין האשה ששלחה שזה לו ולא נימא איפכא דמדידה לדידה לא, אצל שיהא עדיפות לה זה לא עלה על דעתו, ונשמע מנייה דאין סברא לחלק בין מצי הדור ללא מצי הדור, ומסתמא לדידיה שדוכין ואירוסין שוה, ומה שפסק שיהדר ולא חילק בין אכלה ללא אכלה, היינו משום דכתב דבריו על בגדים ותכשיטים דאליציה לא תלוי באכילה כו', אצל צמאכל ומשתה ודברים קטנים משמע צאמת לדידיה דשדוכין ואירוסין שוים, וזה לדעתי צרו.

חזר למה תשלם היא מה שצלה, ולק"מ, דהא כשלא אכל שם מצוהר צע"ס דלריכה היא לשלם אפילו אם הוא חוזר וצמאודכת ס"ל לגמוק"י דאפילו אם אכל שם הוי כאילו לא אכל ולא מחל משו"כ לריכה לשלם. ובסק"י כתב על הב"י הג"ל דעת הרשב"א, דאינו מוכרה [שחולק על הגמוק"י], כי שם לא קאמר אלא דפוחת שליט ממנה שצלה, ואז אין חילוק בין קודם אירוסין לבין אחר אירוסין כמ"ש בסמוך דקיי"ל כן צממה דוכהי דפוחת שליט, אצל לענין אם הוא מוחל ממנה שמחת סעודה שאכל שם, י"ל דאינו מוחל אלא דוקא באירוסין וכ"כ צע"ז [סק"ו].

ובמגן גבורים סי' ע"ד דקכ"ה ג', כתב ג"כ דאין הכרח שהרשב"א חולק כו', ע"ש שהאריך צוה.

ובשו"ת תורת משה סי' א', כתב בנידון מהגמוק"י הנ"ל, דכל הני מילי דסקרי"ע צגמרא, היינו בסבלנות ששלחו אחרי קדושין אצל דלויכא קדושין ליכא מחנה כלל.

ובחתם סופר ח"א סי' קכ"ח, ומוציא בקלרה צפ"ת סק"ד, כתב דלפי דברי העני ארוס הנ"ל, אין כוונת הב"י שהרשב"א חולק בגוף דקין על הגמוק"י אלא שחולק על מה דמשמע מדבריו שאינו פוחת שליט, ולפי"ז צוה כל דברי בעלי השו"ע דדקדוק, שצטעף ג' דקדק המחבר לכתוב לשון המשנה בית חמיו, וממילא ממועט שדוכין, ואח"כ כשכתב דין פוחת שליט מייחזי הרמ"א פלוגתא, ומדקדק לכתוב דלאחר שדוכין חוזר הכל, ור"ל דאפילו השליט לא תפוחת, ובצטעף ד' לא הביא המחבר רק תחילת דברי הרשב"א ולא סופן דמייירי בשליט, ואם אולי יש קצת דוחק בלשון השו"ע, מ"מ כך חוצה עלינו וכך יפה לנו דלא לשווי להבך גאונים טועים, ועכ"פ פשוט דכיון שהע"ז והב"י החליטו דקין לטעות ואין צידו לתקן, פשיטא שאין אדם יכול לומר קים לי כטעותיהו דהני גאונים וכו'. ועפ"י פסק בנידון צשדוכין שמח המשורר, דכל מה שאחי מחמחיה שהיה ציד המשודכת צטין צשעה ששמעה שמח, תחזיר, ואם בלו אחרי זה לריכה לשלם כשעה הולאה, אך מה שכבר צלה צשעה שמועה, תפוחת שליט וחשלה, כיון שצלהה צרשוח.

גם במי יהודה ח"ב סי' ז', כתב בנידון לענין החזרת עיקר הסבלנות עפ"י החת"ס הנ"ל, דלא מצי המחזק לומר קים לי כה"ס חולקים צצרמ"א.

אולם יש מהאחרונים שציארו מחלוקת הגמוק"י והרשב"א, וכן דברי הב"י והרמ"א, לענין פלס החזרת הסבלנות שצלו, והרבה מהם חפסו עיקר להלכה דאין הצדל בין אירוסין לשדוכין. עי' בלבוס כאן שכתב בלשונו, ד"א דבלא קדושין לא מחיל כלום ואפילו אכל שם ויש חולקים כו'.

ובבית הי"ל כאן כתב, דמאחר שהב"י צעלמו כתב צטעף ד' דברי הרשב"א דכי היכי דהדרי סבלנות ששלח איכו לה ה"נ הדרי סבלנות דשלחה איכו לדידה, והם דברי הרשב"א שכתב הב"י על הגמוק"י שאין נראה כן מדברי הרשב"א, ורמז ע"ז ופסק דעת הרשב"א והשמיט צטו"ע דעת הגמוק"י והרשב"א, אי"כ קשה על הרמ"א שהציא את הגמוק"י ואח"כ כתב ויש חולקין והוא דעת הב"י צסס הרשב"א ולא הכריע הלכה כמו, וב"י צעלמו הכריע דעת הרשב"א, ונ"ע לדינא וכו'.

ובנתיבות משפט סק"ו ד' כתב, דהגם דמש"כ הרשב"א דכי היכי דהדרי סבלנות דשלח הוא לה ה"נ הדרי סבלנות דשלחה איכו לדידה כו', אינה ראויה מכרעה שחולק על הגמוק"י כו', וגם מש"כ הרשב"א לענין פוחת שליט אינה ראויה מכרעה כו',

(ב) וע"ש בלבוס, שכתב זאת לפני הדין דפוחת שליט, באופן דבלבוס ליכא למימר כמ"ש העני ארוס בכונת הרמ"א, דהחילוק בין אירוסין לשדוכין הוא רק לענין פוחת שליט.

באר הגולה

ל הרשב"א בפסוק

ד [יג] המשדך בתו לחבירו ושלח לו בגדים ותכשיטין ואח"כ נתבטלו
השדוכין וחזר בו החתן או חמיו יחזיר מה ששלח לו דכי היכי דהדרי
(יב) סבלונות דשלח איהו לה הדרי מאי דשלחה איהי לדידיה דאומדן דעתא
הוא שלא שלחה לו אלא על דעת שיכניסנה לחופה :

ראובן

[יג] המשדך בו דכי
היכי כו' דחד טעמא
לחזרויהו והא דנקט
השולח כו' משום
דאורחא דמילתא דחתן

שולח לכלה וכן בפ' האומנין הלוקח כלים מבית האומן כו' וכיצא ואפילו נתארס' דהא מתני' בנתארסה ובפ"ה דכתובות ראב"ע אומר מן הנשואין
כו' וקי"ל שם כר"א וז"ש דאומדן דעתא כו' ע"ד כו' ואע"ג דשם מ"ז ב' ע"כ ל"ק ראב"ע כו' לא קי"ל כן אלא כת"ק שם ובפ"ו שם הפוסק מעות
כו' ופריך בירוש' ולא בדבריו כו' ומשני פוסק ע"מ לכנס והביא הרא"ש שם ע"ש :

באר היטב

(יב) סבלונות. וה"ה כמה שצלה בנגדים אפילו חזר הוא פוחת שליש כמו בחזרה היא. הרשב"א :

הפוסקים

ס"ק כט אות א — ס"ק לב אות א

אוצר

סי' כ' אות כ"ה, הביא לנידונו דברי הבית מאיר והרדב"ז הכ"ל,
וע"ש מש"כ על החת"ס הכ"ל. וכן צו"ח מהר"א הלוי ח"ב סי'
ל"ז, ובשאלות משה חו"מ סי' מ' אות ד', הביאו לנידוניהם דברי
הבית מאיר.

ג. וכשנתן לה עוד לפני השדוכין. כתב בערוך השלחן סעיף
ז' (צין שאר דבריו לענין סבלונות שאינם עשויים
ליצלות), דמתנה שנתן לה החתן קודם השדוכין, נראה לי שאינו
חוזר לו דהכי כמתנה צעמא, אלא"כ אמר מפורש שנתן לה בתנאי
שתשאל לו.

ועיין בשלחן העזר סי' ז' סעיף י"א בשמלה ללצי סק"ה, שהביא
מהחת"ס סופר ח"א סי' קכ"ט, צידדון שהמשדך נתן
והמשדרכת מחזקת בדורותיו וטוענת דברי שהמשדך נתן לה למתנה
מפורשת ואמר בצירור שאינו נותן מטעם השדוך רק במתנה גמורה,
והעלה שתשבע המשדכת ע"ז היסת והפטר, אלא שכתב דצידדון
זה כו"ל קצת כעו"ט נגד המנהג והחזקה שהחתן יתן מתנות ויאמר
בפירוש שנתנם שלא לשם סבלונות, ועליה להביא ראיה, ועוד ללצי
הריב בא), והביא עוד דברי בערוך השלחן הכ"ל, ולפי"ז כתב דיש
להסתפק היכא דירשי החתן שמת מודים שהחתן נתן לה קודם
השדוכין, אלא שאומרים שהיה בתנאי שתשאל לו והכלה אומרת שלא
היה שום תנאי, ומאחר שגם יורשי החתן מודים שנתן לה קודם
השדוכין ואין המנהג להתנות כן בפירוש, ולא הוי טענת המשדכת
נגד המנהג והחזקה, אלא עליהם להביא ראיה, ונשאר צ"ע.

טע"ף ד. ל. ואח"כ נתבטלו השדוכין וכו'. וה"ה היכא
דחזרו אחר אירוסין נמי הוי דינא דהדרי הסבלונות.
כ"כ בס' פסקי הגר"א עפ"י דברי הגר"א בסק"ג, דמתני' והחזרת
סבלונות באירוסין היא. והוא מלשון הרשב"א בתשובה שהוצא
בסק"ל ז.

לא. וחזר בו החתן או חמיו. וה"ה כשמתה הכלה. כך מתבאר
מדברי הב"ח בתשובותיו סי' מ"ט, אליבא דהרשב"א
שממנו מקור דין זה.

לב. יחזיר מה ששלח לו. א. דעות הפוסקים בדין זה. מקור
הדין הוא מתשובת הרשב"א שהוצא צ"י ומלוין
צבא"ג, דהמשדך צו לחזרו ושלח לו בנגדים ותכשיטים ואח"כ
נחצטלו השדוכין, צין שחזר צו האב צין שחזר צו החתן, חייב להחזיר
לו

(כא) ועי' במשפטים צדיקים סי' ב', בדין שהמשדכת אומרת שלפני
מותו אמר לה המשדך שנותן לה הסבלונות בתורת מתנה, שכתב בזה כמה
חילוקי דינים עפ"י המבואר בחרי"מ סי' ע"ב סעיף י"ט ובסי' קל"ג, בחפץ
שהיה ידוע שהוא של אחד ועתה הוא גמא ביד שני ואומר שלקח אותו
מהראשון או שנתן אותו לו במתנה.

ובערך שי כאן כתב, דפירושו של העני ארוז הכ"ל דה"ש חולקים
אינו אלא לענין פירות שלש, לא נראה, דהרי הנמוקי כתב
דבריו על מה שאמרו דבאכל שם מחל כל מה ששלח, ועדיין לא נזכר
מפירות שלש עד סוף הסוגיא, ולפי העני ארוז הכ"ל להנמוקי
לכתוב החילוק שלו אחר דין פירות שלש.

ובערך השלחן סעיף י"ח כתב, דלפי הע"ז והב"ש הכ"ל מחזרת
לו כל מתנותיו ואפילו מתנות שצלו אלה לריכה לשלם אף
שהמניעה מצדו כו', אמנם לא שמענו ממימינו שידונו כך שתשלם לו
צעד המתנות שצלו, או מימי בנגדים ששלח לה כשהוא חוזר צו,
ואפשר דתנאים שלנו שיש בהם איסור וקנס דיון באירוסין [ע"י
ע"ז בזה צ"ל], ואפשר שצני המדינה תפסו לדינא כה"ש חולקים.

גם במקור ישראל ונחלת יהודה סי' י"ד כתב, דאין חילוק בזה צין
אירוסין לשדוכין. וע"ע מש"כ בזה, בשלחן העזר סי' ז' סעיף
י"א ושם בשמלה ללצי סק"א וסק"ג.

ובבית קדושין סק"ג כתב על דברי הב"ש, דיפה כתב, מיהו
נראה דכל זה להנמוקי לפי שיטתיה דפסק שצלו אכל
לריכה להחזיר גם מה שצלתה, אכל לשיטת הרמב"ם והמחבר דגם
צלו אכל אין צריך לשלם מה שצלתה, אלא אין הטעם משום שמת
אירוסין, וא"כ נראה דה"ה בשדוכין, דכיון שצלתה צרופה אינה
לריכה להחזיר דהוי מחילה כו', ומי"מ נראה דלדעת הפוסקים דיש
כתובה לארוסה אפשר שמשלמת מה שצלתה דהרי מי"מ הרויחה
הכתובה, וא"כ במשדכת י"ל דלכ"ע א"ל להחזיר שהרי אינה
מרווחת כלום, וא"כ י"ל דודאי אין להוציא ממנה מה שצלתה,
ולא נחמיר דהרי חומרי לפסוק דעת הפוסקים דאין כתובה
לארוסה, דלדבריהם מוכח דאף דאין כתובה לארוסה מי"מ מחזרת,
וגם נתפוס דעת החולקים על הרמב"ם דס"ל צלו אכל מחזירין,
כן י"ל לדינא, מיהו אם נותן הקנס נראה שמנכה לה מה שצלתה.

ב. ובשדוכין שנעשו בחרם ובקנס. עפ"י סק"ד מהחת"ס,
דמסתמא האחרונים משמע דכל שדוכין אפילו
שנעשו בחרמות וקנסות נמי לא מחיל כו', ולא שמע מעולם הוראה
יוצאת לחלק בזה וכו'.

ובבית דוד (להרי"ד דוד) סי' כ', נסתפק בזה, וכתב דל"ע בשדוכין
הנכונים ע"י קנס מי אמרין זיל דחר טעמא למח לא מחיל
כלום משום דמלי למחר, כיון דאיכא קנס או שבושה כו"ל שדוכין
ידון כקדושין ידיו, או דלמא מי"מ לא דמי לקדושין.

אולם מהבית מאיר כאן הביא הפ"ה הכ"ל, דהאידנא שהשדוכין
צחרם ובקנס אף הנמוקי מודה שאין חילוק [צין אירוסין
לשדוכין]. וכבר כתב כן צידדון צו"ח הרדב"ז ח"ד סי' רל"ד,
דכיון שכתבו צמדינה זו לעשות קנסות וחזוקים על כל מי שיחזרו
צו, הלכך הוי שדוכי דיון להא מלתא באירוסין דידהו ואפילו
הריעצ"א מודה צכה"ג. ובערך שי כאן, הביא דבריהם וכתב, דא"כ
פשיטא שאין להוציא מהמחזק. גם צעמודי אש (להרי"א אייזנשטיין)

אוצר

ס"ק לב אות א—ב

הפוסקים

לו על הנדן, יכול להחזיק בידו עד שיעור היתרון ששון מחנות החתן על המחנות שקבל וכו'.

ובשואל ומשיב מהדו"ט ח"ד סי' ק"ט כתב, דכיון דהעצם הוא משום האומדנא שלא כתב לה רק ע"מ לכונסה, כל שיש ספק באומדנא דו"ל דמדירה לדידה משום אחרתו הוא וכו' מחנה גמורה כמ"ש הב"ח [הג"ל], ח"כ האומדנא גרידא היא וי"ל דלא שייך אומדנא כו', ובשו"ת הרי"ש סי' ש"א דעתו דמש"כ הרמב"ם שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד, היינו לאו דוקא כששלח צעת איורוסין רק אף לאחר נשואין אלו הסבלנות אינו שולח רק לנוי בלבד, והיינו שאינו מחנה כלל דל"כ היה לו לומר שלא שלח לה רק ע"מ לכונסה, וע"כ דאף צעת הנשואין ג"כ נתן לה רק לנוי בלבד ולא למחנה, וח"כ לפי"ז דקדו דברי הב"ח שזה דוקא מה שנתן הצעל לאשתו לא להיפך, שלא שייך לומר שמה שכתבים האשה לצעל מחנות יתעורר להחזיר אף שהכניסה לאחר נשואיה כו', ובתשצ"ז ח"ב סי' רל"ב חיקון ד' בסופו כתב דאם אצי הכלה נתן מחנה ונכסים לארום ומחנה הבת ותצטו להחזיר לו מה שנתן לו אחר שמחה צתו, זה היה מעשה ודנתי שאין הארום חייב להחזיר וכמו שאמרנו ח"נשי ערבונא שקלי מיניה, וח"כ מלאחי בתשובה להרשב"א וזן שאינו מחזיר ואין לדמות זה לנכסים שנתנו לכלה כו' א), הרי שהכנסים לחלק כמ"ש הב"ח בין מה שנתן החתן לכלה בין מה שנתן אציה לחתן, ואף שהב"ח כתב בשם הרשב"א להיפך, מ"מ נאמן התשצ"ז בעדותו, ואולי חזר בו הרשב"א ואח"כ מהם אחרון לא ידענו, גם בפרה מעה אהרן ח"א סי' ס"ג האריך להכניס עם הריב"ש וברא"ם הג"ל, דיש חילוק בין מדירה לדידה לבין מדירה לדידה, והוא בדברי הב"ח.

ובמי יהודה ח"ב סי' ז' כתב בנידונו, דכיון שהחתן מוחזק שפיר יכול לטעון ק"ל כהני פוסקים שב"ח ובשואל ומשיב כו', ומה עוב אס אפשר לצעל ולפשר הענין.

ועי' במנחת פתים כאן, שכתב על דברי הב"ח הג"ל ב), דקשה לפסוק דין ק"ל נגד דבר מוסכם בשו"ע וכו', וכ"כ בספרו אמרי יושר ח"ב סי' ע"ח דלדינא כבר כתב בספרו מנחת פתים, דאין לומר ק"ל בזה נגד השו"ע.

ב. ובדברים העשויים לבלות ששלחה היא לו, האם הוי ג"כ הדין כמו מתנות ששלח הוא לה לכל אחת משתי הדעות המובאות בסעיף ג'. בדברי ריב"ז סי' ל"ה, אחר שכתב בנידונו לענין החזרה דורונות ששלח החתן דיש חילוק בין אכל צבית חמיו ללא אכל, כתב עוד, דדורונות ששלח אצי הכלה למשדך ודאי שחייב להחזירה ככל אופן, דבשלמא המשדך מחמת חיבתו שאכל ושתה צבית הכלה גמר ומחיל כמו שפי' הרשב"ם, אצל אצי הכלה לא מחל עד שיכנס לחופה עם צתו, וכ"כ הרשב"א המוצא צב"י כו' [וכמוצא צבית הקודם], וכיון שכן צב"י הוי דינא דלריך להחזיר כל המתנות ששלחו לו מצית חמיו וכו'.

גם בשו"ת תורת משה סי' א' כתב, דנראה לומר דבסבלנות ששלחה היא לדידה אפילו אכל סעודת חתן הדרי, דהא עטמא דסבלנות העשויין ליצלות לא הדרי כשאל סעודת חתן, משום שמחמת חיבה שאכל ושתה עמם מחל הסבלנות העשויין ליצלות

א) ע"ש בתשב"ץ שצויין לשו"ת הר"א מזרחי [הג"ל]. וכתב בשואל ומשיב הג"ל, דהוא הגה מאיות אחרון, שהרי התשב"ץ קדם הרבה להר"א מזרחי, ועכ"פ הדין דין אמת וכו'.

ב) ע"ש במנחת פתים שכתב דגם בהשיב משה המובא לעיל כתב כהנ"ח. ואמנם כתב ההשיב משה שם דהח"מ והב"ש לא ראו דברי הב"ח. אך מ"מ כתב ההשיב משה להלן שם, דמצוי לומר קים לי כהשו"ע דלא כהב"ח.

לו הכל, דכי היכי דהדרי סבלנות ששלח איכו לה ה"י הדרי מאי ששלח איכו לדידה, ולדומדן דעת הוא שלא שלח אלא ע"מ שיכניסה לחופה. ועי"ש צב"י, שכ"כ הרשב"א גם בתשובה אחרת, והיא בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' ל"ז, והוצא צקלרה בצבגרי"א סק"ג, וכתב שם, דאין הפרש בין סבלנות ששלח החתן לבית חמיו ובין סבלנות ששלח הכלה או אציה לבית החתן, והכל טעם אחד ודין אחד יש להם, שלא עשו דבר זה כהלכתא בלא עטמא, אלא בעטמא תליא מילתא, שירדו חז"ל לסוף דעתן של צביות, שהשלח לבית חמיו לא על דעת ליתן לחלוטין ולעצובותין הוא שולח, אלא משום אחרתו ועל דעת שישובו לו מצית חמיו עם אשתו שעל דעת לכונסה שזה כו', והלכך הוא הדין והוא העצם כששלח חמיו לבית החתן, שלא שלח אלא על דעת שחנשא לו צתו כו', ואע"פ שחילקו בכתובות מ"ז א' בין דידה לדידה ובין דידה לדידה, במחלוקת ר' נתן ורבנן בצביריתא דכותב לה כסות וכלים שיצאו עמה מצית אציה לבית בעלה ומחנה כו', אפ"י לא קי"ל כו' נתן אלא כח"ק דלעולם לא זכר עד שכתבם אצלו לחופה, ותנן שם ס"ז א' הפוסק מעות לחתנו ומת אמרו חכמים יכול לומר לו לאחיד הייתי רוצה ליתן וג' אי אפשי ליתן, ומקשינן צירושלמי ולא דברים הנקנין באמירה הן ומשני פוסק ע"מ לכנוס, כלומר כל הפוסק אינו פוסק אלא ע"מ לכנוס כו', והא דתנו לה בשולח סבלנות לבית חמיו ולא תנו נמי כששלח אצי הכלה לבית החתן, אורחא דמילתא נקט, דאורחיה דחתן לשלוח לבית חמיו לבלתו ולא לשלוח הכלה לבית החתן, ולפיכך תנו לה בכל דוכתא בשולח לבית חמיו כו', וכן דין שהסבלנות הם הנקראים מוהר וכדאמרין מוהר הדרי, והמוהר הוא קיום שהאיש מקיים לו את האשה כדכתיב מוהר ימהרנה לו לאשה, ומה שנתן החתן נקרא מוהר, וה"ה והוא העצם לענין חזרה צמה ששולח אצי הכלה לבית החתן.

וכתב בהשיב משה סוס"י מ"ח, דכן משמע דבמתנות שציד החתן הדין כמו במתנות שציד הכלה, צב"ש סק"ו בשם תשובה הרא"ש ובשם הפרישה, ובח"מ סק"ז, וליין עוד לדברי הח"מ סק"א, והב"ש סק"ט וסק"י. וכן נראה דעת הרדב"ז בח"א סי' שכ"ט, ומברשדים סי' ל"ב. וכ"כ דעת כל האחרונים המוצאים צבית שאחר זה, שדנו אם לריך להחזיר גם דברים שכבר צלו, ועי' עוד להלן בהערה צ'.

אולם בשו"ת הב"ח סי' מ"ט, בנידון שהחתן שלח מתנות לכלה וגם קיבל ממנה מתנות ואח"כ מחה הכלה וחצב אציה מהחתן את המתנות, והחתן משיב כי מתנותיו ששלח לכלה שווין יותר מהמתנות שקיבל הוא, כתב [דאף] דעת הרשב"א ופסק כך בשו"ע דכי היכי דהדרי סבלנות ששלח איכו לה ה"י הדרי מאי ששלח איכו לדידה, אכן ל"ע לדעתו, דמגשן הרמב"ם צפ"ו דזכיר משמע דלא דמו, דדוקא במאי ששלח איכו לה הוא דהדרי כו', דאיכא למימר דלא שלחם לה אלא צתורה נוי להתקשט צהן ולא לשם מחנה כו', אצל מתנות שנתנו לחתן דליכא למימר שנתנו לו להתקשט אלא מחמת חיבת חיתן כדי לקרב דעתם זה לזה, ח"כ מתנות גמורות הן צלי שום תנאי, ולית לן למימך אאומדנא דידן ולהו"א מיד המוחזק, ומלאחי לו סעד לזה בתשובה הרי"א מזרחי סי' י"ז, ואע"פ דתשובתו איירי שמתה הכלה צתו נשואין, מ"מ מתוך דבריו מוצא דכך הוא הדין גם קודם הנשואין דהמתנות מדירה לדידה לא הדרי ודמדירה לדידה הדרי, והצ"ח ע"ז תשובה מאו"ז הארוך בשם ר' קלונימוס, ולכן נראה עפ"י דאין להו"א מיד המוחזק, ואפילו אם המתנות דמדירה לדידה שוין יותר הרבה אין לריך להחזיר כו', מיהו גם המתנות שנתן החתן ח"כ להחזיר, דכיון דהרשב"א והב"י פסקו דהא ובה הדרי, חיישין לדצריהם שלא להו"א מיד המוחזק צמתנות, ואם המתנות של החתן שוין יותר מהמתנות שלה, חייבים להחזיר לו המותר אליצא דכו"ע כו', וצנ"ד דהחתן חפיים מאי נתן

אוצר

ס"ק לב אות ב—ג

הפוסקים

ששלח מאכל ומשתה. ואם יש הבדל בין שנתחייב על המזונות לבין שזן סתם. בתשובת מהר"ם די בועון שש"ת מהר"ע ח"ב סי' כ', בנידון שאזני הכלה התחייב לזון ולפרנס את החתן כל ימי משך השדוכין ואח"כ נתבעל השידוך, כתב דאע"פ דקיי"ל דדברים העשויים ליצלות או מיני מאכל ומשקה לא הדרי כו', וכי כיזי דמאכל ומשתה דשלא חיבו לא הדרי כ"ע מאכל דשלא חיבו לא הדרי כו' וא"כ היה נראה לכאורה דנ"ד דמה שאכל ושעה החתן צריכה אצי הכלה במשך השדוכין מחל אצי הכלה לחתן כו', אמנם כד מעיינינן שפיר נראה דנ"ד כל אפין שזין דלא מחל, דמאי דאחמר בגמרא במאכל ומשתה ודברים העשויים ליצלות דלא הדרי, היינו מאכל ומשתה או דברים ששלא החתן דרך דורון, אבל מה שמתחייב האדם בשעת התנאים כמו דנ"ד שנתחייב אצי הכלה לזון לחתן בימי השדוכין, ההוא לאו בתורת סבלנות האכילו לומר שמחל מחמת החתנות, אלא מפני החיוב שנתחייב, ואומדן דעת הוא שלא נתחייב אלא ע"מ שיטעם בזה, דקיי"ל כראש"י בתשובות נ"ד ז' שלא כתב לה אלא ע"ד לכונסה, ה"ע דנ"ד לא נתחייב אלא ע"מ לכונס, ואע"פ שחזר בו אצי הכלה ולא קיים שאר התנאים שנתחייב, הוי כדברים שאינם עשויים ליצלות דהדרי אע"פ שחזר בו החתן, הדע שיש חילוק בין כששולח הדבר דרך דורון מחמת חתנות, למי שפוסק בשעת התנאים דרך חיוב דלא חוזר הכל אפילו עשויים ליצלות, שהרי כתב הגמרא דנ"ד כ"ע רבינו יונה דמעות דין עשויים ליצלות יש בהם דלהוצאה ניתנו וא"כ לא הדרי [וכמבואר בס"ק ע"ו], ואפ"כ כתב הראש"ש בתשובה שהביא העור דלר"ך להחזיר לאצי הכלה בג' מאות זכוכים שנתן, וכן בס"י נ"ג כתב העור כ"ע גאון צמי שפסק מעות לחתנו בשעת קדושין ונתן לו קודם הכופה ומהה הכת, דיחזיר המעות לאצ' דכל הפוסק ע"ד לכונס פוסק, הרי שפסקו דהדרי אע"ג דמעות ניתנו ולהוצאה ניתנו ודין עשויין ליצלות יש בהם, וכבר הוכחתי דהחתן ואצי הכלה שוים, אלא ודאי דהחילוק צרור כשמש דהפוסק בשעת התנאים לאו תורת סבלנות דיינין ליה, ולא פסק רק ע"מ לכונס, בין דברים העשויים ליצלות בין אינם עשויים ליצלות, ומשום מעות שפסק האצ' בשעת התנאים הדרי.

ומהר"י שם בס"י כ"א כתב עליו, [דאע"פ] שיש לבעל הדין לחלוק בזה, דהא דרבינו יונה לא דמיא להא דהראש"ש והעור בס"י נ"ג, דהתם הם המעות שפסק לכתוב לה ככתובתה והוי ודאי לא מחיל שלא נתנם לו אלא לדוניית בזה, אבל מעות שאמר רבינו יונה שיש להם דין עשויים ליצלות הם מעות שנתן לו מתנה חנם דרך חסד ולהוצאה ניתנו, ומזונות אלו [שנ"ד] לא ניתנו להכניסם בחשבון הכתובה אלא דרך מתנה חנם, וכיון דידע דליתנהו צעייניהו כמדי דעשויים ליצלות דמי, ואני אפרש שיהיו דברי החכם הנ"ל קיימים, דמזונות לא הוי בכלל סבלנות, דסבלנות סתמן דרך מתנה ולא נתנו להצבע כשכונסה, אבל מזונות הם לא נתחייב אלא שהיה זן סתם, ניתן להצבע ממנו דלאו מתנה היא אלא דין מלוה יש להם, וכמ"ש הר"ן שם הראש"ש בפ"ג דכתובות שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בחזרת מתנה אלא בחזרת הלוואה, והביא ראיה מיורד לתוך שדה חצרו שלא צרשית שחייב לשלם, ומן הירושלמי פ"ב דצ"מ, והר"ן הסכים עמו דדן, מזה שכל המהנה סתם לאו מתנה היא, אלא במפרנס אשת חצרו חלק עליו דהיא אינה חייבת אע"פ שהיו לה נכסים דאדעתא דבעל קנחית ע"ש, ואפילו בזהתו אם היה זן בסתם בתוך ביתו ניתן להצבע ממנו אפילו שהיה כונס את בתו ולא אמרינן דעתו קרובה אלל חתנו, כמ"ש בתה"ד סי' שי"ז בזהתן שאכל

ליצלות כדפי' הרשב"ם, וזה לא שייך באצי הכלה, דשכיל שכתן אכל ושעה שם לא מפני זה מוחל הוא הסבלנות ששלא לחתנו. וב"ב בשו"ת מהר"א הלוי ח"ב סי' ל"ז, לדעת רוב הפוסקים דדוקא באכל סעודת חתן מחל סבלנות העשויין ליצלות, א"כ פשיטא דסבלנות שנתנה הכלה לא שייך לומר כן דמתנה שאכל החתן מחלה הכלה הסבלנות וכו'.

אמנם כשהכלה אכלה אלל החתן, כתב במנחת פחים כאן, שנראה דזה תלוי במחלוקת הראש"ש והריטב"א אם מחל סבלנות ששלא אחר שדוכין כמו אחר איורסין [ע"י ע"י בסק"ט אות א'], דהראש"ש דגם בשדוכין כן אף דכיד שיהם לחזור, א"כ ה"ה מה ששלא היה לחתן אם אכלה שם מחלה, משא"כ להריטב"א דדוקא באיורסין, שפיר י"ל דהוא אינה מוחלת אף באכלה מעטס הנ"ל כיון דכידו לגרשה, אמנם למאי דמסיק הבית מאיר דשדוכין דין בקנסות לכ"ע שייך האי דינא דאם אכל מחל [וכמבואר בסק"ט אות ב'], א"כ ה"ה בשלא היה לחתן ואכלה מחלה דהא איכא קנס שדוכין וכו'.

ובתשובת מהר"ם די בועון שש"ת מהר"ע ח"ב סי' כ', הביא משו"ת הר"א מזרחי סי' ע"ז כ"ע [תשובת רבינו קלונימוס כ"ס] א"ו"י הארוך, שכתב בנידון דהחלוק והמכנסים אשר שלחו לחתן שהם סבלנות העשויין ליצלות אינם חוזרים, שהרי אמרו חז"ל סבלנות העשויים ליצלות אינם נגזים אפילו מן הכלה לחתן וכ"ש מן החתן לכלה שמתנה גמורה הם, וכתב מהר"ם די בועון, דגם דברי הדברי ריבות הנ"ל אינם אלא לדעת הראש"ש וסיעתו דס"ל דהא דמאכל ומשתה לא הדרי היינו דוקא כשאכל שם החתן דמשום חיבה שאכל שם מחיל, ולדעת זו חילק הדברי ריבות לומר דאצי הכלה לא מחל עד שיכנס לחופה, אבל לדעת הרמב"ם וסיעתו דס"ל דמאכל ומשתה לא הדרי בין אכל בין לא אכל, א"כ לא הוי טעמא משום חיבה שאכל, דלדעתו אפילו לא אכל מחיל, אלא הוי טעמא דעתו דמאכל ומשתה לא קפדי חינשי ומחיל, וא"כ כפי טעם זה החתן ואצי הכלה שוים כו', וגם הדברי ריבות יורה דמאכל ומשתה לא הדרי אף מן החתן לכלה כו', וכפי שיטתו בעיקר המחלוקת של הרמב"ם והראש"ש שיכול לומר קים לי בהרמב"ם, סיים גם כאן דיכול החתן המוחזק לומר קים לי בהרמב"ם וכו'.

ומהר"י שם בס"י כ"ב, אחר שכתב דתשובה זו שצ"ח"ס"ל כדעת הרא"י מ"גאש והרמב"ם, וכיון דלדידהו אין האכילה גורמת אין לחלק בין ידידה לדידה כלל [וכמבואר בסק"ט אות א'], כתב, דאף דלדידן דקיי"ל כהפוסקים דרך באכל שם הוא דלא הדרי, ודאי שסביר גדולה לחלק דמנה ששלא אצי הכלה לא אמרינן הכי, מיהו אכתי מדי ספקא לא נפיק, דמאחר שהר"י מ"גאש והרמב"ם ס"ל דמחיל אף בלא אכל, אין חילוק בין ידידה לדידה, והרי רבינו קלונימוס [הנ"ל צ"ח"ס הארוך] מסכים לדבריהם, ואם החתן מוחזק מאן מרמי ליה מדידה שלא ברעון הוי רצונתו וכו'.

ובשו"ת חב"ה סוס"י מ"ט כתב, דמתנות העשויים ליצלות כגון מעות או כלים מועטים שצלו או שאצדו, אינם נחשבים בכלל המתנות שינכו זה כנגד זה, אלא הם מחילה גמורה אליבא דכו"ע, בין מדידה לדידה בין מדידה לדידה. וכ"ע בשו"ת מהר"יט אלהן סי' א'.

ג. וכשזן אבי המשורכת למשודך או ששולם עבורו דמי מזונות בימי השדוכין אם יש לזה ג"כ דין בסי

בוטון הובאו דבריהם שם במהר"יט, שחמחו על הדברי ריבות מאין מתיב מדברי הרשב"א החילוק הזה, ולדעת הדברים ברורים כמו שכתבתי וכו'. ועי' מש"כ בזה בפרח מפה אהרן ח"א סי' ס"ג דק"כ טור ג', ובנתיבות משפט דק"ז ד', ובמלאכת שלמה פ"ו דזכיה ומתנה הל' כ"א.

ג) ובכנה"ג תה"ט אות ט"ו כתב, דמדלא חילק הרשב"א לענין מה שבלה בבגדים בין אכל שם ללא אכל שם, משמע דס"ל דבמה ששולח אבי הכלה לחתן אין לחלק בין אכל שם ללא אכל וכמ"ש הדברי ריבות כו', ותמהני ממורי [הוא מהר"יט] ומהחכמים ה"ר יוסף ששון וה"ר מאיר ד'

אוצר

סיק לב אות ג-ה

הפוסקים

[מפני שיש פוסקים דגם סבלנות חוזרים אם לא חל סעודה חתן צבית חמיו, כמוצא ברמ"א סעיף ג' ה], וכן הדבר לפיכך קלף וליהן לה איזה סכום כפי ראות עיני הדיונים.

ובחיים של שלום ח"א סי' ו', צידון דומה, כתב מטעם אחר דהחתן פטור מלהחזיר את דמי המזונות ולא דמי להביא דמהרי"ט כו', דהתם הוא דאם הוא לא היה זן אותו חתן היה צריך הוא להוציא משלו לצורך מזונותיו, לא כן הכא שהחתן היה סמוך על שלחן אביו, ובמ"ש ביש"ס המוצא בש"ך חו"מ סי' רמ"ז במאכל לאורח הסועד אלל הצעיר צחוס, שאין האורח מחוייב לשלם כו', ואף דצ"ד במקום שאלל ללמוד שם לא הוי משכח חוס כו', מ"מ לפי מה דקו"ל דחייב האב לצון צניו גם אחר שיגדלו עכ"פ מתורת דקדק כו', אי"כ כמו צאשה שהלך בעלה למד"י ועמד אחד ופירנסה אצד מעותיו, דלמרינן סתמא אדעתא דבעל קא נחית כו', ובעלה פטור משום דלא הוי רק כמזריח ארי כו', וי"א הכא דאביו חייב לזונן עכ"פ מתורת דקדק, וידע דהחתן אין לו כלום משלו, אי"כ מסתמא אדעתא דאביו נחית, ולגבי אביו חשיב כמזריח ארי וכשוקל את שקלו.

ד. וכשחזר בו החתן אם צריך ג"כ להחזיר הכל ולשלם הוצאותיה כדין חזרה בה היא דסעיף ג'. כתב בעיני קדושין סק"ז, דלא נחבאר בפוסקים אם חזר הוא שצריך לשלם מה שכבר חל או מה שכבר בלה, [כמו בחזרה בה היא דאיתא בשו"ע סעיף ג', דחזר הכל ואפילו המאכל ובמשתה], ומיכיו חיתי לחלק בין חזרה דידים לדירה, ולמה לא יחזיר גם הוא מה שאכל או מה שבלה במהות שניתנו לו אם חזר הוא, מיהו לדעת הפוסקים דיש כתובה לארוסה, אי"כ בחזר הוא מריחה היא הכתובה, וכן בכתב לה כתובה מריחה לדעת כל הפוסקים, אצל אם לא כתב לה וכו' חזר, ודאי מסתברא שצריך לשלם מה שאכל עכ"פ דמי צר בזול, וכן משמע בשו"ע.

ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"צ סי' ל"ז כתב בפשיטות בחוב"ד, דכי היכי דלמרינן בגמרא דאם שלח החתן סבלנות והדירה בה איכי אפילו כישא דירקא הדרא, ה"א נמי אם שלח הכלה סבלנות והחתן חזר בו, ג"כ מחזיר אפילו בעשויין ליבולת. וכן מוצא בלמרי יוסף ח"צ סי' ע"ח.

ה. וכשהוציאה הוצאות לפעודה, אם צריך להחזיר לה. בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' רל"ד, נשאל על חתן שחזר בו מהשדוך והיא עושנת שהוציאה הוצאות, אם כדין הנזכר נובג צנשים כצאנשים, דאיכא לספוקי דכיון שהיא מתגרשת בע"כ הו"ל לאסוקי אדעתא דילמא דר ציח ומגרש לה ואיכי דאפסידא אנפשה כו', והשיב דכיון דאית לן למפסק כדעת הרמב"ם שאם חזרה היא משלמת הכל מדין מזיק ממנו של חצרו, הוא כדין וכו' הטעם אם הוציאה היא וחזר בו הוא שמשלם לה כדין מזיק, דמאי שנא, ומה שלא הזכירו כן בזה"ל, לפי שאין דרך האשה להוציא הוצאות יותר ממנה ששלח לה הארוס. ומוצא בקצרה בהגהות רעק"א על השו"ע. וכ"כ הרדב"ז גם בח"א סי' שצ"ט, על דברי הרמב"ם הנ"ל, דמה לי הוציא החתן וחזרה בה הכלה, ומה לי הוציאה הכלה וחזר בו החתן, הכל שזכר כיון שכן הוא מהג המדינה.

גם בשו"ת מהרי"ט צחלק סי' רס"ז כתב, דיש ללמוד מדברי הרמב"ם דלא דוקא אם הוא פויר, אלא גם אם אביו הכלה הוציאה הוצאות בסעודת אירוסין וחזר בו הוא, צריך לפרוע לו כל הוצאותיו, ומאי דנקט הרמב"ם שילוצי החתן הוצאות, אורחא דמילתא נקט שצאחוס הזמנים לא היה מוציא הוצאות כי אם החתן לא

שאכל עם חמיו צ' שנים יותר על הזמן שהגביל לזונם כו', [והביאו הרמ"א בסי' ע'], וכיון דמזונות סתמייהו לפרעון קיימי וכל יומא ויומא נעשו עליו כמלוה, אין להם דין דברים העשויים ליבולת אפי"כ להוציאה ניתנו, דכיון שניתנו ליחבט כמאן דקיימי בעינייהו דמי כו', ואפי"כ שנתחייב אביו הכלה לצון את החתן ולפרנסו כל המשך השדוכין, הדבר מצובר דשדוכין דאיתו לירי נשואין קאמר, שאם אירע אונס ואין ידו משגת לתת המעות והנדוניה לבחו למועד שמר, נכי דלא מחייבין לבחור להמתין יתר על הזמן כו', [מ"מ] יתן לו דמי המזונות, דאדעתא דמשקל ומיפק לא יחייב ליה, ומאי אפסדיה הלא בלאו הכי היה צריך להוציאה לפרנס את עצמו כו'. וצידונו הוסיף, דאפילו תימא דלא דיינינן למזונות אלו כדין דברים העשויים ליבולת, הרי נפטר מידי חיובו מטעם אחר וכו'.

גם בשו"ת מהרי"ט צהלון סי' י', צידון שאביו הכלה נתחייב לצון את החתן מעת השדוכין ואח"כ מה החתן, ורואה אביו הכלה להפרע מנכסיו שהם תחת ידו, כתב דאף דמאכל ומשתה לא הדרי גם כששלחה הכלה לחתן כו', ואי"כ לכאורה היה מקום לומר צנ"ד דלא הדרי, אמנם אחר העיון לאו מלתא היא, דעד כאן לא למרינן התם אלא בסבלנות ששלח מדעתו בלא תנאי, הלכך אומדן דעת הוא שכיון שהוא שלחם מדעתו ואכל שם מחל מחמת חבה האכילה כמ"ש הרשב"ם, ואפילו לסברת הרמב"ם דלא צני שיאכל שם, מ"מ למדינן דעתיה דכיון ששלח מדעתו דבר של אכילה ושחיה לשם מתנה מוחלעת שלחה, ומחל אפילו לא יבואו לידי גמר, כיון שהם מיני אכילה ושחיה שאינו דבר של קיימא, אצל צנ"ד דמה שזן אביו הכלה את הארוס היה מפני התנאי שנתחייב צעור האירוסין לצון איתו, כיון שתנאי היה בדבר צודאי שלח התנה אלא אדעתא שיבוא לידי גמר, וכיון שמת הארוס יפרע ממנו שצידו, ולזה יש ראיות מסברא ומדברי הפוסקים, מסברא, לא ולמד ממנה שובהים במקומותינו שאביו הכלה כשמתנה לצון את החתן מעלים אותו הסכום צסך ידוע כפי שער המזונות וכו' וכו' אותו צנדוניה, ואי"כ הו"ל מה שזן אביו הכלה את החתן כמו שאר הנדוניה, וצודאי שאם נתן אביו הכלה קלף מחפלי הנדוניה לחתן קודם נשואין ומת החתן צודאי שחזר הכל, אי"כ גם המזונות שזן את חתנו כיון שהיה מפני התנאי שנתחייב לזונן הו"ל כשאר נדוניה, הרי לך מסברא וממאי דעמא דבר, ומדברי הפוסקים ראיא לדברינו ממשי"כ הרא"ש בחשוכה ומוצא בטור, שצריך החתן להחזיר השלוש מאות זהובים שנתן לו חמיו ממנה שפסק לתת לו כו', [וכנ"ל בזה"ש מבר"ס די צוטון], אלא ודאי שני לן צין כששלח אכילה ושחיה או מעות דרך מתנה צודאי מחל, אצל כששלחו מפני התנאי פשיטא שיחזירם אפילו הדירה היא כהיה צודא דהרא"ש, וכ"ש וק"י צנ"ד. וע"ש מש"כ עוד צידונו שזן אותו יותר ממנה שנתחייב צתנאים, אם גם זה לא הוי כסבלנות דמחיל.

ובשנתן לו מזונות מצלי שנתחייב על כך. בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ל"ז, צידון שאביו הכלה שלח את החתן ללמוד אלל רב גדול ושיילס לרב עבור מזונות החתן, ואח"כ נחבטל השדוך וחוצע צי הכלה שהחתן ישלם עבור המזונות שהוציא אציה, כתב דאף דמהרי"ט [הנ"ל] ס"ל דהחתן מחוייב לשלם עבור המזונות, לא דמי לצנ"ד, דשם מייירי שהיתה התחייבות צתנאים לצון את החתן ואי"כ מה שזן אותו אינו צכלל סבלנות רק הוא חלק מהנדון, משא"כ צנ"ד שלא נתחייב מעולם לזונן אי"כ מה שהוציא עבורו למזונות דין סבלנות עליהן, וגם בלא"ה לפי מה שחילק מהרי"ט שם צין מעות למזונות, דמעות הוי כסבלנות העשויים ליבולת, אי"כ צנ"ד הרי אביו הכלה שלח מעות, וגם הוי כפירש צהדיא שישתמש בהם צבית אביו דהרי שילס עבור מזונות שאכל, [וצרשב"ם צסוגיין מוצא דאם פירש צהדיא ששתמש צהן צבית אציה ד] הוי מחילה, ולכן נראה דאין לכופ את החתן לשלם עבור המזונות שאכל, ומ"מ

באר הגולה

ה מ [יד] ראובן שידך בתו לשמעון בקנין ושבועה והשלשת שטרות ואח"כ ביאור הגר"א

אירע

[יד] ראובן כו. הרא"ש

מ עור נכס משנת אביו
הר"ש כלל נ"ה * סימן א'

ריש כלל ל"ד והאריך שם והביא כל אומדנות דש"ס וגדולה מזו דאפילו בגדר ושבועה אולינן בתר אומדנא כמ"ש בנדרים ובפ"ד דב"ק ועב"מ סימן ע"ג ס"ח בהג"ה וכו' שם ול"ד למ"ש בכתובות ע"ה דאם גולדו בה מומין משנתארסה דנשתחפה שדו דתתם בשנתארסה דאז היא קנין כספו כמו עבדו ושורו אבל קודם אירוסין אינה תלויה במולדו וכן הא דאמרין שם ב' ב' א"ד כו' ג"כ לאחר אירוסין וז"ש בהג"ה וי"א כו' :

* כן הוא גם כנ"י, אבל
הוא מ"ס ונ"ל ל"י.

הפוסקים

ס"ק לב אות ה — ס"ק לג אות ב

אוצר

ל"ד וק"צ, ואמרי שמעון סי' י"ד. גם כתפארת נצי (מגלוגה) סי' ע"ה, כתב דמשום שצדד שינשאו זל"ז, אין קנין חל. ועי' מש"כ צוה צו"ת מהרי"ץ סי' קל"ב, כשעשו קנין גם על הקנס או התחייבויות אחרות, וגם על גוף השדוכין, וליון לחי"מ סוסי' ר"ג. וכבר מבואר בן צה"ד סוסי' ר"ז, שכתב בתו"ד, צידון שעשו קנין סודר שינשאו יחד ואח"כ שלא סבלנות, שלא עלה על דעתם שיגמרו קדושין ע"י חליפין, חלל קנו זה מזה שלא יחזרו בהם כמו שעושים כמה פעמים שקונים זה מזה ע"י סודר דברים שאין הקנין נתפס עליהם, וכמ"ש במיימוני סופ"כ דמכירה, שנוהגים בהצדקה מקומות לעשות קנין סודר דברים שאין לקנין טעם בהם כו', חלל עושים בן כדי להודיע דמה שאמר וקבל עליו לעשות אינו בדרך שחוק ויחול.

ובשו"ת הר"י מינאש סי' קל"ה כתב בן להדיא צידונו, דהקנין שקנו מידו שישא את פלונית אינו קנין כפי שורת הדין, להויתו קנין על פעולה שיעשה אותה, והוא נקרא קנין דברים שאינו קנין וכו'.

וכתב בשלחן העזר סי' ב' סק"ו, עפ"י הסמ"ע הנ"ל, דלפ"י מה שנוהגין לקבל קנין מהחנן והכלה בשעת התנאים, אין לו שום מקור, מאחר דעפ"י הרוב אין התנאים שום התחייבות ממון לחתן ולכלה רק שינשאו זל"ז, וצוה לא מהני קנין, וכו"כ צו"ב צו"ב מהדו"ק חו"ד סי' ס"ח [ד"ה ולרווחא, דהחנן והכלה אין שום התחייבות כסף עליהם רק שינשאו זה את זה, וצדד זה לא שייך התחייבות וצ"ח כח], וא"כ עיקר התחייבות ממון הוא רק מן ה"דדים, ואין לר"י קנין רק מן ה"דדים או מן הערבים.

ועיין צערוך השלחן כאן סעיף כ"ה, שכתב שכבר ביאר צו"ב צו"ב שם סעיף ח', דנראה עיקר לדינא דשפיר חל הקנין על הנשואין בלבד, לחיוב נשואין הוי שצדד הגוף שהוא מחייב את עצמו במזונותיה ומלבושיה, והיא משעבדת גופה למלאכה, ולא גרע משכירות הגוף. ועי"ש שהבין דגם דעת הכ"ז שם צו"ב צו"ב דהקנין חל. [ודבריו ז"ע, דאטו עכשיו מתחייב במזונותיה ובמלבושיה, וכו' רק אחרי הנשואין הוא מתחייב צוה, וא"כ ההתחייבות של שדוכין היא שוב על הנשואין לבד, וכו' קנין דברים. ועי' צו"ת מהרי"ץ סי' קל"ב ד"ה ויש לי, שפירש גם כוונת הכ"ז דהקנין חל על שאר ההתחייבויות].

ב. בדבר חרם הקדמונים על סבטל השידוך, ואם נוהג בזמן הזה. כתב דרכי משה אות ג' בשם הגהות מרדכי פ"ד דיבמות [סי' ק"ח], דיש חרם הקבלות על מי שחזר בשדוכין, ואין לו היתר חלל בהתרת הרבה אנשים או שיפטרו זה את זה. והוצא צ"ש סי' נ"א סק"י, וצ"ה"ט שם סק"י"א. ועי' בסמוך בהערה א' שמתחת לקו.

וביד שלום סי' מ"ו, כתב דל"ע אם צומן הזה נובח חרם הקבלות, דהרי מקורו מהגהות מרדכי [הנ"ל], ושם נאמר דאם המשדוך ברחיק נדוד צעין ל' בני אדם מג' ארצות להתרת החרם, ומשולם לא שמענו כזאת, ואדרבא איפכא שמענו, דאם אחד ילא מן העיר השני פטור, כמבואר ברמ"א סעיף ו', וכן מבואר צ"ש"ע יו"ד סי' רכ"ה סעיף ע"ז לענין השבועה, הרי דאין חוששין לחרם הקבלות. ועיין בהגהות רצ"פ על הגו"ב קמא יו"ד סי' ס"ח [ומוצא להלן סק"י אות א' מתחת לקו] שצייר בן גם כוונת מהרי"ו וייל צ"ח קל"ז

לא חצי הכלה, אבל בזמנינו שפעולת אירוסין עושה אותה חצי הכלה, אם חזר צו הוא משלם וכו'.

וכבר כתב בן בתש"ב"ץ ח"צ סי' קס"ו, דהרמב"ם דיבר בן עפ"י מנהגם שהארוסה לא היתה עושה הולאות, אבל עכשיו שנוהגין שהארוסה עושה הולאות, הדין נותן שישלם המשדך כל מה שהולאה המשדוכת אם חזר צו הוא, דחד טעמא הוא שגורם לאצד ממנה וכו'.

וכ"פ בהגם שאלו סי' ה' וביצועות מלכו סי' מ"ה וצערור השלחן סעיף ע"ז, שהלך החזר משלם לשכנגדו הולאותיו שהפסיד.

ו. במקום שהחתן מחוייב להחזיר המזונות, האם אפשר לעכב שלא יעשה שידוך אחר עד שישלם המזונות. צח"ס של שלום ח"א סי' ו' הנ"ל, שכתפק הרב"ש אם יחוייב החתן להחזיר דמי המזונות האם יכול ל' הכלה לעכבו משדוך אחר עד שיחזיר דמי המזונות, כתב, דהתה"ד צפסקין המוצא צו"ב סי' ע"ז וסי' שני"ח כתב דאשה המחזקת בשל יחומים יכולים צ"ד לגזור שלא ישא אותה אדם ולעכב השדוכין, ונראה דלאו דוקא צאשה שאינה מלוכה צעשה דפריה ורביה רק צעשה דשבת קאמר, חלל גם צא"ש יש יכולה ציד צ"ד לכפותו בכך ולצטלו ממ"ע דפו"ר, מטעם שכתב הברכ"י צו"ד סי' של"ד דכל היכא דא"א לו לקיים המלוכה בלא סיוע דאחר, רשאי הצ"ד לגזור עליו ולמנועו, ועי' בהכ"ל סי' קט"ז, אמנם צידון דידיה שהיה ידוע שאין לו כעת לשלם, כתב דאינו יכול ל' הכלה לעכב השדוכין עד שיחזיר, דכל מה שכתבנו אינו חלל כשאפשר לו לעשות ומסרבו כמו צידון התה"ד, וכן ציבם שיכול לחלון ליצמחו ואינו רואה, צה"א יש כח ציד צ"ד לעכב השדוכין ולצטלו ממ"ע דפו"ר, לא בן צ"ד דאין סהדי שאין לחתן השתא לשלם צעד מזונותיו לאו כל כמיניהו דצ"ד למנוע לישא עד שישלם, וזה פשוט והדעת מחייבו כו', ולא עדיף חוב זה דמזונות, מחוב כתובה היכא שהוא זיווג שני ושונאה דרשאי לגרשה גם כשאין לו לשלם כתובתה כמבואר בסי' קי"ט, וצ"ד גם הרשצ"ח שחולק שם יודע, דלא גרע מהיכא שהדין נותן לגרשה דמורה למבא"י כו', ומטעם דכל שהדין נותן כך הוי פריעת כתובה כשאר חוב דעלמא והוא פשוט, וגם צעיקר הדין פטור החתן צ"ד מדמי המזונות וכו'.

טע"ף ה. לג. בקנין ושבועה והשלשת שטרות. א. אי

מחני קנין שנעשה רק על החיוב להנשא זה לזה, בלי שבועה וקנסות, או דהוי קנין דברים ואינו חל. כתב צו"ב צו"ב סי' רמ"ג סק"י, על מש"כ שם הרמ"א בסעיף ז' עפ"י תשובות הרא"ש, שנים שעשו קנין שינשאו זה את זה כו', דברא"ש שם ליתא בן, חלל שעשו קנסות ציניהם למי שיעצור ועל אחת הקנסות עשו קנין כו', וכו"ג דוקא מלינו דחל הקנין, שהוא דבר שצמחון ומקנה לו ממנו שיכיה משועבד לו ממנו סך הממון אם לא יקיים מה שקיבל עליו כו', אבל קנין על חיוב שינשאו זה את זה גרידא כמ"ש מור"ם כאן, לא מלינו, דהו"ל קנין דברים, [עי' ע"ז צו"ב ריש סי' ר"ג ורמ"ה], ומשוי"ה נראה דרגילים לכתוב צחנאים ערבים צעד הקנס, דאילו ערבים לישא זל"ז לא חל עליו הקנין.

והביאו דבריו צבית הילל וצ"ה"ג שם. וכ"כ שם צחנאות המשפט חדושים סק"ז, מ"ס רבים סי' ע', זרע אמת ח"צ יו"ד סי'

אוצר

סיק לג אות ב-ג

הפוסקים

קל"ז, דמחמת חרם הקדמונים ליכא כלל חשש איסור, כיון שלא נתפשטה תקנתם. וכן ביאר כוונת מהר"י ווייל בצ"ש סי' נ"א סק"י.

ובנחלת שבעה סי' י' אות ב' כתב דחרם שכותבין בתנאים חינו קאי על חרם הקהלות, והוכחה גדולה לזה שהרי כתוב בתקנות שחרם הקהלות לריך מאה להתיר כ"א, וא"כ מדוע אין לריך מאה להתיר החרם שנכתב בתנאים, ומעולם לא שמענו בזמנינו מי שחושש בדבר, אלא ודאי חרם הקהלות מוחלין זה לזה לכתחילה קודם שעושין הקישור כדי שאם יצואו לידי חזרה שלא יערכו מאה להתיר, ואינם מקבלים עליהם רק חרם שמלך הקנין, שעל זה אין לריך מאה להתיר. ועיין בצרכת יעקב יו"ד סי' ע"ז שליך צידונו לסניף, דעת הסוברים דחרם הקדמונים אינו נוהג בצ"ח.

אמנם בנדוע ביחודה מהדו"ק סי' ס"ח כתב דכלל השדוכים שבעולם, מאז נגמר השידוך ונכתבו התנאים, ממילא יש חרם הקדמונים על העובר, אפילו אם לא נאמר בתנאים. ובגנעת פנחס סי' ע"ד, אחר שכתב צדונו שאין חשש לחרם שקבלו הלדדים על עצמם, כתב דבענין חרם הקהלות זה תלוי בפלוגתא האחרונים, ושומר נפשו ירחק מהם. ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קנ"ד כתב דחרם השידוכים שתקנוהו בית דין הגדול שבישראל ח"ו להקל. ובתועפות ראם סי' מ"א כתב דעיקר החרם בשדוכים הוא חרם הקדמונים, ומה שנכתב בתנאים ד"הקנס לא יפטור את החרם" אדעתא דחרם הקדמונים קבלו עליהם. וכן דעת הרבה אחרונים המוצאים באתיות דלהלן, שתפסו בפשיטות דחרם הקדמונים נוהג גם בצ"ח, ולא דנו אלא בפרטים מתי נפטר מהחרם.

ג. ואם יש. וקרא לחרם שכותבים מעצמם בתנאים ג. בצ"מ"ע סי' רמ"ה סק"ב כתב דהמנהג הוא שלא להחרים העובר בשדוכין אע"ג שקבל עליו בחרם וזקנס וגם כתבו בתנאים "הקנס לא יפטור את החרם", וכיון דהלדדים אין מקבלין בפירוש בחרם שלא יחזרו בהם אלא קונים בקנין על מה שנכתב בתנאים ועיקר הקנין הוא קנין אחר, ומכאן עממא גם החרם לא חל עליו עד שיקבלו עליהם החרם בפירוש. גם בגנעת פנחס סי' ע"ד כתב דכל שלא הוליא החרם בשפתיו בפירוש לא חל החרם.

ובנדוע ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' ס"ח כתב דהחרם והשבעה שכתב בתנאים שקבלו הלדדים, אומר אני שאין כאן לא חרם ולא שבעה, שהרי דבר זה ידוע שזה הוא [רק] נוסחא דשטרא, ומעולם לא נעשה שום שבעה או קבלת חרם חדש בפועל בעת כתיבת התנאים, והסופרים רגילים לכתוב דבר זה וטופסו דשטרא הוא, והנה אפילו אם היו הלדדים בעצמם כותבים בכתב ידיהם ממש שמקבלים שבעה או חרם, דבר זה מפורסם בדברי הפוסקים שאין שבעה חלה אלא כדיבור פה ולא בכתב, ואפילו אם באנו לחלק בין שבעה לחרם [שחרם חל אפילו בכתב], מ"מ כל זה אם היה כתב של הצעלי דברים, אבל לא כשהוא רק כתב יד הסופר, ואפילו לדעת הסוברים ששבעה בכתב חלה, מודים עכ"פ שכתב יד הסופר ודאי לא יחשב שבעה, אמנם הע"י [מוצא להלן] כתב דזה שכותבים בתנאים "והקנס לא יפטור את החרם" זה מקבלים

החרם מחדש, אלא שהע"י היה במדינת פולין אשר שם הוא המנהג שכל תנאים של שדוכים בין כתיבה לבין החתימה קורא אותם הרב שצטיר בקול רם והלדדים שומעים, והנה עיקר חוקף חרם הוא מהרצנים והם ברוחם לגזור חרם ולאסור איסור, וכיון שהרב מוילא החרם מפיו צפני הלדדים חל החרם, לא כן במדינות הללו שאין הרב אלא [כתובת] התנאים, וזלתי שמש או נאמן, ולכא אין כה לגזור חרם, גם הלדדים לא קיבלו שום דבר עליהם, ובפרט הכלל שצ"פ הרוב אינה אלא כתיבת התנאים רק אח"כ היא צאה על החתום, נוסף ע"י אני אומר, שאפילו היה נ"ד כתב יד הצעלי דברים ממש, וגם היינו אומרים דכתיבה כדיבור דמי, מ"מ היינו דוקא בכתוב "הריני נשבע" או "הריני מקבל ששבעה או בחרם לקיים דבר זה", שהוא לשון הוזה, אבל בתנאים הללו אינו לשון הוזה שהרי שם נאמר "קבלו הלדדים" "קבלו" הוא לשון עבר, ומשמע שמודים שכבר קבלו עליהם, וא"כ לא עדיף דזה הכתיבה מדיבור צפה, והרי מבוחר צש"ע יו"ד סי' רל"ב סעיף י"ב בזה, דמי שהודה או כתב שנשבע, אם האמת הוא שלא נשבע אין עליו איסור שבעה מחמת הודאתו.

ובתב בדברי חיים ח"ב סי' קע"ו, דזמנינו לא שייך סדרת הנוצ"י שם שהרב מטיל חרם, שעה אין הרב מטיל חרם כלל, ובפרט דהחתן אינו שם לבו לזה כידוע מהמנהג. גם צל"ח החדש דקל"ד עור ב' כתב דזמנינו שאין כאן קריאת הרב אין כאן קבלת חרם.

ובתועפות ראם סי' מ"א כתב דהחרם שבתנאים מלך עצמם לא מהני כלל כיון שהוא בכתב, ואף שצו"ב [הנ"ל] דעתו שחרם מהני אפילו בכתב, במקום אחר דנתי עליו ולא הסכמתי בזה, א"כ אין החרם והתנאים מועילים מלך עצמן, ואין כתיבת חרם צטור תנאים אלא הזכרת החרם הקדמונים שמכבר, שהרי לא נזכר בתנאים שהוא מקבל עליו חרם אלא לשון שהקנס לא יפטור החרם [של הקדמונים].

ועיין בהרי בשמים ח"ג סי' קע"ז, שכתב צדונו על דבר "ראשי פרקים" שהיה נהוג במקומו, שיש לפקפק עוצה אם חל החרם כיון שלא קבלוהו עליהם בפיהם, דנהי דצו"ב כתב דחרם בכתב מהני, וזה דוקא כשהו שמקבל על עצמו כותב בכתב ידו "הריני מקבל עלי בחרם", אבל לא כשכותב אחר והוא חותם את עצמו מלמטה, ואף שצו"ב מהדו"ת יו"ד סי' קמ"ב כתב דמהני אם הסופר קרא לפניו והוא חתם תחתיו, י"ל דוקא בקרא לפניו קודם החתימה ואח"כ חתם ה"ל החתימה כעניינת אמן, אבל צ"ח ראשי פרקים" המנהג לקרוא אחרי שכבר חתמו א"ע א"כ לא חל איסור החרם ע"י החתימה, ובפרט כשהלדדים לא ידעו כלל בשעת חתימתם אם נכתב בחרם ובשבעה דכדאי לא חל איסור חרם ושבעה.

אולם בשו"ת הצ"ח סי' כ"ג כתב דשדוכין שהמנהג הוא שכותבין בתנאים וקורין "והקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס", חשבינן ליה כאלו הוליא השבעה והחרם מפיו, שהרי לאחר שקראו כך הוא קונה ומקנה בקנין סודר.

וביד

ב) הנה כפי מה שנראה מהספרים הנובא גם לעיל אות א' לא היה נוסח שזה בכל המקומות. ועיקר הנוסח מובא בנחלת שבעה סי' ח' שהיו כותבים בסוף שטר התנאים: וכל הא דלעיל קבלו עליהם שני הצדדים הנ"ל לאשר ולקיים בחרם חמור ובשבעה דאורייתא ובקנס חצי הגדולא והקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס. ובמקומות אחרים או בזמנים יותר מאוחרים השמיטו את המלים הראשונות: קבלו עליהם וכו', ולא כתבו רק: והקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס. ויותר מאוחר השמיטו לגמרי תיבת: חרם, ולא כתבו אלא: והקנס לא יפטור וכו'.

א) עיין בשו"ת מהר"מ מרוטנבורג דפוס פראג בסופו, שכתב: תקנות שתיקן ר"ת באגודת בני צרפת, החרם שמקבלים האיש והאשה אין להתיר בלא הסכמת מאה אנשים, אך אין צריכים מג' ארצות, ותשומת יד בלא חרם יש לקיים כמו חרם אך צריכים שלשים להתירו, ובכולן אין רשאין להתיר עד שיראו טעם מבורר. ובהגהות מרדכי [הנ"ל] כתב: אפילו המשודך הרחיק גידור שאין צריך להתיר חרם והקלות כי אם שלשים בני אדם משלשה ארצות להתיר החרם שלא מרצונו. ועיין באגודת אוזב מדברי סי' כ"ב אות ו' שכתב שלא נתקבלה תקנת הקדמונים להצריך מאה או ל' אנשים להתיר חרם בשידוכים.

אוצר

ס"ק לג אות ג—ה

הפוסקים

הבחור פלוני ישא הבתולה פלונית, הרי נאמר החיוב על החתן שישא את הכלה, אבל לא נאמר החיוב על הכלה שתשא לחתן, וכל התנאים לא נמלא חיוב על הכלה רק לענין הברחה ממנו, אבל גוף הנשואין לא נמלא מפורש בתנאים שכללה מחוייבת להנשא לחתן, רק שממילא עליה חיוב זה מלד חרם הקדמונים, אבל לא נזכר בתנאים. ועיין מש"כ בזה בתרשים שהם ס"י ק"א.

ה. האם צריך לבתחילה לכתוב שמר על השדוכין (הנקרא תנאים), ובדבר המנהג לכתוב מקודם ראשי פרקים ואח"כ תנאים, ופרטים שונים בענין כתיבת התנאים. ע"י בשלחן העזר ס"י ז' סעיף ז', דהמנהג הקדום לכתוב שטר תנאים, ובו כותבים שישא זא"ז והתחייבויות שני הצדדים והגבלת זמן החתונה וערכים קבילים ג) וחיוב הקנסות. ובשמלה ללצי שבשלחן העזר שם סק"א כתב, לדברים מקריב בלו לבעול מנהג זה ועושים רק תקיעת קף כו', ויש להשתדל לקיים מנהג אבותינו, ובפרט לפי המצואר במטה משה ח"ג דיני הכנסת כלה, דכל עניני התנאים נלמד ממחן תורה בכל פרטיה ודקדוקיה כו', ומי יודע עד כמה הדברים מגיעים, ובפרט שנוגע קלת גס לדינא וכו'. ועי' ע"ז גס בשם משמעון (להר"ש פולק) ס"י ע', ובנחלת לבי (להר"ג פעלדער) עמוד תק"כ. ובשו"ת מהר"ן (דושינסקיה) המוצא בסקמ"ד אות י"ב, כתב דליכא חיוב קנס בחזרה משדוכין אלא כשהתחייבו ע"ז בדינא כו', ושראויו לחקן שיכתבו תנאים ושיקבל קנס בקנין וכו'.

ונוסח שמר התנאים, ע"י נחלת שבעה ס"י ח' וע' מנהג קבלות אשכנז וקבלות פולין בזה. ובקבלות ספרדיות ישנן נוסחאות אחרות, כמוצא בספרי השו"ת בנידונייהם. ומכאן גס כאלה שכפי הנראה לא היה להם נוסח קבוע. ובנתיבי עם ח"ג עמוד ד' ה' מוצא נוסח שטר שדוכין הנכוג בקבלות ספרדיות בירושל"ו. ועי' בט"ז המוצא בסקמ"ד אות ג', שמתחילה עשו קנין סודר ד' בפני עדים וכתבו ראשי פרקים, ועיקר השידוך היה בכתיבת התנאים אח"כ.

ועי' בשו"ת מהרש"ם ובאמרי יוסף המוצאים בסקמ"ד אות י"א, דזמנא נחפשת מנהג לכתוב ראשי פרקים ואין כותבים תנאים אלא קודם החופה.

וכתב בזהל יהושע ס"י ע"ו, דראשי פרקים אלו היו כמו תנאים, שכותבים בזה חיוב הנדוניה וקבלת קנס והגבלת זמן והכנת נרכי הנשואין כו', ואף שהעולם מכנים זה ראשי פרקים, הוא ידוע כדי לקמן סעודות גדולות שעושים בתנאים, ומחמת שבעני הכמון נחפשת החיוב לכתוב תנאים כמוצא מהר"ג מנחת, לכך כותבים קודם החופה, אבל אין בו לורך כלל. ובתשובת ה"ר יעקב שור (בעמ"ח דברי יעקב) בשערי תורה שנה י"ג חוברת ו' ס"י כ"ג כתב, דיש שכותבים תנאים קודם החופה, לענין סגולה. ובמנחת יחיאל ח"ג ס"י י"ד וס"י קי"ז אות ז' כתב על דברי מהרש"ם הנ"ל, דרוב ישראל מקפידים לכתוב תנאים כמנהג מלז ומקדם.

ועיין

על הקנס, ומן הצדדים על עיקר השידוך והעדים חותמים. ע"ש מש"כ באריכות טעם כל מנהג. ועי' בסקל"ח אות ד' שי"א דשעבוד הע"ק הוא גם על התחייבויות הנדוניא וכו'.

ושם בסעיף ו' כתב, שבאשכנז לוקחים ק"ס גם מן החתן ומן הכלה שיקיימו מה שכתוב בתנאים.

ובתשובת רע"ק איגור שבירחון הפלס שנת תרס"ג עמוד רס"ב כתב, דאין על הבת חיוב קנס אם לא שקבלו קנין במפורש ממנה על כל פרטי הדברים הנאמרים בכתב התנאים.

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחאיך) מערכת הק' סוס"י נ"ז כתב בתהו"ד, שמעולם לא נזכר ולא נכתב ולא [עשו] קבלת ק"ס מן המשדוכין בחיי אביהם, וגנאי הדבר לאמר.

וביד רמח (להרר"מ סולוביי) ס"י נ' הקשה על מה שכתב בנו"כ [הנ"ל] דעיקר קבלת החרם הוא משום שהרב קורא התנאים, דכל כה"ג הו"ל להע"ז לפרש דבריו דעיקר תלוי בזה מלד החרם שיואל מפיו הרב, ונראה שדברי הע"ז אחי שפיר בפשיטות על פי מה שכתב בנודע ביהודה מהדו"ת יו"ד ס"י קמ"ו שהמקבל עליו חרם ע"י שלוחו הוי מן התורה כמוניא מפיו כו', וא"כ לפי"ז בתנאים דהמנהג הוא בכל מקום דלאחר כתיבת התנאים קוראים בקול רם השמט לו איש אחר והלדדים שומעים, הרי הקורא שמוניא מפיו החרם הוא בשליחות הלדדים שזוהו לעשות כן והוי כמוניאם בפיהם החרם שהוא מן התורה. ובתחת סופר ס"י קי"ד כתב דחרם בכתב שמקבלים בשעת תנאים הוי חרם, דלא כנודע ביהודה. וכ"כ בנתיבות השלום נתיב י"ז סעיף ז'. ועי' בסקמ"ד אות א' דעוה עוד פוסקים כי מה שכותבים בתנאים "והקנס לא יפטור החרם" הוי כקבלת חרם מחדש.

ולפי המנהג שאין מחירים כלל מלת חרם בתנאים, רק כותבים "והקנס לא יפטור וכו'", בלל"ה החדש הנ"ל, אחר שכתב דזמנא שאין כאן קריאת הרב אין כאן קבלת חרם, כתב עוד דנוסף ע"ז לפי מנהגנו עתה בנוסח התנאים "והקנס לא יפטור וכו'" ולא נזכר מילת "חרם" כלל בתנאים, א"כ אין כאן אלא משום חרם הקדמונים.

ד. האם החרם שמקבלים בתנאים קאי רק על המחנותים העושים השידוך, או גם על החתן והכלה. בנודע ביהודה מהדו"ק יו"ד ס"י ס"ח, כשזן על החרם שכותבים מעולם בתנאים שאינו חל, כתב זין שאר דבריו דעופם שטר התנאים מוכח מחוכו שמה שנאמר "וכל הא דלעיל קבלו עליהם הלדדים הנ"ל" קאי רק אמתותנים ולא על החתן והכלה, שהרי התחייבות המותנית היא נתינת הגדן והגדדים ושאר דברים, אבל החתן והכלה אין שום התחייבות עליהם בדבר הניחן, רק עיקר התחייבות שלהם הוא שישא זה את זה, ובדבר זה לא שייך התחייבות בלי כח, כי אין התחייבות בלי כח הכלה להנשא לחתן זה, וכן להיפך, לא שייך חיוב זה רק על החתן ולא על בלי כח, אבל התחייבות המחנותים כיון שהוא כסף ושוה כסף שייך התחייבות על בלי כחם, וא"כ כיון שכתב בתנאים "וכל הא דלעיל קבלו עליהם הלדדים הנ"ל" לאשר ולקיים עליהם ועל בלי כחם בחרם חמור ובשד"א ובקנס" איך שייך זה על החתן והכלה, כי מה איפוא קבלו הם על בלי כחם, אלא ודאי שעל המחנותים נאמר דבר זה, וממילא גם מה שנזכר "והחרם לא יפטור את הקנס והקנס לא יפטור החרם" קאי ג"כ על המחנותים לצד ולא על החתן ולא על הכלה, ויותר מהמה אני אומר לרווחא דמלתא, דעל הכלה ודאי לא קאי, שהרי בכל מה שנזכר בתנאים לא נמלא שום דבר שנתחייבה הכלה, שהרי אפילו גוף הנשואין לא נאמר בתנאים התחייבות על הכלה, והתחלת התנאים הוא בלשון הזה "ראשית הדברים תחלת מאמרים

(ג) על חיובי הערבים, עי' בסקל"ח אות ד', ועי' גם בטעם עיקר הדבר דנהגו לעשות שדוכין ע"י ערבים, ובטעם שעושים ערב קבלן.

(ד) עיין בסקמ"ב אות א' מחלוקת האחרונים אם צריך קבלת קנין על ההתחייבויות.

ובנחלת שבעה ס"י ח' סעיף י' סק"א כתב, דבאשכנז אין לוקחים כלל קנין מאבי תחת ואבי הכלה, רק כל צד לוקח לו ערב קבלן אחד, והע"ק קונים זה מזה ולא הצדדים, גם אין מקנים בסודר כלל, רק כל אחד מהע"ק לוקח בידו ספר ומחליפין זה עם זה ג' פעמים, וכותבים בתנאים שהע"ק עשו קנין חליפין ספר במקום קנין סודר, והע"ק חותמים על התנאים ולא עדים.

ושם בסק"ד כתב, דמנהג מדינות סיהם ופולין שקונים מן הערבים

אוצר

סיק לג אות ה—

הפוסקים

יעשה בלתי נאחז והיא לא תעשה בלתי נאחז כו', ונכסיו מלוג האמת כן דעת שניהם צעקין.

אולם בשו"ת סהרש"ם ח"א סי' מ"ה, הביא לנידון ממנהיג שורש נ"ז דס"ל דלא כחזו בתנאים לשון זה הוא תנאי גמור, וקאי גם על נכסיו שהכניס הוא, וכתב שם מהרי"ק, דאפילו במקדש על הנאי שהוא מצטל מה שהוא מחוייב לה מן התורה קיי"ל דדבר שבממון תנאו קיים, כ"ש וכ"ש כשהתנאי הוא אדרבה לקיים מה שכתוב בתורה, דכיוון שיהיו הנכסים עומדים בחזקת שניהם למען שגם היא תזון ותתפרנס מהם, דודאי תנאו קיים ואין רשאי לבעול התנאי. [וכן נראה בשו"ת מהרי" וייל סי' קל"ד, והוא צנידון שאבי אשה טען אחר נשואיהם שהצדוניא פיתחה הרבה ע"י ותרגוה יותר מהראוי שעשה חתנו בלי ידיעת אשתו, ונמנע שהבעל עבר על מש"כ בתנאים ולא יצריחו זה מזה כו' וחוצה הקנס, ולא כתב לפטור אוחו מהקנס אלא משום שכבר נגמרו הנשואין ואין כאן משום ציוש, כמוצא בסקמ"א אות י'].

ועיין מש"כ בזה, במחזה אברהם (להרא"מ שטיינברג) חו"מ סי' י"ט, לבושי מכלול סוס"י ז', ושם בקונטרס מכללתא ומלשחא סי' ה', ומיכלא דאסותא עמוד ל' טור ד' תשובה ה"ד דב צער קימל [בעל בית הלוי].

ולענין כתיבת קבלת חרם, כתב בעמק שאלה סי' ע"ה, ונדפס בתשובה גם בזהל משה (להרי"מ וויינברג) סי' י"ד, דבשו"ת הב"ח סי' ח' מפורש שכתב בתנאים חרם ושבעה, והוא כעין המוצא בנחלת שבעה שהיו כותבים בתנאים "וכל זה קבלו עליהם הבלדים לאשר ולקיים בחי"ם ובשד"א ובקנס חלי נדן ובקנס לא יפטור את החרם והחרם לא יפטור את הקנס". ועיין גם בע"י יו"ד סוס"י רל"ו ומוצא בזה"ש שם, שהיו כותבים בנוסח התנאים "הקנס לא יפטור החרם". ונחלת שבעה סי' ח' סעיף י' סק"א כתב, דכפולין כותבים כן בתנאים ובאשכנז אין כותבים, והאריך שם בציאור טעם כל מנהג. ועיין מש"כ עליו בדברי שאל — חלק לשבעה.

ובעמק שאלה ה"ל, אחר שהביא מהב"ח ה"ל כתב, שאלנו המנהג שאין כותבים בתנאים כלל שום קבלה בחי"ם רק קנס מלד העובר כו' והקנס לא יפטור וכו', וא"כ לא נשאר רק ח' הקבילות שתקנו על כלל העולם [ע"י ע"ז באות ז']. וכ"כ באבני נזר חו"מ סי' מ"ג, דבנוסח התנאים שלנו לא כתוב כלל בחי"ם ובשד"א.

ובאהל יהושע סי' ע"ז אות ח' כתב, דבהרבה תנאים משמיטים ענין תקנות שו"מ ו', בכדי שלא יפתח פה לשטן, ואין לריך לכותבו כמ"ש הפוסקים דכיון שהמנהג והתקנה ידוע, כאילו נכתב דמי. [וכעין שכתב בעל העיטור ומוצא בתשובות מיימוני סי' ל"ה, חילין דכתבי אי מחה בלא צנים מהדרנא פורנא לצי נשא, תנאי ממון הוא וקיים, ומשום דלא מקדמי פרענותא לנפשיהו אמרו דאע"פ שלא נכתב כנכתב דמי].

ועיין בנחלת שבעה סי' ח' סעיף י"א, שכותבים בתנאים והבלדים מחוייבים לפנות את הערצים, ואף כשהבלדים לא קבלו קנין, מ"מ יש לכתוב כן ומנהי, ובלבד שיהיו הבלדים לכתוב כך.

ז. כשהיה כבר משודך עם אחרת בשעה שעשה שידוך זה, האם חלו השידוכין השניים, ופרטים שונים בזה. במשפטי

(ו) היינו התקנה המבואה ברמ"א סוס"י נ"ג, לענין אם מת אחד מבני הזוג תוך שנה או שנתיים מנשואיהם, בלי זרע של קיימא, חזרת הנדוניא לאב או לשאר יורשי המת. והרבה היו כותבים בתנאים: "מחמת עידור וקסט יעמוד כתקנת שו"ם". ע"י בח"מ סי' נ"ג סק"ב, וב"ש סקט"ז, ופ"ת שם סק"ג.

ועיין בשו"ת הב"ח סי' י' ובע"י סק"א, שממיינים לכתובת התנאים את הרב וחשובי העיר. [ועיין בתוס' נדרים כ"ז ז' ד"ה והלכתא, המוצא בסק"מ ד"ה ועיין בתשובת מהר"ם. שכתבו בשם ר"ת, שנהגו לאסוף כל בני העיר בשעת שדוכין כי היכי דליהוי צ"ד חשוב].

ועיין בשלחן העזר סי' ז' סעיף ז' סק"ט, שכתב עפ"י הב"ח והע"י ה"ל, שהרב או אחד מחשובי העיר קורא התנאים. וע"ש בשמלה ללצי סק"מ חילופי מנהגים בזה, כמוצא באות ג' בדברי הנוצריק יו"ד סי' ס"ח.

ובערך השלחן המוצא בסקמ"ד אות ג' כתב, דהמנהג שאחר כתיבת התנאים וקבלת הקנין קוראים את התנאים בפומבי ה' ושומרים כלים לאות שמחה. ועיין בשלחן העזר ה"ל, דהמנהג לשדור כלי חרם, וע"ש בשמלה ללצי סק"ב, בטעם הדבר שמשמרים דוקא כלי חרם, ובעמק עיקר הדבר שמשמרים כלים. וע"ש בשם משמעון (להר"ש פולק) סי' ט', ובתירוש ויזכר סי' כ"ו.

ובכתר שם טוב (טעמי מנהגים) עמוד תקל"ז כתב, דבא"י וסתי"מ ואשכנז וערי המערב נוהגים ציוס השדוכין לכתוב שטר תנאים כו', הרב קורא השטר בקול רם לפני הנאספים ואח"כ מקבל קנין מאבי החתן ואבי הכלה, והסופר כותב שתי העתקות ואחר שחתמו העדים צשתיים נותנים אחד לאבי החתן ואחד לאבי הכלה.

ובתשובת ה"ר יעקב שור ה"ל ומוצא בסקמ"ד אות ד', כתב שנהגו מאז דבשעת שדוכין שותים קלת משקה בצרכת מזל טוב, וזה חיזוק קנין השדוכין.

וע"ש בשלחן העזר ובשמלה ללצי שם, דאחר כתיבת התנאים עושים סעודה שקורים קנס-מאהל, וע"ש אי הוי סעודת מזהב. ובאלמנה, כתב בשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ה סי' נ"ג בתורה"ד, שאין הדרך לכתוב תנאים.

ויש מקומות שלא נהגו כלל לכתוב תנאים בשעת אירוסין. וכתב בסתרי ומגני סוס"י מ"ג, דמי שהוא ממדינה שנוהגים שם לכתוב תנאים נחאדם במדינה שאין נוהגים לכתוב תנאים אלא משמרים כוס או ללוותיה הקרא קנס-לענען, לא שייך כאן נותנים חומרי המקום שאלא משם, אלא אמרינן לעולם אל ישנה ממנהג המקום שהלך לשם.

ו. על כמה פרטים בנוסח התנאים. כתב בבית יצחק (להרי"מ שמעלקיט) ח"א סוס"י ק"י, דל"ע במנהג שכותבים בתנאים ישלמו בנכסיהן שיהיה כחורח כל ארעא, אם הדין כן באמת שישלמו בנכסיהן שיהיה כחורח האיל ומתנין כן בפירוש, או שאין כותבין כן רק לשפרא דשטרא, דלכאורה כיון שהבעל נותן כתובה [ר"ל החיובים שבכתובה], הוא השליט בנכסים והאשה אינה יכולה לעכב רק אם מבצו הנכסים, ועוד כיון שלא כתבו תנאים אחרונים קודם הנשואין, מחלה לתנאי זה המבואר בתנאים ראשונים.

ובשוב טעם ודעת מהדו"ג סי' קפ"א כתב, דבדואי מש"כ בתנאים שישלמו בנכסיהן שיהיה כחורח, הוא שופרא דשטרא, והדרך לכתוב כן בכל התנאים ואין זה תנאי, רק דרך צרכה מן הכותב והעדים מצרכים אותם שיהיה ציניהם שלום ואחדות עד שישכימו להיות שולטין בנכסיהן בשוה, אבל אין זה דרך תנאי, ואם נאמר ונדויק בלשון הזה דוקא, אף אנו נאמר בלשון בנכסיהן משמע מה שיהיה לכל אחד נכסים, והיינו להבעל נכסים שלו ונכסיו לאן צדל, והאשה בשלה בנכסיו מלוג כו', גם י"ל הכוונה של צוה שהוא לא

(ה) וכבר כתב כן בתשדאת חן סי' נ"ה דמ"ו א' בתורה"ד, דמנהגינו שקורין התנאים בפרהסיא.

אוצר

ס"ק לג אות ז

הפוסקים

לשניה, דאין לומר כיון שנשבע לאחד לא חלה שבעה כ"ז דהוי נשבע לבעל המלוה, כיון דדידיה תליא לכנס האי או ליתן הקנס לא הוי נשבע לבעל המלוה דאי צ"ל ליתן הקנס ליחא לשבעה ידיה, ואילו ה"ה ודאי שצפועה הקנס לראשונה אינו נפטר מהשבעה אז ה"ה ודאי מחוייב המשדך לכנס הראשונה ולא להשניה על שבעה כ"ז לפי שלא חלה כלל דהוי נשבע לבעל את המלוה של לא יחל, אבל כיון שיש ספק בדבר אם צפועה הקנס נפטר מהשבעה, אי"כ ממנ"ס אין לו למשדך חקנה, שאם יכנס הראשונה דילמא הלכה כסוברים שצפועה הקנס נפטר מהשבעה וחלה שבעה כ"ז, ואם יכנס כ"ז ויפרע הקנס לאי דילמא הלכה כסוברים שאף צפועה הקנס אינו פטור מהשבעה, וגררר חקנה לדבר ע"י שאלה שישאל המשדך על אחת מהשבעות ה"ל ויתירו לו, ואע"ג דקיי"ל הנודר על דעת חבירו אין מתירין לו אלא צפניו, הא כתב הרמ"א ביו"ד סי' רכ"ח דלדורכ מלוה מתירין כ"ז, ועוד טעם אחר להתיר עפ"י מש"כ הר"ן והצ"ח השו"ע שם, דאם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלונית ועבר וינא מתירין לו אפילו שלא מדעתו, כיון שאין הגאח שוב למשבע דצד, וה"כ צ"ד אין הגאח שוב למשדכחו שהרי בלא התרה אינו יכול לישא את אחת מהן, וכיון שמחמת נרף כל העממים ה"ל אמרין דיכולין להתירו, נראה שצ"ד [שדורכו הראשונה היו גם בקנס, ושידוכי השניה רק בשבעה בלא קנס], ראו להתיר שבעה הראשונה ולא שבעה השניה, משום דבראשונה הוא דשייך טעמא דאפשר שאינה לריבך התרה משא"כ בשבעה השניה שהיתה בלא קנס כלל, וליכא למימר דה טעם ה"ל.

ובגודע ביהודא מהדו"ת חיו"ד סי' קמ"ח תשובה בן המחבר, ומוצא בקלרר צפ"ת סק"צ ד"ה ומנ"ס, באתר שנשבע לנערה שישאנה ושלל יתקשר עם אחרת וכתבו ר"פ, ואח"כ התקשר עם אחרת בחרם וקנס כהוג, אחר שהעלה דאין עליו חרם וקנס מלד קנין התנאים עם השניה, כיון שנעשה רק ע"י שליח, כתב, דמ"מ יש עליו החרם וקנס מלד תקנת הקדמונים שצביל הבושה שנתבישה בצחולה, שהרי על ידו ילא הקול ונתפרסם שהיא מעותדת לזה ועתה כשחזר צו נחבישה בזה ישראל, וחייב בקנס מלד הבושה, ומלד בקנס שיתן לה, לר"ך גם לפי"ס אותה שתחול לו על כך, שיסור ממנו עונש החרם מתקנת הקדמונים. וצפניס התשובה שם כתב עוד, דאין לומר שאין לחייבו בקנס הואיל ואין חוזר צו מדעתו ומלגונו, רק שהוא אנוס מכח שבעתו שנשבע לראשונה, דמה בכך, סוף סוף נחבישה בזה ישראל על ידו והוא נחביש לה מכה הבושה, ואין זה דומה למח דפסקין בחו"מ סי' ע"ג סעיף ה' דהנשבע שלא למכור משלו והוא חייב לשמטון ונשבע לפרוע לו, שאם קדמה השבעה לחוב שמטון מכין אותו מכה מרדית עד שימלא פתח להתיר שבעתו, וכתב הסמ"ע שם שאין לשמטון חקנה לגבות חובו עד שיתירו שבעתו ראשונה, חדא דהע"ז שם באתח חולק על הסמ"ע בסברא ישרה, דכי יש כח ציד אדם לבעל חוב חבירו שבעתו, ועוד דהתם צ"כ לר"ך לעבור על שבעתו, דזה כתב הסמ"ע דאין חקנה לשבעתו ראשונה עד שיתירו כ"ז, אבל בנתינת הקנס אינו עובר על שבעתו שנשבע לראשונה, דהרי יש צידו לקיים שניהם ליתן הקנס לשניה ולישא את הראשונה, דזה בודאי חייב ליתן הקנס לשניה שנחביש לה מפני הבושה שבייש אותה, ובנתינת הקנס אינו עובר על שבעתו הראשונה.

גם בשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ו סי' י"א, כתב צידון כזה, ולדעתו הדבר פשוט דאף שעפ"י דין קשר הראשון קיים, מ"מ יתערך לשלם קנס לשניה, כמפורש בנזכ"י [ה"ל], ויין לדברי עמנו צח"ג סי' ע"ו, והוא במשדוכה שכבר נתנה לפני כן תקיעת קף לאיש אחר שתנשא לו, וכתב בנזכ"י, דאם לא תנשא לו [לשני] ע"י העיכוב שנתנה מקודם ת"כ לאחר, תהיה מחוייבת לשלם לו קנס. ובאמרי

במשפטו שמואל סי' מ"ט, צמי שנשדך במקום שהיה חרם הקהילה שלא לעזוב שדוכין ולשדך אחרת, ואח"כ הלך ונשדך עם אחרת ונשבע לה, כתב כי השבעה השניה לא חלה עליו מאחר דהרם רביע עליו, וכמו שנשבע לעשות דבר ואח"כ נשבע לבעל אותה, לא מלי לבעל הראשונה דהוי שבעה שוא ולוקה כדפשוט בגמרא ופוסקים, כן ודאי מי שנחביש בחרם לא יוכל לעבור על אותו חרם ולא חלה עליו שבעה שניה, דהחרם הוי כמו שבעה וכו', ובחרם של הקהלות החמירו שאפילו יחידים שנשבעו שלא להכנס בחרם, חייבים הם להכנס צע"כ משום דכח צ"ד גדול, וכ"ש הכא שכולם קבלו עליהם החרם הזה, והוכחו בפומבי ונהגו צו כמה זמן, דפשיטא דאין שבעה שניה חלה כלל, ומינה אני דן שגם הקנס אינו חייב לפרוע, דהוי קנין בטעות כ"ז אחרי שהוא כרוך בכח חרם, ואין יכירה עמנו לעשות עבירה למעול בחרם וכו'.

ובמנחת שו"י סי' ס"ז, הביא מש"כ ביו"ד סי' רל"ח סעיף ע"ז מתשובת הרא"ש, בצדו שהחרימו על איזה דבר ואח"כ החרימו על הפכו, אם לא התירו החרם הראשון קודם שהחרימו השני אין השני כלום, וכתב דה"ה גמי צ"ד, כיון שהמשדך קיבל על עצמו החרם בתנאים הראשונים וגם חרם הקהלות לישא אותה וממילא אינו רשאי לישא אחרת, עפ"י תקנת רגמ"ה [שלא לישא צ"י נשים], ואח"כ החרם השני שקיבל עליו אח"כ לישא השניה אינו חל כלל, אמנם צ"מ סי' רכ"ח הביא ג"כ דברי תשובת הרא"ש ה"ל, וכתב ע"ז אבל בכלל ז' סי' ד' פסק הרא"ש בקבל שקיבלו עליהם בחרם על כל שטר שלא יהיה נעשה בידי סופר בעיר שאינו כשר, ואח"כ חזרו וחקינו שיהיה כשר, והשיב הרא"ש שהתקנה השניה קיימת, ועפ"י הביא הרמ"א צ"ח רכ"ח סעיף ל"ה שתי דעות צדין זה, אך צ"כ שם סק"צ כתב דאין תשובת הרא"ש סותרות זא"ז, דשם מייירי באתח שהתירו אח"כ החרם הראשון, אלא שקודם שהתירו החרם הראשון עשו שערות שלא ע"י הסופר ואשמעינן דהשערות לא נפסלו כ"ז, ואף לפמ"ש הע"ז שם סקמ"ד לפרש דברי תשובת הרא"ש דאף שאין החרם חל מ"מ התקנה קיימת דלא אמרין אי עבד לא מהני, היינו רק מטעם כיון דאפשר לבעלו לא שייך אי עבד לא מהני, משא"כ בנדר או חרם שהוא ציוו וצין חבירו דאין מתירין לו אלא מדעת חבירו אין צידו לבעלו כלל וי"ל דשייך בזה אי עבד לא מהני, ואח"כ ה"ה בתנאים של שדוכין דאין צידו לבעל צ"י הסכמת המשדכת, ודאי שייך בזה אי עבד לא מהני ואין החרם השני חל.

ועיין בפרי החיים יו"ד סי' ל"ד, במשדכת שנודע לה שהמשדך כבר צא בקשרי שדוכין עם אחרת, שכתב דיש להתיר למשדכת השניה לנתק השדוכין, דמטיקרא לא חל כלל קשר השידוכין הנעשה ביניהם, עפ"י המבואר ברמ"א יו"ד סי' רכ"ח סעיף ל"ה דקבל שטעו חרם על איזה דבר ואח"כ עשו חרם אחר הסותר את הראשון דאין חרם השני חל כלל.

ובתרשיש שהם סי' ק"ט כתב בנזכ"י שהעלה צספרו חמדת משה סי' קס"ה, דמשדך שפשה שידוך אחר, לא חל השידוך השני, ואין עליו שום איסור מחמתו. ובחמדת משה שם חמה על בן הנוצ"י [המוצא להן] שכתב דנכח"ג יש עליו חרם הקדמונים, ולמה חל עליו חרם הקדמונים כלל מן השידוך השני, כיון שהיה חל עליו חרם הקדמונים מן הראשונה ולא היה יכול לעשות שידוך עם אחרת.

אך בבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ג דכ"ח עור צ', במשדך עם אשה שנשדך עם אחרת ונשבע לשתוכן, אחר שזן אם תשלוס הקנס פוער את השבעה ושהאחרונים נחלקו בזה, כתב דמעתה אלו היה פשוט שצפועה הקנס נפטר מן השבעה, ודאי שהיה מחוייב המשדך לפרוע הקנס לראשונה כדי לקיים שבעתו שנשבע

אוצר

סי' ק לג אות ז-ח

הפוסקים

ובשור'ת מהרש"ם ח"א סי' קע"ו הביא דברי בן הנוצרי והאמרי נועם לנידונו, לענין להתחייב בקנס. וע"ש מש"כ לענין החרם.

ובעצי חיים חו"מ סי' ה', באחד שצנז משודכתו ונשדך עם אחרת, אחרי שנכתב חס חל חרם השניה כתב דהוי כמו דאיתא בשו"ע סי' א' סעיף ו' ברמ"א דכופין מי שצובר ונושא צ' נשים לגרש אחת מהן, וכתב בח"מ וצ"ש צ"ש מהרש"ל סי' י"ד דהשניה תדחה מפני הראשונה, אלא שמסיים דאעפ"כ לריך לפיכך השניה צרתי כסף דאפשר חל גם החרם שלה לכן מחייב לפייסה שלא יבא נתפס צמל החרם.

ובשהמשודכת השניה ידעה בשעת השדוכין שהוא כבר משודך עם אחרת. כתב באמרי נועם הנ"ל [דלכאורה] אין לחייבו על שעת הקישור, דאז הוא לא עשה יותר ממנה, ועל העת הזאת בהפרדו ממנה אין לחייבו כי הוא אנוס בדבר, אך נוכל לומר דמה שרצתה היא בשעת הקישור הוי מחמת שהושלש לה מעות לשלם לה צעד בושטה, [וא"כ זכתה במעות אלו], והדבר צ"ע.

ובשלא ידוע משדוכים הראשונים רק מפי המשדך חס נאמן. באמרי יושר ח"צ סי' ל"ו, כתב להרצ השואל שזן לומר דכיון שאין עדים כלל שנתן תקיעת כף לראשונה, רק הוא מודה על זה, י"ל דאינו נאמן כלל ומחוייב לישא השניה, כמו בחדר"ג שאומר שזינתה [עיין ברמ"א סי' קע"ח סעיף ע'], דהרי גם שם כתבו אחרונים דאין כופין אותו לשמש עמה דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו [עיין פ"ת שם], וכבא ח"ך נכופ אותו לישא השניה לעצור על התקיעת כף, הרי צידו ליתן קנס לשניה וישא את הראשונה.

ומה הדין כשהמשודכת הראשונה מחלה לו על השדוכין האם חופסים השדוכין השניים למפרע. צמחתי שי סי' ס"ז, לאחר שכתב דמשודך שצנז משודכתו ונשדך עם אחרת אין חופסים השדוכין השניים, כתב דיותר מזה י"ל דגם אם יתבעלו השדוכין הראשונים וימחלו זל"ז במחילה גמורה, עכ"ז אין מקום לכופ את החתן שיקיים השדוכין האחרונים, כיון דבמחילה זו אין עוקרין החרם למפרע, כמבואר בלחם רב סי' ס"ג, ורק מעת אשר מוחלים זל"ז אז בעל חרם הקבלות, וממילא החרם והתנאים שעשה החתן עם השניה לא חל, ואף לענין קנס לא מכני מידי, והדבר פשוט שאין החתן מחוייב לקיים את השדוכין השניים.

ואולם בעצי חיים חו"מ סי' ה' כתב דחלים שדוכים השניים כמבואר בחו"מ סי' ע"ג דאם החיר שצוה ראשונה חלה השניה.

ח. ובשעשה השדוך בעודו נשוי עם אחרת. צדכרי חיים (מלאנו) ח"א סי' מ"ז, צידון (כפי הנראה מהוך התשובה) שגוי התקשר בקשרי שדוכין עם אשה אם יפטר מאשתו הראשונה, ואחר שגרש את הראשונה חזר צו מהשדוך, ורצה הרב"ש לפטרו מקנס מטעם דכיון דלחו צידו הוא [להפטר מאשתו הראשונה], הוי אסמכתא ולא קניא, כתב דמבאי טעמא לא מלי למפטריה, דאדרבא בכל שדוכין הוי אסמכתא בגם שהוא צידו, ורק משום הבושת מחוייב לשלם הקנס בגם שהוא אסמכתא כר [פי' ע"ז בסק"מ], ולכן צודאי חייב צ"ד, אלא שיש לעיין אי פטור צ"ד כיון דהתנאים היו קודם גירושין של אשתו הראשונה, ואולי לא יצאו לידי גמר עם אשתו הראשונה וממילא יתבעלו התנאים, דרך ע"ז [האופן] נעשה כר, וא"כ אין החיוב צרור וי"ל דכ"ג לא תקנו חז"ל לשלם קנס, וכמ"ש בנמוקי צ"מ ע"ג צ', דהיכא דלחו צדיה לא חזו רבנן למיקנסיה, אולם צמחתי ח"א לומר כן, דא"כ יקשה לן מהא דמבואר ברמ"א כאן, דאם הבת אינה מרובה למעט אביה

ובאמרי נועם (מדיוקין) סי' ה', באחד שצנז בקשרי שדוכין והשליש כסף לקנס, ואח"כ נודע שמכבר צנז בקשרי שדוכין במקום אחר, וכעת עפ"י צ"ד הוא מוכרח לקיים השדוכין הראשונים, כתב שלדעתו הדבר פשוט דהקנס שייך לז' הכלה, דכיון שהחתן ידע בעצמו שכבר צנז בקשרי שדוכין עם אחרת וידע שיש דין בישראל כר, ודאי אין לך אנוס דשכח גדול מזה, והגם שדימה בנפשו שהראשונה תמחול לו או שיפיים אותה, עכ"ז הוי לו להתנות ומלל התנה ודאי דחייב כר, ועוד הלא עדיין צידו שהראשונה תמחול לו, מה תאמר מידי תרקי דדינרי צעי למיחב לה ובצביל זה תחשב זאת לאונס, זה אינו, כי אין זה אנוס כר, וכבר מבואר הדבר בשו"ת מהר"י באשן סי' כ"ט, דהא דאמרין בשו"ע דאם הבת ממאנת הוי אנוס, היינו כשהוא התחייב לעשות שחרטה הבת, אז אמרין הרי עשה כל ההתפעלות ומידי תרקי דדינרי צעי למיחב לה, אבל כשמחנה על גוף הענין לקיים השדוכין ובאם לא יתקיים יתחייב בקנס, על מליאות הדבר הוא מחנה, ויהיה ח"ך שיהיה אף דהבת ממאנת עכ"ז אמרין הרי צידו ליתן לה תרקי דדינרי, וכיון שאינו מקיים השדוכין לריך ליתן הקנס, [פי' להלן סק"מ אות צ'], וכן צ"ד חס הוי החתן מחייב עצמו שיעשה לפיים את הראשונה, אז שפיר הוי אמרין שעשה כל ההתפעלות האפשריות ומידי תרקי דדינרי צעי למיחב לה, אבל כשהשליש מעות על קיום הדבר שצ"ח לא יקיים השדוכין יתחייב בקנס, ודאי חייב בקנס חס לא יקיים הדבר, כי הוי דבר שצידו ליתן לה תרקי דדינרי וצודאי תמחול לו הראשונה כר, וגם מלד הבושת נראה דחייב אף שהוא אנוס בדבר מחמת שהצ"ד כופין אותו כר, דבשלמא חס אנו רוצים להיבדו מחמת שצטל השדוכין ומצייתה, שפיר ודאי חס הוא אנוס ח"כ אין הוא המציית, אבל כאן הוא הגורם לה לבושת [בעשיית השדוכין] כר, ואין לפוטרו מטעם דאז לא הייתה כוונתו לצייתה כר, דכבר מבואר בעצודת הגרשני סי' ע"ד דכשמכוון להנאחו וע"ז גרם לה בושת, חייב אף חס אין כוונתו לציית כר, נמלא דצ"ד על השעה הראשונה אנו מחייבין אותו תיכף כשצנז בקשרי שדוכין פעם שנית אז הוא הגורם לצייתה וכר.

אלא דלענין החרם, כתב שם באמרי נועם, דמלד קבלת החרם הנכתב בתנאים, דבר פשוט ומבואר ברמ"א יו"ד סי' רכ"ח, דקהל שטעו חרם צהיפוך מהראשון אין החרם השני חל כלל, וכן צ"ד, כיון שכבר קבל צה"ח בתנאים הראשונים לישא את הראשונה, ואח"כ קיבל צה"ח לישא את זו, ושניהם אינו יכול לקיים מחמת חדר"ג [שלא לישא שתי נשים] ח"כ אין החרם חל כלל ז, ואם נאמר הלא יכול לקיים שניהם, לישא הראשונה ולגרשה ואח"כ ישא את זו, והוי מקום שיחול עליו החרם של השניה, אך צמחתי לאחר חדרגמ"ה שאין מגרשין בע"כ, ודאי לא על דעת זה קבל החרם, כי אולי לא תאצה האשה להחגרש, וגם לפי המבואר בשו"ת מהר"י"ע משמע דעיקר הכוונה שישא את זו בראשונה, ח"כ אין החרם בגלל השניה חל כלל וכר. וע"ש מה שזן חס חייב לפלוטה שחמחול לו השבועה כדי שיגלל מאיסור שבועת שוא, ומסיים, דנוכל לומר אשר שבועתו השניה לא היתה רק שישא אותה כשיהיה הדין לישא אותה, וכבא דנשבע לפרוע והגיע זמן השמיטה, עיין ש"ך חו"מ סי' ע"ג וכר.

(ז) ועיין בשור'ת מהרש"ם ח"א סי' קס"ו שהביא מהאמרי נועם הנ"ל לענין חרם, בלשון זו: ומ"מ העלה שם דמבא חרם הקדמונים אין לחוש, שאין חרם השני חל, כיון שכבר חל בהתקשרות הראשונה לישאנה, ולא יוכל לישא אחרת. אולם בפנים האמרי נועם לא מצאנו שמדבר מח' הקדמונים, רק מחרם הנכתב בתנאים שמקבלים על עצמם.

אירע שהמירה (ה) אחות (יג) המשודכת יכול שמעון לחזור בו ופטור

באר היטב

(יג) המשודכת. אפילו חזרה בתשובה פטור מן השבועה ומן הקנס. מהרי"ט וכו' דף פ"ה ע"א סכ"ד. וה"ה אם זנתה אחות המשודכת והיתה א"ל או שהיתה פנויה וזנתה והרתה לזנונים כל זה הוא פגם גדול. ע"ז. ואם אירע כן בלחות אבי המשודך אינו יכול לחזור דאין לנו אלא מה שמצאו במפורש בכתבו הפוסקים דין זה בלחות המשודכת. ואם המירה קודם השידוך והוא לא ידע ושו"ד ואח"כ נתגלה לו הוי כמוס שגגלוי ומסתמא ידע ואין לו שום טענה. בה"י וכו' ב"י סי' רכ"ח. ועיין בנה"ג דף פ"ה ע"א סכ"ו שפסק שם דאפילו נפק קלא ורינון שהנערה המירה פטור מן הקנס ומן השבועה מטעם קול ולא נרד שהמירה בפועל אלא אפילו משום כח קול היוצא שהמירה יש לפטור מן הקנס ומן השבועה ע"ש :

פתחי תשובה

(ה) אחות המשודכת. ב"י סי' רכ"ח סמ"ג איתא וה"ה אם אירע בלחות המשודך. וכן מ"ש שם וכלן אם קלקל המשודך מעשיו ה"ה וכו' אם קלקלה המשודכת. ומ"ש בנה"ג בשם ס"ז וה"ה אם זנתה אחות המשודכת והיתה א"ל או שהיתה פנויה והרתה כו' משאן זה מבורר דפנויה שזנתה ולא הרתה לא וכו' מש"ס פנהדרין ס"פ בן סורר כמעשה בלחוד שהעלה לבו מ"ל כו' דלמחר התם נמ"ד פנויה היתה מאי כו"פ הא"י רב פסא אמר משום פגם משפחה ע"ש ז"ל דס"ל להס"ז דמ"מ לא הוי פגם גדול כל כך דמיא דעונה דת וזהו שמדייק הס"ז וכו' כל זה הוא פגם גדול. מיהו נראה דכל זה לענין אחותה אבל המשודכת עצמה שזנתה אפילו לא הרתה יכול לבטל השדוכין ואע"ג שכתבתי בס"מ ל"י"ד שם ס"ק ל"ה בשם נ"ב מניח"ס סי' ר"ד ולא נקרא קלקול מעשיו בשביל פגם אחד ובגוף התשובה שם מבורר דאפילו כמעשה זנות מ"מ י"ל

הפוסקים

ס"ק לג אות ח — ס"ק לד אות ב

אוצר

זה ודאי אינו, וצ"ע לריך לחוק כמ"ש בתשובה להלן סי' ו'. [ולא השתמשו חכמים בסברה ע"ן דו אלא לקיים קדושין, משא"כ בשדוכין. כ"כ שם בתשובה].

ובתשובת הר"ד פועבלי שבצית מאויר שם בסוף הספר, כתב ג"כ ליישב דלא אמרינן בלחות המשודך סברה ע"ן למוחזק ע"ן דו אלא מן האירוסין דאגודה זיה, ויש לה בטל לכמה ענינים, על כן נכנסת עצמה בספק זה ומתקדשת בלי תנאי משום הכי הנאה דע"ן דו, אבל לא בשדוכין, דאף בהגיע זמן הנשואין שגבולו אין לה מזונות וגם כתובה אין לה בשדוכין, ולא נכנסת בספק זה, ואמרינן אומד ולא ע"ן דו.

וביד משה דף ל' ד', דן לאידך גיסא, דדוקא בלחות המשודך יכולה לבטל אבל בלחות המשודך או המשודכת אין יכול לבטל, וטעם הדבר דהמזומנת חנשה בודאי לפסולים וכו' הולד הולך אחר האם ועל כרחק יתרחבו פסולים במשפחה וכו' פגם משפחה, משא"כ בלחוד שהמיר אף אם ישא נכרית לא יהיו הולדות נחשבים אליו ולא יתוספו פסולים במשפחה ואין כאן פגם משפחה, אך חלילה לי להרים ראש לפסוק נגד הגאונים שכתבו להיפך, ומי שיוכל להכריע יכריע (ח).

ואולם יש מהאחרונים שפסקו בפשיטות כדעת השו"ע ב"י סי' רכ"ח ה"ל. עיין בחכמת אדם כלל ק' סעיף מ"ז שכתב דבין שהמירה אחות המשודך ובין שהמיר אחיו יכולים לבטל השידוך. ובדמשק אליעזר סי' פ"ז כתב דד"ו נובך בין בלחוד ובין בלחות בין מלד החתן ובין מלד הכלה.

ובתפארת יעקב סקט"ז כתב דדבר פשוט הוא דלחוד המשודכת פשיטא דהוי אונס [ואיכזה לבטל השדוכין], דרוכ בניס הולכין אחר אחי האם, ואינו רואה להוליד בניס רשעים. ובדמשק אליעזר סי' פ"ז שם, כתב דהוא הדין בלחוד ואם בין מלד החתן ובין מלד הכלה. וכבר כתב כן בשו"ת מהרי"ע ח"ב ב"י סי' מ"ט, כסניף לנדונו לבטל קשר השדוכין מפני שאביה של המשודכת הפר ברית, ואין לך פגם גדול מזה.

ב. וכשהמיר הסב. בנודע ביחודה קמא ב"י סי' ס"ט. הביא מה שפסק בש"ע דבהמירה אחות המשודכת יכולין לבטל השידוך ושהפוסקים כתבו דאין להוסיף על זה, וכבר דב"י לא להוסיף על דין הש"ע כי אם לגרוע בכמה מדרגות, כי בלחוד הדבר תמוה מה פגם שייך בלחות המשודכת, ואין מעשה הלחות

אזיה פטור מהקנס ואם הבת מרואה והאב ממאן חייב בקנס, וקשה למי חייב הא אין החיוב ברור דדילמא לא תתראה הבת כו', אלא ודאי אחת משתי אלה, או דאין לא קיי"ל בהנמוקי"י בזה אלא דגם בכה"ג קנסו כו', או שנאמר דגם הנמוקי"י מודה דבין זה דאם הבת מתרצה והאב ממאן חייב בקנס, כיון דעכ"פ הוא מציינו כו', היוצא לנו מכו"ז דודאי בשדוכין משום בושא חייב אפילו שכיח מקום להבטל זולתו, וכמו דקיי"ל גבי לא רצה האב ורצתה הבת שהי"ב בקנס, וגם משביעים אותו שלא למד לבת [לומר שאינה מתרצה, ע"י ע"ז בסקמ"ת], ואח"כ כ"ש ב"י שם לא היה הגט לאשתו הראשונה לא היה ביות כלל, ועכשיו שנפטר מאשתו הראשונה ועשה שידוך אחר ודאי הצי"ש גדול וחייב בקנס כו', וממילא ליתא נמי מה שרואה הרה"ש לחלק בין אין בידו כלל לנ"ד, כי בלחוד גם בלחוד מתחיל חייב בבושת כו"ל.

לד. שהמירה אחות המשודכת. א. ומה הדין בשלהמירה

אחות המשודך או אחי המשודך והמשודכת, או אחד מן ההורים. ע"י פ"ת סק"ח שהביא משו"ע ב"י סי' רכ"ח סעיף מ"ג דה"ה אם אירע בלחות המשודך. ובענין אחרים סק"י"ד הביא משו"ע ב"י ה"ל דבהמירה אחות המשודך יכולים לבטל השידוך, וכתב דלא ידע מאין למד כן, ומסבוג"א דב"ק דף ק"א איכא למידק איפכא, דפרין יבמה שנפלה לפני מוכה שחין היפוך בלא חליהא דלדעתא דהכי לא קידש, ומתוך א"ן סבדי דליתאחא בכל דכו ניתא לה, אי"כ כ"ש שיש לנו לומר דלא איכפת לה בפסול של אחות המשודך, ולכל הפחות אין להתיר את השבועה בלא התרה, וקרוכ צעניי שט"ם נפל בספרים ש"ל : אחות המשודכת, אבל בלחות המשודך לא מלאחי זכר בדברי הראשונים ולא בצי"י.

וכתב עוד בענין אחרים ה"ל, דאולי ל"ל בש"ע שם : אחי המשודך, דבזה י"ל דלא ניתא לה שאפשר שתפול לפניו לייבום, ומטעם זה כתבו מקצת גאונים בנפלה לפני יבם מומר שאינה זקוקה לחליהא, דלא שייך בזה תירוצ הגמרא צ"י"ק ה"ל בכל דכו ניתא לה, ואף שרוב הפוסקים חולקים על זה, היינו שאינם יכולים לעקור הקדושין, אבל בשדוכין נראה שטענתם טענה, ואינה לריכה התרה לשבועה.

ובבית מאיר כאן, הקשה ג"כ על מש"ב בש"ע ב"י ה"ל דאם אירע בלחות המשודך קלקול יכולה לבטל השדוכין, ואח"כ לא ניתא לגבי דידה בכל דכו ניתא לה, כדליתא צ"י"ק דף ק"א, ואין לומר דאם היא צענמה עשה שדוך אין הכי נמי, אלא דליירי בלחוד המשדך בזה, ובו לא שייך משום ע"ן דו, דזה אינו, דעיקר דין הרשב"א נלמד מקדושי עצמה כו', ואין לומר דמוס זה דפגם משפחה דומים למומים גדולים שכו"פ לגרש ולא אמרינן אשה בכל דכו ניתא לה, דאי"כ אפילו נשתמד אחר ארוסין נמי יכפנו לגרש,

(ח) ועיין בדמשק אליעזר שם שאף כי מתחילה רצה ג"כ לומר כדעת ה"ד משה דדוקא באחות המשודכת או המשודך שהמירו יכולים לבטל השידוך, ושוב כתב דאי אפשר לפרש כן בדעת הרא"ש, דהמעין היטב בלשוננו יראה דעיקר הוא משום דישאל קדושים הם, ולא יחפצו להתערב בפסולים ופגומים וכו'.

פתחי תשובה

לו מיד וּלֹא לַמָּוֶר? אִם אֲנֹחָד'ל כִּי אֲמַחֲלֵם שְׁלוֹ רַחֲמֵי דַמְסוּ כִּיפּוּסֵל כֶּסֶף וְנִרְשֵׁה
שִׁפְלוֹ לְהוֹנֵם אֲמַחֲלֵם מִפּוֹי לִמּוֹ לָרִיד אֲעִיב דְּבִיד מִי קִפְיָה סִקֵּד הַחֲמִיר הַשֶּׁךְ
בְּכֶסֶף הַבִּיחַ הַמֶּה בְּמִסְיֹר כֶּרֶם לְדוֹרִימֵם הֵכֵל בְּאִיסוֹרֵם דְּרִבְנָן אֵין נִרְשֵׁה לְהַחֲמִיר כּו'.
(ה) אֲמַנֵּם אֵם שֶׁם שְׂבִיחָם עָלֶיהָ הִיָּה מוֹקֵדֶתָּה יוֹמֵר עוֹמֵם עֲבוֹרָה וּשְׁלֵם אֲשַׁחֲבִה מִמּוֹ
וְעִכְ"ל בְּלֹא עֵסֶר אִם אֲחֵרִים וּמִהֵם נִתְעַבְּרָה הֵכֵל אֵם נִיחָם אֵינֶה מוֹפְלָגָה יוֹמֵר מִחֻדוֹשׁ
הַמַּעֲשִׂי שֶׁפֶּסֶק דְּלִין הוֹכַחְתָּם כְּלוֹם כְּכֶ"ם בְּתַמֵּ"חַ י' ד' סִ"ק י"ל וְשֶׁם הוּא מוֹפְלָג
יוֹמֵר מִיבִיחַ שֶׁשׁוּם דִּדְהִין עִמּוֹ שְׁאִין הוֹלֵד מִמּוֹ וְשֶׁם הִיָּה מוֹדֵה לוֹ שֶׁ סָקוֹל נִשְׁבַּע
עַל כֶּךָ הָרִי כִּתְבָנוּ לַעֲלֵל כִּיּוֹן שְׁאִין הוֹלֵד מִמּוֹ וְלָרִיד לְהַסְמִין כְּדִיחַ יְכוּל הוּא לִנְפֹל
הַמַּעֲשִׂי. אֲךָ אֵם הוּא מוֹדֵה יוֹמֵר כֹּה יֵשׁ לַעֲמִין מִי פִּתְרִין אֲשַׁחֲבִי בְּכֶ"ג לֵדִים לֵה חוֹקָה
דְּכִשְׁרוֹת כּו' מִיָּהוּ י"ל בְּגִיד בְּאִיסוֹר מִיִּתְקַת דְּרִבְנָן בְּעֵלְמָה יֵשׁ לְסַפֵּחַ עַל הַסּוֹפָקִים
לְפִתְרִין אֲשַׁחֲבִי אֲפִילוּ הֵכֵל דִּלִּכֵּם שׁוֹם חוֹקָה וְרִשִּׁים לִיֵּם מִיד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי"ד חוֹדֵשׁ
וּמִמִּילֵם כּוֹסִין אֲמוֹ יִשְׂאֵל אֲמוֹתָ כְּמִשׁ לַעֲלֵי. וְיִכְרִי לִשְׁמֵר יִכְוֹס לְפִסּוֹר אֲשַׁחֲבִי מִיּוֹס עִי'
בֵּן כּוֹה אֲעִיב כּו' עֲכִיד עִי' עוֹד :

וּמִשָּׁם הִבֵּהֶם וְהָאֵשׁ חִרְעָה בָּן בְּחֻמּוֹת אֲבִי הַמַּשְׁוֹדָד אֲשֶׁר לְחוֹדֵר דָּלִין לָנוּ מֵלֵב מֵה שְׁמֵינִי
בְּמַשְׁוֹרֵשׁ כֹּה וְעַיִן בְּסֵם לְיִוֵּד מִי רִכְיָה סִיָּה לְיֹהֵב שְׂכֵמִתִּי בְּשֵׁם יְיָ חִיִּיד
ס' ס"ע שֶׁנִּי דַלֵּם הַמִּיר הָרֵאָה בְּנֶגֶל הַמִּירֹן מִמַּחֲמַת חֻמּוֹת הַמַּשְׁוֹדָדִים קִיָּו בְּכִלֵּי אֲבִי
כֹה וְעַיִשׁ עוֹד מַעֲרִין זֶה. [וּבִמְשֹׁר] ה"ס ס' ק"יג יִדְוֹן פ"ה ח' רוֹאֵה לִפְנֵים בְּתוֹ לִהְיוֹן
לֵב בַּחֲדוֹ וְסוֹב לְאֻמְרֵיִם שֶׁ אֲבִי עוֹל דְּמוֹ אֵשׁ יֵשׁ לַחֹס לִפְנֵים שִׁשְׁהָה.
וּמִסְכֵּי כִיּוֹן שֶׁכֶּבֶד הַפֶּלִיג שִׁשְׁלוֹ דֹר שְׁלֵשִׁי וְאֶפְסִילוֹ מִלְרִי וְדִלְוִיָּה וְזוֹהֶרְקוֹ וְזוֹמֶרְקוֹ
בְּקֶהֶל דֹר שְׁלִישִׁי כֹה ע"כ נִלְעַד דֹר הַחִיּוּתוֹן נִעֲשִׂים יִפּוֹת אֵין לִפְנֵים הַיֵּל ע"ש:]

ומ"ש הנה"מ ואם נעשה קודם השידוך כו' הוי כמוס שנגלוי כו' ענ"ש שכ' פ"ז
מיהו גרסה הכל לפי הענין. ועי' בשו"ת שבסוף ס' בית מאיר בס"י ו' צמעשה

זה דוקא במשודר לכל במשודרת יכול לנצל משום זנות פסס מ' ולא מכפיל בשדירה
בחקוק בתולה דולת עטמל דפסס הוי מקח טעות ע"ל מ' מ"ו ס"ה אלס לפילו בדיניה
אלמנה או גרושה נמי יכול לנצל משום דהוי פסס גדול ורלוה לזה מדברי מהר"ם
שהבילס הכב"ע לקמן מ' קפ"ו וס' סק"ב וס' לעין בתהרי"ם שם. ועין בשם' חו"י מ'
רי"א במי שזינה עם משודרתה ולא מצא אותה בתולה והודיח שזינתה רק שטענה מאחר
שגם אהה קלקלת עמי ולא הקפדת לישא בשעת חופה בתולה מאי איכפת לך בכך כו'
ופסק הדין עמו ויכול לנצל השדוכין ורלוה מהל דחי"מ מ' רל"ג ס"ג ע"ש. מיהו
י"ל דזה דוקא בשדירה בנחקק בתולה לכל בדיניה אלמנה או גרושה לינו יכול לנצל
בכה"ג וז"ע :

וְרֵעִיךָ בְּחֶשֶׁן חִמֵּם מִי קִלְגַּנְג עוֹבְדֵל כּוֹ וּכְתָנ שֶׁס כְּמֵה פְרִעִי דִּיּוּסִי. (א) אִם נִנְעֵלֶה
 (לְהַמְשׁוֹךְ וְגַם לְחֹמְרִים וְלֹא נִתְעַבְרָה לֹא יוֹכֵל הַמְשׁוֹךְ לְחֹזֵר הַמְשִׁיּוֹךְ וְחֹמֶס
 וְקֵנֶם כִּדְרוֹ עַל לְחֹמְרוֹ וְלֹא מִנִּי לְמִימֶר שֶׁהִיא קִלְקֵלָה מַעֲשִׂיָּה שֶׁהִיא בָּהּ הוּא צִנֵּעַ נִדֵּה כִּי
 וּבִכּוֹן שֶׁגַם הוּא נִכְסֵל בּוֹה אֵין לוֹ עֲלֵיהָ כְּלוֹס וְכֵן מִתְחַלֵּל בְּחֶשֶׁן מִהֲרִי"ס מִי מ"ו וְהֵגֵם
 בְּדִבְתָּא' חו"י מִי רִי"א בְּהִיפֹךְ כ' מִיּוֹ הוּא לֹא אִמֵּר אֵלֶּה מֵשׁוֹס דְּבִעִי לְמַסְעֵם
 בְּתוֹלֵה אֲבָל בְּצוּלֵה מוֹדֶה עִיב גִּרְלֵה שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לִבְטֵל הַשְׁדוּכִין וְאִם אֵינוֹ מוֹדֶה
 שֶׁכֹּה עֲלֵיהָ יִשְׁבַּע הִיסִי וְיִסְמֶר וְאִם לֹא מִדְּרִיכָא וְחֹתֵם. (ב) אִתְּמַם אִם נִתְעַבְרָה מִתְּחִלָּה
 אַע"ג שֶׁגַם הוּא בָּהּ עֲלֵיהָ יוֹכֵל לִבְטֵל הַשְׁדוּכִין וְלִוְדֶר שֶׁדִּרְכָּה כִּיּוֹן דְּסִרְיֵלָה צִי"ט לְמִגְדֵּר
 נִסְתָּא' גַּר הִיטָה"ר וְיִשְׁאֵל אִשָּׁה וְעַתָּה לִרְיָךְ אֵנִי לְהַתְמִין כִּד' חֲדָשִׁי הִנֵּקָה וְתִמְלִיל שֶׁאֵין
 לָהּ עֲלִיוֹ שׁוֹס שְׁבוּעָה. (ג) וְאִם הִיא שׁוֹמֵנֶת מִמֶּנּוּ מִתְעַבְרָה וְהוּא כּוֹפֵר אִלּוּ שׁוֹמֵן אֵינוֹ
 יוֹדֵעַ הֵיאָה אִם אִינֶנָּה מַעֲשׂוּדָת שֶׁלּוֹ רַק שְׁמוּנֵצֶת מִמֶּנּוּ מִזְוֹנוֹת הוֹדֵל לֹא מוֹכֵל לְהַשְׁבִּיעוֹ
 פְּסִילֵי הִיסֵם אֲשֵׁינוֹ יוֹדֵעַ וְזֶה מִכְמַתָּה עֲמִיתִים כִּי' אִךְ שֶׁ מַעֲשׂוּדָתָם שֶׁלּוֹ הִיא וְתוֹבֵעֶתָם
 בְּשִׁלְשׁוֹן יִשְׁבַּע וְיִסְמֶר (עַמ"ס לְעִיל א' י"ג פ"ק א"ח בְּשֵׁם גִּירָ"ס מִי כ"ג וּבִשְׁמ' א' בְּרִית
 מִתְּחִלָּה מִי כ'). (ד) אִם שֶׁכִּסְתְּוָהּ לִשְׁבַּע אִלּוּ לְהַכֵּל נִיּוּיוֹ חֹזֵר וְהוֹדֵה הִיא הִיא מוֹמֶרֶת
 מִתְּחִלָּה מִי כ').

7318

ס"ק לד אות ב-ד

הפוסקים

דערות אמריקן ראשון זשלישי זכר הפליג, ואחז"ל על הפסוק אס
תשקור לי ולניני ולנכדי עד כאן רחמי האב על הבן, על כן אין לחוש
לפגם. והוצא זקליור צפ"ת סק"ה. וזדמשק אליעזר סי' פ"ו הביא
דביר משה תמה על החתם סופר שפסק היפוך דברי המוצ"י [הנ"ל
באות הקודם] ולא הזכירו כלל, וכחז דנראה שאינו סותר דבריו,
דהרי צדקן המוצ"י היה המומר אצי אביה של הכלה, וצדקן החתם
סופר היה המומר אצי אס אציו של החתן שכבר הפליג שהוא
דור שלישי, וציד משה כחז דמדהביא החת"ס ראה לדבריו מומרי
ואדומי שמוהרין צקבל צדור שלישי מזה נראה דגם דור שלישי
פסקה זוהמתן ודלא כהמוצ"י, אבל צאמת אין זו סברא כלל, דהמומר
עלמו לא יתחשב צמספר הדורות לענין מיעוט הזוכמא, וממנו ואילך
חושבנא, וכמו דחשיב צגמרא לא פסקה זוהמא מאצות עד דור ג',
ואס נחשב מתרח עד עשו הלא הוא דור ד', וכמו כן צדקן החתם
סופר, אבל מלרי ואדומי גם המלרי ראשון צחוך הצאים לענין
מיעוט הזוכמא דהא נחגיג, והוי הוא ראשון וצן צנו שלישי ולכן
מוחר לצא צקבל דממנו ואילך לא תחפשט הזוכמא, וצטעודא
דהמוצ"י דהמיר אצי אביה של הכלה אס נסלק המומר הלא צח
צחו המעודמת היא רח שני לזוכמא, וזה צבור.

ד. וכשהמירו הדוד או הדודה של אחד מהמשורכים. כתב
צ"ע סק"ח, ולא המירה אחות אם של המשורכת
לא דמי לאחות המשורכת, כיון שעיקר הדבר [בהמירה אחות
המשורכת] אינו אלא סברת הרא"ש על פי אומדנא, לא נלמד ממנו
רק מה דדמי מכל דאין לך להוסיף יותר. וצ"ע יו"ד סי'
רכ"ח סק"ח כתב כן גם לענין המירה אחות אבי המשורך, דאין
לנו צד אלא מה שמצינו מפורש דהוי פגם.

ובגודע ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' ס"ט, ונרמז צפ"ח סק"ה, אחר
שצ"ח דעס הדין דיכולין לבטל השידוך צהמירא אחות
המשודכת הוא ע"פ מה שצ"ח"ל לעולם ידבק אדם בטובים ומשה
שנשא בת יתרו ילא ממנו וינותן לו, כתב דוד עלמו החילוק בין
אחות המשודכת ובין אחות אביה, שצ"ח אחות המשודכת הקלקול צא
מאבותיה שהיו מקולקלים, וא"כ יש לחוש שגם המשודכת עלמה
תהיה מקולקלת וישחית נחלתו, אבל צ"ח אחות אבי המשודכת אולי
הקלקול צא מאל אבות אבותיה ובה פסקה הזוכמא ולא תשלוע
הזוכמא

לחכות האחת גורם לאחתה השנייה או לזרעה שמן דבר לא בלעם ולא בפגם ולא בעונש, ומקרה מלא הלא זה עשו ליעקב ואובד את יעקב ואין כאן לעז בשביל אחיו או אחותו אפילו בפי הצדיות, אבל בני"ד כבר נודע מאמרם צ"כ דף ק"י [שלעז אחרי פנחס] הראיתם בן פוטיו זה שפיעס אבי אמו כר, ואבי אמו לאו דוקא אלא אבי אבי אמו או אבי אס אמו כר, והרי לעז בני"ד, גם בפגם לא מצינו שמעשה אחות האחת מקולקלת תגרום לאחתה שיכיר זרעה פגום, אבל בני"ד נודע מה שאמרו רז"ל במסכת שבת דף קמ"ו ע"ה לא פסקה זוכמת מאבותינו עד ג' דורות אצריכם ולא ממנו ישמעאל יתחק ולא ממנו עשו, הרי שזוכמת של תרח גרמה לזרע יתחק דהיינו עשו שיכיר פגום במעשיו, ח"כ זרע המשודכת הלא ג"כ יוכל להיות פגום מחמת זוכמת אבי אביה שהוא ממש דוגמת של תרח בזרע יתחק, וגם לענין עונש לא מלאנו שם או אחות ישא בעון אחיו או בעון אחותו, ואפילו אחות מעשה אחיו או אחותו צידו, שהוא נענש בעונו, אבל אין עליו הוספה עונש בשביל עון אחיו או אחותו, וק"ו שאין זרעו נענש בשביל עון אחות אציו או אחות אמו, אבל בני"ד מקרה מלא דיבר הכתוב פוקד עון אבות על בנים כר על שלשים ורבעים, וח"כ עון אבי אבי המשודכת שמור הוא להפרע לזרע המשודכת שהוא דור רביעי, ואף שדרשו רז"ל בנאומים מעשה אבותיהם בידיהם, מ"מ יכול זה המשודק לחוש פן יהיה לו ח"ו זרע דלא מעלי ואם לא עון מקולקל הזה לא היה זרעו סובל רק בעון עצמו, אבל עכשיו יתווספו עליהם עונש חמור עון אבי אבי אמו, ולזרע המשודכת הוא יאמר שפיעס אבי אבי אמו עגלים, והרי לעז מה שלא שייך כלל בתשובת הרא"ש, וח"כ אם בגדון דהשי"ע נקרא השחתת נחלה, ק"י בני"ד שהוא השחתת נחלתו על חד תלת, בלעז ובפגם ובעונש.

ג. ובשאיבי הסב המיר. בחתם סופר ח"א סי' קי"ג, אחר שדן בדברי השי"ע בדין המירה אחות המשודכת שיכולין לבטל השידוך, כתב דמ"מ בנ"ד (שאחד רוצה לשרך בזה לחתן שא"צ א"ס אצ"ו המיר דהו ושאל א"ס יש לחוש לפגם משפחה), שכבר הפליג שהוא דור שלישי, ואפילו מזרי ואדומי פסקו זוכמחן ומותרין בקהל דור שלישי, והרשעים באוחזים מעשי אבותיהן נענשים עד דור רביעי, אבל באין אוחזין פסק בדור שלישי, ואפילו לענין קורבן

פתחי תשובה

כי לא יוכל לכוף את בנו כו' והשיב הו"א דמבואר בש"ע דלפילו אי נגמר השידוך בראש כולם יכולים לחזור מפני אחרת הפגם אי לא ידעו מהפגם קודם השידוך מכ"ס הבחור הזה שאלה מתחלה ועד סוף שפ"ן מחויב לקיים כלל דברי התנאים ואין עליו שום עונש וקנס וא"ל לשמוע דברי אביו בזה להשחית זרעו כיון דרוב גנים הולכים אחר אחי האם ואחרות האב אם היה מסורס בתנאים שכל בנה והרשעה מבנו כמו שכתבו בזה הכלה הוי פשוט דלכיון מחויב לשלם הקנס והוללות דלף דליו נאמן על בנו נאמן על עצמו דהודלת בע"ד כו' עדים דמי אבל הו"א דשינו וכתבו שכל בנה בנו י"ל דהכחשה הוא שכל בעד בנו ועומד בתקומו לשדך אותו רק אם פועל נר שנגדו שמתר בפ"י שיש לו כח מבנו אזי מחויב ראובן לישבע שכל אחר לו מעולם שיש לו כח ורשות מבנו ולא היה לו בלחמה שום הרשעה מבנו רק פגור היה שירצה את בנו ולא פטור גם אביו מקנס והוללות עכ"ל ע"ש. והנה מה דמבואר בדבריו שכל האב אחר שיש לו כח ורשות מבנו חייב האב לשלם הכנסה שכללע ס"ק ס"ו לא כתב כן שכן בהדיא וז"ל ומה נשמע אם האב אמר דיש בידו כתב הרשעה מבנו והיה שקר והיה ממאן דשניהם פטורים דהא האב פשיטא הוא שומך א"ע דכתב לא מפרב ולא כנ"ס עכ"ל מיהו י"ל דהכ"ס חייב בסתמא שכל שמע האב עדין שום גילוי דעת מבנו משא"כ האב שכבר שמע וידע שכל שגנו חינו מרובה לא היה לו להאב לשמוך ע"ז שירצה את בנו והוי אונס דשכח דמקרינן ה"ל לאתנוי אך בתשובה ה"ל לקמן סי' כ"ו (יובא לקמן ס"ק י"ד) משמע להדיא דלפילו בסתמא חייב האב וכדעת הג"ס וכן מבואר מדברי תשובת שב"ח סי' קי"ו (יובא ג"כ שם) ע"ש ועיין בס' בית מליר שהוכיח ג"כ קצת מדברי האב יעקב ה"ל וכתב עליו דל"ל דחייב שהאב מודה עמה ששקיר ומעולם לא היה לו כח אבל אם עומד בדבריו והבן מכחישו פשיטא דשניהם פטורים בשבועה ע"ש ועי' עוד לקמן ס"ק ס"ו הנ"ל מזה :

באחד שעשה שידוך עם בת אחיו יתומה בהרשעה וקודם החתונה נתגלה שיש להמשדך שני אחים אחרים שאינם ראויים לחלוץ והאב שיש תקנה ע"י קדוש' תנאי (כמבואר בס' קנ"ז פ"ד בהגה ועמ"ס שם) אך הכלה מתלמדת בקדוש' תנאי ואף גומתי הגון מאסו בזה לשנות לה מכל בנות ישראל ונשאל אם יכולה לחזור בה מתקנה זו. והשיב דפשוט דיכולה לחזור בה ופטורה מקנס אם מתלמדת בקדוש' כללו. ובדל"ל אילו היה נסתמך את המשדך לאחר התנאים היה אפשר לדון בדבר ויהי נראה הו"א ויש תקנה בקדוש' תנאי וגם רוב נשים מתעברות ויולדות ודאי אינו מוס גדול ואין השידוך מתבטל מחמת זה אבל בכגון זה שכבר היה המוס בשעת התקנה אין זה ענין לזה אלא כמבואר בח"מ סי' רל"ב ס"ו כל שהסכימו בני המדינה שהוא מוס בו' ובג"ד בודל"ל קפידא רבה יש בדבר בו' וא"ל דזה הוי כמוס שכללנו ומסתמא ידע ו"ל דהא הב"ש בס"י נ' ס"ק י"א כתב דהכל לפי הענין ובג"ד לאו כ"ע דמי גמירי ולא ידעו אם זה מתיק ואולי בכגון זה שידעו מקודם אלא שכל ענה על דעתם לאכול למה אפשר דמולה בדברי הפס"ע סי' רל"ב סק"י וקצת יש לחלק ולבד זה הנה בשמ"ה מהרי"ח סי' רכ"ה חולק בו' ואם לא היה נודע בשעת השידוך ונודע להם אח"כ והרגישו בהקנס ומ"מ נהגו עם החתן שהנה ורעות ושיגרו דורונות זה לזה כהנהגה ע"ז בזה סי' לחזור דזה דומה למה דקיי"ל דלמ שנתמס בו אחר שראה המוס ה"ו תחל ואינו יכול להחזיר אך עדין צ"ע בכ"ז אם יש לדמות חיוב קנס לקיום מקח ע"ש באורח :

וציין בשמ"ה שכן יעקב סי' ב' אודות ראובן שרצה לשדך את בנו לבת שמעון ובנו לא רצה מתחת פגם גדול שיש צלחי הכלה והלך האב שכל בידעת בנו והסתמא ע"י הסכמים וכתב תנאים ואם נאמר בזה"ל בין האנשים כמר ראובן האב כתב בנו ובין האנשים כמר שמעון האב כתב והרשעה מבנו בו' וכאשר כל שמעון והביד לבנו שעשה השידוך אע"כ כרוכסיל אשר לא ישמע לאביו בזה ועי"י גם ראובן כל לפטור עצמו

אוצר

ס"ק לד אות ד—ז

הפוסקים

מאמרה השבין לה חלי בשרה, כדכתיב אשר בלחמה מרחם אמו ויאכל חלי בשרו, ח"כ ודאי הוא פגם משפחה, אבל צבת אחרת שאין כאן לא זה ולא זה, אין לנו ראייה דלויכא בזה פגם נמשדך, דנימא אכן אומדנא דמייכח שאליו היה יודע דבר זה לא היה מקצב עליו קנס זה. ועי"ש דצבת אח אפשר לומר דהוי פגם. [ועי' לעיל צלות שלפני זה בלשון המשפט ולדקה ביעקב].

ו. אם יש לחלק בין שהמיר הקרוב קודם שנולדה המשודכת לבין שהמיר אחר שנולדה. בתשובת הרב אביגדור יחודה נייבוס שצאגודות ארזב מדברי סי' כ"ג, בנדון אחי אמה של המשודכת שהמיר דחו, הביא מש"כ בנוצ"י [המובא צלות ב'] דזוכמא של תרה גרס לעשו בנו של יחזק, ויאל לדון דפגם אבי אביה גורם למשודכת, ושאליו בגליון הנוצ"י שלו העיר על זה, דאם המיר אחר שנולדה המשודכת מה שייך זוהמא, ושאליו הרח שהוליד את הצרכים בגיורתו, וכתב ע"ז דדברי אביו נכונים, ולפ"ז בג"ד יש לחקור אם המיר קודם שנולדה המשודכת או שהמיר אח"כ, והא דכתב הצ"ש בשם הג"ע דבהמרת אחד מהמשפחה אין לך צו אלא חידוש, אינו אלא בהמיר אחר ההולדה, אבל בהמיר מקודם אולי מודה דהוי פגם. ובתשובת המהב"ר שם צ"ח כ"ד השיב לו דבג"ד לא שייך החילוק הזה, דמ"ש חז"ל רוב צנים דומים לאחי האם אינו חלוי כלל בקלקול של קודם לידה, דדוקא צוהמא האצות הוא שנתלה בהולדה, אכן בהתדמות הצנים לאחי האם, אין חילוק.

ובדמשק אליעזר סי' פ"ז כתב דלפילו צוהמא האצות אין לחלק בין שהיה קודם לידה לבין אחר הלידה, דשם העיר מתחילה ג"כ על דברי הנוצ"י בג"ל דיש לחלק בין המיר קודם הלידה לבין המיר אחר הלידה, ושם כתב דדברי הנוצ"י נכונים דאין לחלק בזה, דהא אם היישינן דזה שהמיר עתה הקלקול צא מאצותיו וזוכמא שלהם הוא, אזי ממילא גם הצנים שהוליד זה ערם שהמיר ג"כ פגומים, לחימוצו בחוכי מימי קדם, ולכן איכא חששא בכל מומר דלאו מומא דיניה הוא אלא מאצותיו וכו'.

ז. ואם יש לחלק בין שהמיר אחרי השדוכין לבין שהמיר לפני זה. כתב צ"ח סק"א בשם צ"ח הילל [והוצא צנא"ה"ט סק"א], דאם המירה אחת המשודכת קודם השדוך הוי כמוס שצגלוי ואין לו שום טענה, ומסיק דנראה דהכל לפי הענין. וצדכר

הזוכמא במשודכת שכבר אחפלה דר. ובתחת סופר ח"א סי' קי"ג כתב דהדין עם הכ"ז, דגם בלחמה חלוי לא אמרה הר"ש לא הוי ידעין ליה וכו'.

אולם במשפט וצדקה ביעקב ח"א סי' ע"ה, השיג על הכ"ז, וכתב דבלשון תשובת הר"ש כתוב חז"ל : דלמרינן דלדעתא דהכי שייכנס לדבר פגם משפחה לא היה דעתו להשתעבד, ולהלן שם בתשובה כתב הר"ש עוד דיש לנו לומר דצאגוס כזה שאינו רגיל שמו צננות ישראל והוא פגם משפחה, אדעתא דהכי לא שטבד עצמו, ע"כ, ולשון "פגם משפחה" כולל כל קרובי המשפחה בו, וזה משמעות דברי הר"ש אלא לעצדה דהר"ש הכי הוי בלחמה, והוא הדין שאר קרובים.

ובהר הברמל סי' ג' כתב דכל שנשתמד דודו של אחד מהמשודכים ראשים לבעל השדוך, שיש בזה לעז וחירוף בין הצדיות לומר על זרעו, או על המשדך והמשודכת עצמן, ראו דודו משתחור ע"י, ובדל"ל צושה הוא לו ולזרעו.

ובאגודות אוזב מדברי סי' כ' כתב דלא זכה להבין דברי הכ"ז [הג"ל, שכתב דאין זו סיבה לבעל השדוך], דמסתברא שזה נקרא פגם וכמ"ש בשלהי סוכה במשמר בילגה שקנסו לכך המשמר, וכמ"י צשכועות ל"ט ב', אלא שדעתי בעלה נגד הכ"ז, ומ"מ י"ל דדוקא לפטור מכה פגם בלבד הוא דלא מהני, אבל שתהיה טענה מצוררת על המיחוס גם הכ"ז מודה דחשיב פגם. וכמ"י כתב בדבר אגודה (להר"א לערמן) סי' ס"ב.

ואפילו כשהמירה צא אחת אבי המשודכת, כתב בדבר אגודה שם דיכולה לטעון תנאים עלי.

ובנדון שאחי האם הוא שהמיר, כתב צאגודות ארזב מדברי בג"ל דהפגם מפורסם בגמרא דהנושא אשה לריך שיצדק צאחיה דרוב צנים דומים להם, וכיון דאחי האם נפגם אחי המשודכת נמי צחש פגומים הם מכה רוב צנים, ולריך להתרחק על פי דינא דגמרא. גט הרא"י לייבוס צחשצחו שם כתב נמי דאילו יש לחלק בין אחי האם לאחות האם מחמת דברי הגמ' בג"ל דנושא אשה וכו'.

ה. בת אחות של המשודכת או של המשדך שהמירה. צש"ח הב"ח סי' ח' כתב דלא קאמר הר"ש [שרשאים] לבעל השדוך מטעם המרה] אלא בלחמה המשודכת, דאם היא אחות מאציה הלא משפחה אב קרובה משפחה, ואם היא אחות

ופטור מהקנין ומהשבועה ומחויב השטר (דכינו כקנסות שעשו ביניכם) וואם החזיר השליש השטר למשדכת לא עשה כלום והיה אם נשתתית המשדכת שיכול המשדך לחזור בו

וכן

הפוסקים

ס"ק לד אות ז — ס"ק לו אות א

אוצר

שכיב גם המצוייט ח"ג סי' נ"א ומהרש"ך ח"ב סי' רכ"ז, והרש"ם סי' כ"ג, ומהר"יט ח"ב חיו"ד סי' מ"ט, ועוד הרבה פוסקים. [שכתבו להחיר בנידונים שונים גם כשהיתה שצועה, ומצואים אצלנו כל אחד בנידונו. וכ"כ עוד הרבה אחרונים המוצאים אצלנו בנידונים שונים, שלא חילקו בין קנס לשצועה].

ב. האם יש להשתדל למנוע בפול שדוכין אפילו במקום שמותר מצד הדין. כתב בשם אריה סי' קי"ג שרוב העולם יראים ומחמירים מאוד שלא לנתק קשר השדוכים, אף במקום שמותר על פי הדין, וביותר נזהרים בזה אנשים יראים ושלמים, ואין רוח חכמים נוחה לבעל השדוכים ומתאמלים בכל עוז לקיים, ומרגלים בפומא דאינשי מועב לקרוע קלף (כי הגיעין היו נכתבין על קלף) ולא יקרעו נייר (התנאים), וטעם הדבר אפשר שחוששים לחומרא דסבולנות, עי' ברמ"א צסי' מ"ה סעיף א' שמביא בשם הגאון ר' שבעא שמחמיר בשנותן החתן בעצמו לידה, וחולק עליו, ובידי יש כתיי העתקה מפסק הגאון ר' שבעא שכתב שאפילו צניתו הסבולנות על ידי אם המשודך, עכ"ז החמיר מאוד להצריכה גט כו', ואף כי חלילה לערער ולהרהר אחרי הכרעת רמ"א ושאר פוסקים, מ"מ לא רחוק הוא לומר כי מה ילא מה שמחמירים ויראים לנתק קשר שדוכין מטעם חשש המחמירים בסבולנות. ועיין בשלחן העזר ח"א דנ"ג א' בשם ספר מרום הרים דף ח' שכתב שעל כל רצ. להיות זכיר לא למכר לתת פטורים ללד אחד אפילו אם ברור לו ע"פ דין תורה שדין עמו אלא יחזור לקיים את השדוכים.

ובאבני גזר חו"מ סי' פ"ג, אחר שהעלה בגדונו שהמשודכת רשאית
לזעל השידוכין, כתב אך צ"ד נשאלנו אשר אמר של
הכלה רוצה לנחק קשרי השדוכין, ע"כ אם הכלה עלמה אין דעסה
לנחק השידוך חלילה לאם הכלה לפתות הכלה לזה, וידוע, מ"ש
במסכת חגיגה ח' א' וצ"ש, מעשה דחולדה וצור שעמדה
באמונתה, אף שע"פ דין לא היה עליה שום עונה, וזכתה למעלה
גדולה עד שעליה אמר הכתוב עיני בנחמני ארץ (עיני ערוך ערך
חלד), כ"ש צ"ד שאנום הוא, לכן החכם עיניו בראשו לראות דעת
הכלה המשודכת, ואם הכל הוא מאמה של הכלה ראוי להתרחק
מהיתר זה, כעין שמלינו בגמרא יצמות ק"ע א' התרחק מן המיאון.
מיהו עיין סקנ"ד אות ב' בדברי החת"ם שסיים בסוף דבריו דאם
יש חשש שלא יהיה שלום בניהם פשיטא שצ"ב להפריד בניהם.
ועיין בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ז שכתב בגדונו שיהיה הדין מחון
צדד להרחיב הזמן עידן ועדין אולי יתפשרו הולדים [צינס לבין
עלמם], ופעם אחת דנו הדיינים לחומרא לשלם הקנס וכל הוצאות
שע"ז הוכרחה לקיים התנאים שעל כרחה ולצסוף הוכיח סופו על
תחילתו ונעשה פירוד בין הדבוקים.

לו. וה"ה אם נשתתית המשודכת. א. וכשהיא עתים שופה עתים חלומה, או שאינה שופה גמורה. צניצ קדושין סק"י"ד כתב ע"ד הש"ע דנשתתית המשודכת יכול המשודך לחזור צו, להדבר תמוה, וכי לזו הולרנטו, הא פשיטא כיון דשופה לא תקינו לה נשואין איך יעלה על הדעת שיתחייב בקנס, ואפשר דאיידי צעחים שומע ועתים חלומה, דמ"מ פטור מקנס. ובנתיבות השלום נתיב י"ז סעיף ח' סק"י"ד, הביא מעור האבן שהקשה על דין זה דמשודכת שנשתתית יכול המשודך לחזור

ובדבר אליהו (להר"א לערמן) סי' ס"ז כחז על דברי הבית הילל
ה"ל ד"ש, דהוא ראה לדמות המירה למוס שצגלוי לענין
כתובה [בסי' קי"ז], ויש לחלק, בשלמא הכס אמרינן דודאי ידע
ונתפיים, כגון דנתודע ע"י קרוביו או הוא בעלמו ראה, אבל לומר
ששמע מאחרים, דבר זה אי"א לומר, כי לא נחשב שום אדם להוציא
דיבה ולצוות צנות ישראל כ"י, ולכן צדבר שיש לחוש שלא ראו
קרובותיו אף דכל העולם יודעים הוי כמוס שצסתר, ולפי"ז המירה
אחות המשוכת הוי כמוס שצסתר דאפשר דקרובותיו לא ידעו
ואחרים לא נחשדו להוציא דבה, ודברי הבית הילל ד"ש. ופי"ש
שסיים דאפשר לומר דזו היא כוונת הב"ש צמ"כ הכל לפי הענין,
היינו אם הדברים מראים שהיה יודע, כגון דאיכא אינשי דלא
מעלי דידעו או שקרוביו יודעים מזה וכדומה, צזה דוקא אמרינן
דהוי כמוס שצגלוי כ"י, וגרסה שיש להוסיף צ"ד של ג' ולהציע
טענותיהם, ואז הכלה יכול להטיל שצועה על זד החתן שלא
ידע מזה.

ובתשובת הרב אביגדור יהודה לייבוש שבאגודות אזור מדברי סי' כ"ג, הביא משי"כ צט"ז [המובא בזהו ד'] דאין להוסיף על אחות המשדכת אחרים שאינם קרובים כל כך, וכח דלכאורה י"ל דהיינו דוקא כשהמיר אחר השדוכים, אבל כשהמיר לפני השדוכין אלא שהעלימו זאת נאמר דהוי מקח טעות, אך זה אינו, דכיון דלא הוי פגם גדול ממילא גם מקח טעות לא הוי, אלא שיש לדון ע"פ דברי הרמב"ם פ"ט מזכיה הל' י' דקנין חכמים לא נתקן במקום איסור, ה"כ אולי גם כאן לא נתקן חרם הקדמונים במקום טעמו שלא כהוגן שהעלימו את הפגם, אך גם ע"ז יש להשיב ולחלק בין הנושאים, צפרט כשצנ"ד קצלו האדדים ע"ע את החרם מחדש.

ח. ובשחמירו באונם, כתב צבית דוד (לכריי דוד) סי' ל"ד,
 שיש להסחפק אם זה הוי פגם או לא, ד"ל דמ"מ
 היה להם למסור נפשם, דהא קיימ"ל יהרג ואל יעבור.

לה. ופטור מהקנין ומהשבועה וכו'. א. דעות הפוסקים
אם המרה היו סיבה לבטל השידוכין, גם
כשקבלו עליהם בשבועה ובחרם שלא לבטל. כתב בעלי ארוס
סק"ד, דבש"ת הרא"ש כלל ל"ד סי' א' [שממנו מקור הדין דסעיף
זה], לא הזכיר שבועה, אך מהרי"ק שורש ק"א כתב דכ"י בשבועה,
דאין לחלק בין ממונה לאיסורא וכו'. והוצאו דברי מהרי"ק
בצ"י כאן.

וע"י צשו"ת הצ"ח סי' ח' שכתב צ"ן שאר הטעמים לאסור ציטול
השידוכין צנידוני, דעד כאן לא קאמר הרא"ש אלא היכא
דאיכא שטבד קנס גידול, כדמוכח בחשוכה שם, וכן צדצרי העור
שהציוא, אבל צני"ד דאיכא נמי קבלת חרס ושצועה לקיים התנאים,
שכתוב בהם "צקנס וצחרס חמור וצשצועה דאורייתא וחקנס לא
יפטור החרס" כו', אף הרא"ש מודה בזה דלזילין לחומרא, דאין
לנו לסמוך על האומדנא ולומר דלדעתא דכ"י לא נשבע וכו'.

אולם בבבלי"ג הכה"ט אות כ"א כתב, דהגם שנתשובת הרא"ש
לא נזכר שהיה שם שבועה, הדבר ברור דדיון הרא"ש הוא
אפילו כשיש שם שבועה, וכמו שנראה מדברי כל הפוסקים, וכמ"ש
מהרי"ק הנ"ל, וכ"כ הרא"ש עצמו בכתובת כלל ח' סי' ד', והביא

אוצר

ס"ק לו אות א-ג

הפוסקים

מעשה לידו הייתי מתיישב בדבר, אבל בני"ד שכבר בא לבי"ד
והותר לו צעת שטותה, אין ספק כלל שגם אם תחזור לאיתנה
א"ל היתר.

ואם יש לחלק בזה בין כשתחל המשוך לבין שחלה המשוך.
בפתחא זוטא בני"ל, השיב להרב השואל שכן לומר צדונו
דמשוך נשתנה ונתרפא דמשוך אסור לבעל השדוכין,
דבאשחא אמרינן דש"ע ס"י ל"ט סעיף ו' שאינה מקפדת כלל צדונו
שנתרפא, וכחצ ע"ז דר"ז לא נאמר בחולי השגנון שחוששת פן לא
יהיה לה לעזר וכו'. וכ"כ להחזיר צדונו דמשוך נחלה ונתרפא,
צדור האבן בני"ל, וכ"כ להשוות בזה משוך למשודכת צדורי
מלכאל ח"ג ס"י ל"ח בני"ל.

ובשנוע דמשוך נשתנה לפני השדוכין ונתרפא. בתשובה הרד"ב
רפפורט שבתחלה זוטא ס"י כ', אחר שכן צדונו נשתנה
אחר השדוכין ונתרפא אם ראשית לבעל השדוכין צענון אומדנא
שאינו היו יודעים שישתנה לא היו משדכים, כחצ לענין כשהיה
שטות קודם השדוכין והיא אומרת שלא ידעה צעת קשר השדוכין
מזה, מדוע לא תהא נאמנת נגד עצמה, ואף נגד הקנס נראה
דפטורה. ועיין בפני דוד ס"י ג' שכתב ג"כ דנאמנת לומר שלא
ידעה מזה דמשוך נשתנה לפני השדוכין.

ומשודכת שנתחית ונתרפאה קודם השדוכין והמשוך ידע מזה,
ולאחר שנשדכה חקפה עליה שטותה שנית ושז
נתרפאה וכך היה פעם שלישיה, כחצ בפני דוד בני"ל דמשוך
פטור מהקנס, וגם מהשנוע, דמלי למימר כסבור הייתי שעלתי
לה ארוכה לגמרי אך צראתי שהמחלה נשנית ושלשה אדעתא
דכתי לא נחקרתי.

מחלות שונות שדנו בהם הפוסקים אי הוו סיבה לבטל
השדוכין

ג. משודכת שאין לה אורח כנשים. בחרם שלמה (להר"ש
אמארינו) ס"י כ"ד, צדון משודכת שמשודכה נשבע
לה שלא יתק הקשר עמה, והיא כבר כבת שש עשרה שנה ועדיין
אין לה אורח כנשים, הביא משו"ת מהרש"ך ס"י ס"ג שכתב לענין
מי שנשבע שלא לישא אשה על אשתו שאם האשה בת י"ח ועדיין
אין לה אורח כנשים, לא חל האיסור, וכחצ דאפשר לומר דלא
מילתא פסיקתא קאמר דוקא בת י"ח שנה, אלא הוא הדין בת
י"ז ובת ע"ז שנה, כיון דרוב צנות ישראל רואות דס נדות בגיל
י"ג וי"ד שנה, וכיון שכבר הגיעה לגיל ע"ז ואין לה אורח כנשים
הרי זה מוס, אמנם מפני חומר השנוע חוששני להחזיר בפחות
מגיל י"ח, דאפשר דהיום או למחר יבא לה אורח כנשים.

ובבאר מים חיים ח"א ס"י כ', כתב דאף שהיא בת ח"י שנה ואין
לה עדיין אורח כנשים, לצי נוקפי להחזיר לבעל השדוכין,
והטעם והישר להמחין עוד מעט זמן וישתדלו ע"י תרופות אולי
יבא לה אורח כנשים. ועיין בפני דוד ס"י ד' שכתב צדונו דמשוך
היתה בגיל עשרים ושנים דכיון שכבר עסקה בנפשות ולא עלתה
לה ארוכה, הדבר צדור דמשוך פטור מקנס ושנוע, וגם צעל
באר מים חיים יודה בזה.

ובשו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ד ס"י ע"ח, צדון דמשודכת היתה
כבת עשרים שנה ואין לה אורח כנשים, כחצ דבדלוי יוכל
המשוך לבעל הקשר, ובפרט אם עומן מאיסה עלי מחמת זה,
בדלוי דהשיב אמחלה מצוררת וא"ל לישבע שמאיסה עליו.

והיבא שלא הקול דמשודכת אין לה אורח כנשים, ולד המשוך
רואה לצר הדבר אלל רופאים והמשודכת מתנגדת צענון
שמחזייה צדק, כתב צו"ת מהר"ש שם שמחמת הקול לחוד יכול
המשוך לעמון שמאיסה עלי [עיין להלן סקל"ז אות כ"ז], ובפרט

דצ"ד

לחזור, והרי בלא הכי אינה בת קדושים, וכחצ דאפשר דש"ע מיירי
אפילו באופן שהיא בת קדושים, [ובכל זאת יכול המשוך לחזור בו].

ב. ומה הדין בשנשתמית וחזרה ונתרפאה. בפתחא זוטא
ס"י י"ט השיב להרב השואל שכן לומר צדונו דכח"ג
יש איסור לבעל השדוכין, עפ"מ"כ המקנה צ"י ל"ט סעיף ו' על
דין דש"ע שם דקדשה ע"מ שאין בה מומין והיו בה מומין ונתרפאו
דאינה מקודשת, דדוקא בזהנא צפירוש על מומין אמרינן דמקפיד
אפילו כשתתפא, אבל בקדשה סתם הרי סתם בני אדם אינם
מקפידים על מומין שנתרפאו, והשיב לו דיש לחלק בין סתם חולי
לחולי השגנון, דדוקא בסתם מומין שנתרפאו לא קפדי אינשי, אבל
בחולי השגנון שידוע שמשונה משאר חולי, דבזה יש חשש שתחזור
המחלה, וסתם בני אדם מקפידים על אדם שחלה כבר פעם אחת,
ויש לחלק עוד בין שאר חולי דשפיר אמרינן דסתם צ"י לא קפדי
לאחר שנתרפאו, משום דאין אדם מחזייה בזה, משא"כ במחלה
השגנון, דאף כשתתפא, עדיין הנושא במקומה עומדת.

ובפני דוד ס"י ד' צדון משודכת שנתחית ונתרפאה, כחצ ג"כ
דמשוך ראשי לבעל השדוכין ופטור מהקנס, והוא לפי
מה שכתב בצ"ח"ע ס"י ל"ט סק"ט צ"ס הח"מ והב"ש ב"אשה שכיחה
מאורעת או נכפית קודם קדושים ושז נתרפאה, עכ"ז הוי מוס,
ד"ל שמה תחזור למחלה, וה"ה בנשתמית.

ובדברי מלכאל ח"ג ס"י ל"ח כתב שכן להלכה צמי שנתגלה שכתה
או הכלה נשתנה ונתרפאו, שיכול השני לבעל השדוכין, כי
ידוע שמהו חולי זה לחזור בהמשך הזמן, וביחוד בנשים צעת לידתן
ובאנשים כשיזדמן להם נער גדול, וכגון זה יכולים לשאול לרופא
אם יש חשש בזה, ובזה לא שייך לסמוך על הרוי כי מי יחפון
להכניס את עמו צספק כזה, ובדלוי דאדעתא דכתי לא קצלו
חרם הקהלות וכו'.

ובבאר האבן ס"י כ"א כתב להחזיר בזה אפילו כשאין חשש שהמחלה
תחזור, דאף שהשטות לא היה רק יום אחד צלצד, כיון
שבעל על איתו היום צעל כולו, ועוד הרי נדר שכתה מקלחו
הותר כולו, ואין לומר דהא כתב הרי"ש ס"י תר"ב, הוצא ביו"ד
ס"י רכ"ט סעיף ב', דבחרם לא אמרינן הותר מקלחו הותר כולו,
דהא טעמיה דהרי"ש משום דבחרם נותר מכאן ולהבא ולא דמי
להיתר נדר דבחרם הנדר נעקר מעיקרא, ח"כ כשיש טעות צעיקר
הנדר שלא על דעת כן נדר והיו נדרי טעות, מה לי נדר מה לי
חרם, הא בזה אף בחרם הנדר מעיקרא ליחא. ועי"ז כתב צע"ז
קדושים סק"ד.

ובלבדשי מרדכי מהדו"ת ס"י מ"ט, כתב להחזיר צעול השדוכין
היבא דמשוך עומן מאיסה עלי מחמת שטותה, דז
אמחלה טובה לעמון מאיס.

ויש מי שן לחלק בין כשצאו לבי"ד צעתה שהיו צענון לבין שצאו
אח"כ. בתועפות ראם ס"י מ"א, הביא דברי הרמ"א ביו"ד
ס"י רכ"ח סעיף מ"ג. שאם צאה לבי"ד צעולו בקלקולו ואי אפשר
להנשא לו אין צריך התרה לשנוע, וכחצ ומעתה צ"י כיון
שנשתמית ואי אפשר להנשא עמה ומאחר שכבר בא לבי"ד צעולה
נשתמית כבר הותר הקשר ולא מהני שתחזור לאיתנה אחר כך,
ועוד יש לי להוסיף דאפילו בלא צא לבי"ד צעולה צענון אף
שחזרה לאיתנה א"ל התרה לשנוע, ואע"ג דצ"ח"א בני"ל כתב
דכח"ג צריך התרה, יש לחלק ציניהם דבחרם פגם משפחה
שהמירה אחות המשודכת, וכיון ששכח צענון לא מיקרי פגם
משפחה כלל, ואדרבא במקום שצעלי חשוכה עומדים כז' ואסור
לומר זכור מעשיך הראשונים, אבל בנשתמית כיון דאמרינן צ"י
פ"ז צ' שטות אין לך צושה גדול מזה, ח"כ אף שחזרה לאיתנה
היא נמאסת צעינו כשזכור מפגם שלה, ובכל זאת אם היה צא

הפוסקים

ס"ק לו אות ג-ט

אוצר

כי היא שונאתה ורואה לבזותה, ודעת הרב השואל היתה כי הלאק עם המשודכת, ומאחר שאנו רואים שהיא אינה מפחדת ללכת לרופא עם שליח צ"ד, הוי הוכחה שהיא צריכה, ואם החתן מתעקש שגם אמו תהיה שם, בודאי רק תואנה הוא מצקש, ויש להיבדק בקנס, אולם הרב המהצח כחצ, והלאק עם המשודך, דברי אמרין בכתובות דף ע"ה לענין טענת מומין בכתובה, דאם יש מרחץ צעיר אינו יכול לטעון טענת מומין שבסתר, מפני שהוא בודק בקרובותיו, ולדעת הרמב"ם בפכ"ה מהל' אישות, דוקא כשיש לו שם קרובים, אבל אם אין לו אלא רעים הוא יכול לטעון טענת בחולים וא"כ ה"י יכול המשודך לטעון שאינו סומך רק על אמו, ואעפ"י שהרמב"ם כתב שם הטעם, שאין אדם מוילא כל מה שיש בלבו מדברים אלו לאל, אלא לקרוביו, וזה שייך שם, שעדיין אין המום ידוע, דאינו מגלה סודו שצרכו לחקור עליה אם יש בה מומים, רק לפני קרוביו, אבל צ"ד שצד ידוע מהללקת ואינו לריך אלא לחקור אם אין זה חולי שקרופיל, שפיר יש לבאור לומר דמכני אמירת שליח צ"ד מכה נאמנות, להעיד מה ששמע מהרופא, אולם מסיום דברי הרמב"ם שם שסיים: ועוד, שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו ביומא, מוצא מדבריו דמנצד הטעם הראשון שאינו מוילא מה שבלבו אלא לקרוביו, גם אין דעתו של אדם סומכת שלא יכיר לבו מוקפו, רק לדברי קרוביו, משום דעליהם הוא סומך בכל לבו, וא"כ ה"י יוכל החתן לטעון שאינו סומך רק על דברי אמו.

אמנם כשדורש המשודך שהמשודכת תעבור בקורת רופאים, בלי שיתן סיבה מספקת לדרישה, מוצא בזקן אהרן מהדו"ט סי' ק"ה [המוצא להלן סקל"ז אות י"ט] דאין טענתו טענה, ולא עוד אלא דזה יכול להיות סיבה שחטעון מאים עלי ע"ש.

מומים שונים בגוף שדנו בהם הפוסקים אי הוו סיבה לבטל השדוכים.

ה. מומין שפוסלים בבחינים. בשבות יעקב ח"א סי' ק"ד, הביא לדוננו מהא דאיתא בכתובות ע"ב כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים, ואמרין שם בגמ' קדשה ונכסה סתם תלא שלא בכתובה, וכמו שהדין לענין נדרים כן הדין לענין מומין, דמסתמי וצממא שם מדמה אותם להדדי, וכן מוצא להדיא ברמב"ם פ"ז מאישות ובטוש"ע סי' ל"ט, וא"כ אם אמרין היכא דכר נחקדשה תלא שלא בכתובה מפני מום הפוסל בכהנים, איך נוילא ממון הקנס ממשודך כשיש במשודכת מום הפוסל בכהנים. וציד רמ"ה (להר"מ סאלאוויי) סי' ג' כתב, דכן מפורש בזהדיא בצ"ש סי' ל"ט סק"י דהיכא שאין לה כתובה אין קנס בשדוכין, והדבר פשוט וברור שאין לחייב בזה קנס.

אך לענין עונש החרם, כתב בשבות יעקב הג"ל דיחוש המשודך לעצמו, וכמו דאמרין בכתובות ע"ג ב' [ובטוש"ע לעיל סי' ל"ט סעיף ה'] לענין מומין בנשים הפוסלים בכהנים, ולענין להלריך גט, ספק אשת איש להחמיר, וכמו כן י"ל דספק חרם להחמיר.

ט. משודכת שנשרו בתוליה. צבית דוד (להר"י דוד) סי' ל', צדון משודכת שנודע שבהיותה קטנה מיעך לה קטן באצבע, כתב שאם נשרו בתוליה יכול המשודך לבעול השדוכים, משום דהוי מקח טעות, דעל דעת בתולה שידך וכיון דהוי מקח טעות אין כאן לא חיוב קנס ולא שצוה, דודאי על דעת כן לא נשבע ולא נתחייב, ואין להשיב ממה שאמרו בפ"ק דכתובות ד"א צנשא מוכת עץ ולא הכיר בה דכתובה מנה, ומשמע דלא הוי מקח טעות, הא ליתא, דלא דמי כלל בהיה דהתם דמיירי בשכנס כהן, להבא דלא הוי אלא שדוכים וכו'.

אולם

דצ"ד הרי אפשר לברר ע"י רופא, ובכ"כ לכו"ע חוששין לקלא לענין שיהיה מוכרח לברר, כמפורש בכתובות דף כ"ו שמחמת קול מורידין לנכסים עד שיתצבר, ע"ש ברש"י וחוס', ומזה גופא שלד הכלל מסרבים לברר מוכח שהקול אמת, ע"כ הדבר ברור שאם טוען מאדם עלי מכה זה דחשיב אמתלה מזוהרת, וכ"ז שלד הכלל לא יצבר ע"י רופא מומחה שהקול שקר, רשאי החתן לבעול הקשר ופער מחרם וקנס.

ד. כשהחתן חולה במחלת זיבה. צמילי דאבות ח"ה סי' ה', צדון שהחתן חולה במחלת זיבה, כתב שהנערה תוכל לחזור בה בלי שום פקפוק.

ה. מחלות צרעת ונכפה. עיין בדברי האחרונים המוצאים בזה שח"ז דמזואר דצריכה דבמחלה ודאית של צרעת או נכפה, הוי סיבה לבעול השדוכים.

ומחלת צרעת ונכפה שנתרפאה. צח"מ סי' ק"י סק"י, אחר שדן בענין מחלה צרעת ונכפה שנתרפא לגבי אשה אם הוי מום, כתב דלריך להחייב צדכר למעשה אם פטור בלא קנס כשמצבר על משודכת שלו שהיה לה בילדותה מחלה הג"ל.

ובשם אריה סי' ל"ד, צדון משודך שנודע שיהיה לו חולי נכפה לפני זמן רב ונתרפא, הביא דברי הח"מ הג"ל שכתב שריך להחייב צדכר למעשה לפטור מקנס, וכתב דמכ"ש לפטור מן החרם דהוי איסור חמור דאין לפטור מספק, וא"כ כל זמן שלא יתצבר צדכר גמור ע"פ עדים כשרים שעדיין יש לו חולי זה ולא נתרפא, הו' שלא יתצבר בעדים שכתב הוחזק ג' פעמים במחלה זו, אין מקום לבעול השידוך כלל.

אך באצני האפד סק"ע כתב דאם יתצבר הדבר ע"פ הרופאים והנערה הוכחה בכתב השחין ואח"כ נתרפאה והמשודך טוען כי ירא פן יחזור לה החולי, נראה שהדין עמו, דאע"כ דהח"מ [הג"ל] נסתפק בזה למעשה, אך מדברי הב"ש שם נראה דפשיטא ליה להחיר. וכ"כ בדברי מלכאל ח"ג סי' ל"ח.

ו. ספק מחלה, צ"ש אריה סי' ל"ד, צדון עדות סותרת שהחתן יש לו חולי נכפה, כתב דבענין הקנס דהוי ממנוא, אין לחייב את המשודכת אם מנתקת את השידוך, מ"מ הא איכא גם איסורא לנתק השדוכים וכ"ז כצוה"ט וספק איסורא לחומרא, וכ"כ במהרי"ק סי' ק"ז, ומ"ש הרב השואל שגם בספק מחלה הוי אומדנא דמוכה שלא היתה נכנסת בספק, אינו אומר דכיון דלא מצינו רק בודאי מחלה, אין להוסיף גם בספק, וכמ"ש הט"ז [המוצא בסקל"ד אות ד'] דאין להוסיף על אומדנות כאלו, ואין לך הוספה גדולה מאת והם אמרו רק בודאי ואין ניקום ונוסיף גם בספק, והא דגם בספק ערפה הוי מום צמקת, כדאיתא צח"מ סי' רל"ב, אין צד דמיון כלל, דהתם כיון דצניח לשחיטה ולאכלה, א"כ מה לי ספק ערפה או ודאי, דהא גם ספק ערפה אינו רשאי לאכול, אבל צ"ד דין רק מכה אומדנא דנכפה הוי מום, אבל בספק חולי מניל דהוי אומדנא דלדעתא דכתי לא נשתדך כר.

ז. משודך שמועין שיש לו סיבה לחשוש שהמשודכת היא חולה, ורוצה שתבדק ע"י רופא בגובחות אמו. צדכב מישרים ח"א סי' ע' צדון משודכת שיש לה אלקת, והמשודך רוצה שתבדק ע"י רופא אם אין זה מחלת שקרופיל (ו) ובגובחות אמו, כי אינו נותן אימון רק באמו, והמשודכת אומרת שהיא מוכנה להבדק ע"י רופא בגובחות שליח צ"ד, אבל לא בפני אמו,

(ט) שקרופיל = חזירית, והיא מחלת שחפת של אברים מסויימים או של העור. וישנם מיני צלקות וכתמים, המעוררים חשד למחלה זו. וכנראה שבנידון הג"ל היתה הצלקת במקום כזה או ממין כזה שעורר חשד.

אוצר

ס"ק לו אות ט—כד

הפוסקים

טז. אין לה חוש הריח, מצואר צאנז"פ סימן ל"ט סקל"א אות ז.

יז. שפתה התחתונה עודפת על העליונה. בשבות יעקב ח"א סי' ק"ד, נדון ה"ל, כתב דהמשוך פטור מקנס, דמצואר להדיא במסכת זכורות מ"ד ח' וצרמז"ס פ"ח מצאת מקדש ה"ח ששפתה התחתונה גדולה מהעליונה הוי מוס לענין כהנים, וא"כ פוסל גם בנשים ופטור מקנס, אמנם אם טוען אזי המשודכת שידע ממוס זה שצגלוי כו', אפשר להחמיר על המשוך ולהשביעו ע"ז שלא ידע, כי אף שלא היה עם המשודכת צעיר אחת, מ"מ כיון שהוא מוס שצגלוי וניכר לכל, מסתמא קודם שנתקשר עמה בקנס וצחרס, דרש וחקר אחריה על תואר ופרטות פניה וסבר וקבל, ועכשיו רואה לחזור, על כן ראוי להחמיר עליו. ועיין ביד רמה סי' נ, נדון שהמשודכת היתה שפתה העליונה עודפת על התחתונה, שכתב דזה הוי מוס בכהנים וכמו שכתב צרמז"ס [ה"ל], ואין לה קנס.

יח. שן חסרה. עיין בערך השלחן סי' ל"ט סעיף ז', נדון שהמשודכת חסר לה שן, שכתב דחשיב מוס, דכבר כתב בנשמים ראש סי' שני' דכל מוס שהדעת נוטה צו אין כופין אותו לקיים תנאי השדוכים. אולם ציד ימין סי' י"א כתב דהוראה זו של צעל ערך השלחן תמוהה, דאין זה דומה לנדון בשמים ראש ה"ל דשם י"א קול לעז על המשודכת דהיא מילתא דלא שכיחא וקפדי אינשי ע"ז, משא"כ צד"ז דחסר לה שן אין לבעול ממנה כך את השדוכין דאין כל כך חומדנא דמוכה למימרא דאין סבדי דאדעתא דהכי לא נתקשר עמה, שהרי מילתא דשכיח הוא אפילו לנערה שתפול לה שן.

יט. דיבור לקוי. עיין לעיל אות ט"ו, מה שהוצא מהרוח חיים סי' ל"ט אות ז'.

כ. חטופרת. בערך השלחן סי' נ' אות י"ב, נדון משוך שודע למשודכתו שיש לו חטופרת צאנז"ר, הביא מ"ש בצית יחודה ח"א סי' ח' דמוס אפילו קודם השדוכין לא אמרינן שראוי ונתפיים דלא דייק המשוך לדקוק ע"י קרוביו או צעמנו אלא בקדושין, וכתב, מיכיו יש להסתפק צנ"ד, דאפשר לומר דהיינו דוקא במוס שאינו גלוי שריר צדיקה, אבל במוס גלוי לכל, אמרינן דולאי ראה ונתפיים.

כא. גב עקום. צאנז"ר חזו מצרי סי' כ"א, נדון משודכת שגבה עקום ונראית כבעלת חטופרת, כתב דאף דלא חשיב מוס גמור, אולם טענה מצוררת איכא, שאפילו ידע ונתפיים מצי לעטון מאוסה עלי, ונפטר משבועה וקנס.

כב. אצבעות עקומות וכפופות על כף היד. נתבאר צ"ס ל"ט סקל"א אות ח'.

כג. ידיים מרתתות. בצית דוד (להר"ד ליינר) סי' קל"ג, כתב סניף היחר נדונו לבעול את הקשר, כיון דידיו מרתתין והוי מוס, כדאמרינן בחולין דכ"ד דהוי מוס בכהנים, ומכ"ש באיש צעיר חומדנא דמוכה דאדעתא דהכי לא שידכה נפשה והוי מוס במקח כו', וזה הוי סימן דחולשא, וצודאי יש בעטנה זו ממש, לכן לדעתי השרות ציד אזי הכלל לעשות שידוך אחר.

כד. רגל של עץ. צו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ה, באחד שנשדך עם אשה וקודם ההתקשרות הלך עמה לעייל הרבה, ואז עשו תנאים, ואח"כ טען שגודע לו שהיא חגיגת על רגל אחת ושחקנו לה רגל של עץ, והיא טוענת שגודע לו מקודם, מאחר שעייל עמה הרבה ודיבר עמה כמה שעות, כתב דנראה פשוט שכתתן נאמן

אולם בדבר משה (להר"מ אמריליו) ח"א יו"ד סי' ל"ה, כתב נדון זה דאין כאן מקח טעות, ומה שכתב צעל בית דוד דיש הפרש בין הא דאמרו בכתובות דלא הוי מקח טעות לנדון דידן, לא ידענא וכו'.

אמנם אם מיעכו לה בצחוליה בהיותה פחותה מבת ג' שנים, כתב בדבר משה שם, דאין כאן לא פיסול ולא פגם שהרי בצחוליה חוזרים, וחייב השבועה והקנס מוטלים על המשוך.

י. צלקת. צדוצב מישרים ח"א סי' ט', נדון משודכת שיש לה צלקת, כתב דל"ט, דלפי מה דמצואר צ"ט סי' ל"ט סעיף ד' הוי מוס באשה, וצ"ש שם סק"א הרי כתב דבמומין הללו בשדוכין פטור בלא קנס, רק כמדומה שאין המנהג לתת היחר על מוס כזה.

יא. מצח קצר. כתב צו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכ"ה, בדבר מה שטוען המשוך שיש לה למשודכת מלח קצר מאד, ועל ידי שהיתה מלוכשת כוצע ורדיד על הראש ועל המלח לא ראה מקודם, נראה פשוט שאין זו טענה, חדא שלא נמלא דבר זה בין מומי הנשים, וגם מצואר בתוס' סוכה ה' ח' ד"ה ואל יוכיח, דרוחצ מלח בסתמא צ' אלצעות, וכיון דצנ"ד יש למלח רוחצ זה אינו מוס כלל.

יב. חוש שמיעה חלש למשוך או למשודכת. נתבאר צ"ס ל"ט סקל"א אות י"ב.

יג. ראייה קצרה ופגמים שונים בעינים. נתבאר צאנז"פ סי' ל"ט סקל"א אות י"א. ועיין בגבעת פנחס סי' ע"ד, נדון משודכת שטוענת שהמשוך מאוס עליה ממחמת מוס זליפת עיניו, דאחר שכתב דבאמתלא שאין צידונו לברר אם אמנם מאוס עליה ממחמת סיבה זו לריכה שבועה ע"ז [וכמוצא בסקל"ז אות כ'], כתב דצנ"ד אין זו אמתלא מצוררת להפקיע בלא שבועה, ולריכה שחשע שבאמת מאוס עליה ממחמת אותו מוס וכו'.

יד. חושם ארוך, עיין פ"ח סי' ל"ט סק"ב וצאנז"פ שם סקל"א אות ח', מה שהוצא מהכות יאיר סי' ר"ב במשודכת שיש לה חושם ארוך, דאפילו כשהוא ארוך צשיעור הפוסל בכהנים, אין לבעול השדוכים בעטנה זו. ועיין צאנז"פ שם שיש חולקים על זה. וכן מצואר בשבות יעקב ח"א סי' ק"ד שחולק על היות יאיר נדונו, וסובר דאם הוא צשיעור הפוסל בכהנים הוא פטור מקנס. וכדן שאר מומין הפוסלים בכהנים, כמוצא לעיל אות ח'. וכן חמה על החו"י ציד רמ"ה (להר"מ סאלאוויי) סי' נ'.

טו. לקותא בחושם. ברוח חיים סי' ל"ט אות ז', נדון שודע למשוך כי למשודכת יש לקותא בחושמה וכל לה זה ע"י שגפלה ונכנס מסמר בחושם ונעשה רושם ארוך וחסר בחושם והרי הוא נדון וממועך קלח, וגם מחמת זה יש לה קלח הפרעה צדור, דכשהיא מדברת נראה כאילו החושם סתום, כתב, דאם הלקותא בחושם לפי ראות בני אדם מורה להם שהוא שינוי, ונראה לרוב עיני בני אדם, צודאי דמקרי מוס, ואם לא ידע מה פטור מן השבועה ומן הקנס דאדעתא דהכי לא נשבע, וכמו שמתבאר מדברי החות יאיר [המוצא באות הקודם] דחסרון ויחר בחושם מוס הוי, וכאן צנ"ד נמי, מה שחסר קלח מחמת רושם המסמר שנכנס בחושם ונשאר הרושם ארוך בחושמה, הוי פגם וחסר והוי מוס. והוסיף עוד, דאפילו אם יהיה הרושם דק מאוד שאינו מורגש כל כך לעין הרואה, מ"מ כיון שגורם מחמת זה פיסול הדיבור דכשהיא מדברת נראה כאילו החושם סתום הוי זה מוס.

אוצר

ס"ק לו אות כד—כו

הפוסקים

מקור בגמרא יצומת ע"ד ז', אפי"ה כתב הרמ"א צ"ח סי' סעיף א' בשם הרמב"ן דברים מקילים בדברים אלו ואין מוחין בידם, ועוד נראה לי להעיר בזה, ע"פ משי"ב בהש"ב משה סי' ס"ט דדבר המסתבר הוא ללא נאמרה לואת ריה"ח רק מחמת חשש עינא בישא ע"ש, וא"כ יש לדמות דין זה להא דפסקין בלוי"ה סי' קמ"א סעיף ו' דאין מניחין לקרות לתורה שני אחים זה אחר זה בשביל עין הרע, ובפרי"ח וכן בא"ר פסקו דאם עלה לא ירד, הרי מצוה דלענין חשש דעין הרע דיעבד אין לחוש, וא"כ ה"ל לענין לואת ריה"ח דחשש רק משום עין הרע, ע"כ דיעבד שכבר נעשה מעשה קשר השדוכין, אין להחיר ולבטל את הקשר ע"י.

ועיי' בדברי חיים ח"א סי' ח', צנזון שם המחמטים שיהי', כתב דמה שר"ה הרב השולל לומר שכיו מקח טעות, עיין במ"מ פט"ו מהלכות מכירה ה"ג ובמשל"מ שם דדבר שיוכל להתבצר היקף לא שייך מקח טעות, וה"ל הרי יכול להתבצר היקף ומדלא הקפידו אינו מקח טעות.

אולם בתורת חסד (להר"ח פרח"א) סי' רס"ח, צנזון שמשוך רואה לחזור משדוכין מחמת שאלות המשדוכה נשואה לאחיו וחושש משום לואת ריה"ח שלא ישאו ז' אחים ז' אחיות, כתב דאין לך טענה חונם גדולה מזה שלא יעלה זיווגם יפה, וכ"ש שאומר דיש חונם סכנה דחמיר עפי משאר חונסים, מלרף לזה יש כאן טענה לפטור אי אמרינן שטעם חיוב הקנס הוא משום שיש שם ציוס וחייב צדמי הצושה, הכא צנ"ד הוא מניל לואתה מצושה אחר יותר קשה שלא יעלה זיווג שלה לעוצה, וא"כ דעבא לה עבד בחזרתו ממנו יותר מצקיומו. וכ"פ צנזון הכסף יו"ד סי' א'.

ובס"ח שמעון חו"מ סי' כ"ז הגב"ע אות ל"ז, כתב דעד כאן לא מחייבין משום צושה אלא במצטל השדוכים בלתי סיבה מוסכמת, אבל היכא דאיכא סיבה לחזרתו, ובצנ"ד דהוא מטעם לוואת ריה"ח, לויכא שום צושה כדי לחייב.

וביד שלום סי' מ"ו, כתב דיש לפקפק על דברי הש"ב יעקב [הג"ל] דאין לבטל השדוכין כיון שכבר נעשה מעשה הוי כמו להוציא, דהרי דרכי נועם יו"ד סי' ק"ח במקדש אשה בשעה שהיא אצלה, כתב דיש לפקפק בגוף הקדושין אם לא נחצטלו כיון דכל ענין שצני אדם מקפידים מחמת דלא מסמני מילתא הוי מוס ע"ש, א"כ כ"ש צביטול שדוכין ודאי דיש לבטלו מטעם זה, כיון דצני אדם מקפידים על לואת ריה"ח.

ובזה כתב ידי סי' א', צנזון ששם המשדוך הוא כשם חצי המשדוכה, ואצי המשדוכה רואה לנתק השדוך מחמת שהוא חושש ללואת ריה"ח שאשר צב"ג. הסתמך על דברי התורה חסד הג"ל שהעלה דצמקום שהוא נגד לואת ריה"ח אין עליו קנס צביטול השדוך.

ובגן יעקב חלק הליכות יעקב אות ק' סי' א', צנזון ששמות המחמטים שוים, כתב דנראה דמאי למפטור נפשיה, כיון דאיכא פלוגתא צין הש"ב יעקב לצין התורה חסד מאי אמר קים לי כמאן דפטור.

ובעזר מקודש סעיף ו', כתב בשדוכים שנעשו בשמות המחמטים שוים וכיוצא בזה שהעולם נוהגים לחשוש בדבר, ואח"כ חזר צו אחד מחמת החשש, אם לא ידעו מהחשש, הו"ל טעות ולא שייך לא ידעו פסידא דפועל כו', כי צמקח טעות לא שייך כן כו'.

ועיי' בבית דוד (להר"ד ליער) סי' קל"ז, צנזון שם כלה כחמותה, כתב דלדינא אם נחצרה לצ"ד שאלת הדבר שהחתן מתירא מפני לוואת ריה"ח וחושש לסכנה זו ואין בזה שום ערמה, יש לסמוך על התורה חסד שהחיר לבטל השדוכין ופטור מקנס, אבל הלא

נאמן בשבועה לומר שלא הרגיש בהילוכה ולא נודע לו קודם, ור"ה מחוס' חענית דף ד' א' בזה דשגשג שאלו שלא כהוגן אליעזר עבד אצרכם דכתיב והיה הנערה וגו' יכול אפילו חגיגת, ובחוס' ד"ה שלש קאמרי וא"ה כיכי קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן והא לא אמר אלא אשר אומר אליה הכי נא כדך ואם יראה שיהיה חגיגת לא יאמר לה, וי"ל דה"פ יכול אפילו חגיגת שיהיה לה רגל של עץ והוא לא יבא רואה כו' עכ"ל החוס', והרי התם ראה שיעורדת לעין ועולה ואפי"ה אפשר שלא יבא רואה, ומוכה דהוי מוס שצמחר, ועוד דהא מצוה צו"ח רדצ"ו ח"ד סי' קכ"ד דגבי שדוכין גם צמוס שצגלוי יכול לטעון שלא חשש לחקור ולצדוק עד הנשואין.

כשיש חשש פכנה בנשואים מחמת דברים שהזהירו עליהם חכמים האם הוי זה עילה לבטל השדוכים, וצירונים שונים בזה.

כה. עם"הארץ שהשתדך עם בהנת, ואחר כך נודע לו מחשש עונש שצדבר ורואה לבטל השדוכים, נחצרה צאולה"פ סי' ז' סקמ"ד.

כו. כשיש חשש בנשואין מחמת צוואת רבי יהודה החסיד. עיין צאולה"פ סי' ז' סקמ"ז אות י"ז מה שהוצא מכמה ספרים לענין עלם החשש שכבר נשתדכו. ואי הוי זה טענה כש"ד אחד רואה לבטל השדוכין צגלל חשש זה. ובש"ב יעקב ח"צ סי' כ"ג, והוצא צפ"ח סק"ד צנזון שהמשדוך שמו כשם חצי המשדוכה, כתב דמה שאציה של המשדוכה ראה לבטל את קשרי ההנאים מחמת לואת ר"י החסיד שלא יתחתנו שנים ששמותיהם שוים ולפטור עלמו מקנס כו', אינו כדאי בשביל זה לבטל השדוך, דאף שיש לחוש לזה לכתחילה מ"מ דיעבד אין לבטל, הואיל דיש ספק אם לזרעו לצד ליוה זאת כו', וכיון שכבר נעשה מעשה השדוכים הוי כמו להוציא ואין מוילאין מן הספק, גם ידעתי ושמעתי מכמה גדולים ורצנים שלא הקפידו ע"י אפילו לכתחילה על כן אין מתחשש בטענה זו.

ובאמרי אש יו"ד סי' ס', צנזון שהמשדוך שמו כשם חצי המשדוכה, כתב שכיון שקבל חצי המשדוכה עליו התנאים צחרם וקנס והוא ג"כ חרם הקדמונים, אין ראוי לבטל אם החתן אינו מוחל בלב שלם, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובחיים ושלום ח"צ סי' ל"ב, כתב דהעלה הלכה למעשה כדעת הש"ב יעקב דחייב ליתן קנס.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' כ"ח, צנזון שדוכין שנודע כי שם החתן כשם חצי המשדוכה, ונשאל אם החתן יכול לבטל השדוך ולהפטור מקנס, וכתב דצנ"ד שיש לאחד מהם ז' שמות [ולשני רק שם אחד בלבד], הרבה גדולים התירו בזה, וכדאי הם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק, ומכ"ש שכבר נעשה השדוך, וא"כ אפילו אי נימא דהוי רק ספק אי גם צב"ג תיקן הרי איכא כמה ספיקי בצירוף דעת הנוצ"י [דצנן תורה אין לחוש], וא"כ לא מצעי אי נימא דס"ס מהני גם בצמנתא, פשיטא דא"ל לבטל השדוך, אך אפילו נימא דלא מהני בזה ס"ס, מ"מ הרי נודע מ"ש צפ"ק דסועה [י' צ'] נוח לו לאדם כו' ואל ילצין פני חצרו צריבים, ובחוס' שם כתבו דהוי אצחרייהו דשפיכות דמים ויהרג ואל יעבור, ומה גם כיון דמחויב צדבר ע"פ תורה"ק מכה חקנת הקדמונים, הרי קו"ל שומר מצוה לא ידע דבר רע כו', והצ"ח להאמרי אש הג"ל, דאין ראוי לבטל אם ה"ל השני אינו מוחל בלב שלם.

ובשו"ת הרב"ז סי' כ"א, צנזון שהמשדוכה שמה כשם חצי המשדוך, ורואה המשדוך לבטל השדוך, כתב דאין להחיר ולבטל את הקשר, והרי הדברים ק"ו מסכנת קטלנית שיש לזה

אוצר

ס"ק לו אות כו—כט

הפוסקים

כי גוף קשה פחד שזכרו ח"ו. וזכר כתב ידי סי' א' כתב דמה שטוען הכתן דאזי הכלל ידע מדבר זה שהשדכן הזכירו [מענין נאות ריה"ח] ואפי"ה נחלצה, אין מזה להיחזק בקנס, דכיון שעל נאות ריה"ח יש כמה רבנים דתבו זה וזכמה אופנים הקילו, י"ל דמש"ה לא חשש אבי הכלל בשעת השידוך, אבל עתה דלדבריו כתבו לו רבנים חומר הענין דהוי סכנה עלומה, י"ל דאדעתא דהכי לא שעמד נפשיה.

בז. כשהמשודכת היתה גשואה לשני אנשים ונתאלמנה מהם. בפחד יחזק ערך קטלנית, כתב בנדון הג"ל דלית דין לריך בשש דשצועה בטעות היא, שהרי מתחילה לא ידע שנשאת לשנים, ואפילו תימא דהכיר זה לא ידע שיש חשש בדיבר, וכיון שכן נדר אין כאן קנין אין כאן כלל, וכ"ש דאם זה לשאל יש לו פתח חרטה להחיר לו דמעיקרא אדעתא דהכי לא נדר, סוף דינא איש זה כיון שלא נשאת עדיין ודאי הוא חושש על עצמו, ודאי לכל הדעות לא כיופיין ליה, וכל המבקש לכופו בדרך אלמות וכדומה אין דעת חכמים נוחה הימנו.

סיבות מקריות שונות שדנו בהם הפוסקים אי חשיבי לבטל בגללם השדוכין.

בח. שם כנוי מבוזר. בחיים ושלום ח"צ סי' כ', הביא מש"כ מהרש"א בסופ"ח דנדרים דשם כינוי מבוזר מיקרי מוס צעניי הכריות, וכחז דלפי דבריו אם יהיה לאיש או לאשה שם כינוי מבוזר ולא ידיע, מלי טעין דאדעתא דהכי לא נשדכו, ומ"מ נראה דאם שם מבוזר זה קוראים להם מחמת שהם גרמו לעצמם זאת שעשו דבר גנאי וכדומה, זהו שנקרא מוס, הלא"ה אלא שהוליו עליהם שם מבוזר דבר שלא היה ולא נמלא בהם, אין להחמיר להחשיבו מוס להוליו ולבטל השדוכין.

כז. בשנתברר שהכלה גדולה בשנים מהחתן. בחצלת השרן סי' ס"ג, בנדון הג"ל, כתב דמצואר בש"ע חו"מ סי' רל"ב סעיף ו', דכל מוס שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מוס שמחזירין בו מקח זה, מחזירין, ובג"ד אי אפשר לעמוד על המנהג אם מקפידים כל כך לבטל גם שידוך שכבר נעשה, וזוהי אם אינה גדולה ממנו רק ד' או ה' שנים אין קפידא כלל, אך אם גדולה ממנו הרבה, כיון דאי אפשר לזכר אם מקפידים לבטל שדוך מחמת זה, נראה דנכי דלענין קנס, דהחתן הוא מוחזק, אי אפשר לחייבו מספק, כשישבע שמאוסה עליו מחמת זה וגם שלא ידע כלל מזה ששנותיה מרובים, אבל עכ"פ מידי החרם לא ילא, שזכר ספיקו להחמיר לדעת האומרים דחרם הוא מדאורייתא, ומלכד זה י"ל דלפמ"ש בסמ"ע סי' רל"ב סק"י דכל היכא דהיה יכול להבחין אם יש בו מוס ולא צחן אינו יכול לחזור, אי"כ אף דיש חולקין ע"ז, כמו שהוא שם צפ"ח בשם המל"מ, מ"מ כאן בספק חרם יש להחמיר, וא"כ אם היה יכול להבחין, כמו בג"ד דהיה יכול לבדוק ברישומים של הממשלה, ולא בזה, אינו יכול לחזור בו, ואין לומר שהיה גרמה לעצמה צמה שלא הגידה לו מספר שנותיה, דזה לא יאמר שום בר דעת דהיא מחוייבת להגיד לו מספר שנותיה אם אינו שואלה, ועוד דבגמרא כתובות פ' המדיר דחישב שם המומין הפוסלן בנשים, וכן בש"ע סי' ל"ט, ולא אשחמיע לכתוב צמד דוכתא דאם היא גדולה בשנים יותר ממנו הוי מוס, ומאחר שדין זה אצל הכלל הוא דיני נפשות שתלעך עתה לחפש שדוכים אחרים, חלילה לנו להקל בזה לבייש צח ישראל, ודעת נועה שאי אפשר לחתן לבטל השידוך מחמת זה. ועיין בנחלת אבי סי' י"א, שכתב דאם הכלל גדולה מהחתן ד' או ה' שנים, לזקו דברי החצלת השרן דאין קפידא בזה, שכן הוא דרך העולם שלא להקפיד. וכשהטעם

הלא ידוע דהרבה אינם מדקדקים בזה ורק תוהמה הם מבקשים כדי להפטר מהקנס, בודאי אין להחיר הקשר.

ויש שחילקו בזה בין ריעותא דשמותיהם שיש לבין ריעותא אחרת. עיין בנסא אליהו כאן שכתב, בענין שדוכים בשמות שיש, דאין זה אונס דהא איכא תקנתא צעיני השם, ועד כאן לא קאמר בעל תורת חסד דהוי אונס אלא בנדון שהיו אחים נשואים לשתי אחיות דליכא שום תקנה, אבל בנדון השב יעקב ששם הכתן הוא כשם אבי הכלל יתכן שבעל תורת חסד יודה דאין בטענת המשדך כלום יא).

ובזכרון יהודה (להר"י גרינולד) מהדו"ת סי' ע"ה, שנודע למשדך כי שם הכלל כשם אמו, כתב שלא יצטלו השידוך ויעשו כמש"כ בנאות שיטתו שם האחד דכיון דלא נודע הדבר עד לאחר השידוך יש מקום לקיים השידוך לאחר, דהא גם בנאות ריה"ח כתב דאם לא נודע כן עד אחר שנשא ישנה שם האחד אולי יש תקנה, ואם אמנם ששם כתוב בנאות מ"מ גם בשדוכין הא נפקא בש"ע [סי' ג' סעיף א'] דלא יענין כלתו משום טענת ממון, וכחצו בטעם הדבר משום שלא יצואו לידי הרהור, וטעם זה שייך גם בג"ד, כיון שכבר נעשה מעשה השדוכים ולא זכרו בטענתו שהשמות שיש, ובתנאי שיעשו כמ"ש בנאות שיטתו שם האחד. ועיין בשלחנו של אברהם סי' ז' אות ח'.

ובחיים ושלום ח"צ סי' י"ג, אחר שכתב ג"כ דכיון דדין זה במחלוקת שנוי הרי המוחזק יכול לומר קים לי, הוסיף דזהו דוקא כשאין הנאות סותרת למה שמפורש בגמרא להיתר, [ע"י ע"ז בנאות ריה"ח אות א' י"ט וכ"ג]. אבל בנאות שצנאות ריה"ח שהוא נגד מה שמפורש בגמרא להיתר, הלא להתחזק שלא לבטל השידוך יש לו על מה לסמוך מהגמרא, ואפשר דגובה הקנס אפילו אינו מוחזק. ובסוף התשובה סיים דנ"ל לחייבו בקנס.

ויש שכתבו לענין נאות רבי יהודה הססיד להשתדל לפשר בין הבלדים בחיוב הקנס.

בחקי חיים כאן, בנדון שדוכים בשמות שיש, אם כי הוכיח דהדבר תלוי במחלוקתם של תורת חסד עם שב יעקב, ודלא כמו שכתב בנסא אליהו הג"ל, כתב דכיון שמלינו לכמה פוסקים שכתבו לנאות ריה"ח לזרעו בלכד נאמרה, אי"כ מה טוב אם אפשר לפשר ביניהם בחיוב הקנס.

ובזכר עשות אות ש' סי' ס"ז, כתב מעשה זה לידינו צראצון שזה בטענה לשדות נרגא בשידוך משום דשמו כשם חמיו, וראינו דענחנו אמת בלי מרמה ותוהמה, ועשינו פשרה בקנין לתת לכלה שליש מהחיוצ שנתחייבו ביניהם ונתרלו בזה צ' הבלדים.

וברוח חיים סי' ס"ב אות ע"ז, אחר שהביא מחלוקתם של השב יעקב והתורת חסד הג"ל, כתב דלכן המוחזק יכול לומר קים לי, וכשאין שום אחד מוחזק המוליו מחצרו עליו הראיה, אכן הנכון לפשר ביניהם והכל לפי הענין ולפי ראות עיני ב"ד.

ובשידוע שהשדוך הוא נגד נאות ריה"ח, כתב ברוח חיים סי' ס"ב אות י"ה, דאם ידע ומחל ורואה לחזור חייב בקנס יב). וכ"כ במשפט שלום קונטרס משמרת שלום סי' ר"ז אות ל"ד דהיכא שידע מזה בתחילה בודאי חייב בקנס. אולם בעזר מקודש סעיף ו' כתב בזה דאולי שייך לומר סבור הייתי שאוכל לקבל,

יא) וברוח חיים סי' ס"ב אות י"ח כתב דבעל כסא אליהו העלים עין מלשון צוואת ריה"ח שכתב דאם ישתנה שמו אולי יש תקנה. יב) וכתב בחקי חיים כאן, דאין לחייב את המשדך בשבועה או חרם שלא ידע מצוואת ריה"ח, אם לא שיש אומדנא דמוכח לפי ראות הדין שיש צרמה בדבר.

אוצר

ס"ק לו אות ל

הפוסקים

ל. וכשהטעו את החתן בגיל המשודכת. כלל יחודה ח"מ סי' ל"ז, צנזרן שאמרו למשדך שהמשודכת היא בת כ"ז שנה ונודע שהיא בת ל"ב שנה, הביא משלחן העזר סי' צ' סעיף ט' אות ה' בשם מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז, צתן שהטעו אותו שהמשודכת היא בת י"ח ושז נודע לו אח"כ שגילה קרוב לשלשים שנה, שהעלה מאחר דעד מ' שנה ראויה להוליד ע"כ אסור לבטל, וכתב כלל יחודה דצריכו תמוהים, שהרי הן צנוגע למלאכות שהיא מחוייבת מדינא לעשות לבטלה, והן צתה השעבודים שמשעבדת לו, יש הצדל צין גיל פחות משלשים לצין גיל שלשים צנוגע לכוחות גופניים, ולא עוד אלא שהאשה עומדת אז על המפתן של שנה הארבעים שנה פוסקת מללדת, לפ"ז הרי ההטעאה צמספר השנים הוא הטעאה, על כן כשהצבר שהטעו את המשדך צמספר שנות המשודכת אין להכריחו שישא אותה, אך כיון שכבר הורה המהרש"ם להחמיר צזה על המשדך, יש לשיח עליו קנס מועט ככל האפשר (ג).

ובאמרי דוד (להר"ד הורצ"ץ) סי' קכ"א, צנזרן צחור שצצרו לו להשדך עם צחולה, ומתחילה מיהן צדצר מחמת ששפט שהיא צבת שלשים שנה, ורק לאחר ששצט לו אצי הכלה שהיא צת כ"ח השדך עמה, ושז נודע לו שהיא צת ל"ט, כתב דרשאי לנתק השדך, מטעם אומדנא דמוכח שלא היה מסכים לה, שאם היה מסרב צצת ל' כ"ש אם היה יודע שהיא צת ל"ט לא היה משדך עמה, ועל דעת כן לא צא צקשר עמה.

ובבאר מים חיים סי' ע"ז, צנזרן ששדך אשה על מנת שהיא קטנה ונשצט שלא ינתק השדוכים, ושז נודע לו שהיא גדולה, כתב דהרי זו שצויה צטעות ולא חלה מעיקרא. ועיין ערך השלחן סי' ג' אות י"ד, ואצני האפד סקט"ז.

ובשנודע שהמשודכת הגיעה לגיל ארבעים. צתתם סופר ח"ו סי' מ"ז, צנזרן ששצט השדוכים היתה המשודכת למטה מגיל ארבעים, אך מחמת קטעות ומריצות שצין החתן והכלה עיגן כלחו עד שהגיעה לגיל למעלה מארבעים, הביא מהגמ צ"צ קי"ט צ' דאשה שלא נישאת קודם ארבעים שז אינה יולדת, וכתב, דאף אם עטותיו של החתן נגד הכלה אינן ראויות לעגן הכלה צגלן וחרס כרוך צעקצו מקדמוניו שלא לצי"ש צעסק שדוכים על מגן, מ"מ גם כי אכל שזם ועצר חרס, לא יחזור ויאכל שזם, והוא מחוייב לישא אשה צת צנים הראויה לפריה ורביה, על כן צשום אופן לא ישא הנ"ל והשדוכים צעלים כ"ר, אך אם שלא כדן עיגן [עד עתה] יחוש לעצמו מחומר חרס הכרוך על עקצו ויפיים למשודכתו שחמחול לו או יקוצ הדן הכר ציניהם.

אולם צאמרי דוד (להר"ד הורצ"ץ) סי' קכ"א, צנזרן שנודע שהמשודכת היא כבר צגיל ארבעים ושחים, והרב השואל דן להחיר למשדך לנתק השדך ע"פ צברי חת"ם [הנ"ל], והשיצ לו דמטעם זה לא צרור להחיר לנתק השדך, כי מנינו צכמה דוכתי צש"ם ופוסקים שנשחנו הטעמים, ע"י תוס' מו"ק י"א א' ד"ה כורא, ועוד.

אולם מלאנו לעוד אחרונים שכתצו כחת"ם ולא חששו להא נשחנו הטעמים. צדוצצ מישרים סי' י"ג, הביא מש"כ

הרב השואל מגמ צ"צ הנ"ל ושציד רמה שם כתב דנפקא מינה למיפרש מינה משום פו"ר, וא"כ מצואר דאסור לישא אשה שהיא למעלה מגיל ארבעים, אלא שהרב השואל העיר ע"ז ממח שאמרו צכחצות דף ע"ה דכל המומין הפוסלין צכחמים פוסלין צנשים יתר עליהן נשים כ"ר, והרי כחמים אינם נפסלין צנשים, כמצואר צחולין דף כ"ד, וא"כ אם נימא דנשים היו מום צנשים ליחשצ שנים ציתר עליהן נשים, וע"ז השיצ לו המחצר דו"ל ע"פ מה שאמרו צירושלמי כחצות פ"ז ה"ז דצבר שהוא נוי אלא כחמים לא חשיצ ליה צבדי מומים דנשים, וא"כ שפיר לא מלי למיחשצ מום צנשים דהא אלא כחמים היו מעליותא, וכמ"ש גצי חפלה דמעליותא היא צזקן והגיל, והוא הדן צעצודה, ומה שהעיר עוד הרב השואל דו"ל דצמנינו נשחנו הטעמים ואפילו ניסח לאחר ארבעים יולדת, כעין דצרי מצואר צהשורת שי מהד"ה סי' ע"צ ד', מ"מ צתת"ם [הנ"ל] נראה דפשיטא ליה דגם צזה"ז לא נשתנה הטעם צענין זה, וכן מצואר צצית מאיר צללעות הביח סי' י' דרק מה דחויין שנשתנה אמרינן דשאי זמנינו, ועל כן הדצר פשוט דכשהכלה צת ארבעים וכול המשדך לבטל השדוכים. וא"כ צמנח הגרשוני דף כ"צ דכשנחודע לחתן שהמשודכת היא צת ארבעים, טענתו יפה לנתק קשר השדוכים.

ושם צדוצצ מישרים צסי י"ד הביא מה שהקשה הרב השואל דהא החתן הלא היה יכול להצחין שהכלה מצוגרת צנשים, ולפי צברי הסמ"ע צסי רל"צ סק"י צשם המ"מ, היכא שיכול להצחין ולא הצחין אינו יכול לחזור צטענה מומים ע"ש, והשיצ לו דצתוס' יצמות דף צ' ע"צ ד"ה או שנמלאו, העלו דמסו"ה איילונית אינה לריכב גט אט"ג דצכנסה סתם ונמלא צה מומין לריכב גט, משום דאיילונית הוא מום גדול ואינו מוחל, ומצואר דצמוס דאיילונית חשז כהותנה צפירוש ומסו"ה א"ל גט כמו צשאר מומים צהותנה, וא"כ לפ"ד הרשצ"א יצמות דף ס"ה דכל שאינה יולדת צודאי דינה כמו איילונית, ממילא חשיצ סתם כהותנה צפירוש שלא יכיה צה מום זה, וכיכא דהותנה צפירוש כבר מצואר צרדצ"ז ח"ד סי' קל"ז דאפילו ציכול להצחיו חזר, וא"כ הי"ז אפילו היה יכול להצחין חזר.

ואפילו היכא שהחתן כבר קיים מלות פו"ר, ונודע לו שמשודכתו הגיעה לגיל ארבעים, כתב צדוצצ מישרים הנ"ל, שיכול לחזור ולנתק השדך, כי צרשצ"א יצמות ס"ה צ' מצואר דהיכא דאינה יכולה לילד דינה כמו איילונית דאפילו נישאת למי שיש לו צנים יכול לטעון מקח טעות, וא"כ צת ארבעים נמי דאינה יולדת צודאי, כמצואר צצ"צ דקי"ט, שפיר י"ל דאפילו יש לו צנים וכול לטעון דרלנו צצת צנים.

ואף כשלא צרור שהמשודכת כבר הגיעה לגיל ארבעים, כתב צדוצצ מישרים הנ"ל שהחתן יכול לדרוש מהמשודכת שחצר שאינה צת ארבעים, ואם לא חצר י"ל דחשיצ כאילו נודע צצירור שהיא צת ארבעים, דוגמת הירושלמי המוצא צכ"מ פ"ג מהל' סוטה דאם אמרה איני שותה חשיצה כצדיקה שהיא עמאה.

וכשהיא קרובה לגיל ארבעים. צנחלת אצי סי' י"א וי"צ הביא מש"כ צתת"ם [הנ"ל] דכשהמשודכת צגיל ארבעים נחצטל השדך, וכתב דנראה מדצריו שאם היתה פחותה מגיל ארבעים מחוייב

רק השיב להרב השואל כבדרך אגב, על מה שבא לדון מכח הגמ' ב"ב קי"ט הנ"ל דאינה יולדת רק עד ארבעים, דהוא עצמו כבר פסק בזה, ואין לדעת מה היו הנסיבות שם, ובשביל מה היה הפסקות.

יד) בחשורת שי שם כתבה לענין היתר חדר"ג לישא אשה אחרת. וע"ע מה שכתבו בזה לענין חדר"ג בשר"ת מהר"ש (עגל) ח"ד סי' ל"ו, ובאבני זכרון ח"ב סי' י"ח, ומובא באוצה"פ סי' א' סקט"ד אות ה'.

יג) הנה הלב יהודה לא ראה דברי המהרש"ם במקורם, רק כפי מה שהביאם בשלחן העזר הנ"ל, ובפנים המהרש"ם אין לשון זה רק כתב במוסגר ח"ל: ומה שטען המשדך שהטעו אותו כ"ר, והרב השואל הביא מב"ב קי"ט דבת עשרים שנה אינה יולדת רק עד ארבעים שנה, וא"כ י"ל דהוי מום, כבר פסק בעצמו בזה, עכ"ל, ומבואר מלשונו, וגם מצורת כתיבת הדברים במוסגר, שלא ירד לדון על הטעאה בשנים מכל הצדדים,

אוצר

ס"ק לו אות ל—לה

הפוסקים

דעתם שרונים שיהיה כלי מחזיק ברכה, ומטעם זה הקדומו חת הנדוניא שיוכל להתמסר לתורה, וחו דככה"ג שנחנו לו היכולת ללמוד לא חשיב דבר שכיח דלא ילליה בלמודו כלל, דיגעה ולא מלאה אל תאמין, ולפחות חשיב שכיח ולא שכיח, וכיון שכן, פטורים מן הקנס ורשאים לבעל השדוכים.

לה. משודך שירד מנכסיו. בערך השלחן סק"ח, בנדון משודך שירד מנכסיו בעקבות מלחמה שהתחוללה אז, ואבי המשודכת חזר בו בגלל זה, כתב דלכאורה נראה דחייב אבי הנערה בקנס, דעניות מילתא דשכיחא היא כמצואר צו"ד סי' רכ"ח דפוחתין בעניות, וכל דבר המצוי כל שלא התנה עליו סבר וקבל, כנראה מדברי הרשב"א בזה"ל סי' תשע"א, וא"כ צ"ד דעניות דמצוי הוא כיון שלא התנו סבר וקיבל, מיכו רחמי להפני משה ח"א סי' ס"ב שאפילו בדבר המצוי ולא התנה אם האומדנא מוכחת פטור, ושכן דעת מהריצ"ל ומכרש"ך, והכריח כן מחש"י הרא"ש, וכן הסכימו כמה מהפוסקים, ועוד דצ"ד שמחמת המלחמות מילתא דלא שכיחא, ולא הו"ל להתנות.

ובמגן דוד סי' ע"ב, תמה על ערך השלחן דאיך קרי לה להאי צ"ד אומדנא דמוכח כיון דאשה בכל דבר ניחא לה כו' טו, וכח דלפטר לידחק ולומר בנדון ערך השלחן דעשו הקנס בין החתן ובין אביה של הכלה אם יתחרט הוא בעצמו, וע"ז כתב דלגבי ידידה הוי אומדנא דמוכח ולא חייב עלמו מכח עניות של המשודך.

ושם הוסיף עוד דנדוניא שאבי הכלה התחייב בקנס אם בחו תמאן במשודך, א"כ לגבי ידידה ליכא אומדנא ודאי דלדעתא שיהא עני לא נשתדכה, כיון דקיי"ל אשה בכל דבר ניחא לה, וכיון דעניות שכיחא אם איחא דלא ניחא לה הו"ל להתנות וצודאי סברה וקיבלה, ואף דעכשיו מיאנה בחו אמרין דעכשיו הוא דחזרה זה וצודאי אביה חייב בקנס, כנ"ל להלכה, ולמעשה עוב ונכון לפטר צניעה ומ"מ תהיה הפשרה קרובה לזכות המשודך.

ועיין בזכרון דברים דף א' ד', בנדון משודכת שקודם השדוכין הודיעו לה שהחתן הוא עשיר ואח"כ נתברר ששקר ענו זה והוא עני, נסתפק שם אם זו עילה לבעל השדוכין ולפטור אותה מהשבעה שנשבעה לו.

אולם בשמש' לזקק יו"ד סי' מ"ג, בנדון שהמשודך העני, כתב דאם כי מדברי הצ"ח צו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג וממש"כ הט"ז בסק"ח, נראה דקלקול המשודך [דהוי עילה לבעל השדוכים] היינו דוקא בענין עזירה וכיוצא דהוי פגם משפחה, אמנם בדרכי נעם סי' ל' נמצינו למדים דאפילו במוס קל אמדין דעת המשודך דלאו לדעתא דהכי נתחייב, ודכוותיה כתב הרדב"ז סי' קכ"ד, ואין לחלק בין משודך לבין משודכת כל דאיכא אומדנא דמוכח דלדעתא דהכי ודאי לא נדרה, והסברה נותנת שאין לנו לכפותה ולתנה לפני שרא דעניותא בשביל השבעה שנשבעה, ופטורה גם מן הקנס, דאין לך אומדן דעתא דמוכח גדול מזה, ונראה ודאי דיכולים להתיר שבעה. והסכים עמו הרא"ה צריאל.

ובויען אברהם (לר"א ריוח) סי' מ"א אחר שהעלה דהיכא שהתחייב האב בדרך תקנת חכמי ספרד, אין אונס דסירוב הבת פוטרנו [וכמוצא סקמ"ז אות א'], כתב, אמנם כל זה אינו אלא אם היתה החזרה בלי שום סיבה, אך צ"ד שטענת הזרתה היא משום שאינה רואה באלו עני, לענ"ד פשוט דיש לפטור את אביה מן הקנס ומן השבעה, דאומדנא דמוכח לכל ואין סהדי דלדעתא דהכי

מחוייב לישא אותה, ולכאורה יוכל החתן לטעון צ"ד כיון שכעת היא בבת ל"ז שנה כיון שזמן מועט לה שראויה שתלד, ושכיח שלא תתעבר חויב אחר הנשואין, ובניו צוני יעבור הזמן שמסוגלת ללדת, ואפילו אין הכלה קשישה מהחתן, או אפילו החתן קשיש ממנה, מ"מ הרי הוא מסוגל להוליד גם בגיל מבוגר, ועכ"פ יוכל החתן לטעון מאיסה עליו מטעם זה, ועל כן נראה שאם הכלה בגיל ל"ד ל"ה אין לנתק השדוך, אבל למעלה מגיל זה יוכל לקבל בחרם שמאוסה עליו מטעם זה ופטור מכלום. ועיין בדוצצ מישרים סי' י"ג, בנדון שנתברר שהמשודכת היא בגיל ל"ה, שכתב דקשה לפניו להכריע היחר לנתק הקשר.

לא. כשהמשודכת נדרנית. בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז, בנדון הנ"ל, הביא משי"כ הרב השולח ממש"כ צשי"ע לעיל סי' ל"ט סעיף ה': המקדש אשה סתם וגמלאו עליה אחד מן הנדרים שדרך בני אדם להקפיד עליהם, ה"ז מקודשת מספק, ומסיק דצ"ד בספק חרם הרי מצואר צו"מ סי' א' לענין חדר"ג דספקו להקל, [מיהו ע"י לעיל אות ו' וחי' דיש סוצרים דבחרם זה של שדוכין, הוי כספק איסור ולחומרא].

לב. משודך שאינו ראוי לאומנות מחמת מופשותו. בל"ח החדש דקל"ד טור ז', בנדון הנ"ל, הביא משי"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' טע"א, דאשה שטוענת על בעלה שמאיים עליה מחמת שאין לו אומנות אלא לשחק בקוצייה דהוי אמתלא מצוררת, וכתב דאף שחלקו על הרשב"א בזה משום דהוי אמתלא שאינה מצוררת, שהרי הרבה פוחזים ורקים שרויים עם נשותיהם בשלה, אך כבר נתבאר בפוסקים דזהו דוקא אחרי הנשואים, אבל קודם הנשואין פשיטא דאמתלא גמורה ומצוררת היא, והוא הדין צ"ד.

לג. משודך שאינו יודע לכתוב. בבית דוד (להר"ד לייטער) סי' קל"ג, בנדון הנ"ל, כתב שאין על ז' הכלה שום חרם כלל ויכולים לקבל היחר צ"ד בלי שום חשש, דזה שאינו יכול לכתוב ולחמן ידיו הוי מוס, ידוע דבזמניו אין גם אחד אשר אינו יכול לכתוב כראוי, והוי כהא דמצואר צו"מ סי' רל"ב דכל שהסכימו עליו בני המדינה הוי מוס, ואף שבגמרא חולין ט' אמרו שרק ת"ח נריך שלמוד כתב, ופרש"י שידע לחתום שמו, זה היה רק בזמניהם שלא היו בקיאים בכתובה, לכן הזהירו לת"ח שעכ"פ ידע לחתום שמו, אבל בזמנינו הוי מוס כי איש כזה לא ילליה בעסקיו, ובפרט צ"ד דלד הכלה גילו דעתם שרונים שהמשודך יהיה סופר מהיר ורימו אותם והראו להם כתב מהודר שכביכול החתן כתבו, צודאי הוי מוס במקום שרימו אותם כו', וכיון שהכלה טוענת מאיס עליו, אפילו במקום שרוב בני אדם אינם מקפידין ואיכא מיעוט שמקפידין ואומר קים לי שאני מן המיעוט שומעין לו, כמ"ש הרדב"ז ח"א סי' קכ"ד כו', לכן לדעתי הרשות ציד הכלה לעשות שידוך אחר. וע"ש שהרב מהר"ם אריק [בעל מנחת פחים] הסכים עמו בפסק זה.

לד. כשהתנו שהמשודך יעסוק בלמוד, והוא אינו מצליח בלמודו. בחשונה הרי"י כהן שצו"ת חיים שאל סי' ה', בנדון הנ"ל, כתב דלד הכלה יכולים לחזור מהשדוכים, דלדעתא דהכי לא נדרו שתנשא לגברא ערעילאי שאינו מלליה בלמודו כו', וכבר כתב בבית יהודה סי' א' דאפילו במוס שהיה מעיקרה אלא שלא נתגלה לז' שכנגד רק אחר השדוכים, יכולים לחזור ופטורים אף מקנס.

ובתשובת הרב המחבר שם הסכים לפסק זה, וכתב דחשיב ק"ח כאילו התנו בפירוש [באופן שילליה בלמודו], שגילו

אוצר

ס"ק לו אות לה—לו

הפוסקים

דכבי לא נתחייב לתת זהו לאיש אשר הוא עני, ואם אפילו בנשואה כבר כופין הצעל להוליד כמי"ש בשי"ט סי' פ"ג וסי' קנ"ד סי' ע"ג, מכ"ש בנשואה נשואה פשוט דעמנה זו אלימחא לומר דאדעתא דכבי לא נתחייב, ועי' ביו"ד סי' רכ"ח סעי' כ' בהגה' רמ"א ב"א ואם שנסבעו לישא זה"ל דאם האשה חוזרת ונתנה למתלה טובה דמאום עלי מתירין לה בלא דעתו, ומדבריו נלמוד ק"ו לנ"ד בעמנה עניות שהם חיי נפש דמתירין לה השבעה כו', וכיון דמתירין השבעה החמורה מכ"ש ממון הקל דפוערים אוהו מהך עממא דאדעתא דכבי לא נתחייב כו', ואין להשיב דנ"ד אין זה אונס לפוערו דבעניות מלתא דשכיחא ומלויה היא וכמ"ש מור"ם בהג"ה יו"ד סי' רכ"ח סעי' י"ג, דהא ליתא, וראי' מתש"י הרא"ש בנתקלקלו חובותיו כו' דהוי אונסא דעניות, ואשכחיה הרא"ש אונס גמור לפטרו מן השבעה ומן החיוב, וכבר עמד בזה מהרש"ם הביא דבריו החת"ם יו"ד סי' רכ"ח כו', ותי' מהרש"ם דהרא"ש לא מטעם נדרי שגגות פטר לה, אלא מטעם א"נ סהדי, והו"ל כאלו התנה בפירוש שאם יארע לו כך שהוא פטור משבועתו וזכה לא הוי דברים שבלב כו', ובחת"ם שם פירש דבריו דאש"ג דעניות שכיחא לא צ"י להתנות שאם יעני לא יתן לה נדן, דהא כ"ע ידעי דאין אדם לן בחולות ומשיא בתו ואי"ל דברים שבלב וכאלו התנה דמי ע"ש, ואי"כ מינה לנ"ד דא"נ סהדי דאין אדם משיא בתו לאיש עני דלית ליה מגרמיה כלום, והו"ל כאלו התנה שאם יעני אין כאן שום שידוכין והשטר בטל, והגם דכתב הח"מ בסי' ע' סק"ט דמדברי מרן שכתב אם הוא עני ביותר ואינו יכול לתת לה אפילו לחם וכו' משמע שאם יש לו יכולת ליתן לה לחם אין כופין על הגט בשביל ליפתן או שאר דברים וכ"כ הב"ש שם, פשוט הדבר דלא כתבו כן אלא בנשואה כבר, ומטעם חומרת הכפי' דלא ליהוי גט מעושה, לא כן קודם הנשואין, ברור הוא דאין כופין אותה להיות תחתיו לגלגל עמו בעדשים ולחם לר' ומים לחן כו', ואי"כ מכל האמור קם דינא שא"י בתולה פטור הוא מחיובו והשט"ח הוא כחרם הנשכר.

לו. משודך שנלקח לצבא של גויים. בברי בשמים מהדו"ט סי' פ"ט, בנדון משודך שנלקח לצבא של גויים, והכלה ואזיה מבקשים היתר לבעל השדוכין, מאחר שצריך לשרת בצבא ג' שנים ואין ראוי להמחין, ואף אם צינתיים יבא לביתו, אפשר שלאחר שיהיו לה בנים ממנו יקרא שוב לעמוד בקשרי מלחמה וכו', וכתב, דברור הדבר שאין עליהם שום חיוב חרם, דאומדנא דמוכח הוא שלא נכנסו על דעת זה בקשר השדוכין, וכדא דקלקל המשודך את מעשיו כו', אש"ג דנ"ד היה אונס שנלכד במלחמה זו על כרחו כו', ועיין בעור אה"ע"י סי' קנ"ד בשם שו"ת הרא"ש, גבי מי שמוענת שיכפוהו לבעלה שיגרשנה מפני שהוא מוכתב למלכות, וכתב דאין לך טענה גדולה מזו, וכופין אותו לגרשה דהיא אינה מחוייבת לילך אחריו לאחר אחרת ע"ש, ומכ"ש דבכיוצא בזה הוי טענה גדולה לבעל קשר השדוכין אחרי שהיא מתלה גלויה ויכרת, ובכל זאת לרווחא דמילתא יחירו לה החרם. וכ"כ שם בסי' פ"ג שהיכולת ציד הכלה להחיר הקשר, ומש"כ הרב השואל, ע"פ דברי נוצ"ק יו"ד סי' ס"ט, דאין הכלה יכולה לחזור, מטעם איתחא בכל דהו ניחא לה, הגם מלכד שהנז"י לא כתב זה רק לענין כשמקודם לא היה המשודך הגון ועתה שז' ונעשה הגון לה שיכולה להנשא לו כעת, אבל היכא שגם עתה אינו הגון לה מודה הנוצ"י דלא אמרינן איתחא בכל דהו ניחא לה, מלכד זאת, הרי באמת בשדוכין ליכא סברה זו דאיתחא בכל דהו ניחא לה, דע"ז למיתב טן דו, דלא אמרינן סברה טן דו רק לענין קיום הקדושין כו', ומי"ש הרב השואל להחמיר ע"פ דברי הסמ"ע סי' רל"ב סק"י, דאם היה דבר שהלוקח יכול להבחינו לאלתר, כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו אינו חוזר, וה"ה

ובשו"ת מהר"ל דייסקין (חלק הפסקים) סי' מ"ו, כתב דיש להחיר לכלה לנתק השדוך משום שהחתן נשתעבד לנצח, ואף שהיא נכנסה על הספק, מי"מ ו"ל דהיה פשוט צעיניה שאם יאל הגורל עליו לא יקחנה, ועכ"פ נאמין לה שמאום צעיניה מהאי טעמא, ולענין חרם הקדמונים כל כה"ג נ"ל דמילא אמרה סבורה הייתי לקבל ועתה איני יכולה. וכ"כ באבני נזר חו"מ סי' פ"ג דיכולה לבעל השדוכין.

ושם באבני נזר, הוסיף דאף שציד המשודכת להנשא אליו במקום שהוא שם בנצח, יכולה לבעל את השדוך, דלא מציעא אם נכתב מקום הנשואין בתנאים [שצדאי אינה מחוייבת לבוא למקומו להנשא אליו] אך אפילו בסתמא, דכתשבת הרמז"ן סי' רע"ח ובתשובת הרשב"א ח"כ סי' רל"ז, מצוהר שההקפדה היא זאת להוליד בתולה ישראל ממקומה קודם נשואין, ואף לדברי תשובת מיימוני המוצא בשי"ט סי' ע"ה סעיף ב' שאם יש טענות ואמתלאות לדבריו האשה לריב לילך אחריו, לא דמי, דשאני התם שהסיבה הייתה מחמת ל' הכלה, ועוד בר מן דין אינה מחוייבת לילך עמו מדחי אל דחי וכו'.

אולם במנחת שי סי' נ"ג, בנדון שהמשודך נלקח לנצח, כתב דהדבר פשוט וברור דאינה יכולה לבעל השדוך, דהוי אונסא דמליק אדעתא, דהא אין גם אחד נמלט מזה והיא גזרה כוללת ושכיח באדם צריח אשר יהיה נתפס לזה כו', ואם היא לא נתרצתה לכך הוי לה לאתנויי, וכן מצוהר בח"ל סי' מ"א, וגם בשו"ת הב"ח סי' ה' בזמנה ב"א של החתן ועי"ז ראה לפטור עלמו מן הקנס, כתב דאונס זנות דשכיח טובא פשיטא דלא מצי למטען כו', ואי"כ בנ"ד דאין לך מילתא דשכיח גדול מזה ודאי אמרינן דהוי לה לאתנויי כו', ועיין עוד שם בשו"ת הב"ח שכתב דהרא"ש [המוצא בשי"ט כאן] שכתב בהמירה אחות המשודכת דיכול לבעל השדוך, לא קאמר רק בלא שבעה, אבל כשכותבין בתנאים בחרם חמור ובשד"א לא סומכין על האומדנא לומר דאדעתא דכבי לא נשבע, דרבים וחשובים מתרצים להתחתן בפגם משפחה, ואי"כ בנ"ד צומנו דרובם ככולם אין מקפידין בזה, ומתרצים להמחין עד שיבא מהנצח, ודאי דהוי לה לאתנויי. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רל"ע אות ח', דהדבר פשוט וכיון דהוי אונס דשכיח, ובפרט בנ"ד שנלכד רק למספר חדשים בודאי הוא אונס דשכיח, והו"ל לאתנויי, כמ"ש בתש"י הרשב"א שהוצא בסי' נ'. וכ"כ בספרו משפט שלום קונטרס משמרת שלום אות ל"ד, דצומנינו שכיח שהחתן נלקח לנצח, וכיון דהוי מילתא דשכיחא הו"ל לאתנויי.

אמנם בנדון מהרש"ם בתשובתו שם שהתנו שלא יעשו הנשואין עד אחרי הדדיקה לכושרו לנצח, כתב, דהרי הוי כהתנה ותוכל לבעל הקשר.

וכשהמשודך יש לו מוס שעל פי רוב משתחרר מהנצח ומלתא דלא שכיחא שילקח לנצח, ומי"מ נלקח, כתב. מהרש"ם במשפט שלום שם דככה"ג נראה דיוכלו לבעל הקשר. וכשהמשודך

אוצר

ס"ק לו אות לו—לט

הפוסקים

השדוכים נשאר בתקפו, ואם כי מתחילה דחה הראיה של הרב השואל להיות מהא דקלקל המשדוך מעשיו יכולים לבטל השדוכים אע"פ שאחרי שצאו לנ"ד חזר המשדוך בחשבה [וכמוצא סק"ז אות י'], דלא דמי, דהתם אף שחזר בחשבה אבל לא נעקר הדבר למפרע, אבל בנ"ד כיון שפייס את הכלה ומחלה לו הוי כהיתרו החרם למפרע, כתב שוב, דיש להביא ראיה להיתר ממ"ש בשי"ע סי' ל"ט סעיף ב' במקדש על מנת שאין עליה נדרים אפילו כשהלכה אל חכם והתיר לה דנעקר למפרע, מ"מ כשנודע לבטל קודם ההיתר בטלו הקדושין.

וע"ש עוד שמצואר דאפילו קיבל מחילתו לפני שצאו לנ"ד יכול לבטל השדוכים, כיון שהמשדכת גילתה דעתה דמקפדת ורואה שמשדכתו תמחול לו והתנה כן לפני השדוכים.

לח. ובשנודע למשדוך שהמשדכת כבר היתה נשואה לאיש ונתגרשה ממנו. ביד שלום סי' מ"ו, צנזון משדוך שנודע לו שמשדכתו היתה נשואה לאיש ונתגרשה ממנו, ובעת קשר השדוכין כחשה לו מזה, הביא מש"כ בפי"ת סי' ל"ט סק"ה בשם גליא מסכת בראשית ששאל אשה ונודע לו אח"כ שכבר היתה נשואה לכמה אנשים שנתגרשה מהם, והיא רימזה אותו, והעלה שצב"ג יכול לכופה לגרשה, וכחצ דכש"כ לענין חזרת שדוכין כצ"ד דפשיטא דיוכל לחזור מהשדוך מבלי שום קנס וחרם כלל, ואיכא אפסדה אנפשה במה דכחשה צו, ועוד דכיון דמלינו בגמרא פסחים ק"י"ב שיש קפידא במגרשת דאמרין לא תבשל כו', והיונו גרושה בחיי בעלה, אי"כ יש לו טענה ע"ז דהוא מקפיד ע"ז, ואף דמצואר בחתם סופר סי' קל"ג דאין לבטל השדוכין בטענה שהיא מגורשת כיון דרק ממדת נגיעה היא לא לישא מגורשת חצרו בחייו, חתם מלאכי בשו"ת הרדב"ז סי' אלף קנ"ד שהעלה דאף במום שאין רוב בני אדם מקפידים מ"מ אין להוציא מן המשדוך קנס כשטוען שהוא מן המיעוט שמקפידים, ואי"כ הי"י יכול לומר אני מן המקפידים על גרושת חצרו בחיי חצרו, ומכש"כ צ"ד דמעיקרא היה הדבר בטעות כיון שרמזה אותו כביחשה צו מנשיאתה לבטל, אי"כ צב"ג י"ל דאף במום כל דהו מצטלין השדוכין, דדוקא באירע חיוב מום אחר כך אזי צענין מום שרוב בני אדם מקפידין, אבל בצוונא שתיכף מתחילתו היה מום אף במום כל דהו מצטלין, ומלאנו חילוק כזה בגמרא כחצות דף ל"ז.

לח. ובשנשאה בחזקת אלמנה ולבסוף נודע שהיא גרושה. בתרשיש שהם סי' קי"ז נסתפק באיש שנשדך עם אשה אשר אמרה לו שהיא אלמנה, או אף אם לא שמע כן מפיה רק השדכן אמר לו, ואח"כ נודע לו כי שקר ענו זה והיא לא אלמנה אלא גרושה, אם יכול לחזור צו ולבטל את השדוך דהוי כדבר שבני אדם מקפידין, והסתפק הוא ע"פ מה שאמרו בגיטין דף י' שהנשוא גרושה שגורשה בעלה על שמאל זה ערוה דבר סופה לשאלותיה, ואם לאו קיבצתה, ובה, דאם נודע למשדך אח"כ צרור כי אף צעצור זה גרשה בעלה, ליכא להסתפק כלל וצדדיה דין דיכול לחזור צו, אף מה שיש להסתפק הוא אם לא נודע מפני מה גרשה בעלה, אפשר שיכול לומר ג"כ דיהוש דלמא גרשה מפני ערות דבר ומי יעול נפשיה לספיקא דכנתה דחמירא מאיסורא, ומסתברא שאם יצרר המשדך כי המשדכת או השדכן אמרו לו שהיא אלמנה, דיכול לבטל השדוך מטעמים הנ"ל, כי ניכר מזה שהיא בעלמה חשה לגלות לו שהיא גרושה מפני שראה שלא יראה להתחתן עמה בגלל זה, ואינו מחליט כל זה להלכה למעשה.

ובמנחת יחיאל ח"צ סי' קע"ג, צנזון משדכת שאמרה למשדכת שהיא אלמנה, ושצו נודע שהיא גרושה, כתב שצ"ד יתנו זמן לאשה שחזרה לפניו צעדים ע"פ חוב"ק שאין אשם הגרושין תלוי

וכשהמשדך חזר מהנצח לפני שהמשדכת הספיקה להשדך לאחר. כתב צהרי בשמים הנ"ל סי' פ"ט, דאפילו אם נסתחרר החתן מהנצח, בכל זאת כיון שבטעה שנתקבל לנצח, בזה הכלל צ"ד לבטל השדוך, הותר החרם מעליה, וכיון שפקע ממנה טעה אחת תו לא הדר חייל, כמצואר ברמ"א יו"ד סי' רכ"ה סעיף מ"ג גבי המירה אחות המשדכת כו', וצפרט דבענין שדוך י"ל דכשנולד בחתן חיוב פגם, גם אחר שיעבור הפגם יכולה הכלה לומר דלא יוחא לה לינשא לאיש כזה שהיה עליו הפגם ההוא, דומיא דמה שאמרו בכתובות ע"ד צ' במקדש את האשה על מנת שאין בה מומין, אפילו הלכה אלל רופא ורופא אותה אינה מקודשת.

אך באבני נזר חו"מ סי' פ"ג, כתב דאפשר שאם לא נשתדכה לאחר עד שחזר המשדך מן הנצח אינה רשאית להשדך לאחר, כיון שעבשיו השדוך טוב לפניה כמו אז, ואף שכתב צמ"ז יו"ד סי' רנ"ז סעיף ו' שאם הזמן עיקר בעסק אף אם אחד העציר את המועד באונס, אין השני לריך לקיים ומדמה לעייל ונפיק אזור, צ"ד לא דמי, דהתם היה לריך המעות דוקא באותו זמן, ואם עבר הזמן שוב אין לו תועלת במעות כו', אבל הכא יש לה תועלת זו עומה שהיה לה, אם היה צביתו.

ובשומרם נלקח החתן לנצח הגיע זמן הנשואין והמשדכת עיכבה את הנשואין. כתב צב"ג נזר חו"מ סי' פ"ג, דכיון שהיה צידה להנשא לו קודם שנלקח לנצח, [אולי] אין לבטל משום אומדנא, ולי"ע בזה לדיונא.

לז. כשנודע למשדוך שמשדכתו כבר היתה משדכת לאחר. בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז, צנזון שנודע למשדוך שהכלה היתה משדכת מקודם לאחר, אלא שאצי המשדכת טוען שקיבל עתה היתר על נתיק השדוך הקודם, והרב השואל ראה לדמות דין זה למ"ש בשו"ת מהר"ע ח"צ חו"מ סי' ל"ה דהיכא דנודע למשדכת שיש לו אשה אחרת, אף שרואה עתה לגרשה, הוכל לומר אדעתא דהכי לא התקשרה ופטורה מקנס, וכ"כ קיבל היתר לנתק השדוך אחר שהתקשר עם השנייה, וכחצ דיש לדחות הראיה, דשאני הכס דבטעת בהתקשרות היתה לו אשה אחרת, ועל ידי הגרושין לא נפקעו הקדושין הראשונים, אבל צ"ד בהיתר של נתיק השדוך הקודם הוא גילוי דעת שהשדוך הראשון בטל למפרע.

ועיין באמרי יושר ח"צ סי' ע"ה, שדן אם המשדך יכול לעטון שמאוסה צעיניו מפאת שנודע לו שכבר היתה משדכת לאחר, וכחצ שאין צוה שום אמתלא כלל לעטון ע"ז טענת מאיס עלי, דמה צריך שהיתה משדכת, ואי משום שהחתן הראשון לא ראה צה, וכי צעציל שזה עשה שלא כהוגן, גם הוא יעשה שלא כהוגן.

וכשהמשדכת אמרה למשדך כי משדכתה הקודם מחל לה על נתיק השדוכים ושצו נודע ששקרה. כתב צנזון הקומץ ח"א סי' ל"ט, צנזון הנ"ל, דכיון דקפדי אינשי צב"ג, ובאמת לא היתה רשאית לעשות שדוך אחר צלי רשות והיתר צ"ד, יכול החתן לבטל השדוך. וכן מצואר משו"ת מהרש"ם שצאות הקודם.

ובצור יעקב סי' קל"ט, צנזון שדוכין שהחתן אמר שיש לו מחילה מהמשדכת, ועל סמך דבריו הללו השתדכה עמו שניה, וכעת נחזרר שלא היתה לו מחילה קודמת, ועל כן רואה השנייה לבטל את השדוכים, כתב ג"כ דכיון דהכלה הקפידה לפני שנתקשרה על המחילה והטעה אותה, פשוט דהקשר בטל.

ואפילו כשהמשדך יקבל אח"כ מחילה ממשדכתו, כתב צנזר יעקב שם דלא מהני [צב"ג כשהטעה אותה], וההיתר לבטל

הפוסקים

ס"ק לו אות לט—מא

אוצר

חמסם בראות הבן שלא נתקררה דעת אמו ומפלגת לעשות יותר מאשר לייר דעתו תחילה, נמלא לו פתח דכל כי האי מילתא דלא אסוקי אדעתיה מתחילה נדרי שגגות מקרי. [ודעת הפ"מ לדינא, ע"י להלן בסוף דברי המהרש"א].

ובמשאת משה סי' ל"ז, נדון אחד שהשתדך עם אשה שלא מדעת אביו, וכאשר נודע הדבר לאביו מחה בדבר וז"ל עליו לנתק את השדוכים ואם לא ישמע לו יהא מודר מנכסיו, הציא את דברי מהרש"א [הנ"ל] שהחיר נדון כע"ז לבעל השדוכין, וכתב דאע"פ שאין חיוצ לכן לשמוע בקול אביו לבעל השדוכין וכמש"כ מהרש"א גופיה חו"ד סי' ל"ה, אכן נראה דיש לחלק בדבר דהכי דאין בזה משום איסורא, אכן מאי דמעיא ליה פסידא מנכסיו אביו אדעתא דהכי לא נשבע, ואין כאן לא חיוצ שבעה ולא חיוצ קנס. [וע"ש שהיו לו עוד נדרי היתר נדונו].

ובבית דוד (להר"י דוד) ח"צ חו"מ סי' קי"ד, נדון משדוך שרואה לבעל קשר השדוכין מפני נער אמו שלא נעלו רשות ממנה על השדוך, אחר שהעלה דקנס שדוכין הוא מנעם בושא, כתב דנ"י אין כאן בושא כלל, דלא שייך בושא אלא כשמחזיר בלא סיבה שפוגם בלד השני שהזריות אומרים כמה רעים עסקיו של פלוני שאין המשדוך רואה בו, וזה לא שייך אלא כשאין סיבה לתלות חזרתו, אבל כשיש סיבה לתלות בה חזרתו לא שייך בושא, וא"כ נ"י שיש למשדוך סיבה גדולה ומפורסמת לכל העולם שלא נחזר המשדוך אלא מפני נער אמו מפני שלא נעלו רשות ממנה, ולא מחמת פגם הוא חזרתו, אין כאן בושא.

והמהרש"ש בתשובתו צממשפט דק ח"א הג"ל סי' ב' חילק בין חיוצ קנס שיש לפעול לבין חיוצ שבעה שריק לחוש לה, ואחרי שכתב שמידון הרש"א אין ראי, משום דאיכא תרתי ביחד, הפלגת לעקוב אמו וגם אביו ממון, משא"כ נ"י, דילמא עיקר האונס לאו אונס גמור הוא, ולא עדיף מאונס ממון, כתב שוב, דיש לזכותו אף דנימא דלא חשיב אלא כאונס ממון, מההיא דהריב"ש צ"ח שפ"ז, דמדבריו שם נראה דאפילו באונס ממון, כל שהאונס הוא בשעה שנשבע, או בשעת חלות השבעה, כגון שנשבע על תנאי וזא לא אונס בשעת התנאי שהוא שעת חלות השבעה חשיב אונס, דדוקא משחלה עליו השבעה לכתחילה בלי שום אונס וטעות, ואח"כ נחזש לו אונס בשעה קיום השבעה מחמת הפסד ממון, בזה לא דיבר הכתוב האדם בשבעה פרע לאונס, אבל אם בשעה שנשבע היה אונס, או בשעת חלות השבעה כגון שנשבע על תנאי ונתקיים התנאי באונס, בזה אמרין האדם בשבעה פרע לאונס אפילו באונס מחמת ממון, וא"כ הכא שנשבע לשלם על תנאי אם יתחזק, ונתקיים התנאי באונס מחמת תרעומת אמו, אפילו לא חשיבא אלא כאונס ממון, נפטר הוא מחיובו, חמסם עדיין אינו שוב לי, דמדברי המדכ"י בשבעות פ"ג נראה שחולק על הריב"ש הג"ל, אלא שמי"מ מצי המוחזק לומר קים לי כו', אך כל זה לא יועיל אלא לענין שלא יכופו אותו ב"ד להוציא ממון ממנו, אבל מי"מ ראוי לאיש שנשבע לחוש לעצמו בענין שבעה, דספק דאורייתא לחומרא, וכ"ש בשבעה דחומרא וכו'. ועי' בפני משה ח"א סי' ל"ז, ובדבר משה (להר"מ אמריליו) ח"א יו"ד סי' ל"ה ובארור הכסף יו"ד סי' י"ב דכ"ג ב', שהששו לדעת המהרש"א.

ובצור יעקב סי' קל"ט, נדון משדוכת שנשבעה למשדוך שלא תעזוב אותו והוריה מתנגדים לשדוכים ומאיימים שלא יתן לה לרכי החתונה, והרב השולח דן להתיר ע"פ אומדנה דמסתמא לא היה צדעתה להנשא בלא דעת הכורים ושלא יתנו לה לרכייה, והציא משו"ת רד"ז שצ"ח סק"יג שאם אין לחתן יתן למשדוכת כמות ללאה מצית אציה לציט בעלה לא יוכל לכפותה לינשא

תלוי בה, והיא נקיה מכל עון ואשמה, ואז השדוך בתקפו ואין לנתקו, אבל אם לא חזר זאת, ראשים לנתק השדוך.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ז, נדון אחד שנשתדך עם אלמנה ושאל אותה אם היא גרושה מאיש אחר והשיבה: לא, ושם נחזר שהיתה נשואה לעוד אחד ונתגרשה ממנו, כתב סניף היתר אחד לבעל השדוך, כיון שהטעתו. ובאמרי יוסף ח"צ סי' ע"ח הסתמך בנידונו על דברי מהרש"ם הנ"ל.

מ. ובשנשאה בחזקת גרושה ולבסוף נודע שהיא אלמנה. כתב בתרשים שהם הג"ל, שיש להסתפק בזה היכא דהמשדוך אומר שמקפיד ע"ז ע"פ מ"ש בזה"ל משפטים דק"צ ע"ב שהוא סנה. ועיין באוה"פ סי' ב' סק"ד, לענין עלם החשש לישא אלמנה.

מא. שידוך שנעשה ע"י המשדוך לבד, ובא לחזור בטענה שההורים מתנגדים לזה בתוקף ואינם רוצים להשלים עם מעשהו. צממשפט דק ח"א סי' א' צמי שנשתדך באשה והתקשרו בקנס ובשבעה, ובשדוכה השדוך לאמו לעקב מרה וקללה אותו ומרואת, ואין שום סכויים שחסיים להשדוך, ואדרכה היא מאיימת שאם ישא אותה תקללנו כל ימיו, ובכדי לפייסה הלך וקדש לו אשה אחרת מקרובות אמו כו', אחר שהציא בארובה דברי הראשונים שדנו לענין חיוצ קנס בשדוכין באשה אופן לא הוי אסמכתא [וכמוצא בסק"מ], וכן דברי הפוסקים שכתבו דאם התחייב בשבעה לא הוי אסמכתא בכל אופן [וכמוצא ש"ע חו"מ סי' ר"ז סעיף י"ט], כתב אלא שבנ"י אחר שאמו עושה לו לרוע כאלו י"ל לדעתא דהכי לא נחייב, וכעין זה מצואר בתשו' הרש"א יו"ד סי' קי"ד צמי שנשתדך עם אחת בקנין ובשבעה, ואמו כששמעה מה לעקב מרה וגם איימה שהאבד את כל ממונה בכדי שלא יגיע לו כו', והשיב דזה הוי כנדרי שגגות וכמ"ש הפוסקים דאזלין בחר אומדנה ואפילו במקום שבעה ונדריים וכדאמרי לא נחבונה זו אלא להגון לה, והציא ראי' מדין המרה אחת המשדוכה דפטור אע"פ שלא פירש שום תנאי מקודם, דאין סכדי שאם הי' יודע שזה יקרה לא הי' משדך את בנו לו והוי כאלו התנה מעיקרא ע"ש, הרי דהרש"א פטור מן השבעה מחמת סירוב אמו ולעקבה, ובדאי דגם מן הקנס פטור דהא ראייתו היא מהרא"ש ושם נדונו פטור גס מהקנס מטעם זה, ולפ"ז נראה דגם בנ"י לפמ"ש כל עיקר חיובו בקנס הוא מכת השבעה, ואם שבעה אין כאן קנס אין כאן כו', וכי תימא דיש לחלק דשאני הכס נדון הרש"א שאמו אמרה שהאבד הממון והי' רצ כמצואר שם כו', ז"ל דהבס שהרש"א הזכיר נדונו אצידה הממון, אינו אלא לסניף בעלמא, אבל עיקר טעם האונס הוא מה שהיתה אמו מלטעת ומיללת על השדוך, דהרי ידוע פלוגתא דרבנן אי לפטור מן השבעה סגי באונס ממון ואיכא עוצא דס"ל דבעין אונס הגוף ולא סגי באונס ממון לבעל השבעה ובלי ספק שהרש"א לא הי' פוסק כנגדם באיסור חמור של שבעה דאזלין לחומרא, ובדאי דאם איחא הו"ל לפרש ח"ו כמ"ש. וכ"כ שם גם הרב ישראל אבא בתשובתו צ"ח ד'.

ועיין בפני משה ח"א סי' ל"ז שהעיר ע"ד מהרש"א, איך התיר מטעם נדרי שגגות והרי המשדוך צעת השבעה כזר שיער בנער אמו ועכ"ז נשבע שבעות, ויעיד ע"ז שעשה הענין בחשאי שלא ישמעו הדברים לאמו, וכיון שכן אדעתא דהכי נחית אף שאמו יחרה לה וע"ז נשבע, ונראה לומר כי המשדוך לא אסוקי אדעתיה כולי האי בהפלגת האם לנעוק ולילל ולאיים באיצור ממונה, אלא שיער דעתו שאף שיחרה לה בתחילה יעבור זממה, לא כן אם יודיע לה תחילה לא תחרה בשום אופן, ע"כ עשה הדבר צחחר,

אוצר

ס"ק לו אות מא—מג

הפוסקים

ל"א. וכן בדוכא משרים ח"א סי ק"ה הסתמך בדוכא על דברי בעל דעת קדושים ה"ל.

ובעין יצחק יו"ד סי' ל"ז, בדוכא כזה, כתב שד"ק זה דאירע אונס לאצי המשודק, ומבואר בסעיף ו' בהג"ה דפטור מן הקנס, ומקורו ביו"ד סי' רל"ז סעיף ב', ומבואר שם שחלה בנו הוא ג"כ בכלל נדרי אונסין, ומבואר בשו"ת הרשב"א המיוחדות להרמב"ן סי' רע"ג דגם חלה אחיו ואחותו ג"כ הוא בכלל נדרי אונסין, וא"כ כ"ש בצני בניו, ובמבואר במדרש רבה וירא פ"ג דעד כאן רחמי האז וכו', וכיון דאמר במסכת ברכות נ"ו על קללה שבמשנה תורה צוין וצוהוין נהנים לעם אחר, זו אשת האב [א"כ זו קללה לנכדיו וצוהוין הוי אונס], והנה מצינו ביו"ד סי' שצ"ג סעיף ג' דאם יש לו צנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכונסה מיד אף בתוך שבעה, משום דהיא מרחמת על בני אחותה ויתר מאחרת, וכיון דמשום סברה זו דמרחמת על בני אחותה היתיר איסור אצלות, משום דנחשז זה להללל היתומים מהקללה, א"כ צ"ד הרי זה ג"כ בכלל נדר אונסין, דאדעתא דהכי לא היה האב מקבל את החרם כיון שנוגע להללל צנות בתו, ועוד דהרי הא דמגזין הקנס בשדוכין הוא משום צושה, כמבואר בסעיף ו', ובחז"מ סי' ר"ז סעיף ע"ז, ובנ"ד הרי ליכא צושה דכו"ע ידעי דהאב מוכרח לבעל השדוך להללל של היתומים מהקללה י, ואודות החרם הלא ליכא רק חרם המדינות, ובעין המבואר בצו"צ מהדו"ת יו"ד סי' קמ"ח, ובדואי צה"ג לא עשו החרם, דהא מצינו בצבורות דף ל"א דמשום עוצה היתומים אוקמי אדאורייתא כו', וממילא כיון דאצי המשודכת פטור, גם היא פטורה לגמרי, ועל כן יש להחיר לנתק קשר התנאים, וליתר שאת ישפיעו על הצחור להתפיים צלי שום תשלומי ממון.

אולם בדברי חיים (להר"י אורבך) סי' ל"ז, בדוכא כע"ז, הביא דעת הפוסקים דבאומדנא דמוכח שעל דעת כן לא היתה משדכת עמו וכולה לבעל השדוכין, וכתב, דזה דוקא באומדנא הידועה לכל העולם, כהא שהמירה אחות המשודכת וכדומה, אבל צליכא אומדנא ברורה, ודאי דלא מהני צלא תנאי, ובנ"ד ליכא אומדנא ברורה דאפשר דגם אז כשעשתה הצחולה השדוך וקשרה את עצמה בחרם חמור ובקנס אף שאת היתה יודעת ממיתה אחותה אשת האלמן היתה מתקשרת את עצמה עם צחור זה, ולא היה דעתה לקחת אלמן עם צנים וצפרע צעתיס הללו, ואף דכעת דעת הצחולה לבעל הקישור, מ"מ אולי אז צשעת עשיית השדוך גם אם היתה יודעת ממיתה אחותה לא היה צדעתה להתקשר עם האלמן הזה רק עם צחור, גם לא מצינו אונס כזה שנוגע האונס בצבור, דדוקא אונס על גופו או על ממון באומדנא הידוע מהני, אבל צ"ד אין הדבר נוגע אל המשודכת הנקשרה בחרם ובקנס, ולא אמרינן חטא כדי שיצרכה צחר, ואולי צלצה היא נמשכת עוד אל המשודק ואף שאומרת שרואה צאלמן דלמא אומרת כעת כן מחמת רחמנות על הצנים, וזה לא נקרא אונס צמה שיהיה ח"ו עגמת נפש לצנים הקרובים לה, ועיין צמחנה אפרים [הלכות שצויות סי' צ'] צסם ה"ש למת, צמי ששצבע לאשה צשעת נשואין שלא ישא אחרת עליה ואח"כ שבתה י' שנים ולא ילדה, ונודע מפי הרופאים שצחולי הוא ממנה, שדן אם יוכל הצעל לישא אשה אחרת עליה מטעם אומדנא דאדעתא דהכי לא נשצבע, ונחלקו אם מניעת מזה הוי אונס ויכול לומר דאדעתא דהכי לבעל מפריח ורציה לא נשצבע, או דנימא דמניעת מזה לא הוי אונס, ועיין תשובת חשב"ץ ח"א סי' נ"ה ושו"ת מהר"י קדבורים דמזה לא הוי אונס ובסם תשובת הרמב"ם כתבו דהוי אונס, ומכ"ש כהא לא אדע אם

לינשא אף ששצבעה, ומזה דן לנ"ד שלא יוכל לפרנסה ועל כן לא יוכל לפנותה, וכתב דלדעתו אין לסמוך על זה, דבשו"ת הרדב"ז שם, אחר שכתב שאת החתן רואה לכנסה צלא נדן מחוייבת להנשא לו דכמה יתומות עניות נשאית צלא כלום, כתב אח"כ, ועוד ליכא טעמא אחרונה לחייבה דה"ל להתנוי אם ימות אציה שלא תחייב, אפי"ג דקו"ל לגבי ממוןא אונסא דשכיה ולא שכיה לא הו"ל להתנוי, מ"מ עניות שכיה וכו', וא"כ כהא דידעה דאציה לא יתנאה ליתן לה לרכיה אם תינשא צלי ידיעתה, דזה שכיה, א"כ הו"ל להתנוי, ומדלא התנאה הרי קיבלה עליה, וקשה להחיר השצבעה.

מב. כשמתה אחות המשודכת הנשואה והיא רוצה לבטל השדוכין כדי להנשא לבעל אחותה. צרע אצרכם חז"מ סי' י"א, בדוכא אב ששדך שתי צנותיו לשני אנשים, ומתה צתו הצכירה צשעת נשואיה, והלך האב וקידש את צתו השניה שהיתה משודכת לאחר לחתן של הראשונה, כתב דיש מקום לפטור את האב מקנס שהתחייב למשודק של הצת השניה, דאומדנא דמוכח היא שהאב לא היה משדך את צתו השניה לאחר אילו היה יודע המאורע הרע כי צתו הראשונה תמות צשעת נשואיה, כי ידוע אהצת חתנו הראשון עד שאמר [פסחים ק"ג א'] הוצר צאשתך מפני חתנה הראשון, וקשה עליו לער אשתו להפטר מחתנה הראשון, וגם צדידה גדלה אהצתו וכו'.

אולם בחיים ושלום ח"צ סי' ל"ז, כתב בדוכא דיש להשיב על דברי צרע אצרכם ה"ל, דלא צריח לן אומדנא כזאת לומר ליפטר מן הקנס, כי אין זה מוכרח ומצורר לכל תמיד שהצת השניה תכנס תחת הראשונה, שלפעמים צא הסירוב מנד החתן ולפעמים מנד הכלה, וא"כ אף צמקום ששניהס מרונים להנשא זל"ז, אין מפיקיעין השדוכין הקודמים, ומש"כ עסם היתר משום אהצת אשתו לחתנה הראשון, אין זו סיבה לבעל השדוכין.

ובבר כתב כן בשו"ת מהרשד"ם סי' כ"ג, בדוכא שמתה אחות המשודכת ורואה אציה לנתק את השדוך ולהשיאה לחתנו הראשון, כי זהו מעשה רע לצייש את המשודק, וכן לא ייעשה.

מג. וכשאחותה המתה הניחה בנים, ורואה להנשא לבעל אחותה צכדי לגדל את היתומים. עיין צפ"ח סק"ע צסם תפארת ישראל על משניות, צמסרבת צחתן כדי לישא צעל אחותה [שמתה והניחה צנים] שמרחמת על צני אחותה, פטורה מקנס, שהרי אונה מתכוונת לציישו, וצושה אינו חייב כי אם צמחכוון, כמש"כ צחז"מ סי' ת"כ וסי' תכ"א.

ובדעת תורה (למהרש"ם) צסוף הספר דף ק"צ א', כתב שראה צכתבי צעל דעת קדושים, צסם חותנו צעל נטע ששעושים, קבלה שיש תקנות ארלות שצאם אחר ששדך את צתו מתה צתו האחרת ונשארו יתומים, וחתנו רואה לישא אחות אשתו המשודכת, ויכל אציה לבעל הקשר ופטור מקנס, ושכן עושים מעשה ודנים כן. והציאו גם צספרו שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קע"ז, וכתב שם להרב השואל דמש"כ [להשיב על זה] מדברי מהרשד"ם [הג"ל], מלבד דמפורש צכתבי דע"ק דדוקא אם נשארו יתומים לגדלם תקנו כן לפוצת היתומים טו, י"ל עוד דכיון שהוא רק תקנת ארלות, אפשר דצימי מהרשד"ם או צמדינתו לא תקנו כן, משא"כ לדידן. גם צמנחת פחים כאן, אם כי השיג על העעם שכתב צתפא"י ה"ל שאינה מתכוונת לציישו, מ"מ כתב דהדין דין אמת, והיא תקנה קדומה מגדולי עולם, כמ"ש צס' מילי דחסידותה, צבעל דעת קדושים, אות

הפוסקים

ס"ק לו אות מג-מז

אוצר

מד. נשתדכה עם בעל אחותה שמתה והשאירה בנים, ורוצה לבטל השדוך מפני שקשה עליה טפול הבנים. נפתחי תשובה סק"ט, הביא בשם תפארת ישראל על משניות, בנדון הנ"ל, שהמשדכת פטורה מקנס דברי אינה מחבונת לביישו, והעיר ע"ז דא"כ גם באיש דעלמא שיש לו בנים [חובל לבטל השדוכים], ואפשר דר"ל מטעם אומדנא דמוכח שהלמח בן היא [שזה שהסכימה מהחילה היה בגלל רחמנות על הבנים וכעת רואה שאינה יכולה לעמוד בזכ].

אך בחמדת משה ס"י קע"א כתב דכ"א מילתא דתמיח, דאמאי תוכל לחזור בה, כיון דידעא מזה בשעת קשר השדוכים וסבירא וקבלית, ולא גרע מאס היה במשדוך מוס שגגו, הרי הדין דאינה יכולה לבטל השדוכים מטעם דסבירא וקבלית.

וכן במנחת פתים כ"א השיג על התפא"י, וכתב דמש"כ דכל דלא נחבין לבייש פטור מקנס, דבריו חמוקים, ומלכד זה מש"כ זה כטעם דבאין ראוה לישא בעל אחותה בשביל טורה פטורה מקנס כיון דלא נחבונה לבייש, חמוה, דנחבונה להנאה דידה נחבונת לבייש דמי, כמ"ש בעבורה"ג ס"י ע"ד. [ומוצא בסקמ"ד אות י"ב, וע"ש בעבורה"ג].

מה. כשבתו מאשתו הראשונה מעכבת אותו מלישא משודכת זו. נשוי"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ה ס"י נ"ג באלמן שהשדך עם אשה וכתו מעכבת עליו מלישאנה כ"ר, כתב דנחי ד"ל דהוי אונס מכה הקטטה עם כתו, דקטטה בבית חשיב אונס כמו דחזין דבעלו מלות יבום בשביל קטטה, וכן כל הכדרי"ג נתקן בשביל קטטה כמ"ש במדרכי כתובות, אפ"ה כבר כתבתי דחשיב אונס דשכיח באלמן שגניו ימנעו אותו מלישא אחרת והו"ל להתנות, בשלמא בבית ממאנת יפה כתב הרשב"א דחשיב אונס דלא שכיח אחר שכבר נתלית להשדוך שתחזור בה, אבל הכא הוי אונס דשכיח הו"ל להתנות כ"ר, ע"כ לענ"ד הדעת נוטה יותר לחייבו בקנס.

מו. כשגירש את אשתו והשתדך עם אחרת, ורוצה לבטל השידוכין ולהחזיר גרושתו. נשוי"ת מהר"י ס"י קל"ב באלמן שגירש את אשתו הקרובה אליו, כת אחי אביו, כי לא ראהו ב"ר, ויש להם ילד כנן שנה, והלך ועשה שידוכין עם אחרת ע"י תקיעת כף, ואח"כ התערבו הקרובים להשלים בין המגורשים, והם מסכימים, ונשאל אם מותר בגלל זה לבטל השידוכין, וכתב, דלפי מש"כ האחרונים היתר לכוון אחות אשתו המשדכת לאחר בשביל תיקון הבנים [כמוצא בלוח מ"ג], כ"ש שיש להתיר להחזיר גרושתו כשיש להם ילד כ"ר, וברי אחות אשתו ודאי אינה חוששת כ"כ כמו היא עצמה, וע"כ ודאי יש מלוה צננין החורבה. וע"ש שצ"ק עוד מה שהיה כת אחי אביו, דיש מלוה לישא קרובתו, וכן להחזיר גרושתו לבד, יש ג"כ משום מלוה, ע"ש. ובסוף התשובה סייס, דנראה להזמין את המשדכים [לצ"ד], ואפשר יתרו מרונים להתיר הקשר עפ"י מה שיקוב הדין צנייבס, ואם לא יתרו, יש להחזיר עפ"י ג' הדיוטות, ויחזיר גרושתו.

מו. משודך שנפלה לפניו יבמה. ע"י בלוח"פ ס"י א' סקס"ד מה שהוצא לענין השבועה שנשבע למשדכתו. ונשוי"ת מצ"ע ח"ג ס"י קע"ב בראובן שה"י משודך עם אשה אחת ויש קנס צנייבס, ובנתיים מת אחי אביו בלא בנים, והוא רוצה ליבם אחת אליצא דמ"ד דיבום קודם, והמשדכת תוצעת הקנס, כתב דאפילו למ"ד דיבום קודם היינו למלוה ולענין מורדת, א"י לענין שבועה שנשבע שלא ישא על אשתו דנימא דמן השמים הקבוע לו, אבל לענין ממון שחייב קנס אם לא ישא אחת המשדכת, אפילו נימא דמלות יבום קודמת, יפרע הקנס ויקיים מלות יבום כ"ר, כ"ש שלא יוליא מידה מה שהיה מוחזקת.

אם המלוה לרחם על הבנים מוטלת עליה, דוקא ציטול פו"ר מוטל על האיש בגופו, לכן נראה דאין כאן אונס כ"ר, ומעתה אם התנאים נעשו בלוח"פ המוטל בחרם וקנס וכדת אין ציד הבחולה לבטל הקישור.

ובחמדת משה ס"י קע"א, כתב בנדונו דנראה דברי בעל דברי חיים [הנ"ל] נכונים מאד, ומש"כ בתפארת ישראל ועין יחזק [הנ"ל] דצוה לא שייך בושח, כיון דכו"ע יודעים דחזרתה היא אך משום לישא בעל אחותה, יש לגמגם, וכי ליכא כמה אנשים אשר שמעו מהשדוך עם הבחור ולא ידעו אח"כ מדוע נחבטל השדוך, האם יכריזו בכל העולם טעם ציטול השדוך, ומשמע מהט"ז [המוצא בסקל"ד אות ה'] אשר סגר עליו הדרך לבלי לבדות מלכדו אומדנות לבטל השדוכין, ובספרו תרשים שהם במלואים שבסוף הספר דף ק"ד עור א' הוסיף, דאף שכתב דעת תורה בשם בעל דעת קדושים שיש תקנה ארצות שיוכל לבטל השדוך, חמוס עכ"פ נראה מדבריו דמדינא אינו יכול לבטל השדוך מטעם זה, ולפי מה שנאחתי במקו"א דאיכא דעות שאין דנין לתקנה ארצות אלא מה שנחפשט במדינה, א"כ אין להורות כן להלכה ולמעשה, וגם הכלל הוא דכל ספק בתקנה חוקמי אדינא, לכן נראה לנכון דאין זו טענה לבטל השדוך.

ובחיים ושלום הנ"ל, אחר שהעלה שאין להתיר למשדכת להנשא לבטל אחותה כשלא השאירה בנים, כתב דכ"ש היכא שהאחות הניחה בנים אין לה לבטל השדוך הקודם משום דאיכא קפידת רבי יהודה החסיד, שכתב בספר חסידים ס"י תע"ז וז"ל: יש זיווגים שלא ילדיהו כ"ר, כגון ראובן שלקח את רחל ומתה וילדה בנים לראובן כ"ר, לא יקח לראובן אחותה לפי שאמר חכמים אחד ממאה אין זוכין להוליד בנים משתי אחיות, אבל אם לא הניחה בנים אז יוליד ממנה לפי שהראשונה אחותה לא ילדה לו, וא"כ הדבר מוכרע למנוע ולחדול מליקח אחותה.

ובתשורת שי ח"א ס"י כ"ט השיג על דברי תפארת ישראל הנ"ל שהתיר בזה מטעם שאינה מחבונת לביישו, דבבית מאיר סעיף ו' כתב דבשידוך שנתייב בקנס אפילו אינו מחבון לבייש חייב, ועוד דדבריו אין להם שחר דברי כל חוזר מהשידוך אינו מחבון לבייש, רק סיבה אחרת גורם, ומ"ש דיש אומדנא דאדעתא דכתי לא נתקשר, קשה לבדות כזה בלא ראיה דאם כן אם יודמן לחתן או לכלה שידוך בממון רב נימא אומדנא אדעתא דכתי לא נתקשר מתחילה אילו היה יודע שיודמן לו כזה, ואף דיש לחלק בין מניעת ריוח לפסידא, וה"נ הוי כפסידא דנריך ליתנה לחתנו לטובת היתומים, מ"מ אין לנו לדמות אומדנות וכמ"ש בלעזות הבית ס"י ו' דיש לחלק בין אומדן גדול לאומדן צנוני. וע"ש בנדונו באלמן שמתה כתו והניחה ארבעה יתומים ורוצה להשיא לחתנו את נכדתו המשדכת לאחר, והעלה דאין להתיר זה.

ועיין בשו"ת מהרש"ם הנ"ל, שכתב שאפילו לפי תקנות הארצות שרשאית לבטל שדוכה לישא בעל אחותה בכדי לגדל את הבנים, לא תיקנו אלא שהאשה רשאית לבטל שדוכיה לנזק גשיאא בעל אחותה, אבל כשהאלמן השתדך עם אחרת וכעת רוצה לנתק את השידוך ולהשתדך עם אחת אשתו, ככה"ג לא תקנו להתיר הקשר, ואפילו אם הוא ספק בתקנה מוקמינן אדינא, ואם ניתק השידוך חייב בקנס.

ובמשמרת שלום סק"ז כתב שאפילו לסוברים להתיר קשר השדוכין, היינו דוקא בשמתה אחותה אחר ההתקשרות, אבל צידעו מזה לפני השדוכין ונתקשרה עם אחר, פשיעא דככה"ג לא תקנו לבטל השדוכין.

באר הגולה

ע"ש נחשונת הרשב"א ומבואר שם כגון משחק בקוביא לע"פ ש"ס הכתוב היה יודע מזה בחמלה ולא ש"ס החזיק בהן הרבה ואין לו אומנות אחרת אלא זו והביאו הנ"ל

וכן ע"אם קלקל המשודך מעשיו (ו) יכולה המשודכת לחזור בה ופטורה מהקנין ומהשבועה ומחויב השטר ואם החזיר השליש השטר למשודך לא עשה כלום: הגה י"א דכל זה קודם ארוסין אבל אחר ארוסין (ז) נסתחפה (יד) שדכו (מהר"ק שורש קנ"א) ועיין ב"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג וסי' רל"ב שם סעיף ע"ז: כשרוצין

באר היטב

(יד) שדחה. אפילו אם המירה אחות משודכת. ועיין חו"ס' נחשונת דף ב' ע"ב ד"ה מ"א אמרה ליה נסתחפה שדכו כו' וכ"כ חו"ס' דף ע"ז ע"א והאשה היא שדה של הבעל ואין הבעל שדה שלה. א"כ לפ"ז י"ל באם שהמיר אחי המשודך אפילו אחר ארוסין יכולה היא לחזור. עיין בה"י סי' זה:

פתחי תשובה

(ו) יכולה המשודכת לחזור. עיין בס' בית מ"ר ובתשובתו שנסוף הפסד סי' ו' ש"ז דזה לא קאי דוקא בלא המשדך בתו אלא דה"ה שם ה"א נעלמה עתה השדוך ולא אמרין בזה אשה בכל דבר ודאי נחלם לה מעטם שניאר שם ע"ש: (ז) נסתחפה שדחה. עכ"ל מ"ש לפ"ז י"ל כו' אפילו אחר ארוסין יכולה היא לחזור ועיין בס' בית מ"ר ש"ז עליו דזה ודאי אינו ע"ש:

הפוסקים

ס"ק לו אות א—ג

אוצר

אפילו שחזר אח"כ בתשובה אינה לריכה החרה, דכחיל והותרה שעה אחת הותרה עולמית, אבל אם לא הותרה להנשא עד שש, לריכה שאלה לחכם כו', וה"ל ב"ד אע"פ שאין הכוונה והפגם עומד בפני חמיד, מ"מ כיון שהותר הנדר באותה שעה שעבר העצירה והעידו עליו ב"ד ויסרו אותו וענשו אותו הותר לעולם, אלא שבגדונו שלא היה צדור שלא עשה תשובה כשצאה לבעל השדוכים, כתב ד"ש לחוש שמה עשה תשובה ולריכה החרה חכם מספק [וכלה"ל אות א].

וברוח חיים סק"ה, בגדון משודך שצא על אשת איש ונתעברה ממנו, אלא שכולל לא היה בן קיימא, ואח"כ נודע שמת בעלה של הנואפת, כתב דבצית דוד סי' ל"ד [הנ"ל] מבואר דכל שמעשה המשודך לא גרם שהאשה תפרד מבעלה, ואין ודא הגדל אחריה, אפילו אם היתה פנויה, אין כאן מעשה הניכר לכל א"ל לבעל השדוכים בלתי החרה, וא"כ ה"ל שמת בעלה וגם הולד מת אין כאן מעשה הניכר, וכ"ש ב"ד שהמשודך כבר עשה תשובה.

גידונים שונים של קלקול מעשי המשודך או המשודכת שדכו הפוסקים לבטל בגללם השדוכין.

ב. משודך שבא על אשת איש או שקלקל במשכב וזכור, ע"י לעיל אות א'.

ג. משודך שאמר על עצמו שהוא בעל עבירה. בדבר משכב (ל"מ אמרייליו) סי' מ"ה, בגדון משודך שאמר על עצמו שהוא בעל עבירות והמשודכת רוצה לנתק השדוכים בגלל כן, כתב דמה שיש לעמוד בזה הוא דכל הפגם הנמלא במשודך הוא על פיו ואין אדם משיב עצמו רשע, כמ"ש ב"ש חו"מ סי' ל"ד סעיף ל"א אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו כו', שאין אדם משיב עצמו רשע, א"כ איך נתיר לנתק השדוכים על פי מה שהמשודך משיב עצמו רשע, והמשודכת אינה נאמנת לומר שמאמינתו במה שאומר שהוא רשע לפטור עצמה מהשבועה, כמ"ש הרמ"א בסי' קע"ח סעיף ע' באשה שאמרה לבעלה שזינתה דזמן הזה שיש חרדי"ג שלא לגרש אשה צע"כ אינו נאמן לומר שמאמינה, דהיישין שמה עיניו נתן באחרת ואומר שמאמינה אע"פ שאינו מאמין כו', ואף אם י"א הקול צעיר מפגמו של המשודך, הרי אין הקול יולא שעבר עבירות

לו. קלקל המשודך מעשיו. א. מקור הדין, והגדרות מה נקרא קלקל המשודך מעשיו. עיין בה"ג דמקור הדין הוא מתשובת הרשב"א, והוכחא ב"י. ולא לויין שם מקום התשובה, והיא צו"ת תולדות אדם סי' ל"ה, והעובדא שם היתה, שהמשודך קלקל מעשיו ונתפרסם כמשחק בקוביא ואין לו אומנות אלא הוא, גם עשה עבירות שבגללן נחנדה, ואצי הכה מסרב ליתנה לו, והשיב הרשב"א שהדין עם אצי הכה, דאוליגין בתר אומדנא, ואפילו במקום שבוטה ונדריס, וכדאמרין ב"ק דף פ' ע"א, לא נחנכה ז' אלא להבין לה יח.

ובבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ד בגדון משודך שחטא במשכב זכור, דן אם יש רשות למשודכת לבעל השדוכים, דעון זה הוי ג"כ מילתא דלא שכיחא בישראל, ואחר שהביא מחשבי הרשב"א הנ"ל דלאו דוקא משומדת שהיא עבירה על כל החורה, אלא אפילו עבירה פרטית, כתב דאין לומר דשאיני התם דהוה עבירות רבות, משחק בקוביא ועוד עבירות שנידוהו בגללה, אבל הכא אינה אלא עבירה אחת, שהרי כתבו הט"ז והב"ש צדק נשתמדה אחות המשודכת, דה"ה אם זנחה אחות המשודכת והיא אשת איש או שהיתה פנויה והרתה לזנונים, דכל זה הוא פגם גדול [וכמוצא באות י"ב], הרי דאפילו על עבירה אחת אמרין הכו', ואפילו כשהיא באחות המשודכת, כ"ש הכא שהוא במשודך עצמו, ושבו כתב, דעדיין יש לחלק ולומר דשאיני כל אלו שהפגם והכוונה עומד חמיד, כגון המשומדת, וכן אם זנחה והיא א"א נפרדה מבעלה [שנאסרת עליו] והפגם ניכר חמיד, וכן הפנויה שהרתה לזנונים הולד הולך וגדל והוא שם חמיר, וכן משחק בקוביא ואין לו אומנות אלא הוא, הוא פגם חמיר, משא"כ הכא הפגם לא היה רק באחותה שעה ושבו אינו עומד ונראה לעין כו', ע"ש שהאריך בזה וכתב דאף לפי מה שמבואר ב"ש מ"ה י"ד סי' מ"ע דבמשודכת עצמה שזינתה אפילו לא הרתה הו"ל פגם ומפקיע לשבועתו [וכמוצא באות ו'], מ"מ נראה דשאיני התם שהוא פוגם זרעו שמה תזנה תחתיו, ואפילו לא תזנה, העולם יאמרו כן, ונמלא לעז על בניו [והו"ל שבו פגם העומד חמיר] משא"כ ב"י, אלא שלכסוף כתב דנראה להביא ראיה שגם בזה המשודכת פטורה מן השבועה ממשי"כ בהגמ"ר דשבועות סי' תשי"ב בשם מהר"ם [וכוצא להלן אות י"א] לענין חרם הקהלות, דמשודך דהמיר והותרה משודכתו,

ובכלל זה משחק בקוביא אמטו להכי אינו מוס, משא"כ לשאר איגשי דעלמא דמסתמא הרי הן בחזקת טובים, א"כ המשחקים בקוביא לגבי ידיהו הוי מוס, ובכח"ג ליכא חיוב קנס, אלא דלתוספות חיזוק קנינו מיד החתן שלא יוכל לשחק בקוביא עוד כלל, ואם יעבור ע"ז אוי צד הבלה פטורה מן הקנס והשדוכים בטלים. ולא הוזכר כלל מדברי שו"ת הרשב"א הנ"ל.

יח. עיין בנחמד למראה ח"ד דנ"ו, שהביא מחכם אחד שרצה להביא ראיה מדברי הרמ"א ח"מ סי' רל"ב סעיף י' בשם הטור דהמוכר עבד לחברו ונמצא משחק בקוביא שאין המכר בטל, לענין משודך שמשחק בקוביא שאין המשודכת רשאית להפריד השדוכים בלי שום קנס, וכתב דלדעתו אין ראיה משם כלל, דעד כאן לא אמרו דמשחק בקוביא לא הוי מוס אלא דוקא לגבי עבדים, שכל העבדים בחזקת שיש בהם מדות רעות

הפוסקים

ס"ק לו אות ג

אוצר

דגים, כדאמרין בשבועות מ"ו באומר אחיל ואיקטלי, חלל די"ל דשלא לא חלל ואקטיל אמר להפחיד חבירו, אבל באומר אלך ואעבוד לא חלל אמר דרך הפחדה, אמנם כשאומר דרך הפחדה לאו כלום הוא אף שאמר כמה פעמים כו', חולס אם לפי ראות עיני הדיונים המשודך פרוץ מאוד, ראוי לצטע צניעה להתיר הקשר.

ה. משודך שהוחזק ברשעות קודם השדוכין אלא שלאחר מכן הוסיף חטא על פשע. כתב צ"ש סק"י, עמ"כ צ"ע בדיון קלקל המשודך מעשיו שרשאים לבטל השדוכין, דאע"ג שנתחילה היו ג"כ מעשיו מקולקלים והיא ידעה מזה, חלל שח"כ החזיק בדבר הרבה, ולין לשו"ת הרשב"א [הג"ל אות א'] שהוא מקור דברי הש"ע.

ושם בשו"ת הרשב"א כתב כן בגדולו [הג"ל] שהמשודך קלקל מעשיו ונתפרסם במשחק הקוביא, ובאמת כי מתחילה היה משחק ואזי המשודכת היה יודע, חלל שלאחר מכן החזיק בדבר הרבה עד שאין לו אומנות אחרת, ואזי המשודכת מסרבת מלידתה לו, הדין עמו, דאלין דבר אומדנא וכו'.

ובן בשבועות יעקב ח"ג סי' ק"י, מוצא בפ"ת סקט"ו, כתב בגדולו, דבשו"ת הרשב"א [הג"ל] מצאנו שדע"ג שנתחילה היו ג"כ מעשיו מקולקלים והמשודכת ידעה מזה, חלל שח"כ החזיק בדבר יותר פטורה. וכ"כ צמחת הקומץ סי' ס"ט.

ובגדול ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' ס"ט, בגדול שאזי המשודכת פקד וכתב צבורא עולם, ודן רב אחד לאסור לנתק השדוך, שכן גם ערס יאל ופקד כולי האי היה רגיל לכול נבלות ועריפות והמשודך סבר וקבל, א"כ אף אם ח"כ יאל לגמרי מהדא שזב אין צידו לומר אדעתא דכתי לא נתקשרתי, והשיב ע"ז שתמוה הדבר לומר כן, שהרי הדברים שטעה קודם אינם מסוג המעשה שטעה ח"כ, ואם היה אוכל נבלות ועריפות חלל בכלל הקלות יחשב שאין כאן חלל חייבי לאוין, ומה ענין זה לחמורה שצמחורות, ולא עוד חלל אפילו לא היה נולד אחר השדוך עבירה כזו שהיא סוג אחר לגמרי, חלל היה מוסיף קלקול בזהות עבירות שכתב היה רגיל בהם, ג"כ יכול המשודך או המשודכת לחזור בהם, וכמצאנו בתשובת הרשב"א [הג"ל], ק"ו צ"ד אשר עד עתה ישראל היה ושמעו עליו, וכעת פקד ואלא מהדא לגמרי.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קס"ג, בגדול שהמשודך דיבר דברי מינות ובגלל זה רואה המשודכת לנתק השדוכין, כתב דאע"פ שכתב ידעו לפני השדוכין שכתבם ללמוד במקום מינות אשר באיה לא ישובו וכל זאת נחרצו, מ"מ כרי מצאנו בתשובת הרשב"א [הג"ל] דגם בקלקל תחלה מעשיו ונודע למשודכת ואח"כ הוסיף לקלקל איכא אומדנא לבטל השדוך, וכ"כ צ"ד.

ו. כשנודע שהמשודכת זנתה קודם השדוכין. בהמקנה קו"א כאל, כתב עמ"ש ה"י צניעה אחות המשודכת פנויה שהמשודך רשאי לבטל השדוכים ודוקא כשהרתה לזנונים, [וכמוצא אות י"א], דלכאורה משמע דאפילו נודע שהמשודכת עלמה זנתה, אם לא הרתה לזנונים לא הוי מקה עעות, מדאמרין בכתובות י"א ד' זנתה מעיקרא יש לה כתובה מנה ולא אמרין דהוי מקה עעות משום הפגם, ואין לומר כיון שכתב ה"י דאם המירה קודם השדוך הוי כמוס שגגות, ה"י כיון דזינתה מעיקרא הוי מוס שגגות, זה אינו, דהא הוכיח שם מה דנכסה בחזקת בתולה ונמלאת בעולה יש לה כתובה מנה, ע"כ ל"ל דמות לית ליה קלא, אך קשה הא דאיתא לקמן בסי' קט"ז גבי ממזרה ונתינה לישראל בלא הכיר זה יש לה חוספת, כמ"ש שם ה"י שם ה"י, ואין פגם משפחה יותר מזה, אפ"ה יש לה חוספת, ע"כ ל"ל דלענין כתובה שאני כיון שנשאת מוחל הוא אפגם משפחה ששכיל חיבת ביאה

עבירות חלל שאמר הוא שטעה עבירות חלו, ואין בזה משום לבטל השדוכים.

ובגדולו שהוליא דבה על אשה איש שכתב עמה, הביא משו"ת הרא"ם ח"א סי' ע"א שכתב דמי שחירף וגידף לא"א ואמר שכתב עמה דמגדיל אותה, וכתב דכיון שכן גם הכא צ"ד ראוי לנדות לזה, ולכאורה יכולה המשודכת לומר איני רואה באיש בזה שנחנדה צ"ד, וכההיא דתשו' הרשב"א [הג"ל אות א'] גבי קלקל המשודך מעשיו ועשה עבירות שגלגל נחנדה, לא דמי, דשאי הכא דהרשב"א דעשה עבירה שגלגלה נידוהו, אבל צ"ד דאין יכולים לנדותו בשביל העבירות כיון שהם על פי עלמו, ומה שמנדים אותו הוא רק לגדר כדי שלא תהיינה נזות ישראל כהפקד צפי הכל, וכיון דלא מחזיקין אותו כעובר על העברה כרי אפילו אחר הנידוי הוא כשר ומוחזק בשכרות. וביד ימין סי' ד', בגדול משודך שהודה שכתב עם אשה איש פלוגית, כתב דאין צידו לז המשודכת לבטל השדוכים, דאם באנו לפטור את ז' הכלה משבועה וחרס, אין ספק דהדבר יתפרסם בעיר, ואנו מחזיקין את הקול בעיר, דיאמרו כולם דנתברר עפ"י עדים צ"ד שנאמנו דברי המשודך, ונמלא מולאים לנו על האשה וצניה.

אולם בבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ז, בגדול משודך שאמר על עלמו שהוא צעל עבירות, כתב דה"י דומה למש"כ בספר האגודה פ"ו דיצמות, הביאו הב"י בסי' קנ"ד, דכשהודה הצעל שהוא רועה זמית כופין אותו לגרש, ואע"פ שכתב הב"י שם שאין לסמוך על דבריו בזה לכופ להוליא, כיון שלא נזכרו בדברי שום אחד מהפוסקים המפורסמים כו', זהו דוקא צנשו"אין, אבל בשדוכים צעלמא ראוי לכופ למשודך שלא ישא לכתחילה, ואין לפקפק ע"ז ממה דקיי"ל אין אדם משים עלמו רשע, חדא דהרי בספר האגודה הג"ל מוכח דמהני הודה מעלמו, וע"כ משום דפלגין דבוריה ואמרין דלגבי ידידה לא מהימן לשו"ת נפשיה רשע, אבל לגבי אשתו נאמן לענין שלא תחפון בו בסיבה זו, ועוד דהא דאין אדם משים עלמו רשע היינו כשאנו להלקותו או לפוסלו לעדות וכיוצא, אבל הכא לאו למלקות או פסלות אחתין עליה, דמה פסול או מלקות יש לאותה המשודכת שנשתמדה אחותה דיכול המשודך לבטל השדוכים משום צניעה, וה"י אין ציון גדול מזה, ועוד דאפילו לגבי עלמו על פי דבורו מלינו שכתב צדק הבית יו"ד סי' רכ"ח צ"ס הרי"ש וז"ל, שכתב על השבועה ויש עד אחד שמעיד וגם הוא עלמו מודה, וראוי לייסרו, ועם היות שאין אדם משים עלמו רשע ואינו מתחייב על פיו, מ"מ יש לגדור ולייסר לאורך השעה ושהנשואים ישמעו וייראו, הרי שכתב שאפילו ראוי לייסרו על פי עלמו, ואע"פ שתלה הדבר כשצדור להם שכתב, מ"מ צ"ד שלא באנו לייסרו רק למנוע השדוכין, כדאי הוא לעשות כן על פי עלמו, ועוד דאע"ג דאין אדם משים עלמו רשע מ"מ למיחש מיהא צ"י, וכמ"ש הרמב"ם פ"ב מטוען והטור חו"מ סי' ל"ב שאין עושין אותו עד לכתחילה, וה"י חוששין לו לכתחילה שהוא רשע ועשה אותה הדברים שהודה על עלמו, ומ"מ על ז' היותר טוב, יתירו צ"ד להמשודכת את השבועה.

ובמשכנות הרועים מערכת ק' אות מ"ו, בגדול משודך שאמר על עלמו שכתב עבירות שונות, כתב דאין לך רשע יותר מזה, ואף דקיי"ל אין אדם משים עלמו רשע היינו לדון צמיחה או במלקות, אבל לחייב שכנגדו קנס לא.

ד. ובשהמשודך אמר שילך וימיר דתו. צניח יתח חו"מ סי' נ"ז אות ג', בגדול הג"ל, כתב דצודאי פשוט דלא יתיר הקשר צמה שאמר דרך כעם שימיר דתו, כיון שאמר דרך כעם וגם ראה להפחיד, וזה דמצאנו בנסתדרין [סי' א'] דבאמר אלך ואעבוד ע"ז חייב, לכאורה יש להקשות נימא עביר איניש

אוצר

ס"ק לו אות ו

הפוסקים

ובגדון החת"ם הנ"ל שהמשיך לא נמנע מלהוסיף ידו למשדכתו בגדחה, כתב עוד ל' לאיסור, שהרי אינו צקרי ואיתחא צבולגא, וכי הנותן ידו צינו לצניח לנדח לא הרבה שגטות וכהוריס רעים, האם לגבי האי נאמר להחיר שצועה משום קלקול הזה.

ובמטה אהרן סי' כ"ח בגדון משדכת שמתלמד לרקוד צסלון יחד עם גברים, כתב שאין זו עילה לבעל השדוכים, שהרי אינה אשת איש להקרא עוברת על דת משה ויהודית, וצפרע צדור הזה שפשתה המספחת בכל ערי מארקות שרוב נערות צתולות הולכות לבית משחק זה של הריקוד להתלמד, וא"כ מה פשעה הנערה הזאת אם כל צנות גילה נובגות צזה.

מ. ספק קלקול מעשים. צסם אריה סי' ל"ד, אחרי שהעלה לענין ספק מחלה כשיטת עדות סותרת דאין לבעל השדוכים, [וכמוצא לעיל סקל"ו אות ו'], כתב דגם לענין קלקל המשדוך מעשיו, אם היו תרי עדים נגד תרי עדים והדצר ספק, אי אפשר לבעל השדוכים בגלל זה.

י. ומשדוך או משדוכת שקלקלו מעשיהם ואחר כך חזרו בתשובה. כתב הרמ"א ציו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג, על דין הש"ע שם מהשוצות הרשצ"א, שאם קלקל המשדוך מעשיו פטורה המשדוכת מהשצועה, דיש אומרים דוקא אם נשאר צקלקולו, או שצאה לצ"ד צעורו צקלקולו, ואי אפשר להנשא לו, כגון שהמיר דתו, אבל אם חזר צתשובה ואח"כ צא הנשצע לצ"ד, לריכב התרה לשצועה, אעפ"י שפטורה מן הקנס ששיעצדה עומה אם תצבור, אבל אם צא לצ"ד צעורו צקלקולו, אפילו התרה לא לריכב, דהא אי אפשר שתנשא למומר, ומאחר דהותרה צחותו הזמן הותרה לעולם אף אם יחזור צו אח"כ, וכן נראה לי עיקר.

ובקור דעה זו היא צהגות מרדכי שצועות סי' תשפ"א צסם מהר"ם, שם נשאלה שאלה צחיש ואשה שקצלו חרס קהלות לינש זה את זה והחיש המיר דתו ולאחר מכן חזר צתשובה, האם צריך להחיר לה החרס של הקהלות שקצלה האשה עליה, והשיב הר"מ דלא צעיה התרה לחכם לאחר שצב, דהא אי איתא קמן כל זמן שהיה מומר לא שצקין לה לאינצו, דאין זה דעת המקום והקהלות להיות יחדיו, וכיון שהותר נדרה צימי המרתו ה"ל נדר שהותר מקצתו והותר כולו, ומיהו דוקא היכא שצאת לצ"ד כשהמיר והתירוה לינשא קודם שצב, אע"ג שלא הספיקה להנשא עד שצב, לא תלא מהתירה הראשון, אבל אם לא הותרה לינשא עד שצב, לריכב שאלה לחכם, ואין יכולין להחיר לה החרס כי אם צפניו, או שלא צפניו ומדעתו.

ובב"י ציו"ד שם, כתב על דברי הגהות מרדכי הנ"ל, שאם לדין יש תשובה דכיון שהמיר אע"פ שצב פגם משפחה הוא ואדעתא דהכי לא נשצעה.

ובדרכי משה שם אות כ"ו כתב על דברי הצ"י, [דזו היא דעת הרשצ"א], ולכן כתב הרשצ"א על מי ששידך צתו כו', ותוך הזמן קלקל המשדוך מעשיו, דהדין עם אצי הבה, כדאמרין צצ"ק דף פ' לא נחווהו זו אלא להגון לה, ומיהו אפשר דהרשצ"א לא קאמר אלא לפטור מן הקנס, אבל על השצועה מיהו צריך שאלה לחכם וחרעה על שצועתו, דהא לא עדיף מנודר דאין פותחין לו צנולד ים).

ובמהלוקה

(ט) עיין בגוב"י קמא יר"ד סי' ס"ט שתמה על דברי הד"מ האחרונים, דהרי בתשו"י הרשב"א כתב דאוליגן בחר אומדנא אפילו במקום שבועות ונדמים. וכן הקשה במשפט וצדקה ביעקב סי' ע"ה. ויותר מזה יש להעיר שהרמ"א עצמו בהגהותיו על הגמ"ר הנ"ל, כתב דטעם זה שפטור מקנס שייד נמי לומר גבי חרס ושבועה, ושכן כתב ברשב"א דאוליגן בחר

ציאה, א"כ אין ראייה מן הסוגיא דהיכא דזינתה צעלמה לא היו פגם, ולי"ע.

ובשו"ת מהרי"ט ח"צ יו"ד סי' מ"ט, צנרון משדכת אלמנה שילא עליה קול פריאות צזנות והמשדוך רוצה לנתק השדוכים, כתב דהדין עם המשדוך, שהדצר נעשה צעעות, כדאמרין לגבי כתובה דאם כנסה צחזקת צתולה ונמאלה צעולה אפילו היא צאונס מפסדת כתובתה ותוספת כתובה, וכ"ש צכנסה צחזקת לנועה ונמאלה פרוטה, ואדעתא דהכי לא נשצע. וכתב צצית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ד דאפילו צפנויה שלא התרה כתב מהר"י"ט כן, דלא כהע"ז שכתב דצחחות המשדוכת פנויה שזינתה דרשאים לנתק השדוכים דוקא כשהתרה לצוניהם, אך י"ל דלא פליגי, דהתם המנהג היא אחות המשדוכת אבל צמשדוכת עומה יודע הע"ז שהוא פטור מן השצועה אפילו לא התרה.

וע"י פ"ת סק"ה שדן צזה מדעת עומה, וכתב דנראה דדברי הע"ז אינם אלא לענין אחותה, אבל המשדוכת עומה שזינתה אפילו לא התרה יכול לבעל השדוכים, ורמז לדברי מהר"י"ט הנ"ל וע"ש מה שהציא מהחת"ם סי' קל"ג כמה פרטים צזה.

ובמנחת פתים כאן כתב דאם המשדוכת צעלמה זינתה אף שלא התרה, ודאי צעל הקשר, ומה שחוכך קצת בהמקנה מהא דכנסה צחזקת צתולה ונמאלה צעולה יש לה כתובה מנה, צחמת איפסק לקמן סי' ס"ז להלכה דאין לה כתובה כלל, וע"ש צצ"ש דגם הקדושין היו קדושי טעות.

ז. אשה שהיתה ידועה כחשודה לצנות שגשתדכתה, ונמצאת מעוברת. צמגן דוד סי' י"ג, צנרון הנ"ל והמשדוך ידע מתחילה שהיא חשודה לצנות, דן מתחילה דלא להוי מוס לבעל השדוכים דהוי"ל לאסוקי אדעתיה שהיה מעוברת, אבל שוב כתב דאומדנא גדולה היא דלא היה מסכים להשדוך עם אשה מעוברת דינערך להמתין ימים ושנים עדי שיהיה רשאי לינשא אותה, וצודאי פטור מהקנס.

ובחתם סופר סי' קל"ג, צנרון משדוכת שזינתה גם עם משדוכה וגם עם אחרים, אחר שהעלה שאין המשדוך יכול לנתק השדוכים עקב צזותה כיון שגם הוא צזה עמה [וכמוצא צפ"ת סק"ה] כתב אמנם אם נתעברה מאחרים יכול לבעל השדוכים ולמומר כיון דפרינא צעינא למגדר נפשאי נגד הוצר הרע ולינשא אשה, ועתה צריך אני להמתין כ"ד חדשי היניקה ולא צעינא, ואם היא טוענת ממנו נתעברה והוא כופר, ישצע ויפטור.

ח. משדוכת שהתנהגה בפריצות ונידונים שונים בזה. צמילי דאצות ח"ג סי' ו', צנרון משדוכת שגרה מספר שצועות עם אדם זה, כתב ל' היתר אחד למשדוך שינתק השדוכים, כיון שהמשדוכת נתקלקלה צפריאות, והוי דינה כמו עוברת על דת יהודית שהיא משחקת עם צחורים, ואפילו נשאת מגרשה צע"כ [כמוצא צסי' קט"ו], וא"כ דמיא למ"ש צצ"י יו"ד סי' רכ"ח צסם מהר"י ווייל, צאומרת המשדוכת מאים עלי אין לריכב להנשא אפילו נשצעה, דלא עדיף מנשאת שכופין אותה להוציא, א"כ הי"י אפילו נשאת מגרשה צע"כ כשעוברת אח"כ על דת, והי"י עוברת על דת היא ואין כופין אותה לכנוס.

ובתשובת בעל חת"ם צמילי דאצות הנ"ל, אחר שדחה בהיתר הנ"ל, משום שדצר זה נודע רק עפ"י שיחת נערך קטנה, הוסיף עוד, דאי משום שעיילה עם צחורים וקצלה אותם צפונדק, צעויה נעשה להם כהיתר, וגם הוא ידע מזה ולא התרה צה, ומעשים צכל יום ואין צזה פגם משפחה. וכ"כ צצו"ת מהר"ש ענגל ח"ו סי' נ"ג, צנרון שהמשדוכת עיילה עם אדם זה ולא נתייחדה עמו, שאין זו עילה לנתק את קשר השדוכים.

אוצר

ס"ק לו אות י"א

הפוסקים

בנשאת לכל התורה כולה דכור ודאי פגם אף שש, אבל על עצרה אחרת יורה הכ"י דליכא פגם משפחה [ולריך התרת חכם לשבועתו]. ועפ"י כתב בנדוניו שחטא המשוך במשכב זכור, ולא היה צורך שלא עשה תשובה, דיש לחוש שמא חזר בתשובה ולריבא התרת חכם מספק.

ובתועפות ראם סי' מ"א, הביא מש"כ הרמ"א לחלק בין בל לב"ד בעודו בקלוקלו דאין לריך התרה, לבין שבל לב"ד לאחר ששכח לריך התרה, ודייק מלשון הרמ"א שם שכח דאי אפשר להנשא לו כגון שהמיר, דמלשון זה משמע דדוקא צוה מהני ההיתר שיאל מצ"ד בעוד שהיה בקלוקלו אף אם אח"כ חזר מהמרתו, אבל בפגם אחר יסבור הרמ"א שאם יחזור בתשובה לא יועיל ההיתר מה שיאל מצ"ד בעוד שהיה בקלוקלו. [אולם מדברי פוסקים אחרים מוכח דאין לחלק צוה בין פגם דהמרה לבין פגם אחר, עיין בזה הקודם].

ובנדוע ביהודה מהדו"ק סי' ס"ט כתב דהרמ"א מחלק צוה בין פגם של המשוך לבין פגם של המשוכת, דפגם של המשוך הרי דוקא פגם דהמרה מהני להיתר, ודוקא כשכבר יאל ההיתר מצ"ד בעוד שהיה בקלוקלו, אבל בפגם של המשוכת מחירים למשוך לבעל השדוכים בין בפגם של המרה ובין בפגם אחר, בין כששכח בתשובה ובין כשלא שבה בתשובה, דלחר שהקשה שם על הרמ"א למה העלה לדונא כדעת מהר"ם שצמדני דמחלק בין יאל ההיתר מצ"ד בעודו בקלוקלו לבין שעדיין לא יאל ההיתר מצ"ד, והרי הרא"ש צדין המירה אחות המשוכת אינו מחלק בין שבה בתשובה ללא שבה בתשובה, וגם דעת הרמב"ן ומהר"ק כהרא"ש [ע"ש שהוכיח כן בדעתם], וכתב דאפשר שכוונת הרמ"א, דהרא"ש דמיירי בהמירה אחות המשוכת דקאי באיש, שדרכו להקפיד מאד, דלא ינחל ליה בכל דבר, לכן שפיר כתב הרא"ש דאין סכדי דהוי כאילו פירש בשעת השדוך שאם יארע פגם שיצטל הקשר, אבל לאיתחל בכל דבר נוחל לה, ולכן אין כאן אומדנא דמוכח, רק כשהוא עזר מומר יכולה לבעל השדוכין מעט משום שאי אפשר שחנשא לו ואל"ל התרה ושאלה רק שיאמרו צ"ד שהיא מותרת, ובהכי נוחל מה שצאצן העזר [סי' זה] שחק הרמ"א ולא כתב שיש חולקין, ולפי מש"כ הכל נוחל, דכאן בארע"ז לא מאל רמ"א שום עילה בדברי הש"ע לחלוק על דבריו, שהרי כאן הזכיר אחות המשוכת, וכן בנשאת המשוכת, צוה ודאי אומדין דעת החתן דלדעתא דכדי לא נשבע, ואף שהזכיר בש"ע ג"כ שקלקל המשוך, מ"מ לא נזכר איזה קלקול ויכולין אנו לפרש דבריו דמיירי בקלקול שאי אפשר להנשא לו ומיירי בעודו מקולקל ולא שז עדיין, ולכן לא צו הרמ"א לחלוק עליו, אבל צו"ד שכתב בש"ע שהמירה אחות המשוך, אי"כ הוא שסובר שגם המשוכת פטורה משבועה אפילו במקום שאפשר להנשא לו, צוה צו הרמ"א והביא דעת הי"א דאם אפשר להנשא לו לא אמרינן אומדנא לענין שבועה, מעטם דצלא"ה אין האומדנא מוכח כל כך משום דאיתחל בכל דבר נוחל לה, ומפסנן של דברי הרמ"א משמע דוקא המיר המשוך עלמו, שזה אי אפשר להנשא לו מהני לענין השבועה ואינו לריך התרה ושאלה לחכם, ולפי דעת הרמ"א זו היא דעת מהר"ם בהגהות מרדכי.

אך שוב כתב בנצ"י שם, דכל זה הוא לפי הבנת הרמ"א בדברי מהר"ם, אבל אנכי לא כן עמדי בדעת מהר"ם, כי עיינתי בדברי מהר"ם ולא נזכר שם כלל דאי אפשר להנשא, רק כך נאמר: לא שצקין לה לאינסובי דאין זה דעת המקום והקהלות להיות העמא והעבור יחד כ"י, אלא ודאי דעת מהר"ם דבדבר שיש קפידא עוצא וצריך לן שלא הוי מחתי נפשייהו אפילו לספיקא, הוי כאילו התנו ומועיל אפילו במקום נדר ושבועה, אבל בדבר שנוכל לומר שנכנסו לספיקא לא אזלינן בחר אומדנא, ואי"כ בעודו מומר בודאי אומדין

ובמחלוקת הכ"י והרמ"א נחלקו עוד אחרונים. עיין בזה"ש סק"י צ"ש שו"ת מהר"יט [יו"ד סי' מ"ט], דאפילו חזרה אחות המשוכת בתשובה פטור מן השבועה ומן הקנס. והמהר"יט שם הוא צנודן שהמיר אבי המשוכת, וכתב דהיתר אחד לנתק השדוכין מפני פגם אביה, וע"ז הוסיף, דלע"פ שעכשיו חזר בתשובה, מ"מ פגם משפחה הוא, וכי הימא הא אמרינן צפ"ע דנדרים ס"ה א' בתולה נדרו בדבר קונס שאינו נושא את פלונית שאביה רע, אמרו לו מת או שעשה תשובה, אלמא עשה תשובה כמי שנעקר נדרו הוא ופניס חדשות באלו לנאן, שתי תשובות בדבר חדא דלשון שאביה רע כל זמן שאביה רע משמע, מדלל קאמר שהיה בזה איש רע דהיה משמע שהיה פגומה ומחולל כבודה, אלא כל זמן שאביה רע קאמר, ובאומרים לו מת או שעשה תשובה אומר לא לכך נתכוונתי, אי נמי דשאביה רע לאו בעושה עבירות הוא אלא שסורו רע, וכיון שעשה תשובה ושב מדרכו הרעה בעלה הסיבה אשר נשבע עליה, ועוד פושט ידו בעיקר שאינו שחשבתו קשה וחרפתו לא תמחה עד כי יבא יומו וכפר אדמתו עמו, וכל זמן שלא נתכפר פגם למשפחתו כ"י, לפיכך נראה דצ"כ אפילו התרת חכם לא צ"י. ובצ"כ כ"י אף הגה"ט אות כ"ד ייין על דברי מהר"יט להגמיר וצ"י הג"ל.

ובהר"מ סי' ג', הסתמך בנדוניו על דברי מהר"יט, דאף שהקריב שנשאת חזר לדת קודם שנחתך השידוך, פטור זה שמנתק השידוך מחרם וקנס.

אולם בעצי ארזים סקט"ו כתב על דברי מהר"יט דהרמ"א צו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג מחלק בין בל לב"ד קודם שחזר בתשובה דמחירין לה ושוב לא הלא מהיתר ראשון, לבין בל לב"ד אחר ששכח בתשובה, ולע"ג שצ"י שם כתב דאפשר דצ"כ לב"ד אחר ששכח בתשובה נמי הדין כן, מ"מ היינו בהמיר המשוך עלמו ולא קרובים, וגם צוה לא החליט הדבר, לכן אין לזוז מפסקו של הרמ"א.

ובבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ד כתב, דלעפ"י שהכ"י חלק על מהר"ם, מ"מ אין לסמוך ע"ז להיתר, חדא שלא כתבה הכ"י אלא לתשובה בעלמא לא למעשה, כי אין יחלוק על מהר"ם, ועוד שהרי הרמ"א פסק כמהר"ם. ועי' להלן בזה שאלה צדדיו הכוזב.

ובביאור הגר"א יו"ד סי' רכ"ח ס"ק קי"א, אחרי שהביא דברי הדרכי משה האחרונים, דאף הרש"א לא קאמר אלא לפטור מקנס, אבל על השבועה לריך חרטה והתרה דאין פותחין בנולד, ושזו היא גם דעתו ברמ"א כאן, כתב, דנ"ל עוד יותר, דאם נשבעה למשוך, אף אם בל בעודו בהמיר לריך חרטה והתרה, מעטם דאין פותחין בנולד, ודוקא בחרם הקהלות אמר מהר"ם כן. [אולם מלבי"ד הרמ"א, גם דעת עוד אחרונים אינה כן להלריך התרה כשצ"כ בעודו מומר. עי' לעיל אות א' בדברי הכ"י דוד והר"ח חיים, ולהלן י"א בדברי הכוזב].

יא. ואם בחזרו בתשובה יש לחלק בין פגם של המרת הדת לבין פגם אחר. צ"ת דוד סי' ל"ד כתב באופן אחד דמש"כ הכ"י [הג"ל אות י'], דמי שהמיר לע"פ ששכח פגם משפחה הוא וי"ל דלדעתא דכדי לא נשבעה, דאפשר דכ"י לא אמר אלא

אומדנא אפילו גבי חרם ושבועה, ולכן כתב במהר"ק שורש כ"א על מי שנשאת בדקנס לישא אשה פיקחת ואח"כ בנשאת שפטור מן הקנס אפילו כשהיתה שם שבועה. ועל סיום דברי הר"ם שכתב להחמיר מטעם שאין פותחין בנולד, תמה בתועפות ראם סי' מ"א דדוקא היבא דצריך התרה בב"ד שייך אין פותחין בנולד, אבל היבא דהיא אומדנא ואין צורך להתרת ב"ד כלל, לא שייך בזה הא דאין פותחין בנולד.

אוצר

ס"ק לו אות יא—טו

הפוסקים

שכית משא"כ צנות וכדומה, וכחז' דלפ"ז גם צ"ד אין צידיו להחזיר לבעל הקשר כי צעור"ר חילול ש"ק ומסור ומאכלות אסורות שכיתו צומן הזה, לכן נראה שאין לבעל הקשר, ע"ש שהציד מהאצני דק הנ"ל דעכ"פ לר"ך גכ"ט, וגם לין לדברי ע"מ דע"מ סי' ז' וכו'.

יד. כשהאב של המשודך או של המשודכת מעל במזונם של אחרים. בעצודת הגרשוני סי' ל"ד, צנזון שאצ"ה של המשודכת ברה מהמקום מחמת הציעות ממון, ובמקום ההוא נחשז הדבר להרפה גדולה, כחז' דדבר זה מספיק לפעור את המשודך מן הקנס לכשיבטל את השידוך. וצאצני דק (להר"י טייטלבוים) סי' ל"ה, צנזון שאצ"ה המשודך נתפס לבית אסורים לחמש שנים כי נחזר צערותיהם שטעה רמאות נגד יהודים שלא כדת, כחז' דאין זו עילה לבעל השדוכין, דשכית הדבר עוצה הנתפסים למאסר, וגם אם עשה רמאות אין זה מפורסם ע"פ דיני ישראל ואין זו חרפה כלל, והגם דבעצודת הגרשוני [הנ"ל] כחז' דיכול לבעל השדוכים מחמת זה, אפשר לומר ששם נחזר הדבר לפנינו שטעה היזק ליהודים, לא כן צנזון שלפנינו, והוא אפשר לומר שיהא נתפס צמאסר צצציל רמאות הוא דבר שכית עשה מחמת זקק העתים והיה לה להתנות. וכע"ז כחז' צנזון צצצית מהרש"ם ח"צ סי' ר"ג, צנזון מחמתן צצצת לארץ אחרת מחמת חצות.

טו. כשאחד מהמשפחה איבד עצמו לדעת. כחז' צנזעפות ראם סי' מ"צ, צנזון שאצ"ה הכלה איבד עצמו לדעת, צצצ"ע חו"מ סי' רל"צ סעיף ו' פסק שכל שהסכימו עליו צני המדינה שהוא מוס הוא מוס, וא"כ הדבר נגלה דמאצד עצמו לדעת, הסכימו צני המדינה, שאין לו חלק לעור"ר, ואצ"ג שלא נזכר דבר זה צצום מקום, וגם יש לדעת צצצזח אופן הוי מאצד עצמו לדעת, עכ"פ הוי כהסכמת המדינה דהוי ציוש לכל המשפחה, ולכן הדבר פשוט שאין כאן לא חרם ולא קנס, והקשר בטל.

אולם בשו"ת מהר"י אסאד סי' י' אות ג', צנזון שאחיו של החתן איבד עצמו לדעת, הביא מש"כ צע"ז [המוצא צצקל"ד אות ד'] בהמירה אחות אציו של המשודך שאין לבעל השידוכים ואין ללמוד ממה שנפסק צצ"ע בהמירה אחות המשודכת, דהצו דלא לוסף עליה, וכחז' דאם צצמרת דה דחמיר עוצה אין למדין אחד מחצרו, כ"ש צצ"ד שהמאצד עצמו לדעת אינו פושט ידו צציקר, וגם לאו כו"ע דינא גמירי אינו מיקרי מאצד עצמו לדעת שהוא צמציאות רחוקה, כמבואר צצצית חתים יו"ד סי' שצ"ו, ואין ספק זה מוליד מדי ודאי איסור חרם הקדמונים.

ועיין צקונטרס משמרת שלום שצמשפט שלום סי' ר"ז אות ל"ד שכתב דאף לדברי התועפות ראם הנ"ל, נראה דאם נשתטה ונעפלה אליו מרה-שחורה ואיצד את עצמו, אין לבעל הקשר ולגרס צצשה לכל המשפחה.

ובחסדת משה סי' ק"ע, חילק צין שהתאצד אחד מהקרובים עוד לפני השדוכים, אלא שלא נודע עד אחר כך, לצין שהתאצד אחרי השדוכין, וכחז' שאפילו להצ"ז [הנ"ל] דס"ל שאין להוסיף אופני היתר על מה שנאמר צציעול שדוכים, נראה צצור שהצ"ז לא כחז' כן אלא צנולד הפגם אחר שנעשה השדוך, אצל אם הפגם נעשה עוד ערס שנעשה השדוך ולא נחווה מקודם, יכול לבעל את השידוך צכל דבר שדרך העולם להקפיד ע"ז והוי כמקח טעות, וא"כ כיון דהעולם מקפידים אם נמלא אף אחד מהמשפחה שאיצד עצמו לדעת, ודאי יכול לבעל השידוך צלי קנס, כשלא ידע מקודם.

טז. אחי המשודכת עם הארץ ואינו מדקדק בצצות. צצון ננפס חיה (להר"י ליעטער) סי' ל"ה, צנזון אחד שנשדך עם צה ח"מ וצצו נודע לו שאחיה עם הארץ ואינו מדקדק צמליות, ורואה

אחמדין דעתה שלא היתה מכנסת עמיה אפילו צספיקא להשדך למומר ולכן א"ל החרת חכם, אצל אם צצ צחצובה, צזה אפשר שגם מתחילה אם היתה מסופקת צימיר וישיב אח"כ, היתה מכנסת נפשה לספיקא, ולריכה החרת חכם, ולכן לר"ך להיות צצניו, וזהו ההפך צין קודם שצצ וצין עודו צקלקולו, וצזה אפשר שאין כאן פלוגתא צין הפוסקים כלל, וגם מהר"מ מודה לדינא של הרא"ש והרצ"ה, וגם צאחות המשודך או המשודכת או צמקולקל צמשחק צקוציה הוי אומדנא דמוכה שלא היתה נכנסת היא או הוא צספיקא, אצל אחר החצובה צצו אין הפגם גדול כל כך וליכא אומדנא כולי האי.

כשהמשודך או המשודכת יש להם קרובים בעלי עבירה, האם זה חיי עילה לבטל השדוכין, ונדונים שונים בזה.

יב. קרובת משפחה שזנתה. צצצ"ה הצי"ח סי' ח', צנזון צה אחותו של החתן שזנתה, כחז' שאין לבעל השדוכים משום כך, ואינו דומה למש"כ הרא"ש צאחות המשודכת שהמירה דהוי עילה לבעל השדוכים, דעמנו של הרא"ש הוא דע"פ דשעצד עצמו צקנס ולא פירש שום חנאי, מ"מ כיון דאירע אונס כזה שאינו רגיל צצנות ישראל והוא פגם משפחה, אדעתא דהכי לא שיעצד נפשו וכדאמר צציעין ע"ג ח' אונסא דלא שכיתה לא קיבל עליהו, וכדבר ידוע מסוגיא דתלמודא דירא דע"ז הוא דלא שכית, אצל ירא דנות שכית עוצה, והשחא כיון דאונס דמותא שכית עוצה, פשיטא דלא מלי שמתון למטען עונה, כדפירשו צחוספות גיעין שם דאכיה תלתא גווה אונס, ואונס דשכית לגמרי לכולי עולמא לא מלי עעין עענת אונס דהוי ליה לאחוויו, וכ"כ הרא"ש גופיה צפ"ק דכתובות.

אולם צע"ז סק"ח [והוצא צצאכ"ע סק"ג] כחז' דאם זנתה אחות המשודכת כשהיתה אשה איש, או אפילו היתה פנויה והרחה לצוננים, יש גם צזה פגם גדול כמו בהמירה. והוצאו דברי ע"ז אלו צצ"ש סק"ח.

ובבית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ד הביא דברי הצי"ז, וכחז' דמה שמתקל הצי"ז צין פנויה לאשה איש, שאם אחות המשודכת היא פנויה צציה הרתה לצוננים, ואם היא אשה איש לא צציה הרתה, למד זה מהגמ' חגיגה דף ע', דמסיק שם דלא קרינן מעוות לא יוכל לתקון אלא או צכוליד ממזר או צצנות אשה איש שנאסרה על צעלה, דאז הוי כמו הולידה דצכה"ג צצחו ניכר ועדיו לפניו חמוד, ומתוך האמור מצואר דלא נאמר הדין שאם זנתה אחות המשודכת אשה איש הוי עילה לבעל השדוכים אלא צצנתה צצון שאז נאסרה על צעלה, אצל זנתה צצונם שאינה נאסרת על צעלה, שאין הבעה ניכרת רק לשעה, לא, אלא שאם היא אשה כהן שנאסרה גם צצונם יש להסתפק אם נאמר כיון דאנוסה היא ואין כאן חטא אינה נקרה פגם. ועיין גם להלן צצציות שאח"ז מהרצ"ה אחרונים שדנו צצציות שונות אי הוויין סיבה לבעל השדוכים, ולאו דוקא בהמרה.

יג. אח של המשודך או של המשודכת מחלל שבת ובעל עבירות אחרות. צצצני דק (להר"י טייטלבוים) סי' ל"ה, צנזון שאחיו של המשודך הוא מחלל שבת, כחז' שאין זו סיבה לנחק את השדוכים כיון שלא נחזר צצצור צצדים, ואפילו אם אמת הדבר, אין דינו כמומר כל עוד שלא עשה צצני עשרה מישראל ולא הוגצה עליו עדות.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שס"ב, צנזון שודע למשודך אשר אחי המשודכת קלקל מעשיו צמאכלות אסורות וחילול שבת וכי גם מסור הוא, וצנלל זאת צצורו לנחק קשר השדוכים, כחז' דצ"ע יו"ד והצ"ז לא נזכר קלקלו מעשים אלא צמשודך עצמו, אצל צאחותיו נאמר [רק היכא] שהמירה, והביא מהצ"ח [שצאות הקודם] דק צצמרה הוי סיבה לבעל השדוכים דהוי אונסא דלא

אוצר

ס"ק לו אות טז—ט

הפוסקים

יח. האם יש לחלק בין משודך לבין משודכת לענין טענת מאים עלי. בתשובת הר"י מקוטנא שבאגודות אוז מדברי ס"י כ', כתב בגדולו דדבר זר לומר שהחתן יהא נאמן לומר מאים עלי, דא"כ בטלן כל ה"תנאים" שנכתבו, ואם הקילו במשודכת לא הקילו לגבי איש, וכמה טעמים יש לחלק ביניהם, לכן קשה לסמוך ולהקל. ועיין בקונטרס אמרי שלמה שבסו"ס אמרי בינה ח"ד דף ח ע"ב, שהבביר את דברי הר"י מקוטנא הנ"ל.

אולם באגודות אוז הבי"ל חלק ע"י, וכתב דאין שום הבדל בין משודך למשודכת, וכי היכי שהיא מפקעת עצמה ממנו אחר הנשואין בטענת מאים, גם הוא מפקיע עצמו ממנה מחויב עונה בטענה זו, ועכ"פ מלד הסבירא אין לחלק ביניהם. גם בתשובת הר"י לייבוש באגודות אוז הבי"ל ס"י כ"ג, כתב דגם המשודך יכול לטעון טענת מאים, והרי במהרי"ו [הבי"ל] כתב בטעם שמועלת טענת מאים עליו משום איסור בני שואה, והרי עיקר איסור בני שואה נאמר כשהאשה שואה על האיש.

ובחבצלת השרון ס"י ס"ד, כתב עמ"ש הרמ"א דאם המשודכת אומרת מאים עליה מתירין לה, דכ"ש היכא דהוא אומר מאים עלי, דהוא עדיף מדידה, כמ"ש בש"ע ס"י קי"ז סעיף י"א.

ויותר מזה דן בשו"ת מהרי"ל דיסקין חלק הפסקים ס"י מ"ה, שהמשודך נאמן בטענת מאים עלי אף שלא באמתלה, שבגדולו אחר שהביא מש"כ הרמ"א דלגבי אשה שטענת מאים לריכב טענה מצוררת להחירה, כתב בסניף היחיד אחר דיש לחלק בין משודך לבין משודכת, למאי דאמרינן דרפ"ז דקדושין דאשה בכל דהו ניהא לה, א"כ אמרינן אף דהשתא לא ניהא לה מ"מ אי מנסבא ליה תהפך לבדל לטוב לו ולא שרינן לה בשבועה, ואינה נאמנה כי אם בטענה מצוררת, משא"כ באיש דחיישין בכל דהו שלא תהנהג עליו לפי שאין דעתו מחפייסה בכל דהו, וכע"כ יתכן דהוי מיד דשכיח ונאמן לו בדבורו בעלמא.

יט. כשהמשודך התנהג כלפי המשודכת בהתנהגות בלתי מקובלת בין משודכים, ועי"ז גרם לה עלבון, אם הוי אמתלה לטענת מאים. בזקן אהרן (להר"א ואלקין) מהדו"ת ס"י ק"ו, כשדן בענין אמתלה למשודכת לטעון על החתן שמאום לה, כתב דאין אמתלה טובה מזו מה שנהג עצמו בהנהגה מזוהה נגד המשודכת [בהתאם למנהג המקום], ולא כתב לה שום מכתב, לא בא לבקרה, וגם הסתיר עצמו מאיזה בשעה שאל לעירו. ועיין בגו"כ מהדו"ת חו"ד סו"ס ר"ד בתשובת דן המחבר שכתב ג"כ בגדולו, דהטעם שכתב הרב השואל שלא נהג עצמו כמנהג חתן וכלה ולא כתב שום אגרת זמן רב, וגם לא נתן לה מתנות לאלת ידי חובתו אשר התחייב בתנאים, כדאי הוא לבטל ממנה חרם הקהלות כו', דכיון שהנהגותיו ומעשיו שעשה נגדה לא היו בדרך חיבה מחתן לכלה, שזה מעורר שנאה ואיבה וכמים פנים אל פנים, כי דרך החתן [להשתדל] למלא חן בעיני הכלה, והוא לא עשה כן, איכו דאפסיד אנפשיה, ומכ"ש שיש לפטור מטעם שלא ילא ידי חובתו במתנות שהתחייב וכו'.

ושם בזקן אהרן ס"י ק"ה, בגדולו שהיתה מריבה בין החתן והכלה ובאו לפני ב"ד והחתן דרש שהכלה תעבור בקורת רופאים, ומחמת זה טוענת הכלה שהחתן נמאס בעיניה ורואה לבטל השדוכים

הנ"ל, דהמשודכת שטוענת מאים עלי יש לה אמתלה פטורה מן הקנס. ובפתחא זוטא ס"י י"ט כתב, דמדברי הגו"כ מהדו"ק יו"ד ס"י ס"ח [המובא להלן אות כב] משמע שגם מקנס פטורה. וכ"כ בהנחת אב"י ס"י י"ב אות י"ב, עפ"י הט"ז יו"ד סו"ס ר"ליו. וכן מבואר בעוד הרבה אחרונים שדנו בענין זה, דבטענת מאים פטורה גם מהקנס.

ורואה לנתק קשר השדוכין שהושג למה שאר"ל (ב"צ ק"י) רוצה בנים דומים לאחי האם, וברב השואל העיר מהא דר' מאיר שנשא בתו של ר"ח בן חרדון, אף שבנו ילא לתרבות רעה, כבמסכת שמחות סופרי"ז, ומכאן אנו למדין דבנת ת"ח אין לדקדק באחי האשה, והשיב לו דמהא דר"מ אין ראיה, שיתכן שנשא אותה ערם שיאל אחיה לתרבות רעה, אמנם ראיתי בספר יהוסי תנאים ערך ברכיה שכתב חז"ל, ונראה שגריך אדם לישא בת ת"ח אע"פ שאח האם ע"ה, ולא בת עם הארץ ואחי האם ת"ח, כי הכל הולך אחרי העיקר עכ"ל. הרי מפורש דעמו דכשהאב ת"ח אין לחוש להא דרוצ בנים דומים לאחי האם, וליון למחרש"ס ח"ג ס"י שס"ב הבי"ל שאין לבטל הקשר בקלקל אחי המשודכת מעשיו.

טענת מאים עלי אי הוי טענה לביטול השדוכין ופרטים שונים בזה. (אותיות יו"כח).

יז. כשהמשודכת טוענת על המשודך שהוא מאוס עליה, ונתנה אמתלה לדבריה. כתב הרמ"א ביו"ד ס"י רכ"ח סעיף כ', שאם האשה אומרת שנתנה את המשודך ונתנה אמתלה טובה לדבריה, מתירין לה שלא מדעתו, דאפילו אם כבר נשאה ואומרת מאים עלי חייב להוציא ב'. ובצ"ש סקט"ז [וגרמו בצ"ה"ע סק"י"ח] כתב שאם היא אומרת מאוס עלי, י"ל דאין שום כפייה עליה, אע"כ דהיתה בתחילה מרובה, כשאומרת עכשיו טענה מצוררת.

ובש"ז יו"ד שם סקל"ד כתב על דברי הרמ"א דהיינו לדעת הרמב"ם [פ"ד מאישות ה"י ח' דאשה שאמרה מאסתי לבטלי כופין אותה לגרשה], אבל לא קי"ל בן בש"ע ס"י ע"ז סעיף ב'. אמנם בש"ך שם סק"ו הביא מהרי"ו ס"י קל"ז [שממנו מקור דברי הרמ"א] דאפילו למאן דפליג [וסובר שאין כופין לבטל לגרשה], היינו באשה נשואה משא"כ הכא. ובציאורי הגר"א שם סק"ג כתב דאף שהפוסקים חולקין על הרמב"ם, מ"מ [גם לשיטתם] אינה מחוייבת לחיות עמו, וכ"ש דעדיין לא נשאה דמתירין לה.

ועיין במהרי"ו ס"י קפ"ו שהשיבו לו על פסקו הבי"ל דיש לחלק דהתם באשה נשואה לא קעבדא האשה איסורא אם לא תבטל לו, אבל הכא קעבדא האשה איסורא אם אין נשאה לו דקעברה על תקיעת כף, וכתב דאי משום הא לא איריא, דכ"כ איכא איסור שתבטל לו, דאמרינן בפ"י דעירובין [ק' א'] כל הכופה אשתו לדבר מלוב וכו'.

וכתב בגודע ביהודה מהדו"ק יו"ד ס"י ס"ח, דמשמעות דברי הרמ"א [הבי"ל] הוא, דבטענת מאים עלי יש להחיר לה בצ"ד, אלא שמתירים שלא מדעתו, אלא שכתב לחלק דהרמ"א מיירי בגשעו זה לזה, אבל היכא שאין על הבחול רק חרם הקדמונים כבב"ד, במאוס עליה לא חקנו הקדמונים, וכן משמע בצ"ש סקט"ז בסופו, חז"ל: ואם היא אומרת מאוס עלי י"ל דאין שום כפייה עליה, אע"כ שהיתה תחילה מרובה, כשאומרת טענה מצוררת, עכ"ל הצ"ש, הרי שלא הזכיר שגריבה התרה על החרם, והיינו משום שהוא מיירי בסתם שדוכין שאינם נשבעין בפועל, ואין כאן קבלת חרם ושבעה מחדש רק חרם הקדמונים, והם לא גזרו במאוס עליה, ע"כ אפילו התרה לא לריכב.

כ) ע"י בתשובת הר"י מקוטנא שבחמדת משה ס"י קס"ט שכתב, דמ"ש הרמ"א דבטענת מאים מתירין לבטל השדוכין, היינו דוקא לגבי איסור שבועה חרם, דע"א נאמן באיסורין, ע"כ נאמנה לומר שמאוסה עליו, אבל לא לענין [קנס, שהוא] טענת הפסד ממון. אולם החמדת משה בתשובתו שם השיב עליו, והביא מהשבות יעקב ח"ג ס"י קי"ז [המובא בפ"ת סק"י"ד] שפטורה גם מקנס, וכ"כ בשב יעקב ס"י כ"ג [ומובא בפ"ת

אוצר

ס"ק לו אות יט—כב

הפוסקים

אולם במנחת פתים כאן השיג על זה וכחצ' דנכאורה נראה דגם ככה"ג מועיל למחלה כמו בטענות מאוס עלי לאחר נשואין בס"י ע"י כשנותנת למחלה לדבריה, ושם נראה דמייירי אף כשידעה מזה בשעת הנשואין, וכן נראה ק"ת מהב"י קמא יו"ד ס"י ס"ה.

כב. וכשמוענת שמה שהסכימה מתחילה היה ע"י פיתויים של אנשים, או לחץ ההורים והמשפחה. בשו"ת מהרש"ג ח"ב ס"י רמ"ט, צידד משוך שטוען שהמשדכת אינה נושאת חן בעיניו ומתחילה השידוך נחלה רק על ידי פיתויים והשתדלות של כל הכלה, ונתקשר עמה בחשבו שישתנה לבו לטובה, אבל עכשיו רואה שלא נשתנה, ורואה לנתק השדוכים, כתב, דאין זו טענה כלל לפטור משום כך מהקנס, דאם כן כל עניני משא-ומתן נוכל לבטל ע"י שיאמר המוכר שהפצירו בו למכור, וכן הלוקח יטעון שלא היה יכול לעמוד נגד רוצ' ההפצרות, הלא כן דרך הספסרים להפציר בשני הצדדים, הלא ודאי לאו טענה הוא, כי האדם הוא צר דעת אין לו להשגיח במפלרים, ואין זה נכנס בסוג אונס כלל, ורק כשנעשה איזו השתנות כגון שגולד צב מוס מחדש מה שלא היה בשעת ההתקשרות, או שגולד לו איזה ענין מה שלא היה יודע בשעת ההתקשרות כו', אבל צ"ד דלא נולד כאן שום התחדשות ולא שום ידיעה מחדש מה שלא היה בשעת שדוכין, ומה שהוא רואה ויודע עכשיו היה רואה ויודע גם בשעת השדוכין, רק שטוען שהפצירו בו ודימה שישתנה לבו, אין זו טענה כלל.

אולם בשו"ת מהרש"ם ח"א ס"י קס"א, כתב צידדו דכיון שהיה מאוסה בעיניו מפני ששמע שאינה צריאה, וגם בשביל שאר תכונותיה וגם מתחילה לא רצה צדק הלא שאלו ומשפחתו פיתוהו וגם יכלו לו, ובצירוף עוד היתרים יש להתיר לו.

ובצל"ח החדש דקל"ד א', כתב צידדו דאף שצעת כתיבת התנאים היתה יודעת מחסרונותיו של החתן ואעפ"כ נשדכה עמו וחתמה על שטר התנאים, וא"כ לכאורה אינה יכולה לחזור בטענת מומים כמצואר צ"ש סק"י, מ"מ מה שטוענת דנחת רוח עשה לה צדיק בחתימתה על התנאים שלא היתה יכולה להעז נגד אציה, זאת הוי אמחלה גדולה ועושה שאין עושה הימנה, כיון שהיא עדיין צרשית אציה וכל לרכיה עליו.

ובב"י קמא יו"ד ס"י ס"ח צידדו שהמשדכת טענה שהיה מאוס עליה מתחילה גם לפני השדוכין, הלא שלא יכלה להעז נגד אציה שכל לרכיה עליו, ועכשיו היא רואה שא"כ לא להתפייס, דן שם שהיה נאמנת גם צלי אמחלה מבוררת ואחר שהעלה דכיון שהכלה לא נשבעה לחתן על קשר השדוכין, הלא שיש כאן חשש של חרם הקדמונים אינה לרכיה התרה, [וכמוצא סק"י אות ד'], כתב דכיון דאפילו התרה אינה לרכיה, נאמנת צ"ד לומר מאוס עלי אפילו כשאינה נותנת למחלה לדבריה, ואף שהרמ"א כתב "ונותנת למחלה עושה" היינו דשם מייירי צדיק ואשה שנשבעו זה לזו והאשה היא צרשית עומה ולא צרשית אציה, וא"כ ודאי שמתחילה היתה מרואה לו, שא"כ מדוע צאה עמו בקשרים, וזה אינו שכיח להפוך לשואר צלי שום טענה את זה שהיה אכזב עליה מתחילה, אבל כאן שהכלה טוענת שגם מתחילה לא היתה דעתה נוחה משדוך זה, הלא שלא היתה יכולה להעז נגד אציה שכל לרכיה עליו, פשיטא שזו היא אמחלה עושה, ולמה לא נאמין לה והלא אדם נאמן באיסורים אפילו מה שהוא שלו, אמנם לענין קנס הדבר פשוט שצ"י שאינה אומרת אמחלה עושה פשיטא שלא מפיה אנו חייב לפטור כל הכלה מקנס, אבל אחר נתינת הקנס שאנו דנין רק על החרם היא נאמנת, וראיה לדבריו מדברי הש"ך חיו"ד ס"י רל"ב סעיף י"ב על מה שכתב הרמ"א שם נאמן אדם לומר שצעתה היתה באונס או על תנאי כך וכך, וכחצ' הש"ך סק"י נראה דהיינו דוקא צדד או נשבע לעצמו, אבל כשנשבע לחצירו אינו נאמן דענת אונס לא

השדוכים, כתב דאין לומר דמאוס היינו דוקא כשמאוס מחמת מוס אבל לא כצ"ד שלא נמאס עליה מחמת מוס הלא מחמת שנאה שפ"י קטנות ומריבות וכדומה, דבמחמת מאוס מחמת שנאה הוי נמי טענה עושה כמ"ש הרמ"א [הג"ל], "אבל אם האשה אומרת ששונאת אותו ונתנה למחלה עושה לדבריה מחירין לה" כו', וצידדע צידדע מהדו"ק ס"י ס"ח כתב דכל ששונאת אותו א"כ לומר לה שחשאה לו, וגם יש חשש על הצנים שיהיו צני שונאה ע"ש כו', וצידד צידדע צידדע מהדו"ק ס"י ר"ד, דכיון דטענת מאוס עלי הוי דבר המסור ללב, ע"כ לרכיה הטענה להיות ידועה לצ"ד, וגם מש"כ הרמ"א הג"ל שכתב אמחלה עושה, ר"ל ג"כ כך כו', וצ"ד האמחלה מבוררת לכל וידועה לצ"ד, דכיון שנתחדש לה עתה טעם מבורר הגורם למיאוס ושנאה, מפני שציישה ציוש גדול לפני צ"ד, וגם מתויראת להנשא לו שמה צלצו מחשבות און עליה כו'.

כ. האם צריך להתברר לב"ד שהאמחלה היא אמיתית, או שמספיק כשנראה שאמחלה זו עלולה לגרום לשנאה, אף שהאמחלה גופה לא נתאמתה לב"ד. במנחת פתים סעיף זה הביא לשון הצ"ש סוס"ק ע"י, דאם היה אומרת מאוס עלי פטורה כשאמרה טענה מבוררת, וכחצ', דבעינן אמחלה מבוררת לצ"ד, היינו שחיה האמחלה מבוררת לצ"ד שכן הדבר כמו שאמרה, שהוא רועה זונות וכדומה, ואעפ"כ יש להשגיח אם ע"י נמאס בעיניה כדבריה, [ובדלקמן אות כ"ד], אבל אם אין הדבר מבורר לצ"ד, אין אמחלה שלה מועילה כלום, דהא אין מאמינים לה, וכ"מ בח"מ ס"י ע"י סק"י כשנחתו על הצ"ח ע"ש, וכן מצואר דין זה לענין שדוכין צנעת פתחם ס"י ע"ד בא, ובחש"י נוב"י מהדו"ק חיו"ד ס"י ר"ד [תשובת צנו] מלדד לומר דלגבי שדוכין כיון דאינה צאה להוציא ממנו היא נאמנת על האמחלה, ואמחלה עושה שכתב הרמ"א [צ"י] ס"י רכ"ח סעיף כ' [הכוונה שראוי הוא מחמת זה לשנאו יעו"ש], וזה תמוה, דהא היה חייבת לו עפ"י התנאים, והוי חיוב צעור דאינה נאמנת להפקיע את עצמה מחיובה אף כשצושה, כמ"ש בחש"י צנעת פתחם הג"ל.

כא. ואם יש לחלק בזה בין שהסיבה שבגללה מואסת בו נולדה אחר השדוכין לבין שהיתה גם מתחילה אלא שלא ידעה מזה. בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב ס"י ל"ט כתב דגם אם יש לה טעם מבורר שמחמתו מאוס בעיניה, מ"מ כל שלא נשתנה שום דבר בחתן ממה שהי צעת התנאים אין טענה עושה כיון דידעה החסרון ואעפ"כ נשדכה לו, ופשיטא דחייבת הקנס, דהרי צקלקל המשוך מעשיו כתב הצ"ש סק"י דאף שמתחילה הוי מעשיו מקולקלים וידעה מזה, הלא שא"כ החזיק צדקה, יכולה לבטל השידוך ע"ש, ומשמע דאף צמוס גדול כזה כל שלא נתקלקל יותר ממה שהי צעת ההתקשרות מחוייבת לקיים התנאים, ולפ"י צ"ל דמש"כ הצ"ש צסקנ"ז דב"ש לה טענה מבוררת אין כופין אותה, מייירי דצעת התנאים לא ידעה מזה, או דא"כ נולד צו דבר שפ"י מאוס יותר בעיניה, מש"כ צ"ד שאין לה שום טענה וראתה אותו בשעת התנאים ולא נשתנה החתן אח"כ צמוס דבר פשיטא דהשידוך צחקפו, וא"כ על הצ"ד לכופה לקיים השידוך עד שיפייסו את החתן.

כא. ע"ש שדייק כן ג"כ מהב"ש דבלא אמחלה מבוררת אינה נאמנת להפקיע עצמה מן הקנס, והוסיף עוד, דא"כ תאומן בכל מה שתטעון נגד התנאים במגו דאי בעי אמרה מאוס עלי, ומה הוצילו בתקנתו כו', אלא ודאי דעל תנאי זה הוא חיוב הקנס בתחילה, שאם תאמן ותמאס בו בלי שום אמחלה תחייב בקנס וכו'.

אוצר

ס"ק לו אות כב—כה

הפוסקים

לא שכיח, ועוד דא"כ כל אחד יאמר אנוס אני, כרי שגם לחזירו נאמן אם אינו טוען טענה דלא שכיחא, ולא נשאר לפקפק רק מטעם השני שכתב הש"ך שכל אחד יאמר אנוס הייתי, גם זה אינו שייך בנ"ד, דכיון שמשלמת הקנס א"כ זו גופא אמתלא וראיה גדולה שנפשה קלה בו, וגם אינו שייך לומר שכל אחת תאמר אנוסה אני, שהרי תהא לריכב לשלם הקנס.

ובאגודות אזור מדברי סי' כ' כתב דהיכא ש"ל שלא היחה מרואה מתחילה י"ל דלא צענין טענה מצוררת אפילו לגבי קנס.

בג. ושדוכים שנעשו ע"י ההורים מבלי שהחתן והכלה יראו זה את זה, ואח"כ טוען אחד מהם מאים עלי. בשאלת שלום מהד"ת סי' רע"ט, בנדון מחותנים שכתבו שטר תנאים בלי שהחתן והכלה יראו זה את זה, ואח"כ ראה החתן את הכלה ואומר שלא מולאת חן צעניו, ובתנאים לא נכתב לא קנס ולא חרם, כתב דאף שעכ"פ הוא חרם הקדמונים שהחרימו לא לבעול שדוכים, נראה ברור דלא החרימו אלא כשהחתן והכלה ראו זה את זה ונתנו בשדוכים, אבל היכא דלא ראו זה"ל בשעת התקשרות והחתן סמך על הוריו, ואח"כ בראותה ממאן בזה, בכה"ג לא החרימו לכופו שיקח אשה המגונה צעניו, והרי אמרו חז"ל [רפ"ב דקדושין] דאסור לקדש את האשה עד שיראה מטעם שמה יראה בזה דבר מגונה ותתגנה עליו, ולכן ודאי הרשות בידו לבעול השדוך.

ובשו"ת מהרי"ל דיםקין חלק הפוסקים סי' מ"ה, בנדון משדוכים שלא ראו זה את זה בשעת כתיבת שטר התנאים ולאח"כ כשראה אותה החתן טוען טענה מאים צעניו, הביא מש"כ הרמ"א יו"ד סי' רכ"ח סעיף כ' כשהמשדוכה טוענת מאים עלי אין נזקקין להחיר לה אלא כשיש לה טענה מצוררת, וכתב דיש לחלק בין נדונו שם לנ"ד, דשם מיירי שראו זה"ל תחלה לכן אין מאמינים לה שנמאס צעניה ולריכב אמתלא, משא"כ כאן שבראותה פעם ראשונה אומר בן אולי אין לריך אמתלא, והרי חזונו דחז"ל חשו לזה דשמה לא חמלא חן צעניו ומכ"כ אמרו צריש פ"ב דקדושין דאסור לקדש אשה עד שיראה, ויותר מזה לפי מה שכתב צ"ש סי' ל"ה סק"ב דבשדוכין דידן דמתירין בלא שיראו זה"ל משום דממכין על הראיה שקודם הקדושין, ואי ס"ד דלא נאמן לו כשיאמר אח"כ שמאיהם עליו א"כ היה אסור לעשות השדוכין כלל דהדר הכשש לדוכתא שמה תתגנה עליו ויכיה מוכרה לקדש צע"כ, ובדאי דחרם הקהלות לא נעשה כי אם בצאופן זה שיהא נאמן אח"כ לומר שמאיהם עליו, ואם נימא שאי אפשר להאמינו בזה ע"פ הדין, על כרחך שלא עשו כלל החרם עד אחר שראה אותה ונשאה חן צעניו, וא"כ יתכן לומר דאף שמקבלין על עצמם חרם חמור בתנאים שלנו, הוא רק מפני שסבורין דבלא"ה איכא חרם הקהלות, אבל לקושטא דמלחא דליכא חרם הקהלות כל זמן שלא רואין זה"ל, גם חרם דידכו בטעות, וכעין שאמרו צו"ד סי' רל"ב, וכן קיי"ל בנשבע לפרוע דכשתתגלה שאין החיוב ע"פ דין גם שצועחו בעלה, ודיינו אם נאמר ששצועתם תליא עד שעה שיחול חרם הקהלות, וא"כ בנ"ד לא היה לריך היחר כלל, אלא דיש לומר כד השני דלעיל דאולי [חל חרם הקהלות, אלא] שראוי להאמין לו בלא אמתלא, ועכ"פ נאמן הוא ונזקקין להחיר לו.

אולם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רכ"ה כתב, דמה שטען החתן כי לא ראה את המשדוכה מקודם, ואינה נושאת חן צעניו, ודאי דאין צענחתו ממנו, זולת אם היא מכוערת בצאופן שרבים מקפידים בכה"ג, דאלי"כ אין לדבר סוף, וכל אחד יצטרך במשדוכתו בלא אמתלא המתקבלת.

אמנם צח"א סי' קל"ה צידדו שני מחותנים שהשדוכו צעניהם, והחתן והכלה לא ראו זה"ל, וגם הורי החתן לא ראוה, וכשצאו לעשות תנאים מחה החתן בפני כמה אנשים וגם בפני אמו, לאשר לא ראו עוד פני הכלה, אלא שפחדו לאמר זאת

כה. ואם צד הנשבע יכול להטיל קבלת חרם על המשביע שאינו משביעו בחנם. צהרי בשמים מהד"ת סי' ע',

בנדון שחייבו את המשדוכה לישבע שאין נמאס עליה כטענתה, והיא משתמעת מלהשבע אלא לאחר שיקבל המשדוך חרם שאינו משביעה בחנם, וכעין מה שכתב צ"ש חו"מ סי' פ"ז סעיף כ"ב שהמשביע מקבל מקודם בחרם שאינו משביעו חנם, וכתב דבשצועת כמו אלה אין מקום לתקנה זו להטיל מקודם חרם על המשביע, דהא לכאורה יש מקום לומר דהתקנה לא היחה רק בשמכחיש הנשבע צדרי, דאז טוען הוא שצדאי משביעו בחנם, ושפיר יוכל לומר קבל חרם שאין אתה משביעני בחנם, אבל בשצועת ספק הרי טוען התובע צענחתו משביע רק מספק שחשדו בך, והנחצה הרי לא יכול לדעת אם באתה חושדו אם לא כדי להכחישו צדרי, א"כ מהיכי תיתי להטיל על התובע קצ"ח מספק, אלא שהש"ך צ"ח פ"ז סקל"ב כתב דבמקום שהתובע משביע אותו בשמא ה"ה דיוכל להפך דכוותיה בשמא, שישבע שחשדו בך, אעפ"י שהנחצה אינו יכול לידע צדאי שאינו חושדו, וה"ה בנ"ד, אמנם לא דמי, דזה חתנה

אוצר

ס"ק לו אות כה—כו

הפוסקים

אולם בשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' רכ"ז, צנזן משודכת שילא עליה קול שם רע, והמשודך רוצה לצטל השדוכין בגלל הקול, כתב דאם השמעה היתה בקלל דלא פסיק, ולא הוליאו הקול אויזים, מילתא דפשיטא היא שדכין עם המשודך שרואה להתרחק מלישא אותה לאשה, וגם אין מקום לחוש על מה שנשבע לישא אותה.

ובשו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' מ"ט, צנזן משודכת שילא עליה שם רע שזינתה, כתב דאיהא למידק אם יש לחוש ללעז ולשם רע בעלמא, שהרי אמרו בגיטין פ"ט א' ילא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה, מ"ט פירושא הוא דקחזו לה, ואע"ג דלקלא דמקמי ארוסין חוששין היינו דוקא דליחתוק צדי דינא, ונראה דזכו [דאין חוששין לקלא] לענין איסורא דוקא, אבל לענין קפידא שמקפיד האדם בלגיטות אשתו, הואיל וילא עליהם שם רע קפדי אינשי כו', והיכא דנשבע לישא אותה והוא לא ידע פגם זה איכא למימר דאדעתא דהכי לא נשבע. ובשם דקדק יו"ד סי' כ"ג, צנזן שם רע של זנות על המשודכת, הסתמך על דברי מהרי"ט לפעור את החתן מהשבעה. וכ"כ בכו"ד יוסף סי' ב', ובתשובת הרא"י קוק שם.

ובבגה"ג הגה"ט אות כ"ז, [וגרמ צנז"ט סוסקי"ג], הביא לדברי מהרש"ך ומהרי"ט הג"ל, וכתב דכן פסקתי צממשה שצא לידי בקול שילא על המשודכת שהמירה דחה, ודלא כמהרי"ט זן יעיש ומהר"א שרביע הזהב שחלקו עלי וכתבו דמשום קול היוולא שהמירה אין לפעור מן הקנס והשבעה, ומכאן תשובה גם למא שפסק מהרי"א אישקאפא צממשה שילא עליה קלא דלא פסיק שזינתה והמשודך רוצה לנחק השידוך וחייבו לפעור הקנס.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ק"י צנזן שילא קול רינון על אם הכלה שזינתה תחת בעלה בהיותה נפרדת ממנה כמה שנים וילדה אז בנים וצחוכם גם המשודכת, והרב השואל אם כי הביא דברי החת"ם דצעיין לזכר ע"י עדים, מ"מ ליד דסגי בקול ורינון בעלמא, והביא מהכנה"ג הג"ל דא"ל צירור אלא סגי בקול ורינון לזכר, וגם אם לא נאמין על המשודכת חשש ממרות, מ"מ הרי צזינתה אמה הוי פגם גדול. והמהרש"ם צממשה הביא גם ממהרי"ט הג"ל דסגי בקול לזכר, וכתב, דגם צאצן שהם סי' ל"ו הוצא שם דין ילא קול על המשודכת שכבר מקודשת לאחר, דגם אם עפ"י דין אין ממע בקדושין, יוכל החתן לצטל השידוך בלא קנס, והסכימו עמו הגא"ד"ק אמשטרדם והגא"ד"ק מ"ן, ע"ש צסימנים ל"ד ל"ח, ואף שצנזנות הגרשני סי' ל"ד [שהשיב צנזן ההוא], נראה קלא דדוקא אם אחד דעה איכא בקדושין ממע כו', אבל י"ל דלרווחא דמילתא כתב כן, וכיון שהמהרי"ט וכו"ה והאצן שהם פסקו כן להדיא, והחת"ם לא ראה דבריהם בודאי יכול המשודך לצטל השידוך אם יקבל עליו צחרם שעי"ז מאוסה צעיניו צלי ערמה אחרת. ועיין עוד צספרו שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז, שכתב דהיתר לצטל השדוכין מחמת קול שילא על אחת המשודכת שזינתה, ולא כתב שהמשודך יקבל צחרם שעי"ז מאוסה צעיניו וכו'. [ונראה דגם מש"כ צח"ג שיקבל עליו צחרם וכו' היינו משום שהיה פקפוק על הקול, שאצי המשודכת טען דאויזים אפקוהו לקלא וכמוצא להלן].

ואפילו כשעד אחד מעיד נגד הקול, כתב צגן יעקב חלק הליכות יעקב אות ק' סי' י"א, דאין צזה צכדי לכופו לקיים את השידוך, והוא צנזן משודכת שילא עליה קול שהיה חולנית, ורופא אחד העיד עליה שאינה חולה, כתב דאין להוליא מן המשודך, שהוא מוחזק, את הקנס, דחייש שמא שחדו את הרופא שיאמר שקר, ועוד דחיישין שמא הרופא טועה, ואין להוליא מיד המחזק כי אם צראיות צרורות.

ויש מי שמחלק צין ילא הקול על המשודכת, צצין שילא על המשודך. צצבר משה (להר"מ אמריליו) ח"א יו"ד סי' מ"ה כתב דמה שמוכח

חינה צשבעת ספק, מש"כ צנ"ד החתן אינו משביע לכלה צבענת ספק, כיון דהוא חוצע צצרי שמגיע לו קנס ממנה ע"י שצבענת הקשר, רק שהכלה פוערת עצמה צבענת מאים עלי, והוצקה לישבע על זה לאמת דבריה, וצכזה הוי משביע צבענת ודאי ולא ספק, כמצואר כיו"צ צש"ך סי' רל"ב סקי"ג, וא"כ כיון שהחתן משביעה צצרי לא נוכל להייב לחתן קצ"ח מספק כו', ומלצד זה לא ידעתי מקום לחייב צנ"ד לחתן קצ"ח, כיון שהכלה בעצמה ע"כ תודה שאין החתן יודע מה שכלצה, וכבר האריך צש"ך סי' ע"ב סקי"א צכיוולא צזה דכשהחוצע יודע שהחוצע אינו יודע לא שייכא שבעה כלל, וה"ה צנ"ד שאין להטיל קצ"ח צכדי, כמצואר צשו"ת רש"ל סי' ס"ט דאין להטיל קצ"ח צחנם.

ובבית יצחק ח"א סי' קמ"א צניזון שהיה למשודך מכה צצוארו שנקרה שקרופיל, וצבענת התנאים לא היה נראה, ועכשיו היא טוענת שמאוס עליה מחמת זה, אחרי שכתב דהצבר צרור לענין דינא דיכולה לעטון מאים עלי, דזה נחשב מוס, כי עוד דמ"מ צנ"ד שנתלצה פעם אחת אחרי שודע לה, יוכל החתן לעטון שאינו מאמין לה שהוא מאים עליה מחמת המוס, ויכול להטיל עליה קצלת חרם על זה, והביא מהצבענת פנחס הג"ל דלריכה לזכר צשבעה, כעין שכתב הרמ"א צס"י ע"ז, וכתב דמ"מ כיון שצנ"ד האמתלא מצוררת, ע"כ לא יוכל להטיל רק קצלת חרם וכו'.

ובחרי בשמים מהדו"ת סי' ע' כתב דאפילו צנוחנת אמתלא שאינה מצוררת, די לזכר הדברים בקצלת חרם לזכר, וכך נוהגים צצתי הדיו, דהרי גם צבענת מאים עלי צנשואה מצואר צמור סי' ע"ז צסם מהר"ם מרוענבורג, וכן הוא צחש"י הר"ש כלל מ"ג סי' ח' דיש להטיל חרם אם לא למדוע צני אדם למרוד, הרי דלא הטילו רק קצלת חרם, ומה שצצואר שם צרמ"א צסם מהרי"ו דיכולים הצ"ד להשביע אותה על כן, מצואר צחש"י רש"ל סי' ס"ט דהיינו דוקא צבענת מאים עלי צלי שום נחינת אמתלא לדבריה כלל ע"ש, אבל צנחינת אמתלא רק שאינה מצוררת די לזכר הדברים בקצ"ח צלצד, ומה שזכר צשצו"י שבעה, ע"כ הוא לאו דוקא, והכי מצואר צעצו"ג סי' ע"ד דהצ"ד לריכים לזכר הדברים עפ"י שבעה או קצ"ח ע"ש, ודבר זה תלוי צראות עיני הדיון כו', ואנו נוהגין לפסוק צענין זה קצ"ח על הכלה ולא שבעה. וכע"ז כתב צמנחת הקומץ סי' ל"ט, וצנחלת אצ"י סי' י"ב אות י"ד, וצס"י י"ד אות ג'.

כו. קול שם רע, האם הוא עילה לבטל השדוכין. צשו"ת הצ"ח סי' ח', צנזן שצד הכלה רוצה לנחק השדוך בגלל קול רע שילא על קרובה של החתן, כתב שאין ממע צבענות צד הכלה, דלמא אויזים הוא דאפיקו לקלא. [ע"ש עוד דדי איסור צנזנו].

ובחתם סופר סי' קל"ד, צנזן שהמשודכת רוצה לנחק השידוך צבענת מאים עלי מחמת ששמעה מפי לוחשי לחישה שהנער אינו נוהג כשורה, ואף שצצנים וגדולים העידו כי הקול שקר, צכל זאת מכיון שילא הקול צבר נמאם צעיניה, וכתב דחמיה לי, הלא יקרא צצבר טענת מיאוס, וחלילה לא יעשה כן להחזיק ידי מוליאיו לעז, וטוב שלא יהיה לשום חכם ודיוק עסק עמה צשדוכין [אחרים], עד שיקצלו צ' עדים צרורים על קלקול מעשיו, וכן ראוי לדון ולהורות.

ובמשיב שלום ח"א סי' ש"ה, צמשודכת שילא עליה קול רע של זנות, כתב דעל פי קול בעלמא אין להחיר הקשר, כי צזמננו רצו היום המתפראים אשר ימאסו צמשודכתם ויוכל להיות שכוליא קול וגם ימאס לו מחזיקים את הקול צשקר. גם צצברי יששכר סי' קמ"ז פקפק אם ראשים לצטל השדוכין ע"פ קול רע שילא על המשודך.

אוצר

סי' לו אות כו—כח

הפוסקים

עכ"פ אין לך פגם גדול מזה, ועוד דהרי הכלה טוענת שמאים עליה מחמת הקול ואין לך טענה מצוררת יותר מזה, וכעין שכתב בשבט יעקב [הג"ל].

ובהרי בשמים ח"ג סי' קע"ז, הסתמך על דברי שבות יעקב הג"ל כסניף היתר לגדלו להקל על המשדכת לנתק השדוכים, והוסיף דאף שבג"ד ליכא קלא דלא פסיק אלא שהכלה השיגה כחצי דופי ושמאלה עליו, ושמעיה מפי אנשים שהמשדך מעקש דרכו, אף שכיו"צ כתבו הפוסקים שיש להשיג את האב שלא אלפה לטעון כן כדי לבטל השדוכים, [ע"י להלן בסעיף ו סקמ"ח], בכ"ז הרי בג"ד ליכא דררא דמומחא מחמת שלא היו רק ראשי פרקים, וא"כ אין מקום להעלה שצוה או קבלת חרס כזה.

כו. ואי בעינן קול חזק או אפילו כשישנו קול רינון בעלמא. במשנה ר' אליעזר ח"צ סי' ל"ח כתב דאפשר לומר דעד כאן לא חלקו מהרי"ט בן יעיש ומהרי"א שרציע הזכר על סברת הכנה"ג אלא דוקא בקול רינון בעלמא, דהכי הוי נדון הכנה"ג, ועל אותו נדון חלקו עליו, דרם היכא דהוי קלא דלא פסיק וקול המולה גדולה, מודו דיכול לבטל השידוך.

ובתשובת הר"י לבטון שכתב יוסף סי' ז', הביא בנדון את דעות הפוסקים שבכנה"ג הג"ל, וכתב דבג"ד שכתחן הוא מוחזק יכול לומר קים לי בכנה"ג ומהרש"ך ומהרי"ט [הג"ל] שפטרו אפילו בקול ורינון בעלמא.

ובשר"ת מהר"ש (ענגל) ח"ו סי' נ"ג, בנדון קול רע שיאל על המשדכת, כתב דדבר זה תלוי בראות עיני הדיין אם נראה ממש בקול ושאניו מחמת אויבים פשיעא שיכול לנתק הקשר. ובשר"ת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ה, אחר שהעלה דיכולין לבטל שדוך בגלל קול שם רע, כתב דהכל לפי ענין הרינון, ואם נראה לב"ד כי הוא רק קול רינון שאין בו ממש ואויבים אפקוד לקלא ואין מקום לחוש לו כלל, ודאי שאין ליתן יד לנתק הקשר. ובשר"ת מהרש"ם ח"ג סי' קל"ג [המוכח למעלה בזה הקודם] שאל הכלה טען דאויבים אפקודו לקלא, כתב, דבכנה"ג ספ"צ דיבמות כתב, דדליתא אויבים תלינן דאויבים אפקודו לקלא, והביאורו כמה אחרונים, אבל כבר העלה בהשיג משה סי' ס' דרך צ' נתיב י' דלאו כלל אויבים תלינן ולא סגי בקלא שגאה, וגם מוכח מהרמב"ם פכ"ד מסנהדרין הל' ה', דבעינן עכ"פ אויבים ידועים שמוציאים שם רע כו', אלא שמהרי"ק בשורש קפ"ד הביא ראיה דלמיחש מיחו צעי ללישנא בישא, אך מ"מ אין לעשות שום מעשה, אבל בג"ד דהוא צא לפטור את עצמו מקנס, שפיר יוכל לטעון דחושש לשם רע, ועוד דבג"ד איכא רגלים לדבר כו', והיכא דטוען מאים ויש אמתלא או רגלים לדבר נאמן כו', ולכן אם יקבל חרס שאין צוה ערמה יוכל לבטל הקשר.

כח. ובשיצא הקול על ידי גוי. בזכרנו לחיים אות ש' סי' ג', בנדון שיאל קול רינון על משדכת מפי גוי ונתפשט הקול בקרב ישראל, כתב דבין שהקול צא מפי גוי אינו כלום, ואין החתן יכול לפטור את עצמו מהשצוה והקנס. ובחשבות הרניי דוד ושר"י עלי שם בנדון זה כתבו ג"כ דאין החתן יכול להפטור עצמו מחומר השצוה, ואף שמהרש"ך ומהרי"ט הסכימו לבטל השידוך בקול רינון, מ"מ מלבד דב"ח חולק וס"ל דכל כה"ג אינו יכול לפטור עצמו משצוהו, אף גם זאת י"ל דגם מהרש"ך ומהרי"ט לא אמרו אלא כשהקול נתפשט מתחילתו מחמת עדות גשר, אבל בג"ד דהקול יאל מתחילתו מפי גוי דאין ממע צעדוהו בודאי אין כח ביד המשדך להפטור מכה האזי טענה. ובחיים ושלום ח"צ סי' ל"ג כתב ג"כ בנדון הג"ל דאין בקול זה לבטל השדוכין. [וגמ"מ כתב שם שיש לגרף ריעותא זו דקול שם רע להחיר לו את השצוה אם יפרע את הקנס, עיין סק"ד אות א'].

עשיב

שמוכה קלת מדברי מהרי"ט דבקול ורינון בעלמא הוי עילה לבטל השדוכים, מ"מ נראה דלא נאמר כן אלא כשהקול הוא על המשדכת דיונה או שהמירה, וכשהמירה מסתמא גם זיונה, בכה"ג דוקא אמרו דראוי לחוש לקול בעלמא, דלמחר הצריות מליוות עליה ועל בניה ופוגם עצמו ואת בניה הנולדים ממנה, אבל כשהקול יואל על המשדך דעבר עבירה, מה פגם צא מזה עליה ועל בניה, ובכה"ג אפשר דיוורו כו"ע דעדיין אריה דשצוהא רביע עליה, כיון דלא ידעינן בודאי דהמשדך קלקל מעשיו.

אולם בבני בנימין סי' כ"ט דמ"ו ג' כתב בנדון דרשאים המשדכת לחזור בה מהשדוכין בגלל הקול, וכמ"ש בכנה"ג [הג"ל] היכא שיאל קול על המשדכת. גם בשאל ונשאל ח"צ סי' ל"ד, בנדון משדך שיאל עליו קול שקלקל מעשיו, הביא משה"כ מהרי"ט [הג"ל] דבקול רע שיאל על המשדכת רשאי המשדך לבטל השדוך, וכתב דמינה נמו לאיש שיאל עליו קול רע, דהמשדכת יכולה לומר לא בעינא גברא דנפיק עליה קלא. וכ"כ בנכח השלחן סי' י"ג. גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קפ"ה, בנדון שיאל קול על המשדך שהוא חולה, כתב דהמשדכת רשאה לנתק את קשר השידוך בגלל הקול.

ויש שכתבו דרשאים המשדכת לנתק השדוכים בטענת מאים עלי מחמת הקול. בשבות יעקב ח"ג סי' קי"ז, בנדון שהמשדכת טוענת מאים עלי מחמת שהולך בדרך לא טובים, כתב דאף אם אינה יכולה לברר טענתה על פי עדים ברורים, מ"מ אם יאל עליו קלא דלא פסיק, וליכא אויבים דאפקי לקלא, מיקרי ג"כ טענה מצוררת לטעון מאים עלי ופטורה מהקנס.

ובשב יעקב סי' כ"ג, בנדון קול שיאל על המשדך שהוא חולה נכפה, כתב דזה הוי ודאי אמתלא למשדכת שיכולה לטעון מאים עלי, ואעפ"כ כל זמן שלא יברר לך הכלה בצירור גמור שיש בו ממש בראותו הקול, מחוייבת המשדכת להישבע שבאמת הצחור מאים עליה בגלל הקול, כמו שפסק הרמ"א בסי' ע"ז סעיף ג' גבי נשואה שטענה מאים עליה שיכולין ב"ד להשביעה ע"ז מטעם שאשה בכל דבר ניחא לה. ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קמ"ה, בנדון שיאל קול רע על המשדך, הסתמך על דברי השב יעקב דהמשדכת יכולה לטעון מאים עלי מחמת הקול. ובשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' ע"ז, בנדון משדך שיאל עליו קול שטימא בחולה, כתב [דאף כי] לא מקרי אמתלא מצוררת, ע"י ח"מ סו"ס ע"ז לענין טוענת מאים עליו שאומרים עליו שהוא רועה זומת כו', אבל מ"מ שם אמתלא ע"ז, דאולי האמת אהה דבלבה ממאנת בו מחמת הקול, דאפילו אינה מאמינה לקול מ"מ כיון דע"ז נתפרסם לרבים, גנאי הוא לה ליטב עם זה ובושה מחצרותיה, וכנונים דברי הגאון מהרי"י מליסא דכיון דבאמתלא שאינה מצוררת באשה [שמרדה בצעלה] מהני תפיסה [של נכסיה, וכמ"ש הרמ"א הג"ל], ה"נ בג"ד שהיא תפוסה ועומדת, והדברים ק"ו, דהתם בתופסת מעות שהיה צעלה מוחזק בהם, עכ"כ בג"ד דהיא מוחזקת גמורה במעוניה, ומה שכתב הרב השואל דעל זה נתקשרו בקנס דכל כמה דלא חתן אמתלא מצוררת דתחייב בקנס, אינו הכרח, דהקנס הוא באם יהיה נראה לב"ד שיש ערמה ורמאות בדבר, אבל לא בזה, ובג"ד עינינו רואות דיש מקום קפידא לנוח אחרי דיש קלת קול, וע"כ בג"ד היא נאמנת בשצוה דמאים עליה, והדבר נר"ך דקדוק גדול שהיא בעלמא תעמוד בפני ב"ד והב"ד יחקרו אותה היטב ולראות אם אין בזה ערמה, ומה עוז אם אפשר לפשר ולא יצאו לכלל שצוה.

ובעטרת ישועה סי' י"א, בנדון שיאל קול ממזרות על אבי המשדך, הביא משה"כ בנז"י [המוכח בסק"ד אות ז'] דפגם אף באבי האב הוי עילה לבטל השדוכים, וכתב דמעשה בג"ד דיאל קלא דלא פסיק על אביו שהוא ממזר, אף דמוחר כיון דליכא עדים,

באר הגולה

פ מדברי הרמב"ם נשם
חכמי ספרד כפי"ל מהל'
מכירה ט' מה דלמא שם
שומר שמיך עלמו קונין
וכו' כתב כלל ומתנה וכו'
דמאחר שמיחין לוחם ניד
שליש כמ"ס בסוף הפעוף
פני כהנא בלא קנין וכמו
שכתב הרמב"ם בחי"מ סי'
ר"ז סעיף ט"ז

צ כן מלמדי מונח נשם של א"מ ז"ל (המכנה הרשונה של הסנה, "ממנה" מופיעה כגל נש"ע דפוס וינייטס של"ד).

ו פ [טו] כשרוצין לעשות הבטחות לשדוכין עושים בענין שלא יהא אסמכתא
דהיינו שעושים שטר מזה שחייב לחבירו מנה ואחר שחייב עצמו מנה
ז מתנה עם אבי הכלה] שאם יקיים השדוכין ויכנס לחופה עם משודכתו
זאת הרי החוב מחול לו ואח"כ עושים שטר שחבירו חייב לזה מנה ומתנה *
עמו שאם יכניס בתו לחופה עם זה המשודך יהא החוב מחול לו ומניחים
שני שטרות אלו ביד שלישי :

הכח

* בכל ספרי הש"ס שגדפסו לפני הבאה"ג כתוב כאן : והתנו. וכנראה שהבאה"ג חתן ואת עפ"י
ההגה שכתב באות צ' ע"ש.

הפוסקים

ס"ק לח אות א-ב

אוצר

חיוצ חינו משום אסמכתא, חלף כי היכי שאפילו אם ימות יהיו
חייבים היורשים לקיים, וכמ"ס נגחלת שבעה, ד"ל דדייק מדברי
הרמב"ם שכתב בשם דכלל אסמכתא ושדוכין וכל כיוצא בזה
עושים חיוצ כנ"ל, ש"מ דאם לא עשו חיוצ בזה הוי אסמכתא.

וכבר כתב כן בשו"ת הריב"ש סי' שפ"ז ד"ה כהנא, דאחר שהביא
דעת ה"ה דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא, כתב דכמה חשני
רצוני הלכו בשיטה אחרת, שהרי רצונו הוא ור"ח גאון כתבו דכל
"דא"י מדינה לא קני ואפילו בידו ולא גזים כר, וכן דעת הרמב"ם
בפי"א דמכירה, ולזה הסכימו רצוני יהודה אלכרגלוי והרמב"ן
והרשב"א א) וכל האחרונים. [וכבר מבוחר כן בהשוואת הרמב"ם
עלמו, בס"י רכ"ו רכ"ה ורכ"ט, שנשאל על שדוכין שהתנו שכל מי
יחזור בו יתחייב לשלם קנס, והשיב דאם נעשה בלשון דלא הוי
אסמכתא חייב ליתן הקנס. וכבר כתב כן להדיא בשו"ת הרי"מ מייגאש
סי' קל"ה בנדון, דמה שהעידו עליו שקנו מידו שיטא את פלונית
והודה שאם לא ישא אותה יהיה לה חללו ק' דינרים בהורת חוב,
הוא בלתי קיים לפי שחלה אותה בתנאי והיא אסמכתא שאינה קונה
כפי שורת הדין].

ובסמ"ג עשין פ"ב בשם רצוני שמשון ב, אחר שכתב דאפילו
במעכשיו חין מועיל קנין כשאר אסמכתות חלף בנ"ד
חשוב, סיים שלפיהן נהגו באלו המלכיות לעשות שדוכין בפני עובד
העיר שלא יהא אסמכתא ג).

ודעת החולקים על שיטה זו ומסקנת האחרונים להלכה, יצוהו
ח"ה בסק"מ וסקמ"א חות א'.

ב. כשלא עשו שטרות באופן הנ"ל, אלא שכתוב בשטר
השדוכין "דלא כאסמכתא". כתב בחקרי לב סי' ל'
דס"ה ג, דאע"ג שנחלקו הפוסקים אי מצטלין אסמכתא מפני זה,
כמ"ס בשו"ע חו"מ סי' ר"ז סעיף י"ה, וברא"ש סובר דזה חינו
מצטל האסמכתא, אבל בכה"ג שם הגד"י חות קא"ע כתב בשם
השוכח

בשבעה כמבואר שם בשאלה, חת בודאי מסלק האסמכתא. [וכ"ג דעת
המהר"ש בתשובתו שבמשפט צדק ח"א סי' ב', דמתחילה כתב בדף י"א
א' דלדעת הרשב"א בתשובה גם בשדוכין איכא אסמכתא, שכתב דכל שהוא
דרך קנס הוי אסמכתא, ולהלן שם כתב המהר"ש, דלדעת הרשב"א בקנין
לחוד הוי כמעכשיו ונסתלקה האסמכתא. וע"ש במשפט צדק סי' ג, מש"כ
ע"ד המהר"ש הנ"ל. וע"ע בתולדות אדם סי' ל"ה. ובשו"ת הרשב"א ח"ג
סי' רי"א.

ב) אולי הכוונה להר"ש מקוצי, כי הר"ש משאנץ מובא להלן בשיטת
החולקים.

ג) וכע"ז כתבו התוס' בגדרים כ"ז ב' ד"ה והלכתא, בשם ר"ת,
שלכך נהגו לאסוף כל בני העיר בשעת שדוכין, אלא שבמקרא כתבו התוס'
ד"ת ס"ל כשיטת ה"ה החולקים ע"ז, וכמובא בסק"מ בדברי תשובת
מהר"ש, ושם יובא גם מש"כ ואחרונים בדעתו.

טעיף ו. לח. עושים בענין שלא יהא אסמכתא. א. מקור
דעה זו והראשונים הסוברים כן. דין זה הביאו
העושי"ע גם בחו"מ סי' ר"ז, לענין כל סוגי תנאים ולא רק לענין
שדוכים, ושם יצוהו גם כל פרטי הדיונים לפי שיטה זו, השייכים
לכל שאר סוגי תנאים, וכאן יצוהו רק מה שנוגע לשדוכים. ומקור
דעה זו, עבא"ה"ג דהוא מדברי הרמב"ם בשם חכמי ספרד בפי"א
דמכירה. והוא עפ"י מש"כ בצ"י כאן, דמדברי הרמב"ם שם נראה,
דגם בשדוכין יש דין אסמכתא. וכ"כ בהמת ישרים מאמר כל דאי
פי"א האופן כפי.

וע"י בנחלת שבעה סי' ח' סעיף א' סק"ח, שכתב דאף שמדברי
המחבר והרמב"א כאן ובחו"מ סי' ר"ז הנ"ל, שהביאו דעת
הסוברים בשדוכין לא הוי אסמכתא בלשון וי"א, משמע דלדעה
קמייחא יש בשדוכין משום אסמכתא, וכתבו כן לפי לשון הרמב"ם
שהביא סייפתא לדבריו מדברי חכמי ספרד, אבל נ"ל דיותר טוב
להשוות דעות הפוסקים בכל מה דאפשר, ואפילו בקושי ודוחק,
וכמ"ס במשאלת בנימין סי' י"ז, וכ"ס צ"ד שיש להשוותם בריות
גדול כר, כי נ"ל שגם חכמי ספרד סוברים דאסמכתא קניא בשדוכין
משום בושח כדעת ה"ה בצרמ"א, אך הוי משלישים שטרות משום
דבזה הוי בעוהים גמי שאף אם ימות האב יהיו היורשים חייבים
לקיים מאחר שהיה בדרך חיוצ והודאה, ולפי"ז לא הו"ל לש"ט
ורמ"א לפחות וי"א בלשון פלוגתא, כי אפשר דגם חכמי ספרד
מודים שאין בשדוכים משום אסמכתא וכנ"ל. והביאוהו לנדיניהם
במים רבים סי' ח', ובזו"מ יחזק ח"א סי' קס"א. וע"י גם במשפטים
ישרים (להר"ש חסון) סי' פ"א, שכתב בתוכ"ד, דאפשר שהרמב"ם
וחכמי ספרד מודים בשדוכין דמכני משום בושח, ורק לרווחא
דמילתא הוי עושים השלשת שטרות. וע"ע בעזרת כהן סי' נ.
אולם ע"י בצ"ש סי' נ"א סוס"ק י, דגם העור הבין דחכמי ספרד
פליגי על שיטת ה"ה, וכתב דאין לומר דהא דעשו [שטר]

א) וע"י בשו"ת מהרשד"ם סי' כ"ו, שכתב [מבלי להזכיר דברי
הריב"ש הנ"ל], דלדעתו ס"ל להרשב"א כהתוס' והרא"ש דגובין קנס שדוכין.
ובנתיבות משפט (על ר"י) דפ"ט טור ב', הקשה על מש"כ הריב"ש הנ"ל
דלהרשב"א הוי אסמכתא, דהרי הרשב"א ס"ל דכל שקנו מידו אע"פ דלא
אמר מעכשיו לא הוי אסמכתא, וא"כ בקנס שדוכין בקנין אף הוא מודה
דליכא אסמכתא, וא"כ כתב הריב"ש שהוא חולק על הרא"ש, ומהרשד"ם
כתב שדעת הרשב"א כהרא"ש, ונראה שהוא מהטעם הנ"ל.

וכתב בס' זה כתב יד סי' ב' דף ז' טור ג', ד"ל דהריב"ש דקאמר
דקנס שדוכין שייך ביה אסמכתא לדעת הרשב"א, היינו אם עשו הקנס
בלא אופנים דמבטלי האסמכתא דפליגי בהם הפוסקים כל חד לסברתו
כמבואר בחרי"מ סי' ר"ו, והיינו בלא קנין, דלסברת הרשב"א הקנין מבטל
דין האסמכתא כר, ועפ"י אתי שפיר דברי הרשב"א בתשובה סי' תשע"א,
שנשאל על קנס שדוכין ופטרו מחמת אונס, ולא פטרו מטעם אסמכתא,
דמסתמא איירי בקנין ולדעתו הקנין מסלק האסמכתא, ועוד דשם איירי

ביאור הגר"א

[טו] כשרוצין כו'.
כמ"ס בב"מ מ"ח ב'
הגות עירבון כר
דאסמכתא היא כו'.
וכמ"ס ס"ו ב' כל דאי
כו' ועז"מ סימן ר"ו
ס"ס :

אוצר

ס"ק לח אות ב—ד

הפוסקים

ילפינן כשם שהדין באיסור כך הדין בממונה, אלא שלא למדים דרך אומדנה דעבדי רבותא לגבי איסורא כו, ממנו נלמד לעשות אומדנה זו לענין ממונה כו, ואין לומר שיכולה האשה לומר אדעתא דמנהב מקומי נחוויתי כו, דכ"י אחר האשה לשדן לפני נתינת הסבלנות דעצעת זכב סגי, והוא נתן לה הרבה סבלנות כו אף שלא היה מוכרח לזה מלד האשה כו, וכיון שכן הדבר פשוט דאזלינן בחר האומדנה דבעל דלא יביא לה אלא אדעתא דמנהב עירו כו, והך אומדנה דבעל היא אומדנה גדולה, ומשנה שלימה שנינו בכתובות נ"ד ז' אם ראה להוסיף אפילו מאה מנה ויוסיף נחארמלה או נהגרשה כו ר' אלעזר בן עזריה אומר מן הנשואין גובה את הכל מן האירוסין בחולה גובה מאתים ואלמנה מנה, שלא כתב לה אלא ע"מ לכוונה, ואיפסקא הלכתא כר' אשי, הרי מצוה דכיון דהוספת היא מדעתו ואין עליו הכרח אזלינן בחר אומדן דעתו כו, ועי' בתוס' כתובות מ"ז ז' ד"ה שלא, דלא אזלינן בחר אומדנה אלא כשהדבר תלוי בחדל ולא כשהדבר תלוי בדעת שניהם כו, מ"מ מצוה שם דכוחו לארוסתו חשיב דבר תלוי בדעת הבעל לחוד כו, ולרובא דמילתא חמינה דלו יהיה הדבר רק ספק אי עבדינן הך אומדנה או לא, מפקינן מינה הסבלנות, דמדברי הר"ך בית שני חדר י"ב מצוה דכל היכא דאמרין הממנה והפס, לא מהניא תפיסה אלא בחדל מהך תלחא, או דאית ליה לחופס ענתה דרי, או דאיכא שני עדים מסייעים ליה אף דאיכא עדים אחרים מכחישים, או בספק דפלוגתא דרבותא, וא"כ כ"ד דאיכא שום חד מהני תלת, לא עדים מסייעים, לא ענתה דרי, דמנא ידעך דאיכו נחכוון לתת הסבלנות אדעתא דמנהב עירה, ואין כאן פלוגתא דרבותא אלא דלרובא דמילתא אמרינן לו יהיה הדבר אלא ספק כו, וא"כ לא מהניא תפיסה ומפקינן מינה כו, ע"ש שהאריך עוד בזה.

ד. בערבות על שדוכין אי שייך ג"כ דין אסמכתא, ואם יש חילוק בזה בין ערב סתם לבין ערב קבלן, (ובין אם הערבות היא על התחייבות הדלוגית וכדומה, או שהיא על הקנסות, ועוד פרטי חילוקים שונים בזה). במשפט זקק ח"א סי' ד' בתשובת הי"ר ישראל אבא, בנידון שדוכה של המשדכת התחייב בקנס אם תחזור בה, ורצו לחייבו בתשלום הקנס מטעם ערב, כתב דר"ט טור ז', דלא נפיק מידי ספק אי מהני האי קנין באסמכתא או לא כו, דא"ע שכתב הרמב"ם דערב ששעבד עלמו על תנאי לא קנה [והוצא בחו"מ סי' קל"א סעיף ט'], הרי חלקו עליו כל הראשונים והאחרונים, וגדולה מזו כתב הרשב"א בסי' אלף ו' הביאה הב"י בטחומ"מ סי' קכ"ט [וברמ"א שם סעיף ח'], על ראובן שהשאל חפץ לשמעון והתנה עמו תנאים שהיה אסמכתא ונתן לו ערב ע"י, א"ע"פ שאינו יכול לתבוע את השואל לפי שהיה אסמכתא חובע את הערב, וטעמא דעברות ליכא אסמכתא כו, וחזר הדין דלא נפיק נ"ד מידי ספק כו, ולא מפקינן ממונה מהמוחזק מספיקא.

ובערך השלחן סק"ז כתב ע"ד הרשב"א הג"ל, שהרי כתב הסמ"ע שם הטעם, משום דעברותו אין שינוי לערבות דעלמא, דהא לא ערב לו אלא שאם לא ישלם לו השואל ישלם לו הוא, וכל ערבות דעלמא אף דהוא אסמכתא ילפינן מקרא דנשתעבד, בההוא הנאה דהימניה כו, אבל בההוא דהרמב"ם כיון שחלה שעבודו בתנאי לא גמר ומקנה, דסמך שיתקיים התנאי ולא נשתעבד כו, וה"כ כ"ד שחלה שעבודו בדבר אחר אם לא תרצה המשדכת, לא הוי כערב דעלמא.

ובעמדת חכמים סי' כ"ז, כתב כן ביתר הסדר, דכ"י שם סי' קכ"ט כתב הטעם, דנשלמא מלוא להולאה ניתנה ואדעתא דהכי נחית לפדונו, אבל ההיא דהרמב"ם בערב דשדה כו' סמכה דעתיה

תשובת הר"א גאליקו, דלא כתב הר"ש דזה לא מהני לסלק האסמכתא, אלא באסמכתא גמורה, אבל באסמכתא שאינה גמורה מהני, וא"כ קנס שדוכין הנעשה בקנין מעכשיו וצ"ד חשיב אין לנו אסמכתא שאינה גמורה יותר מזה, שהרי בקנין מעכשיו רבו הסוברים ליתכא אסמכתא, וכמוצא בנכ"ג שם אות קפ"ו, וגם בקנס שדוכין רבו הסוברים ליתכא אסמכתא, אלא דאין קיי"ל דגם בשדוכין ובקנין מעכשיו מני אחר קים לי כו, אך מ"מ אין זה אסמכתא גמורה, וכיון שכתוב בשער דלא באסמכתא, גם הר"ש הג"ל יורה דזה מסלק דין אסמכתא. וכ"כ בכפי אהרן ח"א סי' ס' דע"י א', ובזה כתב ידי סי' א', עפ"י החקרי לב הג"ל.

ג. ובמקום שנהגו שאם החתן חוזר בו מהשדוכין, מעכבת המשדכת את הסבלנות לעצמה בדמי בושחה גם בלי הבטחות, האם יש תוקף למנהג זה, ומה הדין בשבחחתן הוא ממקום שלא נהגו כן. בתועפות ראש (להר"ר אגאווה) סי' ק"מ דק"צ א', כתב שצריך לחקור בנידון, במה שטוען אבי הבת שבעירו (מחלואן שבמרוקו) נהוג, שכל משודך ששולח סבלנות למשדכתו וחוזר בו לוקחת את המשדכת את הסבלנות דדמי בושחה כו, ומנינו דמנהב מצטל הלכה כו, אלא דיש לדון כיצד הוא המנהג, דבנכ"ג סי' ר"א הג"י אות ד' הביא סברות הרבה פוסקים דכל מנהג שלא נתייחד עפ"י ותיקין לאו שמיא מנהג, וכנגד זה הביא פוסקים אחרים דלא צריך שיהיה המנהג מיוסד עפ"י ותיקין, וכתב דכיון דאיכא פלוגתא דרבותא מידי ספקא לא נפקא והולכין אחר המוחזק כו, הרי דאפילו נתיב דמנהג זה לא נתייחד עפ"י ותיקין אזלינן בחר המוחזק כו, כ"ש מנהג זה המיוסד על הבושת דחייב מדינה [עיין ע"י בסקמ"ד אות מ"ב], ובשו"ת הרד"י ח"א סי' שצ"ט כתב לענין החזרת סבלנות דכיון שהוא פורע הקנס למה יפרע הבושת שני פעמים כו, הרי מצוה דבמקום שיש לה בושת ויש לה סבלנות תחת ידה, דין הוא שהגבה דמי הבושת מן הסבלנות כו, וא"כ מנהג זה יש לו יסוד מדברי ותיקין כו ובודאי נחפשו עפ"י ותיקין כו, אלא דכל זה אם יכרר אבי הבת שיש להם בזה מנהג, דמי שטוען שיש מנהג עליו לברר וכמ"ש בנכ"ג שם אות קכ"ו, ואחר שיכרר שיש מנהג, יש לנו לחקור אם מנהג קבוע הוא כו, דבשביל פסע אחת ושחים לא יחשב מנהג קבוע וכו'.

וגם כשהמשודך הוא מעיר אחרת, ובעירו לא נהגו כן, כתב שם, דהרי כתב הרמ"א בחו"מ סי' של"א עפ"י הירושלמי, לענין מקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב, דאזלינן בחר המקום ששכר שם הפועלים, וא"כ פשוט הוא דאין לילך אלא בחר מקום שנעשו השדוכין.

אולם בבקש שלמה סי' ה', כתב בנידון כזה, דאף שיכיה צמנה שהמנהג הוא פשוט לכל בני מהא, מ"מ היינו דוקא כאשר יהיה המשדך מצוי מתא דידהו, אולם כ"י דהמשדך הוא מעיר אחרת שלא נהגו כן, אמדינן דעתיה דלא נתן הסבלנות כי אם אדעתא דמנהב עירו וכמו שהוא טוען כ"י, ועי' בשו"ת מהרש"ם סי' ע"ז דההיא דסבלנות דאיכא אחרת דחיישי להו לקדושין ואיכא אחרת דלא חיישי להו, דאם המשדך הוא מאחרת דלא חיישי ודעתו לחזור למקומו, אף דאחרת דידה חיישי, אמדינן דעתיה שלא נתן הסבלנות כי אם על דעת מנהב מקומו כו, [עי' ע"י בסי' מ"ה סקל"א אות ז'], הרי דקסמכי רבנן על אומדנה זו בפשיטות אף להקל שלא להצריכה גט, וממנו נלמד במכ"ש דעבדינן אומדנה זו לענין ממונה כו, וכ"ש כ"י דהתנה עמה לבוא לעירו, והגם דקיי"ל דממונה מאיסורא לא ילפינן כו, מ"מ צווגא דנ"ד ילפינן כו, שהנשואים שווים ותחוייבו מיירי במשדך שהוא מעיר אחרת ואין מנהב מקומו בסבלנות כמנהב מקום האשה כו, ואין לא

אוצר

ס"ק לח אות ד

הפוסקים

דעתיה שלא יוליאוה מתחת יד הלוקח כו', והקשה בגידולי תרומה, דהא גם בכל ערבות נוכל לומר דמכח דעתיה שכלום בעלמנו יפרע, וכחצ בתומים דלק"מ, דבערב דעלמא איכא חד ספקא אם יפרע אם יעני ויחזור המלוה על הערב, משא"כ בשדה איכא חרי ספקו, דילמא לא יבוא ערעור כלל על השדה ואח"כ שיהיה ערעור דילמא יהיה ספק ביד המוכר לפרוע משלו, ובזה ספיקו עובא לא מקני נפשיה כו', ולפי"ז לפי מש"כ הסמ"ע בסי' קכ"ט סק"י דערבים דידן הם צשציל הקנס ואינם יכולים לחזור מפני הצושה ולא ערבים צשציל הגדוניה, יש מקום עיון דלעטעם הב"י הנ"ל כמו שפטר הערב צעד אחריות מחמת שיש צ"י ספקות, כמו כן יהיה הערב על הקנס פטור דהא ג"כ יש צ"י ספקות, דילמא לא תבועל ההתקשרות ואם תבועל דילמא יתן הקנס לז החוזר בעלמנו, ולכך היה צעני הערב קצבן לאסמכתא גדולה ולא גמר לשעבד נפשיה, והיה אפשר לומר דהסמ"ע לשיעוריה שכתב דין הערבות על האחריות, טעמו של העור דלכך פטור דעבד אינש דזבין ארעא ליומא, הרי שלא הסכים הסמ"ע לסדרת הב"י הנ"ל, אבל מ"מ קשה להוציא מהערב קצבן אחרי שלדעת הב"י אין לחייבו, גם יכול לומר קים לי בסדרת הב"י, ובאחריות אף ערב קצבן פטור כמבואר מדברי הרמב"ם והשו"ע, אמנם צ"ש סי' קי"ב סק"א, אחר שכתב לשון הסמ"ע הנ"ל הוסיף צביאורו וכתב, כלומר אף שכתבים עתה ערב קצבן צעד הגדוניה וקצבן משעבד לגדוניה, מ"מ היה יכול לומר קודם התחובה אני חוזר צי ואל תנשא, אלא צשציל הצושה אינו יכול לחזור כו', וכשם שהקנס חל על אצי הכלה כשאני נותן לו הגדן ה"ה חל על הערב כ"כ הח"מ, עכ"ל הב"ש, הרי מבואר שדעתם צכוונת הסמ"ע שצאמת הערבות היא על ההתחייבות אלא שמי"מ אינו יכול הערב לעטון שחוזר צו דכיון שחוזר צו מתחייב צקנס כו', וגראה מדבריהם שהיה אז המנהג לכתוב צפירות שהערב קצבן הוא על הגדוניה ומ"מ החליטו שאינו יכול לחזור מחמת הקנס כו', ולפי"ז כשנאמר כיון דמנהג שלנו שכתבים צתנאים סתם ערב קצבן מזד החתן ערב קצבן מזד הכלה, הרי המה ע"ק צעד ההתחייבות ואין להם עוד מנוס ומפלט צטענת קים לי כהב"י, דלגבי ההתחייבות הוא כמו כל ערבות דעלמא דהוי ספק אחד אם יעני ה"ד שלו ויטערך הוא ליתן צעדו ההתחייבות, ואם אינו רוצה לסלק ההתחייבות ממילא נלכד צחייב הקנס כו', אבל לפי"ז יש צד פטור להע"ק מטעם אחר, דהא לפי המבואר צשו"ע סי' קי"ב סעיף ו' יש פלוגתא צין הפוסקים אם ערב צעד הגדוניה דומה לערב דכתובה או לא, ולהב"ד פוסקים דדמי לערב דכתובה, ולפי שיעת הרמב"ם ועוד פוסקים דאף קנין אינו מועיל בערב דכתובה, ליכא לחייב בערב על הגדוניה רק כשהוא ערב קצבן, דצבכ"ג אף בערב דכתובה משעבד, וגראה דלכך נשתרצ המנהג לכתוב ע"ק צתנאים, אמנם צחכס צבי סי' נ"א כתב צנידונו דיש ללמוד זכות על הערב מטעם שאין כתוב צשטר התנאים הלשון המועיל להיות קצבן, אלא מובגים לכתוב ע"ק מזד החתן פלוני ומזד הכלה פ' כו', ומעולם לא נשמע ולא נראה שיאמר הלשון המטערך להיות קצבן [המבואר צשו"ע חו"מ סי' קכ"ט] כו', ומחליט החכ"ל דע"ק שצשדוכין דין ערב דעלמא יש להם ולא דין ע"ק, וממילא יש לו מקום לפטור עלמנו צטענת קי"ל צממנ"פ, אם נחזיק כפשטות דברי הסמ"ע שהערבות היא על הקנס, הרי הוא דומה לערב על אחריות השדה לפי סדרת הב"י, ואם נחזיק כפי הצנת הב"ש שהערבות היא על ההתחייבות והקנס ממילא צא, יכול לומר קי"ל דערבות אינו מועיל על ההתחייבות וכו'. וע"ש מש"כ עוד לחלק צין הערב מזד הכלה לצין הערב מזד החתן, וצין היכא דאצי הכלה עומד מזד לצין היכא שהיא צענמה עומדת מזד, וצכוונת דר"ד שהחתן החייב נדוד, אם יכול הערב להערים ולעטון שהוא מוכן לשלם צעד החתן ההתחייבות מזדו כשיצא החתן ויראה לישאנה.

עו"ב שם צעטרת חכמים, דמלצד כל הנ"ל יש לפקפק אף לעטעם שכתב הסמ"ע צשם העור דלכך אין הערב צעד אחריות המוכר שדה מתחייב, דכיון דעבד אינש דזבין ארעא ליומא לא על הימנותא דערב קניניה, ואריך להסביר דצרו, דהא דכל ערב משעבד הוא צהכיה הנאה דמהימן ליה ועפ"י ערבותו מלוה ללוה לאיש שאינו אמיד צעיניו ולהכי גמר הערב ומשעבד נפשיה, משא"כ בערבות על אחריות שדה אין היכא שהערב מהימן אללו, שיכול להיות דאף צלל הערבות על האחריות לא היה נמנע מלקנות השדה משום דעבד אינש דזבין ארעא ליומא, ועתה נשתרצ המנהג צמדינתו לכתוב צכל התנאים ערבות אף כשהמזכרים המה צעוחים גדולים זה לזה ואין צריך לערבות, ולפעמים כשהנקצבים מחי מספר צכדי שלא לשנות המנהג כותבים לע"ק אנשים שאינם אמידים אף צערך מועט, ומעולם לא שמענו שיהיה איזה התווכחות צין הצדדים מי יהיה הע"ק, ולא יצחנו צין צטוח לאינו צטוח וצין נאמן לאינו נאמן, ולולא שהסופר בעלמנו מעורר לזה מזד ההרגל לא היו הצדדים משימים לצם לזה, וזה ע"ז שנה שמנעתי פה כתיבת ע"ק צתנאים לעטעם כמות עמדי, ולא נחזור ע"ז צשום פעם אחד מהצדדים לומר שלא יצא גמר ההתקשרות צלי כתיבת ע"ק, א"כ מאי היכר נאמנות יש לערב צמה שמתראים אליו לע"ק, שנאמר דצהכיה הנאה דהימניה גמר ומשעבד נפשיה, ואף שקשה לומר כו' שלא לחייב ע"ק צתנאים, עכ"פ אסלק עלמנו מלחוח דעתי צשום חיוצ על הע"ק, כי מוחלט אללו צאומדנא הנראה שאין עולה צדעת הע"ק לחייב עלמנו, והצדדים לא יעשו לעצמם שום סמיכה ע"ז, רק היכא שידוע שהיה צעת כתיבת התנאים קפידא צהעמדת הערב, או היכא שהע"ק חתמו על התנאים כמנהג אשכנז [ע"י ע"ז צסעיף ה' הערה ג'], דגלי דעתייהו שאינו מילי דכדי, אז יש מקום לחקור על מה הוטעמה הערבות כנ"ל.

והוסיף, דאף שפקפק בערבות על הקנס לדעת הב"י צעטעם פטור הע"ק על אחריות שדה, י"ל דאם צאמת נעשה ע"ק צדין לא יוכל לפטור עלמנו צטענת קי"ל כהב"י, דו"ל דשאני התם צבי אחריות שדה שיש חיוב שני ספקות, אם יחול על הערב התחלת ההתחייבות או שמה אין המוכר חייב כלום לאחרים שיהיה מקום ערעור על לוקח השדה, ואם חייב שמה המוכר עלמנו יחזור לשלם החוב ולא יטערך הצע"ח לחזור על המוכר וממילא לא יהיה שום חיוב על הע"ק, אבל צבי שדוכין הוי רק ספק אחד דילמא לא יתפרד השידוך, דהו ליכא ספקא, דמיד שיעבור צד אחד ויחול עליו חיוב הקנס צאוחו רגע יחול חיוב התשלומין גם על הערב, אחרי שהוא ע"ק וציד צד המקיים לצבוע חיוב ממנו כמו מן ה"ד המשנה, ולדעתו גם בערב שאינו קצבן יש לחלק כנ"ל, אלא דמדברי התומים הנ"ל נראה דסובר שאין לחלק כנ"ל בערבות סתם כו', אלא בערב קצבן כו', אמנם לפי החכ"ל הנ"ל דמחליט לפי מנהג שלנו שכל עיקר דין ע"ק צשידוכין אינו רק ערבות דעלמא ולא קבלנות, שייך ספיר לדמות לשיעט הב"י לערב דאחריות כנ"ל לפי הצנת התומים צדעת הב"י.

ובחינוך בית יהודה סי' ק"ד, כתב ע"ד המנהג לעשות התקשרות צשדוכין ואין לו כח והרשאה מהצדדים עלמם, רק ששמעיד ערבות ע"ז, דעטות ומנהג של שעות הוא, ולא יהיה שום אדם הגון אלל התקשרות כזו שקרוצ לצוא לידי צושה לאיזה מהצדדים, והוא כי אע"פ שהערבים הם אנשים צטוחים, מ"מ כפי דיון כיון שהאיש המקשר פטור מטעם שאין אדם מקנה דבר שאינו צרשותו, א"כ גם הערב פטור כדכתב צעח"מ סו"ס י"ט, וא"כ מה מועיל כל הערבות שצעולם, אף אם יונה ממך [ר"ל שער] צטוח על סך מסויים אפשר שמועיל על דרך שהיו עושים חכמי ספרד צדין אסמכתא, שהשלישו הצדדים שטרי חובות כו', משא"כ אם המקשר מעמיד ערבות כו' כיון שהמקשר פטור וכנ"ל גם הערב פטור.

ביאור הגר"א

[טז] וי"א כו' תוס'
ב"מ ס"א א' ד"ה ומניומי
ומיהו כו' ועוד דבדיו
כו' וכמ"ש ק"ד ב' התם לא כו' וכ"כ המחבר בח"מ שם :

הנה [טז] (ח) ויש אומרים דכל קנסות (ט) שעושים (טו) בשדוכין אין בהם משום אסמכתא
(תוס' פרק אחריו נשך והר"ש פ"ד דנדרים)

וכן

באר היטב

(טו) בשדוכין. הפעם משום בושת. וכתב מהר"ק שורש כ"ט אפילו לא
עבדי קנס אפילו הכי קרוב הוא בעיני דחייב לשלם דמי בושתו.
ודוקא קנסות שעושין בשעת השדוכין מטעם בושת. אבל אם עשאו קנסות
בנשואין אחרת קנסות הם אסמכתא. וקודם הנשואין אפילו אם הוא רוצה
לישא רק רוצה לשנות על קנת התנאים חייב בבושת דאלי"כ בקל יוכל למנוע
לדדים להשגתם ולבטל מקנת ועי"ז יאל תחשבתו לפועל. תשובת מהר"ו סי'
קל"ד. כתב הרשד"ם ח"א"ה סי' כ"ו היינו דוקא כשהאב המשיא את בתו
מתחייב בקנס אבל אחר לעולם הוי אסמכתא. והרש"ך ח"א סי' ס' חולק
עליו עיין כנה"ג דף פ"ה ע"א סעיף למ"ד :

פתחי תשובה

(ח) וי"א דכל קנסות. עיין בס' ישועות יעקב סק"ו שהרבה לתמוה על קנסות וח'
שעושין בשדוכין שאם לא ישל פלוניא ליום ידוע יחול עליו פונש סח' ואח"כ
מקדשה ונוספה כדמיו' ואין משים על הכז דהרי בגירושין ממירין לו מקודם (כפ"ס
לקמן סי' קל"ד ס"ד) אם נדר לו נשבע לגרשה כדי שלא יהא כמוכרה על הגירושין
וכ"כ אם קיבל עליו בקנס ידוע אם לא יגרשה ליום ידוע כתב הרשב"א שקרוב הדבר
לומר דאף בדיעבד הגם בעל ואם כן בקדושין שאין גם אחד שלא יהיה נקשר בתבלי
עבותות סח' וקנס הנעשה בעת השדוכין וכול מוכרה לקדשה ולישאלה ליום המוגבל
כתנאים וא"כ מיהו כאלום על הקדושין (ע"ל סי' מ"ב ס"א כח"מ ונ"ש שם) וכ"כ
שעינינו רואות שכתב פעמים החתן רוצה לחזור מהשדוך והב"ד כושין אותו ע"י הקנס
והח' ועי' כן חזון ומקדשה ונכנס עמה לחופה כו' והי' מהר"ו שקודם הקדושין
והחופה יחירו זה לזה הקשר של קיעא שביניהם כמו בגיטין למען יהיה הקדושין ונשואין
לפסוק כהרמב"ם דלנסוכו לקדש ה"ז מקודשת מזהבית דעה הראשונה בפתח ושי' בשם י"א ורק
משום חומרת קדושין ספק אם דהוי ספק (עיין כנה"ג כח"מ ס"ס ר"ה שם)
להסד ועי"ד ס' לי"א ע' בנשוא' ס"א פמ"א ח"ב סי' ע"א) ולדעת הרמב"ם פשיטא שאין כן
חשש אף שגם האשה אלוסה מחמת הקנס וח' ובדידה אם היא אלוסה לכ"ע
למה מקודשת מ"מ הרי שם הפעם מחמת הוא עשה שלא כהוגן כו' וכלן לא שייך זה
שהיא קיבלה ע"ע הקנס והח' מעמדה. ועיקר החשש בזה הוא רק לדעת בעל העיטור דס"ל
דזה הוי אלוסות לקנות וליתו קנין מדינא. א"כ הרי גם בגם מה דחיישין בקנס ושבויה
שקיבל מעמלו לומר שזה דמי ללוסא הוא רק חומרת בעלמא לכתחלה כמבואר בס'
קל"ד שם בנהגה ע"כ הכע בקדושין דאף בלוסא גמור אינו ברור לפסול אין להחמיר כל כך
ובפרט דעיקר הפחמיר בגם שם הוא הרשב"א והוא ז"ל בעלמו הכריע כדעת
הרמב"ם הג"ל כמבואר בב"י בס' מ"ב סי' ט"ז שם לית לו למינקס חומרת דמריכוהו ע'
בש"ך יו"ד סי' נ"ד סק"ס [ועמ"ש לעיל סי' מ"ב סק"ב] :

(ס) שעושים בשדוכין. עכ"פ שם הפעם משום בושת. ובכ"כ מסיים וז"ל אפ"ע
לפעמים לא הוי בושת כ"כ כמו דמי [הקנס] אפ"ה לא הוי אסמכתא עכ"ל. וכ'
עליו בביטא מאיר ר"ל דכמו כלם אוביר שלם במיטתה לא חשיב גו"ס ה"ה בזה שמתחייב קנת
יומר דמי הכושת בלמנוס הוי בכלל במיטתה. ומיהו דלס החמיר סך רב יותר ודאי
הוי אסמכתא דומיל דלס אוביר שלם אלפס. והו' לעי"ד סי' תשובת הר"ש שבוטל בב"כ
סי' פ"ו במ"ש ויש פנים לבטל כל הענין כו' והינו כי שם היה החיוב בסי' פ' אלפס

אוצר

ס"ק לח אות ד - ס"ק מ

הפוסקים

אולם בבית מאיר כאן, אחר שכתב בשדוכין שגששו בסחר דלא
שייך בושת ליכא קנס [וכמבואר בסקמ"א אות ג'], כתב
עוד, דל"ע אם נעשה בקנין וצטרפות כנהוג, דהוי דמטעם בושת
ליכא לחייבוה ומטעם קנין הוי אסמכתא, מ"מ אפשר להעריכם
חייבים, עפ"י תשובת הרשב"א [הג"ל] שצח"מ סי' קכ"ט, ומה
שהקשה הש"ך מסי' מ"ט [הג"ל צחינוך בית יעקב], עי' משלי"מ
פכ"א דמלוה, דמסיק שבקנין נשתעבד הערב אף במקום דלא
נחייב השואל מפני אסמכתא, וה"ה הכא, ולדעתי הי"ע דנהגו
ממש כו"ע בגלילותו דוקא ע"י ערבים, מפני דעת הרמב"ם שחושב
שדוכין לאסמכתא, עושים צעריים שחייבים מ"מ כו', וקנת קשה
עממ"כ הרמ"א [על שיעת הסוצרים דקנסות שדוכין אין בהם
משום אסמכתא] שכן המנהג פשוט, כי אין ממנהגינו ראייה, דתמיד
הוא ע"י ערבים, אמנם מסופק אני דשמא הרשב"א לשיטתו אזיל
במה שמפרש דברי הגמרא מנה אין כאן משכון אין כאן, דוקא
בקדושין ומקחים הנקנים במעות כמבואר בס' כ"ע בשמו ע"ש
[ובצ"ח"פ שם סק"י אות ג'], ומטעם דלא חשיב ממון לקנות
בהם האשה או השדה משום דהוי כמו מלוה הואיל ועדיין אגיד
גביה, ולהכי ממילא כיון דאין האשה מתקדשת אף היא לא קנתה
המשכון, דלא הקנהו לשעבד אלא ע"מ שיקנה זו, אבל במתנה ס"ל
דאם נתן משכון על מתנה נשתעבד המשכון במשיכתו כמבואר ברא"ש
שם בשם י"מ, אבל לשיטת החולקים דאף במתנה לאו כלום הוא,
ומטעם שא"ל לשעבד בחזרת ערבות במקום שאינו חייב תחילה,
אי"כ הגע עצמך אם במשיכת משכון ועדיף מקנין אמרינן שא"ל
שישתעבד אם אינו חייב תחילה בחיוב גמור ולא באסמכתא, מהיכי

הייתי דיהא ערב נשתעבד במקום שאין הלוה משתעבד, ונימא
מנה אין כאן ערב אין כאן, ולי"ע.
ובשבילי דוד סק"ה, כתב על קושיית הבית מאיר הג"ל מהא
דמשכון, דשאני משכון דעל חפץ לא יתכן שום חיוב
לעלמו רק ע"י חיוב הצעלים, משא"כ הערב יכול לקיים על עלמו
חיוב בלי האחר כלל. ועי' במים רבים סי' נ.

לט. דכל קנסות שעושים בשדוכין. ברא"ש כלל ל"ד סי' ג'
וצטור כאן מבואר דהיינו שכל אחד מהלדדים כותב
שטר חוב על עלמו בצכום מסויים, והשטרות מופקדים ביד שליש
שכל מי שיחזור בו יתן השליש את שני השטרות ללד שכנגדו. וצטור
השלחן כתב דה"ה הקנסות שכותבין בשדוכין, כמו שהמנהג אצלנו
לכתוב בתנאים קנס מלד העובר ללד המקיים חלי נדן, וגם מימי
הקדמונים נהגו כן.

מ. אין בהם משום אסמכתא. מקור וביאור שיטה זו.
והראשונים הסוברים כן. דעכ זו היא דעת התוס'
והרא"ש, וכמאויין בפנים. והבוצא גם צטור וצ"י ושו"ע חו"מ סי'
ר"ז סעיף ע"ז. והרא"ש הוא צפ"ג דנדרים, וכתב שם. צטעם הדבר,
דערבונות של שדוכין לקיום החזר בו, אע"ג דגזים לא הוי אסמכתא,
דלית כאן מלתא יתירתא, כי כדאי הוא שיתחייב החזר בו הקנס
שהתנו ביניהם לדמי בושת שצייש את חזרו ד', והוי כמו אם אוביר
ולא אעביר אלשלם צמיטצא. וכ"כ בתשובותיו כלל ל"ד סי' ב'. ובס'
ד' כתב כן בשם ר"י הזקן ח. וכ"כ בתוס' נדרים כ"ז ב' ד"ה
והלכתא, בשם ר"י.

וצמרדכי

בב"י כאן, שהרי הוא פסק דקנסות של שדוכין לא הוי אסמכתא [וכמבואר
בפנים], ונשאר בצ"ע.
וכתב במשלי"מ פ"א דמכירה הל' י"ח, דנראה ליישב דברי הרא"ש
שלא יהיו סותרים זה לזה, דבתשובה זאת [דסי' ד'] שהיו המעות ביד שליש
הוא שסמך על זכרעת דעתו לפסוק הלכה למעשה כר"י הזקן, דקנס שדוכין

(ד) ועי' בסקמ"ד אות י"ב ושם בהערה מ' ומ"א, שהרבה אחרונים
דנו אם יש חיוב תשלום דמי בושת כשלא נתבונן לבייש.
(ה) וע"ש בשו"ת הרא"ש כלל ל"ד סי' ג', דאחר שכתב טעם אחד
בגירדונו לפטור מקנס את התחר בו מהשדוך, כתב דעוד יש פנים אחרים
לבטל כל הענין מטעם אסמכתא דבעינן קנין בב"ד חשוב וכי'. ותמה ע"י

פתחי תשובה

כ"י ע"ש. ומ"ש עוד וכח מהר"ק כ"י דחייב לשלם דמי נישואין. ע' בס' ב"מ ש"כ דהנ"ל קי"ל בהעמקה כי שם כ' עוד דוח עדיף מב"ש דבגדים שהם פסול דלא ליכא מפסד רב אלא שטין גובין אותו בבגל מיהו אם חספס או שגדילת ב' משום חשש קדושין יכול לעשות ולפי כוונתו אותו לגרשה ע"כ וע' עוד בב"מ שנתבאר על זה : ועיין בס' מעין גנים שהביא מ"ש בס' חוקי דרך בשם מהלך הגון שחזק שיש הוא פסול כ"י וכח ע"ז ששמע הפירוש בשם גדולים דר"ל דפטור מקנס חלל אינו יכול להכריח לא השני בזה לקיים השידוך עד שימלא כולו ואם הוא אינו רוצה פטורים שיהיה זה מה שכל קנס כלל. ועיין בס' תפארת ישראל על משניות סוף סדר נשים ברעיון פ"ע ס' זה שם כמה פרטי דינים בזה ח"ל ונעצר הזמן שקבעו ויש קפידה מזה אחד אפילו כנאדם המעכב פ"ה השני פטור כש"ך ח"מ ס' כ"ל והפ"י ב"ד ס' :

אוצר

ס"ק מ

הפוסקים

ובמדרבי סנהדרין ס' תרל"א כתב, למשום שמתבטל בו גמרי ומקני אחריו. ובס"ג פ"ג דסנהדרין כתב כן בשם מהר"ם. וכ"כ בפסקי ריקאנטי ס' שלי, למפני שהחזיר מצינו את חזרו גמרי ומקני. ובסמ"ג עשין פ"ב, כתב כן בשם ר"י.

לא הוי אסמכתא, אבל לעיל [בס' ג'] שהוא להוציא מיד המחזק, לא רצה לסמוך על הכרעתו כיון שיש חולקים על ר"י הזקן, ולכן מצד הרא"ש אטעמא דב"ד חשוב שלא להוציא מיד המחזק, אלא דמש"כ בס' [ב'] משמע שלא ירד לחילוק זה, וצ"ע. וביאר בס' זה כתב ידי ס' ב', דברא"ש שם ס' ב' מיירי בשטר, [ר"ל שלא הרשע כסף על הקנס אלא שהושלש שטר שחייב לו הסכום של הקנס], שהוא להוציא ואפ"ה קאמר דלא הוי אסמכתא, ואין לומר דהואיל ואיכא שטר ביד שלישי לא הוי מוציא מחברו וכו'.

ובנבחר מכסף ס' ל"ה דס"ה א', כתב ליישב דמש"כ הרא"ש דיש פנים לבטל הענין מטעם אסמכתא, הוא [רק בנידון] שבשעת חיוב הקנס תלה החיוב אם יכתבו השטרות ואם לא יכתבו לא נתחייב, וחיוב התלוי בכתיבת השטרות הוי אסמכתא, ודוקא היכא דהחיוב הוא בהחלט ולא תלוי בדבר אחר וזולת בספק אם יחזור בו, הוא דאמרינן דלא הוי אסמכתא, כיון שנתחייב ובידו לקיים דמי בשתו הוא, אבל כשעיקר החיוב לא תלוי בספק החזרה בלבד אלא גם בדבר אחר, כגון אם יכתבו השטרות, הוי אסמכתא, דהרי אין זה בידו כיון [שהשני] יכול למחות ביד הסופר שלא יכתוב [וכדאיתא ברמ"א בסמוך]. וכ"כ ליישב דברי הרא"ש, במים רבים ס' ח'.

ובס"ז סק"ב כתב לתרץ, דהרי עיקר הטעם דלא הוי אסמכתא בשדוכין הוא משום בושת, וזה לא שייך אלא אחר גמר השידוך דאז נתפרסם ויש בושת עי"ז, ובנידון הרא"ש לא היה נגמר עדיין כ"י ע"כ כתב שיש פנים לבטל הענין מצד אסמכתא וכו'.

ובנחלת שבעה ס' ח' סעיף ו' סק"ו כתב, דמה שפטר שם הרא"ש מקנס, הוא משום שהשידוך נעשה במסתרים ולא היו שם רק השדכן והערב, ולכן אין לחייב העובר משום בושת דשם לא היה בושת דאין מי שידוע מאומה וכו' [עיין ע"ז בסקמ"א אות ג'].

ובב"ש סק"ו כתב על דברי הנחלת שבעה הנ"ל, דיפה כתב, דבנידון הרא"ש שם היתה האשה נחבאת בגלל מסים ולכן נעשו השדוכין בסתר, ואז לא שייך בושת, משו"ה כתב הרא"ש דהוי אסמכתא. ובתשובת מהר"ם במשפט צדק ח"א ס' ב' דף ט' טור ד' כתב, דהיות נכון אצלו, ורמזו גם כ"ת [הוא בעל משפט צדק שם בס' א'] ולא ידעתי למה הרחיקו, והוא דכיון שתלה הרא"ש הטעם דאין אסמכתא בקנס שדוכין, משום דלא הוי גוזמא דמי בשתו הוא, איכא אם יהיה דבר מופלג רחוק מן הדעת, וכמו שגראה גם מדברי מהר"ק [המובא בפנים בסמוך], שכתב דלא חשיב גוזמא אלא דבר שהוא רחוק מהדעת, משמע מהא דדבר שהוא רחוק חשיב גוזמא, ובאותו נידון של הרא"ש שהיה הקנס חמשת אלפים והזובים, זה דאי לא יעלה על הדעת שיהא דמי בשתו ולא קרוב אליו, שהרי בירושלמי הפליגו בשעור דמי המבייש את החכם כ"י וקנסתו ליטרא דדהבא, הביאו הטור בחר"מ סו"ס א', וכתב הריב"ש שזה השיעור דוקא ברב מופלג כדורו כ"י, והסכום של חמשת אלפים

רנ"ו, ולו ימירו החרט כנדר. ובמחל החתן ואפי' הכלה אחריו אינו מוסיף מה שנשאר השקר בידו כח"מ ס' י"ב וס' רמ"ם. ול"ל דל"ל למחול שעבוד הכלה וכח"מ ס' ש"ג ל"א דלא לא וכתב מהר"ם ס' הנדן עדיין דה"ל קיין אמן והרי אין החתן לר"ד לנשוא חט, ובקדמו לתנאים בחליה אין כלל כלום דה"ל כמחילה בעתות כח"מ ס' כ"ה דלא ליכא ריע מול רק אחר ארסון כח"מ ס' כ' ס"ה ובמ"ש שבו יעקב. ונ"ל כיון דקנס דתנאים רק מול גזמא א"כ במסכתא ליכא בעל לחומה לרשע על בני לחומה מפני שקשה ענין טיפולן [לא ידעתי א"כ גם בזה דעלמא שיש לו כניס ואפשר דר"ל מטעם אומדנה דמוכח שהלכתא כן הוא] או במסכתא בחתן כדי ליכא בעל לחומה שמהלכת על בני לחומה פטורה מקנס דהרי אינה מתכוננת לכ"י ובושת אינו חייב כ"ל במסכתא כח"מ ס' ת"כ ותכ"ל עכ"ד ע"ז ונ"ע, עיין לקמן ס"ק י"ד, ועיין בה"ס לקמן ס' ב"ד סק"ה :

והזובים הוא כפלי כפליים כמה וכמה פעמים, ואפילו תימא דבושת שדוכין הוא יותר, מ"מ אינו עולה על לב שעור מופלג כזה כ"י, והיינו מש"כ הרא"ש ועוד יש פנים אחרים לבטל כל הענין כ"י, ולא כתב סתם ועוד בטל כל הענין כ"י, כלומר דיש פנים וצדדים לבטל דהיינו כיון שהוא שעור מופלג יש צד לומר דאיכא בזה משום אסמכתא וכו'.

וכ"כ ליישב דברי הרא"ש, בנתיבות משפט (על רי"ו) דפ"ח ד', מגן גבורים ס' ע"ג דקב"ג א', פני משה ח"ג ס' ה', משפטים ישרים (בתשובות הר"ש חסון) ס' פ"א, בית מאיר כאן ומובא בפ"ת סק"ב, ט"ב קדושין סק"ו, יקחיל שלמה כאן, ושו"ת הרב"ז ס' ס'.

ובס' זה כתב ידי ס' ב' כתב, [דאף שלכאורה] נראה דא"א לומר כן, שהרי בפ"ד דנדרים כתב הרא"ש הטעם דלא הוי אסמכתא, דלית כאן מילתא יתירתא, כי כדאי הוא שיתחייב החזון בו הקנס שהתנו ביניהם לדמי בושת כ"י, וכיון דקא יהיב טעמא דלא חשיב גוזמא משום דכדאי הוא שיתחייב בו לדמי בושת, משמע דאפילו גוזמא כזו דחמשת אלפים לא חשיב גוזמא לגבי הבושת, ונראה דהפוסקים הנ"ל שתיצרו כן דברי הרא"ש מפרשים דבריו, דאע"ג דהוא גזים יותר ממאי דרגילי אינשי לחת קנס ביניהם אפ"ה לא חשיב גוזמא, אבל בדבר שהוא גוזמא יתירתא ורחוק מן הדעת, ס"ל להרא"ש דהוי אסמכתא.

והרב המגיה בנבחר מכסף ס' ל"ה, כתב כן ע"ד הסמ"ע בחרי"מ ס' ר"ז סקמ"ז, שכתב [על דברי הי"א שם שהוא שיטת הרא"ש דלא הוי אסמכתא], דהיינו אע"פ שגזים לקנס נפשו בסך חשוב, שהבושת הוא דבר גדול כי"כ שכדאי הוא להפסידו עבור זה כי"כ ויותר מזה, שכוונתו דאע"פ שעשה על עצמו קנס מרווח סך שהוא חשוב בעיני הבריות, אבל לא כמו ההיא דתשובת הרא"ש דהוי גוזמא עצומה, ומדלא כתב שגזים לקנס נפשו בסך מופלג ועצום, משמע כדכתיבנא.

ובדרישה אות ו' כתב, דהרא"ש לא כתב כן אלא לדעת הרמב"ם וסיעתו שאין מחלקים בין שדוכין לקנינים אחרים, ומשו"ה כתב ועוד יש פנים אחרים כ"י, ור"ל דאף שאינם עיקר אליבא דהלכתא מ"מ יש לצרפו לטעם הקודם [שבנידון].

וכ"כ בלחם רב ס' נ"ט, דכיון שיש חולקים ע"ז לכך כתב הרא"ש דיש פנים אחרים כ"י, כלומר עיקר הטעם הוא הטעם הראשון שכתב שם, שעליו הוא סומך כ"י, והוא סובר דבקנס שדוכין ליכא אסמכתא, אבל מ"מ איכא צד אחרונא לפי סברת קצת מפרשים לבטל כל הענין, ואע"פ שאין דעתו כן מ"מ ריעותא קצת מיהא הוי. גם בב"ה כאן כתב, דלא כתב כן הרא"ש אלא לסניף לשאר טעמים שכתב תחילה לבטל הענין, שעליו בנה עיקר יסוד תשובתו וכו'. וכ"כ בס"ז סק"י.

ועי' מש"כ עוד בישוב דברי הרא"ש, בסמ"ע חרי"מ ס' קמ"ג סק"ד, תפארת יעקב סק"ט, ומלאת אבן כאן.

ועי' בדברי ס' זה כתב ידי המובא בסקמ"ד אות י"ב, מש"כ ע"ד הרא"ש בכלל ל"ה ס' ז'.

אוצר

ס"ק מ

הפוסקים

י' סק"ד, דבשום מקום לא נמלא כן בחוס, וגרעה דלמד מהר"ם דין זה מדברי התוס' ב"מ ס"ו א' שסמכו דין דשדוכין למלמד, ובמלמד כתבו העטם דלא הוי אסמכתא משום פסידא, אי"כ גם בשדוכין העטם משום פסידא.

ובשם ר"ת כתבו התוס' בסנהדרין כ"ה א', דלא הוי אסמכתא אלא היכא שאינו יכול להרויח [זה שמקנה], כגון משלים שטרו ב"ב קס"ה א', אצל הכא לא הוי אסמכתא משום דכיון דשויס הם כל אחד מקנה לחצרו, מגו דאזי מרויח צעי איכו למיקני, צהכיה הגאח גמר ומקנה לחצרה, ולפי"ז כל שדוכין לא הוי אסמכתא משום דכל חד וחד צעי למיקני גמר נמי ומקני. ובמרדכי סנהדרין ס' תרל"א כתב כן בשם ר"ת ור"ב, דכל מקום שנותנים זה כנגד זה וזה כזה כגון משחק בקזיבה כו', לא הוי גוזמא וקני, דדוקא במקום שהאחד לא יפסיד לעולם צהכיה דנדרים צאחפים זכותיה כו', הוי אסמכתא ולא קני כו', אצל צהכי שנותנים זה כנגד זה קנה, וי"ל ראייה לדבריהם מפ' זה צורר כו', והב"י בשדוכין קנו שהרי נותנין זה כנגד זה והוי כמו משחק בקזיבה וערבון דפ' הזהב דקני. וכ"כ בשם צהכיה מיימוניות פ"א דמכירה הל' י"ג.

ועיין בתשובת מהר"ם שצמטפט נדק ח"א ס' ב' דף י' עור ג', שכתב דאפי"ג שנתוס' סנהדרין כתבו בשם ר"ת דשדוכין לא הוי אסמכתא משום דכל חד צעי למיקני כו', הרי ב"מ ע"ד א' ד"ה הכל, כתבו שר"ת חזר מהך סברה, והיינו שכתבו התוס' בשמו צנדרים כ"ז ב' ד"ה והלכתא, שלכך נהגו לאסוף כל צני העיר צעט שדוכין כי היכי דליהוי צ"ד חשוב ולא יהיה אסמכתא כו', [וכ"כ צ"י הישר לר"ת ס' קע"ז], ובעל משפט נדק צ"ח א' הקשה דגבי שנים שהמרו זה את זה נראה צ"ח צ"ח דס"ל סברת ר"ת דכיון דצעי למיקני גמר ומקנה כו', וכך טעמא שייך גם גבי שדוכין כו', אך נראה דו"ל דהכא גבי שדוכין שניא מהכא דשנים שהמרו, דדוקא היכא שכוונת כל אחד מהם מתחילה להרויח כי הכא דהתם, הוא דאמרינן דאגב דצעי למיקני ולהרויח גמר ומקנה, אצל הכא גבי שדוכין אין כוונת שום אחד תחילה שיצטלו השדוכין ולהרויח הקנס, ואדרבא כוונת שניהם לקיים השדוך, ואיכא למימר דהקנס אסמכתא כו', זה י"ל נכון ופשוט, ומלאחי כעין חילוק זה בחדושי הרמב"ן צ"ח דצ"ב לר"ת גופיה, דאפי"ג צהכיה דהמרו אמרינן אגב דצעי למיקני כו', [מ"מ] גבי הכא דצ"ח אס' אס' חזר צי ערצוני מחול כו' חשיבא אסמכתא משום שניהם רואים לקיים המקח כו', וכע"ז כתבו בתוס' ב"מ הנ"ל צסוף ד"ה, שכתבו ועוד פיר"ת דדוקא צהכיה דאס' חזר ערצוני מחול חשיבא אסמכתא כיון דגמים שאינו מתכוון אלא להסמיך חצרו על דצרו שיאמינו כו', ולפי"ז גם בשדוכין שאינו מתכוון אלא להסמיך חצרו עליו שיאמינו כו' הוי אסמכתא.

ובישועות יעקב סק"ה, כתב טעם אחר דשדוכין לא דמי לשנים שהמרו זה את זה, דצ"ח ק"ח א' אמרינן אלא מעתה יצמח שנפלה לפני מוכה שחין חיפוק צלי חלילה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה, ומשני טב למיחז טן דו, הרי דסתמא דמילתא דעת האשה מסכמת להנשא לצעל יהיה צאחה חופן שיהיה ואף צמוכה שחין נפשה חפלה, אמנם דעת האיש אינה מוסכמת לישא אשה שאינה ראויה אליו כו', ומעתה א"ש, דבשלמא צמשתק בקזיבה הדצר הזה שניהם שוים צו דיוכל להיות שזה ירויח או זה ירויח, אצל

בשם וכו'. גם בתשובת ה"ר שלמה צ"ח יחאקו) צשו"ת מהר"ם מרענבורג ס' תת"ד, כתב לענין קנס שדוכין, שבהניגו הראשונים כן שלא לבייש צנות ישראל, ויש מן הדין לקונסו וצרידיו הגוף. ונלפסה התשובה גם בתשובות מהר"ם דפוס קרימונה ס' א', ובתשובות מיימוני ס"ח קנין ס' כ"ו. וצ"ח סק"י כתב צהכ"ד צהכ"ד שטח זה, דאפי"ג דמדינא אינו חייב, מ"מ קנסוהו חז"ל וצטלו האסמכתא.

ובתוס' ב"מ ס"ו א' ד"ה ומיימוני, כתבו בשם ר"י טעם נוסף דקנס ששויין צעט שדוכין מהני אפילו לא קנו צ"ד חשוב, כיון שנהגו צו כל העולם, מידי דהוי אסיעומתא דלקמן (דף ע"ד א') דקניא ו. ובמרדכי ב"מ ס' שצ"ב, כשהצ"ח דברי ר"י אלו כתב, דכיון דמנהג העולם להקנות צסודר כו' קני, דצמנהגא תלית מילתא כדמשמע גבי סיעומתא. וכ"ה צהכיה מיימוניות פ"א דמכירה הל' י"ג.

ובא"ז ב"מ ס' קפ"ח, וכן צשו"ת מהר"ם מרענבורג ס' התקס"ז כתבו צי טעמים אלו צסם רבינו שמשון צ"ח אברהם [משאנן], דקניא כיון שהעולם נוהגים אותו כו', ועוד דצדין הוא להתחייב כו' לפי הצושת שמתצ"ש וכו'.

וכתב בתשובת ה"ר שלום צ"ח צרוך צשו"ת מהר"ה חו"א ס' קנ"ב, דאף שאין דינים צצבל על הצושת, דלא שכיחא וליה צה חסרון כים כו', [כמבואר צשו"ע חו"מ ס' א' סעיף צ'], קנסות של שדוכין לא דמי לצושת דממונא כו', דהתם לא שצד עצמו מתחילה להתחייב, אצל הכא הוי מרצונו שצצד עצמו מתחילה להתחייב אס' יחזור צו, ודמי להודאות והלואות דצצדין שליחותיהו. [וכבר כתב כן צשו"ת הרא"ש כלל ל"ד ס' ב', לענין שדוכין שצפה כל אחד על עצמו שטר צקנס, כי אדם יכול לחייב עצמו צמה שירלה, וכיון שכתב עליו שטר חוב חייב הוא. ועיין צהכ"ה ל"ב, משי"כ כמה אחרונים להוכיח דצמתחייב עצמו צפירוש, מהני החיוב אף היכא דמדינא פטור]. וצשו"ת מצ"ע ח"א ס' ע"ה כתב, דקנס זה של שדוכין שאנו גוצים אותו מעטם צושת, כיון שהוא נחייב צקנין מעצמו הוי כהודאות והלואות ומתנוה דצצדין שליחותיהו, ואין אנו מגצים אותו אלא מפני שנתחייב כו', וכ"כ צריצ"ש ס' קע"א, שקנס כיוצא צזה אינו צכלל דיני קנסות. וצנפנת פעמא (הנדפס צצנת ח"ש) ס' קכ"ה כתב, דאף דעיקר שצצוד השדוכין הוי רק צגדר קנין אחר דגיעין דף מ' ע"ב, דהיינו שמשצצדים עצמם שישאו זה את זה וזה לא כלום כו', י"ל דכיון שצצצדו עצמם שישאו זא"ז ואז יהיה לו מעשה ידיה ולה שאר כסות כו', ועתה רואים לצטלו, זה הוי צגדר מתיק שצצדו וצריך לשלם.

ועיין צצ"י כאן, שהצ"ח צסם מהר"ק שורש קל"ד ח', דאפי"ג דפשיטא שלפעמים אין דמי הצושת עולים כמו סך הקנס, אפי"ה לא הוי אסמכתא, דלא חשיב גוזמא אלא דצר שהוא רחוק מהדעת. והוצא גם צפרישה אות כ"א בשמו, וצ"ח סק"ד צלי ליון המקור. ועי' צנחלת שצעה ס' ח' סעיף י' סק"ד, משי"כ על דברי מהר"ק הנ"ל, וצמשי"כ עליו צשו"ת הרצ"ז ס' ס'.

ובתשוב"ן (קטן) ס' תנ"ג כתב, דמהר"ם אמר צסם התוס', דלהכי קנה, לפי צצ"ש אותו שחינו יכול למלא ציווג כל כך טוב כמו שהיה קודם לכן. והוצא גם צאחרות חיים הל' קדושין ס' י"ח, וצכלצו ס' ע"ה. וכתב צנחלת שצעה ס' ח' סעיף

(ו) ומסתבר שהוא בנו של ר"י חזקן הנ"ל. או שהוא ר' שלמה ב"ר יצחק מאורלייניש, ולא כמ"ש בס' תשובות רש"י, שהכוונה לרש"י.

(ז) בחלק לשבעה — דברי שאול דף י"ח ג', כתב ע"ד התוס' הנ"ל, דצ"ע דהא הוי דבר שלא בא לעולם קודם שחזר מן השדוך, ובדבר שלא

בא לעולם לא מועיל סיטומתא ובעינן קנין גמור, כמ"ש המרדכי בשבת פ' הבונה בשם ר"י, וגראה דמשוריה חשמיטו הפוסקים טעם זה ולא הביאו רק הטעם של בושת, וצ"ע.

(ח) במהר"ק דפוס סדילקוב הוא בשורש קצ"ג, ובדפוס וורשא הוא בשורש קצ"ז.

וכן המנהג פשוט (י) לגבות קנסות שפועל בשדוכין

וכמו

פתחי תשובה

דלונן פסור מן הקנס של היה נדעמו בשעת הקנין אלא שמתחלה נאמרה שעה וכו' של נאמרה נאמרה החבילה וכו' עלה נדעמו שנאמרה זה נקנס בכל זמן שחיה רנ"ו אפילו אחר כמה ימים. והוי יודע שאפילו היה שם שבעה פסור של היה נדעמו אלא שמתחלה מיד ולא להית קסור עמה לפי ראויה עכ"ד ועכ"ה ע"ל סק"ז בשם ס' שארית יהודה :

אוצר

ס"ק מ — ס"ק מא אות א

הפוסקים

מתוך שפיר דכיון שכל אחד מחשיב דמי בושחו יותר מהכלל חיידי דבעי למיקני דמי בושח יתירים גמר ומקנה לחצרו דמי בושח יתירים, וא"כ י"ל דר"ת לא חזר בו אלא מפירושו שם בסוגיא ומשום קשיית החוס' שהקשו עליו מהבוא דערבון בצ"מ מ"ח ב', דמוכח דאף בכה"ג הוי אסמכתא, אבל בשדוכין שפיר מלין למימר דסברת ר"ת קיימת, כיון שיש כאן חיוצ מדינא משום בושח רק שמתחייב יותר מהכלל, וזה שפיר שייך למימר משום דליהו צ"י למיקני גמר ומקני, ובעי"ז חילקו החוס' בצ"מ שם לענין קנין, וזוהי נוחה מה שיש לדקדק קצת דבסנהדרין ששם עיקר מילתא דר"ת לא כתבו החוס' שחזר בו, ובצ"מ כתבו שחזר בו, ולפי ה"ל נוחה, דבסנהדרין כתבו טעמו של ר"ת גם אשדוכין וזוהי י"ל דסברתו קיימת כנ"ל, אבל בצ"מ לא כתבו טעמיה דר"ת אשדוכין וסמכו עלמין על טעמו של ר"י שכתבו דף ס"ו כו', ולא כתבו סברת ר"ת אלא על משחק בקוביא וע"ז כתבו שחזר בו.

ועיין במשפט דק ח"א ס"י ג', שהקשה ע"ד מהרש"ש ה"ל דר"ת חזר בו, דהרי אף לפי חזרתו לא הגיה רק דמיירי בשהקנו, אבל לא קאמר דבעי צ"ד חשוב וכו', וא"כ לא חזר בו ר"ת אלא ממשי"כ בתחילה דמהני גם בלא עשו קנין, אבל אכתי ס"ל דאם קנו מידם מהני ולא הוי אסמכתא. ועי"ש במשפט דק ס"י ה' שהאריך בדברי ה"ר ישראל אבן אבן, וכתב כמה הוכחות דליכא למימר דר"ת חייבי בשנותנים ערבות זה לזה. [גם ברמ"א שם בחו"מ ס"י ר"ז סעיף י"ג, הבין לדברי ר"ת ה"ל דמשחק בקוביא לא הוי אסמכתא, ה"ה בקנס שמתחייבים בשדוכים. ועי"ש ברמ"א ובצ"ח"ג, שלפי דריהם מיושבת הקוביא ה"ל צע"י אחרים שהחוס' בצ"מ הקשו על ר"ת מהבוא דערבון].

מא. וכן המנהג פשוט וכו'. א. דעות האחרונים בזה להלכה. ע"י להלן בכות ב' אם אחרי שנתפס המנהג לגבות, אפשר לגבות מלך המנהג גם לדעה הראשונה, וכאן נציג דעות האחרונים מלך עיקר הדיון.

כתב במשפט דק ח"א ס"י א' דף ד' טור ג', שדעת ה"ר"א מרחי בסי' כ"ז, דבקנס שדוכין יש דין אסמכתא, שכתב שם בנידון, דאם נעשה בפני צ"ד חשוב ובקנין מעכשיו, אין כאן אסמכתא (א). וכ"כ דעת המשפט דק עלמו שם, ובסי' ס' דף ר"ב ד'. ונלחם

בהדיא דלר"ת הוי אסמכתא. וכ"כ בתשובת ה"ר ישראל אבן אבן שם במשפט צדק ס"י ד'.

(יא) ועי' בתשובת מהרש"ש שם במשפט צדק ס"י ב' דף י"א ד', מש"כ לדחות דברי המשפט צדק. ובוה כתב ידי ס"י ב' דף ו' טור ב' כתב, דאחר העין נראה שדעת הר"א מרחי דבקנס שדוכין לית דין אסמכתא, ושאיני גידון ידידיה דהוי גזמא יתירתא שהקנס היה עשרת אלפים לבנים, וכמו שפירשו המפרשים דעת הרא"ש [המובאים בהערה ה'], והמשפט צדק שכתב דהרא"ם ס"ל דבקנס שדוכין יש דין אסמכתא. אויל לשיטתו שגם בדעת הרא"ש לא נוחה ליה בתירוק זה משום דה"ל לפרש ולא לסתום, ומשרה דקדק גם בדברי הרא"ם כיון שהם סתומים, אבל למהרש"ש ושאר פוסקים נדחא להו האי תירוצא בדברי הרא"ש, אין ראיה מדברי הרא"ם דס"ל כהרמב"ם, דנוכל לומר דס"ל כהרא"ש.

(י) לגבות קנסות. עיין בתשובת הרד"ק ח"ה ס"י שני אלפים ס"ג אודות רלונן שרצה לשדך אשה וקנו מידו על התנאים ועל הקנס וכשנאלו אלא הכלה לא נתרנית וילאו הקפל ולמחרתו שלחה אחר העדים ונתרנית וקנו מידה וכשנאלו אל המשדך אמר כיון שלא רלמה נאמרה שעה איני חפץ בה אם מחוייב ליתן קנס והשיב דזה פשוט

אבל בשדוכין אין דעת האשכ מהסתמא לחזור מהשדוכין, דאשכ בכל דכו נוחה לה, אבל הצעל עלול יותר לחזור מהשדוכין, ולכך לא שייך למימר גבי ידידיה אצב דבעי למיקני כו' כיון של זה שיקנה מן האשכ רחוק יותר מלך השני שתקנה האשכ ממנו, דהוי אסמכתא לא תחזור מהשדוכין, והוא אם יארע חיוב דבר שלא כרלונן יחזור בו וכנ"ל, והוא ברור.

ובתשובת ה"ר ישראל אבן אבן במשפט דק ח"א ס"י ד' דף י"ח ד' כתב, דמש"כ ר"ת בחוס' סנהדרין דלא הוי אסמכתא, מיירי היכא שנותנים ערבות זה לזה, דהוי כמו המרו זה את זה דאצב דבעי למיקני גמר ומקנה, וה"כ כיון דשניהם נותנים מקנו אהדדי, אמנם כשאין נותנים זה לזה ס"ל לר"ת דהוי אסמכתא, והיינו מש"כ בפ"ד גדרים שנהגים לאסוף כל בני העיר כי יכירי דלא יהא אסמכתא כו', וכן נראה מדברי המרדכי [ה"ל] שכתב בדעת ר"ת, דכלל מקום "שנותנים" זה כנגד זה "ונותנים" זה כזה כו' לא הוי גזמא כו', הרי בפירוש דעמא דר"ת לא הוי מטעם שדוכין אלא מטעם שנותנים ערבות זה לזה, ודברים אלו ברורים (ט).

אולם בשו"ת מבי"ט ח"א ס"י ע"ח כתב, דמש"כ המרדכי בשם ר"ת דמהני מטעם שנותנים זה כנגד זה, לאו דוקא כשמשמיעים מעות צעין, אלא כיון שמתנים ליתן זה כזה קנו, כיון שהם שוים.

ובשו"ת מהרש"ך ח"א ס"י ס' וח"ג ס"י ל"ד כתב, דאף שכתבו החוס' בנדרים בשם ר"ת שנהגו לאסוף כל בני העיר בשעת שדוכין, אין לדקדק מהבוא דר"ת צ"י בשדוכין צ"ד חשוב ולא סגי בקנין גרידא, דהא בפירוש כתבו החוס' בסנהדרין דר"ת סבר דקנין גרידא סגי בקנס שדוכין, וכ"כ המרדכי בשמו, וא"כ י"ל דמש"כ החוס' בשמו בנדרים, לאו למימר דס"ל דשדוכין צעין צ"ד חשוב לאפוקי מדין אסמכתא, אלא משום דשאר קנסות ותנאים ס"ל דבעין צ"ד חשוב לאפוקי מדין אסמכתא, הביא כדמות ראייה ע"ז דמשו"ה נהגו העולם לעשות פרסום בשדוכין אע"פ שאינו צריך אלא לרווחא דמילתא (י).

ובעצי ארזים סק"כ כתב, דאף שכתבו צ"מ כתבו שר"ת בעלמו חזר בו מהם כו', מ"מ י"ל דגם ר"ת ס"ל כמ"ש ר"י דעיקר החיוצ הוא משום בושח, רק דקשה ליה כמו שהקשה מהר"ק [ה"ל] דלפעמים אין דמי בושח עולים כמו סך הקנס, ועי'

(ט) יש להעיר דבתוס' נדרים שם בשם ר"ת כתוב: ולא יהא ערבון אסמכתא. הרי דאיירי שנתנו ערבון ואפ"ה כתבו שם דצריך ב"ד חשוב כדי שלא יהא אסמכתא. והדברים מפורשים עוד יותר בספר הישר לר"ת ס' קצ"ו, וכל ובנדרים פסק דאסמכתא קניא אם קנו בב"ד חשוב, הלכך נהגו לאסוף כל בני העיר כשמשדכין אבי הבן ואבי הכלה ולא אירסו עדיין, ונתנו ערבון זה לזה שאם יחזור בהם שיהיו המשכונות למי שלא יחזור בו ויפסיד החוזר, כדי שיהיה הקנין בב"ד חשוב.

(י) ועיין בתשובת מהרש"ש שבמשפט צדק ח"א ס"י ב', שכתב דיש לתמוה טובא על דברי מהרש"ך ה"ל דמש"כ ר"ת שנהגו לאסוף כל בני העיר אינו אלא לרווחא דמילתא, דהרי מהלשון שכתבו התוס' על דברי ר"ת, ואין נראה לר"י כו' לכך נראה דלענין שדוכין קני שפיר כו', משמע

אוצר

ס"ק מא אות א—1

הפוסקים

ר"ז סעיף י"א הנותן ערבון על המקח ואומר אם אני חוזר צי ערבוני מחול לך והמוכר אומר אם אני חוזר צי אכפול לך ערבוני, אם חזר הלווקה קנה המוכר הערבון שכרי הוא תחת ידו, ואם חזר המוכר אין מחייבין אותו לכפול הערבון שזו היא אסמכתא, הרי לנו רואים בפירוש דאע"פ שלגבי לוקח אם חזר צי מוכר הוי אסמכתא גמורה, אפ"ה כשחזר הלווקה קנה המוכר וזכה במה שצידו אפילו כשלא היה שם קנין ולא מעכשיו כר, דלגבי מוכר שהערבון צידו וזכה צי ולא הוי אסמכתא, והדברים ק"ו, ומה החם דליכא קנין וליכא מעכשיו אמרין דלא הוי אסמכתא כיון שהוא מוחזק, כ"ש צ"ל דלא הוי אסמכתא כלל וזכתה האשה כיון שהיא מוחזקת בסבלנות בקנין וצמכשיו וכו'.

ובשו"ת מהרש"ך ח"א סי' ס' וסי' קל"ה וחי"ג סי' ל"ד, כתב דרובא דרבותא סברי דאין דין אסמכתא בקנס שדוכין כר, וכמעט שהיה אפשר לומר דאע"פ דבעלמא קי"ל דאין הולכים בממון אחר הרוב ומלי המוחזק לומר קים לי כהנך מיעוטא דרבותא דמסייעין לי כר, עכ"ל צדין זה דייקא כהנך רבותא דמסייעי לחובע דמסחר עעמיכו וכו'.

ובשו"ת מבי"ט ח"א סי' מ"ג, כתב ג"צ צנידונו, דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא כר, ומילתא דפשיטא הוא וזו אין לריכב לפניו. ועי' בחי"ג סי' קי"ד, שכתב כי המנהג פשוט פה, דכשחזר אחד מהשדוכין עושין פשרה.

ב. במקום שכבר נתפשט המנהג לגבות קנסות שדוכין, אי גובים מצד המנהג אליבא דכו"ע. כתב בתשובת ה"ר יוסף שמואל בצאר מים חיים (להרחי"ר מול"ר) סי' ח', דאף מי שסובר שיש בשדוכין דין אסמכתא היינו מעיקר הדין במקום שלא נתפשט המנהג, אבל במקום שנתפשט המנהג מצטל הלכה כר, אלא שכבר כתב מהר"ש בתשובה שצמכשיו דאף ח"א סי' צ', דאין מנהג זה נוהג צנינו צעיר שאלוהיק, ואדרבא עושים כמה חיזוקים כדי להוליא מדין אסמכתא, וכמבואר בספרי רבני עירנו, ומה גם שכבר האריך בעל צאר מים חיים, דלא מיקרי מנהג אלא אם ידעו צו כל בני מחא, וגם שהוקצב עפ"י גדולי וחכמי העיר.

ובשו"ת מהרש"ך ח"א סי' ס' כתב צנידונו, שכפי הנראה נתפשט המנהג לחייב את החוזר צפרעון קנס שהתנו בשעת השדוכין, וא"כ אפילו אם מלד הדין היה פטור, עכ"ל חייב מנה המנהג דמנהג מצטל הלכה וכו'.

גם במגן גבורים סי' ע"ג כתב צנידונו, שכפי הנראה סודרה השאלה ע"י ה"ר שמחה הכהן [בעל שמת בגיטין], ונראה שלא נסתפק אם התנאים קיימים מעיקרא מחמת דין אסמכתא, ויודאי שטעמו לפי שצמקוס שטעו השדוכין נהגו לגבות הקנס, וזכה אפילו לסברת הרמב"ם דהוי אסמכתא, אם יש מנהג צדצר יודה, וכמ"ש החוס' צ"מ [הג"ל צסק"מ], וא"כ ודאי דכל מי שסובר שיש בשדוכין דין אסמכתא היינו מעיקר הדין במקום שלא נתפשט המנהג, אבל במקום שנתפשט המנהג מצטל ההלכה, וכמ"ש מהרש"ך [הג"ל].

גם בתורת חסד (להר"ה פרחי"א) סי' רס"ח כתב, דאם נהגו לגבות קנס שדוכין, אין לשנות המנהג.

ובעזרת כהן סי' נ' כתב צנידונו, דאם הוא צקהל אשכנזית, אין מקום לומר קים לי כהצ"י, כיון שכבר נהגו לפסוק כהר"ש.

אופנים שדנו הפוסקים דלחוי אסמכתא, אפילו להפוסברים דקנסות שידוכין אין בהם משום אסמכתא. (אותיות ג-י).

ג. כשהשדוכין נעשו בסתר ונדברו שלא לפרסם הדבר, באופן שי"ל דליכא בושת בביטול השידוך.

עכ"ל סק"ז מהצ"ש, דאם עשו הקנין צסחר ולו לעדים שלא יגלו

ובלחם רב סי' נ"ט כתב, דכיון דליכא צזה פלוגתא דרבותא, לא מפקינן ממונא. ובתשובת מהר"ש צמכשיו דאף ח"א סי' צ' דף י"א עור צ' כתב, שאם לא היתה שצועה צנידונו, מלי החתן החוזר צו למימר קים לי כהני רבותא דס"ל דאפילו בקנס שדוכין איכא משום אסמכתא. וכ"כ צנחיות משפט (על רי"י) דפ"ט עור צ', בית דוד (להר"י דוד) חו"מ סי' קי"ד, חקרי לב סי' ל' דס"ה ג' צתוכ"ד, תשובת ה"ר יוסף שמואל בצאר מים חיים (להרחי"ר מול"ר) סי' ח', שציתא יו"ט סי' ג', ודבר שלום סי' צ', וצבור יוסף סי' צ'.

ובבאר מים חיים (להרחי"ר מול"ר) סי' ז', כתב ע"ד החוס' [הג"ל צלוח' א], דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא שכן נהגו העולם, דצומן הזה לא נהגו כן, ואדרבא עושים כמה חיזוקים וכו'. והסכים עמו ה"ר יצחק דאקה שם.

ובצדק ומשפט חו"מ סי' ר"ז סעיף ע"ז כתב, דלדידן צני א"י כל שלא נעשה כתיקון חכמי ספרד, פשיטא דהוי אסמכתא ולא קנה, אפילו אם תפוס [השני] צתכשיו כנהוג.

ובתועפות ראם (להר"ר אלקאווה) סי' ק"מ כתב, דאין צני מערבא דאלזין צתר מין [הצ"י], מנהגו לעשות בקנס שדוכין כתיקון חכמי ספרד, ויש סופרים שאינם עושים כן אלא עושים קנין למחתיב כמ"ש הרא"ש כר, וכדי לצטל האסמכתא קונים ממנו שמחייב עלמו צמעתה ומעכשיו, כי הגם שהצ"י צחו"מ סי' ר"ז הביא צזה מחלוקת הפוסקים צאומר מעכשיו אי מצטל האסמכתא או לא, מ"מ צסעיף י"ד שם מסיק כהרמב"ם דמהני, וע"ז סמכו הסופרים לכחצו [כן] שטרי שדוכין.

ובזה כתב ידי סוס"י צ', כתב ג"כ דלדידן בקנס שדוכין יש דין אסמכתא, והאי דמעשים בכל יום דמחייבים מי שחוזר צו בקנס, היינו משום דשטרי דין לית צזה אסמכתא מכמה טעמי כר, ועוד דיש צזה שצועה וכו'. ועי' צחיים ציד יו"ד סי' מ' דמ"ה א'.

אולם צלצוש כאן וצחו"מ סי' ר"ז, כתב כהרמ"א, דהמנהג פשוט צאלו הארצות לגבות הקנסות שטעוים בשדוכין ולא הוי אסמכתא. וצשארית יוסף (להר"י כ"ץ) סי' ל"ד כתב, שהוא פשוט צכל הפוסקים שגוצים קנס זה של שדוכין. וכ"כ דצקנס שדוכין אין צו משום אסמכתא, צחורת נתנאל סי' י"ד, מים רבים סי' ח', תשובה צנו ה"ר דוד שם סי' ז', צקני יהודה סי' ל"ט וק"ה, גנזי שלום סי' צ', וימי יוסף סי' ג'. וצצית יהודה (להר"א אייזרמן) סי' ד' כתב, דצחו"מ סי' א' מצואר, דהגם שאין גוצין דיני קנסות צצמן הזה, אבל כופין לפיים כר, וגם שאם תפס לא מפקינן מיניה.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' כ"ז כתב, שמן הדין ראוי להצבות קנס שדוכין וכו'. וצבי ע"צ וחזר ונדפס שם גם צס"י ר"א, צנידון שכתבו צשטר השדוכין שאם לא יכניסנה לחופה לזמן המוגבל נתן לה מעכשיו צמתנה גמורה כל מה ששלח לה צעת השדוכין, כתב שזכתה במה שצידה ואין לו שום צציעה צסבלנות הג"ל, שהרי דעת הרי"י ועוד פוסקים דקנס שדוכין קני, הרי שאפילו לא היו אלו הסבלנות צידה היה חייב לתתם לה כר יב, וכ"ש עתה שכן צידה והיא מוחזקת צכן כר, ולהיות שעיין קנס שדוכין אינו כל כך פשוט צין הספרדים כמו צאשכנו וצרפת, לכן אציא עוד טעם למה שפסקתי, דהרי כתב הרמב"ם והוצא צעור חו"מ סי'

(יב) בס' דבר שלום סי' ב' בהגהות בנו [בעל ישכיל עבדי], כתב ע"י, ד"ל דע"כ לא כתב מהרשד"ם כן, אלא במקום שלא נהגו לעשות כדרך חכמי ספרד כר, משא"כ צומנינו זה שנתפשט המנהג לעשות כתיקון חכמי ספרד, א"כ אם בא זה ושינה לעשות בדרך אסמכתא דלא כתיקון חכמי ספרד, דאי דיכול המוחזק לומר קים לי כר, מאחר דעיקר המנהג כסברת חכמי ספרד וכו'.

אוצר

ס"ק מא אות ג—ד

הפוסקים

הלדדים בפירוש רק שהתקשרות נעשה בסתר ובהצנע, אז אם אחד מהלדדים חוזר חייב ליתן קנס, דהא היה רשות לעדים לגלות ולפרסם הדבר ושוב שייך צושת, וצוה נדחה מש"כ הצ"ש לתרן דברי הרא"ש כו', ואינו דומה להדין דהשארית יוסף הכ"ל, דשם איירי צונו לעדים בפירוש שלא יגלו הדבר ולא שייך צושת.

ובערוך השלחן סעיף כ"ז, כתב ע"ד הצ"ש הכ"ל, דזה דוקא כשאתרים לא היו כלל שם, אבל אם היו שם אחרים אפילו רק קרובי הלדדים שייך צושת, ואין לחוש נדרים כ"ז צ"ל צ"ש.

ובלבד כאלו כתב, דחייב הקנס בחזר מן השדוכין הוא דוקא כשנעשה הקנין בפרהסיא צריכים כמו שהדרך לעשות, אבל אם נעשה הקנין בפני עדים במסתרים וזו לעדים שלא לגלותו כמו שלפעמים הדרך לעשות כן שלא לגלות השידוך עד זמן כך וכך, ואח"כ עמד אחד מהם ומיחה פטור מקנס. ובחזו"מ סי' רמ"ג סעיף ז' כתב, דגם בשדוכין שנעשו במסתרים לצו מהבס לפטור, דהא מ"מ יש צושת בפני אותם שהיו שם כמו שהדרך כן הוא שמתקבלים גם אלוהים ורעים אלא שאינם מפרסמים, וא"ל דעדים לא מפקו לקלא, ולי"ע יג.

ד. כשישעור הקנס שנתחייבו בו הוא סכום רב מאוד. עפ"ת סק"ט מהבית מאיר, שכתב עפ"י הצ"ש [המוצא בסק"מ ד"ה ועיין צ"ל], דדוקא כשמתחייב קלף יותר מדמי הצושת אז לא היו אסמכתא, אבל אם התחייב כך רב יותר ודאי דהוי אסמכתא, ושכן הוא דעת הרא"ש [המוצא בהערה ה'].

ובן צצית דוד (להר"י דוד) חו"מ סי' קי"ד, צידון שהתחייבו קנס כסך שני אלפים גרוש כשיעור הנדוניא בעוד שדרך העולם שם לעשות קנס שדוכין כשיעור עשרה למאה של הנדוניא, כתב דצ"ד נראה דאפילו הרא"ש והעיינים [הסבורים דקנס שדוכין לא היו אסמכתא] יודו דהוי אסמכתא, משום דהוא קנס מופלג וכו'. ופני משה ח"ג סי' ה', כתב ג"כ דאם הקנס הוא סך שיואל מהקנס, מודה הרא"ש דהו"ל כגזים וכו'. והבית לנידון צ"ש מאין סי' ס"ז דע"א א'.

גם צ"ל ודבר שלום סי' צ', כתב צידונו, דכיון שנתחייבו בקנס בדרך גזומה יותר מדאי, כנראה לעין כל לפי מהות שני הלדדים, אין ספק דהוי אסמכתא וגם הרא"ש יודה בזה וכו'. ובעזרת כהן סי' נ', ונדפסה התשובה גם בצדק יוסף סי' צ', כתב ג"כ דכשמתחייבים בקנס הרבה יותר מעין הצושת לכו"ע הוי אסמכתא.

ועיין בהערה ה', דכן כתבו דעת הרא"ש, מהרש"ש, נתיבות משפט, מגן גבורים, משפטים ישרים, יקביל שלמה, ושו"ת הרצ"ז. ובטיב קדושין סק"י, אחר שכתב ג"כ דעת הרא"ש כ"ל, סיים דלפי"ז נראה בקנסות שלנו שכתובים חלי נדן קנס, שכן תקנו

(ג) עיין בנחלת שבעה סי' ח' סעיף י' סק"ו, דאחר שהביא דברי הלבוש כאן, סיים אך בלבד חר"מ מהסם בזה והניחו בצ"ע. ומבואר שהבין דהלבוש בחר"מ חזר בו מפשיטתו כאן, וכן נראה שהבין גם הב"ש, דבמהדר"ק הביא דברי הלבוש כאן כלשונם, ואילו במהדר"ב השמיטו לגמרי, וכנראה שתפס לבסוף כהבנת הנחלת שבעה בלבד. אולם לפי מה שחילקו האחרונים בין שנעשה בהחבא סתם, לבין שנעשה בסתר בהקפדה וזו את העדים ע"ז שלא יגלו, נראה שזו היא גם דעת הלבוש, שכאן כתב שנעשה הקנין בפני עדים במסתרים וצו לעדים שלא לגלותו, ואילו בחר"מ כתב רק שדוכין שנעשו במסתרים, והוכחה לזה, שאין כאן חזרה או סתירה, דבחר"מ אחרי שכתב כל דבריו המובאים כאן, הוסיף עוד: ועיין לעיל בלבד אה"ע סי' נ' סעיף ו'. ומצינו זה נראה שאין כוונתו לסתור דבריו שבאה"ע, רק הוא כמשלים את דבריו בחר"מ. וכן באה"ע הוכיר מדבריו בחר"מ לענין פירסום, בלי להזכיר כלל שיש שם שינוי בדעתו לענין בסתר.

יגלו הדבר ואח"כ מיחה אחד מהלדדים, פטור מקנס. והצ"ש הוא בסק"י, והבית כן מהשארית יוסף (להר"י כ"ז) סי' ס"ח, שכתב צידונו טעם אחד דליכא חיוב קנס, משום דאין שייך צוה צושת מה שנעשה בסוד, ואם לא ע"י מחלקותם לא היה כאלו צושת. והוסיף הצ"ש, דצוה יש ליישב דברי הרא"ש [המוצא בהערה ה'], שכתב צידונו דיש לבטל כל ענין השידוך מפני שהוא אסמכתא כו', כי שם איירי שנעשו השדוכים בסתר, כמ"ש שם דהאשה היתה נחצלת מפני מהם ואז לא שייך צושת, וכבר כתב בנחלת שבעה ליישב כן דברי הרא"ש, ויפה כתב. והנחלת שבעה הוא צ"ל סי' סעיף י' סק"י, וכתב דמה שפטור שם הרא"ש מקנס, היינו משום שהיה במסתרים ולא היו שם רק השדכן והערב כו', וא"כ לא היה צושת דאין מי שידוע מאומה וכו'. ולהלן שם כתב, דכן משמע גם צושת מהר"ט חזו"מ סי' ק', שאין צושת בשדוכין שנעשו במסתרים. ושם בנחלת שבעה סק"ט כתב, דזה נכון וצדור, והוסיף, דגם לסדרת מהר"ט שחייב הקנס הוא משום דינא דגרמי שלא יוכל לעשות שידוך טוב כמו מקודם [וכמוצא בסק"מ], ג"כ יש לחלק בין בפרהסיא לבין בסתר, דהרי מה שאינו יכול לעשות שידוך טוב כמו מקודם צ"ל לו ע"י הצושת ודוק.

וב"כ עפ"י הפוסקים הנ"ל דכנה"ג פטור החוזר צו מקנס, צמים רבים סי' ט', ארץ נצי (ותאומי נציה) סק"י, וימי יוסף סי' ג'. ובנחלת השרון סי' ס"ה הביא דברי הצ"ש לנידון, שלא התקשרו בתנאים או ראשי פרקים בפרהסיא רק נתן לה תקיעת כף בסתר.

ובגבול בנימין סי' כ"ז כתב, דא"ת לפי"ז דאם לא שייך דין קנס בשדוכין שנסתרו, א"כ למה נכתב [הקנס בשטר התנאים], הא לאו כלום הוא, דהשדוכין הנעשים בסתר כוונת ההסתר הוא לזמן מוגבל ואח"כ מפרסמים הדבר, ואם חזר אחד מהלדדים אחר שנתפרסם הדבר והחזיקו בשידוך בפומבי אז חל חיוב הקנס כיון שכבר נתפרסם והו"ל צושת, ולפי"ז מסיק צידונו דכיון שהיה הדבר בהסתר וצתרים לכל יתגלה, לא שייך צושת כלל ופטור מקנס וכו'.

וגם כשנתפרסם הדבר אח"כ ע"י החזרה, כתב בנחלת שבעה סי' ח' סעיף י', עפ"י השארית יוסף הכ"ל, דאם השידוך נעשה במסתרים אך ע"י מחלקותם אח"כ נתפרסם לא הוי צושת כו', מאחר שמתחילה לא היו השדוכין במעמד רבים אע"פ שאח"כ נודע לרבים וכו'. והביאורו לנידוניהם צקרי ראם (להר"ר אלקאווה) סי' ע"ג, ויד ימין סי' י"צ.

אולם בטיב קדושין סק"י, כתב ע"ד הצ"ש והנחלת שבעה הכ"ל, דקשה לחלק בזה כו', דאע"פ שלא נעשו התנאים בפרסום מ"מ קלא אית ליה, ולא גרע ממוכר שדה בעדים דיש לו קול ומה צ"ל שצעת תנאים לא היו קבוצ רבים, לכן קשה בעיני לחלק בזה לענין דינא. ובמשפט שלום על חו"מ סי' ר"ז דנ"ה ד' כתב, דגם השארית יוסף [הנ"ל צ"ש] כתב טעם זה [רק] לסיק לשאר טעמים שצידונו, ולי"ע לדינא.

ובבית מאיר כאן ומוצא בפ"ת סק"י כתב לחלק, דאם לא היה בהקפדה שלא לגלות, מה צ"ל שיהיה בהצנע מ"מ נעשה בעדים ונתגלה לכל העולם שלא בהקפדה ממנה, ופשיטא דשייך צושת כו', ולפי"ז מה שחירן הנחלת שבעה דברי הרא"ש וקלסיה הצ"ש, דמש"כ לבטל כל ענין השידוך מטעם אסמכתא היינו משום שצידונו שם היה הדבר בסתר, לרעתי אינו כו', ומש"כ עוד הצ"ש דאם צו לעדים שלא יגלו פטור מקנס, אף כי לרעתי אין ראייה לזה מהרא"ש וכ"ל, מ"מ טעמא דמסתבר הוא דלא שייך צוה טעם צושת.

גם בביתאור מנחם כאן כתב, דדוקא אם צו הלדדים לעדים שלא יגלו לפרסם הדבר, בזה פטור החוזר מקנס, אבל אם לא צו

אוצר

ס"ק מא אות ד—

הפוסקים

לקטן לא מהניא הודאתו אף אם קנו מידו כו', וכיון שכן הדין היא פטורה אין בחפיסת המשוך כלום ולא מהניא חפיסתו. גם בלג מצין חו"מ סי' רמ"ט כתב, דאם הייתה קטנה כשנשדכה ואחר שגדלה חזרה בה, פטורה מכל וכל. ועי' בשו"ת מהר"ם מינן סי' ע"א.

וכן בגודע ביהודא מהדו"ק חו"מ סי' ד', צנערה שנחשדה בשדוך בלא דעת אפטרופסיה, מצוהר דאם הייתה קטנה וחזרה בה אינה חייבת בחי נדן קנס, דאין מעשי קטנה כלום.

ובנידונו שהיתה בת י"ב שנים חמימות אלא שלא ידוע אם כבר הביאה לו סימנים, אחר שהעלה דאי אפשר לחייב אותה בקנס ועכ"פ יכול המחזק לומר קים לי, והוסיף שם בסי' ה', דכיון שאבי החתן תפוס ועומד במקלת הסך מה שקיבל מלד הכלה, יכול הוא לתפוס החוב שצידו על הקנס, כתב עוד, כל זה הוא רק צנוגע לקנס, אבל לענין איסור החרם של ציטול שדוכין, כיון שעל קיום השדוך יש חרם ונכתב בחנאים "והקנס לא יפטור החרם", ועל החרם יש כאן ספיקא דאורייתא שאם הייתה אז גדולה בשנים ובסימנים חל החרם, לכן ראוי להודיע להמשדכת שאם חצגור במשדוך לה תחוש לנפשה מעונש החרם. אך בתשובת הר"ר אביגדור יהודה לייבוש שבאגודה אוזב מדברי סי' כ"ג כתב צנידונו, דאף דפשיטא דבכתבי החנאים דנים מדין החרם שקיבלו על עצמם, מ"מ לדידי ל"ע דעפ"י הרוצ אף שנעשו בני י"ג שנה, עכ"ל לריכס לידע שהביאו סימנים, וזלח דעת הש"ך צו"ד סוס"י רל"ג שנראה שאין לריך סימנים [לענין נדרים], אולם ידוע מה שכתבו עליו צה.

וביתום או יתומה ששדכו ע"י אחרים, צנדיז לב סוס"י ע', ונדפסה בתשובה גם ביד ימין סי' י"א, ביתום ששדך ע"י אציו חורגו, כתב עטם אחד צנידונו לפטור את החוזר צו מקנס, דעיקר הציעת הקנס הוא ממה שמתקנים בכל עיר ועיר שהחוזר מהשדוך יתן לשכנגדו כך וכך כו', וכבר כתב צעדות ציעקב סי' ע"ה, דתקנת חכמים לא תקנו לגבי יתומים, גם הריעצ"א כתב צפ"א דכתובות והוצא צצ"י סוס"י ק"ע, דתקנת צבור אינו חל על יתומים, וא"כ הוא פטור וכו'.

ובשמו יצחק (נלוה לסי' וישצ אצרכס) מערכת שדוכין סי' ג"ח כתב, דאף אם ימלא מי שחלוק על סברה זו. אפ"כ פטורה צנ"ד היתומה מן הקנס כיון שהיא מוחזקת ויכולה לומר קים לי כהני וכו'.

וביד ימין שם כתב ע"ד הנדיז לב הג"ל, דדצריי נכוניס לפי מנהג מקומו שאין קונים מהמשדך אלא על השדוך לבד ולא על הקנס, דהקנס מניחים לפי מנהג העיר כו', אבל להמנהג עפ"י הצ"י שקונים מהמשדך שהוא מתחייב כך וכך כדעת חכמי ספרד כו', בכה"ג ודאי נראה דחייבים גם היתומים אם חזרו בהם מהשדוכין.

ובפדה את אברהם מערכת הק' סי' י"ד כתב ע"ד הנדיז לב הג"ל, דאין צדיק עבדין עובדא דיפרע חלי קנס דומיא למש"כ העצודת משא לענין המס דמנכין לכן ליחמי ד.

ו. כשאיש אחר התחייב בקנס ולא המשדוכים בעצמם או הוריהם. עבאכ"ט סקט"ו צשס מהרשד"ס, והא דקנסות שדוכין אין בהן משום אסמכתא, היינו דוקא כשהאב המשא

תקנו הקדמונים, אם נתחכם אחד לכתוב יותר העלה חרם צידו ובעל לגמרי מטעם אסמכתא, כן נראה נכון לדינא וראוי להורות.

ובזה כתב ידי סי' צ' כתב, דגם לפי מש"כ ר"ת הטעם דמהני קנס שדוכין משום דאידי דצעי למיקני גמר ומקני [ובמובא בסק"מ], הרי כתב צפרישה חו"מ סי' ר"ז אות כ"ה, דלדעת הרא"ש לא מהני האז עעמא אלא היכא דליכא גוזמא כו', הואיל ומלורף עמו הטעם ולא גזים, אבל היכא דהוי גוזמא לא מהני האז עעמא של ר"ת לחוד לסלק האסמכתא וכו'. ושם צדק ז' עור צ' כתב, דגם דעת הרא"ה מזרחי כן, דהיכא דהוי גוזמא יחירתא אסמכתא היא ובמובא בהערה י"א.

ובמים רבים סי' ז' בתשובת צו ה"ר דוד, כתב צנידונו, דאין לומר שהקנס שקצבו ציניהם חשיב גוזמא כו', דמהלפת השאלה נראה שהקנס הוא קצוב כנהוג צטירס וכל דבר שהוא נהוג וקצוב לא חשיב גוזמא ולא הוי אסמכתא.

אולם במשפט צדק ח"א סי' א' דף ד' עור א' כתב, דאין לחלק בדברי הרא"ש ור"ת צין כשהקנס הוא מרובה למטע כו', דאם הייתה לא הוי שחקי, ומה גם דטעם ר"ת שייך צין ברצ צין צמטע כו', וגם ר"י הזקן שהרא"ש הביא ראה ממנו כל קנס קאמר ולא חילק כו', ומה גם דאפשר שחמשת אלפים זהובים לא היו רחוקים מהדעת צנידון הרא"ש הג"ל שהיו עשירים כנראה, ואם הייתה דמשי"ה כתב כן הרא"ש, הו"ל לפרש.

ובודבר שלום סי' צ' בהגות אות צ' כתב צו ה"ר עובדיה [בעל ישביל עבדי], דהסמ"ע בחו"מ סי' ר"ז סקמ"ז כתב ע"ד הרא"ש הג"ל, דלא הוי אסמכתא אע"פ שגזים לקנוס נפשו צסך חשבו, שהצושה הוא כל כך דבר גדול שכדאי הוא להפסידו עבור זה כל כך ויותר מזה, ומדחלטיע המאמר צסתם ולא ציאר מה השיעור שכל כך הוא דבר גדול, מצוהר דאין שיעור לדבר, דצענין הקנסות כל מה שקולצבים על עצמם הוא הוא דמי הצושה, וז"ל לדעתו דמ"ש בעלמא הכל לפי המציא והמתצייס ויותר מזה לא, דאינו אלא צמקוס שאין גילוי דעת כמה הוא שיעור צושסת, אך צמקוס שהס בעלמא גילו דעתם שיעור דמי צושסת צקנס אשר קנסו לעצמם, אין אומרים צזה הכל לפי המציא והמתצייס וכו'.

ה. כשחייב הקנס אינו כדי ליתנו לצד המקיים, אלא לצדקה. צשו"ת מהרש"ך ח"ד סי' ל"ז, צנידון שדוכין שנחייבו שני הצדדים שכל החוזר יתן סך מסויים לחברה תלמוד תורה, כתב דדעת הפוסקים דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא הוא מחרי עעמי, חדא דדמי צושחו הוא כו', ועוד משום דכל חד וחד צעי למיקני גמר ומקנה כו', וצנ"ד לא שייכי הני עעמי כיון שהקנס שנחייב החוזר לא נתחייב ליתן לזד השני וכו'.

ו. כשהמתחייב בקנס הוא קטן או קטנה יתום או יתומה. בהלכה למשה חו"מ סי' ו', צנידון קטנה גרושה שנחשדה צקשרי שדוכין צחיוז קנס וחזרה בה, והמשדוך תוצע הקנס ואציה עוען שאין עליה שום חיוז כי היא פחותה מצה י"צ ואין קנין קטן כלום, כתב שהדין עס אצי המשדכת, וכמ"ש צשו"ע חו"מ סי' ל"ז סעיף ד', ואף שכתב שם צסעיף ג' קטן שטענו הגדול צדצר שיש לו הנאה לקטן כגון עסק מו"מ, לאחר שהגיע לעונת הפעוועות והודה הקטן נפרעים מנכסיו כו', שא"כ שהוא לחועלת הקטן צשציל שימלא כדי חיוי תקנו חז"ל שיהיו נפרעים מנכסיו עפ"י הודאתו כו', אבל צדצר שאין תועלת לקטן כגון ציקין וחצלות, אע"פ שהודה ואע"פ שיש לו ממה לשלם פטור ואפילו לאחר שהגדיל ובמצוהר שם צסעיף ג', ומינה דה"ה צקנסות דדמי לנזיקין וחצלות כו', ואף אי איכא קנין אין צו ממש, ולכן הסמ"ד השו"ע צסעיף ד' שאין קנין קטן כלום לומר דצנזיקין וחצלות ודומיחן שאין תועלת

(ד) ובשארית יעקב (להר"י טראב) מערכת ק' דל"ח ד', כתב ע"ד הנדיז לב הג"ל, דאינו מובן, דהא דלא חלה תקנת צבור לגבי יתומים אינו אלא ביתומים קטנים אבל גדולים חייבים בכל תקנות הצבור, וכמ"ש הריטב"א המובא בב"י סוס"י ק"ס כו', ובנידון הנדיז לב שהבחור היה גדול וקרוב לנשואיו כו' מאי אהני טעם זה לפוטרו וכו'.

אוצר

ס"ק מא אות ו—י

הפוסקים

ובבאר מים חיים (לה"ר חנ"ר מולירי) ח"א סי' ז', כתב כן גם צידון שאצי המשודכת היה המתחייב, כיון שאם תחזור זה הצד ותאמר אי אפשר בזה אחרים זה פטור אציה מקנס [כמ"ש הרמ"א בסמוך], אי"כ גם האחרים פטור מהקנס אם חזר בו.

ובמשפט וצדקה ביעקב ח"צ סי' קס"ז, צידון שהמשודך המיר דחו ורלח המשודכת לעכב את הסבלנות ששלח לה על הקנס, כתב דכיון דאין סהדי שהיא לא תרלח להנשא לו ועכ"ז היא פטורה מהקנס לפי שלא נתכוונה אלא להגון לה, וכמו שהיא פטורה הוא ג"כ פטור כו', וכמ"ש צעור יו"ד סי' רל"ז סעיף ו' צענים שנצטוו לעשות דבר אחד כו', דכיון שהותר לאחד מפני שעבר הותר לשכנגדו, כ"ש הכא כו', ונפטרו שניהם מהקנס שעשו צניעות.

ובשושנים לדוד ח"צ סי' ל"ט, צדון משודך שנמלא גנב, אחר שכתב דצד המשודכת לחזור מהשדוך ופטורה מהקנס ומהשבעה, כתב דמדיה פטורה גם הוא אם יחזור בו פטור מקנס ושבעה, וכן מלינו במשפט וצדקה ביעקב ח"צ סי' קס"ז [הג"ל] צדון שהמשודך המיר, שרוב החכמים שם פסקו דכמו שהיא פטורה גם הוא פטור.

ט. כשנתהווה סיבה שמחמתה נפטר האחד מקנס, אלא שעשו שמר מחדש שאם הסיבה לא תתעורר במשך זמן מסוים פעם שניה יעשו הנשואין, האם יכול עדיין לבטל השדוך צלי קנס מחמת הפטור הראשון, או שיש כאן התחייבות חדשה מחמת השטר. צו"ת ריב"ס שניטור סי' א', צידון שהמשודכת נשתתית ועי"ז עבר הזמן המוגבל צניעות לנשואין, ואח"כ עשו שטר חדש שאם לא תשתתה עוד צמשך שנה יעשו אז הנשואין, ואם תשתתה עוד הרי הם פטורים זה מזה, כתב דאף דקנס שמושין צשעת שדוכין מהני כו' מפני הצושה כו', מ"מ צי"ד ודאי משום השטר שנעשה אח"כ לחוד לא קני דהוי אסמכתא, ומשום צושה לא קני צשעה שנעשה השטר רק צשעה שנעשו השדוכין, וא"כ כל ההתחייבות הוא רק משום מה שכתב ונעשה צשעת שדוכין צתחילה, וזה כבר נצטל כיון שנשתתית, וא"כ ארכציה אחרי רכשי והוי חמר גמל, דשדוכין לא קני משום דנשתתית, והשטר לא קני משום אסמכתא, ואין לומר כיון דהשדוכין נצטלו אח"כ עשיית השטר הוי כמו שדוכין חדשים וחו איכא צושה ולא הוי אסמכתא, ז"א, דהא השדוכין לא נצטלו לא צכח ולא צפועל והשטר עשו רק ליתר חזוק והוי רק כשאר שטרות דעלמא, אלא דצשעה שנשתתית הוי יכול לבטל אצל עדיין לא ציטל, וא"כ עדיין מונח רק תחילת השדוכין ולא משעת עשיית השטר, וזו הצושה של תחילת השדוכין יכול שפיר לבטל כו', וכיון דצקנס אינו מחוייב משום אסמכתא, ע"כ גם החרם לא חל.

י. וקנסות שעושים בשדוכין על התחייבויות שצריך לקיימם אחר הנשואין. ע"י צא"ה"ע סקט"ו וצ"ש סק"ד, דוקא קנס שעושין צשעת שדוכין גובין מטעם ציוש, אצל אם עשו קנסות צנשואין אותן קנסות הויא אסמכתא ולא צציה. ודבריהם הם מהדרכי משה אות ה'. ומקור הדין הוא משו"ת מהר"י ווייל סי' קל"ד טו, והוא צידון שהאשה ואציה עשו שהנדוניא פתחה הרבה ואין זה יכול להיות אלא ע"י שהצטל פיזר כספים צלי דיעת אשה, וחוצעים שישלם קנס שהרי עבר על מה שכתבו צתנאים שלא יצריחו זה מזה צלי רשות וידיעתו של האחר, כתב דפשוט הוא עפי מצינתא צכותחא דכל כה"ג אסמכתא הויא ולא קניא, ודוקא הקנס שמקצלין צשעת השדוכין גובים, מטעם מנהג ומטעם שהחזיר בו מצי"ש

המשאית את צחו מתחייב צקנס, אצל [כשהמתחייב הוא איש] אחר לעולם הוי אסמכתא. ומהרש"ך חולק עליו.

ובמהרשד"ם שם כתב צטעם הדבר, כי מה שאמרנו דקנס שדוכין אין בו משום אסמכתא היינו מחרי טעמי, חדא כיון שנהגו צו כל העולם כו' ועוד כיון שצציים את צצרו כו' [עיי"ן ע"י צסק"מ], וצי"ד ליכא חד מהני טעמי, כי לא מלינו שיהגו שיתחייב מי שאינו אצי הצת צצציל אחר וצזה אין מנהג, גם טעם הציוש ליכא כי הוא לא צציוש, ועפ"י. כתב צידון שהמשודך אחר צעת השדוכין שאינו צועה על אצי הנערה שפירע הקנס אם יחזור בו רק שיתחייב ע"י גיבו וכך נגמר הדבר ואח"כ חזרה צה המשודכת, דאינו חייב לפרוע הקנס דסוף סוף אסמכתא הוא. ובמהרש"ך הג"ל כתב צאותו נידון להלכה ולמעשה, שגיבו של אצי הנערה חייב לפרוע לחתן הקנס שהתנו צניעות.

והביאו לנידוניהם דברי מהרשד"ם הג"ל, צמשפט דאק ח"א סי' א', וכתשובת ה"ר ישראל אצל שם סי' ד', וצצית דוד (להר"י דוד) סי' ל"ב. גם צערך השלחן סק"ז הביא דבריו. וצפני אהרן חו"ד סוס"י ע"י כתב, דאע"ג שיש מי שחולק ע"י, יחיד הוא צדבר. ועיין צמשפטי שמואל סי' ס"ט, וכתשובת מהרש"ם צמשפט דאק ח"א סי' צ' ד"צ א'.

ח. וכשרק צד אחד נתחייב צקנס או שצד אחד פטור מהקנס, האם גם הצד השני פטור. צשו"ת מצ"ט ח"א סי' ע"ח, כתב צידונו, דלפי מש"כ ר"ת דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא מטעם ששניהם נותנים זה כנגד זה [וכמוצא צסק"מ], לפ"ז צי"ד הוי אסמכתא כיון שלא שמו זה כנגד זה, שהאשה היא שנתחייבה למשדך צקנס והמשדך לא נתחייב צקנס. וכ"כ צלחם רב סי' נ"ט, עפ"י ר"ת הג"ל, דצי"ד איכא אסמכתא דהא לא עשו שניהם קנס זה לזה כו', אלא דלד אחד הוא צעשה הקנס שלא יחזור צו והלד הצי לא עשה קנס. וכ"כ צצני אצרהם חו"מ סי' מ"ב, וע"ש שכתב לפטור צידונו גם עפ"י הטעמים האחרים שנאמר צדן קנס שדוכין.

ובמים רבים סי' ט', כתב כן צידון של המשודכת לא קצלו על עצמם שום התחייבות ממון וגם לא קנס ורק צד התחן קצלו עליהם כל זאת, דכיון שהקנין מלד הכלה אין צו ממש, דהרי לא קיצלו על עצמם לתת לא מוכר ולא קנס, והקנין על החיוצ שישאו זה את זה גרידא לא מהני [עיי"ן ע"י צסק"ג אות א'], אח"כ גם הקנין מלד המשודך צטל, דזה חלוי צזה ולא נעל המשודך קנין אלא כנגד הקנין של הלד שכנגדו וכו'.

ובערך שי כאן דק"צ א' צמשודך צעשה שליח להתקשר צצצילו בשדוכין, והשליח התחייב גם צקנס צלי הוראה מפורשת מהמשלח, אחר שכתב דאם אין מנהג ידוע לכחצ קנס צתנאים פטור המשלח מקנס כשהחזיר צו [וכמוצא צסק"מ אות י"ב], הוסיף עוד, דצזה גם אם הלד השני יחזור צו פטור, אף דהלד השני הוי צעלמו צתחית התנאים, דלא קצל עליו קנס רק אם יועיל גם קנס המשלח, וכמ"ש החו"מ צ"מ סי' א' ד"ה ומניומי.

ובהלכה למשה חו"מ סי' ו', כתב כן צידון שהמשודכת היתה קטנה, שאם הוא חזר צו מהשדוכין פטור מהקנס, דכיון שאם היתה חוזרת צה היתה פטורה מחמת שהיא קטנה [כמוצא צאות ו'], גם הוא פטור וכו'.

ובתשובת ה"ר ישראל אבא צמשפט דאק ח"א סי' ד' ד"ט עור צ, כתב כן צידון שהמתחייב צקנס מלד המשודכת הוי דודק, דאם נימא שהדוד שלה אינו מחוייב מטעם דכשהמתחייב אינו אציה אלא אינש דעלמא פטור מקנס [כמוצא צאות הקודם], אי"כ גם המשודך עצמו אינו חייב.

(טו) שם בד"מ כתוב מהר"ק סי' קל"ד, אבל במהר"ק ליתא שם ולא בסימנים אחרים. וכנראה שהוא ט"ס ובמקום מהר"ק צ"ל מהר"י.

אוצר

ס"ק מא אות י"ב

הפוסקים

מזי"ש את שנגזר [כמזכיר בסק"מ], אבל הכא כיון שכבר נעשה המעשה ונגמרו הנשואין, מכאן ואילך אין כאן לגבות משום מנהג ולא משום ציו"ש.

וב"כ בשו"ת הב"ח סי' מ"ח, צנידן שא"ז האשה התחייב בשעת שידוכין להשכין צדירתו את בני הזוג, שנראה דפטור מטעם דאית ציה משום אסמכתא, דאע"ג דכל קנסות שטושין בשדוכין לא הוי אסמכתא כ"ר, נראה דאין זה אלא קודם החופה, אבל לאחר שכנסה לחופה דאין כאן צושה, חזר דין תורה למקומו דאין כאן חיוב כיון דהוי אסמכתא, ואין צוה שום מנהג, וכ"ש דליכא כאן חיוב קנס. וכ"כ בסמ"ע סי' רמ"ה סק"צ המוצא להלן בס"י נ"א.

יא. בשיעור הקנס. כתב צנחלת שצעה סי' ח' סעיף י' סק"א, דצמדינות פולין כותבים צתנאים חלי נדן קנס, וצאשכנז כותבים רק מעט קנס. וצנחלת הגרשוני סי' ע"ד כתב, דצמדינות פולין מנהג פשוט הוא שהקנס הוא כחלי נדן, משא"כ צמדינות אלו הקנס הוא כפי אשר יתרנו האדדים. ומאלו להרבה מאוד מן האחרונים שהזכירו צנידוניסם החיוב דחלי נדן קנס. וצטעם החילוק בין הצמדינות, האריך צנחלת שצעה שם סק"ד, דבני אשכנז סברי כמ"ש בכל צו צשם מהר"ם דחיוב הקנס הוא משום דהוי כמו גרמי שמפסידו שאינו יכול למנוא זיווג הגון כמו מקודם [וכמוצא בסק"מ], לכן לריך העובר ליתן קנס צערך מה שמפסיד עכשיו צזיווגו השני ולא יותר כ"ר, ומשערים מה יהיה ההפסד אם יחזור אחד מהם ושיעור זה כותבים צתנאים, ואין כותבים יותר, משום דאף אם יכתבו חלי נדן לא יועיל דהוי אסמכתא כמו אם אוביר ולא אעביד אשלים אלפא זוזי, משא"כ אם כותבים כשיעור ההפסד הוי כמו אם אוביר כ"ר אשלים צמיעצא דלאו אסמכתא הוא כ"ר, ובני פולין סברי כמ"ש החו"מ והמרדכי והרא"ש דחיוב הקנס הוא משום צושה כ"ר, ומשום שהצושה גדול לא הוי גזים כ"ר [וכמוצא ג"כ בסק"מ הכ"ל], וע"ז סמכו בני צמדינות פולין וכ"ר.

ובבית דוד (להר"י דוד) חו"מ סי' קי"ד כתב, דדרך העולם לעשות קנס שדוכין כמו עשרה למאה של הצדוניה. וצנוה שלום (מנהגי נא אמונ) סי' י"ז סעיף ג' כתב, דהקנס הוא מחמשה עד עשרה למאה מערך הצדוניה, וצדוניה גדולה או קטנה הרשות בידם להוסיף או לגרוע ובהסכמת המו"ל.

ויש מקומות שנהגו שהקנס הוא סכום קטן. צזכות אצות סי' פ"צ אות י"ד מלקוטי דינים של זקינו כתב, דהקנס הנכבד, קבלה מצדית, שהוא חמשים אוקיות ממעצב פאם קדומים. וכ"כ צנפת אופים סי' ו', וצחק ומשפט סי' רל"ב, דקבלה מקדמוניו שהקנס הנכבד הוא סך חמשים אוקיות ממעצב פאם הקדום.

וכתב צמשפט ולדק ציעקצ ח"א סי' ס"א, דהקנס אשר גבלו ראשונים נ"מ ממעצב מלכות פאם, כשנכנס החתן לבית הכלה, או מחליטם כשעדיין לא נכנס, וזה מספיק צין לצושה צין להוצאות.

ובגנזי שלום סי' צ' כתב, שנהגו אללם מימי מר אציו, שכותבים קנס כך וכך, ואם נחתרע אחד מהם, אם כתוב [סכום] הקנס סתם גוצין ממנו חלי הסך, ואם כתוב "צלא פשרה", גוצין ממנו כל הסך.

וכתב בישיביל עבדי ח"ה סי' ל' סעיף צ', דצמקומות שיש צוה מנהגים שונים וכל עדה יש לה מנהג מיוחד, וצפרט צמקום שהחתן מעדה אחת והכלה מעדה אחרת, נראה דדיינין צוה כפי מנהג המשפחה של הצמדיים, ע"ד שפי צשו"ע סי' ס"ו גצי סכום כתובה, שאם אצדה כתובתה וצקדקו צכתובת קרצבותיה, וגם כאן עליו לצדוק צשערות הצנאים של בני המשפחה של הצמדיים אף נכחו לכחצו שיעור הקנס צשערי הצנאים שלהם, כפי אותו שיעור מחייבים את החוזר לשלם לו וצרי זה צצחנית לפי שיעור הצמדיים, ואפשר דגם כאן דיינין אותו דקין שטולה עמו ואינה יורדת, דהיינו שאם היה מנהג משפחת הצמדיים לכחצו יותר משיעור של משפחת הצמדיים, דיינין לפי אותו שיעור של משפחת הצמדיים שחייב לתת לו אותו השיעור הנכבד צצני משפחתו, ואפשר דזה נכלל צמ"ש לפי שיעור הצמדיים והצמדיים, והיינו דלעולם יד הצמדיים על העליונה ויד הצמדיים על התחתונה, ואף דהצמדיים קיבל דמי צושה צלא"ה כ"ר, מ"מ מכיון שמנהג משפחת הצמדיים לכחצו יותר ואם היה מצדיים אחר שדומה צמנהגו למנהג הצמדיים היה מקבל כפי מנהג הצמדיים שהוא צשור למנהגו, א"כ אם נדון למצדיים זה לקבל פחות, כפי שיעור מקומו, ה"ז נחשצ אלו לעלצון וצרי נוסף אללו עוד צושה אחרת צוה, וע"כ אף שקיבל דמי צושהו הרגילה עליו לדון אותו צצחנית ידו על העליונה לקבל יותר מהנכבד אללו כפי שיעור הנכבד צמדיים, צכדי שלא יגיע לו צושה נוספת וצ"ר.

יב. כשחיוב הקנס הוא בשיעור חצי נדן, וצד אחד התחייב בגדן יותר מהצד השני, האם יש לחשב שיעור הקנס כפי הגדן המרובה או כפי המועט. צלמה לזק סי' כ"ב, צנידון שא"ז החתן התחייב ליתן נדן לבני סך ג' מאות ואצו הכלה התחייב ליתן ו' מאות וכתבו צתנאים קנס חלי נדן ולא ציארזו אם חלי הגדן המרובה או הפחות, ואח"כ חזר צו לז החתן, כתב דלאחר מן המורים רצח לומר שצריך ליתן רק מאה וחמשים שהוא חלי הגדן שלו, דכיון שכתבו קנס סתם חלי נדן ולא חכר לכמה עולה סך הגדן יש לדון שאינו אלא חלי הגדן המועט משום דיד צעל השער על התחתונה כ"ר, וצצר זה אין לו שחר, חדא דצחלק העליון של השער מצר ג"כ חלי נדן ושם כתוב מפורש דהיינו ג' מאות כ"ר, (ע"ש שהאריך צוה), ועוד נראה, דלא מצתצר כלל למימר דמה שכתבו חלי נדן קנס יהא חלי נדן של אצי החתן שהוא הפחות אפילו לא היה כתוב למעלה ג' מאות, שצרי ניציגן למכתב צשור צכל שצרי שדוכין הקנס חלי נדן צדמי צשחו, אם הגדן הוא מעט הקנס נמי מעט, ואם הגדן מרובה הקנס נמי מרובה, והיינו משום צצושה העשיר מרובה משל העני לכך העמידו המנהג על חלי הגדן הכל לפי מה שהוא, אם הוא עני שאינו מכנים אלא מעט סגי ליה צדמי צושהו חלי נדן, ואם הוא צינוני ומכנים יותר דמי צושהו נמי יותר, וכן לעולם העשיר לפי עשצו, וכיון דהכי הוא אף סלקא דעתך למימר צני"ד דלא יהא דמי צושהו רק חלי הגדן של אצי החתן שהוא הפחות, הא אילו לא היה אצי החתן מכנים מדי לגדן צנו היה הקנס חלי הגדן של אצי הכלה והיינו ג' מאות, וכי צשציל שגם אצי החתן מכנים ג' מאות והוא נמי עשיר ונכבד יהא דמי צושהו של הצמדיים צפחות מה, הא לא סלקא דעתך, דפשוט הוא דאם גם אצי החתן הוא עשיר ונכבד הוי צושה עפי, דהצמדיים מנכבד צושהו מרובה מהצמדיים מנקה סז, על

א', ובשר"ע חר"מ סי' ת"כ סעיף כ"ד וכו'. וצצור יעקב סי' ג"ו כתב דיש לתרץ קושיא זו, עפ"י מש"כ הר"ן בפ"ג דכתובות דאף דבכל מילי בינוני שבייש בושתו מרובה מאדם וולל וחשוב, אבל באונס ומפתה כל שהוא וולל בושתו מרובה, הרי דלאו בכל דבר צבדושת הוא בענין אחד, ולפי"ז י"ל בשדוכין כשכבר נתרבצ לעשיר ונכבד בקשרי שדוכין כשיצחק הקשר יהיה

(טז) ע"י בשו"ת הרב"ז סי' ס' אות ג', דאף שכתב לדינא דיש לפסוק כתצ"צ, מ"מ כתב דמה דפשיטא ליה להצ"צ דהצמדיים מהנכבד בושתו מרובה מהצמדיים מנקה, וקרא מתעקש לזה שאומר דהצמדיים מנקה בושתו מרובה, דבריו תמוהים, דברש"י ב"ק פ"ג ב' ד"ה הכל לפי המבייש, כתב דאדם קל שבייש בושתו מרובה, וכ"כ ברמב"ם פ"ג דחובל ומוציא ה'

אוצר

ס"ק מא אות יב-יד

הפוסקים

מעצמות גדולות, זו אינה טענה הנשמעת, לזה לריכים אנו לומר שהעדים טעו ג' פעמים, דבשטר שהוליא המשורך טעו ג' פעמים דהיינו שכתבו בחיוב המשורך והמשודכת מעצמות גדולות, ופעם אחת טעו בשטר של אצי המשודכת שכתבו בחיוב המשורך מעצמות גדולות, ורחוק הדבר לומר שטעו העדים ג' פעמים, אבל לפי טענת החובצ שטוען שבשני החיובים היו מעצמות גדולות, נמלא שלא טעו העדים כי אם פעם אחת, וזו היא טענה הנשמעת, ויש להביא ראיה לזה ממשי"כ צ"ח חו"מ סי' כ"ט, דדבר שמוכח שטעה לא היו חוזר ומגיד בו, וה"ה נמי הכא צ"ח דלומדנא דמוכח הוא לומר שטעו פעם אחת מלומר שטעו ג' פעמים בו, ואם הנחצב טוען שהאמת הוא שהמשורך נתחייב יתר ממה שהוא נתחייב, ולפי"ז נמלא שלא טעו העדים כי אם פעם אחת דהיינו מה שכתבו בשטר של המשורך בחיוב אצי המשודכת מעצמות גדולות בו, אינו נאמן בטענה זו מטעם אחר, דמהרי"ט ח"ב אה"ע סי' כ"ז הביא דברי המרדכי בשם רב האי גאון, דכל שטוען תמורת המנהג עליו להביא ראיה, ואם אין ראיה מי שהוא טוען כמנהג המקום עליו שצוה ה"ס לא שלא שינה, וכתב צידדו דכיון שמנהג המקום לתת נדוניה לאחד ומלבושים לאחד, נמלא דזה שטוען שהנאי היה ציניהם שיהיו רק נדוניה, טוען תמורת מנהג המקום ולא כל כמיניה לומר דלישתני מנהגא, ומבואר מדבריו דהמנהג עדיף מחזקה, דאף שאצי הכלל מחזק צמחון פסק שישבצ המשורך ויעול אחר שהוא טוען כמנהג, ולפי"ז ה"ה צ"ח שהמנהג הוא שהחיוב שמתחייב המשורך בקנס כמו כן מתחייב אצי המשודכת ואין עושים הפרש ציניהם, וזכנו שהעיד העד, נמלא שאצי המשודכת שטוען שהמשורך התחייב מעצמות גדולות והוא לא התחייב אלא מעצמות קטנות, הוא טוען תמורת המנהג ולא כל כמיניה, וישבצ המשורך שאצי המשודכת התחייב ג"כ מעצמות גדולות ויעול בו, גם המהרש"ך ח"ב סי' כ"ח כתב עפ"י דברי המרדכי הנ"ל להוליא מיד המחזק מטעם דמנהג עדיף מחזקה בו, וכן הכנה"ג חו"מ סי' ר"א הגב"י אות קכ"ט כתב בשם הרב פוסקים, דהטוען תמורת מנהג אפילו יש לו מגו ואפילו הפס אינו נאמן.

יד. כסף הקנס האם הוא שייך למשורך או למשודכת עצמם, או ששייך לאב העושה השידוך, ואם יש בזה חילוק בין האב לבין קרובים אחרים שעשו למענם את השידוך. כתב צ"ח מהר"ם א"ח סי' קנ"ב, לנריך לדקדק בקנס של שדוכין אם הקנס של האב או של הבן, דתרווייהו מתחייבים, והבן סמוך על שלחן אציו, והביא שה"ר שלום ב"ר צרוך כתב לו, שנראה דהוא של הבן, דהא אית ליה לערא ובושת לבן שחזר בו חמיו, ובמדי דאית ליה לערא לא קפיד האב כדמסיק צ"ח פ"ז ב', וכי קאמר תלמודא החובצ צצנו ובצנותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה, משמע הכל אפילו צושה, מכיון שלא פירש כמו שפירש בהחובצ צצנו דמיירי בשבת, ועוד נראה דלא נקרא זה כלל ריוחא דחתי מעלמא כמו מליאח או כמו אחרים שחבצו בו, דהבא ע"י ששעבד עלמא לישא בחו והתחייב צשאר כסות ועונה צא לו, ולא דמי למליאח וחבצלה שלא צאו ע"י מו"מ שלו, ולא בוי ריוחא דחתי מעלמא אלא צעושה סחורה ומרוויח בה, והמחבר שם כתב על דבריו, ולי נראה ש"ע ולא עמדתו עדיין על סוף דעתו. וכתב צערך שי חו"מ סי' ר"ז סעיף ע"ז, דמה שסיים מהר"ם א"ח צ"ח, אפשר משום דשניהם מתחייבים, וגם צא ע"י עסק האב נמי ששעבד עלמא בקנס.

ובבית יהודה (להר"י עיי"א) סי' ב', כתב מתחילה דהיה מקום לומר דנערה שנאחרסה ונתגרשה בחיי אביה הקנס הוא שלה, דאע"ג דצושה ופגם של נערה שנאחרסה ונתגרשה בחיי אביה איפלגי רבנותא, דהרמב"ם צ"ח דנערה בחולה ה"ל ע"ז ס"ל דדוקא

על כן פשוט הוא שנאכזרו לחיי הגדן של אצי הכלה שהוא המרובה, ואפילו אם יתעקש המהעקש לומר דאיפכא מסתברא ליה דצושהו של המתחייב מנקלה הוא יותר מהמתחייב מנכבד, וכיון דצ"ח אצי החתן הוא איש נכבד בוי צושהו של אצי הכלה קיל עפי, אפי"ה אי אפשר לומר צ"ח שנאכזרו על כך הפחות דהיינו חלי הגדן של אצי החתן שהוא מאה וחמשים, שהרי אם היית אומר כן לנריך אחר לומר דה"ה נמי איפכא אי היו חוזר אצי הכלה לא היה מתחייב ליתן לאצי החתן אלא כך חלי הגדן הפחות שהוא מאה וחמשים, שהרי כללו בחדא צבא וכתבו לז' העובר לז' המקיים קנס חלי נדן בין שיהיה החוזר אצי החתן ובין שיהיה אצי הכלה, וא"כ לפי מאי דסלקא דעתך למימר שהקנס יהא חלי הגדן הפחות א"כ יהא נגרע זכות אצי החתן כשהוא עשיר ויכנים גם הוא כך מה מאילו היה עני ולא היה מכנים מידי, אחרמא, וכי בשביל שכתחן הוא בן עשיר ונכבד יפסיד שהרי אילו לא היה מכנים מידי היה גובה קנס חלי נדן של אצי הכלה והיינו ג' מאות ובשביל שהוא בן עשיר ונכבד והכנים גם הוא נדן, לא יגבה אלא ק"ן, ואין הדעת סובלת זה, ולנריך החוזר ליתן קנס חלי הגדן של אצי הכלה והיינו ג' מאות. והביא דברי הלמה לזק, צמסגרת השלחן על חו"מ סי' ר"ז. וכ"כ צידדויהם כה"ל הכ"ל, צהרי בשמים ח"ג סי' קל"א, וצו"ת הרב"ז סי' סי' אות ג'.

וב"כ צעטרת לזי על חו"מ סי' ר"ז סקכ"ה, מצלי להזכיר דברי הלמה לזק הנ"ל, דנראה דמה שנותנים קנס לעולם הוא חלי הגדן מהלך שהוא יותר, משום שהבושת הוא יותר. ובצור יעקב סי' נ"ז כתב, [דאף] שכבר העירו האחרונים דהנחת צבעה לא ס"ל כסדרת ה"ל לילך צהר הלך המרובה, ע"י בקונטרס משמרת שלום שב"י משפט שלום סי' ר"ז ח', ומדברי הנחלת צבעה משמע דתמיד נחשב החלי נדן קנס כפי ערך הגדן של זל המקיים בו, אבל לדינא הסכימו האחרונים להלמה לזק והעטרת צ"י לילך צהר נדן המרובה.

ובערך השלחן סוף סעיף כ"א כתב צמקפס, דהחלי נדן קנס שכותבין, נראה דהכוונה חלי נדן של הכלה דזה נקרא נדוניה ולא של החתן. ולא הזכיר מדברי האחרונים הנ"ל.

יג. במקום שנוהגים ששני הצדדים מתחייבים קנס בסכום שוה, וצד אחד טוען שהוא התחייב פחות מהשני, והשטרות שבידי הצדדים סותרים זה לזה. צו"אמר יחזק ח"ב סי' קל"א, צידדו שדוכין שחזר בו אצי המשודכת והוליא המשורך החובצ שטר ששני הצדדים נתחייבו אם יחזרו צבה כך מאתים מעצמות גדולות, ואצי המשודכת הנחצב רואה ליתן רק מעצמות קטנות כי בשטר שצידו כתוב שהמשורך התחייב מאתים מעצמות גדולות ואצי המשודכת התחייב מאתים מעצמות קטנות, וע"א מעיד שצער האת מעולם אינם עושים שום הפרש בחיוב קנסות השדוכין שמתחייב המשורך ואצי המשודכת, וכפי הסך שמתחייב המשורך כך מתחייב אצי המשודכת, כתב דלריכים אנו לידע מה היתה טענתו של הנחצב [לגבי השטרות], אם הוא טוען שאמת היה הדבר שלא היה שום הפרש ציניהם אלא שניהם התחייבו מעצמות קטנות והעדים טעו וכתבו בחיוב המשורך

לו יותר בזיון משנתקשר עם רש ונקלה, וזכר לדבר בש"ס פנחות ק"ט ב' אמר ר' יהושע בן פרחיה בתחילה כל האומר לי עלה כ"י עתה כל האומר לי לירד כ"י, ובדאי בחבלה וכיצא בו בירש הנקלה והבינוני יותר מנכבד, ובשדוכין כשנשחרר עם נכבד ומנתק השידוך בושחו מרובה מכשנשחרר עם נקלה ופחות המעלה, וזה מובן מסברא.

יו. בקונטרס משמרת שלום שם סקל"ג כתב, דמדברי הנחלת שבעה סי' ח' ד"ה יתן צד העובר אות ד' מוכח קצת להיפך (מדברי הצ"ח הנ"ל), וי"ל למציין.

אוצר

ס"ק מא אות י"ד

הפוסקים

וכ"כ בצ"חור מנחם ס"י קי"ד ד"ה צ"ש סק"ו. וזכאל יכושע ס"י פ"י אות ב', כתב ג"כ צנידוהו, דהקנס שייך לחתן ולא לאביו. וצנפת אופים חו"מ ס"י תי"ט כתב, דאם היא נערה ויש לה אב פשיטא דהוא של אב, דבזושה ופגמה וקנסה לאביו, וקנס שדוכין משום בושח נגעו בו כ"י, ואם אין לה אב כ"י הרי הם של עגמה. [ומשמע דצבוגרת ס"ל ג"כ דהוא שלה].

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת ק' ס"י י"ז כתב, דאף דצמסודכת צוגרת צושחע לעגמה כ"י, אמנם צמאי

דקי"ל לא גדול גדול ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו וזו קטן וכמ"ש צטושי"ע ס"י ר"ט, ואע"ג דגדול הוא כל שצח דיויה וזכה צו האב, דכוותה צבוגרת וסמוכה על שלחן אביו הרי היא קטנה ונערה דשחח לאביו, וכ"כ החוס' בכתובות מ"ז א' ד"ה משום איביו כ"י, וגם לדעת החוס' ושאר רבנות דסברי דאיביו דקאמר תלמודא היינו משום שיכול למסרה למנוול ומוכה שחין וצבוגרת אינו יכול למסרה, מ"מ היבא דקא אכלה מדידה דאב, כיון דאיבא

טעמא רבא חיישין משום איביו הלכך מליאתה לאביו כ"י, ולאו דוקא מליאה דליתא ממילא אלא הי"ה נמי לכל מה שתריוח כמ"ש שם צפ"י ר"ט, אמנם צצ"ק פ"ה צ' מפליג צין מליאה לבושח וע"ש בחוס', ונראה דזה דוקא צבושה דחצלות דלית צבו לערא דגופא

ולא צושח האונס ומפחה כמ"ש הראצ"ד צפ"ד דחוצל כ"י, ומשמע דכל היבא דליבא לערא דגופא צבושה כ"י מליאה וחדר דינא דאפילו צבוגרת כל דסמוכה על שלחן אביו כי היכי דמליאתה לאביו, כ"י דמי קנס צושח דחרטת המשודך, ונראה שדבריו

ק"י, מליאה וכסף קדושיה דלית לה מעלמא חשו לה משום איביו דאי לא זכי צבו אחי למימסרה למנוול כ"י, כ"ש צברוחת כסף קנס דלית מעלמא, וכ"ש צאצ המפסיד מכיסו פרנסת נדונייתה כ"י, דלית לאמנועי ולא למעצד לה מידו, ומעשים צכל יום דהאצות הם

הקושרים והמחירים והם הפוסקים על צניהם צענין הנדוניא כ"י וידי הצנים והצנות מסולקות צין גדולים וקטנים וצין נערות וצוגרות, ולפעמים יחרט אחד מהאצות וצנגדו צוצה ממנו הקנס ולפעמים מחלים זה לזה הקנס ואין מוחה צידם, ומעולם לא נשמע דהצנות ואפילו צוגרות תצבענה דמי צושח לעגמן, ומשער השדוכין נראה שאין

עיקר חיוב הקנס אלא על האצות והם המשעבדים עגמם צחיוצ הקנס כ"י, וכ"ש צני"ד שהאצות הם המספיקים לצניהם נדוניא כ"י, ואין לצנים שום טיפול, פשיטא דכל שצח וריוח הראוי להגיע להם הוא לצות האצות. והציוא צאצני האצד מלואים ס"י זה אות ח', ועפ"י כתב שם צחלק השו"ת פוס"י י"ט, דידוע הסכמת הפוסקים דקנס השדוכין הרי הוא של אב.

ובשביתת יו"ט ס"י ג' דל"ח עור צ', צנידון שאחי המשודכת עשה צבורה את השדוך, כתב דמה שנסתפקו צאם היה

החתן חייב קנס צחצחו, אם היה זוכה צקנס אחיה שנתחייב לחתן צצציל הכלה, או נימא דכיון שהכלה היא המשודכת היא תצכה צקנס משום דמי צושח ופגמה כ"י, הנה מדברי הפוסקים שכתבו צושח צצייש את "הצרו", נראה דהצושח לא הוי אלא למי שטעם השדוכין ונתחייב צקנס וחזר צו שנגדו וצזה נתצייש כ"י, (פ"ש דיוקיו מדברי כמה פוסקים), ואין לחלק צין אביו דגדול צושחו לאחיה

דדוקא הקנס לעגמה כ"י, אצל צושח ופגם לאציו דאי צמי מסר לה למנוול ומוכה שחין, ולהרא"ש בכתובות ל"ח א' אף צושח ופגם לעגמה דליתקס לקנס כ"י, מ"מ כיון צקנס דאורייתא כולו מדו דקנסה לעגמה, כ"י צקנס [שדוכין] שהוא מחמת מנהג, אלא שכתב שצ דאין זה צרור כל כך, דליתמא אינו דומה אלא לצושח וצתו צפלוגתה דרצותה כ"י, וצר מן דין, צקנס כה"ג כו"ש מדו דאינו אלא לאציו, דכיון שנעשה קנס זה צשעת השדוכין כ"י כסף קדושיה דכחה חורה לאציו, דהא אפילו בכתובות אם נתגרשה מן האירוסין צמקום שנוהגין לכתוב כתובה לארוסה, איתא צריש ס"י וס"י י"ה דכתובתה לאציו, ולא דמי לקנס של תורה דאינו מתיילד אלא לאחר זמן הגירושין כשחפחה או תאנס וכ"י. וצנידונו שהיתה יתומה והקהל ראו לעכב את הקנס מחמת חוב המם של אביו, כתב שם לעיל מיניה, דהצצר פשוט דאינס יכולים לעכב מה שהוא שלה, דהא מצויר בכתובות מי ע"א דציתומה הקנס לעגמה ע"ש צפרשי"י וכ"י.

ובחקרי לב יו"ד ח"צ ס"י י"ז דקל"ז ג', כתב על הצית יהודה כ"י, דאין דבריו נראין, שהרי מצויר צח"מ ס"י תכ"ד

דהחוצל צצניו וצנתיו של אחרים לא זכה צצוק האב, וצצתו קטנה כל דלא אפחתה מכספא הם לצת וצבושה ופגם צכל גוויי הם לצת, וא"כ קנס שדוכין שטיקרו לשלם דמי צושח לכ"י הם לצת, ומה מקום להציו ראוה מקנס וצושח דלונס וכ"י אין כאן צושח צעילה, וצטור וצ"י כאן מצויר דקנס שדוכין הם דמי צושחו, וכיון שכן

מעיקר דינא זכתה הצת, אף מלד אחר יש ללדד שיהיה הקנס לאב, דכיון שאם היה חוזר צו היה חייב הוא לשלם, א"כ מעולם לא נתחייב כדי שחקת הצת כשיחזור צו החתן, ולד זה נראה עיקר לדעת הסוצרים שצקנס שדוכין אין צהם משום אסמכתא דלידי

דצעי למיקני כשחוזר שנגדו גמר ומקנה [עיין ע"ז צסק"י], אלא שצצרא זו היא דעת יחיד, וא"כ לדעת החולקים י"ל דמה צצך אם יתחייב כשהיה חוזר צו, לא נתחייב כי אם להרווחת הצת כדי לקיים השדוך, וכיון שחזר צו החתן ועיקר הצושח אינו אלא לצת זכתה הצת, ועכ"ז אינו צרור וצ"ע לדון.

ובגנזי חיים מערכת ק' אות ל"א, הציו דברי החקרי לצ כ"י, וכתב לעיין צשטמ"ק צ"ק פ"ז צ' שכתב צשם המאור דכל שהצושח הוא צגלוי הוי לאציו, ושיש עוד לעמוד ע"ז כפי מש"כ שם צשטמ"ק, ולריך יצוב.

ובהמקנה קו"א כאן כתב צפשיעות, דאף ד"ל צבושה זה דומה לבושח ופגם אונס ומפחה דהוא לאציו משום שיוכל למסרה למנוול ומוכה שחין, מ"מ צצנו וצתו הגדולים דידכו הוי, ומש"כ החוס' דשדוכין יש צו משום צושח, היינו כשמשדכים את עגמם, א"י אפילו כשמשדכים את צניהם אף שיש גם לאציהם צושח צזה ומש"כ לא הוי אסמכתא, מ"מ לא מחייב צזה תשלומין, דליתא בכתובות ס"י א' אלא מעשה צייש צן עוצים דלית ליה זילותה לכולי צמי משפחה וכ"י.

גם צצית יעקב ס"י קי"ד סעיף ג' כתב צתוה"ד, דצבוגרת הקנס והצושח שלה, משא"כ צקטנה ונערה שהאב יכול לציישה ולקדשה צצ"י, הצושח והקנס של האב. והציו דבריו צערך שי כאן,

(ח) וצ"י בשלחן העזר ס"י ב' סעיף ד' סק"ה, שהביא את הסמ"ע כחולק על שיטת המקנה הג"ל, דהסמ"ע ס"י רפ"ז סק"ג כתב דאין הקנס שייך לבן. אולם הסמ"ע שם לא איירי כלל מקנס, אלא ממי שהבטיח נדניא לבנו ונתחייב ע"ז בקנס ומת בטרם שנתן את הנדניא, וע"ז הוא שכתב דלא זכה בה הבן.

(*) ועיין בנבו"י מהדו"ק חו"מ ס"י ה', בנידון שאבי החתן תפס מצד הכלה צבור הקנס, ואחר שהעלה שם דמצד הטענות שבין הצדדים הרשות לצד החתן לתפוס, כתב ואל תשיבני לומר מה מהני תפיסת אבי החתן כיון

שאין החתן עצמו מוחזק, והרי גם באומרת מאים עלי מהני תפיסה בכדי כתובתה ובעיניו שתפסה האשה בעצמה אבל תפיסת אביה לא מהני כמבואר בב"ש ס"י ע"ז סק"א, אומר אני שכאן אבי החתן הוא תביע"ד מתרי טעמי, חדא שהקנס הוא עבור בושחו והבושת נוגע גם להאב, ועד שהרי כך כותבין בתנאים קנס מצד העובר לצד המקיים וכיון שאבי החתן הוא אשר התחייב עצמו בכל התחייבות המגיע מצד החתן והוא רוצה לקיים כל דבר, הוא הנקרא צד המקיים וזה פשוט, וכל זה מוציל שלא תוכל הכלה ובאי כחה לגבות מיד אבי החתן.

אוצר

ס"ק מא אות יד—טז

הפוסקים

ונכסיו לשלם דמי החיוב גובה ממעבדיו אף מלקוחות שקדמו למחילתו, וכחצ בש"ך הטעם שהיה ללקוחות ליחזר שמה ימחול מיד, וה"ה בתנאים היה ללקוחות ליחזר שמה יעבור מיד ויעשה שידוך אחר.

כשהופחת בינתיים ערך המטבע האם לריך לשלם הקנס כפי ערך המטבע בשעת ההתחייבות. כחצ בחצלת השרון סי' ס"ה, דאף שלענין פריעת חוב אין לריך לשלם רק כפי המטבע היואלת, משום דדינא דמלכותא דינא כמבואר בחו"מ סוס"י ע"ד, מ"מ לענין פריעת קנס ליכא דינא דמלכותא, כעין שכתב החת"ס בס"י קכ"ז לענין כתובה, וא"כ כיון דליכא דין דינא דמלכותא יש מקום לומר דלריך ליתן כפי שווי המטבע אז בשעת השידוך, לפי מש"כ בלמח דקס סי' כ"ז לענין חזי נדן קנס, דאם החתן חוזר בו אף דכוס הכדן שהוא התחייב עלמנו הוא מועט מ"מ חשבינן לפי ערך הכדן של אזי הכלה כיון דהכדן שלו יותר גדול א"כ בושחו יותר מרובה כו', וא"כ כיון דהחזי נדן הוא שווי של המתבטא א"כ למשל מי שיתחייב בשעה שהמטבע היתה עוצה אלף הוא מתחייב עתה מאה אלף, דאז היה האלף שוה כמו המאה אלף עכשיו, א"כ לריך ליתן מטבע שהוא שוה כמו שהיה שוה אז, שזה ערך בושחו שאז היה נחשב זה הכדן של עשיר, וא"כ אף אם הדבר ספק, מ"מ כיון שרואה לפטור בזה מהחזר כו', א"כ היכא דספק הוא כמה יתן הוי ספק חרס דהוא לחומרא, ואינו יולא עד שיתן סך כזה שאין בו ספק.

ובאמרי יושר ח"צ סי' ל"ז אות ז' כתב, דכיון שהקנס הוא מחלה מהכדן, הוא נגרר בזה הכדן, וכיון שענין חיוב נדן הוא דינא דמלכותא שנהוג גם אללם, ממילא גם הקנס נגרר אחר זה, מיכו [בנידון לידן] כשהכל הולך בשידוך אינו מפויס בזה בזמניו שכמעט אינו שוה כלום לעומת המטבעות הקדומים, ודאי אין ליתן היתר [לעשות שידוך אחר] רק אחר שיוסיף כפי ראות עיני המורה, שהרי בל"א מלכד הקנס איכא חרס הקבלות כו', א"כ נהי דע"י קנס הותר גם חרס הקבלות, אבל בזמניו שהדבר מסופק אם זה דמי הקנס, א"כ עכ"פ יש ספק חרס ויש להחמיר לפשר בזה אף להמקילים דהקנס פוער כו', וע"כ ישיתו עליו קנס כפי ה"ל.

כשצד אחד ממאן בשדוכין, מתי יש תוקף למיאנו לענין שלא יוכל לחזור בו ולקיימם רק בהסכמת הצד השני, או גם להתחייב בקנס, וכן לענין שיותר לצד השני להתקשר בשידוך אחר, ונידונים שונים בזה. (אותיות טז—לז).

טז. כשהמשדכת הממאנת קיבלה קדושין מאחר. כתב בנכ"ג כאן בגז"י אות ל"ב בשם שו"ת מהרש"ך, דאשה שנשדכה לאחד בשבועה וקנס כמנהג ואח"כ נחקדה לאחר בקדושי ספק, אע"פ שהתגרש מהשני ותחזור להנשא לראשון, חייבת לשלם הקנס. והוא בשו"ת מהרש"ך ח"ג סי' ג', דאשה שנשדכה לאחד בשבועה וקנס כמנהג, ואח"כ הלכה וקיבלה קדושין מאחר, ואמר אביה למשדך שלא ישיח לבו לזה מכיון שהמקדש לא אמר לשון הקדושין כדבשי ואין קדושין, ואפילו אם היתה מקדשת יולאנה מן השני ויתנה לו כחיוב השבועה, והמשדך אומר שאין ראונו דאשה שהעלה פניה לקבל קדושין מאחר, וגם אינו רואה דאשה גרושה, ומבקש תשלום הקנס, כתב דמדברי הפוסקים דהיה דגיטין פ"ד א' בלומר הרי זה גיטך ע"מ שחשאל לפלוני ועברה ונשאת לאחר קודם שחשאל לאותו פלוני, שמעינן, דכיון שהתנה שחשאל לפ' לאו כל כמינה לאינסובי לאחר הדעתה לאיגרשי למחר, דדילמא לא מגרש לה האיש הבה שנסאת לו, וה"כ בגיט' כיון שנתחייבה להנשא לזה לא היתה רשאית להחזקת לאחר הדעתה להתגרש ממנו ולחזור לקיים השדוכין, כיון דלאו בדידה תליא מילתא לאיגרשי, וכיון שכן כל ההבטחות שהבטיחה להתגרש מהשני ולחזור לקיים

לאחיה, לענין זה אין חילוק ביניהם, ולא גרע אחיה מאחיה כיון שהוא המתחייב בקנס בגיט', ועוד שמוסר השאלה מוכח דהיה לא עשהה שליח לאחיה כדי שגאמר שהוא היה שליח שלה, וכן מוכח גם ממה שקנו מידו כו' ולא עלה על לבם לקנות גם מידה כו', וכיון שכן מהיכי חיתי לומר שהוא זכחה בקנס משום דמי בושחה כיון דלא רמיא עלה שום חיוב כו', עוד י"ל שאחיה זוכה בדמי הקנס כיון שהוא התחייב מכיסו בפחת דמי הגדוניה כו', וכיון שכן נראה שהוא זוכה בקנס לדמי בושחה, דכיון דקרוז להפסד הוא אמרינן דקרוז לשכר נמי הוא כו', אלא שבצית יהודה [המבואר בתחילת האות] פשיטא ליה דהקנס הוי שלה, ואפשר דלא אמרה אלא כשהיה עלמה נתחייבה בקנס ורק השדוכין נעשו ע"י קרוביה, ומש"ה הוא שכתב בפשיטות דבבשחה שלה כיון שהיה היא המתקשרת בקנס כו', או אפשר לומר דש"ה דהמשדך היה אחד מקרוביה ולא אחיה, ומסתמא לא שייך בושחה אלא גבי אביה או אחיה שמתחייבים בחזרת הלד הב', משא"כ בשאר קרובים אפשר דלא שייך בושחה לגבייהו.

טז. פרמי דינים שונים בנוגע לתשלום הקנס. כשמבקש להרויח לו זמן התשלום. במשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת ה' סי' מ"ב, בנידון שדוכין שחזר בו אחד מהלדדים ונתחייב בקנס שקבלו על עצמם, וחצ לקבוע לו זמן לפירוש, כתב דפשוט שהדין עמו, ומש"כ ברמ"א חו"מ סי' ק' סעיף א' שאין נותנים זמן לדברים ששעבד אדם עצמו לעשות לזמן פלוני בקנס ומיד כשהגיע הזמן נתחייב בקנס, היינו לחייבו בעיקר הקנס שלא לקבוע לו זמן לחיוב הקנס, אבל אם תובע זמן לפירוש נותנים לו, וכן מבואר להדיא בתשובת הרשב"א שהביא שם הרמ"א. וכ"כ בנידונו דהגם שאלו סי' כ"ג, עפ"י המשכנות הרועים ה"ל.

ובשמבקש לשלם הקנס בשיעורים. כתב שם בהגם שאלו סי' כ"ג, בנידונו שהלד החוזר בו טען שאין לו לשלם את הקנס בזמנו ורואנו לשלם צפרוערוע, דבר זה אינו מן הדין, רק דרך פשרה ובקשה, אם רוצה הלד השני מה טוב, ואם לאו דינא הוי שיסדר נכסיו ויגבה לו הראוי להגבות, וישבש שבועת הגאונים כמ"ס בחו"מ סי' ל"ט.

ואם גובים הקנס מנכסים משועבדים. כתב במשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת ה' סי' כ"ב, שנחפך צמי שנתקשר בשידוך והתחייב קנס בשטר אם יחזור בו, ואח"כ התחרט מהשדוך, ובחור הזמן מכר קרקעות שהיו לו ועתה לא נמלא חתו נכסים בני חרי לתשלום הקנס, מי מני למיטרף ממעבדיו שמכר בני ובניו או לא, מי אמרינן כיון דשטר זה לא ניתן לגבות בוודאי [דאפשר שלא יחזור מהשדוך], לא אמרינן בכ"כ לקוחות אינהו דאפסידו אנפשייהו, דמאי אמרי מאן לימא לן דממאן ואחי לידו חיובא כלל, או דילמא כיון דעבד אינש דמחלפא שיעתיה הו"ל לאסוקי אדעתיהו ולאזדוכרי, והשתא דלא מדדרי אמרינן דכו בלקוחות אינהו דאפסידו אנפשייהו כו', ע"ש שהאריך בזה, ונראה שם שדעתו נוטה דלא גבי ממעבדיו.

ובבית יצחק (להר"י שמעלקיש) ח"א סי' ק"י אות ד' כתב בתורה"ד, ד"ל דאם קנו צק"ם וכחצו שטר שיתן קנס לד העובר ללד המקיים, דינו כמלוה בשטר, דאף דכל עוד שלא עבר אין כאן חיוב, מ"מ כשיעבור יהיה חיוב והנכסים משועבדים למפרע, ודומה קלח לדין המבואר בחו"מ סי' ס"א סעיף ז', בשמעון שכתב בלחצ בניסן שנתחייב בסך שידוך אח"כ שחייב לראובן ויחתום אח"כ בחתימת ידו, ואח"כ חתם בכ"ז בניסן, גובה ראובן מא' בניסן דאז ילא הקול והלקוחות היה להם ליחזר שמה יתן תיקף כח"י, וה"ה בחזי נדן קנס שמה גובה ממנו ראשון, וע"כ בס"י סעיף ל"ה, כשכותב בשטר מכירת שטרת שצאס ימחול הוא מעבד עצמו

אוצר

ס"ק מא אמת טו-יח

הפוסקים

ועיין באהל משה המוצא בזה שח"ז שביא מהתפארת לבי (מגלוגה) סי' ע"ח, לאחר שכבר עשה שידוך אחר, חייב גם בקנס, ושכן דעתו נכונה. ועי' דעת עוד אחרונים דאפילו כשרק מילין בשדוכין צ"ד, או בפני רבים ג"כ מתחייב בקנס.

יח. ובשחור בו מהשידוכין בדבור בלבד בפני ב"ד או בפני רבים. בשו"ת מהרי"ט חו"מ סי' ק', צנזון ש"ד הכלה אמר ל"ד החתן צפוי רבים שאינו רואה בשדוכין ומה שנשבע לקיים השדוכין יתן חשבונו לשמים, ונשאל אם יחזור בו ל"ד הכלה ויראה לקיים שדוכיהם האם יש חיוב על ל"ד החתן לקיים השדוכים, והביא מה שפסק בש"ע יו"ד סי' רל"ז סעיף ו' ל"ד שמעבד את הנשואין אסור לינשא לאחר ול"ד השני מותר, וזן שמח לא למדנו אלא כשאחד עבר בפועל ועשה מעשה אצל דבור בעלמא ולא נעשה מעשה מנין, אלא שח"כ כתב ד"ד יש לדון כפרת גדר ממש, חדא שדבור זה כמעשה הוא שאין קשה צביעול השדוכין אלא הבושה, ואילו עשה מעשה ולא אמר בפני הצדיות שלא היה חפץ בו אלא היה מצטל הדבר ציו לצינו היה מתיקר החתן לומר שכח ציו חפץ בה, עכשיו שציוו צדכרים ואמר לא חפצתי בו ממלא משיאו שם רע צעיר שאומרים אלמלא לא ראה צו דבר מגונה לא היה מדיחו צ"י דיו, נמלא האומר צפוי כלן יחר מן העושה מעשה כ"י, ועוד דכבר נחצלו השדוכין לגמרי מאחר שש"ע "על השבועה אני חתן חשבונות לשמים" כלומר איני חייב לתת חשבון לבני אדם, ומעשה שכפר בשבועה כבר נתפרדה החבילה כי מה יש לו עוד לדבר, וכה"ג אמרין בפ"ק דמלועה הכופר צפקדון פסול לעדות ותיקף נעשה גזלן עליו ומתחייב באחריותו, הלכך מעשה שאמר "אני חתן חשבונות לשמים" הרי הוא כמו שכפר ואמר אין עליו שבועה.

ובאהל משה (להרי"ט וויינברג) סי' ח', חקר מעלמו מאימתי חל חיוב תשלומי קנס דהיינו מתי נגמר הבושה, אם בדבור אחד כשאומר צ"ד שממלן צשידוך כבר נחייב צוה ה"ד שכנגדו כ"י, או דילמא שהחיוב צא כשעשה מעשה בפועל שנתקשר ממקום אחר, והביא מהתפארת לבי (מגלוגה) סי' ע"ח שכתב [בתורה"ד לענין איזה ל"ד נקרא התובע], דהיכא הוזכר זה שיכופ שלא יעשה שידוך אחר עד שישלם קנס, מה ענין זה לזה, אדרבה אם יעשה שידוך אחר חל חיוב קנס ואז יצוא לתובעו, מצואר מדבריו להדיא דס"ל דחיוב קנס אינו חל רק אחר שכבר עשה שידוך אחר כ"י, אולם צמחרי"ט ח"ב סי' ק' [הג"ל] מצואר מדבריו להיפך, דעל ידיבור שממלן צשידוך מיד מתחייב כ"י, ומל"ד הסביר נראין דברי התפארת לבי הג"ל נכונים, דאם תאמר דהמילאן צדכרים צל"ד הוי ציוש לחייבו קנס, א"כ אף אחר אומר דהיכא שמיאן אחד מן הצדדים צשידוך ואח"כ חזר צו ממילאנו ונתרצה לעשות הנשואין, גם צכה"ג ישלם קנס מאחר שכבר נחייב שכנגדו, ואפילו אם נתרצו ונשאו זה את זה אם השני יצוא לעמוד לדין וזוה שאינו מוחל הקנס ודיונו הצ"ד שישלם לו קנסו משלם, והוא מילתא דתמוה עובא כ"י, ודבר זה מעשים צכל יום ש"ד אחד ממלן ואח"כ נושאין זה את זה, ולא שמענו ולא ראינו שישלמו קנס צכה"ג כ"י, ועוד נראה דהרי קיי"ל דורשין לשון הדיוט, וא"כ מספר התנאים נלמד, שכתוב צבם קנס מל"ד העובר ל"ד המקיים, ולשון עובר משמעו שבער על פרט אחד מן הכתוב צתנאים או על כולם, וצמח שאמר דיבור בעלמא שאינו רואה צשידוך עדיין לא עבר על שום תנאי, וממילא אין כלן חיוב קנס, שמה תאמר הרי עבר על זמן הנשואין המוגבל צתנאים, הנה מצואר באחרונים שאין קונסים על העצרת זמן, רק כשעבר דבר שגוף הקשר תלוי כ"י [עיין ע"י צסקמ"א אות כ"ג], ואין לומר דהכא שאני שממלן צגוף השידוך, ה"א ליתא, דע"י אנו דנין, שאין נקרא מילאן צדכרים בעלמא, וא"כ גם על העצרת הזמן לא נקרא עובר, וצנחלת צבעה סי' ח' סעיף י' אות י"ב חילק צין

לקיים שדוכיה כלה חשבות, והפירוד שנתפרדה מהמשדוך צמה שנתקדשה לאחר הוי פירוד גמור ונתחייבה לפירוד הקנס כ"י, ואפילו אם היתה יכולה להתגרש מהשני ולחזור ולקיים השדוכין, מ"מ כיון שנתקדשה לאחר צבר פסקה שדוכיה וכיון דפסקה פסקה, ויש לדמות דין זה להביא דעיין פ"ג צ' האומר לאשה היום אי את אשתי ולמחר את אשתי, לכיון דפסקה פסקה, והרי היא מגורשת לגמרי ואם תרצה לחזור אליו לריך שיקדשה מחדש וישלמה צשבע צרכות, וא"כ צ"ד מ"י כיון דפסקה השדוכים פסקה לגמרי ואם תתגרש מהשני ותחזור למשדוך הוי שדוכין חדשים, ועוד דכ"ד ד"ד עדיפא עפי מהביא דהיום אי את אשתי, דהתם צבידנא דאמר לה היום אי את אשתי, אמר לה גמי ולמחר את אשתי, ומ"מ אמרין כיון דפסקה פסקה, כ"ש צ"ד דבשעה שנתקדשה לשני, דהיינו כאילו אמרה לראשון אי אתה משדוכי, בזהוה שעה כוונתה היתה להפסיק ולהפריד השדוכין לגמרי, ואח"כ היא שחזרה להצטיה למשדוך שנתגרש מהשני, כ"ש דאמרין כיון שפסקה פסקה, ואפילו נימא דלא אמרין צבה"א דהיום אי את אשתי כיון דפסקה פסקה, וכמ"ס הרמב"ם פ"ה דגירושין דאינה מגורשת כ"י, ש"ה דאיכא שיוור צגט וצעיין ספר כריתות וליכא, אמנם לענין י"ד אפילו לא הוי הפסקה ופירוד גמור כ"י, מ"מ הפסק כל דהו כגי לחייבה צקנס כ"י, וצפרע לפי החילוק שכתבנו דצ"ד צשעה שנתקדשה לשני דעתה היתה להתפרד לגמרי מהמשדוך כ"י, באופן שאין ל"ד לפטור מקנס וכו'.

יז. ובשרק נשתדכה לאחר. כתב צתריש שהם סי' ק"ט דיש לחקור צקשרי שדוכין צנכוג, ועבר הוא או היא ונתקשרה אחר כך עם אחר, אם הראשון פטור ואינו לריך החרה ומותר לעשות שדוך אחר, כי אף דאיתא צש"ע יו"ד סי' רל"ז סעיף ו' דאיש ואשה שנתדכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קצוב ומי שיעבד ויעציר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר ואינו לריך החרה, ע"ש, אפשר דהיינו דוקא מפני שהעציר המועד שנקצב ציניהם ולא קיים התנאי שבוטח ציניהם, צבעל המעשה כיון שלא קיים התנאי, אצל צכה"ג שלא הגיע עדיין זמן סילוק הנדן וזמן הנשואין אלא ששעה שדוך אחר, הנה יש צידו לחזור משדוך השני ולקיים שדוך הראשון צמועדו, וליון לספרו חמדת משה סי' קס"ה שבעלה שם דלא חל השידוך השני ואין עליו שום איסור מחמתו, [ע"י ע"י סקל"ג אות ז], ולפ"י כתב דא"כ צ"ד שלא עבר עדיין המועד מן ההתחייבות שלו יכול אח"כ לקיים שדוך הראשון צכל תנאיו ואין ל"ד השני ויכל לעשות שדוך אחר כל זמן שלא נשא הכלה השניה, ומה שחירר לכאורה למ"ס מהרי"ט ח"ב סי' ק' דאם הוא או היא אמרו צפני אנשים שהם מתחרטים על השדוך, ואח"כ חזר צו ואומר שרצה צקיומו, יכול ה"ל לומר כיון שצייש אותו צפני אנשים הוא מצטל את השדוך כ"י, וצודאי אין לך ציוש גדול מה שנתקשר עם אחרת, וכו'.

אולם בצנחלת אבי סי' י"ד אות ג' כתב ל"ד היתר אחד צנזונו שהחתן רשאי להשתדך עם אחרת כיון שהמשדכה נתקשרה עם איש אחר, אף שהשדוכים השניים כבר נחצלו. ובמשפטים ישרים (להרי"ט צירדנו) ח"ב סי' י"א, צנידון שדוכין שהיו מצועדים לזמן מסויים וחזר צו ל"ד הכלה ונשתדך לאחר, כתב דנראה שאם ראה החתן לשדך שום אשה פטור מקנס, דאינו צדין להיות תלוי [עד הזמן המיועד] צין מותר צצין נקשר, וכיון שאצ"י הכלה עשה שדוכין עם אחר נפטור החתן, אצל אין אצ"י הכלה מתחייב צקנס עד שיעשה מעשה דהיינו שיכנס לחופה עם הצי, שכל משך הזמן הוא יכול להמלך ולא מקרייא חזרתו חזרה עד שיהיה נעשה מעשה או עד שיוגיע הזמן, ונפק"מ אם מת קודם שיקניסנה לחופה הצי או אם מתה הכלה ולא זכתה לחופה עם הצי פטור מן הקנס, זה י"ל מצבירא וכו'.

אוצר

ס"ק מא אות יח

הפוסקים

בין מי שעבר על הזמן בלעד דליו חייב קנס, ובין מי שממאן לגמרי למתחייב על המילואן, ומשמע מדבריו דס"ל כמחרי"ט הג"ל, וכבר כתבתי להסביר נוסח לדעת התפארת נצי וכו'.

והוסיף שם באהל משה סי' עי, דכבר כתבו האחרונים דאפי' שחיוב הקנס מדין בושח אחינן עולה, אין הכוונה לומר דהוא חייב גמור כו', אלא דעם הבושח מהני לענין שלא יהיה אסמכתא, אבל עיקר החיוב של הקנס הוא ע"י שהתנו הקנס בפירוש [עין ע"י בסקמ"ד אות י"ג], וכיון שכן הרי הדבר ברור שלא היה דעת הלדדים להתחייב בכה"ג, ע"י איזה סכסוך שגולד ציניבס, ואח"כ יתראה ויתפייס, אלא ששוב יחזור הכד השני למאן זו, הדבר ידוע דע"מ כן לא עלה על דעת הלדדים להתחייב בקנס כו', וכיון דלדעתא דהכי לא נתחייבו משמע לי ודאי דפטור וכו'.

אולם יש מהאחרונים שפסקו כמחרי"ט. בתשובת ה"ר ישראל יהושע מקוטנא באהל משה הג"ל סי' י, כתב על דברי האהל משה הג"ל, דמשהגיע זמן הסילוק ותבעו צ"ד, מאז שמיאן צ"ד חייב בקנס, וכן דנים בכל המקומות, ומש"כ בשם התפארת נצי שאינו חייב בקנס עד שיעשה שידוך אחר, אינו נכון וכו' (י"ט).

ובזכרנו לחיים אות ש' סי' ד, צידדו משודך ששלח מכתב לאבי המשודכת, שאינו מרובה צדו, ויעשה מה שלצו חפץ כי הוא לא ישאנה, ואחר זמן חוזר צו ותוצע שתקיים שבועתה, והמשודכת אומרת שכיון שכח לאציה שאינו מרובה זה היה לה חרפה גדולה ושוב אינה רוצה צו, ופסק עפ"י תשובת מחרי"ט הג"ל, דהיא נקיה משבועתה, וממילא שפטורה מהקנס ע"ש.

ובשער יעקב סי' י כתב, דזה פשוט דבמה שאמר החתן למחותן בפני עדים שאין ראונו בקיום השדוכין בשום חופן, לא היה עוד לכלל שום חיוב לקיים השדוך, ואף אם היה החתן חוזר אח"כ ואומר שמתרצה בקיום השדוכין לא מהני חזרתו אם לא הכלה לא יתרו עוד, ואף דמבואר בחו"מ סי' קפ"ט דמקח הנגמר כל אחד לפי קנינו אין שום אחד יכול לחזור צו ואפילו מחל זה לזה אח"כ לא מהני אלא לריבין לחזור ולהקנות זה לזה, היינו צקנין חפץ דכיון שזה החפץ נקנה לו צקנין המועיל אין הקנין מחבטל בדברים בעלמא אלא כשיחזור ויקנה לו, אבל בשדוכין לא החתן קונה את הכלה ולא הכלה את החתן, ואין בשדוכין אלא הצטחת דברים שישאו זה את זה וזו לזה, והתקיעת קף הוא כשבועה לקיים הצטחת הדברים, והצטחת דברים אלו נתבע ג"כ דדיבור גרידא כל שאומר בפני עדים שאין ראונו עוד וחוזר מהצטחת הדברים שהצטחת חלילה ובעל צריזי שניהם, וכן מבואר בהגמ"ר יצמות סי' ק"ח וז"ל, הלכה רווחת שבחרם השדוכין אין לריך רק שיפטרו זה את זה בעדים כשרים צראן נפשם עכ"ל, וכיון שאמר זה שאין ראונו עוד בקיום השדוכין, הרי ממילא פטר את כל הכלה מהשדוכין כו' והותרה להכלה להשתדך עם אחר וכו'.

ובזמן אחרון (להר"א וולקין) מהדו"ת סי' ק"ה, צידדו שהחתן כתב שאינו מסכים לקיים השדוך אלא אם ימלאו תציעות שונות שהעלה זה עתה, ואם לא ימלאו דרישותיו הוי מקח טעות והוא רוצה פטורים, והשיבו לו לא הכלה שמשכימים לבעל השדוך ושישלח גם הוא כתב פטורים, וכבר עברה שנה ולא קבלו ממנו

(יט) באהל משה שם סי' י, חזר וכתב על דברי הר"י מקוטנא הג"ל, [דאף] שהאמת שדינים כן, כי מאחר שאינו רוצה לקיים התחייבותו, אנו מודיעים לו שכיון שצ"י יתירם השדוך ע"כ בהכרח יתחייב בקנס, כיון שהוא הוא המהירט ע"י שאינו מקיים מה שהתחייב, וכן כשממאן בהדיא באמר: שאינו חפץ בגוף השדוך, פוסקים לו את הדין שצ"י הירוס השדוך מתחייב קנס, אבל אין מזה ראייה כלל להכריע בין המחרי"ט והתפארת צבי, ולומר דתחייב בגמר ע"י הדיבור בלבד, דהגם שפוסקים לו שחייב קנס היינו

תשובה והוא צמדה"י, ועתה היא מצקשת מהצ"ד רשות לעשות שידוך אחר, כתב דדבר פשוט דקשר השדוכין נתבעל מלד החתן, כיון שהתרה זה שאם לא תתראה לעשות ראונו אינו רוצה זה והוא דורש פטורים, והרי מסר הדבר לראונו והיא אמרה שאינה מרצית לזה כו', וכדן שנים שנבעו זה לזה ועבר האחד דהשני פטור ואין לריך התרה, ואין לומר דהכא לא עבר עדיין אלא רק התרה זה ושמא גזים ולא עבד, וגם אם לא היתה מתרצה לא היה מנתק קשר השדוכין, דכבר כתב מחרי"ט צח"צ חו"מ סי' ק, דאם שלח החתן התראה ושוב חזר להדיא מהתראתו ונתראה, שאין זה כלום והכלל רשאי לעשות שידוך אחר, דבענין שדוכין לאו דוקא כשעבר בפועל ועשה מעשה, אלא אפילו דדיבור בעלמא לחוד מיקרי עובר, שדיבור זה כמעשה שאין קשה צביעול השדוכין אלא הבושח כו', ומסתמא לא נבעו אלא על דעת שיהיו שניהם צבאצב וכו' וזה שבע קלון מכבוד ע"ש, וה"י צנ"ד אחרי שציישה ששלח התראה ע"י צ"ד פשוט שהותר הקשר, ואפילו אם היה חוזר עתה ורוצה לנשאה בלא שום תנאי, אין ממש בזה כיון שכבר הותר הקשר הותר וכו'. ועי' להלן סקנ"ד אות ע, מהמנחת יחיאל שהשיב צדונו נידון להחזיר מעטם אחר.

וביארמר יצחק סי' ק"כ, צידדו דומה, כתב, דאחר שכבר נתפרדה ההצילה כו' הגם שאח"כ נמלך ואמר שרוצה לישאנה, לאו כל כמיניה לחייב לכשנגדו בקנס אחר שכבר נפטור. ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ה' צידדו ששלח הכלה התנאים בחזרה, וכתבה שהוא יכול לעשות שידוך אחר, הביא בזה דברי השאלות יחודה המוצא בצח"צ סק"י [לענין פטור החזרת ההוצאות], דיכולה לומר כיון שמתחילה לא רצה הוא, עכשיו לא רצתה היא, ה"י צנ"ד פשעה לנגדו, וגם הוא יכול לחזור צו.

ובעזר מקודש (צגליון השו"ע) כאן כתב מדעת עלמו, שהחזר צו מהתנאים ואח"כ אומר שאינו חוזר וע"י נתבעה ונמאס לכשנגדו להיות עומד על המנפא איך יהיה רוח התפכחותו צסוף, נראה שכן הוא הבבול צזה, שהיקף ששומע חזרה משכנגדו, יתרה צו בפני שני עדים שכאשר הוא אומר עכשיו כן יקום, ואם אפשר שתהיה להתראה עפ"י צ"ד הוא יותר נכון, ואח"כ הגם שכדי שלא לשלם הקנס חוזר ואומר שרוצה לקיים התנאים, ואפילו אם רוצה להשלים או ליתן ליד שכנגדו צטחון גדול ע"י, מ"מ יכול שכנגדו לומר כיון שכשנתיייתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה ומ"מ אתה גרמת לי הבושח, והסבירא נותנת שוכן לומר כן כיון שכן הוא סדר משפט העולם. ועי' להלן סקנ"ד אות ע' מנידונים כאלה, שהאחד מיאן בשדוך ואח"כ חזר צו ממיאנו, שדנו האחרונים לפטור את הכד השני מקנס, מעטם דהמילואן של הראשון הוי כמחילה לצד שכנגדו.

וביש מאין סי' כ"ב דע"א טור צ, חילק לדעת מחרי"ט כשהחזר צו צדור בלעד, בין שכבר עבר הזמן שקבעו לנשואין דמתחייב החוזר גם בקנס, לבין שעדיין לא עבר הזמן דמותר רק להלד השני להשתדך, וכתב, דמש"כ הרה"ש עפ"י דברי מחרי"ט [הג"ל] צסי ק', דמכי דבר ציה שוב אינו יכול לחזור צו לננוס שיכולה האשה לעכב אחר שכבר ציישה ומחוייב לפרוע, ז"א, דאף שמחרי"ט כתב שם בשנים שנתקשרו בשדוכין ונתחרטו אצי הצת ושוב חזר והסכים וטען

רק אם יעמוד במיאנו עד שיהרס השדוך לגמרי או חל עליו חיוב הקנס למפרע מהעת שמיאן ואלך, לפי שמאז התחיל הוא להרוס הקשר עד שגמר וביטל ההתקשרות, אבל אם לא יתבטל השדוך אלא שאח"כ נתיישב הממאן וטלק התחייבותו ועמד וצווח שחפץ הוא בשדוך, ולא נשאר אלא מה שמיאן או בדברים בעלמא כו', בכה"ג לא נשמע שיחייב שום ב"ד קנס על דיבור פיו בלבד וכו'.

אוצר

ס"ק מא אות יח—כ

הפוסקים

פירשו בו ע"מ שלא ימחה, אבל הכא ענינו תלוי במעשה דהיינו כניסוח לחופה, לעולם אם ישב ולא יכנס קאמר, וזו א"ל להתקיים חלה בסוף הזמן של הקדושין, ועוד שהרי הכא פירש בדבריו ואמר שאם יסרב ולא ירצה להכנס לחופה כו', שפ"י לא ירצה הוא הסירוב, ואין סירוב—אלא בשעת קיום המעשה. ועיין בזה שאל"ה בדברי הויאמר ילחך סי ק"ב.

כ. כשהמאן בשדוכין לא היה משום שמאם בצד השני, רק בגלל סיבה צדדית, והסיבה בושלה, האם יכול הצד המאן לחזור בו ולהפטר מקנס. בזרע אמת יו"ד סי ק"ב, בנזון משודך שחלה ונשתדלה משודכתו להשתדך עם אחר, ושוב נתפאה המשודך, כתב ד"ש מקום להסתפק אי מיקרי דפריה הגדר כמה שנשתדלה להשתדך עם אחר, ד"ל דכיון דהיה אז המשודך חולה בסכנה גדולה עד כי אמרו מואש, א"כ לא מיקרי פריה הגדר תחילה דהא לא עשה לצדד בו רק בשביל שאלה נאחז ותוחלטה, וכן מוכח במהרי"ט [הג"ל בזה י"ח], שהדיבור שציינו בפני רבים חשיב מן המעשה כו', וא"כ דון מינה דנז"ד דלא אהני דיבורא לביישו כלל דלכתי חציבותא דידה היא גביה, א"כ אין פריה גדר, וזה ברור.

ובאהל משה (להר"מ וויינגרט) סי ח' כתב, דאפילו לדעת מהרי"ט דדיבור לחוד איכא כסופא וחייב בקנס, הני מילי בגוונא דמייירי הכס שאלה לו דנז"ד אינו חפץ בך, ומעמאל שכתב שם שצ"ל משיאו שם רע כו', אבל דנז"ד הוא אומר שחפץ בו אלא שטוען עליו שהצטית התחייבות צע"פ להצות במוכר וחוצצו לקיים הצטותו ויתקיים השידוך, הכס דלא מפיו אנו חייב ואין אנו מאמינים לו להטיל חיוב על שנגדו, אבל מ"מ כסופא ליכא בזה"ג, שהרי הוא בא מחמת טענה דדבר שצממון, ודאי דאין לחייבו בקנס ע"ז וכו'. וצנידונו הוא שהעובדא היתה ששמעון אצי הכלה לא רצה לעשות הנשואין באמרו כי ראונו אצי החתן התחייב נדוניה צע"פ יותר מכפי הכתוב בתנאים, וראונו הכחישו ועמדו לדון, ואלה הפסק שאם יקבל שמעון צה"ח שדבריו כן הוא וראונו לא ירצה להוסיף, יתן לו רשות לעשות שידוך אחר, וכראות ראובן ששמעון מוכן לקבל צה"ח, ציקש ליתן צידו כתב פטורין, וכן עשו הצד"ל, ואחרי עבד יוס או יומים התחרט שמעון ואמר שאינו רוצה לקבל צה"ח והוא מרצה לעשות הנשואין, וראובן עמד ועשה שידוך אחר בזה הפטורין שהיו צידו ותוצע קנס משמעון יען כי לא קיים פסק צ"ד ולא קבל עליו צה"ח, כתב דאפילו נאמר דלא נקרא הכד הכי ע"ז לז הטור לחייבו בקנס, משום שכבר היה צידו כתב פטורין מהצד"ד, אבל לקרא בשביל זה את זה הכי לז הטור ודאי אי אפשר וכו'. ובהצות הכ"ר אריה יהודה לז עפ"שטיין אצ"ד חמטליק, שם סי ע' כתב ע"ז, דדבריו כנים ואמיתיים כו', דכיון שהכל הכי כבר ראו בקיום השידוך לא היה לז הכי לעשות שידוך אחר, כי הפטורים שנתנו לו הצ"ד היה

שמדובר מפירושי לשון התנאי. וכן נראה שהבינו האהל משה ועוד אחרונים שלא הביאו כלל לענין חזרה משדוכין מסי' צ"ט, רק מסי' ק'. גם עיקר החילוק שחילק ביש מאין עפ"י ב' התשובות, בין היתר שדוכין לבין חיוב קנס, לא משמע כן במהרי"ט, דאחר שכתב בסי' ק' דהאומר בפיו כאן הוא יותר מהעושה מעשה, הוסיף עוד וז"ל: ומצאנו שמתעם זה אמרו שהקנסות שנותנין בשדוכין נגבין בב"ד ולא חשיבי אסמכתא, דדמי בשתו שביישו הוא, ואין הביוש בביטול הדבר לגמרי, אלא דבדיבורא בעלמא איכא כיסופא טובא וכו'. ובסוף התשובה כתב: גם נתחייב בהוצאות אם לא יקיים דבריו. ומה שלא הזכיר שם קנס, נראה פשוט משום שבאותו גידון לא התחייבו בקנס. וכן בסיפור העובדא בריש התשובה כתוב רק ונתחייב בקנין ושבועה. ומפורש שם שהתחרט לפני שחתם על שטר השדוכין.

ועתה המשודך שכבר נתפרדה החצילה, ואסוק דהדין עם המשדך, אבל לפי"ז יקשה מש"כ מהרי"ט צ"ט דכל עוד שלא הגיע הזמן שגבול יכול לחזור, ואמאי, הרי מלי למימר האז כבר נתפרדה החצילה ונתחייב בקנס, אלא העיקר בדברי מהרי"ט, דהכי דכשאלה שיקר באמונתו פטור השני שנגדו ומוחר להשתדך עם אחר, אבל מ"מ כל שלא עבר הזמן שגבול לא יתחייב החזר ראשון בקנס, דכל חוך הזמן מלי אמר הדרי צי כו', וכ"כ צו"ת מהרש"ח ח"א סי ס"ו דק"י טור ג' [לענין ציטול תנאי], שלא יעלה על הדעת כלל לומר שכל שיסרב בדבר פעם או פעמיים כש"ל היורד לפני התיבה, חט"פ שאל"כ יקיים הדבר שיתחייב בקנס וכו' כ).

יט. שטר שידוכין שכתוב בו מפורש שאם יסרב המשודך ולא ירצה להכניס לחופה לזמן פלוני יתחייב בקנס, ולפני שהגיע הזמן נתחרט המשודך ואמר שלא יכניס אותה לחופה גם בשינוי הזמן, האם יש לחייבו בקנס עכשיו כשמסרב, או רק בזה הזמן כשלא ירצה להכניס. צו"ת מהרי"ט ח"ב חו"מ סי ל"ט, צנידון כ"ל, כתב ד"ש דון על לשון השטר שכתוב דאם יסרב הצדד ולא ירצה להכניס לחופה לזמן הנזכר נתחייב לפרוע ק' זהובים, מהא דאמרין בקדושין ס"ג אי ע"מ שירצה אצא רצה האז מקודשת, ושקו"ט בגמרא אי ע"מ שירצה ע"מ שיאמר אין קאמר, או ע"מ שלא ימחה קאמר, ונחלקו בו רבוותא כו' [כמבואר לעיל סי ל"ח סעיף ח'], והשתא אצ"ל שפירוש ירצה היינו שלא ימחה, אם לא ירצה פירושו אם ימחה ויאמר שאינו רוצה, ומיד שיאמר אינו רוצה לכנס לזמן המוגבל ציניהם מעתה חל עליו הקנס, ואצ"ל שפירוש אם ירצה היינו שיאמר אין, שלא ירצה פירושו שלא יאמר רוצה אני, ואפילו אמר כמה פעמים אינו רוצה אם לבסוף אמר רוצה אני, קיים תנאו ולא חל עליו חיוב הקנס, וחדא מגו חדא מספקא לן, אצ"ל דפירוש אם לא ירצה היינו אם ימחה, במה ונבסוף נהר"ה מי אמרין הרי מחא ומש"כ [בשטר] אם יסרב ולא ירצה, יסרב בזמן החופה מלהכנס קאמר, או דילמא יסרב עכשיו לומר שאינו רוצה להכנס בזמנו, ומסתברא דאפילו תימא אם ימחה קאמר, הואיל וקבע זמן לדבר מסתמא זמן שיש לו לכנס קאמר, שאם מחא קודם לכן אפשר לו אח"כ להתרועע, דמחויי שלא בשעת קיום לאו כלום הוא. דע"כ לא אמרין הכס דהאומר ע"מ שלא ימחה אם מחא נחצטלו הקדושין חט"פ שחזר ואמר רוצה אני, אלא כשלא קבע זמן למחאתו, שאם אי אצ"ל אומר [כן] הרי הקדושין תלויים ועומדים לעולם עד סוף ק' שנה יאמר שהוא רוצה, אלא ודאי לא אמר אלא שיתבאר לאלתר כו', אבל היכא דקבע זמן ואמר ע"מ שלא ימחה לשלושים יום, אם מחא בתוך שלושים אפשר לו להתפייס בסוף שלושים, וכן מוכח מדברי הר"ן דבשלא קבע זמן דווקא עסקין, ועוד נראה דבזה"ג אם לא ירצה פירושו אם לא יאמר רוצה אני, דדוקא הכס שנינו אינו תלוי במעשה כו', משו"ה

כ) דבריו צ"ע, דנראה שהמהרי"ט מסי' צ"ט אינו ענין אחד עם הגידון שבסי' ק'. כי בסי' צ"ט הגידון הוא שהיה כתוב להדיא בשטר השדוכין לשון כזה דאם יסרב הבחור ולא ירצה להכניס לזמן מסויים יתחייב לפרוע קנס. והוא דן על לשון השטר מה פירוש אם יסרב ולא ירצה להכניס לחופה, מתי ובאיזה אופן נקרא שסירב ולא רצה [וכמובא באות י"ט] ובאופן זה כשכתוב בשטר להדיא, אינו שייך לדיון הקודם מתי נקרא שהפר התנאים, דאפילו נימא דבכל מקום כשרק ממאן בדיבור מתחייב בקנס, אבל כאן הרי כתוב להדיא כשיסרב ולא ירצה להכניס לחופה, וכן אפילו נימא שבכל מקום נקרא הפרה רק בנשואין, אבל הרי כאן כתוב להדיא כשיסרב ולא ירצה להכניס לחופה. וכן נראה מהבנה"ג שהבין כן דברי המהרי"ט בשתי התשובות, כי התשובה מסי' ק' הביא בבנה"ג כאן בסי' זה, ואילו התשובה מסי' צ"ט הביא בסי' ל"ח, איפה

אוצר

ס"ק מא אות כ—כב

הפוסקים

וע"י בדברי הכשיב משה המוצאים בלות שאל"ץ שכתב בתו"ד דבא בעבר לז' א"י על התנאים בעלו השדוכין, לאו משום דהיה תנאי בעיקר המעשה, רק דאמרינן דהחרס חל על כל מה שנדבר ביניהם, וא"כ אם אחד עבר על שזעתו אפילו בדבר קטן שוב שנכגדו נפטר.

וכן פסק במים רבים ס"י ז' תשובת בנו ה"ר דוד בנידוני, עפ"י הב"ש הנ"ל. ובחקרי לז' ס"י ל' דס"ה א", כתן כן בתנאים של שדוכין שנעשו כמנהג חכמי ספרד [המוצא בשו"ע תחילת סעיף זכ], דאף אם קיים כל התנאים וביטל אחד חייב בסך החיוב כולו וכו'. ובמשפטים לדיקים ס"י ס"ח, כתב כן בתנאים של שדוכין שהתחייבו בקנס ע"י שבוטה. וע"י מש"כ בזה בדברי גאוניס כלל פ"ו ס"י ט', וע"ע צדית יהודה (להר"א אייזנרמן) ס"י ד'. ועיין במלחא אבן כאן, מש"כ על דברי הנחלת שצעה הנ"ל.

כב. כשצד אחד עבר על התנאים של שטר השדוכין, האם בשל החיוב מצד המקיים, גם בשלא נעשו התנאים עפ"י משפטי התנאים המבוארים בס"י ל"ח. צ"ל יעקב ס"י מ"ט בנדון שהתנו שהכלה תשלם את הגדן תוך זמן מסויים, ועברה ושלמה כעבור כמה ימים מאותו זמן, ודן הרב השואל אם בטלה השצועה מהמשדוך בגלל אי קיום התנאי ע"י הכלה, מאחר שלא היו שם משפטי התנאים ונאמר שהתנאי בטל ומעשה השדוכים קיים, כי לא היה תנאי כפול, וגם היה מעשה קודם לתנאי, שמקודם נכתבו בהתקשרות בתנאים ואח"כ נכתב התנאי, וכתב, דברמ"א יו"ד ס"י ר"ב סעיף ט"ו כתב דנדרים לא צעין תנאי כפול, דלא גרע מכוונת הנודר דמהני בנדר, ועפ"י י"ל דגם בשדוכין מהני בלא משפטי התנאים, אבל כבר עמד בזה בצרכ"י, דהרי מפורש ברא"ש ספ"ק דנדרים דצעין תנאי כפול בנדרים, אך בזה יש ללמד דכיון שעכ"פ נודע שדעתו שהשצועה תהיה על תנאי, ואם נאמר דאין התנאי קיים משום דלא היו כמשפטי התנאים, הוי כנדרים שגגות.

ובנדוניו שם, כתב צ"ל יעקב עוד טעם דהתנאי קיים, שלפי מה שכתוב בנוסח התנאים "ובפירוש הותנה שצאם לא יסלק במזמנים עד יום פלוני אזי הותר הקשר לגמרי", ולשון זה מצוהר דלא חלה בהתקשרות בסלוק, דכל זמן שלא יסלק לא יחול קשר החיתון, דאז היה לריך למשפטי התנאים, ואם היה אומר בלשון "על מנת" היה חלוי במחלוקת הקדמונים אם לריך משפטי התנאים ב"על מנת", אבל לשון זה משמע דהקשר חל תיכף, רק הותנה שצאם לא יסלק לזמן הותר הקשר מזמן ההוא והלאה, וכבר כתב במש"ל פ"ג מחכ"ה ה"ה דצמקום דאפילו כשלא יתקיים התנאי לא תצטעל המעשה למפרע לא צעין משפטי התנאים, ולפ"י צ"ל דלא נכתב שום לשון שיתצטעל הקשר למפרע, לא לריך תנאי כפול ומשפטי התנאים.

ובהשיב משה חו"ד ס"י מ"ח דף ל' עור ג' וד' ציאר למה לא לריכים משפטי התנאים בתנאי שדוכין, דבא דבעבר לז' אחד על התנאים בעלו השדוכין, לאו משום דהיה תנאי בעיקר המעשה, רק דאמרינן דהחרס חל על כל מה שנדבר ביניהם, וא"כ אם אחד עבר על שזעתו אפילו בדבר קטן שוב שנכגדו נפטר, א"כ מה לנו ולמשפטי התנאי, הא לאו מדן תנאי אחתין עלה, ודן תנאי הוא כשמקבל עליו אחת דבר והתנה בו תנאי, דאז אמרינן דאם לא התנה צדיני תנאי התנאי בטל והמעשה קיים, אבל כשנשבעו זה לזה, ודאי לריך לקיים כל אחד מה ששבע וא"ל לכפול, ואין ענין זה לתנאי וכו', והלן שם כתב עוד, דכיון דלא נאמרו הדברים שהתנו בלשון תנאי כלל, הוי גילוי דעת, דהוי כמו התנה, וכפל, כמ"ש הר"ן סברא זו. צ"י הא"ש מקדש בוצין אדעתא למיסק לא"י, ועוד י"ל עפ"י מש"כ הב"ש צ"י ל"ח סק"צ בשם הרשב"א ובר"ן, דאם מתנה עם שליח אין לריך תנאי כפול כ"ר, ולפ"י בתנאים שמשדך את בנו דהוי רק כשלוחו של בנו כל זמן שלא מיחה, וכמו שכותבין

היה רק מחמת שהלך הא' רלו להרוס השידוך, אך כאשר תיכף נתרוץ לזה, על דעת כן לא היו הפטורים וכו'. והמהצר שם חזר וכתב ע"ז, דמש"כ דכשחזר ורואה בקיום השידוך נתצטעל למפרע הפטורים שנחנו בצ"ד, זה דוקא בכעין י"ד, שכל עיקר מה שמיאן הלך הא' תחילה היה ע"י שגולדו ביניהם טענות ותביעות, ושבו כשמתחל אח"כ טענותיו ממילא השידוך בתוקפו כדמעיקרא, אבל היכא שהלך הא' מיאן בזהר בלא טענה ואמר לו איני חפץ בך כ"ר, בכה"ג י"ל דמיד שאמר איני חפץ בך הרי מחל לו השידוך וכו'.

וביראמר יצחק ס"י ק"כ, בנידון שהיה כתוב מפורש בשטר השדוכין, שאם יבוא שום עיכוב מאיזה לז' שיהיה או אם יעצור המועד יתחייב בקנס, כתב דהגם שצ"ד אמר הלך המצטעל דמה שאינו רואה לבנום הוא מחמת אונס דרזי אנסוכו שאין בידו במה לעשות לרכי הנשואין, ולאו משום שאינו חפץ בבת יעקב, אפ"ה הוא חייב בקנס, כיון שכתוב בשטר השדוכין שאם יבוא שום עיכוב מאיזה לז' ואופן שבעולם כ"ר, ואף שציוס מחר נמלך ואמר שרואה לקיים הנשואין לא כל כמיניה, מאחר שכבר זכתה המשדכת בקנס שהתחייב, והבטיח ממנה"ע ס"י ל"ע [הנ"ל בלות י"ע], דמצוהר מדבריו דדוקא בתוך הזמן יכול לחזור ולומר שמתרצה ואין עליו חיוב קנס, אבל אם בסוף הזמן אמר שאינו רואה לבנום נתחייב מיד בקנס, ואף שחזר בו אח"כ ונתרצה לאו כל כמיניה כ"ר, וכ"ש צ"ל שכבר עבר הזמן.

כא. וכשאינו חוזר מוגף השידוך אלא שרוצה לשנות או לבטל חלק מהתנאים. עכ"ל"ע סק"י צ"ש מהר"י, דגם בכה"ג חייב בנזשת. והוא מדברי הב"ש סק"ד. וכן מצוהר בשו"ת הב"ה המוצא בסקמ"ד אות ו'. והב"ש שם ל"ן עוד לדברי מצי"ט (א) ח"ג ס"י קמ"צ והנחלת שצעה. והנ"ש הוא צ"י ח' סעיף ט' סק"א, וכתב שם, דמהר"י נשאל צעין שהצטעל העלים והצריח ממון מהאשה לאחר הנשואין ובכך עבר על מקצת התנאים שכתוב ואל יצריחו כ"ר, ופסק דפטור מקנס מאחר שהוא אחר נשואין שלא שייך בנזשת כ"ר [ומצא בסקמ"א אות ו'], ומשמנו דקודם נשואין אף אם עבר על מקצתם חייב בקנס, דה"ה דאינו חייב בקנס רק אם יעבור על גוף הענין שרואה לצטעל השידוך דאז הוי בנזשת, משא"כ אם עובר על מקצת התנאים לא הוי בנזשת ולא יתחייב בקנס, משום שקנס כזה צמקום דלא שייך בנזשת הוי אסמכתא כ"ר, ובמאי יתחייב בקנס, קמ"ל מהר"י דאפ"ה חייב, והטעם דאלת"ה מי שאינו רואה בעיקר השידוך צקל יכול למאול לרדים להשמת לצטעל מקצתו וע"י כן חלל מהשבתו לפועל שיבטל כל הענין, כאשר כן הוא דרך הרמזאים כ"ר, ולכן מחייב בקנס אפילו אינו עובר רק מקצתם מפני שצ"י ציטול מקצתו יוכל לבוא לידי בנזשת, ולכן כותבים גם בפירוש שיתן הקנס מי שיעבור על התנאים כן על כולם או על מקצתם, ומש"כ המצי"ע בזה"ב (א) ס"י קמ"צ דאפ"ה שכתוב בשטר התנאים שנשבעו לקיים כל הכתוב למעלה לא היתה השצועה על הזמן כי הזמן אינו אלא אזהרה שיכין כל אחד מה שצריך כ"ר, אין זה סותר לדברי מהר"י, דהתם בדברי מהר"י מן הסתם חייב בקנס כי לא ידעין דעתו ואם יבטל מקצת צקל יוכל לצטעל עיקר השידוך, אבל אם ידעין בודאי שאינו מצקש הולאה רק שלא בא לזמן המוגבל מחמת אחת סיבה, אינו חייב בקנס, ובזה ודאי דגם מהר"י מודה, אבל צ"א יש לחוש שהולאה מצקש גם המצי"ע מודה שחייב בקנס, וכך הם דבריו בפירוש אם הולאה הוא מצקש לפי ראות צ"ד שחייב בקנס.

(א) בב"ש שם כתוב בטעות מהר"י, וצ"ל כנ"ל. וכן כתוב במצי"ט בנחלת שבעה. אך גם שם יש ט"ס, וכתוב ח"ב במקום ח"ג.

אוצר

ס"ק מא אות כב—כד

הפוסקים

שבוטה, ע"ש. וזאכלי יעקב סי' קכ"ח כתב שאם תצעה הכלה את החתן לנשואין בזמנו, ולא רצה, או תצב אותה הוא בזמנו ולא רצה להנשא, כבר עצרה בת המונעת על השבועה וכתה השניה פטורה. וכ"כ בצאר מים חיים סי' ע"ז, שמש נדקק ח"א יו"ד סי' כ"ג, מי צאר סי' ז', שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ל"א, יד ימין סי' י"ב, והסד לאצרכם (להר"א תלומים) מהדו"ת סי' ל"ג, וגדפסא תשובה זו גם בחלק חו"מ סי' ל"ג.

ובדרכי נועם יו"ד סי' ה', הביא עוד מהאלי יעקב סי' ל"א שכתב שם [לענין אחר בנדון] שאם האחד העביר הזמן נפטר השני משבועתו, והביא ראיות לזה, וכתב דלע"פ דמהרי"ט ומהרש"ם [הג"ל] חובכים להחמיר בזה, מ"מ לא שצקין פשיטותיה של הצ"י ואכלי יעקב שמחירים, ואפשר דאשתמטינהו להני רבנותא הראיות של האכלי יעקב, ואילו היו נוהגים לבס לראיות הללו היו פוסקים בפשיטות כפסק הצ"י.

וגם בשדוכים שנעשו בתקיעת כף, כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' כ"ז, שאם לא אחד העביר המועד, פטור השני מהתקיעת כף, ושכ"כ בנדוע זיכרון מהדו"ת יו"ד סי' ר"ד ובהש"ב משה יו"ד סי' מ"ה, ומה שכתב הרב השואל מדברי החתם סופר יו"ד סי' ר"ב שחידש בתקיעת כף לא מהני שום תנאי דלא אחי דיבור ומצטל מעשה, הנה לפי דבריו כל שדוכין שצמנינו אפילו אם יעבור אחד על כל התנאים ויחייב השני לקיים הקשר, וזאמת שהחתם סופר כתב בן רק דרך אפשר וסיים צלמו דיש לדחות, וזאמת הוי דבר תמוה דלפי דבריו כל תקיעת כף לא תועיל צו שאלה, ע"פ משי"כ בש"ך חו"מ סי' רנ"ה צ"ס הרש"א דהא דמהני שאלה בנדון או שבועה הוא משום דאחי דיבור ומצטל דיבור, ח"כ בתקיעת כף לא מהני ציה שאלה, וברי לשיטת רוב הפוסקים צו"ד סי' רל"ט מהני שאלה בתקיעת כף, וצ"ע"כ דלא מקרי מעשה. וכן מצאנו בשו"ת מהרי"מ סי' קל"ז.

וכתב בצרע אמת ח"צ יו"ד סי' ק"א, שאפילו לסוברים דהעצרת המועד אינה סיבה לביטול השדוכין, היינו דוקא שזד המעכב רוצה בעת לקצוע זמן חדש לנשואין בקרוב, אבל אם גם עתה רוצה לדחותו מזמן לזמן, אין לר"ך להמתין יותר. וכ"כ בפני דוד סי' ה', וזאכל משה (להר"א תלומים) סי' י"ג. וכע"ז דן לומר בעולת שמואל (להר"א פלורנטין) יו"ד סי' י'. וכן מצאנו בשו"ת מהרי"ל דיסקין קר"א סי' קנ"ג.

ובלב מבין סי' ק"ג נסתפק לענין קנס, אם לא אחד משתמיע מזמן לזמן, או אם אמר לו בפירוש איני רוצה לעשות הנשואין עכשיו עד לאחר זמן, אם חייב בקנס או לא, וכתב דנראה פשוט דהקנס אינו אלא לחזור לגמרי, ואומר שאינו רוצה לישא כלל, אבל כשאינו חוזר רק מעביר המועד פטור, וי"ל דלכתחילה צבוע הזמן יכול להכריחו לזמן הנשואין או שיתן קנס, אבל אם כבר עבר הזמן ואומר הרי [אני מוכן לעשות] הנשואין עכשיו פטור, דהזמן שקובעין, הוא לענין שיוכל להכריחו לכתחילה לעשות הנשואין או ליתן הקנס. ומ"מ נראה דאם התרה צו צעדים שאם לא יחמין הנשואין שיתן לו קנס, ושמע בהתראה ואפ"כ העביר המועד, בזה יכול חזירו לבטל הנשואין, וזה חייב בקנס.

כד. אם יש לחלק בין דחו את הזמן במזיד לבין דחו באונס. צ"ח יו"ד סוס"י רל"ז, הביא משי"כ הרמ"א צ"ע שם

סעיף

ק"ד חולק על מבי"ט בזה, ושוב חזר ויישב שאין מחלוקת ביניהם. ועיין במגן גבורים סי' ע"ג שכתב בנדון שהיה כתוב בשטר השדוכים שאם יעבור אחד אפילו על מקצת הפרטים הנזכרים למעלה וכ"ש על כולו יתחייב בקנס, דבכה"ג אפשר שיודה המבי"ט שהמעכב זמן הנשואין מתחייב בקנס, מאחר שזמן הנשואין הוא אחד מן הפרטים הנזכרים בשטר התנאים וכבר נתחייבו לשלם קנס מי שצובר על אחד מהפרטים.

שכותצין "העמוד מלד צו", וכן מביא הש"ך צו"מ סי' ע"ה סקפ"ג צ"ס תשובה מיימוני דהאב הוי שליח, לכך אין לר"ך לתנאי כפול בו, ע"ש שהאריך עוד בזה.

כג. דיחוי זמן הנשואין על ידי צד אחד אם נחשב כביטול השדוכין. כתב בשלחן ערוך יו"ד סי' רל"ז סעיף ו', איש ואשה שנשדכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קצוע, מי שיעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר, והלה מותר ואינו לר"ך התרה. ומקור דין זה הביא צ"י שם צ"ס רי"ז [נתיב י"ז ח"ז] צ"ס הר"ש משאנן שהיה מקובל בן צענין שדוכי איש ואשה שקבלו עליהם חרם הקנות הקהלות לינשא לאחר זמן, דמי שיעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר, והלה מותר ואין לר"ך היתר חכם, עד שזא זקן אחד ואמר לו כי שניהם אסורים, ונמתי לו יכונו דברים ששקבלו עליהם חרם סתם, אבל במופרש שהמעכב יאסר אין לאחר תנאי כלום. וכ"כ בתשובה הר"ש שבהגהות מרדכי שבועה סי' תשפ"ג. וכתב צ"י שם דדברי קבלת הר"ש נכונים בטעמם, [היינו לפי מה שהיה מקובל מתחילה, דגם בחרם סתם, מי שיעכב והעביר המועד אסור להנשא לאחר, והלה מותר ואין לר"ך היתר חכם], ודברי הזקן שהוא אפשר שהם לפי מנהג מקומם שעל דעת כן הסכימו הקהלות ההם בחרם [שצחרם סתם והיו שניהם אסורים] כב).

ובשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' ק"ז, אחר שהביא דעת מהר"ש [הג"ל] שאם אחד העביר את המועד נפטר השני משבועתו, ודעת הזקן דלא השני לא נפטר משבועתו [כנ"ל], כתב דאף כי סברה הזקן אינו נראה, מ"מ בדיודי הוי עובדה והלעתי הדברים לפני מורי מהר"י עאייטאלק, והולכנו לבקש היתר בפירוש מצעל ריבזי, וכן עשינו. ועיין בשו"ת מהר"מ פדוואה סי' ס"ו שנראה דעתו נוטה להחמיר בדעת הזקן.

ובשו"ת מהרי"ט ח"צ סי' ק' כתב דנראה בדברי הזקן טעם זקנים, ומהר"ש הודה לו, דאך נאמר דמפני שזה העביר המועד שלא נשא למועד, [שהיה מותר] שנגדו לינשא לאחר, אין התצלות שוות, זו מעלה ארוכה וזו אינה מעלה ארוכה, באי חית ליה תקנתא והאי לית ליה תקנתא.

ובתורת חסד (להר"א פרחי"א) סי' כ"ה, חשש בנדון לדברי מהרש"ם ומהרי"ט הנ"ל, וכתב שלענין מעשה אסור לא השני לינשא לע"פ שזד הראשון העביר את הזמן. ובשו"ת מבי"ט ח"ג סי' קמ"ב כתב בנדון, כי הזמן שקובעים לנשואין צטור השדוכים הוא כדי שיכין כל אחד מה שיצטרך לזמן הנשואין, ואם נתעכב יותר לא נתבטל הזוג מפני זה בו, ואע"פ שכתוב בסוף השטר "ונעלו קנין ונשבעו על כל הכחוב למעלה", לא היתה השבועה על אחר הזמן, ואם יש איזו סיבה לאיחור לא נתחייב קנס, ומעשים בכל יום שצובר הזמן ולא נחייבו בקנס, כיון שהוא מרואה צווג ויש לו איזו סיבה לאיחור, ויקבעו לו בית דין זמן אחר לנשואין ואם יעבור גם הזמן השני שנקבע על ידי בית דין לא נראה ודאי שאינו רוצה צווג וחייב לפרוע הקנס כג).

אולם הרבה אחרונים פסקו כדעת השלחן ערוך הנ"ל ע"י צו"ת מהרי"ל ח"ג סי' ע"ח כתב דדברי הזקן תמוכים, דהא שנים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו, נפטר השני מאותה

כב) ועיין בתורת חסד (להר"א פרחי"א) סי' כ"ה שכתב לבאר שיטת ה"ב, למה נדחק לקיים סברת הזקן מחמת מנהג המקום ולמה לא ביטל דבריו בטעם מספיק ונכון, משום שמשמעות לשון הר"ש משאנן נראה שזא להעמיד דבריו של הזקן ורוצה להם, ולכן נדחק ה"ב לומר שמה שקיים דבריו הוא לפי מנהג מקומו. ודעת התורת חסד עצמו עיין בטמוד.

כג) במקור ישראל סי' י"א רצה מתחילה לומר דמהרש"ך ח"א סי'

אוצר

ס"ק מא את כד

הפוסקים

כתב והדבר ברור דאי אפשר לחייב ללד שכנגדו כיון שלד הראשון העציר המועד, לא מיעביא לדעת הש"ך הותר הקשר, אך גם לדעת הע"ז כל שהתנה בפירוש על זה בודאי יותר הקשר, ועל כן יכול לנתק הקשר.

ובמגן דוד סי' י, הביא את דברי הש"ך הנ"ל, וכתב ומעתה בנ"ד שכתובין את זמן הנשואין אחר כך, אם נאנס בזמן ואינו יכול לעשות הנשואין לזמן הקבוע, לא בטלו השדוכין, ואין חזירו יכול להתחרט ולבטל השדוכין, ואם נחרט חייב בקנס, אמנם אם הלד השני נתקשר עם אחר כי לא ידע שחזירו נתעכב מחמת אונס, פטור מן הקנס.

ועיין בחסד לאברהם (להר"א תלומיד) ח"ב חו"מ סי' ל"ג שכתב בגדלו דאף שהחתן אומר שדיבר בפיו בשעת [תחילת כתיבת] התנאים, שהוא עושה על דעת כן שלא יאחר זמן הנשואין, אין לדון אלא אחר השטר.

וכתב בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קע"ד [דאפילו בשידוך שנעשה בסתם, ואח"כ התנו זמן הנשואין] דוקא באירע אונס חייב חזרו לקיים השדוכין, לדעת הש"ך, אבל אם מדחה הזמן במזיד, פטור השני משבועה, והדבר מוכרח לומר כן, דהרי הש"ך ביאר דברי הרמ"א שנשדכו בסתם ואח"כ קבלו חרס לינשא לזמן קבוע, ואפ"ה מבואר להדיא בש"ע ורמ"א דאם העציר המועד בלא אונס פטור השני משבועה ומחרס, ורשות בידו לעשות שידוך אחר. אולם בנוגע ביחוד מהדו"ת יו"ד סי' ר"ד, בתשובת בן המחבר, מבואר שאם לא קבעו זמן הנשואין בראשית עשיית השידוך, הרי אפילו כשנלד אחד העציר הזמן במזיד, לא נחטלו השדוכין, אם עכ"פ רוצה כעת לערוך הנשואין בדי.

ובשאינו אונס גמור. במילי דאבות יו"ד ח"ג סי' ד', כתב דאפילו אינו אונס גמור אלא תחילתו בפשיעה וסופו באונס, כגון שעשה מעשה רע ונתמכו בציט הסוכר, אע"ג דלא מיקרי אונס לענין שומר שחר, מ"מ מחוייב ללד השני להמתין, כיון שחזירו לא עבר על שבועתו [בזרואן] לא מיקרי עבריו, ועדיין השבועה קיימת ומחוייבים לקיימה. ולענין חיוצ קנס בתחילתו בפשיעה וסופו באונס [ואינו יכול לקיים התנאים מחמת אונס], כי שם ד"ע, דהא כתבו הפוסקים הטעם דקנס לא הוי אסמכתא הוא משום צושה, וכאן מאי צושה איכא, הרי רוצה בה, אלא שהוא אונס, ומ"מ ל"ע לדינא דיל דמ"מ מקרי צושה כו' ע"ש.

ואם יש לצד השני לחוש לאמירת שכנגדו שהיה אונס אע"פ שאין לו ראיה, ולבקש התרה מחכם. ברמ"א יו"ד סי' רל"ז סעיף ו' כתב בשם שו"ת מהרי"א סי' קל"ז, דאפילו אם עטן זה העובר המועד [של הנשואין] שהיה אונס, אינו נאמן שיתחייב שכנגדו עדיין בשבועתו, ומ"מ אם ראה זה לפטור משבועתו וילך אל חכם ויתיר לו שבועתו, שמה יציא זה שכנגדו עדים שהיה אונס בדבר שהעציר המועד, וגמלא עבר זה על שבועתו אם נשא בלא התרה.

וכתב בט"ז שם סק"ג, דאע"פ שכתב מהרי"א דהותר זה אלא חכם אינו אלא לרווחא דמילתא, נראה דדין גמור הוא, דהא חזין צריש מסכת כחוצות דהקנו רבן משום לנשות ומשום פרוצות, דהיינו דילמא אונים הבטל צמה שלא צא וסברה שלא אונים, ה"ג שמה אונס הוא, על כן לריך להתיר השבועה.

ועיין בפרי העץ ומנחת יחיאל ח"ד סי' ל"ז, שכתב בגדלו דאף לפי דעת הע"ז [הנ"ל] דלריך הותר שבועה מן הדין, היינו דוקא בלא חזרו צו ללד העובר, אבל בהתירו צו ולא השיב כלל, כמו

(כד) ועיין בשו"ת למדא בהשמטות דף ח' שהעיר שדברים אלו של בן הנובי" שותרים דברי אביו בנובי" מהדרק סי' ס"ח שסובר שם דכשעבר במזיד, גם לדעת הש"ך נתבטלו השדוכין.

סעיף ו' בשם מהרי"א סי' קל"ז, דמשודך שהעציר המועד חייב לברר שהיה לו אונס, וכתב דה חיימה, דהלא אפילו היה האונס ידוע אינו מועיל אלא לו לעצמו, שלא יבא על העובר עונש חרס או תקיעת כף, כיון שנאנס, אבל אחריו שלא היה מעכב למה יבא עליו איסור חרס או תקיעת כף, הלא הדבר ידוע דלא קיבל עליו חרס או תקיעת כף אלא על תנאי זה למועד שקבעו ציוניהם, וכיון שלא צא, אפילו הו"ל אונס, אין האחר חייב שוב בשום עונש ומותר לינשא [לאחר] ואין עליו איסור, ודלא בהרמ"א שכתב בדברי מהרי"א.

אולם בט"ז שם סק"ג כתב שאם אירע אונס בזמן שהגבילו לנשואין שלא יכול אחד מהם לעשות הנשואין, ודאי לא בטלה עיקר השבועה לינשא זה את זה, כיון שאין עיקר הצווג הלוי בזמן ההוא, ויש ראייה ממ"ש בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"א בשם הרמ"ש [הנשבע להזמין בזה לנשואין] אף שעבר הזמן חלה השבועה, מבואר דלכו"ע אין שבועת הנשואין בטלה בשביל ביטול הזמן, ודאי אם עיכב אחד מהם במזיד ועובר על השבועה לינשא בזה זמן, אז השני פטור לגמרי ממנו, אפילו אחר כך כשירצה השני, דהשבועה לא חלה אלא באופן שכל אחד יקיים מה שנשבע, משא"כ אם שניהם מוכנים, רק שהאונס מעכב לאחד מהם, ודאי לא בטלה השבועה וחייב לינשא אחר האונס כו', ועי"כ כתב מהרי"א ורמ"א בהעציר המועד אם הוא באונס לא בטלה שבועתו, ודברי הב"ח שהשיג עליהם דברי חיימה הם, ובדאי גם השר משא"נ [שממנו מקור דין הש"ע שאם אחד מעכב הנשואין רשאי השני לינשא לאחר] לא הקיל באונס, שהרי כתב לשון "המעכב" דמשמעו שהוא המעכב במזיד ולא דיבר כלל מאונס, אלא באונס לכו"ע אין נקי משבועתו, וכפסק הרמ"א הוא עיקר, וכן דין בכל יום.

ובנקודות הכסף שם, וכן בש"ך חו"מ סי' כ"א סק"ג, מחלק בין כשהשדוכין נעשו מתחילה על תנאי זה של זמן הנשואין,

לבין שהשדוכין נעשו מתחילה באופן סתמי ורק אחר כך התנו על זמן הנשואין. שאחר שהוכיח שאם אחד העציר הזמן, אפילו באונס, אין חיוצ על השני לקיים שבועתו, הוסיף שכל זה דוקא אם פירש מתחילה תנאי זה שעל מנת כן הוא עושה, אבל אם מתחילה נעשה הדבר בסתם ואחר כך נעשה תנאים אחרים ציוניהם, כשהעציר הזמן מחמת אונס מחוייב חזרו לקיים השידוך, ולכן בזמן הזה [במקומות] שמתחילה נעשה השידוך בסתם ואח"כ מתנין ומפרשים זמן הנשואין וכוחצים כך בקשרי התנאים, ולא נחפרש שהשדוכין נעשה על מנת כן, אע"פ שאחר כך עבר אחד מהם על הזמן מחמת אונס, מחוייב חזרו לקיים השידוך, וצוה נתיישצו דברי הרמ"א [שכתב שלד השני חייב לקיים השדוכין], ושלא כדא השיג עליו הב"ח, שהרי הרמ"א קאי אלא ונאשה שנשדכו זה לזה וקבלו חרס לינשא לזמן קבוע כו', משמע שבתחילה נשדכו בסתם ואחר כך קבלו חרס לינשא לזמן קבוע.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ה סי' כ"ו, הטלה בגדלו דעת הש"ך, וכתב דבנ"ד שנדבר הזמן בראשי פרקים, הרי כיון ללד השני העציר המועד, אפילו אם יברר אונסו, פשיעא דהשדוכין בטל ואין כאן תקיעת כף ולא שבועה. וכע"ז כתב במילי דאבות יו"ד ח"ג סי' ד'.

ובהשיב משה יו"ד סי' מ"ח דף ל' עור א' כתב דהיכא שהשדוכין נעשו מפורש על תנאי זה שלא יעברו המועד, ודאי דאחר עבור הזמן אין כאן לא חרס ולא שבועה, אף אם היה בעיכוב באונס, דמ"מ לא היה החרס או השבועה רק על זמן זה ולא אחר כך, ואין ספק דגם הע"ז [הנ"ל] איירי בכה"ג שלא נחפרש מתחילה שנעשה על תנאי זה, אבל כשנחפרש דרך על תנאי זה נעשה השידוך, אף אם נאנס, אין שכנגדו מחוייב לקיים. גם בשואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' קל"ז, בגדול שלד אחד התנה בשעת כתיבת התנאים שלא ידחו זמן הנשואין כלל ובשום אופן, ושצד נדחה על ידי ללד שכנגד,

אוצר

סי' מא אות כד—כח

הפוסקים

נריך למידי, לכך הדין נותן אם עדיין לא נתקשר זה לישא אחרת נריך לישא את משודכתו, אפי' שלא קיים תנאו בזמנו כיון שנאנס, או ישלם קנס כאשר נתחייב משום דלאנס מהכי דלא אצד זה זכותו, וכמ"ש בעור חו"מ סי' כ"א בשם הרמב"ם.

אולם בקצות החושן סי' כ"א סק"ח השיג על הלמה לזק, דמה שכתב לחלק בין קדושין לשדוכין, המעיין חזק כמח דבריו מאד דקים לחלק בין השוים, ומה שכתב דקדושין גם אם תראה להנשא בשלא קיים תנאו לריכב קדושין אחרים, הוא נגד הפוסקים שכתבו דיכול למחול התנאי, וכמ"ש בעוש"ע סי' ל"ח סעיף ל"ה, ועוד דכיון דזה לא נתראה אלא דוקא בקיום התנאי, אפי' דמחמת אונס לא נתקיים התנאי, הוא אינו מתחייב בכך, וכללו של דבר, בכל מילי, בין בקדושין בין בשדוכין אין צוהר ענינים, כל שלא נתקיים התנאי אין שנגדו מחוייב לקיים את חיובו שנתחייב לו ע"פ קיום התנאי כיון שלא נתקיים, וכן משמע מדברי הש"ך [סק"ג] דגם בשדוכין אם היה עיקר השדוכין על תנאי זה דוקא ולא נתקיים התנאי, אפילו ע"י אונס, אין שנגדו מחוייב לקיים השדוכין, וז"ל ופשוט.

ובתב' בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו סי' ל"ח נדונו דהעיקר כדעת קצוה"ח דאי אפשר לכופ לזד השני לקיים הקשר, ואף אם נראה לומר דהוי בכלל ספיקא דדינא דשמוא כדעת הלמה לזק [הג"ל] והדבר נוגע לספק חרס, אפי' נודע דלשיטת כמה פוסקים ספק חרס להקל משום דחרס לא חשיב כי אם דברי קבלה, ואף דשדוכין מקבל עליו החרס ובכ"כ יש שיטות דהוי מן התורה, מ"מ נראה דעיקר כשיטת קצוה"ח ולא מהני טענת אונס כזה.

ובחסד לאברהם (להר"א חלומים) ח"צ חו"מ סי' ל"ג כתב דסברת הלמה לזק לא נהירא לתלות דין אונס רחמנא חייביה במחילה, וגם צ"ח מבואר שלא כדבריו, ולכן לענין הלכה הדבר ברור דבהתנו תנאי מפורש בתחילה שאם יעבור מועד הנשואין יצטלו השדוכין, אף שנאנס בקיום התנאי, השדוכין צטלין.

ועיין בזרע אמת ח"צ יו"ד סי' ק"א שכתב לאידך גיסא שאפילו לסוברים שהעצרת הזמן מחמת אונס אינו גורם לביטול השדוכין, היינו דוקא אם אותו שהעציר המועד הוא מוכן לקיים הנשואין בזמן אחר קרוב וקצוב, אבל כשתולה חריכות הנשואין לשנים, ובפרט בדבר שאין לו קצבה, אפילו כשהוא מחמת אונס, צטלו השדוכין. וכ"כ בשמש לזקק יו"ד סי' כ"ג. ובאצני נזר חו"מ סי' פ"ג כתב שאם העצרת הזמן היא לזמן רב, כזה דעות הט"ז והש"ך [הג"ל] שוים שאף אם העציר הזמן צאונס אין שנגדו מחוייב לקיים. וכע"ז כתב צמחתי יתחק ח"א סי' ע"ו.

ובמגן דוד סי' י"ג כתב, דלא כתב הש"ך את חילוקו [הג"ל] אלא דוקא היכא דעבר האונס ויכול לקיים השדוכין שינשא עכשיו, אבל כשעדיין האונס קיים לא אמרינן דימתין עד שיעבור האונס, אף דידעין דאי שיעבור האונס, הואיל ועכשיו אינם יכולים לישא אין אומרים שימתינו.

ובאבני האפד ח"צ סי' נ"ו סק"צ, נדון שהמשדך נחלה ועקב זאת דוחה זמן הנשואין, כתב שהמשדכת פטורה מן הקנס ומן השבועה, ונהי דצאונס דחלה חשיב אונס לגבי אחרים וארוסתו, דהגם דהעכב צא מלדו אינו חייב לזונה, וכמ"ש בש"ע סי' נ"ו סעיף ג', זהו דוקא אם אינה חפלה ליפטר ממנו, אבל כשהיא תובעת ממנו או כנס או פטור והוא אינו יכול ליכנס, היא נפטרת מהחיוב, וגדולה מזו כתב הגמק"י בכתובות בשם הריטב"א דהגם דהארוס נותן לה מזונות כשהגיע זמן ולא נישא, מ"מ אינו יכול לעגנה זמן רב, דאם מצקשת או ליכנס או לפטור חייב, וכ"ש הכא דאין לה מזונות כלל, ומי יודע מהי יתרפא וביני וביני היא מצדקת.

כח. כשהצד העובר לא אמר בפירוש שדוחה זמן הנשואין, רק גסע למקום רחוק ולא חזר לזמן שהוקבע.

נאמן

כמו צ"ד, פשיטא דליכא חשש אונס כלל, דאם היה אונס היה משיב, וכ"ש שהתראה היתה ע"י בית דין וכו'.

ולענין לפטור את המעכב מן הקנס. כתב בחקפו של יוסף ח"א סי' ל"א, דזה שעיכב את הנשואין אין לפוטרו מספק שמה היה אונס, כל שלא נתברר שהיה אונס, וכן מבואר בש"ע חו"מ סי' כ"א דבעינן שיצא ראיה שהיה אונס ואז יפטר.

כח. סיבות שונות לדחית זמן הנשואין, שדנו עליהם האחרונים אם נחשב כאונס. בערך שי חו"מ סוס"י כ"א, נדון שלד אחד דוחה זמן הנשואין משום שאינו רואה להשיא את בתו הצעירה לפני הבכירה שנשדכה מקודם, והיה עיכוב צניעותה מאד חתן שלה, אחר שהעלה שאין איסור בדבר להשיא את הצעירה קודם, כתב דאין זה אונס. וכן ציון לנפש חיה סי' מ"ע, נדון כע"ז, כתב דאף שדקדקו בזה בדורות הראשונים וגם בדורות האחרונים לא להשיא את הצעירה לפני הבכירה, אבל כיון שהיא כבר משודכת, הלא קיי"ל אפילו נפלה יצמה לפני משדך מותר לו לישא את משדכתו [עי' רמ"א סי' קנ"ע סעיף ה'], כ"ש הכא שרבים כתבו דהא דאין משיאים את הצעירה לפני הבכירה אין זה דין רק מנהג, ואין צוה שום טענת אונס.

ובאריה דבי עילאי סי' י"ח, נדון מחמתים שכותנה צניעותה שזמן החתונה הוא ביום שתרצה הכלה, ואם יעכב החתן ביום ההוא צטל השדוך, ועתה הגביל דהכלה יום הנשואין לאחר חלי החודש, ולא החתן עיכב בטענה שאינו רואה לעבור על דברי הש"ע סי' מ"ד סעיף י"ג שנהגו שלא לישא אשה אלא בתחילת החודש, כתב דלא זכר דהחתן בטענה זו, כיון שלא הקפידו חז"ל על זה, ומ"ש בש"ע הג"ל אין הכוונה לחיוב או לדינא, רק להחזיר המנהג שאין צו משום ניוחש ודרכי האמורי, והדין עם דהכלה.

כו. ואם זה שעיכב הנשואין חוזר בו ורוצה לערוך הנשואין. נדוע ציבורה מהדו"ת יו"ד סי' ר"ד, בתשובת בן המחבר, אחר שהביא דעות הפוסקים שאם לא אחד דחה זמן הנשואין נפטר לא השני מחיובו כתב שחייב שיעבר הזמן שקבעו צ"ד, נסתלק החרס מאד שנגד, ואף שעתה רואה דהראשון לעשות נשואין, שכיון שנפטר שעה אחת שוב לא חל עליו חרס מחדש, והרי זה דומה למה שנפסק בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ג בהג"ה, שאם צאה לצי"ד בעד המשדך צקלקולו אפילו התרה אינה לריכה, ומאחר שהותר צאותו זמן הותר לעולם. ובעינן זה כתב צו"אמר יתחק ח"א סי' ק"כ. ועיין להלן סקנ"ד אם זה שעיכב מתחילה חייב בקנס ואם ראוי לישא אחרת.

כו. ובשהמעכב היה אונס ועבר האונס ורוצה עכשיו לערוך הנשואין. נלמה לזק סי' ל"ט, אחר שהעלה דאם הלד המקיים כבר נשדך עם אחרת, כי לא ידע שהעיכוב צא מחמת אונס אין לחייבו בקנס, הוסיף, דמ"מ נראה שאם עדיין לא נתקשר לא השני עם אשה אחרת נריך לישא את משודכתו או לשלם את הקנס, אם לא הראשון מצר שהיה אונס, דאונס מהני ולא אצד זכותו, ואפי' דמשמע מדברי הצ"ח חו"מ סי' כ"א דגבי קדושין היכא דלא נתקיים התנאי, אפילו ע"י אונס, נהצטלו הקדושין, אפילו היכא דעדיין לא נתקדשה לאחר, וא"כ הוא הדין צני"ד ניומא הכי, הא לאו מילתא, דשאני קדושין כיון דמתחילה לא נתקדשה אלא אדעתא שיתקיים התנאי ואם לא יתקיים התנאי, אפילו ע"י אונס, יהיו הקדושין צטלים, א"כ אפילו תתראה הוא אח"כ להנשא לו בשלא קיים התנאי ולא איכפת לה צמה שלא קיים תנאו צממו אפי"ה לריכב קדושין אחרים ממנו משום דקדושין הראשונים כבר נהצטלו, אבל כאן שנתחייב לישא את בת חבירו דאין כאן קדושין אלא שדוכין בעלמא, ואם זה שנתחייב לישא רואה לוותר על תנאו ולא איכפת ליה צמה שחברו לא קיים תנאו בזמנו ורואה לישאנו תו לא

אוצר

ס"ק מא אות כח—כט

הפוסקים

י"ב חודש משתצעה הצעל לפרנס עמיה כו', ואמרין חו' בוגרת שעברו עליה יב"ח ואח"כ נתקדשה נותנים לה משעת חציה ל' יום [ופסקו כן בטו"ש ס"י נ"ו], ואח"כ דחתם בארוסה שנינו לאגידא דיה בקדושין, אף זו אגידא דיה בשצועה ובקנס, וכיון דסתם ארוסה אעפ"י שלא קבעו זמן לנשואין הכי דייקין לה, אף בששודך סתם וגשצו זה לזה ושמו עליהם קנסות, הו"ל כאלו הו"ל ביניהם זמן מפורש. ואחרי שהאריך בראיות לזה וגם כתב עוד טעם משום שהחתן הוא כבר למעלה מנ"י שנה [וכמוצא להלן], סוים בסוף ההשגחה, דפסקו של דברים שאבי המשודכת מחוייב להזמין את בתו לנשואין, תוך ל' משתצעה המשודך כו', ומשעבר זמן ל' יום עפ"י עדים, יש רשות למשודך לקדש לו אשה אחרת, ומשעה שנתפרדה החצילה, נעשה עליו הקנס כמלוק, ויכול [שכנגדו] להוציא ממנו בכל עת צדיקה.

גם בשו"ת מהר"י באסן ס"י כ"ט, נדון מהר"יט הנ"ל כתב, שמי שמוטל עליו איזה חיוב לחברו אין אומרים כיון שלא קבע זמן יעשה כשיראה, אלא מחייבין אותו לעשות הדבר ההוא בזמנו הראוי לעשותו כו', וא"כ מחוייב אבי הכלה להביא הזוג לדי גמרא, וכיון שהצבור גדול בשנים ועומד וזוהר, וגם הוא עבר מפרקה הרבה זמן, אין זמן ראוי יותר מזה וכמו שאמר [בכתובות שס'] בוגרת הרי היא כתצעה, כ"ש שיש עסק שצויה צניעות, ומחייבים אותו לקיים שצוהו ואם לא קיים הוא עובר על השצויה אע"פ שלא קבע זמן ואף מחוייב בקנס.

ובשו"ת מהרש"ם ח"א ס"י רכ"ב הסתמך בנדונו על דברי מהר"יט הנ"ל, וכתב דשלא קבעו זמן לנשואין קוצעים להם י"ב חודש כו', וכשיעבור שיעור זה ולא נישאו ז"ל בטל הקשר מה.

ובסנחת יצחק ח"א ס"י ט"ו, נדון שלא התנו בשדוכין זמן החתונה ואח"כ פרלה המלחמה העולמית ונתחלקו המדינות ובני הזוג נשארו כל אחד במדינה אחרת, וכבר עברו כמה שנים שא"ל להם להתוועד יחד לשם נשואין הביא מנקודת הכסף [המוצא בזהו כ"ד] צדין העצרת זמן הנשואין באונס, שמחלק בין אם מתנין בתחילה שהנשואין יהיו בזמן פלוני אז התנאים בטלים אף שה"ל אונס, ובין אם בתחילה נעשה בסתם ואח"כ מתנין ומפרשין זמן הנשואין אז אין התנאים בטלים באונס, וכתב דהיה נראה בפשיעות דכל זה מיירי בזמן שהגבילו להם לעצמן, דזה יש לדון אם היה התנאי בתחילה, משא"כ בזה דתנן נותנים לכתולה י"ב חודש כו', ואמרין בוגרת שעברו עליה י"ב חודש ונתקדשה נותנין לה משעת חציה ל' יום, וכתב מהר"יט דה"ל בשדוכין [וכנ"ל], הרי אף בסתמא בזמן מפורש בתחילה בתנאים, ואם היה אונס מלך אחד שוב אין חיוב על ל' השני לקיים השדוך, אך יש לדון על דברי מהר"יט דמזמנה דין ארוסין לשדוכין וכו', מ"מ פשוט דכל זה עד בכדי שהדעת נותנת דראוי להמתין, אבל יותר ויותר מכדי שהדעת נוטה כמו בנדונו שארכו לה שנים רבות, א"כ מה צדק שהוא אונס, הלא גם הכלה אנוסה וא"ל להמתין יותר, ובשו"ת מהר"יט מוכח בלחמ דבאם עבר הזמן שנתנו חכמים, פטור [לד השני] משצוהו ונשוא אשה אחרת.

עוד כתב בשו"ת מהר"יט הנ"ל, טעם שאין ציד אבי המשודכת לעכב, מכיון שהחתן כבן כ"ה שנה ואינו ראוי ליבעל, שהרי אמרו

בארץ נבי (להר"ל האומים) ס"י ז', כתב בנדונו שראוי המשודך להשדוך עם אחרת, כיון שכבר עבר זמן רב מן המועד שהוקבע בתנאים, על פי פשיעה הכלה שנסעה מהמקום בלי רשות מהחתן, ומי יודע עד כמה יאריך הזמן, כי מזמן שנסעה לא נשמע שום דבר ממנה וכו'.

ובתקפו של יוסף (להר"י אלמליח) ח"א ס"י ל"א, נדון משודך שהרחיק נדוד ולא חזר בזמן שקבעו לחתונה, כתב דמקרי העיכוב מלדו, אף על פי שלא אמר בפירוש שאינו רוצה בנשואין עתה, חשוב כאלו אמר כן בפירוש, כיון שנתעכב ולא בא לזמן המוצב, וכמו שמשמע בש"ע יו"ד ס"י רל"ו סעיף ו', ואין לפטרו מחמת שלא חצוהו לנשואין בהגיע הזמן, ע"י שליח או ע"י אגרת, שהרי מהבית דש"ע יו"ד הנ"ל משמע נמי שאין הדבר תלוי אלא בהעצרת המועד אע"פ שלא היתה חצויה, וכיון שהלך לעיר אחרת ולא בא לזמן המוצב נמלא הוא המעכב.

ועיין בתשובות הרמב"ם (מכדורת בלאו) ס"י פ"ה שאפילו אם נתעכב המשודך מסיבת אונס, אין העברה חייבת להמתין לו, אלא תנשא למי שהרלה, וע"ש שהוסף שהמשודך אינו חייב בקנס, הואיל ולא נתברר שהוא חזר בו, ואולי הוא אונס.

ועיין בלב מבין ס"י ק"ג דאחר שכתב דנשואיו חוזר לגמרי רק מעציר המועד פטור מקנס, [וכמוצא לעיל אות כ"ג], הוסיף בסוף ההשגחה, דה"ל אם הלך לעיר אחרת ושהה שם זמן מרובה פטור [מקנס], ואפילו שלא לו לבא ולא בא.

ואפילו כשלא קבעו זמן החתונה בשעה שהתקשרו אלא שלפני עקירתו מהמקום הצטיח לחזור תוך זמן מסויים לשם נשואין ולא חזר, כתב בתשובת הרב שלי"ה בן הכ"ח בשו"ת הכ"ח החדשות ס"י מ"ד, דיש להקל ולומר דמסתמא בשעה שצוהם לא היתה דעתם שיהיו אגודים זה בזה כל הימים, רק מסתמא נשצו שישאו זה לזה בזמן שישכמו שניהם לאחר זמן, וא"כ לאחר שקבעו זמן צניעותם חלה השצויה על זמן ההוא, ואם עבר הזמן שקבע הוא הרי הוא פטור משצוהה שנשצעה להנשא לו, ולפ"י יש להתיר לה שצויה זו בפתח חרטה, ומה שנשצעה לו בנ"ד בלשון זה "שאל לא תנשא לו לא תנשא לשום אדם" אפשר שאין משמעו שהמתין עליו [צלי סוף].

ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ג ס"י ש"ל, נדון שהמשודך נסע לאמריקה וכבר הגיע זמן הנשואין ולא חזר למחנה הדרישות התפופות מלד הכלה, שכתב כי מי יודע אולי הסכימה הכלה שישע לשם, ואולי יבוא ויעטין כך או יצטרך כך, ולכן אם אפשרי לשלוח לו למקומו התראת צ"ד שיבוא תיכף מה עוז, ואם לאו עכ"פ תקבל הכלה בחרם שנסע שלא בהסכמתה, ואז נוכל להתיר לה שחששה שדוך אחר.

ובמחזה אברהם (להר"ל שעיינצרג) ס"י מ"ז כתב בנדונו דאף שהחתן נסע למרחקים והעציר המועד של הנשואין, מ"מ אולי הלך אחר, שהכלה התחייבה לילך אחריו ועכשיו כתבה לו שלא תדור עמו באמריקה, ועוד שגם בהעציר המועד יש עקולי ופשוטי אם להתיר הקשר כל שאין הקפידא בזהו זמן דוקא [כמוצא בזהו כ"ג], לכן דעתי נוטה להבטיל לו זמן כפי הצנח שיצא לקיים כפי התנאים, ואם לא יבא יתן היתר לכלה להשדוך עם אחר.

כמ' וכשלא קבעו זמן לנשואין, עד אימתי ישתחה שיהיה דינו בהעביר המועד. בשו"ת מהר"יט ח"א ס"י קל"א צנידון שלא נקבע זמן לנשואין בשטר התנאים, וכבר עברו שנתים מהשדוכין, ואבי המשודכת דוחה את המשודך בלחמלאות שונות, כתב צל"צ טור ב' דשדוכין אלו אעפ"י שלא הזכיר בהם זמן, סתמן בפירושן, שהזמן הוא משתצו ז"ל עד שיכינו לרכיבה בקצבה שנתו חז"ל, וכאוחה ששנינו בכתובות נ"ז ח', נותנין לכתולה

(כה) ועי' בורע אמת יו"ד ס"י ק"ה שכתב על דברי מהר"יט הנ"ל דדבריו אינם מוכרחים, ועי' בערוך השלחן סו"י ג"ו שכתב ח"ל : בזמנינו שמקדשים בעת הנשואין לא שייך כל דינים אלו כו', ואם לא קבעו זמן, ואחד תובע לשני, נותנים זמן כפי הצורך, וכפי ראיות צניי ב"ד, ואין למדין מזמן שנתבאר בס"י זה [ס"י ג"ו], דאפשר דרך אחר אירוסין די בזמן כזה, ולא קודם אירוסין עכ"ל, ולא הזכיר כלל את מהר"יט דע"מיה.

אוצר

סי' מא אות כט—לה

הפוסקים

שניהם אחר כך וא"כ לאחר שקצבו זמן ציינסם חלה השבועה על הזמן ההוא, ואם יעבור המשדך הזמן הרי היא פטורה משבועתה שנשבעה להנשא לו.

ובפני אחרון יו"ד סי' י"ד, כתב דמדברי הפרה מטה אהרן [הג"ל] בזהו שלפני זה] משמע דאם היתה השבועה קודם התנאים היו מלין למימר דא"כ שער זמן הנועד בתנאים לא מקרי עובר על השבועה כיון שלא הזכיר זמן בעת השבועה, ומ"מ נראה דלא אמר שאינו עובר אפילו יעברו כמה שנים, ורק בנדון שא"כ הבה ראה לאחר כשעה חדשים דשמה יש לו סיבה לאיחור, אבל אם דעתו לעבור כמה שנים ודאי יודה דעוברו זמן מה, כפי ראות עיני הדיינים, הוא עובר על השבועה. ועיין לעיל אות כ"ד בענין אונס בהעברה הזמן שיש מחלקים בין כשהשדוכין נעשו מתחילה על תנאי זה של זמן הנשואין, לבין שהשדוכין נעשו מתחילה בלא זמן סתמי ורק אח"כ התנו על זמן הנשואין.

ד. ואם אחרי שעבר הזמן הנקבע, האריכו לזמן אחר מדעת שני הצדדים. באבני האפד סקמ"ו הביא בשם תשובת מהר"י פאראג סי' ע"ג, בנדון כ"ל, דבארכת הזמן מהני לפטור את החייב מהקנס, וכל שלא עשו קנין מחדש אם רוצה אחד מהם לחזור הרשות בידו. גם בבאר מים חיים (להר"ש ויעאל) סי' ע"ז דרכ"ז ז' כתב דדנו רבותיו לענין קנס בשער השדוכין, בעבור זמן השדוכין מדעת שניהם ואח"כ רואים להתפרד איש מעל אחיו, אין לנו מגזים הקנס.

ועיין בעזר מקדוש סעיף ו בנדון שלד אחד טוען שכיון שעבר זמן המוגבל לסילוק [הגדן], והתרה בו ולא סילק, בטל הקשר, כי אינו רוצה בקיומו, ושכנגדו טוען שציקש ממנו כרחבת זמן ושחק, כתב דנראה שלא שייך בזה שתיקה כבודא, והי"ל כטוען אינו יודע אם נתחייבה לו, שכיון שעבר זמן התנאים הי"ל בחזקת בטילים, ואין לו השני מחויב בקנס, ואין להשביע בזה.

ז. האם יש חיוב שבועה וקנס למי שדוחה זמן הנשואין אף בשלא נתבע על כך מהצד שכנגד. כתב בפני משה ח"א סי' ע"ז דקפ"ז ד', דבתשובת הרא"ש, המוצאת בש"ע חו"מ סי' ע"ג סעיף ו, מוכח דמי שנשבע לפרוע לחבירו ציוס פלוני חובו ועבר אותו היום ולא פרעו, דלא נקרא עובר על שבועתו כל זמן שלא חבצו המלוה, וא"כ כ"ש דמי שנשבע להזמין את חברו לנשואין ליום פלוני, דאם לא חבצו החתן, א"כ הכלה פטורה מהשבועה, דסובר מדלא חבצו החתן משמע שאין לו אפשרות כעת לערוך הנשואין, וכוונתו שבועתו הוא על דעת שהחתן יחבצו להנשא ימים או עשור קודם הזמן, ואם לא חבצו אין חיוב הכלה כי אם משעת חבצתה ואילך. וכ"כ בזהר אמת ח"צ סי' ק"א.

והר"ע אביטבול במנחת העומר סי' ה' כתב שזו היא מחלוקת בין הסמ"ע לבין הט"ז בחו"מ סי' ע"ג סעיף ו, דדעת הט"ז שהנשבע לחבירו לפרעו בזמן פלוני אם לא פרע לו עובר על שבועתו א"כ שלא חבצו חבירו, אך דעת הסמ"ע שם שאינו חייב בשבועה עד שיתבענו חבירו, ועם היות שהט"ז שם חלי וזיניה דבדרי הש"ע יו"ד סי' ר"ל"ה סעיף י"ח שכתב שהנשבע לפרוע לחבירו בזמן פלוני כל זמן שיתבענו, לא נתחייב בשבועה כל זמן שלא חבצו, דמשמע דאם לא נכתב בן בשטר עובר על השבועה א"כ שלא חבצו, מ"מ יכול הסמ"ע לומר דלאו דוקא נכתב בשטר בן, אלא אפילו לא נכתב אינו עובר אלא"כ תובעו, אלא שמשעה שיהיה בן ה"ב שכתב בשטר.

ולענין תשלום הקנס, כתב בה"ע אביטבול הג"ל דב"ה שכתבן תובע את חמיו להוציא ממנו הקנס, לא מצי למימר קים לי כה"ע להוציא ממנו, ואדרבא חמיו שהוא מוחזק הוא שיכול לומר קים לי כהסמ"ע שאינו חייב בשבועה עד שיתבענו חבירו, ונכתב

אמרו [בקדושין דכ"ע ז'] עד כי שנה הקצ"ה יושב ומלפס לחדש שיטא אשה כו', ובעור ריש סי' א' כתב בשם הרא"ש רוקן שערור עליו עשרים שנה ואינו רוצה לישא ז"ל כופין אותו, וכיון שכן הואיל והחתן מחויב לישא וז"ל כופין אותו על כך, ואם הלה מונע כעת מלתת לו בתו כייפין ליה וגסידי אחריתי, ואז לא יוכל א"כ הכלה לקיים תנאו ושבועתו, וגמאל שער על שבועתו ונתחייב בקנס. [מיהו ע"י ברמ"א שם שכתב דזכ"ז נהגו שלא לכופ על זה].

ובאהל משה (להר"מ תלומים) סי' י"ג כתב שמעתי משמייה דגבירא רבא מוהר"ד [מצוטטאש] שהיה רגיל לפסוק בשדוכין, דא"כ שלא הגבילו ה"לדים שום זמן לנשואין רק שהחתן כבר הגיע לפרק הנשואין שהוא בן שמונה עשרה לחופה, והמניעה להנשא היא מלד הכלה, שהתיר לחתן לעשות שדוך אחר ושלל להמתין יותר, ויש להביא סימוכין לדבריו ממ"ש הר"ן ריש נדרים לענין כנוין דפליגי ר"י ור"ל אם הם לשון נכרים או לשון שדו להם חכמים, וכתב דלכ"ע הם כנדר גמור מדאורייתא שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמות אומה ואומה ולא גרע הסכמת חכמים מהסכמתם, וה"ה בזה י"ל דלא גרע הסכמת חכמים והוא הזמן שגבילו רבותיו במשנתם בן י"ח לחופה מהסכמתם שהגבילו זמן בינם לצינס ובעבור הזמן בטל החרם.

ז. שידך את בתו כשהיא קטנה ונשבע להכניסה לנשואין בלי קביעות זמן, ושהה מלהכניסה עד שבגרה, האם נחשב כעובר על השבועה מאחר שאינה עכשיו בידו להכניסה, והותרה השבועה גם לצד השני. בפני משה ח"א סי' ע"ז, בנדון אחד ששידך את בתו קטנה, ולא מסרה לנשואין עד אחר שבגרה, והרב השואל דן להתיר למשדך לבעול את השדוכין ע"פ מש"כ בשו"ת הרי"ב סי' קל"ז דכיון שבגרה ואין רשות האב עליה מיקרי עובר על השבועה וכיון שכן הא פסק בש"ע [הג"ל אות כ"ג] דבהעביר לו אחד את הזמן פטור שכנגדו, והרב המחבר השיב לו דכיון שדין זה של הרי"ב נעלם מעיני המון עם, ואפשר דאף תלמידי חכמים לא בקיאו בזה דינא דהרי"ב, ולפי דעת הכהמן כל שלא קצבו יום נועד לנשואין לא מיקרי עובר על השבועה, לא נחיר למשדך לעבור על שבועתו, ועד כאן לא קאמרי שאם אחד עבר על שבועתו גם השני פטור אלא כשהעובר ידע דעובר על שבועתו.

זא. וכשקבעו זמן החתונה לכשיתרצו שני הצדדים. כתב בשו"ת מצ"ע ח"א סי' מ"ב, באופן הג"ל, דאם אין חוזר בו אחד מהלדים אלא שמאריך זמן הנשואין לזרד נשואין אינו חייב בקנס, אבל אם ברור לכל שמאריך הזמן שלא לזרד החופה חייב בקנס.

לב. וכשקביעת זמן החתונה היתה לפני שבועתם על עצם הנשואין. בפרה מטה אהרן ח"צ סי' א', כתב דב"ד שלא הזכיר זמן הנשואין בעת השבועה, איכא למימר [לכאורה] דא"כ שער הזמן שקצבו בתנאים לא מקרי עובר על השבועה, מ"מ יראה לי דכיון דבתנאים שהתקיימו קודם השבועה ביררו ציינסם זמן הנשואין, נאמן החתן לומר שכל שבועתו לא היתה אלא על תנאי שיהיו הנשואין בזמן שקצבו, וכל שער א"כ הבה על התנאי אין כאן חיוב שבועה על החתן ויש לו היתר לישא אחרת בלי שום התרה.

לג. וכשקבעו זמן הנשואין אחרי שנשבעו על עצם הנשואין, האם חלה השבועה על הזמן שקבעו אחר"כ. בתשובת הרב שמואל לצי הירץ בן ה"ה בשו"ת הצ"ח החדשות סי' מ"ד, בנדון משדוכים שנשבעו ז"ל. שישאלו אבל לא קצבו זמן לנשואין, כתב דמסתמא בשעת שבועתו לא היתה דעתם שיהיו אגודים זה בזה כל הימים, רק מסתמא נשבעו שישאלו זה לזה בזמן שישכימו

אוצר

ס"ק מא אות לה

הפוסקים

בתקפו של יוסף ח"א סי' ל"א, כתב בנדון שזה שדחה מועד הנשואין חייב בקנס, ואע"פ שלא חצו שנגדו, וכדעת הט"ז [הג"ל], ואע"פ שלטען מי שנשבע לפרוע לזמן מיוחד, כתב הש"ך [הג"ל] שאינו חייב לשלם מעלמו עד שיתבעו המלוה, שאני הכס שאין דרך הלוה לפרוע החוב מעלמו מבלי תביעת המלוה, ולכן אמרין דעתיה דאדעתא דהכי נשבע, אבל בשאר דברים אזלין בחר החיוב שמורה שמעלמו נתחייב גם מבלי תביעה. וע"ש שהוסף דכ"ש בנ"ד שנתחייב "אם לא יזמין עלמו" שלשון זה ברור שהוא בלי תביעה, וזהו גם הש"ך מורה שהי"א אפילו בלא תביעה בה"י.

ובצור יעקב סי' מ"ט, בנדון שכתבו בשטר התנאים שאם לא הכלה לא יתקבל חת הכסף עד זמן פלוני הותר הקשר לגמרי, והשליש הכסף באחרות כמה ימים, ועל כן רוצה ל"ד החתן לנתק השדוך, ולעומתו טוען ל"ד הכלה שמאחר שלא תבע אותו בסוף הזמן דימה בנפשו שאינו מקפיד לקבל דוקא ציום המוגבל, והרב השואל הביא לזה מש"כ בש"ע חו"מ סי' ע"ג מתשו' הרא"ש דבעינן תביעה, וכחז' לו ע"ז דבעיקר הדבר שמוצא דתשו' הרא"ש דכל תביעה לא עבר על שבוועה, נראה פשוט דאין ענין לזה בנכח תנאי בשטר התנאים, דכיון דהתנה בפירוש על תנאי זה פשיטא דכל זמן שלא נתקיים התנאי לא חל כלל השבוועה כיון דרק על תנאי זה נתחייב, ולכן בכל דיני תנאים שבש"ע אכע"ז בקדושין וגיטין לא מצינו שריך תביעה, ויש להביא ראיה ברורה לזה, דהרי שיטת הרמב"ם וש"ע סי' קמ"ג דמגרש ע"מ שחתן לו מלתים זוז אע"פ שמת ובודאי לא חתן מ"מ לא בטל הגט כיון שלא נתבעל התנאי בפועל, ואילו במגרש על מנת שחתן עד שלשים יום ומת תוך הזמן הוי כנתבעל בפועל אף שלא היתה תביעה כיון שמת, הרי דתנאי מפורש לא צעין שום תביעה, וכן בחו"מ סי' רמ"א סעיף ז' באומר על מנת שחתן לי ולא ליורשיו קאמר, אע"ג דעכ"פ לא תבעו, מ"מ הרי לא נתקיים התנאי.

ואם יש לחלק בין שני הנדונים נמצאים צעיר אחת, לצין שהם נמצאים במקומות נפרדים. בשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז בנדון שאבי המשדכת התחייב למשדוך להמליח לו סכום כסף צעיר מגוריו ולהשיא לו בתו לזמן פלוני ולא קיים הבטחתו, אלא שמעמד שהחתן לא תבע ממנו, הביא מה שכתב בספרו משפט שלום סוס"י ק"ל דהיכא שנתחייב ליתן מעות לאחד שאינו מעירו בודאי היתה הכוונה שצ"ב המעות לעירו של המוכר בלא תביעה. ובתקפו של יוסף ח"א סי' ל"א אחרי שכתב לחלק בין חיוב ממון לחיוב עמל הנשואין [וכמוצא ממנו לעיל] כתב עוד, דבר מן דין, בנ"ד שזה שהצעיר המועד ילא מחוץ לעיר ושכנגדו לא שינה מקומו, נראה

ובגבעת פנחס סי' ע"ד, כתב בנדון לענין לחייב קנס למי שערב על זמן המוגבל, שכיון שהציר לא חצו לא מקרי עובר על התנאי, וכמ"ש בסמ"ע [הג"ל], ואף להט"ז שם שחולק לענין שבוועה והביא כן משו"ת הרלנ"ח בשם הרש"א שצובר על השבוועה אף שהציר לא חצו, זה דוקא לענין שבוועה, דס"ל להרש"א דאפילו היכא שהציר מרויח לו הזמן מדעתו אינו נפטר מהשבוועה, אבל לענין קנס כל שאינו חצו דמי במרויח לו מדעתו, וכן קיי"ל [בחור"מ סי' של"ט] לענין שכיר בזמנו דאינו עובר אלא כשהציר וכו'.

ויותר מזה כתב ביומאר יתכן ח"א סי' קל"א, דאפילו כשהיו אלא אחד מהלדדים סבלנות אינו יכול לעכב לעלמו עבור הקנס של לא שכנגד שעיכב את זמן הנשואין, שכיון שהוא לא חצו לינשא אין חצירו חייב בקנס.

אולם בחקרי לב סי' ל' דס"ה טור א' כתב דאף שמשמע מתשו' הרא"ש ה"ל דאינו עובר על שבוועה כל זמן שלא חצו חצירו, יש לדון דעד כאן לא כתב הרא"ש דכל תביעה אינו עובר על שבוועה, אלא בשבוועה ודמי ליה, כגון בלאו דלא תלין פעולת שכיר, אבל מקדש ומגרש על תנאי, או מוכר ונותן ומתחייב על תנאי, אין המעשה מתקיים כי אם בקיום תנאי בפועל, וכ"ש בקצב זמן לתנאי, דאם עבר הזמן ולא קיים התנאי, אע"פ שלא חצו המקבל, בטל המעשה, ולא דמי לשבוועה ודמי, דבאלו עכ"פ חייב לתת בלי פיעור, משא"כ בקיום תנאי שאינו חייב בקיומו אלא כשיראה לקיים המעשה, כמ"ש הריטב"א בקדושין דף ס' שאין כופין למקיים התנאי שיקיים כדי לקיים המעשה, אלא אם יראה לקיים הענין וקיים התנאי, ומינה דכדי לקיים המעשה צעין קיום התנאי בפועל ולא חשוב קיום מה שלא חצו המקבל, דמה שאינו חצו הוא כדי לטעל המעשה, וכן נראה ממש"כ בתוס' גיטין דע"ה ד"ה מכלל, וכן נראה מעיקר הסוגיא שם שלמדו בגט על תנאי דהיתה בע"כ לא הוי נתינה, דתן, לענין מוכר בתי ערי חומה, בראשונה היה נעמן יוס' חודש כדי שיהיה חלוע לו כו', ואי בלי תביעה לא חשיב ציטול תנאי, מאי נפקא מינה שהיה מטמין, הרי המטמין עלמו אינו חוצב ולא חשוב כלל נתן, והרי מבתי ערי חומה למדנו לגט על תנאי, שמת מינה שדינא שוב, ומינה דציטול תנאי גם בלי תביעה חשוב ציטול, וכן ראיתי להרש"א ח"ב סי' רכ"ט שכתב במכר על תנאי שיתן לזמן ולא רצה לקבל הרי לא קיים תנאי, שהרי לא נתן, ואי בלי תביעה לא חשוב ציטול, כ"ש בנותן ואינו רוצה לקבל.

ויש מי שמחלק בין שהעצרת המועד היא על חיוב ממון שנתחייב דכזה אינו עובר רק אחרי שהציר, לצין העצרת הזמן של עמל הנשואים שנקבע ביניהם, דכזה עובר אפילו בלי שהציר.

ופרש"י הא דלא סלקא סבר אתבטיגא ליה לדינא ויפרע לי, וא"כ הוא הדין בנ"ד אף שלא תבעו המחנות לסלק בזמנו, בכל זאת הו"ל העביר המועד במה שלא סילק בזמנו, דמה ששתק ולא תבעו בזמנו אפשר שהיתה כוונתו שבגלל זה יתבטל השידוך וכו'. אך שם בח"ד סי' ק"מ כתב בנדון דמשום שלא סילקה המשדכת את הנדוניה בזמנו לא אמרינן דמתבטל השידוך ממילא, אף שהותנה ביניהם כך, כיון שהחתן לא תבע אותה לסלק את הנדוניה כשהגיע הזמן, ואף שהט"ז [המוכא לעיל] כתב שאפילו בלא תביעה מתחייב, היינו משום דאיכא חומר איסור שבועה אמרינן דאין יוצא י"ח שבועתו עד שימחול לו או יאריך לו הזמן בפירוש, אבל היכא דליכא איסור שבועה רק חיוב ממון בלבד שפיר אמרינן מדלא תבעו אחולי אחיל ליה, דהרי הט"ז גופיה ביו"ד סי' קס"א ובחור"מ סי' ס' כתב לענין ריבית קצוצה יוצאה בדיינים, דהוא דוקא כשתבע הלוה, וכתב בתומים שם הטעם דבלא תבעו מחל לו, וא"כ ה"נ בנ"ד כיון שהחתן לא תבע את הכלה, הו"ל כאילו היתה הארכת הזמן של הסילוק מדעת החתן ולא נתבטל הקשר.

כה"י) ובהרי בשמים מצאנו סתירה בזה שכן בח"ג סי' קט"ז, בנדון שאחד מהצדדים לא שילם את הנדן בזמנו וצד שכנגדו לא תבעו אלא שרצה לנתק השדוכין, הביא את דברי הט"ז [הג"ל] שאפילו אין חצירו חוצב אם אינו פורע בזמנו עובר על שבועתו, וכתב אלא שראיתי בעבודת הגרשוני סי' ז' שכתב לענין שהתחייב את עצמו בקנין בשבוועה ליתן לשמעון סחורה ידועה לזמן מוגבל ובקנס מה, והשליש על זה שט"ח שבאם שיעבור ראובן ולא יקיים יתן השליש השט"ח לשמעון, ועבר הזמן וראובן לא קיים, ומבקש שמעון מהשליש את השט"ח, ולעומתו טוען ראובן ששמעון לא תבעו הסחורה, ומביא שם מגמ' ב"מ ק"א לענין פעולת שכר שכיר שאם לא תבעו הפועל אינו עובר, ומוכח מזה שאם לא תבעו הוי כאילו גילה דעתו שאינו מבקש שכירתו היום, ופוסק העבודת הגרשוני שם שמחויב שמעון לקבל הסחורה אף לאחר זמן המוגבל, אמנם באמת ראיתי עבודה"ג אינה מוכרחת, דבשלמא התם אמרי' שפיר מדהפועל לא תבעו ביומו בודאי נתרצה שישלם לו אח"כ, דאי לאו הכי היה תובעו, משא"כ בנדון עבודה"ג י"ל דלכך שתיק לפי שהיה רוצה שיתבטל המקח או שישלם לו הקנס, דומיא דאמרינן בב"ב כ"ז א' הגיה נחלת על בגדו ונשרף חייב,

אוצר

ס"ק מא אות לה-לו

הפוסקים

תובע, שכן הוא תובע הקנס מהמבטל. בתפארת לבי סי' ע"ח, צנזון של הכלל רוצה לבטל השדוכין, כתב דמה שאמר חכם אחד דלד זה נקרא תובע אם רוצה לפטור את עצמו מחיוב השטר, ולריך לילך אחר הנחצב, [כמ"ש ברמ"א חו"מ סי' י"ד סעיף א'] שכתובצ לריך לילך אחר הנחצב, זה חיימה בעיניו, דכיון דאינו תובע ממון משכנגדו למה יקרא תובע, וברי מנהג פשוט בכל מלוח בשטר שמחוייב לבוא לעיר הלוה, ואף בשטר מכר מחוייב בעל השטר לבוא למקום בעל הקרקע, דודאי אין על החתן עליהם תביעה רק הקנס, דמשום שיעבוד שישאו זא"ז אין קנין חל, כמבואר בחו"מ סי' רמ"ג בהג"ה סעיף ז', ומלד החרם אין כופין רק עצמינה מיקרי, כמבואר בשו"ת מהר"י סי' קנ"ז [פי' סקל"ג אות ב'], א"כ עיקר תביעתו לכופו שיתן לו קנס, וברי זה שטר מלוה, וק"י הדבר, ומה אם בהלוואה דעבד לזה לאיש מלוה עשו תקנה שהמלוה ילך אחר הלוה, בשאר תביעות לא כל שכן, וברור דלד המבטל הוא הנחצב.

ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' רכ"ב, כתב שהעיד לפניו חכם אחד שראה צפונם בעיר אכ"ז פסק בכת"י מבטל תורה יקוהאל ובעל כנסת יחזקאל שפסקו הלכה למעשה דמבטל הקשר הוא הנחצב ומחוייב ללד המקיים לבוא לז"ד שבעיר המבטל, ויש להביא ראיה מהרש"ב"א והר"ן ספ"י דכתובות דהבא מכה תקנה חכמים נגד הדין מקרי תובע ועליו הראיה, א"כ אם צאים לדון רק מכה תקנה הקדמונים בשדוכין נקרא הלד המקיים התובע, וכ"ש אם צא לתבוע קנס מהמבטל דודאי דהוא התובע, פי"ש שניין לספרו דע"ה בשו"ת שצוסף הספר סי' י"ח שהביא עוד ראיות לזה. ובספרו משפט שלום סי' ר"ז סעיף ע"ז כתב שצוסף הר המור סי' ל"י משמע להדיא דלד העובר הוא הנחצב ולריך ללד המקיים שהוא התובע לילך אחריו לדון בעירו כו', וגם צ"ס הגאון מהרש"ק מצרף שמה שהיה מורה תמיד שמי שרוצה לבטל השידוך מיקרי הנחצב ומחוייב ללד שכנגדו לבוא למקומו לדון, ויוכלו צ"ד שצמקום המבטל להזמין ואם לא יבוא יתנו לזה החרם.

גם צברי צשמים ח"א סי' כח דהלד המבטל נקרא הנחצב. וכ"כ בספרו מהדו"ת סי' א'. וע"ע שם צה"ג סי' ס"ג. ובתירוש וינאר סי' קל"ד כתב שיש תח"י חשונת הרמ"י אדד"ק קיעלן שכתב צ"ס הר"י לעיושטין אדד"ק סעראלוק, שזה רבות צשנים נוהגים רצני וורשא לפסוק כי מי שרוצה לקיים את השידוך נקרא תובע ולריך לילך למקום הנחצב, על כן [צ"ד שהחתן רוצה לבטל השדוכין] יש לתת החרם לכלל ולקבוע להם זמן לבוא לדון תורה במקומו של החתן, ואם לא יבואו יקבל החתן פטורים כדון תורה. ובצ"ת דוד (להר"ד ליינר) סי' קל"ז כתב שראה תשובה כת"י מבטל כוכב מיעקב שפסק דמי שמבטל השדוכים הוא הנחצב, וכן נוהגין בעלי הכוראה בגלילותינו. וכ"כ צאהל משה (להר"מ מואלצרוס) סי' ז', שערי דיעה ח"צ סי' ס"ע, דצרי ישעיה סי' ח' ודיין בן מצריה אברהם סי' ל"ב, עמרת ישועה סי' י"א, לל"ה החדש דקל"ה ד', שו"ת הרצ"ז סי' ס' אות י"ד. וכ"כ צצרכת חיים סי' נ"ב ושכן הורה בעל דברי יחזקאל משינוא. ובצ"ת האפד סקל"ד כתב ג"כ שהממאן בשדוך נקרא נחצב, והוסף שעינים אלו הם לפי מה שצא צענין לפני הדיין.

אולם צצברי חיים (להר"מ מלאז) חו"מ סי' כ"ה כתב דמבטל השידוך לריך לבוא לקבל עדות צמקום הנחצב, כיון שנקשר צחרם, דאין זה נקרא פטר עצמו, ועל כרחק כוונת מחקרי החרם כן הוה, דאל"כ כל אחד יבארום השידוך צטענה כל דהי ויאמר יבא הלה לכאן לשפט עמי, וזה דבר שאינו, אך צצבר צרור ואינו אלא גלוי

נראה דצכה"ג חייב צלל תביעה אפילו לענין פרעון. פי"ש שהאריך להוכיח כן.

ואם יש לחלק צין שישנה התחייבות על הזמן מלד שני הצדדים, לצין שאין התחייבות רק מאלד הצדדים. צחקרי לל סי' ל' דס"ה טור א', צנזון שצבר הזמן שהצבילו שני הצדדים לנשואין ולא צצבו זה את זה והלך אחד מהצדדים וציעל השדוכים לגמרי, כתב דצ"ד שצברו שניהם על תנאי זמן הנשואין, שלא שאל אחד מהם לחצירו, הרי נתחייבו שניהם אחד לשכנגדו סך החיוב הנצבר בשטר, אלא שאין כאן חיוב פרעון כיון שכל אחד נתחייב לשכנגדו אותו הסך ואפוכי מערתה למה לי כו', ואחרי שהוכיח שאפילו צלל תצבו הלד שכנגד עוצר על השצובה, וכדלעיל אות זה, כתב לענין נידון ידידיה שצנסם צצרו על התנאי, דלכאורה יש ללד עדיין לחייב את זה שציעל השדוכים, שו"ל דלא חצוב ציעול התנאי מה שצצרו שניהם על תנאי זמן הנשואין, דכיון שלא תצבו זא"ז צומם המוצבל הו"ל כמחלו התנאי זל"ז וכאילו אמרי הריני כאילו התקבלתי דמכני, כמבואר צנדרים דצ"ד, אמנם ראיתי למהרש"ך ח"צ סי' קכ"ט שכתב דכל שלא אמר כן צפועל הריני כאילו התקבלתי אלא שמחוך הוכחות הענין הוי כאילו אמר כן אינו כלום, וא"כ צ"ד שלא דצרו כלל אלא עמדו צשתיקה לא חצוב כאמר הריני כאילו התקבלתי, ומה גם שראיתי למהר"ב"ל ח"ג סי' ע"ה שגאל צשדוכין לזמן צצצובה ורלו להאריך הזמן אי צעי היתר חכם, והשיב דמי למש"כ הרש"ב"א סי' תשנ"ב צצצב לפרוע לזמן יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, אך להאריך הזמן לאו כל כמינה, ומינה לנ"ד דלהרש"ב"א אף אם אמר צפירוש הריני כאילו התקבלתי אינו כלום כ"ש צשתקו ולא תצבו, ונמאל שצצרו שניהם על קיום התנאי, ושצב אין צכה האחד לחייב את זה שציעל השדוכים לגמרי.

ובשוואל ומשיב ח"ו סי' מ"ג, אחר שהביא דעות החולקים אכ נתחייב כל עוד שלא תצבו הלד שכנגד, כתב לאידך גיסא, דצ"ד נראה דכ"ע מודים [שאף שלא תצבו מחוייב לקיים] דברי שניהם התנו התנאי, ולמה יצב זא"ז ולא השני לזה ושניהם רוצים צקיום התנאי. וכ"כ צשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ע"ז דיש לחלק צין היכא דשניהם נתחייבו אין לריך לתצבו, לצין שנתחייב רק אחד לריך לתצבו.

ובצזה שצבר הזמן פנה לפני שהגיע הזמן ללד שכנגדו לערוך הנשואין והלה שהק. עיין צצצבה פנחם סי' ע"ד ה"ל, דאחר שהביא דעות שונות אי מקרי עוצר על ההתחייבות כשלא תצעוה, כתב דצ"ד אינו לריך לכל זה, דפשיטא דכיון שצב אותה מקודם זמן מה, והיא השיבה עוד חזון למעד, הרי תצב אותה, ואם היה רלונה שיצוא לנשואין היה לה להשיבו על מצוקשו קודם זמן התחובה, וכיון שתצובה נשאר מעל, אין לריך לפניו דהחתן לא מיקרי עוצר.

לו. מחותנים שהעבירו זמן הנשואין ולא תבעו זא"ז, האם במלד החיובים מהמשודכים. צנודע ציכודה מהדו"ק יו"ד סי' ס"ה, אחר שכתב שכיון שהצדדים העצירו המעד של סילוק הנדוניה, ולא היו אנוסים, ממילא החתן והכלה פטורים משצותם, כתב עוד דאף אי ימאל שהמחותנים לא צצרו על השצובה כיון שלא תצבו זא"ז, מ"מ עכ"פ החתן והכלה נפטרו משצובה וחרם כיון שלא נתקיים התנאי, ועוד שאין דרך חתן וכלה לתצבו חלקם צפיהם, ועל המחוחנים מוטל הדבר לתצבו כל אחד מחצירו הסילוק צצמו, וכיון שצבר הזמן ולא תצבו, צעלו השצובה והחרם מן החתן והכלה.

לו. מי נקרא תובע בביוסול שדוכין, שיצטרך לילך לב"ד אחרי הצד שכנגדו, האם מבטל השדוכין, שרוצה לחוציא שטר חיובו מהצד השני, או שהצד המקיים נקרא

וכמו שיתבאר בח"ה (יא) סי' (טז) ר"ז [ח] ודוקא אם כבר נכתבו שטרי הקנסות אבל ביאור הגר"א

קבלו [יז] דוקא כו' אבל

כו'. כמ"ש בב"ב ע"ז ע"מ שיכתבו את השטר כו' אבל קנין סתם מהני וכמ"ש הרב בח"מ שם :

באר היטב

(טז) ר"ז. דשם נתבאר דדוקא עם קנין אבל בלא קנין לא מהני. ואפילו אם השלישו השטרות ביד שליט כמ"ש המחבר לרי"ד ג"כ קנין עם השטרות שמיחין ביד שליט אבל בלא קנין לא מהני כלום וא"ל לשלם הקנס. כ"כ בה"י. וב"ש כתב אם השלישו השטרות ביד שליט א"ל קנין ע"ש. והש"ך בח"ה סי' ר"ז ס"ק כ"ד כתב דבכל שדוכין א"ל קנין :

פתחי תשובה

(יא) סי' ר"ז. עכ"ל עד והש"ך כתב דבכל שדוכין א"ל קנין. וע' בס' בית מאיר ע"י נהי דרש"ח הש"ך נכונה מ"ע אחרי שכבר נהגו כדפסיד הרמ"א ז"ל בה"מ בקנין טוב לא יפסד מנהג זה כמנהג דספוטמחא להיפך דכל דליכא קנין ליכא לחיובי עכ"ל. וע"ד י"ש לדמות עוד למ"ש בה"מ סי' ק"ז ס"ז לענין קניית קרקע בכסף דנמקום שדרבן לכתוב שטר לא קנה עד שיכתוב את השטר :

הפוסקים

ס"ק מא אות לו — ס"ק מב אות א

אוצר

סי' ה', אחר שהעלה שמצטל השדוכים הוא התוצע, הוסיף להדביר צורך שכל זה לא נאמר חלף שאלה מהלכדים רואה לבטל השדוך אף שזה שנגדו מקיים התנאים שבהנו בשעת ההתקשרות, אבל כשאחד בא לבטל מחמת שהלך שנגדו אינו מקיים את המוטל עליו לפי תנאי ההתקשרות, באופן זה אין המצטל מחוייב לבטל לצי"ד של צד שנגדו ואם יש לשנגדו איזו טענות אונס הרי צודאי הוא התוצע ולריך לילך אחר המצטל שהוא הנחצע. וכע"ז כתב הר"י שור בתשובתו שנקובן שטרי תורה ח"צ סי' מ"א.

ויש שמחלקים בין כשים צדדון תביעת ממון לבין שאין שם תביעת ממון. ביצועות מלכו סי' מ"ג, וכ"ה בתשובתו שצחמדת משה סי' קס"ט, כתב צדדון שהחתן רואה לבטל השדוכים. דכיון שאין נגד החתן שום תביעת ממון ואין עליו רק חשש איבוד חרס, כשם שאין לריך משפטי עדות לגבי חרס כך אין לריך משפטי צ"ד לומר שהוא התוצע שילך אחר הנחצע. וכע"ז כתב צדדורין תליתאי סי' ל"ח. וכן צדדון אהרן (להר"א וואלקין) מהדו"ת סי' ק"ח הסתמך צדדון על דברי ישועות מלכו וכתב דצ"ד ודאי תביעת ממון אין כאן, חדא דאינו תוצע כלום, ועוד שהקנין לא נגמר ואין לו מה לתוצע, לכן פשוט שאין לריך צדע למשפטי צ"ד ואין לחייב את הכלה שרואה לבטל השדוכים שהיא תלך למקום החתן להתדיין. ועיין ביצועות מלכו שם שסיים דמ"מ ראוי לעשות כמ"ש צדו"ת מהר"י סי' קל"ז לדון בצדל"א ושני הדיינים יצרכו להס' דיון המרואה לשני הנצדדים.

ויש מי שכתב שאלו המצטל השדוכים טענה מצוררת על כך דנין אותו צד"ד שצמקומו. בל"ז תפארת סי' י"ד כתב דצ"ד שיש לאבי הכלה טענה מצוררת, דנין אותו צעירו ואין לריך ללכת לעירו של המקיים, וצד"ה גם מסכים צעל דברי חיים [הג"ל], וכן מצאנו בעטרת חכמים סי' כ"ו, וכן אנו נוהגים פה קהלתנו [מונקאטש] מקדם קדמחא שאם רואים צ"ד שיש ממנו צטענות של זה הרואה לבטל השדוכים כותבין צ"ד ללך שנגד וקובעין לו מועד לי יום שיצא לכאן לעמון כנגדו, וכשלא בא נותנין לו כתב פטורים, אלא שמחירים אותו שיהא מוכן שכל עת שיצא זה שנגדו לדון עמו יעמוד עמו צדדן ויקיים ככל אשר ילא מפי צ"ד.

ועיין בשם אריה סי' קי"ג, שכתב כי מי שרואה לעשות שדוך אחר ולנתק קשר השדוך הקודם הוא התוצע, ואם הלך שנגדו רואה לעשות החתונה ולכופ' אותו שיקיים התנאים, אז הוא התוצע, ולריך ללכת אחר צד שנגדו.

לח. האם טענת הצד האחד לבטול השדוכין, צריכה להיות בפני הצד השני דוקא. בתפארת ל"ז סי' ע"א, דן בכלה שטענת מאוס עלי אם נדון את הדין שלא צפני המשדוך, וכחצ' דלענין החרס הרשות לנו להזקק [שלא צפני המשדוך] לראות אם רשאים לעשות דבר זה, ובענין תביעת הממון נניח עד שיצא המשדוך.

גלוי מילתא סגי שלא צפניו, והבידו לי בשם מהר"ש קלוגר שפסק שאינו לריך לבוא בכל ענין לפני הנחצע, אך מה לנו בהכרעת ספרי זמננו. ובשאל ומשיב ח"ו סי' מ"ד דנ"ג ד' כתב באותו דון, דדברי צעל דברי חיים נכונים מלד הסברה זו.

גם בדברי אליהו (להר"א יוחנא) סי' ס"א כתב, ללך הרואה לבטל השדוכין נקרא תוצע, וכן מצאנו בש"ך חו"מ סי' כ"ח סק"ט ללך הרואה לבטל ולהוליא שטר מיד שנגדו הוי תוצע, ואין להתעקש ולומר ללך העומד לבטל אינו רואה להוליא את שטר התנאים משנגדו ושצ' לא מיקרי תוצע, זה אינו כי פוק חזי דעמא דבר להוליא שטרי התנאים ולקורען צדדי שלא יתצע אותו פעם שנית, וגם צדדי שלא לקראו עצריין, וצודאי זה שמצטל, מחוייב לילך אחר הרואה לקיים.

ובקב וזהב סי' ט' כתב דצעל נודע ציבורה בתשובתו צדור הישר סי' מ"ו, צדדון דברי ריבות על הדפסת ש"ס, דמדפיסי אמטורס הדפיסו מקודם והיה חרס שלא ידפיסו צמקום אחר למשך זמן מסוים, ואח"כ כשראו להדפיס צוללצאך, העלה דהמדפיס מזוללצאך נקרא תוצע כי רואה שיתירו לו החרס, ועפ"ז נ"ל דגם לענין חרס השדוכין דהלך שרואה לבטל מיקרי תוצע, ולא כמ"ש בתפארת ל"ז.

ובדבר אליהו (להר"א קלנרין) סי' ט"ו כתב ג"כ ללך המצטל השדוכין נקרא תוצע, ומה שכתב צדו"ת מהרש"ם [הג"ל] שיש חולקים ע"ז, אינו אלא על פי השמועה מפי פנקס שלא נתקיימו התחיימות.

וכן העלו לדינא דמצטל השדוכים נקרא תוצע ולריך לילך לדון צמקום ללך שנגדו שרואה צקיומו, צדית יחזק סי' קי"ג, צאר מרדכי (להר"מ פרחנד) סי' י', מנחם משיב (להר"מ קירשצום) סי' נ"ה, וזקן אהרן (להר"א וואלקין) מהדו"ת סי' ק"ח. ובספר קונטרס התשובות סי' ח' כתב, דגם מהרש"ם [הג"ל] לא אמר אלא שצ"ד אינו יכול לעכצ למצטל לעשות שדוך, אבל לא ליתן לו כתב פטורים.

ועיין בתשובת הר"ש ענגלמאן בקובץ הבאר כך צ' סי' נ"ו שכתב בשם הרב"ק מקאטק שהמנהג שצאים לאמנע הדרך לדון. ויש שחילקו בין כשצא לבטל השדוכין אף שששאל שנגדו קיים את התחייבותו, לבין שצא לבטל בגלל שהלך שנגדו לא קיים התחייבותו. צדדן ליוראי סי' כ"ד, אחר שכתב כי הלך שמצטל השדוכין הוא התוצע ומחוייב לילך צפני צ"ד צמקום הלך שנגדו, הוסיף, אמנם היכא שהטוב הוא מלד השני צסלוק הדין שאינו רואה לסלק הדין ולא לעשות הנשואין צזמן המוגבל צתנאים, נראה דלד הרשות צידו להתחרת על פי בית הדין [שצמקומו] שאם הלה לא יקיים כפי שכתוב צתנאים יתנו לו רשות לעשות שדוך אחר, כי אז אין עליו שום שצק מהחרס, כי נודע לכל שלא קבל עליו החרס רק אם יקיים הלך השני התחייבותו. גם צאנן יקרה מהדו"ג

(ז) עיין בברכת חיים סי' ג"ב שכתב שחזתנו שמע מבצל דברי חיים שחזר בו מפסקו זה.

מב. וכמו שיתבאר בח"ה. א. האם צריך לקבל קנין על ההתחייבות. עכ"ל סק"י, דצחוי"מ סי' ר"ז נתבאר

אוצר

סיק מב אות א

הפוסקים

וכן דעת השואל ומשיב, צית יחזק, שצילי דוד, מלוות אבן, אכל משה, וערך שי, המוצאים להלן בהערה ל"ג, שכתבו ליישב דברי הש"ך ולתקן הקושיות שכתבו על דבריו.

ובנחלת שבעה סי' ח' סעיף ו' סק"ו כתב, דאין לדייק ממש"כ החוס' שם דמהני אפילו לא קנו צ"ד חשוב, דצ"ד חשוב אין לר"ך אצל קנין לר"ך, ולפי הטעמים דקני בשדוכין ולא הוי אסמכתא, גם בלא קנין כלל קני מהני טעמי וכו'. וגם במש"כ הרמ"א דקנין לר"ך, כתב בנחלת שבעה שם, דהיינו מן הערצים כו', או מן הלדדים על פסיקת הנזק כו', אצל על הקנס אין לר"ך קנין כלל כו', וכן משמע משו"ת הרא"ש כלל ל"ד סי' ג', שכתב בנידונו דפער מבושת כיון שמתחילה נעשה השיווך במסחרים וגם נעשה ע"מ שיכתבו השטרות והיא חזרה קודם שנכתבו, אצל אם נעשה בפרהסיא צרור כמו שכתבתי דחייב צקנס אפילו בלא קנין כלל מטעם צושת, והקנין של הלדדים אינו רק על הנזק.

ואולם דעת הרבה פוסקים לר"ך קנין גם על הקנס וכפשוטו לשון הרמ"א בחו"מ. צו"ת הרשב"ש סי' תקל"ד כתב בנידונו, דאע"פ שהרא"ש כתב שקנסות שדוכין אין בהם משום אסמכתא כו', וזהו אילו היה צקנין, אצל בלא קנין אלא בדברים בעלמא, אינו כלום. וכ"כ בפרישה אות כ"ד וצדרישה אות ו' דאפילו כרי" לא קאמר דבקנס שדוכין ליכא אסמכתא, אלא היכא דקבלו קנין על הקנס וכו'. וכן מצוהר בח"מ סק"ב. וכ"כ צו"ת מצ"ע ח"א סי' מ"צ בנידונו, שאין עליו שום קנס אם חזר בו, כיון שלא נתחייב צקנין על הקנס. וכן מצוהר שם בסי' ע"ח. וכ"כ בבית הלל המוצא בצבא"ש סק"ט.

ובשו"ת מהרש"ך ח"א סי' ס' כתב, [דאף] שלפי הטעמים דקנס של שדוכין לא הוי אסמכתא, היה אפשר לומר דאפילו בדבורא בעלמא סגי, אך כפי הגרסה מכל הפוסקים צעין קנין כו', אלא דלא צעין צ"ד חשוב וכו'. וכ"כ גם בסי' קל"ה וצ"ח סי' ל"ד. [גם] במשפט זקק ח"א סי' א' דף ד' עור א' כתב, דלעת הרא"ש ור"ת ודעימיהו צודאי לר"ך קנין אפילו צקנס שדוכין, דאליה לא הוי שחקי מינה. אלא שהצ"ח גם דברי המרדכי הנ"ל דמהני אפילו בלא קנין].

גם בלבוש חו"מ שם כתב, דקנין לר"ך, ומטעם דבלא קנין אין הדבר מתפרסם כל כך, וגם לא סמכי אהדדי כל כך שאין מאמינים זה לזה בלא קנין ואין כאן צושת, וכן נוהגין לא.

וכתב בקרני ראם (להר"ר אנקאווא) סי' ע"ג, ולפי הטעם הראשון של הלבוש לר"ך קנין משום דעדי הקנין מפקי לקלא, ח"כ לא מהני רק אם היה הקנין לפני עדים שכוונתם לכך, ואם יקבל קנין מיד אחר פער כו', וחילי הוא ממש"כ הסמ"ע בסי' ל"ט סק"צ דאע"פ שיש עדים שראו הקנין מי"מ הם לא מפקי לקלא אלא עדי הקנין עצמם שכוונתו כו', הרי מפורש דמי שלא החזק אפילו ראה וידע מהקנין לא מפיק לקלא וכו'.

ובשארית יוסף (להר"י כץ) סי' ס"ח, כתב טעם אחד בנידונו דליכא חיוב קנס, דהמרדכי [צ"ח סי' ש"ב] כתב טעם חיוב הראצ"ה, וכ"כ בהגמ"י פ"א דמכירה ה"ל י"ג] כתב טעם חיוב קנס שדוכין ולא הוי אסמכתא, דכיון שמתנה העולם להקנות צסודר קני כו', דצמנה תליא מילתא כו', הרי שכתב שהמתנה להקנות צסודר, וכן נמי מנהגינו להקנות צסודר מה שלא נעשה צ"ד. ועיין בערוך השלחן סעיף כ"ב.

וצבית

נהבאר דדוקא עם קנין אצל בלא קנין לא מהני. והיינו דהרמ"א כתב שם בסעיף ע"ז, ומיהו קנין לר"ך, וכן נוהגין. וכתב שם צ"ח סק"ד על דברי הרמ"א, דהוא עפ"י מש"כ צ"ח וצ"י סעיף כ"א, מהמרדכי פ"ה דצ"ח [סי' ש"ג], דכשהצ"ח שם דברי ר"ת שאם שניהם מתחייבים זה כנגד זה לא הוי אסמכתא, כתב דה"ל צדוכין אע"ג דלא הוי צ"ד חשוב כו', ומלמא כתב אע"ג דלא קנו מידו אלא אע"ג דלא הוי צ"ד חשוב, משמע דקנין איכא אלא שאינו צ"ד חשוב, ומש"כ עוד דהוי כמו משחק צקוציא ומשמע דצ"ח שם קנין עסקין דומיא דמשחק צקוציא, נראה דכשהמטות מונחים ע"פ הדף קאמר, דהוי קנין אלא שהוא כאסמכתא כו', ותדע שהרי אחר שכתב דברי ר"ת, כתב ואין קונה אסמכתא אלא כשיש קנין טוב כו' אצל צדיבורא בעלמא לא קני, דלא עדיפא אסמכתא מהיכא דלא אסמך דצעין קנין כו', וכ"כ גם בהגהות מיימוניות פ"א דמכירה ה"ל י"ג, וכ"ל מדברי השו"ת הרא"ש שהצ"ח העור בסי' זה המתחלת ראונו היה לו פרה, שהעלה כר"ת דשני בני אדם שהמרו אינה אסמכתא, ואפ"ה פסק דכיון שלא משך את הפרה או לא הגציה צשרה יכול לחזור בו ב"ח]. וכ"כ בחמת ישרים מאמר כל דאי פ"ו האופן ה"ו, דע"כ לומר דבקנו מיניה איירי, ושכך נראה מדברי א"ח (ט) ואבי העזרי (ז), שכתבו דתם שדוכין קונים מהם.

אלא שדעת הש"ך עצמו שם דלא כהרמ"א, וכתב דצדוכין כו"ע מודו דלא צעי קנין, וכן משמע להדיא ממש"כ החוס' והפוסקים [המוצאים בסק"מ] שהוא כדאי שיחייב החוזר בו קנס לדמי הבושת כו', והוי כמו אם אוביר אשלים צמיטצא ודוק, וכן הו"א להדיא בהגמ"ר דצ"ח [סי' תנ"ח] צסם סמ"ג גבי מלמד דאע"פ שלא הקנה חיוב צקנס, ואפילו מאן דס"ל צמשחק צקוציא דצעי קנין מודה הכא, ומתשובת הרא"ש נמי אין ראייה. וכ"כ הש"ך בסי' ש"ג, דצמלמד ושדוכין נראה דכו"ע מודו דלא צעי קנין. וכן מפורש צו"ח סנהדרין סי' כ"ח, ובהג"א פ"ג דסנהדרין צסם מהר"י, דשדוכין אפילו בלא קנין קני וכו'. וכ"כ במרדכי סנהדרין סי' תרל"א, צאופן אחד. והצ"ח ה"ל לפני שהצ"ח דברי המרדכי דצ"ח הנ"ל.

והביאו דברי הש"ך הנ"ל דאין לר"ך קנין, צצ"ש כאן סק"ד, נתיבות שם בחו"מ חדשים סק"ב, אך נצי ותאומי נציכ כאן סק"ט, ומסגרת השלחן שם סק"ח. וצערות מרדכי עמוד סי' א' כתב עפ"י הש"ך לחייב קנס בנידונו, אע"פ שלא היה קנין.

ובפרי צדיק סי' י"ד כתב, דהרי כפי הדין אין קנין מועיל בחיוב הקנס דאסמכתא הוא כו', אלא החוס' כתבו שצדק הוא שיחייב החוזר בו צצ"ש את חצרו כו', הרי שלא הקנין הוא הגורם אלא החיוב שהוא מחוייב צצושת מלד הדין וכו'.

ובגבהר מבכ"מ סי' ל"ה כתב, דצתום צ"ח סי' א' ד"ה ומניומי, צסם ר"י, השו קנס שדוכין לקנין סייעומתא, וצסייעומתא הרי אין קנין כלל אלא רשימת הכצית, וכ"כ צקנס שדוכין אין לר"ך שום קנין כיון שנהגו צו כל העולם כו', ועוד כתבו שם החוס' דצדין הוא להתחייב כל החוזר צו כיון שצצ"ש את חצרו, ולטעם זה ודאי אין לר"ך לקנין כלל כו', ועוד שהחוס' השו שם קנס שדוכין למלמד ולאם אוביר כו', ושם אין לר"ך צקנין כלל, והדברים צרורים וכו'. גם צבהג"א חו"מ שם סק"ז כתב, דכיון דנהגו כן הו"ל כקנו, וע"ע מדבריו כאן סק"ד, המוצאים בסק"ה.

(ח) מדברי הב"י שם.

(ט) ולא ציין מקומו, ועיין להלן בד"ה אלא, מה שהובא מהא"ו.

(ז) והובאו דבריו להלן בתוך דברי חשארית יוסף.

(א) ע"י בקצוה"ח סי' רמ"ג סק"ב, שר"ל עפ"י דברי הלבוש שם

סעיף ו', דס"ל כהש"ך דחייב בבושת אפילו לא נעשה קנין. אך באבני

משפט שם סק"ט כתב ע"ד הקצוה"ח דאינו מוכרח.

אוצר

ס"ק מב אות א

הפוסקים

גם בישועות יעקב סק"ז כתב, שנראה לדעתו ברור דעכ"פ קנין צעין, וסברה נוסח אינו רק לבעל חורת אסמכתא, אצל בלי קנין פשיטא שאינו מחוייב דיוצור בעלמא מטעם נוסח לחוד, דהוי רק כמו ציינו בדברים כי [עין ע"ז בהערה ל"ב], ודברי הש"ך אינם נכונים בזה.

ובעצי ארזים סק"כ, כתב ג"כ ליישב דברי הרמ"א ממה שהקשה עליו הש"ך. ושם בסקכ"ח כתב ראה לדעת הרמ"א ובמייב קדושין (וורשא תר"ן) סקט"ז כתב, דהעיקר כהרמ"א דצ"ע קנין, והש"ך הביא מההגמ"ר צ"מ שכתב דאע"פ שלא הקנה חייב בקנס, ונראה דחבר שם כמה חיצות ולי"ל כמו שהוא במרדכי שם סי' שצ"ג ובסוכרדרין סי' תרל"א, אע"פ שלא הקנה צ"ד חסד, ומשמע דקנין לריך רק שאין לריך צ"ד חסד [וכנ"ל צ"ב].

ובדברי שאול — חלק לשבעה דף צ' עור ג', כתב על דברי הנחת שבעה הנ"ל, דפשיטא לשון הרמ"א משמע דקאי על הקנס וגם קנס אינו מחוייב בלא קנין, וכן הבין הש"ך מדבריו, וכן הוא ביה"ד צ"ב וצ"מ שהבינו מדברי החוס' והמרדכי לריך קנין על הקנס וכו'.

וב"ב צידוניהם דליכא חיוב קנס משום שנעשה בלא קנין, צמחא דרבותא בחשיבה שצ"מ ג', חשונה צ"מ הרב שלמה שם, משפטים לדיקום סי' ס"ה, יד ימין סי' י"ב, וקרני ראם (להר"ר אגארווא) סי' ע"ג. ובאזנן יקרה מהדו"ג סי' נ' כתב כן, צידון שפרט אחד מהתנאים נעשה אחר קבלת הקנין על התנאים, ואין צו שום ממש. ועיין בהערה א', דיש שכתבו דעת הרשב"א דקנס שדוכין לא מהני רק כשנעשה קנין. וכ"כ דעת הפוסקים המוצאים בסקל"ג אות א'.

ויש שכתבו לחלק, דבקנס שהוא כפי ערך דמי הנושא אין לריך קנין, ובקנס שהוא יותר מערך דמי הנושא לריך קנין. בעצודה הגרשני סי' ע"ד, צידון שלא עשו קנין על הקנס, כתב דנראה דעממא

מ"מ כל שבצויו הוא ועשה כן חייב זה לשלם מכה אמירתו שפסק לו לתת בעד מה שצ"ת לו, הן אם הוא בקום ועשה הן בשב ואל תעשה וכו'. וכבר כתב סברא זו בישועות יעקב סק"ו, דאף דבאמת קי"ל דביישו בדברים פטור, וכ"ש זה דלדעתו הוא פחות מביישו בדברים דאין כאן רק גרם ברשת, אמנם באמת באומר אם אוביר כו' אשלם במטבא ג"כ מצד הדין אינו מחוייב לשלם, דהוי רק כמו מניעת הריח ומבטל כיסו של חברו דפטור, ועכ"ז אין כאן אסמכתא כיון שמצד הדין הפסד מיקרי, ומניעת הריח ג"כ לא נפיק מכלל הפסד, ואף דמדינא פטור, מ"מ יש בידו להתחייב בדבר, וה"ה בזה כיון דעכ"פ בושת מיקרי, ואף דביישו בדברים פטור מדינא יכול להתחייב עצמו שיהיה נחשב כבושת גמור וכו'. אלא ש"מ"מ כתב דקנין צריך, וכמובא בפנים.

ובלבד שיש מרדכי מהדו"ת סי' ג', כתב לתרץ הקוש"א הנ"ל מבוסת דברים מבלי לדון אם צריך קנין, דבתוס' מכות ד' ב' ד"ה אלא, הביאו דברי הירושלמי דדיבור של העדים חשיב מעשה דהא מתעבד ע"י, וה"ה, דהא כל תכלית החרטה ולבטל השדוכין להיות נושא אחרת וכו'. ובבית יצחק (להר"י שמעלקיש) ח"א סי' קי"ב אות ב', כתב על דברי הקצוה"ח הנ"ל דלא נהירא, דכאן לא הוי כמבייש בדברים, דזה שהולך אח"כ ועושה שידוך אחר זה הוי הבושת וזה הוי מעשה, וכיצא בזה כתבו התוס' בשבועות דף ל' ע"ב ד"ה אבל, בסוף דבריהם וכו'.

ובשואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' ס"ט כתב, דנראה דהא דפטור כשאינו עושה מעשה בגופו, זה דוקא בבושת שמגיע לגופו בלבד כו', אבל בשדוכים דהבושת מגיע להנפש השכלי שזה יותר גרוע מהזיק בגופו, אי"כ פשיטא דאף שלא עשה מעשה בגופו ודאי חייב כו', והמבייש פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב אף שלא עשה לו שום דבר בגופו כו', וא"כ בזה פשיטא דלא צריך קנין כן גליד ברור.

ובבית מאיר כאן כתב, דנהי דר"ח הש"ך נכונות, מ"מ אחריו שכבר נהגו צקנין כדעיד הרמ"א, שזו הוי מנהג זה כמנהג דסיטומחא להופך, דכל דליכא קנין ליכא לחייבה. ועפ"ת סק"ה, מש"כ עוד ראה דכיון שנהגו צקנין, לא מהני בלא קנין. ועי' בזהני משפט סק"ה מש"כ ע"ד הבית מאיר והפ"ת הנ"ל. ועי' מש"כ עוד בזה בראש הספר צע"כ של השער. ובקצוה"ח שם סק"ז כתב ע"ד הש"ך, דאינו נראה, דודאי דין נוסח גמור ליכא גבי שדוכין, דבושת אינו חייב עד שיעשה מעשה בגופו וכדליתא צ"ב"ק ל"א, והמבייש בדברים פטור, ומבואר בעו"ש סי' ת"כ דאפילו רקק צבגדיו פטור, והא דכתב הרא"ש צ"מ דצ"ק דיש יותר נוסח בדברים מבושת חבלה, היינו לענין תקנה וס"י שחקנו לקנסו, והכא לא שייך תקנה זו כו', ומש"כ החוס' והפוסקים שהוא כדאי לדמי נוסח, היינו משום דכבר נתחייב צקנין אלא שהוא אסמכתא וכדי לסלק האסמכתא סגי לה בכל דהו ככדי שיהיה גמר ומקני [עין ע"ז בהערה מ"ב], וכן גבי אם אוביר ולא אעביר אשלם צמחא נמי אין צו משום חיוב, דלא הוי אלא מניעת ריוח ואינו חייב בזה, אלא אם מחייב עצמו ככך מהני לסלק אסמכתא כיון שהפסיד על ידו ולכן גמר ומקני, וכ"כ חוס' כה"ג צפ"י דצ"מ וצ"ד דשבוות כו', ומש"כ הש"ך ראה מדברי המרדכי והחוס' דמדמו לאם אוביר ולא אעביר אשלם צמחא, ליתא, דהתם כשכותב לו כן בשטר הרי הוא כמו קנין, דיכול לחייב עצמו בשטר אע"פ שאינו חייב, ואפילו לא נכתב נמי אם הוא במקום שנהגו לכתוב, וצמחא ק"י פ"ע דצ"מ כתב דלא מהני תנאה דאם אוביר ולא אעביר אלא דוקא בקרקע ומשום תנאי צ"ד, ומבואר דאין חיוב גבי אם אוביר אלא דוקא בשטר או בתנאי צ"ד, וא"כ גבי שדוכין דליכא תנאי צ"ד ודאי צעין קנין או שטר, ומש"כ הפוסקים צמחא, נראה דמייירי בהתחיל צמחא דהו"ל קנין בשכיר ומהני תנאי בדברים, דכל ענין שכירות לא צ"י קנין לב).

לב) והרבה אחרונים כתבו לדחות דברי הקצוה"ח. בערך שי חו"מ שם כתב, דמש"כ הקצוה"ח דמבייש בדברים פטור, י"ל דהיינו כשלא נתחייב אבל כשנתחייב חייב גם בלא קנין, כמ"ש במרדכי ב"ק סי' קט"ו דגרמא שפטור מדינא, אם קיבל עליו לשלם חייב כו', ומבייש שלא עשה בגופו מעשה גרמא הוא, ומש"כ דבאם אוביר חייב משום השטר, מ"מ על תנאי לא מהני במתחייב בחנם כמו בערב לאחר מתן מצות סי' קכ"ט סעיף ד' ה', ומש"כ דבמלמד מיירי שהתחיל במלאכה, אין זה ענין לקנס רק לכופו לעשות המלאכה.

וכ"כ באהל משה (להר"מ קצנלבוגן) סי' נ"ב, דאף דמבייש בדברים פטור, מ"מ אם התחייב את עצמו בפירוש שישלם בעד הברשת, ודאי אף בלא קנין ובלא שטר מחוייב הוא לשלם אף על בושת דברים, וכמו באם אוביר ולא אעביר דדעת כל הפוסקים שחייב אף בלא קנין כו', ועי' בנתיבות סי' ש"ו סק"ו שהביא בשם הראב"ד והריטב"א, שהקשו באם אוביר ולא אעביר למה משלם הא הוי מבטל כיסו של חברו ופטור, ותירצו דחייב מטעם ערב, ובההיא הנאה דקא סמך עליו גמר ומשתעבד, וכן הוא בתנאים שכותבים אמרינן נמי בההיא הנאה דסמכי אהרדי גמרי ומשתעבדי זה לזה לשלם בעד הברשת, וע"ע בנתיבות סי' קצ"ו וקפ"ג, ולפי"ז דברי הש"ך נכונים וברורים.

ובמלואת אבן כאן, כתב להוכיח כן גם מדברי הרא"ש ב"מ דף ע"ג דאם התנה עמו בפירוש, נתחייב בדברים בעלמא. וכע"ז כתב גם בשבילי דוד סק"ד, דאף דמדינא ליכא חיוב באם אוביר כו', וכן מפני תבוסה בשידוך ליכא חיוב מדינא דהרי המבייש בדברים פטור, מ"מ באומר לו הוביר שדך או נעול חנותך או תקבל בושה זו ואני אתן לך כך וכך, חייב מדינא, אף דדאי יכול לחזור מ"מ כל זמן שלא חזר והיה כן חייב לשלם, דזה הוי כמו שכירות, ואף דאין בזה מעשה,

הפוסקים

סיק מב אות א-ד

אוצר

אם השלישו שטרות ציד שליש כמ"ש המחבר, לריך ג"כ קנין, ושכצ"ש כחצ דאם השלישו שטרות אין לריך קנין. וכן מצוה צפרשה אות כ"צ, דאם השלישו שטרות א"ל קנין. ובארץ נצי (ותאומי נציה) סקט"ז הביא דברי הכ"ש.

ובשוואל ומשיב מהדו"ת ח"א סי' ס"ט, הביא לנידונו דברי הכ"ש, וכחצ דכ"ש כשהשלישו מעות שאין לריך קנין.

ג. כשכתוב בשטר השדוכין בחתימת ידי הצדדים שנעשה בקנין, האם מהני הודאתם על עצמם, אף שבאמת לא נעשה בקנין. בקרני ראם (להר"ר אנהאואל) סי' ע"ג, כתב בנידונו להגם שכתב בחתימת ידו שהיה הדבר בקנין, ומאיו לרמ"א בחו"מ סי' ר"ז סעיף ע"ו שכתב דאם לוח לכתוב בשטר "שקנו ממנו צ"ד חשבו" אע"ג דלא קנו מיניה מהני דהודאה צ"ע"ד כמאה עדים דמי, וכן בסעיף י"ט לענין אם כתב בשטר שמקבל עליו בח"ה כו', פשוט וברור הוא דדוקא במקום שהיה קנין אלא דמכא הקנין לחוד יש בו חשש אסמכתא ואסמכתא לא קניא, וזה הוא דאמרין כשאמר כתבו קנין זה דהוי צ"ד חשבו צודאי דגמר ומקנה צדוהו קנין ונסתלקה האסמכתא וחסדין ליה כאילו היה צאמת צ"ד חשבו, אבל אם אמר הריני קונה בקנין סודר ולא נעל הסודר צידו צמה יתקיים הקנין, ועדיפא מזה מאינו דבעין שיתפוס צידו שלם אצבעות כו', וצלא"ה לא קנה כמצוה צ"ה קל"ה, וכ"ש דציבור בעלמא צודאי דלא קנה, ולא דמיא אלא להביא דמצוה צ"ה ס"ה ק"ג דאם נמלא שלא היה לו קרקע כלל דלא קנה הואיל ואין לקניה זאת על מה לחול, ואין לחלק ולומר דשאני הדין דשלא היה לו קרקע הואיל ועיקר הקנין הוא צנחניה אג"ק ואם נמלא שאין לו קרקע לא היה שום קנין, אבל ככאן לפי סדרת הרא"ש וסיעתיה דנגעו צקנס זה לחייב מעטם צושא, א"כ יימא דכשאמר הריני [כאילו] קיבלתי הקנין צפועל הוי די, ובאמירה זאת חיזק חיוצ הצושא, והוי כהדיא דסעיף ע"ו שכתבו צקבל הקנין ואמר להם כתבו דהוי צ"ד חשבו, וא"כ גם כאן הואיל ועיקר החיוצ הוא משום צושא תהוי האי חתימה שחתם ואמר כאילו הוי קנין ויחזיק חיוצ הצושא, וז"ל, דכבר הביא הלבוש דמשני טעמים מלריך הרמ"א קנין ותרוויכו דלולוי הקנין ליכא צושא כלל, נמלא דעיקר הצושא שאלו מחתימים המשודכים הוא הקנין, ובנפול היסוד שהוא הקנין לא ישאר שום צושא כלל, ולא יתחייב צשום דבר אפילו צשיער דמי הצושא וכו'.

[אולם ע"י לעיל אות א' דצדרי הגצעת פנחס סי' ע"ד, שכתב דעלם כתיבת התנאים מהני לענין זה כמו קבלת קנין. וכן מצוה צדרי הקל"ה שם].

ד. כשצד אחד התחייב על התנאים והקנס כדון, האם חל עליו החיוב עוד לפני שהתחייב הצד השני. ע"י פ"ת סק"י שהביא משו"ת הרד"צ ח"ה סי' צ' אלפים ס"ג, צנידון שקנו מנד המשודך על התנאים ועל הקנס, וכשצדו אצל הכלה לא נתרנית, ויאל הקבל, ולמחרת שלחה אחרי העדים ונתרנית וקנו מידה, ועכשיו חזר צו המשודך ואמר כיון שלא רתח צדוהא שעה אינו חפץ צה, והשיב הרד"צ דזה פשוט דראובן פטור מן הקנס, שלא היה צדעתו צשעת הקנין אלא שחתרלה צדוהא שעה, וכיון שהיה לא נתרנית אז, נחפרדה החצילה, וכי יעלה צדעת שחתייב זה צקנס כל זמן שהיה חתרלה אפילו אחר כמה ימים, ואפילו היחה שם צצועה פטור, שלא היה צדעתו אלא שחתרלה מיד, ולא להיות קשור עמה לפי ראוה.

וביד ימין סי' י"ג צנידון משודך שנשבע על השדוכין, והמשודכת עדיין לא נשבעה כי היחה צעיר אחרת, וצניתים חזר צו המשודך, כתב דיש מקום פטור לצצועתו כיון שעדיין לא נשבעה הכלה, ומאחר דהיא לא נשבעה ולא אגידה ציה גם הוא לא אגיד צה

דעממא שלריך קנין הוא לפי שאל"ה שלפעמים לא יהיה הקנס יותר מדמי הצושא וכמ"ש מהרי"ק [המוצא בסק"מ], וצפרט שהרמ"א היה לפניו מנהג פולין שהקנס הוא לעולם כסך חלי הגדן, ודאי לפעמים הקנס יותר מדמי הצושא, לכן הלריך קנין, אבל קנס שהוא לפי חומד דמי הצושא ודאי אין לריך קנין, ולא גרע מהמצויים צדצרים שצכל צחי דינים פוסקים לפיכך את המצויים לפי ראות עיניהם ולפי המצויים והמצויים. והביאו לנידונו בגצעת פנחס סי' ע"ד, לחייב צקנס כפי חומד הצושא גם כשלא נעשה צקנין. וכן מצוה צדרי הע"י אחרים סוס"ק כ'.

וכ"כ בויאמר יצחק ח"א סי' קס"א, דע"כ לא פליגי הרמ"א והש"ך אם יש חיוב קנס צלא קבלת קנין, אלא דוקא כשצאים לחייבו צכל הקנס שקצבו, אבל אה"כ דמי הצושא שהוא לפי ערך המצויים והמצויים אין לריך קנין לכ"כ כו', וצלבוש כתב דצלא קנין אין הדבר מתפרסם כל כך וליכא צושא כו', וממילא דאם נחפרסם הדבר חייב צדמי צושא חף צלא קנין וכו'.

ובשו"ת הרב"ז סי' ס', כתב כן עפ"י מש"כ צכלבו צשם מהר"ם [המוצא בסק"מ] דחייב קנס שדוכין הוא לפי שאינו יכול למלא שוב ציווג טוב כמו מקודם כו', ולפ"ז לא קשה מידו מהא דמצויים צדצרים שפטור, דכאן ע"י הציוש הוא מפסידו שאינו יכול למלא ציווג טוב כמו שהיה מולא מקודם, וא"כ הוי מחיק גמור, וליכא שמחיק לחצרו אפילו הביזק צא עפ"י דיבורו לצד חשיב כמעשה, כמ"ש הרא"ש צ"ד דסנהדרין סוס"י ה', ופשיטא שאין אנו צריכים שום קנין לחייבו צצושא זה שמפסידו, והרמ"א שכתב שוכהין להלריך קנין, הוא עפ"י המנהג שכותבים חלי נדן קנס כו', וכמ"ש צעצודת הגרשוני [הג"ל].

ויש שחילקו צאופנים אחרים. צהמקנה קו"א כאן, הביא דצרי העצודת הגרשוני הג"ל וכתב, דעוד נראה מה שהלריכו לכתיבה [ר"ל לכתוב מפורש שנתחייבו צקנס] או קנין, היינו לעשותו כמלוה צשער שלא יוכל לעעון מחלת לי, או הנאי היה צדבר, או אנוס חנו, וכיון דליכא שער או קנין שוב אינו נאמן אם לא שיצבר טענתו, ועוד נראה דמהני כתיבה או הקנין אפילו אם קידש אותה וחזר צו קודם נשואין, דצזה אין לשלם את הצושא, דחתורה זיכתה לכל מקדש אשה שיוכל לגרשה צע"כ ואין לריך לשלם צושתה, ואף לאחר חדר"ג, הא לא החרים צארוסם כמצוה צ"ה א' כו', משא"כ כתיבת קנס וקנין שמתחייבים את עצמם עד שינשאו זל"ז וכו'.

ובגבעת פנחס סי' ע"ד, אחר שהביא דצרי העצודת הגרשוני הג"ל, כתב דעוד נראה, דמש"כ הרמ"א דלריך קנין, היינו אם לא נכתבו עדיין התנאים, ואינו סותר למש"כ צאה"ע [דמשמע דא"ל קנין], דודאי כתיבת שטרי התנאים צעדים עדיף כמו קנין, והיינו שכתב צאה"ע דדוקא אם כבר נכתבו שטרי הקנסות כו', נמלא דאם נכתבו שטרות אפילו אם הקנס יתר על דמי צושתו, אין צהם משום אסמכתא.

ובזכות אבות סי' ל"א כתב צשם הרב המשצ"ר צ' שפסק צהצובה, דהמשודכת עצמה כיון שהיה גדולה ונעשה מדעתה ורלוה, הוא חייבת אפילו צלא קנין וכמ"ש הש"ך, אבל האם והאם ללחוחו לא יתחייבו אלא צקנין וכו', ושכסכמינו לזה דינו העיר פאם. והוצא גם צויאמר יצחק ח"א אחר סי' קס"א, אשר לשלמה (להר"ש דנאן) דקמ"צ ג', ולב צצין (להר"ר מימון צירדוגו) סי' י"א.

ב. ואם צריך קבלת קנין גם כשהשלישו שטרות או מזומנים. עכ"ה"ע סקט"ז, שדעת הבית הלל דאפילו

באר הגולה

• [ע"ש דמשמע דלפילי נכתבו חלה שערין לא נפסרו יכול לחזור]

קבלו קנין על מנת לכתוב השטרות וקודם שנכתבו חזר אחד בהם • (יז) ומיחה בעדים שלא לכתוב השטרות הרשות בידו למחות בשטר (תשובת הרא"ש כלל ל"ד) כמו שיתבאר בח"ה סי' ל"ט וסי' רמ"ג [יח] י"א דמי שפסק על בתי (שם כלל מ"ג) או על בית בתי (הרשב"א)

ביאור הגר"א [יח] י"א דמי כו' אע"ג כו' כמ"ש בגטין ע"ג א' אונסא כו' וה"ג לא שכיח דכל הבנות מתרצות במעשה האב או הקרובים ואע"ג שיכול לפייסה במעות וכמ"ש ל' א' א"ד אר"י מידי כו' שם :

פתחי תשובה

(יז) ומיחה בעדים. עכ"פ מ"ש ואם עשו קנין בסתר בפני עדים וזוהי נעושה שלא יגלו כו' וע"ן ב"י ש"כ דדוקא כה"ג שיהא חלה לגלות חלה לא היה הקפדה שלא לגלות אף שנעשה בסתר מ"מ כיון שנעשה בעדים פשיטא דשיך בזה. וכו' ולפי זה מה שחידש ה"ש קושית הב"י על תשובת הרא"ש וקל"ס ה"ש אינו עולה וסוף כלל דמה בכך שהיה כהנא כיון שלא היה בהקפדה שלא לגלות אף עיקר התירוץ בזה הוא כיון שהיה החיוב במק"ד כו' (הובא לעיל סק"ט). וכמו עוד ד"ע אם נעשה בקנין ובערבות בקנין כהנא דלפי כן יהי דמעתה בזה ליכא לחיובי (כיון שהיה בסתר) ומעתה קנין הוא אסמכתא מ"מ אפשר דהערכים חייבים ע"פ תשובת הראש"א שכתב ס"י קכ"ס ס"ח בהגה מי שאל חסד מחבירו כו' הערב חייב וע"י במל"מ פכ"ה מה' מלוה ומפיק שם דנקיין נשבעד הערב אף במקום דלא נחייב השואל מפני אסמכתא וה"ה הכל. ואם פסק בזה ד"י דהרשב"א נשבעד בזה שמתפרש דברי הגמ' מהאין כן משכח א"כ כן כו' והנהי' ב"ע ע"ש :

ומ"ש הנה"ט רלוגין שנשחד עם לזה כו' ע"ן בשו"ט נ"ב תניא ח"י"ד סי' קמ"ח בתשובה מן המחבר שנשאל בל' שנשבע לכתוב חתם שיקח אומה ושלם יעשה התקשרות עם אחרת וגם נעשה בניהם כתיבת ראשי פרקים ואחר זמן עשה הליש הוא התקשרות עם אחרת ע"י שליח בכת והרשאה בזה ובקנס כהנא א"כ יש ממנו בהתקשרות השני' שנעשה ע"י שליח או לא כיון שנשבע מקודם שלא להתקשר עם אחרת. וכמו דל"ן זה ענין כלל לדון א"כ שלד"ע דודאי לענין ה' וקנס שכל מכה קנין וכתיבת התנאים יש לדון אם חל בנ"ד אף לדעת הפ"י ביו"ד סי' רל"ז דשבוועה וחרס כהנא מה"י וכן הוא דעת הב"ש סי' י"א סק"י ואף לדעת אמ"ר הבא"ן ז"ל בנ"ב סי' ס"ו דשבוועה חל ע"י שליח וכן הוא דעת מהרש"י (הובא בס"ט ליו"ד סי' רל"ז סק"ט ופ"ט) כל זה דוקא שעושה שליח לשבוועה בפירוש ואומר לא והשבע עבורי לכל בנ"ד שנתן כו"ה לכתוב בקשורין ולא אחר בפירוש עשה קבלת ח' ושבוועה עבורי בזה בודאי לא חל עליו חרס כלל אמנם כל זה הוא בזה המזכיר בתנאים אבל בלא"ה איכא ח' קדמונים וחי' הקבלות כמבואר בב"ש שם על שבי"ט ב"י שר"ל זה חל עליו ממילא וגם הקנס שמחוייב ליתן מי שחוזר בשדוכין לא מכה החיוב בתנאים הוא גם דהוי אסמכתא רק הוא משום הנושא וס"כ ב"ד א"כ שייכות כלל לדון א"כ שלד"ע דאף אם השליחות בזה וא"כ עליו חרס וקנס מזה. קנין התנאים מ"מ יש עליו ח' וקנס מזה תקנות הקדמונים בשביל הנושא שהרי ע"י כו"ה שלו לא הקול שהיה משדוכת לזה ועשה כשחזר בו נאכזר ע"י מחוייב הוא ליתן הקנס להכלה השניה ובפרט כשיש ביה מתנות יכולה להחזיק בהם עד שימנן להם הקנס שנתחייב לה ולכן זה לר"ך לפי"ס אומה שיתחילו על כך שיסור ממנו עונש החרס מתקנת הקדמונים עכ"ד ע"ש :

הפוסקים

ס"ק מב אות ד — ס"ק מד אות א

אוצר

בה, דהא בזה תליא, וכן מתבאר מדברי הפני משה ח"א סי' ע"ז דכל שנשבע המשדוך ועדיין לא נשבעה המשדוכת, שבועת המשדוך תלויה ועומדת.

מג. וקודם שנכתבו חזר וכו'. עבא"ה"ג על לשון הרמ"א בסמוך, דאפילו נכתבו חלה שערין לא נמסרו,

משמע שם [ברא"ש שממנו מקור דין זה] דיכול לחזור. וכ"כ בנ"י סק"י, ובנחלת שבעה סי' ח' סעיף י"ב וס"ק ב'. גם בסמ"ע חו"מ סי' רמ"ג סק"י וסק"י כח, דמ"כ הרמ"א בזה"ע אם נכתבו השטרות, כתיבה לאו דוקא הוא, וכל שלא נמסר יכול לחזור בו וכמ"ש העור והמחבר [שם בחו"מ] סעיף ז', דאפילו כתבו לו השטר כל זמן שלא מסרוהו בידו, אם מיחה בהם מלמסרו לו במלה וכו'. וכתב בערוך השלחן סעיף כ"ד, דהרמ"א כן סמך על מ"ש שם.

והוסיף שם בערוך השלחן, דאפשר שלפי המנהג אללנו שאחר כתיבת התנאים ואחר קבלת הקנין קורין את התנאים בפומבי ושומרים כלים לאות שמחה, אין יכולים לחזור בהם אחר קריאת התנאים, דזהו עיקר הגמרא לפי המנהג וזהו עיקר הנושא, וכן עיקר לדיוא. ובסעיף כ"ז כתב בן צפשיעות, דאללנו עיקר הגמרא הוא קריאת התנאים בפומבי ושזירת הכלים כמ"ש וכו'. ובזקן אהרן (להר"א וולקין) מהדו"ת סי' ק"ז וק"ה, כתב בנידונו עפ"י דברי הערוך השלחן ה"ל, דאפילו אם נכתבו תנאים גמורים, אם לא נקראו התנאים ברבים ושזרו כלים, יכול כל אחד לחזור מהשידוך בלא קנס.

מד. הרשות בידו למחות בשטר. א. אם יכול לחזור גם מעצם קיום השדוכין, כשקבלו קנין ע"מ לכתוב השטרות ונתחרט קודם הכתיבה. הנה בחו"מ סי' רמ"ג סעיף ז' כתב הרמ"א עפ"י הרא"ש שהוא גם מקור דין זה, דשנים שעשו קנין שישאו זה את זה ואמרו על מנת שיכתבו השטרות, ואח"כ חזר האחד קודם כתיבת השטרות ומוחה בכתיבת השטר, נחבטל הקנין הואיל ואמרו ע"מ שיכתבו השטרות. וכתב בסמ"ע שם סק"י, ומוציא בקצרה בזה"ה"ע כאן סק"י, דכן מוכח בזה"ה בתשובת הרא"ש ה"ל, דאם נעשה קנין השדוכין ע"מ לכתוב השטר, ומיחה בכתיבת השטר, יכול למחות, כיון שלא נתקיים התנאי, ואז פטור מגוף השידוך ומקנס, ושעל דרך זה לריב"ס לפרש לשון הרמ"א גם כן וכו'.

ויש חולקים על הרמ"א. בלבד חו"מ שם כתב, דשדוכין אפילו נעשה הקנין ע"מ לכתוב השטרות לא בטל הקנין במחאת כתיבת התנאים, דגבי נותן מתנה ע"מ שיכתבו לו שטר דיכול לחזור מכתבת השטר והחבטל גם המחאה [כמבואר בחו"מ שם בחילת הסעיף], העטם הוא משום שהוא תנאי לעובדו של הלוקח ועליו ידידו רמזא לאתנויי וכיון שהמוכר התנה אינו חלה פטומי מילי בעלמא, וזה לא שייך הכא, דתנאים שישאו זה את זה ע"מ שיכתבו השטרות ודאי לאו פטומי מילי נינהו, שכל אחד התנה שיהא לו שטר על שכנגדו לחוצו בו אם יעבור, ולא התנה שיהא לשכנגדו שטר עליו, ואין כאן משום פטומי מילי חלה תנאי גמור, ולא יוכל אחד לחזור בו כי הקנין קיים, וע"כ יקיימו העדים תנאי השטרות ומעשה הקנין יתקיים למפרע צ"כ, ומה שאין הרמ"א בחו"מ

אוצר

סיק מד אית א

הפוסקים

[בחור"מ שם] לסי' ל"ט סעיף ד', ר"ל דשם מסקינן שכלום יכול למחות בכתובת השטר כו', ונראה דלא דמי, דהתם הית חתונה לכשכנגדו שיכול לומר לו החזר לי מעותי כדאיתא התם חי פקה הוא כו', אבל הכא כשאחד חוזר בו ומיחה מלכתוב מה יעשה זה שכנגדו לתקן את עוות בושחו שהגיע לו ע"י מחאתו בכתובת התנאים, לכך אני אומר כו' שלא יפטר מהקנס אפילו אמר ע"מ שיכתבו השטרות, וזה ג"ל ברור. גם בסי' ר"ז סעיף ע"ז כתב הלבוש, דכיון דמסקינן דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא משום דהוא דמי בושח, מטעם זה נראה דמיר שנעשה הקנין מחתימים בקנס אע"פ שלא נכתבו עדיין התנאים, ואע"פ שאחד נמחה מלכתוב התנאים אינו כלום, דהא ע"י הקנין יולא הקול, וכשהאחד חוזר בו הרי חזרו מחביים וזהו בקנס, ומה לנו לכתוב התנאים. ובעני אחרים סק"ב כתב, דיפה השיג הלבוש על הרמ"א דקין זה.

אולם דעת הרצה פוסקים כהרמ"א. בסמ"ע שם סק"ד כתב, דיש לתמוה על הלבוש שחלה דין זה ברמ"א, ולא חקר אחר מקור הדין שהוא הרא"ש כו', ובדבריו מבואר שטעם ביטול תנאי זה דע"מ שיכתבו השטרות, אינו משום דהוי פטומי מילי בעלמא כמ"ש הלבוש כו', אלא משום שאין יכולים לכתוב השטר לחובתו בלי רשות, והיכא דעשאן שלוחים לכתוב השטר הוא יכול לבטל שליחותו כו', וגם בפ"ה דכ"ז דשם כתב הרא"ש האי טעמא דפטומי מילי, לא כתבו אלא באומר ע"מ שתתנו אחס לך מלתים זוז, דאין בנתיבה זו שיתנו העדים שום חוצה לנותן, כהא כתב טעם הביטול משום דהוי פטומי מילי, משא"כ באומר ע"מ שתכתבו לו השטר שכתובה זו היא חוצה לנותן כו', ומש"כ עוד הלבוש דכיון דאין להקין בושח זה לשכנגדו איך יפטר מהקנס כו', גם אינה קושיא, דכאן מחל כל אחד על בושחו באם ימחה שכנגדו בכתובת השטר, דאל"כ לא הו"ל לשחוק כשהתנה זה בקנינו ואמר ע"מ שיכתבו, וכ"ש אם שניהם התנו כך הרי ראינו ששניהם לדבר אחד נתכוונו באמנם ע"מ כו', והדברים ברורים ולודקים בטעמם ונאים לאומנם.

גם בפ"ז חור"מ שם כתב על דברי הלבוש, דכמדומה שלא דק בזה בגוף תשובת הרא"ש כו', והסמ"ע האריך לחלוק על הלבוש, ואינו נריך לזה, שהדברים נסתרים מעלמא, דהלבוש חשב שדין זה הוא דעת הרמ"א ואילו ראה שהוא דעת הרא"ש לא מלאו לבו לחלוק. וכאן בסק"ב כתב הע"ז, דבושח לא שייך אלא אחר גמר השידוך, דאז נתפרסם ויש בושח ע"ז, משא"כ כאן דלא נגמר עדיין אין בזה בושח כי לא נתפרסם עדיין.

וכן ס"ל דכשנעשה הקנין ע"מ לכתוב השטר יכול למחות בכתובת השטר ואז פטור גם מגוף השידוך והקנס, דדרישה כאן סוף אות ו', ח"מ סק"ד, ז"ש סקט"ו, ונחלת שבעה סי' ח' סעיף י"ב סק"ב. וכן מבואר בשו"ת מבי"ט ח"א סי' ע"ו.

ובמלאת אבן כאן כתב, דבסדרת הע"ז דכל זמן שלא נגמר עדיין השידוך בכתובת השטרות אין כאן בושח, מיושבים שפיר דברי הרמ"א מהקושיות שהקשה עליו הלבוש, דמה שחירץ הסמ"ע אינו מספיק כו', וגם קשה דנראה לכאורה דבכתובת תנאים הכהוגים לא שייך לומר דאין להם לכתוב חוצתו בע"כ, דכיון דכבר נתחייב מאי איכפת ליה בכתובה, כמו שהקשו התוס' והרא"ש על הא דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה, ומה שחירצו שם משום דלא ניהא ליה באפשי שטרא, לכאורה לא שייך לומר כן בכתובת התנאים כו', ובסדרת הע"ז ה"ל מתורן הכל כיון דלא נגמר עדיין וכו'.

ובביבי קדושין סק"ז כתב, דאין נריך לדחוק כמ"ש הסמ"ע שחל על בושחו, דאף אם יהיה לו בושח מ"מ הא ליכא קנין רק באופן הלאה [שיכתבו השטרות] והוי כאילו אין כאן קנין, דלא מחתימים הקנס בשביל בושח אחד, וכאן הקנין נעשה רק באופן

הזה לכתוב שטרות וכשחוזר בשטר ממילא לא נעשה תנאי הקנס, וללא מחייבו באופן אחר.

ובע"ז כתב בשו"ת רע"ק איג"ר מהדו"ת סי' ע"ה, דקושיית הלבוש מעיקרה לק"מ, דמה בכך דהו"ל בושח, הא מביים בדברים פטור ועיקר החיוב רק מלד הקנין, אלא כי היכי דלא להוי אסמכתא בזה מהני הסדרה דבושח דמיקרי לא גוים, אבל בלא קנין אי אפשר לחייבו וכו'.

וע"י בקצוה"ח שם סק"ב, שכתב דמש"כ הסמ"ע דכאן מחל כל אחד בושחו כו', אינו קושיא, ד"ל דהתנאי דע"מ שיכתבו לא היה אלא שיתבטל גוף השדוכין, אבל מה שנתחייב בדמי בושח אין ראיה שחל, דהא גבי הלוואה נמי כשהתנה ע"מ שיכתבו את השטר, וכן בלוקח שנתן מעות, לא הוי מחילה בגוף המעות, וה"ל דמי בושחו הו"ל מעותיו ולא מחל כלום. ולעיל מנייה כתב, דאף דשפיר השיג הסמ"ע על הלבוש דכיון שמוחה בכתובת השטר איך יכולים לכתוב בע"כ, אלא שסמ"ע נראה כהלבוש ולא מטעמיה, אלא כיון דכל תנאי שהוא לטובת המקבל ולא נתקיים התנאי, יכול המקבל לומר הריני כאילו התקבלתי וכמבואר באה"ע סי' ל"ח [סעיף ל"ו], ובהא דאמרין ע"מ שתכתבו לו השטר חוזר בשטר וחוזר בשדה ולא יכול לומר הריני כאילו התקבלתי את השטר, כבר כתב הר"ן בשם הרמב"ן בפ"ק דקדושין, דאע"פ שהתנאי לתועלת המקבל ובעלמא גמרינן מחנאי בני גד ובני ראובן, והתם תנאה להנאת הנותן, אפ"ה תנאה דהוי להנאת המקבל כי הכא מהני ואין הלה יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, שהמזכר ג"כ לפיכך חלה הדבר בתנאי, כדי שיוכל לחזור בו בכל שעה קודם שינתקיים התנאי כו', וא"כ היכא שאמרו שניהם ע"מ שיכתבו השטרות כל אחד התנה לטובתו ולא לטובת שכנגדו אלא שכל אחד התנה שיהיה לו שטר על שכנגדו, וא"כ אפילו נמחה השני מלכתוב יכול לומר הריני כאילו התקבלתי כיון דאינו אלא עוצתו והרי הוא כשאר תנאים שיכול לומר הריני כאילו התקבלתי כו', אמנם תשובת הרא"ש [הג"ל] לכאורה נראה סותרת לזה, שכתב בנידונו דדמיא להא דאמרין ע"מ שתכתבו לו את השטר כו', ולפי מה שכתבתי היה יכול לומר הריני כאילו התקבלתי, ונראה דהתם כיון דכבר הקפיד המשוך בדבר ולא אמר הריני כאילו התקבלתי, דהא הכריח העדים לכתוב השטר והרי רוצה בקיום התנאי וכיון דשטר זה לאו כלום הוא כיון שהיה כבר מיחתה בעדים, איך נתבטלו השדוכין משום דלא נתקיים התנאי וכבר הקפיד המשוך בתנאי, וכמ"ש הר"ן בפ"ז דכתובות גבי מומין דאם כבר הקפיד כששמע, נתבטלו הקדושין ואינו מהני מחילת התנאי אח"כ, ואע"ג שכתב הב"ש בסי' ל"ח סק"ד דבתנאי ממון י"ל דאפילו הקפיד כששמע מהני מה שחל אח"כ דהוי כאילו נתקיים התנאי, אי"כ ה"ל ע"מ שתכתבו השטר הו"ל בתנאי ממון, דשטר ראיה הוי ממון, אלא דדברי הב"ש אינם מוכרחים, דגם בממון כל שהקפיד והיה יכול לחזור גם השני חוזר, ובע"ז כתב צנמוק"י בפ"ז דכ"ז כו', וה"ל כיון שכבר הקפיד כששמע ויכול לחזור אם יראה, הרי נתבטל המעשה ויכול גם השני לחזור.

ובגתה"מ חור"מ שם ביאורים סק"ד, כתב על דברי הקצוה"ח הג"ל, דלא נהירין, שכתב ליישב דברי הלבוש משום דיוכל לומר הריני כאילו התקבלתי, ושמתשובת הרא"ש אין ראיה דשם הכריח העדים לכתוב וכבר הקפיד בתנאי ושוב לא מהני מחילת התנאי אח"כ כמבואר בסי' ל"ח גבי קדושין, ולדעתי לא דמי, דבקדושין צעין דוקא שהקפיד שאמר שאינו רוצה בקדושין בלא קיום התנאי וממילא נתבטלו הקדושין, אבל אם הכריח באונס גם על קיום התנאי שהוא עוצתו ולא גילה דעתו שאם לא יהיה קיום התנאי שיתבטלו הקדושין, נראה דיוכל אח"כ לומר הריני כאילו התקבלתי, וגם צעיקר"ל דדינה שכתב שהיה יכול לומר הריני כאילו

אוצר

ס"ק מד אות א—ב

הפוסקים

לחזור ולבטל השליחות בלא דעת הקונה, פשיטא דשדוכין נמי הכי סהדי שלוחים דחתן ואזני הכלה נינהו, ומסתמא אדעתא דיתכחצו שטרי לכל דל ואל נשתעבדו כו' ודליהו שלוחין ידידיה, והלכך לא מצי כל דל ואל לבטל אלא שליחות ידידיה, אבל לא מצי לבטל שליחות דחבריה, ולפי ריב"א בהגהות אשר"י פ"ה דצ"ב שכתב איפכא, דשטרי מכר דוקא קאמר דחוזר בשטרי וכשחוזר בו המוכר יד הלוקח על העלויה כו' אבל בשטרי מתנה אף בשטרי אינו חוזר, וגרסה דעמנו הוא משום דמכר כיון דהמוכר חייב באחריות, אית ליה להמוכר טענה דלשטרי אית ליה קלא טפי מדאית ליה לקנין בלא שטרי, ולא ניחא לי דלפשו שטרי עילואי דזיילי נכסאי ולא אוכל למכור וללוות, דסבורין כל נכסאי משועבדין, אבל מתנה דלית בה אחריות, אדרבא, מלכא לכחצו שטרי כדי שלא יכפור הנותן ולהכי במתנה אינו חוזר אף בשטרי, ולפי"ז צ"ל נמי כיון שאין על כל דל ואל שום אחריות ושעבוד לערוף ממשועבדין, דשדוכין בלא קדושין אין בהן אלא פסיקא גרידא ואינו חייב קנס אלא מכח הבושה, דמיא למתנה דלית בה אחריות, וכיון דלא מצי לחזור בו מזד הקנין והקנס, לא מצי נמי לחזור בו מן השטרי כו', ומצוה דצ"ב לרי"א וצ"ב לריב"א בשטרי קנסות כותבים השטרי צעל כרחו כו', ואחר שכתב עוד טעמים שצנידונו אינו יכול לחזור אפילו מכתובת השטרי, גם אחר"ל דשטרי קנסות נמי איכא למימר לא ניחא לאפושטי שטרי עילואי, כתב עוד, דצ"ל דחתן עמנו היה תוצע מהסופר שיכתוב שטרי התנאים ויתן לכל דל ואל, א"כ גליא דעתיה דלא חייש לאפושטי שטרי וכו'.

עו"ב שם בשו"ת הב"ח, טעם אחד שלא יוכל לחזור באותו נידון מכתובת השטרי, דאפילו אחר"ל דשטרי קנסות נמי איכא למימר לא ניחא לי לאפושטי שטרי עילואי, מה שאינו לפי האמת, מ"מ אין זה נודק אלא היכא דל דל ואל פסק על עצמו סך מסויים, בגון כמה אתה נותן לצדך כך וכך כמה אתה נותן לצדך כך וכך, ההם אפשר דכיון דכל אחד מתחייב ליתן סך כך וכך, מצי למימר לא ניחא לי דלפשו שטרי עילואי דזיילי נכסאי, אבל צ"ל שכתב עני ולא התחייב בכלום לא מצי למימר זיילי נכסאי, א"כ פשיטא דלא מצי לחזור אפילו בשטרי.

עו"ב שם בשו"ת הב"ח, טעם אחד שלא יוכל לחזור צנידונו מכתובת השטרי, דלמאי שכתב הרא"ש צ"ב דסנהדרין דעמנו זו דזיילי נכסאי אינה מועלת אלא למנוע שלא לכתוב עליו שטרי חדש, אבל אם היה לו שטרי ואבד, בשביל טענה זו אין נמנעים מלכתוב לו שטרי אחר, כדאמרין צ"ב דצ"ב דמי שצא ואמר אבד שטרי ואמר עדים אנו כתבנו וחתמו ונתנו לו, דשטרי מקח וממכר כותבים כו', והיינו דמאחר שכבר נתרצה בכתובת השטרי ונכתב ונמסר ביד הלוקח ולא מיחה בעדים מלכתוב ולמסרו, הרי גילה דעתו דלא חייש לאפושטי שטרי, וכ"כ בהגהות אשר"י פ"ה דצ"ב כו', השתא ודאי צ"ל דחשדוי הקהל היו מקובלים עם הרב וכתבו ראשי פרקים, א"כ נתרצה בכתובת שטרי הקנסות וגילה דעתו דלא חייש לאפושטי שטרי, פשיטא דפשיטא שכותבים שוב צ"ב, ואש"ב דצ"ב דצ"ב מ"מ רמ"ג כתב צ"ב שם תשובת הרא"ש דאש"ב שטרי העדים כתב זכירה יכול לחזור בו ולמחות שלא לכתוב השטרי, ההם מיירי דשעת הקנין לא היתה כתיבה אלא אמירה גרידא, אלא דלאח"כ כתבו העדים לעצמם מעשה הקנין לזכרון, א"כ כתב הזכירה לא נעשה בפרסום, אלא לעצמם כתבוהו ביחידות שלא בפני הנותן והמקבל, ואפילו היה צפויים מ"מ לא נהפרכם צדדים, הלכך יכול לחזור בו, אבל צ"ל דמי שכתב הרב ראשי פרקים צפוי שני האדדים ונהפרכם צפוי רבים שמדעת שני האדדים כתב הרב את התנאים בראשי הפרקים, אין ספק דלא מצי למימר לא ניחא לי לאפושטי שטרי עילואי, דאי איכא למימר זיילי נכסאי, כבר זיילי משעה

כאילו התקבלתו השטרי לא נהירא, דכיון דלשון התנאי היה שיכתבו שני שטרות, הוי כאילו התנו שיהיו שטר לידו ושטר לשכנגדו, ובשטר שכנגדו יכול לבטל השליחות של העדים, ונחטל המעשה כמו צ"ע שכתבו לו את השטרי.

ב. ובשקבלו קנין סתמא ולא התנו ע"מ לכתוב, ורוצה לחזור בו לפני כתיבת השטרי. עבא"ט סק"ז בשם הסמ"ע חו"מ סי' רמ"ג סק"ג, דאם לא התנו בשעת קנין השדוכין ע"מ לכתוב השטרי, אש"כ שיכול למחות שלא יכתוב השטרי כמ"ש שם בחו"מ [בשו"ע סעיף ו'], מ"מ השידוך חייב לעשות. ובסמ"ע שם כתב, דכלא אמר ע"מ לכתוב השטרי לא נחטל קנין השדוכין וחייב צקנס על הבושה, וכן מוכח בהדיא בתשובת הרא"ש [שהוא מקור דינים אלו], ועל דרך זה נריכים לפרש גם לשון הרמ"א בזה"ע, ואף דלשוננו דחוק, שכתב ודוקא אם כבר נכתבו שטרי הקנסות כו', והול"ל ודוקא כשקבל עליו קנס ולא תלכו צ"ע שכתבו השטרות, דהא אם לא תלכו צ"ע אף אם לא נכתבו ומיחה אח"כ מלכתוב גובה הקנס, אבל עכ"פ כוונתו ג"כ כן, דהא מסיק אבל אם קבלו קנין ע"מ לכתוב כו', הרי דתלה הדבר באומר ע"מ וכו'. וכ"כ דרבי"ה סוף אות ו' דהקנס מ"מ נריך לשלם.

וב"ב דאש"ב שיכול לעכב בכתובת השטרי אינו יכול לבטל חיוצ הקנס, בשו"ת מצ"ע ח"א סי' ע"ז, לבוש חו"מ שם סעיף ז, נחלת שבעה סי' ח' סעיף י"ב סק"ב, צ"ש סקט"ז, וצויהאמר ילחק ח"צ דף ר"א טור ב'.

ויש הסוברים דגם בכתובת השטרי אינו יכול לעכב. בשארית יוסף (להרי" כ"ז) סי' ל"ג, צנידון שקיבלו קנין על שדוכין, וגם אכלו מיני מתיקה, ונחטל הסופר מלכתוב השטרות, ולימים חזר אחד מהאדדים ומחה בסופר ובעדים מלכתוב, והשני תוצע לכתוב מה שנעשה צקנין, כתב, דכתוב"ב צ"ב ע"ז א' בזה דאמרין שם חוזר בשטרי ואינו חוזר בשדה, כתבו בשם ר"ת, דהא דחוזר בשטרי מיירי דוקא בשטרי מתנה דלא ניחא ליה דלפשו שטרי עילוי, דהעולם לא ידעו שהוא שטרי מתנה ויסברו שהוא שטרי חוזר או שטרי מכר ושעבוד קרקעות ולא יקנו צדקן ממנו לפי שיראים שיטרפו מהן, אבל בשטרי מכר אין יכול לחזור בו דאדעתא דלכתוב ליה שטרא זצ"ן ליה, הרי צ"ב דדוקא בשטרי מתנה יכול לחזור בשטרי, וצ"ל אינו דומה למתנה רק למכר, כי במתנה הולכין אחר דעת הנותן, ולא צ"ל שאלו נריכים דעת שניהם כצמכר, ועוד שהרי הרשב"א המוצא צ"ב חו"מ סי' ר"ז כתב, דאפשר שאפילו בשטרי אינו חוזר כלא משום דסתם קנין לכתובה עומד ואינו יכול לעכב מלכתוב לדעת קלה גדולים כו', ונראה שיש לפסוק כן שאינו יכול לעכב כו', ואין לומר דכל [זה] מיירי דוקא בשאמר כתבו שטרי וכדאיתא שם בצמכר שמכיר בדבריו וכתבו השטרי, ונאמר הטעם דכשאמר כתבו גלי דעתיה דאלימא כה הקנין לכן אינו יכול לחזור, אבל כשלא אמר כתבו יחזור אף בגוף השדה, אין לומר כן, דהרי צ"ב כתבו החוס' צ"ב מ' ע"א ד"ה ואין, דהא דאמרין צ"ב אש"ב כתבוהו וכתבו ליה קנו מניה לא נריך לאמלוכי ביה, לאו דוקא משום דאמר כתבוהו דאפילו לא אמר נמי וכו' דל.

גם בשו"ת הב"ח סי' י' כתב, דלפי ר"ת שכתבו החוס' [הג"ל], דמתנה דוקא חוזר בשטרי, [וכטעם זה] דמדעתו קא יתיב ליה מתנה ונותן הוא דעצמיהו שלוחין ידידיה, הלכך מצי למחזורי ולבטל השליחות, אבל במכר דשלוהו דקונה נמי נינהו אינו יכול

(ד) ועי' מש"כ על דבריו, בנחלת שבעה סי' ח' סעיף י"ב סק"ב, ובשרית רעק"א מהד"ת סי' ע"ה.
(ה) מלשוננו בסור חר"מ סי' רמ"ג אות ט'.

הפוסקים

ס"ק מד אות ב-ג

אוצר

דכא חין הקנין כלום במקום שכותבים שטר דלא סמכה דעתיה, ותיקן דמיירי בקנין חזקה שקונה גם כלי שטר כו', ולענין קנין סודר אי קונה במקום שכותבים שטר איכא מחלוקת קמאי, דלרמב"ן והרשב"א קונה גם במקום שנהגו לכתוב שטר, ולהשג"ח לא קנה, ומצאנו פלוגתא זו באריכות בחוט המשולש [במלך דף כ"ג ע"ב] הטור הג' סי' ד', ולפי"ז נראה דדעת הע"ז דקנין סודר לא קנה באחרת דכתבי שטרא, ולכך כתב דזמנינו שנהגו לכתוב תנאים אף שהיו ראשי פרקים עם קנין חינו מועיל, ולא דמי להא דאומר זכו לו בשדה וכתבו לו את השטר שהדין דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה, דכא שם בקנין חזקה מיירי, והסמ"ע דפליג על הע"ז סודר דקנין סודר דמי לחזקה דמועיל אף באחרת דכתבי שטרא כו', ובאמת רוב הפוסקים סוברים כן דמועיל כמ"ש בחוט המשולש הני"ל, ובמנחת חינוך מ"ע של"ו הביא שכן דעת החוס' ביצמות ל"ג א' ד"ה קנויה, דבקנין סודר קנה אף באחרת דכתבי שטרא כו', ע"ש במנחת פתים מה שהאריך עוד בזה וגשאר ב"ע לדינא.

וב"כ בדובב מישורים סי' קי"ט אות ב', דסדרת הע"ז היא דמקום שכותבים לא סמכה דעתה, וא"כ יש לענין, ולפי"ז יהיה תלוי זאת במחלוקת הפוסקים אי קנין סודר קונה במקום שכותבים שטר, ובחוס' יצמות ל"ג מצאנו דס"ל דקונה כמ"ש במנחת חינוך [הני"ל].

ובמשיב שולם סי' ש"ה כתב בידידנו, שכבר כתב בתשובה אחרת, דבנזכ"י מהדו"ת חו"ד סי' קמ"ח מצאנו, שגם בראשי פרקים יש קנס מלד הבושת ואינו תלוי בכתובת תנאים דוקא.

ובש"ת הרב"ז סי' ס' אות ה' כתב, דדצרי הע"ז תמוהים, דכא על גוף האזי דינא דעשו קנין ע"מ שיכתבו שטרות הקשה הלבוש דכיון דאין לתקן בזה שנגדו איך יפטר מקנס [כמוצא בזה ח'], וא"כ לאחר כתיבת ראשי פרקים ודאי קשה במאי מתקנים הבושת שנגדו, דהרי הקנס שמחייבים ליתן לאחר בשדוכים הוא משום הבושת, ולא מכה כתיבת התנאים לצד חייב צקנס, דכא הוי אסמכתא, וכל התנאים הנכונים אללנו בשדוכים הוא רק לאמת הדברים כמ"ש בנ"ש סי' נ"א סק"י, וצפרט למש"כ הכלבו בשם הר"מ דע"י הבושת הוא מפסידו ג"כ שאינו יכול למנוא זיווג עוב כמקודם [כמוצא בסק"מ], א"כ זה ודאי היכא שנעשה קשר השידוך בתיב וקבלת קנין וכתיבת ר"פ כנהוג, כבר נתפשט הקול ונתפרסם שכלו צקשרי שדוכין כו', ע"כ משום שכבר נגמר הקשר בלי שום חזרה, וכ"ש למחריק דאפילו לא עבדי קנס אפ"ה חייב לשלם דמי בושחו [כמוצא בזה ח' י"ב], א"כ מאי איכפת לנו אם לא נכתבו התנאים כיון שאין בהם נפק"מ לענין חייב צקנס רק לאמת הדברים, ודאי דהחוזר אחר ר"פ חייב בבושת אף אם לא כתבו עדיין התנאים, ואף אם נודה להע"ז דאינו משלם כל החצי נדן קנס בכתובת ר"פ לצד, עכ"פ זה ג"ל צרור שחייב לשלם דמי בושח, לפי האומד מה שמגיע לשני הפסד ע"י שאינו יכול למנוא זיווג עוב כמקודם וכו'.

אולם יש שפסקו כהע"ז והב"ש. בשו"ת רע"ק איגר מהדו"ת סי' ע"ה כתב, דמש"כ הר"ש לפסקה על הע"ז דכא כל קנין לכתיבה עומד ואעפ"כ לא הוי כהתנה, ומה נשתנה שטרי תנאים מכל שטרי קנין דעלמא, לע"ד הא להדיא מצאנו בשלשן הע"ז דהתם לא היה המנהג לכתוב תנאים, אלא עיקר הקישור מה שנעשה בפני עדים ושיכתבו שטרות, משא"כ בזמנים האלו שכל קישור השידוך בכתובת התנאים, ומצאנו להדיא דגם קודם [היה] המנהג לכתוב שטרות ואעפ"כ לא הוי כהתנה, א"י החילוק דהשטרות ההם היו התחייבות בסק' הנדן כמו שט"ח, וזה לא הוי כהתנה, כמו בכל קנין דעלמא דלכתיבה עומד ואעפ"כ לא הוי כהתנה, אבל ענין כתיבת תנאים בזמנינו שכותבים מחדש שורש הקישור, וכאילו עשה מתקשרים

משעה ראשונה בכתובת ראשי הפרקים שאז נתפרסם ונודע שיתן כך וכך.

ג. וכשגם כתבו כבר ראשי פרקים, אלא שהתנו עוד לכתוב תנאים, או כשלא התנו כן אלא שהמנהג הוא שאחר כתיבת ראשי פרקים כותבים תנאים, האם יכול לחזור בו לפני כתיבת התנאים. עכ"ל סק"י בשם הע"ז, דאם כתבו ראשי פרקים ועשו קנין סודר, אע"ג שלא אמרו ע"מ שיכתבו השטרות הוי כאומר בפירוש ע"מ שיכתבו, לכן יכול כל אחד לחזור ולמחות שלא יכתוב התנאים. והע"ז הוא בסק"י, וכתב שם דזמנינו שכל קישור השידוך הוא בכתובת תנאים, א"כ אף שעשו קנין תחילה בפני עדים וכתבו ראשי פרקים כנהוג ולא אמרו ע"מ שיכתבו תנאים אחר"כ, הוי כאומר בפירוש שיכתבו תנאים כו', ויכולים לחזור כי לא נעשה חיוב עד זמן כתיבת התנאים וע"ז קאי הקנין, ואין שייך כאן בושח כיון שלא נעשה עדיין גמר וכו'. והציאו בנ"ש סק"י, וכתב, דכיון שמנהג פשוט לאחר כתיבת ראשי פרקים כותבים תנאים, לכן אע"ג דלא אמרו ע"מ שיכתבו השטרות הוי כאומר בפירוש ע"מ שיכתבו כי בודאי כוונתם לזה כו', ויכול כל אחד לחזור וכו'.

ויש חולקים ע"ז. צביה שמואל אחרון סי' י"ב, כתב בידידן בזה, דאף שהב"ש הביא דברי הע"ז דאם כתבו ראשי פרקים ועשו קנין אע"ג שלא אמרו ע"מ שיכתבו שטר הוי כאומר בפירוש ע"מ כו', ומשמעות הב"ש שהסכים לזה מדלא חלק על הע"ז, אף באמת דברי הב"ש תמוהין וסותר דברי ע"מ, שהרי בתחילת הס"ק הביא דברי הסמ"ע דנעשה קנין ולא אמר ע"מ אע"ג דיכול למחות לכתוב השטר, מ"מ השידוך חייב לעשות כו' [כמוצא בזה ח' הקודם], הרי דאם קנו מידם וסתם קנין לכתיבה עומד והוי כאילו אמר כתבו לו שטר, [ואפ"ה] אם חזר בכתובת השטר מחוייב לקיים השידוך, כ"ש אם כתבו ראשי פרקים והתנו לכתוב תנאים אף שיכולים למחות שלא לכתוב התנאים, מחוייבים לקיים השידוך, ואף שפטורים מקנס לדעת הע"ז מ"מ מחוייבים לקיים השידוך, ואף לענין קנס דפסקו הע"ז והב"ש שפטורים, נראה דזה נגד הפוסקים, דמדצרי הרמ"א מצאנו דאף בקנין לחוד ולא אמר ע"מ לכתוב חייב צקנס, כ"ש אם נכתבו ר"פ בקנין וצקנס שמחוייב העובר ליתן הקנס, והב"ש עצמו הביא דברי השארית יוסף [המוצא ג"כ בזה ח' הקודם] דאף לכתוב תנאים אינו יכול למחות, ובשו"ת הב"ח פסק ג"כ הלכה למעשה דאם נכתב ר"פ בקנין מחוייב לזד העובר צקנס, ובודאי לא ראה הע"ז דברי חותנו הב"ח כו', וכלל כיו"ל הרמ"א בחו"מ סי' כ"ה דמקום שאחרונים חלקו על ראשונים ולא ראו דבריהם הלכה כראשונים, וכיון שהרמ"א והשארית יוסף והב"ח סוברים דמחוייב צקנס, לריך הלד העובר לשלם הקנס, ומה גם דהב"ח פסק כן הלכה למעשה.

ובאבן השהם (להר"א פרלמוטר) סי' ע"ב, כתב ג"כ דבסמ"ע [הני"ל] מצאנו דאין דעתו בזה כהע"ז, וכן הבין הב"ה"ט כאן וכו'.

גם בזכרון שלמה דף רע"ט תפס דעת הסמ"ע והשארית יוסף [הני"ל] דלא כהע"ז, ועפ"י כתב שלכן פסק דהלד המוחזק יכול לומר קים לי וכו'.

ובמשיב קדושין סק"י כתב על דברי הע"ז הני"ל, דאינו מוזן, דאם אין קנס בראשי פרקים בלא"ה אין חיוב [ע"י ע"ז בזה ח' י"ג], ואם יש קנס צרי"פ לא שייך לתלות בתנאים, דאדרבא י"ל שנתחייבו שיהיה לר"פ תוקף לקיום צקנס שלא לחזור, ובהדרך לכתוב תנאים משום שאר פרטים, דא"כ לשה עט סופר מה שכתבו הקנס צרי"פ.

ובמנחת פתים כאן כתב, דשורש דברי הע"ז הוא עפ"י המוק"י בנ"ש, שהקשה אהא דזכו לו בשדה וכתבו לו את השטר,

אוצר

ס"ק מד אהר ג

הפוסקים

ר"פ מקנין כסף גומר המקה בקרקע ומ"מ באתרא דכתבי שטרא יכולים לחזור קודם כתיבת השטר כו', א"כ גם כ"ד אף אם נאמר שבכתיבת ר"פ כבר נגמר הקנין מ"מ כיון שהדרך לכתוב תנאים, אף אם התנאים אינם מוסיפים על הקנין כלום מ"מ יכולים לחזור, וצפרט כשמצבור זר"פ שיכתבו תנאים וכו'.

גם כה"ג ס"י ה' כתב האבן יקרה בנידונו, שכבר נהוג עלמא לפסוק כהט"ז והכ"ט וכו'. וכ"כ באבני משפט סק"ט. וביד שלום סוס"י מ"ו, כתב בנידונו טעם אחד לפטור מקנס את החוזר בו, עפ"י הט"ז הנ"ל. ובשו"ת מהרש"ם ח"ה ס"י ס"ג כתב בנידונו, דא"כ לחייב בקנס את החוזר, דהמחזק יכול לומר קים לי כהט"ז וכו'.

ובשו"ת מהרי"א הלוי ח"א ס"י ל"א, בנידון שנעשו שדוכין בקנין סודר וכתבו ר"פ לסלק הנזק עד לזמן מסויים ושאל"כ יכתבו תנאים, ולד אחד לא סילק ור"ה הלד הכי לחזור בו, כתב דהרי דעת הט"ז דכיון שהמנהג שאחר הר"פ כותבים תנאים יכולים לחזור אחר כתיבת ר"פ, וי"ד עדיף עפי שהרי התנו מפורש שלא יכתבו התנאים עד גמר הסילוק, וא"כ יכולים לחזור קודם כתיבת התנאים כו', דלא נגמר השדוך עדין ולא שייך צושה.

ובגבול בנימין ס"י כ"ז, בשדוכין שנעשו בקנין ור"פ ולו לעדים לכתוב השטרות ונתעכזה הכתיבה ובינתיים חזרה צה המשוכנת, כתב דמדברי הט"ז והכ"ט הנ"ל נקטינ דכיון שגילו דעתם בשעת הקנין שרלונס לכתוב השטרות שהרי כתבו ר"פ, הו"ל כאומר ע"מ לכתוב, א"כ ה"י כ"ד ש"ו לסופר לכתוב, כ"ש דהוי כאומר ע"מ כו', וכיון שהחזרה היתה קודם הכתיבה בטלו השדוכין והקנס.

וכ"כ במשכנות הרועים (להר"ע לחאי"ק) מערכת הק' ס"י מ"ח, צ"ש צ"ל חק נתן, בנידון דומה, דכל שקראו לסופר לכתוב טעין השדוכין הו"ל כמפרש ע"מ לכתוב שפסק הרמ"א דיכול לחזור, ושהסכים עמו מהרש"א. ועי' מש"כ ע"י צ"ש שונים לדוד (להר"ד צ"ח) ח"א דיני הגט ס"י פ"ג, אחר חתימת החשובה.

ובערוך השלחן סעיף כ"ו כתב, דאללנו עיקר הגמר הוא קריאת התנאים בפומבי ושצירת הכלים [כמוצא בסק"ג אות ה'], וכשמקבלים קנין בשדוכים אפילו בסתם ולא אמרו ע"מ שכתבו, הכוונה על הכתיבה והקריאה, ולכן כל זמן שלא קראו התנאים ברבים יכולים לחזור מהשדוך בלא קנס, וכן המנהג.

ואם יש צד חיוב מלד חרס הקבילות. כתב צהרי בשמים מהר"ג ס"י קט"ז, דכתיב שמואל אחרון [כמוצא לעיל] כתב דאף שפטורים מקנס לדעת הט"ז מ"מ מחויבים לקיים השדוך, ולר"ד להחזיק דלענין מה רוצין עליו החיוב לקיים השדוך אם אין עליו חיוב קנס כשחזר כו', ואם ליכא חיוב קנס מה תועלת איכא בחיוב לקיים השדוך, אמנם י"ל דהחיוב לקיים השדוך מועיל לענין שחל עליו חרס הקבילות כו', אמנם כ"ש ס"י י"א סק"י כתב צ"ש מהר"י דאין חוששין לחרס הקבילות אם לא שכותבים בפירוש, וכן נראה מדברי הסמ"ע בחו"מ ס"י רמ"ה סק"ב, אך בנוצ"י מהר"ק יו"ד ס"י ס"ח כתב דמשכתבו התנאים ממילא חל חרס הקדמונים כו', וא"כ צעין עכ"פ שיכתבו תנאים וכיון שיכול למחות מלכתוב תנאים הא לא חל חרס הקבילות עוד, אמנם כ"ד נכתב בפירוש זר"פ שנעשה צהרס חמור וצ"ש דאורייתא כו', ולדעת הבית

מחקשים ככתב, מה ניכר שעדיין לא נעשה הקישור בחזוק, ולא נגמר עד כתיבת התנאים, מש"כ הוי כהטנו.

ובבית יצחק (להר"י שמעלקיט) ח"א ס"י קי"ב אות א' כתב, דמה שהקשה הבית שמואל אחרון על הכ"ט דסופר ע"מ, שהרי הביא דברי הסמ"ע דאם לא אמר ע"מ לכתוב אע"ג דיכול למחות בכתיבת השטר מ"מ השדוך חייב לעשות, לק"מ, דהרי הכ"ט כתב דהוי כאומר ע"מ שיכתבו וצ"אומר ע"מ חוזר אף מהשדוך, וכוונה דבריו, דהוי אומדנא דמוכח שלא כתב ראשי הפרקים רק לדעתא שאם יר"ה לחזור קודם התנאים ראשי, דיש אומדנות שאין לריבין תנאי כמ"ס החוס' בקדושין ו' א' ומ"ע ז', וה"ה צ"ח שפי פרקים כיון דנוכחים לכתוב תנאים ועיקר סמך הראשי פרקים הוא על התנאים, הוי התנאים כתנאי מפורש דאם אינו ר"ה כהתנאים השדוך בטל ז', ועוד דאינו דומה למוכר שדה, דשם חוזר בשטר דלא יתחל ליה לאפושטי שטרי ומ"מ גוף השדה מכורה, מש"כ כאן אם יכול כל אחד לכופ חצרו לקיים השדוך למאי נפק"מ שיוכל למחות בכתיבת התנאים, ע"כ אמרינן אומדנא דהוי כהתנה ע"מ לכתוב וצ"ח שיחזור בהם קודם כתיבת התנאים אינו יכול לכופ לקיים השדוך, על כן מי יבין להורות נגד דברי הכ"ט, וכ"ד שלא היה שום קנין גם הבית שמואל אחרון יודה.

גם במנחת יחיאל ח"ג ס"י י"ד כתב, שלא הבין קושיית הבית שמואל אחרון כלל, ואינו רואה מחלוקת צ"ח, דהסמ"ע מיירי באתרא דלא כתבו תנאים רק בקנין וראשי פרקים, והט"ז והכ"ט כתבו בפירוש דוקא במקום שהמנהג לכתוב תנאים אז אף דלא התנו ע"מ לכתוב הוי כהתנו, דכיון דהמנהג כך הוא הוי אומדנא דמוכח שנעשה הקנין לדעתא דמנהגא לכתוב אח"כ תנאים, וכל זמן שלא נכתבו יכול כל אחד למחות ואין כאן שום התקשרות, וממילא אין כאן צושה ולא נחייב החוזר בקנס וכו'.

ובזקן אחרון (להר"א וולקין) מהדו"ת ס"י קי"ז כתב ג"כ, דאם עשו רק ר"פ יכולים לחזור ופטור מן הכל כמ"ס הט"ז כו', וכ"כ כשנכתב זר"פ בפירוש שיכתבו עוד תנאים אחרונים, דכיון שהיה לורך לכתוב עוד תנאים אחרונים לא סמכי דעתייהו, ולא נגמר הדבר עד כתיבת התנאים ויכולים לחזור כל זמן שלא נכתבו, דודאי לא עדיפי ר"פ מקנין כסף שגומר הקנין בקרקע ומ"מ באתרא דכתבי שטרא יכולים לחזור קודם כתיבת השטר, אע"פ שאינו אלא לראיה בעלמא, וגם כ"ד אף אי נימא שבכתיבת ר"פ נגמר הקנין, מ"מ כיון שהדרך לכתוב תנאים, אף שהתנאים אינם מוסיפים על הקנין כלום, מ"מ יכולים לחזור, וזה פשוט. וכ"כ צ"ח ק"ח.

ובאבן יקרה ח"צ ס"י ע"ו כתב, דאין אין ללו אלא דברי הט"ז דזר"פ לצד אין כאן גמר קנין ויכול כל אחד לחזור בו, וצפרט כ"ד שנכתב זר"פ בפירוש שיכתבו תנאים, ומש"כ הרב מפיאטרא שדברי הט"ז לא נאמרו אלא בזמנו שהיו עושים בשעת התנאים שטרי קנסות לחזוק, אבל בזמנינו מאי עדיפותא להתנאים על ר"פ, [ז"א], דמה צ"ח שלא נכתב בתנאים יותר ממה שכתבו זר"פ, כיון שהיה עוד לכתוב תנאים לא סמכי דעתייהו ולא נגמר הדבר, ויכולים לחזור בהם כל זמן שלא נכתבו התנאים, ולא עדיפי

במקום שכותבים שטר הדין דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה כדמכח להדיא בנמוק"י שם דמיירי שם במקום שכותבים ואש"ה אין הדין כאומר ע"מ, והט"ז גופיה לא כתב כלל דהוי כאומר ע"מ, רק כתב דהוי כאומר שיכתבו כו', אלא טעמו של הט"ז הוא משום דהקנין לא מהני במקום דכתבי שטרא דלא סמכי דעתייהו כו', [כמובא לעיל בפנים].

(לו) במנחת פתים כאן כתב על דברי הבית יצחק הנ"ל, שדבריו תמוזים, כי אומדנא היינו כמו שם בקדושין דאנן סחרי שאילו ידע שלא יעלה לא"י לא היה מוכר, אבל הכא אין שום אומדנא שאין רצונו בקישור עד שיכתוב שטר וזולת בהתנה בפירוש, ועוד דלדבריו הא דזכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה, מיירי דוקא במקום שאין כותבים שטר דבמקום שכותבים הוי כע"מ, וזה ליתא, דגם

הפוסקים

ס"ק מד אות ג-ד

אוצר

הכל לפי המקום והזמן, וכיון דעכשיו יש צרכיג התפשטות קול שדוכין גמורים, נתחייב החזר מעתה בקנס. וכלל הדברים האלו כתב גם בשו"ת הרצ"ז סי' ס' אות ו'.

ומשעם אחר כתב בן הרב"ש בשו"ת מהרש"ס ח"ב סי' כ"ז, ה"ר יעקב שמשון הלר אב"ד צוזנאב, דגם להט"ז הג"ל, כיון שעשו גם ח"כ וצרכיג לא שייך אסמכתא, שזו חייב בקנס.

ובמנחת פתים כאן, כתב ג"כ שלדעת הט"ז והצ"ש הג"ל, אם היה גם ח"כ צעת ההתקשרות, כיון דח"כ תורת שבעה עליה כסמ"ע סי' פ"א סקנ"ח, א"כ הו' ממילא חייב נמי קנס, דעיי' חומר השבעה הו"ל כפרים שיקנה צקים לבד.

ובחק ומשפט סי' קל"ט, כתב בן צידון שקבלו על עצמם את השידוך בשבעה, דע"כ לא כתב הרמ"א דקודם כתיבת השטרות יכול לחזור בו, אלא כשהיה הענין צקנין לבדו דאית זיה משום אסמכתא, אז הוא דלא מחייב בקנס אלא"כ נכתבו כבר, אבל כשהיה הענין בשבעה כצ"ד דליכא משום אסמכתא, בלא נכתבו נמי חייב בקנס.

ובתשובת ה"ר יעקב שור, בעל דברי יעקב הג"ל, נשערי תורה שנה י"צ חוברת ו' סי' כ"ג, כתב שהוא מסתפק בענין

הקיעת כף הנהוג בכל קשרי שדוכין עוד קודם כתיבת התנאים, אם הוא במקום שבעה כמבואר ברמ"א חו"מ סי' פ"א סעיף כ"ח, דח"כ הוי שבעה, או שהוא במקום קנין סודר וקנין סיעומתא, ובשבות יעקב ח"ג כתב דלשון תקיעת כף הוי שבעה, וא"כ בקשרי שדוכין שהמנהג תמיד שגא"ש יצוא הדבר לידי ריזוי שני הלאדים

אז חומר להם השדכן או אחד מהנאספים עשו תקיעת כף, ומשמע

[לפי השב"י הג"ל] דזה כענין שבעה, אמנם גם יכיה על כוונת

קיום השדוכין במקום קנין סודר, וצפרט כששתו אז גם משקל למזל טוב, הנה צזה נתקיימו השדוכין אשר שזב אין גם אחד יכול

לחזור, ובהרבה עיירות פולין שתיית משקל בשעת ריזוי איזה עסק עושה הקנין, ונקרא שתיית "מאכריטש", ולדעת קצת אחרונים

מספיק זה לקנין גם לפטור מצבורה כו', ולזה נהגו מאז בשעת

ח"כ של שדוכין שותין קצת משקל בצרכת מזל טוב, שכל זה חזוק

קנין השדוכין, וכמה אנשים וצפרט בזמנינו אחר מעשה הח"כ

לא נהגו עוד בכתיבת שטרי תנאים כו', וכל פרסום קיום השדוכין

הוא במעשה הח"כ ושתיית משקל הנעשה בין שני הלאדים, וממילא

דכל חרס שדוכין וחיוצ קנס מלא העובד ללא המקיים, חל מיד אחר עשיית הח"כ.

אולם בשו"ת מהרש"ס ח"ד סי' ח', צידון שעשו שידוך צח"כ

ונדבר ציניהם שאחר צ' שבעות יעשו תנאים, כתב דאין

צידיו לכוף לקיים השידוך כל זמן שלא נכתבו תנאים כמ"ש בט"ז

וצ"ש. גם צח"א סי' קט"ז, צידון שעשו התקשרות צח"כ לבד, כתב

[דאף] שמבואר בשו"ת מהר"ם בר צרוך צסופו שיש חרס קדמונים

לקיים התשומת יד כו', והצ"ח צו"ד סי' רל"ו פירש דתשומת יד

היינו שקבלו צקנין אג"ס, אלא שצכשיז משכ חו"ד סי' מ"ח דזה

דבריו, והעלה דהיינו הח"כ שעושים קודם כתיבת התנאים, אבל

כבר נודע דעת הט"ז והצ"ש, דצזמנינו גם צססת כשעושים ר"פ

הוי כהתנה ע"מ שיכתבו תנאים ויכול לחזור כל זמן שלא כתבו,

וצפרט בלא כתבו גם ר"פ [כצ"ד] פשיטא דדינא הכי ויכול

לחזור קודם כתיבת הר"פ והתנאים. וכ"כ צח"ג סוס"י קכ"ז, דאם

היה ח"כ, [אף] דצשו"ת מהר"ם בר צרוך צסופו כתב שיש חרס

קדמונים על תשומת יד ולר"ך להחיר כו', ומבואר דגם צח"כ יש

חרס קדמונים, ואף שלא נהגו צהתרת מלאה רצנים בשדוכים אפילו

[כשכתבו כבר] תנאים, מ"מ י"ל דגוף החרס נהיגי ציה, וכן אמת

דצצ"ח צו"ד סי' רל"ז פירש דתשומת יד היינו קנין אג"ס כו',

וצצ"ח"ש החדשות סי' ל"ג כתב דתשומת יד היינו השלשת ממון

ציד שליט, אבל צכשיז משכ חו"ד סי' מ"ח העלה דתשומת יד

היינו

הצית שמואל אחרון הג"ל יכולים הצ"ד לכוף לקיים השידוך מלא

החרס והשבעה שנכתב צר"פ.

ובשו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' ל"א, אחר שהצ"א דעת הט"ז

והצ"ש הג"ל דיוולים לחזור אחר ר"פ, כתב עוד, דצשו"ת

הצ"ח סי' כ"ג כתב דעיקר החיוצ בשדוכין הוא משום שקוראים

לפני הלאדים "והקנס לא יפטור את החרס", הלכך חשצנין ליה

כאילו הו"א שבעה וחרס מפיו, וצ"ד לא נכתב צר"פ לא שבעה

ולא חרס וגם לא קראו לפני הלאדים כו', וא"כ אין כאן שום חיוצ

לקיים השידוך, [ומבואר דס"ל ג"כ דאם היה נכתב חרס צר"פ,

היה צזה חיוצ מלא החרס]. ועיי' להלן בדברי השי למורא, שכתב בן

צדעת צן הנוצ"י, דצכתיבת ר"פ חל חרס הקבילות.

אולם צאוריין תליחאי סי' מ"ז, הצ"א מהר"ש"ש שכתב צידונו,

דכל חרס הקבילות והקדמונים הוא משום צושט וכיון דלא

נגמר השידוך עד אחר כתיבת התנאים כמ"ש הט"ז והצ"ש, י"ל

דליכא צושט אחר הר"פ כו', וממילא דאין על החזר חשש חרס,

וכתב דגם צנוצ"י מהדו"ק [הג"ל צהרי צשמים] משמע דגמר

השידוך לענין חרס הקדמונים הוא כשנכתבו תנאים ולא צר"פ

לחוד. ולהלן שם כתב עוד, דמלא חרס הקבילות לחוד זולת חרס

הנכתב צתנאים, מבואר צד"מ דיש לו היתר צהתרת הרבה אנשים

אף אם אין הלאדים פוערים אצ"ז, ולהכי אף אם נימא דיש חרס

על החזר גם אחר ר"פ לחוד, מ"מ כיון שעדיין לא נכתבו התנאים

והלאדים לא קבלו עליהם חרס מחדש, א"כ מלא חרס הקבילות יש

לחזר היתר צהתרת הרבה אנשים אף שאין הלא השני מצוה.

ובמנחת פתים כאן, אחר שהקשה ע"ד הט"ז הג"ל וכמובא לעיל,

כתב דאף דמלא התנאים איכא בשדוכין חרס הקבילות,

וצאוריין תליחאי [הג"ל] חוכך לומר דגם להט"ז צצ"פ ליכא קנס

אבל חרס הקבילות איכא כו', אבל פשטות דברי הט"ז והצ"ש

מורים דגם חרס הקבילות ליכא צזה, דחרס הקבילות היינו אחר

שנגמר הדבר [וצר"פ עדיין לא נגמר. אלא שלדינא מסיק שם

המנחת פתים, כנראה מלא פקפקויו על ע"ס דברי הט"ז, דנהי דא"א

לפסוק קנס על החזר, מיהת מידי ספק חרס לא נפיק, ושצ"ע

עוד בכל זה].

גם צשי למורא צהשמעות דף ח' צ', כתב דצנוצ"י מהדו"ק הג"ל,

משמע דצר"פ לא חל חרס הקדמונים, אלא שכתב עוד, דצתשובת

צן המחבר שם מהדו"ת סי' ר"ד מפורש דצכתיבת ר"פ חל חרס

הקבילות, ולדחוק דרק צנכתב אח"כ תנאים אזי חל החרס משעת

כתיבת התנאים, זהו דוחק גדול.

וכשנכתב בר"פ שנעשה בב"ד חשוב ומעכשיו, כתב צשו"ת

מהרש"ס ח"ג סי' קכ"ז, שמלא צכתיב בעל דעת קדושים,

דצכ"ג י"ל דגם הט"ז מודה דלא הוי כאילו התנה לכחוצ תנאים,

וחייב צקנס גם בלא כתבו תנאים.

ד. וכשהקנין נעשה גם ע"י תקיעת כף. בדברי יעקב סי' נ"א,

צידון שדוכין שעשו ציניהם תקיעת כף וכתבו

ראשי פרקים צקבלת קנין, והתנו שאחר כמה שבעות יכתבו תנאים

וצינתיים רוצה לך אחד לצטל את השידוך, כתב, דנראה דגם הט"ז

[הג"ל צאות ג'] לא כתב דיוכול לחזור לפני כתיבת התנאים, אלא

היכא שלא היה רק קבלת קנין וכתיבת ראשי פרקים ולא היה

תקיעת כף ציניהם, דצזה נראה שלא הוחלט עדיין הדבר אללס

והוא תלוי עד שיכתבו תנאים, וא"כ אין צזה התפשטות קול של

שדוכין גמורים, ואין ראשי הפרקים רק לזכרון שאם יעשו תנאים

יהיו כפי האופן הנזכר כו', אבל היכא שהיה גם תקיעת כף, א"כ

צע"כ שהתקיעת כף היה על גמר השידוך דאלי"כ על מה קאי

הח"כ, צזה ודאי מודה הט"ז כו', וכ"ש צצ"ד שגם שילמו שכר

שדכנות שזה עדות גמורה על גמר השדוכין, וצפרט כי צענינו ציש

אוצר

ס"ק מד אות ד-ו

הפוסקים

אסור למחותן לסייע לכלה לעשות שדוך אחר ולא לתת דוניה ומתנות בשדוכין השניים, וזה צודאי מסתבר שאף שאין חל על החתן והכלה מ"מ חל על המחותנים, וכמ"ש בכת"ס סי' קי"ד, וזה פשוט.

ובשהמחותנים עשו תקיעת כף במעמד החתן והכלה. בשו"ת מהרש"ם סי' ס"ה כ"ו כתב להרצ השואל דמה שכתב דאי נימא דשבועה ותקיעת כף על ידי שליח מהני, א"כ הכא אי נעשה התקיעת כף במעמד הכלה הוי כנשבעה גם היא, כבר הבאתי ראיה ללא מהני שבועה על ידי שליח, ועוד דלכו"ע דוקא צווח לשלומו לישבע, אבל בסתם בשתיקה ולא ענה אמן לא הוי שבועה, ועיין בסמ"ע סוס"י פ"ז [שאם יש לאחד חזיונה אלל רבים וכפר אחד מהם בשבועה במעמד כולם, וכולם הסכימו, דחשיב כנשבעו כולם], ואם כי יש להביא סמוכין לדבריו מתוס' כחובות ק"ח סעי"ג, שכתבו דאם פסק במעמד הוי כאילו עשה בעלמה, אבל היינו דוקא לגבי הודאת ממון דכב"ג שתיקה כהודאה, משא"כ בשבועה דבעין לבטא בשפתים, ועוד דגמ' קדושין דף מ"ה קי"ל דלא חליף חליף למשוי אצור שליח.

ו. ואם השלישו כבר שטרי חוב על הקנסות או השלישו את הגדן אחרי שכתבו ר"פ. כתב בשו"ת הב"ח החדשות סוס"י פ"ה, דכשנעשו שדוכין בסתם וכניחו כל אחד ביד שליח ממרני [הוא שטר חוב שאין שם אלא נייר חלק וחסום מלמעלה שמו לו] עפ"י התנאים הנרשמים ב"פ, והתאספו ב"ד חשבו לכתוב תנאים צפירים ולעשות ק"ס בזה וצקנס כמנהג, וצאו לד אחד להתנות איזה תנאי, אין שומעין להם, דה"ל להתנות תנאי זה בשעת הנחת הממרני ביד שליח, ומדלא התנה כך אלא הניח הממרני בסתם, ע"ד המנהג הניחם ביד שליח [והמנהג הוא שאין מחנים בכך], וחייב השליש ליתן הממרני ליד שנגדו.

ובמ"ז סק"י, אחר שכתב דבזמניו שכל קישור השדוך הוא בכתובת תנאים, ממילא אם כתבו רק ראשי פרקים אע"ג שלא אמרו ע"מ שיכתבו תנאים אחרים, מ"מ הוי כאלוהם צפירים שיכתבו ויכולים לחזור צינתיים [כמוצא בלוח ג'], כתב עוד, דעפ"י נראה דבעוין שידוך ומשלישין ממרנות שיתן הממרנות ליד המקיים, בזה נגמר הקישור, כמ"ש העור כאן דאם כל אחד עשה שטר על עצמו והשלישו ביד שליח יעשה שליח שליחו, ואע"פ דבחו"מ סי' ר"ז סעיף י"ב איתא דמי שפרע מקאת חובו והשליש שטרו ואמר לו אם לא נתתי עד יום פלוני תן לו שטרו כ"י לא יתן השליש את השטר שזו אסמכתא היא, [מ"מ] הכא בשדוך מעטם צושה יתן לו הממרנות, ואע"ג שלא נכתבו התנאים, כיון שנגמר הדבר ע"י נתינת הממרנות והוי כאילו נכתבו התנאים ושייך צושה. והוצא צ"ש סקט"ו וצבא"ע סקט"ו, דאם השלישו שטר חוב, בזה נגמר החיוב וחייבים צושה.

ובאמרי יושר ח"צ סי' קכ"ג, ונדפסה התשובה גם בשערי תורה שנה י"ג חוברת ב', כתב בנידונו, דאף דבראשי פרקים לא נגמר הדבר עדיין כ"י, אבל הכא כיון שנתנו הסילוק ליד החתן הרי הדבר נגמר כמ"ש הט"ז בהשגחה שט"ח כ"י, ואף דלא נכתב שום קנס ב"פ, אבל חרם הקהילות איכא כיון דכבר נגמר, דחרם הקהילות אינו חלוי כלל בקנס, ואף ד"ל דמ"כ הט"ז דבהשלישו הוי כנגמר היינו שהשלישו שט"ח ליתן מזד העובר למקיים, אבל בסתם השגחה אפילו השלישו הגזן לא נגמר, אבל ז"א, דאין לך גמר יותר מזה שנתנו הגזן ליד החתן, וכן ראיתי בהגהות חכמת שלמה

היינו הת"כ שעושים קודם כתיבת התנאים, מ"מ כיון דלא נהגו כפי חומת התקנה הנ"ל בהתרת רבנים, י"ל דבעלה כל התקנה במקום ד"ל דהוי כהתנה לכתוב תנאים [וכה"ע"ז וכו"ש הג"ל]. גם בזמן אהרן (להר"א וולקין) מהדו"ת סי' ק"ח דפ"ג עור ב', כתב בנידונו, דאפילו אם היה כוונתם ב"כ ודאי לשם שבועה כ"י, אין כאן קנס כ"י, דכיון דלא היה ר"פ וכתובת תנאים יכולה לחזור כ"י וכמ"ש הט"ז וכו'.

ה. ואם יש חיוב לקיים השדוכין מבח הת"כ עצמו. ואם יש הבדל בין שנעשה הת"כ בין המחותנים לבין שנעשה מהחתן והכלה. בלבוש נדק (להר"מ מפלגט) סי' כ"ד, בנדון שדוכים שנעשו על ידי תקיעת כף [מבלי כתיבת תנאים], כתב דש"ע יו"ד סי' רל"ע סעיף ב' כתב דתקיעת כף הוי שבועה, ובצ"י שם כתב לקנה פוסקים חומר משבועה ואין לה התרה. גם בשפתי אברהם סי' ע' כתב, דתקיעת כף שנעשה צין הלאדים קודם כתיבת התנאים צודאי חל. וכן במנחת יוחאל ח"ג סי' י"ד כתב דאסור לחזור משדוכים, משום שנתן תקיעת כף. ובמנחת פתים כאן סעיף ו' כתב דאם נתנו תקיעת כף הוי שבועה, כמ"ש בסמ"ע סי' פ"א סקנ"ח. ועיין מש"כ בצור"ח תליתאי סי' מ"ו.

ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קט"ו, אחר שכתב לענין הקנס והחרם, לדעת הט"ז וכו"ש כל שלא נכתבו התנאים יכול לחזור וכנ"ל, כתב עוד, דמכא הת"כ עצמו אין כאן ענין שבועה, שאינו מקבל על עצמו בשעת תקיעת כף שום דבר, רק שאומרים זה לזה מזל"טוב ומזכרים זא"ז שיהיה בשעה מוללת, ובאצני נדק [הג"ל] שמחמיר מכה התקיעת כף אולי מיירי כשעשו תקיעת כף בפה מלא דדיבור צפירים שיטאו זה את זה.

ועיין בשאילת שלום מהדו"ת סוס"י רע"ע שכתב דהת"כ שעושים בשעת שדוכין, לדעתו אינה בדרך שבועה כלל אלא בדרך קנין וגמר הדבר כמ"ש בסמ"ע חו"מ סי' ר"א סק"ה.

ובזמן אחר (להר"א וולקין) מהדו"ת סי' ק"ח, בנדון קשר שדוכין שנעשו בלא שום קנין כי אם על ידי מסיבת קרובי משפחה, והחתן תקע כפו לכלה בדרך המזכרים, כתב דהכלה רשאית לעשות שדוך אחר, כי התקיעת כף היחה רק מעין קירוב הדעת והצעת רגשי חיבה כנהוג בעת צין המזכרים שחוקעים כפס זל"ז בשעת ברכה ושתיה "לחיים", וא"כ אין בזה אפילו גדר של שבועה וגדר, וכמפורש בש"ע יו"ד סי' רל"ע סעיף ב' דתקיעת כף דינה כשבועה דוקא כשהיא בדרך שבועה, אבל כשהיא בדרך הסותרים שחוקעים כפס זל"ז לקיים המקה אין לה דין שבועה כלל, הרי שאפילו במקום שנתכוונו לקיים המקה ע"י התקיעת כף אין לו שום סדר של שבועה, כל שכן שניתן בשעה ששוחין לחיים דגם מהשגחה חזוק של קנין אין בזה, ודאי שאין בזה שום חשש כל דבר של שבועה וחרם, והראיה לזה דהא לא לכלה לחוד תקע כפו אלא לכל המסובים, ואולם ודאי דלא שייך כוונה שבועה אך ורק הבעת רגשי ברכה ורצון לפי המנהג.

ואם יש להקל יותר ב"כ שנעשה צין המחותנים, ולא מהחתן והכלה עצמם, כתב בשו"ת מהר"י ווייל סי' קל"ז, אי לא מסתפינא מחצריא אמניא, דלא החמירו בתקיעת כף אלא בשנתן תקיעת כף לאדם לעשות לו דבר לאותו אדם בעצמו, אבל צ"ד כיון שלא נתנה תקיעת כף אל המשודך בעצמו אין להחמיר כולי האי, ובצ"ח גדולה היא כיון דעממא שהחמירו משום דהוי כמו כריתת צריח. וכתב בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קס"א, דאף דצ"מ יו"ד סי' רל"ע חולק על מהר"י, מ"מ חזי לאלטרופי לסניף שיעול עכ"פ התרה.

ועיין בשפתי אברהם סי' ע', שכתב בנידונו, דאע"פ שהחתן והכלה לא נתנו תקיעת כף, מ"מ המחותנים נתנו וא"כ

(לו) ב"ח חו"מ סי' מ"ח. ועיין בלבוש שם דצריך שיכתוב בצד השני סכום המעות וזמן הפרעון. ובב"ש אה"ע סי' נ"ג סק"ג כתב, דממרני הוא נהוג במדינות פולין, ואין כותבים בו מי הוא המלוה.

אוצר

ס"ק מד אות ו-יב

הפוסקים

תיכף בעסקם בזהו ענין, שייך בזה בושח, שעד הקנין סודר של כתיבת התנאים אין בושח כל כך, וכל אחד יכול לומר ריחתי לנסות אם יתרחש חצרי לשדך עלמנו עמי, וכשאררר שבו מרובה בלא שום נטיה אח"כ אהייש בדבר, וגם אם ילא הקול שחצרו סירב מלשדך עלמנו עמי יכול לומר שאחר שכיב הוא מרובה לא הייתי רואה, משא"כ אחר כתיבת תנאים כבר ידוע שזה שחוזר בו הוא מצי"ש את שכנגדו, וגם אם היה מנהג פשוט ידוע לכל שחוזרים בזה אחר כתיבת תנאים תיכף בעסקם בזהו ענין, מ"מ לא עידי חייגי לכתוב תנאים ע"מ לחזור בו תיכף ויש בושח, ומ"מ ל"ע היעב.

יא. ובמקום שהמנהג הוא שלא לכתוב תנאים עד סמוך לחופה, או כשהוסכם ביניהם שלא לכתוב עוד תנאים אחר הראשי פרקים. כתב בגנצת שאל ס"י ל"ד בשאלת ה"ר יהודה ליב ז"ר משה, דאף שדעת הע"ז והב"ש דכתיבת ראשי פרקים לא נשתעבד עדיין, היינו בסתם אמרין דבדלוי לא נשתעבדו לגמרי עד כתיבת התנאים כפי המנהג, אבל צי"ד שהסכימו שני הצדדים שלא לכתוב תנאים כל עיקר, אי"כ הראשי פרקים הם במקום תנאים, ונגמר השידוך בכל חוקף ועוד וכו'. וכ"כ בנתיבות השלום נתיב י"ז סעיף ו' במוקפים, דאם אמרו מפורש שלא יכתבו תנאים, אז נגמר הדבר עפ"י הקנין והראשי פרקים. ובשו"ת מהר"ש (ענגל) ח"ה ס"י נ"ג, כתב צינודו שהמשודכת היתה אלמנה, וכיון שאין הדרך לכתוב תנאים באלמנה והיה ציניהם ח"כ ומסר לו ח"י נדן והגבילו זמן החתונה ולא עשו תנאים, מזה דלא ראו כלל לכתוב תנאים, אי"כ כבר נגמר השידוך וכו'.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג ס"י קכ"ז כתב בחו"ד, דצינודו שנחפשו מנהג לכתוב ראשי פרקים ואין כותבין תנאים אלא קודם החופה, ו"ל דגם הע"ז מודה דלא הוי כהתנה לכתוב תנאים.

ובאהל יהושע ס"י ע"ו, כתב בן צינודו, דדברי הע"ז הם רק לפי המנהג שכותבים תנאים זמן רב קודם הנשואין ושם כותבים זמן הנשואין והסילוק, ובראשי פרקים לא נכתב רק עלם ההתקשרות, אי"כ עיקר סמיכתם על התנאים, אמנם צי"ד שצינודו היה מצורר שיכתבו תנאים קודם החופה כפי הנכונ, כאן, אי"כ אדרבה הרי ע"כ כוונתם היתה לחייב עליהם בקנס קודם שיכתבו התנאים כו', דגם בגנצת זמן והכנת נשואין הכל קודם התנאים אי"כ אי אפשר לומר שכל זה היה בכתובי שיכתבו תנאים, בשגם גוף ראשי פרקים אלו המה תנאים ממש, דמה עוד תנאי יש לכתוב מה שלא נכתב בראשי הפרקים כו', אי"כ חיוז הקנס נגמר תיכף בעת ראשי הפרקים וכו'.

גם באמרי יושר ח"ג ס"י קכ"ב, ונדפסו התשובה גם בשערי תורה שנה י"ג חוברת ב', כתב, דיפה כתב הרה"ש [הוא הרי"י חיישיץ בעל שער יבונתן], דכיון שעכשו עפ"י הרוז אין כותבים תנאים עד סמוך לחופה, ממילא נגמר הדבר ע"י ראשי פרקים, וכבר העיר בזה חכם אחד צבית ילחק ח"א ס"י קי"ב, והבית ילחק השיב שלא שמע ממנהג זה, אבל עתה עפ"י רוב המנהג בן הוא, ושם הוא כנגמר.

יב. במקום שהמנהג להתחייב בקנסות, האם יש חיוב קנס כשנגמרו השידוכין ולא התנו בהדיא שאם יחזור אחד מהם יתחייב לשלם קנס. עבא"ה"ט סקט"ו בשם מהרי"ק, לאפילו לא עבדי קנס הוא דחייב לשלם דמי בושח. והוא מדברי ה"ש סקט"ד.

והרבה פוסקים חולקים ע"ז. עפ"י סקט"ט, דכבית מאיר כאן נגמס ע"ז, וכתב דה"ש קי"ר בהתקנת דברי מהרי"ק, דשם כתב דעדיף מצי"ש בדברים דפסור, דהא איכא מעשה רב, אלא שאין גוזין אותו בצבל, מיכו אם תפס או שאגידא ביה משום חשש

שלמה [שצנליון השו"ע כאן] (ח), וגדולה מזו כתב בתשורת ש"י ס"י רל"ז, דאף בשירכו דידור בעלמא יש חרס הקבילות וכו' [כמוצא בזהו ע"ז].

וע"ש בחכמת שלמה שכתב עוד, דהשלישו שטרות לאו דוקא, וכה"ה מעות נדן אם השלישו חל החיוב, כן נ"ל נכון לדינא.

ז. וכשהקנין והר"פ נעשו בפרסום מרובה. כתב צמנח אליעזר (להר"א מישל) מהדו"ת ס"י כ"ו, צינודו שדוכין שנעשו צה"כ וכתבו ר"פ צקנין ועשו סעודה ושילמו שדכות ונתנו מתנות זה לזה והחתן הודיע בעתונים שהם מאורשים, רק תנאים לא כתבו כי החתן ראה לעשות זאת צבית רבו וצנתיים חזר בו החתן, כתב דא"פ למכיון שנגמר ציניהם לכתוב תנאים שוב יוכל לחזור קודם התנאים כמ"ש הרמ"א כו', אך מ"מ כבר כתב הע"ז [הנ"ל בזהו ג'] דהעטם הוא משום דבושח שייך רק אחר גמר השידוך ולא נחפרסם ויש בושח, וצי"ד אדרבה היה הקשר בפרסום רב והחתן בעלמא הודיע זאת במכתבי עתים, ובדלוי יש בזה משום בושח כו', וחלילה להחתן לעשות ככל העולה על רוחו כו' עד אשר יתפטר וישיג כתב מחילה מהמשודכת או ישוב לקיים השידוך. וע"י צדברי יעקב שצאות ד'.

ח. וכשנתנו מתנות אחרי כתיבת הר"פ. צבית ילחק (להר"י שמעלקיש) ח"א ס"י קי"ב, צינודו שדוכין שכתבו ראשי פרקים ומצוהר בו שיתר הדברים יכתבו בתנאים, ואבי הכלה נתן מתנות לחתן, ועתה ראה החתן לחזור בו לפני כתיבת התנאים, כתב דדעת הרה"ש עפ"י מה"כ ה"ש [שצאות ו'] דאם השלישו השטרות אין יכולים לחזור משום דנתקיים הענין וה"ה בשלחו מתנות, וזה אינו, דבהשלישו שטרות יש להם חוקף שטרות שצאם יחזור האחד יתן השטר ללד השני, ואה"כ דצנתו מתנות זה לזה י"ל שהלד שנתנו לו מתנות יכול לעכב המתנה צידו, כיון דאדעתא דמתנה נתן לו, וגם בזה יש להסתפק, משא"כ לענין שיכול לבקף מי שנתן מתנה להלד השני שלא נתן, במה יכול לכופו.

ט. וכשכבר כתבו תנאים אחרי הקנין אלא שחתומת העדים לא היתה כדינא. בשו"ת מהרש"ם ח"ו ס"י קס"ב, שדוכין שנעשו בכתובת תנאים ועתה רואה לך אחד לחזור בו, וראה הרה"ש לפסול את שטר התנאים משום שנכתב בלשון עדים הכותבים וחתמו ע"ז הצדדים לפני העדים, אחר שכתב דהשטר כשר, כתב עוד דהרי עכ"פ קבלו בקג"א"ם על החיוב של התנאים בקנס כהוג, וסתם קנין לכתיבה עומד, ואף דיכולים למחות שלא יכתבו השטרות, כבר כתב ה"ש [ומוצא בצאה"ט סקט"ו], דאם כבר כתבו התנאים צקנור ונתנו לסופר שיכתוב בלחור, אינו יכול לחזור וחייבים בבושח, וכ"ש צי"ד שכבר כתבו התנאים בלחורים אלא שלא נחתמו כהוג, פשיטא דאיכא בושח לכרי"ע וחייב בקנס.

י. וכשכתבו כבר תנאים אלא שעודם עוסקים באותו ענין האם יכול לחזור עדיין. כתב בעזר מקודש (צנליון השו"ע) כאן, שהגם דקוי"ל שיכולים לחזור צקנין סודר כל זמן שעוסקים בזהו ענין, מ"מ שדוכין נראה דגם כשחוזרים בזה

(ח) ע"י בפנים החכמת שלמה שכתב, דמש"כ הב"ש דאם השלישו שט"ח כבר נגמר החיוב כו', היינו אם השלישו שט"ח על גוף הגדן או נגמר החיוב, אבל אם השלישו שט"ח רק על הקנס לקיים, אז בושח לא שייך בזה עדיין, וגם החיוב של הקנס לא חל, כיון דהתנו לכתוב שטרות ממש וי"ל דלא נתחייבו רק אם יכתבו התנאים ולא קודם. וכנראה שהחכמת שלמה כתב כן לפי לשון הב"ש, ולא ראה דברי הט"ז עצמם, דהרי בדברי הט"ז מבואר להדיא דמירי בהשלשת שט"ח על הקנס ליתן לצד המקיים.

אוצר

סיק מד אות יב

הפוסקים

לביישו אלא שחזר בו מחמת שהבנת עדיין קטנה, וכיון שאינו מתכוון לבייש פטור, כמי שחזר בו מה שחייב לאינו חייב על הבושת עד שיחזקון לביישו וכו'.

גם בהגם שאול סי' ל"ח כתב, דאם לא נזכר הקנס אין חיוב כלל, ורק אם יש קנס אז מלד הבושת מצטל האסמכתא כו', וגם בשו"ת מהרי"ק לא כתב בלשון ברור [דחייב] כו', ע"ש שהאריך בזה.

ובשו"ת מהרי"ץ סי' קל"ב, האריך ג"כ דכשלא היתה התחייבות לקנס, משום בושת לצד אינו חייב, והוסיף, דכלל בו כתב בטעם חיוב הקנס, משום שלא יוכל למלא זיווג כמו קודם לכן כו' [ומוצא בסק"מ], אבל מ"מ אין זה רק ע"י התחייבות, דכל זה לא הוי רק גרמא בעלמא, וגם לא צרי הזיקא דכמה פעמים עוד טלה זיווגו אח"כ יפה מצרשונה, וגם לא נתכוון לבייש, והעיקר הוא רק כמי שר"ש צ"י החובל על חבלה דדברים, שראוי לתקן ולקנסו, כן הוא גם כזה ראוי לתקן שיכתבו תנאים ושיקבל קנס בקנין על הבושת, ואם לא עשו כן איזה דאפסיד אנפשיה ואין כאן שום חיוב.

ובזה כתב ידי סי' ד' דף ו' עור ג' כתב, דעת הר"ש בתשובותיו כלל ל"ה סי' ז', דאין לריך ליתן דמי בושתו, [שהביע על אשה שנשדדה ואח"כ נשאת לאיש אחר, ודן שם לענין החזרת הסבולות של הראשון, ולא הזכיר כלל ענין קנס ובושת], והיינו משום דמתחילה לא התנו ביניהם שאם יחזור אחד מהם יתן לכשנגדו קנס, וכיון שכן הוי כאילו מתחילה מחלו על בושתם וכו'.

ובשם ה"ר יק"ר בירדגו כתב ביועץ אברהם (להרא"ד ריוח) סי' ע', שהקשה על הסוברים דאפילו לא נזכר הקנס עכ"ל חייב דמי בושת, מתשובת הר"ש כלל ל"ה סי' ח', בראובן ששידך בתו לשמעון ונתן לו סכום ידוע, ואח"כ שידך ראובן בתו לאחר ותוצע משמעון שיחזיר לו הכסף שנתן לו, ושמעון משיב כיון שחזרת בך וביישתני אין לי להחזירך, והביע הרא"ש דלריך להחזיר, הרי דהגם שטען שמעון שחזרת ראובן גרם לו ביוש, עכ"ל לא חש לה הרא"ש כו', ובדואי שטעמו כיון דשדוכין הללו לא היה שם לא קנס ולא שטר, ולכן פטור החזר מכל וכל דט.

ובבית קדושין (וורשא תר"ן) סקט"ו, כתב ד"ע על המהרי"ק הג"ל וכו'. ובסקט"ז כשדן אם יכולים לחזור אחר כתיבת ראשי פרקים לפני כתיבת התנאים, כתב דאם אין קנס בראשי פרקים בלא"ה אין חיוב. [ועיין בזה שאלה"ד דיש מחלוקים בזה בין תנאים לבין ראשי פרקים].

ובאמרי שמעון סי' י"ד כתב, דאם רק עשו קנין בלא תנאים על הקנס, הוי הקנין רק שיטאו זה את זה, ואינו חל כלל [עיין ע"ז בסקל"ג אות א'].

ובימי יוסף סי' ג' כתב, דהרי מדינת פטור מחשלות קנס כסדרת הרמז"ם והשו"ע דהוי אסמכתא כו', אלא שכבר נהגו כהרא"ש, ודי לנו צמה שנהגו דהיינו כשכתבו שטר ועשו קנס, אבל כשלא הזכירו קנס בפירוש מי יכול לחייבו אחר שלא נהגו, ואף אם יהיה הדבר ספק אם נהגו בזה או לא, הלא כלל ידוע דספק במנהג יד בטל המנהג על התחזקה, וגם מיימיו לא שמענו שיתנו קנס כיוצא בזה כו', וגם מדברי מהרי"ק עלמו נראה שלא היה מנהג זה בעירו כו', דאם היה מנהג לגבות קנס בזה"ג היה מחייבו מלד המנהג ולא משום שקרוב בעיניו כו', והוסיף בסוף התשובה, דכלל חד מהטעמים [שבידונו] פטור מקנס, ובפרט בלירוף בולס.

וב"ב דכלל נחמייב בקנס אינו חייב לשלם, ביצועות יעקב סק"ו, נזכר מכסף סי' ל"ה דסי"ז ב', ערוך השלחן סוף סעיף כ"ב, ושאלת שלום המוצא להלן בהערה מ'.

אולם

חשש קדושין, יכול לעשות ואין כופין אותו לגרשה. [וכן הובאו דברי מהרי"ק בדרכי משה כאן].

גם הרב המגיה נזכר מכסף סי' ל"ה דסי"ז ב' כתב, דקשה על הב"ש, דמדבריו שכתב סתם דאפילו לא עבדי קנס חייב לשלם דמי בשחו, נראה דמילא בדיונים, ולא כן הוא, אלא דוקא אי תפס לא מפקין מיניה.

וב"ב במשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת הק' סי' מ"ע, דרך אי תפס לא מפקין מיניה לפי מה שיטתו, כמבואר בחו"מ סי' א'. ובחשופות ראש (להר"ר אלקאווה) סי' ק"מ כתב ג"כ, דכזה"ג ליכא חיוב קנס, וכמ"ש במשחא דרבנותא, אלא דאם תפוס, האריך שם להוכיח דגם המשחא דרבנותא יודה שיכול להחזיק בו עד שישלם דמי הבושת.

ובבית מאיר כתב שם עוד, דמשמעות הראשונים בדברים בעיניו שדוכין לא משמע קלה הכי, וגם יש לגמגם במש"כ דהא איכא מעשה רב, אטו צטת השידוך היה הכוונה לבייש, הא אז הכוונה לדבק טוב, ובושה אינו חייב עד שיחזקון לבייש [כמבואר בחו"מ סי' ת"כ ותכ"א], ואח"כ כשנפרדים נמי אין הכוונה לבייש, וגם לא שייך מעשה, ולא הוי אפילו כבייש דברים, שזה ממילא וכלא דבור, וזה בדבורו עבד מעשה, ול"ע. ולעיל מיניה כתב בחו"מ בדפשיטות, דכלא כתב כלל קנס, פטור.

ובבית אחרון (להר"א מירלש) ח"ב דף ג', כתב אל בעל שיבת ליון המוצא להלן, דמש"כ דהקנס שמחייב ליתן מי שחזר בשדוכין, לא מכה שעבוד תנאים בלא עליו כו' ומציא ראייה מהסמ"ע סי' רמ"ה, אינו מוצא, דבסמ"ע שם מבואר שחיוב הקנס הוא מלד החיוב וקבלתו הנכתב בתנאים, אלא דהוי אסמכתא וע"ז כתב דאסמכתא שיש בו בושח אלא ליכא רבן דלקני, אבל בלא קבלה אין לחייבו קנס משום בושח, וכן מבואר בחו"מ סנהדרין [המוצא בסק"מ], ולא משום בושח לצד משלם קנס כו', אלא דחייב מעטם שעבוד התנאים, ומשום הבושה לא שייך ביה גזמא, ולא נמלא בשום פוסק שיכא חייב קנס שדוכין בלא שעבוד כתיבת תנאים, זולת מש"כ דדי"מ בשם מהרי"ק כו', ובאמת להלכה ברמ"א לא הביאו, ויפה עשה, וגם מהרי"ק לא כתב להלכה, אלא שכתב קרוב לומר וכו'.

וביד שלום סי' מ"ו, האריך להוכיח דכלל מתכוון לבייש אלא שחזר בו מחמת טובת עלמו אין לחייבו בבושת, ועפ"י כתב בד"ה ד', בנידון שהמשדך חזר בו מחמת שחשש שבניו יצאו לידו קטע עם צניה של המשדוכת, דאך יתחייב בבושת בחזרת שדוכין היכא דאינו מתכוון לבייש אותה רק טובת עלמו הוא דורש כו', ורק היכא דקבלו על עלמם קנסות שפיר חייב, אבל בנ"ד דלא נכתב קנס כלל כו', וידוע דליכא שום ערמה ומרמה בדבר אלא שמתירא מפני קטע הבנים, אי"כ פשיטא דלית בזה קנס.

ובמשחא דרבנותא (בחלק החי' של הרמ"ר אלפאסי) בתשובה שצ"ה זכ, כתב ג"כ דהקנסות שגזין אינו מעטם ביוש אלא מעטם קנס שחייבו עלמם, וראיה מהא דקיי"ל דאם גירש אשה מן האירוסין אם לא כתב לה כתובה פטור מכלום, ואמאי לא ליחייב מעטם ביוש, ודל מהכא כחוצה הא פגמה ופסלה מכהונה, אלא ודאי אינו חייב אלא משום קנס ואסמכתא אבושת, וכן משמע מדעת הסוברים דדוקא בקנין חייב בקנס אבל כי ליכא קנין פטור וכו' [עיין ע"ז בסקמ"צ אות א'].

ובתשובת בנו ה"ר שלמה כתב, דגם להש"ך דס"ל דלא צ"י קנין וכתב דהוי כמו אם אוציר ולא אעבד כו', מ"מ חיוב קנס בשעת השדוכין מיהא לריך, דומיא דאם אוציר דתנאי מיהא איכא כו', נמלא דשדוכין שלא היה בהם לא קנין ולא קנס אין בדברי המעשר כלום כו', וגם מדין בושח לא יתחייב. כיון שלא נתכוון

אוצר

סיק מד אות יב

הפוסקים

ובהסקנה ק"ח כאן, כתב על דברי העבדות הגרשוני הנ"ל, שלא היה לריך לזה, דהא מפורש במחני דכתובות מ"א ב' דחייב על הכושה בחוץ ומפתה, אע"ג דלא מתכוון אלא להנאה עצמו, ועוד נראה דמה שהלכינו לכתובה או קנין היינו לעשותו כמלוה בשער שלא יוכל לענות מחלה לי או תנאי היה בדבר או חנוס אני, וכיון דאיכא שטר או קנין שוב אינו נאמן אם לא שיצטרע ענתו וכו'. גם בספרו גצעת פנחס סי' ע"ד דמ"ה א', כתב ע"ד העבד א"ג שלא היה לריך לזה, וכנ"ל בהמקנה מא).

ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קט"ז כתב, דזה מפורש בח"מ סי' נ"ג סק"ב לענין עידור וקטע, דבדבר שהמנהג בן גס בלא נכתב בחנאים כנכתב דמי, ואף דהב"ש סק"כ כתב דדוקא בידע מהמנהג, והוא בדברי הש"ך בחו"מ סוס"י מ"ב, אבל בחשואות חן סי' נ"ה האריך לדחות דברי הש"ך, והעלה דכתובות שו"ם גס הוא מורה כיון שהמנהג מפורסם, וה"ל בכתובות קנס, וכמו שז"ל גס בעבד א"ג [הנ"ל] דגם בלא נכתב כנכתב דמי, ואף שכתב אח"כ שאין בדבר פשוט כל כך, אפשר שזה רק במדינתו שכתב שאין המנהג לחייב חזי נדן קנס רק כפי שקצבו ביניהם, בזה י"ל שאם לא כתבו לא חסוק אדעתיה, משא"כ במדינתו, וכנ"ל כתב הב"ש סי' ק סק"ב לחלק בין זמן הרמז"ם דלא נתפשטה התקנה, לבין זמן הזה דגם בלא ידע אמרין דנכתב דמי כיון שנתפשטה התקנה, סוף דבר דלדעתו מדינה חייב בקנס. וכ"כ בחי"ב סי' קכ"ז, ובח"ה סי' ס"ג. וכ"כ בדברי נשמים ח"ג סי' קט"ז, וצ"ל בשי מרדכי מהדו"ת סי' ג'.

ובחיים של שלום ח"ב סי' ק"א כתב, דזה פשוט ואין לריך לפנים שהקשר הוא קשר גמור אע"פ שלא נזכר בשטרות לא חרם ולא קנס כו', ואע"פ שהסופר לא כתב בדברי חז' כצד כלום, כיון דבכל שטרי חנאים רגילים לכתוב חז' נדן קנס, וכמבואר בחו"מ סי' מ"ב דלשון שרגילים לכתוב בשטרות אע"פ שאינו מתקנת חז"ל אלא לשון שנהגו הדיוטות לכתוב, הולכים אחריו ואע"פ שלא נכתב חז' כאלו נכתב, ואע"פ שזה הוא איש פשוט ונימא דכי דנים מה שלא נכתב כנכתב דוקא כשידע שכותבים בן בכל השטרות אבל

ידע שבאותה הצלה יזיק הרי זה מכוון גמור וחייב אף על הבושת, שהרי נאמר והחזיקה וגר אע"פ שאין כוונתה אלא להציל את בעלה הואיל והתכוונה מ"מ להזיק, חייב אף על הבושת כו', ונלמד מדבריו דבאמת על הבושת מהראוי לפטור, דלא נקרא מתכוון כלל לבושת אף ידיע דיתבייש חברו, מ"מ כיון דאינו מכוון רק להנאת עצמו לא מיקרי מתכוון לבושת, ועיקר החיוב בנתהפך בנפילתו הוא משום דעכ"פ הוי רצון לענין היוק לכך חייב אף על הבושת, דכך גורה תורה כו', וא"כ פשיטא דלפי"ד המאירי לא שייך לחייבו בשדוכין משום בושת כלל וכו'. ועיין בהערה מ"א.

מא) בערך שי כאן, כתב על דברי המקנה הנ"ל, [דאף] שיש לדחות, דאונס ומפתה נתנה ממנה משא"כ בשידוך שהחזיר אינו נהנה מהמבויש כו', וגם מרש"י דב"ק הנ"ל לכאורה אין ראיה, דהתם נתנה מהמבויש, אבל מהא דמיתא ראיה [שם בגמרא] דחייב מדתניא ושליחה ידה והחזיקה במבושי אף דלא נתכוונה לבייש, מוכח דגם בלא נתנה מהמבויש חייב וכו'. ע"ש מה שהאריך בזה.

גם באמירה נע"מ תניא ח"א מאמר ס"ב כתב, דהא עיקר הדין דבושת צריך כוונה, ילפינן מקרא דוקצותה את כפה, והא התם לא התכוונה לבייש אלא להציל את בעלה וכו'.

ובשואל ומשיב מהד"ב ח"ד סי' מ"ט, אחר שכתב הטעם דמבטל שידוך חייב בקנס אף דאינו אלא בושת דברים, משום דבשדוכין שהבושת מגיע לנפש השכלי זה יותר גרוע ממזיק בגופו, [וכמובא בהערה ל"ב], כתב דבזה א"ש גם מה שהאריך העבד א"ג לענין לא נתכוון לבייש, דכמה שמבייש הנפש חייב אע"פ שלא נתכוון לבייש וכו'.

ועי' מש"כ בזה, בפני אהרן חיר"ד סי' ט"ז דג"ב ד', ועי' בהערה שלפ"ן.

אולם צדני אצרכם חו"מ סי' מ"ב כתב, דנראה לחייב את המשוך צקנס הנכבד אע"פ שלא נכתב, שכן כתבו הראשונים על מחני דב"מ ק"ד א', המקבל שזה מחנור והוצירה שמין אותה כמה ראוייה לעשות, שכן כתב לו אם חוצר ולא אעבד שלם בטיפתו, ואמר דגמרא ר"מ היה דורש לשון הדיוט כו', והקשו הראשונים דהרי כל תנאי שצממון תנאו קיים, ולמאי הולרכו לדורש לשון הדיוט, וחירו דאשטריך היכא שלא נכתב התנאי דכיון צדני המקום נהגו בן, אף שלא התנו כמי שהתנו דמי, ואף שיש חולקים ע"ז כו', כבר כתב הכנה"ג בחו"מ סי' מ"ב הגב"י אות מ"ה, דסברת יחיד הוא כו', וא"כ נראה לחייב את המשוך צקנס הנכבד, [אלא שצדניו כתב לפטור מעצמים אחרים].

ובעבודת הגרשוני סי' ע"ד, אחר שכתב לענין קבלת חרם על החזר בשדוכין, דכיון שנהגו בכל התנאים לכתוב חרם אע"פ שלא נכתב כנכתב דמי, כתב דגם לענין הקנס שלא נכתב נראה הוא הדין והוא הטעם דלעיל, כיון שכל המקומות שווים לכתוב קנס בשדוכין הו"ל כאלו נכתב, אע"פ שאין מנהג המדינות שווים בסך הקנס כו', אלא שאין זה פשוט כל כך לומר שמסתמא הייתה דעתם כך עד שנאמר דאפילו שלא נכתב הו"ל כאלו נכתב, אמנם נראה דגם אם לא נימא שמסתמא הייתה דעתם לכתוב הקנס בחנאים, מ"מ נראה לומר שכל ספק הייתה כוונתם שיהא לז העובר לזד המקיים קנס מה שיתרלו או כפי מנהג המקום כו', וכמ"ש מהרי"ק דחייב דמי בושט אע"פ שלא נכתב שום קנס דקישור כו'. ולהלן שם כתב עוד, דהגם שידוע שאין אדם חייב בושט אלא"כ כוון לבייש, וה"ל צ"ל שאין כוונתה לבייש את הבחור, רק שאינה יכולה להנשא למי שאינו מקובל עליה, אבל ז"א, דאין המבויש שלא בכוונה פטור אלא כגון ישן שצ"ש, או נפל מן הגג בחוץ, אבל מי שמצ"ש להנאה עצמו חייב, וראיה לדברי ממאי דאיתא בב"ק כ"ז א' נפל מראש הגג כו' פטור על הכושה כו', ואם נהפך חייב אף על הכושה, ופירש"י ואם נהפך לאחר שהתחיל לנפול, דנתכוון לנפול על האדם להנאתו, חייב אף על הכושה אע"פ שלא נתכוון לשם בושט מ).

מ) בשאלת שלום סי' רע"ט, כתב על דברי העבדות הגרשוני הנ"ל, דלפי מנהג מדינותינו לא מנהג פשוט הוא לכתוב קנס בכל כתיב התנאים כו', וא"כ איד אפשר לומר דאע"פ שלא נכתב כנכתב דמי כו', והעבד א"ג הביא ראיה מדברי רש"י בב"ק, ודבריו תמוהין, דשם אף שלא נתכוון לבייש נתכוון להזיק חברו, להנאתו, וכדדרשין בברייתא שם ממשימ שנאמר ושליחה ידה איני יודע שהחזיקה, מה תלמד לומר והחזיקה, לומר לך כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב, אבל בחזרת שדוכין לא נתכוון להזיק וגם לא הו"ל כלל, וגם לא מתכוון לבייש כי אם להציל את נפשו לא לישא את שאינו רצו לו, דאי פטור מדינא דבושת, וכבר הביא העבד א"ג בעצמו מש"כ הרמ"א בסי' תכ"א סעיף א' בשם מהר"ן, דמי שקבל על חברו שמשטר או גבב לו וכיו"ב, אע"פ שלא יוכל לברר עליו מ"מ פטור מבושת דהרי לא כוון לביישו, וכתב כי בקל יש לחלק ביניהם, ולא ביאר החילוק, אבל החילוק מבואר, דשם לא נתכוון להזיק ולא הו"ל כלל, לכן פטור גם על הבושת כיון שלא נתכוון לביישו כי אם להציל את שלו, וה"ל בחזרת שדוכין כן הוא וכנ"ל, אלא שמסיק, דבכל זאת הנכון לפייס את הכלה כפי ראות עיני הב"ד שתמחול לו על הבייש שיעשה לה בגרמתו.

וכ"כ בהגם שאול סי' ל"ח, דהיה דנתהפך טעמא הוי משום שנתכוון להזיק בגופו לכן חייב כו', דכוונה ההזיק היא עצמה מספקת לחייב הבושת אע"פ שלא היה במחשבה לבייש, אבל בלי כוונה ההזיק רק ביוש שבא מצד הצלת עצמו מהזיק, ומהנאת עצמו בלי כוונה לבייש ודאי דפטור וכו'. וביד שלום סי' מ"ה, כתב להזכיר בן מדברי המאירי שם בב"ק, שכתב דמשהתחיל לנפול והזיק אע"פ שלא נתכוון אלא להציל עצמו, הואיל והוא

אוצר

ס"ק מד אות יב"ג

הפוסקים

מקנם כשחזר, כי בלא קבלת קנס מפורש עכ"פ בעל פה ח"א לחייבו וכו'.

ובזרע אמת חו"ד סי' ק"ב, בלאחד שנתחייב לאשה לישאנה ואח"כ חזר בו, אחר שהאריך דא"ל לחייבו לישאנה דהוי רק קנין דברים, כתב בסוף החשובה, אכן עכ"פ ח"א לומר זו ונקבה, דמשום שארית ישראל לא יעשו עולה וכי היכי בלא תחייבה צוות ישראל הפקר, דין הוא לקנסו בממון לפי ראות עיני הד"ד לפיכך הנערה על צושהה.

ועי' בתשובת הבר"צ דבגדד שכתב פעלים ח"ב סי' ג' שכתבו, דמש"כ בעבודת הגרשוני ודעימיה דאפילו לא עבדי קנס חייב לשלם דמי צושה, הוא לפי סברה הרמ"א דס"ל דקנס שדוכין לא הוי אסמכתא, אבל לסברה הרמ"ם והמחבר דהוי אסמכתא פשיטא דלא שייך לחייבו, דהרי אפילו כשעושים קנס בפירוש אין מתחייב החוזר בו, כ"ש כשלא התנו וכו'.

אולם המחבר שם, תמה מאוד על דבריהם אשר חלו הא בזה, וכתב דלא קרצ זה אל זה, דמש"כ הרמ"ם והמחבר לעשות הקנס כפי תקנת חכמי ספרד, לא משום דס"ל דאין טענה לתבוע דמי צושה, רק כוונתם דהקבלה של הקנס שקצבו צנייהם לא יתחייב זה אלא"כ עשו בדרך חכמי ספרד, ואח"כ שהצ"ד יחייבו אותו קנס כפי ראות עיניהם, כי אין חיוצ הצושה קצוב וידוע אלא הכל לפי הענין וכפי העת ואין זה שזה בכל כו', וכמ"ש בעבודת הגרשוני ובעלי ארצים לענין אם לר"ך קנין, דהא דלר"ך קנין הוא כשהקנס הוא יותר מדמי הצושה, אבל קנס שהוא לפי אומדן דמי הצושה ודאי אין לר"ך קנין [ובמוצא בסקמ"צ אות א'], ואלו הדברים עמ"ס י"ל דזעת המחבר שהאריך לעשות הקנס כפי מנהג ספרד, וא"כ מה שפסק בעבודת הגרשוני ודעימיה לחייב החוזר בו משום צושה כפי ראות עיני הדיינים, הוא דין אמת ואין סתירה לזה מדברי הרמ"ם והמחבר (מב).

יג. להסוברים דגם אחר כתיבת ר"פ א"א לחזור, או באופנים דלכר"ע א"א לחזור, האם איכא בכה"ג חיוב קנס גם כשלא נכתב הקנס בר"פ להדיא. כתב צהרי בשמים ח"ג סי' קע"ז, דאף לדעת הבית שמואל אחרון [המוצא בזה"ל ג'] שחל חיוצ קנס גם בכתיבת ר"פ, מ"מ הלא מוצא דדבריו שזה רק אם נכתב בפירוש קנס צ"פ, דבשלמא בתנאים אפילו שלא נכתב קנס כנכתב דמי, כדקיי"ל בשטרות דשלמא דמה שהורגלו לכתוב בכל השטרות אף בלא נכתב כנכתב דמי, אבל צ"פ הלא אין רגילים לגמור שדוכין צ"פ לזה, להכי בודאי אין חיוצ קנס רק כשנכתב בפירוש צ"פ וכו'.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"ז כתב, דאף דגבי תנאים גם בלא נכתב קנס כנכתב דמי, היינו משום שהמנהג לכתוב בו, אבל צראשי פרקים אין לומר דהוי כנכתב, כיון דאין המנהג לכתוב קנס צ"פ, לכן גם בזה"ל שנתפשט מנהג לכתוב ר"פ ואין כותבים תנאים אלא קודם החופה, וי"ל דגם הע"ז מודה דלא הוי כהנהגה לכתוב תנאים [כמבואר בזה"ל א"א], מ"מ ח"א לחייב קנס כשלא נכתב צ"פ בו, וגם למש"כ בכתבי בעל דעת קדושים, דצ"א נכתב צ"פ שנתפשט צ"ד חשוב ומעשיו, וי"ל דגם הע"ז מודה דחייב בקנס גם בלא כתבו תנאים [כמוצא בסוף אות ג'], וי"ל שגם זה דוקא בנכתב קנס צ"פ, משא"כ בנ"ד. גם בזה"ל סי' כ"ו כתב, דכשלא

אכל כשלא ידע אע"ג והמנהג לכתוב כן בכל השטרות כיון דשטר זה לא נכתב אין דנים כאלו נכתב, וכמ"ש צ"ח שם סקל"ו, מ"מ נהי שאין מקום לחייבו קנס חלי הגדל, מיהא קנס לפי המצויים בהמצויים יש כאן.

ובנוב"י מהדו"ת חו"ד סי' קמ"ה בכתובת בן המחבר בעל שיבת ציון, כתב צ"ח א"ך, דהקנס שמתחייב ליתן מי שחוזר בשדוכין ע"כ לא מכה חיוצ כתיבת התנאים הוא צ"א, דמשום כתיבת התנאים אין לחייבו קנס דהוי אסמכתא, ועיקר הקנס שאנו מחייבים למי שחוזר בשדוכין הוא משום הצושה שנתחייב, וכל התנאים והקנינים המוכחים אללנו בשעת שדוכין הוא רק לאמת הדברים.

גם בפרי צדיק סי' י"ד, כתב צנידון שלא התחייבו בקנס, דלר"ך לשלם בקנס הראוי בסתם כל אדם שחוזר מן השדוכין כו', ולמה יגרע קנס צושה זה מצושה הפחותה שצננות ישראל כו', דלא הקנין הוא הגורם אלא החיוצ שהוא מחוייב בצושה מאל דין הוא הגורם.

ובמשיב שלום סי' קמ"ה, כתב כן צנידון, דהא דלר"ך קבלה היא רק לקנס הקצוב חלי נדן כו', אבל חייב לשלם צושה גם בלי שום קבלה וקנין וכמ"ש מהר"ק כו', והצ"ח מאיר כתב שהצ"ח קילר בהעמקת דברי מהר"ק, ולדעתו לא חש הצ"ח להעתיק זאת, כיון שהרס הקדמונים יש אפילו בלא שום קנין וכתיבה כו', ולא יוכל לעשות שידוך אחר אם לא שישלם לה דמי פיוס.

ובו"אמר יצחק ח"א סי' קס"א כתב, דגם לפי מש"כ המשנה דרצוהא וכתובתה צו שם, דשדוכין שאין בהם לא שטר ולא קנין וקנס פטור, נראה מדבריו שם שזה דוקא צנידון שחזר הכתן ע"י טעם, דמדין צושה אינו חייב דה"ל אנוס, אבל אם החזרה היתה בלי טעם וסיבה, יודה שחייב לתת לה דמי צושהה מיהא, אף שלא היה שם לא שטר וקנס וקנין וכו'.

וב"כ דחייב לשלם קנס גם כשלא התחייבו ע"ז, כתב פעלים ח"ב סי' ג', ויען אברהם (להרא"ד ריוח) סי' ע', וישכיל עבדי ח"ה סי' ל'. וכן מבואר בתורת נחאל סי' י"ד.

ועי' בתשורת שי סי' רל"ז שכתב, דנראה שגם למהר"ק דס"ל דאפילו לא נכתב קרוב הדבר לחייבו מאל צושה, צ"ד לכתוב שום מעשה פטור מקנס, אף דלא נזכר במהר"ק שנתפשט השידוך בקנין וכתיבה ות"כ, וי"ל משום דשלא סלגנות זהו המעשה, וא"כ צ"ד אם שלא מתנות אזי ל"ד המקיים דמוחזק במתנות אין לר"ך להחזיר מחמת ספקו של מהר"ק. ובשלחן העזר סי' צ' סעיף ד' סק"י כתב, דמכה מנהג מפורסם נקטין במהר"ק וכו'. ובכוכב מיעקב סי' קכ"א כתב צהרי"ד, דחייב בקנס מכה תקנת הקדמונים. ובטעמיה מרדכי עמוד ס"ט א' כתב, דראוי לקונסו כמ"ש מהר"ק כו', ועוד נראה דיש לחייבו משום הקון העולם כדאמרין בכמה דוכתי.

ובערך שי כאן דק"ב א' כתב, דאם שלא שלח להתקשר בשידוך לבנו או לבתו ולכתוב תנאים, וכתבו בתנאים קנס על החוזר, והמשלה לא אמר לשלח בפירוש לכתוב קנס, נראה דאם מנהג ידוע במקומות הללו לכתוב קנס הוי כפירוש לשלח שיתחייב בקנס כדליתא צה"מ סי' ס"א סעי' ה', אבל אם יש שכותבין תנאים בלא קנס, או אם אין ידוע המנהג להמשלה, פטור המשלה

בגלל הברשות, ולהיפך, במקום שהיתה התחייבות אבל הסיבה שבגללה עוב צד אחד את השידוך אין בה משום ביוש. ולפי שפרט אחד בא ללמד על הכלל כולו ועל הפרטים השונים בזה, לכן נציין כאן לאותם הגידונים שדנו האחרונים על סברא זו. עיין ע"ז בסקל"ו אות מ"ב מ"ג ומ"ד, סקמ"ב אות א', סקמ"ז אות א' וב'.

מב) הגה סברא זו אם עיקר הקנס הוא בשביל הברשות, וההתחייבות היא כדי שיוכלו לגבותו, וכן בגלל גובה הסכום שנדע כמה לגבות, או שיעקר הקנס הוא בשביל ההתחייבות, רק כדי שלא תהיה כאסמכתא הסמיכו זה על הברשות, נידונה בדברי הפוסקים בנידונים שונים. ויש בזה שני צדדים עיקריים: א' במקום שלא היתה התחייבות אם אפשר לחייב

אוצר

ס"ק מד אות יג—טז

הפוסקים

אך בגבעת פנחס סי' ע"ד כתב על דברי עבודת הגרשוני שמדמה קבלת חרס לשערות אחרים, לדעתו לא דמי, דהכל לענין חרס ושבויה קיי"ל צו"ד סי' ר"י לדרך להוציא בשפתו אפילו גמר בלבו ואפילו אם נכתב וידוע שלא נשבע תלוי באשלי רבצני, כדאיתא צו"ד סי' ר"י"ב סעיף י"ב וצו"ת רמ"א סי' ק"ח, וכל זה נכתב, דאמרינן בודאי קיבל בפירוש, אבל אם לא אמר, אפילו היכה דעתו שיכתבו, כיון שלא הוציא בשפתו אינו חל, וכ"כ אם לא ידע מן המנהג, ותו דהא כל חרס ושבויה יש לו הכרה בהרעה, אלא דשדוכין מקרי כמודר על דעת חבירו, אי"כ כל זה לא שייך בשלא הוציא בשפתו, ועוד נראה דצ"ד גרע עפי, כיון שכתבו חרס לפנות הערב קבלן, ולא כתבו חרס לקיים התנאים, יש לדמות למד דאיתא ברו"מ סי' ק"י"ב סעיף א' דאפילו באחריות טעות סופר אם כתב מקצת אחריות לא אמרינן עוד טעות סופר, דהואיל ופירש מקצתן מה שכתב כתב ומה שלא כתב לא כתב, [וכל זה בענין חרס שמקבלים הלדדים בעלמא], מיכו בענין חרס הקבלות תלוי בפלוגתא דאחרונים כו'.

גם בשאלת שלום ח"צ סי' רע"ע השיג על העבודת הגרשוני הנ"ל, וכתב דלענין חרס ושבויה כל שלא קיבלו בפירוש אינו חל כלל, ועוד שלפי מנהגנו שאין כותבין בתנאים אלא "והקנס לא יפטר החרס", הרי כתב בסימ"ע סי' רמ"ה דאין החרס חל כלל, ואף להע"ז [המוצא בסקל"ג אות ג'] שכתב דבזה מקבלין חרס חדש, כבר כתב הנוצי" [המוצא בסי"ק ואות הנ"ל] דזה לפי מנהג מדינתו שהרב קורא התנאים ועי"ז מתחייבים הלדדים, ואי"כ זה שייך בנכתב, אבל בלא נכתב הרי לא ילא שום קריאת חרס מפי הרב ואין כאן שום חשש כלל, אלא מלד איסור הקדמונים. וכן צו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' ל"א, הביא תשובה ה"ב"ה סי' כ"ג שכתב דעיקר החיוב בשדוכין הוא משום שקורין לפני שני הלדדים "והקנס לא יפטר את החרס" הלכך חשבינן ליה כאילו הוציא שבויה וחרס מפיו, וכתב וצ"ד שלא נכתב לא שבויה ולא חרס, וגם לא קראו לפני הלדדים, אין כאן שום חיוב לקיים השדוך מלד קבלת החרס.

טז. ואם חל חרס הקדמונים כשהשדוכין נערכו טבלי כתיבת תנאים ומעשה קנין. עיין בפרי השדך ח"ד סי' ל"ד שכתב דכיון דעיקר החרס תקנו משום הצושה אי"כ אפילו לא כתבו תנאים כל שהדבר היה מפורסם לרבים שהאשה מיועדת למשדוך לישא אותה, הרי נחצי"ה על ידו ויש עליו חרס.

ובתשורת שו"ת ח"א סי' ר"י"ז כתב בנשדוכו בלא חקיעת כף ולא נכתב שום דבר, מוצא צו"ת מהדו"ת סי' קמ"ח [בשם בן המחבר] שיש בזה חרס הקבלות. וצאמרי יושר ח"צ סי' קכ"צ הביא דברי תשורת שו"ת הנ"ל, וכתב דאפילו בדבור בעלמא יש בו משום מחוסר אמנה כמוצא להדיא בקדושין דף מ"ה בהבוא דאמר לקרצאי והיא אמרה לקרובה, שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזו.

אולם בשפתי אברהם סי' ע"י כתב בדודאי לא חיקו הקדמונים בשדוכים בעל פה בלי שום קנין, רק היכא שמשעבדים גופם לישא זא"ז וכן לתת נדוניה ומקנים זא"ז בקנין, אז חלים התנאים, וממילא חל החרס של הקדמונים עליהם.

ובברכת יעקב יו"ד סי' ע"ז כתב צדוק שדוכים, דאפילו קבלו קנין זה מה, כל שלא כתבו תנאים אין לחוש לחרס הקדמונים, דצדורי הנודע ביהודה מהדו"ק סי' ס"ח משמע דאם לא היכה כתיבת תנאים אין לחוש לחרס, ואף אם נאמר שהדבר ספק שמא הקנין שעשו נחשב כמו כתיבת תנאים, הרי פסק צ"ש סי' א' סק"א דהיכא דאיכא ספקא בתקנת חרס הקדמונים אזלינן לקולא, ולפי"ז מאחר שלא היכה כתיבת תנאים רק קנין אחד אין לנו לריכים לחוש לחרס הקדמונים.

ואח"כ

דכשלא נכתב קנס צ"פ, כיון דלא נהגו בו, לכו"ע פטור מקנס, ומשום בושח לצד ודאי דפטור וכו'.

ושם צ"ס ה"סוף, דהא הש"ך והצ"ח ס"ל דדוקא בידע מן המנהג מהני המנהג אפילו בלא נכתב, אי"כ התנהג בהנאים שהוא מנהג פשוט, אבל צ"פ שחלו בפלוגתא [ויש הסוברים דבלא נכתבו רק ר"פ עדיין יכול לחזור בו], אי"כ הרי מוצא בתוס' צ"מ ע"ז ב' ד"ה ונתן, דצמילתא דתלוי בפלוגתא לאו כו"ע דיני גמירי, אי"כ בודאי לא ידע שום אדם מזה, ובפרט דאיכא שום מנהג לפי כתוב קנס בכתב הר"פ כו', ולכאורה י"ל דמ"מ איכא בושח לפי מהרי"ק [המוצא צ"ח שצאות הקודם], אולם במהרי"ק שם מוצא דרך אי חפס לא מפקינן מיניה כו', ואי"כ ח"א לחייב צ"ד.

וכ"כ דצ"פ ליכא חיוב קנס אם לא נכתב בפירוש, צאמרי יושר ח"צ סי' קכ"ב, ונדפסה התשובה גם בשערי תורה שנה י"ג חוברת ב'. ועיין צאות הקודם בדברי הט"ב קדושין. וע"ע במנחת פחים כאן.

יד. אופנים שדנו בהם לחייב קנס גם כשלא נכתב להדיא, אף להסוברים בעלמא דבלא נכתב אינו חייב. ביד שלום סי' מ"ז דל"ה ד', כתב בנידונו, דכיון שנכתב בשטר הראשי פרקים שנעשה דלא כאסמכתא, אי"כ י"ל דבזה גופא קבלו על עצמם קנסות, דאליה למד כתבו שנעשה דלא כאסמכתא, מאי אסמכתא איכא בזה אם לא כווננו על קנסות וכו'.

ובשלחן העזר סי' ב' סעיף ד' סק"י, כתב שהרב ר' אליעזר לוקר בעל דמשק אליעזר העיר, דכיון שנוהגים לכתוב בתנאים ערב קבלן מלד החתן ומלד הכלה, ומוצא בשו"ע סי' ק"ב סעיף ו' וצ"ח וצ"ח שם עפ"י הסמ"ע סי' קכ"ט סק"ג, דענין חיוב הערבים הוא רק על הקנס ולא על הנדוניה, ואי"כ אפילו לא כתבו בו קנס, מ"מ נכתב דמי מאחר שנכתב ערב קבלן, וכעין מש"כ ביד שלום [הנ"ל].

אולם המחבר שם כתב, שגדעתי אין מהערב קבלן ראייה כלל, עפ"י מש"כ בזהם ל"ז סי' י"א, מאחר שלא כתב הלשון המועיל להיות קבלן, ע"י חו"מ סי' קכ"ט ס"ח, ועוד דהסמ"ע והש"ך כתבו שם דשאינו ערבות בשדוכין כו', ומוצא יושר צעמרת חכמים סי' כ"ז, דמעולם אין הלדדים משימים לב על הערבים והוא מהרגל הסופרים, ומכל זה מוכח דמש"כ בתנאים ערב קבלן, אינו ראייה על קנסות שקבלו, כי רק מנהג הסופרים כן ומה"ט פטורים הע"ק, [אלא דגם בלא"ה כתב דגם כשלא נכתב נכתב דמי, וכמוצא צאות י"ב].

טז. ובמקומות שרגילים לכתוב שהצדדים מקבלים על עצמם בחרם, האם חל החרם על העובר גם כשלא נכתב. בעבודת הגרשוני סי' ע"ד, צדוק שלד אחד מהמשדכים רוצה לבעל את השדוך צעמרת שאין עליו איסור חרס, כי נכתב התנאים לא נכתב שמקבלים עליהם בחרם בדרך שנוהגים לכתוב בכל התנאים, וכתב שאין דבריו נכונים, שאף גם שלא כתבו העדים שהלדדים קבלו עליהם בחרם, הרי הוא כאילו נכתב, בזה שכותבין כן בכל השטרות, וגוסס זה נמלא בתשובות הראשונים ואחרונים, וראיה לדברינו ממה שכתב הרא"ש בתשובה, הוצא בעור סי' ס"א סעיף ז', וז"ל: וכל דבר שנהגו צמדיה לכתוב כו', כל מי שמקנה בסודר לכתוב שטר, דעתו שיכתבו כמנהג המדינה עכ"ל, אי"כ אף אנו נאמר כיון שראובן עשה קנין סודר מסתמא לכתובה עומד על פי מנהג המדינה, ופשוט שאע"פ שלא נכתב חרס הרי הוא כאילו נכתב ודנין על פיו, ומכ"ש צ"ד נראה קצת שהסופר טעה והשמיט מילת בחרם כו'. וכ"כ בחיים של שלום ח"צ סי' ק"א דאע"פ שלא נכתב החרם הוי כאילו נכתב כיון דכל שטרי התנאים רגילים לכתוב.

גם בחתם סופר ח"א סי' קי"ד דחה דברי ד"מ ה"ל, וכחז וכל
הבנתי שום משמעות פלוגתא, דהתם הוי שו"דא שאחר מיתת
האב נשתדכה לאחר, ופטר מה"רם אח הצנים מלשום קום שהחייב
אציהם שהרי נאום שמה, ואילו היה חי היה מפייס אחיה, זת"ד
תשרי מה"רם שצמדכתי שם, ומשמע להדיא דאילו היה חי לא היה

אוצר

ס"ק מה אות א—ג

הפוסקים

הקרובים היו אונס גומר, אבל בשידוך האב חת צנו ונתחייב בקנס, אם אח"כ חזר הבן מהשדוך חל על האב חיוב הקנס, דכיו הא מילתא בוי ליה לפרושי בשעת מעשה ולומר אני מתחייב זאת אם יחזור בו בני אהא פטור מהקנס, דשכיח הוא דהבנים חחרים בהם, ולהכי עושים חיוב הקנס על הכת המחרטת, ועוד מעלתו מובן הדבר, דאם נאמר שלא חל חיוב הקנס כשחזר בו הבן, איכ כיצד מתקיים חיוב הקנס על האב, שכרי חן בידו לבעל השדוך של הבן כל עוד שצנו שהוא גדול חפץ במשדוכתו, אי"ו מחיוב האב הוא אם יתחרט הבן ויראה לבעל השדוך, משא"כ בנידון הרש"א שנתחייב בקנס בשדוכי בת הבת י"ל שנתחייב בקנס אם יעכב הנשואין אבי הבת שהוא זכאי בה, ואח"ל דמיירי שלא היה לה אב, שמה חטכא אמה של המשדוכת, או הוא בעלנו אם יחזור בו לבעל השדוכין כי הוא יש לו הכח על בת בתו הקטנה להשיאה כרצונו, ועל כל כיוצא בזה נתחייב בקנס, אבל לא עלתה על לבו שהבת עממה חטכא כיון שכל הבנות מתרעות בנשואי האב או הקרובים, והיו אונס דלא שכיחא דלא חסיק אדעתיה להתחייב בו ולכן פסק הרש"א לפטורא.

אולם במשפט צדק ח"ג סי' כ"ט כתב בפשיטות, דהגם דהרש"א בשהר כתב זה רק בבת ברי, מ"מ גם בבת בן דין כן ע"ש.

גם ברדב"ז ח"א סי' ש"ט בזה ששדך חת צנו עם בתו שנ' אי וחזר בו הבן ואינו רוצה לקחתה ברי, כתב דאבי הבן אונס הוא ומאי הו"ל למעבד, ואפילו היה מקבל עליו לנדות הבן עד שישיא אותה פטור, וכי חרקה דדינרי צנו למיכב ליה וכו' וכדאמרין בגמ', וכ"כ הרש"א בשהר כיוצא בזה ברי, ואפילו ברי האב מתחייב בקנס ובשבושה ברי פטור מנשלים מהאי טעמא, ולא אמרינן הו"ל לאתנויי דאם לא יראה הבן לישא אותה שיכיר פטור, דהא בוי מילתא דלא שכיחא דרוב הבנים מתרעים למה שיעשו אביהם ואמם ברי.

ובשו"ת מהרש"ך ח"ד סי' ל"ז בזה ששדך חת צנו שלא מידעחו והתחייב עמנו בקנס ברי וצנו סירב בשדוך ברי, כתב ג"כ שאפילו אם ברי נשבע האב שאם לא יתראה צנו שיכא מחוייב לפרוע הקנס, אם עשה כל השתדלותו שצנו יתראה, והבן לא ראה להתפייס ולא חשש לדברי אביו, חן לאצוי אשם בזה שסיפק לחיובו, כי הוא ברי צנו על צנו שלא יחל דברו ולכן נשבע, ואם אח"כ חירע אונס דלא שכיח דהיינו שלא ראה הבן לעשות מה שרי האב צנו ממנו, מה מקום יש שלא לפטור, כי בין בשעה שנשבע בין צמה שאירעו אח"כ שלא נתקיימה השבועה הכל ברי באונס ברי סו"ד חן לחייב להאב כיון שרי בלי דעת הבן ברי, ואפילו אם ברי נעשים השדוכין מדעת צנו, לא ברי שום אשם על האב כיון שהוא לא פשע בציטול השדוכין ברי.

ובערך השלחן כאן אות ע"ו, חף שכתב מתחילה דאפשר לחלק בזה דדוקא לגבי צנו ברי אונס דלא שכיחא שכל הבנות מתרעות ברי, משא"כ צנן וכדאמרין בקדושין דמ"ה שמה נתרעה הבן לא חיישין, וכמ"ש רש"י שם דלגבי אשה אמרי' דכל דכו ניחא לה דעז למיכב ען דו ברי, אבל בצרף דייק ונסיב ואינו ברשות אצוי ברי ע"ש, וא"כ בזה ששדך חת צנו י"ל דהו"ל להתנות שאם לא יראה הבן שיכא פטור, וכל שלא התנה גלי אדעתא שקבל על עצמו אפילו אותו האונס, מסיק דש"י ראייתו להמשפט דק ח"ג סי' כ"ט בזה ששדך צנו קטן וש"י גדל הבן ולא ראה, שכתב דפטור אצוי מן הקנס ע"ש. וכן מבואר בזכרון יכוונת סי' ד ובתרישי שו"ס סי' ק"י המוצאים להלן אות ד' דגם צנן הממאן פטור האב מקנס.

ג. ובשאפשר לרצותה במזון הרבה, אם מקרי אונס לפוטרו מן הקנס, ואם יש לחלק בזה בין נשבע האב או

דכל הבנות מתרעות למי שיראה האב או הקרובים וכו', וגם צנ"ד האפטרופוס שהוא קרוב ליתומה, חשב שחטשה כמאמרו ברי.

ויש שכתבו לחלק בזה לפי הזמנים והמקומות, ויש חולקים. בחיים שאל ח"א סי' י"א כתב עמ"ש הרש"א בשהר סי' חש"א דסירוב הבת חשיב אונס דלא שכיח דכל הבנות מתרעות למי שיראה האב ברי, דנ"ל דבזמנינו לא חשיב לא שכיח ודבר פלא סירוב הבת, דידוע שהרבה צנות מלאו במשדוך ולא עשו כאשר דיבר אליהן אביהן וכמבואר בספרי האחרונים הרבה נדונים בזה, ובנדוני הוסוף, ק"ו צנ"ד שהיא יתומה וליכא מורא אב דודאי שכיח קאח דבת קמה בלמה ברי ע"ש.

גם צנ"ד ומאור דבש סי' ז' כתב ל"ד אי צנ"ד שחייב האב בקנס, שרי טעמו של הרש"א הוא דאונס דלא שכיח הוא דכל הבנות מתרעות ברי, ומנהג העיר הזאת ידוע הוא שהוא כמנהג ערי פראנקרי שהאב אינו יכול לעשות קטנה או גדולה עד שמקודם הארוס והארוסה מתרעים ביניהם ואח"כ עושים השדוכים, ואם הבת לא תתראה חן מעשה האב כלום כידוע כל זה ברי, וא"כ כשנתחייב האב על צנו צנ"ד חן זה מקרי אונס דלא שכיח, שרי חסיק אדעתא שאם הבת לא תראה חן במעשיו כלום, וכיון שלא התנה איכו דאפסיד אנפשיה, והביא דברי החיים שאל הג"ל שכתב ג"כ בדבריו.

ובפני יצחק (אבולעפיה) סי' י"ז השיג ע"ד החיים שאל הג"ל, וכתב דדבריו דחוקים מאד, דמא ליה לפלוגי בין הזמנים במאי דלא פלוג רבנן ראשונים ואחרונים כלל, ומ"ש דק"ו ביתומה ברי, דבריו שצנו ממני, דהרש"א לא זו בלבד על האב בלחוד קאמר אלא גם על שאר קרובים נמי כמ"ש וז"ל דכל הבנות מתרעות למי שיראה האב והקרובים וכו' ע"ש, איך שיהי' הדן למאי דכתבינא דאונס זה דחזרת הבת פשיטא דהוי אונס דלא שכיח כלל וכמ"ש הרש"א וגם צמן הזה ודלא כמ"ש הרחיד"א [בחיים שאל הג"ל] ברי, ובדק"י עו"א כתב עוד דע"כ לא אמר הרחיד"א להאי מילתא אלא בהיותו אז צערי פרנקרי דהתם ודאי מדינא ליה דסירוב הבת ברי מלתא דשכיחא ולא שכיחא, כי כן נהגים שם שאינם מדוונים כ"א צנ"ד ואת אשר יבחרו הם עמם ולא אביהם ואמם, ולהיות שהרי ברי בלחוד פרק שנשאלה השאלה בלחוד המדינות, משי"ה כתב לחלק בין הזמנים, דבלחוד המקומות שפיר הוי שכיח ולי"ש, לא כן חן צנ"ד יושבי ארץ הלצו וסוריא ומערב וטורקיא, מעולם לא נשמע כזאת שכן או בת יסרבו לבתלי עשות רצון אביהם ואמם צמה שצחרו להם, ובזה מודה הרחיד"א דהוי מלתא דלא שכיח כלל.

ובתעלומות לב ח"א סי' צ' בזה שצנו להפני יצחק הג"ל הכסים לדברי החיד"א וכתב, דלדידי חזי לי דבריו ודבר ברי צפיהו אמת ברי, ומשי"ב דלא אשתמיט חד מהפוסקים לחלק בזה חלוקא, הלא החיד"א כתב דבזמנינו זה הוא דשכיח ולא צמן הרבנים הקדומים, ומסיק צנ"ד דכיון דלעת החיד"א חשיב סירוב הבת בזמנינו שכיח ולי"ש ודבריו חזקים, ודבר גדול דיבר ומי ישיצנו ברי, ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דמאחר דהוכחנו שיש לחלק בין הזמנים ודורות הראשונים, אי"כ בזמנינו זה סרוב הבת חשיב שכיח עובדא, דכן עמא דארעא אזלא ומדלדלא ומדורו של החיד"א ירדו עשר מעלות אחריות עד שלא נכנס אפילו צסוג דשכיח ולא שכיח כלל. ונדפסה תשובתו בפני יצחק שם דקט"ו.

ב. ומה הדין בבן שמסרב לקיים השדוך שעשה האב. צנ"ד מהספ סי' ל"ה אחר שהביא לנדוני לשון הרש"א בשהר דסירוב הבת ברי אונסא דלא שכיחא דכל הבנות מתרעות צמה שיראה האב או הקרובים וכו', כתב דמדבריו אהא למד דדוקא בלחוד דלא שכיח כההיא דכל הבנות מתרעות בנשואי

אוצר

ס"ק מה אות ג

הפוסקים

בגיטין, מ"מ זה לאו אונס הוא שצריך לפייסה בכל אשר יש לו, וכ"ש שאינו נפטר משבועה אפילו באונס ממון הרבה, ואחר שהצריך עוד דיש מקום לומר דגם הרשב"א בזה ס"ל דלא מהני אונס מחמת ממון לפטור משבועה, ושאינו התם גבי דתו דאיהו רוצה להנשא אפילו אם יתן לו כל ממון, ומש"כ הרשב"א שאין לו ליתן ממון וכו' כונתו הוא רק לענין חיוב הקנס דאילו הי' לו ממון יותר הי' חייב לפייסה, ועתה שאין לו עכ"פ יתחייב בקנס כו', אלל דזה קלה דוחק כו', מסיק דעכ"פ דעת רש"י ודאי מוכח כן. וכ"כ בצאור הגר"א יו"ד סי' רל"ב סקכ"ד דמדברי רש"י בגיטין שם משמע דלא כהרמ"א ביו"ד הנ"ל.

ולענין חיוב הערצ כשהאונס הוא מחמת ממון, ה"ש סקט"ז הביא מהשארית יוסף סי' ע"א [וכוונתו צא"ה"ע סקט"ז] דכל היכא דהאז פטור גס הערצ פטורים, ואם הוא אונס מחמת ממון פטור הוא מהקנס כו', ואם כתב קנס ואח"כ נכתב בחרם ובשבועה אז השבועה קאי על הקנס שנשבע ליתן הקנס, לכן אפילו הערצ אונס פטורים אפילו כשיש אונס ממון, אבל אם כתב בחרם ובשבועה ובקנס לא קאי השבועה על הקנס וכו' (מה).

ואולם באבני מלואים סק"ד כתב דנראה דהיכא דליכא חיוב ממון ומשום לאונס ממון פטור ואינו מחויב בקנס אלל מחמת שנשבע ונכתב השבועה על הקנס אין זה חיוב על הערצ, דמי שנשבע ליתן לחציו והעמיד ערב אין הערצ מתחייב, דליכא חזרת ערבות אלל כשהלוו חייב ממש, אבל היכא שאין הלוו חייב כלום אלל שמתחייב לקיים השבועה ושבועה אקרקפתא דגבירא מונח ולא על הערצ, ותדע דהא נשבע ליתן לפי מנה אין ה"ד יורדין לנכסיו כו' דאין שבועה עושה חיוב וקנין אלל מזהו הוא דרמי עלי לקיים שבועתו ומשום כל יחל דברו ואע"ג דנכסיו דבר אינש אינון ערבינ דר, אי"כ הי"כ ערבים לא נשתעבדו עבור שבועת הלוו וי"ג צדור. ובערך שי הביא מהרשד"ם חסו"מ סי' כ"ה שכתב שאפשר לומר שאין הערצ חייב כיון שהוא לא נשבע.

ד. ואם מותר להאב לסייע לה בשידוך אחר. כתב צחחס סופר סי' קי"ד [וכוונתו קלה צפ"ת סק"ג] דהגם שטוען האז שפייסה בכל יכולתו ולא אפשר יותר וגאמין לו על זה, עכ"פ אסור לו ליתן לה נדן למשדך השני ולסייע כלל בשום סיוע של נשואין שהרי זה בידו עכ"פ, ובשו"י הרשב"א הנ"ל לא נזכר כלל מנתינת נדן, ואם הוי עוונת צבת הצת והיחה יתומה ויש לה נדוניא וכל לרכי נשואיה מירושת אביה, והזקן הזה אינו אלל כאפוערפוס ויועץ, וכיון דטוען דלא תפייסה מה יש לו לעשות יותר, אבל היכא שהנדן משל האב, לא ידעתי איך רשאי ליתן לה נדן ולהתעסק כלל בשום לרכי שדוכים לשני כו', ע"כ ראו להחריס עליו.

דאינו יכול לעבור על לית משום זה אבל אונס ד"ל דבשעת חלות השבועה לא הי' נשבע ע"ז דלא מקרי האדם בשבועה, ס"ל להריב"ש ג"כ דאף באונס ממון מקרי אונס וכמו בחלה בנו דג"כ לא הוי אלא אונס ממון וכנ"ל באבנ"מ.

(מה) לכאורה דבריו צ"ב דהא לעיל מזה הוכיח בפשיטות מתשו' הרשב"א דבאונס אפילו מחמת ממון פטור אף כשהתחייב בשבועה, וממילא פטור גם הערב, ומש"כ השארית יוסף דבכה"ג חייב הערב, כתב כן לדעת החולקים דס"ל שם דבשבועה אינו נפטר באונס ממון, וע"ז כתב דאף לשיטתם דוקא היכא שנכתב השבועה אחר הקנס חייב גם הערב כו', אבל לשיטת השא"י עצמו דעת הב"ש דגם הוא פטור בדיא דהערב פטור בכל ענין, וע"ל דהב"ש קאי אהיכא דליכא אומדנא דלא נשבע ע"ד כך, דבזה ס"ל ג"כ דחייב לשלם הקנס וכנ"ל בד"י הב"ש, וע"ז מחלק שפיר בין כתב בקנס ובשבועה או להיפך.

או לא. הרשב"א בזה ש"כ חס"א סי' תשע"א ובח"ג סי' רי"א אחר שכתב דסודות הצת להנשא למשדך הוי אונס גמור, כתב דאפילו חתמה שהיה יכול לפייסה בנשות, זה אינו מן הדין, ואפילו התנה שאם תסרב שיפייסה, שאין לו ליתן ממון לפייסה וכדלמרינן בגיטין דף ל' בזההי דאמר אם לא אפייס וכו' אמר רב יוסף אטו תרקבא דדינרי צעי למיתן לה כו' עכ"ל.

וכתב בשארית יוסף (לרי"י כ"ז) סי' ע"א דמהרשב"א הנ"ל מוכח להדיא דבאונס מחמת ממון פטור מן הקנס ואפילו במקום שבועה, דהא נדון הרשב"א התחייב האב גם בשבועה ואפ"כ פטור אף באונס מחמת ממון ע"ש. והביא דבריו ה"ש סקט"ז, והוסיף, משום דאומדנא דמוכח הוא דלא נשבע על דעת כן, וכמו שכתבו הט"ז והש"ך ביו"ד סי' רל"ב סעי' י"ב לתרץ מ"ש הרמ"א לענין שבועה דאם חירע לו אונס וכו' אפשר לסלקו ע"י ממון הרבה מקרי אונס, והשיג עליו ה"ש, דהא חייב ליתן כל ממון כדי שלא יעבור על לית דשבועה וכמ"ש הרמ"א עלמו בל"ה סי' תרנ"ו, וכתבו הט"ז והש"ך דסברת הרמ"א דבכה"ג לא עבר כלל, שאומדין הדברים שלא היה רצונו מתחילה על כך שיתן ממון הרבה כזה לקיים שבועתו, ועל דעת זה לא נשבע כלל עיי"ש, ולדברי הט"ז והש"ך יש נפ"מ גם כאן, דכשלא נשבע ואירעו אונס מחמת ממון פטור מן הקנס בכל ענין, אבל אם התחייב בשבועה, אינו פטור באונס ממון רק היכא דליכא אומדנא דמוכח דלא נשבע על דעת כך שיתן ממון הרבה, אבל דליכא אומדנא דמוכח, אף שאומר עתה שלא היה דעתו לכך לא מהני, דזה הוי כמו פתח לגדרו ואין פותחין בגולד וכמ"ש בזה"ש סי' שפ"א (מג).

ובאבני מלואים סק"ז כתב ג"כ דאפילו באונס מחמת ממון פטור מן הקנס אף היכא דנשבע, עפ"י דברי הריב"ש בסי' הנ"ל בזה דהיה מדירו לאכול אללו וחלה בנו דאמר' דהוי אונס, אף דצקל הי' יכול ע"י ממון להניח משרת אלל בנו, והיינו משום דבשעת חלות הנדר כבר אונס הוא דלא עלה על דעתו שיונה בנו חולה וילך לסעוד אללו, ולכך פטור משום דבעינן האדם בשבועה פרט לאונס ע"ש, וא"כ הי"כ כיון דאין השבועה אלל על הקנס אם לא יקיים, והוא סבור שיוכל לקיים החיוב, וכיון דליכא אונס אפילו אונס ממון לא הוי האדם בשבועה בשעת חלות השבועה, והרי הוא כמו בחלה בנו דאפי' באונס ע"י ממון לא חל הנדר כו' ע"ש. אולם בעצי ארזים סקכ"ג כתב בדעת הריב"ש דאינו נפטר באונס מחמת ממון היכא דנשבע (מ), והוסיף דכן יש לדייק מלשון רש"י בגיטין ל' ע"ב אהא דאמר התם אטו תרקבא דדינרי צעי למיתן לה, וכתב רש"י והרי אין לו ואונס הוא שפייסה בזה שצדו לעשות ולא איפייסה כו' עכ"ל, ומדכתב שאין לו משמע שאילו יש לו ממון שיכול לפייסה, אע"ג דס"ל יש טענת אונס

(מג) בביאור מנחם כתב לפרש מש"כ הב"ש כשיש אומדנא דמוכח כו', דר"ל אם יצטרך כעת ליתן ממון הרבה זה הוי טעות בעיקר השבועה ולא הוי נולד, והואיל דהוי אומדנא דמוכח דלא הוי נשבע על כך ליתן ממון הרבה, אבל אם לא יצטרך ליתן ממון הרבה רק ממון מעט, דזה לא הוי אומדנא לומר דלא נשבע ליתן מעט ממון, רק דכעת אומר דלא הי' נשבע על כך, וזה לא מהני והוי נולד ולא הוי טעות בעיקר השבועה, דאפשר דהי' נשבע לקיים הדבר אף אם יצטרך ליתן מעט ממון כדי לקיים השידוך, רק דהשתא אומר דלא הי' דעתו כלל בחלה שיצטרך ליתן אפי' מעט ממון, ורק כעת נולד הדבר, וזה לא מהני לבטל השבועה.

(מד) ע"ש שהביא זה מהב"ח, והוא ביו"ד סי' רל"ב שכתב כן בשם הריב"ש במי שנשבע על דבר ואירעו אונס ויכול לסלקו בממון הרבה אפי' כל אשר לו מחויב ליתן שלא יעבור על ל"ת כו'. וע"ז באבני מלואים סק"ז שגם הבית הלל כ"כ בדעת הריב"ש, מיהו האבנ"מ הוכיח מהריב"ש עצמו בחדשו שם דכל זה כתב היכא דהשבועה כבר חלה, דלא מהני אונס ממון

אוצר

ס"ק מה אות ד

הפוסקים

עליו שלא יתן לה נדן, ולא להתעסק לשום דבר נשואין עד תעמוד למשפט ותצטרע טעם מילואם בראשון כו, ואין להקשות מה מוסר חרם זה על הראשון שכבר קבל עליו בשעת התנאים, ובאמת חרם בכתב הוא חרם, ודלא כהגו"ק במ"ש במק"א, יש ויש, והעובר על חרם שקבל אינו מותרם אך מקרי עבדין עובר על חרם, ואם נחרימיהו בפועל יקשה עליו, וכן ראוי להורות לגדור בפני הפורעים גדר עולם. וכ"כ הרב אבגדור יחזקאל אב"ד קוויל בתשו' שבאגודות חז"ז מדברי סי' כ"ג דנראה פשוט דכל זמן שלא נתצטרע טענת הבת ויאלץ זכאי בדיון, גם על האב מוטל שלא לעפל בצרכי הנשואין, ושלא להיות מסייע ידי עובדי עזירה, והביא שמהלל בן להחמ"ס הג"ל.

אולם הרב אחרונים חלקו על זה, בחטולמות לב ח"א סי' ב' דמ"ג עור ב' כתב דאין דברי החת"ס ג"ל כולל, והדבר פשוט דאין לחייב האב רק לפייסה בדברים כדי שלא תחשבו שתיקתו כהודאה לדבריה כו, והרי אמרו דאסור לאדם לקדש את בתו עד שתגדיל ותאמר צפי אני רותה, ואין יכריחוהו שיקיים שידוכי בתו אף אם היא אינה חפוצה בו והי' מאחזה טעם שיכ"י, והרי צדור הדבר דכשהאב לא יתן לה נדן תהי' מוכרחת להכשיל למי שגמלה נפשה בו, דמי יקח אותה בלי נדן, ובאמת שמהל דהחת"ס לא ידענא, והרי נדון המצ"ע בח"א סי' פ"ה [המוצא באת שח"ז, בלא ששידך בתו הבוגרת ונתחייב לתת לה נדוניה, ואח"כ אמרה הבת שאינה רוצה במשדוך], ובתצ' דדבר פשוט הוא שאם בתו כשמשעה ממנו מילאה, שאין לזכור חייב בקנס ולא יקרא עבדין על השבועה כי לא נתחייב לכופה בדברים כו, אלא דעכ"פ אמרינן דלפייסה בדברים מחייב כדי שלא יהא הוא הגורם האונם כו, אבל להחרים לאב שלא יתן לה נדן זה לא שמענו ולא ראינו, ואין לסבירא זו שורש וענף מדברי הפוסקים.

גם בחיים של שלום ח"א סי' פ"ב השיג על החת"ס מכת דברי המצ"ע הג"ל שכתב דאזכור אינו מחייב רק לפייסה ולא לכופה, והרי אין לך כפיה גדולה מזו שאזכור לא יסייע לה בשום סיוע לנשואיה דע"כ השב עד שתלצין ראשה, והמל"מ צפ"ה מהל' שבועות הל' א' הביא תשו' המצ"ע ולא הרכיב אחריה כו, ומסיק כללו של דבר לדעתו רשאי האב לסייע בשידוך אחר וליתן לה נדוניה, וכמשפט הבנות יעשה לה, דלא כהחת"ס. וכ"כ במהרש"ם ח"א סי' קל"ה, והוסיק, שגם הש"ך ציד"ד סי' רל"ו סק"ז רמז לדברי המצ"ע הג"ל ע"ש.

ובאוה"ל משה (תלומים) סי' י"ב תמה ג"כ על החת"ס, דאין נפסוק לאב שלא יתן לבתו מזהר נדונייתה ושהשב עד שתלצין ראשה עד שתסכים להנשא למי שאינו הגון לה ושנא חללה, והכתוב לזוה גם בלא דעת נפש לא עוב, וכבר הזכירונו רז"ל דאסור לקדש לבתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר דלא לרצונה, רותה, והלכה פסוקה היא דאין האשה מתקדשת אלא לרצונה, והמקדש אשה בעל כרחא אינה מקודשת, ואפילו ע"י כפיה שתאמר רוצה אני כמבואר בפוסקים כו, ובפרט בגוונא דנ"ד, שנודע ללד הכלה אח"כ שיש פגם במשפחת החתן, מה שלא נודע להם בשעת התנאים.

ובזכרון יהונתן סי' ד' בגדון מי ששידך את בתו, ולבסוף מילאה ולא ראתה בשום אופן במשדוך ובנאות האב כי לא תשמע לו בשום דבר עשה שידוך אחר עם בתו וכו', הביא דברי החת"ס הג"ל וכתב, דלא נראים דבריו בזה, דהא אפילו אם נימא כדבריו דאינו רשאי לסייע אותה בנשואי שני, הרי זה דוקא רק עד שהמשדוך יתקשר עם אחרת, אבל אחר שישא אשה אחרת, בודאי דשוב חוזר החיוב על האב לתת לה נדוניה ולרכי נשואיה מכת הכתוב ואח' צותיכם תנו לאנשים כדאיתא בכתובות י"ב ב' ובפוסקים, דלאחר שנשא אחרת נפסק הקשר לגמרי וה"ז מעוות לא יוכל לתקן.

ולא מפטר האב מחיובו בזה שהפיר את ההתקשרות וביישה את המשדוך, ואפילו היתה עוברת על עבירות חמורות לא מפטר מזה שמוטל עליו להשיאה, וכיון שכן איך יוכל לכופה בזה שלא יתעסק עמה בצרכי נשואיה, וכלל היא יודעת מראש שכל דבריו ואיומיו אינם רק עד אחר שישא המשדוך, ואח"כ יהי' מוכרה לעשות המוטל עליו במקדס, ואין לומר דמ"מ ח"ל להמתין עד שהמשדוך הראשון יתקשר בנאותה ולא למכר לשדך אותה כו, גם ז"ל אם עכשיו נדמן לו שידוך הגון לפי כבודו וכבוד משפחתו, ואם ימתין אולי אח"כ לא ידמן לו כזה, וא"כ י"ל להיפך, דלאו כל כמיניה לבזים ולחלל בכבוד משפחתו, ואינו מחייב להמתין עד שישא המשדוך מקודם, כיון דסו"ס עליו יהי' מוטל להשיאה, וראיה לדברינו מתשו' הרד"ז ח"א סי' שכ"ט [המוצא לעיל אות ב'], בגדון א' ששידך את בתו וחזר בו הבן, שכתב שהאב פטור מטעם אונם, ואפי' ה' מקבל עליו לרצות הבן עד שישא אותה פטור, דאע"פ תרקבא דדינרי כו' וכדכתב הרשב"א הג"ל ע"ש, הרי מפורש בדבריו דגם האב על בתו אמרי' כן דהוי אונם גמור בנאותה הבן ולא חילק כלל כדברי החת"ס, ואין לומר דהתם לא ה' האב נותן הנדוניה ולרכי הנשואין לבתו, דמאי פסקא, אע"פ אין דרך לתת לבן כמו לבת כו, ולכ"פ ח"ל להרד"ז לאפלוגי בזה צ"ן היבא שהאב נותן לו לרכי הנשואין או לא, ובפרט שצטבדל דהתם משמע להדיא שגם האב נותן לו סבולנות ולרכי נשואין, אי' דאין לחלק בזה כלל וכמו שכתבתי, שאין שום חיוב על האב למנוע עונתו ממנו בדבר הנוגע לכבוד משפחתו כי ע"י יגרס לו שיעשה שידוך שאינו הגון ויפגום כבוד משפחתו כו, ואפילו בבן, וכ"ש בבת שמוטל עליו להשיאה, וכ"מ בתשו' מהר"מ אלשיך סי' ל', ובאמת נפלאותי על החת"ס שכתב דר' הרשב"א הם רק נדוניות בבת הבת דה"ל נדוניה ממקום אחר, דבהדיא מבואר ברמ"א שם וז"ל י"א מי שפסק על בתו או על בת בתו כו' וכ"כ דרכי משה שם סק"ג על הרשב"א הג"ל ח"ל וע"י צ"ח קנ"ד בתשו' הרא"ש דמשמע דאף בלא דינא הכי עכ"ל, וכן מוכח גם בעור סי' הג"ל וכ"מ במדרכי צ"ב פ' מי שמת סי' תרנ"ו ע"ש.

ובתב עוד בזכרון יהונתן שם דמה שהוכיח החת"ס מלשון הרשב"א בתשו' שכתב דהאב יכול לעטון דאנום הוא דעשיתי כל מה שזיכנתי ולא נתפייסה כו, דמה משמע דהיבא דיוכל לפייסה ולא עבד חיוב בקנס, אי"כ עכ"פ אסור לו לסייע לה כו' ע"ש, דבריו תמוהין דעד כאן לא אמרי' דעליו לפייסה בכל מה שזיכנתי היינו דוקא היבא דהתנה בזהדיא לפייס את בתו אם תסרב, ע"י אמרי' דעליו לעשות כל מה שזיכנתי לעשות ולפייס, וזה מוכח מצטבדל דההיא דגיטין דאמר אם לא אפייס כו' אמר רב יוסף מדי תרקבא דדינרי צפי למיחז לה, ופרש"י זה אין לו, ומשמע הא כל מה שצידו לעשות מחיוב לעשות ולפייסה, כיון שהתנה לפייסה בזהדיא, אבל צ"ד שהאב לא התנה כלל לפייס רק התחייב אי"ע בקנס אם יעבור כפי הנכוז לכחוב קנס מזה העובר ללד המקיים, אי"כ אין שום חיוב על האב כלל לפייס את בתו, רק כיון דבתו ממאנת בזה והוא לא הביא לבנה לחזור, בזה הוי אונם גמור כו, וכן משמע מלשון הרשב"א שם בתשוב' שכתב: אפילו התנה שאם תסרב שיפייסנה, אע"פ תרקבא דדינרי צפי למיחז לה כו, משמע דהיבא דלא התנה כלל לפייסה אינו מחייב לפייסה אף צמי שצידו, ומלאתי כדבריו להדיא בנאות הרשב"א ח"ג סי' רי"א, [ומוצא לעיל אות ג'], ע"ש, ובסוף דבריו כתב דנראה דהחת"ס בעלמו חזר בו, דבסי' קל"ד נשאל על ענין כזה וכתב שם ח"ל והשלישית קנסות כו' אך אם הבנים אינם רוצים, הנה אם ה' כתוב צנוסח התנאים שהאב מתחייב לפייס בתו, היינו לרכיב לה לדברי הרשב"א בתשו' שאמר וכי תרקבא דדינרי צפי למיחז לה כו, אך צנוסחאות שלנו לא כתוב כן אלא ד העובר יתן, והלא האב

אוצר

ס"ק מה אות ד—ה

הפוסקים

בגיטין שם וכן הרשב"א שם דאם משחל לפייסה בחרקבא דדינרי אפי' שאינה מתרנית חשיב כמו קיום החנאי, וא"כ זכ"ג לא לריך הרשב"א לטעם חונם, אלא כונת הרשב"א דאפי' אינו נותן לה חרקבא דדינרי משום דהא גופא חשיב חונם אלא הכתוב אס' אינה מתרנית רק ע"י נתינת דבר גדול, ואם נאמר כהח"ס דעל האב מוטל שלא לסייע לה בלכרי נשואיה, א"כ אין לך דבר גדול יותר אס' ימנע האב מלחת לה נדוניה וכדומה, ולמה לריך הרשב"א לפטור אותה מטעם חונם, תיפוק ליה שהרי קיים כל מה שקיבל ע"פ, אלא ע"כ דאין על האב שום חיוב בזה.

ומהר"ש בהן בתשו' שבתרישים שוהם ס' קי"א כתב דהיכא דיש לחוש דע"י מניעת האב לחת לה נדן תנשא למי שאינו הגון לה וכיוצא בזה, גם החת"ס מורה דמותר ואף מלוא לסייעה, וכמ"ס הרה"מ שם בס' ק"י [הוצא לעיל], וראיה לזה ממשי"כ בתחלת דבריו וז"ל דעכ"פ אסור לו ליתן הנדן למשודך השני ולסייעה כלל בשום סיוע של נשואין שהרי זה בידו עכ"פ עכ"ל, ומשמע להדיא דס"ל דאין דאין בידו לכופה בשוטים להנשא לראשון, מ"מ זה בידו שלא לסייע אותה בשודך השני, כ"ל ברור בכוונת החת"ס, וכן משמע עוד מסיום דבריו שם וז"ל אכל בגדון שלפניו שהאב משדכה מיד לאחר הרי לפניו שאינו חונם כי מי מכריחו ליתן לה נדן וכו', ומלשון זה משמע דמיירי דוקא בגוונא דאם יעכב הנדוניה תחזור למשודך הראשון, והלכך אינו מוכרח ליתן הנדן לשני, אכל בגוונא דאם יעכב הנדן יש לחוש שתנשא לאיש שאינו הגון לה, או שתאלץ לתרבות רעה לגמרי, בודאי הוא מוכרח ליתן הנדוניה לשני, ואין לך הכרח גדול מזה.

ועיין בחיים של שלום ח"ב ס' ק"א בגדון א' ששירך בתו והתקשרו בתנאים כנהוג, שהכותב השמיט לכתוב שנעשה בחרם וחלי נדן קנס, ואח"כ סירבה הבת ומילאה במשודך באמתלאות שונות כו', דאחר שהעלה דאף שלא נכתב בפירוש, ואין לחייבו ח"כ קנס מ"מ קנס לפי המציאות יש כאן, אלא דאין לחייב את האב כיון שהבת מסרבת כו', כתב דזכ"ג נראה שגם החת"ס יודה דהאב רשאי ליתן לה נדוניה ולעשות לה כמשפט הבנות, דשלאמלא כשנכתב הקנס בתנאים דלריכוס לזכות את האב ולפטרו מטעם חונם, שפיר יש מקום לטענת החת"ס דנכי דיכול האב לטעון מה יש לו לעשות לפייסה, מ"מ אין לו ליתן לה שום סיוע, לא כן בנ"ד דלא אחינן עלה אלא מטעם צושת סתם, דהרי קי"ל דלא מחייב צושת אלא במתכוון לבייש, אומם כבר כתב בעבודת הגרשוני דמה שמכוון להנאתו זה לא מקרי אינו מתכוון, ממילא בשנתיה שדבריו כן הוא שהבת מסרבת מדעתה הרי פטור האב מצושת, בלאו האי טעמא דחונם, מאחר שהוא חפץ בו הרי ליה ל"י הנאה, ועל הצושת אינו חייב עד שימתכוון, וכיון דפטורה דהאב לא הוי מחמת טענת חונם, מהיכי תיתי לומר שיכ"י אסור לו ליתן לה נדוניה ויחר לרכיה כמשפט אב לבניו.

ה. ואם מחוייב עכ"פ לפייסה בדברים, צושת מצי"ט ח"א ס' פ"ה בגדון ראובן ששירך בתו הצוגרת לשמעון ונתחייב לחת לה נדוניה וקבלו השנים בה וצבועה כו' ונתחייבו בקנס כו', ואח"כ אמרה הבת שאינה חפלה בשמעון, ובשטר השדוכין לא נזכר שנתחייב ראובן להזמין בתו לנשואין ולא לפייסה כו', אחר שכתב דדבר פשוט הוא שאם בתו כששמעה מיאנה ואמרה שאינה חפלה בשמעון, שאין אביה חייב קנס ולא יקרא עברין על השבועה כי לא נתחייב לכופה בדברים כו', כתב, אך אס' יש בידו לפייסה בדברים ואינו מפייסה, נראה שחייב בקנס והוא עברין, כי אפי' שלא נתחייב בפירוש לפייסה הרי נתחייב בנדוניה וצקיום התנאים לנשואיה כו', וכיון שגשבע ליתן, משמע שהייב לראות ולפייס שתנשא, דאם אינו מלכא ומפייס את הבת שתנשא לא יתחייב לחת כמו שגשבע

האב אינו עובר כלל, והוא לא התחייב עצמו כלל ליתן קנס עבור בתו רק מי שעובר הוא ישלם, נמצא האב פטור לגמרי כו' ע"ש, הרי שכתב בזה דהיכא דהיכא שלא כתב בפירוש שהאב מחייב א"ע לראות את בתו אינו מחוייב לפייסה בכל מה שצידו, ודברי הרשב"א אינם רק היכא שהתנה לראות את בתו.

ובתרישים שוהם ס' ק"י פקפק ג"כ ע"ד החת"ס, עפ"מ שחקר אס' יש בזה איסור דלפני עור, וכתב דז"ל דהא ודאי ה"א לא תשכ עד שתלבין ראשה ותנשא לאחר בנחות דרגא שישא אותה בלי נדוניה, או שתאלץ לתרבות רעה לזנות עם אחרים, א"כ ה"א תעבור על האיסור של חזרה משודך הראשון גם מבלי סיוע אביה, וזכ"ג ל"ש לפני עור ע"י פסחים כ"ב ב' מנין שלא יושיט כוס וין לנזיר כו', דהיכא דאית ליה בלאו הכי לא עבר המושיט, ואף דיש מהפוסקים הסוברים דמ"מ איכא איסורא מדרבנן, ע"י פ"ח יו"ד ס' קי"ז, ז"ל דהיינו דוקא בשאין הדבר נוגע לעצמו, תש"כ"כ בנ"ד דאם יגרם שתאלץ לתרבות רעה לזנות וכו', ה"ז פגם גדול לו ולכל משפחתו, וע"י פסחים קי"ג בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה, וכתבו המפרשים בטעם שלא חזקה, אפי' דהמשחרר עבדו עובר בעשה, היתירו לו משום חשש זה, מ"מ"ש דלא אסרו לו רבנן בזה כו' [וכנה העיר גם הערך שי כאן ע"ד החת"ס מהא דבתך בגרה], ויש ראי' מהפוסקים לזה דכנה ד"ז שהביא הרמ"א דמילאין הבת הוי חונם, הוא מתשו' הרשב"א ס' תשע"א, ושם בלוח המפתחות כתוב דאח"כ שידכה לאחר כו', ונראה דתבונה אלו חסר מלשון התשו' בפנים, וכן הביאו הב"י והפרישה שם ותשו' רמ"ע מפלנו ס' פ"א ועוד פוסקים, ויותר מצוהר כן בתשו' רמ"ע ש"י על הרשב"א וז"ל והתם מעשיו מוכיחים של אותו זקן כי הוא היה בגורם ועשה צידים מעשה לסחור השדוכין הראשונים ושדכה לאחר קודם שנתפרסם מילאין הבת כו' עכ"ל, ונשמע מדבריו, א' דאם לא שדכה רק לאחר שנתפרסם מיאונה, הוי אמרינן דעשה כדון, ב' דאפי' שדכה לאחר קודם שנתפרסם מיאונה, לא אמרינן ליה אלא בלשון הלז יודע וכו', כלומר דאם הוא שקר ושהיה ממלאת מחמתו האשמה תלוי בו, ומדלא כתבו דעכ"פ אסור לו לסייע בשום דבר לנשואי השני, ש"מ דזה אינו אסור לו, ומ"מ החת"ס דהרשב"א לא כ"כ אלא בבת הבת כו' אכל באב המשדך אסור לו ליתן לה נדן כו', זה נסתר מד' רמ"ע הנ"ל דנדונו ה"י באב ששירך בתו ואפי' מדמי לה ממש לגדון הרשב"א, גם יש לתמוה על הח"ס מדבריו הדרכי משה שם וכו' [וכנ"ל בזכרון יבונתן], ומלאתי בתשו' הרשב"א ח"ג ס' רי"א ושם מפורש נדון הרשב"א הנ"ל ומסיים בה לאחר שנתים חזר בו הזקן ושדכה לאחר ואומר כי בת בתו אינה רואה כו' עיי"ש, המורם מכל הנ"ל דאם האב יודע כי בתו מאסה במשודך ויענן אותה לחנם, וחושש שעי"י יוכל ללאת מכשול כי תעשה מה שלכה חפץ ויכ"י פגם לו ולמשפחתו, יש ללדד להחיר לו לשדכה עם אחר שתתראה לו ולסייע לה בנדוניה ולרכי נשואין, ואפשר גם בעשה שדוך עם בנו והוא ממאס אח"כ במשדכתה יש ללדד כן עפ"י מ"ש לעיל. [ועיין בזכרון יבונתן לעיל דפשיטא ליה דבבן דינו בבת ושכצא כן מהרד"ש].

ובמצפה אריה (תנינא) ס' ל' דהא דברי החת"ס מכה דברי הרשב"א עצמו בתשו' שם, עפ"מ שהעיר אהא דמצוהר צ"ש סקט"ז מתשו' הרשב"א הנ"ל דאפילו יש בידו מעות לפייסה אינו מחוייב ליתן לה, והיא צבונת דגיטין שם דאמרינן אטו חרקבא דדינרי צפי למיתב לה, כתב רש"י משום דאין לו חשוד חונם, ומשמע דביש לו לריך ליתן, ועל כרחך לריך להלק דדוקא התם באשה שאינה מתפייסת אלא בנתינת דבר גדול, אמרינן דמסתמא היתה כוונתו לכך, משא"כ הכא דאמרינן רוב צנות מתרואה לדעת האב ה"יני אפילו בלא נתינת חרקבא דדינרי, ולהכי חשיב לה הרשב"א חונם אס' אינה מתרנית אלא בנתינת דבר גדול, ולפ"מ"ש התוס'

דהפוסק פטור מן הקנס

דזכ

אוצר

ס"ק מה אות ה — ס"ק מו אות א

הפוסקים

אח כחו והתנה שיודיע לו קודם והבן שינה כ"י והאב מיהן כ"י, ופסק דשניהם פטורים מהקנס, והקשה הב"ש דהבן למד פטור הא הוא גרם הכושה, ועל כרחך ל"ל דעשמו דלא הוי גרמי אלא גרמא, משום דסבר שאביו יסכים למעשה, וכחז הב"ש דמח נשמע אם האב אומר דיש צידו כחז הרשאה מצחו והיה שקר והיה ממאנת דשניהם פטורים, דהא האב פשיטא שסומך את עלמו וצחו לא חסר, ולא כהנחלת שצעה.

אולם כמה אחרונים כתבו כהנחלת שצעה, דכחז"ג חייב האב בקנס. הבית מאיר כאן תמה על מש"כ הב"ש דלכן פטור השארית יוסף צדוקו את הבן משום דלא הוי אלא גרמא לבושה [וכנ"ל], והלא עיקר החיוב בשדוכין הוא רק משום שמחייב את עלמו אם יבעל השדוך, וא"כ אף כשאינו אלא גרמא לבושה דמלך דין מזיק היה פטור, מי"מ חייב מזה השעבוד כיון דלא הוי חסמכתא כ"י, ועל כרחך ל"ל דצדוקו השארית יוסף לא התחייב הבן על עלמו, אלא כחז ההתחייבות על אביו כ"י [וכמוצא בסקמ"ז אות ז'], וזכ"א ח"ש מש"כ הנחלת שצעה דאם כחז האב כהנחלת שצעה כחז הרשאה מצחו או מצחו מועיל לחייב אותו אף שאין רואים בהרשאה, דכיון שקנו והתנו הקנס על האב, אם הבן או הצה ממאנים ומכחישים את האב, והוא מודה ששקר, מחוייב האב בקנס מחמת חיובו, ואינו יכול לעשון אנוס א"י, דהא הוא גרם הכושה צמה ששקר ואמר שיש לו כח הרשאה, דהרי אנו רואים דהא שנגד לא ראה לסמוך על זה דמסתמא כל הבנים מתרצים למעשה אביהם, ורק שבאמינו לו שיש לו כח הרשאה, ואם צאמת היה כדבריו היו יכולים צ"ד לכופה כמ"ש הב"ש [סוס"ק הנ"ל], ואפשר לא היה צא לדי הכושה, ולכן חייב האב, וכאז יעקב סי' כ"ג כתב ג"כ לתקן כן דברי הנחלת שצעה, אך גם דברי עלמו צ"י ה"י לו לצאר, שכתב שם ג"כ דאם מפורש בתנאים שצא צכה צנו, פשוט דאביו מחוייב בקנס משום דהודאה צ"ד וכו', וזה ממש כלשון הנחלת שצעה, וקשה נמי עליו הא אונס גמור הוא, א"י דמירי נמי שמודה עתה ששקר ומעולם לא הי"ל כח.

ובעצי ארזים סק"ד הוסף, דיש לדחות הוכחת הב"ש דשאני הכס צעודא דהשארית יוסף דאיוהו הוא דאע"י אגפשי, שלא היה לו להאמין לצ"י שיש לו רשות מאביו או מאחותו, והי"ל לבקש ממנו שיראה לו את בהרשאה, משא"כ צאז הפוסק על צחו, כיון שהוא פוסק לה הגדן, ה"י מאמינו שיש לו בהרשאה ממנה, א"כ צמה שהאב משקר אין לך הערמה גדולה מזו, דודאי היה לו בהרשאה ממנה כאשר אמר, רק שמחזרעים עתה, לכן נראה כדעת הנחלת שצעה. וע"י צ"ה סוס"ק"ה שכתב דכן מצוהר מדברי השב"י ח"ג סי' קי"ז.

גם בדברי שאל שעל הנחלת שצעה שם תמה על הב"ש וכחז ולא ידעתי מדוע העלים עיניו לראות ד' הנחלת שצעה שהוא עלמו מציא דברי השארית יוסף ומחלק דשאני הכס דהגיד שהוא שליח אביו וכחז הכל על אביו וא"כ פטור, משא"כ צ"ד האב עושה עלמו צ"ד והגיד שיש לו כח בהרשאה מצחו פשיטא דחייב, ע"ש שהאריך בראיות, ודבריו נכונים.

מו. דהפוסק פטור מן הקנס. א. ואם הבת מתחייבת בקנס כשסיבת ביטול השדוכין היא בגלל שהיא ממאנת. צעודות הגרשוני סי' ע"ד והוצא צקויר צ"ה סק"ד, צדוקו אב ששדך את צחו בגדולה לצחור א' ואחר השדוך נתן החתן מתנה לכלה וקבלה אותו בצער פנים יפות, ולאחר זמן חזר

שנשבע, וכדמשמע צמח"י דפ' שהים צחרא [שבוטות דכ"ה א'] דקתני אחד דברים של עלמו וא' דברים של אחרים וכו' כ"ל אמר שבוטות שאין לאיש פלוני וכו' ואמרין צגמ' מאי מתנה אי נימא דקדק לעני מושבע ועומד כ"י אלא מתנה לעשיר וכחז הר"ן וא"ת ואמאי חייב משום ציעוי הא אין צידו דשמא לא יראה לקבל כ"י, וי"ל דהכא צמפרש שאין אם יראו לקבל ע"כ, משמע דאם אינו מפרש לא משמע אם יראו, וה"כ צ"ד שאמר חתן הנדוניא לנשואי צחי לא משמע אם תראה, אלא אפילו לא תראה לינשא שחייב לפייסה בדברים שחורה לינשא כדי שיתן הנדוניא, ואפי' להירון שני שכתב ח"י י"ל דסתם נמי כמפרש דמי דלא נשבע אלא מה שצידו לעשות כלומר שאם חזירו ראה לקבל שיתן ע"כ, דוקא ההם שנשבע לעלמו ולדעתו, אבל הכא שנשבע לחזירו פשיטא דלא הוי סתם כמפרש, אלא אם ה"י דעתו אם תראה הי"ל לפרש, וכיון שלא פירש נראה שאם לא תראה שהוא חייב לראותה, ובלאו הכי אינו פטור מן השבוטת ומן הקנס, אבל אינו חייב לכופה, ואחר שפייסה צדברים בכל צ"י או ג' פעמים ולא נתפייסה פטור, וראיתי לח"א שכתב דצ"ד שכתב סתם שאם לא תתראה צחו לא חל עליו חובת העושים המקוימים עליהם כי מה יוכל לעשות, והביא ראי' מהמשנה צ"י צחרא דכתובות הפוסק מצות לחתנו כ"י אדמון אומר יכולה היא שהאמר וכו' מה אני יכולה לעשות וכו', ואין הגדון דומה לראי', דהתם שפיר קאמר מה אני יכולה לעשות שחרי פשע לו את הרגל לחתנו כ"י, שאין לו מה ליתן, או שמת או שכלך למה"י ואין לו שם נכסים כלל כמו שפ"י המפרשים, אבל הכא שיכול לראותה ולפייסה הרי יש צידו לעשות.

ובתעלומות לב ח"א סי' צ' דמ"ג א' דייק כן מדברי שו"ת הרשב"א ח"א סי' תשע"א, וכחז דהמעין ה"טב צדברי הרשב"א יראה דרק צממון אינו חייב לפייס, אבל צדברים פשיטא דחייב, שאם היא תראה שהאב שותק הי"ל כהודאה, וצודאי חסר, והרי כתב הרשב"א שאין דבריו אמורים צמסבצ וגורם שתמאן, ולא כתב צאומר לה שלא תתפייס, וככוונה ודאי שלא יהיה הוא הגורם אפילו בשתיקה.

ו. וכשאמר האב בעת השדוכין שבא בכח הרשאה מכתו, ואח"כ היא סבחישתו וממאנת, אי חייב בקנס. עיין צנחלת שצעה סי' ח' אות ז' דמה [ש"ש] שכותבים צנוסח התנאים שהאב צא צכה והרשאה מספקת מצנו או מצחו כ"י, שרצים לתקן צזה כדי שלא יוכל אח"כ לעשון שאין הצת רואה וכלאיתא צרמ"א סעי' זה, ואף דאינו יכול כהודאתו לחייב את צנו או את צחו, מ"מ נ"ל דמה"י לענין זה דכיון שהוא מודה שצא צכוחם, ואף שלא ראינו הכח והבהרשאה, נאמן על עלמו, דאם הם אינם רואים אח"כ חייב הוא בקנס, מאחר שהעיד ע"ש שיש לו כח בהרשאה כ"י, ומש"כ הרמ"א צשם הרשב"א דאם אינה רואה שהפוסק פטור מן הקנס, היינו כשלא כתב האב שצא צכה צחו, וכן נראה מלשון הרשב"א צחשו שם, אבל צכח"ג גם הרשב"א מודה דחייב בקנס, וכן נראה להדיא מחצות שארית יוסף סי' ד' שכתב ח"ל וצ"ד שניהם יודעים שלא היה צידו שחרי לא נכתב בתנאים שיש לו כח מאחותו עכ"ל, הרי צפירות דאם ה"י כתב שצא צכה אחתו ה"י לריך ליתן קנס, אף שענין השדוך עלמו ה"י אנוס גמור, אבל קנס ה"י חייב מהטעם שכתבתי דהודאה צ"ד כ"ק עדים דמי כ"י ע"ש.

והב"ש צסקמ"ז השיג על הנחלת שצעה, עפ"י שציאר דברי השארית יוסף צסי' ה"י לענין אב ששלה את צנו לשדך

אוצר

ס"ק מו אות א—ב

הפוסקים

חזר בו האב מהשידוך בטענה שבתו ממאנת במשדוך כו', אחר שכתב דאם יתברר שהאב איננו אשם במה שבתו ממאנת פטור הוא מן הקנס, כתב דכיון שהתקלה תלויה במשדוכת שהיא ממאנת להנשא לנחור, ואחר שהיתה מרואה וקיצלה המחנה ממנו לבשחה רוח אחרת כו', ודאי דעליה חוזר הדין והיא חייבת לשלם דמי בושת כו', ואף שהיה מקום לומר שאינה חייבת בקנס מאד הדין, דאין כונתה לבייש אותו רק שאינה יכולה להנשא למי שאינו מקובל עליה, וידוע שאין אדם חייב בושת בלא כונה, אבל ז"ל, חדא דכיון שכבר היתה מרואה וקבלה המחנה בכסבר פנים יפות כו', אין זה אלא משום דעכשיו נתנה עיניה בנחור כו', ועוד נ"ל שגם עפ"י הדין אין המבייש שלא בזונה פטור אלא בגון יסן שבייש כו', אבל מי שמבייש להנחת עצמו חייב, וראי' מהבגד דצ"ק כ"ו ז' נפל מראש בגג כו' פטור על הבושת, ואם נתהפך חייב אף על הבושת, ופירש"י ואם נתהפך לאחר שהתחיל ליפול דנחבין ליפול על האדם להנחתו, חייב אף על הבושת אעפ"י שלא נחבין לשם בושת כו'. והביא דבריו לנדון השב יעקב סי' כ"ג ע"ש.

אולם הבית מאיר כאן [והוצא צפ"ת ס"ק הנ"ל] השיג על זה, וכתב דמה שהעצודת הגרשוני שם קנס על הבת הממאנת אף שלא היתה ידה במעשה השידוך, ורק שטי' שקיצלה המחנה אח"כ נחלתה למעשה אביה, הגם שזוהי שהישיב ריטוי בקבלת המחנה יפה דיבר, ויש לדמותו להא דחור"מ סי' רל"ה סכ"ד לענין עבד שקנה כו' והאדון הסכים כו' דדברים בלעד הוא שמקיים וא"ל לקנות ממנו כלום, מ"מ נ"ל כי בזה אין עליה קנס, דדוקא לענין מכירת קרקע שהוא דבר הנקנה י"ל הכי, אבל בשידוכין אפילו אם היא בעלמה עשה השידוך אינו נקנה בקנין כדליתא בסמ"ע סי' רמ"ג סק"צ דהו"ל קנין דברים בעלמא (אלא עיקר החיוב הוא מכה השעבוד שמתחייב אם לא יתקיים הקישור, מדבריו להלן), ואיך אפשר לחייבה בקנס כשלא התחייבה עצמה אפילו בדבור, ולענ"ד זה גרע מביישו בדברים שנהגו הגאונים לכופו לפיים, אף דמדינתא דגמרא פטור, משום דעכ"פ כוונתו לבייש, אבל הכא הוא רק משום שאינו מקובל לה, והגם שהעצוד"ג עצמו הרגיש בזה, ומדמה לה לנתהפך להנחתו, לענ"ד איפכא מסתברא, דהתם דנחבין להזיק ולא צענין כונה לבייש, אבל בושת לחוד בלא כונה לא שמענו, וכן מוכח מהקדמונים שהולכרו לתחבולות לקיום הקנס, ואילו שייך קנס בלי שום פיסוק למה להם כל זה, יתקשרו בשידוכין ומי שיחזור יחייבו אותו הצ"ד כדן מבייש בדברים ח"ו כדאמרן, ועפ"י כתב בסו"ד דמה שמסיים הב"ש בסוסקט"ז דאם האב עשה שידוך עם בתו ויש צידו הרשאה מצתו והיא ממאנת דהאב פטור מהקנס, אלא דהצ"ד יכולים לכופו את הבת כו', ולענ"ד דהיינו אם מפורש בהרשאה שקבלת הקנס על עצמה בקנין אם תסרב, דכלא זה אף בהרשאה אין צידו לכופה, ומכ"ש אם תחילה לא נעשה בהרשאה אלא שחייב נחלתה למעשה אביה ושבו חזרה וממאנת בודאי אין עליה שום דין, ודלא כעצוד"ג הנ"ל, וכן משמעות הב"ש [שכתב הדין דכופין אותה, רק כשנתנה הרשאה לאביה].

גם בחתם סופר ח"צ סי' קל"ד אחר שהאריך לענין חיוב האב בקנס שזה תלוי בנוסחאות כתיבת התנאים כו' כתב לענין חיוב הבת, דאם ראינו צידו כה וברשאה וכתוב בו שהיא נתנה לו רשות לחייב עליה קנס, א"כ ידו כידה צענין זה, וחייבת היא לשלם קנס לכשיהי' לה מעות של עצמה, ויהי' עליה חוב עד שחשיג ידה לשלם, אבל אם אינו מפורש בזה וברשאה שהרשית לאביה לחייב אותה בקנס, אזי נאמר שלא הרשית אותו אלא לקשר ולזווג וללא לחייבה בקנס, ואומדנא אין כאן לומר משתמא לא יתקשרו צלי התחייבות קנס, וא"כ כשהרשית לאביה להתקשר גם לקנס הרשית אותו, זה אינו אומדנא דמוכח, דמשתמא די להמחותים

בחייב אביה בקנס אם יעבור הוא, ותו לא חשו למיאונה דזה לא שכיחא שעתיד ע"ד אביה וכמ"ש הרשב"א, אמנם מ"מ יש לה דין מבייש חצירו, ולא יבא אלא מבייש בדברים שטי"פ עושין לו דין עד שיפיים את איש ריבו ומלוא לגדור צפני פרולות הנותנות עיניהם בנחורים ולבייש אדם ולפגמו, אח"כ אומרת ששקר ענה זה אביה ומעולם לא נתנה לו כה וברשאה דלא פטורה מכלום, ומ"מ היבא דליבא ידיס מוכחות ואומדנא דמוכח שהיתה מרואה ועתה לבשה רוח אחרת, יש להכריע על זה, ומ"מ לא ימארו המנהיגים להתיר פרצה כזאת, וסיים דבעיקרן של דברים מלאהי שכוונתי בזה לדעת הגאון בית מאיר [וכמוצא לעיל] מו).

ב. שידך את אחותו ואמר שהוא בא בהרשאת אביו, והתחייב בקנס, בחשבו שאביו יסכים, ואביו ממאן, האם יש לחייב את הבן בקנס. בשארית יוסף (לר"י כ"ז) סי' ה', [והוצא בקיור צב"ע סק"ח], באחד ששלח את בנו למלא זיווג לבתו, ולזה אותו כשתמלא מה שהוא בגון צענין שלח לי ליר מיוחד מקודם, והבן שינה והלך ושידך ואמר שהכל בכוה, ונתרצה לכתוב שאביו יתן כו"כ לבתו, ובקנס כו', וכשמוע אביו מילין בדבר, והבן נועק ואומר אמרתי בלבי שודאי יתרצה אבי, ועתה מה לי לעשות אנוס אני, אחר שכתב דהאב ודאי פטור אף אם עשאו שליח [לשדך], דהלא שינה בשליחות, וכמ"ש הטור חור"מ סי' קפ"צ דכשעבר על דעת המשלה לא עשה ולא כלום, כתב עוד, דמטעם זה גם השליח פטור, שהרי המקח בטל, וע"ש שכתב דאין לפקפק ולומר שהבן אינו לריך הרשאה מאביו כי ידו כידו וכו'.

והב"ש סקט"ז הביא להשארית יוסף הנ"ל בקצרה, אלא שהקשה עליו למה הבן פטור, דהא הוא גורם הבושת, וכתב דל"ל דס"ל דגרמי לבשת פטור, גם י"ל דאינו אלא גרמא ולא גרמי, דהא חע"ג דלא היה צידו לעשות, סבור היה דאביו יסכים למעשה.

ובקור"א להמקנה כאן הקשה על חירון הב"ש דלא גרע זה ממראה מטעם [לשלחני ונמלא רע בחור"מ סי' ש"י סעיף ו' דחייב], וכתב דהעיקר בזה שאינו חייב משום בושת עד שיתכוון.

ובעין זה כתב צערך שי כאן, והוסיף, דאף דעצודת הגרשוני הוכיח דנחבין להנחתו חייב אף כשלא נחבין לבייש מהביא דצ"ק כ"ו ז' נפל מן הגג ונתהפך כו' [וכמוצא באת הקודם], יש לדחות, דדוקא התם משום דהו' פסיק רישא וכמ"ש הרא"ש והנמוקי" שם, אבל הכא בשעת השידוך ליכא פס"ר דאפשר יתרצה האב, ואח"כ הא הבן אינו חוזר בו אלא האב ממאן.

ובבית מאיר [הוצא צפ"ת סק"ד], מחלק בזה בין כשכתב הבן ההתחייבות על אביו ובין כשהתחייב בעצמו, עפ"מ שתמא על הב"ש שחלה דין זה בגרמי או גרמא, דהא ודאי כ"ע מודו דמדינתא אין לחייבו על הבושת לחוד, דהא קיי"ל המבייש בדברים פטור וכו' [וכמוצא באת הקודם], ועל כרחך עיקר החיוב הוא מכה השעבוד שמתחייב עצמו אם לא יקיים הקישור כו', אלא כדי שלא תהוי אסמכתא כחצו הפוסקים דל"ש אסמכתא אלא בחנם, אבל כשמתחייב בקנס מה שחצירו נפסד על ידו, אף דאינו חייב מן הדין לא הוי אסמכתא משום דגמר ומקנה, דומיא דאם אביר ולא חעביד דלולא התנאי ג"כ לא הי' חייב דאינו אלא גרמא כמבואר צ"י סי' שכי' בשם תלמידי הרשב"א, ה"ה הכא אף שעל הבושת פטור מאד הדין, מ"מ ע"י ההתחייבות גמר ומקנה ולא

(מו) הנה סברא זו אם עיקר הקנס הוא בשביל הברשת, והתחייבות היא כדי שיוכלו לגבותו, וכמה לגבות, או שצ"ק הקנס הוא בשביל ההתחייבות, רק כדי שלא תהיה כאסמכתא שמכו על הברשת, נידונה בדברי הפוסקים בנידונים שונים, וצוין להם לעיל בהערה מ"ב.

(יד) דזה מקרי (יה) אונס אפי' דלא הכנה

ובלנד

באר היטב

(יח) אונס. ואין חילוק בין אם חייב עלמנו ליתן להחמין הכלה והגדן ולא לא יקיים יתן קנס כמו שכותבין עתה. ובין אם מחייב אפי' בלחיה סך בלי תנאי והחמין נותן כתב אם יתן לו הכלה והגדן אז החוב נמחל. אם הכלה אינו רוצה פטור האב מקנס לאומדנא דמוכח הוא שלא התחייב אפי' אלא בשבחו לא חסר. ב"ש ע"ש. מיהו ט"ז כתב כשהוא נותן שט"ח סתם חייב ליתן וכן המחבר ח"מ נסתפק בזה ע"ש. השולח את בנו לבקש זוג לבתו ולא נתן לו כח והרשאה והוא הלך ומנא ונתקשר בקנס והאב ממחן בדבר שניהם פטורים. שאלת יוסף סי' ה' כנה"ג דף פ"ה ע"א. כל היכא דהלדדים פטורין מן הקנס גם הערבים פטורין מן הקנס. ואם היה אונס מחמת ממון פטור הוא מקנס. אבל אם מתחייב בשבועה חייב מחמת השבועה כי משבועה אינו יכול לפטור מחמת אונס ממון. מיהו ערבות פטורים דהא מממון הוא פטור וערב לא היה ערב אלא על הממון. מיהו בש"ע י"ד סי' רל"ב סעיף י"ב כתבו הס"ז והש"ך אם יש אונס ממון הרבה פטור אף מן השבועה. ודוקא כשיש לאומדנא דמוכח דלא נשבע על דעת כך שיתן ממון הרבה ע"ש וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' תשע"א ע"ש. והב"ח כתב שם משום הפסד ממון הרבה אין לעבור על השבועה וחולק שם על הרמ"א דכתב שם אף אירע אונס והיה אפשר לסלקו ע"י ממון הרבה מיקרי אונס. וט"ז וס"ז הסכימו עם רמ"א וחולקים על הב"ח ע"ש. ממילא נשמע מהד"ן. אם הוא אונס ממון פטור מן הקנס אם לא התחייב בשבועה. אבל אם נשבע אז אינו פטור אלא"כ כשיש לאומדנא דמוכח דלא נשבע על דעת כן שיתן ממון הרבה. אבל אי ליכא לאומדנא דמוכח לא מהני מה שאומר שלא היה דעתו לכך. ואם כתב קנס ואח"כ נכתב בחרם ובשבועה אז השבועה קאי על הקנס שנשבע ליתן הקנס לכן אפילו ערבות אינם פטורים אפילו כשיש אונס ממון. אבל אם כתב בחרם ובשבועה ובקנס לא קאי השבועה על הקנס. ואם כתב אם לא אקיים אתן קנס ואח"כ כתב דנשבע על כל זה. פטור הוא משבועה כשנותן הקנס. ואמרין השבועה קאי על מה שאמר אם לא אקיים יתן הקנס ולא על חיוב שלו. וא"ל אי"כ ל"ל השבועה דהא קנס חייב מחמת הבושת ו"ל דנ"מ דאין אונס ממון מהני כמ"ש בסמוך גם נ"מ לענין ערבות. גם נ"מ אם נעשה השידוך בסתר אז מחמת הבושה פטור ומחמת השבועה חייב. ואם האב עשה שידוך עם בתו ויש בידו הרשאה מבתו והיא ממאנת האב פטור מקנס אלא הב"ד יכול לכוף אותה. ואם היא אומרת מאים עלי י"ל דאין שום כפי' עליה ע"י ב"ש. ונ"ש. ועיין סמ"ע סי' רמ"ה ס"ק ב'. וכנה"ג דף פ"ה ע"א סכ"ד ולי"א:

פתחי תשובה

(יד) דזה מקרי אונס. ענה"ט ומ"ש השולח את בנו לבקש זיווג ולא נתן לו כו"ס כו' עכ"ל. שפתיק דין זה קלם בסגנון אחר וכו' ע"ז חז"ל אלא לכאורה קשה למה הבן פטור דהא הוא הגורם הבושת וי"ל דמ"ל גרמא לבושת פטור גם י"ל דליתו אלא גרמא ולא גרמי כו' עכ"ל. ועיין במ' בית מלך שכ' עליו שדכרו תמיהים דהא דל"ע מודו דמדינא על הבושת לחוד בלא התחייבות הקנס אין לחייב דק"ל במנ"ש בדברים פטור ואף מהר"ק שכ' קרוב הדבר כו' מודה דלא מגביל בבבל וגם לא החליט להוציא כ"ל בתפס כו' (כחזק לעיל סק"ט) אלא שצ"ע שצ"ע החיוב מנח השעבוד שמחייב עלמנו אם לא יקיים הקישור וכדי דלא ליהוי אסתמכתא כתבו הפוסקים דל"ש אסתמכתא אלא כהאם אבל הקונס לשלם מה שעל ידו חבירו נספד אף דלא היה חייב מן הדין ל"ש אסתמכתא דומיא דאם אומר כו' וא"כ מה מהני הכא מה שהאב גרמא ולא גרמי סה מדינא מ"מ פטור ומ"מ נסתמך בחיובו כיון דלא הו"ל גזים ולינו גרמא. ומסיק לכן לע"ד אם הבן משקר ואומר שיש לו הרשאה מפניו כעובדא דשאלת יוסף או אפילו אומר שאין לו הרשאה אלא שמכחית שטביו בל"ש יתראה למפסיו ומחייב עלמנו בקנין ובקנס אם אביו ממחן אפי' דהבן חייב וגרע מדין הרשב"א כשהבן מסרבת דשם כ' הרשב"א דאונס דל"ש הוא דכל הבנות מחללות כו' פש"י שכ' גבי בנו דורלי שכיח פשיטא דהו"ל לאתנוי ומכ"ש כעובדא דש"י שכיח כו' ובע"כ י"ל דעובדא דש"י היה שהגיד שיש לו כח ובכח הזה נכתב הקנס על האב אם ימנן אבל על עלמנו לא ספק כלל קנס ובאופן זה פשיטא שניהם פטורים האב פטור מדמיה שקר והבן א"ל לחייב מדלא חייב עלמנו ומשום הבושת לחוד א"ל לחייבו כחזק לעיל.

וכי' עוד ובהו אפשר ליישב המובל בנ"ש שנקלם מקומות כותבים הכל בהרשאה מבנו או בתו אף שאינם רואים בהרשאה. והפעולה בזה שמכיון שהם קונים האונס הקנס על האב. מ"מ אם א"כ תמללים הבנים ומכחישים אביהם. אם האב מודה שצ"ע נתי שאלו בידיו לכפות הבנים האב מחייב בהקנס בליקור הבושת ואינו יכול לטעון אונס אפי' דהא הוא גרם בפה שצ"ע ואמר שיש לו כח דליתו כן היה נאמס אפשר לא בא לידו הבושה כי היה בידיו לכופה כדמסיק הב"ש דהב"ד יבוליס לכופה והרי אמה ראיית שז' השני לא ראה לקשר על סמך המסתמך של הבנים מרואים למעשה אביהם רק שהאמין לדברך שיש לך כח (ושם בחזק שני חללי עיגול כתב אף עדין נע"ק אם לא מ"מ יכול לטעון אונס אפי' ור"ל דל"ש גבי בן או בת אלא לקמן על דברי הב"ש בפ"ש דהב"ד וגם לע"ד בלא"ה י"ע בזה לפמ"ש הוא וי"ל עלמנו לקמן על דברי הב"ש בפ"ש דהב"ד יבוליס לכופה דהינו דוקא אם בהרשאה מפורש שמקבלת קנס על עמלה כו' א"כ הכא מסתמך האב אינו אומר רק שיש לו הרשאה סתם ובזה אף אם היה האמת בדבריו היה ג"כ בושה זו כי לא היה בידיו לכופה) ואם עומד בדבריו ומכחיש הבנים עכ"פ שניהם מחויבים לישבע כדן חתוני ופועלים:

אוצר

ס"ק מו אות ב — ס"ק מו אות א הפוסקים

ולא היו אסתמכתא, וא"כ מה מהני מה שהוא גרמא לבושת או גרמי נתי דמדינא פטור מ"מ חייב ע"י שעבודו, וי"ל על כרחך דלכן פטור הבן צהיה עובדא דשאלת יוסף, משום שהגיד שיש לו כח הרשאה מאביו וכתב הקנס על האב אם ימנן, אבל על עלמנו לא כתב שום חיוב, וכן משמעות הלשון צראה החשד, אבל היכא שהבן מצטיח שאביו יתראה למעשה ומתחייב עלמנו בקנס ובקנין, נראה דבדלתי חייב, ולא דמי להא דהאב פטור צסירוב הבת, דהתם הטעם כמ"ש הרשב"א דהוי אונס דלא שכיחא, דכל הבנות מתרלות כו', משא"כ אב לגבי בנו בודאי שכיח שסרס, ופשיטא דהו"ל לאתנוי דומיא דפסקי מצרא, כמבואר ביו"ד סי' רל"ב, דהואיל דשכיח לא חייב אונס.

אולם עיין בעיב קדושין סק"י"ה דאף שסובר ג"כ דצדודיכין לא שייך לפוטרו משום גרמא, דעיקר חיוב הקנס הוא רק משום ההתחייבות כו', והטעם דהבן פטור הוא משום שלא התחייב רק אם יתראה האב כו', מ"מ כתב דאף אם קיבל הבן הקנס על עלמנו אם היא לא תתראה, י"ל דפטור משום דהוי אסתמכתא כיון דלאו בידו הוא ע"ש מו).

הח"מ סקט"ז לכאורה נראה דמש"כ הרמ"א דהפוסק פטור מן הקנס כו', היינו דוקא אם חייב עלמנו ליתן לו הכלה והגדן, ואם לא יקיים יתן קנס בדרך שכותבין עתה, אף שאין כאן אסתמכתא, הן שמלך הבושה ראוי ליתן קנס, או שהיה כאן ח"כ ושאר חיזוקים שאין כאן אסתמכתא, מ"מ מלך האונס יכול לפטור עלמנו, אבל אם חייב עלמנו בדרך שנתבאר לפני זה בסמוך, שחייב עלמנו ליתן לחתן בלי שום תנאי מנה, והחתן נתחייב שבאם יתן לו הכלה והגדן יבא החוב מחול לו, ואם הכלה אינה רוצה אף שהאב אונס בזה, מ"מ בזה נפטר מחיובו, וכמ"ש הרמ"א אחר זה אם נתחייב עלמנו בשטר לא מהני אונס, וכל זמן שאינו מקיים התנאי אין החוב מחול לו, ומיהו י"ל דמ"מ לאומדנא דמוכח שלא נתחייב רק על דעת שהיה סבור שצחו לא חסר, ועיין בגוף התשובה [להרשב"א] דמשמע דמטעם לאומדנא פטור, ומ"מ לריך להתיישב אם זה מקרי לאומדנא דמוכח לומר דהוי כאילו התנה בפירוש, ומעשים בכל יום שמניחין שטר חוב על כך ואין מושיל לומר שאינה רוצה.

ובב"ש סקט"ז [והוצא צב"ע סק"י"ה] אחר שהעתיק דברי הח"מ, הביא מש"כ צבי ע"ז סק"ל"ג צב"ש הג"מ דכשצחו טוענת מאים עלי אין לריך לשלם השט"ח שנתן לחתנו על הגדן ומדמי לה למתא בזה דאין מוליתין ממנו מטות הגדן אפילו נתן שט"ח כמבואר צבי ג"ג דמסתמך דעתו ה' דוקא כשהתנה בזה, והוסיף, לכן אף כאן אפילו נתן שט"ח וצחו מסרבת פטור מהקנס, ושם כתבתי אפילו לא אמר בזהו מאים עלי רק אומרת שאר טענות פטור ליתן

מז. דזה מקרי אונס. א. אם גם כשהתחייב עצמו בדרך תקנת חכמי ספרד פטור מן הקנס באונס. כתב

פתחי תשובה

השידוך לא ידע מלחמה הנ"ל וע"פ טענות אלו רואה לפטור עצמו מן הקנס ולבטל השידוך. והחזקתו ולבטל מועדו שהקול אין בו ממש ואויבים הוא דמפקי לקלס והקרקעות יקויים בחוקק ועוד בדי' ובד"ל והמלחמה מלחמת רי"ח ללא כלום הוא כי לא נאמר אלא לזרעו (שם מבואר טענות שני הנדדים בלריכות). והאיב מה שרואה אבי הבת לבטל הקישור מחמת נחלת רי"ח ז"ל אין זה כדאי לבטל השידוך אף שיש לחוש לנחלתה מ"מ בדעבד אין לבטל הולכי דיש פסק אם לזרעו לבד כמבואר בנחמה הג"ל וכוון שכבר נעשה הוי כמו להולכי ואין מויליין מן הספק גם שמעתי מכתה גדולים שלם הקפידו ע"ז אפילו לנחמה (ע' בפ"ט ליו"ד סי' קס"ז פק"ו וע"ל סי' ב' סק"ו). וגם הטענה מה ששמע שאבי החתן הוא ב"ח בזה נמי אין בו טעם לבטל הקישור כי ודאי קודם הכנה לנשואין מחוייב אבי הבתור לשעבד לחזק כל הקרקעות ולעשות חיזוק ע"ז בן דני' וכן בערכאות ולהכריז אותם מי שיש לו חוב על אותן קרקעות שיביט בו' כמנהג הקהלות עד שאין חשש שיבא לידי הפסד עוד אף מחמת הטענה שבתו ממלכת נקחת אותה בטענת מאים עלי יט לפטור אבי הבתולה עכ"פ מעני דהוי אונס אם אין ערבה בדבר וכמ"ש בהגהת ש"ע ובג"ש בו' ומ"ש בפ' ג"ש היבא דהבא כתב שבה ככה והרשאה מבטל הכח חייב בקנס בו' הוא מ"מ היבא שזעזעת בתו אשקר הוא שלם נמנה לאביה בו' מחמתה כלל א"כ כיון דאביה כתב שנתנה בו' וע"ז סמכו הדין הפני חייב אביה הקנס (עכ"פ סי' פ"ז אין שאין דעתו כן אלא דגם בכה"ג פטור האב וכבר כתבתי בזה לעיל רפ"ק זה ועמ"ל סק"ה) משא"כ בג"ד שבתו הודית שהיתה מרואה רק אח"כ ע"י הקבל ביטא נעשה מאים עליה אף אם אין לה טענה מצוררת עכ"פ אביה פטור וכן פסק בנשוא' ע"ה סי' פ' ע"ד דלם הבת ממלכת ואין הקולקול מלוי בנשים כשאר הב"ד יכולין לעמוד על האמת ע"ז קנ"ה כפי ראות עיניהם פטור אביה מכל בו' ואודות המצודתה הנה בת' ע"ה שם פסק שהמצודתה חייבת

וע"ש עוד שהביא בשם תשובת ע"ה סי' ע"ד ששם קנס על הבת הממלכת אפילו לא היה ידע במעשה השידוך רק ע"י שקיבלה הממנה והמלחמה למעשה אביה. והוא ז"ל תמה עליו וכתב הגם שבגוף הדין שחייב רצוי נקבלת הממנה יפה דיבר כי יש לדמות למ"ש בח"מ סי' ר"נה סכ"ד וכן העבד שקנה בו' ובדברים בעלמא הוא שמקיים השלדון בו' מ"מ נע"ד אין עליה קנס כי דוקא בדבר הנקנה אצל בשידוך אפילו אם בעלמא עשה שידוך אינו נקנה בקנין כחמ"מ סי' רמ"ג ס"ק י"ב ואין אפסר לחייבה בקנס מבלי שהחייבה עצמה אף בדבר ונע"ד גרוע מבי"ש בדברים בו'. ובספר דבריו כתב ועס"ז יראה מה שמפסיק הב"ש ואם האב יש לו כח מבטל בו' נראה האב פטור אלא הב"ד יכולים לכופה. היינו אם בהרשאה מפורש שמקבלת קנס על עצמה בקנין אם תסרב דל"ה אף בהרשאה אין בידיו לכופה ומכ"ש אם תחלה לא נעשה בהרשאה אלא שח"מ נמלחמה למעשה אביה וזו חזרה וממלכת נע"ד אין עליה שום דין דלם כה"ג ה"ל. וכן כחה שותן לפעמים האב לאחר לנדר בניו מוכרת להיות בק"ס ובקנס על עצמו ויכתב בהנאליס הקנס על המעלה. אבל אם אחד חומר שיש לו כח ואין בידו הרשאה ודאי רצוי לכתוב הקנס על החומר שבה ככה ואין אינו נפטר אם לא בשבועה עכ"ל. ומ"ש עוד בה"פ ואם האב עשה שידוך עם בתו ויש בידו הרשאה בו' ואם היה חומר מאים עלי י"ל דאין שום כפי' עליה עכ"ל. הוא לשון הב"ש. ושם מפסיק בזה בשלומרת עכ"ל טענה מצוררת ע"ה. [ועיי' בנשוא' חתם סופר סי' קל"ד מענין זה] : ועיי' בנשוא' שב יעקב סי' כ"ג אודות רבובן שהקשר עצמו בשביל בתו הבתולה עם בן שמעון בקישור התנאים ובקנס כהנוג ועמה מילונה הבת מפני שהקול הולך ומתגבר שיש להחזק חולי נכסה ר"ל. גם התחייב א"ע אבי החתן להגחיל לבנו כל הקרקעות וטען אבי הכלה ששמע שסוף ב"ח וכל נכסיו משועבדים לאחרים. גם טען אבי הכלה כיון ששם החתן כשמו והוא נגד נחלת ר"י חסיד חמירל סכנתא וקודם

הפוסקים

סי' מו אות א

אוצר

ליתן הגדן, כי אומדנא דמוכח הוא דכוונתו הוא בלופן שחנהגה בתו, ואע"ג דשם כבר היו הנשואין מי"מ פטור כר, מכ"ש הכא קודם הנשואין והיא מסרבת דהוא פטור, מיהו בנ"ז כתב שם דכשהוא נותן שט"ח סחם (ממרי"י) כשנ"ח שלנו חייב ליתן דשנ"ח שלנו הוי כאילו כבר סילק כיון דיש בידו ליתן ליד אחר, ובס"י נ"ג לא חייבי דשנ"ח שלנו, ובאונס שמת הוא דיש לחלק בחילוק של הב"ח מה).

ובארץ צבי ותאומי צביה סק"ה תמה על ראיית הב"ש מהביא דסי' ע"ז, ד"ל דהתם שאני, שנתן שטר חוב על הגדן, מש"ה אם אומרת מאים עלי פטור מהגדן, דמסתמא היתה כונתו ליתן הגדן על מנת שחנהגה בתו, אבל כאן נתן שט"ח על הקנס דהתחייבות גמורה, רק החתן נתן כתב שאם יתן לו הגדן והכלה החוב נמחל לו, בודאי אם אינו מקיים התנאי חייב לשלם לו החוב, דהא לא נזכר דהתחייבות שחוב זה הוא משום קנס, מיהו צו דברי הח"מ צוררים, דאומדנא דמוכח הוא שלא התחייב אלא כשלל הסרב.

ובדברי שאול חלק לשצעה ששל הנחלת שצעה סי' ח' סעי' ד', אחר שהביא בשם הח"מ והב"ש דהאב פטור מטעם אומדנא שלא התחייב עצמו רק ע"מ שחנהגה בתו, כתב דבאצני מלואים הוכיח מהמל"מ בשם מהר"ש שחולק על דצריהם [כמובא להלן], אמנם נראה [דזה אינו], דעד כאן לא כתב שלא יועיל טענת אונס, אלא כגון שהי' לו עכוב ולא הי' יכול לקיים התנאי, דיכול חבירו לומר לו מה לי בלונסך אני איני מוחל לך, אבל הכא

ובגופת צופים סי' ד' הביא לנדרנו מש"כ הב"ש דיש לפטורו מטעם אומדנא בו', וכתב דאף שמלנו להח"מ שמוספק בדבר, ולהט"ז מפשט פשיטא ליה כשנותן שטר חוב סחם שחייב, מי"מ לא שצקין פשיטותיה דהב"ש מקמי ספיקי דהח"מ, ואף לגבי פשיטותי דהט"ז איבא למיזל דחר הב"ש דבתראה הוא, ומא' גם שהביא לדבריו ולא פסק כמותו, וגם הדעת נוטה לדבריו דמודמה לה למתה, דמתה, האם יעלה על הדעת לחייבו, דמה בידו לעשות, והי"ג בנשואינה רואה כמתה הוי, דמאי אית ליה למעבד, והוא רואה להושיבה

הג"ל דכוונתו, דלכאורה קשה מהא דכתב הרמ"א לענין מת האב דאם התחייב בשטר חייבים היורשים לשלם, הא איכא אומדנא דלא התחייב עצמו רק אם יהיה חי בעת הנשואין, אלא ד"ל דהתם איירי כשהתחייב בשטר לחתן לבד בלי שום תנאי, ואח"כ כשאין שום עיכוב בנשואין ממי שהוא, ורק מה שהפוסק מת, לכן חייבים היורשים, דהוי כמו הלואה גמורה דלא מהני אומדנא כמ"ש הח"מ סק"כ, משא"כ אם התחייב כרגיל בתנאי שיתנו לו הכלה והגדן, ואם לאו יתן קנס, דזה לא הוי כהלואה, ולכן אם מת ואין להם לשלם הגדן בשלמות, פטורים היורשים מן הקנס דזה הוי אונס, ואין חיוב קנס על היורשים.

מח) ע"י בביאור מנחם שמש"ש כונת הב"ש דרצונו לתרץ עם דברי הט"ז מה שנשאר הח"מ בצ"ע ממעשים בכל יום שמניחין שט"ח ואין מועיל טענת האומדנא, והיינו דיש לחלק בזה דדוקא בסתם שט"ח דנכתב בו שם המלה, דאז יש לומר אומדנא, אבל בשטרי חוב שלנו בזמן הזה דלא נזכר שם המלה ויכול למוכרו לאחר לגבות והוי כגבוי, וא"כ אם היא מעכבת לא יכול האב לומר לו יהא דכבר נשאת לך הא יכולה לומר מאים עלי ובזה אי"צ האב ליתן, דז"א, דגם בזה לא מהני אומדנא להוציא מיד הבעל כמבואר שם, וא"כ גם בנ"ד אף דאיכא אומדנא, מי"מ אם מסר לו שט"ח (ממרי"י) דהוי כגבוי, לא מהני אומדנא להוציא. ומה שסיים הבי"ש דבאונס שמת הוא דיש לחלק כר, כתב הביא"מ

פתחי תשובה

נשאל אחר שיתא מרובה מתחלה וקיבלה המתנה וס' אין לה לשלם רלווי לגדולה ולפרסם בציבור כו' (ע' נפיל בשם ב"מ שחולק) אך כל זה אם אין לה מתנה לכל מה שיש לה מתנה גם היא פטורה כמ"ש הב"ש כו' ומכ"ש בג"ד שהיא חוששת מתנת הקול שיש לו חולי הג"ל אשר כופין פשוט זה לגרש סף שבג"ד אי אפשר לגרש בירור גמור מ"מ הוסיף שם אבי הבחור דבר מה ששומק לזמן לזמן חליים מפני קללה לא מפני שיש חיים בפרט דש רגלים לגרש מה ששומק לזמן לזמן חליים וגם כי חומל על הבחור טובה עליו שהוא ירקק כו' זה הו' ודאי מתחלה שיכולה לטעון מאים עליה רק שפ"כ כל זמן שלא יגרש אבי הבחור בירור גמור שיש ממש בלחץ הקול מחוייבת הבחול לישבע שמתנת הבחור מאום עליה כשביל חשש הג"ל ולו ניסת כך מאביה או משאר קרובים לטעון כן ובלחץ חליים מאום עליה כמו שפסק רמ"א ב"מ ע"ז (ס"ג בהגה) גבי נאשמה שטענה מאים עליה שיכולין הב"ד להשגיחה על זה כו' כלל דמלחם ס' רנה אבי הבחול ליתן הקנס המחבר בתנאים גם הולאות כסדרן כפי מה שיגרר אבי הבחור בעדים מה שהולאות דבשנועה חליים נאמן על הולאות כעבור ב"ש ס"ג וגם להחזיר השדכות הכל לפי מנהג המדינה פשוט שיכול לבטל קישור התנאים סוף שלחן תמא בלחמללות הג"ל ופטורים אב ובתו בלי שום שבועה וקב"ה כלל אכל אם חליים רוצה ליתן הקנס והולאות וגם חליים יכול לגרש בירור גמור שיש ממש בלחץ קול דש לו חולי הג"ל אזי חליים פטורים עד שחשבת הבחול כג"ל ולו פטורים האב ובתו בכל הג"ל עכ"ד ע"ש :

ועיין עוד בחש' שו"י ח"ג ס' קי"ז תשובה לרב אחד בעסקי שדוכים וקנסות וז"ל אכתוב לך בקיור נפרד מה שפסקתי כמה פעמים הלכה למעשה הנה

נודתי ס' הכלה מופנת מאים עליה בעטנה מוכרתה שהחתן הולך נדרר לא מוכים ס' יש לה רלווי פטורה היא ולכניה מהקנס ומשנועה כעבורא בחש' הרש"ל ובש"ע ס' נ' ס"ה, ומבואר ברש"ל שם (הובא ג"כ בב"ש) ש"ג שבתחלה היה ג"כ מעטיו מקולקלים ויכול ידעה מהו אלא שח"כ החזיק בדרר יומר ג"כ פטורה, ונראה דה"ה ס' חליים יכולה לגרש טענה ע"פ עדים ברורים מ"מ ס' יאל עליו קלל דל"ס וליכא חליים ולפני קללה היו ג"כ טענה מבוררת ויכולה לטעון מאים עליה מפני קלל ב"ש ש"ל עליו ופטורה מהקנס אכל מ"מ כיון שחמה היא נדרר לחזור לו מה שכללה עמו ומה ששלה לה ככללותה בריכוזי שליטתה ומה שנתנה שיעשה כל דבר פטורה ויכולה לרעיו או יחלק מעות למתנים ולחזוים ועשה כדרך העם משלמת הכל והוא שיהיה לו עדים כמה הולל כו' או שידוע כמה דרכו להולל על השדוכין כללו כפי ההנהגה אכל מן הקנס פטורה כיון שהוא עצמו הגורם בעטנה מבוררת אלה, וס' מוענת מאים בלי טענה מבוררת ולכניה כתב שכל בכה הרשעה מספקת מבחו והיא מודה לדבריו אך שמונת אחר מאים ג"כ אביה פטור מהקנס אם חשבה בזה על כך שלא לנפוק לה גם לא עשהה כשיל שמונה עינים בלחץ או חליים פטור מהקנס, מ"מ בב"ש יסבף החתן כמה הולל כשיל קישור תנאים אלה בכלל הדברים שדרכו להולל כך וז"ל לנכות כלום מהוללותיו כיון שכתוב בתנאים קנס אע"ג דפטורה מהקנס מ"מ עכ"ס לא יפסיד הד' שכנגדה שום דבר מביטוי כו', ואם הכלה לא חתמה לישבע אזי צריכה לשלם הקנס כפי התנאים עם הוללות דהיינו רק כמו שכתוב בש"ע ס"ג כיון שמשלמת גם הקנס עכ"ד ע"ש, ויש כמה דברים נוספים הוסף שחליים מסתמכים עם דברי

הפוסקים

ס"ק מז אות א

אוצר

לו הכלל והגדן מוחל החוב, וכל זמן שאינו מקיים התנאי השט"ח בחוקפו, ואחר שרצה לדחוק בכוונת הב"ש דאפשר ר"ל דמה שכתב החתן אם יתן לו הגדן דעתו ג"כ היתה צלופת שחכנה צחו של המתחייב וא"כ נמחל החוב, מסיק, אלא דזה גופא נמי היה צתנאי שיתן לו הכלה, וכיון דאינו נותן לו הכלל אפילו ע"י חונם, הרי השט"ח בחוקפו וכמו שכתבתי.

ועי' בנתיבות המשפט סי' ר"ז סק"ט שעמד מעצמו על חקירת הח"מ בחקון חכמי ספרד, אם חייב אפילו נאנס, כיון דהתחייב עצמו בלי תנאי רק שכלה מוחל על תנאי, וא"כ י"ל חונם רחמנא חייביה לא אמרינן, או י"ל דכיון שלא נעשה חקון זה רק להוליא מדון אסמכתא הוי חונם רחמנא פטריה, ופשיט לה ג"כ מדברי המל"מ הג"ל דבכה"ג חייב אפילו נאנס, אלא שהוסף, דבחקון חכמי ספרד ל"ל בפירוש שמתחייב עצמו בלי תנאי, דבלא"ה לא מהני, דכיון שדברו בפירוש התנאים שצנייהם קודם הקנין, אפילו קנו אחר"כ בסתם אמרינן דעל תנאי הראשון הקנו כו', גם נראה דאם אמרו לו בפירוש להמתחייב התחייב עצמו בחקון בלא תנאי והוא ימחול לך אחר"כ על תנאי דלא מהני, דהוי כאילו קבל קנין על תנאי, דהא אם לא ירצה חצירו למחול לו על תנאי, הרי יכול לחזור בו מהקנין שלו דאדעתא שימחול לו על תנאי הקנה לו.

גם בפיב קדושין סק"י"ה דחה מש"כ הח"מ הג"ל בסו"ד דאומדנא דמוכח הוא שלא נתחייב רק על דעת שלא חסרז הבת, מכח דברי הגהות המל"מ ומהר"א רזאנים בשם מהר"ש הלוי הג"ל, וכתב דשני חכמים הללו היו גדולי הדור, וכן נלע"ד עיקר דלא שייך בזה אומדנא, ד"ל דה"ל השני לא יתראה צענין אחר ותלוי בדעת אחרת, לכן דוקא אם נתחייב צתנאי שייך טענה חונם שהוא לא נתחייב צענין אחר רק כשלא יהי חונם, אכל אם החיוב בלא תנאי ובחין לבטלו מזד אומדנא, היכא דתליא דדעת אחרת ל"ש אומדנא, כמ"ש החוס' בכתובות מ"ז ז' גבי לוקח בהמה ונערפה, דפרט בשדוכין, דאדרבה שצכונה עבד שיהי חייב סתם שלא יתן עלות מרחוק ויתלה החזרז בזה, וממנאל הדבר אחר למד דמ"ש הב"ש דודאי פטור מכה ק"י דבס"י ע"ז צתנן שט"ח על הגדן ובתו מורדת שפטור מליחן שלא נתחייב רק שחכנה צחו, וכו"ש כאן, ולפענ"ד ק"י פריכה הוא, דהתם כל אחד מתחייב בגדן על דעת שחכנה צחו, וידורו יחדיו ויהי להם צמה להחפרנס, אכל הקנס מתחייב לקיים השידוך שלא יתבטל הקשר, ואם יתבטל יהיה לזד האחר הקנס חלף בושחו, וצלא"ה לא הרי מתראה להיות

להושיבה באפריון והיא בורחת, הא פשיטא דאומדנא גדולה היא דע"מ כן לא חייב עצמו, ולו יהא אלא ספיקא דדינא כלל גדול בדינו המוליא מחצירו עליו הראי כו', ואחר שהאריך עוד לדון על סברה זו דאומדנא מהא דכתב הרמ"א לענין מה האב דבהתחייב עצמו בשטר חייבים היורשים לשלם כו' [וכעין מש"כ הביאור מנחם נעיל בכוונת ד' הב"ש שם], מסיק דא"כ בג"ד דינא הוא לפטור האב מהקנס, דכיון שסירבה צחו חונם הוא ופטור.

והמקנה בקו"א כתב, דמה שהקשה הח"מ דאם התחייב עצמו בלי שום תנאי אף שהאב חונם בזה שצחו חייב רוצה, מ"מ צמה נפטור מחיובו, הנה סברה הח"מ הג"ל היא עפ"ד הירושלמי המוצא בש"ך חו"מ סי' כ"א ובב"ש סי' ל"ח דבכה"ג חונםא כמאן דלא עבד, אך לפמ"ש שם דאפילו אם העיכוז מזד המקבל למ"ד נתינה בעל כורחו לא שמייה נתינה התנאי בטל, וא"כ כ"ש בג"ד דהכניסה לחופה אי אפשר אלא מדעת שניהם, ועל כרחך ל"ל שמפורש בכתב שצנייהם שאם יהיה העכוז מזד השני החוב מחול לו, ועוד נלע"ד, דכששניהם נותנים שטרי חוב להצטתח השדוכין כמ"ש הש"ע, והיינו כשמוחל כל אחד לחצירו אם יכנס לחופה ואפילו אם חב"ה המניעה מזדו אם ירצה חצירו להכניס מחול לו החוב, מ"מ לא שייך בזה לומר חונםא כמאן דלא עבד דהיינו שיוכל לומר מה לי לאונסך, מ"מ יוכל הוא לומר אני לא מחלתי לך חוב שלך אם חב"ה המניעה מזדו אלא כשלא יהיה חונם, אכל אם יהיה חונם לא מחלתי לך החוב שלך ויאלו החוצות זה בזה.

ויש סוברים דבכה"ג לא אמרינן טענה חונם. באצני מלואים סק"י כתב על ספיקת הח"מ, דבמל"מ פ"א ממכירה הביא ממהרש"ח [ולפנינו הוא בהגהות המל"מ מהר"א רזאנים בשם מהר"ש הלוי] דכל עיקר מה שחקנו חכמי ספרד בשדוכים לפשות שטר חוב שחייב לזה מנה והחתן מתנה שאם יקיים השידוך החוב מחול לו, הוא משום זה דאם לא יקיים השידוך אפילו באונם השט"ח בחוקפו, ובזה מיישבים תמיהת הב"י על הרמז"ם ע"ש, ומבואר בפשיטות דבכה"ג לא מהני שום טענה חונם דלא אמרינן חונםא כמאן דעבד, וכן דחה האצ"מ מש"כ הב"ש לדמות ד"ז לאומרת מאים עלי בסי' ע"ז דאמרינן אומדנא דדעתו היתה דוקא כשהכנה צחו, דגם כאן אמרינן אומדנא דכוונתו היתה שחכנה צחו, דבדבריו תמוהין דשם נתחייב לזו אמרינן דעתו היתה שחכנה צחו, אכל הכא נתחייב בשט"ח לחתן, אלא שזה נתן לו כתב שאם יתן

אוצר

ס"ק מז אות א

הפוסקים

ש"ס חכמים לחופה החוצה מחול, אלא שהוא נחתיב להשיא בזה עם שמעון ואם לא חכמים לחופה נחתיב בזה גמור מעכשיו לסלק הקנס, וכן דייקי דבריו שם בחשאי, ובכ"כ יכול לומר שלא נחתיב אלא לדעת שהתראה הבת, משא"כ במתחייב בדרך חכמי ספרד ה"ל, דאז הוא חלוי בדעת החתן, וזה לא נחלה למחול ולפוטרו אלא בהכנסו לחופה, ועפ"י מסיק דמ"ה טו"ז דלא כהפני יחזק שכתב דיכול לומר קום לי כו' דמאחר שמהר"א גאליקו והמהר"ט והב"י"ט והמהר"ם אלשיך וכו' בהגה' מל"מ מהר"א רואנים בשם מהר"ש הלוי, וכנגדם לא מלאחי בפירוש מי שפוטרו, ואיך יכול המוחזק לומר קי"ל, באופן דלדידי אין לפוטרו מלפוטרו בטענת אונס.

וב"כ בויצען אברהם (לר"א ריוח) סי' מ"א צנדנו, עפ"י שכתב בן בדעת הח"מ ה"ל דמסקנתו ס"ל דבשט"ח דחכמי ספרד אין סירוב הבת פועלת את האב, ושכן נראה דעת הב"ש מסגנון לשונו שהסכים לזה וכמו שהביא גם מהב"י, והביא ג"כ דברי המהר"ם אלשיך [ה"ל], והוסיף דם מהר"ם אלשיך מוסכמת היא מהש"ך חו"מ סי' פ"ה סק"א ע"ש, וא"כ מיהא ל"ד דמטענת האב שאונס הוא מסירוב הבת, לא פטרינן ליה מהקנס המוטל עליו.

גם בחשבת ר"ש הכהן שצוין אברהם שם סי' מ"ב כתב, דדעת הח"מ דמסקנתו דזבה חייב האב ואין האונס פוטרו, ושכן הוא דעת הרמ"א ורי"ז והלבוש דבחוקן חכמי ספרד אין האונס פוטרו. ושם בס"י מ"ג אחר שסתר דברי הרה"ש דהאב יכול לומר קום לי כהב"ש דס"ל [לפי דבריו] דפוטרו, דמלכד דאין לומר קי"ל כיחידאה, מה גם שדעת מור"ם במפה שקבלנו הוראותיו עליו היבא שלא גילה דעתו מרן [הב"י] ואינו יכול לומר קי"ל נגד דעת הרמ"א, ועוד שגם פשט דברי הב"ש נראה כן בסוף דבריו שהזכיר את הב"י וכו', ומש"כ [הרה"ש] לפקפק בדעת הרמ"א ד"ל דוקא באונס דמה האב ס"ל דחייבים היורשים, משא"כ בסירוב הבת יודה דפוטרו האב מכה אומדנא, לפי דעתי לא כן ידמה בפשט דבריו, ועוד יש להוכיח כן מדברי הכתונה יוסף שצב"ד כ' דהרמ"א מסכים לחילוקו של מהר"ם אלשיך דלמצי לא אמרינן אונס, וכן מלאחי בצרית אברהם שכתב דכ"ה דעת מור"ם ושכן קי"ל להלכה [ובכ"ל].

ויש שכתבו לפוטרו משום ספק. צבית מאיר כאן הביא תחילת דברי הח"מ דלכאורה נראה וכו' דאף שהאב אונס זבה, מ"מ צמה פטור מחיובו, ואחר שכתב דכדבריו איתא נמי בהגהות מל"מ וכו' [ובמובא לעיל], כתב, דסברא זו צנויה עפ"י הר"ן קדושין פ' האומר המוצא צב"ך חו"מ סי' כ"א ובצ"ש ריש סי' ל"ח דאונס רחמנא פטריה ולא חייביה, וכו' הכא כיון שנתחייב צמוחלט והשני לא מחל כי אם על תנאי אמרינן אונסא כמאן דלא עבד וחייב, אבל לפ"מ שציארתו צב"י ל"ח שהבעל העיטור שפוסק שם דהוא ספק קדושין הוא משום דמסופק אם הלכה בזה כר' יוחנן או כריש לקיש דס"ל אונסא כמאן דעבד וחשיב קיום תנאי אף באופן זה, א"כ אי אפשר להוציא מהמוחזק ד"ל קום לי כהעטור, ואין לומר דהוי ספק ספיקא לחיוב, דשמא הלכה כהר"ן שם דפוסק כר' יוחנן דלא אמרינן אונסא כמאן דעבד, ואפילו אח"ל כהעטור הא לדידיה נמי הוי ספיקא, חלדא, דאף צב"ס אין מוציאין ממון ע"י צ"ש סי' נ"ג סק"ג, וכו' דכבר כתבתי צב"י ל"ח דיותר נראה דהעטור פוסק בהחלט כר"ל [ומה שפוסק דהוא ספק קדושין הוא מטעם אחר ע"ש], ואחר שזן עוד על סיוס דברי הח"מ אם שייך בזה אומדנא, סיים אך מה שהעירוני מטעם אונסא כמאן דעבד עדיין ל"כ.

ובפני יצחק (לר"י אבולעפיה) סי' י"ז כתב מתחילה דגם צב"ג יש לפוטרו מחמת אונס כר', והגם שברב מהר"א גאליקו צתשו כ"י הוצא צב"ג הגב"י אות י"ט כתב דבחייב גמור צ"ס

לצח ולכלימה, א"כ י"ל שלכך נתקשר בקנס ובקש חיוב גמור שיבי' לו בטחון על צושתו בכל אופן, והקנס אינו להנחת בזה רק למשדוך לבד, אבל במיאון הבת ודאי י"ל שנתחייב צב"י שלא לבוא לידי רמאות, גם האב דמיא עלי' כי אריא ארצא וחסף דכחו בקנס, ודלא כהב"ש.

ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ל' כתב ג"כ דלא שייך בזה לפוטרו מטעם אונס, והוכיח כן מדברי הר"ן פ"ג דגיטין גבי ההוא דאמר אי לא מפייסנא כו', שכתב דצדיי ממונות דיש אונס אם אמר שדי נתונה לך אי לא מפייסנא לפלוני ופייסייה בכל מה שצידו לעשות ולא איפייס פטור ע"ש וכזה כתב הרי"ש בשם הרמב"ן, ומדלא כתבו רבנא עפי צאומר שדי נתונה לך אם תעשה כו"כ ונאנס ולא עשה דהמחנה קיימת, משמע ודאי דלא אמרינן הכי אלא למיפטר גרמיה מחמת אונסיה ממאי דמקבל עליה, אבל לא למזכי ע"י האונס צמאי דלא הוי ציה זכיה, וכן מוכח מלשון הרמב"ם בפ"ו דאישות הל' י"ב בקידוש אשה על מנת שיתן לי פלוני חלידו או שישיא בזה לבני חנאו קיים שהרי אפשר צידה לקיימה וחתן לפלוני ממון רב עד שיעשה כך, והביאו העור צב"י ל"ח, ומשמע בפירוש דעד שיעשה צעין, ואם פייס ולא הועיל לא הוי קדושין, וטעמא משום דהוי למזכי צמאי דלא הוי ליה ציה זכיה כו', וכנהר ראיות רבות בגמרא שאין אדם זוכה צמה שאינו שלו או לימחל חובו מטעם אונס, וא"כ צ"ד שהתחייב מתחילה חוב גמור בלא תנאי, ואח"כ עשה לו המשדוך העבה שאם יתקיים השידוך יהא החוב מחול לו, צודאי שאין החוב נמחל בטענת אונס, ולא דמי לנדון הרשב"א שפטרו במיאון הבת, דהתם צא להתחייב קנס מהשתא אם לא יפייס, ושפיר מפטר מטעם אונס.

וכזה כתב מהר"ט ח"א סי' קל"א צתו"ד לנדונו, דמה שטוען שצחו אינה מתרלית כו' ומה צידו לעשות, א"י טענה לפטור א"ע ממה שהתחייב, שהרי זה לא מחל אלא כשהתראה בזה להנשא לו ע"ש.

ובברית אבות (לר"א קורייאט) דע"ה עור צ' צתו"ד לנדונו לענין מי שהתחייב בדרך תקנת חכמי ספרד ועבר הזמן, אחר שוכיח מדברי הגהות המל"מ ה"ל דצב"ג אף האונס אינו פוטרו דזה לא מחל אלא אדעתא שיקיים תנאו, כתב, וראיהו דחידוש זה שחי הרב הנ"ז כבר פסקו מור"ם צב"י ב' [כאן], וז"ל: וכן צתאר אונסין כגון שמת הפוסק אין היורשים לריכים לקיים ופטורים מן הקנס, ודוקא בפסיקה צעלמא כו', אבל אם נחתיב עצמו צטור חייבים יורשיו לשלם ולא מביי אונס עכ"ל, הרי דאף דיש אונס דשכיח, מ"מ לא נפטור בזה כיון שהוא צלשון חיוב, ואף שברב ח"מ נסתפק לענין עכבת הבת אם זה מקרי אומדנא דמוכח דאדעתא דהכי לא נחתיב כו', מ"מ כפסק מור"ם קי"ל וגם הרב הע"י פסק כן [ובכ"ל].

ובן ס"ל להתעלמות לב סי' מ"ב דצב"ג חייב, והשיג על הפני יחזק [המוצא להלן] שכתב בדעת הח"מ והצ"ש ה"ל דס"ל שהוא פטור, וכזה דזה אינו, דהא צת"מ נראה מסוף דבריו דאין ולאו ורפוא צדיה, וגם מלשון הב"ש נראה שמקודם ראה להביא רא"י לסברת הח"מ מהביא דס"י ע"י, ושם הביא דברי הב"י"ט שכתב דצנותן שט"ה סחם חייב לשלם כו', ואחר שהביא דברי המהר"ם אלשיך והרב המגיה צמל"מ [המוצאים לעיל], כתב דפשוט הדבר דמתחייב בזה גמור לא מהני שום טענת אונס כלל, וכמ"ש גם מהר"י ווייל סי' קמ"ב דכל היבא דאיכא שט"ה הוי כמו הלואה ולא מהני טענת אונס כר', וכן מלאחי צמהר"ט ח"א סי' קל"א דנקט צנדונו צפשוט דבחוב גמור חייב לשלם ע"ש, ומה שהביא הפני יחזק [המוצא להלן] מדברי הרמ"ע מפאנו סי' פ"א שכתבו סותר ד' הפוסקים ה"ל, י"ל דאין הכרח מדבריו, דאפשר דהתם לא נחתיב בזה גמור דעת חכמי ספרד והחתן התנה

אוצר

ס"ק מו אות א—ב

הפוסקים

ואם לא מחו, אעפ"י שאין הדבר צידו, כדכתב רש"י בגיטין כ"א ב' וז"ל ולמי מיית הוי גיטא וכו', ואע"ג דכשנתן הגט הוה מספקא ליה אם יחיה אם ימות ותלה התנאי בדעת מי שחיו ומתו חלוין צידו עכ"ל, הרי שהוא חולה בדעת הקצ"ה, ואפ"ה לא אמרו מה הו"ל לעשות, כבר הרבה החנונים לפני המקום ולא נענה, אלא כיון שמה, הגט גט, וכן משמע מדברי החוס' שם דף ל' ע"א ד"ה מי יחיה לה תרקבא דדינרי וכו', וכן משמע ממשי"ב הרמב"ם פ"ו מאישות הל' י"ב וז"ל: אצל אם התנה עליה שיתן לה פ' חלרו או שישיא בתו לבני וכו' אצל אצל חלרו ועד שישיא בתו לבני עכ"ל, משמע כהדיא שהמתנה שיתן פ' חלרו או בתו אינו כמתנה שאעשה לפי שיתן חלרו או בתו והדברים ברורים לע"ד, וא"כ צ"ל אם עכבה בתו אפילו ערערה הרבה ולא נתרנית, אין כאן טענה אונס כ"י ע"ש. והביא דברי מהר"י באסן לנידונו, באמרי נועם (מדזיקוב) סי' ה'.

ובשו"ת פהר"ם אלשיך סי' ל' כתב צדונו טעם אחד דאין לפועלו מטעם אונס, מלשון התנאי שלא אמר שקבל לפייסה או לליתיה, רק להביאה מרזנית, דמשמע דהתנה להביא הריני לפועל, דהוי דומיא דהמקדש ע"מ שירצה אצל דא"ל להרמב"ם והרשב"א דעד שיאמר בן צעקן, אלא אפילו למ"ד דהוי עד שלא ימחה או שישחק, לא סגי במה שטורחין לראות אם לא אמר בן אלא שלא ימחה או שישחק וזה ברור, ואע"ג דאפילו בגיטין דקיי"ל דאין טענה אונס בגיטין אשכחן דאי פייסה בדבר גדול אין זה טענה אונס, דהא עלה דגרסינן בגיטין דף ל' ע"א דהבוא דאמר אי לא תפייסנא כ"י דאמר רב יוסף מי יחיה לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא, הקשו החוס' והר"ן וז"ל ואפילו אי יחיה לה תרקבא דדינרי לכו גיטא דמ"מ לא איפייסא, וחירו דאי לא איפייסא משמע אם לא אערע לפייסה בדבר גדול, ואי יחיה לה הרי ערע לפייסה וקיים תנאו אע"ג דלא איפייסא, אצל אי לא יחיה לה לא קיים תנאו עכ"ל, הרי דאפילו בגיטין דקיי"ל דאין בהם טענה אונס, אי יחיה לה תרקבא דדינרי הוי אונס וכאלו קיים תנאו, כ"ש צדון כי הא, אצל במאי דכתיבנא לק"מ, דהתם כדקתני טעמא דאי לא מפייסנא משמע אי לא אערע וכו', אצל הכא בפירוש קאמר להביאה מרזנית, ואדרבה מהתם משמע דאי לא משום משמעות הלשון לא אמרין שום טענה אונס.

ובעין זה בשו"ת מהר"ט ח"א סי' קל"א צידון שער הנאים שכתב צו כי איני העברה הודה לתתן שהוא חייב לו חוב גמור מאתהים זכובים, ואם יצא הזיווג לידו גמר ולא יחיה שום עיכוב מזה האז או מצחו המשורכת, מעתה מחל הכתן להאז את הסך הגיל, ואם יצא שום עיכוב מזה או מצד צדו צדו צדו צדו צדו יצא הזיווג לידו גמר, החוב הנזכר במקומו עומד, ואחר זמן עיכב האז את הנשואין מכמה טעמים, ואחת מהטענות שבתו אינה מתרנית להכנס לחופה עמו, ומה צידו לעשות, וכח ע"ז דצ"ד טור ב' דגם בטענה זו לא יגבה ממנה חוב לצדו חוב החוב שחייב עמו, שהרי זה לא מחל אלא כשתתנה בתו להנשא לו, ומאחר שאינה מתרנית החוב במקומו כ"י, והביא ג"כ מחוס' גיטין הג"ל דמשמע מדבריהם שאם היה אומר אם לא מתפייסא, אפילו יחיה לה תרקבא דדינרי לא מיקיים תנאה דהא לא איפייסא, וכח דה"ב צ"ד שכתוב שאם לא יצא שום עיכוב מאזי הכלה או מהכלה מחל לו החוב, וכל שבה העיכוב הרי החוב במקומו, שלא כתב שאם יפייסה יפטר מהחוב שוכל להסתפק אם קיים תנאו במה שפייסה בדבר שראוי לו לפייסה. [ועי' להלן בתש"י מהר"ט ב' צדונו ומאור דבש סי' ז' מה שדן על דברי מהר"ט].

ואולם דעת כמה פוסקים דאין לחלק בזה, ואף כשהתנה בפירוש פטור צדו חוב. בפני יחזק (להר"י אבולעפיה) ח"א

שום תנאי כ"י כל שלא קיים תנאו חייב לשלם, כבר נסחר מחשו' אחרת שלו כמ"ש הכנה"ג שם, וצ"ל נראה דחיד הוא בדבר זה וכל הפוסקים לא ס"ל הכי כ"י, אך בסו"ד כתב דק"ו ע"א, דמש"כ לעיל דבצרת הרי"א גאלוקו דכנה"ג חייב לשלם יחיד הוא צ"ד, ראיתי דרבו הסוברים כן הר"מ אלשיך, והרב המגיה במל"מ כ"י [וכנ"ל], גם הרד"ב ח"י סי' ס"א כתב צדו"ד דכשקפן עליו במלוה לא מהני ליה חו טענה אונס כ"י, באופן דהרי לפנינו כמה מרבותא דבצירי לכו דכל שנתחייב חוב גמור בשט"ח חו לא מהני ליה טענה אונס, ואולם לעומת זה ראיתי לכמה מרבותא דס"ל דכל אפיא שוין ואפילו במתחייב חוב גמור מהני טענה אונס למפטר נפשיה מחיובו, הח"מ סי' נ' סקט"ו נסתפק בזה ופשיט ליה דאפילו בחוב גמור פטור הרשב"א בטענה אונס מחל אומדנא דלא נתחייב אלא כשלא תסרב הבת, ויותר מזה פשיטא ליה להב"ש שם סקט"ז כ"י, גם הרמ"ע מפאנו סי' פ"א כתב וז"ל כל מקום שיש אונס אין קנס אעפ"י שהולאוהו מדין אסמכתא וקבלוהו עליהם לחוב גמור, גם ראיתי להחק"ל ח"א חו"מ סו"ס י"ז שהביא דברי הר"מ אלשיך הג"ל ואחר שדחה כל ראיותיו הוכיח מהרבה ראשונים ואחרונים דפליגי עליה בזה, וסו"ד העלה דמדי ספק לא נפיק ע"ש, המורס מכל האמור דמלתא כדנא מידי פלוגתא לא נפקא, וגדול כה המחזק לומר קום לי כהסוברים דגם בנתחייב חוב גמור מהניא ליה טענה אונס לפועלו מחיובו.

ובשערי עזרה (לר"ע עראב) סי' ו' אחר שהביא לנדון דברי הר"מ אלשיך דכנה"ג לא מהני טענה אונס, והוסף דכ"ה גם דעת הח"מ במסקנתו, כתב דכיון דכשארית יוסף והב"ש סבירי לכו דפשיטות דאפילו בשטר חוב גמור ג"כ פטור, וכ"ה גם דעת הרמ"ע מפאנו סי' פ"א ומהר"מ גלאנטי בדברי מרדכי סי' י"ג, א"כ הדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, וע"כ גם צ"ד פטור מהחייב.

ב. ומה הדין כשהתנה בפירוש שאם לא תתרצה יתחייב בקנס, או שהתנה שביא אותה מרצית. כתב צע"י ארזים סקט"ז והובא דבריו לעיל אות א', דאם התנה שיתחייב קנס מעשיו אם לא תתרצה הבת, גם הרשב"א מודה שהוא חייב לשלם הקנס ולא מיפטר מטעם אונס, והביא ראיה לחילוק זה מדברי מהר"ם שצמדני ע"ש. וכ"ה בארץ לזי ותאומי לזי סק"ט והובא ג"כ באות הג"ל ע"ש.

גם הכנה"ג צה"ט אות ל' אחר שהביא דברי הרשב"א והרמ"ע מפאנו דכשהבת ממאנת פטור האז מלשלם הקנס, כתב דמה שנראה מדברי הרש"ד"ם והמהר"ש שחייב לשלם, י"ל דהיינו כשהתנה בפירוש שנתחייב לתת לו קנס אם תחזור הבת, אצל צדון הרמ"ע מפאנו [והרשב"א] כשהתנה בזהם דהחזיר צו יתן קנס י"ל דהכל מודים צ"ד, ושוב מלאהי כן להמשפט דק ח"א סי' א' וח"ג סי' כ"ע ע"ש. וביד אהרן הגה"ע אות כ"ז הביא דברי הכנה"ג, ושכ"כ גם המשאח משה צח"א יו"ד סי' ו', אלא שהשיג על הכנה"ג במש"כ כן גם דעת הרש"ך, דמדבריו צח"ד סי' ל"ז לא משמע כן ע"ש.

ובשו"ת פהר"י באסן סי' כ"ט כתב ג"כ צדונו דלענין הקנס כל שיש עיכוב אפילו מצד צדו אין אומרים בזה אטו תרקבא דדינרי וכו', שלא נאמרו הדברים אלא במי שהתנה לפייס את פלוני או לעשות לפי שיעשה דבר פ', שהתנאי שהוא יפייס או הוא יעשה לפלוני שיעשה אותו דבר, ולכן יכול לומר לא אמרתי אלא שאעשה כל הראוי לעשות, אצל לא לתת תרקבא דדינרי, אצל המתנה על מנת שיהי דבר פלוני, על מליאות הויית הדבר ההוא הוא מתנה, וכל שלא נהיה הדבר ההוא בטל התנאי ולא שייך שם טענה אונס, דעד דהא אדם מתנה ע"מ שירדו גשמים, ואם מחי

אוצר

סי' מו אות ב

הפוסקים

שבתו לא נתרלחה, ובשם המשאח משה הביא לתוך דלא פליגי אהרדי, דהמכרי'ע מיירי כשהתנה בפירוש אם תמאן הבת, והמכרי'ע מיירי כשתמא ע"ש, ולפי' לדעת החוסן ישועות דלא מחלק בזה, מוכח דסי' ללהמכרי'ע אף אם התנה בפירוש אם יבוא העיכוז מלד הבת, פטור האב אם לא נתרלחה הבת, וכן כתב היד אהרן דעת המהרש"ך [הו"ד לעיל, ודלא כמ"ש הכנה"ג דעתו], וא"כ נראה כיון דמידי פלוגתא לא נפקא, ומר"ן ומור"ם לא גילו דעתם בזה אין כח בדידנו להוציא ממון מיד המוחזק, שוב מלאחי למשכנות הרועים מערכת ק' אות מ"ג בגדון שדוכין שהתחייב בקנס אם תמאן הבת שמצוהר יולא מדבריו שאף בנתחייב בפירוש אם יבוא העיכוז מלד הבת, דאם מילאנה אח"כ פטור האב, ואף שכתב שם שאם היה הדבר בשבועה חייב לקיים שבועתו, מ"מ נראה דאם פייסה ולא נתרלחה דפטור משבועתו, דמה לו עוד לעשות, וכמ"ש מהרי"ע בסי' קל"א [הג"ל ביד"א] וז"ל אבל לענין שבועה יש לנו לומר שכל שפייס בזה שצידו לפייס ובמה דאומדין אותו שהוא ראוי לפייס ולא נתפייסה אינו עובר על שבועתו כו' ע"ש, ובג"ד שכבר ערר האב בכמה מיני הפלגות שבתו ולא עלתה בידו, ומעתה הרי האב פטור מן הקנס ומן השבועה.

ובבית קדושין סק"ח אחרי שדייק מלשון הרשב"א שהביא הב"ש שכתב דאפילו התנה שפייסנה אטו תרקה דדינרי צ"ט למיתן לה כו', דמח משמע שאם התנה האב בפירוש שיתן קנס אפילו יהי עיכוז מלד הבת חייב בקנס, כתב דל"ע לפ"מ שדימו הפוסקים הקנס של שידוכין לאם אוביר ולא אעביר אשלים במיעבא דלא גזים, ומש"כ לא היו אסמכתא, וא"כ הא איתא בב"מ ע"ג ב' דדבר דלא היו בידו אפילו היבא דלא גזים היו אסמכתא, ולפי' אם התנה על הבת כיון שהיא אינה בידו י"ל דהוי אסמכתא, וא"כ אפילו התנה בפירוש שאם יהי העיכוז מלד הבת, לא מהני, ואפשר שבעל כל הקנין וז"ל, הא דמכני הקנין אף דהבת אינו בידו להשואה על כרחא שלא מרונה אם היא גדולה, מ"מ אין הקנס רק שהוא בעצמו לא יבעל הקשר לכן לא מקרי אסמכתא, ונראה דאפילו היא קטנה שצידו למוסרה לביאה בעל כרחא, מ"מ י"ל דלא התנה על דעת שישיאה בעל כרחא, וכן משמע מסתימת הפוסקים שאין דרך כלל שיכניסנה בעל כרחא לחופה.

ויש שמחלקים בזה בין התחייב בשבועה או לא. בהלכה למשה (לר"מ אלבא) סי' כ"ד בתשובתו על פס"ד הר"מ בן ג' הני"ל, השיג על מה שהוכיח לפטור בגדון מדברי המשכנות הרועים שכתב אף בהתנה בפירוש כו' פטור האב וכו' [ובני"ל], דהא המשכנות הרועים דייק בלישניה שאם היה הדבר ע"י שבועה חייב לשלם לקיים שבועתו, וא"כ בג"ד שהיה הדבר בקנין ושבועה חמורה כו', פשיטא שחייב לשלם לקיים שבועתו, ומש"כ ה"י הפוסק דמ"מ נראה דאם פייסה ולא נתרלחה דפטור משבועה וכו', והוכיח בן מדברי המהרי"ע דגם מכה השבועה אינו חייב לשלם, אגב חורפי לא דק, דמהרי"ע איירי בדליכא צשטר החיוב דברים המצטלים האסמכתא אז יכולים לומר בן, אבל היבא דליכא אסמכתא וכג"ד שחייב עצמו בפירוש אפילו אם הסרב הבת, פשיטא דחייב לשלם מכה שבועתו, וכן מוכח להדיא מלשון המהרי"ע עלמו שם ע"ש.

וב"כ בחש"י הר"ד בן שמעון צ"י ומלור צ"י דב"י סי' ז' ע"ד הר"מ בן ג' הני"ל, דבג"ד מחייב ליתן הקנס מכה השבועה עפ"י המשה"י הני"ל, ומה שכתב הרב הפ"י דכיון דפייסה פטור משבועתו וכמ"ש המהרי"ע וכו', זה אינו, דנידון המהרי"ע שם הוא דלא החזיר וזולתו עובר על השבועה יתן הקנס, וע"ז פסק הרב דלענין הקנס מחייב כו' ולענין השבועה אם יעצור אפילו פרע הקנס פסק הרב שאנוס הוא בשבועתו, אבל עכ"פ הקנס מחייב ליתן, וא"כ בג"ד שנתחייב ליתן הקנס בשבועה, מחייב ליתן הקנס מכה השבועה, שאפילו אם ה"י פטור מלד הקנין בלבד, מלד השבועה חייב

סי' י"ז אחר שכן שם לפטור מחיוב הקנס משום אונס דמילאון הבת כו', כתב בדק"צ עור א' דהגם דצשטר השידוכין בג"ד בפירוש איתמר דהחיוב הוא אפילו שיהי העיכוז והאונס ממנו שיהי בעולם כו', וא"כ הרי קבלו עליהם כל אונס דמתחילתו, וגם אונס זה דחזרת הבת ומילאונה במשדוך הוי בכלל התנאי, הא נמי צורכא היא, שהרי פסק בש"ע חו"מ סי' רכ"ה ס"ג אם התנה עמו שכל אונס שיוול בקרקע זו יהי חייב לשלם, אפי' בל גוי וגזלה מחמת המוכר חייב לשלם, אבל אם נפסק הנהר כו' וכיוצא בזה, אונס שאינו ממנו ולא יעלה על לב המוכר דבר זה הפלג בעת שהתנה וכו', ה"י פטור, והוא מהרמב"ם והטור עפ"י הגמ' דגיטין ע"ג א', הרי לפנינו דאפילו היבא דקביל עליה כל אונסא דמתחילתו, חמירין דאונס שאינו ממנו ואינו רגיל אינו נכלל בלחוד תנאי, וגדולה מזו הביא הב"י שם צ"ש הרשב"א בחש"י דאפילו כתב שקיבל כל אונסים שצמולם אין אונס דלא שכיח בכלל ע"ש, ולפי' בג"ד נמי הגם שקיבל עליו כל אונסא דמתחילתו, מ"מ הרי מצוהר בחש"י הרשב"א סי' תשע"א דאונס זה דחזרת הבת הוי אונס דלא שכיח כלל, דאחר שכתב שזה אונס גמור מה שלא נראה הבת להנשא כו' כתב ואל תשיגי שהי"ל מתחלה להתנות שאם תסרב הבת שיהי פטור, דלא היא, דאונסא דלא שכיחא היא, דכל הצנות מתרלות למי שיראה האב או הקרובים עכ"ל, וכן מצוהר בחש"י הרמ"ע מפאנו סי' פ"א דאונס הבת הוי מילתא דלא שכיחא כלל, וכן מתבאר מדבריו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים שהסכימו לחש"י הרשב"א הנ"ל, ולפי' הגם דבג"ד קביל עליה כל אונסא דמתחילתו, עדיין אנו אומרים דאונס כזה לא קיבל עליה, ומלאחי בחיים שאל ח"א סי' י' בחש"י ר' ישמעאל הכהן שכן בזה היבא שהתנו בנייהם שקבלו עליהם כל אונסא דמתחילתו, אם מילאון הבת הוי אונס דלא שכיח כלל, או דהוי רק אונס דשכיח ולא שכיח, והוא רזה שם לפשט מתחש' הרשב"א הנ"ל לאידך גיסא דמילאון הבת הוי בגדר אונס דשכיח ולא שכיח, ועפ"י העלה לדונא לחייב אותם בקנס ע"ש, ולפי' לכאורה נסתר כל מה שכתבתי כו', אכן דברי הר"י הכהן מה שהבין צ"ד הרשב"א תמוהים מאד, וכבר ראיתי שהחיד"א שם סי' י"א תמה עליו דלשון הרשב"א ברור דמילאון הבת הוי מילתא דלא שכיחא כלל, ויותר מזה מצוהר בחש"י הרשב"א ח"ג סי' רי"א בלחוד נידון, ושם אי אפשר כלל להעמיס כונה אחרת בדבריו ע"ש.

ובתשרי ח"מ בן ג' שצ"י ומלור דב"י סי' ז' כתב בזה עפ"י מה שהספק הח"מ בסקט"י אם חייב עצמו להחתן בלא שום תנאי מנה, והחתן נתחייב אם יתן לו את הכלה וכו' יהי החוב מחול, ואם הכלה אינה רוצה אף שהאב אונס על זה, עכ"פ כל זמן שאינו מקיים התנאי אין החוב מחול לו, או דמ"מ י"ל אומדנא דמוכח שלא נתחייב רק על דעת שהיה סבור שבתו לא תסרב ע"ש, והב"ש בסקט"י פשיטא ליה דאף בכה"ג דנתחייב בלי שום תנאי פטור הפוסק ע"ש, וא"כ נראה דאם בלדו לדון עפ"י האומדנא הנז', י"ל דאף אם פירש ואמר שמתחייב בקנס אם יבוא העיכוז מלד הבת, דאם אח"כ מסרבת הבת דפטור הפוסק, דאומדנא דמוכח הוא שלא נתחייב כ"א דוקא אם לא תסרב מפני שחשש שצדאי לא תסרב כי כל הצנות מתרלות למי שיראה האב כו', ובכה"ג סי' נ' הגה"ע אות ל' כתב דלדברי הרש"ד"ם והרש"ך אם התנה בפירוש שמתחייב בקנס אם תחזור הבת חייב לשלם [ובמוצא לעיל], ואולם אינו ברור אלאי אם הרבנים הג"ל קיימי בחיוב גמור וכדרך תקנת חכמי ספרד, ד"ל דעד כאן לא חייבו היבא דפירש אף אם תמאן הבת, אלא מטעם דה"י דרך חיוב גמור ותלה במחילה בבת, ואם לא נתרלחה נשאר החיוב במקומו, וביד אהרן הביא מחוסן ישועות שכתב דמהרי"ע צ"י קל"א חולק ע"ד אצ"י המצ"י"ע צ"ח"א סי' פ"ה שפטור את האב מטעם

ביאור הגר"א

[יט] ובלבד כ"י דאז
הוא רצון. שם :

[יט] ובלבד שלא יהא ערמה בדבר ועיין לקמן סוף סי' ע"ו

וכן

אוצר

ס"ק מז אות ב — ס"ק מז

הפוסקים

חייב, וכן מוכח מדברי הרשד"ם והבית דוד דאם הי' ע"י שצוה חייב.

ושם בסוף התשי' הוצא גם תשובה מהצ"ד צירושלים שהסכימו לפסק הרד"ש ה"ל, והוסיפו שכן הדבר מפורש בתשי' הרד"ש שצוה ספר הון יוסף [ולפנינו הוא צ"ח] סי' ס"א, דאחר שהוציא מתשי' הרש"א שפוער את האב מהקנס כשהבית אינה רוצה משום דכ"י אונם דלא שכ"י וכו', כתב וז"ל: ומיכו אם התנה כהדיא צ"ח שיהי' עכבה מלדו או מלד הבת שיחייב לתת כו"כ בחורת קנס ונשבע, הכל לפי תנאו, וכופין אותו לקיים תנאו כ"י ע"ש.

מח. ובלבד שלא יהא ערמה בדבר. האם על האב לברר בעדים או בשבועה וחרם שאין לו יד בסידור

בתו. בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' פ"א בזה ששידך בתו בגדולה צפיסוק ממון לגדוליה ונקנס כ"י, ומתחילה היתה מרלוית מהמשדך, וכעבור זמן סירבה להנשא לו בזהמלל שחששה לו מחמת הבריאות כ"י, אחר שכתב דזה שהבית ממלחתי הוי אונם לפטור את האב מהקנס וכמ"ש הרש"א בתשי' סי' תשע"א, כתב דמה שטוען הבחור שלפחות ישצ"י צ"ד או יחרימו אם הבת ממלחתי צו מעלמה או צפתיו האב, לכאורה נראה לומר דעל דא ודאי אמר הרש"א וז"ל שם בתשי', מיכו אין דבריו אלא כ"א על דינא דגרמי, דלא אמנם באמת לא כיון דבריו אלא כ"א על דינא דגרמי, דלא דייגינן ליה לחיובא אלא צמכצ, דהיינו גירי ידידי וגורם האונם דברי החיקא, והתם מעשיו של אותו זקן מוכיחים כי הוא הי' הגורם ועושה צידים מעשה לסתור השידוכין הראשונים ושידכה לאחר קודם שנתפרסם מילואה כ"י, ומי"מ סיים הרש"א ואמר דהלכ' יודע אם לעקל כ"י, ולא עלה על דעתו להשביע או להחרים, כי הרבה לריך להתיישב צדינא דגרמי כמ"ש הרמב"ן בסוף צ"ב, ואחד מתנאיו דברי החיקא הוא שלא יהא ההיזק תלוי בדעת אחרים, והבא חילו אמרה הבת צעינא ליה מאי אהנו מעשיו להבית, אלמא צדינא תליא מילתא, הלכך ראה הרש"א לגנות בלבד את המערים וכו' ולא החמיר עליו לא צממון ולא בשבועה וכבר הורה זקן כ"י, כ"ש צ"ד שהאב שותק והבית מקרקרת אין לנו לחוש לטענה זו כ"י, והא"י אם יתברר הדבר צ"ד חשבו שאצ"י המעכב ולא היה שפיר קאמרת, אצל אם הועילו עם הבת עלות מרחוק עד שמיאנה, אף שידע האב ולא מזה כ"י, אין לך אונם אצל האב גדול מזה, והוסיף, דצ"ד יש ללרף דאין סכדי שהאב היה מחבב את הבחור הרבה וחפץ צו להיות שניהם בני תורה כ"י, ומעתה כדאי הוא האב שאלא זכאי מצ"ד. וכתב הכנה"ג צהגה"ע סי' ג' אות ל' דתשי' הרש"א מוכח מדברי הרמ"ע מפאנו, שכתב והלכ' יודע אם לעקל אם לעקלקלות, ולא כתב שישבע על זה.

ובבהונת עולם בתשי' ה"ר מרדכי צ"ר מנחם הביא לגדונו דברי הרמ"ע מפאנו ה"ל שאין להטיל עליו לא שצוה ולא חרם. ושם צ"ח ע' הביא גם תשי' ה"ר"א נבון [בעל מחנה אפרים] שהסכים לדבריו ע"ש.

ובחתם סופר ח"א סי' קי"ד אף שחתם על משי"כ הרמ"ע מפאנו שאפילו אם האב גורם לא מחייב דלא צרי החיקא וכו', דמאי גרמי שייך כאן, וכי אנו מחייבים על שגס, אלא מפני שהייב ענמו לפיכך הבת צמה שיוכל, ומכ"ש שלא יגרס להיפך, ואם לא עבד מאי דאפשר מחויב לשלם הקנס, מסיק, אלא דמי"מ אי אפשר להשביעו על טענת ספק, כי אין לנו טענת צרי שהוא נהעלל ולא פייס, ומכ"ש שגס, ע"כ שצוה אין כאן וכו' ע"ש.

אולם בעבודת הגרשוני סי' ע"ד כתב צידון כזה דהצ"ד יוכלו לעמוד על האמת ע"י חרם או שצוה לפי ראות עיניהם אשר יעילו על אצי המשודכת כ"י, וצוה החש"י הביא דברי הרמ"ע מפאנו ה"ל שכתב צידון דומה לנ"ד שאין להחרים או להשביע את המחנות שאין ידו צמל כ"י, וכתב דלכאורה הוא להיפך ממה שכתבתי, אצל אחר העיין נלע"ד שאין סתירה בדבריו למ"ש, שלא כתב כן אלא בתחילת דבריו שלא צא לחייב המשדך אלא משום דינא דגרמי, וכיון שאין זה צרי החיקא אין לחייבו ממון, וכיון שבהודאתו אין כאן ממון, אין צפירתו שצוה או חרם, אצל לפי מסקנתו שכתב וז"ל וכ"כ הלא צעלה זה טענת אונם וחזר הדין להתחייב האב צמלומי הקנס, אה"כ אם יתברר הדבר צ"ד שהמעכב הוא אצ"י ולא היה שפיר קאמרת כ"י עכ"ל, נ"ל שדאי יש להטיל עליו חרם או שצוה לפי ראות הצ"ד אם לא הוא המעכב, כי אפשר לומר שהבית רוצה צידוך ורק להפיס דעת אצ"י חומרת שאינה חפילה צו, ואף שהרמ"ע סיים צו"ד דכדאי הוא האב הנכבד הנחצב צ"ד שאלא מצ"ד זכאי, דמשמע זכאי לגמרי צו שום חרם ושצוה, מ"מ נלע"ד דהיינו דוקא צידונו שכתב מלרף לזה שאין סכדי שהאב היה מחבב הבחור וכו' וחפץ צו כ"י, ע"כ אין להטיל על האב חרם או שצוה, והכי דייק לישני שכתב כדאי הוא האב האב הנכבד הנחצב צ"ד, אשר "צ"ד" הוא מיותר, אלא ודאי שכוונתו, אצל לא צידון אחר, ועוד נ"ל שאין ראוי כלל מדברי הרש"א לנ"ד אף אם נודה לדברי רמ"ע שמשמעת לשונו צמה שסיים והלכ' יודע וכו' שאין כוונתו צזה להענישו צממון וצצוה, מ"מ י"ל דהיינו דוקא צידון הרש"א שכתב נשבע המשדך צפועל, ואם מערים רצ"כ צו האלה הראשונה, אצל צ"ד שצממת לא נשבע מתחילה רק שאנו צאים עליו מחמת הק"ם שעשה צמסם דה"ל כאילו פירש צחרם וצצוה כיון שנהגו לכחצו כן, פשיטא שיש ציד הדיין להשביעו וכו' וכל זה [היה] נלע"ד נכון מאד, מ"מ באשר שהרב המובהק רמ"ע לא הבין כן דברי הרש"א, אין אני סומך על דברי צעס, מ"מ דיני דין אמת אף לפי הבנת הרמ"ע כמ"ש לעיל. ועיין צמהרש"ם ח"א סי' קצ"ה שכתב צח"ד לנידונו, שאם היו חוצעים אותו צדיני אדם הי' חייב לקבל חרם וכדומה, ועי' צפ"ת סק"ג.

ויש שמחלק צזה צין אם האב מוחזק או לא. בגדולת מרדכי (גלגלי) סי' י"ג כתב צתחלה צידונו דאם המשדך חושד את אצ"י שהוא גרם לה שחמאן צזה היה נ"ל לכאורה שחייב האב לקבל עליו חרם סתם אם טוען שמה או שצוה היסח צטוען צרי שידו לא היתה צמל עם צחו כ"י, ושצו הביא דברי הכנה"ג צשם הרמ"ע מפאנו ה"ל שאין צ"ד להשביע ולהחרים אם הוא הגורם, ואחר שדן על דצריהם צמשי"כ צדעת הרש"א וכו', כתב האומנם מי אכ"י להכריע נגד הרמ"ע וצפרע לפי"מ שראיתי להכהונת עולם סי' ס"ט שהביא לגדונו דברי הרמ"ע והסכים עמו מהר"א נבון [וכמוצא לעיל], גם הכנה"ג משמע דס"ל דהרש"א פטור וא"כ מי יצוא לחלוק, ושצו מלחתי להעבודת הגרשוני שכתב צידונו צפשיטות לחייב שצוה וחרם, ושהוסיף דאף הרמ"ע שפטור היינו דוקא צידונו שכתב מלרף לזה שאין סכדי שהאב היה מחבב אותו וכו' ע"ש, ומפורש יולא שהכנה"ג הסכים שדעת הרמ"ע [ג"כ] לחייבו שצוה וחרם כדלכ"א הוכחה שלא היה האב המסבב וכו', צרם ככהונת עולם ה"ל יראה שאף היכא דלכ"א הוכחה ס"ל צדעת הרמ"ע שהוא פטור משו"מ והסכים עמו מהר"א נבון, נמלא דס"ל צדעת הרמ"ע לפוער צכל ענין ודלא כעכ"ג, וא"כ אפוא אף שצ"ד ליכא ידיים מוכיחות שאצ"י הבת הי' חפץ צצחור ומחצצו

[ב] וכן בשאר אונסים כגון שמה (יש) הפוסק

ביראור הגר"א

אין

[ב] וכן בשאר כ"י ער"ס
ב"א בהג"ה דוקא כ"י :

באר היטב

ע"ש. ועיין תשובת מהר"י וו"ל סי' ק"ד דמשמע שם אפילו אם היה קנין ע"ש. לריד לומר דחילוק יש בין מה לו העני. ומהרי"ו א"ר שם במת הפוסק, ובה"י א"ר ב"ה ע"י וד"ק וב"ש כתב אפי' אם העני והיה קנין אפי' פטור ע"ש :

(יש) הפוסק. ה"ה אם חי והעני כמ"ש ב"י סי' רל"ב ספ"ו. וכתב בה"י דשם א"ר דוקא בלא קנין ובלא שטר אלא מכח השבועה אמרינן דהוי אונס דעל דעת כן לא נשבע אבל אם היה בקנין מחויב ליתן כל מה שפסק ואם אין לו רק דירתו מחויב לשעבד את דירתו על איה זמן לשלם לחתנו אחר הנשואין ואם לא ישלם לו לזמן שקבעו אזי מוכרים בית דירתו

אוצר

ס"ק מח — ס"ק מט

הפוסקים

רש"י כתב דסוף הלשון של הרשב"א שם משמע שפטור גם מקנס משום אונס, וש"כ להדיא בשו"ת חולדות אדם סי' ל"ה דין קלקל המשודך מעשיו, וז"ל : ועוד שאין הבת רוצה להנשא לו אונס הוא זה ויש טענת אונס בממון כ"י ע"ש, ואמנם נראה דאף אם נפרש דגם על אונס ממון קאי, מ"מ היינו כגוונא דהרשב"א בח"א שבי' שם אמתלא מצוררת שחשנא אוחו שאין לו אומנות אלא לשחוק בקוציא כ"י, משא"כ היכא דליכא אמתלא מצוררת, אין זה נפטר מהקנס בשביל אמירה בעלמא של הבת, דאין זה בירור כלל ולא מפיה אנו חייב עד שיביא ראיה, דכיון שיש ספק בדבר לא נפטר מחיוב ודאי של הקנס.

והוסף, דאפילו בכה"ג דמייירי הרשב"א דליכא אמתלא, מ"מ עד כאן לא קאמר הרשב"א התם אלא שאין להוציא ממנו קנס, כיון שהוא מוחזק ועושה שהוא אונס מחמת סירוב הבת, משא"כ אם המשודך מוחזק והוא בא להוציא בטענת אונס, אף שרוצה לישבע לאו כל כמיניה להוציא בשבועתו, דאף שהאמתלא מצוררת לאפשר שהיה מוחזק בו מחמת זה, מ"מ הטענה אינה מצוררת שתוכל להוציא ע"י זה כ"י, ואין מויליין מיד המחזיק אם לא שיצטר אונסו בעדים.

מט. וכן בשאר אונסים. באדמת קודש סי' ל"ח בראובן ששידך את בת שמעון קטנה בת ט' שנים והתחייבו צקנס להכניסה לחופה אחר י"ב חדש, ובנתיים גזרו הב"ד ועזבו העיר בהסכמת כל אנשי העיר ששום איש לא ישיא בתו עד שתהי' בת י"ב שנים שלמות, וראובן עושה שהוא כבר בן כ' שנים ואסור לו לעמוד בלא אשה, ורוצה לחזור מהשידוך ושיפטור מהקנס מטעם אונס, כי לא אסיק אדעתיה ולא שמע מעולם שיעשו הסכמה כזאת, ואילו הי' יודע שיאסר לו כזה לא הי' מתחייב צקנס, והשיב רואה אני את דברי ראובן ויש קצת ראי' ממ"ש הרא"ש בחש"י כלל ח' על ראובן ששידך בתו ונשבע לו שיתן לו כ"י על סמך שיגבה מחובותיו ונתקלקלו החובות כ"י והשיב דאין לך אונס גדול כ"י ע"ש, ה"נ ב"י לא עלה בדעתו שיהא שריו בלא אשה שלש שנים ואדעתא דהכי לא נשבע ופטור מן הקנס, ואחר שהביא עוד מחש"י הרא"ש כלל ל"ד בנדון שאחות המשודכת יאלה מן הכלל כ"י ופטור ג"כ מטעם אונס דאין סבדי וכו' והיו כאילו התנה מעיקרה, ומדברי המהרי"ק בשרש ק"א שהוכיח מה לגדלו שהכלה יאלה מדעתה כ"י שכתב ג"כ דודאי אדעתא דהכי לא משתעבד נפשיה ופשיטא דנחצטל הקנס כ"י, הוסיף בד"צ עור א' דאע"ג דקיי"ל דכל הנשבע להועלת חבירו לדעתו נשבע, וא"כ הכא הלא דעת ה"ד שכנגדו שאפילו יבא עליו אונס גדול בלא שיתחייב ראובן זה צקנס, ודומה לזה כתבו החוס' ב"ק ק"י ז' ד"ה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ע"ש, אך ז"א, דב"י אין סבדי דגם שכנגדו שזה עמו וידעה אחת הו' קיימו, דהא הי' אפשר נמי שיאסר אללו אונס כזה ויראה לחזור בו ולהפטר מן הקנס בטענה זו, וכיון דלדידיה הו' טענה, גם לראובן טענה אלימחא היא לפטור עצמו מן הקנס, ובשעה שנשבעו ונתחייבו

ומחצבו דבכה"ג תלוי בפלוגתא הנ"ל, וכל כי האי מילתא מלי המוחזק לומר קים לי כמאן דפטור ליה מחרס ושבועה, וכאשר עלו בהסכמה רוב צדיק כמ"ש הכנה"ג בכללי קים לי.

ובבית אפרים סי' ס"ג פסק דגם שבועה וחרס לא מהני אף כשהוא מוחזק, ואינו נאמן אלא בעדים, המכירים אונסו, אם לא באמתלא מצוררת כשהוא מוחזק, בדל"ב ע"י ה"ה ה"ה הרשב"א בחש"י סי' תשע"א וז"ל : ומיכו אין דבריו אלא בדין שהוא אונס ודאי ולא במסבב וגורם האונס והכל יודע וכו' עכ"ל, וכתב דלכאורה ז"ע, דא"כ איך כתב הרשב"א שם לעיל שטענת אונס שטען הדין עמו, דלמה יהי' הדין עמו כיון שאין אחרו יודע מה בלבו, ושמה באמת הוא סיבב וגרם סירוב הבת, ואם כוונתו שיצטר ע"י שישבע או יקבל בחרס, נראה שאין זו טענה לפטורו מקנס, דטענה זו של אונס במקום קיום התנאי קאי, ובתנאי שהוא צקנס ועשה לריד לברר שקיים התנאי, ובמ"כ לריד לברר אם עושה שהיה אונס, וכ"כ להדיא בחו"ת סי' כ"א ש"ך לברר אונסו אף אם הוא מוחזק, והוכיח כן מלשון הרמב"ם שכתב ואם הביא ראיה שאונס היה וכו' ע"ש, ואין לומר דכיון שהבת לפנינו ואומרת שאינה רוצה מסתמא האמת כן הוא, שהרי רוב צדות מתרעות, אי"י ראיה של כלום, דליכא בזה ראיה גרידה, וכיון שהאב נשתנה דעתו מאיזה טעם שיהי' נמשכת היא אחריו כ"י, ועוד נראה דכיון דמחמת אומדנא אחינן עלה [לפטור מטעם אונס], א"כ אדרבה, איכא אומדן דעת להיפך, שזה שכנגדו לא היה מתרצה בכך שהשני יוכל לבטל הקשר בדבור בעלמא, כי מי פתי לא ידע שנפש האב ונפש הבת אחת הם וכשלא יראה האב יתלה הסרחון בה ליפטור, וא"כ כיון שיש כאן דעה אחרת שהוא מתחייב עצמו נגד חבירו, וחבירו מדלגה שלא יבגוד בו הוא משביעו ומחייבו קנס, אומדן דעת הוא שלא נחבון זה לפטור ע"י אמירה בעלמא אונס אני, והדבר מבואר בחוס' כתובות מ"ז ז' ובצ"ק ק"י ז' דהיכא דליכא דעת אחרת לא אזלינן בזה אומדן דעת דהאי, דשמה חבירו אינו מתרצה ע"י כן כ"י, ומלאתי כן מבואר בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' רע"ב וז"ל : אם באו עדים שראובן זה אירעו אונס הגוף או אונס דבר אחר ברור הוא שפטור כ"י דרך כלל שאונס כשמו, ואילו זה מסבב אונס לעצמו כ"י אין זה אונס כ"י, אבל כל זמן שהעידו עליו ז' עדים שמכירים באונסו פטור מקנסו כ"י ע"ש, הרי מבואר לריד ז' עדים המכירים באונסו כדי לפטור מהקנס, ועל כרחך דמש"כ הרשב"א דסרוב הבת חשוב אונס הוא רק לענין לפטור מן השבועה שהוא דין שמים, והיינו דנקט הלשון והל"ז יודע אם לעקל כ"י שג"כ בחש"י המיוחסות לענין שבועה, ומלינו לשון זה בח"ל כמה פעמים לענין עונש שמים, אבל לענין קנס אינו פטור רק אם יצטר בעדים כ"י, והגם דמלשוןו בחש"י סי' תשע"א משמע דגם מהקנס פטור משום אונס נראה שהמעתיק שקר התשר לא דקדק יפה, שהרי בטענת שם העתיק שטען על הקנס משום אסמכתא, ועל הפיסק והשבועה טענת אונס כ"י.

ופטורים

פתחי תשובה

להבנת כפי אומדנתי מהלך ונתמך שדכרי מהרמ"ת ופה"ג איננו לסתור דברי רמ"ט והמחלוקים הה"ל רק לסתור דברי הש"י שגם בעובדו דיידי הוא פירמנת בנת ונת מדברי הה"ט ס"ק י"ב ע' וכן ח"ר שירד מנכסיו אחר הפסיקה מבואר (לדין) שתלך חיוב אומדן דעת ההלכ באתם היו היורשים חייבים ולפי דבריו אפשר לומר דגם הש"י מודה בדבר זה כי יוכל להיות שפונדק דש"י היה גם כן שהלכ יחד מנכסיו אחר הפסיקה קודם המיתה ולפי' צריך שלא ירד מנכסיו מחייבים היורשים לקיים

התחייבות הממלית :

וכתב עוד ומה שיש לעיין כיון שמסתמא כבר נגדו כו' (יונתן זה לקמן סי' ק"ג)
 סי' ס"ק י"ג) ולתתם זאת לדעת שמה שספק בה' ע"ה"ג שם שטעניו השער
 חזי וזכר אנהייב האב בתולות רשונים פחויים היורשים ליתן להבט חץ אני מסכים
 עמך בזה כיון שכל עיקר זכות הבת הוא מצד אומדנה והטעם הפה"ג שטעניו
 המולקים דמ"ל לדומדנה לא מהני להוסיף מ"מ בדומדנה כזו שהם נגד הבת האמת
 כ"ע מודו מעתה לומר אני על כך הנדון גילה האב דעתו שרצה ליתן לכל על השער
 ח"י חן כאל גילוי דעת רק שרצה לעשות לה ספק ולא שישלם לה השער שהרי כמה
 מלדקי יכול למיעבד להסכים זכות השער ויחס חידוש הוא והכו' דלל לנסיף ולכן
 זה פסוק שט"ו היורשים חייבים ליתן לה רק הנדון ושלם אומדנה והנחלים לכל לא חזי
 חלק וזכר כלל ודלל כבעל ע"ה"ג עכ"ל ע"ה :

(טו) אִין יִירוּשָׁיִם צִירִכִּין לִקְיִים. עֲבִ"ש סִ"ק י"ט וְעִין בְּמִשְׁנֵה נֹי"ב חֲלָק ח"מ
 ס' ל"ב בַּחֲדָה שֶׁפֶסֶק לִבְנוֹת בְּתַנְיִתִּים רַחֲשׁוּנִים סָךְ נָדָן וְשֶׁכֶּר חֲזִי זָכָר בְּקִנּוּם וְחִרְטִ
 כִּנְהוּג וְקוּדוּם הַחֲתוּמָה מֵת הַכֹּהֵן. וּפֶסֶק הַרֵב הַשּׁוֹמֵל כִּיּוֹן שֶׁהוּא קִיּוֹן אֲחֵר וְעִין כֵּלָם
 חִיּוֹב רַק מִלֵּד הָא' וְהַקִּנּוּם עֵמֶה שֶׁמֵּת הַכֹּהֵן פֶּטוּרִים הַבְּנִיּוֹת מִלִּקְיִים הַהֲחִיבּוֹת כַּמְבֹאֵר
 בַּמַּמ"ע ס' רמ"ה וס' רפ"ו וְכֵלָה"ע ס' ג' וְכֵלָה"ע בְּהַגְהָה רמ"ל וּבִפְתָּרֻנִּים הַח"מ
 וְהַכ"ט וְכ"ח וְכֵן בִּת' אֶשְׁרֵית יוֹסֵף ס' ג' עוֹבְדָה דֵּם מִתֵּם וּפֶסֶק לִפְטוֹר הַיִּירוּשָׁיִם
 מִמַּעֲטֵם שֶׁהוּא קָטָן אֲשֶׁרֶשׁ הַדְּרִיטִים מִדְּרִיטֵי מַדְרֵי מַבְרֵי וְאֵף בְּדִמְשׁו"ט ע"ג ס' י'
 קכ"ד נֶאֱמַר עַל דְּבָרֵי מַהֲרַמ"מ דְּרַחֵה לְדָבָר הַנֶּשִׁי"ם הֵנָּה בַּעַל ע"ג לֵם שֶׁ לִבּוֹ שֶׁעֵל
 ש"י לֹא יִיחַדֵּה הוּא שֶׁמֶס מַהֲרַמ"מ וְשֶׁחֲרוּטִים עוֹמְדִים בְּנִשְׁתַּח וְהוּא ז"ל הַשִּׁיב לוֹ שֶׁלֵּם
 יִפֶּה פֶסֶק כֹּזֵה כִּי דְּבָרֵי כֵּלָה ע"ג אִינוֹם פּוֹתֵרִים לְדְּבָרֵי רמ"ל וְלֵם לְשׁוֹם א' מִתְּאֲחֻרֻּנִּים
 דָּגֵם מַהֲרַמ"מ וְכֵלָה ע"ג מוֹרִים לְרִינֵם דְּמַהֲרִי"ו דְּקִיּוֹן אֲחֵר לֵם מַכְנִי וְגַם מוֹרִים
 שֶׁהֲרַם וְקִנּוּם לֵם חַל עַל הַיִּירוּשָׁיִם אֲבָל מַהֲרַמ"מ מַחֲבִיב הַיִּירוּשָׁיִם מִלֵּד אֲחֵר דִּלְכַּה
 לִפְרִנְתָּה שֶׁעִין לִפִּי אֲמוּדָן דִּמֵּת הַכֹּהֵן וְאִשְׁלִי הַרְא"ש שֶׁכִּרְעִי שֶׁאֵין לְהוֹלִיץ מִהַיִּירוּשָׁיִם
 ע"פ אֲמוּדָנָה יוֹתֵר עַל הַעִיּוֹר כַּתֵּב מַהֲרַמ"מ דִּזֵּה בְּאֲמוּדָן שֶׁהוּא מְדַמְנָהוּ אֲבָל הֵיכָל
 שְׂבִילָה דִּמְנוֹ כִּפְרוּס עַד הַצֵּה הַהוּא וְגַד הַחֲתָן הוּא סוֹבֵר מַהֲרַמ"מ וְעַה"ג דְּכֹהֵן כִּ"ע
 מוֹרִים דְּלֹאֲרִיץ בְּחַר אֲמוּדָנָה אֵל לְהוֹסִיף עַל עִיּוֹר וְאִ"כ כִּיּוֹן מַהֲחִיב עֲמָלוֹ בְּתַנְיִתִּים
 לִימֵן לִכְתֹּב הַלֵּאמֹר בְּצִיּוֹר הוּא כֵךְ וְאֵף שֶׁהִקְיִין לֵם מִתֵּם מִתְּעַם קִיּוֹן אֲחֵר וְגַם
 הָאֲרֵם וְהַקִּנּוּם לֵם חַל עַל הַיִּירוּשָׁיִם מ"מ חַל עֲלֵיהֶם חִיּוֹב חֲכִינִי הַמֵּנֶה שִׁחְקוֹן פְּרִנְתָּה

הפוסקים

ס"ק מ"ט — ס"ק נ אות א

אוצר

ונתחייבו בקנס זל"ז ה"ר דעתם שזה עליהם ולא דמי ללוקח ומוכר
וכר, ולכן בנ"ד פשיטא דראובן פטור מן הקנס ואין להם עליו
אפי' תרעומת דברים.

והבאזנים פליגי אס אמרינן אומדנא להוסיף על עישור כר, מי"מ
נלע"ד דהיינו דוקא באומד דעת האב כגון שהשיאב את עלמה
בלי רשות אביה, אבל בנ"ד שגילה האב דעתו בבט"ז וחתן זה
מחוייבים הבנים ליתן הכל ולא דמי לשאר אומדנא, וכ"כ מהר"ם
מייזן שאם גילה האב דעתו בפירוש נותנים אפילו יותר מעישור כר
[וכנ"ל בנח"ש] ונ"ד עדיף מנדון המהר"ם מייזן כיון שכבר פסק
לבת זו וחתן זה, והגם דנחשף שארית יוסף למהר"י כ"ץ בסי' ב'
פסק בנדונו שם דומה ממש לג"ד שאין היורשים מחוייבים לקיים
התנאים, מטעם אונס, וגם חייב מדברי מהר"י ווייל כר, ג"ל שאין
ראיותיו מכריעות כלל, כי בנדון מהר"י לא הי' שייך לומר פרנסה
שמין באב, משא"כ בנ"ד, וא"כ הוא דפליגי בזה המהר"ם מייזן
ומהר"י כ"ץ יש לנו לסמוך על הרמ"א שקדם לו כר, ואין שייך
לומר בזה הלכה כביתראי כיון שהוא לא ראה דבריו, שלא נדפסו
בימיו וי"ל שאילו ראה דברי הרמ"ע הי' מודה לו, כללל דמילתא
שלענ"ד נראה שהבנים מחוייבים לקיים כל דברי התנאים.

ובב"ש סק"ט כתב על קר הנחלת שצעה הנ"ל דלק"מ, דכאן
מיירי דירד האב מנכסיו אחר הפסיקה, ושם מסיים
הרמ"א וראוי לאומדו לפי הממון שהיה בשעת מותו, אי"כ כל
שהוא הכל במעמד אחד נוהגין לה מה שנתן לראשונה, וכן כאן
נוהגין לה מה שפסק אפילו לא הי' קנין ולא נקנה צאמירה,
משאי"כ אם ירד מנכסיו אחר הפסיקה, אז מחמת אומדנה לא
יזכו אחיו סך, אלא מחמת שפסק לה כו"כ, ודברים אלו לא נקנין
כלל ולא הי' שום קנין אלא קנס, ואצ"ו הוא אנוס, לכן היורשים
פטורים ואין לריכים לקיים הפסיקה ואפילו אם הניח אציהם הסך
אשר פסק (דבלא הניח פשיעא דהיורשים פטורים, מלשונו לעיל).
ועיין צע"י אחרים סק"ב"ה מש"כ ע"ד הנחלת שצעה ובצ"ש.

והנהגותיו קמה חומ"ם סי' ל"ג [הוצא צ"ח סקטור] הביא לדונן
דברי ה"ש"ש דכשהוא צממנו אחד חייבים היורשים מלד
דפרנסה ואומדן דעת האב, וזה מהרץ מה שהמה הרה"ש שם על
העצות הגרשוני הנ"ל שדבריו סותרים מה שפסק הרמ"א כאן
שצ"ח דצמת האב היורשים פטורים, ולדברי ה"ש"ש א"ש, דכאן
ממירי שירד מנכסיו משעת הפסיקה, ולכן צעלה האומדנה ואין
כאן חיוב אלא מלד הקנין והסתחייבות צתנאים, וזה לא חל על
היורשים, והעצוב"ג שמחייב היורשים הוא כשהוא צממנו אחד
לדא שייך פרנסה ואומדנה בו, והוסיף די"ל דגם השאריה יוסף
מורה

ג. אין יורשים צריכים לקיים. א. ביאור הדין ודעות הפוסקים בזה. כתב בח"מ סק"ח לד"ן זה הוליד הרמ"א מחש"י מהר"י ווייל סי' ק"ד וסי' קמ"ב [וכמוצא דדרכי משה סי' נ"א אות ה'], וכתב שם העטם דאף דכתב התנאים קבל בקנין סודר לקיים כל המצוה שם, האי קנין לא קאי אלאותו בן [כלומר שלא התחייב כלפי הדין] רק קאי אלאותו שכנגדו ששך זהו לבנו, והאז פסק לבנו סך מסויים ואם לא יתן הסך יתן קנס ועל זה קבל בקיים, אבל הדין לא זכר בשום זכיה. וכן בס"י נ"א סק"י כתב הח"מ, דכאן לא היה שום חיוב על הפוסק רק מאל הקנס. וכעין דברים אלו כתב הב"ש כאן בסק"י ע.

ובנחלת שבעה סי' ח' אות ו' הקשה על דין זה, מהא דפסק הרמ"א עלמו צבי קי"ג סעי' ב' לענין פרנסת הבת דאפילו להוסיף על עישור נכסים אומדין דעת האב, ואפילו אין כאן אלא כמו שנתן לבתו הראשונה ונותנים הכל לשניה [וכדעת הראב"ד], וא"כ למה יכולין היורשין לחזור בהם, דהא אין לך אומדן דעת גדול מזה שפסק לה צחיים, ועוד דעד כאן לא פליגי בגאונים שם אלא כשנרצין אומדנא כו', בזה פליגי אי אומדין דעתו של אב רק לגרוע מעישור נכסים או אפילו להוסיף, אבל אי ידעינן דעתו צפירוש כמה ה"י רוצה ליתן לה כו"ע סברי דיהבינן לה כו', ומלאחי בחדשי מהר"ם מינן סי' מ"ז בדיון כעין זה שכתב צפירוש דאפי"ג דאיכא פלוגתא אי שמין בדעת האב להוסיף, היינו דוקא במידי דצבי אומדנא, אבל היכא דאמר צפירוש י"ל דעדיף מאומדנא ע"ש, וא"כ דברי הרמ"א נ"מ. ובהגהות רעק"א כאן הביא ג"כ תשרי מהר"ם מינן הנ"ל דאמר צפירוש י"ל דלכו"ע אמרי להוסיף.

ובעבודת הנרשוני ס"י קכ"ד [וכו"ל בקצרה צפ"ת] צאחז ששייר
 את אחותו עפ"י כח הרשאה מאציו וכחצ בתנאים
 החמייבות על נדוניא ושער חצי זכר כנהוג, ומת האב לפני החתונה
 כ"י, אחר שדן צזה לפטור את היורשים מטעם אונס כ"י, כתב
 אמנם מלד אחר נלע"ד שהיורשים מחייבים לקיים כל פרטי התנאים
 מכה פרנסה כ"י, אעפ"י שכל זה יעלה יותר מעישור נכסים,

ביאור הגר"א

ופטורים (ב) מן הקנס [כא] ודוקא בפסיקה בעלמא פטורים מן הקנס

אכל

[כא] ודוקא כו' ע"ש

בהגה הדברים הנקנים כו' :

באר היטב

(כ) מן הקנס. ע"ן כ"ט :

הפוסקים

ס"ק נ אות א — ס"ק נא אות א

אוצר

אומדנא, דאט"ג דתנן לנן אחד נדוניא גדולה אין נותנין לנן השני ג"כ כנגדו, ומשום דע"י אומדנא שרצה האב ליתן עדיין לא קנה הבן, ואפילו מלוא לקיים דברי המה לא שייך באומדנא כו', ואין צו אלא מחורת פסיקה וכל שמה האב צטלה הפסיקה מטעם אונס, וא"כ בפוסק לבנו ומת אפילו אם הוא צממנו הראשון פטורים היורשים מהנדוניא והקנס.

וב"נ מדברי הפתח הבית הנ"ל [צאח הקודם] דצנו דלא שייך תורת אומדנא פטורים היורשים אפילו כשהוא צממנו אחד ע"ש מט.

ג. כשפסק לבתו הבוגרת. צאצני מלואים סי' קי"ג סק"ד אחד שכתב דפסק לבנו ליכא תורת אומדנא כו', מסיק דלפ"ז נראה דכ"ה אם היתה צוגרת כשפסק לה לדעת הרא"ש [צאח רבינו יונה] וכעור ורמ"א דפסק כותיהו, נמי אין הצנים חייבין ליתן לה אפילו אם הוא צממנו הראשון, כיון דצוגרת לית בה תקנתא דפרנסה, וא"כ לא מהני צו אומדנא ודמ"א ממ"ש לנן כו', אלא דהיכא דהיתה קטנה או נערה צטעה שמה האב ואח"כ צגרה, י"ל דאז כבר זכתה עם מיתת האב צמה שפסק לה ולא הפסידה צמה שצגרה, והוסיף דאפשר דצוה אפילו מחאה אינה לריכא כשהצגרה, ואפילו אינה ניזונית מן האחין, דהיא עדיפא משאר צוגרת, כיון דפסק לה האב צממה דעתה על הפסיקה ולכן לא מחאה.

אולם בגוב"י צחש"י הנ"ל [הוצא בפ"ת סקט"ו] אחר שדן ג"כ דמ"מ יש לפטור היורשים צנודו משום דמסתמא כבר צגרה צחיי האב וא"כ אין לה פרנסה כו', הציא מהצ"ש סי' קי"ג סק"ט צאח רמ"א שם דצמנן הזה שאנחנו מחי מטעם, הכל מודים דלא ליצדק פרנסתה, דאין ראייה ממה שלא השיא האב ד"ל דלא חידמן ליה ציווג הגון ע"ש, וכן מהעצדות הגרשני סי' טי שכתב ג"כ דהאינא דכ"י צמשיין צנותיהן אחר שצגרה, גם צוגרת יש לה פרנסה, ואף שפקפק על דצריכה וכתב דלכן עלה על דעתו שלדעת רבינו יונה וסיעתו קשה מאד להוציא מהיורשים צצצרות חלושות, מ"מ מסיק, אכל מה אעשה והרמז"ם פסק להדיא שצגרה צחיי האב יש לה פרנסה, והמחזר צש"ע ג"כ סתם כמותו, רק הרמ"א הציא דעת החולקים, ועל דברי רמ"א הציא הצ"ש דברי הע"ז הנ"ל, וכבר פשט המנהג כדברי הע"ז קשה עלי לפסוק נגד המנהג.

נא. ופטורים מן הקנס כו'. א. מקור הדין. ע"י לעיל סק"ט דצדרכי משה סי' נ"א אות ה' הציא דין זה מחש"י מהר"י

(מט) רצ"ש מה שהתפק בששידך האב בחייו בן ובת ומת קודם נשואי שניהם, דכיון דלגבי בן אמרינן דאינו יכול להציא מהיורשים כנ"ל, ורק הבת יכולה לגבות משום אומדן דעת האב, א"כ לכאורה בכה"ג נגד הבן אינה יכולה להציא אם התחייבות שלה עולה כדי ירושתו או יותר, דהוא יאמר ממנ"פ, כיון דלא באת מטעם חוב רק משום אומדן דעת האב, והא חוינן דעתו שרצה לתת לו סך פלוני, וא"כ אגבה אנכי ג"כ, ועצ"פ אינו לי לפחות מחלקי על ידך, או אפשר דבכה"ג אף משאר יורשים אינה יכולה לגבות, וצ"ע בזה.

מודה לזה, אלא נדודו הי' ג"כ שהאב ירד מנכסיו אחר הפסיקה ע"ש.

גם צפתה הבית סוס"י ל"ח הציא לדיוא דברי הצ"ש הנ"ל, דכשהוא צממנו אחד חייבים היורשים משום פרנסה, דככה"ג אין לך אומדנא יותר גדולה מזו ע"ש.

אולם דעת כמה פוסקים דכאן לא שייך כלל תורת אומדנא והיורשים פטורים צכל גונו. צאצני מלואים שם אחר שציאר החלוקים הנ"ל לפי דברי הצ"ש, מסיק דצעיור הקושיא מהא דפסק הרמ"א דנותנין לשניה כדרך שנתן לראשונה, וכש"כ צוה שפסק לה, י"ל דהתם שאני, דהיכא אומדנא שהוא רוצה לתת לבתו כו"כ, אכל צפוסק אינו מחייב עצמו כלל לבתו אלא לצדי החתן וגם לו אינו מחייב עצמו אלא לקנסו שאם לא יתן הנדן יתן חליו לקנס, ולא הוי אומדנא שרצה הוא ליתן לבתו כו"כ, והרבה פעמים כשהותר קשר התנאים והשדוכין עם זה, האב פוחת או מוסיף עם משודך שני, ואין זה אומדנא על הבת אח"כ כבר נתן לבתו וכדאי דנתן לראשונה, אכל שדוכן אינו אלא לצדי הבן, ולקנסו לאחר.

וכזה כתב צארן צצי ותאומי צציה כאן, דנ"ל דדוקא אם הציא הראשונה היכא גילוי דעת גמור, אכל בפסיקה ליכא גילוי דעת גמור, ד"ל שדעתו היכה צאם לא יראה ליתן הנדן צטעה הנשואין כפי מה שפסק יחזור מהשידוך ויתן קנס, משום הכי צככה"ג לא אמדינן דעת האב.

ובערך שי כאן העיר על יסוד דברי הנחלת צטעה והצ"ש צדעת הרמ"א, דנראה שהצינו צמה שכתב שם צסי קי"ג סוף סעיף צי, וכן נ"ל, קאי על מה שהציא מקודם דעת הי"א דאפילו להוסיף על עשור אמרינן אומדנא, וכתב דאינו מוכרת, ד"ל דקאי על מה שהציא שם דברי המהרי"ק דראוי לאומדו כפי הממון שהיה צטעה מותו, תדע דהא צדרכי משה כתב דרוב הפוסקים פסקו שלא להוסיף על עישור, ואף יכריע צש"ע להוציא מיורשים המוחזקים נגד רוב הפוסקים, והמהרי"ק כתב להדיא דאין צדינו לחייבו יותר מעישור נכסי, רק משום ועשית הישר והטוב ראוי לירש עצמו ליתן מחלקו לפי האומדן, וא"כ י"ל דהרמ"א כאן כתב לפי הדין דהיורשים אין לריכס לקיים ופטורים מן הקנס, וצסי קי"ג כתב מאד עשיתי הישר והטוב דראוי לעשות כך מעצמו, והטעם נראה דהא מה דס"ל להנך פוסקים דלא ליזיל צחר אומדנא, הוא משום דציותר מעישור הוי איצבורי אחסנתא, וי"ל דזהו דוקא כשכופין אותם, אכל כיון דפטורין מן הדין, הרי הם יורשים היורשה, ורק משום ועשית הישר והטוב, ראוי להם לוותר משלהם מחמת דלפי האומדנא היה רצון האב כך, א"כ ליכא איצבורי אחסנתא ומתקיים רצון אביהם צהיכה.

אופנים שדינו בהם הפוסקים דאין היורשים צריכים לקיים אפילו לדעת הראשונה.

ב. כשפסק ליתן לבנו. צאצני מלואים כאן סק"ה וציותר ציאר צסי קי"ג סק"ד אחר שהציא דברי הצ"ש דלא האב היה צממנו אחד משעת הפסיקה עד שעת מיתת חייבים היורשים, כתב דזהו דוקא לגבי צחו, משום דמלוא היא ליתן פרנסה לבתו ואסמכיה חז"ל אקרא וחת צנותיהם חנו לאנשים, לכן חלוצין צחר אומדן דעת האב, אכל צצנו לא אשכחן פרנסה ולית ציה תורת

אוצר

ס"ק נא אות א-ב

הפוסקים

ומהרי ווייל סי ק"ה. ודבריו שם עפ"י תשובת מהר"מ צ"צ
שזמרדכי פ"ק דצ"מ סי רמ"ז בלחוד שהתחייב לחזירו שכשיגדל
בנו יקבל ממנו קדושין עבור בתי הקטנה, ומת, ועמדה בתי וגשלת
לאחר, ופסק דהיורשים פטורים מן הקנס, דכיון שאביהם מת קודם
הגעת הזמן הוי אונס, והוכיח בן מהגמי דתחובות דף ב' ע"ב בהגיע
זמן ולא נישאו דמיתה אקרי אונס ע"ש, וכתב מהר"י דג"ד דמית
ממש לשדולא דמהר"ם, ואם המשוך אינו רוצה לקיים מה שקבל
עליו אצ"ו, הוא והאחין פטורין מן הקנס.

ובעין זה בשו"ת הרי"י מ"גאש סי ע"ג בראובן ששידך בתי עם
שמעון וייעד להכניסה לו לחופה לזמן, והסמיכו עליו
בנדוניא ידועה, וכתב על עצמו סך ידוע חוב גמור בהודאה גמורה
אם לא ימסור אותה לו לזמן ההוא בלתי נדוניא, ונפטר קודם
שהגיע הזמן, והיורש לא נתן הנדוניא לזמן הנז', וגשאל אם יתחייב
באותו החוב שנתחייב בו אצ"ו, והשיב, והואיל והחוב שנתחייב
אצ"ו הי' תלוי בזה יגיע הזמן ולא ימסור לו בתי בנדוניא שיעד
לו, וזה נפטר קודם שהגיע הזמן, הרי זה אונס ונפטר האב מעיקר
החוב, והואיל ונפטר האב נפטר גם היורש, שלא היינו מחייבים את
היורש אלא לסיבת אצ"ו לא לסיבתו הוא, לפי שלא נתחייב בחיוב
זה אלא אצ"ו, וכשנפטר אצ"ו לסיבת היווצר אונס, לא נשאר אצ"ו
דבר שיתחייב היורש לפרעו בעדו.

ב. ומה הדין כשהעני האב. צה"מ סק"י הוסיף על מש"כ
הרמ"א דצמת הפוסק פטורים היורשים מן הקנס, דה"ה
אם חי והעני כמו שפסק צו"ד סי רל"ב סעי' ע"ז. ושם מצאנו
דמי ששידך בתי וגדל לתת עמה סך מעות וגשט, ואח"כ נתקלקלו
החובות שהיו חייבים לו, אם אין לו ממנה לפרוע חוץ מצית דירתו
וכלי תשמישו פטור, דאין לך אונס גדול מזה. ומקורו מחש"ה הרא"ש
כלל ח' סי ד' ע"ש.

ובבית הילל כאן דייק מלשון הש"ע שם דדוקא בלא קנין או שטר,
אלא מכה שצוה אמרין דהוי אונס, אבל אם הי' בקנין
גמור כמו שאנו עושים בכתובת התנאים בקנין ושטר, ונהגים בכל
בתי דינים שמתחייב ליתן כל מה שפסק, אף אם אין לו רק דירתו
מתחייב לשעבד דירתו לזמן כר, ואם לא ישלם לו לזמן שקצבו מוכרים
צית דירתו וכלי תשמישו.

וכתב בצאה"ט סק"י"ע דהגם דמחש"ה מהרי"י ווייל [שצמר"א]
משמע דבאונס פטורים מן הקנס אף כשהי' קנין, ו"ל דיש
חילוק בין מה להעני, דמהרי"י איירי צמת הפוסק דלא פטורים
היורשים אף כשהי' קנין, אבל הצית הילל איירי בהעני, וזכר אם
הי' קנין חייב. [ועי' לעיל סק"י אות א'] דאף צמת יש סוברים
דכשהיתה ההתחייבות בקנין גמור חייבים היורשים בקנס].

ובדעת הבי"ש כתב בצאה"ט, דבהעני פטור מן הקנס אף
כשהתחייב בקנין. וכ"כ דעת הב"ש בצאני נזר חו"מ סי
ל"ע המוצא בלתי שח"י. וכזה כתב בחוספת חיים דעתו, וע"ש
שביאר דברי הב"ש עפ"מ"ש החתם סופר חו"ד סי רכ"ה בשם
הרש"ס לתרן דברי הרא"ש הג"ל שפטרו על השצוה בהעני
מטעם אונס, והא קו"ל דעניות שכיחא (עי' יו"ד סי רכ"ה סעיף
י"ב דאין פותחין בעניות), ובאונס דשכיחא לא מיפטר, דכיון
דאסיק דלעתה אמרין דהי' לו להתנות, ו"ל דהטעם הוא משום
דאמרין אן סהדי דלעתה דהכי לא נתחייב שישא את בתי
וימכור דירתו וכלי תשמישו, והי"ל כאלו התנה בפירוש שאם
יארע לו כו"כ יהא פטור משצוה ע"ש, וא"כ גם היכא שהי'
בקנין י"ל דלעתה דהכי לא נתחייב, ופטור מלתה הנדוניא,
וממילא פטור גם מהקנס כיון שהוא אונס בזה שאינו נוהג הנדוניא.
ועי' בערוך השלחן סעי' ל' דנראה מדבריו שגם הח"מ סובר כן,
דבהעני פטור אפילו בקנין ע"ש.

אולם יש מי שסובר דזה לא הוי טענה כלל לפוטרו מן הקנס.
במש"ה הרב יוסף שמואל שצ"י באר מ"ס חיים הג"ל סי ח'
השיג על דברי הרמ"מ שכתב צ"י ז' דראובן פטור מן הקנס כיון
שלא חזר בו אלא מחמת דוחקו ואין כאן צושה, וראייתו ממש"כ
הצית דוד שכל שיש סיבה לחזרתו שאינה משום שצגד צ"ה אין כאן
צושה [וכנ"ל], וכתב דזה אינו, דלא כתב הרב בן אלא כשיש
למשדך סיבה גדולה ומפורשת לכל, וכמ"ש המגן גבורים סי ע"ג
על נדון הרא"ש בחדש צתולה שעתה שידוכין שלא צדיעה
קרובים ובני משפחה, וכששמעו מזה הכלימה על כך, דעל זה
איכא סברה הצית דוד הג"ל, ואעפ"כ כתב המגן גבורים בנדון
שם דמה שטען אצ"ו הצת דחוק כעת, ודאי שאין זו טענה,
שיכול לדחוק א"ע ויקח בלתימה וכו', שאל"כ כל אדם יאמר שהוא
דחוק וידחה הזיווג ע"ש, ואף צ"י נאמר כן, ועוד דהרא"ש צעמנו
בחדש הג"ל לא פטר אותה מהקנס אלא מטעם שלא הי' הקנין
צ"י חסד, ומשמע דאם הי' צ"י חסד היתה חייבת וכו', גם
מה שהוכיח הרמ"מ מחש"ה מהרי"י אצ"ה במשפט דק כר, אין
מש"ה ראי' לומר שבאונס כזה יהי' פטור אף לדעת הסוברים
דחייבים בקנס משום צושה, דאל"כ למה לא פטרו שם אלא משום
דלא מפיקין ממנוה מוספיקא ע"ש, ותדע דהא הרא"ש בחדש הג"ל
ל"ד סי א' צנזון שאחות המשוךת ילדה מן הכלל שפטרו מן הקנס
מטעם דאין סהדי דלעתה דהכי לא הי' משדך, ואף שלא פ"י
בשעת השידוך הוי כאלו התנה מעיקרא, וכתב שם דאף דקו"ל
דברים שצלב אינם דברים כר, מ"מ היכא דאיכא אומדנא דמוכח
וכוונתו ידועה לכל אף בלא גילוי דעת מהני ע"ש, א"כ צ"י דבלא
ג"י"ד לא הוי כוונתו ידועה לכל, שלפעמים אדם מלמס צעמנו
ולוקח בהלואה ועושה לרכי חופה בנז, והצ"ח בחדש סי ח' פקפק
הרבה גם ע"י הרא"ש הג"ל וכתב דלא אזלינן בחר אומדנא אלא
היכא דליכא דעת אחרת כגון צושת מתנה, אבל בדבר שהל"י צ"י
שניהם

אוצר

ס"ק גא אות ב-ג

הפוסקים

יועיל טענה אונם וכו' [וכנ"ל], לנז שאין צוה הכרח שהי המנהג
 זימי קדם כחכמי ספרד, ולע"ד דאין צוה קושא כלל, דהנה מכבר
 חמכהי על מה שכתבו הפוסקים דלפי מנהג חכ"ם ליכא טענה
 אונם דכזה בכלל אונם רחמנא חייבי לא אמרינן, דזה לא מחל
 החיוב שצטער רק כשיקיים כפי התנאים ואין זה מפסיד השטר
 באונסו של זה, וק"ל דהא אותו שנאנס לקיים התנאים יכול לצבוע
 את הכל שנגדו צטער שהוא נחתייב לו, דהא התנאי הוא דוקא
 אם ישיא בתו לבנו מחול לו השטר, ואף דאין המניעה מלדו רק
 מלד השני שנאנס לקיים התנאים, נימא אונסא כמאן דלא עבד,
 וכל זמן שאינו משיא בתו לבנו חייב בסך שנחתייב, ועל כרחק ל"ל
 דהתנאי הוא דכשיראה להשיא בתו לבנו ויהי מוכן בכל הענינים,
 אף שאבי החתן לא יראה לעשות הנשואין החוב מחול, דהא ודאי
 שלא ישיא בתו בעל כרחו, ולפיכך כשאין אבי החתן מקיים התנאים
 הוי כמו שאינו רוצה בנשואין, דכל שמצטעל דבר מה מהתנאים הוי
 כאינו רוצה בנשואין, וממילא צטעל השטר שיש לו על חצירו דמלדו
 הוא עומד להשיא בתו ומקיים תנאו, ולפי"ז י"ל דאחר תקנת
 הארזות דכשנותן צי שליש הוי סילוק, אף דאין לחייב את חצירו
 לקיים השידוך ע"י אונסו, מימ מועיל תיקון זה גם למנהג חכמי
 ספרד, דהוא יכול עכשיו לצבוע את חצירו צטער שלו ויאמר ג"כ
 שלא מחל לו רק כשישיא בתו לבנו, ואף שהוא אונס כמה שאין
 הצובע הזה מקיים התנאים, ע"ז י"ל הואיל והוא נותן צי שליש
 הוי כרוצה בקיום התנאים דככה"ג הוי סילוק עכ"פ כמו שאין
 שום מניעה מלדו, ומסיק בגדולו, דלכן יפה הורה הרה"ש שאין
 לחייב הכל השני צוה לקיים השידוך, והקשר צטעל ואין לזה על
 זה כלום.

וכן הביא בפתחי תשובה סק"ט מהמעין גנים כאן ששמע צ"ס
 גדולים לפרש התקנה צוות צי שליש דהוא רק לפטור אותו
 מקנס, אבל אינו יכול להכריח את הכל שנגדו לקיים השידוך עד
 שיסלק בולו, ואם הוא אינו רוצה פטורים שניהם זה מה כלל
 קנס כלל, וכזה כתב צעל תפארת ישראל על משניות ברכות אה"ע
 סי' ב דנ"ל דאינו יכול להכריח לחתן ליעול פחות, רק שאין החתן
 יכול להכריחו בתשע עד שתלצין ראשה, ואם יראה ליתן שליש פחות
 יכול לומר לחתן או כנוס או פטור, וסיים דכן משמע נמי מדברי
 אביו.

גם בחסד משה סי' קס"ד צידדו כזה אחר שהביא פלוגתא
 האחרונים בזה כתב, דמה שהוכיחו אלו הגדולים דעל כרחק
 ל"ל דהתקנה היתה דבנות צי שליש הוי כמו שסילק הכל ויכול
 לכופ להכל שנגדו לקיים השידוך, דאם אינה רק לפטור אותו
 מקנס, הלא גם כלל התקנה היי פטור משום אונס, דאונס רחמנא
 פטרי ופטור מדינא [ובק' הספ"י הכ"ל], ולע"ד דיש לדחות,
 כי בתקנה לא כתוב שנעשה עני אח"כ שאין לו מאומה, דא"כ היי
 מוכח באמת כדבריהם, אבל באמת כתוב שם שירד מנכסיו, וי"ל
 דהיינו שאינו עכשיו באותו מלך שהי צעת שטעה השידוך, אבל
 אפשר אם יראה למכור כל נכסיו יהי לאל ידו לסלק צשלמות,
 וביו"ד סי' רל"ב סעי' ע"ז איחא דמי ששידך בתו ונדר לחת עמה
 סך מעות ונשבע ואח"כ נתקלקלו חובותיו, אם אין לו ממה לפדום
 כו חזן מצות דירתו וכלי השמישי פטור ע"ש, ולא מביעי לדעת
 הבית הילל שם דמיירי דוקא בלא קנין ובלא שטר אמרי דהוי אונס
 דעל דעת כן לא נשבע, אבל אם היי בקנין מחוייב ליתן כל מה
 שפסק ואפילו למכור דירתו [וכנ"ל בזה צי] ודאי כן הוא, אלא
 אפילו לדעת הרה"ש צ"ס ב סק"ח דדין הנ"ל הוא אפילו בקנין,
 מי"מ הרי כתב הש"ך ציו"ד שם סקמ"ב דדוקא ביתו שדר צו וכלי
 השמישו, דאמרי אדעתא דהכי לא התחייב שילן ברחוב וימח
 צרע, אבל אם רק הפסיד חובותיו ויש לו עדיין חזן מדירתו וכלי
 השמישו, אף שאינו באותו מעמד שהי קודם, מחוייב למכור
 ולסלק

שניהם כמו שידוכן שכל אחד נקשר על דעת חצירו, וחצירו אינו
 רוצה בשום תנאי אלא בקישור גמור, לא אזלינן אפילו בחר אומדנא
 דמוכח אם לא התנה, אלא דוקא באונס גמור ולא שכיחא דלא
 אסיק אדעתיה לאתנווי ע"ש, א"כ צ"ד ודאי דלא נפטר באונס
 כזה, ואפילו לדברי הרה"ש כתב הרה"ש שם ז"ל, כיון שדין זה
 חדש הוא, הכו דלא לוסיק עלה, דדוקא צמטעה שהי לפני הרה"ש
 דחמיר טובא משא"כ צ"ד עכ"ל, א"כ דין מינה ואוקי באתרין כו.
 ומ"מ מסיק בגדולו שם דיש לפטרו מן הקנס מטעם שיכול לומר
 קים לי כחכמי ספרד והרמב"ם ועוד פוסקים דס"ל דהוי אסמכתא,
 וכבר נחפשת המנהג בארצותינו דיכול המוחזק לומר ק"ל, א"כ
 מאן ספין ומאן רקיע להוילא ממון מיד המוחזק כו ע"ש.

ג. ע"ד תקנת הארצות דכשמסלק ב' שלישים מהגדולא
 הוי כמסולק, ודעות האחרונים בזה. [הפוסקים הביאו
 מפנקם תקנת הארצות לענין אם ירד המחזק מנכסיו ואינו יכול
 לשלם כל הגדולא, שאם נתן צי שלישים הרי הוא כמסולק, והאחרונים
 נחלקו בזה אם הוא רק כדי לפטור אותו מקנס, אבל הכל שנגדו
 אינו מחוייב לקיים את השידוך, ואם חוזר צו לא יתחייב בקנס, או
 דהתקנה היתה גם לחייב את הכל שנגדו לקיים את השידוך,
 ואם חוזר צו מתחייב בקנס, וישנן כמה דעות בזה, ויש שהילקו
 בזה באופנים שונים, וכמו שיבאר לפנינו]. בספר יבושע סי'
 ל"ג צידדו שהמחזק ירד מנכסיו וסילק רק צי שליש מהגדולא
 כפי תקנת ארצות, והכל שנגדו אינו רוצה כו, והרה"ש דן
 בזה דא"ל לחייב אותו לקיים השידוך, דאונס רחמנא פטרי אמרינן
 ולא רחמנא חייבי כו, וכתב דנראה פשוט דהתקנה היתה דהוי
 כמו סילוק, דהא מצוה צוה"מ סי' ס"א סעי' צי דאנו דורשין
 לשון הדין, וכ"ש דאנו דורשין לשון חכמים, וכיון שאמרו דצ"י
 שליש הוי סילוק כמובא בספר חוקי דרך, א"כ נראה פשוט דצוה
 סילק חובו, וכמו דאיחא צוה"מ סי' ס"ז סעי' ז' צנצנע לשלם לו
 והגיע שמיטה דפטור, וע"ז שם בסמ"ע, והטעם ל"ל דכמו צמחל
 לו פטור מן השבועה דלא נשבע רק כשהוא חייב לו, ויכול לומר
 הריני כאילו התקבלתי, וה"ה שביעית דהוא חפקתה דמלכא דמי
 למחילה והוי כסילוק חובו ע"י"ש, ולפי"ז י"ל דה"י צ"ד דחפקתה
 דחכמים הוא, דתקנת ארצות נעשה באסיפת חכמים גדולים ועוצי
 המדינה, והיי צידס לחתן תקנות כהפסל, והם אמרו דהוי סילוק,
 הרי זה כסילוק צשלמות, ופשיטא דאין כאן שום טענה לומר
 אונס רחמנא חייבי לא אמרינן, ולכאורה ל"ל ראי' לזה דהא דרך
 מדינתנו היי מאז מעולם להשלם גם שט"ה לקיום השידוך וכמו
 שטעו חכמי ספרד, וכתבו הפוסקים דהוא משום שלא יועיל טענה
 אונס, ע"י צוה"מ וצ"ש, ואם נאמר דבסילק צי שליש התקנה הוא
 רק לפטור משום דאמרינן בזה רק אונס רחמנא פטרי, א"כ צנתן
 שט"ה יאטעך לשלם הקנס, דהא לגבי תקון חכמי ספרד אם נפטרי
 הוי כמו רחמנא חייבי, ועל כרחק דהתקנה ארצות היי גם לקיים
 השידוך וכנ"ל, ועוד ראי' דאם נאמר דלא כווננו רק לפטור, תקנתה
 למ"ל, כיון דירד מנכסיו א"כ אף אם אין ידו משגת ליתן אפילו
 צי שליש, נמי פטור מקנס, כיון דאונס הוא ואונס רחמנא פטרי,
 א"י דהתקנה הוי דככה"ג צנות צי שליש יתקיים השידוך ואין ציד
 הכל שנגדו למאן כנ"ל צור.

ובחסד לאברהם (תלומדים) קמא חו"מ סי' מ"צ השיג על דברי
 הספר יבושע, וכתב דלא ישרו דבריו צעיני, דאין נחייב
 לזה קנס וחרם אם לא קבל על עצמו חוב זה, ובכדיה נשחד עמו
 רק באופן כשיסלק הכל, ואף אם לא הוי רק ספק בתקנה דדילמא
 היתה רק לפטור אותו מקנס, מוקמינן אדינא שלא לחייב את זה
 בצד שלא נחתייבו צו, ומה שהביא הספר יבושע ראי' לדבריו
 מהא דתקנו חכמי ספרד שכל אחד יתחייב צטער והיינו כדי שלא

הפוסקים

ס"ק נא אות ג

אוצר

ובסי' ק"ט צידדן כזה אחר שהציה שצתשה מימי חרפו דחב דברי
הספר יהושע ושבעל חסד לאצרכה הסכים עמו [וכנ"ל].
כתב, אמנם כעת שהדבר שכיח עוצה, מהבגיו להעריח הרבה
לקיים השידוך, וזאת שכתב"ז הלא השני אינו מרובה, לא אתן צידו
היתר, לחוש לדברי הפוסקים שהתקנה היתה לכופ לזד, ולא
לכופ לזד הבז, כי גם לשיטת הספר יהושע, הלא שרואה לגרוע
מהבגיו לר"ך קבלת חרס שהי' שינוי צמטמו מעת כתיבת התנאים,
וגם לעיקר הדין נראה בהפוסקים שאינו יכול לכופ לזד הבז, ומי
כשאלו נותנים היתר בהתקשרות צדד פעמים יצוא לידי גמר או
שהלדדים יחירו הקשר מלפניהם.

אולם כמה מהאחרונים פסקו כשיטת הספר יהושע דהתקנה היתה
דכב"ג כוי כמו סילוק גמור, והלא שכנגדו מחוייב לקיים
השידוך, ואם הוא חוזר חייב בקנס. בדברי חיים (מלאח) חיו"ד
ח"א סי' מ"צ אות ד' כתב אודות השידוך שהמחותן רואה לגרוע
שליש עפ"י תקנת הארלות, הנה לפ"מ שמצוה צד' חוקי דרך
מפקם הארלות וז"ל ובענין סילוק אם נותנים לחתן שני חלקים
הוא מסולק עכ"ל, הרי מלשון "מסולק" משמע דהוי כמו שסילקו
לו והחזיר חייב צד' וקנס.

ועיין בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד סי' כ"ג דאחרי שהציה פלוגתא
האחרונים הכ"ל, ושלפ"ז חשיב בכלל ספיקא דדינא, וגם דן
דכאן כיון דנוגע לספק חרס אי אמרינן ספיקא לחומרא או לקולא,
סיים, אמנם אנכי דרכי להחמיר בכל מה דאפשר כדעת הספר
יהושע והדברי חיים, והוי כמסולק לגמרי.

ובדברי יעקב (לר"י שור) סי' ה' הציה צידדו פלוגתא האחרונים
בזה, וכתב דבאמת מהראוי להת לז מה ראו חכמי ד'
ארלות בתקנתם להת גבול בסילוק צ' שלישי נדן, לא פחות ולא יותר,
ואומר אני שחכמי ד"ה דינא קא משמעו בזה, דהנה אגן קי"ל
דאין אונאה לקרקעות, ואמר"י בירושלמי כתובות פ"א ה"ד דאם
היתה אונאה מופלגת גם בקרקעות הוי אונאה, ופי' הראשונים
צ"ס ר"ח דהיינו עד מחלה וצויתר ממחלה הוי אונאה, ובקרבן
העדה שם הקשה ע"ז מהירושלמי שם להבן בהלכה ו' דאמר
דקרקע עד שלישי, וכן תמה צשעמ"ק צ"מ דנ"ז א', אמנם באמת
דברי הר"ח צדוריס, דמ"ש עד מחלה אין כוונתו ששילם כפללים
ממה שהקרקע שוב, אלא ר"ל עד מחלה דמי שויה, עדימ שהקרקע
שוב צ' זכובים והוא לקחה בג', ואדרכה, דברי הר"ח הם עפ"י
הירושלמי צ"ח שמפרש עד שלישי מלכד, וכן פי' באמת בפנימ
ע"ש, עכ"פ יוצא לנו דקרקעות שאין צו דין אונאה השיעור הוא
עד שלישי, והיינו משום שאמדורו חכמים דעתו של אדם דבדבר
גדול וחציב צעיני האדם לא יבעל הדבר אף אם יגיע לו חשש
הפסד שלישי, ואגן סהדי דמעיקרא נחית אדעתא דהכי לקיים הדבר
אף אם יהי' בזה הפסד שלישי ע"י אונאה, ומעשה י"ל דלזר ראו
חכמי ד' ארלות לחקן ג"כ שסילוק צ' שלישי נדן יועיל, דאמדין דעת
המתחתנים שנתרלו צשידוך וחציב צעיניהם להשחד זה בזה, אף
אם אח"כ יגיע הפסד שלישי מהבגיו מלד א' לא יתבטל הדבר, ובין
שכן ממילא קס דינא שאם יסלק זה צ' שלישי נדן מחוייב לז השני
לקיים השידוך ואם ימאן יתן קנס, דמעיקרא אדעתא דהכי נחתו
שלא יתבטל הדבר ע"י גרעון שלישי, וזה י"ל קרוב לאמת ונכון
להלכה ודלא כהחסד לאצרכה [כנ"ל].

ועיין בשו"ת מהר"ש ח"ד סי' ג"מ, שהפס דעת הדברי חיים
הכ"ל דאפילו לא העני לגמרי רק ירד מנכסיו ממה שהיה
בתחילה, אם נותן צ' שלישים אין הלא השני יכול לחזור צו, והוא
ממש"כ הדברי חיים בלשון דלשון התקנה משמע דהוי כמסולק
והשני חייב צהרס ובקנס.

גם באבני נזר חו"מ סי' ל"ט כתב, בדבר התקנה שאם ירד מנכסיו
ומסלק צ' שלישי מהבגיו כו', שקלא חכמים ראו לומר דהיינו רק
שהוא

ולסלק לחתן, ובזה אם הי' נותן רק צ' שלישי, הי' חייב בקנס מדינא,
ובכ"ג היחה תקנת ארלות דכיון שהורע מעמדו ממה שהי' בשעה
שעשה השידוך פטור מן הקנס, אבל לא תקנו גם לחייב את השני
לקיים השידוך, ואחר שהציה מהמעין גנים צצפ"ת ומהתפארת
ישראל הכ"ל, כתב, ואיך שיהי' נלע"ד צדור דהוי מיהת ספק בתקנה
וכל ספק בתקנה הרי הדין דאוקמיה אדיו תורה, וא"כ צ"ד אין
השני מחוייב לקיים השידוך אם לא יתן הגדן צשלימות כפי נחתחייב,
וכן נראה גם מלד הסצרה, וזה כמה שנים קרה פה כזה צין
מחותנים עשירים והשלישי נדן עלה לכמה אלפים רוי"כ והונע הדבר
לפני כל הרבנים גדולי המדינה, וראיתי כל דצריהם מה שכתבו
בזה, ולא עלה צידם לחייב להשני לקיים את השידוך.

ובשאלת שלום (עוויצט) מהדו"ת סי' רכ"ה אחר שהציה לגדונו
דברי המעין גנים והפ"ת הכ"ל, דתקנת הארלות היתה
רק לפטור לז מהקנס, אבל אינו יכול להכריח את הלא השני לקיים
השידוך, כתב ג"כ, דמש"כ [הרש"ש] להציה ראי' להיפך מהא
דחש"י הרא"ש המוצא צו"ד סי' רל"צ סעי' ע"ז צמי צשידך את
צחו כ' ונתקלקלו חובותיו ואין לו מה לפדוע חוץ מצית דירחו
וכלי תשמישו פטור דאין לך אונס גדול מזה כ' [ור"ל דאם נאמר
דהתקנה היתה רק לפטור, הא בלא"ה הי' פטור משום אונס],
אין זה ראי' כלל, דשם מיידי צנצנע וכו', דהאונס פוערו מהצצועה
כו', ועי' צש"ך שם צשם תש"י הרא"ש דאם יש לו למכור קרקעות
וחפלים לא מחציב אונס לפוערו דדבר הכוב שאדם מוכר אותם
לנשואי צחו ע"ש, ובזה נראה דגם מקנס אינו פטור, וי"ל דלכ"י
מהני תקנת ארלות דנותן צ' שלישי גם צכ"ג פטור, ועוד בלא"ה
נלפע"ד דתקנות ארלות הללו לא נתפשטו כלל צמדניות אלו והרא"י
דלא הוצאו צשום אחד ממפרשי הש"ע הח"מ והצ"ש והע"ז, ועל
כרחק דלא נתפשטו ואין לדון בזה כלל, ולא יהא אלא ספק בתקנה
דמוקמינן לה אדינא, ועוד הוי ס"ס, סי' א' נתפשט צמדניות
הללו, וספק בתקנה גופא איך היתה, ולכן ודאי אין צכח זה לחייב
הלא שכנגדו לקיים השידוך, כנ"ל צדור לדינא.

ובמשפח שלום סי' ר"ז סעי' ע"ז דנ"ה צ' כתב שראה תשובה כ"י
מהגאון ר"ש קלוגר מצדד שפסק ג"כ דאין צידדו לחייב
לז שכנגדו לקיים השידוך כשאינו רואה לוותר, וכתב שם שכן
פוסקים כל צחי דינים צציראל [ודעת המשפט שלום עלמו עיין
להבן].

ובבית יצחק (להר"י שמלקיס) ח"א סי' ק"ה אות ד' צנדון כזה,
אחר שכתב דלכאורה נראה דאינו יכול לכופ להלא השני
לקיים השידוך דהרי אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן, הוסיף, ועוד
נראה דבאמת כל עיקר הטעם בזה דאיהא צו"ד סי' רל"צ סעי'
ע"ז צנצנע להת לצחו והעני פטור, מצוה צש"ך שם דאינו משום
אונס, דעניות שכיחא והי"ל להתנות, ורק משום אומדנא דאדעתא
דהכי לא נחתייב ע"ש, א"כ הכא אמרי' אומדנא גם על הלא
השני להיפך, דאדעתא דהכי לא נחתייב שיתן הוא הכל והלא
שכנגדו יתן פחות שלישי, ורק לפוערו מקנס מהני האומדנא אבל
לא לחייב הלא השני, ובספר יהושע שפסק דהוי סילוק ויכול לכופ
להלא השני ולחייבו קנס כו', הפריז על מדותיו וכו', והרא"י שמציא
דלמה מהני התקנה לחכמי ספרד צבושלו שערות, דהא זה הוי
כמו רחמנא חייבי' וכו', זה אינו, דצערות לא הוי רחמנא חייבי'
לשיטת כמה פוסקים, ועוד כאן נמי הוי אומדנא כמו צצח שמסרצה
[דאמר"י אדעתא דהכי לא התחייב וכמוצא צסמק"ה אות א',
ה"כ י"ל דאדעתא דהכי לא הי' נותן השער], ומי"מ להלא השני נמי
הוי אומדנא דמוכה, ועוד דלו יהא רק ספק בתקנה לא מלינן
לכופו מספק וכמ"ש הרא"ש צצ"מ פ"ע סי' כ"ד גצי דינא דצד
מלא.

אוצר

ס"ק נא אות ג

הפוסקים

בחקנה זו הגלויה לעין כל דכל עיקר החקנה היתה רק דכשילק
ה' שליט הוא סילוק בלופן שהלך השני מחוייב לקיים השידוך,
ואם לא ישלם קנס, דלולו תאמר דלא היתה רק לפוערו מעט
אונס, תקנהא למ"ל, הגע עתמך כשלל יהי לו לסלק רק שליט אי
מהנדן, דע"ז ליתא תקנהא אפי"ה הוא פטור מן הדין דאונס רחמנא
פטרי, אלא ע"כ דהתקנה היתה דב' שליט כשמשלם הלא הוא
היו כמקיים שפיר לענין לדון את השני עפ"י דין עובר לשלם קנס,
ומלכד זה נראה דהא דכתב הש"ך בחו"מ סי' כ"א סק"ג דאונס
של זה רחמנא חייבי לאחרינא לא אמרינן, היינו טעמא, דכיון
דהתנה זה שאינו מחייב אי"ע רק בלופן שיעשה חצירו כפי שהתנה
עמו, וכיון שלא עשה חצירו כן אפילו מלד אונס, הרי הוא פטור
דהא לא התחייב רק אם יעשה, משא"כ בנ"ד דמסתמא ידע
מהתקנה, וידעו כולם שיכול לגרוע שליט אחד מהנדן כשירד
מנכסיו, ולפמ"ש הש"ך בחו"מ סוס"י מ"ג וכו' ס"א סק"ט לענין
דורשין לשון הדיוט, דככה"ג אפי"ה לא נכתב כאלו כתב מפורש
בשטר דמי, וא"כ מתחילה על אופן זה התחייב דאם ירד חצירו
מנכסיו ויסלק פחות שליט מהנדנויא יחשב כקיום גמור עפ"י
תקנת הארלות, ויתחייב ע"כ לקיים את קשר החיתון, ואחר שכתב
דאם אין זכילתו לסלק רק פחות מנ' שליט, אף דפטור מעט
אונס, אבל השני רשאי לבטל, ודמי למ"ש הש"ך דלא אמרי' אונס
לחייב לאחרינו, כיון דע"ז ליכא תקנה, מסיק אבל במסלק ב' שליט
פשיטא דהדין כמ"ש, כיון דכל עיקר התקנה הכי הוי לומר שהוא
המקיים, ואם הלא השני עובר מחוייב הוא ליתן קנס, כן ברירא
דלכא זה.

וכ"פ באבני חפץ סי' י"א, ואחרי שכתב מתחילה דכיון שיש ספק
איך היתה התקנה אם רק לפטור אחר או גם לחייב את
השני לקיים השידוך, א"כ בשידוכין דמלכד הממון יש גם לד איסור
מפאת החרם וא"כ הוי ספק איסורא לחומרא כו' כתב עוד דאחר
העיון היטב נראה דבאמת אין שום ספק דהתקנה של ד' ארלות
היתה אך ורק להבריח את הלא השני לקיים השידוך, דהנה ז"כ
דאם יש לו עתה לסלק הנדן במלואו ורואה לפחות שליט, או אם
בשעת ההתחייבות בתנאים כזכר לא היתה ידו משגת לסלק מה
שהתחייב, והוא עשה צמרמה להתחייב ע"מ שלא לסלק, על זה
בדל"ה לא היתה התקנה שיכול לגרוע שליט, דהתקנה לרשיעי לא
עבדינן, כדאיתא צ"מ י"ו ב' לאיסורא לא עבדו רבנן תקנהא,
ובתוס' גיעין ל"ג א' ד"ה ואפקעינכו כו', א"ו דהתקנה היא רק
היכא שמתחילה ה"י יכול לעמוד בהתחייבות שלו, ואח"כ מעב
ידו ואין זכחו לסלק בשלמות, ואם נאמר דהיתה רק לפטור מקנס,
הרי בלא התקנה ה"י פטור [וכנ"ל בצשמים ראש], ועל כרחק ז"ל
דעיקר התקנה היתה לחייב את הלא השני לקיים את השידוך אם
אינו פוחד רק שליט, אף שמלד הדין אין לחייבו מחמת אונסו של
זה, מ"מ אחר רבנן ותקנהא וזה ברור, וזכר נסתר טענת הבית
יחזק על הספר יבואע דהא קי"ל דאונס רחמנא חייבי לא אמרי',
דזה שייך אם באנו לחייבו מכה התנאים מחמת אונסו של זה,
שפיר י"ל אונס רחמנא חייבי לזה לא אמרינן, אבל לפי דברנו
החיוז הוא מכה התקנה דהיתה בעיקר על זה שמתחייב לקיים
השידוך, ואחר שהצוה עוד מכמה דוכתי סמוכין לכברא זו דהיכא
דפטור מעטם תקי"ה חשבו כמו סילוק, דלפ"ז י"ל גם בנ"ד דנחשב
כמו פרעון וממילא מחוייב הלא השני לקיים, הוסיף בל"ה ז'
להוכיח דהתקנה היתה כן, עפ"י שיש להבין מה שתפסו הגבול של
גרעון שליט לא פחות ולא יותר, ונ"ל דבדיוק תפסו שליט דוקא,
דהנה באמת כל עיקר לקיחת הנדן הוא דבר שאין רוח חכמים
נוחה הימנו דזה מחזי כמנשא אשה לשם ממון וכמ"ש הרמ"א בריש
סי' ב', אלא שכתירו הדבר מחמת מלוקה הזמן ככדי שיהי לו
מקור לפרנסתו, אבל אם ידקדק כחוט השערה על סילוק הנדנויא
ויראה

שהוא אינו מחוייב קנס, אבל הלא שכנגדו אינו מחוייב לקיים
השידוך, לדעתי נראה שאינו כן, דלמה נולד לשון התקנה מפשטות
בלי ראי', וגם כי אם נאמר כן קשה למ"ל התקנה, דהא בל"ה
פטור אפילו אינו מסלק כלל מחמת אונס כמבואר ביו"ד סי' רל"ב
[וכמ"ש בספ"י הנ"ל], ומה שקלח חכמים דוחים דהתם בהעני
לגמרי שאין צידו כלל לסלק, אבל זה יכול לסלק רק שירד מנכסיו
מכפי שהי' מתחילה בשעת כתיבת התנאים ואין דרך בנ"ה שרכושם
כמו שיש לזה עכשיו שיפסקו כמו שפסק בתחילה, ובככה"ג אינו
פטור מעטם אונס, ורק מפני התקנה לסלק ב' שליט מהני [וכעין
מש"כ בשאלות שלום ובחמדת משה הנ"ל], אך באמת אין זה
דחוי, דהרי הב"ש כתב דבהעני אפי"ה ה"י בקנין פטור, ודעת
הבית הולל שם דאם ה"י עם קנין חייב, ובדל"ה מיירי שפ"פ
צידו לסלק, דאל"כ מאי יתחייב, ואעפ"כ נחשב אונס כמו בחלה
בנו דחשיב אונס, ואף שאפשר לו לילך, מ"מ אכן סבדי דלדעתא
דהכי לא נחית להניח את בנו חולה, כמ"כ אכן סבדי דלדעתא
שירד מנכסיו לא ה"י מתחייב סך רב כזה, וא"כ הדק"ל דככה"ג
בנותן ב' שליט גם בלי התקנה יפטר כיון שירד מנכסיו עד שלא
ה"י פוסק כך מתחילה, ולפי רכושו עכשיו נותן כראוי, אלא ודאי
דהתקנה היתה ג"כ לחייב את שכנגדו לקיים השידוך, וטעם התקנה
י"ל דהרבה בני אדם אינם מצטלים שידוך שכבר נעשה בשביל ממון,
כמ"ש הרמ"א בל"ה סי' ב', ובשביל גרעון שליט ודאי שאין דרך
בנ"ה לבטל שידוך כשהלך שכנגדו ירד מנכסיו, ודומה להא דאיתא
בפסחים דף ד' ע"ב במשכיר בית לחצירו בחזקת בדוק וגמלא
שאינו בדוק דלא הוי מקח טעות, ופרש"י דאכן סבדי שאילו ה"י
יודע מתחילה שאינו בדוק לא ה"י מניח מלשכור בשביל כך, והאי
דכדר ב' עכשיו משום דאשכח בית אחריתי דשפירא מניה ע"ש,
כן שמו חכמים שזה שמצטל השידוך כשפוחתין לו שליט, לאו משום
הגרעון הוא מצטל אלא יש דברים בגו, וע"כ תקנו שלא יהי יכול
לבטל כנ"ל.

ויש הסוברים דרק כשהוא אונס גמור ואין צידו לסלק, מחוייב
השני לקיים השידוך, אבל לא צירד מנכסיו גרידא, במשפט
שלום סי' ר"ז סעי' ע"ז אחר שהביא מחלוקת האחרונים הנ"ל,
והוכיח מלשון התקנה המוצא בספר חוקי דרך: דאם נותנים
להחתן ב' חלקים הוא מסולק, דפשטות הלשון משמע דהוי כמסולק
ממש והחתן חייב לקיים השידוך וכדעת הספר יבואע, וכבר כתב
בשו"ת מהר"ם פדואה סי' פ"ה דיש לדחוק בכל מקום לשון התקנה
כמשמעו וכדדרשין לשון הדיוט ומדרש כתובה, וא"כ ה"י צוה
בדל"ה משמעות הלשון דהוי כמסולק לגמרי, הוסיף, דבאמת ה"י
גלע"ד בדל"ה התקנה היתה רק על מי שהוא אונס באמת ואינו
יכול לסלק מותר הנדן, דמעטם אונס אף שהי' פטור מקנס, מ"מ
לא ה"י אפשר לחייב הלא השני, ולזה היתה התקנה שאם נותנים
לו ב' שליטים הוי כמסולק וחייב הלא השני לקיים השידוך, והוא
ע"ד מ"ש בצב"י ח"ב סי' קמ"ה דפטר קרוב לדון הוא פחות
שליט, אבל היכא שהפסיד מנכסיו משעת שדוכין והלאה, מ"מ כיון
שיש צידו עוד מעות לסלק, אף אם אינו רואה לפחות רק שליט,
אין לחייב הלא השני לקיים השידוך, וגם מדברי הספ"י עלמו
משמע כן, ועוד דא"כ נחת דברין לשיעורין ע"י גיעין י"ג ב' ובכ"ז
כו', ואי נימא דגם אם יפסיד דבר מה יוכל לפחות שליט מהנדן
אין זה תיקון רק עיוות הדין כו', א"ו נראה כמ"ש, ובפרט שדעת
כמה גדולים דגם לפי התקנה אין לחייב הלא השני וכו' כנלע"ד
לדינא ומ"מ ל"ע בנ"ז למעשה. ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' נ"ט
כתב בפשיטות דאין ציד הפוחת לכוף לז' זולת בהעני ממש ע"ש.
גם בבשמים ראש (לרש"ה הורצין) סי' מ"ז השיג על החסד
לאברהם והבית יחזק הנ"ל, וכתב ואומר אני הלכתי למעשה
שחלילה לנו לפסוק כן, ותמיה עוצא איך עלה על רוחם להסתפק

אוצר

ס"ק בא אות ג

הפוסקים

לו להשחכר זהם, דככה"ג מחמת השבועה היה לריך לקיים, ולזה חקנו דפער מחסר וקנס, מימ פשטות לשון התקנה משמע דכל גוויי תקנו שיוכל לסלק רק ב' שלישים ומעיל לקיים השידוך, וסיים דע"כ יצאנו תמימים גזירה שמא ישכר הזוג.

ובמהדורא ד' ח"ג כ"י ע"י, הביא מש"כ הרה"ש שבאם ידוע שירד הלה מנכסיו שאז הי' פטור מהקנס מדינה כ"י א"כ שוב מועיל התקנה דיתשכר זה סילוק ממנו ומחוייב השני לקיים ההתקשרות, דאלי"כ מה תועיל התקנה, והוסף, והיעיב אשר דיבר בזה, ועוד נ"ל דהנה צ"י כחז הרמ"א דמי שמעבד הנשואין בשביל ממון מקרי נושא אשה לשם ממון, ובאמת הדבר ל"ע, דעל כרחק הוא מתחייב לתת מזונות וכל החיובים ולמה נקרא נושא לשם ממון, וא"כ ככה"ג דנותנים לו הגדן רק שחסר שלישי, שז' אין מעצור לה' להושיע, וכל שאינו ריקן יכול להיות הכרעה בזה, וא"כ כיון שעדיין מקפיד, תו הוי נושא אשה לשם ממון והתקנה קיימת, ומכ שאלמו ב' שלישי לענ"ד הוא ע"ד מה שאלמו דמי נשר צול והיינו ב' שלישי ע"י חו"מ כ"י שמי"א סעי' ד' ובסמ"ע ע"ס.

ויש מי שמחלק בזה בין אם המחזיקים חתמו על שטר התנאים, ובין כשהחתן והכלה חתמו בעלמם. בשערי דיעבד ח"צ ס"י קכ"ז חמה על מש"כ הספר יהושע דהתקנה היתה גם לחייב את השני לקיים השידוך, דאך יתכן לומר שיהי' כמו סילוק בפועל הא קיי"ל דאונסא רחמנא חייבי' לא אמרינן, וכתב דיש לתרן דבריו קלם במקום שנהגו שגם החתן והכלה באים על החתום בתנאים, דאז י"ל אף דכפי נוסח התנאים אינו מפורש שיהי' עיקר הקישור והחתון חלוי בנתיבה ובזמנה, וגם שלא נכתב עפ"י משפטי התנאים כתנאי צ"י וב"ר כ"י, אלא דנים עפ"י חקת הקבילות, [נראה דר"ל, דע"י תקנתם חשוב כאילו הי' תנאי גמור, וכיון שצ"י עיקר החיוב הוא מזה תקנתם] והם אמרו דבסילוק ב' שלישים סגי והוי כמו שסילק בשלמות, אבל במקום שלא באו על החתום רק אבי החתן ואבי הכלה בנוסח העומד מלד בנו ומלד בתו נכבד, הנה ככה"ג כתב בהשיב משה חו"מ ס"י מ"ה בסקמ"א אות כ"ב דהוי כמו שליחות דעלמא דלא צעין בזה משפטי התנאים, וכמ"ש הר"ן בגיטין פ' מי שאלחו כ"י, וא"כ כיון שמפורש הסכום בתנאים איך נוכל לומר דכשמשלם פחות שלישי יהי' כאילו סילק בשלמות, כיון שסו"ס לא סילק הסכום המפורש, ואין לדון בזה מתורת אומדנא שדעתם מסכמת לתקנת הקבילות, כיון שהוא נגד המפורש בדבריו, ובדאיתא בקדושין ג' ע"א דאף אי דברים שכלב הוי דברים, מ"מ כיון דאתי לאו כל כמיני' דעקר ליה להנאי ע"ש, וכן מוכח מגיטין ע"ד ב' הרי זה גיטך ע"מ שאתי לי מתאים זוז עד ל' יום ונתנה לאחר מכלא אינה מגורשת, ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא קפידא לאו קפידא ולחזיו נפשי' בעלמא הוא דקאמר קמ"ל ע"ש, והכוונה דאף שלפי אומדן הדעת הי' צדיקו לקיים הדבר אף בלא קיום התנאי, מ"מ לא נוכל לעשות כזאת כיון שהתנה לפנינו צפירות, ולפ"ז גם צ"י אף שלא נכתב התנאי באופן המועיל כמשפטי התנאים, מ"מ כיון שהאב הוי כשליח ובשליחות לא צעין משפטי התנאים, ולכן כל שלא סילק בשלמות כפי הכתוב, אין שום חיוב על השני כלל להחזיק בשידוך זה, שהרי לא הוסכם לגמור הדבר רק עפ"י התנאים האלה, אמנם במקום שאבי החתן ואבי הכלה חתמו על התנאים במעמד החתן והכלה עצמם, יש לדון קלם דהו"ל כעין יד, וכדמכתה מפרש"י בשבת דקל"ג א' ד"ה ואי איבא אחר דכל שהוא במעמד אחד עדיפא משליחות דעלמא ע"ש, ולפ"ז אפשר דככה"ג צעין חזרת משפטי התנאים, וכל שלא נעשה באופן זה יש לפשר ולחזק ביניהם, כנל"ד ברור להלכה ולמעשה. [אולם מכל האחרונים שהוצאו לעיל לא נראה כן, שנידוניהם היו כשנשדכו המחזיקים ביניהם, ולא חילקו בזה וע"י עוד לעיל סקמ"א אות כ"ב טעמים אחרים אהא דלא צעין בשדוכין משפטי התנאים].

ומה

ויראה לבטל השידוך מחמת זה צודאי יהא נראה כנושא לשם ממון, וכדי להוציא א"ע מחשד זה ראוי שהחתן יוותר קלם מהגדן היבא שהמחותן אינו יכול לסלק במלואו, והנה מלאנו בזה דכדי ללכת מן החשד יש לוותר שלישי, צפ"ז דכלאים משנה ו' האנם שזרע את הכרם ויאל מלפניו קולרו אפי' במועד עד כמה הוא נותן לפועלים עד שלישי, ומבואר שם צרע"ז דעד שלישי משוויי הפירות יתן לפועלים לעקרו, משום מראית העין שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם ע"ש, וי"ל דגם כאן תקנו שפור זה שצגרעון שלישי יוותר החתן כדי ללכת מהחשד הנ"ל, ואם נאמר דהתקנה היתה רק לפטור המחזיק מהקנס, לא הועילו כלום להוציא החתן מהחשד של נושא אשה לשם ממון, ועל כרחק לריך לומר דהתקנה היתה שהחתן יקיים את השידוך, דבזה יאל מהחשד של נושא אשה לשם ממון א, ואחר שהביא עוד מס' חוקי משפט דיני סרסור, שהעתיק לשון התקנה: דאם נותנים להחתן ב' חלקים הוא מסולק כ"י, סיים, דפשטות הלשון מורה ג"כ דהוא מסולק לגמרי ומחוייב לקיים השידוך וכן נלפע"ד.

ועיין צנצין דוד ס"י ס"ב שהביא דברי הדברי חיים [הנ"ל] לנידונו, ומסיק דכ"י נקטין דאם מעה ידו ואין ציכלתו לסלק רק שני שלישים דאין ציד החתן לבטל השידוך כ"י ע"ש. וכן באוהל משה (האומים) ס"י י"ד כתב דרגיל לפסוק כ", דכל שגלוי וידוע לנ"ד שירד מנכסיו לגמרי ואין לו ממנה לסלק, דככה"ג אף אם אין ידו משגת לסלק אפילו השני שלישי לא הי' נחשב עובר ופטור, והוא דין מפורש בצ"ע יו"ד ס"י רל"ב סעי' ע"ז, א"כ מלד שורה הדין נפטר מחסר וקנס, ותקנת הארלות למ"ל בזה, ועל כרחק דהועילו בתקנתם דככה"ג מחוייב הלד השני לקיים השידוך ג"כ, ואם רוצה להחיר הקשר מקרי עובר כל שהלה מסלק ב' שלישים, אבל במקום שלא נחצרר אס העני ונתרשש כ"כ, אף דמכת התקנה אין לכופ אותו לקיים ההתקשרות דכל ספק בתקנה מוקמינן א"ין תורה [ע"י להלן ב' השו"מ] אלא דהוא פטור מקנס מחמת שאין ידו משגת לסלק, אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן.

ובשוואל ומשיב יש בזה תשובות סותרות. במהדו"ק ח"א ס"י קל"ז הביא מהר"ש שזן בזה דכיון דעכ"פ יש ספק בתקנה הארלות אם הלד שכנגדו מחוייב לקיים השידוך וכמ"ש הספר יהושע, או דהתקנה לא היתה רק לפטור אותו מהקנס, והרי ספק בתקנה אוקמוה אדינא וכמ"ש ה"מ צפ"ד מגזילה, ואחר שכתב מתחילה לדחות דבריו עפ"י הלח"מ צפ"א דגזילה דכל שאל"י להוסיף על לשון התקנה ואפשר לפרשו גם באופן זה לא מוקמינן אד"ה, דא"כ לכאורה גם כאן י"ל דזה ג"כ בכלל התקנה וכמ"ש הספ"י, מסיק לבסוף אמנם לפמ"ש הרשב"א בתשו' שהביא בצי"י חו"מ ס"י י"ג דכל שיש ספק במשמעות התקנה הולכים להקל לנחצק, שכל שהוא חוץ מגדר הדין אי אשה יכול להכניסו עד שיהי' ברור, וכל שאינו ברור העמידנו על דין התלמוד, א"כ גם כאן א"י להכניס כלשון התקנה בזה, וגם לפ"י שהוסיף הרשב"א שם ועוד שכל המוציא מחזירו עליו הראיה, א"כ גם כאן צודאי א"א להוציא מהלד שכנגדו, וע"כ הדבר ברור דא"א לחייב הלד שכנגדו ע"ש. אכן שם צ"י קל"ה אחר שכתב מעלמו דלו יהא רק ספק בתקנה מוקמינן אדינא הביא שוב מש"כ הרה"ש דאף ש"ל דהוא ספק בתקנה והתקנה היתה אף שעדיין נשאר לו קלם משות, רק שצריך

(ג) וע"י שם באות ח' שהעיר על זה דהא תיבא כשצד הכלה רוצה לגרוע י"ל כנ"ל דהחתן מחוייב לקיים כדי לצאת מהחשד, אבל להיפך אם צד החתן רוצה לגרוע, הרי אצל הכלה לא שייך חשד זה כ"י, וכתב שם דמ"מ משום לא פלוג תקנו גם כשהגרעון הוא מצד החתן, ובטובא להלן אות ו'.

אוצר

ס"ק נא אות ד—ו

הפוסקים

תקנו במידי דל"ש חבל עכ"פ לא הויתא מידי דל"ש מכלל התקנה, וגם דעניות לא חשיב בכלל מידי דל"ש וכו', ושם י"ל דגם זה כי בכלל התקנה, ונהי דקשה להחליט בן הואיל דל"ש כמה פוסקים בלח"ה צ' שלישים ל"ח כמסולק לגמרי, עכ"ז בגלל שלכם שנחשטת ההוראה דחשיב כמסולק לגמרי, בודאי ד"ל דגם ככה"ג סגי צ"י שלישים, ומחויב דהשני להמתין עם ההתונה או להחזיר לו שלישי מהגדן, ובפרט דכבר כתב בזה שיש מהם ס"ה מ"ח דבשידוכין כופין על לפניו משה"ד כו', ע"כ בהם כבר הורה כח"ר שאסור להם לנתק השידוך בעצור זה בודאי דיפה הורה כנלע"ד לדינא.

ה. האם דוקא בהעני אחרי השידוכין היתה התקנה של ב' שלישים, או גם כשהיה עני מתחילה. במשפט שלום ס"ה ר"ז סעיף ט"ז, אחרי שהעלה דרך אם הוא אנוס לגמרי ואין צידו לסלק חייב לקיים השידוך, כתב דלפ"ז גם אם היה עני בשעת שידוכין ולא העני אח"כ יותר לריך להיות הדין כן, דהא לא נזכר כלל בתקנה לשון ירד מנכסיו, רק מסבירא נראה דהתקנה מיירי בגאונם, א"כ גם בזה עני בשעת שידוכין מ"מ הוא אנוס, וחשבינן צ"י שלישים כאילו סילק הכל, כן היה נראה לדינא, אבל למעשה ז"ע, דהא ביו"ד ס"ה רל"ב סעיף ט"ז צמ"י שנשבע לתת לבתו כו"כ ונתקלקלו החובות, משמע להדיא דדוקא נתקלקלו החובות אח"כ, אבל בזה עני צערה שנתחייב לא נפטר משבועתו, וחייב למכור דירתו וכלי תשמישו, ואף ד"ל דצ"ד לענין התקנה של הארלות אין חילוק בזה, אבל אין הכרח לזה וז"ע.

אולם ע"י בלצני חפץ ס"ה י"א [המוצא לעיל אות ג'] שכתב בפשיטות דאם בשעת ההתחייבות בתנאים כבר לא היתה ידו משגת לסלק מה שהתחייב, והוא עשה צמרמה להתחייב ע"מ שלא לסלק, על זה בודאי לא היתה התקנה שיכול לגרוע שלישי, דהתנאה לרשיע לא עדיין, כדאיתא ב"מ י"ז צ' לאיסורא לא עבדו רבנן תקנתא, ובתוס' גיטין ל"ג א' ד"ה ואפקעינכו כו', אלא ודאי דהתקנה היא רק היבא שמתחילה היה יכול לעמוד בהתחייבות שלו, ואח"כ מעט ידו ואין צרכו לסלק בשלמות.

ו. ואם היתה התקנה רק בגדן שנותן צד הכלה לחתן, או גם במה שנותן צד החתן לכלה. במשפט שלום ס"ה ר"ז סעיף ט"ז כתב דיש לעיין בזה דנקט בלשון התקנה רק אם נותנים לחתן כו', דמשמע דהתקנה היתה רק בגדן שנותנים מזל הכלה לחתן, ולא ידענא טעמא מאי כו', ואפשר לומר דלרבותא נקט אם נותנים לחתן, דהא החתן מחייב עצמו ליתן מזונות לאשתו ואין נפ"מ כ"כ לנותן נדן יותר או לא, אבל להיפוך מזל הכלה לחתן, בודאי החתן מקפיד שיתנו לו מה שנתחייבו לו, וקמ"ל דאפ"ה הוא מסולק צ"י שלישים, וגם י"ל דדורות הראשונים היה עיקר הגדן מזל הכלה כו', ומ"מ ז"ע, ובכל המהצרים האחרונים לא חילקו בין דל החתן לזל הכלה בזה, וז"ע לדינא.

אולם באבני חפץ ס"ה י"א אות ח' כתב, דהגם דב"י חוקי משפט מוצא לשון התקנה בזה"ל: ובענין הסילוק אם נותנים לחתן צ' חלקים הוא מסולק, דמשמע דכש"ל החתן גורע לא שייך תקנה זו, אמנם מרגל צפומא דלוישי דהתקנה היתה בכל גווני, וז"ל דהלשון בג"ל הוא לאו דוקא, אלא משום דעפ"י רוב הוא כך דהכלה מכניסה נדוניה לחתן, וי"ל דגם לפי דברינו [דע"ס התקנה היתה כדי להויתא את החתן מהחשש של נושא אשה לשם ממון, ובג"ל בלח"ה ג'] אף שייקר התקנה יש לה מקום רק כשהגרעון הוא מזל הכלה, מ"מ משום לא פלוג תקנו ג"כ כשהגרעון מזל החתן, ואמרו בדרך כלל, דבשכיל גרעון שלישי אין לצטל השידוך מאח"כ דהיה, ופדומוה לזה מלינו בכתובות נ"ב א' גבי כחוצה בנין דיקרין, דפריך ואימא היבא דכתב אז ליכתוב צעל היבא דלא כתב אז לא ליכתוב צעל, ומשני לא פלוג רבנן, וה"ל י"ל כן.

ד. ומה הדין כשהשלישו כל הנדוניה ביד שלישי, וירד מנכסיו, ומבקש שיחזירו לו שלישי להוצאות החתונה. בשו"ת מהר"ש (עגיל) ח"ד סי' כ"ג צידדו א' שהתחייב ליתן לבנו נדן סך מסויים וכבר סילק הכל ציד שלישי, ושם העני מאד ואין לו על מלבושים והוצאות החתונה, ומבקש שיחזירו לו שלישי מהגדן בשכיל זה, או שימתנו לו עם החתונה עד לשירחאי כי את גבולו, וזל הכלה טוען שאם לא יעשה החתונה מיד ינתקו את השידוך, אחרי שהעלה דבסילוק צ' שלישים מחויב ה"ל השני לקיים השידוך, כתב לענין בג"ל, דהיבא דכבר סילק הכל, הנה מפורש בסי' נ"ג סעי' ג' מחלוקת רש"י ור"ת בפוסק נדן ולא נתן ומתה הבת, דלשיטת רש"י זכה החתן, ולש"י ר"ת אינו לריך ליתן לו, וכתב הרמ"א שם דאם צל ליד שלישי י"א דזכה צו ואף אם מתה הבת מחויב השלישי ליתן לו, ויש צ' דעות בזה, והב"ש כתב דיש ג' חלוקות בזה, ולפ"ז י"ל דלשיטת זו דצבא ליד השלישי זכה הצעל וכסדרת החוס' ריש צ"מ דהשלישי תופס בחזקת שניהם, א"כ פשיטא דאם צל הגדן ליד השני בודאי דא"ל להחזיר כלום וממילא אם ה"ל השני אינם רואים להחזיר לו שלישי א"ל לכופו ויכול לנתק הקשר, אולם לשיטת השני דגם צבא ליד שלישי אם מתה הבת א"ל ליתן לו, ועל כרחק דלא חשיב עדיין צבא ליד הזוג, ושם כי מקום לומר דגם צ"י שלישים הוא כמסולק, ולפ"ז י"ל דחשיב כמו ס"ס שמא כשי' הסוצרים דסילוק צ' שלישים לא מהני רק לפטורו מקנס, אבל לא לכופ' לזל השני לקיים השידוך, ואף להשיטת השני דס"ל צ"י שלישים דחשיב כמסולק לגמרי, מ"מ שמא לשיטת זו דצבא ליד שלישי זכה צו אף צמחה הבת ועל כרחק דהוי ככבר צל ליד החתן, וה"ל הכא חשיב ככבר זככה הכלה בגדן א"כ פשיטא דא"ל לכופה להחזיר לו וס"ס מהני אף צד"ת ומכ"ש בחרם דלא הוי רק דברי קבלה בודאי דמהני ס"ס להקל, ואף דידוע מש"כ בזכרון יוסף חו"מ ס"ה א' דבנאצד הגדן מיד השלישי קודם הנשואין לריך עוד פטם לסלק, ומוכח [לכאורה] מדבריו דלא זכו צו הזוג עדיין, ושם י"ל דצ' שלישים חשיב כמסולק, אפ"ה י"ל דלעולם מיד כשצא ליד השלישי זכו צו הזוג, והא דבנאצד מחויבים לסלק טוה"פ הוי רק מדון אחריות וכו', וכה"ג מפורש בחו"מ ס"ה קכ"ב באומר הולך או תן מנה לפלוני שאני חייב לו, דהוי דבחוץ אמרי הולך ותן כזכי ואין הלואה יכול לחזור ולקבל המעות מיד השלישי, אפ"ה עדיין חייב הלואה באחריות, ונשמע דא"כ דבצבאל השלישי המעות הוי כזכה המלוה, אפ"ה כיון שלא עשהו המלוה שליח לקבל המעות עדיין הוא באחריות המלוה, אולם בגוף הדבר י"ל הואיל דהתקנה צ"י שלישים יב"י כמסולק ה"י רק בשכיל תקנת הדורות, לפי שראו בשפלות הדור שרבו עניים והרבה פעמים יוגרם ציון ללדדים, לכן תקנו לטובת הדור דככה"ג יחשבו כמסולק ואין סבדי דכ"ע ניחא לכו בתקנתא זו לפי שהיא גלגל החוזר צעולם, ודמי להא דמפורש ב"מ צ"מ צ' ניחא ליה לצעל אצידה למיחדר צסימנים כדי שיהדר גם לדידי צסימנים ע"ש, וממילא אף אם עומד ואוח דלא ניחא ל"י בתקנה זו אפ"ה לא מהימן הואיל דעכ"פ אן סבדי דבשעת התקשרות השידוך ה"י ניחא ל"י בתקנתא זו, ונגד אן סבדי דבזרו ל"מ כלום, וכה"ג כתבו החוס' ביצמות פ"ה ובכתובות כ"ב דבדבר הגלוי לכל העולם אף חרי כמאה לא אמרי ע"ש, ולפ"ז נמא דמכח התקנה חשיב כאילו נתרצו בפירוש דצמקוס שלא יב"י להם לסלק בשלמות יב"י סגי בסילוק צ' שלישים לענין שלא יתבעל הקשר, ממילא י"ל דגם זה ה"י בכלל התקנה שאם ירד מנכסיו אחר הסילוק ולא יוכל לעשות החתונה זולת אם יחזירו לו איזה סכום דגם ככה"ג יב"י סגי צ"י שלישים ומחויב השלישי ליתן לו אחר סכום או עכ"פ להמתין עם החתונה עד שירחאי ה"י את גבולו, ונהי דד"ז שאחר הסילוק יב"י נעשה עני כזה הוי כמידי דלא שכיח ובמידי דלא שכיח לא תקנו, אפ"ה י"ל דהא דאף דלא

ביאור הגר"א

[כב] שנים כו' כמ"ש
בכתובות ק"י שלש
אצות כו' וכ"ש קודם
גישואין שא"י להוציאה
בע"כ :

אבל אם נתחייב עצמו (כא) בשטר חייבין יורשיו לשלם ולא מהני חונם ועיין לקמן
סי' נ"א. (שם תמלחנו) [כב] שנים ששילכו צניהם והיו דרים בעיר אחת ועשו קנס
צניהם ואח"כ יאל אחד (כב) מן העיר ורואה שהשני ילך אחריו לקדש אם אינו רואה
פטור

באר היטב

והחתן רואה שהכלה תבא אליו אפ"ה החתן חייב בקנס שסתמן של משדכי
בנותיהן דעתם שינשאו במקומן אפילו אם היה הבעל ממקום אחר אל"כ
התנו בפירוש. הח"מ ב"ש וכו"כ הש"ך בי"ד סי' רל"ב ס"ק מ"ג ע"ש.
והרב ביה"י חולק עליהם ופסק דאם החתן הוא ממקום אחר אין כופין
אותו שילך למקומה לקדש אותה שם ע"ש שכתב על הש"ך דלא דק :

(כא) בשטר. ר"ל דנתן האב שט"ח על הקנס הוי כמו הלואה ולא מהני
מענות חונם בהלואה ואף אם מת האב חייבים היורשים לשלם
כפי סך השט"ח. מהר"י וויל סי' קמ"ג ע"ש :
(כב) מן העיר. היינו ע"פ חונם יאל לכן שניהם פטורים מקנס אבל אם
יאל אי' בלא חונם הוא חייב קנס והשני פטור. ואם אין דרים בעיר אי'.

הפוסקים

ס"ק נא אות ז — ס"ק נב אות א

אוצר

מהשו' מהר"י וויל סי' קמ"ב, שכתב צדדונו דלא דמי האי מילתא
למה שפסק מהר"ם שהיחוסים פטורים מן הקנס, [כמוצא לעיל
סק"ג אות א'], דהתם לא היה שער חוצ רק קנס בעלמא, וכיון
שאירע לו חונם פטור, אבל הכא דאיכא שער חוצ הוי כמו הלואה
דלא מהני טענת חונם. ועי' באה"ע סקכ"א דר"ל שנתן האב שט"ח
על הקנס. והוא מהח"מ סק"כ, וכתב שם דחייבים היורשים לשלם
היינו כפי סך הקנס.

וכתב בנחלת שבעה סי' ח' אות ה' לפרש החילוק, דמ"ש הרמ"א
ודוקא בפסיקה בעלמא כו', ר"ל צקין אתן כו', דהיינו דלגבי
הוא עצמו איכא פלוגתא [בחור"מ סי' רמ"ה] אם מהני קנין אתן,
מ"מ מלד הקנס חייב כמ"ש הרמ"א בסי' נ"א, אבל היורשים
פטורים מן הקנס, דמאחר שלא היה רק קנין אתן אין זה חוצ דחל
על היורשים, ומש"כ אבל נתחייב עצמו בשטר, ר"ל בדרך חיוז
והודאה גמורה (ולכן דקדק וכתב נתחייב), צדק חייבין היורשין
לשלם ולא מהני טענת חונם ע"ש. וכ"כ מדברי הסמ"ע סי' רמ"ה
סק"ה, והשארית יוסף סי' צ' דעיקר סברת מהר"י וויל דפטורים
משום דהוי קנין אתן, והביא דצריכה לנדונו צונז"י קמח חור"מ
סי' ל"ג ע"ש.

ובלבד שסוף זה כתב, דדוקא כשנכתבו התנאים בפסיקה בעלמא
כמו שאנו נוהגין לכתוב, פטורין היורשים מן הקנס, אבל
נתחייב עצמו בשטר שפשה כל אחד שט"ח על עצמו והניחורו ביד
שליש בזה יעבור שיתן אותו לשכנגדו, לרד השליש לקיים שליחותו,
שכל אחד יכול לחייב עצמו בזה שיראה, וכיון שכתב עליו שט"ח
חייב לשלם ולא מהני טענת חונם בזה.

ובמצות בהוגה סי' כ"א אחר שכתב ג"כ דמ"ש מהר"י בסי' קמ"ב
דבשטר חייבים היורשים, ע"כ כוונתו דכתב שט"ח והשליש
דאם יתחרע יתן לו השט"ח [וכללנוס הניל], כתב דנכתב הקנס
בלשון חיוז שחייב עצמו מעכשיו בקנס, יש לדמוחו להשלישו ולא
מפטרי מטעם חונם [וכה"ג הניל].

אולם בשו"ת הבי"ח סי' י"ד כתב, דפשיטא דאפילו כתב כל אחד
שער חוצ על עצמו והניחורו ביד שליח, דאם מת יחזיר
השליש לכל אחד את שטרו, דכיון דאיכא חונם אדעתא דהכי לא
אתי, וכדפסק הרא"ש ביאלא אחות המשודכת מן הכלל, דמ"ש
האי חונם מהאי חונם, אדרבה אין לך חונם גדול ממיחה כמ"ש
מהר"י להדיא, ומ"ש מהר"י בסי' קמ"ב דאיכא שער חוצ
הוי כמו הלואה ולא מהני טענת חונם, התם מיירי שכתב לו שט"ח
שחייב לו כך וכך לזמן פלוני קודם שיכניס את בתו עמו לחופה
ונתן השט"ח ביד המשוך, התם ודאי הוי כמו הלואה כיון שלא
זכר בשט"ח כלל אתן לך, וגם לא תלה תנאו בזה יאל את בתו,
אלא סתם נתחייב צו"כ, אלא שהמשוך חזר והתקשר בשטר
לישא את בתו צו"כ וצקנס כו"כ, הלכך לא מהני טענת חונם
כיון דהשט"ח נכתב צקנס ונתנו ביד המשוך, אלא כשהשליש
השטר

ז. אם נאמן בעצמו לומר שירד מנכסיו, לחייב את השני
לקיים השידוך. כתב צחמדת משה (פרלמוטר) סי' קס"ד
דאפילו לדעת הגדולים דס"ל דנותן צ' שליח הוי כמו סילוק, נראה
דכאן רק צידוע צדירות שירד מנכסיו, אבל הוא אינו נאמן גם
בשצוה על זה, לחייב לז' השני לקיים את השידוך, דזה הוי כמו
שצוה לישבע וליתול דאינו נאמן גם בשצוה, ואינו נאמן בשצוה
אלא לפטור עצמו מחי' נדן קנס. אולם עי' לעיל אות ג' בדברי
הבית יתחק סי' ק"ע, דמצואר צדירות דצקבלת חרס שהיה שינוי
במעמדו מעת כתיבת התנאים, נאמן.

ח. ומה הדין בששהשני שוען שלא ידע מהתקנה. כתב בספר
יהושע סי' ל"ג דזו אינה טענה, ולא מיבעיא לדעת
הש"ך חור"מ סי' מ"ב סקל"ו [אח"כ דכתב הרמב"ם בפט"ז מאישות
ה"ע על תקנת הגאונים דכתובה גובה ממטלטלין, דהוא דוקא
בידע מהתקנה] דמקום דאין כותבין התקנה לעולם בתוך השטרות,
בדאי דאינו נאמן לומר שלא ידע מהתקנה ע"ש, דפשיטא דצ"ד
דנין כפי התקנה, אלא אפילו אם היו כותבין בשטרות תקנה זו,
ובהאי לא כתבו, אפ"ה נלפ"ד דנין כפי התקנה, ואין לריבין כלל
לדעת ממנה, דמקום שתקנו הגאונים שהי צכוחם לעשות התקנה,
נ"ל צדור דאין חילוק בין היודע תקנתם או לאו, ובכה"ג אמרו
במ"י תענית כ"ד אי' דאף דלא קבלו התענית מאורתא אן צתרייכו
גרידין, ואע"כ כל תקנות הקבל בכל מקום צעירם צצירוף גדולי
העיר לריכים כולם לדעת, ועל הוצ צני העיר רוצם אינם יודעים
מהתקנות, רק הצ"ד דנין עפ"י תקנות קדומות, ועיקר כוונת
הרמב"ם בפט"ז מאישות [כה"ל לענין מטלטלי דהוא דוקא ביודע]
הוא במקום דלא פשטה התקנה שם, ורק שנהגין לכתוב כן, וזה
לא כתב, דהרי זה ריעותא ששינה מדרך העולם, ואפשר שצכוונה
לא ראה לעשות כמנהגם, צדק כתב הרמב"ם חילוק צין ידע ללא
ידע, אלל במקום שתקנות הגאונים צמפורש להנהיג כך לית מאן
דפליג, ועי' בחור"מ סי' צ' דאפילו צני העיר שעשו תקנה מחוייבים
כולם לקיימה, ואדרבה מתקנת הגאונים הניל גופא נראה כן,
דהא חיבף אחרי התקנה צודאי היו גוצים ממטלטלין אפילו מן
הנפטרים שצשעת הנשואין שלהם לא היתה עדיין התקנה, ולא
מלינו חילוק זה שתקנת הגאונים לא נהגו רק צהנהו שנישאו אח"כ,
אפי"כ דצמקום דנעשה התקנה אין לחלק צין ידע ללא ידע, ולפי"ז
כיון דמהיגוי הארצות הי' להם כח לגזור צמקומנו, אין ספק
שתקנתם קיימת אף למי שלא ידע תקנתם, וצפרט כי התקנה אינה
נכתבת צזום [שטר] תנאים שצעולם.

נב. אבל אם נתחייב עצמו בשטר וכו'. א. דעות
האחרונים כיצד תהיה ההתחייבות בשטר כדי
שיתחייבו היורשים בקנס, ומה הדין בששהחייב האב במשכון.
חילוק זה דנחתחייב בשטר, הביא דרכי משה סי' נ"א אות ה' ג"כ

[נג] פטור מן הקנס (ריב"ש סימן קע"ז) ובהשגחה הרמב"ן סי' רע"ח) ועיין בה"ח

[נג] פטור כ"ר כנ"ל
דאונס כ"ר :

סימן

ה פ ו ס ק י מ

ס"ק נב אות א — ס"ק נג אות ג

א ו צ ר

דוקא מת קודם הגעת הזמן, אבל אם מת אחר הגעת הזמן, אף שעתה אנוס הוא, כיון שלא השתהה בהגעת הזמן הוי פושט ולא מופטר באונס דהשתהה, ואף שלא חנעו לא מופטר בכ"ג, וכאזת ראיתי בנחלת שבעה סי' ח' אות ג' מה שדחה הרא"ה שכתב מחשבו מהר"ם הג"ל שסובר דמילין בזה לא הוי אונס היפך דעת הרשב"א [עי' ע"ז בסקמ"ה אות א' הג"ל], ד"ל דשאלו בנדון מהר"ם, דאף אם הצת לא רתה ה"י בידו לקדשה שבה שעה עדיין קטנה היתה ע"ש, ור"ל דלכן אם לא מטעם שמת קודם הגעת הזמן אלא שח"י ה"י בידו לקדשה בעל כרחו, ואם לא קדשה וגדלה ומילאה מתחייב האב בקנס, אף דעכשיו אנוס הוא, כרי לך דבמת האב אחר הגעת הזמן חייבין היורשים בקנס, ואחר שהביא עוד ראיות מכמה מקומות דבכ"ג לא מופטר מטעם אונס, הביא מהפריה מטה אהרן ח"א סוס"י ס"ב [תש"י ר"ה הכהן, וכ"כ בספרו תורת חסד סי' רמ"ז] מ"ש לתרן הסתירה בדברי מהר"י ווייל [הג"ה בלוח הקודם] דבסי ק"ה מיירי שמת קודם שהגיע זמן הקנס, אבל בסי קמ"ב מיירי שהגיע זמן הקנס בחייו דלא ודאי חייבין היורשים, וכתב דנראה שהבין דמש"כ מהר"י אצל הכ"ה דליכא שטר, היינו משום שמת אחר שהגיע הזמן חייבין משום דהוי בלואה ולא קנס, וק"ק דכשמת אחר שהגיע הזמן אפילו הוי קנס ממש אין לפטור דלא חשיב אונס ומסיק, דנקטין דכשמת האב אחר שהגיע הזמן חייבין היורשים לשלם הקנס.

נג. פטור מן הקנס. א. מקור הדין ומעמו. ד"ל הביא הב"י מחשבו [הרשב"א המיוחסות] להרמב"ן סי' רע"ח, בראובן ושמעון שהיו דרים במקום אחד, ושידך שמעון בזה לבנו של ראובן בשבועה וקנסות לינשא לזמן פלוני, וכשהגיע הזמן אחר המקדש שיקדשה במקום אחר אם יזמינה לו שם כ"ר, ואזי בזה עומן שאין לו להזמינה אלא במקום ששידכו, והשיב דנראה דבדמים שאין לשמעון להזיזו בזה ממקומה להנשא במקום אחר, שהקפדה הכל היא זו, וסתם משדכי בנותיהם דעתם שינשאו במקומן, ואפילו ה"י בעל במקום אחר, אלא"ה הנהו בפירוש, כ"ש אלו שהיו שניהם דרים במקום אחד. וע"ש שהוכיח סברתו הג"ל מהב"י קדושין ר' ע"א גבי האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר שאינה מקודשת משום דאמר לא נישא לי דלקדשה באותו מקום דלמא ממלי עילאי ממלי כ"ש עכשיו שהכל מקפידים על דבר זה בכל מקום כ"ר, ומסיק נמלא שמעון זה פטור משבועתו וקנסו. ובדרכי משה אות ד' הוסיף ש"כ דבשאר הריב"ש סי' קע"ז ע"ש. וכן השיב על נידון כזה בבנימין ואב סוס"י ר"א מצלי להזכיר חש"י הרשב"א והריב"ש הג"ל.

ב. ואם זה שיצא לראשונה חייב בקנס. ע"י באה"ט סק"ב דאם יאל עפ"י אונס גם הוא פטור, אבל אם יאל אחד בלא אונס הוא חייב קנס והשני פטור. והוא מב"ש סק"ב, וכ"כ בה"ח סק"ב,א, וכתב שכן מצאנו מגוף השגחה הרמב"ן.

ג. וכשיצא לסקום אחר פחתת חסרון פרנסה במקום. בלבושי מרדכי תנינא סי' י"א במשולך שפרנסתו בעירו מלמלמא מאלד וקרוביו במדינה אחרת רואים שיעבור לדור אללם ויסדרו לו פרנסה בריות, וכאזי הכלל מתיראים לשלוח את בנם היחיד למרחוק מעבר לים כ"ר, אחר שזן על אחר הנשואין דאי אפשר להכריח אותה בכ"ג שחצו עמו, ומסיק דיש ללמוד מה ק"י דאם לאחר הנשואין אין בידו לכפותה, כ"ש שאין הכלל מחויבת

השטר ביד שליט פשיטא דבמת יחזור השליט לכל אחד שטרו ודלא כהרב מהר"מ יפה [בלבוש הג"ל], והדברים ברורים כמ"ש. גם הב"ש בסק"ה ויתר ציור צמהד"ק סק"ב, אחר שכתב לפרש תחילה דברי הרמ"א דלא חייבי כאלן בקנין אהן, אלא אפילו קנין ממש שמחייב את עלמו מ"מ פטור כיון שאנוס הוא, כמ"ש בה"ח סי' נ"ה המחייב את עלמו בקנס ומתפס זכותיו ואנוס פטור, כתב לכן נראה אף השליט שט"ח על הקנס לא מהני, מאחר דאנוס הוא, ומש"כ הרמ"א כאלן אם נתחייב בשטר חייבים היינו שנתן שטר חוב ללד שנגדו על הקנס אז הוי כחוב גמור, או שמחייב את עלמו בסתם כמ"ש המחבר, אבל קנין או השליט שט"ח פטורים, הואיל ואזכיר אנוס אז הם פטורים לשלם, ולא כנחלת שבעה שכתב דחייבי כאלן בקנין אהן מש"כ לא מהני, ולא דק, כי אף קנין וחוב גמור על נפשו לא מהני במקום אונס. ובגר מערבי ח"א סי' ל"ב הביא כן גם בשם הח"מ דמ"ש הרמ"א דאם חייב עלמו בשטר חייבים, היינו דוקא אם חייב עלמו ליתן להחזק כו"כ בלי שום תנאי, והחזק נתחייב שאם יתקיים השידוך יבא החוב מחול, אבל אם נתחייב בדרך שכותבין עתה בשטר השידוכין כ"ר אף שאין כאלן אסמכתא כ"ר או שה"י כאלן תקיעת קף ושאר חיזוקים כ"ר מ"מ מלד האנוס פטורים [ונראה שלמד כן מתוך דבריו בסקט"ו לענין מילון בזה ע"ש].

וב"כ בבית דוד (לר"י דוד) ח"ב סי' ל"ה לתרן סתירה דברי מהר"י, דבסי ק"ה חייבי בקנס פשוט שכתבו בשטר [השידוכין] שאם לא יקיימו הזיווג יתן כו"כ, ולכן מהני ב"י טענה אונס דלא נתחייב אלא כשיכול לקיימו, אבל בסי קמ"ב מיירי שנעשה הקנין כפי תקון חכמי ספרד, שעושים תחילה שט"ח גמור זה לזה בקנין גמור ומתנים שאם יקיים הזיווג יבא החוב מחול כ"ר, וזהו שדקדק לומר כיון דליכא שט"ח כ"ר, וקל"ה משמע כן ממור"ם סוס"י ר' ע"ש, [והכוונה לדברי הרמ"א הג"ל]. וכ"כ בפני משה ח"ג סוס"י ד', ובלב מצין סי' כ"א ע"ש.

ועיין בה"ח מהר"ה אור זרוע סי' רמ"ב שנשאל על אודות ראובן ששידך בנו לבה שמעון ונתן ערבון ביד שליט בקנין גמור מעכשיו ב"ד חשוב, שאם בנו לא יקדש לזמן פלוני שיתן השליט הערבון לשמעון, ומת ראובן קודם הזמן ובנו היתוס לא אבה לקדש, והשיב, דלא זכה שמעון בערבון, חדא דאסמכתא לא קניא אפילו ב"ד חשוב אלא בדלא אגיס, ואין אונס גדול ממיתה דאי הוי חי הוי מפיס לבריה בחרקצא דדינרי, ועוד דהקנין לא נגמר בחיי האב, דהאומר משוך פרה זו ותקני לך מעכשיו ולאחר ל' יום אין הקנין נגמר עד לאחר ל' יום כ"ר כ"ש הכא קנין דאסמכתא, ועוד י"ל דתנאי שלא נגמר מכל וכל בחיי האב לא מהני גבי יחמי, כדאמר ב"י הגול קמא ק"ד ב' דלמא אדחתיה שכיב ר' אבה והתקבלתי דר' אבה לאו כלום, ובגיטין ד"ג ע"א שער היואל על היתומים אעפ"י שכתוב בו שזה אינו גובה אלא מן היזבורית, אלמא אע"פ דהאב קיבל עליו לגבות שזה מן העריות ע"י דאי, לא מהני גבי יחמי, ואין שייך לומר מלכ לקיים דברי המת אלא במתנה ולא באסמכתא דאונס וכו' ושמעתי ממהר"ם על מעשה כזה [שפסק] דהיתומים פטורים מטעם דאגיס, והביא רא"י מפ"ק דכתובות כ"ר ע"ש.

ב. וכשהתחייב בפסיקא בעלמא, אלא שזמן החיוב הגיע לפני שמת האב. במל"ה כהונה סי' כ"א כתב דדין זה מתבאר מחשבו מהר"ם [הכונה בסקמ"ה אות א'], שכתב שם, כיון דמת שמעון קודם הגעת הזמן הוי אונס כ"ר, נראה מדבריו

סימן (נג) י"ב סעיף ט' אם רוצה העובר ליתן הקנס אם מחויב לקיים הדבר מלד הקיבול קנין :

אם

באר חזקוני

נח"מ ס"ק כ"ב. ורש"י בסמ"ע נ"ב. ורש"י בסמ"ע נ"ב. שכתב ונראה דמטעמא דכתיבנא דהמנהג הוא שלא להחריס העובר בשדוכין וכו' ע"ש. לפ"ז הוא מיקל יותר מהב"ח ששפילו כתב בפירושו הקנס לא יפסוד את החרס אע"פ הוא נפטר בקנס לבד. ועיין סי' נ"א ס"ק י"א מש"ש ועיין בספר נחלת שבעה ועיין בה"י :

(כג) י"ב. דשם פסק דלא מפטר את עולמו בקנס. וכתב הח"מ היינו אם כתב בקנין ובקנס אבל אם כתב אני מקבל בקנין ובאם שלא אקיים אתן קנס אז הקנס הוא שובר של הקנין. וב"ח כתב ביו"ד סי' רל"ו דכל שלא פירשו בפירושו דהקנס לא יפסוד השבועה איכא למימר שדעתו היה בקנס לפסוד משבועה. ועיין ב"ח נח"מ סי' ר"ז מש"ש והוצא דבריו

הפוסקים

ס"ק ג אה ג — ס"ק ג אה א

אוצר

הביא הרה"ש דכיון דכשכבר נשאת הדין דכופין אותה לעלות עמה ואם לאו יוליד, [כמבואר להלן סי' ע"ה], מכ"ש כשלא ניסת עדיו, וכזה כתב הב"ש בסקט"ז לענין טענת מאים עלי, דכיון דלאחר הנשואין אין כופין אותה, מהאי טעמא אין יכולין לכופ אותה לנשואין ע"ש, ומכ"ש לנ"ד לעלות לאר"י דלאחר נשואין כופין אותה, צודאי דקודם הנשואין אין שום חרס וקנס.

גד. אם רוצה העובר ליתן הקנס וכו'. א. דעות הפוסקים כשפורע הקנס אם נפטר מהחרם. בשו"ת הרי"ש החדשות סי' ל"ג כתב בנידונו לענין חרס הקדמונים, דאם יאמר אבי הבת [שמבעל השדוכים] שולח לא נמלא בי כי הנני נשכן לפרוע הקנס, זה אינו, כי כמדומה לי מתוך התקנה, כי האיש אשר יעשה צדון, שהוא חייב חרס הקדמונים לקיים השדוכין ולפרוע המזון אשר הציעו זה לזה וכו'.

אולם בנוכחי מהדו"ק יו"ד סי' ס"ח כתב, דחרס הקדמונים נחשבל צנתינת הקנס, והסתייע מדברי הב"י יו"ד סוסי' רל"ו שכתב בשם מהר"י ווייל סי' קל"ז, דחזיק כמה זימנין דחזרין בשדוכין ונותנים הקנס בלא התרה, וליכא מאן דפליג להיות פוזה פה שנוגע בדבר בחרס הקדמונים גא. וכ"כ בצוכב מיעקב סי' קכ"א, אמרי שמעון סי' י"ד, שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קנ"ב. ובשאלת שלום מהדו"ת סי' רע"ט הסביר זאת, דהא באמת בכל השדוכין איכא חרס הקדמונים לכלי לבעול כדאי שלא לזייש, והם לא חילקו בין נותן קנס לבין שאינו נותן, ובכל זאת הרשות ביד הנדדים להתנות צעמא ההתקשרות שלא יחול עליהם חרס הקדמונים אלא שהחזר צו יתן קנס לחבירו, דכלום עשו הקדמונים אלא משום כבודם והרי מחלו על כבודם ונתנו בקבלת הקנס, ומעתה כשנכתב קנס צעמא התנאים י"ל דנתנו בקבלת הקנס לפטור מחרס הקדמונים.

ולענין חרס שמקבלים על עצמם. בשו"ת צית יוסף דיני כתובות סי' י"א דף קמ"ג א', צדון שדוכין שקבלו על עצמם בשבועה, השיב להר"י לייט עמ"ש"כ שצדון הזמן כל הרוצה מהם לחזור יחזור ובכלל שישלם הקנס, דאין הדבר כן, שהרי הם מקיימים השדוכים בשבועות ובקנסות כדי שלא יחזרו בהם מפחד עונש השבועה ומפחד הקנס, ומאחר שנחבזר הדבר צדורו ששקטו מידו מתחייב מיד אפילו לא היה שם קנס, וכי מפני ששאו קנס ציניקם למי שיחזור צו גרע, אחמכה.

ובשו"ת מהר"א ששון סי' ס"ד, הביא מה שכתב בשו"ת הרי"ש סי' שפ"ז צמי שהיה מוצע לנכנס אשה והיה גם קנס

צדור

גא. עיין בנודע ביהודה שם שהבין מדברי מהר"י דמשרה אין חוששין לחרם הקדמונים דכיון דמשלם את הקנס נפטר מאיסור החרם, אך בתהנות רב"פ על גוב"י שם כתב דזה אינו, דאיסור חרם אינו נפקע ע"י נתינת הקנס, רק טעמו של מהר"י דמחמת חרם הקדמונים ליתא כלל חשש איסור כיון שלא נתפשטה תקנתם, והראיה דהא חזינו כמה זימנין דחזרין ונותנים קנס בלא התרה. וכן מבואר בב"ש סי' נ"א סק"י, המובא להלן באות זה.

מחויבת לעבור על דברי הוריה, דעל דעת כן לא עשה השדוכין, וכ"ש אביה ואמה לפענ"ד אין עליהם שום קנסות או איסור חרם הקהלות וכו', כתב דהמשודך אפשר לזכותו ג"כ שמפני חסרון פרנסה הוא בכלל אונם כמ"ש בחדש הרמב"ן [הנ"ל] דאונם ממון אקרי אונם לענין זה כ"ר ע"ש.

ד. וכשהמשודך מבקש שאחרי ההתונה יעברו לגור במקום שלמד כל הזמן, ואביה רוצה לבטל השדוך בגלל זה. בדבר משה (לר"מ אמריליו) חו"ד סי' מ"ב כתב צדונו דאף שאבי החתן התחייב בקנס ובשבועה לעשות כל עולדי שכתתן יקיים השדוך, פשוט שאין עליו שום חיוב, כיון דצו הכי מקיים דבריו לישא את אשתו במקומה, ובזה מקיים שבועתו, ואם אח"כ צו רוצה להוליך את אשתו למקום למודיו מה לו לאצו צוה, ואין לומר דעל דעת כן נשבע האב לכופ את צו שלא יעקור את דירתו משם, כיון שלא פירש כן צעמא השבועה כו', והוא נאמן לומר שכוונתו בשבועה היתה רק לעשות כל עולדי דמני למעבד שצו יקיים השדוך ושלא ישא אחרת זולתה וכו', וכ"כ הפוסקים דלענין שבועה נאמן אדם לומר לכך נהכוונתי, ועי' בפ"מ ח"ב סי' כ"ה שכתב צדונו דאף שהדבר נוגע לזולתם אפ"ה כיון דלא מלין לכפויינהו אלא מכא שבועתם איננה מהימני לומר אדעתא דככי נשבעו ע"ש, ודכוותה צ"ל, כיון דליכא חיוב ממון הקנס אלא מלד השבועה, וכבר ידוע מה שדנו הפוסקים על קנס השדוכין אם יש צו משום אסמכתא ולא קניא כו', ואף דחייב קנס זה יכ"י עשוי כדון אין לחייב את האב משום קנין לבד, כיון שאינו כתוב צעמא אלא שנתחייב אצו לכופ את צו ולעשות כל עולדי לקיים החיוב, והרי הוא מקיימו, ותנאי זה ששאל חמיו ממנו הוא הנאי מחודש ואינו בכלל החיוב, ולו יכ"י ספק, המוליד מחבירו עליו הראיה, אלא דליתין עלה מלד השבועה, הרי גם כה השבועה נחשב, כיון שנאמן לומר שצ"ד כן לא נשבע, ומסיים דאם לא ירצה אביה, הרי אצו של החתן פטור ומותר משבועתו ומקנס.

ובתשו"ר אברהם גאמייניו שם כתב דגם הוא מסכים לדברי הרב המחבר דודאי פטור מקנס כיון שצו רוצה לקיים השדוך, ומקבל עליו דברי אצו להכנס לחופה עם ארוסתו, ואדרבה אצו אינו רוצה לקיים החיוב, ואם כי צדור דגם הוא פטור מקנס, דעל דעת כן לא התחייב להוליד את צו מענינו, אבל ודאי שגם אצו המשודך פטור, והוסף דנ"ל שאפילו היה התנאי עם החתן שנשבע שאם לא יקיים החיוב חייב בקנס, אפ"ה כיון שהחתן רוצה צקיום החיוב, אלא שרוצה שאחר הנשואין יעברו לזור במקום חורה עם אשתו, ואצו הכלל אינו רוצה ומחמת זה אינו מתקיים החיוב, אין החתן חייב כלום, דהשבועה שנשבע על הקנס היינו רק אם לא ירצה צדונו, אבל לא על מה שרוצה לבוא אח"כ למקום חורה, וכ"ש צ"ל שהתנאי הי' עם אצו החתן דודאי לא אסיק אדעתא כל כהאי גוונא, ופטור הוא מן הקנס.

ה. וכשהשדוך מתבטל מחמת שהמשודכת רוצה לעלות לא"י, האם חייבת בקנס. באמרי יוסף ח"א סי' מ"ה כתב ע"ד השדוך שהמשודכת חפזה לעלות לאר"י, יפח

אוצר

סיק בד אות א

הפוסקים

בדבר, שאין כאן שצוה על הקנס לפי שהיה כתוב שם שצוה וקנס כו, וכחז ע"ז נמצא דפירא ליה דאין הקנס תיקון השצוה, דאם איחא שהקנס הוא תיקון השצוה ובשיתן הקנס יפטר מן השצוה ח"כ איך כתב שלא היה מושפע על הקנס, והרי אם יתן הקנס יפטר מהשצוה ואם לאו יתחייב שצוה כיון שהיוצ השצוה תלוי בקנס, אלמא שגריא מתוך דבריו שאין הקנס תיקון השצוה אלמא הם שני דברים.

ובנחלת שבעה סי' ח' סעיף י' סק"י, הביא מש"כ בשו"ת מהר"מ מיינן [המוצא בבערה ג"כ ע"ש] דכשנותן הקנס יולא ידי שצוה, וכחז לפני דבריו למה לי שצוה על הקנס, בלא שצוה מחוייב ליתן הקנס כמ"ש בתוספות ב"מ ס"ו א' ד"ה ומניומי, ואין ספק דאישתמיטתיה דברי החוספות, ועוד דבכ"י חו"מ סי' י"ג כתב בשם הרשב"א דאף אם נתן קנס לריף לקיים הפערה, דלא היתה כוונתו שתצטל הפערה בנתינת הקנס ע"ש, וכ"כ כן, דנתינת הקנס לא תצטל השצוה, ומהר"מ מיינן עלמא אינו מחליט בדבר רק מסופק ע"ש, לכן חייב שצוהו לשמים ולא נפטר מן השצוה בנתינת הקנס.

ובתורת חסד (להר"מ פרחי"א) סי' כ"ב, הסתמך בנדונו על דברי הב"י ומהר"א ששון [הג"ל] שכתבו שאינו נפטר מחיוב שצוהו אע"פ שמשלם הקנס, וכחז שכן נראה מדברי הר"א מזרחי סי' כ"ז, והכי נקטינן שאין פרעון דמי הקנס מועיל לפוטרו מחיוב שצוהו.

ובבית הלל כאן סוף סעיף ו, כתב, וכל ימיו לא פסקנו לבעל החרם מחמת שנותן הקנס, רק כשהיה צרפון הדידים, מכח חומרא של החרם.

ובב"ש סי' נ"א סק"י כתב דכשנותן הקנס עדיין יש על החוזר חיוב החרם, וכן ס"ל למהר"מ מיינן (ג) ומהר"א ששון [הג"ל] דאפילו אם נותן הקנס אינו פוטר מן החרם, ולפי זה מש"כ בשו"ת מהר"י [הג"ל] דנתינת הקנס בלא החרם, לא קאמר אלמא דלא חששו משום חרם הקבלות, כיון שלא נזכר בשאר פוסקים, אצל אם כותבים חרם, בזה מורה דאפילו אם נותן קנס אינו פוטר מן החרם (א/ג).

אך בבאר מים חיים (להר"ש ויעאל) סי' ע"ז דרכ"ז ב' כתב דאם יש קנס בשדוכין, פורע הקנס ונילול משון השצוה, שגל מנה כן נתקן הקנס כדי להליל על השצוה. ועיין בנב"ג הגה"ט אות כ"ז, שכתב דמנהג פשוט דשטרי שדוכים, אפילו שיש בהם שצוה, החוזר בו אם פורע הקנס אין מי שיאמר לו מה תעשה, [אך] לפי מ"ש בעור יו"ד סי' רל"ז בנב"ג אות ד' מתבאר דרוב הפוסקים סוברים דהוי עבירה.

ואם יש לחלק בין כשנותן "והקנס לא יפטר את החרם" לבין שאין כותבין כן. בנב"ג הג"ל הביא מהב"ח חו"מ סי' ר"ז שכתב דכל שלא פירש צפירות דהקנס לא יפטר השצוה איכא למימר שדעתו היתה לפטור את עצמו מהשצוה ע"י הקנס, וכחז חינוך כשלא פירשו צפירות, כשפירשו צפירות "והקנס לא יפטר את החרם" מאי איכא למימר. ועי' באה"ע סק"ג שביא מהסמ"ע חו"מ סי' רמ"ה סוס"ק ב' שאפילו כתב צפירות הקנס לא יפטר את החרם, אעפ"כ הוא נפטר בקנס לבד.

ובבית קדושין סק"י הביא דברי הסמ"ע הג"ל שאפילו כתבו בתנאים "והקנס לא יפטר את החרם" כשנותן הקנס אין

החרם חל, וכחז דהדבר תמוה, דא"כ לשוא כתבו כן ומה חועלת בדבר, ונראה דכוונת הכותב הוא על חיוב הקנס, והוא דודאי שנגדו יסתפק בקנס שיתן לו, אלמא כדי שלא יאמר העובר כיון שיש עליו חרם יסתפק בעונש החרם ולא יתן הקנס, לזה כותבין "והחרם לא יפטר הקנס", אלמא שלא יאמר אני מודה לך בחיוב הקנס ולך בדינא ודינא להוילא ממני בדיינים, דלו יהיה שאני חייב לך מעות הלוואה, ואיני רוצה ליתן לך עד שתדון עמי, ולזה כותבין "והקנס" ר"ל הכתוב בתנאים שמתחייב בו העובר "לא יפטר את החרם", אצל אם נותן הקנס י"ל דהחרם ממילא בטל, ואפילו חל"ל שלא יהיה כן מעיקר הדין, הרי מאחר שכבר העיד הסמ"ע שאין נהגין להחזיק העובר בעובר חרם, ח"כ עכשיו משתעבד ומתנה על דעת המנהג, ואין כוונת החרם רק שיהיה זרז ליתן הקנס, ועוד נפקא מינה שאם אין לו דמי הקנס לחיוב מלך החרם, וכן אם היה השדוך בהסכמת הצד והיא ממאנת, אף שאין לה לשלם, מ"מ חל החרם כיון שאינה נותנת הקנס. ושם בסק"א הוסיף, דאם שנגדו אינו חפץ לקבל הקנס ואומר שרואה יותר שיהיה בעונש חרם למען העליצו ולנקום נקמת בושחו, ואם חפץ ללכת ידי החרם יתן לו תרביצי דדינא, הרשות בידו, אצל אם רוצה לקבל הקנס, שוב אין עליו עונש החרם, דחרתי לא עבד לקבל הקנס ושלא למחול החרם, וכשמקבל הקנס או מחפשו עמו ממילא החרם בטל.

ובחבצלת השרון סי' ס"ג כתב דעצמו של הסמ"ע דאף שכתב "והקנס לא יפטר" אפ"ה פוער, אף דקו"ל לכל תנאי שבמזמון קיים, מ"מ כיון דחרם זה הוא חרם הקבלות ואינם מקבלים עליהם חרם מעצמו מחדש, וחרם הקבלות נעשה רק על אופן זה אם לא יתן הקנס, ח"כ לא מהני תנאי על זה, דאין רצונו לשנות חרם הקבלות מכפי אשר נעשה מתחילה כו, אך י"ל דהסמ"ע איירי רק היכא דחוצע אותו ליתן הקנס וגם שיהיה החרם בחקפו, בזה שפיר כתב הסמ"ע דאינו יכול להצוה שיהיה, דהא בלמחל כל קנס שדוכין הוא אסמכתא ורק מנה הצוה חייב ליתן ולא הוי אסמכתא, וא"כ אם יחצו אותו הן לי הקנס משום הצוה ח"כ נפטר מהחרם כיון דשילם הקנס, אצל אם לא שנגדו אין חוצעים הקנס כלל ורואים להחזיק השדוך, ח"כ אף אם הוא ירצה ליתן להם הקנס בע"כ ולפטור עצמו מהחרם, אינו מועיל והחרם נשאר בחקפו.

ויש שמחלקים דמחרם הקדמונים נפטרים על ידי תשלום הקנס, ואילו מחרם שקבלו על עצמם לא נפטרים. בע"ז יו"ד סי' רל"ז סק"ג, הביא מש"כ מהר"י [הג"ל] שאם נותנין הקנס חו לא חייל חרם הקדמונים, וכחז דמ"מ ל"ע כמה שכותבין בנוסח התנאים "הקנס לא יפטר את החרם כו" דמשמע שעכשיו מקבלים עליהם חרם מחדש, וזאת חרם הקדמונים, על כן נראה שריף החרם לזה החרם על פי חכם.

ועיין בשו"ת הרי"מ סי' כ"ה שכתב דגם לדעת הג"ע [הג"ל] שכתב שריף החרם, יכולים להחיר כשנותן הקנס אף שאין הל' דב' מרובה בהתרה, וכן מצוה בשו"ת מהר"מ מיינן, שביא ב"ש [הג"ל], שיכולים להחיר בלא דעת דב' אף בשצוה ממש כשנותן הקנס.

וע"ש עוד שכתב דאם באלו להשוות בין סמ"ע [הג"ל] דסובר דנותן הקנס אין החרם חל לבין הג"ע [הג"ל] דסובר דהחרם חל י"ל דצריכה לבעל השדוך בלי טענה באופן שגם לדבריו יש צוה לכלה, לא סגי בנתינת הקנס, דאדרבה יש צוה יותר שהפכ

א/ג) ע"ש שהוסיף דלא מיבעיא למנהג שכותבין במדינות פולין בפירוש, "הקנס לא יפטר את החרם" פשיטא דלא יצא ידי חובתו אף שיתן הקנס, אלא אפילו אם כותבים סתם שצוהו בחרם ובקנס אינו נפטר מהחרם בנתינת הקנס. ועיין באות שאח"ו.

ג) ע"ד שיטת מהר"מ מיינן, עיין בשרית הרי"מ סי' כ"ה שהעיר על הב"ש דאין הדבר מפורש להדיא במהר"מ מיינן, אלא שכתב בסי' ט"ז דמה שיש חרם ותקנות ע"ז לא באתי למידן סכמה טעמים, ולא כתב כלל בדבר ברור.

אוצר

סיק נד אות א-ג

הפוסקים

במשדכתו ונזכי העיר יש לאל ידם לכופו להכניסו לחופה ע"י מושל העיר, וכן הרב השולח אס יש לחוש לזה מדין מקדש בעל כרחו שצ"ע ס' מ"ב ולפי מה שכתב הרמ"א בחו"מ ס' ר"ב צ"ח שכתבין צ"ע לקנות אותו קונה, וכתב ד"ל ד"ד שאני ומלתא אחריתי היא, ולא דמי לכפוכו ליקח, דהרי מצוה צ"ב מ"ה כ"ל דגבי קרבן כופין אותו עד שיאמר רוצה אני משום דניחא ליה ליהוי ליה כפרה, וע"ש בחו"מ דכל כיוצא בזה דמחוייב לעשות כ"ל כמכירה, מעשה ע"כ ה"ל דנחשבו זה היינו שכתבין לקדש בעלמא דזה ה"ל כמכירה, אבל בהחייב עצמו בחרם וקנס, ואפילו אס שילם הקנס לא נפטר מחרם, פשיטא דצ"ע כפרה והקדושין היינו כפרתו, ואין לר"ך שיאמר רוצה אני משום שצ"ע מעשה המורה על רצונו כו', אולם אס יש חשש שלא יהיה שלום זיניכס פשיטא שטוב להפריד זיניכס.

ג. ואם יש לסנוע מלסדר קדושין, או להשתדך, למי שעובד משדכתו ורוצה לישא אחרת, עד שיתפטר עם הראשונה. כתב בחומר בקדוש ס' י"ח, דאף אס חל חרם על אחד מהלדים שניתק שדוכים קדומים, מ"מ אין איסור בשביל זה למסדר קדושין, מאחר דלא נחשב ענין הסיודר קדושין רק כמעשה קוף בעלמא כיון שהחתן אומר בעצמו צפוי גוף הקדושין, גם אין בזה חשש איסור משום לפני עור, דהא קי"ל דלא שייך כי אס בזה עברי דנכר"א וצ"ד הרי החתן בעצמו יכול לצדך ברכת ארוסין, וגם אין סביר להחמיר מלד דמסייע ידי עוברי עבירה משום שעיקר העבירה כבר נעשתה משעת קישור ציודך השני.

אולם בשו"ת מהרש"ם ח"א ס' קט"ו כתב, דבדלויכא לז היתר כגון שידועים שנתקשר החתן עם אחרת ולא בא עם המשדכת לעמק השוק, בודאי אסור לסדר לו חופה וקדושין, דהא צידו למחות והוי כמסייע ידי עוברי עבירה.

ועיין בחומר בקדוש שם בזהבית נכד המחבר, שכתב דהיכא שיש למנוח תרופה שימחול לו לז שנגד צדלוי מחוייב לעשות כן ולא יסדר קדושין בלא מחילתו. וע"ש שהעיר על מ"ש בחומר בקדוש ה"ל דהעבירה כבר נעשתה בשעת קישור ציודך השני, דיש לרחות דהא אף שכבר עבר ע"י השדוכין השניים מ"מ יש עדיין צידו לרעות חצירו ולשוב לקשר הראשון, אבל לאחר הקדושין יהיה מעוות לא יוכל לתקן.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ד ס' ק"י ציידון שדוכין שנפרדו, ועשו זיניכס פטר בעניני הממונות, ואח"כ שלח הרב הזהבית ללד החתן שלא יעשה שידוך עד שיקיים הפשר, כתב, דאף שצ"ע פסק הפשר לא נדבר מה שלא יעשה שידוך עד שמקיים הפשר, הדבר מובן מעצמו שהפשר היה שיקיימו מיד, כמצוה בחו"מ ס' י"ב, וכיון דלא קיים, ה"ל רשות ציד ב"ד לגזור שלא יעשה שידוך, דאפילו בשאר תביעות ממון הרשות לגזור כן, וכמ"ש בחו"מ ס' ס"ו ע"י, וכ"ש בכדי שלא לזייש בנות ישראל. וציידונו שלא קיים החתן את הפשר בשלמותו ועשה שידוך אחר, כתב דבזה שעשה שידוך אחר ולא קיים הפשר הרי עבר בפועל על הפשר, וא"כ ציד ב"ד ה"ל לשלם הפשר לגמרי כו', ואין לומר דעשיית השידוך לא ה"ל כעובר בפועל, דהא ה"ל יכול לעשות השידוך אחרי קיום הפסק, ולא עבר רק צ"ע ואל תעשה בזה שלא קיים הפסק, זה אינו, דגם בכה"ג מיקרי עובר בפועל כו', ע"ש שהביא ראיה לזה. וע"י בנות שאח"כ דכשעל ב"ד המצטל יש גם חיוב ממון כלפי ב"ד השני, אסור ליתן לו היתר להשתדך, אפילו כשהלד השני כבר התחתן ג.

ועיין

ג. ועיין בשו"ת הרב"ז ס' ס' אות י"א שכתב בגידונו ע"י החומר בקדוש ה"ל, דאפילו אם היה הצד המבטל מחייב בקנס אין למנוע מלעשות שידוך אחר, אולם לפי מה שכתבו האחרונים לחלק דאפילו

שהפגם [חומר] כל כך עד שנתן קנס ליפטר, משא"כ היכא שיש עונה ללד העובר, שלדבריו אין בושח, סגי בנתינת הקנס, שזו הוכחה שהלחמה כדבריו.

ובשו"ת מבי"ח ח"ב ס' כ"ה, כתב דיש להסתפק בשדוכין ששטר שדוכין שצ"ע ואח"כ קנס ממון, אס הכוונה היא כי אס לא יתראה שיפרע הקנס ולא יעבור על השבועה, או מלכד שיעבור על השבועה יפרע הקנס, ולכן אנונינו נוכחין ברוב שטרי השדוכין לכתוב "מלכד שיעבור על השבועה יפרע הקנס", אבל כשאנונינו כתוב כן יש לבעל דין פתחון פה כו', וצ"ד שכתב אח"כ בשטר "ועוד נשבעו שניהם לגמור ולקיים כל הכתוב לעיל" נראה כי על החיוב והחזוק שנתחייבו שניהם על הקנס נשבעו שניהם, וא"כ יש קנס ויש שבועה, כי כשהשבועה כתובה למעלה והקנס למטה הוא שאפשר לומר שצפרוע הקנס לא יהיה עובר על השבועה, אס לא שיכתבו צפרוע "מלכד שיהיה עובר על השבועה", אבל בסדר השטר הזה שכתוב השבועה לשניהם אחר הקנס הכוונה שמי שיבעל השדוכין יתחייב צקנס ויהיה עובר על השבועה, ועדיין יש לפקפק בלשון זה שכתוב "לגמור ולקיים כל הכתוב לעיל" ולעיל כתוב שלא לשדך אלא זאת וזאת וכתוב לקיום החזוק קנס למי שיבעל, ואי אפשר לקיים הכל, כי אס יקיים השדוכים לא יתחייב צקנס, ואס יתחייב צקנס לא יקיים השדוכין, ועל כרחך נאמר "לגמור כל הכתוב" לגמור ולקיים השדוכין או לגמור ולקיים הקנס, ולא יהיה עובר על השבועה צפרועו הקנס, עכ"ל המשדך יחוש לנפשו על השבועה הכתובה למעלה שנתחייב צקנס ושבועה שלא לשדך אלא זאת וימנע שיתירו לו אפילו יפרע הקנס.

ב. האם יש ביד בית דין לכופו על אחד מהצדדים שלא יעבור על החרם. בשו"ת מהר"מ מינץ ס' ע"ז, אחר שכתב שאפי"ש שמשלמים את הקנס לא נפטרים מהחרם, כתב דמ"מ לאו בעל דברים דידיה הוא דיכול לכופו, אלא אס ירלו צית דין יכפוכו לקיים שבועתו כשאר מצות עשה ולא תעשה, אבל מצטל דינו מסולק שחל נפשו, ובשבועה איכא עשה ולא תעשה, אבל מצטל דינו מסולק על ידי נתינת הקנס, ואפשר דאפילו צית דין אינם יכולים לכופו, דיאמר דנתחרט ורוצה להתיר לו גדרו. וע"ש שהוסיף דכל אשר כתב בזה הוא על השבועה שקבלו מעצמם, אבל על חרם הקבלות לא בא לזון ממנה עומים, לכן אפשר ששמעון [כתובע] לא ידע מה לנצות את ראובן מעטם תקנת הקבלות, או שמא דעתו לנצות יותר מחמת שבועתו כל זה לריכס לשים אל לב שלא ילא משפט מעוקל.

ובשבבות יעקב ח"א ס' ק"ד חפס לדינא דבריו האחרונים של מהר"מ מינץ ה"ל דאפילו צ"ד אינם יכולים לכופו, ולכן העלה צידונו דאפילו כשעובר צדלוי על החרם אין ציידו לכופו. וכן חפס לעיקר בנחלת שבעה ס' ח' סעיף י סק"ג, וכתב דלפי"ז מחורן מה שהקשה בסמ"ע ס' רמ"ה סק"א אס הוא בעונש חרם למה אין מכריזין על חרם, משום דאין ציידו לכופו, וע"כ אין ציידו גם להכריז עליו חרם.

אולם צ"ע ס' י"א סק"י חפס לעיקר דבריו הראשונים של מהר"מ מינץ, וכתב משמע דאס הוא נותן הקנס אין צ"ע יכול לכופו, אלא ב"ד יכולים לכופו בשביל החרם.

וביד רמה (להרמ"ה סולוביץ) חו"ד ס' נ' כתב דצמקוס שעובר על החרם כופין אותו שיקיים, וכן מצוה צהדיא צסמ"ע [ה"ל] דאס ה"ל כמקבל עליו החרם מחדש, כופין אותו צ"ד לקיים החרם, וכן הוא להדיא צ"ע ודלא כמו שהחליט בשבות יעקב [ה"ל].

ויותר מזה כתב בנחם סופר ס' ק"י דאפשר לכופו על זה אפילו על ידי מושל העיר, והוא צידון משדך שרופה לצבד

אוצר

ס"ק נד אות ג

הפוסקים

וב"כ בתרשיש שהם ס"י ק"ע, דמכ ליתא צ"ד, דלחחר שנשא שנגדו מותר גם זה שהעציר המועד לישא, היינו בלחחר שחין צוה עניני ממון כלל, אבל אם יש צוה עניני ממון שורה הדין נוחתה, שלא יתנו צ"ד פטורים לזה שהעציר, גם לאחר שנשא השני שלא העציר, ואם אין צידונו לכופ את העוצר שיפיים ישלם לשני הולאותיו והקנס, עכ"פ אין מהכנסו להיות לו למסיו. וליתן צידו כתב החרה שמוחר לישא ערס שיקיים מה שחייב לשני וכו'.

ה. ומה הדין כשהצד השני רק השתדך עם אחר ועדיין לא נשא, האם מותר לצד הראשון להתחתן עם אחר. צפרי החיים ס"י ז' נסתפק על דין הש"ע צ"ד ס"י רל"ו הג"ל בלחחר הקודם, דלחחר שנשא זה שנגדו רשאי גם העוצר להנשא, אם זה דוקא כשנשא השני, או אפילו רק צד בקשרי שדוכין, ע"ש שחלה דין זה במחלוקת אחרונים. וצ"ב דוד (להר"י דוד) ס"י ל"ג כתב צדונו דאין לומר דדוקא היכא שהלד השני כבר נשא אז מותר גם המעבד להנשא, אבל כשרק נשדך לא הותר למעבד להנשא, שהרי כיון שהיו השדוכין השניים של ז' השני בשבועה, אי אפשר לו להחיר שבעה, וה"ל כאילו נשא כבר, ואין לומר שלא חלה שבועה זו של השדוכין השניים כיון שהיה מושבע מקודם בשבועה ראשונה, שהרי כיון שהלד הראשון גילה דעתו שאינו חפץ בה כבר מחל לו השבועה, וא"כ שפיר חלה שבועה זו של שדוכין שניים, וגם אח"כ שיש חילוק בין נשואין לשדוכין, ו"ל דהיינו דוקא שלא יבא פעור ומותר בלא החרה, אבל שלא יוכלו להחיר לו בלא דעת ל' הראשון, ה"ל ודאי לא אמרינן.

וע"ע צפרי החיים הג"ל שנסתפק בזה אם יש לחלק בין כשצד הראשון עיכב ברצון לבין שעיכב מחמת אונס.

ו. וכשהצד השני עדיין לא נשא ולא השתדך עם אחר, אלא שמסרב להנשא עם הצד הראשון, האם רשאי הצד הראשון להתחתן עם אחר, ואם חייב בקנס. בתרשיש שחם ס"י ק"ע כתב דיש לחקור שאם זה שדחה זמן הנשואין רוצה אחר כך לקיים, אלא שצד השני אינו רוצה עוד בשדוך זה ואומר כיון שהותר לו לעשות שדוך אחר שוב אינו רוצה בזה, אם ל' הראשון פטור מקנס ומותר לו ג"כ לישא אחרת אף ערס שנשא השני, ויכול לומר לו או כנוס או פטור, דודאי טעם הדין שזה שלא העציר המועד מותר לישא אחרת והעוצר עדיין חסור לישא עד אחר שינשא השני [וכנ"ל], הוא משום דכל זמן שלא נשא השני אחרת יוכל עדיין להחזיק שדוך זה, אם הראשון יקבל תנאיו, או אם הוא ירצה לוותר ולמחול לו, אבל היכא שזה שהעציר המועד רוצה אח"כ לקיים תנאיו אלא שזה שלא העציר המועד אינו רוצה עוד בקיום השדוך, יכול זה לומר כנוס או פטור, אמנם נראה דאם עמדו שניהם לפני צ"ד ופסקו דזה שלא העציר המועד מותר לישא אחרת והשני ישלם לו קנס, שוב לא יוכל זה לומר כנוס או פטור, משום דכבר הותר לו צ"ד לישא אחרת והשני חייב לשלם לו את הקנס, ונעשה עליו חיוב ממון ונחתייב בזה ככל חוב דעלמא, ואפילו אם זה שלא העציר המועד נשא אחרת, מ"מ חייב השני לשלם לו את הקנס שנחתייב צ"ד, מלד חיוב ממון.

ז. ומה הדין כשצד השני כבר התחתן עם אחר, אלא שנתגרש לפני שהראשון נשדך לאחר, האם רשאי הצד הראשון להתחתן עם אחר או שמחוייב להתחתן עם הלד

ועיין בגמרה ארז מוצרי ס"י כ' שכתב, דצידעין שהמסודכים עניים הם, לא מצי לכופ על הקנס ע"י חיסור שדוכין אחרים, ולא עדיף מצ"ה דמיטע קר' שאינו נמכר בחצו.

אמנם אם הלד המצטעל רוצה לקיים הפשר, וכל זאת הלד השני אינו רוצה למחול, צ"ה מברש"ס ח"א ס"י קט"ו צידון דגם אחר שלא פסק הפשר לא נחתיה הכלה למחול, והביא הרב השולח דעת הסוברים צידון הקנס אין לחוש לחרס הקהלות [ע"י ע"ז בלחחר א"י], וברב המהצד הוסיף צ"ד שלא נכתב צתנאים שהקנס לא יפטור, ו"ל דלכ"ע צידון הקנס פטור, וכיון שנעשה פשר בקנא"ס בעסקי ממון, אין לחוש יותר, ועוד דהא דאין להחיר חרס ותק"כ שנעשה ע"ד חצרו, היינו צנוגע לעוצה חצרו. אבל צ"ד שנעשה פשר, ואין צידה לצבוע ממון יותר, שוב אינו נוגע לעוצה, ויכול להחיר גם בלא דעתה, וכה"ג מצוחר צ"ה מברש"ע ח"א ס"י א'.

ד. וכשהלך הצד השני ונישא לאחר, האם רשאי גם הצד שגרם לביטול להנשא, צ"ה י"ד ס"י רל"ו סעיף י', אחר שכתב שאם אחד מהמסודכים מעבד את הנשואין מותר ללד השני לישא לאחר, כתב, שגם המעבד עלמו מותר להנשא בלא החרה לאחר שנשא שנגדו.

וכתב בנחלת שבעה ס"י ח' אות י"ב דזה דוקא כשהמעבד לא עבר על גוף התנאים רק העציר את המועד של הנשואין, ולכן אם נשא זה שלא עבר, רשאי גם זה שערב, משום שיש לו חירוף, כי יאמר לא פעלתי און, רק עברתי המועד, אולי היה עוד חזון למועד, משא"כ צמי שטובר על התנאים לגמרי, ואינו רוצה רק להחיר הקשר, נראה שנשאר צאיסור לעולם, אף אם זה שנגדו כבר נשא.

אולם בכובב מיעקב ס"י קכ"א השיג על הגמלה שבעה, וכתב דהדבר ברור דאף אם הלד ה"ל מיהן צשידוך, אם כבר נשא הלד השני רשאי גם הממחן לישא, דנהי דכבר עבר על השבועה בשעה שאמר שאינו רוצה צשידוך, מ"מ עתה יוכל לומר אני חחר ממחשבותי הראשונה, וברצוני לישא אותו, אבל מה אעשה שכבר נישא לאחר, ודמי להא דאמר צגיטין דף ע"ו: הרי זה גיטך על מנת שתניקי את צני שחי שנים, מה הבן הרי זו גרושה, דיוכלה לומר תן לי צנך ואניקנו. וכן בתרשיש שחם ס"י ק"ע כתב, דמסתומה דצרי הש"ע והפוסקים משמע, דאין חילוק בין שצד הראשון העציר את מועד הנשואין לבין שרצה להחיר הקשר לגמרי, וכל שנשא הצלתי עוצר מותר אח"כ גם לעוצר להנשא.

וכתב עוד צכוכב מיעקב הג"ל, דמה שכתב צשי"ע דאף המעבד מותר לישא אחרי נשואי הלד שנגדו, היינו דוקא שנשדכו בלא התחייבות קנס, רק בשבועה בלד שנשבעו זל"ז להנשא, וצכ"ג שפיר מותר השני לישא אחר נשואי הראשון, כיון שכתב כבר אין צידו לקיים שבועתו, אבל כשהתקשרו צ"תנאים" דחייב החוזר צקנס מכת תקנת הקדמונים, אע"ג דעכשיו אנוס הוא ואינו יכול לקיים שבועתו, מ"מ הקנס יכול לקיים ולפיים את שנגדו מפני הבושה. גם צפרי העץ ומנחת יחיאל ח"ד ס"י ל"ג כתב דלא קאמר צשי"ע יו"ד הג"ל אלא לענין החרס, אבל ודאי דמחוייב ממון הולאות וקנס לא נפטר ל' העוצר אף שצד המקיים כבר נישא לאחר, ואין לצי"ד ליתן לו היתר לעשות שידוך, עד שיעמוד לדין חורה עם ל' שנגדו בכל דיני ממון.

במקום שמוחר לצד המבטל לישא אחרת, מ"מ כשיש גם חיוב ממון אין להתיר לו, א"כ אין ראייה מהחומר בקדוש הג"ל לענין היכא שמחוייב בקנס. ומה שהביא שם מהתפארת צבי ס"י צ"ח שכתב וז"ל: ותו היכן נזכר שיכול לכוף לזה שלא יעשה שידוך אחר עד שישלם קנסו מה צדין זה לזה עכ"ל, הנה התפ"צ כתב כן לפי שיטתו ולא מקרי ביטול שידוך

שיתחייב בקנס רק כשכבר נשדך עם אחר, ולא בדבור בעלמא. ובמ"ש שם אח"כ: אדרבא, אם יעשה שידוך אחר חל חיוב קנס ואז יבא לתבועו [ע"ז לעיל סקמ"א אות י"ח], אבל לדעת הסוברים דבממאן בדבור בלבד חשיב כביטול, או כשהעציר זמן הנשואין וכדומה דחשיב ביטול לכר"ע, י"ל דמונעים אותו מלעשות שידוך.

אוצר

ס"ק נד אות ז-ח

הפוסקים

הצד השני. צפרי החיים ח"א סי' ז', צידון ה"ל, כתב דאם לז המעכב עיכב צמיד חייב הלז הראשון להנשא עם הלז השני, והוא על פי מה שמציא צ"ח וי"ד סי' רכ"ח סק"י דשנים שנשבעו לישא זא"ז, אף שערב אחד מלישא בזמנו, מ"מ עומד בחיובו לישא, דהוא מטעם דהוי צד שני חיובי שבעה, א' על העיקר שישא זא"ז והב' על קביעת הזמן, ומש"ה אף שערב על קביעת הזמן מ"מ עומד בחיובו על הנשואין, רק בשנשא השני הותר גם להעובר לישא משום דהוי אונס גמור כי לא יוכל עוד לקיים חיובו ומש"ה הותר לו אז לישא, נמלא דלא הוי היתר גמור רק נדחה איסורו מחמת אונסו, ועל כן שפיר י"ל דאף שערב נשא הב' מ"מ אם נהגש, דיוכל הראשון לקיים תנאו וחיובו, שוב חוזר לאיסורו, דלא הותר לו רק על משך זמן אונסו ולא כשערב האונס, ורק כשנשא גם העובר אחר נשואיו של השני, צד י"ל דהותר לו לגמרי, אבל כשלא נשא עד שנעשה השני חפשי מנשואיו השניים שוב חוזר הראשון לאיסורו לקיים חיובו לישא, ואם אינו רואה לישא חייב בקנס, והרי יותר מה מלינו צדום וימא י"ג א' דפרנס על הליצור שאירע לו אונס ונתמנה אחר, דאם עבר האונס חוזר לשררותו, וכן פסק הרמ"א חו"מ סוסי קמ"ט, וה"ל ממש אם עבר האונס חוזר לאיסורו.

ושם הוסיף דכל זה דוקא היכי דהעובר עבר צמיד, אמנם אם העובר עבר באונס על תנאו, ולז השני עמד ונשא עם אחר, הותר הראשון לגמרי, ואף אם לז השני נהגש אין חיוב על לז הראשון לחזור ולהנשא עמו.

עניני ביטול שדוכין מרעת שני הצדדים.

ח. כשהסכימו שני הצדדים לבטל את השידוך ולמחול חיוב הקנס שביניהם, או שצד אחד נתרצה למחול הקנס לשכנגדו, ולא נקרעו שטרי התנאים שבידם, האם מהני המחילה בלי קבלת קנין. כתב בא"ז עזר (במשניות תפארת ישראל סוף סדר נשים) סי' זה, ומוצא בפ"ת סק"ט, ש"ל דבמחלו התחן וא"ז הכלה אהדדי, אינו מוזק מה שנשאר השטר צידו כמבואר בחו"מ סי' י"ב וסי' רמ"א. גם בשו"ע נדוד (להר"ד נבאה) ח"ב סי' קל"א, כתב צידונו, דמדינא נראה דמהני הביטול שביטלו את שטרי הקנסות, כמבואר בחו"מ סי' רמ"א סעיף צ' ברמ"א, דאפילו היה לו שטר מחילתו מחילה.

ויש שכתבו לחוש לדעת הסוברים שם בחו"מ דבתפוס שטרא צידה לא מהני מחילה בלא קנין, וה"ל כאלו. צבני צנימין וקרב איש סי' כ"ט דמ"ה ג', כתב צידונו, דאף אם היה מודה האב שמחל, היה לריך שיקנו מידו לדעת רבינו ישעיה המוצא בעחו"מ סי' י"ב, דבתפוס שטרא צידה מחילה לריך קנין, והרי [צ"ד] לא קנו מידו ויכול לחזור בו.

ובמשפט צדק ח"ג סי' י"ג דמ"א א', הביא ג"כ לנידונו דברי רבינו ישעיה ה"ל, וכתב דאם היה המשדך תפוס בשטר צודאי לדעת רבינו ישעיה לא תועיל מחילתו, אלא דאם היה השטר מושלש ולא היה ציד המשדך, נסתפק אם נאמר דיודה רבינו ישעיה דתועיל מחילתו, או דאחר שהוא מושלש לזכות שניהם שזכה הלז שאינו מסרב, א"כ י"ל דה"ל כאילו שניהם תפוסים בשטר כו', וע"ש שנטה לומר לריך שיהא תפוס צידו ממש לא צידי אחר ואפילו ציד שלישי כו', וסיים, דאם ימלא מנגמס ע"ז נאמר שיש לדון ס"ס להקל, ספק אם רבינו ישעיה יודה בכ"ה ששער ציד שלישי דתועיל מחילתו, ואח"ל דלא יודה דילמא הלכה כהחולקים עליו וכו'.

ובויאמר יצחק סי' ק"כ כתב, דאם הוליא השטר מידו מהניא המחילה לכ"ע, אף שלא מסר אותו ציד הנמחל, וכבהיא לאמרינן המוכר שטר חוב לחצרו וחזר ומחלו מחול, דכיון דלא

נקיט שטרא צידה דמחל לכ"ע הוי מחילה, וכ"כ צמטא שמעון סי' ס' בשם כמה פוסקים, ולפ"ז צ"ד שהציא המשדך את השטר כדי להפריד השדוכין ומסרו ליד צ"ד, מיד נפטר שכנגדו מהקנס כו', דמחילה כזו שנעשית עם מסירת השטר, לכ"ע אינה לריכא קנין.

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת ק סי' ס' כתב ג"כ, דאפילו לדעת רבינו ישעיה דהיכא דהחזב בשטר אינו מחול אלא ע"י קנין, י"ל עפ"י הירושלמי צסופ"ק דגיטין במחל שטר לחצריה כו', דהיכא דליתיה לשטרא צידה כו"ע מידו דמחול, וטעמא דבה איכא צמילתא, דבאיתיה לשטרא צידה ולא אהדריה ליה, מימר אמר אחוכי קא מחיבנא ציד ולא גמר דעשתו למחול, אבל דליתיה לשטרא צידה מוכחא מלחא טפי דגמר ומחיל כו', וא"כ צ"ד כיון דאחתי לא מטא שטר השדוכין לידה דליהדרי ליה, אפילו לדעת רבינו ישעיה שפיר מחול, והוסיף שהבסיס עמו מורו בעל חק נתן.

אולם צסי' נ"ז שם צמשכנות הרועים העלה, דשדוכין לכ"ע מהני המחילה בלא קנין, וכתב דידוע פלוגתא רבנן בתראי צטעמו של רבינו ישעיה, דהב"ח כתב משום דס"ל דשטר העומד להגבות בגבוי דמי, והכנה"ג ס"ל משום דיכול לומר משעה הייתי צ"ך, וצ"ד נראה דשטרי קנסות לא קרינן ציד עומד להגבות, דלאו לגוביינא קאי ולא גבי ממשעבדי כו' [כמבואר בסקמ"א אות ע"ז], וצ"ד גם ליכא טעמא דהשטרה כיון שהסכימו שניהם למחול ולימחל, צכה"ג ליכא לתא דהשטרה, ושפיר מהני מחילה אפי"ג דלא אהדר שטרא.

ובאבני האפד חלק השו"ת סי' י"ט, כתב כן בשדוכין שלז אחד מחל את הקנס ואח"כ רצה לחזור צו מהמחילה, דאינו יכול לחזור צו אפילו אם לא קנו מידו, דהא קי"ל מחילה אין לריך קנין אפילו אי תפוס שטרא צידה, כמבואר בחו"מ סי' י"ב ברמ"א, ואפילו להסוברים דהיכא דתפוס שטרא לא מהני מחילה בלא קנין כו', הכא מהני, דע"ס החולקים הוא משום דס"ל דשטר העומד לגבות בגבוי דמי, וזה לא נאמר אלא בשטר דחזב ציד אחריות אבל בשטר דלא חזב צו אחריות לאו בגבוי דמי, וכמ"ש בפ"ת חו"מ סי' רמ"א סק"צ בשם הבאר יצחק, דמטעם זה צכתיי שאינו גובה ממשעבדי מהני מחילה לכ"ע, וכ"כ צמשכנות הרועים ובתפארת ישראל [ה"ל] כו', וצר מן דין אפילו תימא דהמחלוקת במקומה עומדת, הלא המשדך הוא המוחזק ויכול לומר קי"ל כמ"ד דמהניא מחילה כו', וצבני צנימין [ה"ל] כתב דלדעת רבינו ישעיה לריך קנין, ולפי האמור ענין זה לא נכנס במחלוקת.

וכ"כ במצות בהוצה סי' ג' צנידונו, דאין לומר דהמחילה לא מהני כיון שלא היתה צקנין, דהרי מידי פלוגתא לא נפקא ויכול החוזר לומר קי"ל, ועוד דהב"ח כתב צטעמו של רבינו ישעיה משום דשטר העומד ליגבות בגבוי דמי, וי"ל דאפילו צ"כ דסברי צסוטא כ"ה צ' דלאו בגבוי דמי, היינו צכתוב דספק הוא אם יבוא לידי גציה דשמא חמות היא צחייו וכמ"ש שם החוס', וא"כ צקנס שדוכין דדמי לכתובה, אפילו רבינו ישעיה מודה דמהני מחילה, דלאו בגבוי הוא דקי"ל כצ"ה וכו', [אלא שמי"מ כתב צנידונו לחיובו מטעם אחר].

גם באהל משה (להר"מ ויינברג) סי' ע' כתב, דלפי דברי הקצוה"ח ושאר אחרונים שם בחו"מ סי' י"ב יש לחלק צין שטר חוב לשטר שדוכין. ועיין מש"כ צזה צשי למורא (לה"ר משה יואל) סי' מ"ז.

ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' קס"ג, שהציא צשם הרצ השואל טעם להחזיר למשדכת לנתק את השדוך מפני שהמשדך צבר מחל לה פעם אחת, ואף שלא החזיר לה שטר התנאים מפני שלא היה אז צידו, מהני המחילה כמ"ש הש"ך סי' ס"ו סקמ"ד צשם העיטור

אוצר

ס"ק נד אה"ח—

הפוסקים

דאס נתפרדה החצילה מדוע לא נקראו השטרות, אין טענתו טענה, דאסו הפורע חצו לפני עדים ולא החזיר לו את השטר מי מני למימר ליה שטרך זידי מאי צעו, הא ודאי ליתא, שיאמר הלוה אני סומך על העדים שפרעתי צפניהם ויהיו זיךך אלף שטרות איני משגיח עליהם, אף ה"נ כאן שהחזרה היתה לפני הדיין סבור היה אבי המשדכת כיון שהדיין יודע כל הענין אם יהיה אחזר ערעור ויכחשו הדיין על פניו כו', ולענין העדויות המוכחות כו', כיון דהוי סהדותא דתרי ותרי, אוקי תרי כהדי תרי וממונה בחזקת מאריה ואין להוליא הקנס מאזי המשדכת, וגם לענין שצועת הוסת י"ל דשז ואל תעשה עדיף.

ובאחל יהושע סי' ע"ו אות ב', צנידון שלד אחד עומן שקיבל מבחב מהלך השני שמסכים להחזיר המחנות ולקבל את שלו, כתב דאין בלשון זה מחילה, ובפרט מחילת החרם ודאי אין כאן. ובגבעת פנחס סי' ע"ד כתב צנידון, דמה שטוענת הכלה שמחל לה לפי שצעת כעסו אמר דאס היו התנאים צידו היה קורעם, נראה דאפילו אם תאמר קים לי כדעת הפוסקים צסי רמ"א דמחילה מועיל אפילו בשטר [עיין ע"ז באות הקודם], וכדעת הפוסקים דמועיל אפילו מחוך כעס [עיין ע"ז באות שח"ז], מ"מ נראה דודאי אין לחצו לציטול התקשרות של התנאים, דודאי אין יכול לבטל בלתי ידיעת הכלה, וגם אין לחצו למחילת דמי בשחו, דודאי לפי דבריו אם היה קורע התנאים היה הוא מבייש אותה ואיך נימא דמחל לה על בשחו אם היה מבייש אותה אחר, כיון דבאופן שאמר היה הוא המבייש ולא המחציש. ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' ח', הביא דברי הגצעת פנחס לנידון, לענין שליחת התנאים בחזרה, דאינו בגדר מחילה וציטול הקשר כל זמן שלא הוסכם מלד שכנגדו.

עוד כתב שם בגצעת פנחס, דלפי טעמיה דאחר שאמר לה כן, השיבה לו שכן יקום וגם היה חקרה התנאים שצידה והוא שתק, צוה י"ל דשחיקה כהודאה ונתרצה שתקרה התנאים ומחל על בושחו, אלא דעדיין ל"ע גדול אם זה חשיב מחילה, דכיון שחלה הדבר בקריעת התנאים ח"כ כל זמן שלא נקרא לא מחיל, ויש להביא ראיה ע"ז מדברי הרא"ש סופ"ק דצ"מ בשיטת הרי"ף דס"ל בשורר עדיו צחתומים וכו' לו אע"ג דלא מעי לידיה משום דהו"ל כמחילה, הרי דאף שכתוב וחתום אי לאו דאמרין עדיו צחתומים וכו' לו לא הוי מחילה, והיינו מטעם דחלה הדבר בשורר ח"כ דעתו שלא תחול המחילה עד שיצבה בשורר, וה"ה צניד, וכה"ג אמרין בכתובות ג"ה ב' שסביב מרע שאמר כחצו, דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר וכו' נד).

אולם בדברי יעקב סי' ה', צנידון דומה, שמחמת כעס אמר החתן שאם היו התנאים צידו היה קורעם, והשיב לז הכלה שגם הוא יקרה את התנאים כשיצוא לביתה, ואח"כ ראה החתן לקיים השידוך וטען לז הכלה שכבר מחלו זה לזה על השידוך, כתב דנראה שאין זה מחילה, ומחוייבים הנדדים לקיים השידוך, ולא נפטרו מהקנס אם יצטלו השידוך כו', דאף אם היה קורע את התנאים אז, מסתפק אני אם קריעת התנאים תשובה מחילה כל שלא אמר בפירוש שמחל לו, כי השטר אינו אלא לראיה על אופנים הנדברים ציניהם, וכל שציניהם מודים שהיו ציניהם שדוכין בקנס, מה צדך שקרע שטר הראיה, ויכול שפיר לומר דרך להפחידו קרעו, אמנם בגצעת פנחס [ה"ל] כתב צנידון כזה ממש דל"ע אם זה נחשב מחילה כיון שחלה הדבר בקריעת התנאים וכיון שצחתמת

לא

העיטור. והמהרש"ם שם כתב ע"ז, דצנידון יש לפקפק אם מהני המחילה בלא קנין, כיון שלא נגמר אז מיד ולא מחל אלא אם לא יצא עד י"ד יום לגמור הכשואין, ובה"ג גם מחילה לריך קנין, כמ"ש הע"ז סי' ר"ז סק"ט.

מ. דיבורים ופעולות שונות, שדנו בהם הפוסקים אם יש בהם משמעות מחילה, ואי מהני באילו מחל להדיא. בשו"ת מהר"ט ח"ב חו"מ סי' ק, צנידון שנתקשרו בקשרי שדוכין בקנין ושצועה, ואח"כ נתחרט אבי הכלה וחזר צו מהשידוך, והחתן אומר דאף אם יחזור אביה ויתרצה לא יתפזן הוא עוד צה, כתב טעם אחד שיכול החתן לסרב, שיש צמשת דברי אבי הכלה מחילה לחתן מחויבו שנתחייב לקחת את בתו, כיון שאמר לו נתחרטתי ואי אפשרי לחת לך את בתי כו' כמי שמחל הוא, דאיך יקח בתו והוא אינו חפץ לתתה לו, ולא צעין שיאמר מחילה בפירוש אלא דברים המוכיחים שהוא מוחל סגי, כדאמרין צפ"ק דקדושין אי עבד עברי אין גופו קנוי לימא ליה בלפי תרי זיל, וזו היא מחילה שצדדו וכו'. ועי' לעיל סקמ"א אות י"ה בדברי האלה משה (להר"מ וויינברג) סי' ט' שכתב צנידון, דצמח שאמר לז אחד אינו חפץ צך, הרי מחל לו השידוך.

ובמנחת יחיאל ח"ב סי' כ"ה צנידון שכתב כחצו ממקומו שאינו מסכים לקיים השידוך אח"כ ימלאו תביעות שונות שהעלה זה עתה, ואם לא ימלאו דרישותיו הוי מקח טעות והוא רואה פטורים, והשיבו לו מלד הכלה שמסכימים לבטל השידוך ושישלח גם הוא כתב פטורים, וכבר עצרה שם ולא קבלו ממנו תשובה, והוא צמדה"י, ועתה הכלה מצקשת מהצ"ד רשות לעשות שידוך אחר, וכתב, ולענין קנס לא זן הרב השולח, כי אין כאן תוצע ונחצע, ולענין אם מותר לעשות שידוך אחר מכה האיסור והחרם של שידוכין, הדבר פשוט שהשידוך ניתק ונחצעל כי מחלו זה לזה, כיון שכתב לה דאס לא תעשה כדבריו הוי מקח טעות, דדברים הללו מורים שניתק הקשר, רק שציקש שתתן לו פטורים, וכן עשו שהסכימו על דבריו, ח"כ מחלו זה לזה ונחצעלו השדוכין מדעת שניהם, ועי' לעיל סקמ"א אות י"ה מהזקן אהרן, שהשיב באתו נידון להחיר לה מטעם אחר.

ובשמו יצחק (הגולה ל"י וישב אברהם) אות ט' סי' נ"ט, צנידון שלד הכלה ציקש מהחתן שיחזיר המחנות שקיבל ויעשה מה שירצה, וכן עשה המשדך, ואח"כ חזרו לז הכלה מצקשתם והמשדך רואה לחזור מהשידוך, כתב דעמנת לז הכלה שהמחילה היתה בדברים בעלמא בלי שום מעשה בפירוש, אינה ולא כלום, דהרי כתב מהר"ט [ה"ל] דלא צעין שיאמר מחילה בפירוש אלא דברים המוכיחים שהוא מוחל סגי כו', וזהו דברים המוכיחים, כ"ש השתא הכא דהוי דיבור ומעשה רב, ששאל המחנות ושלחם המשדך לאזי המשדכת וקיבלם בשחיקה וכו'.

ובקול אליהו חיו"ד סי' מ', צנידון שהמשדך ציקש מאזי המשדכת בפני הדיין שיחזיר לו התכשיטין ששלח למשדכת, ועתה אומר אבי המשדכת שנתפרדה החצילה, והמשדך אומר כי לא רצה לבטל השדוכין אלא שצאיתו פרק היה אבי המשדכת צמאצ ירידה והיו עליו חובות הרבה ולמען לא ישלחו ידיהם בעלי החובות צתכשיטין לפיכך רצה שיחזירם לו, ואם נתפרדה החצילה מדוע לא נקראו השטרות ולמה לא תצט קנס, ואזי המשדכת משיב שלא הולך לקרוע השטרות כי סמך על דיין העיר שעיניו ראו תציעת התכשיטין והחזרתם, ועל הקנס הוא אומר כי גם הוא לא היה שצט רצון מהמשדך ושמח שהחזרה צאה מאתו, ולא רצה לחצו הקנס שמה יחזור ויתפיים לקחתה מפני הקנס, ודיין העיר ועוד עד מעידים שמחמת קטעה גדולה שהיתה ציניהם נתפרדו ועדים אחרים מעידים כי סיבת החזרה התכשיטין היתה מפני בעלי החובות של אבי המשדכת, כתב דמה שטען אבי המשדך

נד) וסיים בצידון שלא ידעינו שאמר לקרוע את התנאים אלא מפיה, דלפי הג"ל קשה אפילו להטיל עליו שברעה להבטיח דברי הכלה, ומ"מ יש להטיל עליו חרם אם לא מחל, ואם יהיה באופן שישבע בלא"ה, יוכל לכלול בשבועתו שלא מחל.

אוצר

ס"ק בד אות ט"א

הפוסקים

מה שעשה כעס מהני [ומוצא בפ"ח שם], ובאמת י"ל לדעת הרמ"א דיש חילוק בין אמירה לבד לכל שהוא מחוץ כעס אינו גומר בלבו, אבל כשעושה מעשה מחוץ כעס מהני, דעשיית מעשה אינו עושה רק כשגומר בלבו, כעין דמחלק הט"ז בסי' ל"ח דאף דחוק כדי דיבור כדיבור דמי היינו דיבור אבל גבי מעשה לא יוכל לחזור חוץ כדי דיבור ע"ש, ובקו"מ"ח סי' קל"ה חולק עליו, והארכתי בזה במקו"א, ועכ"פ לענין מעשה מחוץ כעס י"ל דמהני, אי"כ כיון שכתב בן במכתב שפיר מהני, וגם מי יאמין לו שכתב בן כעס ולריך לבד הדבר [אלא שצניזונו כתב דלא מהני מעטם שאין בלשון זה מחילה, וכמובא בזה ע"י].

ועי' בשו"ת הר"י מיגאש סי' נ"ח, שנשאל על שדוכין שלד אחד לקח את שטר הכתובות וקרעו ועשה עוין הוא שדוכן כעס קרעו ומקש לקיים השדוך, והשיב דאם כשקרע את השטר אמר לו הנה מחלתי לך זה הסך, אינו יכול לחזור בו מה.

יא. ובשחלתה המשודכת וקרעו את התנאים לסגולת רפואה, האם אחר שחזרה לאיתנה השדוכין בתוקפם, ואם יש לחלק בין היבא שהתנו להדיא על זה, להיבא שלא התנו. כתב בשו"ת יעקב ח"א סי' ק"ו, שנאכל שאלו לפניו בצ"ד של הג"ר דוד אופנהיים, צידון שחלתה המשודכת ותקפה עליה החולי עד שכמעט נעתה למוות, ואמרו הגוים שאולי רוע מל החתן גורם והמנהג שיקרע את התנאים אולי תחזור ע"י לצריאותה, והכל החתן עם אבי הכלה אל השליש וקרעו התנאים וצ"פ התנו יחד דכשתחזור לצריאותה יחזרו לקשר התנאים כצראשונה, וכאשר עמדה מחליה אמר אבי הכלה דכיון שכבר נקרעו התנאים נחבטל השדוך, ואינו רואה לעשות השדוך כיון שצדעו מלו של החתן חלתה, ופסקו שדין עם הצדור ולריך אבי המשודכת לקיים התנאים כאילו לא נקרעו כלל, מטעם דכיון שלא נקרעו רק בשביל שחלתה וכשתחזור ועמדה על צויה חזר קיושו התנאים כצראשונה, כי לא מחל החתן הקנס והת"כ שנעשו על התנאים אלא צענין זה, ואין לך אומדנא גדולה מזו, כהאי דצין נכסי אדעתא למיסק לארעא דישאל בו, וכ"ש שגילה בן דעמו צתנאי צפירוש, וגדולה מזו כתב בלמח ד"ק סי' כ', באחד שקנה המשכון כדינו משום איסור ריבית והצטית לו בדברים צעלמא שאם יעשה ראונו יחזור וימכור לו, ואח"כ רוצה להחזיק המשכון צעטנה שקנה אותו כדין ובמקח גמור, וזה עוין שהאמת בן הוא אבל לא עשה בן אלא בשביל איסור ריבית, ופסק דלריך להחזיר לו אם יתן לו כמנהג, דלא הוי מכירה רק לענין היתר ריבית, ע"ש שהביא ראייה לדבריו בו, ואי"כ כ"ש צ"ד שלא נקרעו התנאים שיתצטלו לגמרי כאשר התנו צפירוש, ואף דכתשוצת מהר"ש הלוי חו"מ סי' כ' כתב דכשתחל לענין איסורא דריבית מיקרי מכירה גמורה כ"ש לענין ממון הקל דהוי

כאלו למחילה, וגם צ"ע על הגבעת פנחס למה לא פטרה מטעם הראשון של המהר"ט, שהרי ביישה, שהרי בזה שאמר שיקרע את התנאים הרי ביישה, והמהרש"ם בתשובתו הג"ל, אחרי שהביא מהגבעת פנחס לנידונו דהחזרת התנאים לא חשיב מחילה, כתב שוב לפוטרו מקנס מטעם דכיון שפשעה הכלה נגדו וביישתו בקבלת השם רע שהוציאו עליו והחזרת התנאים וכו', הי"ז יוכל החתן למאן עתה, [וכמובא ממנו בס"ק ואות הג"ל], ואולי משום שבנידון הגבעת פנחס לא אמר לה בפני אחרים רק בינו לבינה, כמו שנראה שם מדבריו, לכן לא השתמש בהיתר זה של ביוש. אמנם שניהם לא הזכירו בדבריהם את המהר"ט מסי' ק' הג"ל כלל. ועיי"ש באות הג"ל מעד אחרונים שהתירו בנידונים כאלו, מטעם דכיון דהראשון חזר בו מהשדוכין ובייש לצד השני, שוב יוכל גם הצד השני לבטל עכשיו השדוכין, גם כשהראשון חזר בו ורצה לקיימם.

לא קרעו לא נמחל השדוך והקנס, והניח הדבר צ"ע, ומשמע מדבריו דה פשיטא ליה דאם היה קורע התנאים, אף שלא שמענו ממנו מחילה להדיא הי"ז כאילו מחל לו צפירוש, ולדידי הדבר נע"ג כ"ל, ומלאתי בשו"ת הר"י מיגאש סי' נ"ח, כשקרע לא אחד את התנאים, [ואמר לאבי הכתובת אינו רוצה להתחתן בך ואני רוצה שתפטור אותי כמו שפטרתי אותך נה], והשיבו אבי המשודכת גם אני פטרתי אותך, ואם יבא השטר שיש לי ממך לידי אקרענו, ועתה עוין המשוך שדוך כעס קרעו ומקש לקיים השדוך או שישלם השני את הקנס, וכתב דכל זמן שלא אמר הנה מחלתי לך לא הוי מחילה ולא נפטר מהקנס צקריעת התנאים, וזה דלא כהגבעת פנחס הג"ל, ולהסביר הדברים למה לא נימא דכיון דמעשה זה מוכיח על מחשבתו שמחל לו הוי כאילו אמר כהדיא, כדאמרין בעלמא דדברים שבלב המוכיחין הוי דברים, י"ל דכי אמרין דדברים שבלב המוכיחין הוי דברים היינו דוקא היכא שהדבר נחפס במחשבה גרידא ולא צענין אמירה להדיא בו, אבל היכא דצענין אמירה להדיא דוקא, בזה לא מהני מעשה המוכיח על מחשבתו בו, וראוי מהא לאמרין בשו"ת ל"א ב' סד"א כיון דרן אחריהן כמאן דאמר לה כהדיא דמי קמ"ל דלא בו, והי"כ צ"ד גו].

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחא"י) מערכת מ' סי' ה', אחר שהביא הש"י הר"י מיגאש הג"ל, הוסיף, שג"ל ראייה נכונה דקריעת השטר אין זה מועיל, מדקו"ל דמקבל מחנה שהחזיר השטר לא נחבטלה המחנה, ומה לי החזירו ומה לי קרעו.

ובמצות כהונה סי' ג', הביא לנידונו דברי הר"י מיגאש הג"ל, דצקריעת השטר לא נמחל החיוב, וכתב דאע"ג ד"ל דלא נמחל החוב והוי מלוה ע"פ אבל כה השטר נמחל צקריעת השטר, וקנס שדוכין לא מתחייב אלא ע"י השטר, היינו דוקא אם מתחילה לא נכתב השטר הוא דאינו נגבה, אבל אם היה שטר וחל חיוב הקנס, אע"פ שנקרע השטר מתחייב, כמו מלוה דעלמא כיון דכבר חל חיוב קנס. ואין לעדות ציבורא ח"כ סי' ע"ו דמ"ז ד.

גם בשושנים לדוד (להר"ד לזאח) ח"כ סי' קל"א הביא לנידונו דברי הר"י מיגאש הג"ל, וע"ש מש"כ לענין אם יכולים למחול לפני שהגיע הזמן אי הוי כדבר שלא בא לעולם, ומסקי שמאחר דשניהם מוחלים זה לזה, מהני גם צדד שלא בא לעולם וכמובא צחוי"מ סי' ר"ע סעיף ח'.

י. ובשהמחילה היתה בדרך כעס אי הוי מחילה. באהל יחושע סי' ע"ז אות ב', צידון שלד אחד כתב ללד השני שמשכים להחזיר לו המתנות שקיבל והוא יחזיר לו את שלו, כתב דאם היה הדבר כעס כמו שהוא עוין עתה, י"ל דלא הוי מחילה כמ"ש הרמ"א צחוי"מ סוס"י שלי"ג, באומר למשרת לא ממני כעסם דלא הוי פטור, אך בתורת חיים צ"ב פ' גט פשוט בזהא דקאמר התם דכהנים דקפדי עוצה ומגרשים נשותיהם, הוכיח דגם

(נה) מלשון הר"י מיגאש שם.

(נו) לכאורה תשובת הר"י מיגאש הוי סתירה למהר"ט הג"ל, שכתב דכיון שאמר לצד השני נתחטתי ואי אפשר לתת לך בתי כו' הוי כמחל, וגם הוי סתירה לטעם הראשון של המהר"ט באותו נידון שהתיר לצד השני להנשא מטעם שביישו [וכמובא לעיל בסקמ"א אות י"ח], אולם המעיין בתשו' הר"י מיגאש יראה שהנידון היה שלא עשו ביניהם שום התקשרות שדוכין, בגלל שהיו נשואים כבר פעם אחת, והיו ביניהם מריבות ונתגרשו, ואח"כ חזרו ונתפשרו, אבל החליטו שלא לעשות עכשיו שום התקשרות ושדוכין, רק שטרי התחייבות של כסף מאחד כלפי השני, ושלא יפטר אבי הכלה מהתחייבותו אא"כ ימסור לו בתו, וכן להיפך, נמצא שכזה שאמר החתן שאינו רוצה להתחתן בו, אין עדיין משמעות של מחילה על החוב, ומכ"ש שאין כאן בושת, מאחר שלא התקשרו כלל. אך לכאורה דברי הגבעת פנחס והמהרש"ם הם נגד המהר"ט דע"מיה שחשב דברים

אוצר

ס"ק נד אות יא—ב

הפוסקים

והוצא ברמ"א חו"מ סוס"י של"ג, דמלמד חלל צע"כ שאמר לו צע"כ לך מעמדי ונתתה המלמד, ויכל הצע"כ לחזור צו ולעכבו, דאילו יכול למחול שצדו של הנער. ובהמדת משה סי' קס"ג כתב, דנראה שהצ"ש לא ראה תשובת הרשב"א עלמו אלא מה שהצ"א מלתו הרמ"א, דאדרבה הרשב"א שם הביא ראייה מכאן. גם צע"כ הרצ"ז סי' ס' אות י"ג כתב, דדברי הפרישה [הני"ל] נכונים, כי צמדכי צ"מ סי' שמ"ו [שלוין גם אליו ברמ"א הני"ל] מצואר דהאי דינא דמלמד נשמע מדין זה שהתחייב לזון את צת אשתו, וא"כ עיקר הלימוד הוא מכאן.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' כ"ג, צנזון שזוכין שאבי הכלה הצטיה לתת לצתו נדוניה, ושוב נחתרע אבי הכלה משדוכין הללו והסכימו אבי הכלה והחתן לחזור מהשדוכין, כתב דלא היה כח ביד המשדך להחיר השבועה, שהשבועה היחה לעוצת המשדכת כו', א"כ לא היה ציד אבי הכלה להחיר לו השבועה מצלי דעת צתו, והחתן אילו יכול להחיר שבועת חמיו. וכ"כ בחלק יו"ד סי' ק"ד.

וב"ב בפני משה ח"א סי' ע"ז דקפ"ו עור צ' צנזונו, דמה יועיל רשות אבי המשדכת לפטור למשדך משבועתו, דלאו דידויה לצד תלוי מילתא כי אם צרשות הצת המשדכת, כי היא הזוכה על פי שבועת ה' אשר נשבע ראובן לקחתה לו.

ובחקרי לב יו"ד ח"צ סי' נ"ז, הביא ראייה לדעת הפני משה הני"ל ממשי"ב הר"ן והרשב"א בחידושיהם צנזרים כ"ד א', דהא דאמרין התם האומר לחברו קונם שאת נהנית לי אם אי אתה נותן לפני כור חטין כו', וחכמים אומרים שיכול לומר הריני כאילו התקבלתי, דזה דוקא כשהבנים סמוכים על שלחן אביהם, דצנז"ג שייך למימר ולהרווחה דידה איכוון כו', אבל אם אין הבנים סמוכים על שלחן אביהם כו' צע"כ דאמרנו הבנים, ואם אמר האב בן אין צדציו כלום, וכחצ דמצואר מדצריהם לנ"ד דעיקר שדוכין אינם אלא להרווחת הצת, אין היתר השבועה תלוי כי אם צצת, אע"ג דהצת לא נשבעה כי אם האב. ואחר שהצ"א מדעת עלמו עוד ראייה מדין דהתחייב לזון את צת אשתו [ובצפרישה הני"ל], כתב שצ"ב ראה למחיר צ"ג סי' ע"ה, שהעלה ג"כ בפשיעות צנזונו צשדוכין שעשתה אם הצת עם החתן, דאין ציד האם להחיר והכל תלוי צצת כו', והצ"א ראייה מדברי הר"ן דנדרים הני"ל.

ועיין במהריב"ל הני"ל, שנידונו היה שהעלמה המשדכת לא היחה צת דעת, ואמה היחה האפטרופסית שלה והיא שהשביעה את החתן שיכניס צתה לחופה לזמן הקצוב, ודן אי מהני הסכמת אמה לדחות זמן הנשואין, ואחר שכתב דאילו היחה צת דעת לא הוי סגי בהסכמת אמה וכנ"ל, כתב עוד לענין נידונו, דלכאורה היה נראה דכיון דהעלמה לאו צת דעת היא, סגי בהסכמת אמה, מאחר דהיא האפטרופסית והפה שאמר הוא הפה שהחיר, אך כד מעיינין לאו מלתא היא, דהרי זכות הוא לה צמה שלא תעצור המועד, משום מזוני, ומשום דעצ למיתב טון דו מלמיתב ארמלו וכו'.

אמנם בנחלה ליהושע סי' כ"ד, שהשיב ג"כ צאותו נידון, אחר שכתב ג"כ דאם היחה הצת פקחית אה"כ דאניה יכולה האם להחיר ודעת הצת צע"כ, והסתייע מהר"ן דנדרים הני"ל, כתב עוד לענין הנידון הני"ל, דצביות הצת משועממת לא חלייה ולא מרגישא לא צריוחא ולא ציקרא, כולה מלתא תליא צדעת האם, דרווחא ויקרא דאם, ומדמיין הצת האחת לסמוכין על שלחן אביהם [צנזרים שם], אלא שסיים, דעם היות דחילוק זה נאות ומוסבר צשכל, אך מאחר שלא מלאתיו צשום אחד מהמחצרים, קשה צעיני לסמוך על זה להחיר השבועה.

ועיין בויאמר יצחק ח"א סי' קצ"א, צנידון שהשדוכין נעשו ע"י אמה של המשדכת והמשדך הרהיב זמן הנשואין בהסכמת אמה, שכתב שהמשדכת יכולה שחטטון שהיא לא הסכימה בהרצתה הזמן

דהוי מכירה גמורה, אבל צדציו הם צלי ראייה כלל, ודצרי צעל ל"ל יותר מסתברים, ונ"ל ראייה לדצרי כו', וא"כ ה"כ צנ"ד שלא קרע התנאים שיתצטל לגמרי רק כשתחזור לצריאותה יעמוד קישור התנאים צמקומו כו', ומה שטען אבי הכלה כיון שצדע מזלו חלתה, אין זו טענה כלל כו', דכל זמן שלא נתקדשה ונתארסה אינה יכולה לומר נסתחפה שדכו כו', ומה שקורעים התנאים הוא רק מנהג נשים, ופוק חזי מה עמא דבר דאף שקורעים התנאים מ"מ כשתחזור לצריאותם חוזרים ונישאים זה לזה, ואף שרצו צני אדם צצב"ג מתקשרים ע"י משכונות וכיוצא בזה ע"י צעחונות שיחזרו לעשות קישור התנאים כצראשונה, מ"מ זה שכלך צתממות ולא עשה כן, ושקד על תקנת המשדכת צכל תאחר, יעשו עמו שלא כהוגן לשלם רעה תחת טובה, שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידצרו כצ, ולכן פסקנו שהשדוכין קיימים ככל משמעות התנאים הראשונים.

גם באבי עזר (צמטניות תפא"י סוף סדר נשים) כתב, ומוצא צפ"ת סק"ט, כתב דצקדעו התנאים צחליה אין כאן כלום, דהו"ל כמחילה צעעות צחו"מ סי' כ"ה, דהא ליכא ריע מזל רק אחר האירוסין כמצואר צש"ע סעיף ה', וכמ"ש צצצות יעקב [הני"ל].

ובאריה דבי עילאי יו"ד קונטרס אצני זכרון אות י"א, מחלק צין היכא שהתנו שיחזרו לקשר התנאים להיכא שלא התנו, וכחצ דצנידון השצ"י שכתנו צע"פ דכשתחזור הכלה לצריאותה יחזרו לקשר התנאים כצראשונה, צזה צודאי אין מקום פקפוק על דצרי, כיון דמהתנאי צצע"פ מוכח להדיא שקריעת התנאים לא היה ציעול השידוך כלל, רק משום מנהג נשים, אמנם מה שנראה מדצרי דאף אם לא היה שום תנאי צע"פ ציניהם רק קרעו את התנאים צצתם צלי שום דצרים ציניהם, ג"כ לריך לקיים קישור התנאים כאילו לא נקרעו כלל, צזה יש מקום לפקפק, דמש"כ השצ"י שאין לך אומדנא גדולה מזו שהיה רק לנהוג מנהג הנשים ולא לצטל השידוך, ומייתי ראייה מהצ"ל, צאחד שקנה המשכון משום איסור ריבית, דלריך להחזיר לו המשכון אח"כ אם יתן לו כמנהג כו', הרי הביא צעלמו דמהר"ש הלוי חולק על הצ"ל, ומש"כ דדצרי הצ"ל יותר נראים, אינו מוכרע, ורבים חולקים על הצ"ל כו', וצגוף עניני אומדנא כצד כייל צצכ"ל סי' מ"א לחלק צין אומדנא דשדוכין דתלוי צדעת שני הצדדים לצין אומדנא דצצרתה וכיוצא צזה דתלוי [רק] צדעת הנותן כו', ויש לעיין צצצרא זו של הצכ"ל כו', והגם דצנודע ציבורא מהדו"ק יו"ד סי' ס"ט חלק על הצכ"ל צצך כלל, ומחלק שם צחילוקים אחרים, הנה לפי חילוקו הראשון שם היכא שהוא עוצת שניהם, י"ל דכאן אולוין צתו אומדנא דלא ציעלו השדוכין ע"י החולי, משום דהוי עוצת שניהם דשמא יחלה דו השני ויקרעו ג"כ התנאים, ואעפ"כ לפי מה דמסיק הוצ"י שם ומחלק צין כצד נעשה מעשה ואנו רוצים לצטל המעשה כו', לצין כשעדיין לא נעשה מעשה רק אנו רוצים לחייבו לעשות מעשה, א"כ י"ל דה"כ צנ"ד דאנו רוצים לחייבו לעשות מעשה ולעשות התקשרות תנאים מחדש ולקיים השידוך, ל"ע קל"ת.

יב. שידוך שהתקשרות נעשתה בין המשדך ואבי המשדכת, האם יכולים הם לבטל את השידוך בלי רצון ודעת המשדכת. כתב צפרישה סי' קי"ד אות ה', עמש"כ שם העור דאם התחייב לזון את צת אשתו אף שהאם פטרה אותו מלזון אין שומעין לה דלאו כל כמינה להפסיד צתה, דיש שלומדים מכאן שאם עשה האב שידוך לצתו עם אחר ופסק לה נדוניה ואח"כ נתרו האב והחתן לצטל השידוך, אין לאב רשות לצטל שלא צרזון צתו, דלאו כל כמינה. וצ"ש שם סק"ו כתב, דצאמת אין לריך ראייה מכאן, דנשמע ממשי"ב הרשב"א צתשובה

אוצר

ס"ק גד אמת יב

הפוסקים

אפשר להיכוז א"ל זשיטא האומרים דחומר השצועה לחוד ושלום הקנס לחוד [פי' ע"ז בסק"ד אות א'], משא"כ למנהגנו.

לדעת הסוברים דאין האז יכול לבטל השדוכין נגד רצון צחו, האם יש לחלק בין גדולה שאינה ברשותו, לקטנה שהיא ברשותו לקדשה. בפני משה הכ"ל, אחר שכתב דאין ציד האז לפטור את המשדוך משצועתו, כתב עוד דמש"כ הרב השואל דכיון שהמשדוכה היא קטנה לא נחפסה בשצועה כי אם אציה לצד, אי"כ שצועת המשדוך עם אציה ולא עמה ולא צעין רשותה, אינו חומר דכל הנשבע לתועלת חברו הקטן צעין רשותו להחזיר, ואין להמתין עד שיגדל הקטן, ואם הקטן לא נשבע מה צדק, אכן שצועה שכנגדו שהיא לתועלתו חזוין, שכבר זכה הקטן בהוא בשצועה ההיא, וחזרנו למחשבתו דרשות אציה לצד אינו מועיל בלתי אם נועדו האז והצת, או לפחות רשות הצת צעין. ובראש משביר ח"א סי' כ"ה, הסתמך בנידונו על דברי הפני משה הכ"ל, שאין ציכולת האז למחול השדוכין.

אולם בפ"ז סי' קי"ד סק"ה כתב, דנראה שיש חילוק בזה, דכל זמן שיש רשות לאציה לקבל לה קדושין, אין לר"ד [רמ"ן] הצת לבטל השדוך, דהא אי צעין האז מקדשה לאחר צעל כרחה, אצל אם היא ברשות עמלה אלא שהסכימה לזה השדוך, או אפילו בסתם במקומות שעושים שידוך עם הצת בלי ידיעתה, בזה לר"ד דוקא ראוה לבטל השדוך. והביאו בצי"ש שם סק"ז ובצאה"ט שם סק"ה, ובהגהות רע"ק איגר (בגליון השו"ע) כאן.

וכן בבנה"ג יו"ד סי' רל"ט הגה"ט אות י"ג, כתב ג"כ דצת גדולה אין האז יכול למחול, אצל צת קטנה יכול למחול, ושכן מבואר במצ"ע ח"ג סי' קי"ט. וכתב בחקרי לב יו"ד ח"ג סי' נ"ז, שהדיון עם הכנה"ג, ודברי הפני משה שכתב דגם בקטנה תלוי צת דברי יחיד הם, ועל הכנה"ג והצי"ז יש לסמוך.

ובמשכנות הרועים (להר"ע לחאי"ך) מערכת ק' סי' נ"ז, כתב כן גם בצוגרת והיא סמוכה על שלחן אציה, דכיון דקנסה לאציה ממחלתו מחילה מעליה היא.

ועיין מש"כ בזה, במשנת ר' אליעזר (להר"א די טולידא) ח"א סי' קכ"ה, ובצני בנימין וקרב איש סי' כ"ט.

ויש שכתבו לחלק בין אם הייתה גם התחייבות כספית מלד אציה המשדוכה או לא. בצית יעקב סי' קי"ד סעיף ג' כתב, דנראה דמש"כ הצי"ז [הכ"ל] דאין להאז לבטל החיתון בלי רצון צחו, מיירי שהחיתון היה בלי שום התחייבות ממון על עמלו רק שהחתן יקחנה כך, ולכן אף אם האז מחל לחתן, הצת יכולה לתבוע מהחתן הקנס דבזושה שלה כיון שהיא צוגרת, משא"כ בקטנה ונערה שהבזושה של האז כר, אצל אם האז התחייב עמלו ממון לנדן צחו ואח"כ רוצה לבטל החיתון ואינו רוצה ליתן מעות, כיון שאין ההתחייבות לצת, דהא אם מת אין היורשים חייבים ליתן לה כמבואר בחו"מ סי' רפ"א, ואין על האז חיוב אם רוצה לבטל החיתון רק ליתן קנס לחתן, וכשהחתן מחל אין הצת יכולה לתבוע לחתן קנס כיון שאין האז רוצה ליתן מעות, דאפילו קדשה והאז פסק מעות ופשע לו את הרגל אינה יכולה רק לומר או כנוס או פטור והיה פטור אותה, ולהאז אינה יכולה לתבוע קנס ולא התחייבות נדן, וממילא אין הצת יכולה למחות בציעול החיתון כשהאז והחתן מרצוים, כן נראה לדעתו, אמנם הפרישה כתב דמיירי אפילו בפסק האז נדן.

גם באבי עזר (במשניות תפארת ישראל) כאן, ומבוא צפ"ח כאן סק"ט ד"ה ועיין, כתב דאין לומר דהאז אינו יכול למחול שעבוד הכלה ובחזו"מ סי' ש"ג, דהא לא זכתה מאציה סך הנדן עדיין, דהו"ל קנין אתן כמבואר בחו"מ סי' רמ"ג ורמ"ה, ולא כתב לה רק על מנת לכנסה כר, והרי אף החתן לר"ד לנשאה חיוס, והו"ל כגורס דגורס דפטור כשצועה ל"צ ב'.

הזמן והמשדוך חייב בקנס, וכיון שהמשדוכה תפוסה בצעלותו אין להוציא מידה כל עוד שאין ראה שהסכימה בהרצתה הזמן, וכלל גדול בדיני ממונות המוציא מחזרו עליו הראיה, ואין לומר דכיון שצועה שהאם הסכימה להרצתה הזמן שחקר המשדוכה ולא מיחתה אמרינן שחיקה כהודאה והו"ל כאילו הסכימה בפירוש, הא לאו מילתא היא דלא לכל מילי אמרינן שחיקה כהודאה, ובכגון זה ודאי לא אמרינן שחולין שפניי הבושה שחקר ולא מיחתה דלאו אורח ארעא שהכלה תסרצ בהרצתה הזמן, וצפרט שהמנהג הוא שהחזיר של הקנס שמתחייב המשדוך הוא לזכות הכלה, אפילו כשהאז משדך את צחו, וא"כ נחייב המשדוך לה את הקנס, אך לר"ד לקבל חרס שלא הסכימה בהרצתה הזמן, והטעם והישר לפשר ביניהם.

אולם בשו"ת מהרי"מ חו"מ סוס"י ק', בנידון שאבי המשדוך הסכים לבטל השדוכין, כתב, וכי תימא מאחר ששדוכין אלו זכות הם לצת, לאו כל הימנו דאציה הצת לחוב לצחו ולא תפסיד היא זכותה מפני דברי אציה, מ"מ לא נחייב זה [המשדוך] אלא ע"י התנאי שכתבה עם האז (נ), והוא התחייב להכניסה מפייוס, ומאחר שהאז חזר בו אף הוא פטור.

ובדרכי נועם יו"ד סי' ה', כתב בנידונו דמה שטוען אציה המשדוכה שצחו היא צוגרת ומפני כך אין במחילתו ממש כל שלא מחלה הכלה, אין בטענה זו ממש, לפי שהמשדוך לא נשבע אלא לאציה המשדוכה ואדעתא דהכי נשבעו שניהם שיוכלו לפטור כל אחד לחברו, וכמ"ש מהרי"ע [הנ"ל]. וכ"כ צתורת חסד (להר"ח פרחיה) סי' כ"ג שאפילו צת צוגרת מהני מחילה האז.

ובבאר מים חיים סי' ע"ז, כתב דמעשים בכל יום שבהתרלות המשדוך עם אציה הכלה מתפרדים הדידים, ואפילו כשהמשדוכה צוגרת לא מלכיון לביעול השצועה מפי הכלה אפילו היא נשבעה תחילה, אם לא צשידוכי יתומה צוגרת, או אלמנה וגרושה צוגרות.

ובשווא ומשיב מהדו"ק סי' קל"ה, כתב בנידונו, דהכלה דעתה נוטה למחשבה שפשה אציה עבודה כי ידוע שהזוג צעלמם בושם לדבר מה, והמחזותיים עושים כל דבר צריוי שלהם, ובלי ספק עשה בידיעתה ואין לה שום טענה.

גם בתשובת בעל ערך השלחן צמשכות הרועים (להר"ע לחאי"ך) מערכת ק' סי' נ"ז, כתב בנידונו, דמסתמא נחלת הצת צמה שפשה אציה, ויש להביא ראיה לזה מהשוצת הרמב"ן שהוצאה בחו"מ סוס"י ש"ג, דאז שהשכיר צנו למלכיה כר ודאי ניחא ליה צמה שעושה האז ונוטל כפי מה שקלצ האז כר, ולמד מזה מהרשד"ם כמובא בנה"ג שם הגצ"י אות י"ז, דצת אלמנה ויושבת צצית אציה ניחא לה בכל מה שאמה עושה וסצרה וקצלה. ובאבני האפד חלק השו"ת סי' י"ט, כתב בנידונו, דידוע דשצועה השדוכין הנכונה צעיר הזאת היא תלויה בצחינת הקנס, דאף אם יהיה צאופן דאין לנד המצטל השדוכין שום סיבה לבטלם, עכ"ז אם חפץ לבטלם ופורע הקנס אין עליו שום חיוב שצועה, גם ידוע הסכמת הפוסקים דקנס השדוכין שנותן המשדוך למשדוכתו הכי הוא של אצ [עיין ע"ז בסקמ"א אות י"ד], ומעתה אפילו תימא שהאז לא מלי מחיל שצועה החתן שנשבע למשדוכתו, מ"מ המשדוך יכול להשיב למשדוכתו מאי אית לי בצך רק השצועה, וכשאני פורע הקנס מתעורר משצועה, וכיון שצפריעת הקנס אין לך עוד טענה עלי, דאין לך זכות צגופו של קנס שהוא שייך לאציה, וכיון שאציה מחל אין לך עוד טענה, ומחשבתו משה לא הלך בדרך זו, ונטה להחמיר ולא דבר דצפריעת הקנס נפטר,

(נ) כן הובא לשון המהרי"ט בחקרי לב יו"ד ח"ב סי' נ"ז. ובפנים המהרי"ט שלפנינו (פירודא תקכ"ח) כתוב, האשה, והוא ט"ס.

אוצר

ס"ק נד אות יב-יז

הפוסקים

מצנו אחר שהגדיל לעשות ציווג כעוב צעינו, וכיון שלא הרשה בנו אין במעשה האב כלום כמדובר בו, ודעת הר' יצחק ב"ר יהודה [המוצא בסי' מ"ג סק"א אות ו'] דקטן שקדש לו אביו אשה והגדיל לריבה גט, דהו כל האחרונים והסכימו להיפך דאף שהגדיל אח"כ אין במעשה אביו כלום בו, ומלין למילף מה לגיד מק"ו, ומה אם בקדושין שהוא איסור א"א אפי"ה הסכימו דאין במעשה האב כלום בו, [כ"ש בנ"ד] דאין במעשיו ממשא, וגדולה מזו אני אומר דאף אח"ל שחזר בו האב ורצה להפריד הציווג, אינו מתחייב בקנס בו, משום דאמדין דעתיה דאב דמעולם לא נתחייב בקנס כי אם דווקא לפי שהיה סבור דאבנו מעשיו באירוסין וקנינו קנין עפ"י הדין, ועל דרך זה נתחייב האב בקנס אם יחזור בו, אמנם אם היה יודע האב דלא אבנו מעשיו אלא סבדי שלא היה מתחייב בקנס, דעל מה יתחייב בקנס על דבר שאין בו ממש, וכיון דקנין אין כאן קנס אין כאן.

טו. אי מחגי בשידוכין מחילה שלא בפני הצד השני. צמחט יתיאל ח"ב סי' כ"ה, צנידן שדוכין שמחלו זה לזה, כתב דמה שמסתפק הר"ש דאפשר דווקא אם מחלו זה לזה פנים אל פנים הוא דמהני המחילה, עי' בדברי גאונים כלל נ"ז [לענין מחילת חוב] דמהני אף שלא בפניו, [ועי' ע"ז גס צפ"ת חו"מ סי' רמ"א סק"א], וכ"ש צ"ד שהחתן כתב להרב שיגיד בן להכלה, הוי ממש פנים אל פנים, דהרב היה שלוחו, וצ"ב. וכן נראה מהאהל יהושע שצאות ט, ומהזכרנו לחיים המוצא בסקמ"א אות י"ח.

טז. על נוסח שמר מחילת שדוכין. כתב בשרידי אש ח"ג סי' כ"ו, דנחלת שצעה המציא כל נוסחאות השערות, אינו מציא נוסח שטר פטורין, גם בסי' אולר השערות אין נוסח שטר פטורין בו, ולכן יכול כל רב לכתוב את הנוסח כפי ראונו, היינו שיכתוב שהכלה או החתן מחלה ללד השני על עצמוה כלל שלם והסכימה לפוערו מכל חיוצ ושעבוד שצוולם.

יז. משודכים שמחלו זה לזה את התחייבותם לשדוכין האם צריכים התרה מב"ד על החרם. צמחט משכ חו"ד סי' ל"א, נשאל צמחט וכלה ששידכו ציניהם כנהוג צקנין וחרם ואח"כ מחלו זה לזה, אם צריכים התרה מב"ד, או סגי אם יכתבו ז"ל כתב ראייה, או ימחלו ז"ל צפני דין אחד והוא יתן להם. כתב ראייה ע"ז, וכתב דהרב משם היה פשיטא ליה דלר"ך התרה דוקא מב"ד של שלשה, ולדעתו א"ל התרה מב"ד, וכן ראיתי נוכחין בהרבה צתי דינין שצאים החתן והכלה או הצדדין לפני מורה אחד ומקצלים בקג"ש לנתק קשר השדוכין שנעשה ציניהם, ולכאורה נדון דין תלוי במחלוקת הפוסקים דאיתא בגמרא נדרים [דס"ג ב'] האומר לחבירו קונם שאתה נהנית לי אם אי אתה נותן לבני כור של חטין ושתי חציות של יין, ר"מ אומר עד שיתן, וחכ"א זה יכול להחיר את נדרו שלא ע"פ חכם שיכול לומר הריני כאלו התקבלתי, והר"ן שם הביא צמחט הרשב"א דווקא צקיום מעשה שייך לומר הריני כאלו התקבלתי, דכיון שאפילו היה מקבל ממנו היה יכול להחיר לו אף מעכשיו יכול לומר הריני כאלו התקבלתי והחזרתיו דאפוקי מערתא למח לי, אבל צביטול מעשה כגון שאמר נכסי אסורין עליך אם תלך למקום פלוני לא שייך למימר הכי לומר לו הרי הוא כאלו לא הלכתי שאי אפשר, והוסוף הר"ן דאיכא מאן דפליג שאפילו צענין זה יכול לומר בן, שאותו תנאי עצמו לא אמרו מתחילה אלא להשלים ראונו שלא ילך, ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך אם לא ילך כבר נשלם ראונו, והביא דברי הר"ן צ"ב יו"ד סי' רל"ב, והרמ"א שם הביא שתי הדעות שצ"ן, וא"כ לכאורה תלוי נדון דין צפתי הדעות הנ"ל, אמנם אחר העיון נראה דצ"ד בשדוכין לכו"ע א"ל התרה מב"ד, דהבוב"י יו"ד סי' ס"ז הקשה דברי הרשב"א אהדדי, דנשבע לפרוע

אולם צמחט משכ סי' קס"ג כתב, דאין לומר דהב"ש איירי שלא נתחייב האב לנדן צתו, או שיש לה נדוניה מירושא, ומש"כ לא מהני פיעור האב, חדא דזה פשיטא הוא ולמה לר"ך לאשמועין כלל, ועוד דצפרישה שם מצוהר להדיא דמיירי בנתחייב האב ליתן נדן בו, ואינו יכול לחזור מהנתחייבות נדן, דומיא דהאם שאינה יכולה למחול מזונות צתו, וצדאלי משום דזה לא דמי לקנין אחר, והוי קנין המועיל דמתחייב ליתן הנדן שפסק בו, ואף שהחתן לא זכה צנן כל זמן שלא צא לידו [כמוצא בסי' נ"ג], אבל מ"מ נתחייב האב ליתן לצתו הנדן שפסק לה בכתובת התנאים שהיה צקנין וכו'.

ועיין מש"כ בזה צמחט כהונה סי' ג', וצנני חיים מערכת ט' אות כ"ז.

יג. ואם יכולה חבת לבד לבטל השדוכין שעשה אביה בשבילה, או שצריכה גם הסכמת אביה. צחקרי לצ ח"ב יו"ד סי' נ"ז, אחר שהעלה שאין האב יכול לבטל שדוכין של צתו הצוגרת, כתב דלר"ך עיון אי סגי ציעול השדוכין צרשות הצת, או צענין נמי רשות האב ציון דסתם שדוכין מעי ליה הנאה גס לאב דיתחל ליה צנשואי צתו [א"כ לר"ך נמי רשותו], או דילמא עיקר הנאה תלוי צתו ולא צפי רשות האב, ומדצרי הפני משה ח"א סי' ע"ז נראה דמלר"ך רשות שניהם, וכן נראה דעת מהרש"ם יו"ד סי' ק"ד, ואף שהיה נראה להציוא ראייה הפך זה, ממש"כ הרשב"א והר"ן צנדרים כ"ד א' [הנ"ל בדצרי שצאות הקודם], דאם אין הצנים סמוכים על שלחן אציהם צענין רשות הצן ולא רשות האב ע"ש, אע"ג דמסתם ניחא ליה לאב צהרוחת צנו, ש"מ דצתו עיקר ההנאה אציון ולציו האב אינו אלא עוצת הנאה ולא חשיב, ומינה לשדוכין נמי סגי צרשות הצת לצד, ואולי יש לחלק דענין שדוכין דקפדי ציה אינשי עוצת ליקח אשה הראויה לפי כבודו חשיב הנאה עוצת ואינו מספיק [רשות הצת לצד], ומ"מ אף שג"ל עיקר דסגי צרשות הצת לצד, משום חומר שצועה יש להצריך גס רשות האב לכתחילה.

יד. ואב שעשה שידוך לבנו קטן ואח"כ הגדיל ולא מחה בשדוכין, האם יכול האב לבטלם בלי הסכמת הבן. צאדמת קודש סי' מ, צנידן אב שצעה שידוך לבנו קטן וכשהגדיל הצן ידע מהשידוך ולא מיחה, ואח"כ התפטר האב עם הצד השני לבטל את השידוך ושלם קנס, ועתה צרואו לבטל את הפטר ועוין דכיון שגדל צנו ולא מיחה שתיקתו כהודאה הוי ואין ציד האב לבטל את השידוך צלי ידיעתו והרשאת צנו ואינו רואה לשלם הקנס, כתב דהדין עם האב בו, דדעת הרמב"ם צפ"ד דעוין ונעטן דאם החזיק צנכסי קטן אחרי שהגדיל ג' שנים ולא מיחה, חזקה המחזיק חזקה גמורה מאחר שלא מיחה כשהגדיל, ומינה צ"ד אע"ג דקיי"ל דאין קנין הקטן כלום וכמ"ש הרמב"ם צפ"ט דמכירה ה"ל ע', מ"מ צ"ד שצגדל המשדוך ידע צשדוכים ולא מיחה גילה דעתו דניחא ליה צמעשה אציו וחל עליו הקנין מחלוצה שעה ומעלה, דדמי לקטן פחות מצן כ' שנה שמר קרקע שירש מאציו דכשהגדיל ולא מיחה חומ"י הוי מכירתו מכירה לסצרת הרמב"ם בו, וכיון שכן שלא הרשה המשדוך להפריד ציווגו, מה שהיה רוצה האב לעשות מדעתו להפריד השידוך מעשה קוף צעלמח הוא, דהא אין צידו, ואין לפקפק ולומר דהאב אין לר"ך הרשאה מהצן דידו צידו ומסתמא ניחא ליה צמעשה אציו, דהא ליתא, שהרי הכלצו סי' קמ"ג כתב, אב ששידך צנו ואח"כ שואל הנדוניה והלה אומר לאו צעל דצרים דידי את וגס את הצן דוחה שלא היה צשעת התנאים, השיב ר"מ שיש לו לקיים התנאים שהוא שלוחו של צן ושלוחו כמותו אם כתב הצן הרשאה לאציו, הרי שהאב לר"ך הרשאה מהצן כלא היה צשעת התנאים, וכיון שכן צ"ד נמי היה האב לר"ך הרשאה

ביאור הגר"א

ז

ק [כד]

אם נותן משכון לחבירו להבטיחו שלא יחזור בו מהשדוכין צריך שיאמר אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה :

[כד] אם כר. עבתי
סימן ר"ז ס"ו ולדברי
הרב בס"ו צ"ל בלא
קנין ועתו"ס שם ס"ה [מנ"י] :

הגה

ק טור מדברי אב"י הר"ש
בפסקיו אמימר דרבה א"ר
נחמן וכו' ונתיב לה משכון
פלו וכו' קדושין דף ח' ע"ה

הפוסקים

ס"ק נד אות יז — ס"ק נה

אוצר

לזמן כתב הרשב"א לר"ך לומר הריני כאילו התקבלתי, ואילו בחו"מ
ס"י ע"ג הביא הרמ"א בשם הרשב"א שהנשבע לפרוע לחבירו והגיע
השמיטה או שמחל לו פטור משבועה, וחז"ק הנוצ"י דזה שמוחל
כל החוב נפקע ממילא השבועה, משא"כ הנשבע לפרוע לזמן דזה
אינו רוצה למחול החוב לגמרי רק שרוצה ללכת ידי השבועה ע"כ
ז"ל הריני כאילו התקבלתי ע"ש, ולפי"ז הוא הדין צ"ל בשדוכין,
דהשבועה היא ג"כ רק על קיום החיוב שנתחייבו לישראל, ויהיו לו
הזכויות שיש לאיש על האשה ולאשה שיש לה על בעלה, ע"כ אם
מחלו ז"ל את חיובם, ממילא נפקע גם השבועה שנשבעו ז"ל על
חיובם, שוב מלאתי במהרי"ט חח"מ סוס"י ק' וסוס"י קי"ה שכתב
כמ"ש הנוצ"י, על נידון שידוך, וכן מבואר בצ"ש ס"י נ"ה סק"ז
מהד"מ שכתב שיש חרם הקבלות על מי שחוזר השידוך ואין לו
היתר אלא בהתרת הרב אג"ת או שיפטר ז"ל, וכן כתב בנחלת
שבעה ס"י ו' אות ז' בשם רבינו יחיאל דאם פוערים ז"ל אין לר"ך
היתר, אח"כ ראיתי במהרשד"ס ס"י ק"ד שכתב דלא שייך בשדוכין
לומר הריני כאילו היו הנשואין, ומחמיר מטעם זה לפי שיטת
רשב"א הג"ל, אבל לא נחית לטעם מהרי"ט דזה דומה למחילת
חוב וכיון שנמחל החיוב נפקע ממילא השבועה, ומש"כ גם בשידוך,
כיון שנמחל החיוב של הקנין ממילא נפקע השבועה מן השידוך,
ועיין בחת"ס סוס"י רכ"ה נראה לכאורה דעתו דגם במחלו ז"ל
לריבין התרה ע"י ג', אמנם נדון החת"ס שאני דו"ל דאחד מהם
הוא אגוס, ועוד כיון שלא הזכיר מהרי"ט וכל הג"ל נראה שלא
היה צרכו לזכור כל זה, ובכל אופן נראה דאין לפקפק כלל בדשדוכין
אם מחלו ז"ל א"ל התרה מיוחד מומחה או מג' אנשים. ובספרו
תריש שם במלואים שצפוף הספר דף ק"ד טור א' הוסיף שכי"ה
בכנה"ג [הגה"ע] סוס"י ג', וכן מבואר בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א
ס"י קמ"ז.

ויש שכתבו ליישב דברי הטור דאיידי צאופן דהוי אסמכתא לכר"ע,
ורק בכה"ג הוא דלא קנה המשכון ולר"ך שיאמר כמ"ש צו"ע.
בפרישה כאן אות כ"ד כתב, דהטור מיידי שלא קיבל קנין על הקנס,
ולכן כתב דאין כלום הואיל שלא נתחייב עצמו בכלום, דאפילו
ר"י לא קאמר דלא הוי אסמכתא אלא היבא דקיבל קנין על הקנס
[עיין ע"ז בסקמ"צ אות א'], ומש"כ אלא לר"ך להקנות בסודר דלא
כאסמכתא צ"ל חשוב, נראה שזה קאי אמש"כ שאדם יכול לשעבד
נכסיו כר', שזה מיידי בכל שעבדים וקנינים דעלמא דלא סגי זהו
קבלת קנין סתם להוציא מידי אסמכתא, אלא לר"ך להקנות צ"ל
חשוב. ובפרישה אות ו' הוסיף, דאף שלפי"ז קיבל הטור דבריו
והו"ל לפרש, י"ל שסמך אמש"כ לפני זה בשם ר"י בדשדוכין לא
הוי אסמכתא, ולהכי לא הוצרך לחזור ולפרש דבריו, ומה שקיבל
כאן חזר ופירש יותר בחו"מ ס"י ר"ז, דאחר שכתב שם בשם הר"ש
דאין טענה אסמכתא בשדוכין, כתב עוד ושנים שהתנו צניינים
לקיים דבר ונתנו משכונות לקנס כר', שדקדק בלשונו, שלא כתב כן
דאין שדוכין צפרע אלא דרך כלל וקאי אכל קנינים דעלמא, ושם
דוקא צניינים התחייבות צד"ת, אבל בקנס שדוכין אין לר"ך כי אם
קנין סתם שלא צד"ת וכו'.

ובח"מ סק"ג כתב כן ע"ד השו"ע, דדיון זה מיידי אלו"ה דהרמב"ם
דשייך אסמכתא אף בשדוכין, ולדברי ה"ה בדשדוכין אין
כאן אסמכתא מיידי כאן דלא היה קנין כלל, וע"כ אין כאן חיוב מן
הדין וכו'.

גם בבחגר"א סק"ד כתב, דלדברי הרמ"א צסעיף ו' [שהביא
דעת ה"ה הג"ל], ז"ל דמיידי כאן בלא קנין.

וב"ב בנחלת צבי סק"ג, דהר"ש פ"ק דקדושין כתב דינו צ"ל
קבלו קנין, וזה ברור.

ובסיב קדושין סק"ג כתב, דהנכון בדברי הח"מ דאיידי בלא
קנין. אלא שהוסיף עוד, דו"ל דמיידי צאופן דהוי אסמכתא
בגון צגזים [וכמובא להלן].

ובקצוה"ח ס"י ר"ז סק"ה כתב בעין הג"ל ביתר הסבר, דלפי
מש"כ דליכא דין קנס בשדוכין אם לא היה קנין, אי"כ
קושיית הצ"י הג"ל מעיקרא ליתא, דאם לא אמר תזכה בגוף
המשכון, אי"כ מנה אין כאן דליכא דין חיוב כלל ומשכון אין כאן,
והשו"ע מיידי בלא קנין וכמ"ש הח"מ, אבל אם קנו מידו להתחייב
בקנס וגם נתן לו משכון, מהני ליה המשכון כיון דקנין מהני
בשדוכין ואין צו משום אסמכתא, וכיון שנתחייב גופו, מנה יש כאן
וגם משכון, ואש"כ דאסמכתא הוי, גמר ומקני משום צו"ה שגורס
ל

לזמן כתב הרשב"א לר"ך לומר הריני כאילו התקבלתי, ואילו בחו"מ
ס"י ע"ג הביא הרמ"א בשם הרשב"א שהנשבע לפרוע לחבירו והגיע
השמיטה או שמחל לו פטור משבועה, וחז"ק הנוצ"י דזה שמוחל
כל החוב נפקע ממילא השבועה, משא"כ הנשבע לפרוע לזמן דזה
אינו רוצה למחול החוב לגמרי רק שרוצה ללכת ידי השבועה ע"כ
ז"ל הריני כאילו התקבלתי ע"ש, ולפי"ז הוא הדין צ"ל בשדוכין,
דהשבועה היא ג"כ רק על קיום החיוב שנתחייבו לישראל, ויהיו לו
הזכויות שיש לאיש על האשה ולאשה שיש לה על בעלה, ע"כ אם
מחלו ז"ל את חיובם, ממילא נפקע גם השבועה שנשבעו ז"ל על
חיובם, שוב מלאתי במהרי"ט חח"מ סוס"י ק' וסוס"י קי"ה שכתב
כמ"ש הנוצ"י, על נידון שידוך, וכן מבואר בצ"ש ס"י נ"ה סק"ז
מהד"מ שכתב שיש חרם הקבלות על מי שחוזר השידוך ואין לו
היתר אלא בהתרת הרב אג"ת או שיפטר ז"ל, וכן כתב בנחלת
שבעה ס"י ו' אות ז' בשם רבינו יחיאל דאם פוערים ז"ל אין לר"ך
היתר, אח"כ ראיתי במהרשד"ס ס"י ק"ד שכתב דלא שייך בשדוכין
לומר הריני כאילו היו הנשואין, ומחמיר מטעם זה לפי שיטת
רשב"א הג"ל, אבל לא נחית לטעם מהרי"ט דזה דומה למחילת
חוב וכיון שנמחל החיוב נפקע ממילא השבועה, ומש"כ גם בשידוך,
כיון שנמחל החיוב של הקנין ממילא נפקע השבועה מן השידוך,
ועיין בחת"ס סוס"י רכ"ה נראה לכאורה דעתו דגם במחלו ז"ל
לריבין התרה ע"י ג', אמנם נדון החת"ס שאני דו"ל דאחד מהם
הוא אגוס, ועוד כיון שלא הזכיר מהרי"ט וכל הג"ל נראה שלא
היה צרכו לזכור כל זה, ובכל אופן נראה דאין לפקפק כלל בדשדוכין
אם מחלו ז"ל א"ל התרה מיוחד מומחה או מג' אנשים. ובספרו
תריש שם במלואים שצפוף הספר דף ק"ד טור א' הוסיף שכי"ה
בכנה"ג [הגה"ע] סוס"י ג', וכן מבואר בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א
ס"י קמ"ז.

טע"ף ז. נה. צריך שיאמר וכו'. דין זה הוא מהטור בשם
אב"י הר"ש בקדושין, בזה דאמרין מנה אין כאן
משכון אין כאן, וכמלויין צנח"א. והטעם כתב שם משום דלא קנה
במשכון כל זמן שלא נתחייב לו כלום, שאדם יכול לשעבד נכסיו
צדכר שכר נתחייב, אבל צדכר שלא נתחייב צו לא יחול צו שעבד,
אלא לר"ך להקנות לו בסודר דלא כאסמכתא צ"ל חשוב כר'
שנתחייב לו מן הדין כר', ואז יחול השעבד על המשכון כר', או
יאמר לו אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה. וכתב
צ"י כאן, דיש לתמוה עליו, שהרי הוא פסק דקנסות של שדוכין
לא הוי אסמכתא, [וא"כ הרי כבר נתחייב מן הדין ולמה לא חל
השעבד], ונשאר צ"ע.

ובח"מ ס"י ר"ז סעיף ל"ו כתב הצ"י, דמש"כ הר"ש דין זה
בשדוכין, הוא לאו דוקא [אלא קאי על משכונות דעלמא],
דבשדוכין צדכר בלחוד קני, אי"כ הי"ק למאן דצעי לאפוקי נפשיה
מפלוגתא דהרמב"ם כר', דגם בשדוכין שייך אסמכתא, הוא שכתב
כן הר"ש, ולכן לא הזכיר הטור [שם בחו"מ] שדוכין אלא כתב
שנים שהתנו צניינים לקיים דבר אחד ונתנו ערבות לקנס כר',
כלומר דאילו בשדוכין אין לר"ך שום תיקון דלית צהו אסמכתא
לדעת הר"ש וכו'.

גם בנבחר מכסף ס"י ל"ה כתב, דו"ל דלא כתב הר"ש כן אלא
ללמדנו אופן החיוב הטובה כפי הדין לכר"ע, אפילו לאותם

אוצר

ס"ק נה

הפוסקים

לגמרי, אפילו בלא גזים בוי אסמכתא, כתב עוד, דעפ"י אפטר לייש דברי הרא"ש והטור מקושיית הב"י, דהא דלריך קנו מיניה צד"ח היינו אם חוזר בו במקלט דדבר שצדו ולאו צדו לגמרי וכ"ל, והא דכתבו דזריהם איכא דנותן משכון על הקנס, אפשר דס"ל דכלל נותן צדויות מסתמא אינו מחייב עצמו בקנס אם יחזור במקלט בו, אלא דאם נותן צדויות ומשכונות כיון דהחזיקו המשכון ע"י מסתמא מחייבין עצמם בכל ענין אפילו אם יחזור במקלט בו, דבזה לא מועיל שלא תהיה אסמכתא משום דלא בוי גזים מחמת הצדויות לשיטתו, משו"ה לריך קנין צד"ח לסלק האסמכתא וכו'.

ויש שכתבו תירוצים אחרים לקושיית הב"י הנ"ל. ולפי דבריהם מייירי הרא"ש והטור צ"ל גונא, אפילו היכא דליכא משום אסמכתא, ואליבא דכו"ע. צד"ח הלל כ"א כתב, דטעם הרא"ש נראה משום דמאחר דקדושין עצמן אמרינן מנה אין כ"א בו [כלאיתא צ"ע סעיף ו'], למא יכיו השדוכין יותר חמור שיקויים במשכון, גיורא בלרעא בו, ואם אמר ר"י שצדוכין מחמת צדויות מצטל האסמכתא, אצל לומר מחמת צדויות יכא צטל הדיו מנה אין כ"א בו, זה דוחק גדול, ולכן השמיט הרא"ש בספרו לשון החוס' ושמא צדוכין לא אמרינן מנה אין כ"א בו, אף שכתב כל דברי החוס' בזה, ופסק דלא כהחוס' דדיו זה בו, ובזה נסתלקה חמיהת הב"י על הרא"ש, וחמיה על כל האחרונים שלא הרגישו בזה, והדיו דין אמת להלכה ולמעשה.

ובפ"י סק"י כתב, דאין לומר כמ"ש בפרישה דסוף דברי הטור קאי על שאר דינים לא על שדוכין, דא"כ לא היה לו לכתוב כ"א אלא בחו"מ, ובאמת כתבו שם צ"ע ר"י וא"כ מאי צ"ע הכא, וכו' דכתב כ"א משכון על הקנס צ"ה הידיעה דהיינו הקנס שהזכיר קודם לו, דאליבא היה לו לומר קנס בלא ה', וכו' דצ"ע דקדושין כתב דבר זה כהדיא צדוכין בו, ולדעתו דקושיית הב"י לא קשה מידי, דמלינו צ"ה חסרונות צדוכין הא' מלד אסמכתא, שנית מלד מנה אין כ"א משכון אין כ"א, דכיון שאינו חייב לו כלום אין לו זכות במשכון עצמו, ועל האסמכתא שפיר י"ל מלד הצדויות דאע"ג דמדינא אינו חייב מ"מ קנסוהו חז"ל וצטלו האסמכתא, על השניית דמנה אין כ"א בו לא מהכי עממא דבזושה, דהא אין לו מנה מלדו, דהחיוצ שלו אינו כלום אלא דחכמים קנסוהו והפקיעו ממנו ככל דיני צדויות, וא"כ ודאי מנה אין כ"א, דדוקא אם יש לו ממנו מלד שהוא חייב, ע"י משעבד לו המשכון, משא"כ כ"א דאין לו ממנו ממון מלד החיוצ אלא מלד הקנס, ויש הוכחה לזה מדברי החוס' [הנ"ל] שכתבו דשמא צדוכין לא אמרינן מנה אין כ"א בו, משמע שיש ספק בזה, ובפ"ה דצ"מ כתבו בפשיעות דצדוכין לא אמרינן אסמכתא, וכן קשה על המרדכי דצ"מ דצ"מ כתב כמו החוס' דאין אסמכתא צדוכין ג', ובפ"ק דקדושין כתב גבי שדוכין כמו הטור דמנה אין כ"א משכון אין כ"א, א"י דפרישית דאינו דומה גריעותא דאסמכתא לגריעותא דמנה אין כ"א, משו"ה כתבו החוס' לשון ושמא, דשמא י"ל אף לענין מנה אין כ"א דאפשר דמהכי צדוכין, אצל המרדכי לא ס"ל כלל דבר זה דמהכי מנה אין כ"א משכון אין כ"א צדוכין טפי מצטלמא מטעם שאמרנו, ואין להקשות מאי נפק"מ צמאי דלא מהכי לענין משכון סוף סוף הא כיון דמהכי טעם צדויות דיש כ"א חיוצ גמור בלא אסמכתא, א"כ נכי דלא קני משכון מ"מ יכול לגבות דמי הצדויות מן המשכון אף אם לא קנאו המחזי"ש, והוי כשאר ממון של המחזי"ש דהוא צדו ויכול לגבות הקנס מזה, הא ל"ק, דודאי יש נפק"מ הרבה, דאם נאמר שזכה המחזי"ש מלד שיש לו שעבוד עליו, אז אם יש גם חובות אחרים על המחזי"ש ואין לו לשלם לשניהם, הו"ל זה שיש לו משכון צדו מוקדם לאותו אחר, שהוא כבר קנה המשכון והו"ל כאילו כבר גבה חובו, ואע"ג דאינו צדויותו כגון שחזר והשאלו לזה, או שהוא צדו אחר בענין שהוא

לו, ואע"ג דהצדויות אחרים, מ"מ כיון דגורם לו צדויות גמור ומקנה מעבשיו וכו'.

ובענין ארזים סק"ת, כתב ע"ד הפרישה הנ"ל, דלא קשה מדברי החוס' [הנ"ל צנחח מכסף] שכתבו דצדוכין לא אמרינן מנה אין כ"א בו, דו"ל דמייירי שהיה שם קנין, ומשו"ה אין לריך לזכות לו בגוף המשכון וכו'.

ובנחלת שבעה סי' ח' סעיף י' סק"י, אחר שכתב דכשנעשה השדוך צמחחים צאופן דליכא צדויות ליכא חיוצ קנס [וכמוצא צמח"מ אות ג'], כתב לתוך זה קושיית הב"י הנ"ל, דדיו זה כתב הרא"ש אלא דאמר רבא אמר רב נחמן התקדשו לי צמח"מ והניח לה משכון, ומשמע שם צמח"מ דהיה צדו לצינא דליכא צדויות, וע"כ לריך דוקא קנין צד"ח חשוב בו, ובזה אין לנו לריכים לחילוקים ותירוצים שחילקו הב"ח [דלהלן] והפרישה [דלעיל].

ובחלק לשבעה — דברי שאול ד"ה ד' כתב, דמחוררתא כמ"ש הנחלת שבעה דנפק"מ לענין אם נעשה צדויות דלא שייך צדויות, והב"ח [דלהלן] הקשה דהטור כתב זאת אחר שהצדויות דברי ר"י דלא שייך צדוכין אסמכתא אלמא דמייירי צפרכסיה, ואין כ"א קושיא דהעיקר צ"ה הטור להורות דצדוכין לריך להקנות בגופו והנפק"מ הוא לנעשה בו, והד"מ והב"י בחו"מ סי' ר"ז הקשו למא לא קאמרו [הר"י והרא"ש כמ"ש ר"ת המוצא צדוכין], דהא דליכא אסמכתא צדוכין [הטעם הואיל וצדו לקנות גמור ומקנה], ואפשר דנפק"מ הוא להיכא שאלה צדוכין עצמו צקנס דלא לא שייך טעם זה ולכן לריך הטעם דבזושה, ובזה י"ל הא דכתבו החוס' [הנ"ל] צדוכין דף ח' ד"ה מנה, וכשרגילין לעשות שדוכין בו דאם אמר אם אחר צ"ה בו, ולא נקטו רק בזה, וברא"ש נקט שנים שהשלישו ואמרו אם יחזרו בהם בו, ולפמ"ש אפי' דאם הניחו שניהם משכונות לא שייך הדיו צדוכין, דשפיר נהחייב דלא הוי אסמכתא דאגב דצדו למיקני בו, וע"כ נקטו בזה ולא שייך אגב דצדו למיקני בו, וע"י כתבו דאפשר דלא שייך אסמכתא משום צדויות, משא"כ הרא"ש דהוא לא כתב הדיו רק מקנס ושפיר נקט בחרווייהו, ואף דלא שייך אסמכתא הא בלא"ה לא שייך אסמכתא משום צדויות, ואפי"ה כתב הרא"ש הדיו, ונפק"מ לענין אחר והוא הדיו בזה א.

ובאבן פנה (דריש ארי) סק"ג כתב ע"ד הנחלת שבעה הנ"ל, דלפי דרכו יש לתוך נמי דמייירי שאחר עשה השדוכין [ולא הצדוך עצמו או הוריהם], לפי דעת מהרש"ם [המוצא צמח"מ אות ז'] דצדו"ג יש בו אסמכתא בו, אלא שמוסיק דמש"כ הט"ז הוא היותר נכון וכמוצא להלן.

ובבית מאיר כ"א, אחר שכתב דהעיקר כמ"ש הב"י והח"מ שלא כתב הרא"ש הדברים אלא למי שחושש לדעת הרמב"ם, וכמוצא לעיל, כתב עוד, דדברי הטור הכא עדיין ל"ש, אם לא שנחק שכתב לנפק"מ היכא שרואה להתחייב בקנס גדול הרבה יותר מדמי הצדויות שצדו לכ"ע יש משום אסמכתא [כמוצא צמח"מ אות ד']. וכ"כ צע"ז קדושין סק"ג צאופן אחד, וע"ש מש"כ עוד דו"ל דמייירי צאופנים אחרים שבהם הוי אסמכתא לכ"ע, וא"כ איכא נפק"מ צמח"מ שכתב לו בגוף המשכון.

ובמלאת אבן סעיף ו', אחר שכתב דדוקא אם רואה לחזור מגוף השדוך דזה הוי צדו לחזור או שלא לחזור, בזה שפיר מחייב מטעם דע"י הצדויות לא הוי גזים, אצל אם רואה לחזור צמח"מ דהיינו מהפסיקה וכיו"ב, דזה מיקרי צדו ואין צדו

(א) ובמים רבים המובא לעיל כתב, דדעתו אינה נוחה בתירוץ הנחלת שבעה לומר שהיה הדבר בינו לבינה, ומאן מוכח ומאי משמע בו. וע"ש מש"כ בישב קושיית הב"י הנ"ל.

(ב) בט"ז שם כתוב: בקדושין, ולפי הענין נראה שצ"ל כנ"ל.

אוצר

ס"ק גה

הפוסקים

להבין מה הפרש יש בין אם קנו ממנו צד"ח לבטל אסמכתא דאמרינן דזכה בגוף המשכון, [כמבואר לעיל בדברי הטור], ואי מבטלינן אסמכתא מטעם דזכה לא זכה במשכון, ונראה לפרש עפ"י מה דאיתא בחו"מ סי' ס"ו סעיף ל"ב, המחל מחיק הוא משעה שמחלו ואפילו קבל עליו אחריות אינו גובה ממשעבדי אפילו מלקוחות שקדמו למחילתו ע"כ, הרי לפנינו אף דאינו מזיק רק משעה שמחל, מ"מ אם קבל עליו בחיוב צשעת המכירה חל עליו החיוב משעה ההיא שהרי גובה מהלקוחות מאותה שעה, לפי"ז הי"ז כן הוא הא דכתב הט"ז דמיירי דהמשכון אינו ברשותו היינו צשעת חזרת השדוכין, לפי"ז אם הקנס לא נעשה צקנין צד"ח לבטל אסמכתא, אף דחיוב הקנס מטעם דזכה מ"מ לא [חל] החיוב משעה שכתב הקנס רק משעה שציישו להיוון צעת החזרה מהשדוכין וצעת הזאת המשכון אינו ברשותו, וצשעת שנתן לו המשכון עדיין לא חל עליו שום חיוב אף דכתב לו הקנס הוי אסמכתא א"כ מנה אין כאן ומשכון אין כאן, ואין לו צו זכות עפי מבט"ח אחרים, משא"כ אם קנו על הקנס צד"ח ואין כאן אסמכתא א"כ אף דאינו חיוב צקנס רק בחזרת השדוכין, מ"מ חל עליו משעת התנאים דאף ממשעבדי [גובה] משעה הזאת, דה דומה ממש למחל שבט"ח א"כ שפיר חל השעבוד על המשכון, אף דחזר והשאלו לזכר הו"ל משכון שלו ואין לזרים חלק בו כמ"ש הט"ז, ואם נפשך לומר שאין כוונת הט"ז למש"כ כדמשמע מלשון כו, דברים נכונים המה ציטוט דברי הטור על הדרך שכתב הט"ז א).

ובב"ח כאן כתב, דמהרש"ל חידן קושיית הב"י, דהיכא שמתחיל משכון על הקנס גלי דעתיה דחושש משום אסמכתא ושלם בן לא יספיק לו קנין הראשון, משו"כ לריך לעשות צענן שלא יבא במשכון דין אסמכתא, והוסיף הב"י, דקלח ראייה יש לי להביא לתירוץ זה, מרפ"ק דצ"מ נפל לו עליה מעצירים אותו הימנה, דהקשו החוס' ובה קונה צד' אמות, וחירתו דמדנפל לו עליה גלי דעתיה דלא ניהא ליה שיקנו לו ד' אמותיו, אכן בחוס' פ"ק דקדושין כתבו כל מה שכתב הרא"ש דזין משכון וסוף דצריכס דשמאל צדוכין לא אמרינן מנה אין כאן כו, הרי שהחוס' לא היו מחלקים צדוכין בין משכון לשאין שם משכון, אלא שרצינו [הטור] למד מדברי הרא"ש מדהשמיט האי ושמאל, אלמא דמחלק בין משכון לשאין שם משכון כו. וצק"ח כתב הב"י, דהאמת כמ"ש מהרש"ל וכו' נקטין ד).

ובצ"ח

ובקצוה"ח סי' ר"ז סק"ח אחר שכתב דליכא דין קנס בשדוכין אם לא היה קנין, וכמובא לעיל, כתב עוד, דמש"כ הט"ז דהחיוב שלו אינו כלום אלא דחכמים קנסוהו והפקיעו ממנו כו, אינו מובן, דהאי היכא דליכא קנין גם חכמים לא קנסוהו, ואם קנו מידו מתחייב מדינא כיון דברשת מסלק האסמכתא ואינו קרוי אסמכתא כו, א"כ הוי חיוב ממש כמו שאר חוב, וזה פשוט.

ובהמקנה קו"א כאן כתב, דמש"כ הט"ז דאף שחייב מדין בושט מ"מ נפק"מ אם החוב מתחיל מעכשיו או חל עליו תורת משכון להיות קודם לבט"ח, הוא דחוק מאוד, וגם צ"ע לדינא, דאף אם הוא בתורת קנס אינו חל אלא משעה שחזר בו ואם אינו ברשותו באותה שעה לא קנה את המשכון קודם החיוב, ואם הוא ברשותו בשעת חזרה זכה בו מדין תפיסה קודם בט"ח אחר, וצ"ע.

ד) תירוצו של מהרש"ל הנ"ל, מובא כבר בדרישה אות ו', אלא שכתב דזה ג"ל דחוק. ובנחלת שבעה המובא לעיל כתב, דמש"כ מהרש"ל דהיכא שמתחיל משכון על הקנס גלי דעתיה דחושש משום אסמכתא ולכן לא יספיק הקנין הראשון, תמוה איך אפשר לומר כן, דלא שייך כאן מנה אין כאן משכון אין כאן, דאפשר משו"ה הגיה משכון דשמאל כשיבוא לידי חזרה לא יוכל להוציא ממנו הקנס בדיינים מחמת שהוא אלים או

שהוא קרוי מוחזק, מ"מ הו"ל משכון שלו ויש לו זכיה בגופו ואין לאחרים חלק בו, משא"כ אם לא קנאו ממנו, אז אין לו זכות בו עפי מחזק, אם לא מלד שהוא מוחזק תחת ידו וחו לא, ומה מדוקדק לשון הטור בזה דכ"צ לא קנה במשכון, פי' שיהיה לו זכיה בגופו כדון כל הדברים הנקנין במסירה לאדם צקנין גמור, ויש עוד הרבה דברים דנפק"מ אם הוא שלו צקנין גמור, כגון לקדוש אשה בזה המשכון וכיו"ב, אלא הדברים נראים צרורים ונכונים להלכה למעשה.

ובבית אפרים חו"מ סי' כ"א דל"ז ד כתב, דנראה שאין לריך לדחוק שכתב הט"ז לחלק משום דאין לו ממון מלד החיוב, דלכאורה מה חילוק יש, דסוף סוף אם יחזור יתחייב וע"ז משעבד לו המשכון כו, ובפשיטות י"ל דאע"ג שאם יחזור יתחייב, מ"מ עתה אין כאן חיוב כלל ולא משעבדי נכסים, וכו"כ המשכון אינו משעבד כלל, ואפשר דהט"ז ס"ל דכיון שהוא נותן משכון על אותה שעה שיתחייב, א"כ נהי שאין לו חלות עתה יחול אז, וע"ז כתב דמה שמתחייב לשלם אז הוא מלד הבושט דהיינו המעשה ולא מלד התנאי של עכשיו, והמעשה הוא מחודש צעת ההיא והו"ל כוונת משכון על חיוב דלכבא שאפשר שיצא חיוב ונותן משכון ע"ז, א"כ יש על שעבוד המשכון דין אסמכתא ואינו נקנס וכו'.

ובע"ז מבוחר גם בקלו"ה סי' ר"ז סק"ח, שכתב דלכאורה קשה בדברי הט"ז, דהא טעמא דמשכון אין כאן כתב הרא"ש משום דנכסוהי דבר אינש אינון ערצין וכל זמן דלא נתחייב גופו ליכא ערב, וכיון דכאן נתחייב מחמת הבושט א"כ שפיר זוכה במשכון ואמאי אינו גובה מן המשכון אפילו לא אמר זכה בגוף המשכון, ונראה ליישב כיון דהבושט אינו חיוב אלא אח"כ כשיחזור צו ומשו"כ לא מלי לשעבד משכנו לחיוב שיתחייב אח"כ דהו"ל דבר שלא צא לעולם, אבל כשאומר זכה בגוף המשכון הוי הזכיה מעכשיו, והא דמתנה כשיחזור צו אינו אלא כמו תנאי דעלמא וכמו ע"מ שירדו גשמים, ובע"ז מבוחר מדברי חוס' ר"פ נערה, שהקשו דהיכי מהני יחוד כלי לקנסו הא קנס הוי דלגלג"ע עד העמדה דזין, ומשום דמשכון אינו משעבד עד שיתחייב גופו ולא מלי לשעבד משכנו לחיוב שיתחייב אח"כ. אלא שצט"ק קושיית הב"י כתב אח"כ הקלו"ה חידן אחר כמובא לעיל.

ובאבן פנה (דרישה א"ר) סק"ג כתב, דהט"ז כתב לתרץ קושיית הב"י בדרך היותר נכון כו, אלא שדבריו לריכס ציחור,

ג) ובבית מאיר המובא לעיל כתב, שגם בדברי הט"ז לא מצא מנוח, דלשיטת הר"י ע"י קנין לכל הפחות בלא בד"ח ממון גמור הוא חייב ע"י הקנין שמתחייב עצמו במקום דלא שייך אסמכתא, ופשיטא דמנה גמור יש. ובמלאת אבן המובא לעיל כתב, דמה שחידן הט"ז דטעמא דברשת לא מהני שצ"ז יזכה במשכון דהחיוב שלו אינו מצידו אלא דחז"ל קנסוהו והפקיעו ממנו, מלבד דגוף הסברא אינה מובנת כיון דסוף סוף מחוייב ויש עליו שעבוד הגוף מכת קנס חכמים אמאי לא יקנה המשכון, ואם כי יש לדחוק בטעמו דכיון דלא הוי אלא קנס לא קנסו שיתחיל החיוב למפרע רק בשעת החזרה ולא קנה במשכון, דומה למש"כ הר"ן במשנה סר"פ שבועת הדיינים בטעמא דהר"י הלוי במנה אין כאן כו, דלא מהני קנין משיכה במשכון, משא"כ היכא דמתחייב צשעת נתינת המשכון דהוי ככסף בתאי הנאה דמתחייב או אידי דבעי לקנות, [אך דא], חזא דהר"ן לא מסיק הכי ע"ש, ועוד דא"כ אפילו קנין בבד"ח נמי לא מהני, וכ"כ הט"ז בצעמו בסק"א דקנין בבד"ח לא הוי אלא מטעם הפקר ב"ד כו, והרי הרא"ש והטור כתבו שיקנה לו בבד"ח ואז יזכה במשכון והלא כתב דלא מהני והוא תמוה, גם מש"כ שאינו אלא קנס חכמים ככל דיני ברשת, אם כי המרדכי פא"ג כתב כן, אבל הרא"ש שם כתב בפירוש כי מפני הבושט לא הוי גזים ומחוייב מדינא [כמובא בסק"מ], ולדברי הרא"ש עצמו אינו מיושב וכו'.

הגה שנים שנשבעו זה לזה שיטעו זה חת זה ועבר אחד מהם או שאלו נשבעו לזד נחצור
הכל ב"ד סי' רל"ז דיני שדכנות עיין בח"ה סוף סי' פ"ז וסוף (נז) סי' (כד) קפ"ה וסי' רס"ד :

באר היטב

(כד) קפ"ה. דכלל הוא היכא דמנהג הוא ליקח שדכנות מיד אחר גמר
השדכנות אפילו אם חזרו הנדדים חייבים לשלם לו שדכנות שלו.
ומהרש"ל כתב אם לקח כבר שדכנות והנדדים חזרו אח"כ ואינו יכול להוציא
הקנס מלד החוזר לריד השדכן להחזיר השדכנות. ובמקום שאין משלמין
שדכנות מיד אלא בעת הנשואין וחזרו אין משלמין לו שדכנות ודלא כלבוש
בח"ה סי' קפ"ה וכבר השיג עליו שם הסמ"ע ע"ש :

פתחי תשובה

(נז) סי' קפ"ה. עכ"ל. נדוני שדכנות ועיין בח"ה חוט השני סי' ב' שם דמה
שרגילי העולם נומר שדכן שאמר לנאדך לך שידוך פלוני בחנם אפ"כ
מחויבים ליתן שכרו אין לה שורש ועיקר כלל בתלמוד או בשום פוסק ולכן נשתמע
הדבר ולא נאמר אלא אין נותנין לו שכר כלל וכן בדין הפרסוף או שער פועלים
כולם דין אחד להם וזה בסי' ג' כתב אורות שדכן שכתב לראובן שידוך ה' גיטתו
האלמנה והשיב לו לראובן ונאמר הענין ואמר לראובן שהוא ג"כ שדכן כמובן שהרי
מעולם לא כתב אל האלמנה שום דבר וכל שדכני עם לראובן דה"ל לשדכן לנאמנו

בפירוש שהוא שדכן לבדו ודברים שכלל אין דברים והלא השדכן אינו יכול לתבוע את האלמנה כלל לפי שלא דיבר עמה ולא כתב לה כלל וראובן יכול לתבועה וסי' כשהיא אלמנה ועדכא
לדעתה דנפשה והיא יכול לדבר עמה בעצמה ולכן שכתב לגיטה ה"ל לתבועה אבל אם הייתה בתולה ולא הוה לה מי שישתדל בעדה רק גיטה ה"ל שהוא נחשב בעל דבר ולא מרפור
וכ"ש הלא על כתו כו' ועוד יש לדקדק מאד בלשון הכתב שם כתב לראובן שהוא מודיע לו שידוך פלוני ולכן אל יעכב בדבר כי הוה שידוך הגון נאמא ששאלו לראובן בעל דבר
אפשר כי בזה יד השדכן על העליונה וז"ע עכ"ל [ועיין גמא] עבודת הגרשוני סי' ג' בשם אלמנה שהכניסה כל אשר לה לבעלה ולא שירה לעצמה כלום ואחר הנשואין מובע
השדכן שכרו מן האשה והשיבה שאין לה מה לשלם והבעל חומר להשדכן ללו בעל ד"ל ואין לו לשלם חובות אשמו וספק שהבעל מחויב לשלם להשדכן שכרו אם הוה בענין
לניכא למיחש לפרעון כגון במקום שאין משלמין השדכנות עד לאחר הנשואין כי שכן שדכנות בזה כמלוא בשאר דמיון ולדברי הכל גובה מן הבעל כו' ואף דכ' הרמ"א בסי' כס"ח
ז"ל הלא דמלוא בשאר כו' היינו שהכניסה לו קרקע כו' מ"מ בגוף התשובה של הרמב"ן מבואר דהיינו לדינא דמא' דמסלולי דיתמי אין ב"ח גובה מהן אכן אחר תקנות הגאונים
דבר פשוט הוא דבעל חייב לשלם אף שלא הכניסה לו רק מעטלי כו' ע"ש וע' בח' בית מאיר בסי' ז"ל שם מ"ש בענין זה וז"ע לדינא :

ועיין בגמ' א"ל פנים מאירות ח"ב סי' ס"ב בשדכן ששידך בן פלוני ממקום ה' לבת פלוני ממקום ה' ואחר מן המקומות היה מיקון ליתן מן מלה לנדו ה' וזה שכן שדכנות
ובמקום השני היה ליתן מן מלה נדו ה' ר"ס והשדכן מובע שכרו במקום היוקר והמחומות אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הוול והארץ בזה והביא דברי הירושלמי בסי'
הפועלים ודברי הרמ"א בח"מ סי' ש"ל וספיק כלל דמלוא דמא' דמסלולי דיתמי היה דר במקום החתן אף לו משני נדדים אלא
במקום הוול לא מבעיא הלא הכלה שעשה לה פעולה במקום הוול אלא אף להחלת שעשה לו פעולה במקום היוקר מ"מ כיון שהוא דר במקום החתן שהוא מקום הוול נאמא למנהג
מקומו אבל אם ה' דר השדכן במקום היוקר מחויבים לשלם כמנהג מקום היוקר שדר בו השדכן ע"ש :

ועיין בס' מספרת ישראל שם שם כמה פקדי דייטש בשדכנות שם ה' חוקי דרך חז"ל אינו בשדכן רק בדברי מפרש הגון. ומשערי השדכנות לפי הסך המרובה משניהם ה' מלך
מכל מלה במדינת עמקריד [ע"כ] סי' ס"ו פ"ק סי' ס"ו דמלך במדינת עמקריד נחשב שני זכר' ובמדינתו שני זכר' וחז' וממלה ראשונה כפל. ומספרים וקרקע ומכשיות
נותנין חז'ו. וחז' שדכנות נותנים לתמחילין וחז'ו לגומרים אבל לנאמנים ולא כלום. ולקרקעים פסולי עדות אין נותנים רק בתיכר לפי רשות עיני הדין שעשו פעולה. ובמחוקים
הנדדים זה מזה עשר פרסאות יתן שדכנות כעל. ובמכשיות לשדכן ע"מ סי' פ"ז ורפ"ו ור"ז ובס' חוקי משפט ובס' כרס שמהם סי' זה כמה תקנות בענין שדכנות וכל גיל
וגיל לפי מנהגו עכ"ל ע"ש. ועיין בסוף ספר עטרת נצי על ח"מ בהעמק משפטים ד"ל חות כ"א וע' בח' נ"ב מניחא סי' ל"ו בענין שדכן שדחה הבעל דבר אומד ולקח שדכן
אחר לגמור השדוך ע"ש הובא בס' נח"מ סי' קפ"ה :

הפוסקים

ס"ק נה — ס"ק נז

אוצר

שליש, דמשמע ללא מצעיה כשלא התפיים אלא הוא בידו אלא אפילו
התפיים ביד שלישי, ומה שנראה לי צדעה רי"ז דס"ל דכל היכא
שנחתייב לחצור בקנס שדוכין צקנין ונתן לו משכון בידו על חיובו,
או שאמר לו חצור בגוף חפץ זה, בכל כה"ג לא צעיק ב"ד חשוב,
אבל אם לא מסר החפץ בידו אלא ביד שלישי, ככה"ג לריד ד"ח
אף בשידוכין, לכיון שלא מסר המשכון בידו גריעא מלחא עובא
ואסמכתא היא ומשוי"ב צעי ד"ח כו', וזה מדוקדק בלשון רי"ז כו',
ומה שהכריחו לרי"ז לחלק בכה"ג, הוא ליישב דברי הרא"ש שלא
יכיו סותרים זה לזה וכי'.

גו. שנים שנשבעו כו' ועבר אחד מהם. עי' לעיל סקמ"א
אות כ"ג מה שהוצא משו"ע וי"ד סי' רל"ז בשנים
שנשבעו שקבלו חרס להנשא, ועבר האחד, זה שעבר חסור להנשא,
והשני מותר, ולא נחלקו אלא אי דיחוי זמן הנשואין חשיב כביעול
השידוכין. וע"ש בזה כ"א מה נקרא ביטול שידוכין ע"י זד אחד,
ובאחריות ט"ז ר"י מתי מקבל הביעול חוקף לענין שלא יוכל לחזור
בו מהביעול בלי הסכמת הלא השני, ולענין שיתור לזד השני להנשא
לאחר. ועי' בסקנ"ד אות ז' אם יש ציד צ"ד לכופ לזד העובר,
שלא יעבור על החרס.

דנפל עליה לא מתכוון לקנות בד' אמות, משו"ה לא מהני ד' אמות, אבל
כאן במשכון דשידוך ודאי נאכוון כדרך כל השידוכין אלא דליתר בטחון
שמה לא יהיה ממה לשלם הקנס ע"כ לוקח משכון ע"ז, ולא גרע מסתם
שידוך ואדרבה עדיף הרבה וכי'.

יש להעיר דברמ"א חור"מ סי' רס"ח סעיף א' פסק דבמקום שארבע
אמות קונות קנה ולא גרע משום דנפל עליה.

ובב"ש סקנ"ב הביא רק תירוץ המהרש"ל והע"ז, ותירוצי הפרישה
והח"מ לא הזכיר כלל. ובסו"מ סי' ע"ז כתב, דמש"כ הנחלת
שבעה לתוך דברי הרא"ש דאיידי שנעשה בסתם, ליתא כו' [כנ"ל
בתו"ד החלק לשבעה].

וכתב בערוך השלחן סעיף מ"א, ולפי תירוצי הע"ז החיוב נשאר
עליו ויכול לעכזו בחזרת משכון, אלא שאינו קונה גוף
המשכון למוכרו וליתנו במתנה וכה"ג, אבל לתירוצי מהרש"ל גם
החיוב בטל.

ובדעת רי"ז. צ"י חור"מ סי' ר"ז סעיף ל"ז כתב, דרי"ז [בס'
מישרים נחב ע"ז] כתב בזה דברי התוס' והרא"ש
[הנ"ל], והוסף דברים, דאפילו התפיים חפץ המשכון ביד שלישי
שאינו ביד הקונה כו', לית כאן מילתא יתירתא כו' וזהו הענין
ולערך צ"ד חשוב עכ"ל, ונראה מדבריו דאפילו בשדוכין צעיקן שיאמר
בלשון הזה ושיתפיים ערצונו ביד שלישי, הלא"ה אסמכתא היא ולא
קנה וכי'.

ובנתיבות משפט (על רי"ז) שם כתב, דיש לחמוה על מש"כ
הצ"י הנ"ל שיחפיים ערצונו, שנראה דס"ל דלעכו"ב
לכטל האסמכתא לריד להתפיים המשכון ביד השלישי ולא ביד הצע"ה,
ואדרבה דברי רי"ז הם בזה, שכתב ואפילו התפיים החפץ ביד

אינו אמיד, ולכן מניחים משכון שיפרע ממנו הקנס, אי"נ הניחו משכונות
כדי שאפילו היוורשים יהיו מחויבים לקיים וכי'.

ובט"ז הנ"ל כתב, דמש"כ מהרש"ל דכיון שנתן משכון גרע טפי,
דברים אלו אין לאומרם, דאע"פ שמצינו כו"ב גבי גפל עליה מעבירים
אותו ממנה, דכיון דנפל עליה גלי דעתיה דבד' אמות לא ניתא ליה
למיקני, אינו דומה לכאן, דשם בקנין וכל תולו בכוחצו דגם משיכה לא
קניא אם אינו מתכוון לקנות בה כמבואר בהרבה מקומות, משו"ה וזאי

מפתח הענינים

סימן מו סעיף א ס"ק א — סעיף ב ס"ק יח

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
סימן מו. דיני קלא בקדושין ואם מבטלין הקול.			
סעיף א			
פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה היום לפלוני בעיר זו חוששין לה והרי היא ספק מקודשת אעפ"י שאין שם ראה ברורה.			
א	א	א	א
ביאור לשון „פנויה” בשו"ע.			
ב			
הגדרת הדבר מה נקרא שיצא עליה קול.			
ג			
דעות הפוסקים אם צריך שיאמרו ביציאת הקול שנתקדשה „היום”.			
ד	א		
דעות הפוסקים אם צריך שיאמרו למי נתקדשה בהוצאת הקול, וכן בהחזקתו ע"י העדים בב"ד.			
ה	ג		
להסוברים דבעינן שיצא הקול שנתקדשה לפלוני, האם צריך דוקא שיהיה הקול לאדם יחיד בפרטות, או אף כשיצא שנתקדשה לאחד מבני משפחה ידועה גמי חוששין.		ב	ג
ה			
דעות הפוסקים אם צריך דוקא שיאמרו „בעיר זו”, בהוצאת הקול, ובהחזקתו ע"י העדים בב"ד.			
ו	א		
מקור וביאור הדין דפנויה שיצא עליה קול קדושין מקודשת מספק.		ג	ב
ז			
האם חוששין לקול כשמכחשת ואומרת שלא נתקדשה.			
ח	ג		
וכשגם המקדש מכחיש את הקול.			
ט	ד		
האם חיישינן לקלא בקדושין דרבנן.			
י	ה		
אם חוששין לקול היכא דלית לה תקנה בגט.		ד	א
וכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו.			
יא			
א	א		
מקור וביאור הדין.			
ב			
האם צריך שיהיו הבאים לפנינו להעיד על הקול, עדים כשרים.			
ג			
דעות הפוסקים אם צריך שיאמרו העדים, בקלא דר' אבא, ראינו כמו שמחת אירוסין.			
ד	א		
מקור וביאור דעה זו דאין חוששין לקלא דר' אבא אלא באופן זה דשמענו מפלוני ששמע מפלוני כו', [וע"ע להלן סק"ו].			
ה	ב		
האם צריך שאלה ששמעו העדים מפיהם יהיו כשרים דוקא.			
ו	טו		
מה הדין כשלא שמעו מהעדים הראשונים שנתקדשה בפני פלוני ופלוני, אלא שאמרו להם סתם דעו שהיא מקודשת.			
ז	טז		
דעות הפוסקים אם חוששין לקול כשאמרו מפי שנים שמתו.			
ח			
וי"א דלא הוי קול אלא כששמעו תרי מתרי אבל חד מתרי לא.			
ט	א		
ביאור תרי מתרי, אם זה דוקא כששמעו שנים מפי שנים ביחד, או דסגי כששמע אחד מפי אחד והשני מפי השני.			
י	ב		
דעות האחרונים להלכה בשתי הדעות המובאות בשו"ע.			
יא	ח		
דעות הפוסקים בחד מתרי או תרי מחד.			
יב			
ואין חוששין לקול אלא כשהוחזק בב"ד שב"ד חקרו בדבר ושמעו שיש ממשות בקול כמו שנתבאר אבל כל זמן שלא הוחזק בב"ד לא אם לא במקום שיש חזקה טובא שנתקדשה אז לא בעינן הוחזק בב"ד.			

סימן מו סעיף ב ס"ק יט — סעיף ד ס"ק כח אות יב

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
כז	א	מקור הדין דאם גראים הדברים לב"ד סומכין על האמתלא, ודעות הפוסקים בזה.	יב ג
ב	א	אחרי כמה זמן צריך שתצא האמתלא שנסמך עליה כשנראים הדברים לב"ד.	יג ב
נתברר אח"כ ששקר הקול כגון שבאו העדים שתלו בהן הקדושין ושתקדשה בפניהם ואומרים לא היו דברים מעולם מבטלין קלא וי"א דבזמן הזה אין מבטלין קלא.			
כז	א	מקור הדין, ודעות הראשונים הסוברים דמבטלין קלא.	
כח	א	מקור הדין, ודעות הראשונים הסוברים דאין מבטלין קלא.	
ב	א	דעות האחרונים בזה להלכה.	יד ב
ג	א	דעת הסוברים דבכה"ג שבאו העדים שתלו בהם הקדושין ואמרו שלא נתקדשה בפניהם לכו"ע מבטלין קלא, והמחלוקת היא רק כשאמרו העדים שהיתה אמתלא וצד ספק בקדושין, והחולקים על זה.	ד
ד	א	דעת מי שסובר דלא נחלקו אי מבטלין קלא, אלא כשבאו העדים שתלו בהם הקדושין ואמרו שלא נתקדשה בפניהם, אבל אם אומרים שהיתה ריעותא בקדושין המבטלת אותם, לכו"ע מבטלין קלא, והחולקים על זה.	טו ב
ה	א	הא דלא מבטלין קלא, אם היינו דוקא בקול שהחזיק בב"ד עפ"י אחד מהתנאים דנרות דולקות כו', או פלוני שמע מפלוני.	ג
ו	א	כשיצא הקול עפ"י עדי הקדושין עצמם הנמצאים בעיר שאמרו שנתקדשה בפניהם, ואח"כ נמצאה ריעותא בקדושין ונתבטלו, האם יש לחוש ולהצריך גט מחמת הקול.	ד
ז	א	האם דוקא כשבאו העדים שתלו בהם הקדושין ואמרו להד"מ מבטלין הקול, או אפילו כשבאו אותם שהחזיקו הקול ואמרו שקר העדנו, ג"כ מבטלין.	טז ג
ח	א	ואם מבטלין נמי קול ע"י עד אחד, או בעדים פסולים.	ד
אופנים שדנו הפוסקים להחמיר, אף להסוברים דמבטלין קלא (אותיות ט—י).			
ט	א	כשנמשך הקול זמן רב עד שהחזיקה מחמתו בעיני העולם למקדשת, ואח"כ באו עדים המבטלים הקול.	
י	א	כשהכריזו הב"ד דפלונית מקדשת לפלוני, ושוב נתנו בידה פתקה דלא היו דברים מעולם, ומה שהכריזו כן מקדשם לא היה אלא לסבה ידועה.	יז א
אופנים שדנו הפוסקים להקל אף להסוברים דלא מבטלין קלא (אותיות יא—טו).			
יא	א	מה הדין כשאין לה תקנה ע"י גט, ואם לא נבטלנו תצטרך להתעגן.	ב
יב	א	וכשיצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, והלכה ונשאת לאחר, ושוב נתברר ששקר היה הקול הראשון, האם מותרת לשני.	ג

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
יט	א	ביאור „חזקה טובא".	
ויש לב"ד לחזור ולדקדק אחר הקול כדי לברר אם יש בו ממשות.			
כ	א	מקור דברי רמ"א אלו וביאורם, וכשהקול הוא שהעדים נמצאים במקום קרוב, אם יש למונעה מלהנשא עד שיבררו.	
סעיף ג			
בד"א שלא היה שם אמתלא אבל אם היה שם אמתלא ושמעו האמתלאה כששמעו שנתקדשה לא הוחזקה מקודשת.			
כא	א	האם בעינן אמתלא חשובה כדי לבטל הקול, או אפילו אמתלא כל דהו מהני.	י א
ב	א	האם דוקא כשהאמתלא היתה בקול שיצא בעיר, או אפילו בהגדת העדים בב"ד כדי להחזיק הקול.	ב
כיצד היא האמתלאה פלונית נתקדשה על תנאי או קדושי ספק כגון שאומרים שזרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה או אם יש להסתפק אם יש בקדושין שוה פרוטה או שהיה קטן לא הוחזקה אלא שואלין אותה וסומכין על דבריה הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק.			
כב	א	מקור הדין דביצא קול שזרק לה קדושין ספק קרוב לו מיקרי אמתלא, ודעות הפוסקים ביצא הקול שזרק לה קדושין סתם, ולא שהיה ספק קרוב לו, אי מיקרי נמי אמתלא.	ג
ב	א	וכשיצא קול שנתקדשה לפלוני בפני שתי כתי עדים, אחת אומרת קרוב לו ואחת אומרת קרוב לה.	ד
כג	א	מקור הדין דאם יש להסתפק וכו', וביאורו, ודעות הפוסקים בזה אם היינו דוקא כשנתברר אח"כ שהאמתלא היא אמת.	יא א
כד	א	קטן שהשיאו אביו פחות מ"ב שנה ואחר זמן כשהגדיל מת, וספק אם הביא ב' שערות, וגם האשה אומרת שלא נבעלה בגדלותו, האם חוששין בזה מטעם קול קדושין.	ד
ב	א	קטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה, האם חיישין בזה מטעם קול קדושין, או דמיקרי שיצא אמתלא עמו.	יב א
כה	א	הא דמהני אמתלא [קדושין על תנאי וקידושי ספק וכדומה], אם היינו דוקא כשטוענת ברי שלא היו קדושין, או אף שאינה טוענת כלום, כל שהיה אמתלא תלינן שלא היו הקדושין קדושין.	ב

סעיף ד

יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני ולאחר ימים אמרו אמתלאה אם נראים הדברים לב"ד שהוא כן סומכין על האמתלאה ולא הוחזקה מקדשת ואם לא הואיל ולא נשמעה האמתלאה בעת שנשמעו הקדושין אין חוששין לאמתלאה.

ס"ק אות

דף טור

ס"ק אות

7 יי

א יח

יד

טז

כט

ביאור הדין.

ב

מקור דברי רמ"א אלו וביאורם, עי' לעיל סוסק"כ.

5

ס ע י ה ז

כ ג

٧

כא

ד להסוברים דבכול שנתגרשה על תנאי לא תלינו לקולא, מה הדין כשספק קול הגירושין הוא שזרק לה גט ונפל ספק קרוב לה ספק קרוב לו.

ס ע י ת

2

1

לט א מקוד וביאור הדין.

מיהו אם היא מודה אח"כ שנתקדשה לראשון אסורה לבעלה הואיל ויצא הקול תחלה.

כב ב

מ

ב ב

לא א ביאור לשון ובא אחר וקדשה,, בפנינר'.

ב. דעות הפוסקים בקבלה קדושין מהשני בפני הראשון, ונתברר אח"כ דמקדשת לראשון, אם צריכה גם משני.

לב ואם צריך השני לחזור ולקדשה אחרי שגרשה הראשון.

ואם גירש השני לא יכנוס ראשון שמא יאמרו החזיר גרושתו מן האירוסין אחר שנתארסה לאחר.

לג א ובדיעבד כשכנסה ראשון אחר שגירשה שני, אם צריך להוציאה.

ב וכשנתברר שקידושי הראשון לא היו קדושין מעולם, האם מותר לו לכונסת אחר שגירשה השני.

ואם כנסה שני קודם שגירש ראשון הרי זו אסורה עלי עולמית אף לאחר שגירש ראשון.

לד א מקור וטעם הדיון.

ב. הא דאסורה עליו עולמית, אם היינו דוקא שהיו עכ"פ עדי יחוד, או אף שלא היה אלא חופה נמי אסורה עליו.

ג כנסת שני קודם שגירשה ראשון והוליד ממנה, אי
הי הולד ממנה.

[illegible]

סימן מז סעיף ג ס"ק יא — סעיף ד ס"ק יד אות ח

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
יא א	סעם הדבר דלא תנשא.	יב ח	כשמכחישים זה את זה על מה שהיה אחר הקדושין.
ב	האם דין זה הוא דוקא כשהיתה לנו ידיעה מוקדמת על זריקת הקדושין לפני שבאו העדים המכחישים זה את זה, או גם כשלא ידועה לנו זריקת הקדושין רק מפי עדים אלו, שאחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה.	ט	כשהעדים מכחישים זה את זה בזמן, מתי ובאיזה אופן נחשבת כהכחשה לבטל הקדושין לגמרי, ומתי יש להחשיב זה כקדושין בפני ע"א, ומתי אף מצרפינו ב' העדים לקדושין גמורים.
ג	אופני הכחשה בעיקר הקדושין שדנו בהם הפוסקים אי הוי כהכחשה דקרוב לו וקרוב לה, או כנתקדשה ולא נתקדשה (אות ג—יא).	י	וכשמכחישים זה את זה בבדיקות, או בדברים אחרים שאינם מעיקר הקדושין ואין בהם נפק"מ לדינא.
ד	כשההכחשה היא אם אמר לשון הקדושין, או שלדברי ע"א אמר לשון מעליא, ולדברי השני לא היה בלשון משום קדושין.	יא	וכשההכחשה בבדיקות לא היתה עפ"י הגדה מעצמם, רק ע"י שנחקרו על זה.
ה	וכשההכחשה היא אם סיים המקדש בלשון הקדושין תיבת, "ל".	יב	וכשיש ביניהם הכחשות רבות בבדיקות.
ו	כשאחד אומר שאמירת הקדושין היתה לפני הנתינה, ואחד אומר אחרי הנתינה, באופן שלדבריו לא חלו הקדושין.	יג	וכשההכחשה בבדיקות היא בדבר שאי אפשר לטעות. ובדין מרומה או באופנים אחרים דצריך דרישה וחקירה מדינא, והכחישו זה את זה בבדיקות.
ז	ובהכחשה אם שמעה המתקדשת אמירת הקדושין, וכשמכחישים זה את זה אם בא כסף הקדושין לידה, או שהיתה רק אמירה לבד.	יד	וכשההכחשה בבדיקות היא בדבר שאי אפשר לטעות. ובדין מרומה או באופנים אחרים דצריך דרישה וחקירה מדינא, והכחישו זה את זה בבדיקות.
ח	ובהכחשה אם קיבלה הקדושין מרצונה או שנתן לה בע"כ.	טו	וכשהעדות היא על אשה שכבר נשאת לאחר.
ט	וכשאחד אומר שלא היו הקדושין אלא דרך צחוק והיתול.	טז	כשמתבטלת העדות מטעם הכחשה בחקירות וכה"ג, האם מותרת גם להחוששין לקדושי ע"א.
י	כשמכחישים זה את זה אם היה באפשרות העדים לראות את הנתינה.	יז	וכשבאו כמה עדים להעיד בבת אחת, וישנה הכחשה בין האחד להאחרים, האם אמרינו בזה דבטלה כל העדות כמו בדיני נפשות, או דאין דבריו של אחד במקום שנים.
יא	כשאחד אומר שבפניו בלבד נתקדשה והשני אומר שגם הוא ראה הקדושין.	יח	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יב	וכששנים אומרים קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, או כשיש הכחשות אחרות במעשה הקדושין בין שנים לאחד, ורק לדברי האחד הוי קדושין.	יט	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יג	הא דאמרינן דלא תנשא ואם נשאת לא תצא, האם יש לחלק בזה בין היכא שהיא בעצמה מסופקת בדבר לבין היכא שהיא ג"כ מכחשת.	כ	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יד	וכשרק נתקדשה ועדיין לא נשאת אי מותרת להנשא. וכשידוע שהיו עוד עדים אחרים בשעת הקדושין, האם יש לחוש שמא יבואו ויתברר שהיה קרוב לה.	כא	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
ה	כשמכחישים זה את זה בחקירות.	כב	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
ו	כשמכחישים זה את זה מי הוא המקדש.	כג	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
ז	כשהקדושין ניתנו לאבי המתקדשת, ולדברי ע"א קידש בתו הגדולה פלונית, ולדברי השני קידש בתו סתם, (וכן באב שקידש אשה לבנו, ולדברי ע"א קדשה לבנו פלוני ולדברי השני קדשה לבנו סתם).	כד	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
ח	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	כה	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
ט	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	כז	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
י	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	כח	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יא	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	כט	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יב	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	ל	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יג	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לא	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יד	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לב	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
טו	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לג	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
טז	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לד	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
טז	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לז	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יז	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לח	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יח	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	לט	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
יט	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מ	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
כ	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מא	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
כא	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מב	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
כב	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מג	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
כג	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מד	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.
כד	כשמכחישים זה את זה בבדיקות.	מה	כשהעדות הראשון אומר נתקדשה בפני ובפני פ', ועדים אחרים לא היו, ואותו פ' מכחישו, האם יש להאמין יותר לזה האחרון שהראשון תולה בו דבריו, והקדושין בטלים בכל אופן, או דהוי כהכחשה של ע"א נגד ע"א דעלמא, ואופנים שונים בזה.

סימן מז סעיף ד ס"ק יד אות ט — סימן מז סעיף א ס"ק ב אות א

[illegible]

ט"ק	אות	
ב	ב	וכשהוא אומר שעדי הקדושין נמצאים במקום קרוב,
		האם חוששין לאסורה עד שיתברר. עי' באוצה"פ
א	נב	לעיל סי' מ"ו סק"ב.
ג		וכשאינו רוצה לכנסה רק לפוטרה בגט, אם נחשב
		כע"א שאומר נתקדשה בפני שנים.
ס ע י ף ב		
		קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא
		מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו.
א	ג	ביאור הדין למה אין קרובותיה נאסרות עליו מכח
ב		אמירתה.
	ב	כשהיא טוענת שהדבר יתברר בקרוב שקדשה, האם
		מעכבים אותו מלהנשא.
ג	ג	וכשהוא מודה לדבריה, אי הוית מקדשת ודאי.

סעיף ג

מי שאמר קודם שקדשתי את אשתי
קדשתי את אחותה בפני פ' ופ' והלכו
להם למדה"י ולא גרשתיה וזרי היא
נשואה אינו נאמן לאוסרה על בעלה כל
זמן שלא יביא עדים ואפילו אם תאמר
היא אמת שקדשתי אינה נאמנת לאסור
עצמה על בעלה.

קדשתיך והיא אומרת לא קדשתי אלא בתי הוא אסור בקרובות האם והאם מותרת בקרוביו ומותר בקרובות הבת והבת מותרת בקרוביו.

במקום שכותבים כתובה לפני הקדושין, והכתובה היא ע"ש הבת, האם נאמן לומר שקידש שלא בכתוב בכתובה.

ה ואם גם כשהבת היא יתומה קטנה אין אמה נאמנת עליה.

ד' ע"ה

קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת
אלא אותי הוא אסור בקרובות הבת
והבת מותרת בקרוביו ומותר בקרובות
האם והאם אסורה על קרוביו.

אם גם כשאומר שקידש את הבת בקדושין דרבנן נאסר בקרובות הבת.

האם גם כשהבת עשתה לאמה שליח לקבל עבודה קדושין ממנו, היא מותרת בקרוביו.

סעיף ה

כל אלו שטוענין הקדושין כשטען הטוען
שהיי שם עדים והלכו להם למדינה
אחרת או מתו אבל אם הודו שהיו
הקדושין בלא שני עדים אין כאן קדושין.

מקור הדין וביאורו. נג א

ס ע י ה ו

כל מקום שאמרנו שאמרה האשה לאיש קדשתני והוא אומר לא קדשתיך מבקשים ממנו שיכתוב לה גט להתירה ואז נאסר בקרובותיה הואיל ונתן לה גט.

ט א הסעם שרק מבקשים ממנו ואין כופין אותו.

ב ואם אפשר לעכב אותו מלהגשא עד שיתן גט.

ט"ק	אות	ג	וכשהיא טוענת שישבע על דבריו שלא קדשה, אם כופין אותו לישבע.	אם	ט
י	א	מקור הדין שנאסר בקרובותיה וטעמו, ודעות הפוסקים בזה.			
	ב	אמרה לכמה אנשים אחד מכם קדשני בביאה, ונתנו כולם גיטין, אם נאסרו כולם בקרובותיה.	נד	א	
	ג	וכשתנן גט מצצמו, אם נאסר בקרובותיה.			
	ד	ואם מתחייב בכתובה כשנותן גט מצצמו.			
		אבל אם הוא אומר קדשתוך והיא אומרת לא קדשתני וכפאו לגט משום חשש הנמנע לנושאה אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט.			
יא	מקור הדין וביאורו, ודעות הפוסקים בזה.	ב			
		ס ע י פ ז			
		מי שאמר קודם שקדשתי את אשתי קדשתי את אחותה בפני פ' ופ' והלכו להם למדה"י ולא גרשתיה וזרי היא נשואה אינו נאמן לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים ואפילו אם תאמר היא אמת שקדשתי אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה.			
יב	א	ביאור הדין שאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, ודעות הפוסקים בזה.	ד		
	ב	וכשאומרת כן בפני בעלה שנתקדשה מקודם לאחר, האם יש להאמינה במגו דגרשתני.	נו	א	
	ג	ומה הדין כשגירשה אם מותרת לחזור לו. ואפילו אם יביא עדים שקדשה אם נתקדשה אחות אשתו בפניו אינה נאסרת על בעלה וזה אסור באשתו שכיון שאמר שקדש אותה תחלה נאסר בקרובות שתיהן.	ב		
יג	הטעם שאינה נאסרת על בעלה כשנתקדשה בפניו, ומה הדין בזה"ו.	ג			
יד	האם אינה נאסרת על בעלה גם כשאמרה לו לפני שהביא העדים, שלא קדשה מעולם.				
טו	האם נאמן לאסור אשתו עליו בזה"ו שיש חרם דר"ג שלא לגרש בעל כרחת.				

סימן מט. קידש אחת מחמש נשים וכל אחת אומרת אותי קידש.

סעיף א

המקדש אחת מה' נשים וכתב לה כתובה
ואינו ידע איזו היא וכל אחת אומרת
אני הוא אסור בקרובות כולן ונותן גט
לכל אחת ואחת ומניח כתובה ביניהן
ומסתלק.

א ביאור הדין דאסור בקרובות כולן.

ב א האם כופין אותו ע"ז. ליתו גט לכל אחת ואחת.

ב. וכשהוא רוצה לכבוס אחת מהן, והיא אינה רוצה.

סימן מט סעיף א ס"ק ג — סימן נ סעיף א ס"ק ז

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
ג א	מקור הדין דמניח ביניהם ומסתלק.	ד ו	ואם מחמת תקנה זו, שלא לסדר קדושין בלי רשות
ב	האם דין זה דמניח כתובה ביניהם ומסתלק, הוא בכל אופן, או רק באופנים ידועים.	ה סד	המרא דאתרא, יש להתמיר לפסול הקדושין או להצריך קדושין אחרים.
ג	ומה הדין כשנשא [או שמתה] אחת מהן או יותר, האם צריך ג"כ להניח כתובה בין השאר.	ה	חכם שסידר קדושין [לאחד שקידש בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים אי מהני], האם חבירו רשאי לאסור ולהצריך עוד פעם לקדש.
ד	הא דמניח כתובה ביניהם, אם אמרינן דשקלי להו ואולי, או שישאר מונח בידו או ביד ב"ד.	ו סה	מי זכאי לבחור ברב מסדר הקדושין, צד החתן או צד הכלה, [במקום שאין שם מרא דאתרא, או כששני הרבנים זכאים לסדר קדושין בעיר הזאת].
ד א	מקור וביאור הדין.	ז	אם מותר לסדר קדושין למי שנתגייר בכדי לישא בת ישראל.
ב	האם דין זה הוא רק כשכתב לה כתובה, או אפילו בסתמא.	ח	אם מותר לסדר קדושין למומר לערלות ולחלל שבתות.
ג	היו כולן בתולות וקידש אחת מהן בביאה, ושוב כנס אחת מהן ומצאה בעולה.	ט	אם מותר לסדר קדושין לגר שספק אם נתגייר כדינו.
ד	האם צריכה כל אחת לישבע כשהיא מקבלת הכתובה.	י	אם מותר לסדר קדושין באופן שיש בזה חשש של חדר"ג.
ס ע י פ ב		יא	אם מותר לסדר קדושין לאלה שלא יזהרו בדיני גדה.
המקדש אשה וחזר בו מיד ואמר שהמעות יהיו מתנה אפילו תוך כדי דבור אין חזרתו כלום וצריכה גט.		יב	ואם יש להקפיד עכ"פ שלא לסדר קדושין אם לא טבלה לפני החופה.
ה א	מקור וטעם הדין, ואם הוא מדאורייתא או דרך מדרבנן צריכה גט, ואם יש נפ"מ בין שחזר רק מהנתינה לשם קדושין ואומר שהמעות יהיו מתנה, לבין שחזר גם מעצם מעשה הנתינה.	סימן נ. מתי חוזרין הקדושין והפסולנות ודיני קנפיות.	
ב	ואם יש לחלק בחזר תוכ"ד, בין שהה קצת, לבין שחזר מיד אחר אמירת הקדושין בלי הפסק כלל.	ס ע י פ א	
ג	וכשלא חזר בו מעצם הקדושין, רק הוסיף תנאי, האם מהני כשהוסיף תוכ"ד, או עכ"פ כשאמרו בדברים אחדים עם הקדושין, בלי הפסק כלל.	המקדש את האשה בין שחזרה היא בה ובין שחזר הוא בין שמת הוא בין שמתה היא או שגירשה אין הקדושין חוזרין לעולם אפילו קדשה באלף דינר הרי הם מתנה גמורה שאין לה חזרה.	
ד	וכשקדשה בפקדון שיש לו בידה, ולא היה מעשה של נתינת הקדושין, האם יכול לחזור בתוכ"ד.	א	ביאור לשון השר"ע, "או שגירשה".
ה	וכשידבר עמה על עסקי קדושין ונתן לה מעות בשתיקה, ואח"כ חזר בו.	ב	מקור וטעם הדין דאין הקדושין חוזרין.
נידונים שונים שדנו בהם הפוסקים אי מהני בהו חזרה תוכ"ד, מאחר שיש מקום לומר שלא נקטו בהפסד גמורה.		ג	אם יש לחלק בזה בין יש להם קרובים דשייך הגזירה דשמא יאמרו, לאין להם קרובים.
ו	כשאנסוהו לקדש.	ג	כשקדשה במנה ונתן לה או רק דינר ואח"כ השלים השאר וחזרה בה היא, האם צריכה להחזיר המותר מדינר, או שכל המנה הוי שלה.
ז	כשקידש בלא שדוכין.	ד	כשהבעל תפס כסף הקדושין אם מוציאים מידו.
ח	כשקידש רק בפני עד אחד.	ואם היו קדושי טעות חוזרים המעות וכן אם היתה ממאנת וכן אם היו קדושין על תנאי ולא נתקיים התנאי וכן אם היו קדושי ספק.	
ט	כשהקדושין היו רק קדושי ספק.	א	ביאור דקדושי טעות דהכא, היינו באופן שנתברר שאין הקדושין כלום ואינה צריכה גט אפילו מדרבנן.
י	כשקדשה ע"י שליח להולכה.	ד	באופן שהמעות חוזרים והקדושין היו בדבר העשוי ליבולות, האם מנכים לה שליש.
ס ע י פ ג		ה	מקור וטעם הדין דבממאנת חוזרים המעות, ואם יש חולקים ע"ז, ואם יש לחלק בין ממאנת מהארוסין לממאנת מהנשואין.
א	מקור הדין וביאורו.	ב	וכשלא מיאנה אלא שיצאה בגט בעודה קטנה.
ב	ומה הדין לענין סידור קדושין.	ו	מקור וטעם הדין דבקדושין על תנאי חוזרין הקדושין.
ג	ת"ח היודע בטיב גיטין וקדושין אם מותר לו לסדר קדושין בלי רשות הרב מרא דאתרא.	ז	וכשהמקדש הוא שגרם לאי קיום התנאי, או שחזר בו לפני שנתקיים התנאי.

סימן נ סעיף א ט"ק ח — סעיף ג ט"ק כב אות א

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
ח א	דעות הפוסקים בדין קדושי ספק.	יב	אם הדין דהחזרת הסבלונות הוא גם כשחזר בו האיש בלא שום סיבה.
ב	להסוברים דבקדושי ספק צריכה להחזיר, אם הדין כן גם בקידוש בפחות משה פרוטה.	יג א	וכשהסבלונות כבר בלו או שאבדו או נגנבו.
ג	וכשהיה ספק וגירשה והחזירה לו הכסף, ואח"כ נתברר שהיו קדושי ודאי, אם צריך להחזיר לה הכסף.	ב	וכשנאנסו.
ד	וכשקידש חייבי לאוין אם חזרין הקדושין.	ג	ואם החיוב מוטל על הארוסה או על אביה.
ה	וכשקידש שניה לעריות.	ד	וכשנתיקרו הסבלונות, אם יכולה להחזיר דמיהם במחירים לפני שנתיקרו.
ו	וכשמחוייב לגרשה מחמת שנאסרה עליו אחרי הנשואין, עיין לעיל סק"א.	יד א	הא דאינה צריכה להחזיר המאכל והמשתה, האם זה דוקא כשאינם בעין או גם כשעדיין ישנם בעין.
ט א	וכל זה לא מיירי אלא מן הארוסין אבל מן הנשואין הקדושין חוזרין.	ב	וכשזן או ששילם דמי מזונות בימי השדוכין, אי תי ג"כ כדין מי ששלח מאכל ומשתה, עיין בס"ק ל"ב אות ג'.
ב	דעות הפוסקים בדין זה.	טו	מקור וביאור הדין דמעות היו כדברים העשויים ליבלות.
ג	וכשנשאת אחר קדושי ספק, אם צריכה להחזיר לכו"ע.	טז	בגדים אי היו כדברים העשויים ליבלות.
ג	במקום שחזרין הקדושין, מה הדין כשנתקדשה ע"י שנתנה היא ואמר הוא באדם חשוב, האם צריך להחזיר לה הכסף.	יז א	ביאור לשון השר"ע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד.
ד	וכשהקדושין היו בעודה קטנה או נערה שקדושה לאביה, האם היא או אביה צריכים להחזיר הכסף.	ב	אם צריכה להחזיר גם סבלונות ששלחו לה קרובי החתן.
י א	דעות הפוסקים בדין זה.	ג	כששלח סבלונות לאשה שידע שאסור לו לישאנה ואח"כ חזר בו, אם צריכה להחזיר הסבלונות.
ב	להסוברים דצריכה להחזיר המעות, אם מותרת להשתמש בהם וחייבת באחריותם.	יח א	וי"א דאפילו בדבר מאכל ומשתה ודברים מועטים דאינן חוזרים דוקא כשאכל שם החתן ואז אפילו מה שהוא בעין אינו חוזר אבל אי לא אכל שם חוזר הכל.
א	אם גם במקדש שאר עריות אמרינן דנתן לשם מתנה, או דאמרינן שנתן לשם פקדון.	ב	דעות הפוסקים בהא דמאכל ומשתה ושאר דברים העשויים ליבלות אין חוזרים, אם יש חילוק בין אכל שם החתן לבין לא אכל שם.
א	אופנים שונים של קדושין פפולים שדנו הפוסקים אם אמרינן בהם דירע המקדש דלא הוי קדושין ונתן לשם מתנה, כמו במקדש אחרות.	ג	להמחלקים בין אכל ללא אכל האם זה גם במתנות שנתנו לה קרובי החתן.
ב	המקדש בלא עדים או בע"א.	יט א	אם לא אכל שם אלא שתה.
ג	האומר לאשה האמק"ל לאחר שאתגייר לאחר שתגיירי וכדומה.	ב	וכשלא אכל שם אלא ששלחו לו לאכול בביתו, או ששלח הדורון ע"י שלוחו ואכל שם השליח.
ד	המקדש אשה לאחר ל' יום וחזרו או מתו הוא או היא, אם צריכה להחזיר כסף הקדושין.	ג	כשלא אכל כשעת שליחת הסבלונות אלא לפני כן או אחרי כן.
ה	כשנתן לאשה כסף סתמא ושניהם אומרים שנתכוונו לקדושין, אם צריכה להחזיר המעות כשחוזרים בהם.	ד	כשנדע אח"כ שהאכילה היתה דבר איסור.
		ה	שיעור האכילה כמה יאכל.
		כ א	הטעם דבאכל שם אינו חוזר אף מה שהוא בעין, ומה הדין כשתפס אי מפקינן מיניה.
		ב	וכששלח דברים העשויים ליבלות ולא נשתמשה בהם כלל אי חוזר.
		כא	כשלא אכל שם וצריכה להחזיר גם דברים העשויים ליבלות, אי יכולה להחזיר דברים שכבר בלו ועדיין ראויים למלאכתם הראשונה, או שצריכה לשלם דמיהם.
		כב א	חזרה היא בה חוזר הכל ואפילו המאכל והמשקה נותנת דמיו בזול דהיינו שאם היו דמי המאכל והמשקה ששה משלמת ארבעה.
			הא דחוזר הכל כשחזרה בה היא, לדעת הי"א שברמ"א האם זה גם כשאכל שם החתן.

סימן ב סעיף ג ס"ק כב אות ב — סעיף ה ס"ק כה

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
כב ב	א	א	דף טור
כג א	ב	ב	א
כג ב	א	ג	ב
כד א	ב	ד	א
כד ב	א	ה	ב
כד ג	ב	ו	א
כד ד	א	ז	ב
כד ה	ב	ח	א
כד ו	א	ט	ב
כד ז	ב	י	א
כד ח	א	יא	ב
כד ט	ב	יב	א
כד י	א	יג	ב
כד יא	ב	יד	א
כד יב	א	טו	ב
כד יג	ב	טז	א
כד יד	א	יז	ב
כד יה	ב	יח	א
כד יז	א	יט	ב
כד יח	ב	כ	א
כד יט	א	כא	ב
כד כ	ב	כב	א
כד כא	א	כג	ב
כד כב	ב	כד	א
כד כג	א	כה	ב
כד כד	ב	כו	א
כד כה	א	כז	ב
כד כו	ב	כח	א
כד כז	א	כט	ב
כד כח	ב	ל	א
כד כט	א	לא	ב

כב ב	א	כב ב	א
כג א	ב	כג א	ב
כג ב	א	כג ב	א
כד א	ב	כד א	ב
כד ב	א	כד ב	א
כד ג	ב	כד ג	ב
כד ד	א	כד ד	א
כד ה	ב	כד ה	ב
כד ו	א	כד ו	א
כד ז	ב	כד ז	ב
כד ח	א	כד ח	א
כד ט	ב	כד ט	ב
כד י	א	כד י	א
כד יא	ב	כד יא	ב
כד יב	א	כד יב	א
כד יג	ב	כד יג	ב
כד יד	א	כד יד	א
כד יה	ב	כד יה	ב
כד יז	א	כד יז	א
כד יח	ב	כד יח	ב
כד יט	א	כד יט	א
כד כ	ב	כד כ	ב
כד כא	א	כד כא	ב
כד כב	ב	כד כב	א
כד כג	א	כד כג	ב
כד כד	ב	כד כד	א
כד כה	א	כד כה	ב
כד כו	ב	כד כו	א
כד כז	א	כד כז	ב
כד כח	ב	כד כח	א
כד כט	א	כד כט	ב
כד ל	ב	כד ל	א
כד לא	א	כד לא	ב

סעיף ד

המשדך בתו לחברו ושלח לו בגדים ותכשיטין ואח"כ נתבטלו השדוכין וחזר בו החתן או חמיו יחזיר מה ששלח לו דכי היכי דהדרי סבלונות דשלח איהו לה הדרי מאי דשלחה איהי לדידה דאמזן דעתא הוא שלא שלחה לו אלא על דעת שיכניסנה לחופה.

האם דין זה הוא גם באירוסין שנתבטלו וכשמתה הכלה.

סימן ג סעיף ה ס"ק לו אות יב — סעיף ו ס"ק מא אות יד

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
כשהמשודך או המשודכת יש להם קרובים בעלי עבירה האם הוא זה סיבה לבטל השדוכין, ונידונים שונים בזה.		לח ב	דף טור
יב קרובת משפחה שזנתה.	קב ג	כשלא עשו שטרות באופן הנ"ל, אלא שכתוב בשטר השדוכין דלא כאסמכתא.	קה ד
יג אח של המשודך או של המשודכת מחלל שבת ובעל עבירות אחרות.		ג ובמקום שנהגו שאם החתן חוזר בו מהשדוכין, מעכבת המשודכת את הסבלונות לעצמה בדמי בושחה גם בלי הבטחות, האם יש חוקף למנהג זה, ומה הדין כשהחתן הוא ממקום שלא נהגו כן.	קו א
יד כשהאב של המשודך או של המשודכת מעל בממון אחרים.	ד	ד בערבות על שדוכין אי שייך ג"כ דין אסמכתא, ואם יש חילוק בזה בין ערב סתם לבין ערב קבלן.	ב
טו כשאחד מהמשפחה איבד עצמו לדעת.		וי"א דכל קנסות שעושים לשדוכין אין בהם משום אסמכתא וכן המנהג פשוט לגבות קנסות שעושים בשדוכין וכמו שיתבאר בחו"מ סימן ר"ז.	
טז אחי המשודכת עם הארץ ואינו מדקדק במצוות.		לס איך יעשו הקנסות לשיטה זו, שלא יהיה בהם משום אסמכתא.	קז ב
טענת מאים עלי אי הוי טענה לבטול השדוכין, ופרטים שונים בזה (אותיות יז—כח).		מ מקור וביאור שיטה זו, והראשונים הסוברים כן.	
יז כשהמשודכת טוענת על המשודך שהוא מאים עליה, ונתנה אמתלא לדבריה.	קג א	א דעות האחרונים בזה להלכה.	קה ד
יח האם יש לחלק בין משודך לבין משודכת לענין טענה מאים עלי.	ב	ב במקום שכבר נתפשט המנהג לגבות קנסות שדוכין, אי גובים מצד המנהג אליבא דכ"ע.	קט ב
יט כשהמשודך התנהג כלפי המשודכת בהתנהגות בלתי מקובלת בין משודכים. ועי' גרם לה עלבון, אם הוי אמתלא לטענת מאים.		אופנים שדנו הפוסקים דלהוי אסמכתא, אפילו להסוברים דקנסות שדוכין אין בהם משום אסמכתא (אותיות ג—י).	
כ האם צריך להתברר לב"ד שהאמתלא היא אמיתית, או שמספיק כשנראה שאמתלא זו עלולה לגרום לשואה, אף שהאמתלא גופה לא נתאמתה לב"ד.	ג	ג כשהשדוכין נעשו בסתר ונדבריו שלא לפרסם הדבר, באופן ש"ל דליכא בושח בביטול השדוך.	
כא ואם יש לחלק בזה בין שהסיבה שבגללה מואסת בו נולדה אחרי השדוכין, לבין שהיתה גם מתחילה, אלא שלא ידעה מזה.		ד כשיעור הקנס שנתחייבו הוא סכום רב מאוד.	ד
כב וכשטוענת שמה שהסכימה מתחילה. היה ע"י פתורים של אנשים, או לחץ ההורים והמשפחה.	ד	ה כשחייב הקנס אינו כדי ליתנו לצד המקיים, רק לצדקה.	קי א
כג ושדוכים שנעשו ע"י ההורים מבלי שהחתן והכלה יראו זה את זה, ואח"כ טוען אחד מהם מאים עלי.	קד א	ו כשהמתחייב בקנס הוא קטן או קטנה, יתום או יתומה.	
כד אם יכולים להשביע למי שטוען מאים עלי, שאכן זו היא הסיבה לגיתוק קשר השדוכין.	ב	ז כשאיש אחר תתחייב בקנס, ולא המשדכים בעצמם או הוריהם.	ב
כה ואם צד הגשבע יכול להטיל קבלת חרם על המשביע שאינו משביעו חנם.		ח וכשרק צד אחד נתחייב בקנס או שצד אחד פטור מקנס, האם גם הצד השני פטור.	ג
כו קול שם רע, האם הוא סיבה לבטל השדוכין.	ג	ט כשנתהווה סיבה שמחמתה נפטר האחד מקנס, אלא שעשו שטר מחדש שאם הסיבה לא תתעורר פעם שניה יעשו הנישואין, האם קיים עדיין הפטור הראשון, או שיש כאן התחייבות חדשה מחמת השטר.	ד
כז ואי בעינן קול חזק, או אפילו כשישנו קול ריגון בעלמא.	קה ב	י וקנסות שעושים בשדוכין על התחייבות שצריך לקיימם אחר הגשואין.	
כח וכשיצא הקול ע"י גוי.		יא בשיעור הקנס.	קיא א
סעיף ו		יב כשחייב הקנס הוא בשיעור חצי נדן. וצד אחד התחייב בנדן יותר מהצד השני, האם יש לחשב שיעור הקנס כפי הנדן המרובה או כפי המועט.	ב
כשרוצים לעשות הבטחות לשדוכין עושים בענין שלא יהיה אסמכתא דהיינו שעושים שטר מזה שחייב לחברו מנה ואחר שחייב עצמו מנה מתנה עם אבי הכלה שאם יקיים השדוכין ויכנס לחופה עם משודכתו ואת הרי החוב מחול לו ואח"כ עושים שטר שחברו חייב לה מנה ומתנה עליו שאם יכניס בתו עם זה המשודך יהא החוב מחול לו ומניחים שטרות אלו ביד שלישי.		יג במקום שנהגים ששני הצדדים מתחייבים קנס בשיעור שזה, וצד אחד טוען שהוא התחייב פחות מהשני, והשטרות שבידי הצדדים סותרים זה לזה.	ג
לח א מקור דעת הסוברים דבשדוכין שייך דין אסמכתא, והראשונים הסוברים כן.	ג	יד כסף הקנס האם הוא שייך למשודך או למשודכת עצמם, או לאב עושה השדוך, ואם יש חילוק בזה בין האב לבין קרובים אחרים שעשו למענם את השדוך.	ד

מפתח הענינים

סימן נ סעיף ז ס"ק מא אות טו — ס"ק מד אות יב

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
מא טו	פרטים שונים בנוגע לתשלום הקנס. (כשמבקש להריח לו זמן התשלום או שמבקש לשלם הקנס בשיעורים, ואם גובים הקנס מנכסים משועבדים, ומה הדין כשהנפחת בינתיים ערך המטבע).	מא לו	מחותנים שהעבירו זמן הנשואין ולא תבעו זא"ו, האם בטלו החיובים מהמשדכים.
יז	וכשרק נשתדכה לאחר.	לז	מי נקרא תובע בביטול שדוכין שיצטרך לילך לב"ד אחרי הצד שכנגדו, האם מבטל השדוכין שרצה להוציא סטר חיובו מהצד השני, או שהצד המקיים נקרא תובע, שכן הוא תובע הקנס מהמבטל.
יח	וכשחזר בו מהשדוכין בדבור בלבד בפני ב"ד או בפני רבים.	לח	האם טענת הצד האחד לבטל השדוכין צריכה להיות בפני הצד השני דוקא.
יט	שטר שדוכין שכתוב בו מפורש שאם יסרב המשדך ולא ירצה להכניס לחופה לזמן פלוני יתחייב בקנס, ולפני שהגיע הזמן נתחרט המשדך ואמר שלא יכניס גם כשיגיע הזמן, האם יש לחייבו בקנס כבר עכשיו.	מב א	האם צריך לקבל קנין על התחייבות הקנסות.
כ	כשהמאון בשדוכין לא היה משום שמאס בצד השני, רק בגלל סיבה צדדית, והסיבה בוטלה, האם יכול הצד המבטל לחזור בו ולהפטר מקנס.	ב	ואם צריך קבלת קנין גם כשהשלישו שטרות או מזומנים.
כא	וכשאינו חוזר בו מגוף השידוך, אלא שרצה לשנות או לבטל חלק מהתנאים.	ג	כשכתוב בשטר השדוכין בחתימת ידי הצדדים שנעשה בקנין, האם מהני הודאתם על עצמם, אף שבאמת לא נעשה בקנין.
כב	כשצד אחד עבר על התנאים של שטר השדוכין, האם בטל החיוב מצד המקיים גם כשלא נעשו התנאים עפ"י משפטי התנאים המבוארים בס"ל"ח.	ד	כשצד אחד התחייב על התנאים והקנס כדיו, האם חל עליו החיוב עוד לפני שהתחייב הצד השני. ודוקא אם כבר נכתבו שטרי הקנסות, אבל קבלו קנין על מנת לכתוב השטרות וקודם שנכתבו חזר אחד בהם ומיחה בעדים שלא לכתוב השטרות הרשות בידו למחות בשטר כמו שיתבאר בחור"מ סי' ל"ט וסי' רמ"ג.
כג	דיחור זמן הנשואין ע"י צד אחד, אם נחשב כביטול השדוכין.	מג	האם יכול צד אחד לחזור בו אחר שכבר נכתבו השטרות אלא שעדיין לא נמסרו לצדדים, או לפני שנקראו התנאים בפומבי.
כד	אם יש לחלק בין דחו את הזמן במזיד לבין דחו מאונס.	מד א	אם יכול לחזור בו גם מעצם קיום השדוכין כשקבלו קנין ע"מ לכתוב השטרות ונתחרט קודם הבתיבה.
כה	סיבות שונות לדחיית זמן הנשואין, שדנו עליהם האחרונים אם נחשבות כאונס.	ב	וכשקבלו קנין סתמא ולא התנו ע"מ לכתוב, ורצה לחזור בו לפני כתיבת השטר.
כו	ואם זה שעייכב הנשואין חזר בו ורצה לערוך הנשואין.	ג	וכשגם כתבו כבר ראשי פרקים אלא שהתנו עוד לכתוב תנאים, או כשלא התנו כן, אלא שהמנהג הוא שאחרי כתיבת ראשי פרקים כותבים תנאים, האם יכול לחזור בו לפני כתיבת התנאים.
כז	וכשהמכב היה אנוס ועבר האונס ורצה עכשיו לערוך הנשואין.	ד	וכשהקנין נעשה גם ע"י תקיעת כף.
כח	כשהצד העובר לא אמר בפירוש שדוחה זמן הנשואין, רק נסע למקום רחוק ולא חזר לזמן שהוקבע.	ה	ואם יש חיוב לקיים השדוכין מכח חת"כ עצמו, ואם יש הבדל בין שנעשה חת"כ בין המחותנים, לבין שנעשה מהחתן והכלה.
כט	וכשלא קבעו זמן לנשואין עד אימתי ישתהה שיהיה דינו כהעביר המועד.	ו	ואם השלישו כבר שטרי חוב על הקנסות, או השלישו את הנדן אחר שכתבו ראשי פרקים.
ל	שידך את בתו כשהיא קטנה, ונשבע להכניסה לנשואין בלי קביעות זמן, ושהה מלהכניסה עד שבגרה, האם נחשב כעובר על השבועה, מאחר שאינה עכשיו בידו להכניסה, והותרה השבועה גם לצד השני.	ז	וכשהקנין והראשי פרקים נעשו בפרטום מרובה.
לא	וכשקבעו זמן החתונה לכשיתרצו שני הצדדים.	ח	וכשנתנו מתנות אחרי כתיבת הראשי פרקים.
לב	כשקביעת זמן החתונה היתה לפני שבועתם על עצם הנשואין.	ט	וכשכבר כתבו תנאים אחרי הקנין, אלא שחתימת העדים לא היתה כדינא.
לג	וכשקבעו זמן הנשואין אחרי שנשבעו על עצם הנשואין, האם חלה השבועה על הזמן שקבעו אח"כ.	י	וכשכתבו כבר תנאים אלא שעודם עטוקים באותו ענין, האם יכולים לחזור עדיין.
לד	ואם אחרי שעבר הזמן הנקבע, האריכו לזמן אחר מדעת שני הצדדים.	יא	ובמקום שהמנהג הוא שלא לכתוב תנאים עד סמוך לחופה, או כשהוסכם ביניהם שלא לכתוב תנאים אחרי הראשי פרקים.
לה	האם יש חיוב שבועה וקנס למי שדוחה זמן הנשואין, אף כשלא נתבע על כך מהצד שכנגד.	יב	במקום שהמנהג להתחייב בקנסות, האם יש חיוב קנס כשנגמרו השדוכין ולא התנו בהדיא שאם יחזור אחד מהם יתחייב בקנס.
		יג	להסוברים דגם אחר כתיבת ראשי פרקים א"א לחזור, או באופנים דלכר"ע א"א לחזור, האם איכא

סימן נ סעיף ו ס"ק מד אות יג — ס"ק גז אות ז

ס"ק אות	דף טור	ס"ק אות	דף טור
בכה"ג חיוב קנס גם כשלא נכתב הקנס בר"פ להדיא.	קכח ד	גא ג	דף טור
מד יד אופנים שדנו בהם לחייב קנס גם כשלא נכתב להדיא, אף להסוברים בעלמא דבלא נכתב אינו חייב.	קכו א	ד ר	קלה ג
טו ובמקומות שרגילים לכתוב שהצדדים מקבלים על עצמם בחרם, האם חל חרם על העובר גם כשלא נכתב.	ב	ה ה	קלז ג
טז ואם חל חרם הקדמונים כשהשדוכין נערכו בלי כתיבת תנאים ומעשה קנין.	ב	ו ו	ד
י"א דמי שפסק על בתו או על בת בתו או קרובתו שתנשא לפלוני ואחר כך אין הבת רוצה דהפוסק פטור מקנס דזה מקרי אונס אע"ג דלא התנה ובלבד שלא יהא ערמה בדבר.	קכו ג	ז ז	קלח א
מה א מקור הדין וטעמו, ואם יש חולקים על זה.	קכו א	ח ח	
ב ומה הדין בנן שמסרב לקיים השידוך שעשה האב.	קכו א		
ג וכשאפשר לרצותה בממון הרבה, אם מקרי אונס לפוטרו מן הקנס, ואם יש לחלק בזה בין נשבע האב או לא.	ב		
ד ואם מותר לאב לסייע לה בשידוך אחר.	ד		
ה ואם מחוייב עכ"פ לפייסה בדברים.	קכח ד		
ו וכשאמר האב בעת השדוכין שבא בכח הרשאה מבתו, והיא מכחישה וממאנת, אי חייב בקנס.	קכט א		
מו א ואם הבת מתחייבת בקנס כשסיבת ביטול השדוכין היא בגלל שהיא ממאנת.	ב		
ב שידך את אחותו ואמר שהוא בא בהרשאת אביו, והתחייב בקנס, בחשבו שאביו יסכים, ואביו ממאן, האם יש לחייב את הבן בקנס.	ד		
מו א אם גם כשהתחייב עצמו כדרך תקנת חכמי ספרד פטור מן הקנס באונס.	קל א		
ב ומה הדין כשהתנה בפירוש שאם לא תתרצה יתחייב בקנס, או שהתנה שיביא אותה מרוצית.	קלב א		
מח האם על האב לברר בעדים או בשבועה וחרם שאין לו יד בסירוב בתו.	קלג א		
וכן בשאר אונסים כגון שמת הפוסק אין היורשים צריכים לקיים ופטורים מן הקנס.			
מט שידך בתו קטנה, ואח"כ גזרו הקהל שלא להשיא קטנות, והמשדך רוצה לבטל השידוך באמרו כי לא יוכל להתמין עד שתגדל, האם זה מקרי אונס.	ד		
נ א ביאור הדין דבמת הפוסק אין היורשים צריכים לקיים, ודעות הפוסקים בזה.	קלד א		
אופנים שדנו בהם הפוסקים דאין היורשים צריכים לקיים אפילו לרעה ראשונה.			
ב כשפסק ליתן לבנו.	ג		
ג כשפסק לבתו הבוגרת.	ד		
וכשנתחייב האב כלפי הבת בשטר ירושה (וצי זכר) עפ"ת סוסקט"ו.			
נא א מקור הדין דהיורשים פטורים מן הקנס.			
ב ומה הדין כשהעני האב.	קלה א		
גא ג על דבר תקנת הארצות דכשמסלק שני שלישים מהנדוניא הוי כמסולק, ודעות האחרונים בזה.			
ד ומה הדין כשהשלישו כל הנדוניא ביד שלישי, וירד מנכסיו ומבקש שיחזירו לו שלישי להוצאות החתונה.			
ה האם דוקא בהעני אחרי השדוכין היתה התקנה של ב' שלישים, או גם כשהיה עני מתחילה.			
ו ואם היתה התקנה רק בנדן שגותן צד הכלה לחתן, או גם במה שגותן צד החתן לכלה.			
ז אם נאמן בעצמו לומר שירד מנכסיו לחייב את הצד השני לקיים השידוך.			
ח וכשהשני טוען שלא ידע מהתקנה.			
נד א דוקא בפסיקא בעלמא פטורים מן הקנס אבל אם נתחייב עצמו בשטר חייבים יורשיו לשלם ולא מהני אונס.			
נב א דעות האחרונים כיצד תהיה ההתחייבות בשטר כדי שיתחייבו היורשים בקנס, ומה הדין כשנתחייב האב במשכון.			
ב וכשהתחייב בפסיקא בעלמא, אלא שומן החיוב הגיע לפני שמת האב.			
ג שנים ששידכו ביניהם והיו דרים בעיר אחת ועשו קנס ביניהם ואח"כ יצא אחד מן העיר ורוצה שהשני ילך אחריו לקדש אם אינו רוצה פטור מן הקנס.			
נג א מקור הדין וטעמו.			
ב ואם זה שיצא לראשונה חייב בקנס.			
ג וכשיצא למקום אחר מחמת חסרון פרנסה במקומו.			
ד וכשהמשדך מבקש שאחרי החתונה יעברו לגור במקום שלמד כל הזמן, ואביה רוצה לבטל השידוך בגלל זה.			
קלט א			
ה וכשהשדך מתבטל מחמת שהמשדכת רוצה לעלות לא"י, האם חייבת בקנס.			
ועיין בחושן המשפט סי' י"ב סעיף ט' אם רוצה העובר ליתן הקנס אי מחוייב לקיים הדבר מצד הקיבול קנין.			
נד א דעות הפוסקים כשפורע הקנס אם נפטר מהחרם.			
ב האם יש ביד ב"ד לכוף על אחד מהצדדים שלא יעבור על החרם.			
ג ואם יש למנוע מלסדר קדושין או מלהשתדך למי שעוב משדכתו ורוצה לישא אחרת, עד שיתפשר עם הראשונה.			
ד וכשהלך הצד השני ונישא לאחר, האם רשאי גם הצד שגרם לביטול, להנשא.			
ה ומה הדין כשהצד השני רק השתדך עם אחר ועדיין לא נשא, האם מותר לצד הראשון להתחתן עם אחר.			
ו וכשהצד השני עדיין לא נשא ולא השתדך עם אחר, אלא שמסרב לעשות הנשואין עם הצד הראשון, האם רשאי הצד הראשון להתחתן עם אחר.			
ז ומה הדין כשהצד השני כבר התחתן עם אחר, אלא שנתגרש לפני שהראשון נשדך עם אחר, האם רשאי הצד הראשון להתחתן עם אחר, או שמחייב להתחתן עם הצד השני.			

ס"ק	אות
טו	אי מהני בשדוכין מחילה שלא בפני הצד השני.
טז	על גוסס שטר מחילת שדוכין.
יז	משדכים שמחלו זה לזה את התחייבותם לשדוכין, האם צריכה התרה מביד על החרם.
ס ע י פ ז	
	אם נותן משכון לחברו להבטיחו שלא יחזור בו מהשדוכין צריך שיאמר אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה.
נה	ביאור הדיון, ואם הוא אליבא דכו"ע, ואם יש לחלק בזה בין נעשה בקבלת קנין או לא (ועוד חילוקים שונים), או חילוקים אחרים.
	שנים שנשבעו זה לזה שישאו זה את זה ועבר אחד מהם או שאחד נשבע לבד נתבאר הכל ביו"ד סי' רל"ו.
נו	ציונים לאוצה"פ סימן זה איפה שמדובר כשעבר אחד מהצדדים על החרם. דיני שדכנות עיי' בחו"מ סוס"י פ"ז וסוס"י קפ"ה וסי' רס"ד.
דף טור	עניני כיטול שדוכין מדעת שני הצדדים.
נד	כשנתרצו שני הצדדים לבטל את השידוך ולמחול חיוב הקנס שביניהם, או שצד אחד נתרצה למחול הקנס לשכנגדו. ולא נקרעו שטרי התנאים שבידם, האם מהני המחילה בלא קבלת קנין.
ס	דיבורים ופעולות שונות שדנו בהם הפוסקים אם יש בהם משמעות מחילה, ואי מהני כאילו מחל להדיא.
י	וכשהמחילה היתה בדרך כעס.
יא	כשחלתה המשודכת וקרעו את התנאים לסגלות רפואה, האם אחר שחזרה לאיתנה השדוכין בתקפם, ואם יש לחלק בין היכא שהתנו להדיא על זה להיכא שלא התנו.
יב	שידוך, שהתקשרות נעשה בין המשודך ואבי המשודכת, האם יכולים הם לבטל את השידוך בלי רצון ודעת המשודכת.
יג	ואם יכולה הבת לבד לבטל השדוכין שעשה אביה בשבילה, או שצריכה גם הסכמת אביה.
יד	ואב שעשה שידוך לבנו קטן, ואח"כ הגדיל ולא מחה בשדוכין, האם יכול האב לבטלם בלי הסכמת הבן.

דף טז

בד"ה ובדי השב וכו' השני, כל שורה זו נדפסה בטעות, וצ"ל :
ובדי שלום סי' ט"ו. בנידון אשה שאמרה על עצמה שהיא אשת

פ א בכותרת של הדף במקום העזר. צ"ל: אבן

רשימת הספרים * שהובאו באוצר הפוסקים כרך זה

(מלבד ספרי הראשונים שעל הש"ס, ונר"כ הרי"ף הרמב"ם הרא"ש הטור והשו"ע).

<p>דובר שלום די השב דינא דחיי (על הסמ"ג) דמשק אליעזר דעת מרדכי דעת תורה (על שו"ע יו"ד) דרך המלך (על הרמב"ם) דרכי נועם</p>	<p>בצל החכמה בקש שלמה בר ליואי ברית אבות ברית אברהם ברית יעקב ברכת אברהם (יענער) ברכת חיים ברכת יוסף (לנדא) ברכת יעקב בשמים ראש (הורביץ) בתי כהונה</p>	<p>אמרי שמעון ארחות חיים (מלוניל, פסקי דינים) אריה דבי עילאי ארץ צבי (פרומר) ארץ צבי (תאומים) ארץ צבי ותאומי צביה (על שו"ע) אשר לשלמה (אבן דנאן)</p>	<p>א אבי עזר (על שו"ע, במשניות תפא"י) אבן האזל (על הרמב"ם) אבן השהם אבן יקרה אבן פינה — דרישת ארי (על שו"ע) אבני האפד (על שו"ע) אבני זכרון אבני חפץ אבני מלואים (על שו"ע) אבני משפט (על שו"ע) אבני נזר אבני צדק (טייטלבוים) אבני צדק (פאנעט) אבני שהם (על הרמב"ם) אגודת אוזב (יעב"ץ) אגודת אוזב מדברי אגרות משה אדמת קדש אהל אברהם אהל יהושע אהל יעקב אהל משה (וינברג) אהל משה (מוולברום) אהל משה (קצנלבוגן) אהל משה (תאומים) אהל שם אור זרוע אור ישר אור צדיקים אור שמח (על הרמב"ם) אוריין תליתאי אחיעזר אילת אהבים (טייכער, על שו"ע) אמירה נעימה אמר שמואל אמרות טהורות (על שו"ע) אמרי אש אמרי בינה אמרי דוד (הורביץ) אמרי יושר אמרי ירוחם אמרי נועם (הורביץ) אמרי שלמה (שבאמרי בינה)</p>
<p>ה הבאר (קובץ) הגהות הרמ"ך (על הרמב"ם) הגם שאול החד יוסף הון יוסף הלכה למשה הלכות אישות (ילוז) המקנה (עמ"ס ושו"ע) העיסור (פסקי דינים) הפלאה (עמ"ס ושו"ע) הפלס (קובץ) הפרדס (קובץ) הר הכרמל הרי בשמים השיב משה</p>	<p>ג גבול בנימין גבורת אנשים גבעת פנחס גבעת שאול גדולת מרדכי גור אריה יהודה גושפנקא דמלכא גן יעקב גנוז חיים גנוז שלום</p>	<p>ב באר המים באר יצחק באר מים חיים (ויטאל) באר מים חיים (מוצרי) באר מרדכי (פרהנד) באר שבע בגדי יו"ט בגדי כהונה בגדי שש (על שו"ע) ב"ח (על שו"ע יו"ד) ביאור מנחם (על שו"ע) בית אב בית אהרן (מירלש) בית אפרים בית דוד (להר"י דוד) בית דוד (לייטר) בית הילל (על שו"ע) בית זבול בית יהודה (אייזרמן) בית יהודה (עייאש) בית יעקב (מצויזמיר) בית יצחק (שמעלקיש) בית ישחק (על הרמב"ם) בית מאיר (על שו"ע) בית שלמה (מסקלא) בית שמואל אחרון בני אברהם בני אהובה (על הרמב"ם) בני בנימין וקרוב איש בני דוד (על הרמב"ם) בני משה (מאגר) בני משה (שלטון) בני שמואל בנימין זאב בנין דוד</p>	<p>א אבני מלואים (על שו"ע) אבני משפט (על שו"ע) אבני נזר אבני צדק (טייטלבוים) אבני צדק (פאנעט) אבני שהם (על הרמב"ם) אגודת אוזב (יעב"ץ) אגודת אוזב מדברי אגרות משה אדמת קדש אהל אברהם אהל יהושע אהל יעקב אהל משה (וינברג) אהל משה (מוולברום) אהל משה (קצנלבוגן) אהל משה (תאומים) אהל שם אור זרוע אור ישר אור צדיקים אור שמח (על הרמב"ם) אוריין תליתאי אחיעזר אילת אהבים (טייכער, על שו"ע) אמירה נעימה אמר שמואל אמרות טהורות (על שו"ע) אמרי אש אמרי בינה אמרי דוד (הורביץ) אמרי יושר אמרי ירוחם אמרי נועם (הורביץ) אמרי שלמה (שבאמרי בינה)</p>
<p>ו דבר שלום דבר אליהו (לרמן) דבר אליהו (מפולאב) דבר משה (אמארייליו) דבר שלום דברי אליהו (יוזפא) דברי אליעזר (על שו"ע) דברי גאונים (ליקוטי דיני חו"מ) דברי חיים (אוירבך) דברי חיים (מאליניק) דברי חיים (מצאנו) דברי יוסף (אירגאס) דברי יעקב דברי ישעיה דברי יששכר דברי מלכיאל דברי ריבוב דברי שאול — חלק לשבעה (על הנחלת שבעה) דברי שמואל (ארדיטי) דובב מישרים</p>	<p>ד דבר אליהו (לרמן) דבר אליהו (מפולאב) דבר משה (אמארייליו) דבר שלום דברי אליהו (יוזפא) דברי אליעזר (על שו"ע) דברי גאונים (ליקוטי דיני חו"מ) דברי חיים (אוירבך) דברי חיים (מאליניק) דברי חיים (מצאנו) דברי יוסף (אירגאס) דברי יעקב דברי ישעיה דברי יששכר דברי מלכיאל דברי ריבוב דברי שאול — חלק לשבעה (על הנחלת שבעה) דברי שמואל (ארדיטי) דובב מישרים</p>	<p>ב באר המים באר יצחק באר מים חיים (ויטאל) באר מים חיים (מוצרי) באר מרדכי (פרהנד) באר שבע בגדי יו"ט בגדי כהונה בגדי שש (על שו"ע) ב"ח (על שו"ע יו"ד) ביאור מנחם (על שו"ע) בית אב בית אהרן (מירלש) בית אפרים בית דוד (להר"י דוד) בית דוד (לייטר) בית הילל (על שו"ע) בית זבול בית יהודה (אייזרמן) בית יהודה (עייאש) בית יעקב (מצויזמיר) בית יצחק (שמעלקיש) בית ישחק (על הרמב"ם) בית מאיר (על שו"ע) בית שלמה (מסקלא) בית שמואל אחרון בני אברהם בני אהובה (על הרמב"ם) בני בנימין וקרוב איש בני דוד (על הרמב"ם) בני משה (מאגר) בני משה (שלטון) בני שמואל בנימין זאב בנין דוד</p>	<p>ב באר המים באר יצחק באר מים חיים (ויטאל) באר מים חיים (מוצרי) באר מרדכי (פרהנד) באר שבע בגדי יו"ט בגדי כהונה בגדי שש (על שו"ע) ב"ח (על שו"ע יו"ד) ביאור מנחם (על שו"ע) בית אב בית אהרן (מירלש) בית אפרים בית דוד (להר"י דוד) בית דוד (לייטר) בית הילל (על שו"ע) בית זבול בית יהודה (אייזרמן) בית יהודה (עייאש) בית יעקב (מצויזמיר) בית יצחק (שמעלקיש) בית ישחק (על הרמב"ם) בית מאיר (על שו"ע) בית שלמה (מסקלא) בית שמואל אחרון בני אברהם בני אהובה (על הרמב"ם) בני בנימין וקרוב איש בני דוד (על הרמב"ם) בני משה (מאגר) בני משה (שלטון) בני שמואל בנימין זאב בנין דוד</p>
<p>ז זכאי צדק זה כתב ידי זית רענן זכות אבות זכר עשות זכרון אבות זכרון דברים זכרון יהודה (גרינוולד)</p>	<p>ז זכאי צדק זה כתב ידי זית רענן זכות אבות זכר עשות זכרון אבות זכרון דברים זכרון יהודה (גרינוולד)</p>	<p>ז זכאי צדק זה כתב ידי זית רענן זכות אבות זכר עשות זכרון אבות זכרון דברים זכרון יהודה (גרינוולד)</p>	<p>ז זכאי צדק זה כתב ידי זית רענן זכות אבות זכר עשות זכרון אבות זכרון דברים זכרון יהודה (גרינוולד)</p>

משפט צדק	מזבח אדמה (על שו"ע)	יד אליהו (פרסקי)	זכרון יהונתן
משפט שלום (דיני שו"ע חו"מ)	מחנה אפרים (ע"ס הרמב"ם)	יד אלימלך	זכרון יוסף (משטיינהרט)
משפטי שמואל	מחנה חיים	יד אפרים (על שו"ע)	זכרון שלמה
משפטים ישרים (בירדוגו)	מחנה אברהם (די בוטון)	יד דוד — פסקי הלכות	זכרנו לחיים
משפטים ישרים (גאון)	מחנה אברהם (שטיינברג)	יד המלך (לאנדא, על הרמב"ם)	זקן אהרן (הלוי)
משפטים ישרים (חסון)	מחצית השקל (על שו"ע)	יד ימין	זקן אהרן (וואלקין)
משפטים צדיקים	מחצית השקל (על שו"ע או"ח)	יד יצחק	זקני יהודה
משרת משה (על הרמב"ם)	מטה אהרן	יד מלאכי (כללים)	זרע אברהם
	מטה שמעון	יד משה	זרע אמת
נ	מי באר	יד רמה (סאלאווי)	
נבחר מכסף	מי יהודה	יד שלום	ח
נדיב לב	מילי דאבות	ידי דוד (קאראסו)	חבצלת השרון
נהורא דיעקב (על שו"ע)	מים חיים (על הרמב"ם)	ידי של משה	חדושי מהר"ל מפראג (על הטור)
נהר מצרים (מנהגים)	מים עמוקים	יכין ובוטון	חדושי מהר"ש ענגל (עמ"ס
נהר פקוד (מנהגים)	מים רבים	ים של שלמה (על הש"ס)	קדושין)
נודע ביהודה	מכתב מאלהו	ימי יוסף	חדושי וביאורי מהרש"ל (על
נודע בשערים	מלאכת שלמה (על הרמב"ם)	יפה ללב (על שו"ע)	הטור)
נוה שלום (מנהגים)	מלאכת אבן (על השו"ע)	יקהיל שלמה	חדות יעקב
נחלה ליהושע	מלבושי יו"ט	ירך אברהם	חוט המשולש (דיוואן)
נחלת אבי	מלואי אבן	יש מאין	חוט המשולש (מולוין)
נחלת צבי (על שו"ע)	מלמד להועיל	ישא ברכה (על רי"ן)	חוט המשולש (שבתב"ץ)
נחלת צבי (פעלדער)	מנחם משיב (קירשבוים)	ישועות יעקב (על שו"ע)	חומר בקודש
נחלת שבעה (דיני אה"ע ושטרות)	מנחת אליעזר	ישועות מלכו	חוקי חיים (גאנין)
נחלת שמעון (זרחי)	מנחת הגרשוני	ישכיל עבדי	חות יאיר
נחמד למראה	מנחת העומר	ישמח לב (גאנין)	חזון איש (מהדורת תשי"ח)
נחמד למראה (על הירושלמי)	מנחת הקומץ		חזון נחום
נחפה בכסף	מנחת יצחק	כ	חזקה רבה (כללי חזקות)
נכח השלחן	מנחת יחיאל	כהונת עולם	חידושי הרי"מ (על הש"ס)
נפש חיה	מנחת פתים (על שו"ע)	כוכב מיעקב	חיים ביד
נפת צופים	מנחת שי (שור)	כל בו (פסקי דינים)	חיים ושלום
נקודות הכסף (להש"ך על יו"ד)	מנחת שלמה	כנסת הגדולה (על הטור)	חיים שאל
נר מערבי	מסגרת השלחן (על חו"מ)	כנסת חכמי ישראל (קובץ)	חיים של שלום
נתיבי עם (מנהגים)	מעין גנים (אבילה, על שו"ע)	כנסת יחזקאל	חינוך בית יהודה
נתיבות המשפט (על שו"ע	מעשה רקח (על הרמב"ם)	כסאות למשפט	חכם צבי
חו"מ)	מצות כהונה	כפי אהרן (עזריאל)	חכמת אדם (דיני שו"ע יו"ד)
נתיבות השלום (לקוטי הלכות)	מצפה אריה	כפי אהרן (עפשטיין)	חלקת יעקב
נתיבות משפט (על רי"ן)	מקור ברוך (קלעי)	כרך של רומי	חמדת משה
	מקור ישראל ונחלת יהודה	כרם שלמה (אמארייליך)	חמדת שלמה
ס	מקור מים חיים (פאדווא)	כתב סופר	חסד לאברהם (תאומים)
סם חיי	מראה יחזקאל (הוכברג)	כתר שם טוב (מנהגים)	חק ומשפט
סמ"ג	מרום הרים		חקי חיים (בורגול)
סמ"ע (על שו"ע חו"מ)	מרכבת המשנה (מחלמא, על	ל	חקרי לב
סמ"ק	הרמב"ם)	לב יהודה	חתם סופר
ספר הישר (לר"ת)	משאת בנימין	לב מבין	
ספר התקנות (מנהגי ירושלים)	משאת משה	לב מרפא	ט
ספר התרומות (דיני חו"מ)	משברי ים	לבוש (ע"ס השו"ע)	טוב טעם ודעת
ספר יהושע	משה ידבר (על הרמב"ם)	לבושי מרדכי	טור אבן
סתרי ומגיני	משחא דרבנא	לחם רב	טורי זהב (על שו"ע יו"ד וחו"מ)
	משיב שלום	לך שלמה	טיב קדושין (על שו"ע)
ע	משיבת נפש		
עבודת הגרשוני	משכנות הרועים (לחאיך)	מ	י
עדות ביהוסף (אלמושנינו)	משמרת הבית	מאורות נתן	יאודה יעלה (קובו)
עולת איש	משמרת שלום (על חו"מ)	מגד שמים	יבא הלוי
עולת שמואל (פלורנטיין)	משנת אליעזר (מישל)	מגיד מראשית	יביע אומר
עורה שחר	משנת ר' אליעזר (די טולידו)	מגן גבורים	יגדיל תורה (קובץ)
עזרת כהן	משפט וצדקה ביעקב	מגן דוד	יד אהרן (על הטור)

עזרת נשים	ציון לנפש חיה (לייטער)	שו"ת מהרי"ט צהלון	שלחן ערוך הרב (בעל התניא)
עטרת ישועה	צל הכסף	שו"ת הריטב"א	שלחנו של אברהם
עטרת חכמים	צלותא דאברהם (יענער)	שו"ת מהרי"ל	שם אריה
עטרת מרדכי	צל"ח החדש	שו"ת מהרי"ל דיסקין	שם יוסף (מועטי)
עטרת פז (על הרא"ש)	צמח צדק	שו"ת הרי"מ (מגור)	שם משמעון (פולק)
עטרת צבי	צמח צדק (מליובאוויטש)	שו"ת הרי"ף	שמו יצחק (שבו ישב אברהם)
עין אליעזר (על שו"ע חו"מ)	צפנת פענח	שו"ת מהרי"ץ (דושינסקי)	שמחת יהודה
עין יצחק	צרור הכסף	שו"ת מהרי"ק (סדילקוב	שמעתא דרבא
עין משפט (הלוי)		תקצ"ד)	שמש צדקה
עמחי' אש (אייזנשטיין)	ק	שו"ת מהר"ם אלשיך	שער המלך (על הרמב"ם)
עמק שאלה	קב זהב	שו"ת מהר"ם אלשקר	שער יעקב
עצי אלמוגים (חדושי הלכות)	קהלת יעקב (אלגאזי)	שו"ת מהר"ם גאלנטי	שער משפט (על שו"ע חו"מ)
עצי ארזים (על שו"ע)	קול אליהו	שו"ת מהר"ם די בוטון	שערי דעה
עצי חיים	קול אריה	שו"ת מהר"ם יפה	שערי עזרה
עצמות יוסף (עמ"ס קדושין,	קונטרס התשובות (ינובסקי)	שו"ת מהר"ם מלובלין	שערי צדק (תשובות הגאונים)
פיורדא תקכ"ז)	קצות החשן (על שו"ע חו"מ)	שו"ת מהר"ם מינץ	שערי ציון
ערוגות הבושם	קרית מלך רב (על הרמב"ם)	שו"ת מהר"ם פאדואא	שערי רחמים
ערוך השלחן (על שו"ע)	קרני ראם (אנקאוה)	שו"ת מהר"ם מרוטנבורג	שערי תורה (קובץ)
ערך השלחן (על שו"ע)		שו"ת הרמ"א	שפת הים
ערך שי (על שו"ע)	ר	שו"ת הרמ"ז	שפתי אברהם
	ראב"ן	שו"ת מבי"ט	שרידי אש
פ	רב פעלים	שו"ת הרמ"ע מפאנו	
פדה את אברהם	רבד הזהב	שו"ת הר"ן	ת
פחד יצחק	רבינו ירוחם (צלום ויניציאה	שו"ת רע"ק איגר	תולדות אדם (על שו"ע)
פירוש הר' גור אריה הלוי (על	שי"ג)	שו"ת מהר"ש (ענגל)	תולדות אדם
שו"ע)	רוח חיים	שו"ת מהר"ש הלוי	תומים (על חו"מ)
פני אהרן	ש	שו"ת הרשב"א	תוספות חיים (על שו"ע)
פני דוד	שאלת יעב"ץ	שו"ת הרשב"א המיוחסות	תוס' יו"ט (על המשניות)
פני יהושע (שו"ת)	שאלת יעקב	להרמב"ן	תוספות ירושלים (על שו"ע)
פני יצחק (אבולעפיא)	שאלת יצחק	שו"ת הרשב"ש	תועפות ראם (אנקאווא)
פני משה	שאלת משה	שו"ת מהרש"ג	תועפות ראם (טויביש)
פסקי דין (של בתי הדין הרבניים	שאלת משה (ראזין)	שו"ת מהרשד"ם	תורת חיים
בישראל)	שאלת שלום (טויביש)	שו"ת מהרש"ך	תורת חסד (מלובלין)
פסקי הלכות — יד דוד	שאלות ותשובות:	שו"ת מהרש"ל	תורת חסד (פרחייא)
פסקי ריקאנטי	שו"ת הרא"ה מורחי	שו"ת מהרש"ם	תורת משה
פעולת צדיק	שו"ת מהר"א ששון	שארית יהודה (טאטיצק)	תורת נתנאל
פרח מטה אהרן	שו"ת הראנ"ח	שארית יוסף (כץ)	תירוש ויצהר
פרי האדמה (על הרמב"ם)	שו"ת הרא"ש	שארית יוסף (רייזין)	תל תלפיות (קובץ)
פרי הארץ	שו"ת הרב"ז	שארית יעקב (דניגזון)	תמת ישרים
פרי החיים	שו"ת הב"ח	שארית יעקב (הכהן)	תעלומות לב
פרי העץ — ומנחת יחיאל	שו"ת הב"י	שארית ישראל (טראב)	תפארת יעקב (על שוע)
פרי השדה	שו"ת רב"צ אשכנזי	שב שמעתא (חדושים)	תפארת צבי (מגלוגא)
פרי חיים	שו"ת הרדב"ז	שב יעקב	תקפו של יוסף
פרי יעקב (על שו"ע)	שו"ת הרד"ך	שבות יעקב	תרומת הדשן
פרי מגדים (על שו"ע ירד)	שו"ת מהר"ח או"ז	שבילי דוד (על שו"ע)	תרשיש שהם
פרי עץ חיים (קובץ)	שו"ת מהר"י באסן	שביתת יו"ט	תשב"ץ
פרי צדיק	שו"ת מהר"י בי רב	שדה הארץ	תשב"ץ (קטן)
פרשת מרדכי	שו"ת מהר"י וייל	שואל ומשיב	תשואת חן
פתחא זוטא	שו"ת מהר"י הכהן	שואל ושאל	תשובות גאוני מזרח ומערב
פתחי עזרה (על שו"ע)	שו"ת מהר"י מיגאש	שושנים לדוד (צבאח)	תשובות חכמי פרובינצא
פתחי שערים	שו"ת מהרי"א הלוי	שושנים לדוד (רייז)	תשובות הרא"ם (מרגליות)
	שו"ת מהריב"ל (אמשטרדם	שי למורא (יואל)	תשובות מהרי"א (אסאד)
	תפ"ו)	שיבת ציון	תשובות הרמב"ם (מהדורת
צ	שו"ת ריב"ם שנייטוך	שיירי קרבן (על הירושלמי)	בלאו)
צדק ומשפט	שו"ת הריב"ש	ש"ך (על שו"ע יו"ד חו"מ)	תשובות רבי אליעזר
צוף דבש	שו"ת מהרי"ט (פיורדא תקכ"ח)	שלחן העזר (עניני נשואין)	תשורת שי
צור יעקב			

ל טוב יזכרו המוסדות והנדיבים הנכבדים שסייעו להוצאת כרך זה

המועצה הדתית, אפקים

המועצה הדתית, חיפה

המועצה הדתית, נהריה

המועצה הדתית, צפת

המועצה הדתית, קרית מוצקין

המועצה הדתית, באר יעקב

המועצה הדתית, טירת כרמל

המועצה הדתית, נתיבות

המועצה הדתית, קרית ביאליק

המועצה הדתית, חולון

המועצה הדתית, ירושלים

המועצה הדתית, פתח-תקוה

המועצה הדתית, קרית טבעון

המועצה הדתית, שלומי

עיריית באר שבע

עיריית ירושלים

עיריית דימונה

עיריית פתח-תקוה

עיריית חדרה

עיריית רמלה

המועצה המקומית, אור עקיבא

המועצה המקומית, ירוחם

המועצה המקומית, אפקים

המועצה המקומית, נס ציונה

המועצה המקומית, שלומי

המועצה המקומית, טירת-כרמל

המועצה המקומית, נתיבות

המועצה האזורית, לכיש

המועצה האזורית, מעלה יוסף

המועצה האזורית, עמק לוד

המועצה האזורית, מודיעים

המועצה האזורית, נחל שורק

המועצה האזורית, מטה יהודה

המועצה האזורית, עזתה

המועצה האזורית, שפיר

אגודת אבנ-הצירא, שר הדתות

הרב משה אדלר, ירושלים

ישראל אדלמן, פתח תקוה

אליהו אילון, נתיבות

צבי אילון, באר שבע

ד"ר נפתלי אילתי, חיפה

הרב יהודה אלינמן, ירושלים

ד"ר יוסף בורג, שר הפנים

יחיאל בן-טוב, אפקים

לאה בת ר' אברהם ואסתר בן שמחון

ע"י הרב רפאל בירדנזו, קרית חיים

ד"ר יונה בן ששון, ירושלים

ראובן שמעון ודבורה טעמא בעק, ברוקלין

דב ברזילי, חדרה

אליהו ברייטברד, ירושלים

משה גרשון, קרית מוצקין

ח"כ דוד גלס, ירושלים

יצחק גרוס, חפץ חיים

יצחק גרשני, באר שבע

הרב מישאל דהאן, באר שבע

דוד דוידוביץ, צפריה

יהושע דוידוביץ, בצרת עילית

אריה דולצין, גובר הסוכנות היהודית

הרב שלמה דמארי, מושב תרום לע"נ

בנו אפרים ז"ל שגלבע בכ"ד מנ"א תשל"ה

דוד דינזו, שלומי

שלום דינזו, נתיבות

ש. האופט, צפת

הרב דב צבי היימן, ירושלים

אביגדור הכט, באר שבע

אריה הכט, ירושלים

הרב חיים דוד הלוי

הרב הראשי לתל-אביב יפו

מאיר הלר, רמת גן

הרב ישראל וינברג, ירושלים

שמעאל וינברג, פתח תקוה

הרב שמעון וינברג, ירושלים

אדון וינבר, חיפה

הרב יהושע בצלאל וכטפריגל, ירושלים

דינה וועפט, לע"נ בעלה

ר' חיים צבי ב"ר אליהו ז"ל

שגלבע"ע ב"ג אדר תשל"ו

ע"י הרב נימן חפץ, ירושלים

יצחק ורדימזן, באר שבע

אברהם זחלי, תל-אביב

הרב יהודה אריה זילברשטיין, קרית טבעון
זלמן זנר, ירושלים
דוד חזן, שלומי
אברהם חיון, תל אביב
חי חכמון, נתניה
הרב שמואל טוביאס, הרצליה
יצחק טייטלבוים, כפר טרומן
נפתלי ורדיה שרה טפלר, שיקגו
הרב שמעון יוזון, פתח תקוה
יעקב יעקב, עין-יעקב
אהרן כדורי, טירת כרמל
הרב חנניאל יוש כהן, קרית ביאליק
יהושע כהנא, ירושלים
מרדכי כהנא, תל אביב
ישראל לבנון, חיפה
אברהם לוי, ירושלים
עובדיה לוי, חיפה
הרב חיים מנחם לויטס, ירושלים
שמואל לויזן, ירושלים
הרב נתן נפתל לנדמן, חולון
מרדכי מזר יוסף, ירושלים
משה מושקוביץ, משואות יצחק
עמרם מרדכי, אור עקיבא

אברהם מרמורשטיין, פתח תקוה
אליהו נארי, באר שבע
ישראל נכון, דימונה
ד"ר פנחס אליהו סולר, ירושלים
הרב זאב פירוסה, באר יעקב
אליהו קמר, אור עקיבא
יעקב קם שלם, ירוחם
הרב מרדכי פוגלמן, קרית מוצקין
הרב לייב פוטשניק, סיגסניט
הרב יונה פורת, מושב רוחה
ישראל פיינברג, פתח תקוה
משה פרנקל, טירת כרמל
הרב מנחם פרוש, ח"כ, ירושלים
יצחק פרידמן, חיפה
משה פריז, ירוחם
הרב רפאל כדור צבאן, נתיבות
דוד קאפח, ראשון לציון
חיים קוקמיסטר, ירושלים
מרדכי קופטליץ, חדרה
חיים קופלמן, חיפה
בנימין קלתר, ירושלים
הרב שמחה בונם קליין, ירושלים
הרב אהרן קלר, נהריה

יעקב קצנלבוגן, ירושלים
"קרן מזכרת בתיה"
ע"י הרב משה מיימון, קרית אתא
הרב משה ראזן, ירושלים
אברהם ריונמן, סעד
יצחק ריבלין, ירושלים
הרב פסח ריימאן, היילנד פארק
ד"ר יצחק רפאל, שר הדתות לשעבר, ירושלים
הרב דוד שלמה רפלין, אב"ד מבסיקו
הרב יעקב שאול, ירושלים
הרב שמואל שאולזון, ירושלים
מאיר שניב, נוגה
הרב משה הלוי שטיינברג, קרית-ים
הרב צבי שטרן, ברקלין
יצחק שטרסברג, ירושלים
ח"כ פנחס שיינמן, תל-אביב
רב שיש, בני ברק
ישראל שמיד, נס ציונה
אברהם שפיגלמן, ירושלים
הרב שלמה יוסף שפירא, צ'ומדי
גדליה שרייבר, ירושלים
הרב צבי תבורי, ירושלים

Copyright by "Otzar Haposkim"
Jerusalem, P. O. B. 5110

Printed in Israel

Yeshivat Ohel Yosef Printers

OTZAR HAPOSKIM

SYSTEMATISED REASONED DIGEST OF ALL EXTANT
RABBINIC RESPONSA BEARING UPON JEWISH LAW AND
RITUAL, ARRANGED IN THE ORDER OF THE SHULCHAN
ARUCH.

Compiled and edited by a staff of distinguished scholars
under the presidency of His Eminence the Chief Rabbi of the
Holy Land, ISAAC HALEVI HERZOG, ל"צ M. A., D. Litt.,
the supervision of the Dean of the Yeshivoth, Rabbi ISSER
ZALMAN MELTZER ל"צ and under the auspices of the
Relief Committee for Refugee Rabbis, Jerusalem.

Volume 15

SHULCHAN ARUCH EBEN HA-EZER XXXXVI—L

JERUSALEM

5 7 3 7